FERVS IN

IOANNEM

IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI EVANGELIVM SECVNdum Ioannem, piæ & eruditæ iuxta Catholicam doctrinam Enarrationes, pro concione explicatæ, Anno Domini M. D. XXXVI. Moguntiæ.

ACCESSIT OPERI, EIVSDEM DIVI IOANNIS APOSTOLI EPISTOLA PRIMA, *item pro concione non minus eruditè quàm piè enarrata, Moguntiæ in summa æde, Anno M. D. XLV.*

PER FRATREM IOANNEM FERVM, summæ apud Mogunt. ædis Concionatorem, & Cœnobij D. Francisci Guardianum.

MOGVNTIAE, Apud Diuum Victorem, excudebat Franciscus Behem Typographus, Anno M. D. LIX.

REVEREDISSIMO IN CHRISTO PATRI, AMPLISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SEBASTIANO, SANCTAE SAEdis Moguntinæ Archiepiſcopo, Sacri Romani Imperij per Germaniam Archicancellario, ac Principi Electori, &c. Domino & Principi ſuo Colendiſſimo.

Ondum mirari apud me deſij, Reuerendiſſime in Chriſto Pater & Domine, Ampliſſime Princeps, nec vt arbitror vnquam mirari deſinam, quo nam aduerſo caſu aut fato, in id inciderim, vnde vel maxime ſemper abhorruit animus meus. Nihil enim minus vnquam mihi probari potuit, quam præproperum illud in plæriſque vel oſtentandi ingenij, vel aucupandæ gloriæ, vel denique etiam ſectarum promouendarum ſtudium: quo adacti, tantum non ad libros ſcribendos inſaniunt, & quicquid vel ſomniaerint, vel coram tribus aniculis pro concione effutierint, ſtatim non ſuæ tantum farinæ hominibus, ſed toti etiam mundo publicandum & legendum extrudunt. In quos & olim, dum illud Eccleſiaſtis tractarem: Librorum ſcribendorum nullus eſt finis, me in publica concione acriter inuectum, etiãnum recenti memoria teneo. Nec enim video, quid præproperi illi & abortiui ſcriptores, Eccleſiæ Dei prodeſſe poßint, aut in quibus intẽpeſtiua eorum opera indigeat Eccleſia. Atque vtinam eidem Eccleſiæ nihil hactenus obfuiſſent, cuius tamen contrarium omnibus conſtat. Nã huiuſmodi ſcriptoribus debemus, quicquid malorum hodie in Eccleſia videmus: quo magis admiror, quomodo adduci potuerim, vt quod in alijs ſemper & tantopere improbaueram, ipſe quoque imitarer. Et quidem ita mihi conſcius ſum, & hoc etiam teſte conſcientia Deoq; cordium inſpectore proloquor, me tametſi pluribus iam annis in aurea hac Celſitudinis veſtræ Moguntia, partim in templo cœnobij noſtri, partim etiam in ſumma æde Moguntina (neſcio quo auditorum fructu, certè magno meo labore) qualemcunque concionatorem egerim: nullo tamen vnquam tempore non dico ſperaſſe, ſed ne cogitaſſe quidem aut etiam ſomniaſſe futurum, vt in publicum ederentur Lucubrationes meæ, multò minus vt à quoquam hoc mihi perſuaderi ſinerem, aut mea ſponte illas cuiquam hominum excudendas obtruderem. Verum nunc imprudens in vtrumque incidi, Nam & perſuaderi hoc mihi paßus ſum, & ipſemet hac de cauſa nedum in immenſos labores, verumetiam in certa pericula me conieci: futurus (quod certo mihi perſuaſi) ob hanc meam temeritatem, omnium eruditorum fabula. Quanquam reuera nihil minus quam temeritatis me arguere poterit, quiſquis rẽ hãc ita vt acta eſt perfecte cognouerit. Nihil enim hic proprio instinctu, omnia autẽ aliorũ impulſu me egiſſe, vel illis ipſis teſtibus, qui me huc impulerunt, viris ſane nedum fide dignis, verumetiam magna & authoritate & eruditione præditis: et quorum aliqui iam dudum ſuis etiam ipſorum Lucubrationibus ſeſe mundo non conſpicuos tantum, verumetiam admirandos præſtiterunt, probare poſſem. Hi enim qua præditi ſunt & eruditione & eloquentia, denique & perſuadendi efficacia, cum me conuiuio ad hoc ipſum (vt arbitror) inſtructo comiter excepiſſent, nihil quidem minus quam tale quippiam cogitantem aggreßi, ſicque violentis illis ſuis perſuaſionibus vrgere cœperunt, vt qua elabi poſſem, non inuenirem. Reclamabam totis viribus, nihilque non excuſationis in medium proferebam. Aſſerebam librorum huiuſmodi iam dudum ſatis ſuperque, immo & ad nauſeam vſque mundo obtruſos eſſe. Obijciebam Lucubrationes meas vni mihi, idque ex tempore & feſtinanter, ſtiloque triuiali & plane nec erudito nec expolito eſſe ſcriptas, denique in tot annis ne ſemel quidem à me relectas. Allegabam huius ſæculi exactiſſima iudicia, quibus nihil niſi quod ad ſummum vſque expolitum

& elaboratum sit placere possit? Affirmabam me & cura domestica, longaque in decantandis horis Canonicis mora, denique & crebris concionibus ad populum præpediri, quo minus exactam, & vt necessitas ipsa exigeret, huic negotio operam impendere possem. Adijciebam & illud, me & ætate iam prouectum, & continuis magnisque laboribus, quos coram vno eodemque populo, viginti duobus annis concionando insumpsissem, fractum & defatigatum, rude potius donandum quam nouis laboribus subijciendum. Denique, vt nihil intentatum relinquerem, si qua pateret elabendi via, asserebam & illud, Nihil tale attentari debere, citra Reuerendissimæ Dominationis vestræ voluntatem & consensum, quandoquidem Cæsareo mandato cautum esset, nihil nisi ex authoritate eorum, qui Ecclesiæ gubernaculis præsident, typis excudendum. Hæc quidem ego pro excusatione mea. At illi reiectis & confutatis omnibus quæ obieceram, in sententia persistebant, donec tandem euincerent, vt Annotationes, quas in Euangelium Ioannis iam dudum congesseram, vni eorum videndas traderem: futurum sperans, ac certo mihi persuadens, ipsum, vbi vel vnam pagellam perlegisset, sententiam suam de ædendis huius farinæ scriptis mutaturum. Atqui cum ego hoc agi crederem, & (quod ad hanc rem attinet) nihil amplius sollicitus, in vtramque aurem dormirem: Interim libellus ille meus, ne à quidem relectus, prælo subijciebatur excudendus, paucisque exactis diebus, Typographus me adiens, duos primos terniones, iam typis excusos, iamque R. D. vestræ oblatos & praeostensos, mihi nedum admiranti, verumetiam obstupescenti offerebat, simul etiam asserens eandem Reuerendissimam Dominationem vestram, non solum eius in me sollicitando & impellendo industriam collaudasse, verum insuper & mandasse, vt porro in negotio hoc pergeret, nihil veritus vel meam difficultatem, vel etiam expostulationem. Hic igitur quid agerem Colendissime Princeps? Lupũ tenebam auribus, videbam ipsum opus me volente nolente excudi, nec mihi tantum vel tẽporis vel virium suppetere, vt eidem operi vel aliã faciem (quod ad stili munditiem pertinet) superinducere: Vel saltem quæ vel emendanda vel adijcienda vel resecanda essent, emendare, adijcere, aut resecare possem. Non enim me fugiebat, plærosq; huius Euangelij locos, pleniorem & accurratiorem magisq; dilucidam enarrationem exigere: sed nec illud ignorabam, me prioribus illis annis cum nouitius adhuc concionator essem, nec eo tum iudicio præditus, vt omnia & singula ad viuum, exactamq; Ecclesiasticæ doctrinæ regulã expendere possem, obuia quæque ex quibuscunq; etiam authoribus, quicquid ad dilatandas & amplificandas conciones facere videbatur, his annotationibus infarcisse: quorũ tamen (vt inter relegendum percepi) pleraq; vel emendassem vel resecassem, si per otium licuisset. Atqui nunc omniũ horũ, præter ea sola, quæ vel ad Grãmaticæ vel Orthographiæ regulas emendanda erant, nihil præstare potui. Ob quam causam & diu veritus sum, nomen meũ ascribere, & reuera nunquã ascribi passus fuissem, nisi me vnius Reuerendissimæ Dominationis vestræ nomẽ & authoritas permouisset, quam & alias sciebam nõ semel ægre tulisse, solitam illam meam in subeundis arduis quibusq; negotijs difficultatẽ, quæ vt illi quidem nimia videri potest, mihi tamen omnino necessariam esse plane sentio & experior. Satis enim perspectũ habeo, quàm mihi sit curta suppellex domi, didiciq; vel aliorum exẽplo, me non alieno, sed meo metiri pede. Insuper & scio quàm turpe sit, supra vires aliquid attemptare, nihilq; aliud ad huiusmodi conatus sequi quàm confusionem: Nihilominus tamẽ ob amplissimi Nominis vestri reuerentiam, passus sum me in hac re persuaderi, ne perpetuo audire cogar, me in omnibus rebus difficilẽ esse. Nã alioqui ita me Deus amet, nihil tale vnquã ausurus vel facturus erã. Quid enĩ attinebat ea rursus ceu noua ingerere, q̃ alij iã dudũ et veteres et recẽtiores tã exacte tradiderãt? Immo quid attinebat me corniculã alienis plumis vestitã in publicũ prodire, & singulis auibus suas agnoscẽtibus & repetẽtibus irridendam præbere? Nihil enim in toto hoc opere, quantumuis magno, meum est, aut meum esse agnosco. Aliorum nedum sensus, verumetiam verba sunt, quæ hic leguntur. Ex omnibus enim quotquot habere potui: Potissimum autem (quod ad veteres

Ecclesiæ

Ecclesiæ doctores attinet) ex Augustino, Cyrillo, Chrysostomo, Theophilacto, Ruperto Tuitiensi, Alberto magno, Dyonisio Carthusiano & alijs, quæ ad piam Euangelici cõtextus expositionem accõmoda videbantur, desumpsi, ne immutatis quidem (vt dixi) eorum verbis. Nihil enim aliud quærebam, quam vt pijs auditoribus prodessem, fideléq; expositorem agerem. Insuper nec ipsos Neotericos (etsi plæriq; eorum ob noua dogmata nõ admodũ bene apud Catholicos audiant) cõtemnendos duxi. Plæraq; enim & ex ipsis, potissimũ autẽ ex Ioãne Brẽtzio, itẽq; (quod ad nouissima illa Christi in crucẽ verba attinet) etiã ex Oecolampadio, suis etiã ipsorũ verbis in hac mea transtuli: Verũ ea tantũ, quæ bona, Ecclesiasticæq; doctrinæ cõsona videbãtur, & quæ viri illi nõ in schismate, sed in Catholica Ecclesia didicerãt. Adeo nihil in toto hoc opere, industriæ meæ ascribo, præter vnum illud, ex singulis videlicet optima quæq; colligendi, & in hunc ordinẽ redigendi laborẽ & studium. Hac laude cõtentus (si tamen aliqua laude & cõmendatione dignũ videbitur) nihil aliorum mihi arrogo, nec vlli suam gloriã præripio, aut alteri debitã mihi vsurpo, sed quod ipsa veritas habet, ingenue cõfiteor, ne quis me furti arguere possit. Vtinam licuisset mihi apud meos delitescere, aliorumq; laboribus frui, & quæ scripserã, nõ alijs quã mei similibus cõmunicare, ijs enim forte nõnihil prodesse poteram, vt qui ob ingenij tarditatẽ, nec veteres cum fructu, nec recentiores citra periculum legere valentes, in his meis, vtrorũq; sentẽtias & veras & probatas, reiectis quibusq; vel minus necessarijs, vel nõ admodum sanis dogmatibus, simul inuenturi essent. Verũ cesso tam anxie excusare, quod mutare nõ possũ. Pio Lectori iã dudũ satisfactũ esse puto, quẽ & hanc meã qualẽcunq; operam boni consulturum, bona spe ducor. Aliorum enim qui secus affecti sunt, iudicia nihil moror, nec delicatis auribus mea hæc minus placitura admodum curo. Reuerẽdissimæ Dominationi vestræ (quod primo omniũ dictum oportuit) vel vni & soli post Deum, si nõ in omnibus placuisse, certe vel morem gessisse satis mihi sit. Itaq; de his ne verbum quidem addam. Quod ad rationẽ assumpti huius operis attinet, Lector pius in ipsa Præfatione deprehendet, quibus videlicet causis ad enarrationẽ huius Euangelij pertractus fuerim. Cæterum, vt vel tandem quo volo perueniam, Reuerendissimæ Celsitudini vestræ, hoc quicquid est operis dedicare æquum duxi, non tam ob id, vt sub eiusdem Celsitudinis vestræ amplissimo nomine, velut numine quodam protectum, fœlicius in publicum exeat, maioremq; hominũ gratiã demereatur, quã vt erga tandem Celsitudinem vestrã, perpetuã illam & pronam pectoris mei obseruantiam, quã à multis annis eidem exhibere in summa semper voluptate habui, declararẽ. Adiunxi huic operi iuxta R. C. vestræ voluntatem & iussũ, etiam enarrationes meas in priorem Diui Ioannis Epistolam, verum in cõpendium redactas, ne videlicet ipsum volumẽ iã plus iusto amplũ, in nimiã & non tolerandam magnitudinem excresceret. Dignetur oro R. D. V. hanc qualemcunq; meam operam, huncq; concionum mearũ (quod ad æditionem attinet) primum fœtum, cum primis autem promptam meam & voluntatẽ & obedientiam parato vultu, clementiq; & paterno affectu agnoscere & excipere, meq; cum eis qui mihi commissi sunt, solita sua gratia & clementia fouere & cõmendatos habere. Deus Opt. Max. R. C. vestram in suam gloriam, suæq; Ecclesiæ decus & instaurationem, quàm diutissime nobis incolumen conseruare dignetur, Amen. Datum Moguntiæ Postridie Diui Bartholomæi. Anno Dominicæ Incarnationis supra Milesimum quingentesimum quinquagesimo.

Reuerendiss. Celsitudinis V.

Obsequentiss.

Frater Ioãnes Ferus, vacãte Cathedra Ecclesiæ Moguntinæ Cõcionatoris vices vtcunq; supplens, Cœnobijque Diui Francisci Guardianus.

IN EVANGELIVM IOANNIS PROLOGVS.

VDITE me, quoniam de rebus magnis locuturus sum. Aperientur labia mea, vt recta prædicent. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersum. Recti sunt intelligentibus, & æqui inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meã, & non pecuniam, doctrinam magis, quàm aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis opibus, & omne delectabile ei non potest comparari. Prouerb. viij.

EXperientia ipsa fateri nos cogit, non satis esse ad conseruationem vitæ naturalis, semel tantum cibum sumere. Imò nisi subinde sumatur cibus, vita ipsa consistere nequit: quia humidum radicale citò à calore naturali consumeretur, nisi subinde per sumptionem cibi & potus instauraretur. Sic infirmitas naturæ nostræ, tentationumque varietas facit, vt ad conseruationem vitæ spiritualis, non satis sit semel audisse verbum Dei, nisi crebro audiatur. Ob eam causam, cum viderim vos ea, quæ ex Ecclesiaste proposueram, alimenta auidè degustasse, operæ pretium visum est, etiam alios cibos apponere. Sic enim mãdat Dominus: Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis sit homini patrifamiliàs, qui profert de thesauro suo noua & vetera. Et quidem in promptu est, quod apponi possit: Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonũ instructus. Verùm illud me aliquo modo incertum reddit, quod videam vos non similiter affectos, nec eadem appetere. Quòd si eam discretionem adhiberemus spirituali conuiuio, quam corporali adhibemus, non opus esset huiusmodi admonitione. In externis siquidẽ paterfamiliàs facturus conuiuium amicis, etsi nesciat, quid quemq; iuuet aut delectet, studet tamen pro viribus, quæ sibi optima videntur apponere: sperans fore, vt & ipsis placeant, econtra quilibet inuitatus, etsi nesciat, quales cibos pater ille familiàs instruxerit, nihil tamẽ non magnũ sibi pollicetur, seq; egregiè refocillãdum sibi persuadet. Quòd si quid apponitur sibi contrariũ, nõ ob id statim surgit, aut succenset patrifamiliàs, sed cogitat, non sibi soli conuiuiũ præparatũ esse, boniq; consulit, quod alij eo cibo delectãtur: interim non desperat aliquid superuẽturũ, quo & ipse delectetur. Hæc, inq̃, discretio summè necessaria esset in cõuiuio spirituali, quam vt & nunc adhibeatis, summopere rogo. Mihi quidẽ animus est, & fuit semper optima quæq; vobis ꝓponere: propter quod etiã nunc, quamuis sentiam me longè imparem huic oneri ferẽdo, cõfisus tamẽ de diuino auxilio, Euangeliũ secundũ Ioannẽ prædicare institui, nõ ob aliud, q̃ vt vobis prodesse possim. Quanquã aũt sit res magni laboris, omnia tamen facilè perferam, si vnũ hoc à vobis impetrauero, vt boni cõsulatis etiã ea, quæ videtur ardua & difficilia (qualia nõ pauca in hoc Euangelio occurrent.) Certò enim vobis polliceor, quod in processu huius Euangelij occurret, quæ iucundissima sunt, & summè cõsolatoria. Sed de his hactenus. Nũc paucis ostendã, quibus causis permotus, hoc Euangeliũ potissimũ enarrandũ assumpserim. Harũ aũt prima est & præcipua, ipsum nomẽ Christianũ, quod gerimus, & de quo gloriamur. Quid autem Christiano magis cõgruit, q̃ eius & verba & facta attendere, à quo nomen habet, nempe Christi? Non enim Christianũ te facit, si Aristotelem aut Platonẽ, Barthoũ aut Baldum, Auicennã aut Auerroẽn, Virgiliũ aut Homerũ, Tulliũ aut Demosthenẽ subinde legas: sed si verba & facta Christi, & mẽti imprimas, & opere exequaris. Atqui Ioãnes nihil aliud habet, q̃ verba & facta Christi, eaq; selectissima. Deinde nullus Euangelistarũ tã clarè & diffusè de Christi diuinitate scripsit, vt Ioannes.

Mat. 13.

2. Tim 3

Atq; (vt infrà audietis) nō parū refert, imò summa cōsolatio est, scire, quod Christus nō tm̄ homo fuerit, sed & Deus, Dei filius. Præterea cū Euangeliū hoc potissimū cōtra Hæreticos scriptū sit, videbatur mi hi summope cōgruere huic infelicissimo æuo nostro, in quo fermè oēs hæreses repullulascunt. Ad hæc, cū Euangeliū hoc vbiq; singularē quandā præ se ferat grauitatē, nō parū cōducere potest ad corrigēdos mores nostros, quos ad leuitatē & petulantiā plus satis declinasse videmus. Demū, cùm & Christus & Apostoli pdixerint, in nouissimis dieb⁹ futura tēpora periculosa, nosq; in ea tēpora vel experiētia teste inciderimus, nihil opportunius videbatur, q̄ Euangeliū hoc, quod abūdè remedia & cōsolationes subministrat, cōtra oīa aduersa & tentationes. His igitur alijsq; causis permotus, Euangeliū hoc enarrare institui, cui nō immeritò præmisi hæc Sap. verba: [Audite me, &c.] Ea siquidem verba iustissimè dicere nobis potest sanctus hic Euangelista. Verè enim de re bus magnis loqtur in suo Euāgelio, imò de rebus maximis: deinde nō erronea, sed recta docet. Præterea labia eius detestantur impiū gregē, scilicet hæreticorū, quos mirabiliter confundit hoc libro. Deniq; iusti sunt oēs sermones eius, nihil in eis puersum, tametsi solis sapiētibus aperianē: impijs aūt clausi sunt. Sūma, sapiētia quæ in hoc Euāgelio traditur, verè pretiosior est cūctis opib⁹, quare & meritò audiēda, & plus q̄ pecunia amāda est. Gloriaē san ctus, se in via testimoniorū Dei delectari, sicut in oībus diuitijs, multò magis nobis hoc Christi testimoniū scrutandū est, imò toto corde exquirendū, tota anima cōcupiscendū, superq; aurū & topazion diligēdū. Nā si Euangelici negotiatores sumus, & bonas margaritas quærimus, ecce vna pretiosa margarita inuēta est. Vbi enim vlla, quæ maioris ptij sit, reperiri potest? Hanc animarū verus amator Deus, dilectæ Ioannis animæ ꝑ monumento dilectionis præcipuè fixit in pectore, vt Verbū, quod Maria sola protulit in carne, ipsum huius socia virginitas, præ oībus viua mortalib⁹ ꝑmeret voce. Danda ergo sunt oīa, vt hæc sola margarita cōparari queat, omnesq; carnaliū sordes affectuū ab oculis cordis abstergēdæ sunt eis, qui in schola Christi venerabilibus studēt literis, vt hāc aliquatenus valeāt aquilam prosequi. Sed de his satis. Nūc anteq̄ rem ipsam aggrediamur, quorundā obiectionibus respōdere cogor. Neq; enim necessariū duco, authorē huius libri cōmendare, cùm eius laus abundè in Euāgelio cōscripta sit nemoq; nō fide dignū eū iudicet. Neq; hìc pluribus agā, qd sit Euangeliū, & quomodo audiendū: hæc enim in Matthæo satis ostēdi, sed tantū quorundā obiecta diluā. Primò enim nō desunt, q cùm ex Græcis didicerint, Euangeliū esse bonū nuntiū, persuadent sibi, nihil aliud in Ecclesia prædicandū esse, nisi quod lætū est, q̄les sunt promissiones. Quandoquidem Christ⁹ dixerit. Prædicate Euangeliū, &c. Et Paulus: Euangeliū virtus Dei est, in salutē omni credēti. Cūq; audierint aliquē, ad pietatis opera inducentē, statim eū dānant, vt prædicatorē legis, & nihil minus q̄ Euangelicū prædicatorē eū iudicant. Atq; hinc est, quod multi neglectis quæ ad pietatē pertinēt, solo nomine gloriantur. Itē ex Euangelio accipiūt tantū, quæ arridēt. An nō hoc est Christū illudere, & iterū crucifigere? An nō hoc est Filiū Dei & spūm gratiæ cōculcare, & blasphemare? Audi igitur falsē Euangelice, Christus doctrinā suā nō ob id Euangeliū nominauit, vt deinceps nihil nisi promissiones pdicandæ sint, omnisq; doctrina de operibus abolita sit. Nā & ipse frequēter ad opera pietatis nos hortatur, & Apostoli in suis Epistolis nihil nō agūt, vt ad bona opera nos extimulent, maximeq; eos detestantur, qui libertatē vertunt in occasionem carnis, & velamen malitiæ. Ideo autem Christus doctrinam suam lætum nuntium nominat, quod ea non, vt lex, pœnis & minis ad bonū cogit, sed bonis & promissis allicit. Sic igitur vetus Testamentum, tametsi plures habuerit adiunctas promissiones, vt patet in Prophetis & Psalmis: quia tamen hæ promissiones nondum impletæ erant, nomen legis obtinuit. Vnde & Christus etiam Psalmos legem nominat. Nónne, inquit, in lege vestra scriptum est: Ego dixi dij estis? Sic doctrina Christi, tametsi multa doceat de operibus, quia tamen promissiones nunc per Christum impletæ sunt, & implētur, Euangelij nomen obtinuit. Sicut igitur impiè cum Patribus veteris Testamenti egisset, qui omissis promissionib⁹, solam

Marginalia: 3; 4; 5; Prou. 8.; Psal. 118.; Mat. 13.; Ibidem.; Marc 16; Roma. 1; Heb. 10.; Gal. 5.; 1. Pet. 2.; Ioel. 10.

eis legem prædicasset, per hoc enim eos ad desperationem adegisset: sic impiè facit, qui Christicolis, neglecta doctrina operum, solas promissiones inculcat, per hoc enim eos in vanam securitatem, imò leuitatem inducit, quemadmodum videmus. Summa, sicut lex non exclusit promissiones, imò multas adiunctas habuit: sic Euangelium non excludit opera, imò summè ea commendat. Hæc ideò pluribus exposui, propter eos, qui de Euangelio gloriantur, cùm nesciant quid sit Euangelium. Præter hos sunt alij, qui obganniunt: Quid, inquiunt, necesse fuit scribere Euangelia, cùm Christus non dixerit: Scribite Euangelium, sed prædicate Euangelium? Imò promiserit olim, se nō in tabulis lapideis, sed in cordibus hominum scripturum legem suā. Atque hinc quidam in tantam insaniam peruenerūt, vt scripturam in totum reijciant, ac nouas visiones & reuelationes quærāt è cælo. Quod animaduertens diabolus, statim se in angelum lucis transfigurat, eosque mirabiliter decipit, vt videmus. Audi igitur, verum quidem est, melius esse, Euangelium Christi in corde habere scriptum, quàm in membrana. Deinde oportuerat quidem Christianos nō indigere auxilio literarum, sed tam mundum habere cor, spiritu Dei purificatum, vt illarum vice gratia Spiritus sancti vteremur & vnctione, & deinde alijs Euangelium viua voce traderemus, ideo & Christus nihil scripsit, sed ore prædicauit. Quia verò hanc excussimus gratiam, secundas diuitias, quibus Euangelium per scripturam traditum est, non contemnamus. Verè enim nunc nobis euenit, quod olim ante Christum natum euenerat. Quemadmodum eñ magni illi & diuini viri, vtpote Noë, Abraham, Isaac, Iacob, &c. qui ante datā legem vixêre, non ex literis & libris discebant, sed munda præditi mente, spiritus illustratione illuminabantur, atque in hunc modum Deo cum illis ore ad os colloquente, quæ Deo placita erant, cognoscebant, at postquam deteriores facti sunt homines, concessit tandem misericors Deus & scripturas, vt vel per illas diuinæ voluntatis essent memores, & suas cognoscerēt miserias, ita & Christus suis Apostolis coram in sua persona locutus est, & Spiritus sancti gratiam misit doctoris loco. Verùm, quoniam hæreses pullulaturæ erant, & purissima Christi doctrina humanis figmentis conspurcanda ab impijs, operæpretium visum est Deo & Christo, vt scriberentur & Euangelici libri, quo discentes ab illis veritatem, non ab hæresum mendacijs deciperemur, sed omnia, & doctrina & vita, ad hanc regulam, tanquam ad lydium lapidem, ordinaretur. Quod ni factum esset, nunquam vsque ad nos fides inuiolata peruenire potuisset. Si enim etiam nunc, cùm mundus plenus sit sacrorum Bibliorum libris, tamen diabolus quasi vi quadam veritatem è manibus extorquere conetur, quid fieret, si nulla esset scriptura? Nihil enim æquè odit, vt scripturam, nec immeritò. Nam vbique per illam traducitur, & manifestatur, alioqui sub bona specie laliturus. Non igitur est, quòd subsannes scripturam, sed est vnde gratias agas. Verùm rursum oblatrant alij. Et quid, inquiunt, opus erat, vt Ioannes scriberet Euangelium, cùm iam tria essent conscripta, nempe Matthæi, Marci, Lucæ, &c. Audi causam. Sūma necessitas Ecclesiæ Ioannem compulit. Misso enim eo in exilium à Domitiano, irruperant in Ecclesiam hæretici, quasi in destituta pastore ouilia lupi, Marcion, Cherintus, Ebion, cæterique Antichristi, qui Christum negantes fuisse ante Mariam, simplicitatem Euangelicæ fidei peruersa maculauêre doctrina. Quid hic ageret Ioannes, reuersus ab exilio? Omnes iam Apostoli mortui erant. Nónne officij sui erat, Christi gloriam defendere? Non enim parua res agebatur, non de terminis aut regni legibus disceptatio erat, sed de ipsis regis nostri natalibus. Fecit igitur sanctus ille Apostolus, quod suum erat, fidēter prosiliuit in medium, & magno vocis Euangelicæ tonitru, verbique coruscantis fulmine, omne concilium vanitatis, cunctamque Ecclesiam malignantium, vbique terrarum perterruit, ac dissipauit, apertè protestans de Christo, quòd filius vnicus, & consubstantialis, ac per hoc hæres legitimus Patris æterni sit. Nec immeritò tam ardenter diuinitatem Christi defensauit. Plurimum siquidem refert, imò summa nostra consolatio in hoc consistit, quòd

Mar. 16. Hier. 31. 2. Co. 11.

Christus non tantùm homo, sed & Deus est. Alioqui quomodo potuisset nobis remissionem peccatorum polliceri, si Deus non esset, cuius solius est, peccata dimittere? Deinde quomodo ratum erit Testamentũ, quo cæleste nobis hæreditatẽ legauit, si legitimus possessor ipse cæli non fuit? Quomodo autem cælum possessio eius fuit, si ipse de cælo non venit, sed à Maria initium sumpsit? Opportunè ergo nostræ spei fidus hic testis subuenit, dum ingenui testatoris antiqua iura proloquens, non solum cælum, sed & omnia quæ sunt, eius esse, & per ipsum facta esse diffinit. An non videtur hæc iusta causa fuisse scribendi Euangelia? imò iustissima: alioqui omnis spes nostra periisset. Præterea cùm videret alios Euangelistas aliqua verba & opera Christi breuiter attigisse tantùm, aliqua etiam omisisse (quandoquidem, vt & ipse fatetur, nemo omnia Christi verba & opera scribere potuit) indignum putauit, tot egregia verba & facta Christi, quæ in hoc Euangelio continentur, silentio transire. Ne quid igitur nobis deesset ad perfectam consolationem, hoc Euangelium conscribere voluit. Non igitur est, quod ipsi succenseas, sed est, de quo summè gratias agas. Sed fortasse non deerunt, qui hæc omnia boni consulent, mihi tamen vitio dabunt, & præsumptionis arguent, qui cum nihil sim, audeam hoc Euangelium enarrare. Ad quod breuiter respondeo: Ingenuè fateor, me opus supra vires meas aggredi, sed scio quis dixerit: Aperi os tuum, & implebo illud. Deinde ingenuè fateor, in hoc Euangelio altissima mysteria contineri, quæ nemo satis explicare potest: sed nunquid ideo tacendum est? Nónne Paulus dixit: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam? &c. Quod igitur nobis deest precibus à Deo petamus, &c.

Luc 14. Ioan. 21. Psal. 80.

INCIPIT EVANGELIVM

SECVNDVM IOANNEM.

CAPVT I.

VMMA totius Euangelij huius hæc est.]

Primò exponit quis sit Christus. Deinde cur venerit. Postremò, quid gesserit. Et primùm à Diuinitate Christi orditur. In hoc enim, vt suprà dixi, omnis nostra consolatio consistit. Hic nobis nõ satis est discere, quod Christus sit Deus & homo, & quomodo naturæ illæ coniungi potuerint, & huiusmodi multa arguta. Sed hoc potiùs considerandum, quòd necesse fuerit, eum, qui remissionem peccatorum prædicaturus erat, esse Deum, in cuius figuram Pontifex in lege laminam ferebat in fronte, cui inscriptũ erat nomen Dei. Et addidit Textus: Vt sit ei placatus Dominus. Quo præsignatum est, eum qui nos reconciliaturus esset, oportere esse Deum, alioqui coram eo consistere non posset. Iam cùm Ioannes statim à principio ostendat, Christum esse Deum, non est, quòd de reconciliatione nostra, aut voluntate Patris erga nos, dubitemus, qui Christo credimus: sed simpliciter sciamus, quòd sicut Christi sumus, ita & Patris. Securè igitur cum Paulo dicimus: Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? Deus qui iustificat: quis est, qui condemnet? &c. Verè ingens consolatio, eum habere ducem & præcessorem, qui Deus est. Hoc petebat Moyses, quum diceret: Si non tu ipse præcedas, non educas nos de loco isto. Quomodo enim scire poterimus nos inuenisse gratiam, nisi gradiaris nobiscum? Hanc consolationem magnificè prædixerunt Prophetæ. Sic enim Esaias ait: Præcedet vos Deus, & congregabit vos Deus Israel, &c. Et Sophonias: Rex Israel Deus in medio vestri, non timebitis malum vltrà, &c. Nunc Textum audiamus.

Exo. 28. Rom. 8. Exod. 33. Esai. 52. Soph. 3.

In

In principio erat verbum, &c.]

Hic primò vides quàm verè dixerit Christus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Item Sapiens: Anima iusti plus videt, quàm septem speculatores sedentes in excelso ad speculandum. Item Esaias: Nemo poterit habitare cum igne deuorante, nisi qui ambulat in iustitijs, &c. Iste in excelsis habitabit, &c. Regem in decore suo videbit, &c. Verè enim munditia cordis iuuit Ioannem, vt claritatem solis æterni, plus cæteris diuinæ visionis animalibus, irreuerberata potuerit mentis acie contemplari. Verè enim plus vidit quàm omnes Philosophi, qui se sapientes mundi iactabant. Verè regem in decore suo vidit, &c. Nec aliud est quod nos adeò impedit à tam clara visione Dei, quàm immunditia cordis, & impietas. Deinde vel ex hoc primo verbo vides, sanctum Ioannem non sine causa dictum esse filium tonitrui. Hoc enim verbo, velut tonitru & coruscante fulmine, omne concilium vanitatis perterruit & dissipauit. Præterea vides hic, quàm meritò sanctus ille Ioannes inter alia animalia, aquilæ comparetur. Aquilæ enim conditiones sunt, quòd supra alias aues volat, in excelsis ponit nidum suum, inde contemplatur escam, &c. Et quidem hæc omnia Ioannes, huius verbi ac sempiterni principij contemplator excelsus, magnificè consecutus est. Verè enim eleuatus est vt aquila: transcendit omnia cacumina mõtiũ: transcendit oẽs cãpos aëris, omnes altitudines syderum: transcendit omnes choros & legiones angelorum, apertos intendens oculos in radios diuinitatis. In arduis posuit nidum suum, id est, æterni huius euangelij sui monumentum. In Petris mansit, id est, in soliditate veritatis, atque inde contemplatus est escam: illam scilicet, quam & attingere meruit, huius verbi sempiternam gloriam. Et quamuis in hoc Euangelio nobis, filijs suis potissimum Christi sanguinem lambendum proponat: non immeritò tamen etiam versus radios solis obtutus nostros dirigit, vt paulatim discamus per humanitatẽ Christi ascendere ad eius diuinitatẽ.

Matt. 5.
Eccle. 5.
Esai. 33.
Mat. 5.
Iob. 39.

In principio erat verbum, &c.]

Tria hic in exordio obseruanda sunt. Primum, quomodo Testamentorum veteris & noui initia sibi respondeant. Dum vetus ordiretur, dixit Moyses: In principio creauit Deus cælum & terram. Dicit Ioannes dum nouum fundat. In principio erat verbum. Moyses: Terra erat inanis & vacua. Ioannes: Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Moyses: Tenebræ erant super faciẽ abyssi. Ioãnes: In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, &c. Moyses: Spiritus Dñi ferebatur super aquas. Ioãnes: Et verbum caro factum est. Vter istorum altiori exorsus est tono? Vter solidiora iecit fundamenta? Sine dubio Ioannes. Nec mirum. Nam Moyses carnalibus scribens, congruè à mutabili natura sumpsit exordium, & corporum digestionem, dispositionem, ordinem, ante omnia demonstrat. Nouum verò testamentum, quia fulgor est luminis æterni & spiritualis, spiritualibus quoque viris traditum est, congruè à spiritualibus, æternis & penitus immutabilibus incipere debuit. Hinc igitur discamus, quantum excellat nouum Testamentum vetus, imò discamus, quantum nos præcellere debeamus eos, qui sub vetere Testamento vixerunt. Cùm enim maiora nobis data sint, maiora etiam à nobis exiguntur. Cui enim multum datum est, multum ab eo exquiretur. Deinde considerandum, cùm Ioannes sine dubio loquatur de Christo filio Dei, cur eum potius nominauerit verbum, quàm Filium. Huius autem plures rationes adduci possunt. Primò ideo nominat Filium Dei verbum Dei, vt intelligatur, esse spiritualis & simplex generatio, non materialis, carnalis, seu mutationi admixta: sed intellectualis, inuisibilis, inuariabilis, & immanens. Quoniam verbum propriè dictum, est interior mentis conceptus, intelligibilis dictio, & prolata intus notitia. Alioqui si dixisset, In principio erat Filius, statim caro imaginari potuisset carnalem generationem. Secundò, cùm intentio Ioannis in hoc Euangelio sit, pro virili sua exponere, nedum quis sit Christus in natura, hoc enim nemo satis explicabit, sed etiam & potissimum quantum in se bonorum habeat, potius eum nominauit verbum,

Gene. 1.

quàm Filium. Nomine enim Filij, nihil aliud indicatur, quàm quòd Patrem habeat Deum. Nomine autem verbi, multò plura intelliguntur, nẽpe omnia, quæ de Filio Dei dici possunt. Est autẽ Filius Dei, virtus & sapientia Patris. Item imago Dei inuisibilis, in quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, hoc est, iustitiam, potẽtiam, bonitatem, veritatem, misericordiam, &c. Quæ ineffabiliter impressa sunt Filio. Itẽ, Filius Dei est splendor gloriæ Patris, & figura substantiæ eius. Item est veritas & vita. Item, est lux omnia illuminãs. Denique Christus est, qui solus nobis Patrem manifestauit, & nos docuit. Deum enim nemo vidit vnquam: Vnigenitus Filius enarrauit nobis. Vt igitur perfectissimè nobis innotesceret Christus, Ioannes eum nominauit Verbum, potius quàm Filium, quasi diceret, Christum, quem tibi hoc libro descripturus sum, non simpliciter debes cõsiderare vt filium Dei, sed vt talem Filiũ, qui etiam virtus & sapientia Dei est, imago, splẽdor gloriæ, figura substãtiæ Dei, lux, vita, veritas, &c. Vide quanta bona sub nomine verbi comprehendat, ad consolationem nostram. Præterea ideo Christum filium Dei, nominat verbum Dei, vt ostendat, se non contrarium esse Moysi, imò eadem scribere, quæ Moyses in principio sui libri commemorauit: nempe, quòd Deus per verbum omnia fecit. Cùm igitur etiam Moyses huius verbi tam honorificè meminerit, imò constanter asserat, hoc verbum ante omnes creaturas in Deo fuisse, & per ipsum omnia facta esse, quid nobis vitio vertũt Iudæi, quod idem dicimus? Sed nec hoc iustè reprehendere possunt, quòd verbum Dei dicimus filium Dei. Quanquam enim hoc nec in homine, nec in Angelo sit, quòd verbum dicatur filius (neque id mirum, cùm verbum & hominis & angeli non sit substantia, sed accidens) tamen in Deo verissimum est. Verbũ enim Dei substantia est, quia est in Deo vbi accidens esse non potest. Non tamen alia substantia est, quàm substantia Dei. Cùm igitur verbum Dei, à Deo productum sit, proprijssimè dicitur genitum esse. Nam gignere nihil aliud est, quàm substantiã producere. Quòd si à Deo genitũ est, filiũ esse Dei verbũ Dei, negare non possumus. Postremò etiam ideo Ioannes Christum nominat verbum Dei, vt corda nostra excitaret ad amorem, & reuerentiam etiam externi verbi, in scriptura expressi: quod quamuis non sit ipsum essentiale & viuum Dei verbum, de quo Ioannes hìc loquitur (alioqui etiam impius, habens scripturas haberet Deum, lucem, vitam, &c.) Est tamen scriptum hoc verbum, quasi vox quædam diuini verbi, & vehiculum, quo ipsum essentiale Dei verbum in nos traducitur. Quare summa deuotione audiendum est. Nihil enim à viuo illo Dei verbo procedit, quod non & ipsum bonum sit. Huius igitur diuini verbi ac filij Dei diuinitatem, describere volens Ioannes, breuibus quidem verbis vtitur, sed efficacissimis. Pauca, inquam, de diuinitate Christi dicit, ne qua humana cogitatione subuertantur curiosi. Quod enim in lege prohibitum fuit, ne quis curiosius sancta sanctorum specularetur, significatum est, nullam humanam cogitationem ad res diuinas, & incomprehensibiles carni, referendam esse. Hinc & Paulus ait: Per sapientiam Deum in sapientia non potuisse cognosci, ideo per stultitiam crucis cognoscendum esse. Et Moyses gloriam Dei per petræ foramen speculatus est: ita & nos ad cognitionem Dei, nisi per Christi carnem, peruenire non possumus. Ob eam causam Ioannes pauca quidem præmittit de diuinitate Christi, plura autem subnectet, quæ Christus in carne & docuit, & fecit, & passus est. Quamuis autem pauca sint verba, quæ de diuinitate præmittit: tamen efficacissima sunt contra hæreticos, imò verè sagittæ Domini sunt, in quarum luce imus, & fulgurans hasta eius in cuius splendore nos quidem gradimur. Sed hæretici potenter prosternuntur ijs præmissis. Nunc ad textum accedamus.

[Marginalia: 1. Cor. 1. Coloss. 1. — Hebr. 1. — Ioan. 14 — Ioan 1. — Ioan. 1. — Genes. 1 — 1. Cor. 1 — Exo. 33 — Abac. 3.]

In principio erat verbum.]

Multa hìc admodum subtiliter disserunt Scholastici: nos rem simplicissimè tractabimus. Primò igitur diligenter attendenda sunt, quæ hic de diuinitate verbi dicuntur, vt certum habeamus fundamentum fidei nostræ. Nulla

autem

autem fides certa esse potest, nisi quæ innititur viuo & vero Deo. Cùm igitur iam inde ab initio mundus non credat, Christum esse verum Deum, quemadmodũ & Paulus ait: Prædicamus Christum Iudæis scandalum, Gentibus stultitiam, &c. Deinde etiam quidam hæretici è nobis egressi, quamuis non erant ex nobis, id palàm etiam affirmare ausi sint, Christum non esse Deum: quos & Ioannes ob id Antichristos nominat. Præterea diabolus nihil non agat, vt fidem nostram labefactare possit: admodum necessarium est, hæc Ioannis verba diligentissimè attendere, vt primò omnium certò sciamus, Christũ esse verum Deum, sicque solidum habeamus fundamentum, cui tutò inniti possimus. Si enim Christus non esset verus Deus, iam verè nos in arenam ædificaremus. Singula autẽ verba, quæ Ioannes hic ponit, singulos hæreticos impugnant, vt mirum sit, eos tam manifestis verbis nihil permotos esse. Verùm propria eos ratio seduxit, cui plus crediderunt, quàm Ioanni. Quod ne & nobis contingat, simpliciter in his verbis cõsistamus, & intellectum nostrũ captiuemus in obsequium Christi. Verbum igitur, de quo Ioannes tam magnificè loquitur, non est verbum aliquod humanum, nec Angelicum, imò nec est verbum illud scriptum, quod nos Dei verbum nominamus. Hæc enim omnia creaturæ sunt, sed est viuum illud & essentiale Dei verbũ, ratio perpetua, sapientia sempiterna, intellectus incomprehensibilis, veritas incõmutabilis, imò ipse vnigenitus Filius Dei. Cur autẽ verbum dicatur, suprà expositum est. Hoc verbum hic Filius Dei erat. Non dicit fiebat vel creabatur, vt mentitur Arrius, sed erat. Deinde signanter ponit præteritum imperfectum. Hoc enim, & præteritum, & præsens includit. Dei enim proprium est, semper esse & consistere. Hinc ad Moysen dicitur: Qui est, misit me ad vos. Et Christus: Antequam Abrahã fieret, ego sum. Verba enim substantiua, de Deo dicta, non significant motus temporales, sed sic exponi possunt secundum Hieronymum. Est, quod nũquam deest: Erit, quod nunquam deerit: Erat, quod nunquam deerat: Fuit, quod nunquam defuit. Non igitur verbum hoc ita fuit, vt iam non sit: nec ita modò est, vt olim non fuerit. Vides quàm apertè hic Arrij commentum reijciatur. Sequitur: Erat in principio. Hoc sic potest intelligi, vt sit dictio orationis inceptiua, quemadmodum Latini dicere solent: In primis, vel primùm, vel principio, sine præpositione, vel in principio, id est, intemporaneum, incomprehensibile, & ineffabile, quemadmodum de excellenti aliquo dicimus: Ille primas tenet. Vel in prĩcipio, hoc est in Patre, qui meritò principium dicitur: quia ab eo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. In hoc principio erat verbum, sicut infrà dicitur, Vnigenitus, qui est in sinu Patris. Et Christus ipse: Ego in Patre, & Pater in me est. Simplicissimè autem illud principium intelligamus, de quo Moyses: In principio creauit Deus, &c. Hoc principiũ fuit, quando creaturæ incœperunt esse. Ante hoc enim nullum fuit principium, quia Deus nõ incœpit esse. In hoc igitur principio verbum iam erat, id est, tunc cùm creaturæ condi inciperent. Sequitur ergo, quòd ante omne creaturarum principium fuerit Deus. Confundantur igitur Ebion & Cherinthus, qui dicunt, Christũ ante Mariam non fuisse. Cõfundantur & Iudæi, qui dicunt, nos nouum & recentẽ Deum adorare. Quod autem Filius Dei ab æterno fuerit, etiã ex alijs probatur. Sic enim in Prouerbijs sapientia Dei dicit: Dominus possedit me in initio viarum suarum, &c. Ad longum. Et Christus ipse: Claritatẽ, inquit, apud te habui, priusquam mundus fieret: Et quid multis opus? cùm ipse Moyses apertissimè testetur, verbum Dei fuisse à principio. Dixit, inquit, Deus: Fiat lux, &c. Si dixit, iam verbum erat ante creaturas. Obserua item, quòd non dixit: Verbum erat ipsum incipere, sed in principio, vt Arrio præcluderet viam. Si enim ipsum verbum factum esset, vt mẽtitur Arrius, iam verbum non fuisset in principio, sed fuisset ipsum incipere. Iam quum cogitatur de hoc principio, itur in abyssos æternitatis: hic fide in tenebras ingrediẽdum est, quæ sentit ante omnia, post omnia, & in omnibus esse Deum. Multũ autem consolationis, ex primo hoc verbo habere possumus. Si enim Christus, Filius Dei, in quem credimus, fuit in principio

1.Cor.1. 1.Ioan.2. 2.Co.10 Exod.3. Ioan.8. Ephes.3. Ioh.1. Ioh.10. Gene.1. Prou.8. Ioh.17. Gene.1.

ante omnia, & ab æterno: certum est, quòd etiam erit post omnia, & in æternum: quemadmodum in Esaia dicit: Ego sum primus & nouissimus, &c. Quòd autē hoc dicatur de Filio, patet ex eo quod sequitur: Et nunc Dominus misit me, & Spiritus eius. Ergo quū in morte exeundum est extra omnes creaturas, nec ratio videt, quo concedendum sit: fides nostra stat immobilis, nihil dubitans, quin ingrediatur in Deum. Certi igitur sumus, quòd etiāsi reliquerint nos omnes creaturæ, tamen perpetuò manebit is, in quē credimus, quo quid magis cōsolatorium est morituro, &c.

Esa. 48.

Et verbum erat apud Deum.]

Paulatim Ioannes nos ducit ad altiora. Primò enim asseruit, verbū non è Maria initium sumpsisse, sed in principio fuisse. Nunc indicat vbi fuerit. Erat, inquit, apud Deum. Verè dictum. Vbi aliàs esset, cùm extra Deum nihil adhuc esset. Vide autem quàm magnificè huius verbi dignitatem hic insinuet. Quid enim est quòd apud Deum erat, nisi quòd in magno erat honore, in summa dignitate, in magna dilectione. Erat apud Deum, sed non quemadmodum apud diuitem aurum, quod tantùm est in arca, non in ipsius substantia. Verbum autem erat apud Deum, quemadmodum apud sapientem sapientia, apud fortem fortitudo. Nam & in Iob dicitur: Apud ipsum est sapientia, & fortitudo. Signanter autem dicit, apud Deum: per hoc enim indicat, verbum & Filium discriminatam esse personam, & aliam à Patre, vt non de personis dubites, dum alteram audis esse, vel fuisse apud alteram. Refellitur igitur hoc verbo Sabellius, qui trinitatem abnegans, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, non tres personas esse asserebat, sed vnam tātùm tribus nominibus designatam, propter diuersas operationes: Ita, quòd Deus diceretur Pater, ratione creationis. Idemque diceretur Filius, ratione recreationis. Idemque diceretur Spiritus sanctus, ratione sanctificationis. Ob eam causam etiam sectatores eius dicti sunt Patripassiani, quia cùm non secernerent personas, dicere cogebantur, etiam patrem passum & crucifixum. Horum errorem Ioannes destruit, cùm dicit: Et verbum erat apud Deum. Cùm autem verbum sit apud Patrem, & Pater Deus sit immensus, illocalis, & incircumscriptibilis, vniuersa transcendens, implens, conseruans, ac ambiens: consequitur, quòd etiam verbum & filius talis sit. Hinc igitur duplex nobis consolatio consurgit. Primò enim, si apud Deum erat Christus secundum diuinitatem, & nunc etiam secundum humanitatem ad dexteram Dei sit, non est, quòd deinceps pesperemus, qui tam potentem habeamus aduocatum: imò accedamus cum fidutia ad thronum gratiæ, &c. Secundò, si Christus apud Deum erat & est, & Deus est vbique. Ergo & is, in quem nos credimus, vbique est. Nihil igitur est, quod animum despondeamus in aduersis quibuscunque cùm præsentem habeamus Christum, filium Dei.

Iob. 12.

Mar. 16.

Hebr. 4.

Et Deus erat verbum.]

Sicut superiori sententia personas diuinas distinxit contra Sabellium: sic hac sentētia substantiam coniungit, ac vnam esse testatur in duabus personis Dei, & verbi sui, contra Arrium. Signanter autem dicit: Deus erat, ne quis putaret, Christum tantum nomine esse Deum, vel communicatione appellationis vocari Deum. Quemadmodum & Moyses dictus est Deus Pharaonis, & iudices vocantur dij: Ego dixi dij estis. Item, Dijs non detrahes. Hij, inquam, non natura dij erant, sed tantùm communicatione appellationis dij vocati sunt. De Christo autem dicitur: Deus erat, ad innuendum, quòd non appellatione tantùm, sed natura Deus sit. Quod vt clarius innotesceret, Ioannes non dixit: Verbum erat Deus, sed præpostero ordine verborum, Deus erat verbum, hoc est, id quod nos dicimus Deum & adoramus, erat verbum illud, de quo loquor. Vide quàm potenter hic Arrium prosternat. Constat igitur ex hoc verbo, quòd Filius & Pater vnus est Deus, quia vna est eorum essentia. Nec differunt, nisi quòd Pater imaginem imprimit, Filius est imago impressa. Pater effulget. Verbum verò est fulgor idem, qui effulget. Summa autem conso-

Exod. 7.
Psal. 81.
Exo. 22.

latio

latio in hoc cōsistit, quòd Christus Deus verus est. Hinc enim gloriari licet: Si Deus pro nobis quis contra nos, &c. Rom. 8.

Hoc erat in principio apud Deum.]

Hoc repetit, ne ex verbo proximè præcedenti Sabellianus quisquam putet vnitatem essentiæ tollere distinctionem personarum. Ex vtraque enim parte pugnat contra hæreticos, hinc contra Arrium: illinc contra Sabellium. Magna siquidem attentione & discretione opus habet, qui verbum Dei prædicat, ne dum vnū errorē destruit, ad alterum viam aperiat. Tria igitur hac breui sententia complexus est. Primum in eo quod dicit: Hoc, refert proximam sententiam: Verbum Deum esse, & verbi diuinitatem indicat. Secundum quod dicit: [Erat in principio,] facit patri coæternum verbum. Nam quum verbum sit patris sapientia, & virtus, & splendor. Et Deus nunquam fuerit sine sapientia, potentia, aut splendore, constat quòd nunquā ab eo abfuit verbum. Tertium quod dicit: [Apud Deum,] notat discrimen personarum. Hæc sunt quæ de Christi diuinitate Ioannes adducit. Sunt autem talia tantáque, quæ adorare quidem licet fide, comprehendere autem ratione nō licet. Et similitudines rerum creatarū, mysteria creatoris vtcunque velut pertrāsennam delineāt, veritatem exprimere ad viuum non possunt. Proinde pura & simplici fide credenda sunt. Sunt tamen aliqui, qui ex hoc exordio euangelij totam trinitatem colligant. Cum enim Ioānes tria nominet: Principium, verbum, & Deum: per principium intelligunt patrem, per verbum, filium: per Deum, spiritum sanctum. Quòd autem Ioannes vltimò addit: [Hoc erat in principio, &c.] Secundū illos habet sensum. Hoc quod est esse patrem, siue principium: hoc quod est esse verbum, siue filium: hoc quod est esse Deum, siue spiritū sanctum, erat in principio. Sic igitur quamuis qui sola ratione ingreditur in ea, quæ mundum conditum præcesserint, nihil nisi meras tenebras inuenit: qui autē fide præditus est, inuenit æternum patrem, filium, & Spiritum sanctum. Sicut enim Deus antrorsum & retrorsum omnia aspicit, sic & fides quia oculis Dei prædita est, quæ sunt Spiritus sancti, & sequitur verbum in abscondita ducens. Non autē dicit: Hæc erant in principio, ne quis tres substātias à se inuicē separatas: putaret esse Deum. Sed dicit: Hoc, vt significetur vnitas essentiæ.

Omnia per ipsum facta sunt.]

Hactenus verbi naturam diuinā paucioribus quidem, quàm ratio humana ferat, sed fidei sufficientibus verbis Ioannes descripsit. Nunc quid ipsum verbum operetur, cùm in omnibus creaturis, tum maximè in homine, paucis indicabit. Paulatim igitur nunc descendit, vt qui verbum ipsum in sui natura comprehendere non possunt, saltem ex operibus eius ipsum cognoscere studeant. Ob id enim Deus creatione seipsum manifestauit, vt ex visibilibus innotesceret eius virtus & diuinitas. Sīgula aut verba emphasim habent. Non dicit: Verbum ante omnia factum est, vt mentitur Arrius, sed per verbū alia facta sunt. Nec dicit: Aliqua per verbū facta sunt, sed omnia. Omnia per ipsum facta sunt: nempe ea quæ Moyses in principio libri sui enumerat, primis sex diebus facta: Videlicet cælum, terra, lux, firmamentum, arbores, & arbusta, Sol & Luna, pisces & volucres, bestiæ, & reptilia, denique & ipse homo. Deinde omnia per ipsum facta sunt, siue throni, siue dominationes, siue principatus, &c. In summa, vniuersa creatura, maior, minor, infera, supera, corporalis, spiritualis omnis substantia, quantumcūque etiam videatur mala, per ipsum facta est. Nulla forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiscunque substantia, quæ potest habere numerum, pōdus, & mensuram, nisi per illud verbum, & ab illo verbo creatore est, cui dicitur: Omnia in numero, pōdere, & mensura dispo suisti. Quod autem omnia per verbum facta sint, etiam ex alijs locis probatur. Primò enim manifestè id dicit Moyses, & cæt. Deīde Psalmus: Dixit, & facta sunt. Item: Verbo Domini cæli firmati sunt. Item: Omnia in sapiētia fecisti, &c. Quid autem est verbū Dei, nisi sapientia Dei? Hac igitur sententia, excitamur ad considerandum verbi potentiam. Cùm enim per verbum ipsum omnia facta sint, planè constat, ipsum verbum omnipotens esse.

Roma. 1 — Genes. 1 — Coloss. 1 — Sapie. 11 — Genes. 1 — Psal. 103

Quis igitur non se audeat omnipotenti committere? Qui omnia potest, quomodo te vnum non posset conseruare? Qui tantam fortitudinem etiam quibusdam creaturis, vtpote angelis, & alijs tribuere potuit, cui dubium est, quin maiorē sibi reseruauerit? Qui creaturam aliquam singulari fortitudine, vel vtilitate præditam habet, putat se securum: quanto magis qui verbum Dei habent? Secure igitur nos huic æterno verbo & filio Dei committamus, clamantes cum Centurione: Domine dic verbum, & sanabitur, &c. Deinde hic vides, quàm meritò nos Christiani omnia bona, ab ipso Christo, verbo, & filio Dei speremus, Cū enim certum sit, quòd omnes creaturæ perfectiones suas ex hoc ipso verbo acceperint, quid mirum, si & homo suam ab eo perfectionem expectet? Huc pertinet quòd Christus sæpius nos ad se vocat, tanquam ad fontem omnis boni, &c. Verissimè igitur Christus dicit: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Et Dauid: Mihi adhærere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam. Item, Audiam quid loquatur in me Dominus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Quātum autem hoc verbum pios omnes consolatur, tantū impugnat hæreticos. Cesset igitur blasphemia Arrij, qui dicit etiam ipsum verbū factum esse, quū Ioannes hic manifestissimè verbum ipsum extra numerū creaturarum secernat, dicens: [Omnia per ipsum facta sunt,] non ipsum inter omnia, vel ante omnia factum est. Cesset etiam fabula illa Manichæi, de malo principio, vel deuota, nescio qua, gente tenebrarū, à quibus fingit prodijsse ea, quæ videntur esse mala: Vt diabolus, homo: Item animalia nociua, &c. Nulla enim creatura mala est per naturam. Vidit enim Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Quòd autem aliquæ malæ sunt, hoc est per accidentē malitiā: Sic diabolus per vitium quidem malus est, sed substantia eius per naturam mala non est. Sic de homine, alijsque rebus nociuis dicēdum. Noli igitur ob id malum aliquod principium fingere eorum, quæ tibi molesta sunt. De pœna tua peccatum tuum accusa, non creatorem. Ad superbiam enim nostram domandam, etiam vilissimis rebus nos subijcit, vt sunt muscæ & pulices, &c. quemadmodū & Pharaonis superbiam edomitam videmus, &c. Simpliciter igitur fateamur omnia, & quæ commoda, & quæ incommoda sunt, per verbum facta esse: Hæc quidem ad Dei iustitiā, illa aūt ad Dei misericordiā declarandā. Demū, hic vides quā ob causā nō Pater nec Spirit⁹ sanctus, sed verbum & Filius humanam assumpsit naturam. Quia enim omnia Dei opera per verbum fiūt, oportuit & redemptionem hominis, quod maximum Dei opus est, per verbū fieri, vt quod recēs hominē creauerat, ipsum quoque collapsum restauraret.

Matt. 8. | Ioan. 7. | Lucæ 11. | Psal. 37. | Psal. 84. | Gene. 1. | Exod. 8.

Et sine ipso factum est nihil.]

Ne quis putet, post primam rerum creationem verbum Dei quiescere, & sinere cuncta pro sua libidine ferri: Addit. [Sine ipso factum est nihil,] quasi dicat, nedum verbo condita sunt omnia, sed & in ipso omnia subsistunt. Hinc Paulus: Portans omnia verbo virtutis suæ: Et nedum per verbum facta sunt omnia in exordio, sed & ipsum verbum etiam nunc in creaturis operatur. Sic Christus ipse dicit. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Et Paulus: Viuus est sermo Dei, & efficax, &c. Item ipse operatur omnia in omnibus. Sicut igitur præcedens sententia, ad primam creationem rerum attinet, sic hæc ad generationes, corruptiones, & alias quaslibet aliarum creaturarum trāsmutationes & operationes referenda est, vt eas sine verbo Dei, fieri non credamus. Docet igitur hæc sententia Deo asscribere quicquid siue prosperi, siue aduersi à creaturis experimur. Stat enim sentētia: [Sine ipso factum est nihil.] Huc pertinet, quod in Esaia Dominus dicit. Ego sum Dominus faciens pacē, & creans malū. Hinc Iob, cū à diabolo affligeretur, dixit: Domin⁹ dedit, Dominus abstulit, &c. Si igit̄ nihil sine ipso fit, gratias age, si quid boni à creaturis accipis, siuè à terra, siue à cælo, &c. Item gratias age verbo si quid boni tu ipse facis. Item, si nihil sine ipso fit, Noli ergo timere diabolum, aut impios homines, qui nihil sine permissu Dei possunt: sed Deum time, qui potest & corpus & animam perdere. Ex verbo igitur Dei habet terra, quòd fructificet: nubes, quòd

Coloss. 1. | Hebr. 1. | Ioan. 5. | Hebr. 4. | 1. Cor. 12 | Esai. 54 | Iob. 1. | Mat. 10

quòd pluuias & rorem dat, &c. pij, quòd bona operantur, & quæque creaturæ suas operationes, &c. Hanc sententiam pulchre confirmat, si sic legamus. [Sine ipso factum est nihil, quod factum est.] Quanquam Chrysostomus hanc adiectionem ideo appositam velit, ne quis & spiritum sanctū inter creaturas numeret, id quod Arrius fecit. Innuit igitur Ioannes, se tantùm loqui de his rebus, quæ factæ sunt. Hæc enim omnes per verbum factæ sunt. Atqui spiritus sanctus non est factus. Nihil igitur ex hoc loco colligere potest Arrius ad defensionem sui erroris. Non desunt autem qui hunc locum eo trahunt, ne quis suspicetur, Deum esse authorem peccati, sicque exponunt. [Sine ipso factum est nihil,] id est, peccatum sine ipso factum est. Hæc quamuis sit pia & vera sententia, tamen non videtur hic ab Ioanne intenta.

In ipso vita erat.]

Hic locus variè legitur apud expositores, tum Græcos, tum Latinos. Primò siquidem hæretici nonnulli, sic distinguunt. Quod factum est in ipso, vel per ipsum, erat vita. Hoc Arrius ad Spiritum sanctum traxit, quem per vitam intelligit, vultque ex hoc probare Spiritū sanctum esse creaturam. Manichæus generaliter ex hoc concludit, etiam lapides & alia habere vitam & animam. Hilarius, tametsi etiam sic distinguat, tamen alium affert sensum, nēpe hunc: Quod factum est per ipsum verbum, nempe eius incarnatio, passio, resurrectio, &c. Vita nostra sunt, & ad vitam nobis prosunt, vel vitam conferunt. Augustinus, & Latini plerique, sic distinguendum esse volunt. Quod factum est, [in ipso vita erat,] vt sit sensus, Quicquid vnquam factum est, antequam fieret, vitam, imaginem, & ideam suam habuit in Dei verbo, secundum quam ad extra formatū est. Quemadmodum architectus totam structuram prius habet intus in mente, quàm eā exhibeat in opere. Nulla igitur noua voluntas, qua aut mundum condidit, aut aut post longa & multa secula Filium misit. Quicquid enim vnquam factum est, antequam fieret, in ipsius præscientia erat. Nec solum nouerat ab initio, quæ vel qualia conderet, suoque statu singula disponeret: sed etiam quædam perdita ad suam gloriam recuperaret. Inde est, quod suum certum seruat omnis natura cursum, nihilque sit sub sole nouum, quia videlicet semel de immutabili voluntate posuit præceptum, dum semel & simul omnia creauit, qui viuit in æternum. Sic omnino manet altitudo insuperabilis consilij diuini, quod habuit super salutem generis humani. Nec enim electos alios vocauit, quàm quos ante secula præsciuit, & prædestinauit: neque tanquam præuentus à diabolo, aut circumuentus, nouum aliquid excogitauit, quando verbum misit in carnem, sed sic definitum erat. Quod igitur factum est, in ipso iam viuebat. Vel aliter: Quod factum est, hoc est, ipsa opera Domini antequam fierent, iam erant vita ipsius verbi, hoc est, quasi ludus quidam, in quo mirè delectabatur, etiam antequam fierent, quemadmodum sapientia Dei dicit: Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum: Et delitiæ meæ, esse cū Filijs hominū. Hæc quanquā pia sunt, videtur tamen nimis coacta. Non enim intētio Ioānis fuit, scribere quomodo creaturæ ab æterno habuerunt suas imagines in verbo, sed quid ab ipso verbo & Filio Dei nos sperare debeamus. Magis igitur mihi arridet sententia Chrysostomi, qui hæc verba (Quod factū est) superiori sententiæ annectit, vt suprà dictum est. Et deinceps nouum versum incipit: [In ipso vita erat.] Hic igitur Ioannes incipit orationem suam accommodare ad Euāgelium, & renouationem humanam. Ac primò quidem hoc verbo rationem reddit superioris sentētiæ. Qui enim scire velit, quomodo per verbum omnia potuerint fieri: Respōdet Ioānes. [In ipso vita erat. Sicut enim si ex profundissimo & iugi fonte quantumuis aquæ haurias, nihil tamen ex his diminuitur. Et sicut lux, quantumuis hominum multitudinem illuminet, nihil ob id splendoris amittit: sic Deus, & antequam mundum conderet, & postquam condidit, idem perfectus atque integer permanet, nihil tanto & tam admirabili opificio minor, nihil imbecillior: quia in ipso vita erat: Et apud te est fons vitæ,

Eccle. 18

Rom. 8.

Prou. 8.

Psal. 35.

Deinde

Deinde hoc verbo indicat, veram animæ vitam non aliunde esse, quàm è viuo illo verbo Dei. Vnde & à Ioanne dicitur, Verbum vitæ. Et Christus ipse: Ego sum resurrectio & vita, &c. Hoc enim verbũ viuificat, & restaurat omnes in se credentes, omnesque collapsos recreat, non tantum eos qui sequuntur eius incarnationem vsque ad finem mundi, sed etiam illos qui præcesserunt iam inde ab initio mundi. Christus enim expandit manus suas & ad posteros, & ad priores: & sicut pertingit vsque ad vltimum hominem in orbe terrarum futurum, ita in priora pertingit vsque ad primum hominem conditum. Iesus enim Christus heri & hodie, ipse & in secula. Ex fide in hoc verbum Adã pristinæ imagini Dei restitutus est: Ex hoc verbo omnes patriarchæ & prophetæ & pij reuixerunt, ante peccatis mortui, & inferno obnoxij. Simplicissimè igitur hoc loco vitam intelligas, non illam, qua cunctæ creaturæ, siue rationales siue irrationales, cõstant: sed qua credentes in vitã pristinã restaurantur, vt liberati à morte, peccatis, & inferno, vitam habeant æternam. Obserua autem, quod dicit, In verbo vita erat. Ergo qui verbum fide apprehendit, is vitam habet. Qui autem verbum negat, & Christum solũ hominem fatetur, quemadmodum Cherinthus, is vitam habere non potest. Si enim Christus nihil aliud esset quàm homo, vitam nobis conferre nõ posset: Caro enim non prodest quicquam. Quia autem eius caro deitate plena est, ideo de ipsa dicit: Caro mea verè est cibus, non propter carnem, sed propter inhabitantem deitatem. Præterea, quia in solo Dei verbo vita est, & extra ipsum nulla vita esse potest. Hic est quod impij, etiam si corporalem habeant vitam, eam tamen seruare ac retinere non possunt, quia non credunt in verbũ fontem vitæ: Pij autem etiamsi videantur mori, tamen quia fide verbũ Dei tenent, etiam vitam in perpetuum conseruant. Demum quia in verbo vita est, constat quod mors aboleri non potuit, nisi per verbum. Hinc est quod non Pater, nec Spiritus sanctus, sed verbũ caro factum est, vt viuificaret mortuos. Vide igitur quantum consolationis breuissima hæc sententia contineat: [In ipso vita erat.]

1. Ioan. 1. Ioan. 11. Hebr. 13. Ioan. 6.

Quid autem dulcius aut optabilius vita? Dicamus igitur cum Psalmo: Non discedimus à te Domine: tu viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus. Quò enim ire possumus, cùm tu solus habeas verba vitæ æternæ? Nec est aliud nomen sub cælo, in quo possimus vitam & salutem consequi, quàm nomen Iesu.

Psal. 79. Ioan. 6. Acto. 4.

Et vita erat lux hominum.]

Dulcis quidem & iucunda res est vita. Verùm quid prodest vita, nisi adsit & lux? Quale mihi gaudium esse potest, ait Tobias, qui in tenebris sedeo, & lumẽ cæli non video? Si vita iucunda esse non potest sine corporali lumine, quid iucundum esse posset homini, ignorantiæ & peccatorum tenebris obcæcato? Vt igitur certi simus, perfectam beatitudinem à Christo Dei filio sperandam, addit: [Et vita erat lux hominum.] Non autem loquitur de externo & visibili lumine, quod oritur super bonos & malos, & illuminat terram. Nec loquitur de lumine naturali rationis, quod mali æquè habent, vt boni: sed loquitur de lumine gratiæ, quod cognoscimus Deum, & per tenebras peccati & mortis penetramus. Sicut igitur Christus vera vita est, sic & verum lumen est. Hinc Zacharias: Visitauit nos oriens ex alto, illuminare his, qui in tenebris & vmbra mortis erant. Signanter autem dicit: [Vita erat lux,] ad innuendum, quòd in Christo est fundamentum & veritas, & non sola apparentia sicut in homine. Nam sicut dicit Lucas de ipso: Erat vir potens in opere & sermone. Et alibi: Cœpit Iesus facere & docere, vbi semper opera doctrinam præcedunt, aliàs esset hypocrisis, si verba sola essent sine operibus. Et sicut ipse de Ioanne dicit: Ille erat lucerna ardens & lucens: Sic & hic, vt Christus cognoscatur, vera & infallibilis lux, prius nominat vitam, & postea lucem. Deinde signãter dicit: [Lux hominum:] Quamuis enim hæc lux super omnia quæ facta sunt, luceat, suam tamen ipsius imaginem in sola exprimit hominis anima. Reliquæ enĩ creaturæ corporales vel tantum sunt, vt lapides: Vel sunt & viuunt, vt arbores: Vel sunt, viuunt & sentiunt, vt pecora. Homo autem post angelum solus in hoc honore positus est, quod ad quærẽdum & in-

Tob. 5. Lucæ. 1. Luc. 4. Acto. 1. Ioan. 5.

& inueniendum creatorem suum, factus est idoneus. Et quanquam idem Dei verbum Christus, etiam Angelos illuminet: quia tamen non Angelis, sed hominibus scribitur Euangelium, satis visum fuit dicere, eum esse vitam hominum. Generaliter autem dicit: Christum esse lucem hominum, sine respectu personarum. Non enim Iudæorum tantum Deus est, sed & Gentium, imò omnium, qui in ipsum credunt, cuiuscunque conditionis aut sexus sint, &c. Hæc igitur sententia manifestè damnat eos, qui plus æquo extollunt lumen rationis. Si enim Christus lux est hominum, ergo non ratio. Deinde si lumen rationis sufficit ad salutem, quid opus fuit alio lumine? Potest quidem etiam ratio humana lumen appellari. Iuxta illud: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Verùm hoc lumen nos non potest ducere ad perfectam Dei cognitionem, nec sufficienter nobis ostendere potest viam salutis, nec ducere nos potest per opacum illum specum mortis. Quod enim in omnibus membris & potentijs nostris videmus euenire, hoc & in ratione vsu venit. Quis dubitat quod homo sit per æternum verbum Dei creatus in omnibus potentijs, & tamen nihil boni in ipso esse Moyses testatur: Cuncta, inquit, cogitatio hominis, prona ad malum. Sic & caro, Dei creatura est, & tamen ad luxuriam inclinata est. Sic cor, Dei creatura est, non tamen inclinatum est ad humilitatem, & proximi charitatem, imò maximè inclinatum ad superbiam & amorem sui. Sic ratio lumē quidem est à Deo datum, quo scimus bona esse facienda, & mala fugienda: plærunque tamen, imò nonnunquam in electione fallitur, nisi adsit lumen diuinū. Monemur igitur hoc verbo, vt non rationi nostræ, sed Dei verbo, quod vera lux est, obtemperemus. Huc pertinet, quod Dauid ait: in lumine tuo videbimus lumen. Item: Non lucebit tibi amplius Sol & Luna, sed Dominus Deus tuus erit lux tua. Si Deus lux tua est, nullæ tenebræ tantæ erunt, quas non possis penetrare. Sicut enim Deus mori non potest, sic nec lumen eius extingui potest. Hinc Christus: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, &c. Accedite igitur ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.

Rom. 10 — Psal. 4. — Gene. 6. — Psal. 35. — Esai. 60. — Ioan. 8. — Psal. 33.

Et lux in tenebris lucet, &c.]

Per tenebras intelligere possumus peccata, vt sit sensus. Ex hominibus carnem assumpsit, & inter homines propter peccata tenebricosos cōuersatus est: imò omnium hominum peccata in se recepit & tamen ab ijs non est infectus. Peccatū enim non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, solusque inter mortuos liber mansit. Vel per tenebras possumus intelligere creaturas irrationales, quæ omnes quidem de hac luce participant, verùm eam non comprehendunt, nec cognoscunt, cùm ratione careant. Vel per tenebras ratio humana intelligitur, quæ ad diuinam lucem comparata, nihil nisi tenebræ est. In his tenebris, hoc est, ratione nostra lucet lux diuina. Iuxta illud: Signatum est super nos lumen vultus tui, &c. Sed quotus quisque est, qui eam comprehendit, imò qui eam cognoscit? Simplicissimè autem per tenebras intelligere possumus impios, quia in ignorantia nascuntur: tū quia propter mala opera lucem fugiunt, & tenebras amāt: tum quia nullum certum habēt iudicium, sed malum dicunt bonum & econtrà: tum denique, quia semper timent, quemadmodum hi qui in tenebris sunt. Tenebras autem eos nominat Hebraica phrasi, qua reliquiæ pro reliquis, saluatio pro saluatis, circuncisio pro circuncisis, freqūter ponitur. Sic tenebræ, pro tenebricosis & incredulitate ac peccatorum nebula obscuratis sumitur. Semper autem hæc lux inter impios luxit, quia Christus semper mundo iam inde ab orbis initio prædicatus est: sed tenebræ eam non comprehenderūt, hoc est, impij non crediderunt. Annuntiata est hæc lux Caino, his qui in diluuio perierunt, Sodomitis, Aegyptijs, Israelitis, sed increduli contempserunt. Annuntiata & nunc Gentibus, sed nec illæ apprehendūt. Vidimus enī quanto contēptu, quāta incredulitate, quantaq; subsannatione, nunc passim Euangelij sermo audiatur. Est enim Christus, & fuit semper lapis offensionis, & petra scandali. Non igitur est, quod alios accusemus, cum eadem & nos faciamus. Atque hoc maximè, vel Chri-

1. Pet. 2. — Psal. 87. — Psal. 4. — Ioan. 3. — Esai. 5. — Esai. 28.

Ioan. 3. sto teste, condemnabit mundum, quòd lux venit in mundum, imò lux in mundo, & tamen dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Potest autem hæc sententia specialiter retorqueri aduersum Cherintum, qui cum claram & manifestam veritatem, quæ illucebat, videret: eam tamen non comprehendit, sed in tenebris mansit, quemadmodum & hæretici omnes, tametsi manifestissimam scripturam contra se habeant, tamen excæcati veritatem videre non possunt. Verè magna miseria, imò horrendũ Dei iudicium, apertam lucem & veritatem non videre.

Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat &c.]

Hactenus Ioannes quasi quadam præfatione indicare voluit, quid de Christo scripturus sit, nempe quod sit Deus, vita, & lux hominum, tametsi pauci acceptent: atque adeo totum Euangelium breui capitulo absoluit. Nunc historiam suam incipit, qua vsque in finem libri docemur, quo ordine restauratio hominis gesta sit, quid Christus egerit, quid docuerit. Ideo autem Ioannem introducit, ne quis forte ea, quæ hactenus de Christo dixit, in gratiam hominis Christi dicta putaret, & ob id minus credibilia iudicaret. Adiungit igitur sibi alium testem: Vt in ore duorum testium, stet omne verbum, Deu. 17. Non tamen quencunque testem citat, sed eum, qui apud omnes authenticus erat, quem nemo reijcere poterat. Omnes enim sciebãt, manum Dei esse cum illo. Lucæ. 1. Apud omnes celebre erat nomen eius, & meritum miraculum natiuitatis, & sanctitas vitæ mirabilis, dignitas prædicationis, & authoritas Baptismatis. Dignum igitur est, vt his duobus testibus frequens præstemus auditorium, tum propter ipsorum vitam, tum propter testimoniorum constantiam & concordiam. Deinde historiam suam à Ioanne auspicatur, quia idem fecerunt & alij Euangelistæ. Marc. 1. Sic enim Marcus ait: Initium Euangelij Iesu Christi. Sicut scriptum est: Ecce mitto, &c. Et Lucas: Lucæ. 1. Fuit in diebus Herodis, &c. Imò congruentissimè à Ioanne auspicantur Euangelium. Matt. 11. Nam & Christus ipse dixit. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: A diebus autem Ioannis regnum cælorum vim patitur, &c. Et idem Christus non ante prædicauit Euangelium, quàm à Ioanne esset baptizatus: tunc enim doctor salutis constitutus, dicente Patre: Matt. 3. Hunc audite, &c. cœpit prædicare. Præterea etiam ideo à Ioanne incipit, vt ostendat etiam in nobis salutem nõ aliunde incipere, quàm à Ioanne, hoc est, prædicatore. Christus enim etiam nunc præsens est, & lux in tenebris lucet. Deut. 30. Imò propè est in corde & in ore nostro verbum, nec est, quod quis dicat: Quis ascendet in cælum, & illud inde deducet, &c. Rom. 10. Verùm, vt supra dictum est, tenebræ ipsum non comprehendunt. Opus igitur habemus Ioanne, qui verbũ præsens nobis digito ostendat, & annuntiet. Quomodo enim credent, de quo non audierunt? Ob eam causam & Christus primò emisit Apostolos, tuncque incœpit salus mundi, cum in omnem terram exiuit sonus eorum. Psal. 18. Errant igitur, qui verbum externũ, vt minus necessarium contemnunt. Potest quidem Deus etiam sine verbo fidem infundere: vt plurimũ tamen hoc medio fidem dat. Et tu quis es, qui respondeas Deo? Rom. 9. Pauca tamẽ hic Euangelista de Ioannis vita scribit, tum quia alij Euangelistæ ad longum eam descripserunt: tum quod omnibus satis notus esset Ioannes. Imò vno verbo huius testis conditionem ostendit: [Fuit, inquit, homo, &c.] Singula autem verba emphasim habent. Primò enim cùm hactenus de verbo semper dixerit: Erat, & erat, ad innuendum, quòd verbum esse nec cœpit, nec desijt. Iuxta illud Psalmi: Cæli peribunt, tu autem permanes, & omnes vt vestimentum veterascent. &c. Psal. 101 Item, Verbum Domini manet in æternũ. Esai. 40. De Ioanne autem loquẽs, qui nõ semper fuerat, imò iam defunctus erat: [Fuit inquit, homo.] Congruè autem hominem cum nominat, fuit enim hoc nomine dignissimus, vt qui non fuit ex eorum numero, qui cum in honore essent, non intelligentes, comparati sunt iumentis insipientibus. Psal. 38. Homo igitur erat Ioãnes, sed multum suscipiendus, lõgè dissimilis hominibus alijs, vtpote, quo maior non surrexit: adeò magnus, vt longè ante per prophetam Angelus dictus sit.

Mat. 11. Mala. 3. Addit [Missus à Deo,] ne quis putet Ioannē nihil aliud fuisse quàm hominem, atque adeò mendacem: quandoquidem omnis homo mendax. Deinde ideo dicit eũ missum à Deo, ne quis putet eum esse ex eorũ numero, quib9 dicitur. Ipsi currebant, & ego non mittebam eos. Quòd autem Ioãnes à Deo missus sit, apertè testatur Lucas. Factum, inquit, est verbum Domini super Ioannem filium Zachariæ, &c. Imò hoc ipsum longè antè prædixerat Malachias: Ecce, inquit, mitto angelum meum, &c. Quãuis autem etiam alij Prophetæ, à Deo missi sint: hic tamen spirituali modo missus est. Primo, siquidem quia dies aliorum velociores cursores fuerũt: quia prius viam vniuersæ carnis intrauerũt, quàm præstolatum Domini mererentur videre aduentum. Hic autem eo tempore missus est, quo eum videre posset, & præsens præsentē nuntiare. Deinde sic missus est, vt supra naturam veniret, natus ex vtero senectutis & sterili, quod solum Dei opus est, vt nasciturum nascendo præueniret, prædicaturum prædicando præcurreret, baptizaturum baptizando præiret, moriturum moriendo præcederet: Postremò singulariter missus est, cui nusquam subsistere, nusquam diuertere, nullum vacauit cum seculo sermonem habere: non domum, non agrum possidere, nec affines agnoscere: sed vrgente sermone Domini, vrgente negotio mittentis pariter & subsequentis, nudus & expeditus currere habebat ante faciem eius, velut qui ad hoc solum factus erat & natus, vt pararet vias eis. Et huic nomen erat Ioannes, non ab hominibus, sed à Deo: non casu, sed ob certam causam impositum. Quia enĩ totius prædicationis eius summa fuit Domini gratia: congruè à gratia nomen sortitus est. Hactenus igitur Euãgelista hunc testem nobis commendare voluit, ne quid dubitaremus de eius testimonio.

Hiere. 23. Lucæ. 3. Mala. 3. Lucæ. 1.

Hic venit in testimonium.]

Etiam alij prophetæ de hoc lumine testificati sunt, sed hic venit in testimonium, ad hoc factus vel natus est: ad hoc positus in sublimi: ad hoc tanta circa eum miracula facta sunt, vt ab omnibus visus testimonium perhiberet. Ideo Christus voluit eum tantæ esse authoritatis etiam apud homines, ne quis de eius testimonio dubitaret.

Vt testimonium perhiberet de lumine.]

Non egebat Christus vllo testimonio pro se, quia veritas suum ipsius sufficiens testimonium est, sicut infrà dicitur. Ego ab homine testimonium non accipio: habeo enim testimonium maius Ioanne, &c. Nobis autem opus erat testimonio Ioannis: nam Christus nulla diuinitatis specie extrinsecus fulgebat, imò obductus erat fragilitate carnis, & humilitate crucis: adeò, vt cum iam triginta esset annorum, adhuc putaretur esse filius Ioseph, quẽadmodum & olim Esaias prædixerat. Vidimus eum, & non erat ei aspectus, &c. Imò adeo humilis venit Christus, vt diceret: Beatus, qui nõ fuerit scandalizatus in me. Deinde, quia opus redēptionis humanæ eo modo perfecturus erat, qui omnino alienus erat à sensu, & æstimatione carnis, vtpote antea moriturus, quàm glorificaretur: antea mortificaturus, quàm viuificaret. Demũ, quia omnino nouum quiddam erat prædicaturus, oportuit præire testem, quò conscientiæ electorũ confirmarentur, vt crederent hunc esse Christũ, &c. Vides igitur, quantum nobis condescenderit diuina benignitas: habes igitur vnde gratias agas.

Ioan. 5. Lucæ. 3. Esai. 52. Matt. 11.

Vt omnes crederent per illum.]

Vides nostri causa missum Ioãnem. Non autem dicit, vt crederent in illum, sed per illum: Fides enim in solum Deum referenda est. Si autem Ioannes non ob aliud missus est, quàm vt credamus per illum. Ergo fides est summa iustitiæ Christianæ, quemadmodum & alibi dicitur: Iustus ex fide viuit.

Abac. 2.

Non erat ille lux, &c.]

Differentiam facit inter Ioannem, & Christum, ne quis in Ioanne, aut alio quouis sancto subsistat. Non, inquit, erat lux vera: non erat Ioannes lux illuminans: non erat ipse lucis substantia. Erat autem talis lux, quales & Apostoli, quibus dictum est: Vos estis lux mundi, lux scilicet aliunde suscepta, lux non essentiali bono, sed accidentali dono.

Matt. 5.

Mirare igitur Ioannem, sed tanquam montem, non tanquam veram lucem. Mons enim quantumuis altus sit, tamen longe adhuc abest à cælo. Item quamuis mons prius quidem radijs solis illustretur, quàm terra alia: tamen non est ipsa lux. Imò mons ipse quantumuis magnus sit, tamē in tenebris manet, nisi lumine vestiatur. Sic igitur & nos mirari debemus sanctos, sed ita tamen, vt magnam distinctionē faciamus inter ipsos, & Christū. Altiores quidem sunt alijs hominibus, sed altior Christus. Lucem gratiæ in ipsis videmus, sed ipsi eam non à se habent: Christus igitur lux est, ipsi testes & prædicatores lucis. Refelluntur hoc verbo, qui seipsos & sua inuenta prædicant. Hij enim non perhibent testimonium de vero lumine, sed sua somnia pro vera luce adorari volūt. Summa, prædicatoris officium est, testificari de lumine.

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, &c.]

Ne quis putet, Christum non aliam esse lucem, quàm Ioannes, aut quilibet alius sanctus: repetit quod supra dixerat de luce, & plenius exponit. Deinde etiam ideo toties & tam diligenter, diuinitatem Christi inculcat, quia etiam inter Christianos pauci sunt, qui verè credant ea, quæ Ioannes in exordio Euangelij sui scribit, tametsi plærique hoc Euangelium auro includant, & semper secum circunferant. Qui enim propterea impiè agit, timens se fame cruciandum, si piè viueret, is non credit Christum esse Deum. Qui aduersa quæque Diabolo, malis hominibus, stellis, aut fortunæ asscribit: is non credit quòd per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Qui suis operibus & meritis, absque Christo vitam adipisci conatur, is non credit Christum vitam nostram esse. Qui rationi suæ plus credit quàm verbo Dei, is non credit Christum esse lucem hominum. Quid igitur prodest hoc Euangelium circumferre, si non credas? Summus honor huius Euangelij est, vt credas: tunc enim verè potens est Euangelium contra diabolum, & omnia aduersa. Quemadmodum enim nihil contra Deum præualere potest diabolus, sic nec contra eum, qui in Deum confidit, & fide verbo adhæret. [Erat lux vera.] Singula verba emphasim habent. Primò congruentissimè Christus dicitur lux. Sicut enim tripliciter se habent corpora ad lumen solis, sic tripliciter se habent corda ad lumen istud. Quædam enim corpora non recipiunt lucem, nisi ad manifestationem turpitudinis suæ. Quædam recipiunt eam ad sui illustrationem & pulchritudinem. Quædam recipiunt eam in sui profundum, vt perspicua, lapides preciosi, &c. Sic Christus vera lux in impijs & excæcatis nihil aliud agit, quàm quòd manifestat eorum turpitudinem. Quemadmodum de Pharisæis dixit: Si non venissem, peccatū non haberent: hoc est, nemo eos tam cæcos putasset. Alij sunt, qui exterius pulchritudine quadam compositionis venustantur per hanc lucem, sed deuotionem interiorem non habent. Tertij autem lucem hanc etiam in seipsis recipiūt, & hij lucēt sicut luminaria in mundo. Dicitur autem Christus lux vera, ad differentiam aliorum luminum. Nam & oculi hominis dicuntur lumina, non tamen sunt lux vera: quia in nocte nihil vident. Sic sol externus, lux quædam est, sed non vera: quia tantum illuminat eos, qui oculos sanos habent. Sic ratio nostra lux est, sed non vera lux: quia etsi luceat in externis, nihil tamen videt in spiritualibus. Sic homo quilibet illuminatus, dicitur lux, quemadmodum Apostolus dicit: Vos estis lux mundi. Non tamē sunt lux vera, sicut supra de Ioanne dictū est. Sic verbum externum & doctrina, lux quædam est, sed non vera. Nihil enim prodest doctrina, si non Deus intus illuminet. Solum igitur vnum Dei verbum lux vera est, id est, non participata aut defectiua, sed plena & substantialiter clara, in qua natura lucis perfectissimè reperitur. Vnde Ioannes, Deus lux est, & non sunt in eo tenebræ vllæ. Omne aūt creatum, habet aliquid tenebrositatis admixtum. Nam & ipsa minoratio lucis, ipsa distantia seu dissimilitudo à luce diuina, est tenebrositas quædam, comparatione quoque lucis diuinæ, appellatur quasi caligo. Hinc Iob: Luna non splendet, & cæli non sunt mundi in conspectu eius. Addit Ioannes:

Ioan. 15. Phili. 2. Matt. 5. 1. Ioan. 1 Iob. 15.

[Quæ

[Quæ illuminat.] Et hoc ponit, vt sciamus, qualis lux sit, Christus, nempe non illuminata, sed illuminãs, Christus enim non tantum est doctor, sed & effector salutis. Illuminat, id est, nouũ lumen creat in cordibus electorum, sine quo nouo lumine, quædam tenebræ, quoddam ignorantiæ lumen naturæ est. Illuminat autem omnem hominem venientẽ in hunc mundum. Hoc quidam de lumine rationis, & naturalibus donis Dei intelligunt, quæ Deus omnibus communicat. Iuxta illud: Signatum est super nos lumen vultus tui. Item, Super quem non consurgit lumen eius. Alij hunc textum eò trahunt, quòd Deus cuilibet homini Angelum dat custodem, &c. Melius aũt intelligitur de lumine gratiæ. Non autẽ intelligas omnes homines, quotquot fuerunt, sunt, & erunt, à Christo illuminari: non enim omniũ est fides, pauci sunt electi, & reliquiæ solùm saluantur: Nõ sensisse autem Euangelistã, quòd omnes illuminentur, ex eo apparet, quod ait: Et tenebræ eum nõ cõprehenderunt. Item, Mundus eum non cognouit. Item, Sui non receperunt eum. Sensus igitur est: Illuminat omnem hominem, quantum in se est: quia esset omnibus lumen sufficiẽs, & omnibus innotuit, sed quidam sua sponte oculos claudunt. Sic dicimus, sol omnes illuminat, cum tamen solùm videntes illuminet. In hunc modum loquitur Paulus: Deus vult omnes homines saluos fieri. Vel illuminat omnem hominem, id est, quotquot illuminantur, per solum Christum illuminantur. Hoc modo loquendi vtitur etiam Psalmista: Alleuat Dominus omnes qui corruũt, nõ quod omnes corruentes alleuentur, sed nemo talium alleuatur, nisi per Deum. Vel illuminat omnem hominem, id est, ex omni genere quosdã, ex Iudæis, Gentibus, doctis, indoctis, viris, fœminis, seruis, liberis, &c. Iuxta hũc sensum dicit infrà: Si exaltatus fuero, omnia traham ad me. Item, Benedicẽtur in ipso omnes Tribus terræ, id est, quidã ex omnibus, &c. Additur: Venientem in hunc mundum. Hoc quidam referunt ad lumen ipsum, vt sit sensus: Illuminat omnem hominem veniens in mundum, vel per aduentum suum in mundum, hoc est, ex eo, quod verbum caro factum est. Communiter autem refertur ad hominem: Illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum. Ideo autem dicit. In hunc mundum, quia in hac vita Christus nos illuminat per fidem. Iuxta illud: Quam diu sum in mundo, lux sum mundi. In alio autem mundo, Christus tradet Regnum Deo & Patri, vbi coram cognoscemus Patrem. Ideo illic cessabit fides, & mutabitur lumen, quod nunc habemus in perpetuam claritatem, & claram visionem. Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem videbimus.

Psal. 4. Iob. 25. 1. The. 3 Mat. 22. Roma. 9. 1. Tim. 2 Psal. 114 Iob. 12. Gene. 12 Ioan. 1. Iob. 9. 1. Co. 15. 1. Cor. 13

In mundo erat.]

Posset quis dicere, quomodo homines illuminare potest, qui apud Patrem est? Item, quomodo illuminare potuit omnes homines ab exordio mundi, cum ipse in nouissimis diebus primũ in mundum venerit? Huic respondet Ioãnes: [In mundo erat.] Est enim Deus vbique per essentiam, præsentiam, potentiam. Ipse siquidem omnia penetrat, sua quoq; potentia ad omnia se extendit, & suo conspectui omnia patent. Hinc dicitur: Cælum & terram ego impleo. Si in mundo erat, etiam antequam se in visibili carne ostenderet, etiam nunc in mundo est, posteaquam eandem carnem suam oculis nostris subtraxit. Nihil igitur excusationis habent impij. Non enim procul est ab vnoquoque nostrum: Et prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Hinc Christus dicit: Beati, qui non viderunt & crediderunt.

Hiere. 23 Acto. 17 Psa. 144 Ioan. 20

Et mundus per ipsum factus est, &c.]

Hoc addit, ne quis putet, eum non aliter esse in mundo, quàm aliæ creaturæ. In mundo erat, non vt creatura, sed vt creator, & gubernator. Deinde hoc addit vt manifestius appareat hominis cæcitas, de qua statim subdit.

Et mundus eum non cognouit.]

Mundus aliquando, sumitur pro vniuersitate creaturarum, vt cùm dicitur: Mundus per ipsum factus est. Aliquando sumitur pro bonis & malis hominibus indifferenter, vt cum dicitur:

Ioan. 3. Ioan. 15. sic Deus dilexit mundum. Aliquando pro impijs omnibus, vt cũ dicitur: Vos non estis de hoc mundo, sed ego elegi vos de mundo, &c. Aliquando & quidem frequenter mundus significat sapientes & potentes: hi enim soli conspicui sunt in mundo. Hoc aũt loco mundus significat, nedum impios generaliter sed etiam eos, qui in mundo maximè cõspicui sunt, vt sapientes & potentes. [Mũdus eum non cognouit.] hoc est, quamuis Christus semper fuerit in mundo, quia per eum creatus est, & per eum adhuc administratur: nunquam tamen fuit cognitus, aut verè glorificatus ab hominibus huius seculi, vt maximè manifestũ fuerit illis à Deo per visibilia patefactũ, quod de Deo cognosci potest. Deinde, quanquã idem Christus & Dei verbum, visibiliter in mundo apparuerit, & omnibus annuntiatus sit, tamen sapientibus huius seculi nihil aliud est, quàm stultitia. Si igitur mundus etiam eũ nõ cognoscit, qui præsens est, & per quẽ factus est, verè magna cæcitate obuolutus est. Vbi igitur sunt, qui lumen rationis supra modum extollunt? qui de sua sapientia plurimum confidunt? qui denique dicunt, non alio lumine nobis opus esse, quàm naturali lumine? Deinde vides hic & mũdi ingratitudinem, qui ne cognoscit quidem eum, à quo beneficia recipit, tantum abest, vt gratias agat. Vno igitur hoc verbo Ioãnes mundũ arguit, & summæ cæcitatis, & summæ ingratitudinis. Quid aũt sani esse potest, vbi cæcitas & ingratitudo omnia occupat? Quis vel ob hoc solũ, non toto corde auersetur mundum & mundanos? Atq; hoc est, de quo omnes prophetæ conqueruntur, vt cum dicit Esaias: Cognouit bos possessorem suum, Israel autem me non cognouit, &c. Sicut igitur ex cæcitate ingratitudo, ex ingratitudine omnia mala semel oriuntur: sic econtra ex cognitione Dei gratitudo, ex gratitudine omnia bona proueniunt.

Roma. 1

Esaiæ. 1.

In propria venit.]

Adhuc clarius hominum & cæcitatem & ingratitudinem indicat: Venit, inquit, id est, visibilẽ se præbuit. Tunc autem visibilem se præbuit, cùm carnem induit. Porrò carnem induisse, nihil aliud est, quàm quod Paulus ait: Se ipsum exinaniuit, forma serui sumpta, & cæt. Item, Tentatum per omnia pro similitudine, &c. Quid hic Christi aduentus, hæc Christi humiliatio aliud indicat, quàm magnitudinem diuinæ misericordiæ? Deinde: [In propria venit,] hoc est, in mundum à se creatum: Vel, [In propria venit,] scilicet ad filios Israel, quos sibi magnis beneficijs in populum peculiarem, & in propriam hæreditatem acquisierat. Vel, [In propria,] hoc est, in terram Iudææ. Quamuis enim Domini sit terra & plenitudo eius, non immeritò tamen lucis & veritatis patria hic dicitur Iudæa: quia præ cæteris mundi prouincijs, eã dotauerat Deus lege, patriarchis, prophetis, templo totius mundi celeberrimo. Hinc & Psal. dicit: Facta est Iudæa sanctificatio eius, &c. Item. Notus in Iudæa Deus, &c. Obserua autem, quòd nõ dicit: In propriam venit, sed in propria: non enim tantum accessum, sed & perseuerantiam monstrare volebat, vt venisse & stetisse in Iudæorum patria illum significaret.

Philip. 2 Hebr. 4. Psal. 23. Psal. 113. Psal. 75.

Et sui eum non receperunt.]

Hoc est, non solum à sapientibus huius seculi repulsam passus est, verùm etiã à suis, qui videbantur coram mundo sanctissimi: gloriantes in lege, requiescentes in Deo, habentes formã cognitionis per legem, &c. Atque hoc iam multò terribilius est, quã quod suprà dixit: Mundus eum non cognouit. Huc pertinẽt exprobrationes illæ, quas sparsim legimus in prophetis: Vt: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, &c. Item, Præuaricatione præuaricata est in me domus Israel. Negauerũt dominum, & dixerunt. Non est ipse, &c. Imò à suis nedum non receptus est, sed etiam crucifixus. Huc pertinet parabola de agricolis malis, occidẽtibus Filiũ Patris familiâs, &c. Sic etiam nunc quoque Christus, nusquam minus recipitur, nusquam plus contemnitur, quàm apud suos, qui de eius nomine gloriantur. Pertinet etiam hic locus ad timorem, vt reuelato & prædicato Christo, non simus torpidi & securi. Quanquam enim Ioannes nullam pœnam hic commemoret, contemptoribus huiusmodi illatam, tamen aliunde

Roma. 2 Esai. 65. Hiere. 5. Mat. 21

scimus

ſcimus contemptum illum ſeueriſsimè punitum eſſe. Imò ſatis pœnarum & malorum eſt, non cognoſcere ſaluatorem, etiamſi nulla alia externa infligantur.

Quotquot autem receperunt eum, &c.]

Ne quis putaret neminem ex illo populo eum recepiſſe, hoc addit: [Quotquot, &c.] Plures enim etiam ex illo populo eum lætanter ſuſceperunt, vt patet ex Euangelijs. Vnde & Paulus: Cæcitas quidem ex parte contigit in Iſrael, non tamen in totum reiecit Deus populum ſuum. Nam & ego Iſraelita ſum, &c. Omiſsis igitur incredulis, oſtendit Euangeliſta quantum bonorum fideles per Chriſtum conſecuti ſint, & conſequantur. Generaliter autem loquitur, ne quis putet, hæc ad ſolos eos pertinere, qui ex Iudæis conuerſi ſunt. [Quotquot, inquit, receperunt eum,] ſiue Gentes, ſiue Iudæi: ſiue ſeruus, ſiue Dominus: ſiue mas, ſiue mulier: ſiue adoleſcentes, ſiue ſeniores: ſiue reges, ſiue priuati. Obſerua hîc inſignem Dei miſericordiam, qui neminem reijcit. Erubeſcat igitur humana ſuperbia, quæ tam facile quoſlibet inferiores contemnit, nec dignatur alloquio, cùm Deus nec indigniſsimos nos reijciat. Obſerua etiã filij Dei ſummam erga nos charitatem, qui cùm eſſet vnigenitus filius, noluit tamen manere vnus, ſed voluit eſſe primogenitus inter multos fratres. Si tam liberaliter filius Dei totam hæreditatem ſuam nobis communicat, cur non & nos vel partem hæreditatis noſtræ cum pauperibus communicamus? Dedit, inquit, eis poteſtatem filios Dei fieri. Quod maius homini beneficium cõtingere poteſt? Magnum erat olim eſſe populum Dei. Iuxta illud Pſalmiſtæ: Beatus populus, cuius eſt Dominus Deus eius: populus quem elegit Dominus, &c. Verùm hoc longè maius eſt. Primò enim filium eſſe, eſt in gratia patris eſſe, proinde filijs iræ opponitur. Secundò, eſſe filium Dei, eſt eſſe hæredem Dei. Si enim filij, & hæredes. Ergo omnia Dei Patris bona, noſtra erunt. Hoc igitur vno verbo ſumma Euangelij expreſſa eſt. Vnde autẽ hæc tãta nobis gratia? Ipſe, inquit, dedit, Dei donum eſt. Sicut enim filij etiam carnales, non merentur filij eſſe aliquo opere: ita hîc filij non fiunt aliquo ſuo merito. Nõ ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecũdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Signanter autem obſerua, quòd non dicit: Fecit eos filios Dei, ſed: Dedit eis poteſtatem. Primò, vt oſtenderet, multa nobis opus eſſe diligentia, vt adoptionis nobis per baptiſma impreſſam imaginem, puram ſeruemus & intactam, contra eos qui putant ſatis eſſe, quod in Baptiſmo filij Dei effecti ſunt: interim autem per totam vitam ſtertunt, imò impiè viuunt. Deinde ideo dicit: Dedit eis poteſtatem, quia his qui nunc per fidem Chriſtum recipiunt, datur poteſtas filios Dei fieri, filiatione gloriæ conſummata in patria. Præterea ideo dicit: Dedit eis poteſtatem, quòd nemo nobis poteſt auferre hanc poteſtatem, niſi primùm nobiſipſis abſtulerimus. Hinc Paulus: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? &c. Signãter autem addit: His qui credunt in nomine eius. Hoc enim verbo indicat quid ſit recipere Chriſtum. Non enim ſatis eſt, eum tecto recipere, cibum & potũ miniſtrare: hoc enim & impij poſſunt. Itẽ, hoc modo ſola caro Chriſti recipitur Chriſtus autẽ nõ tantũ caro eſt, ſed & verbũ. Et quia verbum eſt, ideo non recipitur niſi fide. Poteſtas igitur filios Dei fieri, non his data eſt, qui Chriſtum vt hominem tantùm recipiunt: ſed his qui eum, vt viuum Dei verbum, vera fide ſuſcipiunt. Hinc eſt quòd fidei attribuitur iuſtificatio, quia fides Chriſtum verè recipit. Non tamen ſimpliciter dicit: Qui credunt in eum, ſed qui credunt in nomine eius. Nomen autem Chriſti eſt ſapientia, iuſtitia, redemptio. Si igitur quis ſe crediderit Chriſti iuſtitiæ, aut redemptioni, iam non remanebunt peccata, mors euaneſcet. Nam tales fiunt homines, qualis Chriſtus eſt, ſi ſe ei totos crediderint, &c. Credere namq;, eſt ſemen verbi Dei amore ſuſceptum, impregnata mente portare, quod tantæ virtutis eſt, vt animæ ſubſtantiam in ſuũ vigorem trãsferens, ex hominibus deos, ex filijs iræ, filios gratiæ faciat, fiatque vt in loco vbi dicebatur, Nõ plebs mea, ibi vocentur filij Dei. Vel aliter, credere in nomine eius, eſt illum credere ſaluatorem mundi, & pro ſaluatore colere, ac monitis acquieſcere.

Rom. 11. Pſal. 32. Galat. 4 Tit. 3. Rom. 8. 1. Cor. 1. Oſee. 1.

Qui non ex ſanguinibus.]

Quia de filijs Dei dixerat, ne quis putet vanam esse appellationem filiorum, his verbis indicat quomodo filij Dei nascantur. Primò, inquit, non nascuntur filij Dei ex sanguinibus, hoc est, carnali generatione. Sāguinē enim vocat carnalem propagationem. Ea autem natiuitate nō nascimur filij Dei, sed filij iræ. Deinde nō nascuntur filij Dei, ex voluntate carnis: Hoc referri potest ad eos, qui ex sanctis patribus nati sunt, tamen carnaliter. Ad hanc natiuitatem nihil confert sanctitas parentum carnalium, quia parentes, quā tumcunque sancti sint, non tamen ex eo generant filios, quod sancti vel Christiani sunt, sed quod homines sunt, id est, nō per Christi gratiam, sed per carnis naturam, atque ideo non in Christo generāt, sed in Adam. Igitur non minus hi, qui ex circuncisione, quàm qui ex præputio: nō minus hi, qui ex iustis, quàm qui ex iniustis, non minus hi qui ex Christianis, q̄ qui ex Gentibus nati sunt, opus habent regeneratione. Hinc Christus generaliter dicit: Nisi quis renatus fuerit denuò, &c. Postremò nec ex voluntate viri, nascuntur filij Dei, hoc est, non ex arbitrio hominis. Hæc enim tertia generatio arbitraria est, qua Proselyti ad legem Moysi, & ad populum Israel se conferebant, qua se ad populum fidelem conferunt hodie Iudæi, vel Turcæ: ij voluntate humana, non spiritu renati, externa obseruatione cum populo fideli vtētes non sunt filij Dei. Est igitur sensus huius loci. Primùm, filij Dei non sunt, qui quocunque modo secundum naturam nascuntur. Secundò, nec illi quidem, qui è sanctis patribus nati sunt. Tertiò, nec illi qui eandem legem, idem euangelium discunt, audiūt, obseruant externo habitu. Hæc omnia vno verbo dixit Psalmista: Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. &c. Hoc igitur verbo primò damnat in totum veterem natiuitatem, atq; adeo & omnes vires naturæ, quæ naturali propagatione transfunduntur in Sobolem. Deinde hic locus retundit arrogantiam Iudæorum, qui se ideo pro filijs Dei sanctis venditabāt, quod carnaliter è sanctis patribus prognati erant. Neq; enim omnes qui sunt ex Israel, & semē sunt Abrahæ, filij sunt, sed qui ex promissione. Præterea hic locus in ordinem redigit omnia humana consilia, conatus, voluntates, vires, arbitria. Non enim est in toto homine, imò in vniuerso mundo, vel mica virium, quibus posset generari filius Dei: è solo enim Deo, solius Spiritus sancti cōsilio, per potentiam verbi nascuntur. Ad quam natiuitatem nihil facit sanctitas parentum, nihil cognatio iusta, nihil ratio humana, nihil prudentia carnis, sed sola Dei voluntas, propositum, electio. Nam Moysi dicit: Miserebor cui voluero, & commiserabor quemcunq; commiseror. Ideo subdit:

Ephes. 2 · Ioan. 3. · Psal. 15. · Rom. 9. · Exo. 33.

Sed ex Deo nati sunt.]

Solius enim Dei opus est, creaturæ renouatio, & maximè hominis. Sic autē nascimur ex Deo. Primò mittit verbum suum, hoc enim est quasi semen, quemadmodum Paulus ait: Per euangelium ego vos genui. Et Iacobus: Volūtariè genuit nos verbo veritatis. Deinde ipsum Dei verbum mortificat carnem cum suo lumine, & aliam lucem præstat, qua homo eleuatur ad cognitionem gloriæ dei, iustitiæ, & misericordiæ Dei donatæ in Christo. Lumen autem fidei sequitur voluntas, voluntatem amor: sic homo paulatim totus renouatur. Obserua, quod nō dicit. A Deo, sed, [Ex Deo nati sunt,] hoc enim significantius est. Nam ex Deo nasci, est participem fieri eius naturæ, hoc est, in eandem transformari imaginē & speculari gloriam Domini. Item, participem fieri lucis sapientiæ, iustitiæ, veritatis Dei, &c.

1 Cor. 4 · Iacob. 1. · 2. Cor. 3

Et Verbum caro factum est.]

Quod alij Euangelistæ pluribus verbis descripserunt, nempe incarnationem & natiuitatem Christi, hoc Ioannes vno hoc verbo explicat. [Verbum caro factum est.] Breue quidem verbum, sed omni acceptione dignissimum, vt vel hinc conijcere liceat, nō abs re patres nostros tantam deuotionem habuisse erga huius Euangelij exordium, vt non contenti in Ecclesia hoc audire, etiam secum circunferrent, vel auro inclusum, non ad superstitiones, vt nunc fit, sed ad ostendendum quod hæc verba pro summo thesauro æstimarent, id quod vere sunt, si fide accipiantur, Verùm hæc ipsa salutaria verba, multis nihil aliud quàm venenum

fuerunt, id nimirum agente diabolo, vt optima quæque vel omnino nobis aufe rat, vel per hæreticos corrumpat. Sic mul ti in hoc verbo offenderunt. Alij enim dixerunt quòd deitas mutata sit in carnē. Alij dixerunt quòd solam carnem, non autem animam assumpserit humanam, vt Apollinaris. Alij dixerunt quòd nō ve ram carnem assumpsit, sed phantasticam, vt Manichæus. Alij dixerunt quòd carnē non è Virgine sumpserit, sed è cælo adue xerit, vt Valentiniani. Et quis omnium errores & insanias enumerare potest? Nos verum sensum istorum verborum inuestigabimus. Primò igitur non vacat mysterio, quòd præmittit coniunctionē, Et: Per hoc enim coniungit hanc senten-tiam cum his, quæ in exordio dixit, vt significet, se non de alio verbo loqui, quàm de eo quod erat in principio, & a-pud Deum, & Deus: hoc ipsum verbum, inquit, caro factum est. Atque hic iterū refellit Cherintum. Deinde non dicit: Deus vel lux, vel vita, carnem assumpsit, sed: [Verbum caro factum est,] ne quis suspicari posit, etiam Patrem & Spiritū sanctum incarnatos, quemadmodum Sa bellius dixit. Nam tota trinitas vnus est Deus, vna lux, vna vita. Verbum igitur nominat, vt audiat Sabellius, solam per-sonā Filij incarnatam. Ideo autem potis-simùm Filius carnem assumpsit, non Pa ter, aut Spiritus sanctus. Primò, quia si a-lia persona, quàm Filius, esset vnita carni, duo essent filij, vnus filius Dei, alius filius Virginis. Secundò, sicut per Filium, qui est ars & verbum Patris, facta est creatio, sic per eandem personam debuit fieri re-creatio. Tertiò, quia verbum est media persona in diuinis, ideo ei etiam conuenit incarnatio, & ratio mediatoris. Quartò, quia per opus redemptionis adoptamur in filios, non autem potest fieri adopta-tio in filium, nisi per filium naturalem. Quod autem dicit: [Verbum caro factū est,] non sic intelligatur, quasi verbum mutatum sit in carnem, & quòd iam ni-hil nisi caro sit, non item Deus: alioqui vana esset spes nostra. Sola enim caro Christi nihil nobis prodesse posset, nisi diuinitate plena esset. Imò maledicto ob-noxij essemus, quòd in solum hominem & carnem consideremus. Sed nec sic in-telligendum est, quòd solam carnem, & non animam sumpserit, quemadmodum Appollinaris somniauit, Venit enim Christus, saluum facere quod perierat. Totus autem homo in corpore & ani-ma perierat: vt igitur totum hominem saluaret, totum hominem, id est, corpus & animam assumpsit. Deinde, si solam carnem sine anima assumpsisset verbum Dei, vbi quæso radicem suam fixisset? Solus quippe rationalis spiritus, capax est verbi diuini. Præterea, si Christus tan tum assumpsisset carnem, non esset Deus & homo: caro enim est tantum altera pars hominis. Sicque vana esset omnis spes nostra, quæ in eo vel maximè consistit, quòd Christus perfectus est Deus, perfe-ctusque homo. Caro igitur hoc loco totum hominem significat, id quod aliàs quoque non infrequens est in scriptura. Sic enim Dauid ait: Ad te omnis caro veniet. Et Esaias: Videbit omnis caro salutare Dei. Et in Iohele. Effundam de spiritu meo su per omnem carnem. Et Christus ipse: De-disti ei potestatē omnis carnis. In his locis caro totū hominē significat, quemadmo dū interdū etiam anima totum hominē significat, vt cū dicitur. In septuaginta ani mabus ingressus est Iacob in Aegyptū, &c. Non sine causa tamen Ioannes hic di cit. [Verbū caro factū est,] cùm clarius dicere potuerit, [Verbū homo factū est.] Primò enim per hoc indicare voluit, Chri stum nedū animam humanā, sed & verā humanā carnē, nō phantasticā & apparen tem habuisse, vt Manichæus somniat. Se cundò cùm verbū incarnatū duo fecerit, per visibile enim nos duxit ad inuisibilis Dei notitiā, & per dolores passionis satis fecit pro peccatis nostris. Ideo Ioānes car nem nominauit quæ magis est visibilis & passibilis. Tertiò per hoc nos admonere voluit insignis illius humiliationis, in quā se filius Dei nostri causa cōiecit, quæ nō tam manifestè appareret, si dixisset. [Ver bum homo factū est.] Nam hominis vo cabulū habet aliquā apparētiam honesta tis, carnis aūt vocabulo nihil contēptius. Primò enim omnis caro, quantūcunque ful geat, fœnum est, & omnis gloria eius flos fœni. Deinde caro peccato infecta est, a-deo, vt Paulus dicat. Nō inuenio in carne mea bonū. Itemque caro concupiscit aduer sus spiritū. Itē, Video aliā legē in mēbris meis repugnantē, &c. Tertiò, caro varijs etiam

Marginalia: Ioan. 6. Hier. 17. — Luc. 19. — Psal. 64. Esai. 40 — Iohel. 2. Ioan. 17. — Gen. 46 — Esai. 40 Rom. 7.

etiam externis malis obnoxia est. [Verbum igitur caro factum est,] hoc est, descendit in extremam humiliationẽ, quẽadmodum Esaias ait, Reputauimus eum nouissimum virorum. Et Christus ipse: Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. [Deinde verbum caro factum est,] hoc est, peccatum & maledictio. Sic enim Paulus ait: Deus eum, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit. Et iterum: Pro nobis maledictum factus est. [Demum verbum caro factum est,] hoc est, cruci obnoxium, & morti. Summam igitur consolationem hoc vnum verbum nobis præbet. Si enim fieri potuit, vt filius Dei in tantam abiectionem se dimitteret, potest & fieri, vt nos per ipsum subleuemur ad cælestia. Si summa iustitia potuit fieri peccatũ & maledictum, poterimus & nos peccatores & maledicti, liberari à peccato & maledicto per ipsum. Postremò, si fieri potuit, vt filius Dei in humana natura cruci subijceretur, poterit & nos è cruce liberare. Hæc igitur incarnatio Christi, cõfortat fidem nostram, vt iam dictum est. Secundò, erigit & spem nostram, quomodo enim possumus diffidere de beneuolentia eius, qui nostram naturam habet sibi vnitam? Tertiò, hæc incarnatio etiam accendit charitatem: quem enim non mouerent hæc tanta beneficia, tantaque dilectio ad redamandum Deum? Nec alia causa est nostri & torporis & diffidentiæ, quàm quòd hæc nõ cogitamus.

Esai. 53.
Galat. 3.
2. Cor. 5

Et habitabit in nobis.]

Primò in nostra natura, quam induit, quæ fuit velut templum & tabernaculũ verbi assumentis, & diuinitatis intus latẽtis: vnde & corpus suum, templum vocat. Vel: [Habitauit in nobis,] id est in nostris, hoc est, humanæ naturæ legibus. Nam solummodo hoc excepto, quod supra naturam conceptus & natus est, aliàs toto ordine suo natura hominis cucurrit. Nam & comedit, & bibit: esuriuit, sitiuit, dormiuit, &c. Hinc igitur discat Manichæus, Christum non phantasticam aut apparentem habuisse carnem, sed veram. Vel tertiò: [Habitauit in nobis,] hoc est, inter nos, quẽadmodum Baruch dicit: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus. Hinc & Paulus: Deus manifestatus est in carne, iustificatus in spiritu, visus est angelis, prædicatus est Gentibus, &c. Hoc prædixit Zacharias: Gaude, inquit, & lætare Sion, quia ecce ego venio, & habito in medio tui. Et per Esaiam: Propter hoc sciet populus meus nomen meum, quia ecce qui loquebar, adsum. Multum autem consolationis hoc verbum in se continet. Primò enim, si Deus in natura nostra habitat, ergo perpetuo fœdere se nobis coniunxit. Nunquam enim nos deseret, aut deserere potest, quandiu in natura nostra habitat. Hinc in Esaia dicit: Sicut in diebus Noẽ iuraui, ne inducerem aquas diluuij, sic nunc iuraui, ne irascar tibi. Deinde si filius Dei in legibus naturæ humanæ incessit, ergo habemus pontificem, qui potest nobis compati, vt qui & ipse tentatus sit per omnia, absq; tamen peccato: Item, si ipse formas crucis in se sumpsit, non possunt non esse salutares eædem formæ, nempe quas ipse sanctificauit. Demum, si ipse nobiscum habitat vsq; ad cõsummationem seculi, non est quod despondeamus animum in quacunque aduersitate.

Ioan. 2.
Baruc. 3.
1. Tim. 3
Zach. 2.
Esai. 52.
Esai. 54.
Hebr. 4.

Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi, &c.]

Gloria est clara cum laude notitia, vel gloria est late patens præconium. Vel gloria est multorum ore prædicata laudatio. Sensus igitur est. Quanquam seipsum exinaniuit, forma serui sumpta, &c. clarè tamen innotuit cum laude, quia & ab angelis prædicatus, & à stella indicatus fuit. Item late patens præconiũ habuit. Huic enim omnes prophetæ testimoniũ perhibent, &c. Præterea ore multorum prædicatus fuit. Nam ex ore infantium & puerorum, ore senum, vt Simeonis, ore dæmonum, ore hominum, ore cælestis patris, &c. Vidimus igitur gloriam eius, hoc est, vitam miraculis clarã, vidimus eum transfiguratum, vidimus eum resurgentem à mortuis, ascendentẽ ad cœlos, mittẽtemque spiritum sanctũ, Atque hæc est gloria, soli vnigenito cõpetens Dei filio. Habuit & Moyses suam gloriam & claritatem, habuerunt & sancti suam gloriam. Verùm solus hic gloriam habet vnigeniti à Patre. Hæc enim dictio, [Quasi,] hoc loco non est dictio similitudinis, sed confirmationis & defi-

Act. 10.
2. Cor. 3

nitionis

nitionis certissimæ: Quasi dicat cõspeximus talē gloriā, qualem deceat & credibile sit habere vnigenitum & dilectissimum filium Dei. Vel gloriam plane dignam vnigenito Filio, & quæ certissimè declararit Iesum esse vnigenitum Dei: vel tantam gloriam, quãta nullus filiorum Dei glorificari dignus habitus est, nisi solus vnigenitus. Hoc igitur verbo Ioannes nos præmunit, ne offendamur humilitate Christi. Ideo tot testes gloriæ eius adducit. Vidimus, inquit, non ego solus, sed plures alij. Viderunt gloriam eius Apostoli: viderunt septuaginta discipuli, viderunt quingenti fratres, quibus post resurrectionem apparuit. Viderunt tria millia hominum, quos Petrus in prima sua concione conuertit, viderunt & illa quinque millia hominum, quos in secunda concione conuertit. An non testium satis habes? Et hi omnes non auriti tantum testes fuerunt, sed oculati. Vidimus, inquit, &c.

1. Co. 15. Acto. 2. Acto. 4.

Plenum gratia & veritate.]

Hæc est gloria Christi, gloria quam solus vnigenitus habet, quam & Esaias pulchrè prædixit. Præparabitur, inquit, in misericordia solium eius, & sedebit super ipsum in veritate. Est autem Christus plenus gratia, hoc est, omnibus Dei donis. In ipso enim inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. In eo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ conditi. Neq; enim huic dedit Deus spiritum ad mensuram, sed effudit in eum opulenter, vt Psalmus ait: Diffusa est gratia in labijs tuis. Et in Esaia: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit me, &c. Est itē veritate plenus, quia in ipso omnes promissiones sunt, amen & etiam. Ideo dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Porrò quum Christo plenitudinem tribuit, palàm ei diuinitatem tribuit. Soli enim Deo competit plenitudo omnis boni. Vide igitur quantum preconium, quamq; fidele testimonium Christi, contineat verbum hoc. Verè enim homo iste diues & nobilis, de thesauro altissimi prodiuit: corpusculum eius sacculus est auri preciosi, tene illum, dum rescinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo est talentū gratiæ & veritatis.

Esai. 16. Colo. 2. Ioan. 3. Psal. 44. Esai. 16. 2. Cor. 1. Ioh. 14.

Ioannes testimonium perhibet pro ipso, & clamat.]

Hic alium adducit testem. Omnino enim nos præmunire vult, ne quū ad verba Christi peruentum fuerit, quicquam dubitemus. Et alij quidem Euangelistæ frequenter veteres prophetas citāt, vt cùm dicunt: Hoc autem factum est, vt impleretur quod dictum est per Prophetam, &c. Hic autem noster Euangelista, vtpote qui cæteris sublimiùs loquutus est, non mortuos, sed viuū, & qui Christū præsens præsentē ostendit, & baptizauit, in testem producit. Simpliciter autem eum nominat sine aliquo cognomine, tū quia satis fide dignus est, in quem verè nomen Ioannis competit, hoc est, qui gratia Dei plenus est, tum quia is Ioannes, quem producit, omnibus notus erat: nihil igitur opus erat cognomine. Deinde Ioannes, inquit, non se prædicat, nec agnoscit, quod vulgus ei tribuebat. Non enim arundo erat vento agitata, vel ad auram popularem mobilis, sed testimoniū, inquit, dat de illo Christo scilicet, omnesque à se in illū dirigit. Nec simpliciter testimonium dat, sed clamat, inquit, hoc est, magno affectu, sublimiq; voce, tanq̃ certus de veritate. Nec tantum in præterito clamauit, sed etiam adhuc in præsenti: [Clamat, inquit, & testimonium perhibet.] Nam eius vox etiā nunc in Euangelijs auditur. Eadē igitur nobis dicit nūc, quæ olim Iudæis dixit. Vide Matthæū.

Matt. 1. Mat. 11. Matt. 3. Lucæ 3. Marci. 1.

Hic est quem dixi: Qui post me venturus est, &c.]

Breuiter, & quasi per anticipationē, hic recenset summam huius testimonij, quod Ioannes dedit Christo. Nam postmodum narraturus est, vbi vel quando Ioannes hæc dixerit. Hic, inquit, quem scilicet indico, qualis qualis vobis videtur, est de quo dicebā, hoc est, de quo ante obscurè vaticinatus sum. [Post me venturus est,] hoc est, prædicatione sua, baptismo, & miraculis me sequetur, meo ministerio cessante, sequetur ipsius opus. Ante me factus est, hoc est, mihi præpositus & maior, & dignior me factus: adeo vt non sim dignus soluere calciamentum eius. Hoc modo loquendi & Daniel vsus est, quū dixit: Lapis q; abscissus erat de mōte,

Ioan. 1.

Dan. 2. sine manibus, creuit, & factus est magnus & impleuit terram. Eo modo loquendi & Baruch dicit: Facti sumus subtus, & nõ Baruc. 2. supra, hoc est, humiliati sumus, & nõ exaltati. In hunc modum Manasses, primo- Gen. 48 genitus ipsius Ioseph, dicere potuisset ad Ephraim minorem fratrem suum, quem Iacob ipsi Manasi prætulerat. Qui post me venit, ante me factus est. Confundatur igitur Arrius, qui ex hoc verbo probare conatus est, Christum esse creaturã: quum Euangelista suprà tam manifestè probauerit, Christum secundum diuinã naturam non factum esse, sed semper fuisse, non creaturam, sed creatorem. Verùm hoc Arrius noluit videre, sicut nec id, quod statim sequitur: [Prior me erat] Mos enim hæreticorum est, tantùm ea decerpere, quæ pro ipsis videntur esse, nõ attento quid præcedat, aut sequatur. Sequitur: [Quia prior me erat,] secundum diuinitatem, secundum quam ne dum prior Ioanne erat, sed & antequam Abraham fieret, erat: imò & ante ipsum quoque Ioan. 8. Psa. 109 luciferum genitus erat. [Prior, inquit, me erat,] quia apud Deum erat, & Deus erat. Vel: [Prior me erat,] hoc est, ipse est principalis ille, qui mittendus erat, quem omnes pij expectarunt. Ego non sum principalis ille missus, sed tantum minister & testis eius. Hæc igitur summatim de testimonio Ioannis perstrinxit, vbi vides, quàm pulchrè sibi correspondeant duo illi testes. Alter præcipuus Euãgelistarum, alter maximus prophetarum. Sic igitur duo illi Cherubin Exo. 37. mutuò se respiciunt, versis vultibus in 1. Ioan. 2 propitiatorium, hoc est in Christũ ipsum, qui est propitiatio pro peccatis nostris.

Et de plenitudine eius omnes accepimus.]

Hic redit Euangelista ad id, vnde digressus erat. Dixerat enim: Plenus gratia & veritate. Nunc subdit. [Et de plenitudine eius, &c.] Vbi primò vide, quantam faciat differentiam inter Christum & nos. Ipsi tribuit plenitudinem. Nos autẽ Acto. 6. Lucæ 1. non plenitudinem, sed de plenitudine eius accepimus. Legitur quidem, Stephanum plenum fuisse fide & fortitudine. Et beatam Virginem plenam fuisse gratiæ, nec tamen ille nec hæc plenitudinem Christi accepit, sed de plenitudine. Potest autem locus hic primò generaliter intelligi de omnibus creaturis. Quicquid enim vsquam est, quod vel subsistit tantum vel sentit, viuit, intelligit, hoc ipsum non aliunde, quàm de plenitudine Christi habet. Psa. 144 Omnia enim per ipsum facta sunt. Ipse aperit manum suam, & implet omne animal benedictione. Secundò potest intelligi de donis illis quæ communiter & boni & mali habent, qualia sunt sapientia, sciẽtia, intellectus scripturæ, &c. Omnia, inquam, hæc non aliunde quàm ex plenitudine Christi accepimus. Quid enim habes quod non accepisti? Hinc Pau- 1. Cor. 4 lus: Vnicuique data est gratia iuxta mensuram donationis Christi, &c. Et iterum: Ephes. 4 1. Co. 12 Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, &c. ad longum. Melius autem est vt hunc locum intelligamus de gratia iustificante. Sicut enim in prima natiuitate de plenitudine Adami omnes accepimus, sic in regeneratione de plenitudine Psal. 50. Christi omnes accipimus. Plenitudo autem Adæ fuit peccatum, ira Dei, maledi- Ephes. 2 ctio, & mors. Et de hac plenitudine eius omnes accepimus. Primò enim omnes in peccatis nascimur. Secundò, omnes nascimur filij iræ. Præterea etiam maledicto obnoxij sumus. Maledicta enim sunt, nõ solum quæ nos agimus, sed & quæ in nos aguntur. Maledicta est cordis nostri cogitatio, ratio, os, manus, pedes. Maledicta sunt nobis omnia contingentia, siue læta, siue tristia. Hinc est, quòd in lætis intumescimus, in tristibus frangimur, & desperamus. Demum etiam mors & infernus in nos redundarunt. Adam enim portas mortis, sua inobedientia nobis aperuit, infernique ignem suo delicto accendit. En is est thesaurus, hoc est patrimonium, hæc hæreditas, quam nobis primus parens reliquit. Econtra autem plenitudo Christi est, iustitia, gratia, benedictio, & vita. Ex hac plenitudine credentes in ipsum, primo accipimus iustitiam, & remissionem peccatorum. Iustificamur Rom. 3 enim gratis per redemptionem, quæ est in Christo, quẽ proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius, &c. Deinde ex plenitudine Christi accipimus gratiam & fauorem Dei. Gratificauit enim nos dilecto filio suo. Præterea ex plenitudine eius accipimus benedictionem. Credentibus enim in Christum,

omnia benedicta sunt, nedum prospera, sed & ipsa crux, & quæcunque aduersa. Diligentibus enim Deum, omnia coope rantur in bonum. Postremò & vitam è plenitudine eius accipimus. Christus enim bona sua, victoriamque, qua vicit omnia mala, credentibus communicat. In cuius figura vnguentum defluebat à capite, summi sacerdotis in barbam, & vestimentum. Summa, sicut per vnius inobedientiam, peccatores constituti sunt multi: sic per vnius iustitiam, iusti constituuntur multi. Et sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes viuificabuntur. Obserua hic, quòd etiam sanctissimi homines ingenuè fatentur, se omnes de plenitudine Christi accepisse, quemadmodum & olim propheta prædixerat: Haurietis aquas in gaudio, de fontibus saluatoris. Qui igitur nos sumus, qui putamus nihil nobis opus esse Christo?

Rom.8. Psal. 132 Rom.5. 1.Co.15 Esai.12.

Et gratiam pro gratia.]

Aliqui exponũt. Accepimus gratiam æternæ beatitudinis pro gratia fidei præsentis, ad quam nos gratis sine vllo meritorum respectu vocauit. Vtrunque autẽ scilicet & præsens iustitia, & futura remuneratio, cõgrue gratia dicitur, quia vtrunque à Deo datur: Gratiam, inquit, & gloriam dabit Dominus. Alij sic: [Gratiam pro gratia] id est, Euangelium pro lege, vtrunque congrue gratia dicitur, quia gratis data sunt, etiam Moyse teste: Scito, inquit, quòd non propter iustitias tuas dederit tibi Dominus terram hanc, &c. Alij sic exponunt: [Gratiam pro gratia,] id est, nouam pro veteri, maiorem pro parua. Habebant & veteres multa singularia dona, vtpote legem, circũcisionem, promissiones, testamentum, templum, sacrificia, adoptionem, &c. Hæc autem omnia perfectiùs nos habemus. Pro lege enim nos habemus spiritum, pro circuncisione carnali, spiritualem, pro testamento veteri, nouum & æternum, pro templo naturali cælum, pro vitulis & ouibus in sacrificio oblatis, ipsum Christum, &c. Simplicissimè autem sic intelligitur. Accepimus gratiam, id est, propterea quòd Christo filio suo, cuius nos fratres sumus, & in quem credimus, faueat: Hic, inquit, est filius meus dilectus, &c.

Psal.84. Deut.5. Rom.5. Matt.3.

Quia lex per Moysen gratia & veritas, &c.]

Hac sententia comparationem facit Moysen & Christum, ne quis putet, etiam Moysen ea potuisse præstare, quæ Christus præstitit. Comparat autem inter se Moysen & Christum, legem & Euangelium, non tanquam bonum & malum, sed tanquam perfectum & imperfectum. Primò igitur Moysi vnum tantum tribuit, nempe legem: Christo autem duo asscribit, nempe gratiam & veritatẽ. Deinde Moysi, quod minus est, tribuit, Christo autem, quod maius est. Quanuis ipsa lex in se bona sit, tamen si non assit gratia, nihil sapit, nisi hypocritas, quando enim eam audit ratio simulat & mentitur opus legis, quum interim cor sit alienum à charitate, &c. Deinde lex ipsa tantùm ostendit peccatum & iram, ostendit morbum, non autem potest sanare. Præterea lex tantum figuras habet. Omnia enim in figura contingebant illis. Per Christum autem gratia facta est, hoc est, reconciliatio, quam nulla lex præstare potest. Maius autem est sanare, quàm tantùm ostendere morbum. Deinde per Christum & veritas facta est, tum quia nos verè iustos facit, dat enim spiritum, quo lex impletur, tum quia per ipsum promissiones Dei impletæ sunt. Cesset igitur Iudæorum blasphemia, dicentium: Nos scimus, quod Moysi loquutus est Deus, hunc autem nescimus vnde sit. Et nos enim recipimus Moysen, sed longè illi præferimus Christum. Moyses enim tantummodo legem dedit, Christus autem gratiam & veritatem. Imò ne Moyses quidem author legis fuit, sed tantùm minister. Christus autem author est gratiæ & veritatis, non tantùm minister. Ideo Ioannes signanter dicit: Per Moysen nõ facta, sed data est lex. Gratia autem & veritas per Christũ non tantùm data, sed & facta est.

1.Co.10 Ioan.9.

Deum nemò vidit vnquam: Vnigenitus, &c.]

Rationem ponit, quare Moyses non potuerit, quod potuit Christus. Quia, inquit, nec Moyses, nec quisquam alius vnquam Deum vidit, tantùm abest vt Deus fuerit. Christus autẽ nedum Deum

vidit, sed & Deus est, & in sinu Patris, id est, in ipsius gratia semper mansit, alij omnes de sinu Patris ceciderunt. Ideo de ipso dicitur: Speciosus forma præ filijs hominum, &c. Quòd autē dicit: [Deum nemo vidit vnquam,] communiter intelligitur de diuina essentia, quam nemo videre potest oculis corporeis. Quòd autē alij dicuntur Deū vidisse, vt Iacob: Vidi Dominum facie ad faciē. Et Esaias: Vidi Dominum sedentem, &c. hoc est, aut per imaginariam visionem, aut in aliquo typo vel specie. Stat enim sententia: Non videbit me homo & viuet. Melius autem intelligitur de voluntate Dei erga nos, quam nemo vnquam cognouit aut vidit, nisi per Christum & in verbo Dei. Volūtas autem Dei est saluare: Non, inquit, est voluntatis meæ, vt moriatur impius, sed vt conuertatur, & viuat. Hoc autem ex lege non discimus, quæ Deum non aliter proponit, quàm iudicem: Vnigenitus autem Filius, nobis manifestauit hanc Patris voluntatem. Hinc dicit: Pater, manifestaui nomen tuum hominibus, &c. Item, Voluntas Dei est, per crucem ducere ad gloriam. Quis autem hoc vnquā credidisset? Filius igitur enarrauit nobis. Sicut enim ipsum per crucem ad gloriam subuexit, sic & nos subuecturus est. Christus igitur est ipsissima facies Dei, & imago, qua perfectissimè cognoscitur homo. Qui igitur Christum vel verbum Dei fide arripit, is verè Deum, Deiꝙ voluntatē cognoscit, Hinc Ioannes, Scimus quoniam Filius Dei venit in mundū, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus Deū. Et Christus ipse, Qui videt me, videt & Patrem meum.

Psal. 44
Gene. 31
Esaiæ 6.
Exo. 33.
Ezec. 18.
Ioan. 17.
1. Ioan. 5
Ioan. 14

Et hoc est testimonium Ioannis, &c.]

Hic tandem ad plenum describit testimonium Ioannis de Christo, idꝙ quàm potest diligentissimè. Non solum enim indicat quid de Christo dixerit, sed & coram quibus ea dixerit, quando, & vbi, vel quo in loco. Multum enim attinet ad rē, scire tēpus & causam. Hinc enim dignosci potest, vtrum ex hominibus, an de cælo sit testimoniū eius, id est, ea quæ de Christo testatus est, vtrum ex coniectura humana, an ex spiritu prophetico habuerit. Deinde cùm alij Euangelistæ vt plurimū ea tantùm descripserint, quæ Ioannes coram populo & dixit & fecit, hic noster Euangelista, tanquam maius aliquid dicturus, illud testimonium producit, quod coram doctis & potētibus Ioannes Christo dedit. Maius enim est, veritatem corā magnatibus confiteri, quàm solùm coram plebe. Nam sæpe videmus vsu venire, quòd coram magnatibus quidam negant ea, quæ constanter coram populo affirmauerant. Ioannes autem hîc nedum coram plebe, sed & coram magnatibus, nedum semel, sed & subinde interrogatus, veritatem constanter confessus est.

Quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis, &c.]

Non statim ab initio legatos miserūt ad Ioannem, sed cùm iam fama eius per totam Iudæam diuulgata esset, omnesꝙ iam scirent, insignem quēdam hominem in deserto apparuisse, qui manifestè diceret Christum breui affuturum, tunc miserunt legatos, iam enim oriebatur dissidium in fide. Pars siquidem Pharisæis, pars Ioanni Baptistæ, pars Christo adhærebant. Et vulgus partim in veteri (sic enim vocant) & maiorū suorum fide perdurare volebant, partim nouæ fidei (solent enim insperata & incognita, noua putari, vt maximè vetustissima sint) sese addicebant. Itaque cogebatur à summatibus Iudaicæ religionis concilium, vt de rebus fidei dispicerent, & certò statuerent, quid credendum, quid non credendum esset. Atque in hoc summè commendandi fuissent, si nihil aliud quàm veritatem quæsissent. Nihil enim commendabilius est in pastore, quàm si vndique gregi prospiciat. Nihilque in eodem damnabilius, quàm si tantùm seipsum pascat, nihil de salute ouium solicitus. Imò in hoc facto etiam Christianæ Reipublicæ præsidibus in exemplum ponendi essent, si intentio mala non fuisset. Verùm exitus acta probabit. Videbis enim eos sub hoc prætextu boni nō ipsam veritatem, nec populi salutem, sed tantùm sua quæsiuisse. Hæc est enim carnis natura, quòd semper suis affectibus & cupiditatibus, bonā aliquā speciē præfert, atꝙ in hunc modū occultatur dæmonium illud meridianum. Sic igitur & Iudæorum Primates, magnificè omnia in speciē faciūt. Primò enim conciliū congregant, idꝙ in Metro-

Ezec. 34.
Psal. 90

Metropolitana ciuitate. Deinde etiam solennes legatos mittunt, vt facilius & populo, & ipsi Ioanni persuaderent, se nihil aliud, quàm veritatem quætere. Sciebāt tempus aduentus Mesiæ adesse, propterea, quód sceptrum à Iuda ablatum erat, & quód Danielis hebdomadæ iam completæ erant, vel in proximo complēdæ. Quamuis autem duo præ manibus essent, Ioannes scilicet & Christus, inter quos alterum conijciebant esse illum Mesiam, per prophetas promissum. Malebant tamen Ioanni Mesiæ honorem deferre, quàm Christo. Ideo non ad Christum, sed ad Ioannem nuntios mittunt. Primò enim Iudicio propriæ rationis æstimabant Ioannem digniorem hoc honore. Eius enim natiuitas apud Iudæos celebris erat, nobilitate generis commendabatur, sanctitate vitæ, nouitate victus, solitudine, vestimentis, baptismo, discipulorum frequentia, plebis animos in sui admirationem prouocarat. Sic caro semper eos tantum suscipit, veneratur, & honore dignos arbitratur, qui externa aliqua re conspicui sunt, vtpote generis nobilitate, diuitijs, fauore hominum, vel etiam externa sanctitate, etiamsi re ipsa sint indignissimi. Sic ad honores subuehuntur, qui nobilitate, potentia, diuitijs pollent, etiam si sint stupidissimi & Moricho stultiores. Deinde ideo ad Ioannē mittunt, non ad Christum, quia offendebat eos humilitas Christi. Indignum iudicabant tanto honore, qui tam pauper esset: turpeque ipsis videbatur, tam humilem habere Mesiam. Ecce hoc est ingenium mundi, semper horret crucem, pudet eum humilitatis, & paupertatis: inde eorum putat cum eis conuersari, qui cruce premuntur, etiamsi sint sanctissimi, vt patet de diuite & Lazaro. Denique omni honore indignos arbitratur, qui pauperes & humiles sunt, etiamsi sint doctissimi. Non igitur abs re Christus dixit: Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. Præterea etiam suis commodis prospiciebant in eo, quód ad Ioannem mittunt nuntios. Videbant Christum iam dissimilem & contrarium operibus eorum, iamque timere incipiebant, ne Christus inclementius inueheretur in superbiam & auaritiam eorum: hoc enim vel maximè (teste Sapiente) eos in Christo offendit. Contrarius, inquiunt, est operibus nostris, factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum, &c. Ideo Ioanni eum honorem deferunt, sperantes futurum, vt Ioannes, etiamsi Christus non esset, tamen nomen tam honorificum vltrò delatum agnosceret, sicque in eorum potestate esset, vt qui ipsorū delatione tantum honorem adeptus, ne hiscere contra eos auderet. Iam enim Christum ad suas cupiditates attemperare volebant, imò talē volebant habere Christum, qui ipsis deuinctus esset, vt timore etiam territus, non loqueretur, nisi placita ipsis. En hoc est, quod sub specie illa bona quærebant. Non tamen est, quód ipsis ob hoc succenseamus. Omnes enim nos similiter affecti sumus. Eos enim cupimus prælatos, rectores, prædicatores, qui nostris affectibus accommodi videntur. Nec, si in potestate nostra esset, quenquam pateremur, qui obsisteret affectibus nostris, imò ne Deum quidē. Sic nos plærunq; neglecto Christo, cùm eius verbum nobis contrarium est, Ioannem quærimus, hoc est, alium quempiam, à quo mitiora speramus, qui onere legis nos liberet, & carnaliter securos faciat, &c. Demum ad Ioannem mittunt, non amore Ioannis (nam & ipsum videbant contrarium suis affectibus) sed odio & inuidia Christi, vt si hunc honorē Ioānes agnosceret, haberent iustam occasionem in Christum sæuiendi, & doctrinam eius damnandi. Hinc ipse Christus dicit: Vos misistis ad Ioannem, & voluistis ad tempus exultare in luce eius, id est, obtulistis ei honorem Mesiæ, & voluistis eo interim abuti donec opprimeretis me, &c. Huc pertinet, quod Christus de seipso sub parabola nobilis cuiusdam, qui peregrè profectus, regnum quoddam sibi subijcere volebat. Ciues, inquit, eius oderant eum, & legationem miserunt, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos, &c. Ex his igitur satis patere mundi ingenium arbitror.

Gene. 49 / Dan. 9. / Sap. 2. / Luc. 16. / Matt. 11 / Ioan. 5. / Luc. 19.

Et confessus est, & non negauit, &c.]

Hoc est, non retractauit testimonium ante à Christo datum, sed ingenuè rursus Christo suam authoritatem asseruit. Item confessus est, se non esse, quod non erat, & non negauit, se esse quod erat.

Contrarium faciunt impij, qui negant se esse, quod sunt, hoc est, nolunt videri peccatores, & fatentur, sibique ipsis asscribunt, quod non sunt, hoc est, simulant se sanctos. Affirmatiuè autem dixit: [Confessus est,] cùm apertius dicere potuerit: Negauit se esse Christum. Sed hoc significantius est, quia volebant Pharisæi, vt totam prædicationem retractaret. Ideo ait. [Confessus est,] hoc est, constanter cõfessus est verbum suum. Præterea eandem sententiam tertiò repetit: [Confessus est, Non negauit, Confessus est.] Hoc autem ideo fecit. Primò, vt inculcet & exprobret Iudæis incredulis suam impietatem, qui omnes Ioannem velut virum Dei sanctum suscipiebant, noluerint tamen ei credere, de Christo testimonium ferenti. Secundò, vt pios Iudæos in fide Christi contineat, nihil deterritos Pharisæorum persecutione, qua Christũ persecuti sunt: quasi dicat, Sæuiant illi quantumcunque velint, vobis satis sit, quòd Ioannes ille Baptista, quem suo ipsorum testimonio tanquam prophetam venerabantur, clarissimè testatus est hunc esse verũ Messiam. Tertiò, per hoc nobis voluit insignẽ Ioannis constantiam ob oculos ponere. Fortem enim & inuictum animum habeat necesse est, qui fauorem & odium hominum æquè cõtemnit, quiq; nec promissis nec minis, à veritate abducitur. Quis est hic, & laudabimus eum? Rara est huiusmodi constantia. Atqui Ioannes poterat vno verbo omnium potẽtium fauorem mereri, & magna vitare pericula. Nihilominus tamen in veritate perstitit, quanuis non ignorabat, rem hãc non solũ sibi authoritatis hactenus possessæ iacturam, sed etiam grauem apud Iudæos inuidiam allaturam. Iustissimè igitur Christus testatur, ipsum non fuisse arũdinem, quæ omni vento moueretur. Hinc igitur discamus, etiam nos potiorẽ ducere veritatem & fidem, quàm fauorem & odium hominum. Hoc enim Christus ipse voluit, cùm regnum cælorum thesauro comparat, qui meritò omnibus diuenditis comparandus sit, &c. Qui enim dubitat propter regnum cælorum externa contemnere, vel qui fauorem aut odium hominum plus ponderat, quàm fidem & veritatem, is nondum verè Christianus est. Qui enim amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus: Et qui non renunciat omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus, ait Christus. Deinde ex hac Ioannis in asserenda veritate constantia discamus, & nos cõstãtiam seruare in verbis nostris. Sic enim Christus docet: Sit sermo vester, Est est, Non non. Nihil enim magis animi leuitatem indicat, quàm inconstantia verborum. Hinc Paulus hoc nomine potissimùm gloriatur, quòd prædicatio sua non fuerit Est & Non, hoc est, inconstans, quemadmodum eorum prædicatio est, qui aliud coram populo, aliud coram potestate, aliud in publico, aliud in priuato docent.

Mat. 11. Mat. 13. Mat. 10. Luc. 14. Mat. 5. 2. Cor. 1

Non sum ego Christus.]

Quasi dicat, Non sum ego lux, sed nũcius lucis mox exoriturae. Non sum ego medicus, qui sanare possit, sed tantum ostendo morbum. Non sum ego sponsus, sed præcursor sponsi. Non sum ego verbum, sed vox verbi. Hic igitur vides, quòd Ioannes integri & fidelis famuli functus est officio. Nam domini sui gloriam, nec Iudæis vltro deferentibus, sibi vsurpare volebat, nec illum fraudare sua. Aequè enim detestandum est in Christiano, si vel Deum fraudet sua gloria, vel sibiipsi asscribat, quod Dei est. Suspendio adiudicatur, qui rem alienam inuito domino contrectat. Quam igitur pœnam nos meremur, qui non contenti sumus, quòd Deum subinde sua fraudamus gloria, & nobis eam vsurpamus, sed etiã palam eum blasphemamus?

Mala. 4

Helias es tu? Et dixit, Non.]

In Malachia promissum fuit, Heliam prophetam venturum ante Domini aduentum. Verùm eum locum (vt &cæt.) Iudæi carnaliter tantum intelligebant, ideo quærunt de Helia Hhesbite, quem scriptura tradit in curru igneo raptum. Proinde etiam Ioannes, sermonem suũ ad eorum intellectum attemperans, respondet, se non esse Heliam Thesbitem, cùm alioqui Ioannes verè sit ille Helias, de quo Malachias dixit, Sic enim & Christus de ipso dicit: Si vultis recipere, ipse est Helias, qui venturus erat, id est, qui venturus à Malachia prædictus est. Item in alio loco: Dico vobis, Heliam iam ve-

4. Re. 2. Mat. 11.

Mat.17. Luc.1. venisse,& non agnouerunt eum.Ideo autem Ioãnes & à Malachia & à Christo dicitur Helias, quia in spiritu & virtute Heliæ præcessit Christum, hoc est, eodem spiritu, eadem virtute ministerium suum impleuit. In vtroque enim spiritus sanctus opera efficacissima fecit, vtriusque verbum tanquam ignis & facula ardebat. Ambo in deserto erant, ambo zelabant gloriam Dei, & animarum salutem, ambo insultabant regibus, ambo persecutionem passi sunt propter iustitiam. Ioannes igitur, etsi nõ in persona, tamen in spiritu & virtute erat Helias. Hoc autem non apertè Iudæis indicauit. Non enim erant digni, qui mysterium hoc discerent, eo quòd maligno animo hæc sciscitabantur. Superbis enim & arrogantibus, & sua quærentibus, occultantur mysteria Dei, humilibus autem patent. Abscondisti, inquit, hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. (Eccl.48; Mat.11.)

Propheta es tu? Et respondit, Non.]

Non videtur quæstio hæc facta de propheta illo, quem Moyses prædixit suscitandum post se. Is enim propheta non alius erat, quàm Christus, de quo ante quæsierant. Simpliciter igitur quærunt, an sit propheta quispiam, quales fuerunt Esaias, Hieremias, & cæteri. Negat autem Ioannes, se esse prophetam: quia aliud erat prophetarum, aliud Ioannis officium: Prophetæ ad vetus testamentum pertinent, Ioannes autem ad nouum. Omnes enim prophetæ & lex vsq; ad Ioannem, &c. Deinde prophetarum officium erat, verbum Domini, antequam caro fieret, carnem assumpturum esse, dictis & factis præsignare, & præfigurare. Ioannes autem non in vmbra futurorum, sed in veritate erat præsentium: neq; præ se ferebat propheticum sermonem, cui attendendum esset, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco sed digito prætento monstrabat verum Solem exortum. Idcirco & Christus eum nominauit plus quàm prophetam. Sic igitur Ioannes tria de se negauit. Primò nobilitatem potestatis & dignitatis, cùm dicit: [Non sum Christus.] Secundò magnitudinem virtutis & sanctitatis, cùm dicit: [Non sum Helias.] Tertiò, excellentiam sapientiæ, & illuminationis, cùm dicit: [Non sum propheta.] Verè igitur dicere potuit: Dñe, nõ est exaltatum cor meũ, neq; elati sunt oculi mei, &c. Sic enim & Hieremias docet: Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, &c. Sed in hoc glorietur q gloriatur, scire, & nosse me, &c. Sic Ioãnes fecit. Vult eñ dicere, Quid est, quod à me excellẽs & præclarũ quæritis? En habetis Christũ, qui solus omnia est, præ quo ego nihil sum, ne propheta quidem, si cum ipso conferar. (Deut.18; 2.Pet.1; Mat.11; Psa.130; Hier.9)

Quis ergo es? Vt responsum demus his, qui miserunt nos.]

Hic tandem produnt indignabunda quæstione simulationem suam hypocriticam, & quasi minas admiscent, cùm ob hoc vel maximè ipsum laudare debuissent, quòd Domini gloriam sibi ipsi non asscriberet. Verùm, vt suprà dixi, aliud quærebant, & Ioannem vel blanditijs, vel minis ad sibi assentiendum inducere conabantur: Ipse autem nihil motus, simpliciter veritatem fatetur.

Ego, inquit, vox clamantis.]

Singula autem verba emphasim suam habent. Primò enim Vocem se nominat: quia sicut vox verbum præcedit, sic Ioannes Christum præcessit. Præibis, inquit, ante faciem Domini. Deinde sicut vox verbum declarat, sic Ioannes Christum. Ecce, inquit, agnus, &c. Præterea sicut vox deficit, verbum autem auditum proficit, sic Ioannes dicit: Illum oportet crescere, me autem minui. Postremò, sicut vox inutilis est absque verbo, sic inutilis erat prædicatio Ioannis sine Christo. Non simpliciter autẽ dicit: [Ego vox sum,] sed addit: [Ego vox clamãtis.] quod aliqui sic intelligunt. Quasi dicat, Non mea vox sum, sed eius, qui clamat, hoc est, Christi. Christus enim tripliciter clamauit. Primò, intentione deuotionis. Iuxta illud. In diebus carnis suæ, preces & supplicationes Deo cum clamore valido & lachrymis obtulit, &c. Secundò clamauit instantia prædicationis. Sicut in psalmo dicit. Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, &c. Tertiò clamauit virtute vocationis. Iuxta illud, Stabat Iesus, & clamabat. Si qs sitit, veniat ad me, & bibat. Huius igitur clamãtis Ioannis (Lucæ 1; Ioan.3; Hebr.5; Psal.68)

Proprietates vocis!

Ioan. 7. Ioannes vox erat. Melius autem intelligitur, vt idem sit vox clamantis, id est, vox clamans. Sic enim Hebræi frequenter loquuntur, vt: filius perditionis, hoc est, filius perditus. Vocem igitur clamantem se dicit Ioannes, ad confusionem illorum, qui cum pastores & Episcopos se iactent, nihil tamen aliud interim, quàm otium quærunt: Canes muti sunt, non valentes latrare, cùm eorum officium potissimè sit, Euangelium annuntiare. Sic enim Apostolis dictum est: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ. Signanter autem addit: [In deserto.] Ad literam enim in deserto prædicabat. Deinde in Iudæa deserta, vel in proximo deserenda. Vel: [In deserto,] hoc est, mundo, qui verè desertum quoddam est inuium & inaquosum, in quo reptilia sunt, & animalia multa, pauci autem homines rationem sequentes. Allegoricè autem in deserto Ioannes clamat, hoc est, in cordibus eorum, qui verè sentiunt se desertos ab omnibus, in nulla re temporali cõfidunt, sed à solo Deo pendent: hi enim soli fructuosè audiunt Ioannem. Itaque qui lætum illud nuncium audire velit, & dignus effici euangelica gratia, is exeat ex vrbibus, in quibus sunt opes, diuitiæ, &c. Exeat etiam Hierosolymam, in qua erat templum, hoc est, nec in externis rebus, nec in sua iustitia confidat, sed prorsus in desertum secedat, clamans cum Daniele: Peccauimus, iniustè egimus, &c. Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei nostræ, &c. Et infrà: Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras coram te, sed in miserationibus tuis multis. Præterea subdit, ac clariùs seipsum exponit, dicens: [Parate viam Domini] hoc est, apparate, complanate, impedimenta remouete. In via nanque est Dominus, viam vitæ præsentis ingressus est, ad grande opus proficiscitur. Ecce enim tanquam sponsus procedit de thalamo suo, exultat vt gygas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius, &c. Nolite igitur resistere, nolite offendicula ponere. Nam super quẽ ceciderit lapis hic, comminuet eum. Væ enim illis, quorum scelere in mortem casurus est. Deinde: [Parate viam Domini] hoc est, recipite aduenientem Christum, date locum Spiritui sancto. Resipiscite, & agnoscite peccata. Rectas facite semitas, id est, abijcite peccata, implete legem, facite fructus dignos pœnitentiæ. In hunc modum Ioannes viam Domino parat, quia quanto plus ad resipiscentiam & impletionem mandatorum nos hortatur, tantò magis ad Christum nos compellit, sine quo nec resipiscentia fieri, nec lex impleri potest. Tale igitur erat officium Ioannis, quale in libro Genesis legitur, quòd cùm Ioseph à Pharaone exaltatus circunduceretur, preco clamabat, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpositum scirent vniuersæ terræ Aegypti. Signanter autem dicit: [Parate vias Domini,] non vestras. In Esaia enim dicit Dominus. Non sunt viæ meæ, viæ vestræ, &c. Viæ enim hominũ sunt ambitio, hypocrisis, externum opus sine fide, non sunt hæ viæ, quibus Dominus ad nos venit, sed fides, spes, charitas. Postremò ne videatur propria authoritate hoc munus sumpsisse, citat Esaiam. [Ego, inquit, vox clamantis, &c.] sicut dixit Esaias Propheta. Quasi dicat, reuoluite caput quadragesimum Esaiæ, illic videbitis, qui sim, & quod, aut vnde sit officium meum. Non autem abs re illuc nos remittit. Primò enim manifestis verbis propheta in eodem loco prædicit futurum, vt ante Christi aduentum vox clamans in deserto audiretur. Deinde ne quis putet vanam aliquam vocem, aut insanum clamorem audiendum, non obscurè indicat, eandem vocem ad hoc ordinandam, vt Domino paretur via, vt omnis mons & collis humilietur, & praua fiant directa. Postremò etiam idem propheta ostendit, quid ea vox clamare debeat. Primò enim iubetur clamare, omnis caro fœnũ, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Exiccatum est fœnum, & decidit flos, verbum autem Domini manet in æternum. Secundò iubetur ascendere in montem, & dicere: Ecce Deus vester. Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur, ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Atque hæc duo omnium maximè Ioannes clamauit. Primò enim docuit, omnia, quibus confidunt homines, nihil aliud esse, quàm fœnum, hoc est, vanitatem, solum autem verbum Dei, solidum esse funda-

Esai. 56. Mar. 16. Psal. 62. Psal. 103. Dani. 9. Psal. 18. Mat. 21. Gen. 41. Esai. 55. Esai. 40.

damentū. Deinde annuntiauit Christum propediem appariturum.

Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.]

Quamuis suprà satis dixerit, cuius conditionis fuerint missi illi, hic tamē clarius describit, nec sine causa. Primò enim hoc verbo indicat, insignem eorum obstinationem, quasi dicat: Quotquot hactenus audierunt Ioannem clamantem, moti sunt ad pœnitentiam, etiam publicani & milites, indeuotum alioqui hominum genus. Hi autē, cùm essent ex Pharisæis, hoc est, sanctissima Iudæorum secta, Ioannemque audissent coràm positum clamantem, nihil tamen moti sunt. Sic verè nullum hominū genus est, quod minus moueatur verbo Dei, quàm hi, q in sua iustitia confidunt. Quicquid enim audiunt de pœnitentia, non putant ad se pertinere. Sunt enim ipsi è numero nonagintanouem iustorum, qui non egent pœnitentia. Hinc est, quòd Christus eandem obstinationem eis identidem exprobrat. Si, inquit, in Tyro factæ fuissent virtutes, quæ in vobis factæ sunt, olim pœnitentiam egissent. Et iterum: Publicani & peccatores, præcedent vos in regno cælorum. Deinde hoc verbo insignem eorum cæcitatem indicat, quasi dicat: Quanquam præ se ferrēt perfectam scripturæ scientiam, nondum tamen intelligebant responsum Ioannis, cùm tamen expressis verbis dixisset, quis esset, à quo missus esset, cuiusque authoritate faceret quod faciebat. Nemo enim tam doctus est, qui non plurima ignoret. Imò nemo minus verum scripturæ sensum capit, q̄ qui superbè scripturarum notitiam sibi vendicat. Quem docebit scientiam, ait propheta? Et statim respondet: ablactatos à lacte, auulsos ab vberib⁹, &c. Quòd autem non intellexerint responsum Ioannis, patet ex eo, quod subiecerunt:

Lucæ. 3.
Lucæ. 15
Matt. 11.
Mat. 21.
Esaiæ. 28

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus?]

Quasi dicat, Cùm nihil præterquam euanida vox sis, & neque Christus, neque Helias, neque propheta quispiam, quis igitur tibi authoritatē dedit noua quædam docendi, veteresque ritus innouandi? Scimus Messiā omnia innouaturum: scimus & prophetis, vtpote authoritate Dei præditis, aliqua licuisse, quæ alijs non licent: tibi autem nihil horum permissum est, cùm etiam te teste, non sis propheta. Hoc igitur verbo iam incipiūt territare eum, quasi aliquid innouare ausum sine authoritate superiorum. Et profectò nisi Ioannes fuisset, hoc est, gratia Dei plenus & confirmatus, non mirum, si hoc ictu concidisset. Verùm quemadmodum & suprà ore laudantium, sic & nunc ore terrentium & comminantium, probatus fuit vt verum aurum. Deinde hoc verbo calumniam ei struunt, quasi conaretur baptismo suo peccata abluere. [Quid, inquiunt, baptizas?] Quid homines vana spe lactas? cùm non possis verè homines mundare. Nam id solius Dei est. Tu autem ne propheta quidem es. Præterea Deus est, qui solus abluere potest. Sic enim dicit: Ego effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis, &c. Item: Effundam aquas super sitientem. Et iterum: Erit fons patēs domui Iuda, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.

Eccl. 27.
Ezec. 36
Esai. 44
Zach. 13

Ego baptizo in aqua.]

Modestissimè respondit, nihil motus iniuria. Non autem dicit, quis ei authoritatem dederit. Nam hoc ex Esaia satis indicauerat: sed tātùm exponit baptismum suum, ne quis in eo confideret, & Christum contemneret. [Ego, inquit, baptizo in aqua,] hoc est, exterius lauo corpora, non intus purgo à culpa. Ego baptizo in pœnitētiam, vt mortificemini, & cognoscatis vos ablutione indigere: Non autem remitto peccata: sed sicut prædicatio mea perfecta non est, sed tantū præparatoria, sic baptismus meus tantū indicat futurum quēpiam, qui vt ego baptizo aqua, baptizabit in spiritu sancto. Et quid opus multis? ego tantùm, quod minimum est, in baptismo præsto, nempe aquam. Nam tria ad baptismum perfectum pertinēt. Tres enim sunt, qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, & sanguis. Inter hæc autem aqua minimum est. Ioannes autem non potuit dare Spiritum sanctum, quia Iesus nōdum erat glorificatus. Sed nec potuit dare sanguinem, quia sanguis Christi nondū erat effusus: Hinc in Actis dicitur: Ioannes

1. Ioan. 5
Ioan. 7.
Act. 1.

baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Hinc Paulus baptizatos baptismo Ioannis, iterum baptizauit. Atque hic vides, quæ sit differentia inter baptismum Ioannis & Christi, Ioannis baptisma tantùm aquam habet, nostrum autem baptisma, quod & Christi est, habet aquam, deinde & sanguinem hoc est, meritum & passionem Christi. Præterea & Spiritum sanctum habet, ideo à peccatis mundare potest. Vel aliter: [Ego baptizo aqua,] hoc est, & doctrina mea, & baptismus tantùm ad mortificationem, quæ per aquam significatur, spectant. Christus autem baptizat in Spiritu sancto: nam eius & doctrina & baptismus verè viuificant.

Acto. 19

Medius autem vestrum stetit.]

Verè in medio stetit: quia secundum diuinitatem omnibus præsens est. Secundò, quia medius est inter Deum & nos, nempe, mediator Dei & hominum, &c. Tertiò medius: quia omnibus, & propè & à longè positis, se exhibet ad vsum, quemadmodum lignum vitæ olim in paradisi medio positum fuisse dicitur. Simplicissimè autem intelligendo, [Medius vestrum stetit] id est, inter vos apparere, conuersari, & viuere dignatus est. Vel: [Medius vestrum,] id est, inter vos planè contemptus, ac ignotus viuit. Nam nihil magni præ se fert, sed per omnia fratribus similis factus est, absque tamē peccato. Hoc igitur verbo, omnē & Iudæis & nobis, excusationem eripuit. Nemo dicere potest: quis ascendet in cælum, vt ad eum perueniat, &c. En medius, inquit, vestrum stat. Et, propè est verbum in ore & cor de tuo. Nec quisquam dicere potest: Non audeo tantus peccator ad eum accedere. En medius nostrum stat: omnino se ad humilitatem nostrā inclinauit, ne quis vereatur accedere. Non igitur est, quod dicas, quis potest habitare cum igne deuorante, &c. En frater tuus effectus est.

1. Tim. 2 Gene. 2. Hebr. 4. Rom. 10 Esaiæ. 3.

Quem vos nescitis.]

Si in medio stetit, quomodo eum nō viderunt? quia tantū quæ in speciem magna erant, attendebant. Ideo Christum nulla externa specie fulgentem, non videbant. Sic nos tantum magnifica spectamus, interim Christum in pauperibus suis non videmus. Atqui illorum cæcitas magis veniam meretur, quàm nostra. Non enim mirum, quod non videbant Christum, qui adhuc paruus tantum lapis erat. Iam autem creuit, & factus est mons magnus, & impleuit totam terram. Insigniter igitur cæcus sit oportet, qui eum nunc non videt.

Danie. 2

Ipse est, qui post me venturus est.]

Hæc suprà exposita sunt. Vide ibidem. Post Ioannem venit Christus: quia post eum & conceptus & natus est, post eum etiam cœpit prædicare, &c. Itē post eum venit, quia omnibus humilibus humilior fuit. Vidimus, inquit, eum nouissimum virorum. Hinc & seipsum vocat minorem in regno cælorum. Qui, inquit minor est in regno cælorum, maior est Ioanne: hoc est, ego qui minor Ioanne reputor, longè maior eo sum. Ante Ioannē aūt factus est, hoc est, ipsi præpositus æternitate, quia in principio erat verbū. Dignitate, quia verbū erat apud Deum. Gratiæ causalitate, quia etiā Deus erat, cuius est gratiam dare.

Esai. 53. Matt. 11. Ioan. 1.

Cuius non sum dignus vt soluam corrigiam.]

Alij Euangelistæ habent: Non sum dignus calciamenta eius portare, quod sic exponunt: Calciamentum Christi, est eius incarnatio. Cupiebat autem Ioānes hæc calciamenta portare, hoc est, Christi incarnationem & passionem, quantumuis coram mundo cōtemptam, vnà cum Apostolis per vniuersum mundum portare & annuntiare, sed non tam diu victurus erat, Ideo dicit: [Non sum dignus calciamenta eius portare,] hoc est, cum Apostolis mysteriū incarnationis, & resurrectionis gloriam annuntiare. Allegoricè Ioannes non fatetur se dignum, vt Christi calciamentum soluat, hoc est, vt sponsam Christo debitam ducat. Mos enim erat in lege, vt qui sponsam iure propinquitatis sibi debitam alteri cederet, calciamentum solueret. Subindicat igitur Ioannes, se omnibus modis indignum esse, cui Christus sponsam suam cedere debeat. Simplicissimè autem intelligi potest. [Nō sum dignus, &c.] Hoc est, vt vilissimi mancipij obsequiū ei præstē.

Deu. 25.

Hoc

Hoc autem verbo primò confitetur diuinitatem Christi: quia si Christus tantùm homo fuisset certè Ioannes fuisset dignus ei calceamentum soluere. Nam homo dignus est, vt homini seruiat: quia ad mutua ministeria conditi sumus. Deinde omnem gloriam operum nostrorum, hoc verbo damnat. Si enim Ioãnes indignum se fatetur, quid tu gloriaris de meritis tuis? Mera igitur gratia, mera misericordia est, accepisse vt seruias.

Gene. 2.

Hæc in Bethania facta sunt, &c.]

Hic nominat locum, vt fortius fiat testimonium Ioannis. Deinde iterũ damnat Iudæorum impietatem, vt qui tam propè habebant Ioannem, nihil tamen consilij ab eo quærebant. Cæterũ, quòd nos Bethaniam, alij Bethabaram legunt.

Altera die vidit Ioannes Iesum.]

Ex hoc textu primò videmus, quòd Ioannes non semel tantùm Christo testimonium dedit, sed sæpe: & ob eam causam etiam Christus, sæpe eũ adijt, vt illi præberet occasionem clarius de se testificandi. Deinde hic videmus, quonam modo Deus fidem & deuotionem suorum remuneret. Prædicauerat Ioannes breui affuturum Messiam, nondũ tamen eum cognoscebat, sed indies eum expectabat, vndique circunspiciens, si quo modo eum videre posset. Cùm ergo sic staret in excelso speculator ille, omni mundo sublimior, desiderio vulneratus, & cælum pulsans gemitibus, salutem suam videre sitiens, vt eam & viuis ostenderet, & mortuis annuntiaret: vidit Iesum venientem ad se. Sic enim Deus deuotionẽ suorum, per sui manifestationẽ remunerat, quemadmodum infrà dicit: Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo ei meipsum. Magnum autem præmium est, videre Deum. Sic Iacob à fratre suo è paterna domo fugatus, visione nocturna Dei exhilaratus est. Idem cùm rediret è Mesopotamia, angelica visitatione consolatus: Vidi, inquit, Dominum, & salua facta est anima mea. Sic Iob post multas tribulationes, viso Domino, cõualuit. Auditu, inquit, auris audiui te: nunc autem & oculus meus videt te. Sic Simeon viso Domino, ne viuere quidem amplius in hoc seculo cupiebat: Nunc dimittis, inquit, Domine seruum tuum, &c. Eodem modo & Ioannes vidit Iesum, non secundum formam hominis tantùm, sed secundũ eã formam, qua speciosus est præ filijs hominum. Vidit eam speciem & pulchritudinem Christi, de qua Dauid: Specie tua & pulchritudine intende prospere, procede & regna. Vidit denique illam, qua protestatus fuerat per eum factam esse gratiam & veritatem. Præterea hic videmus, quomodo & quo ordine Christus se suis manifestet. Venerat Christus & antea ad Ioannem, cùm scilicet adhuc vtero matris concluderetur vterque, verùm tunc non vidit eum Ioannes, sed tantùm ex auditu cognouit. Vt enim facta est vox salutationis tuæ, ait Elisabet, in auribus meis, exultauit infans in vtero meo. Altera autem die, hoc est, subsequenti tempore, nedum audiuit, sed & vidit eum. Sic quamdiu prima hæc dies durat, non videmus Deum, sed tantùm audimus. Ambulamus enim per fidem, non per speciem. Cùm autẽ superuenerit altera dies, nempe dies resurrectionis, tunc videbimus eum, sicuti est. Si igitur cupis in futuro tempore videre Iesum, iam nũc hoc die, id est, hoc præsenti tempore eum audi, & cum Ioanne exulta in verbo eius. Demum hic videmus, quantam prærogatiuam nos nunc habeamus præ veteribus. Prima siquidem die, hoc est, tempore veteris testamenti, saluatorem quidem desiderabant plerique, sed nemo eum videbat: nũc autem in hac altera die, hoc est, tempore gratiæ, visibilis etiam apparuit. Verùm non omnes eum vident, sed Ioannes tantùm, hoc est, illi tantum, qui sunt vasa gratiæ & misericordiæ. Hi nedum vident eum, sed vident eum ad eos venientem, imò pro ipsis mortuum, proque ipsis interpellantem.

Ioan. 14
Gen. 28.
Gene. 32.
Iob. 42.
Lucæ. 2.
Psal. 44
Lucæ. 1.
2. Cor. 5
1. Ioan. 3

Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.]

Ex abundantia cordis os loquitur, ait Christus. Nec fieri potest, vt qui Deum videt, non præ gaudio exclamet. Sic Ioannes suauitatem Dei, quam ex corporali pariter & spirituali eius aspectu dupliciter delectatus degustauit, nobis protinus degustãdam gratulationis voce refudit. Qui enim matris adhuc vtero clausus exultauit ad præsentiã Christi, quid mirum,

Lucæ. 1.

mirum, quòd & nunc viso Christo, præ gaudio exclamauit. Hac autem breuissima exclamatione, primò vtrãq; in Christo confessus est naturam, diuinam scilicet & humanam. Nam ex eo, quòd homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad victimam, deditque corpus suum percutientibus, & genas suas vellentibus. Ex eo autem, quòd Deus est, potuit peccata tollere, ascendens ad prædam, & rugiens apud inferos vt catulus leonis, non valente resistere antiquo prædone Diabolo, &c. Deinde hoc breui verbo summam Euangelij comprehendit. Lætum enim illud nuntium, quod nos Euangeliũ dicimus, nihil aliud est, quàm prædicatio de remissione peccatorum per Christum. Præterea ex hoc loco etiã colligere licet, differentiam inter sacrificia veteris legis, & sacrificium Christi. Non sine mysterio autem Ioannes dicit: [Ecce agnus Dei,] cùm potuisset dicere: ecce Messias, ecce rex Israel, ecce Filius Dei, &c. Primò enim hoc verbo exprimere voluit Christi innocentiam. Cùm enim Christus inter alios ad baptismum venisset, poterant homines suspicari, etiã ipsi opus fuisse baptismo, quẽadmodum alij peccatores opus habebant ablutione. Huic igitur suspitioni occurrit Ioannes dicẽs: [Ecce agnus Dei.] Quasi diceret, is verè innocens & immunis à peccato est. Quòd autem baptismum recepit, non ideo factum est, vt ipse mundaretur, sed vt per ipsum aqua sanctificaretur, vt deinceps esset fons patens domui Iuda in ablutionem peccatoris & mẽstruatæ. Deinde agni nomine, indicare voluit Christi summam mansuetudinem. Poterat quidem & alio terribiliori nomine Christum nominare, quemadmodum Esaias eum nominat, velocem spoliatorem, festinum prædatorem. Item Deum fortem: & Ioannes eum vocat in Apocalypsi leonem. Verùm, quis non statim ad hæc nomina contremisceret? Vt igitur nemo vereatur eum accedere, nominat eum agnum. Nihil mansuetius agno, nihil minus timetur, nihil minus nocere consueuit. Vult igitur dicere: Securi accedite, non enim leo, sed agnus est. Nec misit Deus Filiũ suum, vt iudicet mundum, sed vt saluet. Præterea nomine agni multiplicem etiam vtilitatem, quam

Zach. 13

Esaiæ. 8.

Esaiæ. 9.

Apoc. 5.

Ioan. 3.

Christus affert, exprimere voluit. Agnus enim possessori suo & lanam præbet ad vestitum, & carnes ad cibum. Sic Christus nos vestit & pascit. Lana eius, est eius iustitia, innocẽtia, passio, merita, &c. Hæc nobis præbet, quibus tegamus ignominiam nostram, ne appareat nuditas nostra in iudicio. Idẽ & corpus suum in cibum nobis præbet, manducandum spiritualiter in fide, corporaliter in Sacramento. Denique agni nomine subindicare voluit, Christum verum esse sacrificiũ quo Deus placatur. Secundum legem enim, omni die agnus mane & vesperi offerebatur in iuge sacrificium. Offerebantur deinde & alia animalia, &c. Verùm impossibile erat, vt sanguine animalium delerentur peccata. Ideò Christus in Psalmo dicit: Sacrificium & oblationem noluisti, tunc dixi, ecce venio: quasi dicat, quando nullum sacrificium, nulla oblatio te reconciliare potuit, en meipsum offero. De me enim scriptum est, vt faciam voluntatem tuam. Voluntas autem tua est, hominem reparare. Hanc volũtatem nemo facere potest, nisi ego solus. Ecce igitur agnus Dei. Ecce verum illud iuge sacrificium, quod semel quidem oblatum est in cruce, eius tamen memoria, omni die renouatur. Si igitur sanguis hircorum aut vitulorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundatione carnis, quantò magis sanguis Christi, &c. emundare potest conscientiam nostram ab operibus mortuis? Maximè aũt Ioannes nomine agni allusit ad figuram agni paschalis, innuitque eam in Christo verè impletam. Notum quippe est, quòd per immolationem agni, liberatus est populus Dei ab Aegyptiaca seruitute, & Pharaonem cum omnibus Aegyptijs, quorum duritiam decem plagæ non vicerant, per manum Moysi, solus agni cruor contriuit, cæsis omnibus primogenitis Aegypti, filiosque Israel per mare rubrum transire fecit, submersis Aegyptijs. Sic genus humanum sub Diabolo captiuum, nemo liberare potuit, nisi sanguis Christi. Lex quidem vtcunque Diabolum exterruit: tunc enim pij homines Diabolo resistere cœperunt, sed tamen omnino euadere aut vincere eum non potuerunt, nisi effuso sanguine Christi. Nulla igitur opera nostra, nulla sacrificia,

Exo. 29.

Hebr 9.

Psal. 39.

Hebr. 9.

Exod. 12

cia, nos liberare possunt, sed tãtùm Christi sanguis. Non enim in brachio suo possederunt terram viuentium sancti patres, sed brachium tuum, & illuminatio vultus tui, eos perduxit: nec meritis suis id adepti sunt, sed quia tu complacuisti in eis. Non igitur in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me, ait Dauid: Non sperabo in meritis meis, sed in sanguine Christi. Hoc igitur vult Ioannes quum dicit: Ecce agnus Dei.

Psal. 43

Ibidem.

Quasi diceret: Hic est purissimus ille agnus, quem Deus iuxta vaticinium Esaiæ, sibi gratissimam victimam destinauit, ad expianda peccata totius mundi: Hic est quem agnus ille Mosaicus adumbrabat, cuius innoxius cruor filios Israel ab angeli vindice gladio tutos reddidit: Ipse adeò non obnoxius vlli peccato, vt vnus idoneus sit peccata totius orbis tollere, adeò charus Deo, vt solus illius iram vertere possit in misericordiam: adeò mansuetus, & amans salutis humanæ, vt paratus sit pro peccatis omnium pœnas dependere, & in se recipere mala nostra, vt nobis conferat sua bona. Signanter autem dicitur: [Agnus Dei,] id est, Deo charus, vel [Agnus Dei,] id est, à Deo nobis datus. Agnus typicus in lege, sumebatur à grege: hic autem non è grege acceptus est, sed à Deo datus pro peccatis nostris. Atque ita vides, hoc nomine gratiam Dei commendari. Non enim nos meruimus vt offerretur, sed ipse se vltrò obtulit: Oblatus est, quia voluit. Sequitur:

Esai. 53.

Exod. 12

Ibidem.

Esai. 53.

Qui tollit peccata mundi.]

Hic prima est expressa prædicatio remissionis peccatorum, atque hic exponitur quale futurum sit regnum Christi, id est, non carnale, sed spirituale, iustitiæ scilicet, & pacis. Non solùm autem certum aliquod peccatorum genus tollere potest Christus, sed generaliter omnia peccata. Nec solùm vnius hominis, sed omnium: nec solùm Iudæorum, sed & Gentium, imò totius mundi. Hinc etiam ipse Ioannes sanctus dicit: Ego à te debeo baptizari. Facti enim sumus vt immundi omnes. Huc pertinet, quod Christus ait Petro: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Hæc igitur, vt suprà dixi, summa est totius Euangelij.

Matt. 3.
Esai. 64
Ioan. 13.

Nam quid in vniuerso Euangelio aliud quærendum est, quàm remissio peccatorum: qua acquisita, omnia bona Dei acquiruntur. Tollit autem Christus peccata: quia confitentibus & credentibus tegit peccata per suam iustitiam, vt non conspiciantur coram Dei iudicio. Hinc Dauid ait: Beati quorum tecta sunt peccata, & cætera. Deinde ita tollit peccata, vt iustitiam doceat. Qui enim mortem tollit, vitam largitur: ita qui peccata tollit, iustitiam donat. Non enim Christus ita tollit peccatum, quemadmodum carnales interpretantur, quasi amplius nullum sit peccatum. Vel, quasi nunc liceat vnumquenque pro sua libidine viuere, sed ita tollit peccata, vt deinceps viuamus Deo & iustitiæ. Hinc Paulus: Sicut præbuistis membra vestra arma iniquitatis, sic nunc præbete membra vestra arma iustitiæ. Præterea etiam sic Christus tollit peccata, quia est exemplar peccatorum purgandorum: quo enim medio ipse peccatum mortificauit, eodem & in nobis mortificabit. Cruce autem mortificauit, proinde etiam eodem medio in nobis vtitur ad expurganda peccata. Hinc Paulus: Quos præsciuit eosdem & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, &c. Non expurgantur peccata voluptatibus, &c. imò magis augentur, sed cruce. Noli igitur tantopere fugere & horrere crucem, per quam audis reliquias peccatorum tuorum expurgari.

Psal. 31.

Rom. 6.

Rom. 8.

Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, &c.]

Hoc verbo Ioãnes non admonet omniũ, quæ ab exordio prædicationis suæ de Christo dixerat. Prædixerat autem adesse regnum cælorum. Item ex Esaia: breui futurum vt omnis caro videret salutare Dei, atque eo tempore futurum, vt omnis mons & collis humiliaretur, & cætera. Item, in proximo affuturum, qui ventilabrum haberet in manu, ad expurgandam aream suam, &c. Omnia hæc & similia hoc verbo includit: [Hic est de quo dixi] Hic nẽpe est, qui pœnitentibus adfert regnũ cælorum. Hic est salutare Dei, qui montes, hoc est, superbos humiliat. Valles autẽ, hoc est, humiles exaltat, & praua corrigit.

Matt. 3.
Lucæ. 3.
Esa. 40.

Matt. 3.

git, viamque ad cælum hactenus impedi tam planam reddit. Hic denique est, qui ventilabrum suum habet in manu: ipsi enim dedit pater omne iudicium, &c.

Post me venit vir, qui ante me factus est.]

Obserua quòd Ioannes fermè vbique vtranque in Christo naturam confitetur: hominē enim manifestè confitetur, cùm virum nominat. Christus autem nō simpliciter homo est, sed vir: hoc est, nulla mollitie resolutus, sed omni virtute constans, solidus, & perfectus. Vir dicitur quasi virens, nedum natura, sed & gratia, virtute, sapiētia, & magnificis factis. Hinc & in Luca dicitur: Vir potens opere & sermone. Huc pertinet, quod in Malachia dicitur: Statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis, &c. Ob eam causam & in lege signanter offerri iubetur agnus, masculus, & anniculus. Quod autem addit: [Ante me factus est, & ante me erat,] diuinā in Christo fatetur naturam, vt suprà satis expositum est.

Ioan. 5. Luc. 24 Mala. 3. Exo. 12.

Et ego nesciebam eum.]

Hoc addit Ioannes, ne quis suspicaretur eum ex fauore, aut propter consanguinitatem, tāta de Christo dixisse: [Nesciebam, inquit, eum.] Nunquam antehac eum videram: nunquam cum ipso verbum contuleram. Ego enim à pueritia in deserto vixi, procul ab hominibus etiam cognatis. Vide quanta diligentia Ioannes hominum suspiciones præuenire studet, ne quis de testimonio suo male suspicetur. Sed quomodo hic dicit. [Ego nesciebam eum,] cùm adhuc in vtero matris positus, Christum agnouerat præsentem? Præterea adueniente Christo ad baptismum, prohibuit eum dicēs: Ego à te debeo baptizari? quod certè signum est quòd eum cognouerit. Facilis est respōsio. Nesciebat Ioannes Christum, quia per propriam rationem eum non cognouerat. Quia enim Christus formis crucis tectus erat, & est, nunquam per rationem cognoscitur. Quis enim credat eum esse Dominum mortis, quem videt morientem? Hinc Christus ipse dicit. Nemo venit ad me, nisi Pater eum traxerit. Et: Nemo nouit Filiū, nisi Pater. Vnde & Petro dicitur: Caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus. Hic est quòd sapientes mundi, nunquam cognoscunt Christū. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Quòd autem Ioānes Christum cognouit, non ex rationis iudicio, sed ex reuelatione Dei est. Sicut enim olim Samuel missus vngere regē ex filijs Isai, sciebat quidem vnum ex ipsius filijs à Deo electum, sed ignorabat quisnam esset, donec à Domino certificaretur: sic Ioānes sciebat Christum adesse, sed non cognoscebat personam eius, nisi per reuelationem Dei.

Lucæ 1. Matt. 3. Ioan. 6. Matt. 16. 1. Cor. 2. 1. Re. 16.

Sed vt manifestetur in Israel, &c.]

Christus missus est, vt pœnitentiam ageret pro peccatis hominum, sicut Esaias ait: Omnes nos peccauimus, & posuit Dominus in eo iniquitatē omnium nostrum. Quanquam autem Christus sciret, se ideo venisse, vt tanto pro cūctis officio fungeretur, humiliter tamē apud se latebat, expectans in forma serui iubentis patris imperium, videlicet vt totum opus suum non volūtatis propriæ, sed veræ & perfectæ foret obedientiæ. Illo autem sic expectante patris mandatum, venit Ioannes clamans: Pœnitentiam agite, &c. Hac publica voce sanctus ille sanctorum, qui solus erat idoneus ferre pœnitentiam pro peccatis electorum, vocatus accessit ad opus suum, imò ad cæleste sanctuariū in cōspectu Dei Patris Spiritu sancto designādus in summū sacerdotē, q non aliā oblaturus erat hostiā, nisi carnē propriam, quā & statim quadraginta dierum, & quadraginta noctiū ieiunio: deinde omnibus pœnitentiæ modis afflictam tandem pro peccatis nostris oblaturus erat Deo Patri hostiam in odorem suauitatis. Vt igitur manifestetur in Israel: Ego veni, inquit, hoc est, vt inciperet & ipse pœnitentiam suā pro nobis, missus sum ego pœnitentiā prædicare. Quia autem hoc sic debebat fieri, vt falleretur diabolus, nec ante sciret hunc hominem pro omnibus satisfacere, quàm opus perfectum esset: ideo Ioannes non ad Christum dicit: Pœnitētiam incipe pro nobis, sed in generali loquitur ad omnes, vt dum idem in pluribus cernitur, occasio suspitionis de vno ad præsens subtrahatur. Sic olim & Samuel vnctu-

Esai. 53. Matt. 3. Matt. 4. 1. Re. 16.

Samuel, vncturus regem ex filijs Isai, sacrificaturum se simulat, vt falleret Saulem. Vel aliter: [Vt manifestetur, &c.] hoc est, vt omnes magis idonei essent ad gratiam suscipiendam per ipsum, præmissus sum ego ad prædicandam pœnitentiam. Aliter, Vt manifestetur omnibus eius humilitas in exemplum alijs, veni ego baptizans. Hinc enim quum Ioannes eum prohibere vellet, dixit Christus: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Aliter: [Vt manifestetur, &c.] id est, vt homines ad eius baptismum recipiendum, humilius se subderent, præmissus sum ego morem baptizandi exercere. Quis enim nunc audeat contemnere, vel non necessaria iudicare baptismum, & alia Sacramenta, quum videat Christum ipsum baptismo Ioannis se subdidisse? Si Christus serui baptisma non dedignatus est, cur tu immūdus refugis baptisma Domini?

Matt. 3.

Et testimonium perhibuit Ioannes.]

Hic demum indicat, vnde Christū agnouerit, quem vt supra dictum est, ratione carnali nunquam cognoscere potuisset. Ex duobus autem Christum cognouit, ex signo scilicet & verbo Dei. Sic & nos ex his duobus Christum cognoscimus. Ex verbo scilicet, & signis, vel operibus.

Vidi Spiritum descendentem sicut columbam, &c.]

Non aliud signum Ioanni monstratum est, quàm quod prophetæ dixerunt signum futuri Christi, nempe Spiritus sanctus. Hinc Esaias dicit: Egredietur virga de radice Iesse, & requiescet super eū Spiritus Domini, &c. Et iterum: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit me, &c. Et iterum. Ecce puer meus electus, posui super eum Spiritum meum. Et Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ. Hinc Ioannes: [Vidi, inquit, spiritum:] quasi diceret, hoc in ipso vidi signum, quod omnes prophetæ vt certissimum Christi signū prædixerunt. Addit: [Descendentē de cælo.] Nō quod Christus tunc primum Spiritum sanctū acceperit. Fuit enim eo plenus ab instāti conceptionis: sed quòd tunc spiritus in eo reuelatus est. Ab eo enim tēpore omnibus apparuit, eū Spiritu sancto esse plenum. Ab eo etiam tempore plenitudo ipsius, se cœpit diffundere à capite in barbam, imò vsque ad oram vestimenti, id est, vsque ad infimos credentes. Descēdere igitur hoc loco nihil aliud est, quàm præsentiam suam signo exteriori declarare, quemadmodum & sæpe aliàs Dominus dicitur descendisse, hoc est, præsentiam suam signo aliquo declarasse, vt in subuersione Sodomorum, & in datione legis. Addit: [Quasi columbam,] ne quis suspicaretur malum fuisse aliquem spiritum. Sicut enim Noe duas aues admodū dissimiles ex arca emisit, coruum scilicet & columbam, sic in Ecclesia duo sunt genera spirituum, malorum scilicet & bonorum. Qui igitur gloriatur de spiritu, primùm videat vtrum coruo vel columbæ similis sit. Si spiritus tuus ad immunditiam, rapacitatem, contentionem, &c. te ducit, non columba, sed coruus est. Super Christum igitur in specie columbæ apparet spiritus. Primò, vt nemo dubitaret bonum esse spiritum. Secundò, vt certi essemus, per Christum restituendā veram pacem, quemadmodum columba ramum oliuæ, hoc est, signum pacis, ad Noe in arcam detulit. Tertiò, vt ostenderetur, primum Christi aduentum esse humilem & mansuetum, quemadmodum de eo Esaias prædixit, Calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet. Quartò etiam ideo spiritus in specie columbæ apparuit, vt deinceps hoc signo discerni posset Ecclesia Christi, ab Ecclesia malignantium. Verè enim Christi Ecclesia est, quæ colūbam habet, & columbinos mores. Vbi autem coruini mores sunt, ibi nihil min⁹ quàm Ecclesia Christi est. Postremò etiam hoc addit Ioannes: Et mansit super eum. Accipiūt quidem & alij Spiritum sanctum, verùm in solo Christo semper mansit & manet. In ipso enim habitat etiam corporaliter: Ipse verum templum est Spiritus sancti. Huc pertinet, quod Ezechiel vidit, aquam egrediētem à latere dextro templi. Vide ibidē de virtute eius aquæ, signat enim gratiam Christi. Cæterùm quòd Spiritus sanctus potissimùm apparuit, cùm Christus baptizaretur, confirmatio est baptismi nostri, ne dubitemus, nos in eo Spiritum sanctum accipere.

Esaiæ. 11. Esai. 61. Esai. 42. Psal. 44. Psal. 132. Gene. 19. Exo. 19. Gene. 8. Esai. 42. Ezec. 47.

accipere.

Et ego nesciebam eum.]

Repetit quod suprà dixerat, ad maiorem confirmationem. Nunquam enim cognouit Christum ratione humana, sed tantùm spiritu, & reuelatione diuina. Ideo subditur.

Sed qui misit me baptizare in aqua.]

Nulli dubium est, quin Deus eum miserit. Hoc enim & Malachias & Esaias prophetæ testantur. Et Euangelista noster suprà apertissimè dixit Ioannem à Deo missum. Obserua, quòd Ioannes fermè semper, vbi de Baptismo suo loquitur, addit: [In aqua.] Sic suprà dixit Iudæis: Ego Baptizo in aqua. Et iterum. Propterea ego veni in aqua Baptizans. Hoc autem ideo facit, ne homines confiderent in Baptismo, quem ipse dabat. Non enim erat ex eorum numero, qui populum docebant confidere in mendacio, dicentes: Pax pax, cùm non sit pax: sed omnes à se ad Christum dirigit, qui solus petra est, super quam securè ædificamus.

Mala. 3. Esai. 40. Sup. c. 1.

Hier. 6.

Super quem videris Spiritum descendentem.]

Hoc est signum, quo Pater de Filio testificatus est, vt supra dictum est. Obserua autem, quòd non simpliciter dicit: [Super quem videris spiritum descédentem.] Nam & super prophetas factus est spiritus Domini, & super Mariam superuenit Spiritus sanctus. Et denique, super Apostolos idem spiritus venit. Signanter igitur addit: Et manentem super eum. In solo enim Christo verè mansit, ipsius contentus mansione pectoris, vt Ecclesia canit. Quia igitur Christus Spiritu sancto plenus est, ideo de plenitudine eius omnes accipere possumus. Et quia Spiritus super eum mãsit & manet, ideo ipse est fons ille patens, & indeficiens vena, ad ablutionem peccatoris & menstruatæ.

Lucæ. 1. Acto. 2.

Ioan. 1.

Zach. 13

Hic est qui baptizat in Spiritu sancto]

Baptizari in Spiritu sancto, est gratiã Spiritus sancti accipere, qui non modò quid sit peccatum ostendat, sed & auxilium aduersus peccata præbeat, dolendo præterita, repellendo instantia, atque ita de seruis peccati, faciat filios Dei: de filijs iræ, filios gratiæ: de ignotis & aduenis, genus regale & sacerdotale. Hoc ante Christi aduentũ nemo facere poterat, id quod diabolus toti generi humano exprobrabat. Quid, inquit, venistis ad prælium, date ex vobis virum, qui mecum ineat singulare certamen. Huic autem certamini nemo se offerre audebat, donec veniret verus Dauid, Christus scilicet, qui solus abstulit opprobrium ex Israel. Congruè igitur de ipso dicitur. [Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.] Dupliciter autem Christus baptizat in Spiritu sancto. Primũ remissionẽ peccatorũ dando. Secundò diuersarum ornamenta gratiarum conferendo. Huc pertinet, quod Ioannes apud Matthæũ dixit: Ipse baptizabit Spiritu sancto, & igni. Spiritu sancto baptizat, cũ peccata remittit: igni autem baptizat, cùm eiusdem sancti spiritus feruore accensos, fortes in amore, constantes in fide, lucentes scientia, & calentes bono zelo efficit. Ex hoc igitur loco, primò videmus differentiam inter baptismum Christi & Ioannis. Ioannes siquidẽ aqua, Christ9 Spiritu sancto baptizat: Ioannes mortificat per legem, & parat consciẽtiam ad futuram viuificationem: Christus autem viuificat propter Euangelium, & conscientiam iam lege perterritam exhilarat atque pacificat. Sicut autem Ioannes non solo verbo, sed & externo baptismo mortificationem docuit: sic Christus viuificationem non solo verbo, sed etiam per Sacramentũ baptismi, verbo annexum offert & præstat. Hinc & baptismus à Paulo dicitur lauacrum regenerationis. Deinde ex hoc loco vides, quidnam in causa sit, quod Paulus baptizatos à Ioãne, rebaptizauit. Nunc autem nemo rebaptizatur, etiamsi à malo ministro fuerit baptizatus. Necessariò enim rebaptizandi erant, qui tantum aqua abluti erant à Ioanne. Baptizati autem baptismo Christi, nullatenus sunt rebaptizandi. Hic enim est, qui baptizat in Spiritu sancto. Nec obstat, etiãsi minister malus sit. Sãctitas enĩ baptismi eiusq; efficacia, nõ pendet à ministro, sed ab eo, super quem descendit columba, & cui dicitur: [Hic est qui baptizat.] Nã si pro diuersitate meritorum, baptisma sanctũ esset, cũ diuersa sint merita, sequeretur quòd & diuersa essent baptismata, & tãto quisq;

1. Re. 17.

1. Cor. 11 Matt. 3.

Tit. 3. Acto. 19.

quisq; melius baptisma putaret accipere, quantò à meliore accepisset ministro, quemadmodum olim Donatus afferebat, & alij quidam. Contra hos igitur militat hoc verbum: [Hic est, qui baptizat, &c.] Vnus siquidem est, qui baptizat: vnus & solus, qui sanctificat. Vnus est & fons, vnus riuus baptismi salutaris, qui per qualescunque canales influat, hic est qui baptizat, de cuius ore profluit ipsa vis sacramenti purificans, emundans, uiuificans totum fidelem hominem. Vbicunque igitur audieris verbum hoc integrè prolatum: Ego te baptizo in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, ibi est absque dubio hic ipse, & hic idem baptizat. Quid enim est Paulus? quid Apollo? quid Cephas? Ministri Christi sunt in hoc sacramento, non authores: serui, non domini: canales, non fontes. Vnus enim hic est fons, vnus Dominus, vnus author, qui baptizat quidem in aqua per ministros, baptizat autem tantum per seipsum in Spiritu sancto. In Sacramentis itaque quibuscunque non ministrum attendas, sed Christum, qui author est Sacramentorum, & ab ipso habet suam efficaciam.

Ephe. 4

1. Cor. 3

Et ego vidi, & testimonium perhibui: quia hic est Filius Dei.]

Tria hactenus de Christo dixit Ioannes. Primò, Ecce agnus Dei. Secūdò, Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Tertiò nunc addit: [Hic est Filius Dei.] Atque in his tribus totum depinxit Christum. Quia igitur agnus est Deo oblatus, ideo peccata abstulit, & auferre potest. Quia autem ipse est, qui Spiritu sancto baptizat, ideo & gratiam cōferre potest. Quia autem & Filius Dei est, potest & regnum cælorum nobis dare. Quid igitur amplius desideras? Hic igitur accedat qui peccatorum remissionem, gratiam, & beatitudinem desiderat, &c.

Altera die iterum stabat Ioannes.]

Hactenus Ioannes fidelem se probauit seruum, ex eo, quòd omnes generaliter à se ad Christum dirigebat. Nunc autem, vt manifestius appareat, quàm fidelis fuerit, etiam proprios discipulos ad Christum dirigit, Et cùm alij indignè ferant, si à discipulis suis deserātur, Ioānes solus gaudet, quòd discipuli se relicto, ad Christū trāseunt. Ob eam causam, quum iam in carcerem coniectus esset, reliquos discipulos ad Christum misit. Quòd igitur stetisse Ioānem asserit, iuxta literam quidem situm hominis indicat stantis, & aliquid quod officij sui esset, instanter agentis vel dicentis. Iuxta altiorem autem sensum, magnam ac semper suspensam eius intentionem insinuat, qua videlicet Christo non solum exterius officio suæ præcursionis deseruiebat, sed etiā interius erecto mentis affectu iugiter astabat. Cū enim Christus statim post baptismum in desertum abierit, non dubium est, quin Ioannes ad reditum Domini toto effectu tetenderit, vt iterum videret eum, quem videre salus agnoscētis, gloria prædicantis, gaudium erat demonstrantis. Stabat ergo in altitudine cordis speculator vitæ, & salutis. Stabat præterea in culmine perfectionis, in apice cōtēplationis, in stabilitate virtutū. Optimū enim est, gratia stabilire cor secundū Apostolū. Et: Sapiens permanet vt sol, stultus verò vt luna mutatur. Demùm etiam mysticam significationem habet, quòd Ioānes dicitur stare, Christus autem ambulare. Nam legis Mosaicæ typū gerebat Ioannes, Christus Euangelicæ professionis erat author. Lex igitur, quæ iam ad summam lineam peruenerat, stabat veluti non progressura longiùs, sed mox cessatura, & Christo venienti cessura, suósq; illi discipulos traditura. Christus obambulabat, veluti semper in maius progressurus, & vndique cælestis doctrinæ discipulos collecturus.

Matt. 11.

Matt. 4.

Hebr. 13.

Eccle. 27.

Et ex discipulis eius duo.]

Hi videlicet magistrum suum statu mentis imitabantur, & erant primitiæ plebis illius, quam non sibi, sed Domino parabat ille præcursor eius.

Et respiciens Iesum ambulantem.]

Notanda diligenter narrationis series in superficie quidem breuis & lucida, intrinsecus autem pondere mysteriorū grauida. Quid enim est ambulans Iesus, nisi mutabilitatis nostræ particeps factus Filius Dei? qui hominibus non antè cognitus, ex eo cognosci atque diligi cœpit, ex quo ambulare cœpit, de cælo veniens

in vterum Virginis, de vtero in præsepe, de præsepi ad crucem, de cruce ad sepulchrum, de sepulchro rursus ad cælum. Extunc, inquam, nosci & diligi cœpit, sicut scriptum est: Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Cant. 1.

Ecce Agnus Dei.]

Quasi diceret, Quid est, quòd me tanquam veram lucem, verum redemptorem, & iustificatorem suspicitis? Ego non sum is, qui saluare possim. En is est agnus ille Dei, hunc sequimini salutis authorem: huic enim soli, vos mea doctrina & baptismo paraui. Cur autem agnum eum vocauerit, suprà dictum est. Idipsum autem nunc repetit, non sine admiratione. Verè enim mirum est, quòd agnus vincere potuit leonem. Verè enim agnus Christus, nam summam humilitatem, patientiam, mansuetudinem, in prælium attulit: Econtrà verè leo diabolus, summam enim iram, potentiam, omnesque mundi vires, contra Christum armauit, & tamen agnus vicit leonem. Potuisset quidem in maiestate & virtute diabolum deijcere, sed hic modus placuit, ne diabolus conqueri posset se potestate superatum. Deinde, ne nos desperemus, quum diabolus etiam contra nos omnes suas vires exerit. Times igitur leonem diabolum, cogita agnum Christum.

Et audierunt eum duo discipuli, &c.]

Hic vides, quàm ardua res sit credere. Sæpius audierant Ioannem de Christo testificantem, imò & ipsum Christum iam semel atque iterum viderant, nec tamen quisquam audebat se Christo credere, propter eius humilitatem, donec Christus tertiò venit ad Ioannem: tunc enim aliqui ausi sunt credere, sed tãtùm duo. Idem & nobis contingit: Non omnium est fides, inquit Paulus. In rebus prosperis facile est bene sperare. Verùm vitam sperare, vbi nihil nisi mortem vides, &c. hic opus, hic labor est. At in tali casu vix pauci Christũ sequuntur, & cum ipso perseuerant. 2. Thes. 3

Et sequuti sunt Iesum.]

Quia enim veri cultores fuerant legis, ipsius testimonio profecerunt ad Euangelicam perfectionem, hoc est, ex fide in fidem. Sequebantur autem taciti, flagrantes amore sublimioris doctrinæ, sed interpellare non audent eum, cum quo nulla intercesserat familiaritas. Nec statim Dominus ad eos cõuertitur. Non enim statim in initio conuersionis, maiestatis suæ diuinam præsentiam sequentibus aperit, sed eundũ est, & tam diu ruminanda sunt ea, quæ per carnẽ gessit, donec altissima eius diuinitas se quoq; manifestet. Rom. 1.

Conuersus Iesus, & vidẽs eos sequẽtes.]

Benè dicitur conuersus, quia antequã supradicto modo ambularet, totus auersus erat, id est, propter peccatum generi humano iratus. Vnde Esaias. Peccauimus & tu iratus es, & auertisti faciem tuã. Ad hos igitur conuertit vultum misericordiæ. De quo in Psalmo dicitur: Deus tu conuersus, viuificabis nos. Et iterũ: Conuertere Domine, & eripe animã meam: Huc pertinet, quod Paulus discernit vultum Moysi, & vultum Christi. Vultus enim Moysi terruit: terruit & descensus Dei ad populum. Vultus Christi, est vultus misericordiæ & gratiæ. Signãter aũt dicit. [Vidit eos sequentes se.] Ad hos enim solos Christus oculum & vultũ misericordiæ conuertit, qui se sequuntur. Hinc in propheta dicit: Cõuertimini ad me, & conuertar ad vos. Item: Respectus eius in electos illius. Et in Psalmo: Oculi Domini super metuentes eum, &c. Esai. 64 Psal. 84. Psalm. 6 2. Cor. 3. Exod. 19 Zacha. 1 Sapiẽ. 4 Psal. 32.

Quid quæritis?]

Primũ interrogat, quid quærant, quia hoc vnum requirit Christus à sequentibus, vt credãt. Iuxta illud, Cognitio eius iustificabit multos. Et iterum: Hoc est opus Dei, vt credatis. Deinde etiam ideo hoc interrogat: sunt enĩ multi inter eos, qui Christũ sequi videntur, qui nesciunt quid quærant, id est, credunt quidem vt putant, sed nesciunt, cuius spiritus sint, vel quam intentionem habeant. Aut enim confitentur se nosse Deum, & factis negant: Aut honorant Christum labijs, & corde longè absunt: Aut aliud quàm salutem animæ, in Christo quærunt. Sic Iudas, cum alijs Christum secutus est, & tamen diabolus fuit. Esai. 53. Ioan. 6. Tit. 1. Esai. 29. Ioan. 6.

Sic

Sic Simon Magus baptisinum quidem suscepit, & tamen in felle amaritudinis mansit. Sic quotidie reprobi, cum electis in Ecclesiam intrant. Quilibet igitur sibi dici putet à Domino: [Quid quæris?] hoc est, interroget cõscientiam, nũ Christum, an seipsum quærat.

Acto. 8.

Rabbi, ubi habitas?]

Ipso statim nomine professi sunt, se teneri desiderio discendi: nimirum magistrum nominantes, se discipulos eius fatentur. Et dũ domiciliũ eius, vbi sit, percontantur, declarant se semper cum ipso velle manere, quasi dicerent. Te magistrum quærimus, tuam doctrinam obuijs vlnis excipiemus, tecum habitare cupimus. Sic verè Christiani, nedum Christum cognoscere quærunt, sed & cum ipso habitare cupiunt, semper cogitãtes supernam patriã. Sic Dauid: Hæc recordatus sum, & effudi in me animã meam, quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei: Et iterum: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sic sponsa in Canticis: Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie.

Psal. 41. Psal. 26. Philip. 1 Cant. 1.

Venite, & videte.]

Christus delectatus ipsorum responso, non excusat instantem noctem, non iubet eos redire postridie, nec signis tantum indicat domum: sed comiter blandéque ad domesticum colloquium inuitat. Omnes enim quotquot ad se venerint fide excipit, nec quenquam reijcit, imò omnes ad se vocat: Venite (ait) ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Ideo & Dauid ait: Accedite ad eum, & illuminamini. Quod autem dicit: [Venite, & videte,] & non, Hic aut illic habito, significare videt, quòd nemo rectè Christum agnoscere potest, nisi per fidem sensum Christi experiatur. Is autẽ fidei sensus nõ fit sine ministerio verbi. Quicunq; igitur quærit, vbi Christus habitet, vbi Deus maneat, is audiat verbum, ac sequatur, & tunc verè Christum inueniet. Est enim verbum velut columna nubis, quæ præcessit filios Israel in deserto. Vnde & Petrus. Habemus, inquit, propheticum sermonem, cui benefacitis, attendentes tanquam lucernæ lucenti, & cæt. Et Dauid: Lucerna pedibus meis verbum tuum.

Ioan. 6. Matt. 11. Psal. 33. Exo. 13. 2. Pet. 1. Psal. 118.

Venerunt & viderunt, &c.]

Felices, quibus hæc contingunt. Videntibus enim creatoris habitationem, angusta est omnis creatura. Sic Paulus raptus in cælum, nesciuit vtrum in corpore, vel extra corpus esset, &c.

2. Co. 12

Et manserunt apud eum die illo.]

Opportuna determinatione vsus est, cùm dicit, [Die illo.] Non enim tunc relictis omnibus, secuti sunt illum, nec semper cum illo manserunt, sed tantùm die illo. Vnde & postea perfectè vocati sunt à Christo, nimirum postquam Ioannes traditus fuerat in carcerem. Vides igitur Euangelistas non sibijpsis contradicere. Spiritualiter autem aliqui tantùm vno die apud Christum manent, alij diutius: Diuisiones enim gratiarum sunt. Sic Paulus excellenti magnitudine reuelationis audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui: Cæterorum autem singuli in sua subleuantur mensura. Alijs enim quinque talẽta, alijs duo, alijs tantum vnum dantur: Vnicuique secundum virtutem suam.

Matt. 4 1. Co. 12. 2. Co. 12 Luc. 19

Hora autem erat quasi decima.]

Scilicet appetente iam nocte. Meminit autem vespertinæ horæ. Primò, vt doceat nos, quanto ardore discipuli ad Christum aspirarint, quòd nulla mora ne nocte quidem prohibiti, ipsum secuti sunt. Sic enim solet conscientia lege territa, & peccatorum conscia facta, nullum periculum, nullos gladios, nullos ignes formidare, modò ad Christum conscientiæ exhilaratorẽ peruenire possit. Dissimiles his discipulis sunt, qui indies cõuersionem suam procrastinant, nec ad Deum conuertuntur, etiamsi viderint decimam esse horam, hoc est, mortem propinquam. Contra hos loquitur Salomon: Manè semina semen tuum, & vesperè non cesset manus tua: quia nescis, quid magis oriatur, hoc aut illud. Deinde ad decimam horam eos vocatos dicit, vt innuat, etiam Apostolos nõ propter aliquod meritum,

Eccle. 11.

[Mat. 20] sed sola Dei misericordia vocatos, quemadmodum & hi, qui circa vndecimã horam in vineam venerant, non ex ipsorum meritis, quia vna tantum hora laborauerant: sed ex sola gratia patrisfamiliâs, integram mercedem acceperunt. Prætereà hoc verbo docemur, ne quis desperet, etiamsi circa decimam horam, hoc est, in senectute, vel in termino vitæ, se ad Dominum conuertat. Nulla enim hora nimis sera est, quamdiu hic sumus: hinc & latro iam iã moriturus, gratiam inuenit. [Luc. 23.] Cæterùm etiam ideo vespertinæ horæ meminit, quia non incipientibus seculis, sed post magnum eorum progressum, saluatoris nostri mysterium reuelatum est: In nouissimis enim diebus, vt scriptum est, docibiles Dei effecti sumus. [Esai. 54] Mysticè autem, decima hora veniunt ad Christum, quia lex siue decalogus, mittit nos ad Christum, quemadmodum Paulus ait: Lex pædagogus noster fuit ad Christum. [Galat. 3.] Nemo enim venit ad Christum, nisi prius per legem acceperit sensum peccati. Quia igitur hi ex lege didicerant se peccatores, & egere gratia Christi, ideo decima hora veniunt. Nec quicquam aliud in causa est, quòd nos nõ similiter accurrimus, quàm quòd nondum ad decimam horam peruenimus, hoc est, nondum per legem territi sumus. Demum, sicut agnus paschalis iubebatur decima die mensis tolli à grege, sic hi verum agnum decima hora inuenerunt. [Exod. 12]

Erat autem Andræas, frater Simonis, &c.]

Putant aliqui ipsum Ioannem, qui hæc scripsit, fuisse alterum ex his duobus, humilitatisque gratia suum nomen reticere. Id quod & de Luca suspicantur, eò quòd ex duobus euntibus in Emaus, alterum tãtùm nominauerit. [Luc. 24.] Andræam autem nominat, ad insignẽ gloriam eius viri. Cùm enim magna gloria sit, sequi Dominum, verè maxima laus Andreæ est, quòd primus omnium se ausus fuit credere Christo. Repetit autem Euangelista, quidnam Andræam permouerit: [Eccle. 23] Audierat, inquit, à Ioanne, &c. Hi enim Euangeliũ rectè audiũt & suscipiunt, qui priùs in lege instructi sunt. Qui autem ad Euangelium accedunt, non priùs territi per legem, hi plærunque peiores & leuiores fiunt: id quod indies videmus.

Inuenit hic primò Simonem fratrem suum.]

Hic primò vides, quæ sit fidei energia. Quàm primum enim per fidem in Christum renati sumus, mox gestit animus sese alteri effundere, & declarare quantũ boni inuenerit. Neque fieri potest, vt ociosa sit fides. Confitetur enim Christum vel ore, vel charitate in proximum: non enim potest bono animo videre se liberata, fratrem suum in malis esse. Nihil igitur non agit, vt & fratri succurratur. Deinde, hic vides longè aliam esse conditionem, temporalium & spiritualium bonorum. Temporalia, quo pluribus communia sunt, eò minus talium ad vnumquenque redit. Spiritualia aũt etiamsi pluribus communia sint, omnibus tamen sufficiunt. Quæ igitur amentia est, eas diuitias tam anxiè quærere, quæ ne vnius quidem hominis desiderium exsaturare possunt, neglectis his, quæ omnibus abundantissimè sufficere possent? Quòd autem frater fratrem inuenit & adduxit, felix erat nascentis Ecclesiæ auspicium, quæ constat fraterna charitate concordiaque mutua. Hoc enim in Ecclesia perpetuò fit, & fieri debet, vt frater adducat fratrem. Omnibus enim nobis verus ille Ioseph dicit: Non videbitis faciem meam, nisi adduxeritis & fratrem vestrum. [Gen. 42]

Inuenimus Messiam.]

Ex hoc vno verbo, ex hac parua scintilla videmus, quanta in ipsis fuerit flamma sancti desiderij. Messias Hebraicè, Græcè Christus, vnctus Latinè interpretatur. Vocatur autem Christus hoc nomine, propterea quòd à Deo vnctus sit rex & sacerdos. Gloriatur igitur Andræas, se inuenisse verum regem, & verum sacerdotem. Hæc enim est gloriatio Christianorum. Quid autem maius contingere potest, quàm eum inuenire regem, qui à peccatis, morte, diabolo, & inferno nos liberare, eumque sacerdotem, qui cum Deo nos recõciliare potest? Quotusquisque aũt est, qui hunc Messiã, vel quærat, vel inueniat? Miseri nos sola temporalia quærimus, atque inde gloriamur, nõ attendẽtes, quod in Propheta dicitur: Si po- [Hier. 49]

Amos.9 fueris nidū tuū vt aquila, inde detrahā te. Et iterum: Si posueris in cælum nidum tuum, inde traham te. Inuenerunt autem discipuli Mesiam, adhibita lucerna, hoc est, testimonio Ioannis. Alioqui nunquā eum inuenissent, vt qui nondum clamabat, nec contendebat, nec audiebatur in plateis vox eius. Sic & nos adhibita scriptura, Christū inuenire possumus. Hinc Petrus: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis, attendentes tanquam lucernæ lucenti in loco caliginoso, &c.

Esai.42. 2.Pet.1.

Et adduxit eum ad Iesum.]

Semel expertus Domini comitatē & benignitatem, fidenter fratrem suum adduxit. Et quoties nos eandem Domini benignitatem experti sumus, nec tamen audemus accedere. Quòd autem fratrem non aliò, quàm ad Christum adduxit, damnatur cæcitas nostra, quibus non satis est proprium periculum & peccatum, nisi & filios, & fratres, & amicos, in eadem pericula & laqueos diaboli coniecerimus. Pauci enim sunt, qui ad Christum, plures autem, qui ad mundum suos trahunt.

Intuitus autem eum Iesus.]

Non solùm faciem hominis contemplatus, in qua tamen relucebat pectoris synceritas, sed animum potius columbina simplicitate præditum, & ob hoc aptum Euangelicæ doctrinæ, delectatus syncero illius affectu, vltrò eum compellat: Synceritatem enim & simplicitatem cordis diligit Deus. Hinc Sapiens: In simplicitate cordis quærite illum. Inuenitur enim ab his, qui non tentant eum, &c.

Sapie.1.

Tu es Simon filius Ioanna: tu vocaberis, &c.]

Aliqui legunt Iona, alij Ioanna. Iona columbam, Ioanna gratiam significat. Vtrumq; autem Petro conuenit. Est enim filius columbæ, propter simplicitatem, & filius gratiæ, propter electionem. Hoc igitur primo alloquio, animum Petri ad considerandam latentem diuinitatem subleuat, ne humilitate carnis offenderetur. Argumentum enim diuinitatis est, quòd præuidet, & quod nomen, & quis sit pater eius. Deinde multò certius argumentum est, quòd significat futurū, vt perseueret Petrus. Nec simpliciter dicit, Tu vocaris Simon, aut filius Ioanna: sed, [Tu es Simon,] inquit, per quod indicat, eum vtrique nomini respondere. Fuit enim Petrus & obediens, & simplex, vel gratia dignus. Iam cū omnibus Christianis gaudendum sit in hoc seculo, quòd nomina eorum scripta sunt in cælis: quāto gaudio exultare potuit Petrus, cùm videret nomen suum quasi in capite libri scriptum esse! Non enim aliquem adhuc Dominus proprio vocauerat nomine, nec postea quenquam tam familiari descripsit inspectione, nec tam amica expressit intentione.

Luc.10.

Tu vocaberis Cephas, hoc est, Petrus.]

Ridiculum est, quòd quidam hic volunt Cephas idem esse, quod caput, cùm Ioannes ipse dicat: Cephas Syriacè, idem significare, quod Græcis πέτρος. Decepti autem fuerunt similitudine dictionum, quod idem putauerunt esse Cephas & κέφαλη, cùm hoc Græcum sit, illud Syriacum, teste Hieronymo. Cephas igitur nihil aliud hoc loco significat, quàm saxum aut petram. Causa autē huius cognominis additi, fuit certa illa fidei expressio, qua Petrus interrogatus à Christo, quid de se sentiret, respondit: Tu es Christus Filius Dei viui. Tunc enim hoc nomen Petrus accepit, dicente Christo: Tu es Petrus. Hoc Christus hìc futurū prædixit, ideo non ait: Tu iam es Petrus, sed: Tu vocaberis in futuro, quando scilicet fides tua tantum robur collegerit, vt aduersus omnia Satanæ tentamenta possit inconcussa consistere. Petrus igitur cognominatus fuit. Primò propter soliditatem fidei. Secundò, quia Christo, qui vera illa petra & fundamētum Ecclesiæ est, constātissimè & immediatè adhæsit. Ideo Christus ait: Ego rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua. Nec mirum quòd Simon ille ob eam causam Petrus dicitur, cùm ob eandem causam pij omnes dicantur lapides viui, quāuis Apostoli, primi super Christū in fundamēto locati sint. Hinc Paul9 dicit: Nos ædificatos sup fundamētū Apostolorū & prophetarū. Et in Apocalypsi: Spiritualis Hierosolyma duodecim fundamenta habet. Præterea etiam ideo dictus est Petrus, quia primus post

Matt.16. Lucæ 22. 1. Pet.2. Ephes.2. Apoc.21. Ioan.21.

Christum Ecclesiæ pastor fuit, cui commissa est ecclesia. Omnium maximè autē ideo hoc nomen cōsequutus est, quia Ecclesiæ typū gerebat, quæ vera petra est, & super petram firmissimam ædificata. In Petro igitur Christus omnes credentes erudiuit, vt ex nomine & cognomine eius discerent fidei rationem. Quod enim in Petro contigit, hoc in omnibus credētibus quotitidie contingere videmus. Initiò siquidem vocatur Simon, quod interpretatur audiēs vel obediens. Hic enī incipere oportet: Fides enim ex auditu. Deinde additur cognomen, [Petrus] id est, firmus, non in se, sed quia innititur super petram. Hæc igitur ordine sese consequūtur, audire, obedire, & perseuerare: hæc ad omnes nos pertinent. Præterea sicut Petro, quàm primum ad Christum venit, permutatum est nomen, sic & nobis accedentibus ad Christum, datur aliud nomen, quod os Domini nominauit, vt qui priùs dicebamur filij Adæ, peccatores, maledicti, &c. nunc dicamur filij Dei, iusti, benedicti, &c. Demum sicut Petrus post acceptionem illius nominis, nunc blandis verbis à Domino compellatur, nunc durioribus increpatur, aliquoties Sathan vocatur, nunc confidens Christo adhæret, nunc abnegat, nunc iterum resipiscit: Ita cum quouis credētium, & vniuersa Ecclesia Domini agitur, &c.

Mat.16. Rom.10 Esai.62. Mat.15.

In crastinum voluit exire in Galilæam.]

Non erat contemptior Iudææ regio, quàm Galilæa, quòd ex ea nemo magni nominis vnquam fuisset ortus. Et tamen Christus illuc proficiscitur, quia nihil tā humile est, quod Christus dedignetur, dummodo adsit desiderium salutis. Non dedignatur Christus etiam casas pauperum intrare. Sic Deus semper opera sua humiliter incipit, & paulatim ad maiora ducit. Econtra mundus magnificè quidē incipit, sed miserabiliter concludit.

Inuenit Philippum.]

Videbatur fortè obuius factus Philippus, sed res tota gerebatur diuina prouidentia, cui iam ab æterno decretum erat, quos vellet Ecclesiæ primores esse, & ab æterno prædestinauerat, quos in tempore vocaturus erat. Felix quem Christus sic inuenit. Hinc Dauid orat: Erraui sicut ouis, quæ perijt, quære seruum tuum, &c. Alioqui nisi Dominus te quæsierit, & reduxerit, nunquā errare desistes: Postquam, inquit, conuertisti me, egi pœnitentiam.

Rom.8. Psal.118. Hiere.31

Sequere me.]

Breue verbum, sed efficax, quia à viuo & vero verbo Dei prolatum. Immeritò igitur Apostoli leuitatis à Porphyrio accusantur, quòd ad vnum verbum, Christum sequuti sunt. Vbi enim verbum loquentis est efficax, & animus audientis suapte natura promptus, quid mirum, quòd statim effectus sequitur?

Erat autē Philippus à Bethsaida, &c.]

In Matthæo legimus Bethsaidam vnam fuisse ex ciuitatibus, quibus Christus horrendum illud Væ comminatus est. Væ tibi, inquit, Bethsaida, &c. Et tamen ex eadem ciuitate tres Apostolos elegit, quo facto insigniter commendatur gratia Dei, qua etiam ex massa peccatorum, imò è medio Babylonis & Sodomæ, suos eripere potest, & eripit.

Matt.11

Inuenit Philippus Nathanaelem.]

Ea quæ hactenus de discipulis dicta sunt & dicuntur, admonere nos debent vocationis nostræ. Sicut enim Simon ab Andræa fratre, & Nathanael à Philippo ad Christum adducti, ab eodem benignè suscepti sunt: sic & nos, per alios ad Christum adducti sumus in baptismo, & nihilominus misericorditer suscepti sumus. Multum igitur debemus his, qui ad fidē nos perduxerunt: sed lōgè plus debemus ei, qui tam benignè nos suscepit. Quòd autē & suprà Andræas, & hic Philippus tam sollicitè alios quæsierunt, & inuentos ad Christum adduxerunt, magnæ dilectionis & veræ charitatis indicium, imò & necessitatis ministerium est. Vnicuiq; enim mandauit Deus de proximo suo, ideo quilibet ipsorum putabat sibi à Christo dici id, quod olim Ioseph fratribus suis dixit. Non videbitis faciem meam, nisi adduxeritis mihi fratrem vestrum. Nec alia causa est, quòd nostro tempore nemo alium ducit ad Christum, nec prælati subditos, nec patresfamiliàs familiā, imò nec parentes filios suos: nihil, inquā, aliud in causa est, quàm quòd deest nobis vera charitas. Deinde, quòd non putamus

Eccl.17. Gen.43

mus magni referre, quilibet enim cogitat, quid mihi de proximo? nunquid custos fratris mei sum ego? nec interim attendimus, quòd Deus sanguinem eorum quos nobis commisit, requiret de manibus nostris, si per negligentiam nostram pereant. Hic deniq; vides, quæ sit causa, quòd Ecclesia indies decrescit. Quamdiu enim vnus alium adducebat, ecclesia creuit per totum mũdum: nunc autem, cùm quilibet tantùm seipsum curet, quid mirum, quòd decrescit ecclesia? Obserua etiam, quòd quidam hunc Nathanaelem volunt eundem esse, quem alij Euangelistæ Bartholomæum nominant, quod hinc colligunt, quòd vbicunque nomina Apostolorum recensentur, fermè semper Bartholomæus sequitur Philippũ, quemadmodum & hic Philippum in numero discipulorum sequitur Nathanael. Est autem Nathanael idem, quod à Deo datus.

Gene. 4
Ezech. 3
Mat. 10.

Quem scripsit Moyses & prophetæ, inuenimus, &c.]

Quod Andræas suprà vno verbo dixerat: Inuenimus Messiam, hoc Philippus hîc diffusius dicit. Magnam autem cordis alacritatem hæc verba præ se ferunt: quasi diceret, en lætum apporto nuncium, quem tanto tempore expectauimus, quem tãtis suspirijs desiderauimus, de quo tam magnificè omnes prophetæ cecinerunt, en vel tandem hoc fœlicissimo æuo inuenimus: nobis datum est videre, audire, quod multi reges & prophetæ videre & audire non potuerunt, &c. Vel aliter Iesum filium Ioseph à Nazareth inuenimus, & certis signis probauimus, ipsum esse, quem scripsit Moyses & prophetæ, &c. Obserua hîc, vnde gaudeãt verè Christiani, non si tẽporalia affluant, sed si Christum inuenerint, &c. Tripliciter autem Moyses scripsit de Christo. Primò expressis verbis, cùm dicit: Prophetam vobis suscitabit Dominus è fratribus vestris, &c. Secundò, cùm varia instituit sacrificia & cultus diuinos, quæ omnia Christum adumbrarũt. Tertiò etiam eo ipso de Christo scripsit, quòd legem dedit. Quia enim legem dedit obseruatu difficilem, imò impossibilem: (vel Petro teste) tacitè insinuauit, alium esse legis impletorem, ad quem sit accedendum, vt iustificemur. Quòd autem & prophetæ de Christo scripserint, omnibus notũ est. Philippus igitur & legis & prophetarum mentionem facit, quia ad legisperitum loquebatur, quem & nouerat incredibili desiderio teneri Messiæ venturi, & ob hoc in legis & prophetarum oraculis diligentissimè obuersari solitũ. Exprimit etiam nomen Christi: [Inuenimus, inquit, Iesum,] vt ostendat, nomen optimè concordare his, quæ prophetæ scripserunt de Messia. Nam Iesus idem est, quod Saluator. Quòd autẽ dicit eum filium Ioseph, secundum vulgi opinionem loquitur. Nondum enim plenè instructus erat, nec sciebat Christum virginis esse filium, & in Bethlehem natum, iuxta scripturas.

Luc. 10.
Deut. 18
Act. 15.

A Nazareth potest aliquid boni esse?]

Aliqui hunc textum legunt affirmatiuè, quasi Nathanael, vt legisperitus, certò affirmauerit, possibile esse, vt boni aliquid è Nazareth prodiret: alioqui (inquiunt) Christus eum non commendasset. Melius autem legitur dubitatiuè. Libenter audierat lætũ illud nũtium à Philippo, placebat & nomen Iesu: verùm hoc vno offendebatur scrupulo, quem illi tacitè mouebat prophetia, quæ palàm promittit Christum exoriturum è Bethlehẽ. Deinde offendebatur humilitate loci, vbi Christus nutritus erat, quemadmodum & infrà quidam offenduntur, qui videntes & tempus & omnia alia congruere, sola tamen humilitate eius offendebantur, vt vel hinc videas, quàm arduum sit credere, & quàm non sine causa Christus dixerit: Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me. Semper enim caro solet offendi rebus abiectis, propterea, quod non spiret nisi alta & magnifica. Deus autem sua præclara opera abscondit sub aduersa forma, vt sit mirabilis in operibus suis. Sic Christus semper apparet carni alijs formis, alio modo, quàm cogitat caro.

Mich. 5.
Ioan. 7.
Mat. 11.

Veni, & vide.]

Philippus rudis adhuc & nihil nisi simplicem fidem habens, non poterat explicare nodum hunc. Inuitat igitur Nathanaelem ad ipsum fontem, non dubitans, quin viso & audito Iesu, statim sit crediturus. Hinc docemur, ad Christum eos adducere, quos vel ob nostrã insufficientiam, vel ipsorũ obstinationẽ persuadere non

non possumus. Emphasim autem habet, quod dicit: [Veni & vide,] quasi diceret, adeo certa sunt quæ attuli, vt primo statim congressu visurus sis me, nihil vani attulisse. Certissima sunt, quæ nobis de Christo nunciata sunt, nec quicquam aliud restat, quàm vt veniamus, & videamus.

Vidit Iesus Nathanael venientem ad se.]

Et hîc planè Saluator apertis gratiæ suæ oculis vidit, illis nimirũ oculis, quibus omnes nos, antequam essemus, vidit & prædestinauit. Deinde, vidit eum venientem ad se, nec poterat ignorare, qua mente veniret ad se, sed quòd in simplicitate cordis quæreret Deum. Scriptum enim est: Quæ sunt in corde hominum, oculi tui vidẽt, & in libro tuo omnes scribentur: & homo videt in facie, Deus autem videt in corde.

Psal. 138. 1. Re. 16.

Ecce verè Israelita, in quo dolus nõ est.]

Hic vides, quàm verè dicat Sapiens: oculi Domini lucidiores sole, &c. Nedũ enim Nathanaelem in corpore vidit, sed & abscondita cordis eius intuitus est. De duobus autem eum commendat. Primò, quòd verè Israelita fuit, quo verbo opportunam facit Israelitarum distinctionem. Nõ enim oẽs, qui secũdum carnẽ ex Israel sunt, hi Israelitæ sunt: sed hi tantũ, in qbus nõ est dolus, q recto sunt corde, & Deum videre sitiunt, sanctumq; Israelem in fide & simplicitate cordis imitantur, reputantur Israelitæ. Quemadmodum & apud nos, non omnes verè Christiani sunt, qui Christiani vocantur, sed hi tantùm, qui fide & opere in Christum tendunt. Non igitur est, quòd vel Iudæi de nomine Israelis, aut nos de nomine Christi gloriemur, cùm soli hi cõmendentur à Christo, qui verè Israelitæ sunt. Talis autem erat Nathanael, nec obstat, quòd suprà nonnihil humilitate Christi offensus dicitur. Omnis enim qui in Christum credit, gemellus est, carnalis scilicet & spiritualis, qua parte est carnalis, ea peccatum habet, & circunfert quocunq; ierit: est enim radici carnis infixum & agnatum. Spiritualis autem est, qua Christum credit & possidet, per quem peccata carnis mortificantur & expurgantur. Sic Christiani, peccatores quidem adhuc sunt propter carnem, iusti tamen & sancti dicuntur, propterea quòd Spiritus sanctus opus suum in ipsis incœperit. Sic Nathanael, quamuis offensus fuerat humilitate patriæ Christi, quia tamen cœperat simplici credulitate accedere, ideo verus Israelita dicitur. Deinde etiam ob id cõmendatur, quòd nullus in eo fuerit dolus. Dolus est, cùm aliud agitur, aliud fingitur. Dolum igitur in se habet, qui cùm verè sit peccator (quales omnes sumus) egeatque medico, tamẽ dissimulat se esse peccatorem, nec medicum quærit, aut eius ope se indigere credit. In eo autem homine dolus non est, qui ingenuè fatetur se peccatorem esse, & indigere gratia Dei, nec vnquam de iustitia sua præsumit. Horum autem admodum pauci sunt: adeò, vt Dauid audeat eos beatos pronunciare, in quibus dolus nõ est. Obserua quòd Christus non dicit, Nathanaelem non habere peccatum: (quis enim sine peccato est?) sed dicit, nullum in eo fuisse dolum. Nihil enim obesse poterit peccatum, si non accesserit dolus, sed assit simplex confessio. Hæc igitur sunt, quæ Christus in homine commendat: fides, simplicitas, & propriæ infirmitatis confessio.

Eccle. 23

Rom. 9.

Psal. 72.

Psal. 31.

Vnde me nosti?]

Vel ex hoc verbo videmus eum fuisse verum Israelitam. Falsi nanque Israelitæ nimium delectantur laudibus suis, nõ attendentes, vtrum laus ipsorum ex hominibus, an ex Deo, vera an falsa sit. Hîc autem nihil moratus hominum laudem, à Deo laudari præoptat. Deinde hîc vides, quòd cor Christi desiderio ardens, sollicitè subinde oĩa tẽtat, oĩa inuestigat, donec plenè Christũ agnoscat: neque ei satis fit externis rebus, nisi occulto spiritus tractu confirmetur. Hoc quærens Nathanael dicit: [Vnde me nosti?]

Priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, &c.]

Hoc verbo Christus euidentissimè declarauit, se non latere quamuis occultas hominum cogitationes, ac per hoc se apertius Nathanaeli insinuat, adeoq; eius animo illabitur, vt efficacissimè Nathanael senserit diuinitatem eius, id quod mox confitetur voce. Tripliciter autem Christus diuinitatem suam hoc verbo mani-

manifestauit. Primò, quòd absentem longe positum vidisse se dicit, id quod Dei proprium est. Secundò, quòd se scire ostẽdit, à Philippo vocatum Nathanaelem: colloquium fuerat duorum, nec quisquã erat arbiter, qui potuisset renunciare. Tertiò, ex his indicijs palã fecit, etiam totius colloquij argumentum sibi non ignotũ fuisse, cuius tamen non refricat mentionem, ne verecundè & simpliciter percontanti, videatur exprobrare incredulitatẽ. Hinc igitur disce, quòd Deus nedum videt nos vbique, sed & audit verba nostra, imò & cogitationes cõspicit. Allegoricè, vidit Christus non solum Nathanaelem, sed etiam omnes electos sub ficu oculis misericordiæ. Primus siquidem parens noster, post peccatum confugisse scribitur ad folia ficus. Sub hac ficu vidit Christus electos suos, eorumque misertus, iam disponebat misericorditer, quo illos ordine, à præuaricationis reatu liberaret. Gene.3.

Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex, &c.]

Hæc est vera confessio fidei nostræ, quòd Christus est filius Dei, & rex Israel: Quia enim rex est, potest nos eripere à tyrãnide peccati, mortis, & inferni. Quia autem filius Dei est, potest nobis conferre regnum cælestè. Obserua autem hìc stupiditatem nostram, qui à pueritia Christum edocti sumus, necdum tamen intantùm profecimus, vt in aduersis possimus & ore & corde dicere: [Tu es filius Dei, &c.] Cùm Nathanael semel tantum diuinitatem Christi expertus, in hanc confessionem proruperit. Vide autem mirũ Dei consilium, cùm Nathanael non minus insigniter Christum confessus sit, quàm Petrus, non tamen legitur, quòd in Apostolum electus sit. Cur hoc? quia volebat Deus per infirma & contemptibilia mundum ad se pertrahere, ideò Petrum Piscatorem Nathanaeli legisperito prætulit: Nec tamen Nathanaelem legisperitum reiecit, ne quis putaret, solos pauperes & inscios posse saluari. Mat.16. 1.Cor.1.

Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis, maius, &c.

Hoc est, vtcunque nunc me declaro orbi, postea autem plenius & multo celebrius meipsum aperiã, & ostẽdam q sim. Nam miraculis, resurrectione, ascẽsione, &c. manifestissimè me declarabo filium Dei, & regem Israelis me esse. Magnum est, quòd nos peccatores respexit, sed maius, quòd iustificauit. Hæc autem planè de seipso sperare potest quilibet fidelis. Quantacunque enim nunc accepimus, certi tamen sumus, quòd maiora videbimus in futuro. Si igitur non statim vides quæ optas: Expecta, si moram fecerit Dominus, quia veniens veniet. Deinde, qui parua quæ habet, fideliter exponit, meretur maiora percipere. Huc adduci potest illud Psalmistæ: Os meum aperui, scilicet confitendo ad salutem, quod credidi ad iustitiam, & attraxi Spiritum sanctum, qui in ampliori cognitione veritatis bonum meum impleuit desiderium. Summa, hoc verbo Christus nihil aliud vult, quàm fidem semper augescere in pijs, quemadmodum & Paulus de incremento fidei loquitur. Probatio, inquit, spem operatur: Spes autem non confundit. Item: Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, &c. Abac.2. Psal.118 Rom.5. Rom.12

Amen dico vobis, videbitis cælum apertum.]

Hoc loco Christus alludit ad scalam illam, quam vidit Iacob, imò manifestè dicit, in se verè implendum, quod Iacob in somnis viderat. Primò enim à tempore Christi, verè cælum apertum est: quia paries inimicitiarum per ipsum dirutus est. Deinde ipse scala est, quam vidit Iacob: quia nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit, & per ipsum habemus accessum ad Deum. Hæc scala cælum & terram tangit, quia Christus omnia implet: Cælum, inquit, mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorum. Secundò, quia Christus non magis in cælo, quàm in terra est Dominus & gubernator. Ascendunt & descendunt angeli in hac scala. Primò quia ad literam sæpè descenderunt ad Christum, in annunciatione, natiuitate, &c. in deserto, in passione, in resurrectione, & ascensione eius. Secundò, quia per Christum angeli & homines reconciliati sunt. Ipse enim pacificauit & quæ in cælis, & quæ in terra sunt. Tertiò, quia in Christo omne auxilium situm est, omnis defensio & potestas. Per angelos enim dicitur Dominus operari Gen. 28. Ephes. 2. Ioan.3. Ephes.1. Esai.66. Colos.1.

Psal.90. & defendere. Iuxta illud: Angelis suis mã dauit de te, &c. Per hunc autem ascensum & descensum, præfiguratus est status Ecclesiæ, qui nihil aliud est, quàm ascensus quidam ad Deum, & descensus ad proximum. Sic Paulus ascendit vsque ad tertium cælum. Et idem ita descendit ad proximum, vt diceret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Item: Sapientibus & insipientibus debitor sum. Obserua autem, quòd prius dicit: Ascendentes, &c. Ascendere enim primùm oportet ad Deum per fidem: Descendere autem posterius est, quia fructus ascensus est prædicatio verbi, & opus charitatis. Demum etiam Dominus innititur huic scalæ, quia Christus Deus est, & omnia Dei bona in Christo sunt. Quæ omnia sunt plenissimè reuelata per resurrectionem, ascensionem, & Spiritus sancti missionem.

2.Co.12

Roma.1

Caput secundum.

HACTENVS Euãgelista noster, breuibus quidem verbis, sed verè incõprehensibilibus, carnali rationi ostendit diuinitatem Christi, per æternam emanationẽ à patre. Nunc quasi attemperans se ad captum nostrum, incipit eandem declarare per opera miraculosa. Deinde sicut superiori capite audiuimus, quomodo Christus per Ioannem manifestatus est, sic in hoc capite & deinceps audiemus, quomodo seipsum manifestauerit. Imò quod Christus supra Nathanaeli promisit, dicẽs: Maiora videbis, nunc incipit præstare. Quia autem miraculis Christus seipsum manifestauit, quẽadmodum infrà dicitur, hoc est initium signorum, quod fecit Iesus, & manifestauit gloriam suam. Et iterum: Opera quæ ego facio, illa testificantur de me, &c. Idcirco aliqua de miraculis præmittenda sunt. Primò igitur quamuis qui verè æstimare velit, omnia Dei opera, & in creatione, & in conseruatione creaturarum verè miracula sint: (De ipso enim scribitur: Tu es Deus, qui facis mirabilia) vsus tamen inoleuit, vt ea tantùm miracula dicantur, quæ non secundum consuetum naturæ cursum fiunt, omnemque creatã virtutem excedunt, qualia sunt, quòd mare transeuntibus Israelitis viam præbuit. Item, quòd Sol tempore Iosue à cursu suo stetit, &c. & similia. Huiusmodi miracula Deus frequenter & in veteri, & in nouo testamento fecisse legitur. Primò, vt ad hæc insolita stuperent, & ad cognitionẽ laudemque Dei mouerentur homines, quibus quotidiana Dei opera viluerunt. Congruum quidem erat, vt ex omnibus Dei operibus consurgeremus in laudem Dei, quemadmodum de Dauide legimus, quod quia non facimus, subinde nos miraculis excitat, & in stuporem vertit. Sic aquam in vinum miraculosè conuertit, vt vel hinc discamus, eiusdem Dei opus esse, neque minus miraculum, quod aqua pluuialis vinum fit in vitibus, quod tamen nemo miratur, propterea quòd omni anno contingit. Sic semel quinque panibus pauit quinque millia hominum, vt hoc facto admoneremur eum esse qui omne hominum genus perpetuò pascit. Sic plerisque mortuis vitam, infirmis sanitatem, cæcis visum miraculosè dedit, vt omnes intelligerent se non aliunde vitã, sanitatem, visum, &c. habere, quàm per ipsum. Admoniti autem & propriam ingratitudinem agnoscerent, & deinceps diligentius Dei circa eos opera attenderẽt. Deinde etiam ideo Deus frequenter miracula, hoc est, supernaturalia opera fecit, vt per hæc ostenderet, potentiam suam non esse alligatam naturæ legibus, disceretque homo bene sperare de Deo, etiãsi naturalia media defecerint. Hinc est quòd potentiam suam ferme in omnibus his rebus miraculosè ostendit, quæ homini aduersa contingere possunt. Sic aliquos in fame mirabiliter seruauit, vt viduam Sarepthanam, &c. aliquos in aqua, vt filios Israel: aliquos in igne vt tres illos, Ananiam, Azariam, Misaelem: aliquos inter bestias, vt Danielem: aliquos inter medios hostes, vt Helisæum. Sic aliquos è carceribus, vt Paulum: aliquos à calũnia, vt Susannam, &c. liberauit, ne quis nostrum diffidat, si simile quid ipsi accidet. Omnium maximè autem miracula ideò fecit, vt essent signa certaque indicia ac quasi sigilla Dei, è quibus discerni posset verbum Dei à verbo hominum, & do-

Ioan.1. Ioan.2. Ioan.10 Psal.73. Exo.14. Iosue 10. Psal.103 Ioan.6. 3.Re.17. Exo.14. Dan.3. Dan.6. 4.Re.6. Dan.13.

doctrinis dæmoniorum. Hinc est quòd hi maximè miracula fecerunt, per quos verbum Dei orbi prædicatum est: Quales fuerunt Moyses & prophetæ, Christus, & Apostoli. Huc pertinet quod Christus ait: Si mihi non creditis, operibus credite. Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi, &c. Hinc & Nicodemus: Scimus quòd à Deo venisti magister: Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo, &c. Obserua tamen quòd in veteri testamento plerunque miracula iram Dei indicant, vt est exustio Sodomæ, submersio Pharaonis, repentinus interitus Dathan & Abiron, &c. Nec mirum: Nondum enim paries inimicitiarum ruptus erat. In nouo autẽ testamento, omnia Christi miracula nihil aliud spirant quàm insignem Dei misericordiam: adeò vt discipulis Christo suadentibus, vt ignem è cælo super quosdam ingratos mitteret, dixerit: Nescitis cuius spiritus estis: Non venit filius hominis animas perdere, sed saluare. Meritò igitur gratias agimus Deo, qui nos hoc tempore gratiæ non minis & pœnis, sed promissis tãtùm & donis ad se allicit. His præmissis, nũc literam attendamus.

Ioan. 10
Ioan. 3.
Gene. 19
Num. 16
Ephes. 2
Lucæ 9.

Et tertia die nuptiæ factæ sunt, &c.]

Quòd diem etiam determinat, continuatio est ad præcedentia. Suprà enim dixerat: Vna dierũ Andræam & Simonẽ, ad Christum accessisse, & altera die Philippum & Nathanaelem. Nunc continuando dicit: [Et tertia die nuptiæ factæ sunt, &c.] Posset autem cuiquam videri, Christũ à casu in has nuptias incidisse: verùm qui attendit sine nutu Dei nec folium arboris decidere, is facilè videbit Dei consilio & prouidentia hæc sic ordinata esse. Cæterùm de nuptiarum vel matrimonij institutione, liber Genesis clarè testatur. Qualiter autem nuptiæ celebrandæ sint, ex Tobia videri potest. Itidem ex Paulo, quomodo in matrimonio viuendum sit. Ex eodem Paulo videre potes differentiam inter coniugium & cælibatum. In Galilæa autẽ Christus & prædicare, & miracula facere cœpit, vt impleretur quod in Esaia dictũ est: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, &c. vt Matthæus asserit. Obserua autem, quòd non diu cõmoratus est in Galilæa, quin

Sup. c. 1.
Gene. 2.
Tob. 8.
Ephes. 5
1. Cor. 7
Esaiæ 9.
Matt. 4.

edito miraculo inciperet declarare, non fuisse vanum Ioannis de se testimonium. Latere enim non potest, quem Spiritus sanctus inhabitat. Non enim potest abscondi ciuitas, supra montem posita.

Matt. 5.

Et erat mater Iesu ibi.]

Si (vt aliqui volunt) Ioannis Euangelistæ fuerunt hæ nuptiæ, certum est, matrem Iesu affinitatis causa illic affuisse. Verùm quicquid de illo sit, certum est, eam non leuitatis causa affuisse. Ex hoc autem loco videmus, etiam veteres quadam solemnitate inchoasse matrimonia, & sub pluribus testibus. Raro enim bonum sortiuntur exitum, clandestina matrimonia. Multitudo autem testium ingens consolatio est eorũ qui piè in coniugio viuunt: certa autem damnatio eorum qui matrimonij fidẽ violant. Deinde videmus hic, morem fuisse apud veteres, vt honestæ matronæ vocarentur, è quarum aspectu & doctrina, sponsæ ad vitæ honestatem informarentur. Quis autem nescit omnis honestatis speculum fuisse matrem Christi? Vnde facile conijci potest, nuptias has non in leuitatibus, sed in tempore domini celebratas esse, quandoquidem tales, tamque Deo dignæ personæ interfuerunt. Demum habes in hoc loco insigne exemplum charitatis & humilitatis in virgine beata. Quùm enim ipsa Virgo esset, non tamen dedignata est venire ad nuptias. Et quamuis maximis donis conspicua esset, nihil tamen hinc sibi ascripsit, nec alios longè minora dona habentes contempsit. Eandem & humilitatem & charitatem, etiam prius ostenderat circa cognatam suam Elizabet. Hinc & nos discamus charitatem & humilitatem. Vnusquisque donum habet à Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Et sicut virginitas, continentia, viduitas, habent honorem suum, sic & nuptiæ non carent suo. Proinde, qui donum continentiæ & castitatis corporalis habet (nam castitatem mentis omnes habere tenentur) is vtatur eo in Domino, & gratias agat: non inde glorietur, non infletur, non alijs insultet, nec se ob id iustiorem æstimet, aut pluribus in cælo coronis dignum, verùm omnia hæc ipsi Deo æstimanda relinquat. Dona enim nos non cõmendant Deo, sed donorũ vsus. Hinc

Lucæ 1.
1. Cor. 7
Ibidem.

Paulus: Circuncisio nihil est, præputium nihil est. Ita & virginitas (quod ad solum opus externum attinet) nihil est, matrimonium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei: Sicut enim in vtroque statu saluari potest homo, si assit obseruatio mandatorũ Dei: sic in vtroq; potest damnari homo, si tantùm de statu glorietur, nihil autem curet de obseruatione mandatorum Dei. Ideo legimus illas quinque tametsi virgines, quia tamen fatuæ erãt, à Domino exclusas. Meritò igitur Paulus monet, vt nõ plus sapiamus, quàm oportet sapere: sed sapiamus ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mẽsuram fidei. Itemque vt affecti simus, quemadmodum Christus, & vnusquisq; per humilitatem alium iudicet superiorem, &c.

Mat.25. Rom.12 Phil.2.

Vocatus est autem & Iesus & discipuli.]

Fieri potest, vt ex speciali & deuotione & fide ipsum ád se inuitarint, sperantes fœliciter omnia successura, si Christus eos sua præsentia dignaretur. Ex eodem affectu & Dauid olim arcam Domini, in domum suam transtulit, & Zachæus Christum cum gaudio suscepit in domum: neuter etiam suo desiderio frustratus est. Nam & illius domus propter arcam Domini benedictione repleta: & huius domui per Christum salus facta est. Sic nec hi suo desiderio fraudati sunt. Scriptũ est em̃: Qui recipit prophetã in noĩe prophetæ mercedẽ ꝓphetæ accipiet, &c. Quòd si ob solam affinitatẽ Christũ inuitarunt (id quod fieri potuit) nihil magni de ipso sperantes, voluit tamen Christus post se relinquere benedictionem, vt nos alliceret ad hospitalitatem. Hoc enim facto palam ostendere voluit, se abundè remuneraturum quicquid ex charitate in alios boni cõferamus, id quod & olim in Abraham & Loth ostendit, qui susceptis angelis hospitio abũde remunerati sunt. Quòd autem Christus tam facilem & promptũ se exhibuit inuitantibus, consolatio nostra est. Hinc enim videmus, quòd nullum spernit, dũmodo nomen eius inuocet, & gratiam eius quærat: Delitiæ, inquit, meæ esse cum filijs hominum. Hinc & in Euangelio dicit: Omnem qui venit ad me, non ejciam foras. Et in Apocalypsi: Ego sto ad ostium, & pulso, si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum, &c. Quòd autem etiam ad nuptias venire dignatus est, ingentem consolationem præstat coniugatis. Nam alioqui possent videri ad Christum minime pertinere, quandoquidem & Christus virgo permansit, & matrem Virginem habere voluit. Multa enim sunt, quæ coniugatos offendere, imò ad desperationem adigere possent. Primò enim non est aliquis status, qui tantas habeat molestias vt coniugium: imò ferme perpetuam habet crucem annexam, ob quam vel solam causam plærique eum statum abominantur, quamuis hoc pios nihil offendat: quo enim plures habent molestias, eò magis ac magis Dominum agnoscere discunt. Deinde status hic nihil magni, quod ad externam speciem attinet, videtur præ se ferre, imò videtur ad solos imperfectos pertinere, quum interim virginitas & cælibatus præclarum quid sit, etiam coram mundo, & insuper à Christo & Paulo insigniter commendetur & suadeatur. Accedit ad hæc, quòd matrimonium etiam ab antiquo malè audit à sapientibus huius seculi. Hinc Cato prudentissimus dixisse legitur: Si absque fœmina posset esse mundus, conuersatio nostra non esset absque dijs. Itemque alius: Mulier est necessarium malum. Itemque: Sapienti non est ducenda vxor, &cæt. Demum etiam illud posset coniugatos offendere, quòd in Ecclesia quoque fuerunt, qui coniugium palam damnauerunt. Ne igitur coniugati omnino desperarent, Christus ipse ad nuptias venit, atque hac sua præsentia statum coniugalem confirmauit, vt bonum & Deo placitum: quemadmodum & in alio loco etiam verbis eundem statum commendat. Quid autem magis consolatorium esse potest, quàm scire, statum tuum Deo placere? Hoc vel solùm omnes matrimonij molestias mitigare posset. Quòd autem Christus etiam miraculum, & quidem primum, in nuptijs fecit, eo ipso facto obligauit, ac quasi spopondit se matrimonio affuturum. Quum enim propter vxorem omnes amici, imò & parentes relinquendi sint, videtur contrahens matrimonium prorsus ab omnibus derelinqui. Itaque docet Christus hoc miraculo, se

2.Reg.6 Luc.19. Mat.10. Gene.18 Gene.19 Prou.8. Ioan.6. Apoc.3. Matt.19 1.Cor.7. Matt.19 Gene.2.

se pro coniugibus solicitum esse, & satis opum, victus & amictus tibi fore, si Christum inuitaueris ad nuptias, id est, si in Domino contrahas, modo satis confidas, & vocationi tuae diligenter inseruias. Scriptum est enim: Benedictio Domini diuites facit. Et iterũ: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

Pro.10.
Psal. 49

Deficiente autem vino.]

Ex hoc clarè videmus, pauperum fuisse has nuptias, nec tamen Christus eos accedere erubuit. Hoc autem fecit ad exemplum diuitũ, ne pauperes fastidiant. Hinc Paulus: Scitis gratiam Christi, quoniam quum diues esset, propter nos egenus factus est. Deinde fecit hoc etiam ad consolationem pauperum: nihilo enim Deo ingratiores sunt ob paupertatem. Hinc Iacobus: Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites autem in fide, &c. Moraliter autem vbicunque Christus habitat, ibi deficit vinum carnalis iucunditatis & voluptatis. Hinc Paulus: Quae priùs mihi erant lucra, reputaui iam vt stercora, omniumque quae retro sunt, oblitus, &c. Diligenter itaque hìc obseruandum, quòd Christus non scribitur interfuisse nuptijs Pilati aut Caiphae, vbi erat diuitiarum affluentia, & vbi prae opum multitudine, nihil deesse potuit pompae nuptiarum: sed ad sponsum tenuis fortunae diuertit, hoc ipso facto significans se in paupertate, infirmitate, & in extremis calamitatibus potissimum inueniri, & praesto adesse, modò inuocetur. Iuxta illud: Adiutor in opportunitatibus, &c. Et iterum: Cum ipso sum in tribulatione, &c.

2. Cor. 8
Iacob. 2
Philip. 3
Psalm. 9
Psal. 90.

Vinum non habent.]

Chrysostomus duriusculè hoc verbũ exponit: Optabat, inquit, mater, vt Christus iam hominum gratiam conciliaret sibi, & ipsa clarior filij gratia efficeretur, & fortasse aliquo humano afficiebatur affectu, quemadmodum & fratres eius, cùm dicerent: Ostende teipsum mundo, cupidi eius miraculis sibi famam comparare, itemque Nazaritae, cùm dicerent: Quanta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac & hìc in patria tua. Alij autem fermè omnes mitius hoc verbum exponunt, quibus & ego subscribo. Quamuis enim non probem eos, qui nimia superstitione sanctorum errata excusant, quasi prorsus quicunque sanctorum nomine censentur, sine omni peccato fuerint (hoc enim partim infirmorum fidem offendit, qui infirmitates in se sentiẽtes, à quibus sanctos alienos fuisse falsò praedicatur, se eò salutis peruenire posse non sperant. Partim etiam gloriam Dei, & misericordiam Christi obscurat, qui omnes sub peccato includit, vt omnium misereatur) hoc tamen Virginis sanctae verbum verè pium fuisse non dubito. Nam & fidem & charitatem prae se fert, & quidem insigniter. Nam quis dubitat pium esse quod ex fide & charitate procedit? Primò igitur charitatis est, quod ipsa alijs conuiuantibus solicita est: charitas enim otiosa nõ est, imò magna semper operatur. Quòd autẽ non pro se, sed pro alijs curat, signũ est certissimũ verae charitatis: Ea enim non quaerit quae sua sunt. Deinde fidẽ eius indicat, quòd alijs aliò spectãtibus, vnde vinum sumerent, imò iam desperabũdis (nam omnibus cõsilijs obstabat paupertas) sola virgo ad Christum confugit, non dubitãs illũ etiam, vbi omnia alia defecerint, posse succurrere. Nec mirũ, quòd à filio haec petere aut sperare ausa fuit. Plura siquidem diuinitatis eius testimonia habebat. Ex verbis enim angeli, Pastorum, Magorum, Simeonis, Ioannis, imò & ex ipsa voce patris, & specie columbae, certificata erat de eius diuinitate. Sic pius quisque etiamsi omnia externa media deficiant, & omnes alij desperent, ipse tamen illud adhuc refugium habet, vt ad Deum recurrat, quemadmodũ Iosaphat ait: Exemplo sint, Moyses super mare rubrum constitutus, Helizaeus à Syrijs in ciuitate circundatus, Iudas Machabaeus, &c. Econtra mundus in necessitate ad externa media cõfugit, quae si defecerint, iam planè desperat, vel experiẽtia teste.

Ioan. 7.
Lucae 4.
Rom. 11
1. Co. 13
Exo. 14
4. Re. 6.
2. Pa. 20

Quid mihi & tibi est mulier?]

Mirantur nonnulli nec immeritò, cur Christus hìc tam durè, & vt videtur, inciuiliter matri respondeat: maximè cùm alijs etiã sub interminatione mortis praeceperit, vt parentibus obediant. Maledictus, inquit, qui non honorat patrem & matrem, imò ex hoc Christi responso,

Deu. 27

Manichæus asserere voluit eam non fuisse matrem veram Christi, quandoquidem eam non matrem, sed mulierem nominat, quin potiùs videtur omnino non agnoscere eam. Posset etiam nunc inscia iuuentus, ex hoc verbo offendi, vt & ipsa parentes contemnere inciperet. Ad hæc itaque mala præcauenda, quidam verbũ hoc Christi mitigare volentes, in hunc sensum exponũt: [Quid mihi, & tibi est, &c.] hoc est, quid mea vel tua interest, vinum ne habeant vel non? Mea quidem non interest: non enim propter temporalia, sed propter spiritualia præstanda missus sum. Sic enim & alio loco, cuidam de temporalibus interpellanti, respondit: Quis me constituit iudicem, & diuisorem inter vos? Sed nec tua interest, hæc externa curare: dicit enim Paulus: Virgo cogitat quæ Domini sunt, &c. Denique nec hora mea adhuc adest, nimirum prædicante adhuc Ioanne, quem prius oportet incarcerari, antequam ego me palam ostendam mundo. Pia quidem sunt hæc, sed tamen huic loco minime congruunt. Nam in Græco est, τί ἐμοὶ καὶ σοί? Quid mihi tecum? atque ad eum modum omnes ferme expositores exponunt. Nec quenquam offendat ipsa duricies verborum. Primò enim per hoc vel maximè hæreticis illis respondere voluit, qui asserebant Christũ ante Mariam non fuisse, atque ob id ipsum tam rigidè verbum hoc protulit, vt vel hinc admonerentur cæci homines, Christum maius aliquid in se habuisse, quàm quod ex Virgine sumpserat. Alioqui nunquam dixisset, [Quid mihi tecum mulier?] Deinde hoc verbo Christus explicare voluit, quæ sit ratio & natura fidei. Fides enim vera per charitatem operatur, ac per eandem omnes homines agnoscit, vt proximos & fratres, omnibus seruire vel benefacere contendit, tantum abest, vt parentibus non subueniat, & deserat. Verùm vbi salutis negotium agitur, & Dei gloria aliud exigit, ibi fides neminẽ præter Deum agnoscit, ne parentes quidem. Sic Christus parentibus quidem subditus fuit, vt qui maximè: adeò vt etiam in cruce cùm aliud non posset, vel verbo matrem cõsolatus sit. Vbi autem in negotio patris versatur, ibi neminem agnoscit, ne matrem quidẽ. Sic cùm in templo inuentus esset, dixit: Nesciebatis quòd in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et alibi: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei: &c. Sic & hìc: [Quid mihi tecũ mulier?] quasi diceret: Hactenus tuæ voluntati me præbui morigerum, quod nunc restat, ex arbitrio patris gerendum est, nõ ex humano præscripto. Alibi mater fuisti, posthac mihi nihil aliud eris q̃ mulier, quoties versor in negotio patris. Sic & nobis præceptum est vt parentes honoremus, atque ob eam causam Rechabitæ vel maximè commendantur, quòd custodierint mandata patris sui. Quantùm verò ad fidem attinet, oportet nos parentes odisse. Hinc Christus ait: Qui venit ad me, & nõ odit patrem suum & matrem, &c. non potest meus esse discipulus. Hinc & se venisse dicit, vt separet hominem aduersus patrẽ, & filiam aduersus matrem, &c. Sicut igitur impius est in parentes, qui in operibus charitatis ipsis deest: sic impius est in Deum, qui parentum gratia Christum relinquit, aut aduersus Dominũ operatur, vel officium à Deo mandatum, non exequitur. Pietas est parentibus in externis seruire. At nihilo minus pium est, pro Dei gloria parentes non agnoscere. Hinc Moyses ait: Qui dixerit patri suo vel matri, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt legem tuam, &c. Præterea, hac dura respõsione etiam docere voluit Christus, nullum donum corporale, nullamque prærogatiuam carnis, nos Deo commendare aut gratos facere, nisi adsint & dona spiritualia iustificantia. Sic magnũ quidem donum est prophetia, attamen etiam Balaam prophetauit, nec tamẽ ob id Deo gratus fuit: imò & ipse Caiphas prophetauit. Sic magnum donum est, miracula posse facere, & tamen multi hoc habentes, in iudicio audient à Christo, Non noui vos. Sic & virginitas carnis donum insigne est, tamen interim fatuæ virgines excluduntur. Sic magnum erat, quòd filij Zebedæi Christo secũdum carnem sanguine iuncti erant, & tamen hi ipsi audiunt: Sedere ad dexteram meam & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est, &c. Maximum autem inter dona corporalia est, esse matrem Christi, non tamen est donum iustificans, imò nihil profuisset Virgini, nisi

Luc.12. 1.Cor.7 Lucæ 2. Ioan.19. Luc.2. Mat.12. Exo.10. Hier.35. Luc.14. Mat.10. Deut.33 Num.23 Ioan.11 Matt.7 Matt.25 Mat.20

nisi & dona iustificantia habuisset. Hinc Elizabet non dixit: Beata es, quia Christi corporalis mater effecta es, sed: Beata quæ credidisti. Dona autem iustificantia sunt, fides, spes, & charitas, atque hæc sunt, quæ commendant nos Deo: In hoc, inquit, glorietur, qui gloriatur nosse me: quia ego sum Dominus, faciens misericordiam, &c.]

Lucæ 1.

Hiere. 9

Nondum venit hora mea.]

Ex hoc loco Mathematici vel Astrologi, qui omnia & auspicantur & agunt ad electionem horarum, errorem suum statuere conantur, quasi Christus non potuerit miracula facere, nisi certa hora, & bono, vt vocāt, aspectu syderum. Verùm hæc friuola sunt: Nō enim Christus à stellis regitur, sed rector est stellarum. Hinc in Matthæo dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Et iterum: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Nemo eam tollit à me, sed ego ipse eam pono. Augustinus hanc horam refert ad horam passionis, quando in cruce pendens, matrem agnouit. Quasi diceret: Nunc te non agnosco, quia miracula facere à te non habeo, cùm autem venerit illa hora passionis, te agnoscam, quia à te habeo, vt pati possim. Hæc quanquam pia sint, melius tamen est, vt ad miracula referatur, vt sit sensus: Penes me est statuere, quando succurrendum sit, non penes te. Tempus autem & hora faciendi miracula est, cùm id exigit gloria Dei. Hinc est, quod Christus nunquam amicorum vel cognatorū affectibus miracula fecit, etiamsi sæpius ab eis ob idipsum interpellaretur, vt suprà ostensum est. Ob eam causam nec coram Herode miraculum vllum facere dignabatur. Deinde tempus & hora faciendi miracula tunc est, cùm necessitas hominum id exigit. Misericordia enim Dei maximè speciosa est tempore necessitatis, non minus quàm nubes, pluuiæ, in tempore siccitatis. Hinc & in Esaia dicit: Tempore accepto exaudiui te, &c. Nondum autem aderat necessitas, nec adhuc omnes sciebāt vini defectum, ideo Christus differebat miraculum, quo magis omnibus innotesceret vini defectus, & necessitati, non ostentationi datum videretur. Ob eandē causam & tam diu distulit incarnationē, vt homo penitus agnosceret suam damnationem, & tanto gratius esset beneficium, quantò diutius expectatum. Ob eandem causam solet etiam nūc electos suos ad inferos vsque deducere, vt vel hinc sentiant, quanta sit misericordia Dei, eos inde reducentis.

Mat. 28.
Ioan. 10

Lucæ 4.
Ioan. 7.

Luc. 23.

Eccle. 36

Esai. 49

Quæcunque dixerit vobis facite.]

Voluntatis eius conscia, & de potentia eius non dubitans, opportuna commonitione ministrorum animos præparat. Illud nimirum, procurabat pia matris solicitudo, ne famulorum incredulitas, aut non paratum obsequium, obstaret, quo minus conuiuio subueniretur. Timebat item, ne si quid inconsuetū præciperet, amentiæ deputarent, nondum veram eius experti virtutem, quemadmodum propinqui eius, cùm Apostolos eligeret, & quibusdā nomina mutaret, exierunt, vt tenerent eum, putantes eum in furorem versum. Et quid aliud curat pius quilibet paterfamiliàs, quàm ne vel ipse vel familia quicquam agant quo minus digni efficiantur Dei beneficio. Hinc Iob quotidie pro filijs suis sacrificabat: Ne forte, inquit, benedixerint filij mei Domino in cordibus suis, & peccauerint. Ex hoc autem loco petenda est vera orationis Christianæ forma. Primò enim veniendum est fiducia solius misericordiæ Dei, & nequaquam prærogatiua meriti nostri, alioqui audiemus: Quid mihi tecum est? Hinc est, quod Daniel oraturus dicit: Nō in iustificationibus nostris prosternimus orationes nostras, sed in miserationibus tuis multis & magnis. Secundò simpliciter necessitatem nostram coram Deo aperiamus, omnem effectum committentes eius voluntati, quēadmodum & Virgo mater simpliciter dicit: Vinū non habent. Sic leprosus orabat: Domine, si vis, potes me mūdare. Et Dauid: Si dixerit, non places, præsto sum, faciat vt vult. Tertiò, sicut Virgo mater, quāuis duram audierat responsionem à Christo, imò quasi apertam recusationem, nō tamen indignatur, non desperat, quin potius, perinde ac si apertam habeat promissionem, seruis demandat, vt faciant quodcunque iusserit filius: ita nos affectos esse oportet in orationibus nostris, vt pergamus in vocatione nostra, nec de

Marc. 3.

Iob 1.

Dan. 9.

Matt. 8.
2. Re. 15

Dei bonitate diffidamus, etiam si omnia contraria videātur. Sic oramus pro vita æterna, sed contraria sunt affectus prædestinationis, afflictio, peccatū, & mors: nihilominus tamen perseuerandum. Sic Moyses pergebat in liberando Israel ex Aegypto, vt maximè omnia aduersa accidere videbat. Sic Dauid in acquirendo regno semel promisso. Sic Ezechias in defendēda vrbe Hierosolyma. Sic & mulier Chananæa aliquoties repulsa, tamen nō desperabat, nec cessabat. Huc pertinet, quod in Esaia dicit: Non vsque in finem irascar, &c. Hinc Petrus monet, vt instemus orationi, & commendemus fideli creatori animas nostras.

Exod.5. 1.Re. 4.R.18. Mat.15. Esai.57. 1.Pet.4.

Erant autē ibi lapideæ hydriæ sex, &c.]

Hic tandem accedit ad ipsum miraculum describendum, ac pluribus quidem vtitur verbis, quorum tamen nullum nō facit ad confirmationem miraculi. Primò enim miraculum auget multitudo hydriarum. Deinde ipsarum capacitas, quæ quamuis ad nostras mensuras non facile exigi possit quanta fuerit, facilè tamen conijcitur, non parum vini fuisse, quod Christus mirabiliter exhibuit. Præterea miraculo fidem facit, quòd eæ hydriæ nullum alium liquorem vnquam accepissent, quàm aquam, ne quis forte suspicaretur hic dolum. Hydria enim vas est aquæ, nam ὕδωρ aquam significat. Ad hoc facit, quòd dicuntur positæ secundum purificationem Iudæorum. Ea autem (teste Marco) talis erat, vt nisi subinde lotis manibus non manducarent, imò à foro venientes, nisi prius loti, non manducabāt. Erat enim Iudæorum gens admodum superstitiosa in operibus, non solùm legis, sed & humanarum traditionum, id quod ex Matthæo liquet. Denique ad miraculi fidem facit, quòd non ipse, sed ministri hydrias implent. Deinde, quòd vsque ad summum implent eas, ne quis possit dolum suspicari. Præterea quòd Christus nullis precationibus præuijs, imò ne contactu quidem aquæ vel hydriarum, sed solo nutu & voluntate, aquam in vinum conuertit, id quod solius Dei est: hoc enim neq; Moyses, neque Prophetarum quispiam potuit, vt vel ex hoc vno videre possimus, quòd Christus nedum plus quàm Ionas aut Salomon, sed & plus q̄ Moyses est. Quid igitur mirum, si pius homo in ipso omnem suam fidutiam collocat? Postremo ad miraculi fidem facit, quòd non aliquis è conuiuis, sed ipse Architriclinus, qui cæteris temperatius bibere solet, pronunciat esse vinū, quod ministri afferebāt: nec vulgare aliquod vinū, sed optimū, adeò, vt ea de causa sponsum obiurgaret: Omnis, inqt, homo, &c. Vide igitur, quàm nihil frustra circa hoc miraculum vel factum sit à Christo, vel scriptum à Ioanne. Quia enim hoc erat initium signorum, necesse erat ad fidem confirmandam, vt eo modo & fieret & scriberetur, ne quis posset suspicari dolum. Alioqui enim Christus ad primam matris interpellationem, poterat hoc miraculum facere, & Ioannes vno verbo dicere poterat: Iesus ad nuptias conuertit aquam in vinum, nisi putasset plurimùm conducere ad fidem nostram, vt ea diffusius describeret. Obserua autem, quòd Dominus nec de nihilo vinum, quo conuiuas lætificaret, nec de nihilo panem fecit, quo turbas esurientes satiaret: nec aliquid omnino in tota suorum serie signorum de non existentibus fecit, sed vel existentia in maius aut melius prouexit, vt hic, vel corrupta in integrum reformauit, vt infirmos curando, vel destituta restituit, mortuos suscitando. De nihilo autē nullum miraculum fecit. Non enim mentitur scriptura, quæ dicit: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Simul quippe omnia, id est, prima rerum elementa de nihilo creauit. Ideo dicitur: In principio creauit Deus cælum & terram, sex autem diebus operatus rerum omnium species, non de nihilo creauit, sed ex eisdē elementis verbi imperio formauit. Et die quidem septimo, requieuit ab omni opere, scilicet vt nullam nouam deinceps speciem produci iubeat: operatur tamen vsque modò, dum easdem gubernat & multiplicat, maximeq; humanū genus, quod in melius commutat.

Marc.7. Mat.13. Mat.12. Ioan.6. Eccle.18 Genes.1 Ioan.5.

Omnis homo primò bonum vinū ponit.]

Allegoricè hic ostensum est, quòd diuerso modo mundus & Christus suos cōuiuas recreant. Mūdus enim primo loco omnia bona promittit, omnia prospera pollicetur, cæterū in fine, nihil nisi ægritudines, afflictiones, calamitates, denique

& mortem nobis relinquit. Christus autem primo loco suorum humeris crucē, persecutionem, & mortem imponit, omnibus malis eos obijciens, postremò autem non tam gaudio eos perfundit conscientiæ, quàm vita. Hinc in Matthæo dicit: Beati estis, cùm maledixerint vobis, &c. Gaudete & exultate &c. Et in Luca: Beati qui fletis nunc, quia ridebitis

Matt. 5.

Hoc fecit initium signorum Iesus, &c]

Lucæ. 6.

Magnū sanè & præclarum fecit initium signorum, quo tanquam fulgurea coruscatione feriret oculos hominum, vt ad considerandam cæli faciem attoniti leuarent intuitum, id est, ad consideranda cætera quoque, quæ adhuc facturus erat, diligentes & attenti oculos cordis intenderent. Ideo sequitur:

Et manifestauit gloriam suam.]

Hoc enim facto & illi viderunt, & nos audimus, imò oculis, etsi non corporeis, tamē oculis fidei videmus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Verè beati oculi, qui hæc vident: & aures, quæ hoc audiunt. Quis enim desperationi locus relictus est, cùm videamus Christum nostrum nihil non posse?

Ioan. 1. Luc. 10.

Et crediderunt in eum discipuli eius.]

Hic est fructus huius miraculi, imò omniū, quæ vnquam fecit, & facit Deus. Quid enim aliud in operibus suis quibuslibet quærit, quàm vt ei credamus, nec quicquam te didicisse ex miraculis præsumas, si non inde tua in Deum fiducia crescat. Quis igitur non videt, quàm frustra nos ea & legamus & audiamus. Nihil enim minus scimus, quàm confidere Deo, &c. Præter hoc autē, quòd Christus hoc miraculo suam gloriam manifestauit, etiam plura alia docet, nempe nuptias esse probatas: & quòd ipse Deus de victu nostro solicitus est, modo fidamus, & diligenter vocationi nostræ inseruiamus, id quod ex alijs scripturæ locis apertè monstrauit, vt est. iiij. Reg. iiij. & Matth. vi. Sed de his suprà dictum est in exordio huius capitis. Moraliter per nuptias intelligitur coniunctio Dei cum anima hominis fidelis, de qua dicitur: Sponsabo te mihi in misericordia & miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, &c. In his nuptijs sponsus est Christus, sponsa anima, vt Paulus Ephesijs scribit. Meritò autem sponsus dicitur, quia vbi alij sibi desponsatis aurum & argentum offerunt, ibi Christus suæ sponsæ proprium sanguinem obtulit. Hæ nuptiæ celebrantur, & celebrari debent in Chana Galileæ, hoc est, in zelo transmigrationis ab hoc exilio ad veram patriā. His nuptijs adest & mater Iesu, & discipuli: quia quamuis tota fidelium Ecclesia vna sit sponsa, quælibet tamen anima specialiter copulatur Christo. In his nuptijs omnium maximè opus est vino internæ consolationis, alioqui frustraneum est, quicquid foris exhibetur. Habet quidem sponsa & conuiuæ sex hydrias, quæ externè quidem purificant & splendidum reddunt, non tamen internè consolātur, nisi Christus aquam in vinum vertat. Prima hydria est misericordia in miseros. Hæc est hydria Rebeccæ, quæ cæleriter deponitur de humeris, vt bibat indigens homo, & iumenta. Hæc hydria duas habet metretas, quia & in corde habet compassionem, & in opere præstat subuentionem. Secunda hydria, est commotio zeli in malignos. Hæc est hydria Gedeonis, hæc hydria capit ternas metretas: quia amore veritatis accenditur intus, & ad ea, quæ corrigere valet, correptionem fraternæ charitatis exhibet foris, ad ea autem, quæ corrigere non valet, gemitum ponit orationis. Tertia hydria, est spiritus contribulatus in sacrificio deuotionis. Hæc est hydria Heliæ, quam super sacrificium quadruplicatam superinfundi iussit. Hæc hydria continet duas metretas, quia & propriam deplorat miseriam, & anxiè suspirat ad gratiā. Quarta hydria, est prægustatio quædam supernæ dulcedinis. Hæc est hydria, quam inter templi vasa reponi fecit Salomon, quam & remouit Ioas, quam denique in totum abstulit Nabuchodonosor: hæc hydria habet metretas ternas. Aliquando enim fit prægustatio hæc in intellectu tantùm, scilicet in veritatis visione: aliquando in affectu tantùm: aliquando in vtroq;, sicut Paulo cōtigit. Quinta hydria, est cōsideratio mortalitatis, hæc est hydria, quæ confringitur super fontem. Habet autem duas metretas, dum scili-

Osee. 2. Ephes. 5. Gen. 24. Iudic. 7. 3. Re. 18. 3. Reg. 7. 4. Re. 14. Hier. 52. 2. Co. 12. Eccle. 12.

scilicet & necessitatem moriendi cogitamus, & incertitudinem horæ. Sexta hydria, est diuini verbi meditatio, hæc est hydria viduæ Sarepthanæ, quæ nunquã exhauritur. Habet autem tres metretas, fidem enim ædificat, mores instruit, & ad superna erigit. Hæc quamuis nonnihil externè purificent, tamen omnino insipida sunt, nisi Christus interueniat. Tunc autem aquam in vinum vertit, quando quæ insipida sunt, amabilia reddit, & quæ grauia erant, leuia facit. Allegoricè, per nuptias has intelligitur vnio duarum naturarum in Christo: Hæ nuptiæ factæ sunt tertia die. Non enim tempore legis naturæ, nec tempore legis scriptæ, sed tempore gratiæ. Christus carnem assumpsit. Facta est autem hæc vnio in Chana Galilææ, hoc est, ex magno zelo, quem gerebat Deus pro homine, contra adulterum diabolum. Senarius hydriarum numerus perfectus, sanctos patres vniuersos significat, qui diuersis temporibus, id est, sex mundi ætatibus diuisi Christum expectabant. Et hi omnes aquam sapientiæ salutaris habebant, hoc est, cognitionem, & promissiones, aut scripturas de futuro Christo, sed non æqualiter, aliqui metretas continebant binas, aliqui ternas. Plus enim indicatum est Moysi, quàm Abraham: & Dauidi quàm Moysi, &c. Verùm quantumcunque & legem & prophetas haberent, tamen omnia insipida erant, vsque ad aduentum Christi. Per Christum autem aqua mutata est in vinum, quia insipida litera legis conuersa est in vinum dulcissimum Euangelij. Hoc vinum ex aqua factum, ministri & Apostoli nobis propinarunt, & adhuc offerunt. Primò tamẽ omnium Architriclino offerunt, quia nihil inde sibi asscribunt, sed omnia ad Deũ referũt. Sic igitur reficiuntur fideles in Ecclesia gaudentes, & admirantes admirabile Dei consilium, quo non ab exordio, sed quasi in fine mundi, hoc vinum primò dare voluit mundo. Interim autem aspirant ad perfectas illas nuptias, ad quas post finem huius vitæ introducuntur fideles, vbi perfectè Deo vnientur & indissolubiliter, & vbi omnis aqua in vinum vertetur, hoc est, omnia aduersa in gaudium perpetuum conuertentur, quando scilicet absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Verè igitur beati, qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt: beatiores, qui ad eas pertingũt: beatissimi autem, qui & ipsi sponsæ nomine digni inuenientur.

3.Re.17. Mat.25. Apoc.21 Apoc.19

Post hæc descendit Capharnaum.]

Manifestauerat Christus semel gloriã suam, sed tantùm coram amicis & discipulis: nunc iterum ad tempus se abscondit: nolebat enim præcursorem suũ adhuc prædicantem, à cœpto cursu impedire, donec ad debitum finem pertingeret, quo facto insigne exemplum veræ modestiæ ostendit. Deinde noluit calumniatoribus ansam calumniandi præbere. Si enim Ioanne adhuc prædicante, & ipse cœpisset publicè prædicare, non defuissent, qui eum vel æmulatione vel inuidia, hoc facere calumniarentur. Decet autem prædicatorem, vt etiam ab omni specie mala abstineat, omnique prorsus mala suspicione careat. Alioqui facile cõtemnitur prædicatio, vbi in prædicatore æmulatio, inuidia, contentio, alijque carnales affectus videntur, id quod nostris temporibus experimur. Hinc Paulus monet: Nemini, inquit, dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum. Descensus autem hic Christi in Capharnâum, non tam decliuem terrarum situm, quàm humilitatis ipsius magnam innuit dignationem, quia videlicet Deus ad homines, sanctus descẽdit ad peccatores. Capharnâum enim peccatrix erat ciuitas, intantùm, vt huic quoque exbrobrauerit Christus: Et tu, inquit, Capharnâum, &c. Non tamẽ dedignatur Christus illuc ire, imò & manere cum suis. Nec in vllo loco Galilææ plura signa fecit, quàm in Capharnâum, vt vel hinc videas, quàm paratus sit in profundo peccatorum iacentibus subuenire: Non, inquit, voluntatis meæ est, vt moriatur impius, sed vt cõuertatur. Quãuis hac sua dignatione, parum profecerit apud Capharnaitas. Cæterùm, quòd matrem & fratres, qui eum per ciuitates & castella circueuntem sequi non poterant, non alibi, quàm in Capharnâum reliquit, insigne charitatis est exẽplũ, quo docemur. Primò, vt curam geramus eorum, qui nobis commissi sunt. Qui enim suorum & maximè domesticorum curam

1.The.5 1.Co.6. Matt.11. Ezec.18. 1.Tim.5

curam non habent, fidem negant, &c. Secundò, vt infirmorum imbecillitates toleremus, quemadmodum Paulus monet ne statim contemnamus eos, qui Christum per quæque ardua sequi non possunt, sed relinquamus eos in villa consolationis: (sic enim interpretatur Capharnaum) crebrisque consolationibus eos fulciamus, donec & ipsi grandescant in Christo. Allegoricè autē statim post conuersionem aquæ in vinum, Christus descendit Capharnaum: quia postquam resurgendo à mortuis mortalitatis nostræ aquam, in immortalitatis suæ vinū transtulit, & dato Spiritu sancto, insipidam aquam legis, in nouum mustum Euangelij conuertit, relictisq; Iudæis, ad consolandas gentes transijt.

Rom. 15

Ipse & mater eius & fratres, &c.]

Fratres Christi non intelligas ex eadem matre genitos, id quod Heluidius voluit: neque ex ipso Ioseph genitos, sed cognatos. Sic enim scriptura cognatos fratres nominat. Sic Loth dicitur frater Abrahæ, & Iacob fratrer Laban, &c. Obserua autē, quales comites habeat Christus, matrē, fratres, & discipulos. Hi sunt, de quibus in Esaia dicit: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, &c. Itemque in Zacharia: Mittam, inquit, manum meam ad paruulos, &c. Hic est pusillus ille grex, cui pater regnum dare decreuit. Contendendum igitur omnibus nobis est, vt in eorum numero inueniamur. Cùm autem matrem Christi esse, & carnaliter cognatos non omnibus datum sit, ad hoc saltem nitamur, vt simus eius discipuli: hoc enim nulli denegatur, dicente Christo: Omnis qui venit ad me, non eijciam foras. Quanquam spiritualiter nedum discipuli, sed & fratres & mater Christi esse possumus: Quicunque, inquit, fecerit voluntatē patris mei, ille meus frater, soror, & mater est.

Gene. 13
Gen. 29.
Esaiæ. 8.
Zach. 13
Lucæ. 12
Ioan. 6.
Matt. 12

Et propè erat Pascha Iudæorum.]

Paschæ festum celebrabatur, in memoriam liberationis ex Aegypto. Eius festi ritus erant comestio agni in vespera, & azymorum panum per septem dies. Signanter autem dicit: [Erat pascha Iudæorum.] Nos enim longè aliud pascha habemus: nam agnus noster spiritualis, est Christus, scilicet pro nobis immolatus, & azyma nostra synceritas & veritas sunt. Denique & ipsa liberatio spiritualis est, scilicet à diabolo & peccatis, de qua Paulus: Eripuit nos de potestate tenebrarum, &c. Obserua, quòd sicut Christus in ipso festo paschæ primò se Hierosolymis manifestauit, sic in eodem festo, vltimò à Iudæis visus est, sed differenter. In priori siquidem festo, admodū seuerum se ostendit, vt sequitur: In posteriori autem, se benignissimum exhibuit: adeò, vt in cruce pendens, cum clamore & lachrymis pro peccatoribus oraret. Vtrunque autem, hoc est, tam seueritatem, quàm benignitatem in festo paschæ ostendere voluit: tunc enim ex omnibus partibus conueniebant Iudæi. Omnibus autem necessarium est, vt sciant Deum & iustum, & misericordem: Misericordiam & iudicium, inquit, cantabo tibi Domine. Primò autem seueritatem ostendit, vt hinc discamus quid nobis deberetur, nisi Christus in se trāstulisset mala nostra.

Exo. 12.
1. Co. 15
Colos. 1
Lucæ. 23
Hebr. 5.
Psa. 100.

Et ascendit Iesus Hierosolymam.]

In lege præceptū erat, vt omne masculinum Iudæorum, ter in anno ascenderet ad locum sacrificiorum. Christus aūt q priùs cœpit facere quàm docere, id præceptum seruauit, tum vt futurorum hæreticorum dicentium legem Mosaicam à Diabolo traditam, errorem destrueret: tum vt nobis exemplum daret, cum omni diligentia obediendi diuinis præceptis, nimirum ipso facto iam docens, quod postea verbo docuit: Exemplum dedi vobis, &c.

Exo. 23.
Ioan. 13.

Et inuenit in templo vendentes oues, &c.]

Alij Euangelistæ hoc factum esse scribunt à Christo, posteaquam asello insidens, in die palmarum Hierosolymam intrasset proximus passioni: nec dubium est, quin tale quid eo tempore factum sit, quandoquidem tres Euangelistæ illud affirment constanter. Volunt autem aliqui, quòd Ioannes, cuius propositū fuit, testimonia diuinitatis vndique colligere, ideò hoc factum primo loco scripsit, nō quòd primo tēpore factum sit, sed quòd magis insigne diuinitatis testimonium sit, quàm alia. Verū huic repugnat, quod infrà

Mat. 21.
Mar. 11.
Luc. 19.

infrà dicitur: cùm rediisset Iesus in Galilæam, receperunt eum Galilæi, cùm omnia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Fateri igitur cogimur, plusquam semel eiectos à Christo negotiatores illos. Quomodo enim totis tribus annis, tantam impietatem passus fuisset in templo? imò fidēter affirmare licet, quòd nedum semel atque iterum, sed & quoties huiusmodi negotiationes & latrocinia inuenit, zelatus est, & comedit eum zelus Domini. Ideo quod Ioannes hic scribit, confirmatio est eius, quod alij Euangelistæ scripserunt. Nam alioqui posset aduersarius quispiam dicere, quòd in vltima illa eiectione non diuinitatis nutu Pharisæi quieuerint, sed metu turbarum, quæ multæ partim cum illo venerant, partim venienti cum ramis palmarum & laudibus obuiam exierant. Vt ergo totum, quod factum est, diuinitatis eius virtuti indubitanter asscribendum esse sciamus, illo quoque tempore hoc illum fecisse testatur Ioannes, quo parum notus adhuc, nulla turba fuerat comitatus. Emphasim autem habet, quod dicit: [Inuenit vendentes in templo, &c.] Dudum per prophetas eos arguerat, quòd templum eius dehonestarent, quāquam ipsi crebrò id negarent: Quid, inquit, niteris bonam ostendere viam tuam, en ego iudicio contendam tecum. Et in alio loco: Ego sum, ego vidi, dicit Dominus. Et in Psalmo: Existimasti iniquè, quòd ero tui similis: arguam te, & statuā contra faciem tuā. Huc igitur pertinet, quod Ioannes ait: [Inuenit vendentes.] Quasi diceret, quod toties in eis arguit, quodque ipsi constanter semper negauerunt, hoc ipso facto deprehendit: Væ homini, quē Deus sæpiùs monitum, in malo opere deprehendit. Si enim discipulos nihil quidem mali operantes, sed tantum à bono cessantes & dormientes, tamen arguit, quid faciet illis, qui in manifestis peccatis deprehendentur? Huc pertinet, quod Christus ait: Si infidelis seruus dicat, Tardat Dominus meus, & cœperit percutere conseruos suos, &c. veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat, & diuidet eum, ponetque partem eius cum hypocritis. Obserua, quòd tunc vel maximè Iudæorum genti exterminium imminebat, & ira Dei, cùm eorum religio maximè ad auaritiam declinasset. Quod si verum est, imò quia verum est, meritò timendum nobis est: nam & nostra religio planè ad quæstum & auaritiam declinauit, vt infrà dicetur. Statuerant autem pōtifices & Pharisæi, licitum esse in templo vendere res ad sacrificia & oblationes necessarias, ne parum magnificus esset cultus Dei: sed hoc prætextu suum quæstum augebant. Sic enim solet caro suis affectibus nomen aut cultum diuinum prætexere, verùm non irridetur Deus, qui cor aspicit.

Ioan. 4. Psal. 68. Mat. 21. Hiere. 2. Hiere. 7. Psal. 49 Mat. 20. Mat. 24. Gala. 6.

Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis.]

Longè alium se hic Christus exhibet, quàm in nuptijs. illic enim benignè indigentibus subuenit, hic autem seuerè peccantes corripuit, vt videas verum esse illud Psalmistæ: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruertēris. Potest quidem Deus infirmitates nostras tolerare, non autem pertinaciam & proteruiam. Mirum autem alicui videri posset, quòd Christus alioqui in omnibus & erga omnes mitis & benignus adeò, vt nedū conuitia, sed & verbera & mortem patienter sustinuerit, hic præter morem suum se tam seuerum exhibuit. Per hoc autē primò ostendit, se Dei gloriam zelare, id quod summè necessarium erat auspicaturo tantum officium. Si enim post tam manifesta indicia, tamen vt blasphematorem Dei eum condemnarunt, quid futurum erat, si nihil tale in Christo vidissent. Deinde hoc facto ostendit grauissimum esse, & grauissima pœna dignum, in loco sancto, aut sub pietatis vel diuini nominis & cultus prætextu peccare. Sic enim olim in Esaia prædixerat: In terra, inquit, sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Dei, &c. Hinc & in Hieremia miratur: Quid, inquit, est, quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa, &c. Vbi singula verba emphatica sunt, & peccatum exaggerant. Congruè autem flagello, ex funiculis facto, deturbauit eos. Quid enim aliud sunt peccata, nisi funiculi, quibus peccator constringitur? Væ, inquit, qui trahunt iniquitatem quasi in funiculis. Qui igitur peccatum peccato addit, iam funiculos auget & prolongat, quibus tandem eijcitur. Sic Iudæi

Psal. 17. Matt. 26 Esai. 26. Hiere. 11. Esai. 5.

Mat.26. dæi longis peccatorum funiculis circun dabantur: Veniet, inquit, super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est à sanguine Abel, &c. Et iterum: Implete mensuram patrum vestrorum, &c. Ibidem.

Omnes eiecit de templo.]

Historiæ testantur, quòd Deus etiam in dijs Gentium non potuit ferre blasphemiam nominis sui. Quamuis enim dij Gentium essent dæmonia, quia tamen pro Deo vero honorabantur, redundabat eorum contemptus in veri Dei, diuinique nominis blasphemiam: quãto minus id ferre potuit aut debuit in tẽplo, suo nomini dicato? Vide autẽ, quàm facile vnus & solus, tot tamq; potentes eiecerit, vt ne resistere quidem possent aut auderent: Cùm exacuero, inquit, vt fulgur gladium meum, & iudicium arripuerit manus mea, reddã vltionẽ hostibus meis, &c. Verè igitur dixit Nahum: A facie indignationis eius, quis stabit? Hæc autem vendentium eiectio, Iudæis portendit magnum & miserabile malum, nẽpe eiectionem nedum à terra sua, sed etiam ab Ecclesia Dei. Sicut enim ante primã templi destructionẽ dixerat Deus: Væ Assur, virga furoris mei & baculus, in manu eius indignatio mea: sic postea Romanus exercitus, fuit funiculus ille, quibus impij Iudæi exterminati sunt. Et meritò funiculus dicitur: Durus enim fuit ad cædendum, & fortis ad ligandum & captiuandum: verè funiculus iræ Dei lorúmque ferreum.

Deut.32. Nahũ.1. Esai.10.

Oues quoque & boues.]

Etiam irrationales creaturæ propter peccatum hominis flagellantur à Deo. Hinc Moyses: Si non obedieris, maledictus tu, & omnia tua, &c. Ad longum. Per hoc autem, quòd etiam animalia eicit, significabatur finem adesse sacrificiorum legalium: Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti, tunc dixi, Ecce venio. Tempus enim erat, vt cessaret figura, veritásque succederet, ac vnicum illud sacrificium, quod Christus est, offerretur.

Deu.28. Psal.39.

Et numulariorum effudit æs.]

Deu.23. Hos adhuc durius tractat. Dupliciter enim peccabant, & quòd vsuras committebant, quod lege prohibitum erat: & quòd in loco sacro, ac pietatis prætextu id faciebant. Denique & mensas subuertit, ne facilè impium opus repetere possent.

Et his, qui columbas vendebant, dixit, &c.]

Hos mitius tractat. Pauperes enim erant: Columbæ enim pauperum mercimonia sunt, & necessitate potius peccabant, quàm malitia, tamen arguit eos. Quamuis enim maius sit ex malitia peccare, non tamen impunè feres, etiã si externa necessitate aut paupertate coactus pecces. Deus enim peccatum odit.

Auferte ista hinc, & nolite domum Patris.]

In alio Euangelista dicit: Vos fecistis domũ Patris mei speluncã latronũ. Hic autem mitius: Nolite, inquit, domũ Patris, facere domũ negotiationis, nimirum quia illic loquebatur Scribis & Pharisæis, qui reuera sub specie diuini cultus, quasi in spelunca latentes, prædam & latrocinium de populo faciebant. Hic autem pauperibus colũbas vendentibus loquitur, qui nesciebãt, quid esset inter dextrã & sinistrã. Obseruandum hic etiam cõtra hæreticos Ebionitas, quòd Christus non simpliciter dicit: [Domũ Patris, sed Patris mei,] hoc enim verbo indicat, se speciali quodã modo Filium Dei esse: nempe ex natura. Vide igitur cæcitatẽ Ebionitarum, audierunt Mariam dicentẽ, fili quid fecisti nobis sic? &c. Nec audierunt Christum inferentẽ: Nesciebatis, quòd in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Quòd si mitẽ illum balatum agni mãsueti fortè non attenderunt, quomodo saltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tempestate & turbine vias suas agentis, & omnia terrore aspectus sui subuertẽtis, ac dicẽtis: [Domũ Patris mei, nolite facere domũ negotiationis] Hactenus igitur quid Christus in externo illo templo fecerit audiuimus & expauimus: nec immeritò. Cùm enim constet, quòd templum illud tantùm vmbra fuerit veri templi, & omnia quæ Iudæi in ipso fecisse leguntur, saltem aliquo modo ad cultum Dei pertinebant: nihilo tamen minus, Christus tantam seueritatem ostẽdit, quid non pœnarum inferet

Mat.21.

his, qui manifestis vitijs verum teplum Dei dehonestant? Verum autem templum Dei Christus est, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: extra hoc templum, nullæ orationes exaudiuntur, nulláque sacrificia accepta sunt. Quicquid, inquit, in nomine meo petieritis, dabit vobis Pater. Ex hoc templo primus Iudas domum negotiationis fecit: hunc sequutus est Simon Magus, hos imitantur quicunque sub nomine Christi, se suáque quærunt. Deinde domus Dei est quilibet fidelis: Nescitis, inquit Paulus, quòd templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis? Noli igitur ex domo Dei facere domum negotiationis: Empti, inquit, estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Qui autem hoc templũ Dei violauerit, disperdet illũ Dominus. Prætereà templum & domus Dei, est ecclesia credentium, Paulo teste: Super hanc domum verè aperti sunt oculi eius, huius domus decorem summè zelatur: Zelatus sum, inquit, Sion, zelo magno, &c. Et post pauca: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Hanc domum Petro committere noluit, nisi priùs tertiò stipulatus ab eo, an eum diligeret. Quis autem non videt hanc Dei domum, nunc verè factam domum negotiationis? Circuite vias Hierusalem, & videte si inueniatis virum, qui faciat iustitiam, &c. A minore vsque ad maximum omnes auaritiæ student. Quis enim enarrare potest, quantis technis, fraudibus, imposturis, circũuentionibus, vulgus Christianorum sese mutuò defraudant? quis nobilium, & principum, iudicum, scribarũ, legisperitorum, medicorum, &c. fraudes, rapinas, & noua subinde inuenta, ad exhauriendas pauperum fortunas, vel numerare posset? quis denique sacerdotum ac religiosorum, & pontificum, inexplebilem auaritiam ac imposturas non videt? Apud hos omnia venalia sunt, nedum oues & boues, beneficia scilicet quæ vocant, & officia maiora & minora, sed etiam columbæ, hoc est, Spiritus sancti dona, & spiritualia bona, quæ gratis expendere iussi sunt, vt pote, quæ gratis etiam acceperunt. Inter hos inueniuntur, qui palam omissis spiritualibus, numularios agunt, ac tantùm terrenis inhiant. Denique & mẽsas & sedes suas adeò firmauerunt mũdanis præsidijs, vt non facile eijci possint. Verùm nihil tam firmum, quod Deus non deijcere possit. In summa, quicquid olim prophetæ in auaritiam Iudæorum inuecti sunt, etiã in nobis impletur, vt est illud: Quicunque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos. Item: Principes in muneribus iudicabant, & sacerdotes in pretio docebant, &c. Item, Quis ex vobis claudit ostia, & accendit altare gratuitò? &c. Interim Christus è cælo clamat: [Nolite domum Patris mei facere domum negotiationis,] sed quis eum audit? Interdum etiam quæ malè congessẽramus, semel eripit ac aufert nobis, vel per bella, vel per incendium, vel per Tyrãnos: nec sic tamen emẽdamur. Insuper & in plærisq; locis mensas numulariorũ hoc est ecclesias & altaria, quib9 ad quæstum abutimur, subuerti permisit, ad terrorẽ scilicet aliorũ, nec sic tamen emendamur. Quid igitur restat, nisi vt flagello facto, cũ ira omnes eijciat: Propter multitudinem, inquit, adinuentionum tuarum, eijciã te de domo mea: non addam, vt diligam te. Hoc quotidie petunt electi, cum orantes dicunt. Secundum multitudinem impietatum eorum, expelle eos: quoniam irritauerunt te Domine. Quis igitur dubitat breui hoc futurum, quando & Deus ipse hoc comminatus est, & sancti hoc iugiter petunt: maximè, cùm & nos non cessemus augere peccata, ac multiplicare funiculos, quorum alioqui heu nimium erat, &c.

Recordati verò sunt discipuli eius, etc.]

Occupatio est. Posset enim quis dicere, qui fit, vt Christus hic tam seuerus sit cùm alibi dicat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, Respondet Euangelista, quòd Christus hoc loco præter morem crudelis videtur, non libido, non inuidia, non temeritas est, sed diuinus zelus, & indignatio iusta. Zelus autem est feruor quidam, seu intensa affectio, ex amore procedens, per quem homo conatur ea excludere, quæ consecutionem boni optati impediũt. Sicut autem duplex est amor, carnalis scilicet, & spiritualis: sic duplex est zelus, videlicet, alter carnalis, de quo Paulus: Cùm sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis, &c. Alter spiritualis, diuinus & caritatiuus, quo

Marginalia: Colos. 2 · Ioan. 16 · Mat. 26 · Acto. 8. · 1. Cor. 3 · 1. Cor. 6 · 1. Cor. 3. · 1. Tim. 3. · Zach. 1. & 2. · Ioan. 21. · Hier. 5. · Hiere. 6 · Mat. 10. · 1. Re. 12. · Mich. 3. · Mala. 1. · Osee. 9 · Psalm. 5 · Matt. 11 · 1. Co. 10

quo nititur homo ea excludere, quæ diuino honori, aut proximorum contrariantur saluti. Hoc zelo correptus fuit Moyses, alioqui mitissimus, in trucidandis idololatris: similiter & Phinees in confessione fornicantium, & Helias in occidendis prophetis Baal, & Stephanus, dũ primoribus Iudæorum dicit: Duri ceruice, & incircuncisi corde, & proditores & occisores estis, &c. Hic zelus Christũ è cælo traxit. Malè enim eum habebat, dum sui tam miserè à Satana tractarentur, peccatis, morte, & inferno. Ex eodẽ zelo non potuit pati contemptũ, & dehonestationem Dei. Congruè igitur hic ex Psalmo adducitur versus hic: Zelus domus tuæ comedit me. Idem enim psalmus totus in persona Christi dictus est. Verè autem dictum est: Zelus domus tuæ comedit me. Infirmitas enim humanitatis eius orat in illo psalmo, quæ cùm diuinitatem in se habitantem ita contegeret, vt inter homines ambulans, hominibus non compareret, repente sic illum commouit zelus patris sui, vt ipsa infirmitas eius quasi non compareret, dum diuinitatis fulgurantis splendor se exerens, naturam infirmam operuit, vel abscondit. Obserua autem, quòd zelus rectus non est cuiusuis spiritus: proinde nemo hunc sua authoritate sibi vsurpet, ne ex zelo fiat scelus, & omnino curandum est, vt sit zelus iuxta sentẽtiam. Sũt enim qui videntur habere zelum, cùm tamen nihil aliud sit, quàm inuidia, quemadmodum Iudæi contra Christum. Alij videntur habere zelum Dei, sed interim sua quærunt, quales sunt, qui sub titulo reformationis, aliorum bona inuadunt ac diripiunt. Alij videntur habere zelum, cùm nihil nisi temeritas sit, quales sunt, qui alios reformare volunt, se ipsos autem negligunt. Verus zelus à se ipso incipit. Si igitur vis zelũ ostendere, corrige primò te ipsum: Miserere animæ tuæ placens Deo. Deinde, si quid peruersi in alijs vides, corrige quantum potes. Si emendare non potes, tolera, geme, ora, noli ꝓpterea te à domo Dei separare, alioqui præda eris dæmonibus. Obserua itẽ circa hunc locum, quòd soli discipuli recordati sunt hoc scriptum esse. Impij enim quantumcunque viderint vel audierint, nihil tamen horum cogitant, imò tantùm in peiorem partem omnia dijudicant.

Exo.32. Num.25. 3.Re.18. Acto.7. Psal.68. Ro.10. Eccl.30.

Quod signum ostendis nobis, &c.]

Hactenus quamdiu cælum tonuit, ranæ tacuerũt, quamdiu diuinitas fremuit de illo carnis suæ habitaculo, Iudæi conticessentes contra hiscere ausi non sunt. At vbi tonitruum quieuit, rursus erumpunt: sic omnes impij, cùm iram Dei sentiunt, tacẽt, & simulant pœnitentiã, quẽadmodũ impius Achab. Cæterũ, quàm primũ ira Dei quieuerit, rursum insaniunt ad peccata & impietatem, id quod in Pharaone pulchrè expressum est, vide autem insaniam Iudæorum, propria conscientia ipsis dictabat, se male egisse, & iustè punitos esse, & tamẽ quærũt cur hoc fecerit. Sic impij, etiã si sciant se malos & malè agere, tamẽ nolunt corrigi. Atqui multò satius erat correptionẽ, quæ solis verbis fit, acceptare, quàm flagellũ Domini expectare. Deinde & hoc insaniæ proximũ est, quòd signum petunt, cùm iam non vulgare signum vidissent in tam potẽti eiectione. Manifesta quidem diuinitatis indicia fuerunt, quòd Lazarũ suscitauit, cæcum à natiuitate illuminauit, quòd ad Iordanem audita est vox patris, quòd trãsfiguratus in monte, gloriã ostendit triũphantis: inter omnia tamen signa mirabilius esse videtur, quòd vnus homo, & eo illo tempore admodũ contemptus, Scribis & Pharisæis cõtra se sæuientibus, & vidẽtibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantã eijcere multitudinem, mensásq; cõfringere, & talia facere quæ magnus vix posset exercitus. Nihilominus tamen Iudæi adhuc signum quærunt, quasi dicerent: si Deus pater tuus est, & si vindicas patris tui contumeliã, ede miraculũ aliquod, vt intelligamus te patris authoritate id facere. Si ista facis authoritate tua, temeritas est: si diuina, quod signum profers, vt credamus tibi? Zelatus est Moyses, sed zeli sui signa ostendit: zelatus est & Phinees, sed à Deo comprobatus est, &c. Sic impijs nullum signum satis est, sempérq; maiora quærunt, quemadmodum & diues ille in inferno: Si quis, inquit, ex mortuis ad eos ierit, credent. Sed frustrà quærunt signa: non enim dabuntur eis. Signorum enim satis vidimus, interim

3.Re.21. Exod.8. Exo.32. Nu.25. Luc.16.

audiant Moysen & prophetas.

Soluite templum hoc, & in tribus diebus, &c.]

Non dat eis signum, quale ipsi vellent, sed quale decebat sapientiam Dei dare. Sciebat enim eos nihilo meliores futuros, vt qui tantùm ex curiositate hoc quærerent, imò calumniaturos, etiamsi quod miraculum ad ostentationem edidisset, vt interim taceam, quòd nihil opus erat nouo miraculo, cùm tam minifestũ diuinitatis iudicium vidissent. Non igitur etiam hic aliud signum adulteræ generationi dedit, quàm signũ Ionæ prophetæ, hoc est, resurrectionem suam, neque id abs re. Nullo enim alio signo efficacius declarauit diuinitatem suã, quàm resurrectione: Hinc enim declaratus est Filius Dei. Moyses nanque & cæteri sancti omnes, mortui quidẽ sunt, sed nemo illorum resurrexit. Quòd si etiã aliquos homines reuixisse legimus, nemo tamen præter vnũ Dominum Iesum, seipsum excitauit ad vitam. Solus enim ipse, potestatem habuit ponendi animam, & iterum sumendi eam. Deinde, nullo alio signo Iudæi ita confusi sunt, vt resurrectione Christi. Vt interim taceam, quòd omnes impios nihil adeò terret, quàm quòd Christus potestatem in cælo & terra, omnesq; aduersarios, subiectos pedibus suis habet. Nec tamen manifestè eis resurrectionem suã prædixit, sed sub ænigmate: non enim ei credidissent, quando ne tunc quidem crediderunt, cùm iam resurrexisset. Deinde nec digni erant, vt eis apertè mysteria regni Dei reuelarentur, sed iusto Dei iudicio excæcandi erant, vt videntes non viderent, &c. Præterea etiã ideo Christus interdum obscurius locutus est, vt hi, q iam erant, vel futuri erant digni reuelatione mysteriorũ regni Dei, in tempore suo recordarẽtur verborum eius, & ad cognoscenda vel credenda facta sequentia, dictis eius præcedentibus adiuuarentur. Congruè autem corpus suum, Dei templum, mortẽ, solutionem templi: resurrectionem autem, eiusdem excitationem nominat. Primò enim certum est, Christum verum Dei templum esse, per vetus illud præfiguratum: In ipso enim corporaliter habitat omnis plenitudo diuinitatis, in ipso omnes orationes factæ exaudiuntur, in ipso solo propitius Deus reperitur: ipse enim est propitiatio pro peccatis nostris, & de plenitudine eius omnes accepimus. Deinde in passione verè solutum est corpus Christi ab anima eius, & sanguis à corpore, vniuersáque membrorum cõpago, præ nimia corporis distensione soluta est. Iuxta illud: Dinumerauerunt omnia ossa mea, &c. Congruè igitur passionẽ suam nominat solutionem templi. In resurrectione autem, templum illud in integrum restitutum est, nunquam deinceps destruendum: Mors enim illi vltrà non dominabitur.

Matt.12 Roma.1 Ioan.10 Matt.28 Psa.109 Matt.13 Colos.2 Ioan.16. 1.Ioan.2 Ioan.1. Psal.21. Rom.6.

Quadraginta & sex annis ædificatum est, &c.]

Etiam hic vides ingenium carnis, quæ omnia carnaliter tantùm intelligit, quasi verò Deus nusquam alibi, nisi in tẽplo illo Hierosolymitano, habitare potuerit: cùm tamen Salomon ipse, eiusdem templi primus ædificator, dixerit. Ergo ne credendum, quòd Deus in manufactis habitet? Si cæli te capere non possunt, quãtò minus domus hæc. Sic caro quicquid de libertate, regno, cultu diuino, aut beatitudine dicitur, omnia carnaliter tantùm intelligit. Quadraginta autem & sex annis, reædificatum dicitur templum: quia primo anno Cyri fundatum est, postea per Cambysem prohibitum vsque ad sextum annum Darij, quo consummatum est. Mysticè autem tot diebus corpus hominis in vtero materno formatur. Sic igitur etiam imprudentes verum dicunt, quòd templum de quo Christus loquitur, id est, corpus eius, quadraginta sex diebus ædificatum fuit, vt Augustinus vult.

3.Reg.8 1.Esdr.3. 1.Esdr.6

Hoc aũt dicebat de templo corporis sui.]

Hoc verbo iterum percutit hæreticos qui Christi diuinitatẽ negabant. Quum enim Christus ipse dicit se habere templum, planè indicat se Deum esse. Non enim alicui creaturæ, sed Deo templa ædificantur. Hoc autem templum Filij Dei, longè dignius est externo illo templo: hoc enim manu factum habitatorem non habens Deum, dirutum est, illud autem Christi templum non manu factum, iam æternum, dirui non potest.

Deinde

Ezech. 47. Deinde ex hoc Christi templo, iuxta Ezechielem, à latere dextro aqua egressa est, & omnes ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt. De illo templo à Scribis & Pharisæis sanguis effluere non cessat, quem sibimet imprecati sunt, dicendo: Mat. 27 Sanguis eius super nos, & super filios nostros.

Quum autem surrexisset à mortuis, recordati, &c.]

Quòd Christus dixerat, Soluite templum hoc, &c. nec Iudæi, nec discipuli eo tempore intellexerant, vtrorunque tamen mentibus idem verbum insedit, sed dissimiliter. Vnde etiam in alijs aliũ fructum protulit. Siquidem Iudæi memores, hunc sermonem tãquam capitale crimen obiecerunt illi. Nos inquiunt, audiuimus eum dicentem: Possum destruere templum hoc manufactũ, &c. Et iterum Mat. 26 pendenti in cruce conuitiantes dicebant: Mat. 27. Vach qui destruis templum Dei, &c. Discipuli autẽ quod assequi non poterant, tamen recordantes in pectore quid sibi vellet, admirabantur, donec peracta resurrectione, Spiritus sanctus illos doceret & hæc & alia. Nec mirum, quòd idem verbum Christi non eundem fructũ in omnibus protulit. Nam & auditores, nõ eodem animo verba Christi audiebãt. Atque hinc videre potes quidnam in causa sit, quòd idem verbum Dei nõ in omnibus fructificat, imò quibusdam malè cedit, vt Paulus ait: Bonus odor Christi su- Phili. 1. Mat. 13. mus, alijs quidem odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Soli enim hi fructum bonum afferunt, qui verbum Dei in corde bono & optimo suscipiũt. Si igitur vis, vt verbũ Dei in te fructificet, cura vt sis terra bona. Alioqui quod secus viã, aut supra petrã, aut inter spinas cadit, infrugiferum manet. Maximè aũt perit, quod in cœnũ, hoc est, in voluptuosos cadit. Obserua autẽ hic circa discipulos, veras & optimas pij hominis conditiones, Primò enim verbum Dei syncero corde audit, deinde idipsum nedum memoriæ commendat, sed & vita exprimit: Beati enim qui audiunt, & custodiũt ver- Lucæ. 11 bũ Dei. Præterea, etiã si non intelligat, non tamen statim reijcit, imò quò minùs intelligit, eò magis admiratur, eóque stu- Ibidem. diosiùs pulsat, donec ei aperiatur. Postremò etiãsi non omnia Dei verba recenti memoria teneat, tamen vel parũ admonitus, facilè eorũ recordatur. Impiorum conditiones omnino his contrariæ sunt.

Et crediderũt scripturæ, & verbo, etc.]

Etiam hic alias pij hominis conditiones vides. Ex vno enim verbo Christi, quod videbant impletum, in tantam fidem profecerunt, vt deinceps omnibus Christi verbis auderent credere, imò nedum verbis Christi, sed & toti scripturæ sacræ. Atque hoc est transire ex fide in Romã. 1 fidem: ex fide scilicet eorum, quæ videmus impleta, in fidem eorum, quæ nõdum impleta sunt. Hinc est quòd etiam Ephe. 3. & 4. 2. Pet. 3. Paulus toties precatur, vt crescamus in fide & agnitione Christi, donec occurramus in virum perfectum: adeò vt etiam in media morte & desperatione, nihil dubitemus de Deo. Ideò enim Christus aliqua prædixit, quæ statim impleta sunt, vt est eius passio & resurrectio, &c. Vt cùm videremus ea impleta, neque de cæteris dubitaremus. Qui autem in Christo didicerit verbum Dei magni æstimare, eo firmitatis deueniet, vt & toti scripturæ credere possit. Quid autem felicius esse potest eo homine, qui verè & syncerè credit, quæ scriptura sacra proponit? Fieri enim non potest, vt talis homo non totis viribus impietatem odiat, & pietatem amplectatur.

Quum autem esset Hierosolymis in die festo, &c.]

Scinditur incertum studia in contraria vulgus, ait Poeta, id quod verè contigit Christo prædicãte. Alij enim ipsi adhærebant, alij in errore persistebant, alij insuper veritatẽ persequebãtur, nonnulli eã cõplexi, paulò pòst deserebant. De his nũc loquitur, cùm dicit: Multi credebant &c. Credebant quidẽ, sed tantùm carnalia in ipso quærebant, indigni erãt, quibus Christus mysteria sua crederet. Talium enim vanitatẽ etiã Psalmista arguit. Va- Psa. 126 num est, inquit, vobis ante lucẽ surgere. Nam ante lucẽ surgunt, qui ante tempus exaltari quærunt, qui non recto ordine ad festiuitatem gloriæ nitũtur, id est, qui nõ priùs humiliantur, vt postea meritò exaltentur, cũ Paulus dicat, tunc nos fu- 2. Cor. 1 turos socios consolationis, si priùs fueri-

mus participes passionis: tunc nos conregnaturos Christo, si prius simul patiamur. Hi aũt credebãt Christũ tẽporaliter regnaturum, & carnaliter impleturum, quæ de ipso prædicta sunt. Deinde fides eorum tãtùm ex miraculis collecta erat, non ex verbis Christi. Ea aũt fides minimè firma est: cessantibus enim signis cessat & fides, id quod videmus in filijs Israel, qui tam diu credebant, quàm diu signa videbant, cessantibus signis planè desperabant. Huiusmodi homines & Christus arguit, cũ diceret: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Ea autem fides firma est, quæ verbo Dei innititur.

Exo. 15. Ioan. 4.

Iesus autẽ nõ credebat eis semetipsum.]

Quasi diceret, non curabat eorũ verba, nec mouebatur eorum applausu, vt qui eorum feruorẽ mox refrigescere cognoscebat, non igitur eis vt perfectis amicis credebat & fidebat, nec occultorum doctrinam tanquam fidelibus discipulis credebat: sciebat enim, quòd non adhærerent sibi constanter, nec erat cor eorũ rectum cum eo. Qualis enim quisque est, talem experitur erga se Deum. Cũ sancto enim sanctus est, cum peruerso peruersus. Sic fictè credentibus non seipsum credit: econtrà autem firmiter credentibus, nedum seipsum credit, sed & sua, seque ipsum totum eis dat. Hinc Chananeæ dicit: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et Apostolis: Vos dixi amicos, quia omnia quæ audiui à Patre, nota feci vobis. Et iterum: Vos estis qui permansistis mecum, &c. & ego dispono vobis regnum, &c. Felix igitur est, qui in Christum credit, sed multò felicior, cui Christus se credit: hoc enim nõ omnibus contingit. Sic plærique videntur credere Christo, fidemq; suam supra modum iactãt, interim aũt Christus seipsum eis minimè credit, vt quos vel in manifestos errores, vel in horrenda peccata incidere permittit. Discãt igitur hic euãgelici prædicatores, non statim omnia mysteria doctrinæ sublimis, rudium animis committere, sed paruulis in Christo lac potum dare, donec & ipsi grãdescant, quemadmodum & Christus: Adhuc, inquit, multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Deinde discant, non proijcere sanctum canibus, nec margaritas ante porcos. Discat & omnis Christianus, non confidere in homine, nec ponere carnem brachium suum. Quamuis enim vera charitas non cogitat malum, non est suspicax, sed omnia bona sibi de proximo pollicetur & sperat: fides tamen in solo Deo sperat & confidit, non in homine. Scit enim quòd omnis homo mendax, & quòd Aegyptus homo, & non Deus, & quòd vana salus hominis.

Psal. 17. Mat. 15. Ioan. 15 Ioan. 16. Matt. 7. Hier. 17. 1. Co. 13. Psal. 115 Esai. 31. Psal. 59 2. Ti. 2.

Eò quòd ipse nosset omnes, &c.]

Causam addit, cur seipsum non se eis credebat: Nouit Dominus qui sunt eius, nouit quibus mysteria sua committat. Hoc autem verbo subindicat humani cordis peruersitatem, qua fit, vt rarus inueniatur, qui fidelis sit: Cor enim hominis prauum & inscrutabile. Omnes suarum rerum studiosi sunt, in necessitate non constant, sed derelinquunt nos vanos, & omni auxilio destitutos. Huc pertinẽt prouerbia: Proximus sum egomet mihi. Item: Tunica pallio propior est. Hinc Esaias monet: Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, hoc est, nolite confidere, &c. Hanc pessimam naturam Christus in homine agnoscebat, ideo non credebat semetipsum eis. Hic igitur vides, cur in solum Deum iubemur confidere: Is enim solus est, qui fallere nequit. Deinde hic vides causam, cur Deus vasis iræ non confert gratiam: Ipse, inquit, nouit omnes, quod idem est, ac si quis dicat de prouido aliquo homine. Noluit vasculis illis vel illis vinum suum infundere, eò quòd illa sciret cœno plena esse, & non erat opus, vt quis pro illo iret inspicere: ipse enim per semetipsum ea perspexit. Non igitur dicat figmentum factori suo, Quid me ita finxisti, sed sibi imputet, si Dei dona non habet, imò emundet se ab omni iniquitate, & fiet vas honoris, vt Paulus ait: Pulchrè autem Ioannes etiam hic Christi diuinitatem ostendit contra hæreticos. Humanorum enim cordium cognitio, solius Dei est, qui ea formauit. Hinc ad Samuelem dicitur. Homo videt ea quæ patent: Deus autem intuetur cor. Et Salomon: Tu solus nosti corda hominum. Et in Hieremia: Ego Dominus scrutans corda & renes. Sic & Iob:

Hier. 17. Esai. 2. Rom. 9. 2. Ti. 2. 1. Re. 16. 3. Reg. 8

Hier. 17. Iob. 26. Nudus est infernus coram eo, & nullum Eccl. 23. est operimentum perditioni. Item, Ocu Hebr. 4 li domini lucidiores sole, profundũ abyssi & hominum corda prospiciunt, &c. In summa, Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Omnia autem hæc Ioãnes Christo tribuit: Ipse, inquit, noscebat omnes: ipse sciebat quid esset in homine: ipse nullius testimonio egebat. Diligenter autem obseruanda sunt hæc verba. Quia enim Christus omnes cognoscit, frustra sub ouina pelle se abscondit lupus. Et quia nõ indiget alicuius testimonio, frustrà erit & est omnis excusatio: Ego, inquit, sum, ego vidi, &c. Hiere. 7 Et quia ipse scit quid est in homine, nemo propter suam infirmitatem desperet, quandoquidem Psal. 102 Deus nouit figmẽtum nostrum. Sed nec Mat. 26 quisquam de sua fortitudine præsumat, quemadmodum Petrus fecit, quẽ Christus frustra infirmitatis propriæ admonebat. Multò minus quisquam peccata sua Psa. 138. Deo abscondita credat: Imperfectũ, inquit, meum viderũt oculi tui, &c. Ex hoc igitur capite, quatuor Christianorum genera colligere possum⁹. Aliqui enim sunt verè Christiani, hi per discipulos designãtur. Aliqui manifeste mali Christiani, hi signantur per eos quos è templo eiecit 1. Cor. 6 Christus. Lata enim est sententia, quòd omnis fornicator aut auarus, &c. non habet partem in regno Christi & Dei, imò Apo. 21. pars eorum in stagno ignis. Aliqui sunt desides & ignaui Christiani, neque calidi, neque frigidi: Hi signantur per eos, qui ad nuptias conuenerant, Aliqui sunt falsi Christiani, qui sub nomine & verbo Apoc. 3. Christi, & ipsi errant, & alios seducunt. Hi signantur per eos, qui credebant quidem in Christum, sed Christus non se credebat eis. Det Dominus, vt veri Christiani inueniamur.

Caput tertium.

T erat homo ex Phariseis, &c.]

Hoc capite Euangelista noster singulari diligentia describit colloquiũ illud Christi cum Nicodemo, nec immeritò. Est enim notatu dignissimum vt in quo non aniles fabulæ, sed res notatu dignissimæ, imò summa Christianæ doctrinæ tractãtur. Præterea in hoc colloquio vtraque persona adeò sui similis est, támque sinceriter suum agit officium, Nicodemus in quærendo, Christus in respondendo, vt vel ex hoc vno petendum esset exemplum, tam prædicatoribus quàm auditoribus imitandum: quandoquidem experientia testis est, quòd omnium maximè hoc tempore Ecclesiam perturbant indiscreti prædicatores, & carnales auditores. Singula aũt verba emphasim quandã habent. Primò coniunctio (Et) annectit hoc capitulum his, quæ proximè præce- Sup. c. 2 dunt, vbi dictũ est, quòd multi credebãt in Iesum, quorum vnus hic ponitur, sed tanquã perfectior alijs. Siquidem huic se credit & manifestat Christus, alijs autem non itẽ: ex eadem causa, quam & suprà posuit. Sicut enim illis se non credidit, sciens ipsos non firmos permansuros, sic hunc præuidens firmũ, seipsum illi credit. Nã & posteà idem Nicodemus, non semel fidẽ suam in Christum egregiè testatus est, primò cùm apud Pharisæos eum defendens: Nunquid, inquit, lex nostra Ioan. 7. dãnat hominem, antequã sciatur causa Ioan. 19 eius? Maximè autem, cùm Christum ab alijs crucifixũ ipse solẽniter sepeliuit. Vides igitur etiã hic, cur Deus vni plus tribuat vel gratiæ vel sapientiæ, quã alteri. Nẽpe, quia vnus magis dispositus est ad accipiendum, quàm alius. Hic autem dispositus est ad accipiẽda Dei dona, q ardẽter ea quærit & esurit. Iuxta illud: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiã, ipsi saturabuntur. Matt. 5. Itẽ, Esuriẽtes impleuit bonis &c. Lucæ. 1. Deinde is meretur maiora, qui acceptis bene vtitur, & grat⁹ est. Iuxta illud. Quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te con- Mat. 25. stituam, &c. Talis erat Nicodemus, non aũt alij, ideò Euangelista eum hominem nominat, vt hoc nomine dignũ, non natura tantùm, sed quia ratione vtebatur. Ad hoc enim Deus homini nedũ sensus, sed & rationẽ, & insuper legem suã dedit, Eccle. 17 vt à malo retraheret, atq; ad omne bonũ extimularet, ne esset sicut equus & mulus, quib⁹ nõ est intellectus. Psal. 31. Erant quidẽ etiam illi, quibus Christus seipsum non credebat, natura homines, sed quia non ratio-

rationabilitate quærebant quæ nescie- bant, quodammodo homines nõ erant. Sicut igitur è multis, qui in Christũ cre- diderunt, solum Nicodemum hominis vocabulo dignatus est Euangelista, sic ve rè inter innumeros Christianos, vix vnũ aut alterum inuenies, qui ratione & non affectibus ducatur. Hominis igitur cog- nomine indignus est, qui non secundum rationem, sed tantùm secundum sensua- litatem viuit. Item, qui velut iumentum computrescit in stercore suo. Itẽ nũquam nec ad Deũ, nec ad cælum respicit, cùm Deus etiam, Poeta teste, ideo dederit ho mini os sublime, vt ad cælum nõ ad ter ram oculos leuaret. Item homines, dici non merentur, qui vel occultè mordent, vt serpentes: vel apertè alijs nocẽt, vt be stiæ. Iam vide, quàm paucos verè homi nes inuenias in tãto numero hominum, vt non mirum sit, paucos esse Christia- nos. Qui enim non meretur dici homo, quomodo posset esse Christianus? Erat aũt hic Nicodemus ex Pharisæis, hoc est erat & doctus, & coram mundo iustus. (Nã Pharisæi & scientia & externa iusti- tia conspicui erant. Vnde & Paulus eorũ sectam certissimam nominat inter alias) & tamen hic Nicodemus tam doctus & iustus, non erubescit à Christo nedum di scere, sed ea discere, quæ ad iustitiam per tinent. Hic igitur manifestè superbia no- stra confunditur, qui si vel paululũ sapiẽ tiæ vel iustitiæ nos habere nobis persua demus, omnes cõciones & scripturas cõ- temnimus, quasi nihil nobis necessarias. Quo fit, vt apud nullos contemptius sit verbum Dei, quàm apud eos, qui vel de scientia vel iustitia sua præsumunt, cùm tamẽ certum sit, quòd nullus tam doctus sit, qui non plura ignoret: nec rarò cõtin gat, vt quis se iustum esse præsumat, qui tamen nondum scit, quid sit vera iustitia & vbi quærenda. Prætereà etiã ideo ex Pharisæis fuisse dicitur, quia cùm ipsi secundum nomen suum verè à Deo di- uisi essent. (Nam Pharisæus diuisum vel segregatum significat) Nicodemus, qui hactenus inter eos erat, nunc ab eis exiens, vni adhæsit, vni verbo Dei se coniunxit. Demum, ne quis puta- ret solos populares Christo adhæsisse, addit Ioannes: [Erat princeps Iudæo- rùm.] Quãuis enim Deus infirma mun- di elegerit, vt fortia quæque confunde- ret, tamen nec omnes doctos, aut poten tes abiecit. Quòd autem pauci ex eis sal- ui fiant, vel hinc satis perspici potest, quòd ex tot principibus vnus Nicode- mus credidit. Difficilè enim credere pos- sunt, qui gloriam mũdi amant: Quomo do, inquit, potestis credere, qui gloriã ab inuicẽ accipitis, &c. Insigniter igitur for- tis fuit hic Nicodemus, vt quẽ nec diui- tiæ, nec mundi gloria à pietatis studio re tardare potuerunt, cùm plæriq; alij tam facilè ab his capiantur.

Iocl. 1 · Act. 26. · 1. Cor. 1. · Ioan. 5.

Hic venit ad Iesum nocte.]

Prædixerat enim propheta, tempus es- se requirendi Dominum, cùm venisset, qui doceret iustitiam. Piam itaque solici tudinem in Nicodemo indicat, quòd ve- nit, & omnibus alijs relictis & posthabi- tis, ad hoc vnum se accinxit, vt pietatem disceret. Sic nimirum, qui discere vult à Christo, omnia alia seponat, ne semen verbi Dei inter spinas cadat, & ab eisdem suffocetur. Quòd autem ad Iesum venit, fidei est, sic enim olim in Esaia prædictũ est de Christo: Venite ascendamus ad montem Domini, &c. Et docebit nos vias suas, &c. Et in Psalmo. Accedite ad eum, & illuminamini, &c. Quòd autem nocte venit, vel ideo factum est, vt in se- creto posset colloqui cum Christo, nul- lo impediente. Quo monemur, vt acces- suri ad Christi doctrinam, seponamus ne dum curas & solicitudines mundi, sed e- tiam omnem arrogantiam & proter- uiam, ac totos nos cõmittamus eius do- ctrinæ. Scriptum est enim: Qui appro- pinquant pedibus illius, hoc est, qui totos se humiliant & deijciunt, hi accipient de doctrina eius. Vide autem, quàm dissimi lis fuerit hic Nicodemus alijs Pharisæis. Illi nocte miserunt ad comprehenden- dum Iesum, hic autem ad audiendum eum nocte venit. Illi hora sua malè vsi sunt & potestate tenebrarum, hic doctri næ aptum nocturni silentij bene capta- uit otium: & illi quidem compre- hendendo & ligando amiserunt Sal- uatorem Christum, hic interrogando & audiendo, inuenit & tenuit Christũ Dei verbum. Scriptum est enim: Beatus ho- mo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, &c. Summa, hic erat & est prin-

Osee. 10 · Mat. 13. · Esaiæ. 2. · Psal. 33. · Deut 33 · Ioan. 18. · Prou. 8.

princeps verorum Iudæorum: illi autem erant & manserunt genimina viperarum. Matt.3. Vel ideò noctè venit ad Iesum, quia & pu debat eum, qui inter Iudaicæ gentis prin cipes præeminebat, humilis Iesu discipu- lum videri. Deinde timebat, ne cui pri- mus consessus in synagoga tribuebatur, è synagoga eijceretur. Nec mirum, si tan- tæ adhuc imperfectionis erat, cùm etiam sanctissimi homines non careant huius- modi affectibus. Sic Gedeon noctu con- fregit statuam Baal, propter timorem ci- uium suorum, Iudic. vi. Sic etiam discipu li in passione Christi latent, nec prodire audent, &c. Nihil enim difficilius vinci- tur & expellitur, quàm amor sui, & timor mundanus. Hæc enim duo: plærosque om- nino impediunt à salute. In tenebris igi- tur ad Christum venit Nicodemus, quia adhuc in tenebris erat: vt qui nondũ rena tus esset. Solis enim renatis dicitur: Eratis aliquãdo tenebræ, nũc aũt lux in Dño. Ephes.5

Rabbi, Scimus quia à Deo venisti magister.

Hoc verbo primò videmus, Nicode- mum perturbati fuisse animi, ob varieta- tem dogmatũ. Nam Pharisæi, inter quos educatus erat, iustitiam tribuebant operi bus: Christus autem iustitiam tribuebat fidei. Non autem poterat Nicodemus Christi doctrinam refellere, quæ tot mira culis confirmabatur: Nec omnino ei cre dere audebat, ne videretur legem & ope- ra damnare. Cùm igitur hunc nodum per seipsum dissoluere non posset, ad Christũ accessit, in hoc vno multò prudentior quàm nos sumus, qui etiamsi ob varieta- tem dogmatum nonnihil dubitemus, nõ tamen consilium quærimus. Deinde hoc verbo piã ipsius mentẽ videmus, Nã cùm eo aio ad Christũ accessisset, vt eũ de re- bus dubijs interrogaret, in præsentia ta- men positus, nihil omnino interrogat, sed tantùm Christũ præconijs celebrat: [Rabbi] inquit, &c. Quasi diceret, tanta sunt quæ me fugiũt, vt ipse nesciã, qd pri mò, qd vltimò, interrogare debeã: Tu igi- tur, qui à Deo nobis magister datus es, doce ea, quæ maximè necessaria sunt. Sic pius quisque nihil præscribit Deo, sed discipulum se exhibet, non magistrum. Scit enim scriptum esse. Ego Dominus docens te vtilia, ideò omnino se Deo cõ- Esai.48. mittit, ac boni consulit, quicquid è verbo Dei audierit: scit enim se pluribus indige re, semperque cogitat, quòd Nicodemus hic ore proloquitur: [Scimus, quia veni- sti magister à Deo, &c.] Contra, impij vo lunt ea tantùm doceri, quæ sibi placent, eaque taceri, quæ displicent: quod si non fiat, statim verbum Dei negligunt. Dein- de, quemadmodum Nicodemus hìc fa- cit circa doctrinam, sic pius quisque etiam in alijs rebus facit, vt in oratione. Quan- tumcunque enim secum decreuerit, quid à Deo petere velit, tamen cùm orare inci- pit, omnia in Dei ponit voluntate, dicẽs: Fiat volũtas tua. Nũc verba inspiciamus. Matt.6. [Rabbi, &c.] Putabat se Nicodemus mag nificum titulum Christo dedisse, cùm eũ Rabbi nominasset: Pharisæi enim om- nium maximè id ambiebant, vt vocaren tur ab hominibus Rabbi. Verùm hæc quamuis esset magnifica opinio de Chri- sto, longe tamen erat infra illius dignita- tem. Mat.23. Nihil enim aliud eum esse suspica- batur, quàm prophetam aliquem, cui Deus faueret, & adesset in edendis miracu lis. Atqui Christus nedum magister, sed & Deus erat. Hinc Petrus lõgè sublimio- ri titulo eũ insigniuit: Tu, inquit, es Chri stus filius Dei viui. Mat.16. Et Apostoli eum nõ tantùm magistrũ, sed & Dñm vocabãt: Vos, inqt, vocatis me magister & Dñe, & bene dicitis, &c. Ioan.13 Hoc aũt Nicodemus nõ- dum poterat, quia nemo potest dicere: Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Se- quitur: [Scimus quia à Deo venisti, &c.] 1. Co.12 Quasi diceret, sanctitate vitæ & miracu- lis tuis ita conclusus sum, vt nihil mali de te suspicer, quicquid alij de te dixerint. Obserua, quòd in plurali loquitur: [Sci- mus] inquit. Quo verbo innuit, Phari- Lucæ 11. sæos non ex ignorantia, sed ex certa ma- litia dixisse: In Beelzebub eijcit dæ- monia, &c. Item, Hunc nescimus vnde Ioan.9. sit. Quomodo enim ex tot miracu- lis nõn deprehendissent, quod Magi apud Exod.8. Aegyptios ex vno miraculo deprehende- rant, nempe, digitum Dei esse, qui hæc o- peraretur? Matt.12 Claret igitur ex hoc verbo, quòd Iudæi in Spiritum sanctum pecca- uerunt, quod peccatum nunquam eis re- mittetur, neque hic, neque in futuro, nisi ad Christum conuertantur, Quod autem subdit: [A Deo venisti magister.] satis Deu.18. innuit, Christum eum esse, de quo Moy-

ses prædixerat: Prophetam suscitabit vobis Deus similem mei, &c. Tantùm enim duo præcipui prædicatores, & magistri à Deo dati sunt, Moyses scilicet & Christus, ille vt legem, hic vt Euangelium mundo annunciaret.

Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu, &c.]

Verissimè dictum. Fecerunt & Magi signa, verùm ex potestate dæmonũ, nec tamen quæcunque facere possunt, vt patet in Magis Pharaonis. Exod. 8. Fecerunt etiam prophetæ, Apostoli, aliique sancti signa, verùm non ex virtute propria. Christus autē ex propria potestate fecit signa, quod patet ex ipsius verbis. Matt. 8. Sic enim ad leprosum ait: Volo, mundare. Sic ad mortuũ: Lucæ 7. Adolescens tibi dico surge. Sic ad dæmonem. Marc. 9. Surde & mute spiritus ego tibi præcipio vt exeas, &c. In hũc modum nemo alius potuit signa facere. Ex hoc autem loco vides, Nicodemum ex eorum numero fuisse, qui miraculis moti in Christum crediderunt: quamuis longè perfectius q̃ alij. Illi enim tantùm signa attendebant, non etiam verba Christi, ideo cessantibus signis, omnes à Christo defecerunt. Hic autem præter signa, etiam verbum Christi requirebat, ideò omnibus alijs negantibus, hic in fide perstitit, vt patet Ioannis decimo nono. Si igitur Nicodemus solis miraculis permotus, tantum tribuit Christo, vt non dubitaret ipsum à Deo esse, quanto magis nos in ipso omnem fiduciam collocare debemus, qui supra signa etiam vocem patris audiuimus dicentem: Mat. 17. Hic est filius meus dilectus, &c. Ipsum audite.

Amen amen dico tibi, &c.]

Solum ex Pharisæis Nicodemũ Christus benigno dignatur alloquio & respõso. Alijs enim Pharisæis interrogãtibus, aut duriter respondit, vt cùm dixit: Quid me tentatis hypocritæ. Mat. 22. Item, Quare & vos transgredimini præcepta Dei, propter traditiones vestras, &c. Mat. 15. Aut omnino nihil eis respondit, vt cùm interrogarent, in qua potestate hæc faceret, &c. Matt. 21. Nec mirum: Omnes enim eorum interrogationes aut erant captiosæ, aut inuidiosæ & malignæ, aut infideles & procaces. Huius verò Nicodemi interrogatio, ciuilis erat & candida. Non enim cõuenit Christum, vt contendat pertinaciter, aut astutè eũ in sermone capiat, aut vt tentet malitiose, sed vt discat. Sic & nunc qui Dominũ quærere vult, in simplicitate cordis quærat eum. Inuenitur enim ab his, qui non tentant eum: Econtra Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Sapiē. 1. Hoc autem suo respõso, Christus insigne exemplum præbuit omnibus prædicatoribus. Primò siquidem Nicodemum, quamuis intempestiuè interpellantem, non repulit, quo facto primum ostendere voluit, se semper paratum ad recipiendum prodigum filium à peccatis reuertentē. Luc. 15. Deinde hoc facto docuit omnes pastores, vt parati sint omni tempore commisso sibi gregi consulere: Alioqui sanguis percũtium de manibus eorum requiretur. Ezech. 3. Ad hoc igitur omnibus nobis persuadendum, quamuis Nicodemus admodum rudis esset in rebus spiritualibus, vt infrà patebit, tamen benignè eum Christus tractat, ac paulatim ruditatem eius ad maiora prouehit. Sic enim de ipso prædictum est: Non contendet, nec clamabit, nec audietur in plateis clamor eius. Esai. 42. Iuxta hoc exemplum & Paulus præcipit, vt firmiores tolerent infirmitates imperfectorũ, &c. Rom. 15. Præterea, quamuis Nicodemus in vtranque patrem claudicaret, animumque suum & mundo & Deo partiretur, non tamen eum ob id coarguit, sed dissimulauit, quemadmodum medicus multa dissimulat & patitur ab infirmo, itemque mater in filio: non tamē ob id eum expellit, imò & teneriùs eum fouet, quò infirmior est. Sic Christus hìc egit, de ipso enim scriptum est: Calamum quassatum non comminuet, & linum fumigans non extinguet. Esai. 42. Alioqui quemadmodum Helias Israelitis olim dixit: 3. Re. 18. Quousque claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal est Deus, sequimini eum. Sic & Christus hìc potuisset Nicodemo dicere: Non potes duobus Dominis seruire, Deo scilicet & mundanæ gloriæ. Matt. 6. Itemque: Quem mei puduerit apud homines, huius & me pudebit apud Patrem meum, Lucæ 6. imò cùm Nicodemus dixisset: Scimus, quia à Deo venisti, potuisset Christus dicere: Cur ergo times? cur non apertè confiteris? cur nocte aduenis? Verùm nihil horum facit, qui enim

enim aliàs deiecto sunt animo, non duriter tractandi sunt, sed leniter fouendi, ne omnino desperent. Hinc Salomon: Date syceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt corde, vt obliuiscantur egestatis suæ, &c. Sed iam ipsa verba attendamus. Primò, vt somnolentum auditorum excitet, præmittit: [Amen, amen.] Hoc autem verbum in Ioanne plærunque geminat, nō aūt in alijs Euāgelistis: q̄a nimirū quæ Ioānes scribit, maiora & diuiniora sunt, & idcirco cōcitatiore .i. geminato semper affirmationis clamore, magis attentum efflagitant auditoris animum. Quamuis etiam sic possit intelligi, quòd Amen dictum sit pro ipso nomine veritatis, quæ est ipse filius Dei. Iuxta illud: Hæc dicit, Amen testis fidelis, &c. vt sit sensus, cùm dicit: [Amen, amen dico.] Quasi diceret, Ego veritas veritatem vobis dico. Deinde est & aliud, quod hic obseruare debemus, nempe ineffabilem Dei bonitatem, qua ita nostræ imbecillitati condescendit, vt non contentus simplici verbo sua nobis verba & promissiones annunciare, sed insuper addat & iuramentum, videlicet, vt hæredibus gratiæ per hoc ostenderet immobilitatem consilij sui, nosque per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatiū habeamus. Summa, cùm audieris Christum sæpissimè dicentem: Amen amen dico vobis, &c. certus sis, quòd in ipso non sit. Est & Nō, sed omnia in ipso sint Est, hoc est, vera & certissima.

Prou. 31 | Apoc. 3. | Hebr. 6. | 2. Cor. 1

Nisi quis natus fuerit denuo, &c.]

Nihil expressè interrogarat Nicodem⁹, & tamen Christus primò omnium de regeneratione respondet. Per hoc autē docuit prædicatores, vt primò faciāt arborē bonam, & deinde bonos fructus requirant, hoc est, vt primò doceant fidem, qua homo iustificatur, & deinde opera bona. Hoc autem vno & breui verbo, summā totius Christianæ doctrinæ comprehendit. Homo quidem ad beatitudinem creatus est: verùm, quia propter peccatū maledictionem incurrit, factum est, vt nedū ipse omniáque eius, sed & omnes posteri eius maledicti sint. Quia igitur ex Adam nati sumus, omnes inutiles & abominabiles facti sumus in corpore & anima, & omnibus viribus nostris. Nisi igitur per gratiam Dei renascamur, ac planè ex filijs Adæ, filij Dei efficiamur, frustranea sunt omnia quæ agimus, conamur, cogitamus aut loquimur, imò vani sumus & nos ipsi, & omnis ratio, voluntas, vires, & opera nostra. Itáque qui cupit intrare regnum Dei, oportet vt nouus homo efficiatur. Sic & qui cupit videre regnum Dei, hoc est, intelligere mysteria regni Dei, & hanc cœlestem doctrinam, quemadmodum Deus ipsi Iacob ostendit regnum Dei in scala illa erecta, &c. is seponat carnalem suam prudentiam, abneget rationem suam, contemnat vires suas, ac totum se tradat captiuum verbo Dei. Hoc igitur verbo Christus omnes nos ac omnia nostra damnat, vt eò fortiùs nos ad quærendum à se auxilium prouocet. Deinde hoc verbo omnem fiduciam in nos vel opera nostra nobis extorquet, ac baculum illum arūdineum nobis aufert, vt discamus in sola Dei misericordia fidere. Fides enim est baculus senectutis nostræ firmissimus, quo solo possumus Iordanem istum tentationum pertransire, cuius figura in Iacob præcessit, &c. Hinc igitur disce, quam ob causam Deus opera nostra & conatus plærunque in scriptura damnat. Non enim hoc facit, vt ad desperationem nos inducat, aut quòd bona piorum opera ipsi non placeant, sed vt doceat nos in sola Dei misericordia sperare. Denique ex hoc verbo quilibet discat, num veteri illi homini similior sit, q̄ nouo, hoc est, Christo. Si enim vetus ille homo adhuc in te impunè viuit, iam ad te pertinet verbum illud Christi: [Nisi natus fueris denuo, &c.]

Matt. 12. | Gene. 1. | Gen. 28. | 2. Co. 10 | Gen. 32.

Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex.]

Diligenter obseruandum hoc inter Christum & Nicodemum colloquium. Nam vtráque persona, & potentia, & sapientia, & iustitia conspicua erat, sed dissimiliter. Nicodemus enim princeps erat Iudæorum, Christus autem princeps cælorum: Ille mundanā habebat sapiētiam, Christus erat sapientia Patris: Ille iustus erat apud homines, Christ⁹ autem iustus erat apud Deum, imò omnis iustitiæ autor, & hominum iustificator. Nullo modo autem vel potentia, vel sapientia, vel iustitia humana, conferri potest potentiæ

sapientiæ aut iustitiæ Dei. Quãuis enim homo homini comparatus, vnus alteri nobilior, sapientior aut iustior videatur, tamen si ad Dei potentiam, sapientiam, iustitiam aspiciamus, omnes æqualiter sumus infirmi, inscij & peccatores, nec vnus vel pilo excellit alium. Omnes enim egemus gratia Dei. Hinc est, quòd Nicodemus inter Iudæos tam potens, tam doctus, tam iustus, statim in primo congressu omnem animi ferociam & confidentiam, in se vel sua seponit, ac Christo palmam præbet: Tu, inquit, à Deo venisti Magister. Sic igitur ad primum Christi verbum cum omni sua sapientia succumbit Nicodemus, vt nec verba Christi intelligeret, tantùm abest, vt respõdere posset. Attamen non mirum est, quòd verba Christi non intellexerit. Animalis enim homo non sapit ea, quæ Dei sunt: Stultitia enim est illi, &c. Nunquam tale quid audierat Nicodemus, nec aliam natiuitatem nouerat, quàm carnalem. Hoc tamẽ in ipso commendandum est, quòd nõ cessat interrogare. Alij Pharisæi audito Christi verbo, risissent atque abijssent, hic autem perseuerat pulsando, donec aperiatur ei. Sic enim pius quisque per vias & plateas circuit, quærens quem diligit, nec quiescere potest, donec inuentũ introducat in domum & cubiculum suum. Sic perturbata conscientia, quiescere nequit, donec veram pacem inueniat, quam tamen nusquam nisi in solo Christo inuenit, etiamsi omnem substantiam suam in medicos expendat, quemadmodum in muliere videmus, fluxu sanguinis laborante, imò ob eam causam Christus interdum obscurè locutus est, vt pius quisque haberet ansam quærendi. Cæterùm, quòd Nicodemus verba Christi impossibilia iudicat, hinc prouenit, quòd ea ratione naturali, & cogitationibus carnalibus apprehendit, quemadmodum & hi faciunt, qui corpus Christi in Sacramento negant. Atqui hìc manifestè vides, quòd humanæ rationes & carnales cogitationes impediũt intellectũ verbi Dei. Cùm igitur nos fideles simus, oportet vt omissis cogitationibus carnalibus, fidem sequamur. Quòd si verba Christi hæc, seposita carnali ratione, intelligas, nihil absurdum aut impossibile videbis, imò si spiritualiter ea intelligas, videbis nedum possibile, sed & necessarium esse, vt quãtumuis etiam senex renascatur. Quò enim quis magis inueteratus est in malitia, eò magis opus habet regeneratione, ne nimio peccatorum pondere in profundum deprimatur. Sic & spiritualiter potest homo reuerti in vterum matris. Si enim hominem in natura corrupta post lapsum attendas, mater nostra est concupiscentia & peccatum: in his enim & cõcepti & nati sumus. Quot autẽ sunt, qui etiam post baptismum ad ventrẽ matris huius, hoc est, ad concupiscentiam & peccatum reuertuntur, in quos competit illud propheticum: In die ortus tui, non est præcisus vmbilicus tuus, adhuc enim adhæres impiæ matri. Si autem hominem attendas secũdum primam sui creationem, mater nostra est gratia. Ex gratia enim creati, & ad tantam dignitatem euecti sumus. De cuius vtero nunc malè nati & proiecti sumus, quando in primo parente deserta Paradisi requie, propter peccatum expulsi, in hoc exilium decidimus. Cuius natiuitatis infœlicitatem, deplorat Iob, cùm dicit: Pereat dies, in qua natus sum, &c. Et tamen ad vterum huius matris, id est, gratiæ redire possumus. Sic enim redierunt Manasses, Dauid, Petrus, & innumeri alij.

Rom. 3.
1. Cor. 2
Lucæ 11.
Cant. 3.
Lucæ 8.
Psal. 50
Ezec. 16
Iob. 3.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, &c.]

Paulatim Nicodemũ ad maiora perducit, seque subinde clarius ei manifestat. Cùm enim suprà simpliciter dixisset, necessariam esse regenerationem, hìc explicat quomodo ea fiat. Item, cùm suprà tãtùm de visione regni cælorum dixisset, hìc mentionem facit de ingressu, quod lõgè maius est. Sic Deus se à principio non statim homini totum ostendit. Primò enim quasi stat post parietem, & respicit per cancellos. Deinde paulatim sese magis ac magis aperit, quò feruentius homo quæsierit, ducitque eum de virtute in virtutem, donec videat Deum deorum in Sion, iamque cum Patriarcha Iacob exclamet: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Ad hanc autem perfectam Dei cognitionem, non omnes perueniũt, sed: Qui manè, inquit, vigilauerit ad me, inueniet me, &c. Quod autem dicit de aqua & spiritu, sic accipi potest,

Cant. 2.
Psal. 83.
Gen. 32.
Prou. 8.

vt sit Metaphorica locutio. Terra siquidem infimum elementum est, & crassius quàm alia: subtiliora autem & superiora sunt aqua, aër, ignis. Constat autem, quòd primus homo è terra factus est. Accedente igitur peccato, factum est, vt homo iã nihil aliud sapiat, quàm terrã: nihil aliud sciat aut possit, quàm peccare, ac propter peccatum maledici, mori & dãnari. Quia igitur tam male cessit prima natiuitas è terra, necessaria erat alia natiuas, quæ fieret è superiorib9 & subtiliorib9 elemẽtis, vt sunt aqua, aër, ignis. Vt enim regnum cælorum intrare possimus, omnino necesse est, vt ex crassa illa, ponderosa ac terrestri, fiat subtilis ac spiritualis creatura. Huc adduci potest, quod Christus dicit, Paucos esse, qui per angustam illam portam intrare possint ad vitam, nimirum, quia terreni sunt & crassi, sarcinisque temporalium rerum onusti. Ob quã causam & in alio loco asserit, difficulter fieri posse, vt diues ingrediatur regnum cælorũ. Vel aliter, Per aquã potest intelligi mortificatio. Nam & aliàs frequenter crux & tribulatio per aquam significatur, vt est illud: Assumpsit me de aquis multis. Itẽ: Intrauerunt aquæ vsq; ad animã meam. Per spiritum autem vel aërem, qui est vita omnium spirantium, viuificatio significatur, vt sit sensus. Nemo intrare potest in regnum cælorũ, nisi priùs moriatur secundum veterem hominem, & reuiuiscat in nouum hominem. Primus enim gradus iustificatiõis est mortificatio: hæc enim præcedere debet. Sic enim Christus ait: Qui vult venire post me, abneget seipsum, &c. Item: Si vis perfectus esse, vade vende omnia quæ habes, &c. Item: Si qs venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, &c. Secundus gradus est viuificatio: Et mortificatio quidem fit per legem. Ea enim mortificat, humiliat, ac deijcit: Viuificatio autem fit per Euangelium: per ipsum enim promittitur gratia, qua homo spem & animũ recipit. Clamat enim Christus in Euangelio: Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. Hoc audiens homo, & reipsa experiens, incipit amare tam benignum redemptorem, ac in omnibus ei obtemperare studet, planeque nouus homo efficitur, nouosque mores induit. Huc pertinet quod Ioannes ait de Christo: Ipse baptizabit vos Spiritu sancto & igni. Primò enim spiritum dat Christus, hunc sequitur ignis ille diuinus, quo homo, quemadmodum ignis, sursum tendit, & totus in amorem Dei & proximi inardescit. Ad literam autem textus hic pertinet ad sacramentum baptismi, atque in eum sensum exposuerũt ferme omnes veteres hunc locum: Non enim tam facilè ad tropos confugiebant, vt quidam ex nostris faciunt. Cùm autem baptismus sit primum sacramentorum, à paucis quidem satis intellectum, à plærisque autem etiam impugnatum, diligenter attendenda sunt verba Christi. Primò igitur, quòd Christus doctrinam suam à baptismo auspicatur (nam hactenus nihil legitur docuisse) clarè ostendere voluit, à baptismo incipiendum esse Christianismum. Sicut enim in rebus externis nulla huius mundi commoda sentire potest homo, nisi prius nascatur, sic nec spiritualium potest esse particeps bonorum, nisi priùs in baptismo renascatur. Huc pertinet, quòd filijs Israel, ex Aegypto egressis, primò omnium occurrit mare, per quod transire eos oportebat: deinde solitudo, post hoc manna, subinde Iordanis, demum terra promissa. Sic tendentibus ad regnum cælorum, primò occurrit baptismus, Secundò tentationes variæ in mundo, Tertiò variæ è supernis consolationes, Quartò mors, qua transita ingrediuntur terram promissam. Deinde obserua, quòd Christus hic generaliter loquitur, & nullum excipit, ne quis putet, liberum esse, an quis velit vel nolit baptizari. Baptismus enim omnibus necessarius est ad salutem: Non, inquit, potest intrare in regnum cælorum, qui non renatus est. Nec obstat, quòd quidam etiam Martyres nõ fuerunt baptizati: hoc enim non ex contemptu baptismi prouenit, sed quia ipsum habere non potuerunt, tametsi ardenter desiderarent. Vnde creditur eos vel proprio sanguine, vel interna Spiritus sancti gratia baptizatos fuisse. Deus enim non alligauit potẽtiam suam sacramentis. Ordinata quidem voluntate per sacramenta dat gratiam, nihilominus tamen potest & sine sacramentis eam dare. Tertiò obserua, quòd Christus verba hæc loquitur ad hominem Iudæum. Amen, inquit, dico tibi, &c. Iudæi autẽ iam

Gene.2. Matt.7. Mat.19. Psal.17. Psal.68. Mat.16. Mat.19. Luc.14. Matt.11. Lucæ 3. Exo.14.

ante habebant circũcisionem, vt signum fœderis, nihilominus tamen Christus etiam eis imponit baptismum, quo clarè ostendit, Circuncisionem iam cessare debere: nec iniuria. Nam circuncisio erat signaculum fidei. Data enim erat ipsi Abrahæ in signum, quòd crederet diuinæ promissioni de futuro semine suo, in quo benedicendæ erant omnes gentes. Circuncisio igitur nihil aliud erat, quàm aperta professio expectandi seminis, & quisquis circuncisionem accipiebat, hoc ipso facto profitebatur, se expectare semen illud futurum, quod est Christus. Non enim facta est promissio de seminibus quasi de multis, sed quasi de vno, quod est Christus. Qui igitur post aduentum Christi circuncisionem necessariam ducit, is negat Christum venisse. Hinc Paulus: Si circuncidamini (inquit) Christus vobis nihil proderit. Congruè igitur cùm iam cessare deberet circuncisio, nimirum præsente Christo, aliud signum fœderis instituitur, scilicet baptismus. Quòd autem Iudæi garriũt, circuncisionẽ nõ posse immutari, cùm scriptũ sit. Statuit circũcisionẽ in pactũ sempiternũ, in fœdus æternũ, falsum est. Quomodo em̃ circũcidẽdi lex æterna esse poterit, cùm nascendi & generandi successio æterna non sit? Deinde nec ipsa scripturæ verba intelligunt: Facta est enim ipsis mensa eorum in laqueum, &c. Deus quidem voluit fœdus & pactum suum esse sempiternum, at circuncisio non fuit ipsum fœdus vel pactum, sed signum fœderis, vt clarè exprimitur. Quãtum igitur distat inter testatoris scriptum & sigillum, quod appenditur, tantum distat inter fœdus, quod Deus pepigit cum Abraham, & circuncisionem. Manet igitur etiam nunc fœdus ictum, tametsi signum fœderis sit mutatũ. Quàm congruè autem mutatum sit, vel ex hoc patet, quòd Deus ter fœdus suum cum homine renouauit, & semper nouum aliquod & perfectius vel proximius signum fœderis dedit. Primò cum Noë pepigit fœdus de non inducendo in posterum diluuio, & ad hoc conueniens signum dedit arcum in nubibus. Deinde cum Abraham & semine eius fœdus ipsum renouauit, ac Christum promisit: huic promissioni conueniens addidit signum circuncisionem. Postremò per Christum fœdus renouauit, ac in perpetuum sanciuit cum omnibus credentibus, huius fœderis signum est baptismus. Multò autem perfectius & efficacius est hoc nostrum fœderis signum, quàm priora. Nam Noë quidem signũ accepit, verùm extra se, in nubibus. Abrahã signũ accepit in corpore, sed tãtũ in vna parte corporis. Noster aut baptismus totum corpus occupat, quo significatur, nunc adesse plenitudinem gratiæ, &c. Quartò obserua, quòd Christus duo quædam in baptismo coniungit valde dissimilia, aquam scilicet & spiritum, quorũ vnum corporale & visibile est, alterum spirituale & inuisibile: nimirum, vt duplicis substantiæ hominem perfectè mundaret. Homo enim, ex corpore & anima constat. Sicut autem vtrumque à Deo creatum est, vtrumque per peccatum collapsum, sic Christus vtrumque restituere voluit, nempe vt totus homo per ipsum saluaretur. Ob eam causam inuisibili operationi suæ visibilia sacramẽta adiunxit, vt quælibet pars hominis haberet sibi cõueniens remedium, corpus corporalia, anima autem spiritualia. Sic in baptismo spiritus hominis habet Spiritũ sanctum, quo sanctificatur, corpus verò aquam, qua non minus sanctificatur. Neque absurdum est, etiam per aquam sanctificari corpus: quemadmodum enim aqua viribus ignis intensius calefacta, non aliter quàm ignis vrit, sic hîc aqua Spiritus sancti operatione, quem sibi adiunctum habet, in diuinam reformatur virtutem, qua baptizati corpus abstergit. Ita autem in baptismo aquam & spiritum coniunxit Deus, vt qui baptismum externè accipit ritè ac debito modo & forma, & non ficto animo, is verè intus accipit & Spiritum sanctum, quo anima à peccatis abluitur. Hinc est, quòd etiam in propheta hæc duo coniunxit Deus: Effundam, inquit, super vos aquam mundam, &c. Et dabo vobis spiritum nouum, &c. Quòd si dicis, quid opus fuit addere aquam, cùm potuisset solo spiritu nos mundare à peccatis? Respondeo, cur hominem ex terra creauit, cùm potuisset eũ ex nihilo creare? Nónne ideò, quia sic ei complacitum est? Et tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me ita fecisti? Potissima igitur ratio, cur per aquam nos

Marginalia: Rom. 4; Gene. 17; Galat. 3; Galat. 5; Gene. 17; Psal. 68.; Gen. 17.; Gene. 9; Gen. 17.; Ezec. 36; Gene. 2; Rom. 9

nos regenerare voluit, est ipsius voluntas & beneplacitum. Secunda ratio, vt per sensibile signum fidem nostram confirmaret. Tertia, vt subijciendo nos corporalibus elementis, superbiam nostram edomaret. Quartò etiam ideò in aqua regenerationis sacramentum instituit, quia aquam omnes habere possunt, nec quisquam se excusare potest. Quintò, quia aqua familiare est elemētum Spiritui sancto. Nam & in principio spiritus Domini ferebatur super aquas, & ex ea plæraque animalia creauit. Sextò, quia in aqua omnia illa sensibiliter videtur, quæ in baptismo inuisibiliter operatur Deus, vt sunt mortificatio, sepultura, resurrectio, vita. In aqua enim velut in sepulchro caput immergentibus, vetus homo sepelitur, emergentibus autē nouus resurgit: inde quàm facile nobis est immergi, & emersos respirare, tam facile est Deo veterem hominē sepelire, & nouū reducere. Huc pertinet, quod Paulus ait: Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem. Itē, Noster vetus homo simul crucifixus est, &c. Vides igitur non sine causa aquam adhiberi ad regenerationem. Hoc autem olim figuratum est per aquam expiationis. Item per aquam illā, quam Ezechiel vidit exire à latere dextro templi, &c. Item, per fontem illum, quem per Zachariam promisit Deus, &c. Potissimum autem per aquas diluuij, quemadmodū Petrus ait: Omnes has figuras potes adaptare, vt placet, &c. Quintò circa hoc Christi verbum obserua, quòd non dixit: Nisi quis baptizatus fuerit, sed nisi quis renatus fuerit, ne quis de solo externo baptismo glorietur. Non enim te saluabit baptismus, nisi renascaris. Renatus autē est, qui spiritu mentis suæ renouatus est, qui veterem hominem exuit cum actib[9] suis, & nouum induit, &c. Verùm multi illorū, qui baptizantur, non renouantur spiritu mentis suæ, exemplo sit Simon Magus, &c. Huiusmodi homines malis fœtibus comparantur, qui vtero quidem concipiuntur, sed non viuificantur, aut vitam inspiratam protinus admittentes, abortiui proijciūtur. Itē similes illis sunt, qui mare quidē transierunt, sed in deserto prostrati sunt, & repromissionis terram non introierunt. Sextò obserua, quòd baptismus nominatur à Christo spiritualis

Gene. 1. Rom. 6. Num. 19 Ezec. 47 Zach. 13 Gene. 7. 1. Pet. 3. Ephes. 4 Act. 8. Nu. 14.

natiuitas, idque conuenientissimè. Nam sicut in generatione carnali concurrunt pater & mater, sic in spirituali: Deus pater est, Ecclesia autē mater. Et Deus quidem spiritum dat, Ecclesia autem aquam. Secundò, sicut in natiuitate corporali, homo nascitur ad vitam, lucem, & ad huius mundi bona, sic in baptismo, homo nascitur ad vitam animæ, veram lucem, & bona cælestia. Tertiò, sicut homo tantùm semel nasci potest, sic tantùm semel baptizari. Qui autem baptismum iterat, sacramentum illudit. Ad hoc adducit Augustinus figuram de Ismaele, ludēte cum Isaac, propter quem lusum & ipse Ismael cum matre è domo eiectus est: videbatur enim lusus, sed verè persecutio erat, quemadmodum Paulus dicit: Sic lusus videtur iterum baptizare, sed verè illusio est & persecutio, ob quam meritò ab Ecclesia eijciuntur retinctores. Talis olim erat Donatus, qui causatus nescio quid in ministris, rebaptizabat homines, quasi baptismus super bonitatem ministri fundatus sit, & nō potiùs super verbum Dñi. Qualiscunque enim sit minister, tamen baptismus in se bonus est, nec melior efficitur ex bonitate conferentis, nec peior ex malitia ministri. Hinc est quòd Paulus arguit eos qui de ministris gloriabantur. Quis, inquit, est Paulus? quis Apollo? Nū diuisus est Christus, &c. Itaque sicut Esau, tametsi de libera natus, nō tamen ad hæreditatem admissus est: Econtra autem Dan & Neptalim, Gad & Azer, quamuis de ancillis nati, tamen inter alios possessionem accipiunt. Sic plærunque in Ecclesia contingit, vt à bono ministro baptizatus, malus efficiatur: & econtra à malo baptizatus, bonus fiat. Prædictum Donatum sequuntur & nostri Anabaptistæ, imò non parum deteriores sunt. Primò enim vniuersam damnant Ecclesiam, quæ baptizauit paruulos iam inde ab initio. Nā & Paulus legitur baptizasse Stephanæ domū, hoc est, totā familiā, in qua verisimile est, etiam pueros fuisse. Secundò baptismū paruulorum nihil valere dicunt, cùm fateri cogantur, non paucos fuisse in pueritia baptizatos, qui postea Spiritu sancto pleni fuerunt. Certum est autem, quod Spiritus sanctus solis his dona sua iustificantia tribuit, qui ad eum pertinent, quales sunt soli baptizati.

Gene. 21 Galat. 4 1. Cor. 1. Ibidem.

Si igitur baptismus paruulorum nihil esset, non eis dedisset ampliorem gratiam. Tertiò nolunt pueros Christianorum partem habere in signo fœderis, cùm videant in veteri Testamento præceptum fuisse, vt & paruuli & adulti signũ circuncisionis haberent, audiantq; Christum clamantem: Sinite paruulos venire ad me, &c. Quartò paruulos sacramento indignos censent, quos Christus benedicere dignatus est, quod vtiq; maius est. Nam ipsius benedicere, est fauere, diligere, dare, &c. Si igitur gratiam Dei potest accipere paruulus & benedictionẽ: cur non posset etiam accipere gratiæ signum? Scriptum autem est, quòd Christus amplexatus paruulos, benedixit eos. Et vt semel omnia dicam: quomodo inefficax potest esse baptismus paruulorum, cùm fiat in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & super eos inuocetur nomen sanctæ Trinitatis? Contra deliramenta igitur illorũ hoc vnum oppone, quòd sicut nemo potest denuo corporaliter nasci, sic nemo potest aut debet denuo baptizari, quandoquidem Christus baptismũ nominat natiuitatem spiritualẽ. Sufficiat igitur tibi quòd semel baptizatus es, tantùm hoc age, vt baptismo conformiter viuas, & ea quæ ibi promisisti, impleas, &c. Demũ etiam illud obseruandum, quòd Christus ait: [Nisi quis renatus fuerit, &c. non potest intrare in regnum cælorum.] Vbi vides, quid obsteterit, quòd patribus ante mortẽ Christi clausa fuit porta cæli: nimirum, quia nondũ erant baptizati. Christo autem mortuo, & sanguine cum aqua ex latere eius profluente, tum demum baptizati sunt, ac Christo resurgente, meruerunt intrare regnum cælorum. Sic igitur verbum illud Christi, tripliciter possumus exponere, vt dictum est. Primò, vt sit comparatio quædam, hũc habens sensum. Sicut terra infimum est elementorum, & nunquã sursum, sed semper ima petit, sic homo è terra formatus, & insuper per peccatum corruptus, non se potest subleuare ad regnum cælorum, nisi fuerit regeneratus. Secundò potest verbũ Christi intelligi, vt sit metaphora, aliud scilicet significans, quàm verba sonent, & tũc est sensus, nemo peruenire potest ad regnum, nisi prius sibijpsi & peccato moriatur, & per Christum viuificetur, & in nouum hominem transformetur. Tertiò potest hoc Christi dictum intelligi secundum literam, de baptismo scilicet, vt modò dictum est.

Gen. 17.
Mar. 10.
Ibidem.
Ioan. 19.

Quod natum est ex carne, caro est.]

Bonus doctor, cui non opus est, vt quisquam eum interroget, non expectauit, vt eum Nicodemus interrogaret, quare nemo, nisi renatus, posset intrare regnum cælorum: sed ipse vltrò rationem reddidit. Prædicatoris enim est, rationem reddere doctrinæ suæ, eamque ita scripturis firmare, ne quis dubitare possit. Oportet enim, vt certa sit doctrina, cui per fidem inniti debemus. Ideò autem Christus rationem adfert dicti sui, ne quis præsumat sine regeneratione, per propriam sapientiam, iustitiam, aut vires humanas, se posse intrare regnum cælorum, id quod plærunque facimus. Quantumcunque enim insci, iniusti, & infirmi simus, magni tamen semper æstimamus nostram sapientiam, iustitiam, vires, &c. Hanc igitur iactantiam Christus hoc vno verbo reprimit: [Quod natum, inquit, est ex carne caro est.] Hoc est, vanitas & nihil, quantumcunque arduum videatur: Omnis enim caro fœnum, & omnis gloria eius flos fœni, ait Esaias, &c. Caro igitur, hoc est, fragile quiddam est, quicquid sumus, habemus vel possumus, ipsum corpus eiusque dotes, anima, ratio, voluntas, vires, &c. Quid igitur de his gloriaris, aut in ipsis confidis? Deinde vides hoc verbo, vnde sit, quòd etiam qui è iustis & Christianis parentibus nascunt tamen nihil nisi peccatores sunt: nimirũ, quia non ex spiritu, sed ex carne nascuntur. Deinde hoc verbo Christus ad primam originem nostram nos ducit, vt vel hinc discamus quàm necessaria nobis sit regeneratio. Constat autem quòd omnes ex Adam procreati sumus. Iam tametsi cõditus fuerit homo, ad imaginem & similitudinem Dei, hoc est, nedum rationalis, sed & bonus, sanctus, iustus, &c. tamen in hoc statu non generauit filios: neque enim in paradiso, sed post eiectionem suam incepit generare. Eo autem tempore iam peccauerat, ac per inobedientiam Dei iram incurrerat, & quãuis adhuc imaginem Dei, hoc est, rationem & formam hominis haberet, tamen

Ioan. 16.
Esa. 40.
Gene. 1.
Gen. 4.

Dei

Dei similitudinem, ac optima quæque bona, qualia sunt, iustitia, innocẽtia, gratia, immortalitas, &c. perdiderat. In summa, nihil aliud erat, quàm seruus peccati, omnibus bonis spoliatus, diaboli mancipiũ, mortis & inferni captiuus, ac expressa quædam imago, & similitudo Sathanæ. Ex tam mala ergo radice, quid boni vel sperari potest? Nunquid colligunt de spinis vuas? Atqui ex hoc fonte omnes nos prodiuimus. Constat igitur, quòd non alij nascimur, quàm ipse Adam erat, cùm generare inciperet. Lupus enim non parit agnum, nec musca elephantem, nec homo angelum, nec caro spiritum. Huc pertinet quod Sapiens ait: Erat, inquit, semen maledictum ab initio, &c. Et Paulus: Per vnum hominem peccatum intrauit in orbem terrarum, &c. Et iterum: Omnes natura filij iræ sumus. Et in Psalmo: Oẽs declinauerunt, simul inutiles facti, &c. Omnes igitur op9 habemus regeneratione. Caro enim & sanguis, regnũ Dei nõ possidebunt. Et: Omnis auarus, aut fornicator, aut immundus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Item, Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Item, Timidis & incredulis, & homicidis, &c. pars illorum erit in stagno ardenti, &c. Summè igitur terret hoc dictum omnes, qui carnis cupiditatibus seruiunt. Vide igitur quid agas. Si cælum desideras, oportet vt primo homini multum dissimilis sis, alioqui si nihil nisi caro es, nunquam intrabis cœlum. Noli igitur errare: Deus non irridetur, quin potiùs omnes gratiam quæramus, dum tempus habemus. Præterea hoc verbo satis indicatur, quàm misera creatura sit homo sine gratia. Primò enim præter carnem nihil sapit, intelligit, aut potest, atque adeò nec vllis suis viribus regnum Dei acquirere valet: Non, inquit, est in carne mea bonum, velle quidẽ adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Postremò ex hoc verbo vides causam, cur homo tam multis repletus sit miserijs, internè & externè: Vt quòd tot affectibus, periculis, infirmitatibus obnoxius est: quòd pronus ad omnia mala, tardus ad bonum: quòd difficulter acquirit scientiam, quòd instabilis est in bono, quòd denique morti obnoxius est, &c. Vnde enim hæc omnia mala, nisi quòd ex carne natus est. Non igitur mirum, quòd Paulus exclamat: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, &c. Item Hieremias: Maledicta dies in qua natus sum, &c. Sic enim clamabunt omnes damnati, quia nullum videbunt remedium. Ab his autem malis sola gratia per Iesum Christum nos liberat, teste Paulo.

Matt. 7. Sap. 12. Rom. 5. Ephes. 2. Psal. 13. 1. Co 15 Ephes. 5 1. Cor. 6 Apoc. 21 Gala. 6. Rom. 7. Iob. 14. Rom. 7. Hier. 20

Et quod natum est ex spiritu, spiritus est.]

Omnis noster defectus, vt iam audiuimus, in hoc consistit, quòd spiritu careamus, & nihil nisi caro sumus. Spiritum autem non aliunde acquirere possumus, quàm à Deo, qui & ipse spiritus est, & solus potest spiritum bonum dare petentibus se, quemadmodum olim promisit in Ezechiele. Hoc autẽ non alio modo fit quàm per regeneratione. Sicut enim per natiuitatem carnalem, naturam carnis cũ omnibus malis induimus, sic in natiuitate spirituali, Spiritum sanctum cum omnibus bonis accipimus. Non enim qui ex voluntate carnis, neque qui ex voluntate viri, neque qui ex sanguinibus, sed soli illi qui ex Deo nati sunt, filij Dei & capaces Spiritus sancti sunt. Hinc & Esaias ait: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritũ salutis, &c. Hinc & hic dicitur: Solus ille efficitur spiritus vel spiritualis, qui ex spiritu natus est. Spiritũ igitur nõ ex nobisipsis habemus, sed à Deo petendus est. Deinde hoc verbo subindicat, quàm nobilis creatura efficiatur, qui renatus est, Spiritum sanctum accepit. Is enim non amplius caro est, non quærit carnalia, sed spiritus est, spiritualia intelligit, quærit, amat, carnalia despicit, magna & mira agit, ac etiamnum in carne constitutus, quodammodo extra carnem est, imò non in mundo existens, iam in cælis conuersationem habet, ac omnium quæ retro sunt oblitus, ad ea tantùm aspirat quæ ante se sunt, quemadmodũ Dauid: Vnam petij à Domino, &c. vt inhabitem in domo, &c. Vide igitur, num carnis vel spiritus plus habeas.

Rom. 7. Ioan. 4. Lucæ 11. Ezec. 36 Ioan. 1. Esai. 26 Philip. 3 Psal. 26

Non mireris, quòd dixi tibi, Oportet vos, &c.]

Pulchro enthymemate colligit, necessa-

riam esse regenerationem. Primò ponit maiorem: Omne quod natum est ex carne caro est. Substituamus nos minorem. Sed omnes homines nati sunt ex carne peccatrice, Deum nesciente, mundum diligente, post concupiscentias suas eunte. Concludit Christus: Ergo nihil mireris, quòd dixi, &c. Quin potiùs mirandum esset, si dixisset hominem non renatum, posse intrare in cælum. Nam hoc fortasse quis sic acciperet, quasi Deo placerent peccata. Hoc enim primò contra ipsius iustitiam, deinde etiam contra decorem regni ipsius esset, quod nihil coinquinatum admittit. Imò omnino sibi repugnant homo non renatus, & regnum Dei. Nam homo nō renatus, caro est, regnum autem Dei, spiritus est. Totum enim in Spiritu sancto est, totum in spiritu constat & veritate, nihil habet terrenum, nihil admittit caducum, nihil vanum habet aut ineptum. Paulo autem teste, caro & spiritus sibi inuicem contraria sunt. Nam caro repugnat aduersus spiritum, & econtra, id quod pij homines in seipsis sentiunt, quemadmodum idem Paulus testatur: Video, inquit, aliam legem, &c. Quomodo igitur fieri posset vt homo carnalis ad spirituale illud regnum accessum haberet? Non igitur mireris, &c.

Apoc. 21 | Galat. 5 | Rom. 7.

Spiritus vbi vult spirat, &c.]

Poterat Nicodemus, tanquam rudis adhuc dicere: Quis ergo poterit intrare in regnum cælorum, sicque ab omni spe regni Dei decidere, quemadmodum apostoli quum audissent, quòd facilius esset, camelū per foramen acus transire, quàm diuitem in regnum cælorum, quasi desperabundi dicebāt. Quis ergo potest saluus fieri? Verùm ibidem statim adiecit Christus: Quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum. Sic & hic, ne Nicodemus omnino desperaret se posse regenerationem illam consequi, atque adeò regnum cælorum intrare, quandoquidem verè apud homines impossibile est, vt carnalis homo ex spiritu inuisibili renascatur, subdit Christus modum, quo hoc fieri potest: [Spiritus vbi vult, &c.] Obserua autem, quòd quidam hic per spiritum ventum intelligunt, id quod nō absurdum est. Nam sæpe in scriptura spiritus pro vēto ponitur, vt quum dicitur: Stetit spiritus procellæ, &c. Item, Flauit spiritus eius, & fluent aquæ. Spiritus autem dicitur aër, vel ventus: quia per ipsum spiramus, & quia comparatus ad corpora nostra, subtilior est. Hoc igitur quasi externo exemplo Christus subindicat natiuitatem illam spiritualem, nulla ratione humana posse comprehendi. Quasi diceret: Non mirum est quòd ratio tua, & prudentia carnis tuæ hanc renascentiam spiritualem non capiat. Nam si huius spiritus vel venti, quem auditus sensu accipis & tactu, ne viam quidem noscis, vnde veniat aut quò vadat, quonam pacto diuini spiritus operationem scrutaberis? Deinde cùm triplex legatur formatio hominum. Adam enim ex terrā formatus est, mulier ex costa, omnes alij ex semine: nullam tamen harum, quo modo & qua ratione fiat, consequi possumus, cùm tamen crassiora sint. Quid igitur mirum, si spiritualem illam regenerationem non intelligamus, quæ lōgè altior & subtilior, imò planè diuina est, &c. Fide igitur hæc credenda sunt, non ratione perscrutanda, &c. Attamen vt vel aliqua ex parte videre possimus diuini illius spiritus operationem in hominibus, externo exemplo idipsum ostendit. Sumit autem ventum vel aërem pro exemplo, tum propter conuenientiam nominis (nam & aër spiritus dicitur) tum quia aër est, quasi medium quoddam inter corporea & spiritualia. Plures autem aëris vel venti conditiones sunt, per quas vtcunque videre possumus, quid Spiritus sanctus in nobis operetur. Prima est: [Spiritus vbi vult spirat.] Quod verbum non sic accipiendum est, quasi voluntate aliqua feratur ventus, sed tantummodo liberum eius à natura impetum per hoc significat. Mos enim scripturæ est, ita etiā de inanimatis loqui, vt cùm dicit: Vanitati subiecta est creatura non volens. Hoc igitur verbo gratia simul & omnipotentia Spiritus sancti demonstratur. Nam quod non debet, & tamen vult, gratia est: quod autem vbi vult spirat, omnipotentia. Sicut igitur ventus liberè fertur solo impetu suo, nec vllis humanis legibus constringitur, sed vbiq; spirat, in terra, in mari, interdum etiā viscera terræ ingreditur, vt fit in terræ motu: sic & Spiritus sanctus in suis operationibus liberrimus.

Mat. 19. | Psa. 106. | Psa. 147 | Gene. 2. | Rom. 8

rimus est. Primò, quia nullus eum cogere potest: nullius enim debitor est, sed ex gratia dat quicquid dat. Quis enim dedit illi, vt retribuatur ei? Secundò, quia nullus eum retinere vel prohibere potest. Non enim est in hominis potestate, prohibere spiritum. Tertiò, etiam in hoc liber est, quòd cui vult miseretur, & quem vult indurat. Potest enim si vult, ex vase iræ, facere vas misericordiæ: & ex vili luto facere vas gloriosum, item ex humili materia, insigne opus. Sic Dauidem ex pastore fecit nedum regem, sed & prophetam: Petrum ex piscatore apostolum: Matthæum ex publicano euangelistam: Paulum ex persecutore doctorem. Omnia autem hæc agit secundum propositum voluntatis suæ. Hinc Hesther ait: Si decreuerit nos saluare, continuò liberabimur, quasi diceret: Non tibi deest facultas, tantùm vt velis. Idem petebat & Dauid, cùm diceret: Complaceat tibi Domine, vt eruas me. Item cùm diceret: Memento nostri Domine in beneplacito populi tui. Secunda venti conditio est, quòd quamuis sit inuisibilis, tamen potenter operatur. Turres deijcit, montes & saxa scindit, arbores radicitus euellit quandoque. Sic Spiritus sanctus excelsa quæque potest humiliare, vt patet in Nabuchodonosor & Antiocho. Potest & corda hominũ conuertere, & quantumuis dura & saxea corda ad pœnitentiam emollire, vt patet in peccatrice, & latrone, & Zachæo, &c. Potest etiam immitia corda ad mansuetudinem mutare. Hinc in Zacharia dicit: Quis tu mons magne: qui tamen coram Zorobabel eris in planum. Loquitur autem de rege Persarum, quem timebat Zorobabel, & subdit ibidem, quomodo id fieri possit: Non in exercitu, inquit, nec in robore, sed in spiritu meo. Demum potest etiam incredulos radicitus euellere, quemadmodum Dauid ad impium quendam dicit: Destruet te Deus, & emigrabit de tabernaculo tuo, & tollet radicem tuam de terra viuentium. Tertia venti conditio, quòd per omnia se transfundit, omnia implet, omnia penetrat, nec quisquã aërem excludere vel effugere potest. Sic Spiritus sanctus primò omnia implet, quemadmodũ Sapiens ait: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Nam Spiritus sanctus nihil aliud est q̃ virtus Dei, omnium viuificatrix, fotrix & consumatrix: Spiritu enim oris eius, omnis virtus eorũ, ait Dauid. Deinde Spiritus sanctus omnia penetrat: nihil enim eũ impedit, nec ignis, nec aqua, nec carcer quantũcunq; fortis, quò minùs penetrare possit ad suos. Sic tribus illis etiam in igne affuit: Danieli in lacu leonũ. Moysi in deserto, Paulo in carcere. Imò etiam ipsam hominis animã penetrat, quẽadmodum Sapiens ait: Spiritus sapientiæ in animas sanctas se transfert, quò clarè indicatur Spiritum sanctũ esse Deũ. Nam nulla creatura animæ substantiam penetrare potest, nec ventus, nec angelus, &c. Præterea Spiritũ sanctum nusquam effugere potes, vt non ab ipso arguantur peccata tua: Quò, inquit, ibo à spiritu tuo, &c. Itẽ, Non est qui se abscondat à calore eius: Dies enim Domini, & reuelatio eius, quasi si quis fugiens leonẽ, incidat in vrsum, & ab vrso liberatus, per cutiatur à vipera. Non igitur ab ipso, sed ad ipsum confugias, alioqui nunquã effugies. Quarta venti vel aëris conditio est, quòd corporibus hominum nonnunquã vitam, interdum mortẽ affert, quum scilicet corruptus vel infectus est: sic Spiritus sanctus vitam, & nihil non bonorum pijs præstat: est enim Spiritus modestus, suauis, disertus, incoinquinatus, &c. Nihilominus tamen impios horrendo iudicio suo excæcat, & in reprobũ sensum tradit. Iuxta illud: Miscuit Dominus Aegypto spiritum vertiginis, &c. Item, Quia non acceperunt charitatem veritatis, dedit eis operationem erroris, vt credant mendacio, &c. Quinta aëris cõditio, quòd interdum tranquillus & tacitus, intredũ violentior est: Sic Spiritus sanctus quibusdã tacitè & in silentio illabitur, ad alios autem, vtpote pertinaces, venire nõ potest, nisi prius impetu quodam eos deijciat. Sic Nabuchodonosor nõ credidit, donec è regno eijceretur, &c. Tunc primùm aperuit oculos, &c. Sic Paulus non nisi prostratus, & visu priuatus, Christum agnouit: Hoc figuratũ est in eo, quòd antequã Dominus ad Heliam loqueretur, præcessit ingens ventus, & post vẽtum, commotio, post commotionem ignis, post ignẽ, sibilus auræ tenuis. Sexta venti cõditio, quòd aliquando ab Oriente, aliquando ab Occidente, aliquando ab alijs mundi

Rom. 11. Eccles. 8. Rom. 9. 1. Re. 16. Ephes. 1. Hest. 17. Psal. 39. Psal. 105. Dan. 4. 2. Mac. 9. Lucæ 7. 19. & 23. Zach. 4. Psal. 51. Sapien. 1. Psal. 32. Daniel 3. Dan. 6. Exod. 3. Acto. 16. Sapiẽ. 7. Psal. 138. Psal. 147. Amos. 5. Sapiẽ. 7. Roma. 1. Esai. 19. 2. The. 2. Dan. 4. Acto. 9. 3. Re. 19.

partibus ſpirat: ſic ſanctus Spiritus non ſemper eodem medio illabitur, nam Heliſæus audito Pſalte, Spiritu ſancto inſpiratus eſt: Apoſtolis congregatis & orantibus, Spiritus ſanctus ſuperuenit. Cornelius prædicante Petro, Spiritum ſanctum accepit. Virgo Maria ſub ſilentio, Spiritu ſancto repleta fuit, &c. Septima aëris vel venti conditio eſt, quòd vocem eius audis, tamen neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Quamuis enim in ſigno percipiatur, è qua parte mundi ſpiret flatus venti, tamen non ſcitur cauſa agens cum determinata perceptione, nec ſcitur determinatus locus eleuationis eius, nec etiam defectionis: ideò Eccleſiaſtes dicit: Ignoras quæ ſit via ſpiritus. Et Pſalmiſta: Ipſe producit ventos de theſauris ſuis. Sic vocem Spiritus ſancti audis, primò in teipſo, quemadmodum Dauid ait: Audiã quid loquatur in me Dominus. Plærunque enim contingit, quòd homo ſentit ſe interiùs tangi, doceri, accendi, rapi, reſolui, & abſorberi. Sicut in Oſee prædictum eſt: Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. Imò & ipſe Nicodemus nunquam ſalubriter ad Chriſtum veniſſet, niſi hanc vocem ſpiritus intus audiſſet. Nemo enim venit ad Chriſtum, niſi pater traxerit eum. Sed neſcit homo vnde veniat, &c. id eſt, quomodo cor intret aut inde recedat: Vel neſcis ex quo conſilio Dei veniat, & ad q̃ beatitudinem deducat te. Deinde vocem Spiritus ſancti audimus in pio homine. Sic in Chriſto Iudæi audiebant vocem ſpiritus. Nam vt dicit Lucas: Mirabantur omnes in verbo gratiæ, quod procedebat de ore eius, verùm neſciebant vnde veniret, ideò dicebat: Vnde huic hæc ſcientia, qui literas non didicit? Sic Nicodemus audiebat vocem ſpiritus in Chriſto. Verè enim vox erat ſpiritus. Nam non ad carnalia, ſed ad ſpiritualia ducebat, tamen Nicodemus neſciebat vnde eſſet. Dicebat enim: Quomodo poſſunt hæc fieri? &c. Sic adhuc contigit, &c. Audimus aliquem verba Dei loquentem, vocem quidem ſpiritus agnoſcimus, ſed quomodo is qui loquitur gratiam acceperit, vel ad quem fructum vel finem eadem gratia proceſſura ſit, ignoramus.

Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.]

Sicut ventus vel aër, liberè fertur ſuo impetu, & Spiritus ſanctus liberè operatur, ſic & Spiritu ſancto afflatus liber eſt, quemadmodum Paulus teſtatur: Vbi ſpiritus Dñi, ibi libertas. Hoc aũt nõ intelligendũ eſt de carnali libertate peccãdi, quæ ipſiſsima ſeruitus eſt, ſed de libertate ſpiritus, qua quis liber efficitur à peccato, vt non ei inſeruiat: à morte, vt non in ea pereat: à Sathana, vt non ſit eius captiuus. Item qua quis ſponte & hilariter non coactus legibus, ſed Spiritus ſancti inſtinctu, ad omnia bona rapitur: adeò, vt nullis indigeat legibus. Vbi autem caro adhuc eſt, illic nulla libertas eſſe poteſt, imò perpetua ſeruitus. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati, nec huiuſmodi carnales quicquam niſi coacti faciunt. Opus igitur habent legibus. Virga enim & onus aſino, ait Sapiẽs. Et Paulus: Iuſtis nõ eſt lex poſita, ſed adulteris, homicidis, &c. Imò nedum lege coërceri debent, ſed & gladio. Quem autem Chriſtus ſpiritu ſuo dignatus fuerit, & in veram libertatem aſſeruerit, is verè liber eſt. Secundò, ſicut ventus fortem habet operationem, itidemq; & Spiritus ſanctus, ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu: Fortes enim facit Spiritus ſanctus homines pios. Sic Gedeon indutus Spiritu ſancto, intrepidus contra hoſtes in pugnam proceſſit & vicit, quemadmodum & pius quiſq; dicit, Si cõſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meũ. Sic Samſon irruente in ſe ſpiritu Domini, omnia vincula quibus conſtrictus erat, dirupit, id quod etiam fidelis quiſque facit ſpiritualiter: Omnes enim laqueos diaboli rumpit. Sic Petrus & Apoſtoli accepto ſpiritu, fortes effecti ſunt, quam fortitudinem Paulus exprimit, cùm dicit: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? &c. Præterea, Sicut ventus longè quidem ſubtilior eſt, & agilior quàm quæcunque corpora, Spiritus ſanctus autem in infinitũ: ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu. Totus enim agilis & ſpiritualis efficitur, ac facilè ſe leuat ad cæleſtia, &c. Demum, ſicut ventus ex parte quidem ſentitur, auditu ſcilicet & tactu, non tamen omnibus ſenſibus, non enim videri poteſt, & Spiritus ſanctus auditur quidem, ſed non videtur. Sic eſt omnis qui natus eſt

4. Re. 3. Acto. 2. Acto. 10 Eccle. 11. Psal. 134 Psal 84. Osee. 2. Ioan. 6. Lucæ 4. Ioan. 7. 2. Cor. 3. Ioan. 8. Eccl. 33. 1. Tim. 1. Rom. 13 Ioan. 8. Iud. 6. 7. Psal. 26. Iudic. 15 Act. 2. 3. Rom. 8.

est ex spiritu. Habet enim aliquid in se, quod videtur, nempe corpus & opera. Habet etiam aliquid quod non videtur, scilicet Spiritus sancti gratia, & interna consolatio. Sic & in regenerationis sacramento, aqua quidem videtur, sed non spiritus.

Quomodo possunt hæc fieri?]

Hic primò vides, quàm difficulter spiritualia intelligant, qui carnalibus assueuerunt. Huiusmodi igitur homines indigent crebris admonitionibus. Nam & gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo. Deinde hic vides verè dixisse Christum. Vocem eius audis, & nescis vnde sit, &c. Qui enim verbo Dei non credit, vel ei repugnat, aut impossibile iudicat, is verè nescit vnde sit. Nam si sciret Dei verbum esse, diceret cum Iob, Scio Domine, quia omnia potes. Item cum Ezechia: Bonus sermo Domini. Imò cum ipso Abraham nihil omnino causans vel submurmurans, ipsum verbum sequeretur. Miratur autem Nicodemus, quomodo fieri possit, vt homo corpore9, carnem & sanguinem habens, possit aeris vel venti leuitatem consequi, vel in spiritum conuerti. Vbi iterum vides, quàm nihil carnalis homo sapiat eorum quæ Dei sunt. Deinde miratur, quomodo ex aqua possit renasci homo, & non miratur quomodo homo vel ex terra, vel ex costa, vel ex sémine nascatur, cùm hæc non minus sint mirabilia. Sic & nos ea tantùm ad rationis regulam expendere volumus, quæ in verbo Dei audimus, cùm interim videamus Deum & fecisse & facere innumera, quæ omnem rationem excedunt. Si vides Deo non fuisse impossibile, verbo omnia creare, sustentare, &c, cur ea sola impossibilia iudicas, quæ in verbo Dei audis? Obserua hic, quòd Nicodemus tametsi rudis, multò modestiùs interrogat, quàm alij Pharisæi. Illi enim cùm non intellexissent verbum Christi, dicentis, Soluite templum hoc, &c. statim quasi illudentes & insultantes responderunt: Quadraginta & sex annis ædificatum est, &c. ideò Christus non respõdit eis. Sic & in alio loco, cùm dixisset, quæ non intelligebant, proterue responderunt: Quem teipsum facis? Item: Nunc scimus quia dæmonium habes. Denique & lapidibus eum obruere annisi sunt, ideò & Christus se ab eis abscondit. Hic autem Nicodemus modestè interrogat studio discendi, ideò & responsum meretur. Verè enim dixit Sapiens. In simplicitate cordis quærite illum: Inuenitur enim ab his qui eum non tentant, &c.

Iob. 41. 4. Re. 20 Gene. 12 1. Cor. 2. Sup. c. 2. Ioan. 8. Sapië. 1.

Tu es magister in Israel, &c.]

Hic iterum Christus fungitur officio boni doctoris, cuius est nedum docere, sed & increpare & obsecrare, &c. vt Paulus docet. Hactenus igitur Christus docuit, nunc increpat, postea etiam consolaturus. Singula autem verba emphasim habent. Primò: [Tu es magister:] Quasi diceret, Qui prophitetur se magistrum, nihil nescire debet eorum, quæ ad suum officium pertinent. Quid igitur inani titulo gloriaris, cùm tanta nescias? Hoc igitur verbo ad humilitatem eum prouocat, vt deposito omni supercilio, humilem & docilem se præbeat discipulum. Tales enim requirit Christi schola. Vnde & in alio loco Apostolus dicit: Vos autẽ nolite vocari Rabbi: vnus est enim magister vester. Secundò addit: [Tu es magister in Israel,] quasi diceret: Cùm Israel significet eum, qui Deum videt, vel fortem cum Deo, illéque populus & legem & prophetas acceperit, oportebat vt nullus ex populo harum rerum inscius esset, sicut de eis prædictum est: Cognoscent me omnes à minore vsque ad maximum. Qui fit igitur, vt tu huius populi doctor tam ignarus sis? Si tales sunt doctores, qualis erit populus? Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Si caput adeò languet, nihil mirum quòd & membra langueant. Hoc autem verbo pulchrè ostendit, quidnam populum Iudaicum in tantam impietatem & mala perduxerit, nempe quòd speculatores eius cæci fuerunt, &c. Item, quòd & sacerdos & propheta nescierunt, &c. Hinc in alio loco dicitur: Propterea ductus est populus meus in captiuitatem, quia non habuit scientiam. Et iterum: Propter vos Sion quasi ager arabitur, &c. Et Hieremias. Accessi, inquit, ad optimates, & ecce hi magis confregerunt iugum, ruperunt vincula. Quasi diceret: Iam non miror tam impium

2. Ti. 4. Mat. 23. Hiere. 31 Matt. 6. Esai. 56. Esai 26. Esaiæ. 5. Mich. 3. Hiere. 5.

pium esse populum, cùm tam malos habeat pastores. Sic & nunc omnium malorum causa in ecclesia est, quòd hi qui deberent esse lux mũdi, tenebricosi sunt: qui sal terræ esse deberent, ipsi insipidi sunt: quique alios docent, seipsos nõ docent, imò qui docent non adulterandum, adulterãtur, &c. Tertiò emphasim habet & illud, quod subdit: [Et hæc ignoras?] Quasi diceret, nihil alienum à scriptura aut nouum doceo, sed hoc ipsum, quod scriptura vbique docet & clamat. Nõ vides scripturam vbique hominis peccatum, meledictionem, damnationem, infirmitatem, miseriam ob oculos ponere? Non vides, prophetas apertè prædixisse, hominum genus per vnũ Christũ restituẽdum? Imò, quid impossibilia iudicas, quæ dixi de regeneratione, cùm scriptura & figuris, & apertis verbis etiam modum regenerationis ostenderit. Quid enim, quòd Deus ex aqua, & pisces, & volucres creauit, quid, quòd ex latere dormientis Adæ mulierem formauit? quid, quòd per diluuium mundum repurgauit? quid, quòd per mare rubrum Israelitas traduxit? quid, quòd eisdem tot purificationis modos per legem præscripsit? quid denique, quòd Naaman non alibi q̃ in aqua mundatus est à lepra? Quid hæc, inquam, omnia significant, nisi baptisma nostrum. Ad hæc prophetæ non semel apertis verbis hæc prædixerunt. Hinc in Ezechiele: Effundam super vos aquã mundam, & dabo vobis spiritũ nouum, &c: Itẽ Zacharias: Erit fons patens domui Dauid, &c. Qui fit igitur, vt tu legis doctor, hæc ignores? Vides quomodo præsumptionẽ humanam confundat. Quãuis Christus hoc verbo non tã Nicodemum perstringat, quàm eos qui in cathedra Moysi sedebant, gloriantes quòd ipsi essent duces cæcorum, lumẽ eorum qui in tenebris sunt, &c. quum tamẽ nedum non docerent, sed ne intelligerent quidem, quod præcipuum erat. Quamobrẽ & congruè Christus eos sepulchris dealbatis comparat. Summa, vel ex hoc vno loco videmus, etiam tunc velamen fuisse super cor eorum, iámq; in ipsis impletam fuisse diuinam illam sententiam, vt videntes non viderent, & audientes non intelligerent.

Matt. 5. Roma. 2. Genes. 1. Gene. 2. Gene. 7. Exo. 14. 4. Re. 5. Ezec. 36. Zach. 13. Matt. 23. Roma. 2. Matt. 23. 2. Cor. 3. Esaiæ. 6.

Amẽ dico tibi, quod scimus, loquimur.] Etiam hic Christus doctoris officium agit. Videbat se nihil acturum in Nicodemo, quamdiu ille pergeret sola humana ratione verba sua metiri. Suadet igitur ei, postpositis cogitationibus carnalibus, crederet quæ ratione consequi non posset. Ad hunc igitur finem, doctrinæ suæ certitudinem indicat: [Amen, inquit, dico tibi. &c.] Quasi diceret: Non fabulas loquimur, nec ex coniecturali præsumptione, quemadmodum hi, qui à semetipsis loquũtur, propriam gloriam quærentes, aut qui de cordibus suis prophetant: sed quod scimus & vidimus, rem certam in veritate existentem, verum scripturarum sensum, quarum profitemur magisterium, loquimur & testamur, securus igitur crede. Hoc autem verbo docet, audituris verbum Dei necessariam esse fidem, alioqui frustrà audient, cùm verbum Dei ea proponat, quæ videri non possunt. Per fidẽ enim ambulamus, non per speciem. Hinc & Esaias ait: Si non credideritis, non permanebitis. Discant & hic prædicatores, quid docere debeant: nẽpe non sua somnia, id quod falsi prophetæ olim faciebant, sed nec hominũ opiniones: verùm ea sola, quæ sciunt & vident, hoc est, quæ certa sunt & indubitata, ne discant auditores confidere in mendacio, & inniti super baculũ arũdineũ. Deinde quæ sciũt, docere debent, hoc est, aliis communicare quod à Deo acceperunt, ne similes fiant inutili seruo, qui pecuniam domini sui abscondit: itémque illis qui clauem quidem habent scientiæ, nec tamen ipsi ingrediuntur, nec alios ingredi permittunt. Obserua autem quòd Christus hic in plurali loquitur, quod aliàs non facit. Quia enim testari se dicit, & loquelam suam testimonium nuncupat, testimonium autem vnius legitimum non est, sed in ore duorum vel trium stat omne verbum, rectè ergo non ait: Quod vidi hoc testor, sed quòd scimus & vidimus, seipsum scilicet & Patrem intelligens, sicut & alibi dicit: Ego sum qui testimoniũ perhibeo, & testimoniũ perhibet qui misit me. Deinde hoc verbo ostendit, se idem docere, quod prophetæ docuerũt: Non, inquit, solus hæc loquor, sed omnes prophetæ eadem loquuntur. Simplicissimè autem intelligi potest, vt de se &

Ioan. 7. Ezec. 13. 2. Cor. 5. Esaiæ. 7. Hiere. 23. Matt. 25. Lucæ. 11. Deut. 17. Ioan. 8.

& Ioanne loquatur: Nos, inquit, qui nũc prædicationis nomine celebres habemur, vera docemus, cognita loquimur. Quæ enim Ioannes docet, reuelatione diuina accepit. Iuxta illud: Factũ est verbum Domini super Ioannem, &c. Certissima autem est cognitio, quæ ex Dei reuelatione habetur: est enim Deus verax, omnis autem homo mendax, quæ autẽ ego doceo, ex patre cognoui & vidi. Vbi obiter indicatum est, quæ sit differentia inter cognitionem Ioannis & Christi: Ioannes quidem sciuit vera esse quæ doceret, Christus autem vidit. Quid enim nescire, quid non videre posset, qui Deus est, qui omnia regit, & implet, qui deniq; semper est in sinu Patris? Hinc & ad Iudæos dicit: Quæ vidi apud Patrẽ meum loquor. Et ad discipulos: Omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Hæc autem Christi verba maximè faciunt ad confirmationem fidei nostræ: Hinc enim videmus, quàm securè verbis & doctrinæ Christi inniti possimus.

Lucæ. 3. / Ioan. 8. / Ioan. 15.

Et testimonium nostrum non accipitis]

Hoc idem & in alijs locis conqueritur, vt infra patebit, Signanter autem dicit in plurali: [Testimonium nostrum,] subindicans, hoc non sibi soli fieri, sed etiam alijs factũ esse. Hoc enim & Moyses, & omnes prophetæ conquesti sunt, Iudæos scilicet esse duræ ceruicis, cõtemptores verbi Dei, &c. Non tamen dicit, Tu non accipis, ne eum omnino confundat, sed in generali tantum: Vos, inquit, & Pharisæi non accipitis, nec intelligitis nec credere vultis: iustè igitur vobis auferetur regnũ Dei. Hinc & alibi quoq; dicit: Quoties volui cõgregare filios tuos, & noluisti? Ex hoc autẽ verbo videmus, etiam ad nos pertinere omnia quæ hactenus dicta sunt. Neque enim solus Nicodemus regeneratione opus habet, nec solus verba Christi non intelligit, nec solus tametsi magister sit in Israel, diuinarum tamen rerum inscius est: deniq; nec solus est, qui testimonium Christi non suscipit, sed plærique inter nos quoque tales sunt, &c.

Deut. 9. / Matt. 21 / Matt. 3.

Si terrena dixi vobis, & non creditis, &c.]

Per terrena hic primò intelligi possunt, externæ illæ & terrestres similitudines, quibus Christus frequenter vsus est, vt suprà de vento. Sensus igitur est, Si aëris huius naturam & impetum cùm sentias, non tamen ingenio consequi potes, quomodo consequẽris hæc longè subliniora? Si exẽplum à terrenis sumptum non creditis, quonam pacto altiora credetis? Vel per terrena intelligi potest baptismus & doctrina Ioannis, vt sit sensus: Si baptisma Ioannis, quod ad meam regenerationem collatum adhuc terram sapit, non creditis, quomodo doctrinam meam credetis? Simplicissimè autem potest intelligi pro doctrina lactis, vt sit sensus. Hactenus adeò me vestræ imbecillitati accommodaui, vt nihil sublime, sed humilia tantùm & planè puerilia docuerim, quæ captum non excedunt humanum: non enim potui vobis loqui vt spiritualibus, sed vt carnalib9. Vnde & quasi infantibus lac vobis potum dedi, non solidum cibum, nec tamen sic creditis vel intelligitis, saxis stupidiores. Deinde vt doctrinam nostram ad infirmitatem captus auditorum accommodamus, ita & vitam nostram pro ingeniorum varietate instituimus. Venit enim Ioannes non edens nec bibens, &c. sed hac via nihil apud vos proficitur, nedum enim ei non creditis, sed etiam dicitis eum habere dæmonium. Veni ego ipse vobiscum familiarius, edens, & bibens: & ecce rursum est quod columniamini, &c. In summa, cantauimus vobis, & non saltastis, lamentauimus, & non plorastis. Hoc igitur verbo Christus indicat se nullum nõ lapidem mouisse, vt nos ad resipiscentiam alliceret. Nulla igitur nobis relicta est excusatio, si in peccatis & infidelitate maneamus, &c.

1. Cor. 3. / Matt. 11. / Ibidem. / Lucæ. 7.

Et nemo ascendit in cælũ, nisi qui, &c]

Exprobrata totius ordinis Pharisaici ruditate, redit nunc ad argumentum disputationis, apertiùs docens, vnde vera iustitia petenda sit. Vide autem, quàm pulchrè ordinem seruet. Primò docuit necessariam esse regenerationem. Secundò ostẽdit, eam fieri per aquam & spiritum, adiecit & causam, itémque hominis regenerati conditiones. Nunc indicat, vbi Spiritus sanctus, & per quem quærẽdus sit, nam aquam omnes habere possumus.

Patet

Patet igitur, quòd non intelligunt hunc locum, qui ex eo colligunt, neminem ad cælum vel perueniſſe vel peruenire poſſe, cùm ſcriptura vbique teſtetur, electis æternas in cælo manſiones paratas. Sic enim Chriſtus ait: Beati pauperes, quoniam ipſorum eſt regnũ cælorum. Hinc & omnes nos iubet theſaurizare in cælo. Et cuidam dixit: Vende omnia, &c. & habebis theſaurum in cælo. Et Apoſtolis: Aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Et ad Patrem: Volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum. Et Paulus: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra diſſoluitur, quòd ædificationem habemus in cælo, &c. E quibus omnibus patet, quòd verbum hoc Chriſti aliò ſpectat. Sunt igitur, qui locum hunc tantùm ad mores trahunt, videlicet, vt qui aſcendere velit ad cælum, is exemplo Chriſti priùs deſcendat, hoc eſt, ſe indignum agnoſcat gratia. Deinde ſit & permaneat in Eccleſia, quæ regnum cælorum in plæriſque parabolis dicitur: Qui enim ab ea ſe ſegregant, ad cælos aſcendere nequeunt. Hæc quanquam pia ſint, tamen huic loco non ſatisfaciunt. Poteſt igitur hoc verbũ primò ſic exponi, [Nemo aſcendit, &c.] Hoc eſt, hactenus omnibus hominibus clauſum fuit cælum, nec quiſquam aſcendere potuit aut aperire, niſi ſolus filius hominis. Propter peccatum autem clauſum erat hominibus cælum, neque id mirum, cùm & Paradiſus propter peccatum homini clauſus fuerit, imò plærunque etiam è terra eijciantur homines, queadmodum Iudæis ſæpe eueniſſe legimus, & propter peccata Pſalmiſta cuiuis etiam impio, tale quid minatur. Propterea, inquit, quia ſcilicet gloriaris in malitia, &c. Deus deſtruet & euellet te, &c. Iam cùm omnes homines peccato obnoxij fuerunt, quantumcunque ſancti, præter vnum Chriſtum, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, &c. Cõſtat, quòd nullus præter Chriſtum cælum aperire potuit. Deinde poteſt hoc verbum intelligi, quòd ſolus Chriſtus propria virtute aſcenderit. De ipſo enim ſcribitur: Eleuatis manibus ferebatur in cælum: nec mirum, quia nõ ſolum hominis, ſed & Dei Filius & Deus erat. Hoc autem nemo alius potuit propria virtute: Omnes enim alij per Chriſtum ſuffulti, aſcendunt, clamántque: Trahe me poſt te, imò alij omnes in Chriſto, tanquã in ſcala aſcẽdunt, quemadmodum ſuprà etiam de angelis dixit: Videbitis cælum apertum, & angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper Filium hominis. Hoc autem etiã in hominibus impletur: nam quotidie videmus, quòd pij homines certatim aſcendunt. Regnum enim cælorum vim patitur, &c. Et alij quidẽ iam primùm aſcendere incipiunt. Alij iam aliquouſque profecerunt. Alij tã alte aſcenderunt, vt non amplius videant terram, imò cùm Paulo omnium quæ retro ſunt obliuiſcantur, ac capite cælum attingant dicentes, Noſtra conuerſatio in cælis eſt. Alij iam intrant in gaudium Domini ſui, interim deſcendunt angeli conſolantes, adiuuantes, defendentes: nec Deus ipſe innixus ſcalæ, clamare ceſſat: Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. Quòd ſi hoc ſpectaculum vel ad momentum videre poſſemus, profecto puderet nos ignauiæ noſtræ, quòd alijs ad cælum irrumpẽtibus, nos in luto terræ hæremus. Præterea etiam ſic poteſt verbũ hoc intelligi, quòd ſcilicet ſolus Chriſtus iure ac meritò aſcendit in cælum. Ipſi enim iure debetur cælum, quia naturalis Dei Filius eſt. Ideò dicit: Omnia tua mea ſunt. Et Dauid, Cælum cæli Domino, terram autem dedit Filijs hominum. Omnes autem alij, qui vel vnquam aſcenderunt, vel aſcenſuri ſunt, tantùm ex gratia hoc habent, nullo iure, ſed tantùm quia miſericorditer hoc promiſit Deus. Neque enim opera noſtra etiam qualiacunque, tãta ſunt, vt huiuſmodi remunerationem ex æquo vel condigno mereantur, niſi quatenus ea Deus miſericorditer acceptat. Hinc Paulus: Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam. Et idem dicit, Pondus illud gloriæ futuræ, ſupra modum excedere omnes paſsiones præſentes. Ex his itaque colligit: Gratia ſaluati eſtis, non ex operibus, ne quis glorietur. Demum etiam ſic poteſt intelligi verbum prædictum, quòd nullus hominum ſua iuſtitia poteſt conſiſtere aut apparere coram Deo, niſi Chriſtus ſolus. Nec mirum: Omnes enim declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, &c. Quòd ſi etiam aliqua bona iuſtitiæ opera in nobis appareant,

Marginal notes: Matt. 5. | Matt. 6. | Matt. 19 | Ioan. 14 | Ioan. 17 | 2. Cor. 5 | Gene. 3. | Pſal. 15. | 1. Petri. 2 | Luc. 24. | Cant. 1. | Supr. 1. 6 | Matt. 11. | Philip. 3 | Matt. 25 | Mat. 11. | Ioan. 17 | Pſal. 113. | Rom. 8. | 2. Cor. 4 | Epheſ. 2. | Pſal. 13.

pareant, tamen semper plus peccatorum habemus, vt meritò Dauid exclamet: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Præterea etiam bona opera nostra nonnihil habent imperfectionis, imò plærunque aut per vanam gloriam, aut aliud quiddam veteris hominis vitium inficiuntur, vt verissimè dictum sit: Omnes iustitiæ nostræ tanquam pānus menstruatæ. Vnde & Dauid precatur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur apud te omnis viuens. Si igitur iustitia nostra coram Deo consistere nequit, quomodo potuisset nobis aperire cælum, mereri Spiritum sanctum, ac reconciliare Deo? Christus autem coram Deo apparere audet, quia Filius Dei est, alijsque omnibus damnatis & perditis, solus ipse gratiā Dei habet, solus iustitiā possidet, solus deniq; in se omnia Dei bona habet. Deinde etiam sola eius iustitia Patri grata est, quia nullis peccatis permixta, imò purissima & ex summa charitate, & dilectione Patris profecta est. Vt cognoscat, inquit, mundus, quia diligo Patrem, facio sicut mandatū mihi dedit Pater. Et Paulus: Obediens fuit vsque ad mortē, &c. Solus igitur potuit nobis mereri apertionem cæli, gratiam Patris, & Spiritum sanctum. Hoc itaque verbo Christus nos humiliare voluit, ne vnquam de nobis ipsis præsumamus, aut iustitia nostra. Non vt nihil boni operemur, sed vt seruos inutiles nos sciamus & agnoscamus, etiamsi omnia quæ præcepta sunt, fecerimus. Deinde hoc verbo docuit, vt omnia bona ab ipso & per ipsum quæramus. Verissima enim sententia est: Nemo ascendit in cælum, &c. hoc est, nullus gratus esse potest Deo, nisi per Christum: per ipsum enim nos sibi gratificauit. Nullus remissionē peccatorum accipere potest, nisi per Christum: ipse enim est propitiatio pro peccatis nostris. Nullus Spiritum sanctum accipere potest, nisi per Christum: In ipso enim requieuit Spiritus Domini. Et de plenitudine eius omnes accepimus. Nullius iustitia Deo grata est, nisi iustitiam & merita Christi suis operibus superinduxerit, vt pius pater agnoscere possit tunicam filij sui. Nullus coram iudicio Dei consistere potest, nisi patronum & aduocatum habeat Christū: Ipse enim est aduocatus noster apud Patrem. Denique nullus omnino potest ascendere in cælum, nisi sit membrum in corpore Christi, hoc est, nisi Christo per fidē, spem & charitatem incorporetur. Si igitur cupis ascendere in cælum, vnum fias corpus cum Christo, permane in Ecclesia, quæ est corpus Christi, noli te à corpore separare. Verùm attendamus & alia verba. Primò non abs re Filium hominis se nominat, cùm potuisset se nominare hominē, vel Deū. Primò enim hoc verbo fidem nostram confirmauit, ne dubitemus, nos participes esse posse bonorum eius, quandoquidem ipse nostræ naturæ particeps factus est. Poterat quidē de terra aut aliunde nouum plasmare hominem, quem assumeret, sic quidem esset caro & sanguis, vt nunc, sed non nostra caro & sanguis: homo quidem, sed non proximus nobis: homo, sed nō Filius hominis. Quis autē credere posset, Filium Dei sua nobis bona communicare velle, si eum videret nostram naturam refugisse & abominatum esse? Vt igitur certò sperare possimus eius bona, ipse ex eadem massa carnem sumere voluit, qua omnes nos nascimur. Deindè hoc verbo auget spem nostram. Si enim possibile fuit, vt Deus fieret Filius hominis, potest & fieri, vt & homo fiat Dei filius. Præterea hoc verbo, cùm se nominat Filium hominis, charitatem nostram accendere voluit, vt redamemus eum, qui tanta dignatione nos dilexit, de quo infrà. Cæterùm quod dicit Filium hominis descendisse, non sic intelligas, quasi corpus secum è cælo attulerit, nihilque de virgine sumpserit, sed tantùm per eam transierit, quemadmodum Valentiniani hæretici dixerunt. Verùm hac loquendi figura, insinuare voluit vnitatem personæ in ipso, ne quis putaret, duas in Christo esse personas, sicut duas constat eum habere naturas, quemadmodum Nestoriani hæretici senserunt. Quia igitur vna tantùm est in Christo persona, fit, vt & humana de Deo, & diuina de homine dicantur. Sic Filius hominis dicitur de cælo descendisse, quia scilicet assumpta humanitas, vna est persona cum verbo, quod descendit. Sic infrà, Filium hominis, qui adhuc erat in terra, dicit esse in cælo: Filius, inquit hominis

Marginalia: Psal. 129; Esai. 64; Psa. 142; Ioan. 14; Philip. 2; Luc. 17; Ephes. 1; 1. Ioan. 2; Esaiæ. 11; Ioan. 1; Gen. 37; 1. Ioan. 2

hominis, qui in cælo est, quia nimirũ cũ homine in terra loquente, Deus qui in cælo & vbique est, vna persona est. Verè igitur qui descendit, ipse est, qui ascendit, licet aliter vestitus, humana scilicet natura & corpore suo mystico. Descendit Deus, ascendit Deus & homo. Solus descendit, sed plures cum eo & post eum ascendunt, videlicet totum corpus suum mysticum, omnia mẽbra sua. Vbi enim fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Ephes. 4

Mat. 24

Et sicut Moyses exaltauit serpentem, &c.]

Etiam hoc verbo altius quiddam, & quod ad rem hãc vel maximè pertineat, docet, nempe quomodo nobis cælum aperturus, & Spiritum sanctum promissurus esset, itémque per quid nos Spiritum sanctum accipere possimus. Meruit autem Christus nobis Spiritũ sanctum sua passione. Spiritum autem eundem nos fide accipim9: hæc igitur duo hic indicat. Non autẽ sine causa. Nicodemum hoc loco admonet futuræ passionis. Primò enim hoc facto & ipsum & omnes nos admonere voluit, vt grauitatem nostræ damnationis attendamus, quasi diceret, verum quidem est, quòd solus Filius hominis vos Patri reconciliabit, hoc tamen non fiet, nisi priùs persoluto debito, quod homo Deo debet. Magna mihi subeunda est pro vobis satisfactio, ne igitur putes iocum esse quod dico, sed nec peccata tua tam leuia esse tibi persuadeas, nam alioqui nihil opus erat tanta támque seuera satisfactione. Secũdò ideò passionem suam prædicit, ne postea scandalizetur, sed sciat diuino consilio hoc fieri, ob quam causam etiam Apostolis sæpius passionem suam prædixit. Hinc est, quòd Nicodemus etiam in morte Christi fortior alijs inuentus est, propterea, quòd hic de eadem passione præmonitus erat. Nec tamen apertè Christus ei passionem suam prædixit, sed tantùm per figuram, tum quòd loquebatur legisperito, tum vt ostenderet vtrunque testamentum inter se consentire, tum deniq; vt vno hoc exemplo eum induceret ad alia etiam inuestiganda, quemadmodum & alibi dicit: Scrutamini scripturas, &c. Sed cur potissimùm hãc figuram de serpente producit, cùm potuisset & agnum paschalem aut alia sacrificia, quibus non minus Christi passio præfigurabatur, producere? Nimirum, quia in hac figura non tantùm ipsa Christi passio proposita est, sed & causa passionis, & conditiones patientis, denique & fructus passionis, & quomodo eius participes efficiamur. Insuper etiam ideò hanc figuram potissimum adduxit, quia vix alia est, quæ manifestius confundat Iudæos, crucem Christi irridẽtes. Cùm enim dicunt, quomodo potest saluare, qui crucifixus est? Nos respondemus, quomodo potuit serpens æneus res inanimata, & vita carens, vitam conferre? Cæterùm, historia quam Christus hic citat, in Numeris scripta est, quam paucis explicabimus. Primò enim, sicut ob id vel maximè quondam igniti serpentes in populum immissi sunt, quòd nauseabant super cibo, quẽ Deus ipsis dederat, sic homo quamprimum nauseare cœpit ad verbum Dei (id quod Eua fecit) statim infernali serpenti obnoxius fuit. Secundò, sicut multi ex populo perijsse scribũtur, antequã Deus remedium hoc de æneo serpente ostenderet, sic multi in peccatis mortui fuerunt, antequam Christus veniret. Tertiò, quemadmodum eo tempore quantumuis populus clamaret, nullus tamen ex eis nec sibi nec alijs subuenire potuit, imò ne quidem ipse Moyses potuit, sed solus Deus. Sic multi quidem patrum morsus Diabolici serpentis deplorauerunt, nullus tamen se ipsum vel alios curare potuit, imò quantumuis etiam ad legem recurrerent, tamen nec ipsa quicquam aliud poterat, nisi morbum ostendere. Nihil igitur restabat, nisi à solo Deo auxilium sperare. Quartò, sicut Deus etsi potuisset illos solo verbo sanare, tamẽ addit signum, sic in sanatione spirituali verbo suo addit etiã Christus signa, hoc est, Sacramenta. Quantumuis autem videretur impossibile, quòd serpẽs æneus, res scilicet inanimata, salutem conferre posset, nullus tamen eorum hoc signum contempsit aut neglexit: sic nec nos contemnere debemus Sacramenta. Potest enim Deus saluare, & bona sua communicare, etiam per humilia media. Quintò quamuis populus Israeliticus crebra mala incurreret in deserto, tamen cõtra nullum

Mat. 20
Ioan. 19
Ioan. 5.
Num. 21
Gene. 3.

lum illorum legimus datũ fuisse signum aliquod, nisi contra morsus serpentum: sic quamuis homo pluribus malis internis & externis obnoxius sit, vt sunt fames, sitis, &c. Item tristitia, timor, &c. tamen nullum cõtra hæc mala spiritale signum habemus, propterea, quod nihil talium malorum nobis nocere posit, si desit peccatum. Nulla siquidem nobis nocere potest aduersitas, si nulla nobis dominetur iniquitas. Cõtra morsus autem serpentis, hoc est, peccata, signum nobis dedit Deus, Christum scilicet, quem Simeon fatetur in signum esse positum, &c. Congruè autem peccatum dicitur serpentis morsus. Primò, quia à serpente ortũ habuit: Inuidia enim Diaboli, mors illa introijt in orbem terrarum. Secundò, quia totum infecit hominem, animam scilicet & corpus, rationem, voluntatem, omnes denique vires, omnia membra, imò & totum humanũ genus, quem admodum & ictus serpentis totum corpus inficit. Sextò, vel maximè obseruandum, quod non aliud signum veteribus illis dedit, quàm serpentẽ. Potuisset quidem & alia signa dare, verùm ita conueniebat, vt quia serpens vulnerauerat, etiam serpẽs mederetur: sic enim & in medicinis venenum veneno expellitur. Attamen in hoc erat differentia, quòd serpens qui momorderat, venenum habebat, is autem qui sanabat, nullum habebat venenum, imò ne serpens quidẽ erat, sed tantùm serpentis simulachrum. Sic potuisset quidem Deus alio modo hominem redimere, sed hic modus conuenientissimus erat, vt per hominẽ Christum homini lapso mederetur, & mors mortem occideret, hoc est, serpens serpentem fugaret: ita tamen, vt homo nocens, per innocentem saluaretur, & mors iusta hominis, per mortem iniustam Christi aboleretur. Adam enim serpenti consentiendo, virus serpentinum imbibit: cum quo & totam posteritatem infecit, quem admodum & Paulus ait: per vnum hominem peccatum intrauit in orbem terrarum, &c. Et ob id etiam omnes homines, hoc est, filij Adam, à Christo dicuntur genimina viperarum. De Christo autem dicit Paulus: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et in alio loco dicit: Misit Deus Filium in similitudinẽ carnis peccati. Vnde & à plærisque non tantùm peccator iudicatus, verùm etiam tanquam Magus & seductor in crucem sublatus est, quod quid aliud est, quàm serpentis similitudinem gerere? Quantumcunque tamen Christus filius Adæ & peccator, nihilq; differens ab alijs peccatoribus videbatur, tamen verè venenum non habuit: peccatum enim non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Septimò, in figura illa manifestè exprimitur, non ligneum aut lapideum, sed æneum serpentem fieri iussum. Natura autem æris est, quod non ferro cedente, sed igni conflante formatur. Deinde admodum sonorum est. Præterea etiam diuturnum, & rubigine corrumpi difficillimè potest. Sic verè corpus Christi, non maritali opere, sed veri ignis conflatione, id est, Sancti spiritus operatione, conceptum est. Et idem Christus cum hominibus loquens, non vt veri serpentes, id est, susurrones aut detractores, occultè aliquid insibilabat, sed tãquam sonorum æs clarè concrepans, publicè prædicabat, sicut de se ipso dicit: Ego palàm locutus sum mundo, &c. Præterea caro eius tanquam ænea nulla cuiuslibet vitij rubigine solubilis extitit. Octauò præceptum fuit Moysi, vt serpentem exaltaret, nimirũ vt omnes eum conspicere possent, ne quis eo bono fraudaretur, itemque ne quis proteruè illum intueri contemnens, quicquam excusationis haberet: Sic, inquit, exaltari oportet Filium hominis. Verè oportuit. Primò, vt omnes viderent, vbi salutem quærere deberent. Deinde, vt omnibus ob oculos poneretur insignis illa Dei dignatio. Præterea, vt Iudæorum ingratitudo & cæcitas manifestior fieret, vt qui eum ad mortem adegerunt, qui omnibus vitam attulit: eum, inquam, noluerunt videre, qui coram omnibus vt verus meditator Dei & hominum, inter cælum & terram exaltatus fuit. Insuper etiam sic exaltari oportebat Filium hominis, vt scilicet in toto mundo prædicaretur electis in bonum, ne quis eorum periret: reprobis autem in malum, vt nullam excusationem haberent. Non sine causa autem Christus passionem suam, non confusionem aut humiliationem nominat, sed exaltationem.

Lucæ. 2.
Sapiẽ. 2.
Rom. 5.
Matt. 12
Philip. 2
Rom. 8.
1. Pet. 2.
Lucæ. 1.
Ioan. 18.

Luc. 24. Nam primò per passionem & crucem verè intrauit in gloriam suam, vt ipsemet dicit: Cui & Paulus astipulatur, propter hoc, inquit, (nempe quia seipsum exinaniuit vsque ad mortem) Deus illum exaltauit, & dedit illi nomen, &c. Philip. 2 Vbi interim notandum, quòd etiam nostra crux & passio, verè exaltatio nostra est. Per multas enim tribulationes intramus in regnum cælorum, &c. Act. 14. Noli igitur crucem abijcere, aut sub ea desperare. Deinde etiam ideo exaltatio, dicitur passio Christi, quia per ipsam gloriosè triũphauit de hostibus suis. Per hoc enim, quo visus est condemnari & vinci, condemnauit & vicit huius mundi Principem. Præterea hæc ipsa passio ostendit, eum inuictum esse à tristitia, quemadmodum prius non potuit vinci à voluptate, cùm Diabolus diceret: Dic vt lapides isti panes fiant. Itemque: Hæc omnia dabo tibi, &c. Matt. 4. cùm tamen hæc duo, voluptas & tristitia, potenter dominium exerceant in genus humanum. Tantam autem tristitiæ machinam Diabolus Christo adhibuit, vt omnes contra illum moueret: discipulos, vt negarent: milites, vt illuderent: Iudæos, vt crucifigerent: prætereuntes, vt blasphemarent: & tamen eum expertus est inuictum. Verè igitur per passionem suam exaltatus est, hoc est, apparuit inuictus. Diligenter igitur obserua circa hunc locum, quòd crux dicitur exaltatio, vt non deficias in aduersitate, quandoquidem hic vides, per crucem nos ad gloriam perduci. Vnde & Iacobus ait: Omne gaudium æstimate fratres, cum in tentationes varias incideritis: Beatus enim, qui suffert tentationem &c. Iacob. 1. Nonò, serpens ille æneus solùm proderat his, qui eum aspiciebant, quo docemur, quid agere debeam⁹, ne frustrà Christus nobis crucifixus & exaltatus sit. Oportet autem vt eum aspiciamus, non oculis carnis (hoc enim nihil confert ad salutem: Nam multi eum sic viderunt & oderunt) sed oculis fidei. Ioan. 15. Cæterùm quomodo hic fidei aspectus fiat, è paupere aliquo discere possumus. Is enim cùm diuitem aliquem videt obuium, primò gaudet adesse aliquem, qui possit adiuuare. Deinde etiam si eum non cognoscat, nec quicquam de eo meritus sit, tamen bene de ipso sperat. Tertiò cum fiducia necessitatem suam ei exponit, & quàm potest miserabiliter. Quartò, oculos in eum totaliter figit, imò & animum, nec auertit donec accipiat. Hebr. 4. Hoc modo fides Christum aspicit. Primò enim fides nos in miseria nostra conseruat, ne omninò desperemus. Secundò fides ostendit, Christum nobis posse succurrere. Tertiò fides facit, vt etiam nihil meriti, tamen benè de Christo speremus. Quartò fides facit, vt cùm fiducia ad thronum gratiæ accedamus, & petamus. Quintò fides facit, vt oculos cordis & corporis in Deum intendamus, non auertentes, donec exaudiat, quemadmodũ Dauid ait: Ad te leuaui oculos meos, Ecce sicut oculi seruorum, &c. Psal. 122 In hunc modum oportet vt aspicias Christum, alioqui nihil tibi proderit vel eius opulentia, vel eius passio. Ideò enim exaltatus est in cruce, ideò prædicatus in toto mundo, ideo etiam exaltatus in gloria, vt in ipsum credamus, ad ipsum curramus, & omnia bona ab ipso speremus & quæramus. Sicut igitur in figura illa, tria concurrebant. Deus enim sanitatem præstabat: Medium per quod dabat, erat serpens æneus: Sanitatem autem accipiebant, qui serpentem intuebantur. Sic & in iustificatione nostra fit, Christus iustificat, Verbum Euangelij & Sacramenta sunt media & instrumenta, per quæ iustificat: Fides iustificationem accipit, nam soli credentes iustificantur. Decimò in figura illa expressum est, quid aspicientibus serpentem conferebatur, nempè sanitas. Num. 21 Qui percussi (inquit) aspiciebãt serpentem, sanabantur. Ingens quidem bonum sanitas est, sed tantùm temporale, sic Christus hic exprimit, quid credentes in se consequantur. Vt omnis (inquit) qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hæc autem longe maiora bona sunt, imò maxima. Quid enim est, Non pereat, nisi, neque peccatum, neque mors, neque Diabolus, neque mundus, neque infernus, nec quodcunque aliud malum credentem obruere potest? Et quid est quod dicit: (Sed habeat vitam) nisi quòd credenti promittit omnia ea bona, sine quibus nulla vita iucunda est: qualia sunt sanitas, pax, securitas, gaudium, opes, & cæt? Quid autem est quod addit. (Aeter-

(Aeternam) nisi quod credētibus etiam spiritualia & vera bona promittit, nempe veram sanitatem cordis, verum gaudium animi, pacem cum Deo, securitatem conscientiæ, omnia denique Dei bona, idque non ad certum tempus, sed in perpetuum: Iam, quid aliud quærimus, quàm ne pereamus, sed vt viuamus? Vide autem insaniam nostram, qui hæc ipsa in externis magno labore quærimus, sponte autem à Christo oblata recusamus. Ex omnibus igitur iam dictis, satis ostensum puto, quantam consolationem fidelis quisque è passione Christi & cruce accipiat. Hoc est enim signum illud, de quo Esaias: in tempore illo erit radix Iesse, & qui stat in signum populorum, in ipso gentes sperabunt. Et paulò post: Leuabit Dominus signum in nationes, & congregabit profugos Israel. Verè enim hoc signo nos Dominus congregauit, alioqui planè desperatos. Rideant igitur Iudæi, quātumuis velint signū hoc nostrū, nos interim dicamus cum Petro: Domine, ad quem alium ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et cum Psalmista: Non descendimus à te, viuificabis nos, & nomē tuū inuocabimus. Aduertendum & hoc in figura supradicta, quòd vnus serpens erectus, satis fuit contra innumeros morsus serpentum, imò contra varia genera serpentum. Deus (inquit Moyses) ductor fuit tuus in solitudine magna & terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, & dipsas, &c. Sic vnus Christus nedum innumera peccata, sed etiam omnia peccatorum genera auferre potest, originalia scilicet, & actualia, peccata cordis, operis, & cogitationis, &c.

Esaiæ. 11

Ioan. 6.

Psal. 79.

Deut. 8.

Sic Deus dilexit mundum, Vt Filium, &c.]

Hoc verbo Christus ad ipsum fontem & originem omnis nostræ salutis nos ducit, quasi diceret: Quòd tam apertè vobis via salutis monstratur, itemq; offertur, qui passione & morte sua vobis salutem & gratiam mereatur, non ex meritis vestris est, sed ex sola Dei bonitate ac dilectione. Vos enim, quantum in vobis est, semper mansissetis in peccatis, morte, & inferno, nisi Deus ex gratia vobis subuenisset. Sicut igitur origo salutis vestræ à Deo est, sic & in eundem omnia referenda sunt: vt in omnibus, & per omnia honorificetur Deus, & Pater Domini nostri, &c. Cæterùm, verba quæ Christus hic ponit, talia sunt, vt qui nesciret cur doctrinam suam vocarit Euangelium, vel ex hoc vno loco id discere posset. Quid enim lætius & magis consolatorium nunciari posset, quàm quæ hic dicuntur? Verùm verba ipsa expendamus. Primò, non dicit: [Sic Deus dilexit electos, sed mundum,] hoc est, dum adhuc in mundo, & de mundo, imò nihil quàm mundus essent, hoc est, peccatores, damnati, ac inimici Dei. In hoc (inquit Ioannes) est charitas, non quasi nos dilexerimus eū, sed quia ipse prior dilexit nos, &c. Et Paulus: Cōmendat charitatē suam erga nos Deus, quòd cùm adhuc essemus inimici, Christus pro nobis mortuus est, &c. Deinde non dicit, dulciter allocutus est mundum, aut beneficijs prosecutꝰ est: sed, [Dilexit.] Quo verbo promptitudinem & affectum cordis indicauit, quasi diceret, ex animo fauit. Vide autem, quantum consolationis vel hoc vnum verbū in se contineat. Si enim Deus nos dilexit, dū adhuc inimici essemus, quantò magis nunc diliget, posteaquam filij effecti simus? Vides omnem nobis diffidentiæ occasionem sublatam esse, maximè, cùm in Esaia simile quiddam legamus: Etiam, inquit, si mater obliuiscatur infantis vteri sui, ego tamen tui non obliuiscar. Addit aūt Christus ad hæc signum certissimum paternæ erga nos dilectionis. [Vt filiū, inquit vnigenitū daret.] Circa quod verbū primò obseruandum, quòd Christus hic Filium Dei se nominat, quemadmodū supra se dixit Filiū hominis. Vtroq; autem nomine summè nobis cōmendatur Christus, quia enim Filius Dei est, ideo potest seruare: quia autem Filius hominis est, seipsum fratribus negare non poterit. Ne quis autem putet, eum tantùm filium esse adoptiuum, quēadmodum & alij sancti, addit: [Vnigenitum.] Vt autē sciant Ebion, Cherintus, Arrius, & reliqua hæreticorum fex, Christum verum Deum esse, subdit: vt omnis qui credit in illum, &c. Dupliciter enim hic Christus se ostēdit Deum esse. Primò, quòd vult vt in eum credamus, qui honor & cultus est

1. Pet. 4.

Rom. 15

1. Ioā. 4.

Rom. 5.

Esai. 49

sceli Deo debitus. Secundò, quòd asserit se posse seruare, ne pereamus, itemque vitam æternam dare, quod & ipsum Dei proprium est. Iam cùm Christus Dei Filius & Deus sit, certum est, quòd nihil non bonorũ habet. Hunc igitur talem, tantumque, tamque opulentum, Deus nedum ostendit, sed planè dedit, vt noster esset, quantus quantus est, vnà cum omnibus bonis suis. Dedit autem eum primò in carnem & naturam nostram, ne quem eius diuinitas terreret. Deinde dedit eum in passionem & mortē, vt quod nos rapueramus, ipse solueret, quo quid maius dici posset? Quis enim vt seruo parceret, filium proprium flagellaret? Deus autem, vt inimicis parceret & ingratis, Filium in mortem tradidit. Dedit etiam nobis ipsius iustitiam & merita, atque adeo quicquid vnquam & fecit & passus est, vt perinde de eis gloriari possimus, ac si nostra essent, quod vel solum à desperatione nos præseruare poterit. Postremò dedit eum etiam in Sacramento, vt manducantes corpus eius, dubitare non possimus, cum nobis datum ac nostrum esse. Vides quantum consolationis hoc vno verbo nobis proponatur. De hoc autem mirificè gloriatur Paulus: Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio non pepercit, &c. vsque ad finem capitis. Sed cur, inquis, filium misit? Audi, vt omnis qui credit in illum, &c. hoc est, vt ex ipso, & per ipsum cor hominis perfectè quietetur. Nam mens humana adeo profunda abyssus est, vt nulla creatura expleri queat, nec diuitijs, nec potētia, nec sapientia, nec voluptate. Quocunque enim te verteris in vniuerso mundo, nihil reperies, quod cupiditati tuæ satisfacere possit. Quid igitur illud est, quo cor humanum saturatur? Solus Deus. Sed is videri & palpari non potest. Filium igitur suum misit, vt in eo videretur. Sed dicis, etiam is nunc ab oculis corporeis abest, quomodo igitur apprehendam eum? Respondeo, Non apprehenditur manu corporis, sed manu cordis, quæ est fides. Proinde, in solo Christo per fidem cordis tui sufficientiam & sanitatem reperies: propter ea quòd solus ipse secum ferat totum Deum, vnà cum omnibus suis bonis. Hæc autem fides in Christum non pudefacit, quia Christus veritas est. Hinc Esaias: Omnis qui crediderit in illum, non confundetur: Fides enim in veritatem directa, nunquam fallitur. Docet igitur hoc verbum, Deum esse & proram & puppem nostræ salutis, hoc est, initium & finem, autorem & consummatorem. Ego, inquit, sum alpha & o. Deinde hoc verbo confunditur torpor noster, quòd tam segnes sumus ad propriam salutem, cùm videamus ipsum Deum, qui nostri non eget, tantam habuisse salutis nostræ curam. Reprehenditur etiam hoc verbo ingratitudo nostra, idque multipliciter. Nam piget nos vel minimum quiddam vel dare vel facere, vel etiam pati pro Deo, quē videmus tanta pro nobis passum, tanta & dedisse & fecisse: imò pauci sunt, qui vel verbo agnoscant hoc tantum beneficium, & gratias agāt, vt verè dicere possit illud propheticum: Nunquid solitudo factus Israeli? nunquid obliuiscitur sponsa monilis? &c. Populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris, &c. Præterea hoc verbo omnis nobis excusatio eripitur, in eo quòd nihil arduum aut magnum à nobis exigit Deus pro hoc tanto beneficio, sed tantùm vt credamus in eum quem misit, insuper & facilè conijcitur ex hoc verbo, magnam pœnam imminere ingratis. Quò enim maius beneficium contemnitur, eò grauius iudicium sequitur. Præterea admonet hoc verbũ, ne nosipsos peccatis dedecoremus, quos Deus tāto honore dignos iudicauit. Noli animam tuam tam vilem æstimare, ô homo, propter quam Christus mortuus est. Omnium autem maximè hoc verbo incitamur ad redamandũ Deum, quemadmodum Ioānes docet. Diligamus, inquit, Deum, quoniam ipse prior dilexit nos, &c. Sic Dauid: Diligam te Domine virtus mea, &c. Et iterum: Benedic anima mea Dominum, & noli obliuisci omnis retributionis eius, &c. Et Esaias: Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ meæ. Anima mea desiderauit te in nocte, & cætera.

Psal. 68. Rom. 8. Esai. 28. Apoca. 1 Hiere. 2. 1. Ioã. 4. Psal. 17. Psal. 102 Esai. 26.

Non enim misit Deus Filium suum, vt iudicet.]

Iudicare in scriptura interdum idem

idem est, quod regnare, imperare, gubernare, vt cùm dicitur: Iudicabit pauperes populi, &c. Item: Samson vel Samuel iudicauit populum, id est, rexit & gubernauit. Secundum hoc igitur militat verbum istud contra carnalem Iudæorum opinionem, qui sperabant regnante Messia terrenum regnum, & carnale sæculum affuturum. Sed non misit Deus Filium suum, vt ita iudicet, hoc est, vt temporaliter regnet, & curet terrena, sed vt saluet, hoc est, vt agat ea, quæ salutis æternæ sunt. Hinc est, quòd cuidam de quodam temporali negotio eum interpellanti respõdit: Quis me constituit iudicem, & diuisorem inter vos? imò ob eam causam quæsitus ad regnum, fugit. Et Pilato interroganti de regno suo, respondit: Regnum meum non est de hoc mundo. Deinde hoc dicto differentiam indicat inter suam & Moysi doctrinam, quasi diceret, Moyses doctrina sua & lege peccatum ostendit & Dei iram, ac per hoc omnes homines damnauit: Mea autem doctrina longè alia est, Non enim missus sum vt peccata ostendam, & iudicium Dei prædicem, sicque homines condemnem, hoc enim Moyses sufficienter egit: sed missus sum, vt lege territos Euãgelio recrearem & subleuarem, comminantémque legem in iustificantem gratiam commutarem. Nam vt decens erat damnantis legis Moysem (qui seruus erat) ministrum esse, sic me decet (qui sum Filius Dei) à meledictione legis orbem liberare, & misericordiæ cumulo ægritudinem mundi curare. Cùm igitur iustificans gratia damnante lege sit longè præstabilior, constat, eum seruilem conditionem omnino excedere, qui potestate diuina, vt Deus à peccatorum vinculis hominem liberat. Potissimum autem hoc verbo Christus primũ suum aduentum à secundo discernit. Poterat enim Nicodemus audito aduentu Filij Dei expauescere, quemadmodum & olim Adam ad vocem Domini expauit, & se abscondit, quãdoquidem mala conscientia nihil aliud sperare potest à Deo, nisi iram & pœnam, non autem nesciebat Nicodemus, vtpote legis doctor, quàm seuerè Deus olim peccatores punierit, & quàm terribilia prophetæ de futuro iudicio & die Domini prædixerint, &c. Meritò igitur expauescere poterat, audiens Filium Dei iam missum: eum igitur Christus hoc verbo consolatur, quasi diceret, venturus quidem est Filius Dei etiam ad iudicium illud tremendum, verùm tempus illud nondum est: nunc enim misericordiam præmittere placuit Deo. Si enim etiam nũc contra homines venisset Filius Dei, non humanam carnem induisset. Etsi iudicaturus venisset, non se iudicandum præbuisset. Non igitur misit Deus Filium, &c. Sed huic contrarium videtur, quod alibi dicit: In iudiciũ veni in hunc mundum, &c. Obserua igitur, quòd Deus diuersimodè iudicat. Primò enim iudicat, cùm merita singulorum discutiens, singulis sua præmia decernit. Hoc autem fiet in nouissimo die, de hoc Christus hic loquitur. [Non misit Deus Filium, vt iudicet,] non enim merita in primo aduentu discutit, sed gratiam omnibus offert. Interim autem etiam nunc iudicat, dum vel suos defendit, vel impios punit, vel bonos à malis signo aliquo vel facto discernit, vel denique ingratis bona sua aufert. Omnia enim hæc iudicia Dei sunt & dicuntur. Et de his dicit: In iudiciũ veni in mundum, &c. quotidie enim ea exercet. Quòd autem Christus in primo suo aduentu non venerit peccatores dãnare, sed saluare: satis patet ex Euangelio. Nam & verbis & exemplis ostendit, se non contra, sed pro peccatoribus venisse. Verbis, vt cùm dicit: Non est opus valentibus medicus, &c. Item: Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Exempla autem sunt, Matthæus, Zachæus, peccatrix, Latro, & adultera illa, cui dixit, Nec ego te condemnabo, vade, noli amplius peccare. Hoc igitur verbo summè nobis commendatur misericordia Dei, tum quòd pacienter nos expectat, cùm statim posset punire: tum quòd misericordiam & gratiam prius obtulit & offert, quàm iudicium, vt scilicet pauciores vel si fieri posset, nulli essent, in quos iudicium exerceret. Non enim voluntatis eius est mors impij, nec in perditione nostra lætatur. Verè igitur nunc impletum cernimus, quod olim per Moysen prædixit: Viuo ego, inquit, implebitur omnis terra gloria mea. In omnibus enim mundi partibus,

Psal. 71. Lucæ. 12 Ioan. 18. Genes. 3 Soph. 1. Ioan. 9 Matt. 9. Matt. 11 Ioan. 8. Ezec. 18. Sapien. 1 Nu. 14.

fideles hanc Dei misericordiam collaudant. Diligenter autem obseruādum est in hoc verbo, quòd Dei volūtas est, non perdere, sed seruare. Non enim ideo aduersa & crucem immittit vt perdat, sed vt seruet. Nō ideo per verbū suum peccata nostra arguit ac pœnam minatur, vt perdat, sed vt ad pœnitentiam inuitet. Sic collige & in omnibus alijs, quæ Deus nobiscum operatur. Verissimum enim est, quòd vita in voluntate eius est, etiamsi iram & indignationem præ se ferat. Quòd aūt tam pauci seruantur, nō medici culpa est, sed ægroti, qui vel medicinam respuit, vel ea abutitur, vel insuper etiam in medicum insanit. Hinc Christus: Si non venissem, &c. peccatum non haberent, nūc autem excusationem non habent de peccato. Quid enim vltra facere debuit, quod non fecit? Sic Moyses ante mortem dicebat populo: Testor cælum & terram, quòd proposuerim vobis bonum & vitam, benedictionem & maledictionem. Et Paulus: Innocens ego sum à sanguine vestro. Non enim subterfugi, quo minus ostenderem vobis omne consilium Dei, &c.

Psal. 29. Ioan. 15. Deut. 30 Act. 20

Qui credit in eum, non iudicabitur.]

Dixerat se ad saluandum mundū missum: nunc indicat quonam modo hominibus salutem communicet. Deinde quia latenter subindicauerat futurum iudicium, nunc etiam statim ostendit modū, quo illud effugere possimus. Vtrūq; autem fit per fidem in Filium Dei. Obserua autē quibus Christus hæc dicit, nempe his qui salutem quærunt, & iudicium Dei effugere cupiunt, quales sunt territæ illæ conscientiæ, quæ peccati grauitatem & sentiunt & detestantur, ac iustitiam sitiunt, his, inquā, hæc & similia verba dicuntur: nam Euangelium solis pauperibus annuntiatur, & vinum illud solis mœrentibus corde datur, vt obliuiscantur malorum suorum, sic & mustum illud nouum, vtres nouos requirit: Hinc in Esaia dicit: Euangelizare pauperibus misit me, mederi afflictis corde, &c. Verbum igitur hoc nihil ad eos pertinet, quibus adhuc peccata placēt, quales sunt Pseudoeuangelici, q in omnia vitia se præcipitant, interim de fide gloriantes, quasi omnia eis salua sint, quòd sciant Christum dixisse: [Qui credit in me, non iudicabitur,] quasique nihil referat, siue bene, siue malè viuamus. Huiusmodi enim non homines, sed porci immundi sunt, indigni quibus hæ margaritæ proijciantur, imò planè nullam in Euangelio Christi partem habent, vt qui eodem vtuntur ad prætextum suæ malitiæ. Neq; digni sunt, vt Christum tam consolatoriè loquentem, verùm vt Moysen subinde maledictiones inculcantem, audiant. Tu autem pie homo, animū adfer salutis sitientē, & certò videbis, quòd ingentem consolationem tibi adferent verba hæc. Ideo autem Christus fidei salutem asscribit. Primò, ne Nicodemus putaret ipsum nouum aliquod onus impositurum, id quod Moyses fecerat. Non igitur graue aliquid exigit Christus, non circuncisionem aut victimas, &c. sed fidem. Et quid leuius posset imponere? Qui credere Deo dedignatur, quid pro Deo faciet? Facilis igitur aditus datus est ad salutem, ne quis sponte periens, haberet quod suæ malitiæ prætexeret. Secundò ideo fidei salutem tribuit, vt Nicodemum à fiducia operū legis auocaret. Hoc enim vitio maximè laborabāt Pharisæi. Non, inquit, ô Nicodeme, ex operibus legis iudicium Dei euadere poteris, aut salutem consequi, sed ex fide in Filium Dei, in misericordiam Dei, in merita mediatoris, alioqui, quid opus fuisset Christo, si ex operibus legis contingere posset iustitia? Tertiò, ideo fidei attribuit salutem, quia fides radix est bonorum operum, Qui enim credit in Christum, ea quoque credit quæ Christus dixit, inter quæ præcipuum est, quod suprà dixit: Nisi quis natus fuerit denuo, non potest intrare in regnum Dei. Hoc qui verè credit, iam festinat renasci, renatus autem iam, alius homo est, iam à vetusto patre recessit, & ad nouum accessit, alienatus est ab Adam, alterius semen est. Quare ergo iudicaretur? Sic qui Christo credit, etiam alia eius præcepta obseruat. Verū igitur est quod dicit: [Qui credit, non iudicabitur.] Hinc igitur disce scripturas concordare. Aliquando enim operibus promittitur vita æterna, vt cùm dicitur: Qui bona fecerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala egerunt, in resurrectionē iudicij. Aliquando fidei promittitur

Matt. 5. Matt. 11. Prou. 31 Esai. 61. Matt. 7. Deu. 27. Galat. 3 Su. eo. c. Ioan. 5.

mittitur vita æterna, vt hic: [Qui credit, non iudicatur.] Et suprà: Omnis qui credit in eum, nõ pereat, &c. Fidei enim promittitẽ vita æterna, vt radici bonorũ operũ, operibus aũt vt fructibus radicis. Certũ est enim quòd Deus sola ea opera probat, quæ ex fide sunt: Quicquid enim nõ est ex fide, peccatum est. Quemadmodũ igitur ea opera quæ non procedunt ex fide, sed vel ex timore, vel consuetudine, vel propter humanam laudem fiunt, nihil moratur Deus. Imò acceperunt, inquit, de huiusmodi hominibus mercedem suam. Sic econtra ea sola fides Deo probatur, quæ per dilectionem operatur pro loco & tempore. Non igitur ab inuicem segreganda sunt hæc duo, fides scilicet & opera, alioqui neutrum illorum Deo placebit. Præterea etiam ideò fides saluare dicitur, quia per eam Christo incorporamur, ac ipsius membra, vnumque cum ipso corpus efficimur. Corpus autem & membra Christi non iudicabuntur, aut iudicari vel damnari possunt, imò ipsi alios iudicabunt. Iudicabunt, inquit, sancti nationes, & dominabuntur populis. Et Christus: Sedebitis super sedes iudicantes, &c. Et Paulus: Nescitis quia angelos iudicabimus. Verissimè igitur dictum est: Qui credit in eum, non iudicatur, &cæ.] Postremò ideò fidei salus tribuitur, quia fides soli Deo gloriam tribuit: credit enim eum bonum, misericordem, veracẽ. Quid igitur mirum, si talis fides omnia à Deo impetret, cùm in scriptura dicat Deus: Qui glorificat me, glorificabo eũ. Et iterum: Sperauit in me, exaudiam eũ, eripiam eum, &c.

Ro. 14. Matt. 6. Galat. 5. Sap 3. Mat. 19. 1. Cor. 6 1. Reg. 2. Psal. 90.

Qui non credit, iam iudicatus est.]

Sicut superiori sententia fidei salutem asscribit, sic hìc incredulitati asscribit dãnationem, & quidem iustissimè. Incredulitas enim Deum summa afficit ignominia: facit enim eum mendacem, ad hæc etiam radix est & origo omnium peccatorum. Meritò igitur qui non credit, iudicio obnoxius esse pronunciatur. Sicut autem salus & vita aliquando fidei, aliquando bonis operibus asscribuntur, sicut supra dictum est: sic & damnatio interdum asscribitur incredulitati, vt hoc loco: aliquando autem malis operibus, vt cùm dicitur: Qui mala egerunt, ibunt in resurrectionem iudicij. Et iterum: Ira & indignatio, &c. in omnem animam operantis malum, &c. Incredulitati, inquam, vt radici, peccatis autem, vt fructibus asscribitur damnatio. Signanter autem non dixit, Qui male agit iudicatus est: hoc enim satis docuit Moyses, sed maius aliquid indicare volens: [Qui non credit,] inquit, ne quis putet sola peccata externa iudicio Dei obnoxia esse. Non solùm enim externè peccatur, sed etiã internè, vt cùm non credimus Deo, non timemus aut diligimus Deum, sed nostra tantùm quærimus. Indicat igitur verbum hoc, etiam peccata cordis dãnare hominem, & quidem vel maximè: maiora enim sunt, quã quæ externè committuntur, denique ab ipsis etiam oriuntur externa. Cæterùm magna rei exaggeratio est, quod dicit: [Iam iudicatus est.] Iudicati quidem sunt & pij in Adamo, sed quia renati sunt per Christum, non amplius iudicabuntur. Impij verò & iam iudicati sunt, & in ea damnationis sententia permanent perpetuò. Tunc autem iudicati sunt, quando Adam à Deo maledictus est, & à paradiso eiectus, ea enim sententia in omnem eius posteritatem lata est. Deinde qui nõ credit, etiam sic iudicatus est: quia nouit Dominus, qui sunt eius: scit qui peruenturi sint ad gloriam, & qui ad flammam, videt qui sint triticum, qui palea, item qui bonum semen, & qui zizania. Præterea iam iudicatus est, quia & ipsa incredulitas condemnatio est. Esse enim extra lucem per se maximũ supplicium est. Demum iam iudicatus est, quia quamuis gehẽnæ nõdum sit traditus, habet tamen iam supplicij futuri occasiones. Sicut homicida, tametsi sententia iudicis non condemnetur, natura tamen rei condemnatus est. Sic Adã die quo comedit, mortuus est, iuxta verbum Domini. Quamuis enim adhuc viueret, sententia tamen & natura rei mortuus fuit. Omnis igitur incredulus condemnatus est, quia hinc migrans, mox supplicio tradendus est: habet enim iam in se causas damnationis. Hinc igitur perpende, quantum malum sit incredulitas: obserua etiam hic quod impij nihil lucrantur dilatione pœnæ, quantumcunque enim differatur, tamen iã iudicati sunt. Hinc Dauid: Noli æmulari in malignantibus, &c. Item: Ne timueris,

Ioan. 5. Rom. 2. Genes. 3 2. Tim. 2 Gene. 2. Psal. 36.

cùm diues factus fuerit homo,&c. Quoniam sicut fœnum velociter arescent,&c. Potest igitur etiam ex hoc verbo colligi, quàm necessarius sit nobis Christus,alioqui iam iudicati sumus.Demum vide hic summam in nobis stupiditatem, qui tanto iudicio condemnati, non timemus, imò ne sentimus quidem.

Quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.]

Sicut enim credere & cognoscere Deum, & quem misit Iesum Christum, vita æterna est, sic non credere & nõ cognoscere,certissima damnatio est. Secundò, [Quia non credit in nomine,&c.] hoc est, non credit in eum qui veraciter se ostendit filium Dei, scripturis,testimonio Ioannis,voce Patris, signis & miraculis:Si,inquit,opera nõ fecissem,quæ nemo alius fecit,&c. Tertiò, [Quia non credit,&c.] hoc est,eum quem Pater honorare decreuit,& nomen illi dedit super omne nomen, nedum non honorat vt talem,sed etiam ignominia afficit.Quartò,[Quia non credit,&c.] hoc est,quia à se excludit omnia bona.Christi enim nomen est Deus,iustus,rex,bonus,salus,vita,lux,iustitia,redemptio. Qui igitur credit in nomen Christi, per fidem accipit Deum,iustitiam,regnum,bonitatem,salutem,vitam,lucem,redemptionem. Nõ enim est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Qui autem nõ credit in nomen Christi, is omnia iam dicta bona à se excludit,ac per hoc in omnia mala sese conijcit.

Ioan.17. Ioan.15. Philip.2 Acto.4.

Hoc est autẽ iudicium quia lux venit.]

Ne quis calumnietur Deum sola vi & potestate impios dãnare, vel externo exemplo docet iustissimè condemnandos omnes incredulos .Meritò enim & suapte culpa perit qui volens & sciens amplectitur id per quod perit,& auersatur,id per quod salus poterat restitui . Atqui tales sunt omnes impij.Non igitur cuiquam Deus facit iniuriam,&c. Vnde & congruè Christus infert.[Hoc iudicium est,] quasi diceret.Ideo meritò perit, ideo inexcusabilis est,ideo damnatio eius iusta est,non quia peccauit (alioqui omnes homines damnati essent,quia omnes peccauerũt) sed quia non resipiscit, & iustitiam oblatam contemnit & persequitur . Singula autem verba emphasim habent. Primò: [Lux,inquit,venit,] verissima sententia. Nunquam enim cessauit Deus hominẽ sua luce illustrare. Nam primò ei indidit rationem,qua dirigeretur in actibus suis. Deinde addidit verbum suum. Præterea plurima accendit illi luminaria ante legẽ & sub lege,sanctos scilicet viros,quorum factis, dictis, vel scriptis lucentibus seipsum videret & agnosceret,ac nuditatem suam erubescẽs, pristinum ornatum quæreret.Postremò venit etiam ipsa substantia lucis,paratum illis ostendens, & facilem introitum regni Dei. Venit,inquam,non enim nos lucem quæsiuimus aut è cælis adducere potuimus, sed sponte & ex gratia venit.Lucem autem se nominat Christus,vt ostendat se non vt iudicem, sed vt saluatorem venisse. Deinde hoc verbo ostendit quidnam in hominibus operari velit, nempe manifestare & illuminare.Lucis enim operationes sunt, quòd nedum illuminat,sed & manifestat quæ latebant. Vtrunque Christus operatur.Primò enim manifestat,omnia nostra esse meras tenebras & peccata:atque hic est primus gradus ad iustificationem: Deinde etiam illuminat, hoc est, mõstrat vbi quærenda sit vita & iustitia:& hic est secundus gradus.Mundus autem non admittit primum,non patitur sua damnari, nõ igitur peruenire potest ad secundum. Quemadmodum enim ægrotus non ferens vstionem & sectionem , sed contendens potius ex insania se incolumem esse, ad sanitatem peruenire non potest , imò subinde in maiorem infirmitatem labitur,sic mundus falsò credẽs,suam sapientiam & iustitiam coram Deo perfecta esse,non patitur sua damnari,proinde magis ac magis è luce Christi dãnatur . Hoc autem verbo (Lux venit in mundum) iterum omnem nobis excusationem aufert.Primò enim non possumus prætexere ignorantiam,nisi fortè crassam & affectatam.Deinde non possumus prætexere eius seueritatem, cùm non vt iudex , sed vt lux & saluator venerit.

Mat.20. Rom.3.

Et dilexerunt homines magis tenebras.]

Mira res & quodammodo incredibilis,si non vel ipsa experientia hoc testaretur:Homines,inquit , quos oportebat

nihil amare, nisi quod bonum est, vtpote ratione præditos, dilexerunt tenebras, quæ tamen etiam ex sui natura horribiles sunt, nec solum in tenebris iacuerunt, sed dilexerunt, imò defenderunt, ac lucem oderunt, vt vel sic videamus, quo perduxerit hominem diabolus, in quam cæcitatem, deformationem, miserias. Per tenebras autem intelligit primò ignorantiam & cæcitatem, deinde peccata, hoc est, opera tenebrarum. Dicuntur autem peccata tenebræ, quia directè opponuntur verbo Dei, quod est lucerna pedum nostrorum. [Psal. 118.] Secundò, quia hominem adeò obfuscant, vt vix agnosci poßit, an homo vel bestia sit. Tertiò, quia ducunt in æternas tenebras. Præterea per tenebras etiam intelligit omnia, quæ mundus habet & miratur, vt sunt sapientia, potentia, diuitiæ, iustitia, gloria, &c. Hæc enim quantumuis in se præclara videantur, tamen ad diuinam illam lucem collata, meræ tenebræ sunt. Hæc igitur erit hominũ cõdemnatio, quòd lux venit, & ipsi dilexerunt ignorantiam: Noluit intelligere vt bene ageret, ait Dauid. [Psal. 51.] Deinde, quòd Christus peccata auferre venit, & viam monstrare ad iustitiam, ipsi autem tanta insania peccatis immersi sunt, vt potius carere velint iustitia, vita, salute, quàm voluptuariam illam & bestialem vitam relinquere. Præterea, Christus venit nedum ostendere, sed & dare veras diuitias, gloriam, potentiam, iustitiam, sapientiam, &c. Homines autem diligũt tenebras suas, hoc est, fictitias diuitias, gloriam, iustitiam. Tantum enim curant, vt iusti, diuites, potentes sint corã mundo, nihil curantes de spiritualibus & diuinis. Vides igitur, quàm pulchrè ingeniũ mundi declarauit. In hæc autem mala & peccata, homo seipsum impulit, non cogitur à Deo, ideo dicit: [Dilexerunt, &c.] Vnusquisq; enim à propria concupiscentia tentatur, non à Deo. [Iaco. 1.]

Erant enim opera eorum mala.]

Rationem ponit, cur lucem non amplexi sint homines, quia, inquit, mali erant, & mala opera eorum. Lux enim in se quidem delectabilis, sed odiosa oculis ægris, quemadmodum & panis palato saucio. Vide autem, quid hæc lux deprehenderit in mundo, nempe mala opera, nihil boni inuenit.

Omnis qui male agit, odit lucem, &c.]

Pulchra & cõgrua similitudine & piorum & impiorum conditiones describit. Sicut enim adulteri & scortatores amant noctem, diem oderunt: Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, &c. [1. The. 5] Sic omnes impij præsens sæculum diligunt, futurũ oderunt, & mendacio protecti, à veritate se abscondunt. Econtra, sicut operosi & pudici noctem fastidiunt, diemq; tardum æmulo lumine præueniunt: sic omnes, qui ex Deo sunt, peccata sua oderunt, iustitiamq; esuriunt & sitiunt, [Matt. 5.] præsens sæculum fastidiunt, consciam vbique futuri regni Dei veritatem requirunt. Obserua, quòd Christus non dicit, Omnis qui malum agit, odit lucem: nam & pij malum interdum faciunt, hoc est, peccant, nec tamen odiunt lucẽ, nec fugiunt, imò currunt ad lucem, vt videant suos defectus, & grato animo sunt in eos, qui eos arguunt, quemadmodum Dauid erga Nathan, &c. [2. Re. 12.] Qui autem malè agunt, hoc est, studiosè, instanter & perseueranter, hi odiunt lucem: [Prou. 2.] Non quòd sua opera mala semper velint occulta esse, nam interdum gloriantur in rebus peßimis, sed quòd nolunt argui, ne in minimo quidem: hoc enim est ingenium mundi. Verùm hoc ipso nihil aliud lucrantur, quàm quòd ad Dei iudicium seipsos & sua facta reseruant, quod tam tremendum erit impijs, vt dicturi sint montibus: Cadite super nos, & obtegite ab ira agni. [Apoc. 6.] Tunc enim scrutabitur Deus Hierusalem in lucernis, [Soph. 1.] & si quis se vel in terram obstruxerit, latere non poterit. [Mich. 7.] Quanto igitur satius esset, nunc correptionem Domini acceptare! Obserua autem conditiones impiorum. Primò malè faciunt. Secundò etiam malè, id est, studiosè. Tertiò in tenebris sunt. Quartò tenebras diligunt. Quintò, lucem non quærunt. Sextò, præsentem lucem non adeunt. Septimò, etiam odiunt lucem: Nimirum, ne conscientiam sentiant. Volunt enim sine remorsu conscientiæ peccare, & putant se excusatos, si ignorent.

Qui autem facit veritatem, venit ad lucem.]

Verbum hoc primo sic accipi potest,

vt

vt Christus de seipso loquatur, quasi diceret: Quæ facio, palàm facio: quæ doceo, palàm doceo: nullius formido iudicium, quemadmodum & ad Annam dicit. Interroga eos, qui me audierunt. Pharisæi autem ferre non possunt, vt alij de ipsorum vita & doctrina liberè iudicent. Deinde intelligitur verbum hoc etiam de pio quoq;: [Qui facit veritatem, &c.] Id est, qui cum Deo sentit & iudicat aduersus propriam iniquitatem, qui condelectatur legi Dei secundum interiorem hominem, &c. Qui sic, inquam, seipsum iudicat, damnat, hic venit ad lucem, quid sit bonum indicantem, & regni Dei aditũ ostendẽtem, vt manifestentur opera eius, pœnitentiæ scilicet, & confessionis. Obserua hìc etiam pij hominis conditiones. Primò nedum audit, sed & facit veritatẽ & iudicium, hoc est, iudicat seipsum. Secundò venit ad lucem, aspirat ad gratiam, item omnia agit secundum præscriptum verbi Dei. Tertiò ita viuit, vt non vereatur hominem iudicem. Denique etiam omnia opera eius in Deo fiunt.

Ioan. 18.

Rom. 7.

Posthæc venit Iesus in terrã Iudæam.]

Absoluta cum Nicodemo collocutione, aliud iam & quidem vtilissimum Euãgelista enarrat, nempe vter baptismus, Christi an Ioannis præstantior fuerit & sit. Perspiciebat enim futuros, qui aut nullam differentiam inter baptismum & baptismum facerent, aut ob imperitiam etiam meliorem iudicarent baptismum Ioannis, ideo hic ipsum Ioãnem baptistam, de se suoque baptismo disserentem, adducit. Collocutus igitur cum Nicodemo Hierosolymis, nunc ad alia loca procedit, non ex inconstantia, sed vt vbique disseminaret verbum Dei. Hinc apud Lucam dicit: Oportet me & alijs ciuitatibus euangelizare: ad hoc enim missus sum. Est autem Iudæa quarta pars regni Iudaici, ea scilicet, quam Pontius Pilatus procurabat. Allegoricè autem Iudæa cõfessionem significat. Vbi igitur est vera confessio & propriæ infirmitatis, & diuinæ laudis, illic spiritualiter implentur, quæ corporaliter hìc facta scribũtur. Ad huiusmodi enim homines Christus crebrò venit, apud eos moratur, deniq; eos subinde baptizat Spiritu sancto & igni, ac paulatim transformat.

Lucæ 4.

Lucæ 3.

Et baptizabat.]

Infrà dicitur, quòd Christus non baptizauit, sed tantùm discipuli eius. Potest igitur hic locus sic exponi, Christum scilicet sic baptizasse non per se, sed per discipulos. Non tamen eadem efficacia baptizabant ante passionem Christi, qua posteà: quia necdum apertum erat viuifici templi latus dextrum, vt inde cum sanguine aqua egrediens, omnes aquas sanaret. Nondum erat mare rubrum, hoc est, baptismi sacramentum, Christi sanguine sacratum & rubricatum. Denique, nondum agnus occisus erat, quomodo igitur potuissent Apostoli quenquam ex Aegypto educere? Præterea nondum spiritus erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Patet igitur, quòd ante passionem etiam Apostolorum Christi baptismus, non habuit totam suam efficaciã. Vnde & nõ ante, sed post pasionẽ suã præceptũ dedit de baptizãdis Gentibus: Euntes docete, &c. Erat igitur etiam eorum Baptismus tunc nihil aliud, quàm inuitatio ad pœnitentiam, sicut & Ioannis Baptismus. Potest tamen non absurdè concedi, quod Christus ab exordio, etiam in propria persona baptizauit, præsertim discipulos: postea autem soli discipuli baptizauerint. Vide igitur, quàm efficaciter nos Christus ad baptismũ prouocat. Primò enim seipsum submisit baptismo, quamuis non haberet peccatum, nec quicquam à Ioanne accipere posset. Deinde etiam in propria persona baptismum administrauit, ne quis seruus peccator contemnat, quod videt Dominum suum & subijsse, & dedisse alijs. Obserua item, quod Christus eisdem initijs cœpit, quibus Ioannes. Nam & apud Mathæum etiam eodem verbo incipit, quo Ioannes: Pœnitẽtiam agite, &c. A baptismo igitur & pœnitentia cœpit, vt sciamus initium, imò perfectionem Christianismi, esse veteris hominis mortificationem & renouationem in Spiritu sancto. Omnis igitur vita Christianorum pœnitentia esse debet, cõtra leues illos & Pseudochristianos, qui se egregiè Christianos putant, si ore Christum confiteantur, etiamsi factis negant. Stat enim sententia: Qui vult venire post me, abneget semetipsum &c.

Lucæ 3.
Ioan. 4.

Ezec. 47

Exod. 12
Ioan. 7.
Mat. 28.

Matt. 3.

Matt. 4.

Tit. 3.
Mat. 16.

Ba-

Baptizabat & Ioannes in Aenon.]

Lucæ 3. Vbicunque huius viri mentio fit, insigniter nobis eius pietas innotescit. Id enim verè Christianum est, semper & vbiꝗ talem se præstare, vt Christus in eo conspiciatur. Sic Ioannes, cùm in principio in omnem regionem Iordanis transcurrisset prædicando & baptizando, nunc Christo negotium salutis aggresso, in vno loco tantùm baptizat, nimirum Christo cedens, ac iamiam propriam gloriam obscurari cupiens, vt Christi gloria cresceret: Id quod infrà ex verbis eius audiemus. Adhuc tamen baptizabat. Primò enim, quia si statim cessasset, æstimare potuissent homines, vana esse quæ Sup.c.1. supra de sua authoritate dixit, imò & vana esse, quæ de Christo testatus est. Deinde non omnibus adhuc notus erat Christus, non cessauit igitur baptizare Ioannes, vt subinde alios ac alios ad Christum dirigeret. Prætereà nihil vtilius sciebat, quàm homines ad pœnitentiam inuitare, & in hoc tam præclaro opere vel immori pulchrum ducebat, quandoquidem aliud nihil poterat. Veras igitur Christiani conditiones ex hoc viro colligere possumus. Christiani enim est, Dei gloriam quærere, scandala præcauere, Luc. 12. alios ad pietatem adducere, & in vocatione sua in finē vsꝗ perseuerare. Beatus enim seruus, quem Dominus veniens, in officio inuenit: Amen dico vobis, quòd præcinget se, &c.

Et veniebant, & baptizabantur.]

Indicat hoc verbo pulcherrimè processisse negotium Euangelicum. Vterꝗ enim prædicator, & Ioannes & Christus, in officio persistebat, vterque baptizabat, vterque docebat, Ioannes ad Christum mittebat, Christus venientes recipiebat. Denique & populus quòd suum erat faciebat: [Veniebant & baptizabantur.] Vides quantum Ecclesiæ prosit, si pastores concorditer & ardenter doceant, tunc enim & plebs ad bonum excitatur.

Facta est autem quæstio de purificatione.]

Matt. 13 Non potest pati Diabolus profectum Ecclesiæ: semper enim nititur superseminare zizania. Sic in Paradiso non potuit ferre hominis felicitatem: Sic in deserto absente Moyse, corrupit quod Moyses summa diligentia docuerat: Sic florente Ecclesia, semper aut persecutiones, aut errores, aut simile quid excitauit, quò bonum impediretur. Sic hoc loco, hoc agebat & intendebat, vt fidelissimi testis animus à veritate, cui testimonium perhibebat, auerteretur, atque ita baptizantium rupta concordia, baptismi vel pœnitentiæ remedium, quasi rationabiliter contemni videretur. Primò igitur discipulos Ioannis ad æmulationem & inuidiam incitat contra Christum. Aemulatio autem contētiones gignit. Cæterùm, vbi contentiobus res agitur, ibi plærunꝗ veritas negligitur. Nihil igitur perniciosius in doctore, quàm æmulatio & inuidia. Nec mirum, discipulos Ioannis æmulatione victos esse, cùm etiam discipuli Christi hoc affectu non caruerint. Cùm Mar. 9. enim quidam non sequens Iesum, dæmonia eijceret in nomine tamen Iesu, volebant eum prohibere, ni Christus prohibuisset, &c. Sic & Iosue æmulatus legitur pro Moyse: Domine mi, inquit, prohibe Num. 11 eos. Et Moyses: Quid, inquit, æmularis pro me, vtinam omnes prophetent, &c. Deinde, idem Diabolus Iudæos & discipulos Ioannis inter se cōmittit, vt vtriꝗ contentionibus vacantes, interim emendationem vitæ & rem ipsam negligerent: Id quod & nunc facit. Omnes enim egregiè pugnamus, quilibet pro sua opinione, at interim nullus emendatur. Vide 1. Co. 13. autem quàm modestè Euangelista de aliorum imperfectione loquatur, quæstionem enim vocat, ciuiliori scilicet vocabulo, quod potuisset contentionem nominare. Verùm charitas non gaudet super iniquitate. Nam proximi peccatū aut tegit, aut excusat, aut extenuat. Signanter autem dicitur: [Quæstio facta de purificatione.] Cùm enim Iudæi plærasꝗ ex lege purificationes haberent, Ioannes autem nouum ritum purificationis incepisset, quem deinde & Christus sequebatur, fieri potuit, vt Iudæi quæstionem mouerint, cuius eorum, Christi scilicet an Ioannis baptismus melior esset, discipulis Ioannis summa ope magistri sui baptismum defendentibus, &c. Sic postmodum in Ecclesia quidam quæstionem mouerunt de ba-

baptismo, propter alios & alios ministros. Putabant enim Baptismum melioris ministri efficaciorem esse. Hinc prodiere illæ voces: Ego sum Pauli, ego Cephæ, &c. quos acriter redarguit Paulus. Minister enim nihil efficaciæ dat vel adimit verbo Domini, proinde nec sacramento. Siue igitur hæreticus sit, siue alioqui malus, integritatem sacramenti distribuit, dummodo verbi sacramento annexi, integritatem doceat. Vt baptismus sacramentum est, verbum eius est: Baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Itaque quisquis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizat, is verè baptizat. Alij autem quæstionem mouerunt de aqua, num ex viuo flumine sumi debeat vel consecrari, cùm non ob id consecretur aqua, quasi in nulla alia dari possit baptismus, sed vt admoneamus Ecclesiam ad gratiarum actionem pro dono baptismi. Sic & aqua in Ecclesia reseruatur, vt ministro sit ad manum. Alij ex toto sacramentum illud ludibrio exponūt, vt Anabaptistæ, quoad baptismum paruulorum. Huiusmodi autem quæstiones diabolus excitat, vt interim verus baptismi vsus negligatur, id quod fit, &c.

1. Cor. 1.

Rabbi, qui erat tecum, &c.]

Non satis habebat dæmon discipulos corrupisse, etiam ipsum magistrum per eos aggreditur: si quo modo posset eum ad inuidiā perducere. In singulis enim verbis vis quædā latet, quæ hoīem etiā quātumuis constantem permouere possent, ni spiritu sancto stabilitus sit. Primò, magistrum adulatoriè nominant, quod aliàs non legitur, vt eum faciliùs decipiant. Quòd si eum etiam aliàs hoc nomine cōpellauerint, tamē hîc potissimū exprimitur, ꝑpter magnitudinē elationis. Deinde rem ipsam vide quàm odiosè proponūt: Qui erat tecum, inquiunt, trans Iordanem, seque tuis manibus tanquam minor submiserat, ecce hic nunc baptizat. Item cui tu testimonium dedisti, indiscreta humilitate te subijciens illi, & gloriam tuam dans alteri, ecce omnes te neglecto ad eū veniunt. Quis tantis machinis non concidisset? Vides quantis machinis diabolus impetat pios, non abs re igitur monet Petrus, vt sobrij simus, & vigilemus, &c. Et Paulus: Ne circumueniamur, inquit, à Sathana. Non enim ignoramus cogitationes eius. Ipsius enim erga nos malignitatem, vel primi parentis casus, vel ipsius Iob tentatio satis ostēdunt: imò si ipsum Christum tentare ausus fuit, quantò minus nobis parcet. Et si Christo adhuc prædicāte zizania seminare conatus est, quid mirum, si idem fecerit dormiētibus pastoribus?

1. Pet. 5.
2. Cor. 2
Mat. 4.

Non potest homo accipere quicquam, nisi datum, &c.]

Hoc est vltimum Ioannis de Christo testimonium, sed in nullo his quæ supra dixit dissimile, vt vel hinc videas Ioannem non fuisse arundinem vento agitatam. Sæpe enim tentatus est & à Iudæis, & à discipulis, vt sententiam mutaret, sed perstitit. Hinc igitur veram discamus constantiam. Deinde ex hoc loco vides, quòd Deus omnes diaboli conatus vertit ad bonum electorum. Ea enim contentio, quam inter discipulos Ioannis excitauerat, omnibus nobis prodest. Nisi enim excitata fuisset, insignia illa verba, quæ Ioānes hîc dicit, prætermissa fuissent. Sic venditionem ipsius Ioseph, Deus ordinauit ad bonum totius Aegypti, imò etiam ipsorum, qui eum vendiderant. Sic crucifixionem Christi, ordinauit ad bonum electorum. Sic insanias hæreticorum, ordinauit ad bonum Ecclesiæ: hinc enim excitata fuit ad profundius scrutandum verbum Dei. Vide autem, quibus argumentis Ioannes discipulos suos ab æmulatione ducere conetur. Primò proponit, quod negare non poterant: [Non potest, inquit, homo accipere, &c.] Homo enim in natura sua nihil aliud est, quàm putredo, & filius hominis vermis. Deinde homo nihil ex se boni habet: Nō, inqt, habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Et iterum: Non sumus sufficiētes, cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. Et iterū: Quid habes, quod nō accepisti? &c. Quicquid igitur boni habet homo, à Deo habet. Scriptum est enim: Omne datum optimum, & donum perfectum, de sursum est. Item: Perditio tua ex te, ex me auxilium tuum. Item: Omnis sufficientia nostra à Deo est. Quod autem Deus dat, non ex debito, sed ex gratia dat: non igitur potest eum homo cogere ad dandum, nec ei leges præscribere,

Matt. 13
Matt. 11.
Gen. 45.
Iob 25.
Rom. 7.
2. Cor. 3
1. Cor. 4
Iacob 1.
Osee 13.
2. Cor. 3

bere, quantum & quando dandum, sed nec eum prohibere potest, quò minus etiam aliis det. Hæc itaque tanquam certa & indubitata Ioannes discipulis suis proponit, vt viderent, quò eum impellerent, quasi diceret, Dupliciter peccatis. Primò, quòd Christo inuidetis Dei dona, & quantum in vobis est Deum prohibere vultis, ne vt Dominus sua distribuat quibus velit, cùm nulla vobis in hoc fiat iniuria. Potest enim Deus cum suis bonis facere quod vult. Nulli⁹ igitur oculus nequam sit, ex eo, quòd Deus tam bonus est. Deinde etiam in hoc peccatis, quòd non contenti peccatis vestris, etiam me in peccatum impellere vultis: Ego me scio hominem, & nihil ex meipso habere, sed omnia ex Deo: vos autem vultis, vt magna de meipso sentiã, & maiora quàm habeo mihi asscribam, imò vultis, vt Deũ prohibeã dare, quibus ipse vult, id quod nihil aliud esset, quàm summa ingratitudo & impietas. Vides quomodo hic homo aures suas obfirmauerit contra adulationes. Verè enim dicere potuit illud Dauidis: Oleum peccatoris non impinguet caput meum. Quàm dissimiles nos sumus, quibus nihil dulcius est gloria humana, pro qua etiam consequenda, nihil non & facimus & patimur, imò & perpetramus: Nec vllos magis fouemus, quàm adulatores, cùm tamen nihil sit vanius gloria & laude humana, nihilque perniciosius adulatore. Docet nos hoc verbum, vt quantumcunque perfecti simus, tamen homines nos agnoscamus, ac nihil ex nobis nos habere ingenuè confiteamur. Secundò, vt contenti simus his quæ accepimus, & gratias agamus. Summa enim ingratitudo est, contemnere quæ accepisti, & alia appetere: Et qui semper suspicit, nec prospicit, facilè cadit. Tertiò, ne aliis inuideamus sua dona: Vnusquisque enim donum suum habet, &c.

Mat. 20. | Psa. 140 | 1. Cor. 7

Vos ipsi mihi testimonium perhibetis, &c.]

Ex propriis eorum verbis eos confutat. Fatebantur enim eum Christo testimonium perhibuisse: tria enim hæc semper inculcauerat. Primò se non esse Christum. Secũdò se esse missum ante ipsum, hoc est, vocem clamantem. Tertiò etiam digito Christum indicauerat: atque hæc ipsa publicè fecerat & dixerat. Quàm indecorum igitur fuisset, si vir tantus inconstans in verbis suis inueniretur. Nihil enim turpius viro mendaci & incõstanti. Deinde quàm malè sibi consuluisset si morti vicinus à Christo descisceret, ad quem omnes alios prouocarat. Meritò igitur hos cõsultores repellit, malens Christo propitio humilis reputari, quàm irato ab hominibus honorari.

Qui habet sponsam, sponsus est.]

Exemplo probat, quàm impia suaderent discipuli. Quis enim eum non execretur, qui vt amicus ex gratia vocatus ad nuptias, sponsam inuitantis se abduceret, ac sibi copularet? Quanto execrabilius est, Deo hanc iniuriã irrogare? Atqui Christus Filius Dei iam sponsus effectus erat: sponsam enim, hoc est, humanã naturam, quam multo tẽpore ambiuerat, iã duxerat. Celebrata erant sponsalia in vtero Virginis, iam appetebant nuptiæ, vt omnes credentes sibi imperpetuũ copularet. Parabantur autem nuptiæ magno sumptu, imò proprium sanguinem daturus erat pro sponsa: vocauerat Ioannẽ ad has nuptias tanquã amicum, vt sponsam adduceret sibi. Quomodo igitur tã ingratus esset in tantũ benefactorem Ioannes, vt alteri desponsatam sibi vsurparet, animas scilicet fideliũ. Obserua, quòd Christum nominat sponsum: hoc enim nomine indicat, cur in mundũ venerit. Sicut enim sponsus eam, quam duxit, summè diligit, cum ea se astringit perpetuò mansurum, eam omnium bonorum suorum participem facit, denique omnia tam prospera quàm aduersa sponsæ, sua ducit. Sic Christus, qui hactenus solius Dei fili⁹ & hæres fuerat, nunc alios sibi adiuncturus venit, cum humano genere seipsum fœdere perpetuo astrinxit, quemadmodũ in Osee prædixerat: Desponsabo te mihi in fide, in misericordia, &c. Deinde omnia nostra mala nobiscum tulit & fert, præterea omnia sua bona nobis communicat. Summa, nihil non fecit & facit, quod spõsus pro dilecta sponsa faceret. Imò queadmodum vir & mulier matrimonio iũcti, vnum corpus sunt, ita Christus & Ecclesia vnum corpus sunt. Ingentẽ igitur consolationem præstat, quòd is, quem nul-

Osee 2.

lum malum obruere potest, quiq; omnia bona habet, nobiscum omnia communia habere vult. Sponsam autem nominat Ecclesiã, imò quamlibet animã fidelẽ. Primò, vt hinc discamus, vnde nobis tãta bona prouenerunt, nempe non aliunde, quàm ex hoc felici coniugio, quo Christus nos dignatus est. Deinde, vt hoc verbo admoneamur eorum, quæ Christus à nobis exigit. Sicut enim spõsa amat sponsum, obseruat, & placere studet in omnibus, ipsi adhæret, ab ipso omnia sperat, ipsi seruat fidem. Sic anima se exhibeat Christo. Vult enim vt totos nos illi offeramus. Diliges, inquit, Dominum ex toto corde tuo, &c. Sic Paulus: Vult vt nosipsos virginẽ castã exhibeamus Christo.

Mat.22.
2.Co.11.

Amicus autẽ sponsi, qui stat & audit.]

Cùm supra se dixerit indignum, vt solueret calciamẽtum Christi, mirum, quòd se hic amicum eius dicit, verùm hoc non fecit, vt seipsum laudaret, sed vt indicaret, sibi non displicere quæ per Christum fiebant, imò se ex animo eius gloriæ fauere, nec vnquam ab eius amicitia se velle recedere. Quantùm igitur ad naturam propriam, erat indignus vt solueret corrigiam, quemadmodum & omnes nos. Quantùm autem ad gratiam acceptam, iam verè amicus erat, & quidem præcipuus. Gratia enim ex indignis facit dignos, ex inimicis amicos. Vos, inquit, dixi non seruos, sed amicos, &c. Indicat igitur Ioannes, se pro maximo habere, quòd vt amicus ad nuptias has admissus sit. Deinde conditiones exprimit eorum, qui verè Christi amici sunt. [Stat] inquit, quasi paratus ad quæcunque exequenda. [Audit,] quid sponsus cum sponsa colloquatur: Gaudet de gloria sponsi. Secundò, quòd ipse quoque admissus sit. Tertiò & maximè gaudet ad vocem sponsi. De his enim tribus omnes pij gaudent, eóque gaudio ita corda eorum impleta sunt, vt nihil eos perturbare possit. Ad literam autem Ioannes stabat, quia iam ad finem officij sui peruenerat, nihilque amplius restabat, quàm vt ipse tacens audiret, & gauderet de voce sponsi vnà cum alijs.

Sup.c.1.
Ioan.15.

Hoc gaudium meum impletum est.]

Ostendit hoc verbo, nihil se tantopere optasse, quàm vt sponsam Christo dignam adducere posset, summumq; ei⁹ gaudium esse, quòd audiret certatim tantoq; desiderio homines ad ipsum accurrere. Discant igitur ex Ioanne Prædicatores, vt & ipsi soli Christo sponsam adducant, & hinc gaudeant, si Christo plurimos adducere possint, non sibi. Sic seruus Abrahæ pronus in terram cadens adorabat, cùm sponsam reperisset filio Domini sui, quam & summa diligentia, non sibi, sed ipsi Isaac adduxit: sic & Prædicator quisque faciat.

Gen. 24

Illum oportet crescere.]

Non corporaliter, iam enim perfectæ ætatis erat, nec in gratia, qua ab instanti conceptionis suæ plenus fuit: sed eo modo oportet illum crescere, quo & Deus dicitur exaltari & magnificari. Est autem sensus: Is qui hactenus humilis & contemptus fuit, in tantum excrescet, vt Dei filius vnicusque humani generis seruator, ab omnibus agnoscatur & prædicetur, nedum in Iudæa, sed & vsque ad finẽ terræ. Oportet (inquit) sic enim patri cõplacitum est, sic saluti hominum competit, vt ab omnibus agnoscatur.

Me autem minui.]

Non quòd Ioannes gratiam, quam habebat, perditurus esset, sed quòd Christo in publicum prodeunte, cessare debebat vana illa suspitio, qua plures eum credebant esse Christũ, hoc est, Messiam. Hoc igitur verbo discipulos suos nedum in præsenti, sed & in futurũ ab æmulatione abducere voluit, quasi diceret: Frustra æmulamini: sic enim decretum est, vt ipse exaltetur. Cesset igitur æmulatio, alioqui nihil nisi vosipsos excruciabitis, quin potius ipsi vos illi submittite, ne cum impijs Iudæis iustè damnemini, qui tametsi scirent ipsum esse hæredem, tamen eum occiderũt. Admonemur igitur hac sententia, omnes omnium hominum authoritates, dignitates, officia, iustitias, sapientias, potentias, cõtemnendas esse, vt sola Christi authoritas, dignitas, officium, iustitia, sapientia, potentia, statuatur. Summa, ipsius est exaltari, nostrum est humiliari.

Mat 21.

Qui desursum venit, super omnes est.]

Hactenus Ioannes discipulos suos arguit,

arguit, nunc docere eos incipit. Oportet enim prius agrum à spinis & vepribus expurgari, antequam semina ei committas. Pulchrè autem excellentiam Christi describit Ioannes in his verbis. Is enim solus excellit omnes alios, in natura, in sapientia, in gratia, & in potentia, quæ per ordinem ostendit Ioannes. Primò, cùm omnes nos terrenum habeamus fundamentum, & luteas inhabitemus domos, Christus desursum venit, idque multipliciter. Primò desursum venit, quia è Spiritu sancto conceptus fuit. Secundò, quia naturam habuit incontaminatam, qualis in primo homine creata fuit, cùm omnes alij deorsum (in peccatũ scilicet) ceciderint. Tertiò, quia è cælo venit. Quartò, & omnium maximè, quia à Deo exiuit. Est enim splendor gloriæ, figura substantiæ eius. Verè igitur desursum venit. Deinde etiam super omnes est, in hoc etiam Angelos excellens. Est enim Rex Regum, & Dominus dominãtium. Omnis enim creatura seruituti subiecta est, solus autem Deus regnat. Vides igitur Christum excellere omnes creaturas, tam homines quàm angelos. Nec mirum: Quantumcunque enim altus sit mons, tamen altius est cœlum. Sic nulla creatura quantumuis perfecta, filio Dei compari potest. Hoc igitur vèrbo rationem reddit Ioãnes, cur dixerit: Illum oportet crescere, me autem minui, quasi diceret: Aequum est, diuinis cedere humana, cælestibus terrena, perfectis imperfecta.

Iob. 4. Matt. 1. Hebr. 1. Apo. 19. Rom. 8.

Qui de terra est, de terra loquitur.]

Omnis humana sapiẽtia terram sapit, quia ipse homo de terra originem sumpsit. Sic ab initio fuère, qui nouas artes inuestigarunt & inuenerunt, vt in Genesi legimus. Sic & nunc mundus præclaras & ingeniosas artes habet, sed quæ nihil faciunt ad beatitudinem. Hinc Propheta: Filij Agar exquisierunt prudentiam, sed eam, quæ de terra est, viam autem disciplinæ non inuenerunt. &c. Sic igitur & nunc qui terra est, terram loquitur, nisi fuerit illuminatus. Deinde, etiamsi de cælestibus loquatur homo, tamen non nisi ad aures loquitur, nequaquam autem in corda hominum. Summa, qui de terra nati sunt, nihil præter terram sapiunt aut loquuntur: Sic & omnes hominum doctrinæ, nihil quàm mortua litera sunt, nisi Christus sua cælesti voce eam viuificet.

Gene. 4. Baruc. 3.

Qui de cælo venit, super omnes est.]

Doctrina Christi omnes alias excellit. Ipse enim solus habet doctrinam viuificantem, & cælestem: ipse habet verba vitæ æternæ, apud eum est fons vitæ: & in lumine eius videmus lumen æternum. Hinc Baruch: Ipse adinuenit omnem viã scientiæ, & dedit eam Iacob, &c. Quòd autem hoc de Christo loquatur, patet ex sequentibus: Post hæc in terris visus est, &c.

Ioan. 6. Psal. 35. Baruc. 3.

Quod vidit & audiuit, hoc testatur.]

Commendat doctrinam Christi à certitudine. Quod enim visu & auditu deprehendimus, de hoc certò loqui possumus. Audierunt quidem & Prophetæ à Deo, quod prædicarunt, sed in terra positi, nec quisquam eorum spiritualia illa & diuina vidit, nisi in somnis, aut per visiones imaginarias. Christus autem omnia perfectius audiuit & vidit, quia in cælo fuit, & è cælo venit, & quod maius est, in corde Patris fuit, imò ipsum Dei verbum & sapientia est. Vides igitur, quàm certa sit doctrina Christi, fidesque nostra. Tutò igitur ei fidere possumus. Meritò ergo Paulus monet, vt videamus, ne quis desit gratiæ. Non enim accessistis, inquit, ad montem tractabilem, &c. sed ad montem Sion, &c. Videte igitur, ne recusetis loquentem, &c.

Heb. 12.

Et testimonium eius nemo accipit.]

Cum admiratione quadam & increpatione hæc dicit. Quasi diceret, etiam homo vel tantillo alijs eruditior, semper aliquos habet & inuenit, qui scientiã eius mirentur & audiant, quæ tamen vana esse probatur, & Filius Dei tantus legatus, tam legitimus testis, tam certa afferens, non inuenit, qui eius testimonium accipiat. Nemo enim eorum, qui reprobati sunt, & ad sinistram statuendi, testimonium eius recipit. Qui enim non est ex Deo, non audit verba Dei. Deinde nemo, id est, pauci accipiunt, respectu eorũ, qui id contemnunt, eo modo loquendi, quo Paulus dicit: Omnes quæ sua sunt quærunt. Et Michæas: Perijt sanctus

Ioan. 8. Phil. 2.

Mich.7. Iob.21. de terra,&c.Maior enim pars hominum dicit Deo:Recede à nobis,scientiam viarum tuarum nolumus.Et illud Esaiæ: Esai.30. Loquimini nobis placentia,&c. cesset à facie nostra sanctus Israel.Quòd si etiam sunt, qui audiant,tamen pauci qui verè testimonium eius accipiunt.Hinc in Zacharia: Zach.13 Solùm tertia pars hominum Deo adhæret.Et in Luca: Lucæ 8. Vix quarta pars seminis fructificat, semperque Christianorum pusillus est grex. Obserua autem, quòd Ioannes non acrius in eos inuehitur, sed tantùm infelicitatem & ingratitudinem eorum deplorat.Deinde eos diuino iudicio relinquit,quod non effugerent. Luc.15. Su.eo.c. Lata enim est sententia: Hæc est mundi condemnatio, quòd lux venit in mundum,& dilexerunt,&c.

Qui autem accepit eius testimonium, signauit,&c.]

Multipliciter intelligitur. Primò sic: qui accipit testimonium eius,signauit,id est,sua fide & confessione confirmat & protestatur,quòd Deus verax sit,& promissi seruans,atque ita Deo summũ honorem impendit,vt non mirum sit,quòd fidei tantum tribuatur.Scriptum est enim: 1.Reg.2. Qui me glorificat, glorificabo eum. Fides autem Deum glorificat, cùm veracẽ credit. Vel:qui accipit,&c. obsignat, hoc est,accipit in corde suo signum vel testimonium,quòd quæ loquitur Christus, verba Dei veracia sunt. Hoc autem signum,est Spiritus sanctus, corda nostra veluti sigillum certificans, hunc esse filiũ Dei,& huius verbum, esse verbum Dei. Hinc Christus:Cùm venerit paracletus, &c. ille testimonium perhibebit de me, Ioan.15. &c.Et Paulus obsignauit nos, deditque 2.Cor.1. arram spiritus in cordibus,&c.Certi igitur sunt fideles Christum esse verum Deum, eiusque verbum, verbum esse Dei, hoc protestantur, hoc in cordibus suis signarunt,hoc in frontibus suis signo crucis depingunt, corde credentes ad Rom.10 iustitiam, ore autem confitentes ad salutem. Vide igitur credentis felicitatem. Primò ipsi Christus Deus est & Saluator. Deinde Spiritum sanctum accipit. Postremò, quia credendo in Christum etiam Patrem honorat, ipsum quoque Patrem habet. Quid autem felicius eo homine qui habet Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum? Econtra autem incredulus & impius quisque nihil horum habet:non Patrem, quia eum non credendo mendacem facit, atque adeò inhonorat eum: Deinde nec Spiritum sanctum habet: Postremò etiam Christus ipsi non est Deus & Redemptor. Nihil igitur infelicius est homine infideli. Non enim 1.Reg.2. frustrà dictum est: Qui me contemnunt, erunt ignobiles.Et suprà: Qui non credit,iam iudicatus est.

Quem Deus misit, verba Dei loquitur.]

Persistit adhuc in cõmendanda Christi Su.eo.c. doctrina,vt efficacius persuadeat. Missi quidem sunt & alij à Deo, vt Moyses & Prophetæ,sed tanquam serui, hic autem Ioan.16 tanquam filius, tanquam radius à Sole, ex ipsa scilicet substantia Patris. Exiui, inquit, à Deo, & veni in mundum, hoc nullus aliorum dicere potuit. Deinde etiã alij locuti sunt verbũ Dei,sed tantùm ministerio:hic autẽ ita loqtur verbũ Dei vt ipsemet sit verbum Dei. Item loquitur verba Dei,idque cum effectu: quod enim foris loquitur,hoc intus cordi imprimere hominibus potest, hoc nemo alius potuit.Scribam,inquit,legem meam in cordibus. Hier.31. Præterea, ita verba Dei loquitur,sicut Deum loqui decet, & quæ nemo nisi Deus loqui potest,vt cùm dicit: Ioan.10 Ioan.8. Ego & Pater vnum sumus.Item: Antequam Abraham fieret,ego sum.Item: Ioan.14 Ego sum via, veritas, & vita. Qui igitur Christum audit, Deum audit:& qui Christum fide possidet, Deum possidet.

Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.]

Hoc verbo excellentiam gratiæ in Christo indicat. Alijs enim per partes in pondere & ad mensuram datur spiritus. Ephes.4 Vnicuique,inquit,nostrũm data est gratia, secundum mensuram donationis Christi,&c.Et iterum: 1.Co.12 Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, &c. Nullus autem est,qui omnia habeat,nec mirum, angustiora enim sunt vascula nostra,quàm vt tantam plenitudinem capere possint:imò plurimum nobis conducit,quòd plæraque nobis desunt.Hinc enim discimus, dona Dei esse quæ habemus,nobisque ipsis dicimus illud Pauli: 1.Co.4 Quid habes quod non accepisti? Deinde per hoc in humilitate con-

conseruamur, qui aliàs in superbiam incideremus, si nihil nobis deesset. Tertiò, per hoc etiam ad charitatem incitamur, quãdoquidem semper alter alterius ope & auxilio opus habet. Iam, cùm omnes nos spiritum ad mensuram accipiamus. (Non enim plenitudinem, sed de plenitudine accipimus) nõ igitur possumus alijs spiritum largiri. Potest quidem homo pro alijs orare, vt accipiant & ipsi Spiritũ sanctum: potest & alios promouere, excitare ad susceptionem Spiritus sancti: sed ipsum spiritum largiri non potest. Hinc Moyses: Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum. Christo autem non ad mensuram datus est Spiritus, sed in plenitudine: Plenus enim est gratia & veritate. Hinc Esaias dicit: Requiescet super eum Spiritus Domini. Et Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. In huius signum integra columba super eum apparuit. Summa, Christo datus est Spiritus affatim abũdanter, & in tota plenitudine. In ipsum enim effusus est, non cõmunicatione, aut participatione, aut adoptione, queadmodum in nos, sed natura. Nos contenti sumus micis, quæ cadunt de mensa. Ipse omnia Dei bona in se habet. Et quia Spiritum non ad mẽsuram accepit, potest etiam nobis eundẽ cõmunicare, & in nos effundere. Huc pertinet, quòd oleum super caput summi sacerdotis effusum, in barbam & vsq; ad oram vestimenti eius descendit. Hæc igitur ingens consolatio nostra est, scire vbi gratiam & Spiritum recuperare possimus, quandoquidẽ eadem bona subinde perdimus: Qui indiget sapientia (inquit Iacobus) postulet à Deo, &c.

Num. 11. Ioan 1. Esaiæ 11. Psal. 44 Matt. 3. Psal. 132 Iacob. 1.

Pater diligit Filium.]

Causam ponit, cur tanta Christo collata sint bona. [Pater, inquit, diligit Filium.] Si parentes carnales thezaurizant filijs suis, & hunc affectum non aliunde q̃ à Deo habent, quanto magis talis parens tali filio thesaurizasse credendus est: Diligit autem Filium non ad mensuram, sicut nos, sed toto corde, tota virtute, tota dilectione, toto spiritu suo. Quid igitur retineret, vel vbi abscõderet, quod nõ daret in manu eius? Summè autem obseruandum, quod ait: [Pater diligit Filium.] Si enim diligit, nihil ei gratius aut acceptius facere possumus, quàm vt eũ diligamus, quem ipse diligit. Ideo, inquit, Pater amat vos, quia vos me amastis, &c. Deinde si Pater diligit Filium, non igitur impunis erit, qui Filium contemnit, blasphemat, & pedibus conculcat, quemadmodum Paulus ait. Id enim etiã per Moysen prædixit: Qui prophetam illum non audierit, ego vltor existam.

1. Co. 12. Ioan. 16 Heb. 10. Deut. 18

Omnia dedit ei in manus.]

Hoc est, in potestatem eius. Nam manus potestatem significat, vt cùm dicitur: Manus mea fundauit cælos. Item: In manu forti, id est, magna potentia. [Omnia] id est, omnia Patris bona, vt sunt iustitia, vita, salus, beatitudo, &c. Deinde [Omnia] hoc est, omnes creaturas, cælum, terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. Præterea: [Omnia,] hoc est, omnem suam potentiam, qua & pios protegere & eripere, impios perdere possit. [Omnia] deniq;, vitã scilicet & mortem, cælum & infernum, salutem & perditionẽ, prospera & aduersa. In summa, nulla fit hic exceptio: [Omnia dedit ei in manus,] vt quantus Pater est, tantus sit & Filius, quantum Pater habet & potest, tantum habeat & possit Filius. Hinc Christus: Oĩa, inqt, mea tua sunt, & tua mea sunt. Et iterũ: Oĩa mihi tradita sunt à Patre meo. Et iterũ: Philippe, qui videt me, videt & Patrẽ. Et hæc q̃dem Christus ab æterno habuit secundũ Diuinitatem. Nunc autẽ etiam secũdum humanitatem ea habet, ideo in passione orabat: Clarifica me ea claritate, quam habui apud te, priusquam mundus fieret. Sic Daniel iam olim viderat Filio hominis datam à Deo omnem gloriam & regnum. Et hactenus igitur Ioannes summã Euangelij, paucis verbis complexus est. Reuera enim lætum illud nũcium quod nobis prædicatur, nihil aliud est quàm quòd Christus, in quem credimus, desursum, hoc est, Deus est. Secundò, quòd solus cælestia & salutifera docere potest, nam alij de terra loquuntur. Tertiò, quòd spiritum & gratiam nobis conferre potest. Quartò, quòd omnia habet & potest. Hic igitur est verus ille Ioseph, quem Deus exaltauit super totam Aegyptum, & præcepit, vt omnes coram eo genu flectãt. Hic Ioseph verus est, qui

Esai. 48. Ioan. 17 Matt 11. Ioan. 14 Ioan. 17 Dan. 7. Gen. 41

magna horrea plena frumentis habet, pro famelicis expendenda. Ad hunc nos Pater dirigit, quemadmodum Pharao Aegyptios à se ad Ioseph reijciebat. Ite, inquit, ad Ioseph, & quodcunque ille dixerit, facite. Sic & Pater cælestis: Hic est Filius meus dilectus, &c. ipsum audite. Hic est, qui solus in fame seruare potest. Ad hunc igitur accurramus, dicentes cum Aegyptijs: Serui tui sumus: Salus nostra in manu tua est: Tantùm tu respice nos, & liberè seruiemus Regi. Ad hoc nos inducit Ioannes, cùm subdit:

Gen. 41. Mat. 17. Gen. 47

Qui credit in Filium, habet vitam æternam.]

Conclusio est eorum quæ dixit, quasi diceret: Quandoquidem ita placuit Deo per vnum filium suum omnia nobis dare, restat vt in eum credamus, hoc est, vt eum, pro tali tantóque agnoscamus, ea omnia quæ iam dicta sunt, ab ipso speremus, eademque in ipso quæramus, ipsum vt talem tantumque veneremur ac diligamus, ipsique vt tali obtemperemus. Omnia hæc Ioannes comprehendit in hoc verbo, quum dicit: [Qui credit in eum.] Non enim loquitur de fide vana & ociosa, qualem nos fingimus, sed de fide viua & efficaci, cum omnibus quæ ex ipsa sequuntur, qualia sunt spes, charitas, timor filialis, cultus Dei, obseruatio mandatorum. Obserua autem quòd non dicit, vitam æternam accipiet, in futuro, sed iam habet, in spe scilicet, quæ non confundet eum. Deinde, quia Deũ habet, qui vera vita est. Qui enim Deum habet, etiam in media morte viuit, & in medio etiam inferno perire non potest.

Rom. 5.

Qui autem incredulus est, non videbit vitam.]

Non promissis tantùm, sed etiam suppliciorum formidine, nos ad Christum compellit. Incredulus autem est, qui eam fidem non habet, quam suprà proximè descripsi, quantumuis de ociosa fide sibi placeat. Obserua autem quòd non dicit: Incredulus non viuet, sed non videbit vitam. Habent enim etiam mali animas immortales. Deinde etiam corporaliter in iudicio resurgent, sed non videbunt, hoc est non sentient veram vitam. Videbunt quidem iustos in gaudium Domini intrare, sed idipsum gaudium in seipsis non videbunt. Hinc Dauid: Peccator, inquit, videbit & irascetur, &c. Et Esaias: Tollantur impij, ne videāt gloriam Dei: videant & confundantur.

Ioan. 5. Psal. 111. Esai. 26.

Sed ira Dei manet super eum.]

Ira Dei pro supplicio plærunq; accipitur. Iram autem peccatoribus etiam in alijs locis comminatur Scriptura, vt cùm Paulus dicit: Thesaurizas tibi iram in die iudicij. Signanter autem non dicit: Ira filij, ne quis contemnat, sed: [Ira Dei] inquit, qua nihil grauius, quam vel solam etiam Dauid deprecatur: Domine, inquit, ne in ira tua corripias me. Ante faciem enim indignationis eius nemo stabit, nam eius ira, velut ignis, etiam petras dissoluit. Nec dicit: Ira Dei veniet, sed manet: ab eo enim tempore quo Adam peccauit, ira Dei super eum & omnes eius posteros non renatos mansit. Sic & supra dixit: Qui non credit, iam iudicatus est. Sicut igitur piorum vita in Christo abscondita, tunc autem apparebit, quum Christus redierit, sic impij, tametsi iam iudicati sint, tamen iudicium eorum tunc manifestabitur omnibus. Hactenus igitur arsit & luxit lucerna hæc (Ioannes) nunc occultanda est, imò & extinguenda impij Herodis sacrilegio. Deinceps igitur Christus in publicum prodibit. Obserua autem in Ioanne, quòd magno spiritu incepit. Deinde fortiter & constanter in finem vsque perseuerauit. Nouissimò autem felicissimè cōclusit. Verè enim felix conclusio, qua tam ingenuè fidem suam confessus est, ac vtilissimum discipulis suis testamentum reliquit. Vtinam hoc Ioannis exēplum omnes imitaremur, &c.

Rom. 2. Psal. 6. Nahu. 1. Ioan. 3. Colos. 3. Lucæ 3.

Cap.

Caput quartum.

IN hoc quarto capite Christus in publicum prodit, ac varijs modis ineffabilem illam erga nos dignationem manifestat. Videlicet, quòd nostræ prauitatis defectus & labores sustinuit: quòd mulieri peccatrici tam piè, támque diffusè loqui dignatus est: quòd ignorantes tanta cum charitate instruxit: & quòd pro conuersione hominum tanta prodigia fecit.

Vt cognouit ergo Iesus, quia audierunt, &c.]

Sedauerat Ioannes quantum poterat quæstionem illam à discipulis suis ortam: nihilominus tamen scandalum illud iam latius serpebat, & ad Pharisæos etiam peruenerat. Hic iam indubiè vterque, tam Ioannes quàm Christus, imò & populus eos audiens, conuitijs proscindebantur, vt vel hinc discamus vitare offendicula, quemadmodum Paulus docet: Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministeriũ nostrum, quin potius tam piè conuersemur, vt qui detractant de nobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus nos considerantes, glorificent Deum. Obserua quòd quamuis Ioannes & Christus multa bona in populo facerent, nihil tamẽ horum audiebant, sed tantùm hoc, quòd inter eos æmulatio orta videbatur. Solet enim mundus ea tantùm obseruare quæ mala sunt, nõ autem bona: Maximè autem id agunt inuidi. Cæterùm quòd pharisæi reprehensione dignũ iudicabant in Christo, hoc nos summo cum gaudio amplectimur & exosculamur, nempe quod ipse discipulos facit, & baptizat. Alij enim discipulos quidem docere possunt ad exempla, sed non possunt discipulos facere, hoc est, præstare, vt verè discipuli sint, intelligentes & obseruantes quæ audiunt. Christus autem etiam intus docere potest, & legem suam cordibus inscribere. Solus igitur magistri nomine dignus est, ideo Apostolis dicit: Nolite vocari Rabbi. Vnus est enĩ magister vester Christus. Securè igitur de eo dicimus: Ipse nos docebit vias suas, verùm ita, vt etiam ambulemus in semitis eius. Deinde summè nos consolatur, quòd ipse baptizat non solùm Spiritu sancto & igni, sed etiam externè lauacro aquæ in verbo. Ipse inquam baptizat. Non igitur est quòd propter ministros minus bonos dubitemus de baptismo. Ipsi enim tantùm ministri sunt, Christus autem baptizat.

2.Co.6. 1.Pet.2. Hier.31. Mat.23. Lucæ.3. Ephe.5.

Quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.]

De hoc nonnihil etiam suprà dictum est. Ideo autem Christus non ipse baptizabat, ne videretur æmulari contra Ioannem. Vndiq; enim id curabat, ne quis vel de se, vel Ioãnis doctrina, mali quidpiam suspicari posset. Secundò, quia maius habebat officium, nempe prædicandi. Omnes enim baptizare possunt, sed nõ omnes docere. Hinc & Apostoli baptizandi ministerium alijs committentes, ipsi verbo doctrinæ instabant. Hinc Paulus, Non misit me Dominus baptizare, sed Euangelizare. Tertiò ideo non baptizauit, ne baptizati ab eo, putarent se melius baptismum habere, quàm baptizati ab Apostolis, sicque efficacia sacramenti non ipsi Deo, sed ministris asscriberetur, quemadmodum Corinthij non de Baptismo, sed de baptizantibus gloriabantur, propter quod acriter eos arguit Paulus: Diuisus, inquit, est Christus, &c. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrum baptizauerim, &c. Sic Donatistæ hæretici, propter quorundam ministrorum malam vitam, homines denuò baptizabant, quasi prius baptisma nullius fuisset efficaciæ propter ministri vitam. Et quid aliud Anabaptistæ nostri toties spiritum suum iactantes, sentire videntur, quàm apud eos vel ab eis nullum baptisma posse conferre, qui spiritu carent? Ob hanc igitur causam Christus noluit baptizare, vt sciamus baptismum suam efficaciam habere non ab homine, sed à Deo, qualiscunque sit minister. Minister enim bonus, baptismo nihil confert, propter suam bonitatem, nec malus minister (dummodo baptizet vt oportet) nihil aufert vel adimit baptismo. Christus enim ipse est, qui baptizat: Non qui plantat aut rigat est aliquid, sed qui incrementum dat, Deus.

1.Cor.3. 1.Cor.1. 1.Cor.1. 1.Cor.3.

Reliquit Iudæam, et venit iterum in Galilæam.]

Ex hoc verbo colligere possumus, Pharisæos mali aliquid cõtra Christum machinatos: alioqui, si cognouisset eos ex his quæ ad eos peruenerant, incitari ad bonum, non eos reliquisset. Reliquit igitur Iudæam, quia videbat se nihil agere posse, quandoquidem plærique putabant eum ex æmulatione contra Ioannem hæc agere. Vbi enim non est auditus, non effundas sermonem, ait Sapiens. Et iterum alius: Qui erudit derisorem, ipse sibi iniuriam facit. Secundò, hoc facto nos docuit, id quod Paulus monet, nempe vt honore inuicem præuenia mus. Sic Christus, tametsi maior, cessit Ioanni, nec in publicum prodijt quandiu lucerna hæc super candelabrum staret. Poterat quidem famam Ioannis obscurare, idque Ioannes ipse optabat, sed noluit Christus, & ad tempus secessit. Multum enim facit ad profectum audiẽtium, si in doctoribus videant humilitatem & concordiam. Sicut econtra nihil æquè auditores offendit, quàm peruicacia & discordia prædicatorum, quemadmodũ nunc vel maximè videmus. Tertiò ideo reliquit Iudæam, ne aduersarios sua præsentia plus irritaret, nos interim docens, ne irritemus crabrones, ac sua sponte incitatos, fortius ad mala prouocemus. Sic & Paulus: Non vosmetipsos defendentes, sed date locum iræ. Quartò ideo secessit, non quòd mortẽ timeret. Ob id enim venerat in mundum, vt pro hominibus moreretur, sed quia nõdum tempus erat, vix dũ inceperat prædicationẽ Euãgelij, ideo secessit. Euãgelio autẽ satis prædicato, sponte ad passionem se obtulit: Interim docens nos, ne sponte in pericula nos præcipitemus sine causa. Quanquã autem potuisset etiã inter medios aduersarios seipsum, vel inuisibilem facere, id quod fecit cùm eum præcipitare vellent, vbi transiens per medium illorum ibat: vel potuisset etiã diuino quodam impetu aduersarios cohibere, quẽadmodum eos in horto vno verbo prostrauit, tamen voluit per omnia fratribus similis esse. Primò ne quis putaret eum non verum, sed phantasticum corpus habuisse, & ex consequenti non verum hominem fuisse. Multum enim refert scire Christum verum hominem fuisse. Alioqui si non verum corpus habuisset, non verè passus fuisset, sicque nondum redempti essemus. Secundò, vt & nos in tentationibus fiduciæ spem per ipsum concipiamus. Alioqui si Christus mox vt aduersa sibi contigissent, ea potenti sua manu ab humeris abiecisset, quomodo nos possemus bene sperare, qui tale quid minime valemus? Imò quomodo possemus in aduersis positi credere, nos filios esse Dei, quum nihil minus sentiam⁹? Ideo Christus dissimulata Filij potentia in extremam impotentiam se transformauit, vt nos videntes eum similia perpessum, quæ nos patimur, & tamen nihilominus Dei Filium, & Deo dilectũ fuisse, sciamus etiã nos nihilominus Deo dilectos esse, si varijs tentationibus nos subijciat.

Eccle. 32 Prou. 9. Rom. 12 Ibidem. Matt. 21 Lucæ. 4 Ioan. 18.

Oportebat autem eum transire per Samariam.]

Samaria Metropolis fuit in regno decem tribuum, ab ea autem tota regio Samaria appellata fuit. Samaritani autem qui vel quales fuerint, in Regum libris scriptum legimus. Vide autem insignem Euangelistæ prudentiam, poterant Iudæi scandalizari ex eo quòd ad Gentes diuertebat, hoc autem præueniens Euangelista: Non sua sponte, inquit, illuc diuertit, sed oportebat eum transire per Samariam, cùm vellet descendere in Galilæam. Deinde poterant & discipuli dicere, cur nobis præcepit, ne in ciuitates Samaritanorum intraremus, cũ tamen ipse nũc eos instruat, Iudæis relictis? Respõdet euãgelista: [Oportebat eũ illic trãsire.] Sicut aũt ignis naturalẽ vrẽdi vim nunquã amittit, sic omnino impossibile est, opus sapiẽtiæ à sapiẽtia nõ proficisci. Non igitur mirum, quòd mulierem aliosque Samaritanos discẽdi auidos instruxit, tametsi aliò properãs, & præter morem suum. Sũma: [Oportebat,] hoc est, proposito vel cõsilio suæ diuinitatis cõgruebat, vt per illos alienigenas iter faceret, & illud quod de nobis, qui alieni eramus, consilium habebat, præfiguraret.

4. Reg. 17 Mat. 10.

Venit ergo in ciuitatẽ quæ dicitur Sichar]

Sichar ipsa est, quæ aliàs dicitũ Sichem, in

in qua Dina filia Iacob deflorata fuit, propter quod & omnes ipsius ciuitatis habitatores, à filijs Iacob interempti fuerunt. Iuxta eam ciuitatem Iacob reuersus, Mesopotamia aliquandiu moratus est, emitque partem agri à filijs Emor, vbi & altare Domino cōstruxit, &c. Eum agrum postea ipsi Ioseph extra sortem dedit. Tibi, inquit, do vnam partem extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi, &c. Quod intelligēdum est de prædicta inuasione vrbis Sichem per filios Iacob. Vel, Tuli eum de manu Amorrhæi in gladio & arcu, id est, in fortitudine mea, hoc est, pecunia, quam multo sudore acquisiui. De hoc igitur prædio hic loquitur.

Gen. 34
Gene. 33
Gen. 48.

Erat autem ibi fons Iacob.]

Gen. 26.

Legitur Isaac plures puteos fodisse in Gerara, sic possibile est quòd etiam Iacob illum puteum foderit. Pro dignitate igitur & memoria tanti patriarchæ, insignis & notus erat fons ille. Quemadmodum autem Iudæi de ciuitate Dauid, & templo Salomonis gloriabantur, sic Samaritani de priorum patriarcharū mansionibus qui in illis locis habitauerant, sese contra Iudæos defendebant & solabantur, cùm tamen nihil de pietate ipsius Iacob haberent, quemadmodum & Iudæi nihil de sanctimonia Dauidis. Quòd autem fons ille Iacob à Iudæis, qui naturales filij ipsius Iacob erāt, transierat in possessionem alienigenarum, signum erat, quòd vera hæreditas eorum, hoc est, promissiones patrum, & regnū Dei transitura essent ad Gentes, id quod Christus futurum prædixit: Auferetur à vobis regnum, &c. Sicut autem fons ille etiam inter Gentiles, nomen tamen pristinum obtinuit, sic nunc etiam in ecclesia Gentium, celebris est memoria patrum, nec ob id honorem suum perdiderunt, quòd filij eorum à Deo apostatauerunt.

Mat. 21.

Iesus autem fatigatus ex itinere.]

Ex hoc verbo primò videmus, Christum non ambijsse, vel etiam habuisse fastum & abundantiam rerum: nulla enim hic vel de equis vel de vehiculis mentio fit. Damnatur igitur hoc loco fastus & auaritia nostra, vt quibus nihil satis est, cum videamus Christum Dei Filium, cæli & terræ regem, pedestrem incedere. Atqui, quos Deus ab æterno præsciuit saluandos, hos & prædestinauit, vt fiant conformes imagini filij eius. Vide igitur, quàm conformes nos simus Christo. Ipse laborem otio prætulit, nos omni labore postposito, otium quærimus. Christus inopiam passus est, nos in omnium rerum abundantia luxuriamur. Christus id solum spectauit, vt Dei voluntas perficeretur, & homini succurreretur, nos solum hoc agimus, ne fastus noster decrescat, etiamsi gloria Dei & salus proximi periclitentur. Secundò videmus ex hoc verbo, Christum strenuè, non ignauiter incessisse, vt nos doceret cum omni diligentia facere opus Dei. Hinc Sapiens. Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo, &c. Et Esaias. De mane, inquit, vigilabo ad te. Econtra autem de pigris dicitur: Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo. Tertiò, videmus ex hoc verbo, Christum eisdem affectibus obnoxium fuisse quibus obnoxia sunt corpora aliorum hominum. Hinc enim est, quòd post laborem fatigatur, fatigatus quietem & sessionem appetit, denique & sitit, & pro siti refocillanda fontem adit. Hæc autem omnia indicant eum verum fuisse & esse hominem, & ex consequenti verè nos per ipsum redemptos, id quod plurimum facit ad confortationem fidei nostræ. Quartò, videmus ex hoc verbo ineffabilem eius dignationem, qua ita nobis compassus est, vt nobiscum quoque infirmaretur quemadmodum mater nedum compatitur filio, sed quodammodo cum ipso infirmatur. Hinc est quòd in alio loco seipsum gallinæ comparat. Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina, &c. Nam hoc animal præ omnibus alijs, vel maximè cum pullis suis infirmis quasi infirmatur. Ideo autem Christus nedum peccata nostra in se recepit, sed & externas quoque molestias, vt eo melius nobis mederi possit, quemadmodum medicus tunc optimè mederi potest, cùm quàm proximè ad ipsum infirmum accedit, nihil offensus ergastuli fœtore aut immunditia. Secundò ideo has molestias in se recepit, vt doceret se esse pontificem nostrum apud Patrem. Pontificis enim est, pro populo curare, orare, intercedere, infirmi-

Rom. 8.
Eccle. 39
Esai. 26.
Pro. 26.
Mat. 23.
Hebr. 5.

infirmitates & peccata populi in suos humeros transferre, id quod ex lege satis patet. Tertiò, vt vel ex hoc ipso non dubitemus ipsum nobis compati: Non, inquit, habemus pontificem, qui non possit compati. Nam & ipse tentatus est, & didicit ex his quæ passus est, compassionem. Alioqui quomodo nobis compati posset, ac nostris affectibus tangi, nisi & prius eisdem affectibus & infirmitatibus subiectus fuisset? Quum igitur legimus eum esurientem, sitientem, fatigatũ, morientem, &c. certi sumus ipsum non ignorare quo animo nos in eisdẽ malis affecti simus, & quãto auxilio opus habeamus. Demum etiam ideo modestias nostras in se recepit, vt vel in seipso ostenderet, externa mala, quantumuis grauia, nihil obesse posse pijs. Sicut enim infirmus, videns amarum aliquem potum à medico prægustatum sine periculo, etiam ipse securus bibit, certus nihil sibi nociturũ, quandoquidem medico non nocuerit. Sic & nos cùm videamus Christũ, amarum illum calicem passionum prægustasse, nihilq́ ei obfuisse, securè bibamus & nos, crucemque nostram post Christum portemus.

Hebr. 4.

Mat. 16.

Venit mulier de Samaria haurire aquã]

Rursus Euangelista de muliere scribit, pro ratione charitatis, quæ solet libenter aliena delicta excusare vel celare. Charitas enim non gaudet super iniquitate. Quãuis igitur hæc mulier scortum esset, honestius tamen eam mulierẽ, non scortum nominat. Signanter autem dicit, quòd mulier aliud quærens, nempe aquam, Christũ inuenit. Sic & nobiscum agitur. Immeritis enim, & plærunq́ neq́ petentibus, neque quærentibus, imò & aliud quærentibus & agentibus, salus nobis contingit. Sic Sauli quærenti asinas, obtigit regnum. Sic pastoribus pro grege suo excubantibus, annunciatur Christus. Sic Andræas & Petrus iacientes rete in mare, à Christo vocabantur. Sic Matthæus, Paulus, &c. aliud agentes, salutẽ à Christo acceperunt. Summa, tam diu nostra tantùm, hoc est, carnalia curamus, donec Christus sua sponte sese nobis citra omnem nostram opinionem obtulerit. Hinc est, quòd sponsa clamat: Trahe me post te. Et Propheta: Conuerte nos Deus salutaris noster. Nisi enim Christi gratia sua nos præuenerit, semper manemus in peccatis, sicut & mulier illa qualis venerat, talis & redijsset, nisi Christus eam præuenisset.

1. Cor. 13

1. Re. 10.
Lucæ 2.
Matt. 4.
Matt. 9.
Acto. 9.

Cant. 1.
Psal. 84.

Da mihi bibere.]

Iudæi adeò contemnebant Samaritanos, imò omnes Gentiles, vt nec colloquio eos dignarentur. Ideo mulier illa videns Christum Iudæum esse, non ausa fuisset eum alloqui, nisi Christus prior illam compellasset. Sic cùm omnes peccauerimus, & sciamus Deum peccatis offensum, & ob id peccatoribus infensum, nemo nostrum ausus fuisset Deum alloqui, nisi ipse prior nos alloquutus fuisset. Nunc autem tutò & confidẽter eum alloquimur, & necessitates nostras ei pãdimus, quemadmodum & mulier hæc postmodum ausa fuit cum Christo familiariter loqui. Cæterùm eo ipso autem, quòd mulierem & gentilem, & peccatricem alloquitur, indicauit se nullum hominem contemnere: Non enim est acceptor personarum Deus. Vide autem Dei mirabilia, Christus fugit Iudæam, in qua erant sacerdotes, Pharisæi, qui videbantur sancti, incessu, vestitu, & vita religiosa, ad scortum verò nihil tale sperans, salutem suam affert: non quòd vel peccata ei placerent, aut iustitiæ opera displicerent, sed quòd peccatores faciliùs ad agnitionem sui, ac ex consequenti, ad salutem adducuntur, quàm qui de sua iustitia præsumunt. Hinc & in alio loco dicit: Meretrices & publicani præcedent vos in regno, &c. Sicut autem Christus mulierem ad respondendum prouocat, sic semper etiam nos varijs occasionibus ad bonum incitat. Et sicut ab ipsa aquam petit, cùm potuisset diuina virtute aquã extrahere, sic & à nobis exigit, vt ei in salute nostra cooperemur, cùm posset nos sine operibus saluare. Eodem modo posset & pauperes per seipsum sustentare, hoc tamen à nobis exigit, & nobis ipsos offert, vt eò iustiùs nos remunerare posit, & abundantiùs. Petit autem bibere, non tam propter corporalem sitim, quàm propter desideriũ salutis nostræ. Sitis Dei est, quòd vult omnes homines saluos fieri quantũ in ipso est. Hinc Paulus: Legatione fungimur pro Christo, tan-

Acto. 10

Mat. 21.

1. Tim. 2
2. Cor. 5

tanquam Deo per nos exhortante, &c. Reconciliamini Deo. Omnibus igitur nobis dicit Christus: [Da mihi bibere.

Discipuli autem eius abierunt in ciuitem, &c.]

Humilitatem Christi ostendit hoc verbum, nempe quòd solus manet apud fontē. Deinde hoc interserit Ioannes, ne quis putet Christum mulierem coram discipulis de occulto peccato arguisse, indéque occasionem accipiat, etiam aliorum peccata occulta manifestādi. Signanter igitur ostendit Christum solum fuisse. Hinc igitur discamus proximum peccantem primùm occultè arguere, &c. Ex hoc autem loco videmus apostolos nullam vel paruam pro ventre curam habuisse. Primò enim nihil secum habent alimentorū, deinde cùm iam sexta esset hora, hoc est, tempus meridianum, alijq; homines iam saturati, vel somno vel ludis indulgerent, ipsi tunc primùm cibos emere pergunt. Sic & in alio loco, obliti sunt secum panes sumere, aliquando etiam propter inopiam spicas terebāt manibus, & manducabāt: Imò Christus ipse esuriens, ad ficum processit, fructū quærens. Econtra autem nos primam curam ventri damus, atque vtinam nō omnem, nec attendimus Christum dicentem: Primùm quærite regnum Dei, &c. Allegoricè Samaria gentilitatem significat. Ea fontem habebat nedum aquis abundantem, sed etiam nomine celebrem, sapientiam mundanam vel philosophiam: verùm non fons, sed puteus erat. Omnis enim mundana sapientia, non supra terrā, sed in terra consistit. Qui enim de terra est, de terra loquitur. Hanc mundanā Philosophiam stulta gentilitas credebat esse aquam viuam. Ideo ad eam certatim currebat, vt vel secundum Stoicos, curiositatem, vel secundum Epicureos, omnem expleret cupiditatem, donec tandem aliquando Christum inueniret super fontem. Postquam enim Christus fatigatus in itinere humanitatis suæ, doloribus, cōtumelijs, denique & morte venisset ad prædium, quòd dedit Iacob Ioseph filio suo, id est, ad gloriam soli Filio Dei debitam, ibique sedisset ad dexteram scilicet Patris, longè exuperans vniuersum humanæ cupiditatis vel philosophicæ sapientiæ profundū: Ab eo, inquam, tempore misertus huius mulieris, gētilis scilicet populi, reuocare eam cœpit ab insipido illo fonte, ac ostendere verum fontem aquæ viuæ. Hoc autem non factum est, nisi hora sexta. Non enim tempore Adam, nec Abrahæ, nec Moysi, nec Dauidis, sed in nouissima hora mūdi: Tunc enim primùm reuelatum est mysterium, à sæculo absconditum, nempe Gentes esse cohæredes, &c.

Mat. 18. Matt. 16. Matt. 12. Matt. 21. Matt. 6. Sup. c. 3. Mat. 16. Ephes. 3.

Quomodo tu Iudæus cùm sis postulas à me, &c.]

In lege præceptum erat Iudæis, ne fœdus inirent cum Gētibus, &c. Huic præcepto additum erat ex Pharisaica traditione, ne etiam ciuilia commercia cum Gentibus haberent. Deinde stimulabat eos ingenita superbia, qua omnes alias Gentes præ se contemnebant, quam eorum superbiam Prophetæ subinde coarguunt, nunc Sodomæ eos æquantes, nunc etiam Samariæ præferentes: speciali tamen odio ferebantur in Samaritanos, tum quia Samaritani terram eorum possidebāt, tum quia multas molestias eis intulerant post reditum è Babilone. Hæc Iudæorum & superbiam & odium sciens mulier, miratur quòd Christus tam comem se ostenderet. In eū modū & fidelis quisque miratur, quòd Deus olim tam seuerus in peccatores, nūc tam benignum & misericordem ostendit se, etiam erga indignissimos, sempérque in ore habet illud Psalmi: Domine, quid est homo, quòd memor es eius? Item illud Dauidicum: Quis ego sum, & quæ domus Patris mei? &c. Ex hoc autem loco alijsque similibus pseudeuangelici occasionem sumunt contēnendi omnes sine discrimine leges & ordinationes, sub hoc prætextu, quòd etiam Christus hæc externa non curarit. Ad hæc respondeo, Primò cùm Paulus dicat: Quæcunque lex loquitur, his qui sub lege sunt loquitur, constat Christum huic præcepto non obligatum fuisse, non enim erat sub lege, sed suprà, imò ipse legislator. Sic & nunc soli hi liberi sunt à legibus, qui Spiritu Dei aguntur. Hi enim iam suprà legem sunt. Nam iusto non est lex posita. Alij autem nedum legibus, sed & gladio cohibendi sunt.

Deut. 7. Ezec. 16. Nehe. 4. Psalm. 8. 2. Reg. 7. Rom. 3. 1. Tim. 1.

Secundò

Secundò, transgressor legis dici non potest, qui intentionem legislatoris seruat, etiamsi à litera legis discedat: imò nonnunquam se offert casus, vt necessarium sit discedere à litera legis, alioqui summum ius summa iniustitia esset. Præceptũ autem erat Iudæis, ne cum Gentibus fœdera inirent, præcipuè ob hanc causam: Ne peccare, inquit, te faciant, &c. Hanc autem legis intentionem Christus etiam manducans & bibens cum Gẽtibus, melius obseruauit quàm Iudæi, qui literam legis strenuè obseruabant, cùm interim cum omnibus peccatis vel similes, vel etiam peiores essent Gentilibus. Præterea Christus etiam nunquam à litera legis discessit, nisi aut cogente necessitate, aut suadente charitate, vt in sanandis infirmis in sabbato. Exemplum igitur hoc Christi non possunt prætexere hi, qui sine necessitate, & contra charitatem, atque adeò cum scandalo, aliorum bonas ecclesiæ constitutiones contemnunt.

E 10.23.

Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit, &c.]

Suprà à muliere petit aquam, hic se pollicetur daturum. Vtrunque enim agit Christus: Petit à nobis, & dat nobis, petit pauca, nempe aquæ haustum. Dat autem ingentia, nempe totum fontem viuæ aquæ. Nihil enim sunt quæcunque dare vel facere, aut etiam pati possumus ad futuram gloriam, &c. Quàm stulti igitur sumus, qui haustum vnum negamus Deo, cùm interim audiamus eum pollicentem totum fontem. Singula autẽ verba emphasim habent. Primò enim: [Si scires,] inquit, quasi diceret, quòd erras, quòd in peccatis permanes, quòd salutẽ non quæris, non ex malitia, sed ex ignorantia est. Per hoc autem non tam mulierem excusat, quàm Iudæos obscurè taxat, qui non ex ignorantia, sed ex malitia peccabant. Videbant enim, tamen odiebant, vnde & excusationem non habebant, præsertim Legisperiti. Deinde hoc verbo subindicat, quantum malum sit ignorãtia. Qui enim ignorat Dei dona, quando quæret ea? Et qui ignorat Dei voluntatem, quando eam perficiet? Et qui iudicium Dei ignorat, quomodo illud timebit? Hinc Christus ciuitati Hierusalem: Si cognouisses & tu, &c. Tria autem verba Christus ex ordine ponit. Primò. [Si scires donum.] Secundò addit (Dei) ne vulgare aliquod donum suspicaretur. Tertiò: [Et quis sit qui dicit tibi, &c.] Hæc enim tria ignorabat mulier, adeóque tota gẽtilitas. Primò, quòd Deus vellet dare. Secundò, quòd nedum externa, sed & spiritualia, vitam scilicet & salutem, dare vellet. Tertiò, quòd ea per solum Christum dare constituisset. Nos autem scimus, Deum paratum esse ad dandum, deinde scimus, quod etiam spiritualia & æterna bona dare velit. Postremò scimus, quòd in solo Christo hæc quærenda sint. Sensus igitur est: [Si scires donum Dei,] hoc est, gratiã & beneficium eius, quod nunc tibi adhuc ignaræ offertur per me, vltrò à me petisses, &c. vel aliter, Existimas te cognoscere Deum, sed nondũ perfectè cognoscis: ignoras enim me Filium Dei, & Spiritum sanctum, qui verè donum Dei est. Tunc autem perfecta esset cognitio tua, si nedum Patrem, sed & Filium & Spiritũ sanctum scires, imò ea cognitio præstaret tibi vitam æternam. Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum Deum, &c. Ex hoc igitur videmus, cognitionẽ Dei esse initium, imò perfectionem & finem salutis nostræ. Non igitur mirandum, quòd pauci saluantur: maior enim pars hominum Deum ignorat, & quod peius est, refugit eius cognitionem.

Rom. 8. Ioan. 15. Luc. 19. Ioan. 17.

Forsitan petisses ab eo.]

Forsitan additur, quia multi sunt, qui tametsi sciant donũ Dei, & quis sit Christus, non tamen petunt. Deinde quod dicit: [Petisses ab eo,] significat dona Dei non dari aut communicari, nisi petentibus. Hinc & subinde in Euangelio petere nos iubet, nec quicquam leuius aut facilius exigere posset. Quem enim piget vel verbo petere, quando grauius quid adimpleret? Nulla igitur nobis remanet excusatio, si spiritualia bona non consequamur, signum enim est, quòd ea non petimus.

Matt. 7.

Dedißet tibi aquam viuam.]

Hic non apponit forsitan, quia Deus fidelis est, seipsum negare nõ potest. Hinc Christus: Petite, & accipietis. Obserua autem, quòd daturum se dicit aquam, nonquam-

2. Tim. 2. Ioan. 16.

Esaiæ.12 quamcunque sed viuã. Sic & Esaias prædixit: Haurietis aquas de fontibus saluatoris. Hæc autem aqua Spiritus sanctus est. Primò, quia purificat. Iuxta illud. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini. Secundò, quia germinare facit. Hinc iustus dicitur quasi lignũ plantatum iuxta aquas, quod fructum suum dat in tempore suo. Tertiò, quia sitim extinguit, de quo infrà. Quartò, quia etiam concupiscentiæ ignem extinguit, &c. Dicitur autem aqua viua non putris, quia hominem viuificat, facitque animam agilem, ascensiones in corde suo semper disponentem. De hac aqua biberat Paulus, cùm diceret: Omnium quæ retrò sunt, oblitus sum, &c. Hanc autem aquam promittit etiam peccatrici, vt doceat, se gratis & nullo merito, nec personæ respectu, salutem suam communicare. Cæterùm, ne quis se excusare posit, ostendit etiam hauritorium, quo eam haurire è fonte posit, nempe orationem. Iã, cùm Deus per legem suam ardua à nobis petat, nempe, vt Deum diligamus ex toto corde, vt diligamus inimicos, contemnamus terrena, feramus crucem, & cæt. necessarium est, vt ab ipso petamus Spiritum sanctum, alioqui nulla nobis remanet excusatio, si ea non impleuerimus, quæ præcepit, quandoquidem nunc dicit: [Si petisses, dedisset tibi.] Ex hoc fonte hauserunt Apostoli veram erga omnes dilectionem, martyres constantiam, virgines castitatem, omnesque pij mundi contemptum.

Ezec.36 Psalm.1. Psal.83. Philip.3

Domine, neque in quo haurias habes, etc]

Hic vides ingenium carnalis hominis. Primò sicut supra Nicodemus audiens regeneratione opus esse, nihil aliud cogitabat, quàm carnalem illam generationem: Et Iudæi audientes Christum de templo loquentẽ, nihil aliud cogitabant, quàm materiale illud templum: sic etiam mulier hæc nihil aliud cogitat, quàm aquam naturalem, eodem modo & mundus in vniuersum, quicquid in scriptura legit vel audit, de vera vita, libertate, veris diuitijs, potentia, tantùm carnaliter intelligit, quemadmodum & Iudæi promissiones per Christum complendas, tãtùm carnaliter intelligunt. Summa animalis homo non sapit ea, quæ sunt Spiritus Dei, &c. Deinde, mulieri stulta videtur esse promissio Christi, propter tria. Primum, quòd caret situla aut vrna, qua aquam hauriat: Alterum, quòd nullus ibi fons viuus conspiceretur, vnde posset habere aquam viuam: Tertium, quòd præferre se videtur sancto Patriarchæ Iacob. Ad eum modum etiam Christi promissiones, in quibus promittit vitam, redemptionẽ, &c. rationi humanæ & prudentiæ carnis videntur stultæ & absurdæ. Sic enim cogitat, Quomodo potest præstare aquam viuam, cùm non habeat situlam, hoc est, quomodo potest conferre iustitiam, cùm ipse careat iustitiæ fama: En, inquiunt, hominem comedonem, socium Publicanorum. Item promittit vitam, sed ecce etiam ipse moritur. Deinde cogitat ratio. Si solus Christus aquam viuam dare potest, quid ergo fecit lex? nónne & ipsa fuit aqua vitæ? Postremò, si omnes per ipsum solum saluãtur, quomodo igitur salui facti sunt patres, qui ante ipsum fuerunt? En hæ sunt cogitationes carnis, imò hæ sunt tẽtationes diaboli, quibus fidem nostram labefactare nititur, vt incipiamus dubitare de verbo Dei: quem enim eò perduxerit, hunc postea facile præcipitat, id quod videmus in primis parẽtibus. Semper igitur cum Apostolis orandum & dicendum. Domine adauge nobis fidem. Item cum alio, Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.

Ioan.3 Ioan.2 1.Cor.2. Matt.11 Gene.3 Luc.17 Mar.9

Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, &c.]

Nedum absurdam iudicat promissionem Christi, verùm etiam impossibilem, ideo antithesi quadam comparat Christum cum Iacob, quasi diceret: Quomodo posses tu nobis præstantiora conferre quàm Iacob, cùm ille sanctus fuerit, tu autem nulla sanctitate conspicuus es: Ille Deum vidit facie ad faciem, tu non multos admodum homines nosse videris: Ille Dei victor factus, vnde & Israelis cognomen sortitus est, tu nec imbelles homines vincere potes, &c. Deinde ex hac Christi cum Iacob cõparatione colligit, nihil sibi opus esse aqua viua, quam ille pollicebatur, quasi diceret. Si vsque adeo nostra retulisset, fontem habere viuum, potuisset etiã hoc Iacob, qui Deo acceptissimus erat impetrare. Nunc cùm

Gen.32

ipse contētus fuerit puteo, nobisque dederit non fontem, sed puteum, quid nobis opus est alia aqua? Huc pertinet, quòd summè commendat puteū illum, vt quòd bonus sit, quandoquidem & Iacob & filij eius inde biberint. Deinde, quòd copiam aquæ haberet: ita, vt etiam sufficeret pro pecoribus. En hoc est ingenium mundi, suam aquam extollit, hoc est, diuitias, potentiam, sapientiam, & iustitiam mundanam, atque ea sibi sufficere putat, nihilque sibi opus esse sapientia aut iustitia Christi, allegat ad hoc, quòd etiam sancti inde biberint. Quid mihi opus, inquiunt, doctrina Christi & Pauli, cùm ex Ethicis Aristotelis quaslibet discere possim virtutes? Item quid mihi opus est iustitia Christi, cùm tot opera meritoria habeam? Hæc igitur falsa persuasio multos decipit. Obserua circa hunc locum, quòd Samaritani gloriabantur de Patriarcha Iacob, cùm tamen in minimo eum non imitarentur, quemadmodum Iudæi de Abrahā, quibus Christus dixit: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, &c. Sic & nos gloriamur de patribus, &c.

Ioan. 8.

Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet, &c.]

Sicut Christus vbique & semper paratus est dare petentibus, sic & nūc prōptus est ad respondendum interroganti. Nulla igitur nobis remanet excusatio. Stat enim sententia. Si petisses, dedisset tibi. Deinde vides hic, quòd paulatim eam ducit ad maiora. Primò enim ab ea petijt aquam, ea cunctante, promisit meliorem aquam: Nunc eiusdem aquæ virtutem plenius explicat. Sic à nobis primò exigit legem, quam cùm præstare non possumus, ad se vocat, promittens Spiritū sanctū, quo legē implere possimus: Deinde semper perfectius se manifestat, donec ad salutē perducat. Hoc aūt verbo Christus dānat oīa ea, quæ mundus miratur, vt sunt diuitiæ, voluptas, potētia, sapiētia, & iustitia politica, hæc enī sunt, quæ nos quærimus, extollimus, & quib9 sitim nostrā extinguere cupimus, sed frustra. Stat enim sentētia: [Omnis q biberit ex hac aqua, iterū sitiet.] Sic diuitiæ, voluptates, &c. sitim, hoc est, concupiscentiam, non extinguūt, sed excitant. Sic nulla sapientia, potentia aut iustitia mundana, nulla denique opera humana, veram iustitiam largiri, aut mentem nostram exaturare possunt. Est enim mens humana latior, quàm vt vlla creatura expleri possit. Et humanæ iustitiæ sordidiores sunt, quàm vt possint nos iustos reddere, aut Deo commendare. Sic qui ex lege quærit iustitiam, quantumcunq; boni operetur, non tamen quietem assequi potest consciētiæ, imò eò magis irritatur conscientia, lege subinde eam accusante, vt tandem cogatur soli misericordiæ Dei fidere, & dicere: Serui inutiles sumus. Et non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens, &c.

Luc. 17. Psal. 143

Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo, &c.]

Aqua, quam Christus dat, Spiritus sanctus est, Hic enim est fons ille Paradisi, qui exinde in quatuor capita diuiditur. Ex eo enim habemus aquam munditiæ, de qua dicitur: Effundā super vos aquam mundā, &c. Deinde aquā sapientiæ salutaris. Tertiò aquā gratiæ. Quartò aquam gloriæ. Signanter autem dicit: [Ego dabo.] Ipse enim Spiritum sanctum nobis meruit, vnde infrà dicit: Paracletum vobis mittet Pater in nomine meo. Item: Si non abiero, scilicet in mortem, Paracletus non veniet ad vos. Qui de hoc fonte Spiritus sancti bibit, non sitiet amplius. Primò, quia exaturatur iustitia, salute, vita, atque adeo omni cœlesti gaudio: Habet enim virtualiter omne bonum, quandoquidem Deum omnis boni fontem habet. Hinc Dauid ait: Nihil deest timentibus eum. Et iterum: Satiabimur in bonis domus tuæ, &c. Deinde non sitiet iterum, quia non amplius curat mundanam sapientiam, potentiam, gloriam, &c. contentus gloria Dei, Dicitque cum Paulo: Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Signanter autem dicitur: Non sitiet in æternum, licet enim ad tempus habeat sitim spiritualem, suspirando ad patriam, cupiendóq; perfectiorem gratiā, atq; aliorum salutem, non tamen semper sitiet, sed veniet tempus, in quo replebitur in bonis desiderium eius, in futura scilicet vita, de qua Psalmista: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Gene. 2. Ezech. 36 Eccle. 15 Ioan. 14 Ioan. 16 Psal. 33 Psal. 64 Gala. 6. Psal. 102 Psal. 16

Nec

Eccl.24. Nec obstat, quod in Ecclesiastico dicitur: Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. Duplex enim est desiderium. Primum rei non adeptæ, vt acquiramus, & hoc non habent pij. Secundum desiderium vel potius amor rei adeptæ, vt magis habeatur, & imperpetuum seruetur citra fastidium. In hunc modum sitiunt pij.

Fiet in eo fons aquæ salientis, &c.]

Mat.25. Pulchrè describit gratiæ operationẽ. Primò, inquit, gratia argumẽtatur, quẽadmodum ille, qui quinque talenta acceperat, alia quinque superlucratus est. Secundò efficitur fons, quia per sinum cordis, sapientiæ & scientiæ riuos diffundens, totum animæ alueum implet. Tertiò paulatim in verbo vitæ per meatum oris prorumpens, hortos vicinos, areásque longè positas, affatim irrigare incipit. Sic in Paulo aqua illa Spiritus sancti in tantum fontem excreuit, vt ab Hierosolymis vsque ad Illyricum omnia repleuerit Euangelio. Rom.15 Quartò efficitur aqua saliens, qui enim Spiritum sanctum habet, is verè habet venam scaturientem è peccato in iustitiam, è damnatione in salutem, è morte ad vitam, è terra ad cœlum. Signanter autem salire dicitur in vitam æternam. Illuc enim resilit, vnde venit, ad Deum scilicet, à quo omne datum optimum & donum perfectum, &c. Iacob.1. Deinde bibentis animã, etsi in infernum descẽderit, saliẽdo in vitã æternam sustollit, vbi non esuriat, nec sitiat, nec percutiat eam æstus aut sol. Esai.49 Hac igitur gratiæ commendatione, Christus nos excitare & allicere voluit, vt fortius eam quæramus. Vide autem cæcitatem nostram, omni studio ad cisternas nostras recurrimus, & viuum illum fontem, in quo solo omnia habere possemus, negligim9: quid tibi in via Aegypti, ait Hieremias, Hiere.2. vt bibas aquam turbidam, &c. En duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, &c. Ibidem. Audiamus igitur eum clamantẽ. Esaiæ.55 Omnes sitientes, venite ad aquas, &c. Item: Si quis sitit, veniat ad me. Ioan. 7.

Domine da mihi hanc aquam, vt non sitiam, &c.]

Piè quidem videtur petere, sed tantũ carnalia petit, quod ex eo patet, quod in fine dicit: Neque veniam huc haurire, hoc enim tantùm quærebat, ne tanto labore aquam haurire cogeretur. Atqui Christus non dixerat: Si biberis de aqua, quam ego dabo, non opus habebis amplius hic haurire. Deus enim externum laborem & molestias non aufert, etiamsi gratiam suam conferat homini. Nam gratia Dei animam reficit, non corpus ad otium. Verùm caro etiam ex spiritualissimis Dei verbis, tantùm otium & carnis libertatem quærit. Sic carnalis homo audiẽs promissiones gratuitas Christi statim infert. Nunc bene mecum agetur, si gratis omnia Dei bona contingunt, hæc doctrina mihi arridet, hactenus enim omnes vires meas eneruauerunt ieiunia, durum erat orare, & præcepta Dei seruare, &c. Nunc si sola fide saluãtur, pro libidine mea viuam, ociabor, nihil bonorum operum faciam, &c. Atqui Christus nusquam dicit: Qui in me credit, non amplius tenetur ad bona opera, aut potestatem habet faciendi quicquid libet. Sed ita dicit: qui biberit de aqua, &c. non sitiet. Ex quo patet, quòd his tantùm loquitur, qui esuriunt & sitiunt iustitiã, ad solos hos pertinent Dei promissiones, non ad otiosos, non ad eos, quibus adhuc placent peccata. Omnes, inquit, sitientes, venite ad aquas, &c. Et Christus non alios vocat, quàm sitientes. Si quis sitit, inquit, veniat ad me, &c. Esai.55. Ioan.7. Quantumuis autem mulier illa verbum hoc carnali intentione protulerit, pius tamen quisque hoc veraciter à Christo petit. Videt enim in se, nondum extinctam illam sitim, hoc est, affectum ad externa, videlicet ad auaritiam, vanam gloriam, voluptatem, inuidiam, his affectibus aliquãdo vincitur. Reuersus autem ad cor, clamat cum Paulo: infelix ego homo, Rom.7. quis me liberabit? &c. gratia Dei per Iesum. Ideo clamat: Domine da mihi aquam tuam, vt non amplius sitiam externa illa, nec ad extra curram, sed vt in te solo me oblectem.

Vade, voca virum tuum, & veni huc.]

Non respondet ad verbum mulieris, videbat enim omnem admonitionem esse frustraneam, quàm diu mulier peccatum suum non agnosceret. Sicut enim

qui sanus est, nihil vel medicos vel medicinas curat, imò irridet eos, qui his vtuntur. Cùm autē infirmari cœperit, longè aliter affectus est, imò nihil non agit, vt medicos & medicinam habere possit, &c. Sic Euangelium facilè contemnitur, dum non sentitur peccatum: reuelato autem peccato, tum demum ad peccati remissionem anim9 ardet. Sic nihil aliud obstabat vel impediebat mulierē illam, quàm quòd nōdum sentiebat peccatum. Vt igitur sollicita fiat ad iustitiam quærendam, Christus eam inducit in peccati agnitionem. Vide autem quàm clementer id faciat, poterat dicere, peccatrix es, sic & sic egisti, nisi pœnitētiam egeris, peribis. Sic, inquam, poterat eam durè arguere, sed vsa est arte sua Dei sapientia, vt nec illam molesta verecundia pulsaret, & tamen necessariam peccati confessionem eliceret. [Vade, inquit, voca virum tuum.] Virum nominando admonebat ipsam peccatorum suorum, vt admonita cogitaret peccatorum suorū turpitudinem & periculum, humilique confessione remedium quæreret. Ideo enim Deus nos ad confessionem peccatorum nostrorum inducit, ne ipse cogatur nobis ea ob oculos ponere in iudicio. Quid, inquit, vis vt iudicio contendam tecum? &c. Quasi diceret. Miser homo, quid ita impœnitentia tua me prouocas ad iudicium. Longè melius faceres, si peccata agnoscens, ad pœnitentiam te conuerteres, &c. Insignis autem Dei misericordia in hoc apparet, quòd non statim punit, sed ad pœnitētiam inducit, peccatorumque confessionem non pœnis extorquet, sed lenibus verbis elicere studet. Sic primum hominem post tam graue peccatum, dulcibus tamen verbis alloquitur: Adam vbi es? Nimirùm, vt cōfessionem ex eo eliceret. Sic impium Cain & homicidam, dulcibus tamen verbis ad confessionem peccati allicit. Vbi, inquit, est Abel frater tuus? &c. Sic & Dauidem, postquam & adulterium & homicidium perpetrasset, primò occultè sub parabola quadam ad agnitionem peccati inducit. Sic Esaias Ezechiam regem in superbiam prolapsum, dulciter compellit: Qui, inquit, sunt viri illi, &c. nimirum, vt confessionem peccati sine duriori obiurgatione eliceret. Verè igitur clemens medicus est Christus, qui acriore medicina non vexat ægrotum, nisi leniorem frustrà impenderet. Moraliter, sensualitas in homine mulier est, quæ non debet regere, sed regi. Ratio autem vir est, qui regere debet sensualitatem. Monet igitur Christus carnaliter viuentes, vi virum, hoc est, rationem adhibeant. Animam enim habere, & rationem non adhibere, bestialis vita est.

Lucæ.13 | Hiere.2. | Gene.3. | Gene.4 | 2.Re.12. | 4.re.20

Non habeo virum.]

Admonita fuit peccatorum, nullam autem adhuc audis confessionem, imò quasi Christo persuasura, vt crederet eam tam castam: [Nō, inquit, habeo virum.] Sic nihil difficilius extorqueri potest ab homine quàm confessio, imò vt plurimum ad excusationes se conuertit, quasi eum decipere possit, cuius oculis omnia nuda & aperta sunt, qui & in Propheta dicit: Ego sum, ego vidi. Hac autem tectione vel excusatione peccatorum, nihil aliud agimus, quàm quòd Deum ad iram prouocamus. Hinc Adam confiteri nolens, à Deo audit peccatum suum, & insuper maledicitur. Sic contigit & ipsi Cain, &c. Sic Dauidem non statim confitentem acriter obiurgat Nathan. Idem contigit Ezechiæ, idem videbis & in muliere. Meritò igitur Dauid: Non declines inquit, os meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Et in alio Psalmo: Dixi, inquit, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, &c.

Hebr.4. | Hiere.6 | Gene.3 | Gene.4 | Psa.140 | Psal.31

Bene dixisti, Non habeo virum, &c.]

Cùm occultè admonita peccatum agnoscere non vellet, manifestè confunditur, quemadmodum & aliàs flagellis ad se cōpellit, quos beneficijs allicere nō potest. Est aūt sensus, Bene dicis, quòd non habes virum coniugē: es enim scortū & turpiter viuis, vt maximè celes turpitudinē tuā. Deinde hactenus prostituisti pudicitiā tuam quinque viris, tanta est castitas tua, prætereà nunc sexto adhæres, qui non est maritus tuus, sed clancularius scortator: interim tamen honesta videris, tergis os tuum, dicens: Non sum operata malum. Vide quàm exactè singula peccata excutiantur, cùm ad iudicium Dei peruentum fuerit.

Pro.30.

Hinc

Sopho.1 Psal.49 Hinc cōminatur Iudæis, se scrutaturum Hierusalem in laternis. Et cuilibet impio dicitur: Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Hoc igitur verbo mulier ita in peccati cognitionem ducitur, vt iudicium quoque peccati sentiat. Non autem in eo iudicio perit, quādoquidem Christum habet præsentem. Sic quamdiu tempus gratiæ est, quantūcunq; condemnet nos conscientia, tamen effugere possumus iudicium per Christū: Væ autem ei, qui tempus gratiæ excesserit. Allegoricè, Ecclesia cùm adhuc gentilis esset, quinque sensibus corporis luxuriata in omni concupiscentia carnis & oculorū, quæ in mundo est, tandem ad hoc deuoluta fuerat, vt pro viro suo legitimo, factore scilicet & amatore animarū Deo, 1.Ioan.2 diabolum reciperet, & in ligno & lapide cū illo fornicans, qui non erat suus vir, sed naturæ suæ hostis: nō amator, sed interemptor: non sponsus amoris, sed author mortis: homicida, nō medicus: diabolus, nō Deus. Hæc igitur ad Christum veniēs, ingenuè & verè confessa est, se nō habere virū, &c. Obserua, quòd à muliere petente aquā viuam, Christus exigit confessionē. Sic confessio peccatorū necessaria est petentibus gratiam.

Domine, vt video propheta es.]

Hic iam seriò loqui incipit mulier: imò quod maius est, mulier meretrix & pagana incipit quærere iustitiam, neque id mirum, iam enim peccatum suum agnoscebat, imò propter peccatum iam sentiebat damnationem suam. Sic & nos videmur quidem ante peccati ostēsionem, bellè valere & securi esse, etiamsi peccatorum nobis conscij sumus, tamen somniamus ea remissa, sed Domino peccata reuelante, mors ob oculos ponitur, & infernus accenditur. Hinc oritur sitis iustitiæ & gratiæ, in hoc iudicio perit omnis humana iustitia, & omne auxilium Psalm.6 carnale. Hinc oriuntur clamores illi: Do- Psal.129 mine, ne in furore tuo arguas me, &c. Deut.32 Itemq; De profundis clamaui ad te Domine, &c. Hic est ignis ille, quem Deus in ira sua succendit, qui & ardebit vsque ad inferni nouissima, nisi Dominus sua gratia eum restinguat. Vide autem, quid agat mulier, primò non indignatur contra Christum, quòd eam confuderit. Non enim Deo, sed nobis ipsis irasci debemus, si quid propter peccata patimur: Iram, inquit, Domini porta- Mich.7. bo, quia peccaui ei, donec iudicet iudicium meum. Secundò non fugit, quomodo enim effugere posset Deū, vel etiam conscientiæ vermem, quem semper secum portat? Sed recta ad Christum pergit, vt qui eam terruerat iterum consolaretur. Sic nos quoque faciamus. Qui enim nos percutit, humiliat, occidit, & in infernum ducit, is solus nos potest sanare, exaltare, viuificare, & ex inferno reducere. Obserua autem, quomodo mu- 1.Reg.2 lier illa ex vno Christi colloquio profecerit: quem enim primò Iudæum nominauerat, mox Dominum appellat, nunc prophetici tituli honorem tribuit, postcà etiam Messiam appellat, quod & ipsum ignauiam nostram coarguit. Prophetam autem eum cognouerat ex reuelatione occultorum. Vbi enim occulta cordis manifestātur, ibi nulla dubitatio relinquitur, quin in prophetante solus Deus loquatur, præter quē corda prospicere nemo alius potest. 1.Re.16.

Patres nostri in monte hoc adorauerūt]

Hic iam virum adducit mulier, hoc est, rationem: Non enim amplius quærit carnalia, sed spiritualia. Sitiebat iam iustitiam, sed nesciebat vbi ipsam quæreret. Sciebat ex Moysi libris, quos habebant Samaritani, plærunque sanctos patres in montibus orasse. Sic enim Abraham in monte immolare voluit filium. Gen.22. Sic Moyses in montem ascendit, visurus Exo.24 Dominum. Sic Loth in monte saluatur. Gen.19. Sic Helias in mōte videt Deum, &c. Ad 3.Re.19 hæc sciebat Iacob Patriarchā in eo loco Gene.33 habitasse, & adorasse. Atque is mōs erat mōs Garizim, vt quidam volunt. In quo benedictiones publicatæ fuerant. Ex his igitur Samaritani statuebant cultum suum. Econtra audiebant Iudæos asserentes templum Hierosolymitanum diuino cultui esse deputatum, imò videbant Deut.17. se omnino à Iudæis contemni, quasi omnino à Deo reiecti essent. Anxia igitur mulier à Christo quærit. Primò num ad gentes quoque pertineat salus promissa. Secundò an ad salutem consequendam sufficiat cultus Samaritanorum, vel necessarius sit cultus Iudaicus.

Atque hic est scopus huius quæstionis. Ex hoc autem verbo mulieris, videmus vtranque gentem pro suis externis ritibus delectatam, alterius religionem contempsisse, cùm possibile fuerit, quòd neutra interno cultu Deum coleret. Quemadmodum & nunc maximè propter externa digladiamur, interim spiritualium omnino expertes.

Mulier crede mihi, quia venit hora, &c.]

Euangelicæ pietatis mysterium aperturus, primo omnium exigit fidem, sine qua nullus est auditor idoneus Euangelicæ doctrinæ, nec idoneus cultor Euangelicæ religionis. Fides enim purificat corda, redditque idonea, quibus credantur tanta mysteria. Verba igitur Christi audituro, necessaria est fides, alioqui nisi credideritis, non intelligetis. Impiè igigitur faciunt, qui ad verba Christi solam rationem adferunt, quemadmodum sacramentarij nostri, &c. Deinde non dicit Christus: Crede in me, nondũ enim sciebat mulier eum esse Christum, sed: [Crede mihi,] tanquam prophetæ, quandoquidẽ Prophetã me esse dixisti. Præterea etiã mulieris nomine eam cõpellat, quasi diceret. Tibi ô mulier dicam, quod viris nondum dixi, tibi me credam, qui nondũ me credidi Iudæis: Venient dies & in proximo sunt, quos patres vestri, qui in monte hoc adorauerunt, imò & multi reges & prophetæ, qui in Hierosolymis adorauerunt, non viderũt. Vestri aũt beati oculi paulò post videbunt, quãdo vos, qui modò vt alieni à templo Dei, despicimini à Iudæis, adorabitis Deum inuocantes patrem, hoc est, verè cognoscetis Deum, non vt iudicem, sed vt patrem, eumque vt talem adorabitis. Hoc igitur verbo ad primam quæstionem respõdit, nempe quod etiam ad gentes peruentura esset salus. Non enim Iudæorũ Deus tantùm, sed etiam gentium. Quod autẽ addit: Neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem, respondet ad alteram quæstionem, asserens, neque Samariticum, neque Iudaicum cultum iustificare: Quomodo enim sanguis hyrcorum posset mundare à peccatis? Deinde subindicat, vtrunque cultum in proximo cessaturum. Nam & gentilium cultus vt impius omnino abolendus erat, & Iudæorum cultus in melius commutandus. Præterea hoc verbo indicat, omnem de locorum prærogatiua controuersiam esse tollendam. In nouo enim testamento non vni alicui loco alligatus est cultus Dei, sed in omni loco dominationis eius benedicitur Deus à fidelibus. Sic enim in Malachia prædixit: A solis ortu & occasu, magnum erit nomeum in Gentibus, & in omni loco offertur, &c. Hæc autem summa consolatio nostra est, quòd vbique Deum inuenire possumus: alioqui si omnibus nobis Hierosolymam pergendum esset, quis non videt, quàm pauci saluarentur. Non igitur reliquit lapidem super lapidem in templo illo Hierosolymitano, vt omnes sciamus, legem illam de vno loco cultus diuini iam abrogatam, quòd ad externa attinet. Nam spiritualiter omnes nunc in vno Christo, vero Dei templo adoramus & sacrificamus.

Act. 15; Esaiæ. 6.; Ioan. 2.; Luc. 10.; Rom. 10; Hebr. 10; Psal. 103; Malac. 1; Lucæ. 19

Vos adoratis, quod nescitis, &c.]

Ne videatur legem eiusque cultum & figuras damnare, distinguit inter ambos cultus. Vos, inquit, Samaritani, nescitis, quid adoretis. Meritò autem hæc audiebant. Nam primò malè de Deo sentiebant, putantes eum esse corporeum & localẽ, de quo in actis apostolorum, &c. Deinde cultus eorum non habebat verbum Dei, quomodo igitur certi esse poterant, eum Deo placere? Tantùm enim sequebantur propriã rationem & exempla patrum. Sic enim ratiocinabantur: si domino placet vitulus carnalis Hierosolymis oblatus, quantò magis placebit vitulus aureus, cùm preciosior sit & diutius duret? Item, si patribus sanctis licuit in hoc monte Deo seruire, cur idem nobis non liceret? Atqui in cultu diuino nõ sequenda est ratio humana, aut exemplum sanctorum, sed verbum Domini: Non, inquit, facies, quod tibi bonum videtur, sed quod ego præcipio. Quòd autem Iacob in monte Samariæ cultum diuinum instituit, priuilegio fidei fecit: nondum enim erat lex data, de vnico loco electo. Post legem autem datam, quæ cultum Dei præscribebat, nemo ex fide poterat in alijs locis, vt in excelsis, lucis & montibus, cultum Dei instituere, nisi speciali

Acto. 17; Deut. 12

3.Re.18. ciali priuilegio, quemadmodum Helias fecit in monte Carmeli. Verè igitur dicit: [Vos adoratis, quod nescitis,] non 4.Re.17 enim habebant verbum Domini in cultu suo. Præterea cultui diuino etiam immiscebant idololatriam, simul enim colebant etiam alios deos.

Nos adoramus quod scimus.]

In hoc, inquit, præstat cultus Iudæorum cultui vestro, quòd ipsi meliùs quàm vos de Deo sentiunt. Item, quòd illius cultum nullo prophano deorum cultu contaminant, & quòd in loco ab ipso præscripto, & ritibus ab ipso traditis eum colunt. Obserua autem, quòd Christus seipsum connumerat Iudæis, tum quia secundum opinionem mulieris loquebatur, quæ eũ putabat Iudæũ: tum quia verè ex Iudæis natus erat: tum etiam vt ostenderet, veros Iudæos, hoc est, confessores ad se pertinere.

Quia salus ex Iudæis est.]

Hebr.2. Primò, quia Christus saluator omniũ ex semine Dauid secundum carnem natus est. Non enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ. Secundò, quia Iudæi Rom.9. habebant testamenta, legislationem, adoptionem, promissiones, ex quibus etiam Christus est secundum carnem. Tertiò, quia eam salutem quam Christus ex Iu- Esaiæ 2. dæis natus meruerat, apostoli qui & ipsi Iudæi erant, orbi annunciauerunt. Quartò, quia omnia bona orbi ex Iudæis prouenerunt: De Syon enim exiuit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Quintò, quia illorum delicto salus gentibus contigit. Nam ipsorum delictum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ Rom.11 Actio.13. Rom.11 sunt gentium: ipsis enim euangelium respuentibus, ad gentes transierunt apostoli. Ob eam igitur causam monet Paulus, ne insolescamus contra eos, quandoquidem nobis salus ex eis prouenit, & ipsi aliquando iterum inserendi sunt in bonã radicem, vnde excisi sunt propter incredulitatem.

Sed venit hora & nunc est, quando veri, &c.]

Hoc verbo verum Dei cultum describit. Nam adorare hoc loco, nõ est solum orare, aut genua flectere, sed hoc verbo simul omnia comprehenduntur, quæ ad cultum diuinum pertinent, vt sunt, externo cultu Deum colere, externis precibus inuocare, sacrificare, & vt vno verbo dicam, Deo seruire. Cùm igitur sciamus, 1.Cor.6 magno precio nos emptos esse à Christo, vt iam non nobis, sed ei viuamus, qui nos Lucæ 1. tanti emit. Item, cùm sciamus ideo Deũ visitasse & fecisse redemptionem plebis suæ, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram illo, omnibus diebus nostris: congruum est, vt hoc Christi verbum diligenter obseruemus. Non rarò enim contingit, quòd quis putat se Deum colere, & ei gratum aliquid facere, cùm nihil minus faciat. Cuius exemplum 1.Re.15. habemus in Saule, &c. In Iudæis excelsa ædificantibus, &c. In ritibus gentilium, imò in his, qui putabant se obsequium præstare Deo, persequendo apostolos, cùm nihil minùs facerent. Deinde etiam Ioan.16 ob id verbum hoc Christi obseruandum est, quòd Diabolus iam inde ab initio mundi, semper conatus est falsos cultus inducere, vt homines à vero Dei cultu abduceret, id quod videmus factum in gẽtibus, in Iudæis, imò in nobisipsis. Singula autem verba Emphasim habent. Primò enim cùm dicit: [Venit hora, & nunc est.] Hoc ipso verbo se ostendit plus esse quàm prophetã. Nam prophetæ vt plurimùm de futuris loquuntur, vt cùm dicunt: Erit in nouissimis diebus, &c. Nec Esaiæ 2. mirum, quod enim promittebant, hoc ipsi præstare non poterant. Christus autem non solum de futuro, sed etiam de præsenti loquitur: quia quod promittit, hoc ipsum iam præstare potest. In ipso enim sunt omnes promissiones, Amen & 2.Cor.1 etiam. Cõgruè igitur dicit: [Venit hora, & nunc est,] quasi diceret: Nunc tempus impletionis est, apud prophetas solùm promissiones erant, vnde & plærique irridentes dicebant: vbi est verbum Domi- Hier.17. ni? Veniat, apud me autem & promissiones sunt, & exhibitio promissorum. Deinde non dicit, Omnes homines adorabunt Patrem: nam etiam nunc plærique nondum cognoscunt Deum, quomodo igitur possent eum adorare? Nec dicit, Omnes qui orant, adorabunt Dominũ: plærique enim à Deo plæraque petunt, nec tamen eum verè adorant. Nec dicit, Omnes adoratores adorabunt eum in spiritu & veritate. Nam & Iudæi adorant Deum

sed non in spiritu & veritate. Signanter igitur dicit: [Veri adoratores,] quo verbo subindicat, multa requiri ad verum adoratorem. Non enim in verbis consistit verus Dei cultus. Nam multi olim Christo dicent: Domine Domine, quos tamen ipse non agnoscet. Sed nec in externa specie consistit cultus Dei: oportet enim vt cor adsit, imò totus homo. Tertiò non dicit, Adorabunt Deum, se Patrem. Hoc enim verbo primò ostendit Deum, qui olim iudex erat, iam nobis mutatum esse in Patrem. Deinde latenter subindicat, quis sit verus adorator, nempe qui Deum colit non tantùm vt Deũ, sed vt Patrem, hoc est, non tantùm eum externè veneratur, sed ei credit, in eum sperat, eum diligit, & timet vt Patrem. Quartò, modum ipsum indicat veræ adorationis, cùm dicit in spiritu & veritate. Quid autem est adorare Patrem in spiritu, nisi spiritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus: Abba Pater. Et quid est, adorare Patrem in veritate, nisi in filio eius manendo (qui dicit: Ego sum veritas) Patrem inuocare, & in nomine Filij orare. Idem ergo est ac si manifestè dixisset, Veri adoratores manifesta & necessaria distinctione personarum, adorabunt vnum Deum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum: imò adorabunt Patrem per Filium in Spiritu sancto. Ideo autem spiritum hic præponit veritati, quia sicut nemo venit ad Patrem, nisi per Filium: ita Filium nemo cognoscit, nisi per Spiritum sanctum. Nemo enim potest dicere: Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Imò ipsa vera adoratio proprium opus est Spiritus sancti. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, ipse autem spiritus, postulat pro nobis, &c. Vel aliter: Dupliciter colebatur Deus in mũdò ante aduentum Christi, à Iudæis carnaliter vel visibiliter, à Gentibus hypocritice: videbantur enim Gentes Deum colere, cùm vera esset idololatria. Sic & Christus in vero Dei cultu duo coniungit, spiritum & veritatem. Spiritũ opponit carnali cultui Iudæorum: veritatem autem, fictitio cultui Gentium, vt sit sensus. Veri adoratores deinceps Patrem adorabũt, non fictitio cultu, sicut Gentes, sed vero, non tamẽ carnali cultu, quemadmodum Iudæi, sed spirituali & interno, fide scilicet, spe & charitate. Cùm itaq; dicit: Adorabunt in veritate, tollit omnes ritus fictitios Gentilium. Cùm autem addit: in spiritu, tollit omnes cæremonias Iudæorum, facitque vnum modum diuini cultus, vt iam nulla sit distinctio inter Iudæũ & Græcum, seruum & liberum, &c. sed quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus fiat. Vel aliter: Adorare Patrem in spiritu, est corde credere ad iustitiã. Adorare autem in veritate, est ore confiteri ad salutem. Vel aliter: Adorabunt in spiritu & veritate, hoc est, in praxi, quam spiritus operatur, & in contemplatione. Itẽ: Adorabunt Patrem non secundum literam, sed in spiritu, spiritualiter scilicet implentes, quæ Iudæi secundum literam carnaliter obseruabant, non carnem circuncidentes, sed cor: non pecora offerentes irrationalia, sed corpora propria hostiam viuam, sanctam, &c. En habes paucis expressum, quis sit verus cultus Dei. Si igitur quæris montem aliquem cælo propinquum, vel templum aliquod sacrum, in quo certò exaudiaris: in cor tuũ descende, cura, vt tu templum Dei sis, illic ora, sacrifica, imò potius ad Christum accede, qui verum est Dei templum, ac in ipsum crede, in nomine eius pete omnia, hoc enim verè est spiritu & veritate adorare.

[Marginalia: Matt. 7. — Rom. 8. — Ioan. 14 — Ioan. 14 — 1. Co. 12. — Rom. 8. — Rom. 3. — Rom. 10 — Ibidem. — Hier. 4. — Rom. 12]

Nam & Pater tales quærit, qui adorent, &c.]

Hoc est, non contentus esse vult deinceps externo tantùm cultu, sed maius q̃d & perfectius exigit. Neque id mirum. Primò enim externus cultus vel honor, non est verus honor, id quod etiam in externis videmus. Externè enim interdum eos honoramus, quos odimus. Secundò, cùm Deus se nobis plus manifestauerit, quàm veteribus illis, iurè etiam maiorem & perfectiorem à nobis cultum exigit. Illi enim eum cognouerunt vt Deum, nos autem eum cognoscimus vt Patrem. Tertiò, ipsum tempus exigit perfectiorem cultum: Quamdiu enim paruuli eramus (inquit Paulus) sub elementis mundi huius eramus seruiẽtes, imò sub tutoribus & actoribus eramus, &c. Cùm autem iam adsit plenitudo temporis, congruit, vt ad maiora tendamus, quemadmodum Paulus: Cùm, inquit, essem paruulus, sapiebam vt

[Marginalia: Galat. 4 — 1. Co. 13.]

vt paruulus, &c. Cùm autem factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli, &c. Ad hanc igitur regulam expende cultum nostrum, & vide num Iudaico vel Christiano cultui similior sit, &c. Imò certus sis, te nondum verum esse adoratorem, etiã si omnia externa exactißimè obserues, nisi adores Deum in spiritu & veritate.

Spiritus est Deus, & eos qui adorant, &cæ.]

Hoc verbo rationem adfert prædictorum. Si enim Deus corporalis esset, vno in loco eum coli oporteret: Nunc autem quia spiritus est, nulli vni loco est alligatus. Deinde si corporeus esset, fortaßis delectaretur pecudum victimis: Nunc autem cùm sit Spiritus, nihil horum curat, ideo in Psalmo dicit: Non suscipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos: Meæ sunt omnes feræ syluarum. Si esuriero non dicam tibi, &c. Et subdit: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altißimo vota tua. Præterea, si Deus esset corporeus, fortaßis delectaretur in puritate corporali, in parietibus templorum, in externis canticis & cæremonijs, organis, &c. Nunc autem quia Spiritus est, maius quid exigit, non tamen priora contemnens, nempe cor & mentem, imò totum hominem, alioqui etiam nobis dicet: Populus hic frustrà me colit, nam labijs me honorant, cùm cor eorum longè absit.

Psal. 49

Esai. 29.

Scio quia Meßias venit, qui dicitur Christus.]

Samaritani habebant libros Moysi, ideo sciebant promissum quendam insignem Prophetam. Sic enim Iacob prædixit: Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. donec veniat qui mittendus est. Et Moyses: Ipse Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, &c. Dupliciter igitur possumus hoc verbum mulieris intelligere. Primò, vt quòd Christus dixerat tanquam arduum quid, & nihil magnopere ad rem pertinens, in aliud tempus reiecerit, quemadmodum hi qui nostro tempore scripturæ sanctæ lectionem, vbique diuini auditum eo vsque differre volunt, donec vel per concilium definiatur, vel Prædicatores cõcorditer doceãt, nullam interim curã salutis agentes, &c.

Gen. 49

Deut. 18.

Melius autem intelligitur, quòd mulier hoc verbo ipsum Meßiam inuestigare voluerit. Sciebat eum venturum, audierat autem à Christo nunc horam esse, vt veri adoratores in Spiritu sancto adorarent Patrem, è quo verbo colligebat Meßiam iam adesse. A Christo igitur petit, vt si ipse esset Meßias, ingenuè fateretur. Sin autem, saltem ostenderet vbi eum inuenire posset, vt vel tandem optatam conscientiæ quietem recuperare posset. Christus igitur qui Iudæis sæpius importunè quærentibus obscurè respondit, huic studiosè quærenti seipsum manifestè ostendit.

Ioan. 10

Ego sum qui loquor tecum.]

Breue verbum, sed efficacißimum. Fatendo enim se esse Meßiam, quid aliud innuit, quàm se esse eum, qui verè à Deo vnctus sit in Regem & Sacerdotem, adeò vt ad se confugientes, nedum poßit defendere vt Rex, sed etiam Deo reconciliare vt verus Sacerdos. Quid autem dulcius audire posset conscientia territa peccatis, & iudicio Dei? Sic peccatrix illa tam diu flebat, donec à Christo audiret verbum: Confide, remittuntur tibi peccata tua. Sic latro in cruce breue verbum audiens, securus moriebatur. Sic hæc mulier hac vna voce Christi, non solùm plenam iustificationem accepit per fidem, sed etiam certificatur in conscientia sua, hunc verum esse illum Christum, qui est iustitia, sanctificatio, redemptio nostra. Hæc est illa vox, quã si Christus in cor nostrum loquatur, fieri non potest, quin summam gratiæ diuinæ dulcedinem sentiamus, adeóque omni gaudio cælesti perfundamur. Felix igitur, qui in nouißima mortis angustia hanc vocem audire meretur. Sicut enim mulieris illius conscientiam nihil aliud vspiam pacificare potuit, sed sola hæc & admodum paruula vox Christi, mortificatam viuificat, desperatam consolatur, tristem lætificat, turbatam pacificat. Ita & nos peccatis obruti, in mortem & desperationem coniecti, non aliam habemus vitam aut consolationem, quàm in Christo Iesu per Euangelium. Est enim Euangelium potentia Dei, ad salutem omni credenti. Hinc sponsa petit: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, &c. Vt igitur tẽpore angustiæ vocem illam audire

Lucæ 7.
Luc. 23.
1. Cor. 1.
Roma. 1
Cant. 2.

audire mereamur, studeamus & nunc eam crebro audire,&c.

Et continuo venerunt discipuli, & mirabantur.]

Pharisaicæ superstitionis nonnihil adhuc habebant discipuli, putabant enim non communicandum esse Gentilibus. Nondum enim sciebant mysterium illud à sæculo absconditum, Gentes scilicet, esse cohæredes promissionum. Sic & postea reuelato Spiritu sancto, mirabantur, quod etiam Gentibus dedisset Deus pœnitentiam ad vitam. Quòd autem nõ temere quærunt, cur cum muliere loquatur, nihilque mali suspicantur, reuerentia est erga præceptorem. Alioqui si Pharisæis similes fuissent, statim dixissent: Ecce hominem socium publicanorum & meretricum. Item, Si hic esset propheta, sciret vtique, quæ & qualis esset mulier hæc, quia peccatrix est. Hic itaque discamus, quales nos exhibere debeamus in considerandis operibus, & iudicijs Dei. Mirari debemus, sed tacere. Quis enim tu es qui respondeas Deo?

Ephes. 3. Acto. 11. Matt. 11. Lucæ 7. Rom. 9.

Reliquit ergo mulier hydriam suam.]

Hic videmus, quos fructus ex se producat vera fides. Primò enim mulier cognito Christo obliuiscitur prioris & sitis & aquæ. Secundò, etiam hydriam relinquit. Tertiò, totam ciuitatem implet bona fama Christi. Quartò, alios secum ad Christum adducit. Sic qui semel gustauerit Christum, eumque per fidem acceperit, is primò obliuiscitur eorum quæ prius malè sitiebat, quemadmodum Paulus sitiens, & spirans minas & cædes Christianorum, cognito Christo, statim obliuiscebatur eorum quæ pontifices mandauerant, sed ad Dominum conuersus: Domine, inquit, quid tu me vis facere? Sic Matth. prius sedens in Theloneo sitiens pecunias, vocatus à Christo, statim surgens secutus est. Secundò qui aquam, quam Christus dat gustauerit, etiam hydriam negligit, hoc est, vel temporalia & terrena, sicut Petrus: Ecce, inquit, nos relinquimus omnia, vel corpus proprium, quod Paulus vas fictile, Salomon autem hydriam conterendam nominat. Talis enim homo etiam corporis & ventris curam abijciens, pro anima solicitus est. Quantumcunque enim hydriam corporis ornes & foueas, tamen scito eam conterendam in proximo. Hinc Christus monet: Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et iterum: Primùm quærite regnum Dei,&c. Tertiò, qui bonum verbum Dei semel gustauit, ad ciuitatem pergit, hoc est, ad ciuium vnitatem, Ecclesiam scilicet, quemadmodum & Saulo dicitur: Vade in ciuitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Postremò etiam alios ad Christum adducit, non abscondens in terra pecuniam Domini sui, quemadmodũ infidelis ille seruus, sed adimplens illud Petri: Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, &c. Talem se exhibuit in exordio Ecclesia illa ex Gẽtibus collecta. Audito enim Christi nomine, statim curam carnis in concupiscentijs facere oblita est, cupiditatem suam vel curiositatem, quam inani philosophia vel fluxis rerum temporalium voluptatibus implere satagebat, abiecit, omnique onere deposito, solum Christi nomen pectore & ore baiulans, mundum omnem clamore boni nuncij impleuit, inuitans ad credendum, festinans ad generandum spiritualium turbam filiorũ: adeò vt grande miraculum fieret omnibus mundi amatoribus, imò in tantum præualuit in ea virtus aquæ viuæ, vt nõ solùm cupiditates abiectas rursum bibere non appeteret, sed etiam ipsa animarum fictilia vasa, corpora scilicet, sponte abijceret, ac in mortem traderet: sic multitudo martyrum coronata est. Vide autem, quàm nihil horum fructuum nos proferamus. Tantummodo enim etiamnum sitimus temporalia, quasi nihil adhuc audierimus de meliori illa & viua aqua. Deinde adeò corpus curamus, quasi nesciamus nos animam habere,&c. Quomodo igitur potest in nobis esse viua fides, quæ tam nihil vitalium operum ostendit?

Acto. 9. Mat. 11. 2. Co. 4. Eccl. 12. Matt. 6. Acto. 9. Mat. 25. 1. Pet. 4. Rom. 13.

Venite & videte hominem, qui mihi dixit,&c.]

Hæc est mutatio dexteræ excelsi, quæ enim paulo ante scortum erat, nunc fit apostola: & quæ prius alios ad peccata alliciebat, nunc ecõuerso omnes ad Christum trahere cupit. Vide autem emphasim verborum. Primò enim dicit se inuenisse

Psal. 76.

nisse Messiam, ne fortè quis propter eius leuitatem minus crederet, ad videndum igitur & audiendum eos prouocat. Deinde cùm Christus vnum tantùm ei peccatum reuelasset, ipsa tamen vt fortiùs moueret homines: Dixit, inquit, mihi omnia quæ feci. Ex vno enim reuelato, non dubitabat etiam alia eum scire. Præterea nō assertiuè dicit eum esse Christum, sed interrogatiuè, volens nimirum, vt ipsi rem diligentiùs attenderent. Ex hac igitur muliere discamus, ne quis de se vel de alio desperet. Qui enim mulierem hanc tam citò potuit conuertere, poterit & nos in melius mutare. Semper igitur orandum est: Conuerte nos Deus salutaris noster, &c. Psal. 84.

Exierunt ergo de ciuitate, & venerunt, &c.]

Hæc Samaritanorum facilitas ad credendum, Iudæorum duritiam, imò malitiam arguit, qui quamuis ex lege & prophetis scirent Christum venturum, viderentque Ioannem digito monstrare Iesum, imò ipsum Christum viderent miracula facientem, non tamē accurrebant, imò etiam mortem ipsi meditabantur. Samaritani autem cùm nihil horum haberent, ad vnius mulieris, imò & peccatricis verbum, certatim exierunt ad Christum, & quem Iudæi extra suam ciuitatem eiecerunt, & crucifixerunt, huic hi obuiam exeunt, & in ciuitatem recipiūt. Meritò igitur dicit Christus: Si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, &c. Itēque. Viri Niniuitæ surgent in iudicio, & condemnabunt generationē hanc, &c. Et nos igitur exemplo Samaritanorum, exeamus ad Christum extra castra, improperium eius portantes. Stat enim & expectat, imò vocat nos: Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Itemque: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, &c. Mat. 11. Mat. 12. Heb. 13. Matt. 11. Eccl. 24.

Interea rogabant eum discipuli, &c.]

Quamuis fatigatus esset Iesus, & esuriret, non tamen comedit, plus desiderās salutem hominum, quàm corporis quantumuis necessarium cibum. Vt vel hoc suo exemplo discipulos, eorumque successores admoneret, quanta solicitudine sibi commissas oues curare deberent. Maledictus enim, qui facit opus Domini negligenter. Ob eandem causam & tertiò interrogauit Petrum, Num se amaret, quasi diceret: Si non me amas, & tuo & aliorum periculo pastor eris. Vbi interim vide oscitantiam nostram, qui nihil horū cogitamus. Deinde quod discipuli Christo doctori & cibos offerunt, & rogant, vt comedat, exemplum est charitatis, ne pigeat nos his terrena impendere, à quibus spiritualia accepimus. Hinc Paulus: Communicet autem is qui cathechizatur, ei qui se cathechizat in omnibus bonis, &c. Hier. 48. Ioan. 21. Rom. 15. Galat. 6.

Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.]

Christus vbique captat occasionem, homines à corporalium rerum cura ad spiritualium studium euehendi, quemadmodum supra mulierem, ex mentione aquæ, pellexerat ad cognitionem euangelicæ fidei. Ita hic discipulos adhuc rudes, ex occasione cibi prouocat ad studium euangelizandi. Sic & in aliȷs locis ita vbiꝙ condescendit paruulis, vt non omittat, qualemcunꝙ rem occasio sibi obiecerit, quin per eius similitudinē illis quasi præ oculis exhibeat inuisibilia mysteria regni Dei. Quid enim omittit, qui non regum nuptias, nec piscatorum sagenas, nō margaritas negotiatorum, nec veteres vtres vinariorum, non ficus aut vineas, imò ne granum sinapis, quod omnium minimū est, præterit? Ita de singulis similitudines cælestium carnalibus explicat, vt tanquā in notis & vulgaribus speculis solis imaginem videant, qui eius splēdorem ægris oculis non vident.

Nunquid aliquis attulit ei manducare?]

Qualis vnusquisque est, talia & loquitur, & sentit. Hinc apostoli adhuc carnales, de carnali cibo loquuntur, & sermonem Christi carnaliter intelligūt, quemadmodū & supra de muliere audiuimus. Frequenter autē Christus obscurè loquitur, vt hominē excitet ad vlterius quærendum. Doctrina enim Christi nō oscitantem, sed studiosum & vigilantē auditorem requirit. Ex hoc autē verbo colligimus Christū oblatos ab aliȷs cibos accipere consueuisse, non quòd ipse talium indigeret. Ipse enim est, qui dat escā omni carni, sed vt offerētibus merces multiplicaretur. Sic à nobis exigit opera bona, nō Su. ca. 4 Psal. 135

quòd ipsi hinc aliquid fructus accrescat. (Bonorum enim nostrorum non eget) sed vt eo copiosius nos remunerare possit.

Psal. 15.

Meus cibus est, vt faciam voluntatem, &c.]

Quasi diceret, Non ideo in mundum veni, vt aliud non agam, quàm vt edam, bibam, & cutem curem, &c. sed aliud est quod ego esurio, quod ardentissimis votis desidero, multò ampliùs quàm famelicus cibum, quodque multò amplius me delectat, quàm quicunque cibus corporis, nempe vt faciam voluntatem, &c. Volũtas autem Patris est, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, &c. Imò voluntas Patris est, vt eos quos ab æterno prædestinauit, per me filium suum in tempore vocaret, iustificaret, glorificaret.

Ioan. 6.

Rom. 8.

Vt perficiam opus eius.]

Opus Dei secundum aliquos est ipsa lex, quam Christus adimplere venerat. Vel aliter, & melius: Opus Christi speciale est homo, atq; adeò ipsius hominis saluatio. Hoc opus in paradiso quidem cœptum erat, sed non perfectum, impediente diabolo, & interueniente peccato. Missus igitur erat filius Dei, vt hoc opus perficeret, quod tamen fieri non poterat, nisi ipse pro homine moreretur. Indicat igitur Christus hoc verbo, sibi non solùm iucundum esse, homines vocare ad gratiam, sed etiam pro hominibus mori, vt opus Dei perficiatur. Quasi diceret, cùm videam Gentes salutis sitientes esse, optarem vel nunc mori, vt eò citius salus ad Gentes perueniret. Obserua igitur circa hoc verbum, insignem & ineffabilem Christi dilectionem, qui salutem nostram dicit esse cibum suum. Per hoc autem iterum discipulos admonet solicitudinis & dilectionis, quam pastor debet ouibus suis. Deinde hoc ipso verbo nos ad bonum incitat: si enim cibus eius est, facere voluntatem Patris, ergo qui Dei voluntatem facit, Christum cibat. Vides igitur, te non frustra laborare. Item, si Christi cibus est, pro hominum salute mori, ergo Christum cibat, qui proximo benefacit. Huc pertinet, quod alibi dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Postremò etiam consolatur nos hoc verbum. Sicut enim Christi passio, voluntas, & opus Patris est, ita passio omnium qui sunt Christi, voluntas & opus Patris est. Hinc Paulus dicit se implere id, quod deerat afflictionibus Christi. Ergo sicut Christus per passionem glorificatus est, sic glorificabuntur & hi, qui in Christo sunt. Discant igitur hìc filij adoptiui exemplo naturalis filij Dei, quanto studio implenda sit voluntas Dei. Discant deinde, vt eum præcipue cibum Deo offerãt, quem ipse desiderat, hoc est, ea agant, non quæ ipsis bona videntur, sed quæ ipse exigit, nempe vt voluntatem Patris faciamus. Huc pertinet figura de Iacob & Esau, quorum primus à matre edoctus, cibos patri offerens, quibus libenter vescebatur, benedictionem reportauit, cum interim alter frustra venationem sequeretur. Sic sunt quidam, qui magna & ardua moliuntur, nihil interim curantes de his quæ Deo placent, verùm frustra laborant. Hinc in Michæa, quærenti cuidam quid dignum posset offerre Deo, &c. respondit Propheta, Ostendam tibi, ô homo, quid sit bonum coram Deo. Nihil curat magnas illas venationes tuas, sed hæc exigit, nempe facere iudicium in teipso, diligere misericordiam, quo ad proximum, & solicitum ambulare cum Deo, &c. Sicut igitur Christus voluntatem Patris perficiens, benedictionẽ promeruit omnium Gentium, sic à Christo benedici non meretur, qui non facit voluntatem Patris: Non, inquit, omnis q dicit mihi, Domine Domine, sed qui facit volũtatem Patris, intrabit in regnum cælorum.

Matt. 5.
Gene. 3.

Ioan. 10

Mat. 25.

Colos. 1.

Gen. 27.

Mich. 6.

Matt. 7.

Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor, &c.]

Sicut supra sub nomine aquæ & cibi, ad spiritualia nos prouocauit, sic hìc sub nomine messis, idem facit. Est autem correctio, quasi diceret. Vos dicitis messem procul abesse, quatuor scilicet mensibus, at ego dico eam prope adesse.

Leuate oculos vestros, & videte regiones.]

Quasi diceret, Videte Samaritanos, quomodo exeant, properent, & sitiant salutem: digni profectò qui in horreum Do-

Domini recondantur. Hoc autem verbo respondet ad cogitationes discipulorum, imò ad futuras calumnias Iudæorũ, quasi diceret, Miramini, quòd cum muliere loquutus sum, & nunc magis admirationi vobis erit, cum videritis me apud Samaritanos commorari, imò Iudæi hoc factum calumniabuntur. Atqui videtis, quòd quasi violenter rapiunt ad se regnum Dei, tanta est eorum deuotio, vt nõ possim eis denegare meipsum, quamuis sciam me potissimùm ad oues domus Israel à Patre missum. Sicut enim infidelis dispensator esset, qui maturas segetes non in horreum Domini conueheret, sed perire sineret in agro, sic ego officio meo & voluntati Patris nõ satisfacerem, si eos qui tãtopere sitiunt gratiam, vacuos remitterem. Deinde hoc verbo etiam Apostolos prouocare vult, vt & ipsi sitiãt hominum salutẽ, quasi diceret: Quis non libenter metat, si videat labori suo respondere fructum? Quis non libenter salutis viã monstret his, qui eam auidè sitiunt & quærunt? Atqui leuate oculos mentis, videte regiones, non vnã, sed omnes: quoniam albæ sunt ad messem: quales enim hos Samaritanos videtis, tales vbiq; inuenietis, qui cupidè verba vestra audient, tantummodo ne cessetis. In hunc modũ etiam Moysen de futuro successu olim præmonuit, vt alacrior opus aggrederetur, imò & Hieremiã & Ezechielem. Præterea hoc verbo pulchrè sub nomine messis Apostolorũ officium adumbrauit. Primò enim sicut messem præcedere cõsueuit seminatio, sic prædicationem Euangelij, præcedit lex in peccati cognitionẽ ducens. Secundò, sicut metere non possumus ante maturitatem segetũ, sic frustra prædicatur Euangelium his, qui nondũ sunt maturi, hoc est, nõ sitiunt aut quærunt salutem. Hinc Christus: Nolite sanctum dare canibus, &c. quod idem est, ac si dicat, Nolite metere, vbi videtis nondum maturas segetes. Tertiò, sicut in messe omnes fructus non messoribus, sed domino agri aduehuntur, sic in officio Apostolorum omnis fructus ad Deũ refertur: Quid, inquit, est Paulus? quid Apollo? Ministri Christi sunt, &c. Quartò, sicut in messe vna cum tritico inuehuntur & paleæ & stramen, imò etiam immixta zizania; In horreo autem expurgantur, sic per prædicationem Euangelij, & boni & mali in Ecclesiam introducuntur, qui tamen in fine procul à se inuicem separandi sunt. Quintò, sicut è messe huius anni seruantur semina ad futuram messem, sic Apostoli ex his, quos Domino messuerunt, aliquos reseruarunt, qui postea in futurum meterent, quemadmodum Paulus post se reliquit, quasi semina quædam futuræ messis, Timotheum & Titum. Insuper cùm Christus dicat, iam adesse messem, differentiam ponit inter vetus & nouum testamentum. Sicut enim messis lõgè appetibilior est quàm seminatio, sic nouum Testamentum longè præstantius est veteri. In veteri siquidem Testamento pauca quædam semina habuerũt sancti, hoc est, paucas promissiones. Nos autem copiam frugum, hoc est, scripturarum sanctarum habemus. Item in veteri lege patres primò acceperunt semen, hoc est, verbum Dei: In nouo, Apostoli idem verbum Dei per orbem euulgarũt. In veteri Testamento plurimum laboris fuit. Circuibant enim tanquam peregrini & aduenæ. Itemque euntes ibant & flebant propter absentem Christum, mittentes semina sua. Nihil tamen fructus videbant, nisi in spe. Nam à longe salutabant promissam patriam: Omnes enim mortui sunt, non acceptis promissionibus, &c. Summa, in veteri lege seminatũ est. Nam lex pædagogus noster fuit in Christo, & quæcunque in illo tempore fiebant, erant quasi semina futurorum in Christo reuelandorum. In nouo igitur Testamento metitur, quod in veteri per vmbras seminatum est: Vt Benedictio horrei & agri, quæ olim seruantibus legem promittebatur, semẽ est. Benedictio verò spiritualis, qua benedixit nos Pater in cælestibus, messis est. Terra Canaan semen est, terra æternæ Patriæ est messis. Pax externa, semen est: Pax conscientiæ messis. Remissio peccatorum cæremonialium, est semen: Remissio verorum peccatorum, est messis. Ideo Esaias de nouo Testamento dicit: Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, &c. Monet igitur Christus, vt leuemus oculos, & attendamus quæ & quanta donata sint nobis. Verè enim nunc hyems transijt, imber abijt & recessit, &c. Hinc Paulus: Hora est de somno surgere: nunc

Mat. 11. Mat. 15. Exod. 3. Rom. 7. Matt. 7. 1. Cor. 3. Mat. 13. Hebr. 11. Psal. 125. Hebr. 11. Galat. 3. Ephes. 1. Esaiæ 9. Cant. 2. Rom. 13.

enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus. Vide igitur, ne pigrum illum imiteris, qui in messe non colligit, meriⱥ to esuriturus in hyeme: quin potius imiⱥ tare formicam, quæ in æstate parat cibũ suum. Demum admonemur hoc verbo etiam alterius messis, quæ in fine mundi erit, in qua messores erunt Angeli, qui colligent malos è medio iustorum, & zizania è medio tritici segregabunt, in æternum interitum. Meritò igitur monemur, vt leuemus oculos, præcoⱥ gitemus futurum iudicium & mortem: Nam vtrunq; præ foribus est. Verè enim regiones albæ sunt ad messem, & nouisⱥ sima hora est, in proximo iudicium Dei se manifestabit. Cùm inquit, dicent: Pax & securitas, tunc repentinus eis veniet inⱥ teritus.

Prou.6. Matt.13 1.The.5

Et qui metit mercedem accipit.]

Non facilè laboriosum aliquid aggreⱥ ditur homo, nisi sciat fructum aliquem inde secuturum: Nam spes mercedis hominem ad laborem trahit. Sic Abraham egressus de terra sua, promissionibus Dei confidens: Domine Deus, inquit, quid dabis mihi? Et Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis? Eadem poⱥ terant & hic dicere Apostoli. Præuenit igitur eos, & ostendit laborem eorum insigniter remunerandum. Primò, inⱥ quit: [Qui metit, mercedem accipit.] Hoc intelligi potest de illa mercede, de qua dicitur: Dignus est operarius cibo & mercede sua. Significat igitur studiosè laⱥ borantibus in messe Domini non defuⱥ tura temporalia, quemadmodum & Peⱥ tro dixit: Qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet in hoc sæculo. Sic enim Apostoli pro vno parente relicto, cenⱥ tum, imò innumeros acquisierunt, qui corpori necessaria offerrent, &c. Secundò, Qui metit, inquit, nõ tantùm mercedem accipit, sed etiam colligit. Quid autem maius vel opere possemus, quàm vt omⱥ nia nostra opera bona ita in vnum colⱥ ligerentur, vt ne vnum quidem excideret. Alij dispergunt sua, quantumcunque eⱥ tiam videantur colligere. Qui enim non colligit cum Christo, dispergit. Hinc diuiti auarè colligenti contra Deum, diⱥ citur: Stultè, quæ congregasti cuius eⱥ runt? Tertiò colligit fructum in vitam æternam. Vides quàm non frustra laboⱥ rent Apostoli, hic accipiunt corporalia, & in futuro æternam vitam. Considera hic Dei benignitatem, poterat nihil non arduum nobis imponere, vtpote seruis emptitijs, sine mentione præmij, at ipse econtra leuia quidem imponit, & immensa promittit.

Gene.15 Mat.19. Mat.10. Mat.10. Luc.11. Luc.12.

Vt simul gaudeant, & qui seminat, & qui metit.]

Ne quis seminatores illos veteris Teⱥ stamenti, qui ad hanc messem non perue nerunt, putaret ab hac remuneratione exclusos, addit, eos simul gauisuros cum Apostolis: Neutri enim carebunt fruⱥ ctu suo. Non enim erit sicut in externis, vbi plærunque non ad eum qui seminaⱥ uit, sed ad alium aliquem deuenit fructus messis. Illic enim messor quidem gauⱥ det, sed discruciatur seminator: hic autem simul gaudebunt. Consolatio est prædiⱥ catoribus, imò omnibus Reipublicæ seruientibus, quòd etiam si parum fruⱥ ctus eorum labores consequantur, taⱥ men ipsi præmio suo apud Deum non carebunt.

In hoc enim verum est verbum, &c.]

Præmonet Apostolos, vt sciant, se nõ semper sementem suam ad maturitatem perducturos, quemadmodum nec Proⱥ phetæ, vt eò facilius ferant hominum vel duritiam vel ingratitudinem, neque ob id à labore cessent, sed semper bene speⱥ rent in futurum.

Ego misi vos metere, quod non seminaⱥ stis.]

Probat quod dixerat. Sunt autem ver ba emphatica. Primò, [Ego, inquit, vos misi,] hoc est, non vestro merito in hoc officium electi estis, vt infra dicit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Secũdò, [Misi vos metere,] quasi diceret, Labor vester nedum minor est eo, quẽ Propheⱥ tæ habuerũt, sed etiam delectabilior: quia fructũ habet & affert secũ. Si igitur Proⱥ phetæ ad suos illos magnos & iniucunⱥ dos labores tam alacres & strenui fuerũt, quid vobis agendum est? Tertiò addit: [Quod non seminastis.] Non tanta perⱥ tulistis, vt veteres illi. Nec enim de terra vestra egressi estis, quemadmodũ Abraⱥ hã, vt vobis extra domum seminantibus

surgeret messis, id est, benedictio, qua vniuersæ cognationes terræ benedicũtur. Nec scientiam vel prophetiam habuistis, vt possetis seminare, imò hactenus fuistis homines sine literis idiotæ, nec agrum Domini vel verbo vel opere colere sciebatis. Monet igitur hoc verbo discipulos, vt gratiæ Dei asscriberent, quæ per eos facturus esset Deus.

Alij laborauerũt, & vos in labores, etc.]

Non dicit, Alij seminauerunt, sed laborauerunt, vt indicet, non solos Apostolos laboraturos. [Et vos in labores eorũ introistis:] Hoc est, quæ illi inceperunt, vos complere habetis: Illi Christum venturum prædixerunt, vos Christum venisse prædicabitis. Docet igitur hoc verbo, etiam prophetarum voluntatem fuisse, homines ad Christum adducere, itemque pulchrè inter se conuenire nouum & vetus testamentum. Non enim aliud docēt Apostoli quàm Prophetæ, sed in eundem laborem successerunt, licet clarius omnia doceant. Sic & in generali etiam nunc verbum istud in omnibus nobis verificatur. Verè enim alij pro nobis laborauerunt, Christus patiendo, Apostoli scribendo & prædicando, &c. Nos autem laboribus eorum fruimur, vtinam feliciter & grato animo.

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt.]

Hic vides, quæ sit messis illa, de qua supra dixit, & quomodo Samaritæ fuerint albi ad messem & maturi: Quia, inquit, crediderũt in eum, magna de eo sentiebant, magna de ipso sperabant, ipsum desiderabant, &c. Hæc erat maturitas illius messis. Vnde & Christus statim apposuit manum. Sed quinam fuerunt hi? profectò non Iudæi, sed Samaritani. Sic igitur impletum est illud Esaiæ. Quæsierũt me, qui prius ignorabant: Inuenerunt, qui non quæsierunt me: econtra autem tota die expandi manus meas ad populũ non credentem, &c. Ad maiorem autem ipsorum laudem facit, quòd non vnus aut alter, sed multi crediderũt: Vna enim arista non facit messem. Multi igitur ex Gentibus credunt, cũ interim Prophetæ omnes clament cõtra paucitatẽ Iudæorũ credentium: Væ mihi, inquit Michæas, quia factus sum quasi qui racemos colligit, &c. Et Hieremias: Væ mihi mater mea, vt quid me genuisti, &c. Omnes maledicunt mihi, &c. Præterea etiam hoc Samaritanos illos cõmendat, quòd ex vna ciuitate tam multi credunt, cum tempore etiam Loth in quinque ciuitatibus nõ potuerint inueniri decem viri iusti, imò in Hierusalem tãta tamq; sancta ciuitate, ne vnus quidem inueniri potuerit, qui faceret iustitiam & veritatem: Circuite, inquit, vias Hierusalẽ, si inueniatis vnum, &c. Sed vnde Samaritanis illis tanta fides? Ex verbo mulieris. Fides enim ex auditu, alioqui quomodo crederent in eum, de quo nihil audissent? Quale autẽ fuit verbum mulieris? Dixit mihi omnia, quæ feci: hoc verbum, quod alios à Christo alienasset, ne ab ipso confunderentur, hos ad Christũ adduxit. Conscientia enim territa, non curat, si externè pudefiat, dummodo remedium inueniat. Qui autẽ peccatum non sentiunt, occultant, tegunt, ne confundantur. Verùm hoc nihil illis proderit coram Deo: Eius enim oculis omnia nuda & aperta sunt. Quantò igitur satius erat, ad tempus modico rubore suffundi, quàm perpetuam confusionẽ portare? Omnia autem hæc ideo tam exactè describit Euangelista, ad maiorẽ cõfusiodem Iudæorum: Verè enim Christus nõ inuenit tantam fidẽ in Israel. Deinde hoc exemplo Samaritanorum, nos excitare voluit ad similia, &c.

(Esai. 65.) (Mich. 7.) (Hier. 15.) (Gen. 18.) (Hiere. 5.) (Rom. 10.) (Hebr. 4.) (Matt. 8.)

Cum autem venissent ad eum, rogabant, &c.]

Vnde alienigenis illis & peccatoribus tanta fidutia, vt Christũ auderent interpellare? Nimirum ex his, quæ à muliere audierant. Deinde cùm viderent eũ non repulisse mulierem, sperabant etiam se admittendos. Sic ex Dei bonitate, quam in scriptura audimus, & in multis peccatoribus videmus, etiam nos concipimus fiduciam adeundi ad Iesum: Alioqui, nisi ipsius misericordia nobis perspecta esset, quis auderet appropinquare, nedum aliquid petere. Sic & olim fratres ipsius Ioseph, peccatorum suorum memores, non ausi fuerunt ipsum interpellare, donec viderent eum omnis simultatis oblitum, in oscula ipsorum ruere. Obserua autem, quòd Gentiles illi nihil ter-

(Gen. 45.)

renum à Christo petunt, sed vt apud eos maneret. Quis eos hoc petere docuit, nisi fides? Hæc enim non terrena quærit, sed ipsum Deum: Tibi, inquit, dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, &c. Et Moyses: Si inueni, inquit, gratiam, ostende mihi faciem tuam. Scit enim fides ei qui Deum habet, nihil bonorum deesse posse: Dominus, inquit, pars hæreditatis meæ, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. Nihil vnquam tale Hierosolymitæ à Christo petierunt: quid igitur mirum quòd eos reliquit? Aliquando inuitarunt eum ad mensam, sed inuidiosè: Aliquando cum tota die prædicasset, cogebatur vesperi exire in Bethaniam. Tandem etiam violentè & cum pœna, eiecerunt eum extra ciuitatem. In illa enim ciuitate vulpes foueas habebant, & volucres cæli nidos, id est, malitiosi & superbiæ pennis elati dæmones, mentium infidelium hospitia compleuerant. Filius autem hominis non habebat in ea, vbi caput reclinaret. Obserua item, quàm dissimiles hi Samaritani fuerint Geracenis illis, qui Dominum rogabant, vt excederet de regione illorum: Hi autem rogant, vt maneat.

Psal. 26. Exo. 34. Psal. 15. Luc. 14. Matt. 8. Matt. 8.

Et mansit apud eos duos dies.]

Hic vides, quòd Christus facilè se teneri patitur ab his, qui syncero corde eum quærunt: Alioqui, qui in Christo nihil aliud quàm externa quærunt, quemadmodum Nazaritæ, qui volebant, vt patriam suam miraculis illustraret: Vel qui insidiosè quærunt, vt Pharisæi, hos fugit. Deinde hîc vides, quòd nullius quantumuis etiam peccatoris dedignatur hospitium, dūmodo is eum roget, id quod summa consolatio nostra est. Mansit autem duos dies, non vnum tantùm, vt ostenderet se his, qui eum verè quærunt & in præsenti & futuro sæculo affuturum, quo quid iucundius vel annuntiari posset? Non autem mansit vltra duos dies. Primò, quia nondum aderat tempus, vt totus apud Gentes maneret, quemadmodum nunc: oportebat enim, vt prius Iudæis offerret Euangelium. Deinde nolebat Iudæis odij maioris & inuidentiæ materiam dare. Sciebat Iudæorum inuidiam, nouerat odium in Samaritanos, & nōdum aderat tempus, vt illis ob inuincibilem incredulitatem repulsis, demigraret ad Gentes. Sic igitur temperauit negotium, vt nec Iudæi possent conqueri, se ab eo spretos, sibique antepositos Samaritanos, nec Samaritanorū piam credulitatem omnino destitueret. Nam quòd per Samariam fecerat iter, necessitatis erat: quòd ab ipsis rogatus biduo illic commoratus est, humanitatis erat, quam nemo poterat calumniari. Insignem igitur charitatem hoc facto ostendit erga Iudæos: cum enim in Gentibus plus fructificare posset, tamen ad Iudæos reuertitur. Meritò igitur dicit: Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti? Sic Deus abundè dona sua etiam nobis confert, ne quis conqueri possit se neglectum.

Lucæ 4. Mat. 23.

Et multò plures crediderunt, &c.]

Vide profectum fidei, primò crediderunt propter verbum mulieris. Nūc propter verbū Christi: Prius multi, nūc multo plures. Magna narrat mulier de Christo, nūc maiora experiuntur in se. Sic olim regina Saba, fatebatur se vix dimidium audisse comparatione eorum, quæ videbat in Salomone. Sic pius quisque magna quidem audit de Christo in scripturis, sed multo maiora sentit in corde. Fides incipit ex verbo Apostolorum: confirmatur autem, cum Christus intus docet & obsignat Spiritu sancto. Hinc Paulus. Ego plantaui, &c. Deus autem incrementum dedit.

3. Re. 10. 1. Cor. 3.

Iam non propter tuam loquelam credimus.]

Ne viderentur leues, & omni vento doctrinæ moueri, ac propter vnius mulieris verbum tanta de Christo sperare, Ipsi, inquiūt, audiuimus. Quid Christus apud eos docuerit non exprimitur, sed ipso facto videmus, non puerilia fuisse, sicut & aliàs dicitur: Docebat sicut potestatem habens. Quid enim aliud audis etiam nūc ex ore sapientiæ, nisi veritatem, mansuetudinem, & iustitiam, propter quæ mirabiliter illum dextera sua ducebat. Audierunt, inquam, veritatem docentis, mansuetudinem ad credendum inuitantis, iustitiam non accipientis personam siue Iudæi, siue Samaritani. [Scimus (inquiūt) quia hic est verè saluator mundi.] Vide certitudinē fidei, nec mirū, quia innititur sum-

Matt. 7. Psal. 44.

summæ veritati. Eodem modo & Ecclesia, ex Gentibus collecta, nec Christum vidit nec signa eius, sed tantùm audiuit, nec tamen dubitat eũ esse Christum. Verè autem saluator est Christus, ad differentiam aliorum. Nam & Ioseph dictus est saluator mundi: Et Iosue Iesus appellatus est. Et de iudicibus dicitur, Misit eis saluatorem. Hi enim tantũ externa quædam præstiterunt & temporalia, Christus autem verè saluat populum suum à peccatis eorum, imò & à morte, diabolo, inferno, & omnibus malis.

Gen. 41. Matt. 1.

Post duos autem dies, exijt inde.]

Cur tantùm duos dies manserit apud Samaritanos, iam supra dictum est. Exijt autem ab eis, non vt iterum obliuiscerentur gratiæ, quam ab ipso acceperant, sed vt absentia eius maiori desiderio arderent. Ideo enim plerunq; se ad tempus abscondit, vt instantiùs quæramus.

Ipse enim Iesus testimoniũ perhibuit, etc.]

Hic Ioãnes abrumpit historiam. Huc enim pertinet, quæ Lucas scripsit de Nazaritis Christum accusantibus, quòd nõ in patria sua faceret, quæ in alijs locis fecerat. Quibus Christus prouerbium hoc obijcit: Non est propheta acceptus in patria sua, propter quod dictum & præcipitare eum volebant. Sicut igitur Lucas hoc verbo indicat causam, cur in patria sua, nulla aut pauca miracula fecerit, sic Ioannes eodem verbo hìc causam indicat, cur Christus in Galilæam veniens, patriam suam præterierit: Non, inquit, in Nazareth venit, sed in Galilæam prætereita Nazareth. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta nõ est acceptus in patria sua. Apparet ex hoc verbo, quòd interrogatus fuit, cur patriam suam præteriret. Non tamẽ sic intelligas, quasi Christus externum honorem & ciuiles venerationes quæsierit. Qui enim venerat vt ministraret alijs, non vt sibi ministraretur, quomodo humanum honorem quæsisset? Alium igitur honorem quærebat Christus, nempe fidem. Nam fidem alicui habere, summus honor est. Proinde nec Deus nec Christus filiꝰ eius, maiori honore coli aut possunt aut volunt, quàm fide. Hunc honorẽ apud Cõpatriotas nõ habuit. Sic enim & affectus hominum & familiaritas contemptum pariunt, & pleræque res non ob aliud in precio sint, quàm quòd è longinquo venerint. Meritò igitur eos & prius reliquit, & nunc præterit. Infelicissimi planè fuerunt Nazaritæ illi, quos saluator, hoc est, vita, lux, gaudium, pax, & omne bonum præterit. Quid enim aliud eis restabat, nisi mors, tenebræ, tristitia, & omne malum: quod quamuis tunc nõ sentirent, postea tamen senserunt, & sentient in futuro iudicio. Propter duas autem causas, patriam suam prærerijt, non quia inanis gloriæ esset cupidus, sed quia optimè sciebat prædicationem, fidei fructum ibi facere non posse, vbi prædicator contemneretur. Deinde non parum gratiæ in hoc illis præstitit, qui cùm neglecturi sermonem eius essent, huius contemptus supplicia effugerunt, quæ daturos omnes scimus, qui prædicationem veritatis parui faciunt. Cæterùm, sicut Christus nusquam minorem honorem habuit, quàm in patria sua, imò in tota Iudæa. (In propria enim venit, & sui eũ non receperunt) sic & nunc nusquam minus curatur, quàm apud eos, qui videntur esse proximi, vt etiam nunc verissimè conqueri posset: Factus sum opprobrium vicinis meis, &c.

Luc. 4. Mat. 20. Ioan. 1. Psal. 30.

Cum ergo venisset in Galilæam exceperunt, &c.]

Etiam hoc ponit ad condemnandam Iudæorum incredulitatem. Sicut enim supra Samaritani ad prædicationem vnius mulierculæ credunt, alienigenam ad hospitium pertrahunt, Messiam mundique Saluatorem profitentur, cum nullo miraculo eos dignatus fuisset Iesus: sic nunc Galilæi crassa, & legis imperita natio, apud quam nullus vnquam extiterat propheta, visis miraculis, credere cœperũt. Hierosolymitani autem sacerdotes, Scribæ & Pharisæi, qui videbantur & religionis apicem tenere, & legis peritia præcellere, tum facta tum dicta Iesu pertinaciter calumniabantur. Sic & apud nos pauperum humilis credulitas, diuitum & magnatum damnat duritiem, &c. Viri, inquit, Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, &c. Allegoricè: Christus verè exiuit, à Patre scilicet, & venit in mundum: Exiuit, hoc est, seipsum exinaniuit, &c.

Mat. 12.

Ioan 16. Phil. 2. Exiuit autem post duos dies, hoc est, post tempus legis naturalis, & legis Mosaicæ. Oportebat enim, vt homo prius conuinceretur de sua ignorantia, & impotentia, antequam Christus veniret. Venit autem in Galilæam, hoc est, mundum, qui verè Galilæa, hoc est, transmigratio est. Nihil enim sub sole permanet, sed omnia transeunt velut vmbra: Quæcunque enim videntur, temporalia sunt, &c. Signanter autem dicitur patriam suam præterijsse, quamuis enim primò ad Iudæos venerit, tamen postea ob incredulitatem illorum ad Gentes transijt, relictis Iudæis. Tunc igitur susceptus est, non ab omnibus, sed à Galilæis, hoc est, transmigrantibus, qui scilicet agnoscunt se peregrinos & aduenas esse, nec habere hic manentem ciuitatem, imò iam in cælis conuersantur: hi soli eum recipiunt, his solis consolatorius est eius aduentus. Sciunt enim ipsum esse, qui in via ducere potest, itemque confortare, & demum ad terminum perducere. Ideo autem potissimum eum suscipiunt, quia audierunt ea, quæ Hierosolymis fecit. Illic enim docuit, sanauit infirmos, eiecit è templo prophanatores, denique & mortuus est. Ob hæc, inquam, eum suscipiunt. Primò fide, vt doctorem. Secundò spe, vt saluatorem. Tertiò timore, vt iudicem. Quartò dilectione, vt pro nobis mortuum.

Sapiē. 5. 2. Co. 4. Hebr. 13. Phili. 3.

Venit ergo iterum in Chana, &c.]

Ioan. 2. In Chana cæpit miracula facere: Nūc ferme reuoluto anno, redit ad Chana. Hoc autem primo anno pulchrè in suis actibus præostendit, futuræ prædicationis siue instātis saluationis ordinem, quo processura esset à tempore suæ natiuitatis, vsque ad finem sæculi. Sicut enim hoc anno primò venit ad nuptias, deinde aquas in vinum vertit, tertiò Hierosolymam ascendit, ibique de passione sua locutus est, sub metaphora destructionis templi. Quartò cum Nicodemo de regeneratione colloquitur, postea commanens in Iudæa, vt cognouit, quòd detraherent sibi, reliquit Iudæam, & ad Samaritanos diuertit. Tandem iterum redijt in Chana. Sic in opere nostræ redemptionis, primò nuptias celebrauit, assumendo & vniendo sibi naturam nostram. Secundò insipidam legis aquam, in nouum mustum Euangelij conuertit. Tertiò, propalato Euangelio, Hierosolymam ad passionem properauit. Quartò, consummata passione, pœnitentiam per Apostolos prædicari fecit, & remissionem peccatorum per nomē ipsius, idque primùm in Iudæa. Quintò Iudæis hanc gratiam respuentibus, diuertit ad Gentes, vbi vsque nunc moratur, tandem iterum reuertetur ad Iudæos, non tamen ad templum Hierosolymitanum. Nam ad Israel quidem salus reuertetur, cum plenitudo Gentium subintroierit: ad tēplum autem, hoc est, ad hostiarum sanguinem suscipiendum vel circuncisionis ritum, Christus nunquam rediturus est. Ad literam autem iterum redijt ad Chana, non vt ex miraculo illic ædito laudē aucuparetur, sed vt ex ea semente, quam occultè iecerat, nunc messem aliquam meteret. Deinde vt ipsi præcedenti signo admoniti, ad maiorem fidem & deuotionem excitarentur. Hoc enim Deus vbique agit in electis suis. Primò, etiamsi se ad tēpus subducit, tamen iterum redit: In momento, inquit, & ad modicum dereliqui te, & in miserationibus magnis colligam te. Secundò, nihil nō agit, vt ad maiorem fidem & deuotionem nos alliciat, nunc per prospera, nunc per aduersa. Tertiò, etiam fructum & messem exigit ab his, quibus semina concredidit, id quod discere possumus ex parabola de ficulnea, quā subinde visitans paterfamiliàs, cum non inueniret fructum in ea, succidi eam præcepit. Et adhuc manifestius de ficulnea, cui Christus maledixit: Terra enim, quæ superuenientem imbrem crebrò bibit, & tamen nihil aliud quàm spinas & tribulos profert, maledicto proxima est.

Esai. 54. Luc. 13. Ioan. 21. Hebr. 6.

Et erat quidem Regulus, &c.]

Historia hæc pulchrè nobis proponit fidei naturam, eius initium, incrementum, & perfectionem. Nam quemadmodum corporis humani ætas suam habet infantiam, adolescentiam, & virilitatem: Ita fides sua habet rudimenta, suos profectus, & sua fastigia. Deinde videbis in hac historia, humani cordis imbecillitatem in rebus aduersis, imò in vniuersum videbis, quàm misera creatura sit homo diuina gratia destitutus. Postremo

videbis, quàm benignè Deus nostræ imbecillitati condescendat.

Erat quidem Regulus, &c.]

Regulus dictus est homo hic, vel quia regij generis erat, vt quidam volunt, vel quia prophanum aliquem magistratum Cæsaris nomine gerebat: is igitur habebat filium infirmum. Quantumuis enim diuitijs & potentia mundana præditus esset, non tamen præuenire potuit filij infirmitatem, sed nec eandem depellere. Non enim proderunt diuitiæ in die vltionis, & non saluatur rex in virtute sua, nec Gigas in multitudine fortitudinis suæ. Stultus itaque est, qui vel in diuitijs vel in potentia spem suam reponit, cum neutrum eum possit à morte liberare. Cur igitur non veras diuitias & potentiam quærimus?

Prou. 11. Psal. 32.

Hic cum audisset, quòd Iesus veniret, &c.

Etiam hic vides mundani hominis ingenium. Primò enim quantuncunque malis innumeris sit obnoxius, nō tamen ea præuenit, nec sentit, imò ne credit quidem, se tam miseram creaturam esse, donec in caput ipsius incidant mala, tunc enim primùm sentit se miserum. Sola enim vexatio dat intellectum. Deinde, qui vel diuitijs, vel humana potentia turgēt, nec Deum agnoscunt aut quærunt, donec flagellis admoniti fuerint. Sic Nabuchodonosor, cum è regno eiectus, inter bestias aliquot annos vixisset: Pòst finē, inquit, dierum, ego Nabuchodonosor leuaui oculos meos, &c. Sic impius Anthiochus, cum nihil non malorum contra Deum cæli egisset, tandem plaga insanabili percussus. Iustum est, inquit subditum esse Deo.

Esai. 28. Dani. 4. 2. Ma. 9.

Abijt ad eum, & rogabat vt descenderet.]

Quòd homo ille aduerso casu admonitus, ad Christum properat, arguit eos, qui nec flagellati ad Deum conuertuntur, de quibus Hieremias: Percussisti, inquit eos, & non doluerunt, &c. Et in Amos: Percussi, inquit, vos vento vrente, &c. & non estis reuersi ad me, dicit Dominus. Arguit item eos, qui in aduersis non ad Deum, sed ad Magos, vel dæmonum auxilium recurrunt. Deinde quòd pro filio rogat, & impensè rogat: nec cessat, nisi exauditus, exemplum est parentibus, vt soliciti sint pro filiorum salute, imò festinent eos Christo commendare, antequam moriantur in mala consuetudine. Adolescens enim iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea. Quòd autem pro salute corporis tātùm rogat, infirmitatis humanæ est, qua semper prius sentimus incommoda corporis, quàm mala animæ: cùm tamen multò maiora sint spiritualia mala. Minus igitur quàm oportet de Christo sentit, qui corporalia tantùm ab ipso petit, quanquam, & ea ab ipso quærenda sint, sed non sola: Alioqui, quemadmodum adolescenti de rebus externis interpellanti respondit: Quis me constituit iudicem inter vos, sic nobis dicet: Non veni, vt medicus corporum, sed animarum. Postremò quod rogat, vt Christus secum descendat, infirmam eius fidem indicat, quasi Christus non posset sanitatem conferre, nisi præsens: imò quasi è vicino tantùm esset Deus, & non etiam de longinquo, cum tamen scriptum sit: Prope est Dominus omnibus, qui inuocant eum in veritate. Rogat igitur vt descenderet, quasi medicum accerseret hominē, non Saluatorem Deum. Longe perfectiorem fidem habebat Centurio ille: Domine, inquit, non sum dignus, &c. Nec opus est, vt venias, dic tantùm verbum, & sanabitur puer meus. Ea autem fides adeò rara est, vt etiam Christus admiratus dixerit, se talem non inuenisse in Israel, &c. Nam etiam Apostoli fidei suæ imbecillitatem non semel nec obscurè prodiderunt, cum in mari periclitantes, Dominum excitarent, quasi dormiens seruare eos non posset, imò quasi vllo modo dormitare aut dormire possit, qui custodit Israel. Profectò male nobis consultum esset, si Christus nō nisi corporaliter præsens seruare nos posset: verùm meliora scimus, nempe eum & vbique esse, & omnia posse.

Hiere. 5. Amo. 4. Prou. 22. Lucæ. 12. Hier. 23. Psa. 144. Matt. 8. Matt. 8. Psal. 120.

Nisi signa & prodigia videritis, &c.]

Mirè responsum suum temperauit Christus. Primò enim non omnino negat, se daturum quod ille petebat, ne in desperationem eum adigeret. Deinde nec

statim dat, quod ille petit: sed differt, vt ardentius petat, quemadmodum & Chananæam diu differebat. Interim autem eum arguit de incredulitate, quasi diceret ad quid tecum descendenrem, cum non credas? Si enim crederes, nō me rogares vt descenderem, sed vt Centurio peteres tantùm verbum à me, quo sanaretur filius tuus. Hoc autem dicit Christus, non quòd abominetur regulum, aut quòd noluerit filiū eius sanare, sed vt fidem eius imbecillem hac dura tentatione robustiorem reddat, ac doceat, eum credere non è miraculis, sed è verbo. Signanter autem obseruandum, quòd plurali numero loquitur Christus: [Nisi videritis, &c. non creditis,] vt sciamus, eum non soli regulo hæc dixisse. Primò igitur hoc verbo Iudæos taxat, qui subinde signa quærebant, aliàs non credituri quantumcunque verbum Dei audirent. Hinc Moyses ad Dominum: non, inquit, credent mihi, &c. Atque in hoc plurimū degenerabant à fide patrum. Quæ enim signa viderat Abraham, cùm ad verbum Domini exiret de terra sua, &c. Item cùm crederet se futurum in gentem magnam, &c. Deinde etiam nos arguit hoc verbum. Nam & nos signa quærimus, hoc est, volumus alio modo certificari, quàm per verbum. Cùm enim audimus remissionem peccatorum aliásque Dei promissiones, tūc nos credituros cogitamus, si aliquo signo sensibili certi redderemur. Atque si fidelis es, sufficere tibi debet verbū Dei, etiam sine signis. Satis enim superque nostræ condescendit imbecillitati, quòd in exordio & legis & euāgelij, verbo suo certa signa ceu quædam sigilla adiunxit, quibus certi redderemur, ea esse Dei verba. Nunc autem non amplius pro libidine nostra signa dat, sed vult vt verbo credamus. Non enim ambulamus per speciem, sed per fidem. Hinc ad Thomam dicit: Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Nō igitur immeritò arguit eos qui etiam nunc signa quærunt: Primò enim, nolle credere sine signis, est contra naturam Dei: fides enim est substantia earum rerum, quæ non videntur, sed sperantur. Secundò, nolle credere sine signis, etiam Deo iniuriosum est, quasi ipse falli aut fallere posit. Tertiò etiam periculosum est, plus obseruare signa, quàm * virtutem verbi Dei. Nam & Diabolus signa facere potest, id quod videmus in Magis Aegypti. Hinc & Moyses prohibet, ne prophetæ miracula facienti, & interim contra legem docenti, fides habeatur: quia miracula ex falso verbo non faciunt verum, sed seducunt. Quòd si autem vero verbo annexa fuerint, verbum ipsum in sua veritate confirmant & obsignant. Postremò fides ex miraculis imbibita, minus constans est: qui enim non propter verbum ipsum, sed propter miracula credunt, subinde in incredulitatem labuntur tempore tentationis, nec in fide perdurant, id quod videmus in Israelitis subinde cessantibus miraculis, dubitantibus, &c.

[Marginalia: Matt. 15 · Matt. 8. · Exod. 4 · Gen. 12. · 2. Cor. 5 · Ioan. 20 · Hebr. 11. · * verbū ipsum Dei. · Exod. 7 · Deut. 13]

Domine, descēde priusquam moriatur.]

Hoc verbo regulus magis fidei suæ infantiam prodit, idque dupliciter. Primò enim non solum non credit, quòd Christus solo verbo suo posit sanitatem conferre, sed nec credit, quòd mortuum filium posit resuscitare. Quid autem hoc aliud est, quàm verè parua fides? Quid aliud ab homine medico peteret? Atqui malè consultum nobis esset, si Christus tantùm in hac vita nobis succurrere posset, non autem etiam in morte, & post mortem. Hinc Christus: Ego, inquit, sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet, &c. Deinde etiam in hoc prodit incredulitatem suam, quòd tantopere festinat. Incredulitas enim festinat, fides autem expectat: Qui crediderit, inqt, non festinet. Et iterum: si moram fecerit expecta, &c. Sicut igitur Chananææ mulieri duriter respondit Christus, ac distulit, vt magnanimitatem fidei eius omnibus conspicuam faceret: Ita & hoc loco, Regulo duriter respondit, vt agnitā fidei imbecillitatem, fortiorem redderet.

[Marginalia: Ioan. 11 · Esai. 28. · Abacu.]

Vade, filius tuus viuit.]

Vide benignitatem Dei, quomodo condescendat infirmitati nostræ. Non enim semper imperitiam nostram respicit, sed etiam peccantibus & indignè de se sentientibus auxilium fert. Ipse enim nouit figmentum nostrum, ideo quomodo pater miseretur filiorum, sic ipse miseretur nostri. Deinde, quamuis duris verbis eum increpauerit, nihilo tamen minus præstat, quod ille rogauerat.

[Marginalia: Psal. 103]

Non

Psal. 29. Psal. 88. Non enim in æternum irascitur, neque in æternum comminatur Deus. Ira quidem in indignatione eius, sed vita in voluntate eius. Hinc de Christo dicit: Si dereliquerint filij eius legem meam, &c. visitabo in virga iniquitates eorum: Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, Et Abacuc: Abac. 3. Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Summa, quem prius terruerat, nũc summè consolatur. Hinc igitur discamus, bene sperare de Deo, etiã cùm videtur iratus. [Vade, inquit, filius tuus viuit.] Hoc vebo ostendit se, etiam absentem, posse sanare. In hunc modum & Helizæus per internuncium mandauit Naaman Syro, vt se 4. Re. 5. in Iordane septies lauaret, nimirum vt homo gentilis hinc disceret virtutẽ verbi Dei. Discamus & nos hic virtutẽ verbi Dei, hoc enim vnum idemq; dictum, & vera de præsentibus prophetia est, & sicut ex seruis postea comperit regulus, imperium vitæ est. Nedũ enim hoc verbo sanitatem filij prædixit Christus, sed etiam effecit: Misit, inquit, verbum suum Psa. 106 & sanauit eos. Et iterum: Nec herbam nec malagma, sed sermo tuus eos sanauit. Sapi. 16. Obserua autem, quòd Christus non descendit ad filium reguli etiam rogatus, cum ad seruum Cẽturionis vltro se venturum obtulerit. Matt. 8. Per hoc enim primò ostendere voluit, se plus posse, quàm ille speraret aut peteret. Deinde ostẽdit, alia esse iudicia Dei quàm hominum: Nos enim tãtùm miramur, & suspicimus eos, qui diuitijs, nobilitate, potentia, conspicui sunt: Contemnimꝰ autem pauperes, Psal. 112. Deus autem humilia respicit, alta autem à longè cognoscit. Et plerunque contingit, vt qui ab hominibus magnificantur, apud Deum nulli sint, & ecõtra, qui apud homines pro nihilo reputantur, magni coram Deo sint. Discamus igitur in hominibus potius pensare naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, quàm accidentalia bona, quibus in hoc mundo præfulgent.

Credidit homo sermoni, quem dixit Iesus, &c.]

En vno verbo duos sanauit, patrem & filium. Sicut enim filius è verbo Christi, tanquam ex herba medica, sanitatem recepit: ita & pater ex eo robur fidei concepit. Verbum enim Dei & infirmos sanat, & sanos confirmat. Singula autẽ verba Emphasim habẽt. Primò enim quem prius regulum, hoc est, mundo deditum nominauit, nunc hominem nominat. Tunc enim hominis cognomine digni sumus, cùm cordis incredulitatem abijcimus. Vel admiratiuè hominem nominat, quasi diceret: En homo ille, qui hactenus totus mundo deditus erat, quique in primo congressu tam infirmam fidem habuit, is nũc ex vno Christi verbo tantum robur accepit, vt nudo verbo Christi crederet. Arguitur igitur hoc verbo incredulitas nostra, qui tot tantaque à Christo audiuimus & vidimus, nec tamen adhuc audemus verbo eius cõfidere. [Credidit, inquit, sermoni.] Vides quomodo creuit eius fides. Credidit etiam priùs, alioqui non accessisset ad Christum, sed infantiliter & ex miraculis, nunc autem credit, sed viriliter & ex verbo, quod vt potens est, ita reddit credentem etiam potentem. Atque ea demum vera est fides & robusta, hæc etsi omnia aduersa & contraria videantur, tamen non dubitat de verbo, sed certa est aliquando implendum verbum Dei, potiusque cælum & terram peritura, quàm vnum Dei verbum. Talem fidem habuit Luc. 21. Abraham, Dauid, Moyses, &c. Signanter autem dicit: [Credidit sermoni quem dixit Iesus,] quum tamen eum adhuc nihil aliud quàm hominem prophetam esse crederet. Hinc igitur discamus etiam nos credere his quæ per prophetas & Apostolos suos docuit Deus, non minus quàm si ipsum loquentem audiamus. Qui vos, inquit, audit, me audit. Postremò addit: Et ibat, quod vel solum indicat, Luc. 10. eum verè credidisse: Nam solo & nudo verbo contentus abibat, infidelis autem quisque voluisset certificari, quomodo & quando sanandus esset filius, num & medicina opus esset, & quæ medicina, & quomodo ea vtendum: hic autem contentus est in eo, quòd filius ex infirmitate liberaretur, quomodo & quando id fiat, Deo committit. In quo docemur, quæ sit fidei natura, nempe fidutiam de Deo concipere, quòd seruaturus nos sit, quomodo autem, quando aut per quas afflictiones, nihil ad nos pertinet. Sic Abraham egreditur terram suam, nesciens Gene. 12. Gen. 22. quò

quò sibi esset eundum. Sic expectat posteritatem, quanquam filium iuberetur occidere. Sic Moyses educit filios Israel ex Aegypto, quãquam nesciret, quomodo Deus eos aduersus vim regis esset defensurus. Sic quum staret ad mare rubrum, nesciens quo euasuri essent, iubet tamen eos consistere visuros magnalia Dei.

Exo.14.

Iam autem eo descendente occurrerunt, &c.]

Hic vides quàm verè dixerit Dauid: Iunior fui, etiam senui, & nõ vidi iustum derelictum, &c. Quamprimum enim Regulus ille in Christum credidit, statim sanatur filius, & omnia læta & prospera sunt in domo eius, ideo serui nescientes vnde tanta prosperitas contingeret, læti occurrunt, nunciant, &c. Bene igitur monet Christus: Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Sic monet & Dauid: Reuela Domino viam tuã, & spera in eo, & ipse faciet. Et item alius: Credite Domino & prophetis eius, & cuncta vobis euenient prospera. Hinc Iudæis per Psal mistã improperat Deus: Si populus me⁹ audisset me, &c. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, &c. Summa, si vitam, pacem, prosperitatem, desideras, & dies bonos, declina à malo, & fac bonum, &c. Timẽtes enim Dominum, non deficient omni bono, &c.

Psal.36. Matt.6. Psal.36. 2.Pa.20 Psal.80. Psal.33.

Interrogabat ergo horam ab eis, &c.]

Seruis læta nunciantibus, pater aliò spectabat. Nunciabant illi corporalem filij sanitatem, ipse autem & filium & seruos ad perpetuam animæ sanitatẽ perducere cupiens, interrogat horam, &c. Iam enim apud animum suum defixerat, vt si hora recuperatæ sanitatis illa esset, in qua dixit ei Iesus, Filius tuus viuit, iam de diuina illius magni prophetæ potentia non dubitaret, quòd ipse esset Filius Dei, & rex Israel.

Heri hora septima reliquit eũ febris.]

Antiqui diem in duodecim horas diuiserunt. Septima igitur hora, proxima est post meridiem, atque hæc ipsa hora est, in qua omnis æger peius habere incipit secundum naturam: quia tunc sol à summo cæli incipit declinare, & cum declinatione solis omnis virtus ægri incipit cadere & declinare: Hinc igitur patet quòd hæc curatio non fuit naturalis, sed miraculosa. Vnde in Iob dicitur: Ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt. Ingens autem consolatio nobis hoc verbo datur, nempe quòd Christus etiam vbi natura deficit, sanare & adiuuare potest. Non igitur est quòd desperemus, si tãtummodo decreuerit, confestim liberabimur: In voluntate enim eius vniuersa sunt posita, &c. Imò ideo Deus opera sua plærunque diuerso modo agit, aliterque quàm natura, vt discamus etiam deficiente natura, bene sperare.

Iob.5 Esth.13.

Cognouit ergo pater, quòd illa hora esset, &c.]

Confert ipsum opus ad verbũ Christi, & ex magnitudine operis agnoscit magnitudinem & virtutem verbi: & quia videt opus planè diuinum esse factum in filio suo, non dubitat quin & verbum ipsum, quod à Christo audierat, planè Dei, non hominis verbum sit. Sic supra Nathanael, cùm Christus arcana quædam ei reuelasset: Rabbi (inquit) tu es Filius Dei, &c. Sic Nicodemus: Scimus (inquit) quia à Deo venisti, nemo enim potest hæc signa facere, &c. Discamus itaque & nos diligenter attẽdere, quæ circa nos agit Deus, factáque cum verbis Dei conferamus, vt vel tandem discam⁹ virtutem verbi.

Ioan.1. Ioan.3.

Et credidit ipse, & domus eius tota.]

Hic iam tertiò de fide huius Reguli dicitur. Primò enim credidit cùm accederet, sed infantiliter, & ex signis tantùm. Secundò credidit verbo, sed vnico tantùm: hic iam tertiò expertus verbi energiam, simpliciter credit, non vni verbo Christi, sed omnibus. Neque id mirum, quòd propter vnum hoc signum credidit. Non enim paruum fuit hoc signum. Per hoc enim Christus manifestè ostendit se vbique esse, vbique & omnia posse, & sola voluntate cũcta perficere, quo quid vel maius, vel iucundius annunciari posset? Si enim vbique est, & omnia potest, & solo nutu, quid igitur est, quòd tantopere in aduersis trepidemus: quin potius

2.Pa. 20 potius ad eum cum sancto Iosaphat clamamus: Quum ignoram9 (inquit) quid agere debeamus, hoc vnum residuum est vt oculos nostros ad Deum leuemus. Quòd igitur è verbo filius Reguli sanatus est, confirmat nobis etiam alia verba Christi, vt cùm dicit. Ego sum lux mūdi: Ego sum resurrectio & vita, &c. Sic ī Matthæo, vt confirmet hoc verbum: Remittūtur tibi peccata, addit miraculū, dicēs: Surge, & ambula. Sic vt hoc verbū: Princeps huius mundi victus & iudicatus est, in sua veritate confirmet, adiecit miracula: Multos dæmoniacos curans à dæmonio, &c. Signanter autem addit: [Credidit ipse, & domus eius tota.] Vbi primò videmus, Regulum hunc boni patrisfamiliàs functum officio, in hoc quòd familiam suo exemplo & verbo ad fidem prouocauit. Deinde videmus, vnius hominis infirmitatem profuisse ad salutem vniuersæ familiæ, vt vel hinc discamus Deū ideo aduersa immittere, non vt nos perdat, sed vt saluet. Nisi enī hic filius infirmatus fuisset, forsitā nemo ex illa familia credidisset. Huc pertinet, quòd non seruū, sed filiū infirmari permisit, vt eo feruētius pater Christum quæreret. Bene igitur monet Sapiens: Fili mi, noli negligere disciplinam patris tui, &c. Quem enim diligit, corripit, &c. Si familiam illam nō dilexisset, permisisset eam in peccatis suis citra omnem admonitionem, &c. Hinc & Iacobus: Omne gaudium, inquit, æstimate fratres, si in tentationes varias incideritis. Obserua autem, quod signanter dicit: [Credidit ipse, & domus eius,] nihil de alijs Capernaitis dicēs, sicut suprà: Crediderunt (inquit) in eum discipuli eius, nullā mentionem faciens de alijs conuiuis: vt vel hinc videamus paucitatem eorum qui verè credunt. Maior enim pars, etiamsi videat & audiat, tamen in peccatis manet. Allegoricè: Sicut supradicta mulier Samaritana typū ecclesiæ de Gentibus prætulit, sic filius illius Reguli, Iudaicū populum significat. Is enim tunc incepit mori, cùm Gentium populus inciperet credere. Regulus autem pro filio rogans, nobilem patrum fidem rectè significat, quæ pro salute illius populi apud Christum antiquis meritis etiamnū intercedit. Facit ad hoc, quòd mulier sexta hora ad Christum venit, hic autem septima hora primùm sanatur. Ascendente enim Sole iustitiæ Christo in cælum, ecclesia de Gentibus credidit. Iudaicus verò populus, illo descendere incipiente, id est, signa & prodigia descensus sui ad iudicium præmittente, crediturus est. Moraliter: Regulus significat superiorem hominis portionem, filius infirmus, sensualitas est vel inferior portio, febris, peccatum. Nam & calorem & frigus habet, inordinatum scilicet amorem & timorem. Causa morbi, id est peccati, est iuuentus, nobilitas, abundantia rerum omnium. Facilè enim in morbū labitur homo, vbi hæc sunt. Hic morbus certò ducit ad mortem, nisi Christus subueniat. Ad ipsum igitur nobis currendū, imò festinandum est: Ne, inquit, differas conuerti ad Deum, &c. Eccle.5.

(Marginal notes: Ioan. 8. Ioan. 11. Matt. 9. Ioan. 12. Prou. 3. Iacob. 1. Ioan. 2.)

Hoc iterum secundum signum fecit Iesus.]

Sicut in auri metallis ne minimam quidem venam negligit, qui rem intelligit, vtpote quæ ad diuitias augendas plurimum faciat, sic in diuinis scripturis, ne vnum iota prætermittendum est, quandoquidem certum est, nihil ibidem superuacaneum esse. Sic Ioannes hoc verbum non temere addit, sed adhuc Samaritanos admiratur, propterea quòd Galilæi etiam post alterum signum apud ipsos factū, nōdum peruenerāt ad perfectionem eorum qui nihil viderant.

Caput quintum.

IN hoc capite docemur afflictiones durare & differri, non vt pereamus, sed ad maiorē Dei gloriam: deinde quæ sit ratio soluti sabbati. Nā Christus sabbato, quod maximè omnium obseruabile in lege erat, languidum sanauerat.

Post hæc erat dies festus Iudæorum.]

Ostensa & Samaritanorū & Reguli faci-

facilitate ad credendum, nunc reditũ Domini in Hierusalem subiungit Euangelista, vt à collatione rerum ostenderet, quantum alienigenæ præstarent Iudæis, & quòd iustissimo iudicio Dei, à gratia deciderint Iudæi. Interim autem bonitatem Christi in hoc videmus, quamuis enim in primo festo eos ingratos expertus esset, tamen subinde reuertitur. Non enim statim abijcit Deus peccatores, nisi obstinatè peccent, imò etiam peccantibus & ingratis beneficia præstat. Miseretur enim omnium, & dissimulat peccata hominum propter pœnitentiã. Obserua quòd Ioannes non exprimit quale fuerit festum illud: vnde plerique suspicantur festum fuisse pentecostes, quod & pulchrè mysterio congruit. Nam pentecostes festo, effusum est eximium illud donum Spiritus Sancti, quo ab omnibus animæ morbis sanamur. Sed huic obstat, quod supra dixit Christus: Nónne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt ad messem. Claret igitur, quòd ante festum Paschæ, hæc cum Samaritanis egit. Cùm autem nulla alia festiuitas tũc proximior esset, quàm Paschalis, cogimur hunc locum de festo Paschæ intelligere. Nam nõ est verisimile, quòd Christus hoc festo neglecto, ad Pentecostẽ ascendisset. Vbi obserua quòd Ioannes quatuor festa paschalia describit, ad quæ Christus ascendit, semperque insigne aliquid in eisdẽ festis perfecit. In primo siquidem festo, vendentes & ementes expulit, ac primũ & maximè necessarium vitæ nostræ sacramentũ verbis aperuit, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, &c. In hoc secundo festo paschæ veniens ad probaticam piscinam, eandem quam præterito anno verbis tantùm commendauerat, factis quoque præfigurat baptismi sui potentiam. Tertiò nihilominus anno circa eandem solennitatem facto conuiuio de quinque panibus & duobus piscibus, per occasionem cibi illius, aliud non minus necessarium saluti nostræ condidit Sacramentum, dicens: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c. Quarto anno in eodem festo patitur, videlicet vt (sicut superioribus annis docuerat) nos in morte ipsius baptizaremur, & carnem eius ad manducandum, sanguinémque ad bibendum acciperemus. Adeò sanctam & veram veteris paschæ rationem comprobat, vt in qua fulgebat memoria veterũ beneficiorum, in eadem nouorum cõderet veritatem Sacramentorum.

Sapi. 11. Acto. 2. Ioan. 4. Ioan. 2. Ioan. 3. Ioan. 6. Ioan. 19.

Est autem Hierosolymis probatica, etc.]

Locus erat sic dictus, eò quòd sacerdotes hostias immolãdas illic abluerent. Allegoricè: Hic videmus quis fuerit status mundi ante Christi aduentum: Primò enim multi erant infirmi, imò omnes. Nemo enim mũdus à sorde. Et: Omnes peccauerunt, &c. Deinde varia erant morborum genera. Aliqui enim erãt cæci, nescientes viã salutis: Alij claudi, scientes quidem viam, sed ingredi non valentes: aliqui omnino aridi, non percipientes influxum sensus & motus è capite, hoc est, à Deo. Interim nullum erat remedium, nisi piscina illa, quæ vniuersas Iudæorum cæremonias, imò vniuersum veterum sacrificiorum ritum, atque adeò legem ipsam significat, quæ quinque porticus habet: in quinque enim libris descripta est. Hæc piscina solùm Hierosolymis erat, hoc est, tãtùm apud Iudæos. Atqui quantumuis adesset aqua, nemo tamen ex ea sanabatur, nisi prius è cœlo mota fuisset. Sic lex nullum iustificare potest aut potuit, nisi per Spiritũ sanctum scribatur in corde, id quod paucis contigit. In hoc igitur statu, cum esset mundus, superuenit Christus verus Saluator.

Rom.

In his iacebat multitudo magna, &c.]

Miserabile spectaculum, vbi tot infirmi erant, & tam rara medicina. Atqui etiam nostris oculis tale spectaculum obiectum est. Quocunque enim nos vertimus, videmus aliquos, qui nostro auxilio opus habent. Ad hos autem quinque porticibus peruenire possumus, hoc est, quinque modis subuenire eisdem possumus. Primò corde, per compassionem. Secundò ore, per consolationem. Tertiò opere, per supportationem. Quartò facultate, per subuẽtionem. Quintò etiam per orationem. Ad hæc autẽ potissimum nos mouere debet incertitudo mortis, & quòd post mortem non est locus merendi. Nescit enim homo finem suum, &c. ideo quæcunque potest manus tua, instanter

Eccle. 9.

stanter operare, iuxta Sapientis dictum. Expectant igitur infirmi motum aquæ, hoc est, compassionem cordis tui, & subuentionem, &c. Hoc cognoscebat Iob, Oculus (inquit) fui cæco, &c. Iob. 29.

Angelus autem Domini secundum tempus descendebat.]

Hoc miraculo insignis Dei misericordia declaratur. Nam quum se promisisset fore Deum & Patrem seminis Abrahæ, nunquam non ferè præsentiã suam miraculis testatus est, vt non frustra à Moyse dictum sit: Nõ est alia natio, quæ habeat deos ita appropinquantes sibi, vt Deus noster adest nobis. Sic egredientibus ex Aegypto, varijs & maximis miraculis præsentiam suam circa eos probauit. Deinde ne videretur discessisse sub Helia & Helisæo, rursus se per miracula aperuit, vt patet in libris Regum. Postremò autem, vt nunquam non suam præsentiam proderet, sub Christi tempus, angelum mittit ad piscinam, &c. Et quanquam iam verè in carne præsens erat, voluit tamen & alia suæ præsentiæ & potentiæ testimonia exhibere. Hoc autem facto etiam prælusit ad futurum baptismi Sacramẽtum, atque adeò homines ad ipsum baptismum præparauit, vt cũ viderent in aqua piscinæ morbos corporis sanari, non diffiderent etiam in aqua baptismi peccata ablui. Deut. 4.

Et qui prior descendebat post motionem, &c.]

Etiam hic vides quòd Dominus opera sua sub contraria specie exequitur. Nam per turbidam aquam homines sanat, quum tamen perspicua & clara aqua commodior videatur ad sanitatem. Sic aliàs vitam operatur per mortem, qua nihil vitæ magis contrarium est: gaudium operatur per tristitiam, &c. Sic olim Helisæus aquas sanauit iniecto sale, quum aliàs sal aquæ immixtus, sterilitatem afferat. Ideo autem contratia specie sua opera exequitur, vt rationem nostram cõfundat. Deinde vt sciamus eum nihil non posse, quantumuis humilia sint aut videantur instrumenta sua media, imò eum sua opera perficere posse etiam cessantibus medijs, hoc est, etiam omnibus desperatis. Vel turbida aqua signat crucem, qua Deus nos sanat. Quia enim prosperis plerunque abutimur, & inde peiores efficimur, idcirco aquam turbat, hoc est, aduersa immittit, vt ad Deum recurramus. Videtur quidem aqua turbida nihil facere ad sanitatem, videtur etiam tribulatio non saluare, sed perdere: verùm in fine fructum pacatissimum reddit, exercitatis per eam, vt ait Paulus. Postremò per aquam illam piscinæ, baptisma nostrum præfiguratũ est. Sicut enim in piscina morbi corporum sanabãtur, sic in baptismo peccata. Dein de sicut aqua piscinæ nõ sanabat, nisi turbata vel mota esset ab angelo, ita inefficacia sunt omnia Sacramenta, & media, nisi à verbo Domini moueantur, hoc est, nisi habeant verbi appendicem, & fide accipiantur. Præterea, sicut in piscina illa nullus sanabatur, nisi primus descendisset, ita nemo saluatur, nisi per Christum primogenitũ, fuerit & ipse primogenitus factus. Omnia enim primogenita legis, in Christum primogenitum respiciunt, proinde vt credentes, alia bona Christi per fidem mutuò accipiunt: ita & primogenitura donantur, vt saluentur. Nam soli primogeniti ad Deum pertinent, ideo & Paulus fidelibus loquens, dicit: Accessistis ad concionem primogenitorum qui conscripti sunt in cælis. In hoc autem baptismus noster piscinam illam excellit, quod non vno loco affixus est, sed vbique haberi potest. Secundò, quòd non vnum peccatum tantùm, sed omnia tollit. Tertiò, quòd non certis diebus, sed semper patet: Est enim fons patens in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Nec vnum tantùm sanat, sed omnes. Omnis igitur nobis adempta est excusatio, si in peccatis remanserimus. Atque hic vides quàm abũdè in nouo testamento gratia Dei effusa sit. Quòd si illi tam diligenter expectabant motũ aquæ, propter sanitatem corporis recuperandam, quantò magis nobis accurrẽdum est ad fontem gratiæ, ad thronum misericordiæ, vt gratiam inueniamus in tempore opportuno. Hebr. 12. Num. 3. Exod. 13. Hebr. 12. Zach. 13. Hebr. 4.

Erat autem quidam homo ibi, &c.]

Pulchrè diuus Ioannes in vno homine hæc duo connectit, hominis scilicet naturam, & adhærentem morbum.

Sic enim in quolibet homine duo quædam videmus: Bonum scilicet quod fecit Deus, & malum quod adiecit Diabolus. Inuidia enim Diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Et verè miserandum est, tam nobilem creaturam in tanta mala recidisse. Vnde & Christus quasi commiserans: Hanc, inquit, filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas decem & octo annis, nónne oportuit solui, &c. Imò hæc ipsa commiseratio, ipsum è cælo traxit: Dominus, inquit, de cælo in terram prospexit, vt audiret gemitus cōpeditorum, &c. Et tamen plerique nostrum nondum sentiunt se miseros & deplorandos, quũ tamen in medijs malis sint. Discamus igitur ex hoc loco, quanta mala nobis inuexerit peccatum. Vnde enim tã variæ infirmitates, nisi ex peccato? Hinc Hieremias: Vide, inquit, quàm amarum sit reliquisse Dominum. Et iterum. Væ nobis, quia peccauimus. Deinde discamus ex hoc ægroto, quãta mala in nobis lateant. Quicquid enim malorum in alijs externè videmus, ea in nobis latent, nec ob aliud Deus miserandos aliquorũ hominum morbos ob oculos nobis ponit, quàm vt vel hinc discamus, quàm misera creatura sit homo, quámque misericorditer nobiscũ agit Deus, nos præueniendo & præseruando à malis, in quæ aliàs incideremus. Quicquid enim malorũ vni homini contingit, hoc omnibus contingeret, ni manus clementissima Dei præseruaret. Ideo autem Ioannes morbi diuturnitatem tam exactè ponit. Primò, vt miraculi magnitudo commendetur. Secundò, vt doceat, non fortuitò hominem hunc tanto tempore morbo affectum fuisse, nec casu ægritudinem dilatam, nec temere ab alijs præuentum, nec sine causa hominem non habuisse, qui eum in piscinam mitteret. Hæc enim omnia voluntate Dei sic dispensata sunt, vt glorificaretur Christus. Hinc igitur discamus omnes nostras afflictiones potissimùm voluntate & opere Dei diutius durare, vt tandem Dominus in nobis glorificetur. Sic infrà de cæco dicitur: Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestentur opera Dei in eo. Sic Israelitæ non ideo tam durè, támque diu in Aegypto afflicti sunt, vt perderentur, sed vt glorificaretur nomen Domini ipsis liberatis, & rege potẽtissimo deiecto. Sic Iob multis mensibus in grauissimos inferni dolores coniectus est, vt per doloris diuturnitatem, manifestum fieret omnem hominẽ esse mendacem, Deum autem solum veracem: sicque nomen Dei per illũ glorificaretur. Sic & Ioseph diu post somnium suũ partim in seruitute, partim in vinculis mansit: sed nulla alia ratione quàm vt nomẽ Dei per illum glorificaretur: Nomen autem Dei glorificatur, quando facto quopiam manifestatur eius potentia, sapientia, aut misericordia, vt inde pij assurgant in laudem eius, & discant confidere & timere. Hinc igitur & nos discamus patiẽter ferre manum Domini, nec per infidelitatem festinemus, sed per fidem expectemus, certi quòd etiam si Dominus morã fecerit, veniens tamen veniet, & non tardabit: adhuc quidem visus procul est, apparebit tamen in finẽ, & non mentietur.

Sapiẽ. 2. Luc. 13. Psal. 101. Hier. 2. Thr. 4. Ioan. 9. Roma. 3 Gen. 37 Abacu.

Hunc cùm vidisset Iesus, &c.]

Quòd inter multos infirmos Christus hunc potissimum videt, imò cognoscit eum multum tempus habere, confirmatio est eorum quæ iam diximus, nempe quòd Dominus, etiamsi tardauerit, tamen veniens veniet. Hinc & Sapiens: In tẽpore (inquit) erit respectus illorũ. Summa autem afflictorum cõsolatio esse debet, quòd Dominus eos videt, & insuper cognoscit eorum afflictiones. Sic in Aegypto vidisse dicitur afflictionem filiorum Israel. Deinde etiam ideo hunc potissimum vidit, quia omnium maximẽ deploratus erat: Excelsus enim Dominus humilia respicit. Itemque, quia eius calamitas profectura erat ad miraculi magnitudinem. Et demum, quia eius nobis fides conducebat ad exemplum. Sed cur (inquis) non eodem modo & alios respexit & sanauit? Primùm respondeo, quia non vt medicus corporũ, sed animarum venit, nec externa mala à suis semper aufert, quin potius crucem eis reliquit & prædixit. Deinde quia plerisque magis conducit infirmos esse, quàm sanos.

Sapi. 3 Exod. 3 Psal. 113

Vis sanus fieri?]

Magna Dei misericordia, nõ expectat ægroti preces, sed ipse eum præuenit,

Osee.14 Qui enim percutit, ipse idem & sanat. Hinc in Osea dicit: Sanabo contritiones eius, diligam eos spontaneè, quoniam auersus est furor meus ab eis. Huc pertinet quod in Psalmo dicitur: Vidit quum tribularentur, & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ: Et illud Tobiæ: Quum iratus fueris, misericordiam facies. Congruè igitur Iudith nos monet: Non (inquit) vlciscamur nos pro his quæ patimur, sed peccatis nostris deputantes, credamus ea nō ad perditionem, sed ad correptionem nobis accidisse. Sicut igitur Christus hic præuenit ægroti preces, sic immensa sua misericordia, omnium ex fide laborantium vota præoccupat. Iuxta illud Esaiæ: Erit (inquit) antequam clament, exaudiam eos. Quamuis autem Christus desiderium pauperis huius iam dudum audierat, & præparationem cordis eius: tamē eum interrogat. Primò, vt eum ad petendum inuitet, ac desiderium eius excitet. Deinde, vt occultè doceat, se eum esse qui inuocatus sanare possit. Præterea hac interrogatione ostendit se nullum cogere, sed vnumquenque relinqui in manu consilij sui, num velit sanari: Apposuit (inquit) ei vitam & mortem, bonum & malum, quodcunque voluerit, dabitur illi. Non est igitur, quòd expectes, donec Deus te cogat: satis enim superque quod suum est facit, dum gratiam suam tibi offert. Denique hac interrogatione subindicare voluit Christus, neminem ab animi vitijs sanari posse, nisi morbum suum oderit, & salutis desiderio teneatur. Demum etiam hoc verbo Apostolos docet, quòd de homine non debet quæri qualis sit persona, aut ex qua gente: sed hoc solum, vtrum peccata sua relinquere, & iustitiam operari velit.

Psal.77. Tobi.3. Iudit.8. Esai.65. Eccle.15

Domine, hominem non habeo, &c.]

Quasi diceret, Non deest mihi voluntas, nec etiam spes, sed hominis baiuli auxilio destitutus sum. Igitur si quid potes adiuua: Nam ex ipsa interrogatione tua, videris mihi auxilium polliceri. Hic igitur primò discamus fidem huius hominis, quam ex vna compellatione Christi concepit, vt nihil non magnum ab ipso expectaret. Vbi interim nostra confunditur incredulitas, qua fit, vt quantumuis benignè nos Christus alloquatur, non tamen ei credimus. Deinde ex hac infirmi responsione videmus eius charitatem, quæ vt non inuidet nec irritatur, ita languidus hic non accusat, non conuitiatur, non maledicit alijs, qui ipsum præuenerunt, sed citra contumeliam aliorum, narrat quòd præueniatur. Præterea etiam non paruam præ se fert humilitatem, qua non audet apertè petere, propter suam indignitatē, quemadmodum & alibi Publicanus ille non audebat faciem ad cælum leuare. Videmus insuper in hac languidi responsione insignem eius tolerantiam in cruce. Non enim deuouet seipsum diris, non execratur diem natiuitatis, sed patientissimè suam calamitatem deplorat. Postremò insignem etiam eius spem & longanimitatem hic videmus. quamuis enim tot annis frustratus esset, non tamen desperat: sed exemplo ipsius Abrahæ cōtra spem in spem credidit. Atque hæc sunt quæ Christo placent, vnde protinus hac eius responsione delectatus respondit.

1.Co.13. Luc.18. Rom.4

Surge.]

Christus solo verbo sanat, vt ostēdat se plus posse, quàm prophetæ. Hi enim orando fecerunt miracula, Christus autem præcipiendo. Hinc turba mirabatur, eò quòd loqueretur tanquam potestatem habens, & non sicut Pharisæi eorum. Secundò, per hoc ostendere voluit, etiam eos qui motu piscinæ sanabātur, sua virtute sanari. Discamus & nos hic peccatata in baptismo ablui, non virtute aquæ, sed virtute verbi potissimum. Obserua autē quòd Christus plus præstat, quàm miser ille sperare poterat. Is enim solummodo sperabat, se à Christo valido homine ad Piscinam deportandum, sed maiora accipit, nempe perfectam sanitatem. Sic Ioseph patienter expectans, nedum fratribus suis superior euadit, sed & toti Aegypto præficitur. Sic Iob, sic Tobias maiora accipiunt, quàm sperare poterant. Discamus igitur patienter expectare: Spes enim non confundet nos: Et omnes qui expectant Deum non confundentur.

Matt.7. Rom.5. Psal.24

Tolle grabbatum tuum, & ambula.]

Hoc præcepit Christus vt miraculum celebrius reddatur, omnesque videant eum verè sanatum. Nam lectum ferre non potuisset, nisi iam membra firma & robusta facta fuissent. Ob eandem causam & in nuptijs iussit Architriclino vinum prægustandum offerre, & discipulos fragmēta panum colligere, & leprosum sacerdotibus se ostendere, vt clariora fierent & magis conspicua eius miracula. Deinde etiam ideo hoc langui do, sed iam sanato præcepit, vt alij videntes eum in sabbato lectū portare (quod lege prohibitū erat) quærerent facti causam, certioresque de miraculo fierent. Vult enim Deus, vt opera sua conspiciantur, ad aliorum excitationem.

Ioan. 2. Ioan. 6. Matt. 8. Hier. 17.

Et statim sanus factus est.]

Rom. 1. Efficacia verbi demonstratur, vt certò sciamus, Euangelij verbum potētiam Dei esse ad salutem omni credenti, vt maximè extrinsecus contemptibile appareat, & à mundo persecutionem patiatur. Discamus igitur verbo fidem adhibere, etiam si interim multa diuersa videantur. Quod autem infirmus ille præceptum Christi implet, fidei & confessionis est. Oportet enim vt etiam corā alijs confiteamur, quæ à Deo accepimus, neque nomen eius erubescamus, qui nos sanauit: alioqui & ipse nos negabit coram patre suo. Moraliter: Infirmus hic peccatorem quemlibet significat. Huius infirmitas xxxviij. annos habet: quia à quadragenario numero, qui pœnitentiæ est dedicatus, binario differt. Caret enim dilectione Dei & proximi, & ideo per pœnitentiam conualescere non potest. Hic infirmus seipsum sanare non potest: quia homo est spiritus vadēs & non rediens, hoc est, valens peccare, sed non resurgere. Sed nec hominem habet, qui ei auxilio esse posit, tum quia peccatum nedum naturam vulnerat, sed etiam priuat communione sanctorum: tum quia solus & purus homo eum sanare non potest, sed oportet quòd sit Deus & homo. Hunc igitur Christus sanaturus, primò interrogat num velit sanari. Hoc autem facit cum dicit: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat: Item conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Item, Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Deinde eum sanat verbo, & Sacramentis. Demum ei præcipit, vt surgat è peccato, tollat lectum suum, hoc est, diligat proximum. Quandiu enim lāguidus eras, portabat te proximus. Nunc cùm sanus effectus sis, porta tu vicissim & aliorum defectus: Alter (inquit) alterius onera portate, &c. Postremò præcipit, vt ambulet ad Deum, &c. Allegoricè autem, hic homo significat populū Gentilem, qui nedum grauius ægrotabat, eò quòd nullum remediū sciebat, sed etiam diuturnius quàm Iudæi. Nam xxxviij. annos habebat in infirmitate, id est, olim desperatus erat, perdita corporis & animæ temporali & æterna salute, fraudatus vitæ præsentis pariter, & futuræ veritate. Nam per xxx. annos (qui numerus annorum plena viri ætas est) vitæ præsentis perfectio, per octo annos vitæ futuræ æternitas (cuius octo sunt beatitudines, quæque octaua mundi ætate perficietur) rectè figuratur. Hunc igitur Christus sanauit verbo. Iudæis frustra apud piscinā suam iacētibus, hoc est frustra in aqua legis cōfidētibus. Sanatus aūt statim lectum suum portare cœpit, hoc est, manifesta veræ sanitatis indicia ostendit, ac Christo per omnia obediuit.

Lucæ. 9. Psal. 77. Ezec. 18. Zach. 1. Matt. 11. Galat. 6.

Erat autem sabbatum in die illo.]

Hoc Ioannes signanter addidit, quia inde Pharisæi calumniæ seminarium accipiebant. Legis enim præceptum erat: Nullum facias sabbato opus. Et in Hieremia: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati. Quod autem Christus præcipit, vt portet lectum, non fecit in contemptum legis. Non enim venit soluere legem, sed adimplere. Verùm ideo mandat infirmo, vt tollat lectum suum in sabbato, vt manifestius fieret miraculum. Si enim non fuisset sabbatum, nemo interrogasset, cur lectum portaret. Deinde, hoc facto Christus ostendere & docere voluit, veram sabbati rationem. Hanc enim Iudæi verè nesciebant, quantumuis de sabbato suo gloriarentur. Primò enim putabant, sabbatum tantùm propter otium & cessationem à rebus externis institutum, cum longe alia fuerit instituentis intentio. Non enim dixit: Septimam diem otio celebrabis, sed

Exo. 20. Hier. 17. Matt. 5. Exo. 20.

sed sanctifices. Aliud autem est otiari, aliud sanctificare: Illud etiam Pagani sciunt, hoc autem soli fideles. Huc pertinet quod p Moysen dicit: Videte, vt Sabbatum meum custodiatis, vt sit signum inter me & vos: Vt sciatis, quia ego Dominus, q sanctifico vos. Ex hoc verbo planè patet, Sabbatū Iudaicum vmbram ac signum esse, & veritatem habere absconditam. Vmbra etenim est nullum seruile opus aut externum, vel manuarium facere in sabbato, Veritas est, nullum peccatum (quod verè seruile opus est, perpetuam seruitutem inducens) facere in sabbato, verùm sinere, vt per nos Deus sua sancta opera exequatur. Sicut in Esaia dicitur: Si auerteris pedem tuū, facere voluntatem tuā in die sancto meo, &c. (vocaberis Sabbatum delicatū, &c. Iā quia nunquā licet peccare: qui enim Christo viuit, peccato mortuus est,) Sēper enim oportet Adamum nostrum ferias agere, vt Deus nos sanctificet, ac opera sua per nos exequatur, proinde reuelato Euangelio, perpetuus est sabatismus. Ideo Paulus ait: Qui ingressus est in requiē Dei, requieuit & ipse ab operibus suis, queadmodū & Deus à suis. Et Esaias. Erit Neomenia ex Neomenia, & Sabbatū ex Sabbato. Deinde Iudæi sola externa & carnalia legis superstitiosè seruabant, neglectis his quæ erant præcipua & perpetuò duratura, nēpe charitate & iustitia, &c. quēadmodū Christus eis improperat. Duo igitur nos hoc facto docuit. Primò, Sabbatum non propter otium institutū esse, sed propter sanctificationem. Secundò, charitatem omnibus legibus præferendam. Finis enim legis est charitas. Et: Misericordiam volo, non sacrificium. Hinc igitur discamus & nos, quomodo & quatenus constitutiones nostras seruare debeamus, &c.

Exod. 31

Ioan. 8.

Esai. 58.

Hebr. 4

Esai. 66

Matt. 23

Rom. 13

Matt. 9.

Sabbatum est, Nō licet tibi tollere, etc]

Etiam hic videmus, verū dixisse Paulum, quòd Iudæi æmulationē quidē Dei habebant, sed non secundū scientiā. Primò enim nesciebant omnia præcepta legis in vnam charitatem dirigēda, quemadmodum Christus probat in Matthæo: Si, inquit, sciretis, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificiū, non condēnassetis innocentes. Deinde literā legis tantū ponderabant, non aūt intentionē instituentis. Sabbatorum otium violasse, nefarium erat apud eos: Proximum autem fraudasse, nullius erat momēti. Sabbato sustulisse Grabatum, impium haberi volebāt: inuidere misero salutem, culpa nō erat. Huiusmodi præpostera iudicia, etiā in nobis videmus, &c. Et quamuis scirēt eum, q ligna in sabbato collegerat, iussu Domini fuisse occisum, imprudēter tamen illud exemplum ad hunc infirmum trahebant. Illic enim fuit cōtemptus, hic necessitas: Illic prohibitio Domini, hic autem præceptum eius.

Ro. 10.

Matt. 12

Num. 15

Qui me sanum fecit, ille mihi dixit.]

Non dissimulat beneficiū acceptum, & Domini Iesu authoritate, criminis inuidiam à se depellens, significat eum, qui rem tantam verbo præstare potuerit, homine simul & sabbato maiorem videri. Vtinam & nos semper in mente & ob oculos haberemus Dei beneficia: tunc enim intrepidè ac feruenter mandatis eius obediremus. Cùm igitur grauia tibi videntur Dei præcepta, cogita quis ea præceperit: itémque, cum mundus te propterea vituperat, contemnit, dic: [Qui me sanum fecit, ille mihi dixit, &c.

Quis est ille homo, qui dixit tibi, &c.]

Hactenus in eum, qui sanatus fuerat, inuecti sunt: nūc etiam salutis authorem calumniare incipiūt. Per hoc igitur produnt seipsos, quòd nec fidem nec charitatem habeant. Duo quædam audierant ab homine illo. Primò, Qui me sanum fecit: Secundò, Ille mihi dixit: Tolle Grabatum tuum. Primùm autem omittentes quod bonum erat, illud tantùm arripiunt, quod calumniæ proximum videbatur. Sic facit inuidia, non attendit bona, sed tantùm mala, in eo quem odit. Debuerant Iudæi ex tanto miraculo fidem confirmare, potentiam Dei admirari, ac gloria eum celebrare, interim & sanato per charitatem cōgratulari, sed neutrum faciunt. Impij enim è mirabilibus Dei obstinatiores fiunt, vt & in Pharaone videmus. Sic plerunque hypocritæ ficta iustitia tumidi, & fide & charitate vacui inueniuntur, &c.

Exod. 7

Nesciebat Iesum quisnam esset.]

Verbum audierat à Christo, quod fide apprehenderat. Nō autem norat eum de facie, nec hoc quærit Christus: Beati enim, qui non viderunt, & crediderunt. Cùm econtra corporalis Christi præsentia Iudæis nihil profuerit.

Ioan. 20

Iesus enim declinauerat à turba.]

Subduxerat se Iesus. Primò, vt se absente testimonium hominis illius suspitione careret. Secundò, ne aduersarios irritaret. Poterat quidē eos spiritu oris sui perdere, sed seipsum exinaniuit vsque ad extremam impotentiam, vt exemplo eius discamus, non tentare Deum, & declinare iratorum insaniam, donec aliquātulum iræ deferuescat. Graue enim est saxum, & ponderosa harena, sed ira stulti grauior vtroque. Tertiò, vt doceret nos post perpetrationem magnorum operum, fugere gloriam hominum & applausum. Quartò, vt & nos quietum locum quæramus ad vacandum Deo. In turba enim plurima sunt obstacula deuotionis & puritatis. Ideo signanter dicit, Eum declinasse à turba, nō à loco. A nullo enim loco Iesus declinat: Nam vbiq; est. Sic spiritualiter Deus non declinat à loco suo, qui est Ecclesia: Deus enim in loco sancto suo, sed ab his declinat, qui turbam faciunt in loco suo, id est, in Ecclesia.

Philip. 2
Prou. 27
Psal. 67.

Posteà inuenit eum Iesus in templo.]

Non semel tantùm Deus hominem visitat, sed subinde & frequenter, quādiu homo non obstinato animo ipsi repugnat. Quia autem iam cognitum erat miraculum, nūc vult vt & miraculi author cognoscatur. Item, quem à peccatis semel liberauit, hunc deinde prouocat ad gratiarum actionem. Obserua autē, quòd eum in tēplo inuenit, non in delitijs aut vanitatibus mūdi. Vnde cognoscere possimus, eum gratum fuisse Deo pro sanitate. Longè aliter nos facimus: Statim enim, vt liberati sumus, in maiora mala prorumpimus, &c.

Ecce sanus factus es.]

Duo quædam ei inculcat. Primò sanitatem acceptam, vt gratus sit. Secundò futurum iudicium, vt timeat: hæc enim duo omnibus nobis necessaria sunt. Vide autem, quib9 verbis eum alloquatur. Non dicit: Ego te sanum feci, vt exemplum nobis daret humilitatis. Deinde non dicit: Ego te puniam, si peccaueris, ob eandem causam. Quod aūt ait: Noli amplius peccare, significat primò, quòd plærūque morbi ex peccato proueniūt, vt patet ex lege. Deinde hic locus arguit eos, qui putant incongruum pro peccato, quod breui tempore perpetratur, hominem æternaliter punire. Hic enim homo non peccauerat triginta octo annis, & tamen tanto tempore punitus fuit. Tertiò ex hoc verbo videmus maiora mala imminere his qui relabuntur: fiunt enim nouissima hominum illorum peiora prioribus. Vnde sapiens monet: Fili peccasti, ne adijcias, &c. Item, Ne semines mala in sulcis iniustitiæ, &c. Obserua aūt, quòd aliter flagellātur iusti, aliter iniusti. Illi ad probationem, hi propter peccata. Deinde impijs afflictio perditio est. Iuxta illud: Populus non est reuersus ad percutiētem se. Pijs verò est disciplina, qua docentur effugere iram Domini, & voluntati eius obsequi. Hinc Paulus: Dum iudicamur (inquit) à Domino corripimur, vt non cū hoc mundo damnemur. Summa, quamdiu sub lege & in peccatis sumus, punimur propter peccata: Quando autem sub Euangelio sumus, punimur ad probationem. Duo autem in omni afflictione consideranda sunt, iudicium & misericordia. Iudicium, quòd propter peccata punimur. Misericordia, quòd puniens non in hoc punit, vt perdat, sed vt conuertat, modò ei credamus. Hinc Nahum dicit: Bonus Dominus & confortans in die tribulationis. Et in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, &c. Obserua item, quòd Christus dicens, Noli amplius peccare, subindicat, se vidisse priora eius peccata, vt vel sic eū à peccatis deterreret. Demum etiam hoc obserua, quòd Christus primò blandè allocutus est infirmum, nunc autem sanato viuendi præcepta dat, & futura mala pronuntiat, si ingratus fuerit. Sic Euangelium primò quidem blandè nos alloquitur, nihil de operibus dicit, sed citra omnia merita gratiam pollicetur. Postea autem etiam viuendi præcepta præscribit, imò & futurum iudicium comminatur ingratis.

Deu. 28.
Leui. 26
Mat. 12.
Eccle. 7.
Esaiæ. 9.
1. Cor. 11
Psal. 49.
Matt. 5.

Qui

Mat. 24 & 25. Qui igitur primam Christi vocem amplectitur, qua gratis offert gratiam, is etiã audiat eum præcepta viuendi proponentem: alioqui, nihil prodest Christum audire in vno, nisi eum audias & in altero: Mat. 17. Vult enim Pater, vt eum simpliciter sine exceptione audiamus. Vides igitur, quomodo seipsos tam miserè decipiant, qui tantùm ex euangelijs promissiones arripiunt, alia autem nihil curant.

Abijt ille homo, & nuntiauit Iudæis, &cæ.]

Sunt qui putant hominem maligno animo hæc Iudæis nũtiasse, id quod summa fuisset ingratitudo: quanquam non raro videamus, quosdam pro acceptis beneficijs nedum gratias non referre, sed insuper pro benefactis mala rependere. Imò maior pars hominum tantam ingratitudinẽ Deo exhibet, vt quotidie experimur. 1. Co. 13 Verùm, cum charitas non suspicetur malum de proximo, sed semper bene de ipso speret & credat, veresimilius mihi videtur & magis congruum, si dicamus eum bono animo hæc Iudæis nuntiasse, nempe vt cognito tanto medico, cessarent persequi eum, imò & ipsi accurrerent, sanitatem animæ accepturi. Cum enim hactenus multa bona de homine hoc subindicarit euãgelista (nempe quod in infirmitate, & fidem, spem, charitatem, & tolerantiam ostenderit: Et post sanitatem recuperatam non alibi, quàm in templo inuentus sit) nulli dubium est, quin & hoc in eius commendationem dixerit Ioannes. Huc pertinet, quòd eum hominem nominat, quo nomine indignus fuisset, si in tantum benefactorem tam ingratus imò tam crudelis fuisset. Maximè autem pia eius intentio, ex verbis ipsius probatur. Non enim quasi accusans dixit, quòd Iesus esset, qui tollere Grabatum in Sabbato imperasset, sed qui eum sanum fecisset: quare patet nihil eum aliud voluisse, quàm medicum ostẽdere. Alioqui, si maligno animo hæc dixisset, vtique miraculum ipsum obticuisset, tantumq; arripuisset id, quod calumniæ proximũ erat, quemadmodum & Iudæi supra fecisse memorantur. Hic igitur vides, quid faciat & inuidia & charitas. Sicut enim illi suprà, partem illam quam criminare non poterant, silentio prætererunt, tantumque arripuerunt quod malum videbatur, sic hic econtrà, partem illam, quam illi criminabantur, silentio præterit, partem autem nulli patentem reprehensioni nuntiat insidiatoribus. Sic enim charitas facit, bona tantùm videt in proximo, mala dissimulat, inuidia autem contrarium facit. Habemus igitur in homine hoc plura exempla notatu dignissima. Primò enim opus Dei in se factum alijs manifestat, nec semel tantùm, sed subinde: nec opus tantùm, sed & authorem: Hoc enim à nobis exigit Deus. Hinc Petrus: vos estis gens sancta, &c. vt enarretis virtutes eius, qui vos vocauit, &c. 1. Pet. 2. Et in Tobia Opera Dei confiteri honorificum est. Tob. 12. Secũdò non contentus est homo ille propria sanitate, nisi & alijs medicum ostenderet. Sic & vnicuique nostrum Deus mandauit de proximo suo. Eccl. 17. Tertiò etiam è templo exit ad eos, qui foris erant, vt ad Christum eos introduceret. Non sic fecissent hypocritæ, sed suam deuotionem fictam, charitati & proximorum saluti præposuissent. Verus autem Christianus, nonnunquam quieti præponit laborem, propter salutem proximi. Non enim sibi viuere, sed alijs proficere studet. Quartò, verbum illud, quo Iudæi prius offensi erant, nunc obticens, tantùm ea loquitur, quibus moueri in amorem, & admirationem Christi poterant. Sic verè pius non addit oleum igni, hoc est, si quẽ videt commotum contra alium, non instigat aut incitat, sed mitigare eum studet: Non sic faciunt detractores, &c. Quæ autem hactenus de homine illo dicta sunt, hæc in hunc vsque diem facit Ecclesia de Gentibus. Semper enim virtutem & nomen saluatoris sui confitetur, volentibus nolentibus Iudæis, imò nonnunquam è templo exit ad eos foris positos, vel potiùs flagellis eiectos, vt eos in templum reducat. Verùm sicut homo ille frustra Iudæis Christum nuntiauit, sic & Ecclesia nunc frustra laborat in Iudæis conuertẽdis. Stat enim foris senior frater indignans, quòd iuniorem filium pater in gratiam receperit, nec intrare dignatur, donec ipse pater exeat, & per semetipsum eum introducat. Luc. 15.

Propterea persequebãtur Iudæi Iesum.]

Etiam hìc se prodit Iudæorum exitio digna

digna peruersitas. Samaritani in eum crediderant cùm biduo tantùm apud eos fuisset, nec aliquod signum fecisset. Galilæi cùm pauca vidissent signa, tamen redeuntem suscipiunt, & hi tamen inter Iudæos ob ignobilitatem & legis imperitiam malè audiebant. Regulus mundanus scilicet homo, ob vnum miraculum cum omni domo sua credidit. Hierosolymitæ autē, & vrbis nobilitate & templi religione tumentes, & exacta legis peritia sese venditantes, viso tam ingēti miraculo, nedum non credunt, sed & persequuntur. Emphasim autem habet quod dicit: Propterea, quòd hæc faciebat. Iusta nimirum causa erat, ob beneficium tantum persequi saluatorem, cùm ob id vel potissimum amandus esset, quòd semper omnibusque diebus paratus est succurrere. Hic igitur videmus insignem eorum cæcitatem, indignantur Iesu, quòd hominem miserandū sanasset Sabbato, cùm ipsi qui sibi videbātur legis tenacissimi, non vererentur asino in puteum delapso succurrere in die Sabbati. In homine sanato calumniantur offensum Deum, sine cuius auxilio non poterat sanari homo: In asino subleuato non existimant violari Sabbati religionem. Et cùm Sabbatum ad requiescendum miseris seruientibus, & ad reparandos artus solutos datum sit, dicente Moyse: Vt requiescat bos tuus, & seruus, &c. ipsi iudicabant opus morte dignum, quòd Christus requiem præbuerat infirmo laboranti. Deinde videmus hic insignem eorum malitiam. Euidentius erat signū quàm vt negari, sanctius quàm vt reprehendi posset, quid enim sanctius, quàm homini calamitoso gratis dare salutem? & tamen cùm opus ipsum calumniari non possent, Sabbati violationem impugnant. Sic enim inuidia semper inuenit quod calumnietur, quasi Deus non possit dispensare in lege sua, vel quasi Sabbatum in præiudicium hominis institutum sit, vel quasi cæremoniæ plus obligent, quàm præcepta charitatis, vel quasi Sabbatis non liceat benefacere, cum omnia hæc contrario modo se habeāt. Primò enim potest Deus in lege sua dispensare, & excipere quos vult. Sic cōtra præceptum: Non occides, excepit magistratus, quibus commisit gladium: Sic contra præceptum: Non facies furtum, dispensauit cum Iudæis, dum eis præcepit, vt spoliarent Aegyptum. Deinde Sabbatum ad vtilitatem hominis institutum est: Nō enim homo propter Sabbatum, sed Sabbatum propter hominē est. Præterea, non cæremonijs præcepta charitatis, sed præceptis charitatis cæremoniæ cedere debent. Non enim qui cæremonias seruat, sed qui diligit proximum, legem impleuit. Demum etiam Sabbatis licet benefacere, imò tunc vel maximè tenemur benefacere. Scriptum enim est: Sabbata sanctifices, hoc est, sanctis operibus insistas eo die. Non igitur mirandū, quòd Christus potissimum Sabbatis miracula faciebat. Non enim hoc fecit in contemptum legis, nec vt eos prouocaret, sed quia lucerna erat, & vt luceret in tenebris in mundum venerat, ideo non in abscondito, sed super candelabrum ponendus erat. Nemo enim accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum. Bene ergo in oculis omnium, lucem suorum operum propalare debebat: Bene in Synagogis & in templo, quo omnes Iudæi conueniebant, operari & docere illum decebat. At illi non qualicunque die, sed Sabbatis & Neomenijs alijsque festis, solemnes agebāt conuentus. Oportebat igitur, vt tunc cum domus plena esset, expanderet lumen corporaliter in se inhabitantis diuinitatis, vt oculi simplices in lumine eius gauderent, & oculi nequam excusationem de peccato suo non haberent. Hæc enim lucerna nullum oculum, ob sui præsentiam, nequam esse faciebat, sed tantùm à simplici oculo distinguebat, quemadmodum artifex per ostensionem artis suæ, neminem bonum vel malum esse facit, sed tantum ab effectis deprehēdit & discernit, quis inuidus, quis erga se beneuolus sit.

Ioan. 4. Deut. 5. Luc. 14. Rom. 13 Exod. 3. Mat. 12. Rom. 13. Exo. 20. Ioan. 1. Matt. 5. Ioan. 18. Colos. 2 Ioan. 15.

Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.]

Hoc verbo rationem reddit violati Sabbati, id quod & in alijs Euangelistis fecisse legitur, sed multo aliter. In alijs enim adducit exemplum Dauidis, qui legem de panibus propositionis in necessitate violauit: adducit & exemplum sacerdotum, qui Sabbato violabant legem, Itemque eorum, qui ouem collapsam è fouea extrahunt die Sabbati. Hic autem ad-

Mat. 12.

adducit authoritatem Patris, docetque simul & se operari & Patrem. Nec mirũ, quòd hîc sublimiùs & diuiniùs rationem reddit: Illic enim discipulos excusat, hîc seipsum. Est autem sensus verbi, quasi diceret, Pater meus cælestis, cuius vos videri vultis religiosi cultores, quique vobis Sabbati fuit author, cum orbe sex diebus condito, septimo requieuisset ab opere, non ita se obligauit otio, quoniã quoties visum est, possit quæ velit operari. Nam cum illius Sabbatum adhuc duret, non cessat tamen ab opere, quo gubernat omnia quæ condidit, quo subinde res alias ex alijs progenerat, quo collapsa restituit. Sicut igitur ille ob religionem Sabbati, quo dicitur ab opificio mundi conquieuisse, non desinit quotidie benefacere mortalibus, ac rebus omnibus: ita & ego, qui filius illius sum, ab eo & exemplum & potestatem habẽs, operãdi quæ faciunt ad salutem generis humani, non impedior religione Sabbati, quo minus ea perficiam, quæ Pater mandauit. Quod igitur in alijs locis dicit: Dominus est Filius hominis etiam Sabbati, hoc loco exponitur, cur & quomodo sit Dominus Sabbati. Deinde hac oratione breuissimè & apertissimè docet, se Patri æqualem in natura & operatione. Quòd eiusdem naturæ sit, patet ex eo quòd non dicit: Pater noster operatur, sed meus. Deinde nõ tantum dicit: [Pater meus operatur,] sed cõfestim addit: [Et ego operor] Ipse enim verbum & viuens consilium atque virtus Patris subsistens est, ac ideo vniuersa operatur cum Patre: Ideo, vt iratos sibi propter Sabbatum, reconciliaret: [Pater meus (inquit) vsq; modo operatur, &c.] quasi diceret, Si creditis nutu & voluntate opificis Dei, Sabbati quoque die omnia gubernari, ac solem quidem oriri, fontes fluere, plantas è terris prorumpere, &c. cur temere cum accusatis, per quem Pater omnia operatur? Omnia enim Pater non aliter, quàm per verbum, virtutem & sapientiam suam, qui Filius eius est, peragit. Subindicat etiam hoc verbo Iudæorum calumniam, quam sibi impingebant, in ipsum Patrem recidere, vt vel sic eos absterreret ab huiusmodi calumnijs. Sic enim & alibi ait: Qui me odit, & Patrem meum odit. Sic & nũc quicquid iustis, qui Filij Dei sunt, irrogatur, hoc in ipsum Deum recidit. Qui (inquit) tangit vos, tãgit pupillam oculi mei. Signanter autem pertinet locus iste ad prouidentiam diuinam, quo discimus Deum omnia in omnibus operari. Ex ipso enim tanquam principio, per ipsum tanquam medium, & in ipso tanquam in fine, sunt omnia. Qua sententia, si quis eam ratione metiatur, nihil videtur absurdius: Contra, pij nullam præsentiorem habent consolationem, quàm quòd sciunt, in manu Dei esse vitam, victum, & mortem ipsorum, omniaque sua regi & disponi præsente Patre. In omnibus igitur aduersis bene confidunt pij homines: Certi enim sunt, quicquid sibi euenerit, è manu Dei euenisse. Deus autem non affligit vt perdat, sed vt seruet: non mortificat, vt pereamus, sed vt viuificemur. Cogitationes (inquit) meæ cogitationes pacis sunt, & non afflictionis. Postremò, hoc verbo latenter etiam minatur Iudæis, & omnibus impijs, ne putent Deum omnino dormire nũc, & nihil curare nostra, quandoquidem scriptum est, eum requieuisse ab opere suo. Non (inquit) dormit Pater, sed operatur vsque nunc, quibuscunque enim diebus & occidit, & viuere facit, percutit & sanat, & quacunque die apprehenderit hominem dignum morte, quacunque die peccator in manus eius inciderit, non est Sabbatum, quod illum de manu eius possit eruere. Et quia iam vos homicidium contra me cogitatis, scitote, quòd Pater meus iam operatur, delet enim vos de libro suo: imò peccatum vestrum stilo ferreo in vngue adamantino scribit, forti scilicet opere, & profunda scriptura, quam in æternũ nemo delebit. Hinc igitur & nos timere discamus.

Gene. 1. Mat. 12. Ioan. 15. Zach. 2. Rom. 11 Hier. 29 Gene. 2 Hie. 17

Propterea ergo magis persequebantur eum.]

Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, semper suo pondere ad maiora trahit. Sic hi primò odiunt Christum, secundò persequũtur, nunc etiã interficere quærunt, vt appareat, non sine causa Paulum in eos torsisse illud Dauidicum: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Rom. 3. Psal. 13.

Quòd Patrem suum dixisset Deum.]

Chri-

Christus simpliciter dixit, patrem suum esse Deum, quemadmodum Deus Pater est omnium piorum, sicut in propheta dicit: Factus sum Israeli Pater, & filius meus primogenitus Ephraim: sed Deum ita Patrem suum dixit, quod omnia sua opera, Dei Patris sint opera, hoc est, quòd eiusdem sit potentiæ, essentiæ, gloriæ, adeoque planè vnus Deus cum Patre. Et hoc etiam intellexerunt Iudæi ex verbis Christi, vt vel hic videamus Arrij malitiam, qui hoc videre vel non potuit vel noluit, quod Iudæi intellexerunt & viderunt. Nisi enim sic intellexissent, nõ habuissent iustam calumniandi causam. In hoc autem mentiuntur, quòd Christus se fecerit æqualem Deo: hoc enim conati sunt & Angelus & homo. Christus autem non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Nec seipsum glorificauit, vt pontifex fieret, sed qui dixit illi: Filius meus es tu, &c. Vel aliter: Aequalem se Deo facere, blasphemia est in creatura, in Christo autem veritas, quia verè cum Patre est, eiusdem gloriæ, potentiæ, & naturæ.

Hier. 31. Phil. 2. Hebr. 5.

Amen dico vobis, non potest Filius à seipso, &c.]

Cognita malitia illorum, pergit illos clarius, exposita potestate quam à Deo Patre accepisset, deterrere ab impia crudelitate. Mirè autem sermonem temperat. Nunc enim sublimia quædam loquitur de diuinitate sua, ob causam iam dictam, nimirum, vt diuinæ virtutis sublimitas eos cohiberet ab impia temeritate: Nunc humiliora quædam admiscens, ne suapte sponte iam offensos plus irritaret ad insaniam. Per hoc autem exemplum dedit prædicatoribus, vt discretionem obseruent in verbis suis. Non enim satis est, docere quæ vera sunt nisi ita doceas, vt ædificet. Videtur autẽ hoc verbum sonare quandam impotentiam insufficientis naturæ, atque in hũc sensum Arrius hoc verbo vsus est, ad stabiliendum errorem suum: Quomodo, inquit, Filius æqualis esse potest Patri, cùm ipsemet dicat: [Nõ potest Filius à se quicquam facere?] Verùm non attendit miser, quando & quibus Christus hæc dixerit, & quam ob causam tã humiliter de seipso locutus sit, sed nec illud attendit, quòd ante & post tam magnificè de se loquut9 sit. Hæc est enim natura hæreticorum, tantùm ea obseruare, quæ ipsorum opinioni consonare videntur. Sed valeat Arrius, nos verba ipsa penitius introspiciamus. Primò igitur, ex hoc verbo habemus insigne exemplum pij cordis, ex eo, quòd Christus, quantumuis magnificè de se loquatur, tamen Deo Patri cedit authoritatem, & omnia illi accepto fert. Si hæc Filius Dei facit, erubescat miser homo, si quid sibi ipsi attribuit: Quid enim habes, inquit Paulus, quod non accepisti? &c. Deinde verbum hoc quantumuis humiliter sonat, veram tamen, certam, stabilemque Filij Dei omnipotentiam prædicare comprobatur. Si enim potest facere, quicquid videt Patrem facientem, certum est, eum omnipotentem esse. Quis enim alius hoc potest? Præterea, quod maius est, hoc ipso verbo indicat, se non posse, nisi quod bonum est, facere. Qui enim malũ facit, à semetipso facit, q̃a solus facit: quia seorsum extra Deũ & Patrẽ facit. Filius aũt nihil potest à seipso facere, ergo nõ potest peccare. Quis autem vel angelorum vel hominum, ita castum se habere cor gloriari potest, vt dicat, quòd à seipso quicquam facere non possit? Nam Angelica natura potuit facere malum, & fecit: Et humana natura potuit facere malum, & fecit. Deinde, si Filius nihil potest facere, nisi quod videt Patrem facientem, certũ est, quòd male facere non potest. Quid enim videt Patrem facientem, nisi omne bonum? Vidit enim Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona. Hoc igitur verbo primò percutit Iudæos, qui calumniabantur eum male fecisse sanando infirmum in Sabbato. Deinde etiam Arrium percussit, qui impio ore delatrauit, Filiũ Dei esse conuertibilem, hoc est, de bono ad malum flexibilem, quemadmodum homo & Angelus, Sed audi miser, Quid vnquam vidit Filius Patrem suum intus & foris, in cælo & in terra facientem, nisi valde bona? Sed ipse non potest quicquã facere à seipso, nisi quod videt Patrem facientem. Ergo non nisi omne bonum Filius facere potest, & ex consequenti, de bono in malum flexibilis aut conuertibilis non est. Hic igitur discant adoptiui filij à naturali filio Dei, vt & ipsi nihil faciant, nisi quod viderint Patrem facientem.

1. Co. 4. Pro. 16. Gene. 1. Gene. 1.

Matt.5. tem. Videmus autem, quòd Deus Solem suum oriri facit super bonos & malos, &c. quòd benignus & misericors est, & præstabilis super malitia, quòd denique Iohel.2. fidelis est in verbis suis, & sanctus in om- Psa.144 nibus operibus suis. In his igitur imi- Matt.5. temur Patrem nostrum. Hinc & Chri- Ephe.4. stus: Estote, inquit, perfecti, sicut & Pater vester, &c. Et Paulus: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, &c.

Quæcunque enim ille fecerit, hæc & Filius, &c.]

Præcedenti sententia indicauit, se nihil nisi bonum facere posse: hic autem maius aliquid ostendit, nempe, quòd eadē cum Patre operetur, & quòd nullum vnquam bonum à Patre factum sit, sine cooperatione Filij. Tria autē magnifica hac breui sententiola indicat, scilicet quòd hæc ipsa faciat, quæ Pater facit, & non alia: nec partem aliquam ex eis, sed omnia, & quod non dissimiliter, sed similiter, id est, quòd Patre faciente per naturalem omnipotentiam, non faciat Filius per accidentalem vel indultam sibi gratiam: quòd Patre faciente impassibiliter, non faciat Filius passibiliter: quòd Patre faciente inconuertibili imperio, nō faciat Ioan.1. Filius conuertibili artificio. Hoc igitur verbum exponit id, quod supra dictū est: Omnia per ipsum facta sunt. Ne, quis enim putet, per verbum, vt per instrumentum, omnia fecisse Deum, dicit: [Quæcunque Pater facit, hæc & Filius facit similiter] id quod instrumentum non potest. Deinde hoc verbo exponit etiā id, quod supra proximè dixerat: Non potest Filius facere, nisi quod videt, &c. Non enim est intelligendum, Patrem & Filium, queadmodum duos artifices, magistrum & discipulum illum facientem, istum in alia materia opus magistri imitantem: sed sic intelligatur Deum Patrem omnia facientem, & cum illo Deum Filium eadem cuncta componentē. Huc pertinet, quod Prou.8. sapientia Dei (quam & Filium Dei nominamus & verbum) apertè de seipsa testatur: Quādo, inquit, præparabat cælos, aderam, &c. cum eo eram cuncta componens, &c. Vides igitur ex hoc verbo, eandem esse Patris & Filij operationem. Si autem Filius omnia operatur cum Patre, quis non videt, quàm securi sedeant Christiani, qui tam potentem habent regem, dummodo sub alis eius permaneant: Psal.90 Qui, inquit, habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur, &c. dicet Domino: Susceptor meus es tu, &c. per totum psalmum.

Pater enim diligit Filium.]

Hoc verbum suprà in testimonio Ioannis explicatum est, ideo autem hic repetitur, vt videamus vnde sit illa tam concors societas, & socialis concordia inter Ioan.3. Patrem & Filium, vt alter sine altero nihil faciat: [Pater (inquit) diligit Filium.] Nec mirum. Nam & dilectio facit, quòd pater carnalis filio omnia & acquirat & donet externa, libentissimè etiam daturus interna, vtpote sapientiam, prudentiam, probitatem, si posset. Quid igitur mirum, quòd Deus omnia cum Filio cōmunicat quem diligit, non accidentali dilectione, sed essentiali, quæ nihil aliud est, quàm Spiritus sanctus. Deinde hoc verbo iterum terret Iudæos, imò omnes impios. Si enim Pater diligit Filiū, certe non inultum sinet, si quis Filium contumelia afficiat, & opera eius calumniatur. Hoc ipsum attendant, quicunque Christianos, qui Filij Dei sunt, offendunt vel lædunt: Pater enim diligit filios. Nec Zacha.2 sine causa dixit: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Summam autem consolationem hoc verbum pijs omnibus præbet. Si enim Pater diligit Filium, diligit etiam omnes quotquot Filio per Ioan.1. fidem incorporati & insiti sunt. Hinc & Ioan.16. suprà dixit: Accepimus gratiam pro gratia, Et infrà: Ipse Pater amat vos, quia Rom.8. me amastis & credidistis, &c. Ab hac autem dilectione Dei, nemo nos separare potest, neque mors, neque vita, &c. Quid Psal.45. igitur timemus? Dominus (inquit) refugium nostrum & virtus, &c. Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, &c.

Et omnia demonstrat ei quæ ipse facit.]

Etiam hic humiliter de se loquitur, Christus, quod & ipsum arripuit Arrius, probare volens ex hoc, Filium non esse æqualem Patri. Verùm eius insania, vbique in hoc Euangelio redarguitur. Ideo autem Christus tam humiliter de se loquitur, ne si semper magnifica de se

diceret,

diceret, Iudæis alioqui insanientibus, maiorem insaniendi occasionem daret. Pater igitur Filio omnia mõstrat, non quasi depicta in tabulis, nec quasi ignorantem doctrina iuuans (omnia enim Filius Dei velut Deus nouit) sed totum seipsum in natura Filij sic pingens, vt quæcunque in se habeat, in Filio demonstret. Hinc dictũ est: Nemo cognoscit Patrem, nisi Filius, & econtra. Igitur, si secreta Patris volueris cognoscere, ad Filiũ festina. Ipse enim est expressa imago Patris, & figura substantiæ eius. Sicut enim iudicia eius inscrutabilia, & viæ eius imperuestigabiles, at in Christo & per Christum fiunt nobis iudicia eius cognobilia, & viæ eius apertæ. Sic in Filio videmus, qui præordinati sint ad vitam, nempe, qui in ipsum credunt. In ipso videmus Deum non carnificem & damnatorem esse, qualem nobis lex eum depingit, sed Patrem & misericordem. In ipso videmus crucem bona Dei voluntate accidere, eamque esse resurrectionis mediatorium, quam lex dicit esse maledictum. Ipsi igitur Pater omnia, & in ipso, vel per ipsum nobis monstrauit, & monstrat omnia. Vel aliter: [Omnia demonstrat ei,] non vt sciat quod nesciebat (quomodo enim à quoquam sua instrui posset sapientia?) sed vt diiudicet omnia. Non enim facere quicquam vult, nisi quod Filio suo primum placeat antequam faciat. Neque per hoc quicquam derogatur authoritati Patris, imò plurimum laudis accrescit. Quid enim est Filius, nisi sapientia Patris? Summa autem laude dignus est, qui antequam opus aggrediatur, priùs secum pertractat, quo fine vel fructu id faciat, itemque perfecto opere, rursus attendit, num quid ei desit. Sic igitur & Deus omnia Filio demonstrat, hoc est, nihil temere facit, sed omnia sapientissimo consilio. Hinc in Genesi quoties aliquod opus perfectum dicitur, confestim subiungitur: Et vidit Deus quòd esset bonum. Hinc & Dauid fidenter exclamat: omnia in sapientia fecisti, &c. Obserua autem, quòd signanter dicit: [Demonstrat,] in præsenti, non demonstrauit in præterito. Non enim tantùm creationem Deus cum consilio & sapientia perfecit, sed etiam redẽptionis opus, imò quicquid vnquam fecit aut facit, sapientissimè facit. Hinc igitur discamus nõ temere de operibus Dei loqui, etiam si non intelligamus, quid qua ratione operetur. Quis enim tu es, qui respondeas Deo? Satis nobis sit, quòd Pater omnia demonstrat Filio, hoc est, omnia in sapientia facit.

Matt. 11. Hebr. 1. Rom. 11 Ioan. 3. Gene. 1. Psal. 103 Rom. 9

Et maiora his demonstrabit ei, &c.]

Aliqui volunt hoc comminatoriè dictum cõtra Iudæos, quasi diceret, Magna iam vobis in me demonstrauit Pater bona, verùm adeò non mouemini, vt insuper me occidere quæratis. Propterea prædico vobis: [Maiora his demonstrabit Pater in Filio,] vt vos miremini, hoc est, vt digna admiratione fiant in vobis. Quantum enim gratiæ nunc vobis offert, tantum iræ & iudicij vobis propediem immittet. Sic plerunque in veteri Testamẽto comminatur, se adeò puniturum, vt omnes qui viderint, in stuporem conuertantur. Atque hæc comminatio nedum Iudæos, sed omnes impios tangit, qui cùm videre Christum humilem nolunt ad salutem suam, olim eum visuri sunt iudicẽ potentissimum in ipsorum condemnationem. Aliter autem intelligi potest verbum hoc, & melius, vt demonstrare nihil aliud sit, quàm per Filium reuelare. Prius igitur dixit: Pater Filio omnia demonstrat, nam omnem suam potentiam, & omnia sua bona Filio impressit, iam inde ab æterno. Nunc autem dicit in futuro: Demonstrabit,] hoc est, quod ab æterno impressit Filio, nunc reuelabit, & mundo conspicuum faciet. Sic per miraculũ, quo Christus sanauit languidum, triginta octo annorum, declarauit & reuelauit Pater, quòd potẽtiam sanandi corporales morbos Filio suo dederit, hoc est, quòd verbum eandem potestatem cum Deo habeat. Sed posthac maiora his morborum corporalium sanationibus opera demonstrabit Filio, ac per ipsum reuelabit. Quid enim prodesset, si Christus tantùm in corporalibus succurrere posset? Quæ sunt autem maiora illa? Mortem vincere, è morte resurgere, ascendere in cælum, mittere Spiritum sanctum, iustificare credentes, suscitare mortuos, &c. Obserua, quòd Christus minora nominat corporalia beneficia: maiora aũt, quæ ad animã pertinent, vt discamus plus quærere spiritualia, quàm

quàm terrena. Deinde etiam in nobis verificatur hoc verbum: Magna enim Christus nobis in hac vita ostendit, sed longè maiora demõstrabit in futuro. Iam siquidem Filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus, &c. Nunc videmus quidem Deum, sed per fidem, & per speculũ in ænigmate: tunc autem videbimus facie ad faciem. Vide igitur, quàm apertè in supradictis verbis Christus diuinam suam naturam declarauerit, vt mirum sit Arrium hæc non vidisse. Sed proprium hæreticorum est, ea non videre, quæ contra ipsos sunt. Primò enim in eo, quod ait Christus: Pater meus vsque modo operatur: indicat se eiusdem naturæ cum Patre esse, alioqui non diceret: Pater meus, sed Pater noster. Secundò cum dicit: Non potest Filius ex se facere quicquam: indicat, se idem posse cum Patre. Tertiò cum dicit: Quæcunque facit Pater, hæc & Filius facit, indicat se idem operari cũ Patre. Quartò, cùm dicit: Pater diligit Filium: indicat, se idem velle cum Patre, & in nullo ab ipso discordare. Quintò, quũ dicit: Omnia demonstrat ei, &c. indicat se omnia nosse, & scire cum Patre. Quis igitur tam insanus est, vt eum neget esse Deum, qui cum Deo Patre idem habet esse, posse, operari, velle, & nosse? Omnia igitur hæc faciunt ad confirmationem fidei nostræ contra Iudæos, paganos, & hæreticos. Deinde faciunt hæc, vt securiùs & constantiùs Christo adhæreamus, vt quem videmus verum esse Deum, Patri in omnibus coæqualem. Postremò faciunt hæc verba, vt pius quisque eò cautiùs ambulet, quandoquidẽ audit se Dominum habere, qui omnia & potest & scit.

1. Ioan. 3

1. Cor. 13.

Sicut enim Pater suscitat mortuos, etc.]

Vide quomodo paulatim nos ad altiora ducat Christus, & subinde seipsum clariùs manifestet. In principio siquidem capitis huius externo signo ostendit se posse corporis morbos tollere. Deinde altiùs ascendens, ostendit se eandem naturam & voluntatem, idem esse, posse, operari & scire, cum Patre habere. Nunc autem his omnibus omissis, procedit ad ea quæ magis necessaria nobis sunt, palamque indicat se cum Patre eandem habere potestatem suscitandi mortuos, viuificandi, iustificandi, iudicandi. Atque hæc sunt quæ maximè scitu necessaria sunt: nec enim Christum perfectè cognoscit, qui hæc ignorat. Nihil tibi proderit scire quòd Christus possit morbos corporis tollere, sed nec quicquam tibi proderit, si scias subtiliter de eius diuinitate disputare, nisi simul scias ipsum posse iustificare, suscitare, beatificare. Hæc sunt maiora illa, quæ Pater monstrauit nobis in Filio. Ea autem non ita tantùm audienda sunt, vt inde miremur, quemadmodum Iudæi fecerunt, sed vt hinc salutem nostram operemur & quæramus. Duo autem sunt genera mortuorum, quos Pater suscitat. Primò enim eos suscitat & suscitare potest, qui corporaliter mortui sunt: Dominus enim mortificat & viuificat, habetque imperium vitæ & mortis, id quod palam ostendit in Ezechiele de ossibus mortuorum resuscitatis, &c. Summam autem Dei potentiam indicat, quòd etiam in puluerem redactos potest resuscitare, & per spiritum viuificare. Huc pertinet quod generaliter hic dicitur: [Pater suscitat mortuos,] non enim vnum & alterum potest suscitare, sed omnes: non eos tantùm qui naturaliter moriuntur, sed & eos, qui vel igni concremantur, vel aqua submerguntur, nec eos tantùm, quorum corpora incorrupta adhuc sunt, & ossa indispersa, sed & eos, quorum caro computruit, & ossa dispersa vel confracta sunt. In summa, Pater suscitat mortuos. Per hoc igitur responsum est his, quibus impossibilis videtur resurrectio mortuorum. Deinde etiam eos suscitat Pater, qui mortui sunt spiritualiter, ea scilicet morte, quæ per inuidiam diaboli intrauit in orbem terrarum, hoc est, qui per peccatum à Deo exciderunt. Sic ab exordio mũdi, semper aliquos à morte peccati & incredulitatis, ad vitam gratiæ & fidei suscitauit, quales fuerũt Abel, Enoch, Noë, Abraham, Iob, &c. Vtramque autem potestatem etiam se habere ostendit Christus. [Sicut, inquit, Pater suscitat, &c.] Hac autem sententia quid vel iucundius audiri posset? Quid desperas propter peccata, cùm audias Christum posse iustificare? Quid times mortem, cùm audias eũdem Christum posse mortuos suscitare? Vide autem quàm prudenter Christus hoc verbum

1. Reg. 2

Ezec. 37.

Sap. 2.

bum protulerit. Primò enim de Patre duo verba dicit, scilicet: Suscitat & viuificat. De filio autem vnum solum, viuificat scilicet. Neque id abs re. Pater enim non eodem tempore, quo patribus innotuit, salutis opus perfecit in illis, dū melius aliquid pro nobis disponeret, ne sine nobis consummētur. Filius autē eodem tempore, quo mundo innotuit, salutem nostram cœpit facere, simul & perfecit. Rectè igitur Patres illi dicuntur, primùm beata spe, & deinde longo pòst tempore re ipsa viuificati. Nos autem qui in plenitudine temporis sumus, solummodo viuificati rectè dicimur & sumus, quia videlicet vno eodemque tempore simul & credimus, & vitam, quam in Adam perdidimus, per spiritum remissionis peccatorum regenerati accipimus. Secundò obserua quòd Christus non dicit: Sicut Helias, vel Helisæus mortuos suscitarūt, sic & Filius, &c. sed sicut Pater (inquit.) Quo verbo significat se non fictè, sed verè, non aliena, sed propria virtute, authoritate, & imperio suscitare mortuos posse. Sic enim Pater suscitat. Id autem nemo alius potest, vt vel hinc videamus Filium Patri æqualem. Suscitarūt quidem & alij mortuos, sed non sicut Pater. Sic mulier Phitonissa suscitauit Samuelem, non tamen verè, sed fictè. Suscitarunt & Helias. Helisæusq; mortuos, sed non propria virtute. Solus Christus mortuos suscitat, sicut Pater. Postremò non sine causa dicit: Filius quos vult viuificat. Corporaliter enim nō omnes suscitauit mortuos: hoc enim non expediebat, nec tempus erat, nec id agebatur, vt iam omnes corporaliter mortui reuiuiscerent, sed tantùm ostendendum erat mundo, Christum habere vniuersalem potētiam mortuos suscitandi. Id autem satis ostensum est per hoc, quòd aliquos suscitauit: Filius igitur quos vult viuificat. Spiritualiter autem sine vlla exceptione Gentilis aut Iudæi, quos vult, inquit, viuificat, nulli quicquam debens, sed sola voluntate gratuita vel voluntaria gratia, iustè morti addictos misericorditer ad vitam reuocans.

Hebr.11. 1.Re.28. 3.Re.17. 4.Re.4

Neque enim Pater iudicat quenquam.]

Iudicare homines vniuersos conuenit Deo, secundum quòd Deus, id est, secundum propriam naturam. Sic enim Dauid ait: Misericordiā & iudiciū cantabo tibi Domine, &c. Et Iob, Absit à Deo impietas: Opus enim hominis reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet. Et Hieremias: Domine Deus fortissime, &c. cuius oculi aperti sunt super vias hominū, &c. Iam quod conuenit Deo absolutè secundum naturam diuinitatis, conuenit cuilibet diuinæ personæ. Non solùm igitur Filius, sed & Pater & Spiritus sanctus iudicant. Quod igitur hic dicitur: [Pater nō iudicat quenquā,] non sic intelligendum est, quasi Pater desierit habere prouidentiam rerū: Nam Christus ipse dixit contrarium: Ego, inquit, gloriā meā nō quæro, est qui quærat & iudicet. Obserua igitur quòd in iudicio quatuor considerantur. Primò authoritas iudicandi vel iudiciaria potestas: & hoc modo iudiciū conuenit toti Trinitati, singulisq; personis. Secundò, ipsa interior approbatio boni, & detestatio mali, & secundum hoc similiter conuenit toti Trinitati. Tertiò, ipsa prolatio sententiæ exterior & sensibilis, & secundum hoc Pater non iudicat quēquam. Christus enim solus sententiā pronuntiabit: Tunc, inquit, dicet Rex his qui sunt à dextris: Venite benedicti, &c. Quartò, ipsa retributio pænæ vel gloriæ, & sic iterum iudicium conuenit toti Trinitati.

Psa.100 Iob.34. Hier.32. Ioan.8. Mat.25.

Sed omne iudicium dedit Filio.]

Sic Paulus ait: Deus statuit diem in quo iudicaturus est orbem terræ, in viro quem statuit, &c. Item: Oportet nos omnes sisti ante tribunal Christi. Sed huic cōtrarium videtur, quod infrà dicit: Ego non iudico quenquam. Responsio. Ideo Christus aliquando iudicium sibi arrogat, aliquando à se in Patrem reijcit, vt ostendat opera eorum cōmunia esse. Pater enim non iudicat quenquam, quia iudicium dedit Filio. Et Filius non iudicat quenquam, quia non est solus, sed vnum cum Patre, hoc est, alter sine altero non iudicat. Pater nō iudicat, nisi per Filium: Filius non iudicat, nisi à Patre. Deinde Pater nō iudicat quenquam, quia Deum nemo vidit vnquā. Habitat enim in abscondito, in caligine nubis, & iudicia eius sunt inscrutabilia, & imperuestigabiles viæ eius. Omne autem iudicium dedit Filio.

Acto.17 Ro.14. Ioan.1. 2.Par.6 Roma.11

Filio, quia in Filio manifesta facit sua iudicia. Qui igitur anguntur cura prædestinationis, ex hoc loco pacem conscientiæ petant. Si scire cupis, an electus vel reiectus à Deo sis, ad Christum descende. Qualem te in Christo inueneris, talis es & in Deo. Si Christo per fidem veram & viuam insitus es, scito te prædestinatum. Si à Christo alienus es, scito te reiectum. Pater enim omne iudicium dedit Filio, idque iudicium Filius manifestauit: Qui, ait, credit in Filium Dei, non iudicatur: Qui non credit, iam iudicatus est. Quod autem hic dicitur, Christo datum esse iudicium, ad humanam naturam refertur. Christus enim inquantum est verbum Dei, naturaliter habet potestatem iudicandi: inquantum autem est homo, eandem potestatem accepit. Hinc Daniel vidit quasi Filium hominis venientem, cui antiquus dierum dedit regnum & potestatē, &c. Iustè aūt Filio dedit iudiciū & potestatē, quia idem ex obedientia Patris adeò se exinaniuit, vt se iudicandum offerret. Signanter autem dicit: [Omne iudicium dedit Filio] videlicet vt & in præsenti & in futuro iudicio præsideat: nam etiam nunc iudicium exercet: In iudicium, inquit, veni in mundum, &c. Deinde omne iudiciū habet, hoc est, potestatē & præmiādi bonos, & puniēdi malos. Probat igitur Christus hoc verbo se verè Deū esse, & per oīa Patri æqualē. Solius enim Dei est, iudicare: Mihi, inquit, vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Deus iudex est, hunc humiliat, & hunc exaltat, & in eius manu est calix plenus vino mero, &c. Deinde hoc verbo Iudæos & omnes impios terrere voluit, vt impiè agere desistant. Iudicium enim Dei frenum est, quo impij retrahuntur à vitijs: Memorare, inquit, nouissima tua, & nō peccabis. Econtra autem: Inquinatæ sunt viæ impij in omni tempore, quia auferuntur iudicia tua à facie eius, &c. Postremò omnes in se credentes, hoc verbo summè cōsolatur. Non enim formidabile eis erit iudicium, qui ipsum iudicem amicum habent, imò ipsius filij sunt.

Ioan. 3. Dan. 7. Ioan. 9. Deut. 32 Psal. 74. Eccle. 7. Psalm. 9

Vt omnes honorificēt Filium, sicut honorificant, &c.]

Hoc verbo indicat quam ob causam Pater Filium, & Filius seipsum mundo manifestauerit: [Vt omnes, inquit, honorificēt Filium, &c.] Singula autem verba emphasim habent. Primò enim non sine causa dicit: [omnes.] Quicunque enim viuificari volunt, ac de congerie mortuorum subleuari cupiunt, siue Iudæi siue Gentiles sint, honorificare debēt Filium, hoc est, corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem, ipsum verè esse Filium Dei, &c. Deinde sic diffinitum est, vt omnes honorificent Filium aut volentes aut inuiti. Qui enim volentes non honorificant Filium, hi vel pœnis coacti, eū confiteri cogentur esse Filium Dei. Signanter autem dicit: [Sicut honorificant Patrem.] Non enim satis est, Filium Dei honorare eo honore, quo mundana potentia præditos honoramus, nec eo honore, quo vel angelos vel sanctos honoramus: sed maior ei honor debetur: [Sicut, inquit, honorificant Patrem] hoc est, sicut Patrem credunt & confitentur verum esse Deum, & Dominum increatum, immensum, æternum, omnipotentem, sine initio, sine fine, incōuertibilem, & incommutabilem, ac in eum vt talem credunt, confidunt, sperant, eumque vt talem diligunt, timent, obseruant, & audiunt, sic quicunque viuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat Filio de vniuerso honore Patris, neq; hanc iniuriam faciat Patri, vt dicat Filium non æqualem esse Patri, sed pari honore, æquali gloria, simili laude credat & confiteatur, amet & timeat, ac audiat Filium. Hoc idem iam inde ab initio Deus ab homine exegit. Quid enim est, quod Deus primo homini dixit: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, nisi quod sub velamine literæ præcepit, ne se extolleret aduersus sapientiam Dei, quemadmodum diabolus se extulerat. Verùm quia primus homo subesse contempsit sapiētiæ Dei, cælum, terram, mare, & omnia quæ in ipsis sunt creanti, & cuncta cum Patre componenti: Nunc ab eodem iustè exigitur, vt se subijciat de fœmina nascenti, & sic honorificet in cruce pendentem, sicut honorificandum esse sentit Patrem in maiestate sua absque carnis susceptione vel mortis passione rutilantem.

Rom. 10 Gene. 2. Prou. 8.

Qui non honorificat Filium, &c.]

Natura sic comparatum est, vt quilibet pater molestè ferat filium suum contemni. Patres enim diligunt filios, & affectus eorum in illis reconditi sunt. Vnde & suauiùs in filijs honorem suum sentiunt, & in eisdem acerbiùs iniurias suas excipiunt. Deinde, qui regis terreni statuas contemnit, non aliter quàm si regem ipsum contempsisset, punitur: Id quod videmus in rege Nabuchodonosor erga socios Danielis. (Dan. 3.) Postremò, cùm homo sit ad imaginem Dei factus, iniuria homini facta in Deum ascendit & recidit, ipso teste, cùm ait: (Gene. 9.) Qui effuderit sanguinem humanum, effundetur sanguis eius: ad imaginem enim Dei creatus est homo. Non igitur mirum, quòd contemptus Filij Dei, qui imago & caracter Patris est, in ipsum Patrem recidat. Proinde, quicunque per incredulitatem Christum Filium Dei contemnit & reijcit, is Deum contemnit & reijcit, quantumcunque videatur externè Deum honorare. Hoc igitur verbo damnat cultum Ethnicorum Iudæorum, & falsorũ Christianorum, ac palàm Deo ingratum pronuntiat. Asseuerat Ethnicus, se adorare Deum creatorem cæli & terræ. (1. Cor. 1.) Verùm, quia eidem Ethnico Christus stultitia est, ingrata sunt Deo omnia quæ agit. Sic Iudæi putabant se Deum dignè honorare, si frequenter essent in templo, si sacrificarent, ac festa celebrarent. Verùm, quia horrẽdo sacrilegio Filium, in templo corporis sui non manu facto habitantem, (Esaiæ 1.) persequebantur, merito audierunt: Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum? &c. Solennitates vestras odiuit anima mea, &c. Sic impij & solo nomine Christiani, putant se egregiè Deum honorare, si externarum cæremoniarum nihil negligant: quia tamen Christus ipsis contemptus est, nullus eorum verè Deum honorat. Sic & Arrius alijque hæretici, putabant se honorare Deum, cum tamen nihil minus facerent, quandoquidem contemnebant Filium. (Phil. 2.) Summa, Christo datum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, &c. (Ephes. 1.) Ipsumq; posuit Deus super omnem principatum, & potestates in cælestibus. Quicunque igitur Deum verè honorare vult, honoret eũ, quem in tantũ sublimauit, nẽpe Christũ.

Qui sermonem meum audit, & credit ei, &c.]

Primus homo in omnia mala cecidit, eò quòd à diabolo persuasus, non credidit verbo, quod dixerat Deus: In quacunque hora comederis, morieris. (Gene. 2.) Contra hoc igitur diaboli venenum, Christus hic antidotum ostendit, certóque affirmat, quòd si homo auertat aurem suam ab illa lingua coinquinata, & à verbo mendacij, & humilietur sub potenti manu Dei, credens illi semper verum dicenti, vitam recuperare possit in primo homine perditam. Hic autem vides, qualem honorem quærat Filius Dei, itemque quomodo cum Patre vult æqualiter vel similiter honorificari, verbum suum vult audiri, Deo Patri vult credi. Audire igitur & credere summus honor est, quo & Pater & Filius affici possunt. Quamuis autem credere facillimum videatur, & plerique se credere putent, cùm hoc solum nomen audierunt, existimantes credere idem esse quod intelligere, meminisse, scire, opinari: verè tamen arduum ac difficile est credere. Falile est ieiunare, orare, peregrinari, eleemosynas dare, &c. sed credere viribus nostris impossibile. Nam credere, est in morte viuere, in afflictione gaudere, è carnali spiritualem, è peccatore iustum, è filio diaboli, filium Dei fieri, atque adeò ex inferno in cælum transcendere, montes transferre, ac nihil non posse: Nam credenti omnia possibilia sunt. (Mat. 17.) Sed quis hæc ex seipso potest? Nemo. Discant igitur cõtẽptores, quoties de fide dicitur, nõ esse de somnio quopiam sermonem, aut re aliqua facilè parabili. Discant & superstitiosi Deum longe maiorem & difficiliorem cultũ à nobis requirere, quàm ipsi imaginentur. (Luc. 17.) Discant postremò & pij omniũ maximè fidem à Deo petere, exemplo Apostolorũ dicentiũ: Domine, adauge nobis fidem, quandoquidem hic audiunt, summum vel saltem primum Dei cultũ esse, credere. Huc pertinet quod ad Iudæos dicitur: (Hier. 7.) Non sum loquutus cum patribus vestris de verbo holocaustomatum, &c. sed hoc dixi: audite me, &c. Et iterum: (Psal. 49.) Non accipiã de domo tua vitulos, &c. sed immola Deo sacrificium laudis, &c. & inuoca me in

in die tribulationis. Obserua autẽ, quòd Christus non dicit, Qui audit me & credit mihi, &c. sed: [Qui credit ei qui misit me,] vt ostendat se non esse contra Deũ, sed verbum eius esse verbum Dei.

Habet vitam æternam, & in iudicium non venit.]

Triplex præmium promittit in se credenti. Primò vitam & non quamcunque, sed æternam. Qui, inquit, audit verba mea, & credit ei qui me misit, non tantũ habebit, sed & iam habet vitã æternam, in spe scilicet & promissione. Deinde in iudicium non venit, id est, in damnationem generi humano propter peccatum Adæ debitam, non incidet. Vel in iudicium non veniet, tanquam iudicandus vel condemnandus, sed cum Christo ipse quoque iudicabit & cõdemnabit impios. Sic enim Christus Apostolis ait: Sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Et Paulus: Nescitis quod etiam angelos iudicabimus. Postremò additur: Transiet à morte ad vitam. Fidelis enim per mediam mortem irrumpit ad vitam. Mors nanque in ipso absorbetur, & fit vitæ ianua. Hinc Psalmista: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quòd si pretiosa est, certè non est mors, quia mors est contemnenda. Huc pertinet, quòd infra mortem somnum nominat. Vide igitur quanta promittat Christus in se credentibus. Quid melius vel optare posses? Obserua, quòd aliqui hic legunt, Trãsijt, in præterito. Fidelis enim ex quo renatus est in Christo, verè iam transijt à morte ad vitam. Nam etsi corpus mortuum, id est, mortale est propter peccatum, spiritus tamen iam viuit propter iustificationem.

Mat. 19. 1. Cor. 6. Psal. 115. Ioan. 11. Rom. 8.

Amẽ dico vobis, quia venit hora, &c.]

Pergit Christus seipsum plenius manifestare, vt sciat fidelis quisq;, in afflictione quacunque positus, quid ab ipso sperare debeat. Potest autem verbum hoc intelligi de his, quos Christus à morte corporis suscitauit: Hi enim audita voce Christi reuixerunt. Sic filia Archisynagogi, cum audisset, Puella surge, statim surrexit. Sic filius viduæ, cum audisset: Adolescens tibi dico surge, statim resedit qui fuerat mortuus. Sic & Lazarus, cum audisset: Lazare veni foras, statim prodijt. Secundum hunc sensum Christus hic arguit Iudæorum duritiam, vt qui etiam mortuis stupidiores & insensibiliores essent, quasi diceret: Loquor mortuis & audiunt, reuiuiscunt, sentiunt, loquuntur: Loquor vobis, & nihil horũ facitis. Hanc eorum duritiam etiam prophetæ subinde coarguerunt, imò vt omnibus manifestum fieret, quàm obstinati essent homines, plerunque sermonem ad res inanimatas direxerunt. Sic Hieremias: Terra, terra, terra, inquit, audi sermonem Domini. Et Esaias: Audite cæli quæ loquor, &c. Eadem duritia plus satis in nobis videtur. Secundò potest verbum hoc Christi referri ad vocationem Gentium, quæ facta est post missionem Spiritus sancti. Nam Gentes planè mortui erant præ Iudæis. Secundum hunc sensum verbum hoc nihil aliud est, quàm comminatio, quasi diceret: Tanta inter vos dixi & feci, quæ si in Tyro & Sidone, vel etiam in Sodomis facta essent & dicta, olim pœnitentiam egissent: Vos autem nec cantantem me, nec Ioannem lamentantem audire voluistis. Quia igitur homines audire nolunt, ad lapides me conuertam, hoc est, ad Gentes lapidibus duriores. Et quia viuentes audire nolunt, ad mortuos me conuertam, hi audient. Summa, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur Genti facienti fructum, idque propediem vobis eueniet. Hæc comminatio etiam nos terrere deberet, qui in peccatis fermè similes sumus Iudæis, & plerunque peiores. Generaliter autem intelligitur verbum hoc Christi, de resurrectione iustificationis. Duplex enim resurrectio in scripturis inuenitur. Prima est resurrectio animæ, qua scilicet impius à sua impietate resurgit, & qua peccator à morte peccatorum in vitam iustitiæ reuocatur. Hæc est resurrectio prima, & beatus est, qui partem habet in hac resurrectione: Hunc enim mors secunda non lædet. Altera erit resurrectio corporum. Vtranque Christus hic per ordinem ponit, quia vtranque ipse per verbum suum efficit. Prius autem loquitur de resurrectione iustificationis, quia sicut, in primo homine anima prius vitam suam, quæ Deus est vel Dei gratia, perdidit, postea & corpus morti obnoxium

Matt. 9. Lucæ 7. Ioan. 11. Hier. 22. Esaiæ 1. Matt. 11. Mat. 21. Apo. 20.

factum est: sic oportet vt anima prius resurgat, alioqui resurrectio corporis non ad vitam, sed ad perpetuam damnationem continget. Singula autem verba emphasim suam habent. Primò enim non parum consolationis adfert, quod in praesenti dicit: [Venit hora, &c.] Quasi diceret, hactenus caeci caecos duxerunt, & vtrique in foueam ceciderunt, mortuique mortuos suos sepelierunt, nec quisquam ex eis aliquod remedium nouit: Nunc autem venit hora, vt etiam mortuis succurratur. Secundò auget hanc consolationē, quod addit: Et nunc est. Non enim in futurum loquitur, sicut olim prophetae. Illud autem (Nunc) non refertur tantùm ad tempus illud, quando Christus visibilis in terra apparuit, sed ad totū illud tempus à primo eius aduentu vsque ad secundum. Tertiò, tempus illud gratiae horam nominat, vt cessantes & desides extimuslet, ne poenitentiam differant. Quid enim breuius hora? Ad eundem modum & Paulus dicit: Hodie si vocem eius audieritis, quasi diceret: Non promitto tibi diē crastinum. Nescis enim an victurus sis, hodie igitur curam age animae tuae. Quartò, Cōsolatorium est & illud, quod non dicit, infirmi audient & viuent, sed etiam mortui (inquit) hoc est, nedum qui leuiter peccauerunt, veniam acquirere possunt, sed etiā hi qui planè in profundum peccatorum venerunt: Nemo igitur desperet. Sic Matthaeus, Zachaeus, Peccatrix illa, Filius prodigus, Latro, &c. planè mortui erant, tamen reuixerūt per gratiam. Quintò non dicit, videbunt formam Filij hominis. Non enim omnes eum viderunt, imò beati pronuntiantur, qui non viderunt & crediderunt: Sed audient (inquit) vocem, ne quis ideo putet à Christo se alienum, quòd eum non viderit. Sextò, signāter dicit, vocem Filij Dei: hominis enim verbum tam potens non est, vt peccatorem cōuertere possit. Hinc Paulus: Ego quidem plantaui, sed Deus incrementum dedit. Septimò, non dicit omnes peccatores conuertendos. Non enim omnium est fides: sed qui audierint (inquit) viuent. Audire autem verba Filij Dei, non est verba illa carnalia auribus corporeis audire, sed corde credere. Hominis verbum auribus corporeis auditur, Dei autem verbum aures cordis requirit.

Hebr. 3. — Ioan. 20 — 1. Cor. 3. — 2. Thes. 3

Et qui sic audiunt corde, id est, credunt, hi iustificantur: Corde enim creditur ad iustitiam, &c. Sic credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Sic peccatrix illa, similiter & latro vocem Christi audierunt, & reuixerunt, adeò vt illa audiret: Fides tua te saluam fecit. Hic autem: Hodie mecum eris, &c. Ex his igitur videmus, verbum Christi verè omnipotens esse, excitat enim mortuos, & iustificat peccatores. Securè igitur ei innitimur.

Rom. 10 — Gene. 15 — Luce 7. — Luc. 23.

Sicut enim Pater habet vitam in semetipso.]

Rationem assignat, vnde tanta virtus insit verbis suis. Non simpliciter autem dicit: [Sicut Pater habet vitam.] Sed addit: [In semetipso.] Nam & homo habet vitam, sed non in semetipso, ideo nec eam retinere potest quamdiu vult, nec alijs eam communicare. Sic ferrum ignitum calorem quidem habet, sed non in semetipso, ideo ab igne remotum, calorem amittit. Sic oculus lucem quidem habet, sed non in semetipso, ideo recedente sole, videre non potest. Ignis autem calorem habet in semetipso, & sol lucem, ideo ignis nunquam sine calore est, nec Sol sine luce: imò ignis & alia ignire, & Sol etiam alia potest illuminare. Sic Deus vitam habet in semetipso, quia nunquam sine vita est, & omnibus alijs vitam dare potest. Hinc in Genesi: Inspirauit (inquit) Deus in faciem hominis spiraculum vitae. Sic & Deus est iustitia, vita, salus, veritas, nec vnquam sine his esse potest, insuper eadem etiam peccatoribus communicat. Hoc neque Paulus, neque Cephe possunt, plantare & rigare possunt, non autē incrementū dare aut iustificare. Nimirum quia non in se, sed aliunde vitam habent.

Gene. 2 — 1. Cor. 3.

Sic dedit & Filio vitam habere in semetipso.]

Hac sententia impius ille Arrius vsus est in patrocinium sui erroris, sed peruersissimè. Non enim de vita Dei, qui ipse sibi vita est, non de viuificatione Filij, qui aequè sibiipsi vita est, sed de suscitatione & viuificatione mortuorum sermo est. Nec aliud sibi vult hoc verbum, quàm quòd Pater, qui virtutem

vel

vel operationem effectiuam vitæ hominum mortuorum non aliunde petit, nec alicubi habet, nisi in seipso, partem maximam eiusdem operationis Filio incarnato imposuit, vt & ipse mortuos viuificaret in semetipso. Aequalis igitur Patri est Filius, cui Pater dedit habere vitam in semetipso, hoc est, quem misit viuificare mortuos de semetipso. Summè autem hoc verbum, fidem nostram confirmat. Si enim Christus vitam habet in semetipso, certum est, eum mori & perire non posse. Qui enim moreretur fons vitæ? Rom. 6. Hinc Paulus: Christus semel peccato mortuus, amplius non moritur, &c. Deinde si vitam, veritatem, iustitiam, &c. Hebr. 4 æquè vt Pater in seipso habet, potest & ea communicare nobis: Accedamus igitur cum fidutia ad thronũ gratiæ eius, &c.

Et potestatem dedit ei, iudiciũ facere.]

Vitam & iudicium vbique coniungit Christus: Ezec. 18. Vitam ad consolationem credentium, iudicium ad terrorem incredulorum. Vitam autem præmittit. Non enim vult mortem peccatorum, sed vt conuertantur, & viuant. Iudicium autem subnectit, vt sciant se non impune euasuros qui vitam oblatam respuunt.

Quia Filius hominis est.]

Hoc est, inquantum homo accipit potestatem iudicandi, quam secundum diuinitatem ab æterno cum Patre ex natura habuit. Accepit ergo hanc potestatem, quia Filius hominis est, hoc est, in Filio incarnato reuelata est iudicandi potestas. Antea enim non notum erat omnibus, Deum tam horrendum esse iudicem, qui incredulum damnaret, sed in Christo incarnato reuelatũ est. Vel quia Filius hominis, hoc est, ideo hanc potestatem ei dedit, quia homo factus est, obediens vsque ad mortem: Philip. 2 Per hoc enim meruit exaltari, &c. Luc. 18. Omnis enim qui se humiliat exaltabitur. Psalm. 8 Eandem habet sententiam illud Psalmi: Minuisti eum paulo minus ab angelis: Gloria & honore coronasti eum, &c. Vel, quia Filius hominis est, id est, propter conuenientiam, quam habet ad exercẽdum iudicium ex parte humanitatis assumptæ. Decet enim iudicem, ab omnibus iudicandis manifeste videri: Nulla aũt alia persona diuina videri potest oculis carneis. Cũ igitur persona Filij secundũ humanã naturam sit à bonis & malis visibilis, ideo datum est ei iudicium facere, quia Filius hominis est.

Nolite mirari hoc.]

Malum non est, opera Dei admirari. Prohibet tamen Christus hic Iudæorum admirationẽ. Non enim admirabantur hæc tanquã verba vitæ & virtutis, sed tanquã insaniã Dæmoniũ habentis. Sensus aũt verbi est: Nolite mirari, quod dixerim, hæc posse Filiũ hominis. Nõ enim solũ hominis, sed & Dei Filius sum. Vel, Nolite mirari, quod dixerim per verbũ meũ iustificari peccatores: maiora enim audietis. Magnum est quòd hora iam venerit, qua per verbum meum iustificantur & conuertuntur peccatores, sed maius erit, cum per verbum meum etiam mortui omnes excitabuntur.

Quia venit hora, quando omnes qui in monumentis, &c.]

Hactenus de resurrectione animæ, quæ fit per fidem, dixit: nunc de resurrectione carnis loquitur. Neque sine causa hoc facit: primò enim per hoc augere voluit credentium consolationem, vt sciant & videant, se in Christo omnia habere, & quæ ad iustificationem & quæ ad glorificationem pertinent. Deinde per hoc obturare voluit ora eorũ, qui circa hunc articulum aberrarunt. Nam pleriq; Gentium non crediderunt futuram resurrectionẽ, imò & inter Iudæos inuenti sunt Saducæi, qui eandem negabant: Mat. 22 Atque vtinam non etiam nũc inter Christianos inuenirentur huiusmodi homines. Præterea tempore Pauli erant Hymenæus & Philetus, qui asserebãt resurrectionem iam factam. Ad hæc posset quis ex supra dictis suspicari, solos credẽtes resurrecturos carne, sicut soli resurrexerunt fide: Omnia aũt hæc vno hoc verbo refellit Christus. Singula autẽ verba emphasim habent. Primò non dicit, veniet hora, sed venit, in præsenti scilicet, hoc est, imminet, appropinquat, vt scilicet semper simus parati, nec dicamus sicut seruus infidelis: Dominus meus tardat, & incipiamus percutere conseruos, &c. Mat. 24 1. Thes. 5 Dies enim

Domini sicut fur in nocte, sic veniet, & cùm dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Non tamen addit (Et nunc est) sicut supra, vt videamus eum de alia resurrectione loqui. Quod autem subdit: [Omnes, qui in monumentis sunt,] manifeste indicat, eũ de corporaliter mortuis loqui. Item, quòd non tantùm boni, sed etiam mali resurgent: Omnes, inquit. Signanter autem dicit: Audient vocem. Sic Paulus: Dominus in iussu & voce archangeli, & tuba Dei descendet. Et iterum: In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba. Et item. Media nocte clamor factus est, &c. Quod autem addit, Vocem Filij Dei, significat diuinæ non humanæ virtutis esse resuscitationẽ mortuorum.

1.Th.4.

1.Co.15

Mat.25

Et procedent, qui bona fecerunt, &c.]

Hactenus indifferenter de omnibus mortuis locutus est. Omnes enim audiẽt vocem Filij Dei, omnes reuiuiscent, omnes procedent è monumentis. Hic nullũ erit discrimen inter iustos & iniustos, sed deinceps ab inuicem longè separat eos. Procedent quidem omnes, sed non ad vnum finem, verùm aliqui in vitam, aliqui in iudicium: Qui bona egerunt, procedẽt in resurrectionem vitæ, id est, quia nunc prima voce Christi audita viuere incipiunt, tunc in ipsam vel speciem vitæ peruenient, cuius in spe nunc ambulant per fidem. Qui verò mala egerunt, procedent in resurrectionem iudicij, vt damnationis sententiam recipiant eadem iustitia & veritate, qua prædamnati sunt in Adam: quia vocem primam Filij Dei nunc inuitantis, vt ab illa hæreditaria morte per fidem resiliant dum tempus est, audire recusant. Obserua in iudicio etiam operum nostrorum habendã esse rationem. Huc pertinet illud: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Obserua item, sicut mala opera impunita nõ manebunt, sic nec bona opera remuneratione carebunt.

2.Cor.5

Mat.25

Non possum ego à meipso facere quicquam.]

Hanc sententiã etiã supra posuit, vbi & exposita est, sed nũc eandem repetit, ac per eam quasi summatim respõdet ad calũniam de violatione Sabbati. Vult autem dicere, Lõga argumentatione probaui, me non violasse Sabbatũ, nec contra Deum fecisse. Primò siquidem appellaui ad Patris authoritatem, qui etiã Sabbatis sua opera exequitur: Facit enim solem oriri, nubes pluere, fontes fluere, terra nascentia crescere, animalia nasci, &c. Deinde, ne quis obijciat vt mihi homini non eadem licere, quæ Deo licent. (Nam multa sunt, quæ si per Deũ fiant, iusta sunt. Vt vindicare, maledicere, occidere, &c. si autem ab hominibus vsurpentur, iniusta sunt) docui me non vanè nec mendaciter ad Patris authoritatem appellasse, sed verè & iustissimè, vt qui eiusdem cum ipso naturæ, voluntatis, potestatis, & operationis sum. Sit igitur hæc summa omnium, quæ dixi: [Non possum à me ipso facere quicquam:] Id est, opera mea Patris opera sunt, nihil à me ipso facio, hoc est, extra Deum, extra verum, mea volũtate diuisa à Dei volũtate, imò adeò nõ contra Deũ quicquam agere intendo, vt ne possim quidem. Potuit angelus ex semetipso citra, imò contra Dei voluntatem facere, & fecit, idem potuit homo & fecit. Deus aũt, sicut nulli vitio nullisque accidentibus omnino subiacet, ita summè iustus, tale quid, hoc est, iniustum omnino facere non potest. Cùm igitur me Deum esse probauerim, nedum verbis, sed reipsa fidenter dico: [Non possum à me ipso quicquam facere,] quare cesset blasphemia vestra. Tã igitur nõ possum malè agere, quã Deus non potest malè agere, & à iustitia declinare. Obserua, quòd non sine causa Christus hic tã diligenter se defendit, idq; præter morẽ suũ. Nam aliàs patiẽter fert Iudæorũ calumnias, quẽadmodũ cùm eum hominẽ voracẽ nominarent, & sociũ Publicanorũ. Item, cùm eum Samaritanum vocarent. Item, cùm coram Pilato falsò accusarent, nihil omnino respõdit: imò & discipulos docuit, patienter ferre calumnias impiorũ: Beati, inquit, estis, cũ male dixerint vobis. Hic autẽ ideo se defendit, quia Patris negotium agebatur, & ea calũnia nedum in Christũ, sed & in Patrem recidebat. Si enim Christus male fecit sanãdo infirmũ Sabbato, consequitur etiã Deum male facere, si Sabbatis beneficia præstet: Quo quid magis impium vel cogitari potest? Deinde, ad nostram vtilitatem hoc fecit, alioquiquis in eum crederet, quẽ persuasum haberet, Deo esse contra-

Matt.11

Ioan.8.

Luc.23.

Matt.5.

contrarium? Præterea, nisi Christus hic respõdisset, ignota adhuc nobis esset vera Sabbati ratio: nec scire possemus, in quibus rebus vel violetur, vel obserueтur Sabbatũ. Si igitur placet imitari Christi patientiam, plus satis exemplorum in aliis locis inuenies, quanquam & hic apertè videamus eius patientiam, vt qui ita calumniam depellit, vt tamen nõ regeret calumniam. Hoc igitur verbo Christi docemur, ne temerè de operibus Dei filiorumque eius iudicemus. Fieri enim potest, vt bona intentione fiat, quod malum nos putamus. Generaliter autẽ hoc de omnibus Dei operibus nobis persuadeamus, quod malè & iniustè facere nequit: Vidit Deus cũcta quæ fecit, & erãt valde bona. Deinde discamus & nos non ex nobisipsis quicquam facere, sed singula ad voluntatem & præscriptum Dei.

Gene. 1.

Sicut audio, sic iudico.]

Eandem ferme sententiã habet, quod supra dixit. Nihil potest Filius facere, nisi quod viderit Patrem facientem. Sẽsus est, Sicut opera mea sunt Patris opera: nihil enim ex meipso facio: sic iudiciũ meũ, est Patris iudicium. Sicut eum audio iudicantem, sic & ego iudico. Iam cùm Pater nõ iudicet iuxta visionem oculorum aut externam speciem: Neq; enim est respector personarum, sed scrutatur renes, & corda, & iudicat iustè, ideoq; iudicium eius tam non iniquum esse potest, quàm non potest non esse Deus: Ita & ego non iuxta oculorum visionem, sed secũdum causæ meritum iudico. Proinde quicunque bona agit, nõ vereatur, ne bona eius irremunerata remaneãt. Econtra, qui malè agit, nõ seipsum inani spe decipiat quasi impune euadere possit. Vterque enim secundum causæ meritum iudicabitur. Obserua conditionem boni iudicis esse, vt & bonos remuneret, & malos puniat. Sic Paulus: Gladiũ, inquit, portat magistratus, ad terrorem malorũ, laudem vero bonorũ. Verbum igitur hoc Christi, non tã impios terret, q̃ consolatur pios. Possumus & hunc locũ aliter intelligere. Certũ est ex scripturis, quòd peccata clamant in cælum. Sic enim ad Cain dicitur: Vox sanguinis fratris tui, clamat ad me de terra. Sic & in alibi dicitur: Clamor Sodomorum venit ad me, &c. Et in Esaia: Expectaui iustitiã, & ecce clamor. Econtra etiam bona opera in cælum clamant. Sic Sapiens dicit: Abscõde eleemosynam in sinum pauperis, & ipsa orabit pro te: Ipsa, inqt, eleemosyna. Sic & Paulus dicit, Sanguinem Christi clamare pro nobis. [Sicut igitur audio, inquit Christus, sic iudico,] hoc est, quãuis iustè omnes damnare possem, (quandoquidẽ omnes peccauerunt) tamen si aliunde audiero bonũ clamorem, præstabo misericordiã. Econtra, quamuis misericordia mea sit super omnia opera mea, tamen si alicunde audiero malum clamorẽ, vincet iustitia mea, ne peccator ille impunis trãseat. Sic quãuis Christus pio affectu super Hierosolymam fleuerit, non tamen ob id impunitos Iudæos reliquit: [Sicut (inquit) audio, sic iudico.] hoc est, magis attendo, quid iustitiæ debeatur, quàm quid meus humanus velit aut defleat affectus. Attendamus & nos iam, bonus vel malus clamor à nobis ad Deum ascendat, &c.

Su. eo. c.
Esaiæ. 11
Acto. 10
Psalm. 7
Rom. 13
Gene. 4
Gen. 19
Esaiæ. 5
Eccl. 29.
Hebr. 12
Rom. 3.
Psa. 144
Luc. 19.

Et iudicium meum verum est, quia non quæro, &c.]

Sic in Prouerbiis dicit Salomon. Qui quod audit loquitur, iudex rectissim⁹ est.

Prou. 12

Non quæro voluntatem meam, &c.]

Hoc est, Non condescensionẽ sequor naturæ humanæ, sed rectitudinẽ teneo diuinæ iustitiæ. Quod nõ sic intelligendum est, quasi Christus secundũ diuinitatem aliam & diuersam à Deo voluntatem habeat. Nam alibi orat, vt & nos vnum simus, hoc est, tam concordes, quẽadmodum ipse & Pater, imò hoc verbo ostendit, planè vnam esse Patris voluntatem & suam. Obserua, quòd Christus per omnia se conformat diuinæ voluntati, imò nihil aliud vult quàm quod Deus vult, vt vel hic videas, quàm dissimiles Christo simus. Ex duobus autem probat iudicium suum iustum esse. Primò, [Nõ (inquit) quæro meam voluntatem.] Oportet enim iudices huius mundi gladiũ administrantes, ab omnibus suis affectibus, qui natura mali sunt, in iudicando liberos esse, vt vel hinc videas quàm difficile sit rectè iudicare. Hinc Sapiens: Noli quærere vt fias iudex, nisi vi possis perrumpere iniquitatem, &c. Item, Munera

Ioan. 17
Eccle. 7.
Exo. 23.

nera excæcant oculos sapientum, &c. Ideo Moyses elegit iudices, qui oderant auaritiã, & Iosaphat iudicibus suis præcipiebat: Sit timor Dei vobiscum, &c. Secundò addit Christus: Sed quæro voluntatem eius qui me misit, hoc est, sententiam iudicij mei non colligo è somnio quopiam, è carnali prudentia, è personarum respectu, aut è carnis libidine: sed è voluntate Patris mei, è quo totus, quantus quantus sum, pendeo. Nõ enim satis est, iudicem non esse auarum, vel affectibus suis deditum, sed necesse est, vt & certam regulam in iudicãdo obseruet. Nulla autem certior regula esse potest, quàm diuina voluntas. Qui hanc regulã sequitur, errare non potest: Deus enim iustus est, absque vlla iniquitate. Hinc in lege præcipitur regibus, vt semper secum habeant legem Domini, & legant. Summa, Boni iudicis est suspicere, non despicere. Suspicit dum eius voluntatem quærit, à quo iudicandi potestatem accepit. Despicit vel deorsum videt, dũ personas miratur, aut commodum affectat, ac suis cupiditatibus in iudicando inseruit. Erudimini igitur, qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore: Apprehendite disciplinam, &c. Iudicium enim durissimum his, qui præsunt.

2.Par.19

Deut.32

Deut.17

Psalm.2

Sapiê. 6

Si ego testimonium perhibeo de meipso &c.]

Ne aduersarij verba hactenus dicta cõtemnerent, nunc consequenter adducit testes, atq; per hoc non tantùm aduersariorum ora obstruxit, sed etiam piorum mentes in fide confirmauit. Multum enim refert scire, quomodo fidem nostrã contra aduersarios defendam9. Nam nulla alia fides tantas patitur tentationes, vt fides nostra. Impugnat eam Iudæus, Paganus, Hæreticus, interdum etiam ipsa conscientia nostra dubitat, an se tutò credere debeat verbis Christi. Operæprecium igitur est, testimonia hæc à Christo producta diligenter attendere: non tam vt aduersarijs respõdere possimus, quàm vt conscientiam vacillantem confirmare valeamus. Quatuor autem per ordinem testimonia producit Christus, ac talia quæ nemo reijcere potest. Præmittit autem generalem sententiam: [Si ego de me ipso testimonium perhibeo, & cæt.] quod tamen verbum non simpliciter accipiendum est, vt iacet: alioqui totum Euangelium totáque fides nostra rueret, si vera non essent, quæ Christus de se ipso dixit: quis enim non videt, quàm magnifica vbique de se loquatur. Intelligamus igitur Christum hic locutum secundum opinionem & cogitationes Iudæorum, quasi diceret. Iamdudum video vos obmurmurantes. Tu de te ipso magnifica dicis, sed in hoc nobis suspectus es. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: ideo & homini de seipso testificanti non facile creditur. Laudet (inquit Sapiens) te os alienum, non tuum. Scio igitur suspecta vobis esse, quæ hactenus dixi, ideo alia testimonia nunc adferam, quæ suspecta esse non possent. Obserua, quod Christus etiam hoc loco ad eorum cogitationes respondet, quo pacto palàm ostendit, se Deum esse. Solus enim Deus absconditorum est cognitor.

2.Co.10

Pro.27.

Acto.4.

Alius est, qui testimonium perhibet de me.]

Sunt qui hoc intelligant de testimonio Patris, qui alius quidem est à Christo, non in natura, sed in persona. Eius testimonium de Christo verissimum est & certissimum. Scio (inquit) quia verum est testimonium eius. Non enim sum sicut cæteri homines, quorum nemo scit vtrum amore vel odio dignus sit, & quibus omnia in futurum reseruantur incerta: Nos enim quamuis spiritum adoptionis accepimus, & ipse Spiritus testimonium perhibet Spiritui nostro, quòd sumus Filij Dei, illud tamẽ testimonium non tam verum aut iustum, quàm gratuitum & indebitum dicendum est: quia non est debiti, sed gratiæ: non iustitiæ, sed misericordiæ. Non enim est testimonium comparium, sed inclinatæ dignationis monumentum. Christus autem nec in iniquitatibus conceptus est, nec quicquam à se ipso fecit aut facere potuit ideo testimonium, quod de ipso perhibet Pater, verum est, iustum est, debitum est, & vtique testimonium comparium, atq; ideo legitimũ. Congruè igitur dicit: Scio quòd verum est testimoniũ eius. Alij aũt hoc verbũ de Ioanne intelligunt, quibus & ego subscribo: Nam de Patris testimo-

Eccle.9.

Rom.8.

nio infra dicitur. Prim9 igitur testis Christi est Ioannes baptista, qui quamuis homo fuerit, ita tamen vixit, vt ne aduersarij quidem eum reijcere possint. Quatuor autem per ordinem de ipso dicit.

Scio quia verum est testimoniū eius.]

Hoc dicit, ne Ioãnem reijcere possent vt hominem, atque adeò mendacem. Nam omnis homo mendax. [Scio (inquit) quia verum est testimonium eius.] Non enim testificatus est de Christo carnali iudicio, sed spirituali, nec somnio humano, sed Patris afflatu. Obserua hominem tunc verè dicere, cùm ex Deo loquitur: Ex seipso autem nihil nisi mendaciū loquitur. Cæterùm, quid Ioãnes de Christo testificatus sit, suprà satis expressum est. Verùm, ne Iudæi etiam Ioannem suspectum haberent, quasi in gratiam Christi ea dixisset, protinus subdit.

Psal. 115.

Sup. c. 1. & 3.

Vos misistis ad Ioannem, & ipse, &c.]

Quasi diceret, vt turpe est suas aliquē virtutes laudibus ferre, etiam si vera dicat, sic vltro & non vocatum ad testificandum accedere improbari solet: Ioannes autem non vltro ad vos accessit, sed à vobis interrogatus: [Vos misistis ad eum, &c.] Hoc igitur verbo admonet eos verborum, quæ Ioannes nuntijs ipsorum responderat, de quibus supra. Ne quis autem putaret, Christum hominis testimonium ambire, id quod faciunt, qui nō admodum bonæ famæ sunt, subdit tertiò.

Sup. c. 1.

Ego autem ab homine testimonium non accipio.]

Id est, quantum ad me attinet, ego nullius hominis egeo testimonijs. Scio me esse lucem mundi, viam, veritatem, & vitam. Sed quòd Ioannis testimonium citem, non mea, sed vestra causa fit, vt vos tandem credatis. Non igitur Ioannis testimonium aspernatur, quomodo enim aspernaretur angelum suum, ad hoc missum ante faciem suam, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum? Nec per hoc prohibet, ne testimonium de ipso feramus, cùm alibi dicat: Qui me confessus fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego eū, &c. Ideo nō dicit. Testimoniū hominis vel per homines nō accipio, sed: [Testimoniū ab homine.] Nam testimoniū hominū bonorum & veraciū, non ab ipsis hominibus, sed à Deo est, & per homines quidē perhibetur, sed Dei testimonium est. Ab hominibus aūt accipere testimoniū, est laudē, quæ nō ex Deo est profecta, sed ex hominibus nata & cōflata, quærere. Sed adhuc possent impij ex hoc verbo occasionē sumere contemnendi Ioãnis testimonium, vt ab homine profectum, ideo quartò subdit.

Mala. 3.
Ioan. 1.
Mat. 10.

Ille erat lucerna ardens & lucens.]

Commendat Ioannē, vt testimonium eius commendabile reddat. Obserua autem, quomodo & in quibus eum commendat. Primò lucernam nominat, non lucem. Sicut enim lucerna non est lux essentialiter, nec lucet per se, sed per lumen constitutum in ea, & quamuis non luceat per se, tamen aptum est suscipere & continere lumen, ne extinguatur: Sic Ioannes non erat lux per essentiam, nec lucebat per se, sed ex participatione diuinæ lucis, cuius & capax fuit, eámque conseruauit, ne in se extingueretur. De hac lucerna olim prædictum est. Paraui lucernam Christo meo. Hic Ioannes adumbratus fuit per lucernã: quæ iugiter corã Domino ardebat in tabernaculo. Per hoc igitur, quòd Ioannem lucernam dicit, ostendit & conuincit eos, nec prophetarum dicta, nec legis figuras intelligere, quibus hic Ioannes significatus est & prænuntiatus. Non simpliciter autem lucernã nominat, sed ardentem. Arsit enim Ioannes igne diuini amoris: Amicus (inquit) sponsi gaudet ad vocem spõsi, &c. Arsit etiam zelo iustitiæ, quo obiurgauit Herodem: Non (inquit) licet tibi habere vxorem fratris tui. Arsit denique & flamma dilectionis erga proximos, habuitq; verba vehementer ignita. Genimina (inquit) viperarum, quis ostendit vobis fugere, &c. Nec solum fuit lucerna ardens, sed etiam lucēs, verbo & exemplo. Tria igitur in Christiano homine commendãtur. Primò, si ad perceptionē gratiæ se disponit. Secūdò, si eam diligenter custodit, & eadē bene vtitur. Tertiò, si nedum in corde ardet, sed & lucet foris per opera: Ardere enim solùm parum est, lucere

Sup. c. 1.
Psal. 131
Leu. 24
Ioan. 3
Mar. 6.
Matt. 3.

lucere solum vanum est: ardere & lucere perfectum.

Vos autem voluistis ad horam exultare, &c.]

Hoc verbo iterum consciẽtias eorum tangit, quasi diceret. Scio quam ob causam ad Ioannem misistis, nempe, vt si Ioannes oblatum honorem agnosceret, ab uteremini eo ad me persequendum. Voluistis igitur ad horam exultare, &c. hoc est, magno gaudio affecti fuissetis, si ipse consensisset vobiscum contra me. Obserua etiam hic, quod Deus corda & intentionem videt, quantumcunque bonam speciem prætendimus. Deinde, hoc verbo eorum arguit inconstantiam. Quasi diceret: Etiamsi quid boni gustastis, tamẽ ea est vestra inconstantia, vt facile fastidiatis. Sic Ioannem in exordio ardenter audistis, sed ad horam tantum mansit ille feruor, paulatim defecit. Hoc ipsum in omnibus contingit, in quibus non est viua fides, magno conatu incipiunt, sed non perseuerãt. Præterea, hoc verbo carnales eorum affectus palam ostendit: Ioannes (inquit) ad æternam gloriam vos inuitauit, vos autem temporalem præsentis regni felicitatem præripere voluistis, quod nihil aliud est, quàm ad horam exultare. Quæ enim videntur, temporalia sunt, nihil breuius hora, nihil præsenti vita instabilius.

2.Co. 4

Ego habeo testimonium maius Ioãne,]

Solebant Iudæi etiam sanctissimos homines reijcere, si quid contra ipsos dixissent. Sic & Hieremiæ, qui ex vtero sanctus erat, dicebant, Mendacium tu loqueris. Non misit te Dominus, &c. Ne igitur & de Ioanne talia dicerent, Christus ad alia testimonia transit.

Hier. 43

Opera quæ dedit mihi Pater, &c.]

Hoc est secundum testimonium. Maius autem est, quàm testimonium Ioannis, quia eius testimonium est ab extra, virtus autem operum est ab intra: Item Ioãnes testatur verbo, opus autem probat effectum: Ioannes digito carnali demonstrauit Christum, opus autem est ipse digitus Dei. Summa, testimonium operum omnia alia vincit. Hinc Christus etiam alibi nos ad opera sua dirigit: Si mihi (inquit) non creditis, operibus credite. Item, Si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Opera autem de quibus Christus hic loquitur, sunt, opus incarnationis, natiuitatis, miraculorum, passionis, resurrectionis, ascensionis, & missionis Spiritus sancti. Hæc sunt magna illa opera Domini, exquisita in omnes volũtates eius, quæ & clarissimè ipsum probãt esse Deũ. Signanter autem dicit: [Quæ dedit mihi Pater,] vt ostendat iterum, se non esse contrarium Deo. Vbi & illud obseruandum, quòd Pater Filio opera imposuit, ne quis miretur, quòd etiam à nobis opera exigit, imò omnibus filijs suis cuiuscunque status sint, certa opera dat, quẽadmodum apertè testatur Paulus: Dei (inquit) factura sumus, creati ad opera bona, quæ præparauit nobis, vt in eis ambulemus. Obseruandum & illud, quod Christus addit: Vt perficiam ea. Nõ enim satis est scire Dei voluntatẽ, nec satis est incipere, sed oportet perficere eius voluntatem. Attendat igitur quilibet, qualia sibi opera Pater dederit perficienda.

Lucæ 11 Ioan. 10 Ioan. 15 Psal. 110 Ephe. 2

Et qui misit me Pater, &c.]

Tertium testimonium est vox Patris, Hic est Filius meus dilectus, &c. Vnde & Petrus: Oculis nostris aspeximus illius maiestatem, voce ad illum delapsa, &c. Misit autem Pater Filium, non vt esset, qui non erat, sed vt visibilis fieret, qui erat inuisibilis, corpusque assumeret qui erat incorporeus, fieretque homo, qui erat Deus.

Neque vocem eius audistis vnquam.]

Hoc addit, ne putarent eum loqui de Ioseph patre suo putatiuo. Deinde hoc verbo omnem ipsorum de Deo gloriationem aufert. Gloriabantur Iudæi, se Deum audisse & vidisse, itemq; verbum eius se habere, Christus autẽ contrarium asserit. Nunquam vocem eius audistis. Sonum quidem verborum audierunt, sed non vocem Dei. Sic enim & Moyses eis dixit: Vos vidistis vniuersa magnalia Dei, & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & aures quæ possent audire vsque in præsentem diem. Sonat quidem vox Dei, vel scriptura in auribus hominum corporeis, tamen sensus vocis

Matt. 3 2. Pet. 1 Deut. 29

vocis nõ nisi aure cordis percipitur. Obserua, quòd qui solam literam audiunt, non Deum, sed creaturam audiunt. Deus enim cùm spiritus sit, neque cernitur, neque cognoscitur, neque auditur, nisi spiritu.

Ioan. 4. 1. Cor. 2 Gen. 23.

Neque speciem eius vidistis.]

Vidisse Deum legitur Iacob, & alij quidam, vt Daniel, Esaias, verùm hoc non fuit in propria specie, sed aliena, in imaginatiõe formata, vel ab angelo in persona Dei apparente, vel alio cõsimili modo. Non igitur vnquam quis vidit speciem Dei: Viderunt Israelitę fumum, ignem, nubem, sed illa nõ Dei species propria est. Vel aliter, speciẽ eius nunquam vidistis, quia non pura mente, nec syncera fide contẽplati estis Deum: Qui enim ait, se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est, &c.

Exo. 19. 1. Ioan. 2

Et verbum eius non habetis in vobis manens.]

Habebant Iudæi verbũ Dei scriptum in libris, proferebant illud ore, sed non in corde habebant. Primò, quia Christum, qui verbum Dei est, non admittebãt ad cordis sui hospitium, vt per fidem habitaret in cordibus eorum. Iuxta illud: Sui eum non receperunt. Secundò, quia vacui erãt à vera cognitione, & salutari memoria diuinorum verborum, dissimiles Dauidi, qui dicebat: In corde meo abscõdi eloquia tua, &c. Quemadmodũ enim impij, quantumuis subtiles, tamen non dicuntur cognoscere Deum, quia eũ nõ honorant vt Deum: sic peruersi & perfidi, quamuis in scripturis promptissimi sint, non tamen dicuntur habere verbum Dei, quia eo abutuntur. Tertiò, quia internam Dei inspirationem non percipiebant.

Ioan. 1. Ephes. 3 Psal. 118. Tit. 1.

Quia quem misit ille, huic vos non creditis.]

Christus est verbum & vox Dei, ipse quoq; est expressa imago eius & species: ipse deniq; lex viua est, & legis impletio. Proinde, qui non audit Christum, non audit vocem Dei: qui non videt Christum, non videt speciem Dei: Qui non habet Christum per fidem, non habet legem, non implet legem, non satisfacit legi, vt maximè externa opera faciat. Lex enim spiritualis est, proinde non operibus externis tãtùm, sed fide in Christum impletur. Obserua queãdmodum Christus hic triplicia testimonia pro se adduxit, ita Christiano opus est triplici testimonio. Primò oportet vt habeat testimonium ab hominibus: Sic (inquit) luceat lux vestra corã hominib9, vt videãt opera vestra bona, & glorificent Patrẽ in cælis. Secundò, vt testimonium habeat à proprijs operibus. Sic Petrus vult vt vocationem nostram certam faciamus per bona opera. Tertiò, vt habeat testimonium à Deo, hoc est, testimonium bonæ conscientiæ, quod nisi assit, frustranea sunt priora duo: Gloria nostra (inquit) hæc est testimonium consciẽtiæ nostræ.

Hebr. 1. Rom. 7. Matt. 5. 2. Petr. 1 2. Cor. 1

Scrutamini scripturas, &c.]

Quartum Christi testimonium est, scriptura sacra. Ponitur autem vltimo loco quia hoc testimonio maximè conuincuntur Iudæi. Priora enim testimonia, quantumuis credibilia sint & certa, tamen tanta erat eorũ malitia, & adhuc, vt ea impudenti ore calumnientur. Cita Iudæo testimonium Ioannis, dicet eum fuisse subornatum à Christo vel Christianis: Allega eis miracula Christi, asscribent ea Diabolo, id quod Patres eorum fecerunt. Obijce eis testimonium & vocem Patris, dicent phantasma & deceptionem fuisse. Hoc aũt scripturæ testimonio apertè conuincuntur, ideo vt firmissimum contra eos vltimo loco posuit. Obserua quòd ignaros ad scripturas dirigit, non ad visiones & somnia, contra eos qui contemptis scripturis nouas reuelationes è cælo expectant. Obserua secundo, quòd non iubet scripturas tantùm legere, sed scrutari, quo verbo indicat scripturam sacram non oscitantem, sed diligentẽ requirere lectorem vel auditorem. Hinc Psalmista: Beati qui scrutantur testimonia eius, &c. Et Sapiens: Si inuestigaueris & quæsieris: si effoderis velut argentum, inuenies veram sapientiam. Deinde hoc verbo indicat, multa magnaque mysteria latere sub cortice literæ, quæ sic indignis occultata sunt, vt tamen à quærentibus inueniantur. Obserua autem quòd duplex est scrutatio. Est enim scrutatio curiosa, præsumptuosa & immo-

Mat. 12 Psal. 118 Prou. 2.

derata, qua quis contemptis necessariis, difficilia, quæque vltra propriam capacitatem sunt, nititur discutere, incomprehensibilia capere, scripturas proprias proprio ingenio mensurare. Hanc non docet Christus, nec vult nos aliud quippiam scrutari, & quærere in scripturis, quàm Christum, rem scilicet maximè necessariam. Vnde & contra temerarios huiusmodi scrutatores dicitur: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Item, Altiora te ne scrutatus fueris, &c. Ad longum, Alia est scrutatio diuinorum, bona discreta & salutaris, non ex curiositate, non ex præsumptione, vel infidelitate procedens, sed ex auiditate agnoscendæ veritatis. Sic Thessalonicenses quotidie scrutabantur scripturas, si hæc ita se haberent. Non absurde autem ad scripturas scrutandas Iudæos dirigit. Nam ante eos conuicerat, quòd nunquam adhuc vocem Dei audissent, nec verbum eius in se haberent. Arguit igitur hoc verbo primùm eorum inscitiam, vt qui tantùm in cortice literæ hærerent, nunquam autem ad suauitatem spiritus & nuclei peruenirent, omnique Sabbato scripturas super cathedram Moysi legerent, & tamē quæ principaliora in eisdem sunt, necdum vidissent. Arguit secundò corū malitiam, vt qui ex scriptura tantùm ea venabantur, quæ vel ad quæstum eorum facerent, vel quæ contra Christum obiicere possent. Sic & in hunc vsque diem plærique scripturis tantùm vel ad quæstum vel ad contentiones vtuntur. Obserua autem quòd non dicit: in quibus habetis vitam, sed in quibus putatis vos habere vitam, quomodo enim vitam habere possent ex verbo externo, quum vt suprà dictum est, verbum Dei in se manens non haberent? Scripturam sacram in libris vel ore vel manu aut sinu tantùm habere, non præstat vitam, sed: Qui seruauerit (inquit) sermonem meum, is non gustabit mortem. Item, Beati non qui audiunt & habent, sed qui audiunt & custodiunt verbum Dei.

Pro. 25. Eccle. 3. Acto. 17 Su. eo. c Ioan. 8. Lucæ 11

Illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.]

Nullum citat locum, sed in generali loquitur, tum vt ad quærendum incitet, tum vt sciamus omnem scripturam ad Christum referri, quemadmodum Petrus ait: A Samuele & deinceps omnes qui locuti sunt, prænuntiauerunt dies hos. Et iterum: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, & cæt. Tripliciter autem scriptura Christo testimonium perhibet. Primò est quasi vox ipsius verbi increati per quod omnia & creata sunt & sustentantur. Sicut enim vox manifestum facit & testatur verbum, quod in corde latet: sic scriptura vbique verbi diuini virtutem & potentiam indicat. Secundò, scriptura variis, sed obscuris figuris Christum adumbrat. Sic agnus Paschalis, serpens æneus, sacrificia denique legis, Christo perhibebant testimonium, per eius crucem & mortem mundum redimendum. Postremò, scriptura apertis verbis Christo testimonium perhibet. Sic Esaias, nedum eius aduentum in carnem, sed etiam modum conceptionis expressit: Ecce (inquit) virgo concipiet, &c. Idem & ipsius natiuitatem expressit: Puer (inquit) natus est nobis, & cæt. Sic Micheas locum etiam natiuitatis expressit: Et tu (inquit) Bethleem, &c. Ex te exibit dux, & cæt. Iacob autem patriarcha etiam tempus expressit: Non auferetur (inquit) sceptrum de Iuda. Idem fecit Daniel, quum de septuaginta hebdomadibus scribit. Sic Esaias miracula Christi prædixit: Tunc saliet sicut ceruus claudus, &c. Sic Zacharias paupertatē Christi expressit: Rex (inquit) tuus veniet tibi pauper & mansuetus, &c. Apertissimè autem Esaias etiam eius passionem expressit, &c.

Acto. 3. Acto. 10 Ioan. 1. Esaiæ. 7 Esaiæ. 9 Mich. 5 Gen. 49 Danie. 9 Esai. 35 Zach. 9 Esai. 53

Et non vultis venire ad me, vt vitam, &c.]

Ostendit hoc verbo, eos non ex ignorantia, sed ex malitia & proposito peccare. Omnibus autem impiis & peccatoribus, hoc verbum dictum esse existimemus. Vbi primò vide, quam mansuetè etiam peccatoribus & obstinatis loquatur, vt verum appareat illud Esaiæ: Non clamabit, nec contendet & cætera. Agnus enim nunc est, sed in secundo aduentu: vt leo rugiet, & quis non tunc timebit? Imò adeò voce sua terrebit tunc impios, vt dicturi sint montibus, cadite super nos, & abscon-

Esai. 42 Amos. 1 Apoc. 6

dite nos ab ira sedentis super thronum & agni. Singula autem verba emphasim habent. Primò enim non dicit, Non potestis, sed: [Non vultis, ne habeant impij, quo se excusent. Sic & alibi contra Iudæos dicit: Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti. Et generaliter de omnibus: Hæc (inquit) est condemnatio mundi, quòd lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras. Secundò, ostendit se nihil arduum vel difficile imperare, cùm dicit: [Non vultis venire.] Maximè autem emphaticum quid habet, quod addit: [Non vultis venire ad me,] quasi diceret. Ego ad vos veni, insigniterq; admodum me humiliaui etiam vsq; ad formam serui, imò etiam vsque ad supplicium crucis. Quid igitur ô popule meus tibi feci? quid commerui, quòd ad me accedere times, imò dedignaris? Curris ad Magos, sortilegos, item ad externa suffugia, & me, in quo omnia habere posses, contemnis. Præterea: [Non vultis venire vt vitam habeatis.] Si ad arguendum, maledicendum, vel puniendum venissem, quemadmodum olim ad primos vestros parentes, item ad Cain, item ad Sodomitas, &c. excusari possetis: Nunc autem, cùm vitam apportem, & dare paratus sim, quæ vobis relicta est excusatio? Imò, quomodo potestis dicere, Deum iniustè facere, cùm vel hic punit, vel in æternũ dãnat? Noluistis enim benedictionẽ, & elongabitur à vobis, &c.

Mat. 23. Ioan. 3. Psal. 108.

Ego claritatem ab hominibus non accipio.]

Plura hactenus verba, eaque non vulgaria, ad Iudæos loquutus est Christus: nihil tamen hactenus audiuimus eos respondentes. Nullus eorum Deo gloriam dabat, nullus se peccasse agnoscebat, nullus veniam petebat, denique nullus eorum emendationem vitæ proponebat. Ea est enim conditio eorum qui ex malitia & proposito peccant, quòd quantumuis conuincantur & confundantur, non tamen emendantur. Quamuis autem Christus sciret nihil se in ipsis profecturum, non tamen cessat seipsum manifestare, ad maiorem scilicet eorum condemnationem, maximè autem ad nostram vtilitatem. Nobis enim per hoc consuluit, alioqui tantas margaritas ante illos porcos non iactasset. Hoc autem verbo iterũ ad cogitationes eorum respondet. Ipsi erant ambitiosi: nã primos recubitus amabãt, & salutari ab hominibus Rabi: Quales autem ipsi erant, talia & de Christo suspicabantur. (Stultus enim in via ambulans, cùm ipse stultus sit, omnes sui similes arbitratur) Huic igitur suspitioni obuiat Christus. Dupliciter autem intelligi potest verbum hoc. Primò sic: [Ego claritatem, &c.] quasi diceret: Sicut sol lumen suum in se habet, nec accipit claritatem suam ab hominibus, etiamsi multa lumina incenderent: sic ego cùm Deus sim, in meipso habeo lucem, imò ego ipse sum lux & splendor gloriæ patris, nihil splendoris ex hominum laude accipio, sicut & nihil splendoris ex eorum contumelia amitto. Possum quidẽ glorificari in homine, cùm scilicet opera mea in ipso ostendo, vt de Lazaro infrà dicitur: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed vt glorificetur filius Dei per eã. Possum etiam per homines clarificari vel glorificari, cũ scilicet nomẽ meũ ab ipsis laudatur magnificatur, inuocatur, queadmodũ Psalmista ait: Magnificate Dñm mecũ, &c. Sed claritatem ab hominibus non accipio, hoc est, nihil mihi ex hominum laude vel vituperatione accrescit, vel decrescit. Hinc igitur discimus, verũ honorem esse qui in nobis est: Externus enim honor ab hominum fauore vel odio pendet, internus autem constans est, nec amittiter, etiã si homines vituperent. Hunc igitur verũ honorem quæramus, ac studeamus, vt honorem verum in nobis habeamus. Aliter, & magis ad sensum Christi sic exponitur hoc verbum: [Ego claritatem ab hominibus non accipio,] quasi diceret: Scio cogitationes vestras, vos suspicamini me ideo tam duriter duritiam cordis vestri increpasse, quòd nondum me vt regem Christum voce præconia declarastis, & in solum Dauidis collocastis. Item existimatis, quod ideo vos ad me alliciam, & vt meo sermoni credatis, admoneam gloriæ captandæ studio aut ambitione. Ego autem gloriam hanc non quæro, non capto auram populare. Si enim omnino gloriæ studiosus essem, nunquam me in extremam carnis humilitatem deiecissem. Qui enim gloriam quærunt, maximè fugiunt, & egrè ferũt sui

Matt. 7. Mat. 23. Eccl. 10. Hebr. 1. Ioan. 11. Psal. 33.

sui contemptum. Christus autem cùm esset in forma Dei, &c. humiliauit seipsum, &c. & proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Hoc verbo igitur non tam Iudæorum, quàm nostra damnatur superbia, qui cùm simus nihil aliud quàm terra & cinis, ad hæc multis peccatis obnoxij, semper tamen alta appetimus: volumus videri, exaltari, cùm interim videamus in Christo (qui in fœmore suo & vestibus scriptum habet: Rex regum, & Dominus dominantium) tam insigniter expressum humilitatis exemplum. Si exaltari cupis, per humilitatem Christum sequere ad gloriam, alioqui nunquam peruenies. Stat enim sententia: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & econtra. Obserua quamuis Christus gloriam ab hominibus non quæsierit, nihil tamen ob id omisit eorum, quæ salutis nostræ erant. Sic & quamuis gloriam quærere non debeamus ab hominibus, non tamen ob id à bonis operibus cessemus. Hinc Christus prohibuit quidem, ne iustitia, eleemosyna, oratione, ieiunio, &c. gloriam hominum venemur, non tamen docuit ob id omittenda esse huiusmodi bona.

Philip. 2. Heb. 12. Apo. 19. Lucæ. 18 Matt. 6.

Sed cognoui vos, quod charitatem Dei non, &c.]

Scio (inquit) quid vobis obstet: incredulitas vestra non est ex inopia testium (sufficientes enim adduxi testes) sed ex defectu charitatis. Obserua quòd defectus charitatis, causa est nostræ tarditatis ad omne bonum. Nec mirum: sicut enim, si ignis charitatis in corde ardet, fieri non potest, quin & foras flamma erumpat in verbis & operibus, sic econtra eodem igne extincto, omnia frigent in homine. Quamuis autem carnales homines hoc damnum non magni æstiment, tamen verè ingens damnum est, defectus charitatis. Qui enim charitatem non habet, nihil est etiamsi hominum & angelorum linguis loquatur, &c. Qui non diligit (inquit Ioãnes) manet in morte. Et idem, Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Hoc igitur verbo admonemur, vt pluris æstimemus spiritualia bona, quàm externa: Aemulamini (inquit) Paulus charismata meliora. Obserua quòd Christus omnes cognoscit, nedum quales sunt ad extra, sed & quales sunt ab intra. Quacunque igitur larua te obtexeris, non falles Deũ. Vide itaque ne teipsum decipias, nam Deus non irridetur.

1. Co. 13. 1. Ioan. 3 1. Ioã. 4. 1. Co. 13. Galat. 6

Ego veni in nomine Patris mei, & non &c.]

Venire in nomine Patris, est à Deo missum esse, gloriam & voluntatem Dei quærere, ac publicam in munere suo vtilitatem non priuatum commodum spectare: Hæc autem omnia in Christo videmus. Hoc igitur verbo ostendit, nihil in se esse, quòd causari possint homines, id quod vtinam & in omnibus Ecclesiæ ministris videremus. Deinde hoc verbo nedum Iudæos tunc præsentes, sed & omnes absentes & futuros ad se allicit. Quis enim non accurrat ad eum, qui Dei legatione fungitur? Quid non magnum expectandum est ab eo, qui à Deo venit, & Dei vices agit, imò Deus est? Sed ô hominum stupiditatem! Audi quid sequitur: [Et non accipitis me.] Quo verbo ostendit eos, nedum contra Deum, sed & contra legem Moysi facere. Is enim sic eis prædixit in verbo Domini: Ecce (inquit Dominus) ego mitto ante vos angelum meum, qui præcedat vos, &c. Obserua & audi eum, nec contemnendum putes, quia non dimittet cùm peccaueris, est enim nomen meum in illo.

Exo. 23

Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.]

Suo nomine venit, qui missus à Deo non est, nec Dei negotium agit, non quærit gloriam Dei, nec proximorum salutem, sed proprium commodum, & compendium, & gloriam, vel authoritatem. Exponitur autem hoc verbum communiter de Antichristo, quem Iudæi & ardenter expectant, & venientem obuijs manibus excipient. Potest autem & generaliter accipi de omnibus, qui proprio nomine veniunt. Ea est enim mundi impietas, vt quosuis citius recipiat, quam bene consulentes & Dei nũtios. Sic Iudæi olim contemptis veris pro-

prophetis, falsis adhærebant. Sic tempore Christi turmatim sequebantur Iudam & Theodam assertores, vt videbantur, libertatis, cùm tamen reuera essent seditionis authores, interim vix pauci Christum veræ libertatis authorem sequebantur. Sic in passione Christi, ipso reiecto & condemnato, Barrabã latronem sibi deposcebant, &c. Sic post ascensionem Christi, profligatis Apostolis, eos secuti sunt duces, qui & in temporale & in perpetuum excidium eos præcipitarunt. Eandẽ insaniam & apud Christianos est videre. Sic enim & in exordio Apostolos in nomine Domini veniẽtes, & gratis euangelium prædicantes, pauci receperunt: Pseudoapostolos autem à seipsis venientes, & falsa prædicantes, & insuper etiã sumptus accipientes, plures audiebant. Sic post decessum Apostolorum maior pars Christianorum, cõtemtis patribus, magno studio hæreticis adhæsit. Sic plærosque hactenus non nisi somnia sua prædicantes, & ipsissimum quæstum præ se ferentes, tantùm nõ pro dijs admirati sumus, alijs interim melioribus contemptis: Sic & nũc magno studio suscipimus quæcunque noua, etiam si impijssima sint, imò quo quidquam peruersius est, eò ardentius suscipitur, interim nihil curantur, qui bene docent. Eandem insaniam & in alijs rebus ostendimus. Quicquid mundo & diabolo, vel propter ipsos dare, agere, aut pati oportet, lætanter exequimur. Sola autem ea grauia & importabilia sunt, quæ Deo vel propter Deum, dare, agere, aut pati iubemur. Summa, Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit suo nomine, & in perniciẽ vestram, hunc suscipietis. Sic scurris & morionibus facilius aures præbemus & perseuerantius, quàm verbi Dei prædicatoribus &c. Hanc autem nostrã impietatem pulchrè punit Deus, & spiritualiter & tẽporaliter. Primò enim quia claritatem veritatis nõ recipim⁹, permittit vt in varios errores incidamus, vtque credamus mendacio, qui veritati acquiescere nolumus. Secũdò, quia grauatim Christo ministramus, plærunq; cõtingit, vt quod non tollit Christus, tollat fiscus, queadmodũ & in propheta dicitur: Seminastis multum, & intulistis parũ, &c. quia dom⁹ mea deserta est, & vnusquisq; ad domũ suã tantùm festinat. Si igitur has pœnas euadere cupis, suscipe eum qui in nomine Patris venit. Etsi enim Christus aliquando dicat quæ carni molesta sunt, certus tamẽ es, quòd sunt vtilia: sic etsi præcipiat, quod videt̃ graue, iuxta hoc tamẽ ingentia promittit. Quantùm igitur eius præcepta terrent, tantùm promissiones consolantur.

Acto. 5. / Mat. 27 / 2.The. 2 / Aggæ. 1

Quomodo potestis credere, qui gloriam abinuicem, &c.]

Suprà docuit primam causam Iudaicæ obstinationis esse, quòd charitate Dei vacui essent: nunc addit alteram causam, nempe ambitionem & inordinatam dilectionem temporalium. Erant Pharisæi mancipia gloriæ & animalia ventris, timebant famæ & existimationi suæ, videbant Christum nihil earum rerũ discipulis vel promittere vel dare, quas ipsi toto studio expetebant, timebant se contemnendos, si credidissent Christo: timebant item, ne cogerentur pompam & superbiam suam abdicare. Et quis non videt, etiam inter Christianos huiusmodi homines, &c. Innuit autẽ Christus, quòd non bene conueniunt, nec in vna domo morantur, aut morari possunt, ambitio & fides. Nam fides humiliat, ambitio inflat: Fides facit, vt te abneges, & captiuũ te tradas in obsequium Dei: item vt paratus sis omnia propter Deum relinquere. Ambitio verò sibi soli bene cupit, se magnificat, sibi omnia asscribit. Fidelis non gloriatur, nisi in eo quòd cognoscit Dei misericordiam & iustitiam, &c. Ambitiosus autem gloriatur in sapiẽtia, fortitudine, & diuitijs proprijs. Proinde vbi est ambitio, ibi non est vera & viua fides: & ecõtra, vbi vera illa & viua fides est, ibi non est ambitio, sed humilitas. Appetitus igitur gloriæ, magnum ad salutem obstaculum est. Hinc Christus dicit: Si quis venit ad me, & non odit animam suam, non potest meus esse discipulus. Idem appetitus gloriæ & temporalium, sunt spinæ illæ, quibus semen verbi Dei suffocatur. Pulchrè autem eos arguit, quòd gloriam abinuicem acciperent: quomodo enim potest homo tam misera creatura,

Mat. 23. / 2. Co. 1. / Hiere. 9 / Luc. 14. / Lucæ. 8.

verum honorem conferre: quòd si etiam coram hominibus gloriosus videaris, perinde est, ac si vnus vermis vel brucus præ alijs sibi placeat, cum non minus ex stercore & nat⁹ sit & viuat quàm alij. Nihil igitur stultius quàm gloriam captare humanam, qua nihil vilius, vanius, & instabilius: hominis enim gloria stercus & vermis est, hodie extollitur, & cras non inuenietur. Huc pertinent verba illa scripturæ. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius flos fœni: Aruit fœnũ, & cecidit flos, &c. Item, Fallax gratia & vana est pulchritudo. Hinc Herodes, cui populus acclamabat, Dei voces, & non hominis, paulò post consumptus à vermibus expirauit. Iustissimè autem eos ob id arguit quòd gloriam quæ à solo Deo est, non quærerent: verè enim reprehensione dignum est. Gloria autem à solo Deo veniens, est testimonium bonæ conscientiæ, quemadmodum Paulus ait: Gloria nostra, hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Item. Gloria à solo Deo ea est, de qua Paulus: Gloriamur, inquit, in spe gloriæ filiorum Dei. Hæc enim est vera gloria nostra, quod Filij Dei nominamur & sumus.

1. Mac. 2 — Esai. 40 — Prou. 31 — 2. Cor. 1 — 1. Ioan. 3

Nolite putare quòd ego vos accusaturus sim, &c.]

Quasi diceret (secundum aliquos) vos vbique in me obseruatis, vnde me accusare possitis, & in hoc acuitis vt gladium linguas vestras, &c. vt sagittetis in occultis immaculatum, ideo accusante conscientia vestra, putatis quòd vobis talionẽ redditurus sim: ego autem dico causam vestram longè in peius cecidisse: nõ enim mihi, vt accusatori verba dedistis, non à qualicunque exploratore perspecti estis, sed incidistis in manus iudicis, apud quem rei estis maiestatis, incidistis horrendè in manus Dei viuentis. Hic enim Filius Dei, cui vos non creditis, ad quem venire non vultis, cui Pater omne iudiciũ dedit, ecce ad audiendas causas processit. In iudiciũ enim in hunc mundum venit, vt principem mundi foras ejciat, & omnes eius sequaces in diem malum reseruet, in diem scilicet occisionis: Ecce, inquam, iudex ad audiendum processit, vosque vincti peccatis in conspectum eius adducti estis.

Psal. 63. — Hebr. 10 — Ioan. 12. — Hiere. 12

[Nolite igitur putare quòd ego vos accusaturus sim,] sed peiora expectate. Nõ enim misit me Pater accusare, sed iudicare. Verè dura sententia contra omnes impios. Cæterùm, sunt qui locum hunc aliter exponunt, sic scilicet. [Nolite putare quòd ego accusaturus vos sim,] supple, solus. Multa quidem habeo de vobis & loqui & iudicare, imò quemadmodum omnis mea vita, passio, &c. pro credentibus interpellãt, sic impios accusant. Certi igitur estote quòd vos accusaturus sim sed non solus. Aderunt & alij plærique accusatores. Impios enim primò accusabit propria conscientia. Iuxta illud Pauli: Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, &c. Accusabit eos legislator propter transgressionem legis & præceptorũ: accusabũt eos angeli ad custodiã deputati, quòd eis nõ acquieuerũt: accusabunt eos omnes, quorum doctrinam & correptionem non acceperunt: accusabit eos proximus malè ædificatus: accusabunt eos omnes creaturæ, quibus abusi sunt. Miserrima igitur erit conditio impiorum, quandoquidem orbis terrarum pro Deo contra eos pugnabit. Potest etiam locus hic intelligi, vt sit comparatio Christi ad Moysen, Euangelij ad legem. Lex iram operatur, quia peccatũ ostendit, accusat, dãnat: Christus autem operatur gratiam, excusat, remittit peccata, viuificat. Secundum hunc autẽ sensum verbum hoc admodum consolatorium est. Quid enim iucundius est, quàm audire quòd Christus non venit iudicare mundum, sed saluare: non accusare, sed obtegere, remittere peccata: Si autem Filius nos excusat, quis accusabit aduersus electos Dei, &c.

Ioan. 8. — Rom. 1. — Sapi. 5 — Rom. 8.

Est qui vos accusat Moyses, in quo speratis.]

Hoc verbo conuincit, eos etiam Moysi aduersarios esse, nec opus esse alio accusatore, sed etiam cæteris tacentibus, solum Moysen & legem eius ad condemnationem eorum sufficere. Ego, inquit, iudex sum. Moyses accusator est crudelis, & clamosa conscientia testis vnus, sanguis meus quem vos persequimini & effundere cupitis, testis alius est: contra autem defensor nullus. Accusat autem Moyses omnes impios, quia nullus

nullus eorum legem obseruat. Vide igitur, quomodo in diuersum cadat hypocritarum vana fiducia, putant se legem pro se habituros, quæ ipsos coram Deo & iudicio eius defendat & iustificet. Verùm quia Christum contemnunt, habebunt Moysen carnificem & legem accusatorem. Signanter autem Moyses accusabit Iudæos, ideo quòd contemptis principalioribus præceptis, qualia sunt: Diliges Dominum Deum tuum, &c. Item, diliges proximum, ipsi in solis philacterijs & cæremonijs gloriabantur. Signanter autem non dicit: Accusabit, sed: [Accusat,] tum quia iam olim contra eos cælum & terram in testes vocauit: tum quia etiam nunc omnes creaturæ contra impios clamant, adeò vt nisi citò conuertantur, effugere nequeant Dei iudiciũ. Signanter etiam addit: [In quo vos speratis.] Hypocritæ enim in lege & operibus confidunt, sed vanè, vt suprà dictum est, nam nihil eos adeò condemnat vt lex. Præterea plurimùm confidunt Iudæi in suis patribus: Cùm enim legant, Moysen in deserto pro populo orasse, & iram Dei ab eis auertisse, imò Deum vi precum suarum retinuisse ne percuteret, fortè sperant Moysen etiam in iudicio ipsis affuturum, sed frustrà sperant. Non enim peccatores & impios Moyses fouere ac tueri consueuit, id quod ex eo patet, quòd Filios Leui instigauit ad occisionem impiorum. Qui igitur sic iratus fuit contra eos qui vitulum adorauerant, quantò magis auersabitur eos qui Filium Dei contempserunt?

Mat. 23. Deut. 31 Exo. 32.

Si enim crederetis Moysi, &c]

Vide quàm potenter eos conuincat, omnia enim eis aufert & diruit de quibus gloriabantur. Putabant se esse filios Abrahæ, dicebant se Iudæos esse, sperabant in Moyse, gloriabantur de lege. Omnia autem hæc Christus ita confregit, vt non possent stare. Cõuicit enim eos nec Moysi credere, nec Iudæos esse, sed synagogã Satanæ. Quadrupliciter autem Moyses de Christo scripsit. Primò verba aliorum narrando, vt cùm scribit prophetiam ipsius Iacob de Christo. Secundò varijs figuris Christum adũbrando. Tertiò apertis verbis de Christo prophetãdo, vt cùm dicit: Prophetam suscitabit vobis Dominus, &c. Quartò legem dando, quæ ceu pædagogus ducit ad Christum ostendendo peccata.

Apoc. 2. Apoc. 2. Gen. 49 Deut. 18 Galat. 3.

Quòd si literis illius non creditis, &c.]

Hoc est, si legem Moysi scriptam tenentes, & quotidie legentes, tamen parui facitis & transgredimini, quomodo verbis meis rectè affecti eritis, quæ vix semel audistis & negligenter, cùm Moysi non credatis, quem magistrum professi quotidie legitis? Vel aliter, Si literas Moysi, quæ quasi elementa sunt doctrinæ meæ, non suscipitis, & legem quæ ad me ducit spernitis, quomodo ad hæc altiora peruenire poteritis? Qui scripturis non credit, nec Christo credit.

Caput sextum.

Actenus Ioannes ea cõmemorauit, quæ Christus primis duobus annis egit & docuit, sed breuiter ea complexus est, quia eorũ satis multa in alijs euangelistis habentur. Ab hoc autem capite vsque ad finem libri narrationem incipit eorum, quæ in tertio, hoc est, vltimo anno vitæ suæ temporalis egit & docuit. Hinc est quòd statim in exordio huius capitis, iam tertiò festi Paschalis meminit. Erat, inquit, proximum Pascha dies festus Iudæorum, atque hoc est tertium Pascha. Nam suprà bis scribitur in eodem festo Hierosolymam ascendisse, in quarto autem Paschate crucifixus est. Quicquid igitur ab hoc capite vsque ad passionem Christi scribitur, contigit infra tertium & quartum Pascha, hoc est, vltimo anno prædicationis Christi. Diffusius autem scribit Ioãnes de his, quæ hoc tertio anno contigerunt, quàm de primis duobus: tum quia alij Euangelistæ pauca de his scripserunt: tum quia notatu dignissima sunt. Quo enim Christus propius ad passionẽ accessit, eò plus splendoris habet, & efficaciora sunt quæ dixit & fecit. Non sine causa autem Ioannes in exordio huius capituli præmittit

miraculum: facit enim hoc ad confirmationem eorum quæ in hoc capite Christus docturus est. Nam miracula verbo Dei adiūcta sunt quasi sigilla, quibus certi reddimur, Dei verbum esse, cui hoc sigillum appensum est. Sic daturus legem, adiecit signa, transitum scilicet per mare, Aquā de petra, manna de cælo, tonitrua, fulgura in datione legis, &c. vt omnis, qui postea audiret & doceret legem, certus esset, se Dei legē docere & audire. Sic Christus Euangelium annuntiaturus, addidit miracula, vt certi efficerentur homines, eum non docere vana. Sic priori capite docturus se esse Dei Patris legatum, & omnem, qui credat sermoni suo, habere vitam æternam, & in condemnationem non venire, præmisit miraculū, sanationem scilicet infirmi, quo miraculo sequētia sua verba in veritate sua confirmauit. Sic & in hoc capite, docturus se esse panē verum & viuum, non nudam proposuit eam doctrinam, sed præcedenti miraculo quinq; panum cōfirmat, vt omnis qui sequentia verba docet vel audit, certus sit, se verbum Dei audire & docere, etiamsi ipse miracula non faciat. Quamuis autem alij Euangelistæ diligenter hoc ipsum miraculum descripserint, & Euangelistæ nostri propositum sit, tantùm ea quæ ab alijs omissa sunt scribere, vnum tamen hoc miraculum repetit, tum vt addat ea, quæ ex occasione huius miraculi acciderunt, quod alij Euangelistæ non fecerunt, tum vt ostendat, Christum nedum corporaliter posse cibare, sed etiam spiritualiter: Tum tertiò, vt credibiliora fiant quæ infra describit de animæ cibo, hoc est, corpore & sanguine Domini, ne quis dicere posit, durus vel imposibilis est hic sermo, quis potest eū audire? Atq; vtinam exordium huius capitis attenderent, quibus incredibile videtur, corpus & sanguinem Christi verè in cibum fidelibus dari. Iam quamuis miraculum illud in se pulchrum sit, iucundius tamen efficitur, si consideremus, quid eo miraculo nobis ostendere voluerit Christus. Sunt enim miracula Christi, sicut liber quispiā pulchrè ornatus & diligēter scriptus, quē si quis literarum ignarus viderit, laudat quidem & librum & scriptorem, sed quid in se contineant literæ, nescit: Qui autem nedum videre, sed etiam legere nouit, is duplici gaudio perfunditur: Primò ex aspectu libri, secundò ex intellectu verborū. Idem hoc loco vsu venire videbimus. Docet autem miraculum hoc, etiam cibum corporis esse donum Dei. Iuxta illud. Benedictio Domini diuites facit. Itē, Dante te illis colligent. Item, Dedit tibi manna, vt ostenderet quòd non in solo pane viuit homo, &c. Verus igitur vsus huius miraculi est, vt qui cibum corporis habent, sciant donum Dei esse, & agant gratias. Qui non habent, confidant se de manu Dei accepturos. Atq; ob eam rem, sicut miraculum de sanatione languidi, confirmat eos, qui infirmitate corporis laborant, sic hoc miraculum de quinque panibus confirmat eos, qui de victu soliciti sunt. Hinc Christus discipulos solicitos de panibus, huius facti cōmonefecit: Quid cogitatis, inquit, inter eos modicæ fidæi? Non recordamini quinq; panum, &c. Sed iam ad historiam accedamus.

Ioan. 5. | Mat. 14. Marc. 6. Lucæ 9. | Pro. 10. Psal. 103 Deut. 8. | Mat. 16.

Post hæc abijt Iesus trans mare.]

Mare illud Tiberiadis non aliud est, q̄ quod alibi dicitur mare Galilææ, & stagnū Genezaret: diuersa enim nomina sortitur à circuniacentibus ciuitatibus. Dicitur autem mare iuxta consuetudinem Hebræorum, qui quascunque aquarum congregationes appellant maria. Causa autem huius transitus fuit, vt discipuli, qui à prædicationis labore redierant ad Iesum, paulisper ab hominibus semoti requiescerent, vt Marcus ait: quamuis & alias causas assignare possimus. Primò enim noluit Iudæos vlterius sua præsentia irritare, sed secessit, si forte ira, quam in eum conceperant, resideret, ac facti eos pœniteret. Per hoc autem docuit, vt & nos aduersarijs cedamus, nec plus irritemus eos, q alias incitati sunt: Opus enim charitatis est, nō insurgere in maleuolos, nec viribus nostris vti, ne impotentia eorum redarguta maiori odio concitetur: Charitas enim non quærit quæ sua sunt. Vbi interim obserua, non iræ, sed gratiæ indicium esse, quòd Deus aliquando homini aufert occasiones peccandi: nō enim id facit quòd nobis quicquam inuideat, sed ne multum peccantes grauius damnare cogatur. Ob eam causam etiam hominis vitam abbreuiauit, vt qui olim nongentos annos vixerunt, nunc vix septua-

Lucæ 5. | Gene. 1. | Marc. 6. | 1. Cor. 13.

Psal.89. tuagesimum annum attingant: Dies, inquit, annorum nostrorũ in ipsis septuaginta anni sunt, &c. non quòd longam vitam nobis inuideat, sed ne diu viuentes multum peccemus, atq; adeò grauius damnemur. Sic & alia nonnũquam subtrahit, quæ possent esse occasio ruinæ, ob eandem causam. Sic & hic Iudæis præsentiam suam aufert & conspectum, ne grauius peccent, iam plus satis peccatorum habentes. Sic igitur etiam in ira Abac.3. ostendit misericordiam. Aliàs autem reuera iram præ se fert recessus ille Christi: Ideo enim trans mare abijt, vt re ipsa ostenderet, tam longè se propter impietatem eorum migraturum, vt inaccessibilis ad eum visit. (Non enim possibile est pedibus hominum maria transiri) quod Ioan. 8. & verbis paulò post minatur: Quæretis, inquit, me, & non inuenietis, & quò ego vado, vos non potestis venire. Quàm propè enim Dominus adest timentibus se, facilisque via salutis ad ipsum, tam lõgè abest impijs, tamque inaccessibilis est via salutis his, qui eum irritant, id quod Osee 2. & in propheta comminatur impijs: Sepiam viam tuam spinis, valle & fossa, ne inuenias semitam eius. Sic igitur Hebræorum populus eum, à quo olim per mare ductus fuit, mare transire coëgit, vt verè dixisse Moysen videamus: Generatio Deut.32. praua & adultera, hæccine reddis Domino Deo tuo? &c. Cæterùm hoc ipso facto, quòd Christus mare transit, nos docuit relinquere mundum. Iuxta illud: Psal.44 Obliuiscere populum tuum, & domum Num.16 Patris tui, &c. Itemque: Recedite à tabernaculis impiorum, ne inuoluamini in peccatis eorum. Pulchre autem per mare mundus intelligitur: nihil enim magis turbidum, instabile, periculosum, quàm mundus. Multò siquidem plures in mundo pereunt, quàm in mari. Imò omnis impius mari comparatur: Cor enim im- Esai.57. pij quasi mare feruens. Quòd autem in desertum suos ducit, ibique eos pascit, indicat eos solos diuinæ gratiæ participes Exod.3. esse, qui turbæ strepitum fugiunt, ac se- Osee 2. cretum amant. Hinc & Moyses, ad interiora deserti pergens, Deum videre meruit. Sic & in Osea dicitur: Ducam eam in solitudinem, & illic loquar ad cor eius. Hæc enim est consuetudo Dei, vt eos quos consolari vult, primùm in desertũ ducat, vt videantur ab omnibus relicti.

Sequebatur eum multitudo magna.]

Hoc prædixerat Esaias: Erit mons do- Esai.2. mus Domini in vertice montium, & fluent ad eum omnes Gẽtes, &c. Cæterùm hic multitudinis feruor, nostram ignauiam arguit. Illi etiam non vocati, sequebantur Christum, nos toties vocati, non tamen sequimur: Illi vltra mare in desertum & montes eum sequuntur, nos nec præsentem audire dignamur: Illi turmatim sequuntur, nos vix paucos videmus sequi. Discamus igitur inertiam nostram excutere. Verè enim dignum & iustum, imò necessarium est, vt eum sequamur. Non est enim aliud nomen sub cælo, in Acto.4. quo oporteat nos saluos fieri, quàm no- Psal.103 men Iesu. Omnes igitur ab eo expectemus, vt det nobis cibum in tempore. Felices, qui dicere possunt cum Daniele: Et Dan.3. nunc sequimur te in toto corde, &c.

Quia videbãt signa, quæ faciebat, &c.]

Iusta profectò causa: quis enim infirmus non sequeretur talem medicum? Ob eandem causam & nos eum sequimur. Videmus enim signa gratiæ & misericordiæ peccatoribus plærisq; ostensæ, huiusmodi signa nos trahunt, &c. Vide autem quàm dissimiles sint Pharisæis, illi Christum ideo persequebantur, quòd signa faciebat in Sabbato: Hi autem non Ioan.5. ob aliam causam eum sequuntur.

Subijt igitur in montem Iesus.]

Vt locus responderet locato. Vbi enim iustius maneret Iesus, quàm in monte? Nam ipse quoque mons in scriptura Esaiæ 2 dicitur. Propter sanctissimæ vitæ excel- Dan.2. lentiam, miraculorum eminentiam, contemplationis celsitudinẽ, & propter charitatis omniumque virtutum incomparabilem sublimitatem. Mons ergo ascen- Esai.40 dit in montem, implens illud propheticum: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion, &c. Abijt in montem, locum scilicet aptum orationi, cõtemplationi, instructioni, vt nos idem faciamus tempore opportuno. Item in montem ascẽdit, vt nos suo exemplo doceret terrena contemnere, & quærere cælestia. Iuxta illud: Quæ sursum sunt quæ- Coloss.3 rite, &c. Item omnium quæ retro sunt,

ob-

Philip.3 oblitus sum,&c. Praeterea in montem ascendit, vt turbam oculis misericordiae videret, & discipulos eandem videre doceret.

Et ibi sedebat cum discipulis suis.]

Proculdubio in magna solẽnitate contemplationis sedebat, habens coram se opus suum,& religioso corporis habitu exprimens praeparationem gloriae & honoris,quo sedere habebat ad dextram maiestatis in excelsis,& quòd vbi foret ipse, illic essent simul & discipuli sui,& omnes Ioan.12. electi. Non solus autem in monte sedet, sed cum discipulis: Vult enim,vt qui gradum praelationis habent,non alibi quàm secum in monte sedeant,hoc est, in eminentia vitae.

Erat autem proximum Pascha,&c.]

Hoc est,quod supra in exordio capitis diximus,&c. Aliis igitur Hierosolymam properantibus, ipse ad desertum pergit, vt paulatim legem solueret,cuius finis iã Rom.10 aderat: Finis enim legis Christus. Obserua autem,quòd qui eum in desertum sequuntur,non minus, imò plus reficiuntur & corpore & mẽte,quàm hi,qui Hierosolymis erant in festo. Vbi enim Chri Psal.22. stus,ibi omnia bona.Ideo Dauid: Si ambulem,inquit,in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.Signanter autem dicitur dies festus Iudaeorum.Christiani enim aliud phase ha- 1.Cor.5 bent: Pascha enim nostrum immolatus est Christus.

Cum subleuasset ergo Iesus oculos,etc.]

Hactenus & locum,& tempus,& personas descripsit Ioannes,vbi scilicet,quãdo,& coram quibus factum sit:nunc modum ipsius miraculi describit. Hic igitur primo vides,verè dictum esse. Ecce ocu- Psal. 32. li Domini super metuentes eum, & super eos, qui sperant super misericordia eius.Obseruandum autem, quòd vbicunque Christus oculos leuare dicitur, semper magnũ aliquod opus sequitur. Quid enim sunt oculi eius, nisi fenestrae salutis & patentes misericordiae ianuae,per quas gratia & veritas emittitur, imò subleuatio oculorum Iesu, praesens miserorum compassio est.Sicut econtra Psalmista de Psal.16. his,quorum crudelia sunt viscera: Oculos,inquit, suos statuerunt declinare in terram. Oculos igitur, quos vsque ad id tempus iustè in iram depresserat & clauserat,nunc subleuasse dicitur, id quod ingentis gratiae signum est. Quid enim nõ bonorum sequitur, vbi Deus hominem aspicit. Hinc Moyses praecepit Leuitis, vt inter alias benedictiones ita populo be- Num.6. ne precarentur: Conuertat Dominus faciem suam ad te.Econtra nihil non malorum sequitur, vbi Deus faciem auertit. Psal.26. Hinc Dauid vbiq; precatur: Ne auertas faciem tuam à me,&c.

Et vidisset, quòd multitudo maxima,&c.]

In Luca legimus,eum prae gaudio spi- Luc.10. ritus exultasse, cum audiret Apostolis bene cessisse primam eorum praedicationem: Confiteor,inquit,tibi pater,&c.Cõsequens igitur est, vt & hic cum magno cordis gaudio viderit populum ad se adcurrentem: Neq; id mirum. Supra enim dixit: Cibum suum esse, vt faciat Patris voluntatem,hoc est,vt saluet peccatores.

Dixit Philippo, Vnde ememus panes?]

Prius interrogat, vt miraculum conspectius fiat & celebrius.Cùm enim prius cõpertum fuerit discipulis,non nisi quinque panes fuisse, nemo dubitare potest, quin Dei opus sit,tantam multitudinem satiare. Obserua autem, quòd Christus ipse incipit de cibo facere mentionem, discipulis nihil tale cogitantibus, nec turba quicquam tale expectante,quo declarauit se sua cura praeuenire omnem nostram indigentiam, ac planè etiam nobis dormiẽtibus Patrem familiàs agere. Huc Esai.46. pertinet illud,quod in Esaia dicit: Audite me domus Iacob,qui gestamini ab vtero, vsque ad senectam ego ipse portabo: Ego Mat.14. feci,ego feram,&c. Signanter autem hoc facto ostendit,se curare pro his,qui vocationi suae inuigilant, ac bonis operibus insistunt.Hinc alibi dicit: Primùm quaerite regnum Dei,&c. Ipse quidem escam dat omni carni,ipse beneficia praestat etiã malis hominibus,sed maximè curat pro se sequentibus. Ideo autem toties in scripturis ostendit,se pro nobis curare: indigemus enim copioso verbo ad cõfirmandam fidem de ventris victu. Nam prima hominum cura est de victu,quae carni nostrae

stræ agnata, tunc erumpit, cùm sapere incipimus. Quo enim quisque prudentior fit, eò magis victus cura crescit: Ideo & senes, quibus prudentia est maxima, ætate, vsu, & varijs discriminibus collecta, ferè curiosiores & de victu magis solliciti sunt. Non tamen frustra Deus ventre omnia abliguritante nos onerauit. Voluit enim per hoc fidem nostram exercere, vt qui posʃit Deo ventrem credere in vitam corporalē possit, & aīam ei credere in vitā æternam. Qui enim in minimo est fidelis, erit & in magno fidelis. Obserua autem, quòd signanter dicit. [Vnde ememus panes?] non loquitur de cibis delicatioribus. Hi enim magis ad voluptatē, quàm ad necessitatem quæruntur. Voluit igitur docere, vt cibum non ad voluptatem, sed ad necessitatem sumamus. Hinc & Paulus: Habentes victum & quibus tegamur, his contenti simus. Et Sapiens: Initium hominis panis & aqua, domus & vestis:

Luc. 16.

1. Tim. 6

Eccl. 29.

Hoc autem dicebat, tentans eum, &c.]

Matth. 4.

Tentat & Diabolus hominem, ideo in scripturis tentator appellatur. Insidiando enim circumuolat, promittendo decipit, suadendo blanditur, opprimendo rapit, minando terret, desperando frangit. Contra hunc oramus, Ne nos inducas in tentationē. Hoc modo non tentat Deus vt perdat. Deus enim intentator malorum est. Deus autem tentat, vt probet. Sic Sapiens: Deus tentauit iustos, & inuenit illos dignos se. Item tentat Deus, vt homo vel sibi vel alijs innotescat. Sic tentauit Abraham, vt eius fides & obedientia omnibus innotesceret. Sic tentauit Israelitas, vt manifesta fierent, quæ in corde habebant. Hinc Moyses: Adduxit te Deus per desertum, vt tentaret, &cæ. Sic tentatur & Philippus, vt fides eius exploretur, num credat Christum posse in necessitate subuenire. Sic cùm tibi ob oculos ponitur numerosa proles, & promptuarium panel vacuum, dicitur etiam tibi: [Vnde ememus panes, &c.] Hoc autem Deus ad te dicit, non vt te perdat, sed vt probet fidem tuam, num velis ipsum pro Patrefamilias suspicere & venerari. Esuries enim, & panis defectus non sunt perditionis, sed duntaxat tentationis officina.

Iacob. 1.

Sap. 3.

Deut. 8.

Ipse sciebat quid esset facturus.]

Hoc addit Ioannes, ne quis putet etiā Christum de seipso dubitasse, item vt ostenderet Christum nedum scire necessitatem nostram, sed & velle & posse succurrere.

Ducentorum denarium panes, &c.]

Manifestè prodit suam incredulitatem Pulchrè autem in hac responsione videmus, quid faciat & cogitet ratio siue prudentia carnis. Non enim longiùs prospicit, quàm in præsentia & carnalia & consueta media, in cibū scilicet & nummos, quæ si defecerint, desperat, nescia quò se vertat. Fides autem spirituales oculos habens, non hæret in visibilibus, non confidit in temporalibus si assint, nec desperat si desint: sed prospicit in res inuisibiles, in alterum sæculum. Si enim nihil in hoc mundo videt præsto adesse, quod ad victum pertinet, aciem oculorum suorum in alterum mundum dirigit, in quo inuenit Deum omnia bona promittentem, omnibus bonis abundantem, & benigniter nobis necessaria ministrantem. Qui autem Deum inuenit, quid ei deesse poterit? Obserua quàm arduum sit, in necessitate bene sperare. Hic enim etiam sancti nonnunquam vacillant. Nescit homo quàm infirmam fidem habeat, donec tentatio adueniat.

Est puer vnus hic, &c. Sed quid sunt hæc? &c.]

Quòd Andræas non rogatus panes ostendit, ac offerre paratus est, charitatē indicat, simulque arguit nostram tenacitatem. En apostoli panes, quos ad necessarium victum portabant, parati erant esurienti turbæ communicare, nec quicquam aliud causantur, quàm quòd verentur ne non sufficiant. Nos autem nec superflua alijs damus, &c. Valde igitur rarum est hoc exemplū apostolicum inter nos. Deinde, quòd signanter dicit; Panes illos ordeaceos fuisse & paucos, palam ostendit discipulos parum solicitos fuisse pro corpore, plurimum autem pro anima: palamq; damnat nostram gulam, qui tantum delicata & superflua quærimus, ac voluptatē amamus: Væ qui comeditis agnū de grege, &c. & nihil patimini super contritione Ioseph. Quod autē Andræas in fine subdit: [Quid hæc inter tantos?

Amos 6.

tantos?] etiam ipse incredulitatem suam ostendit. Cæterùm ideo Ioannes tam diligenter apostolorum infirmam fidē describit, vt sciamus etiam eos fuisse homines. Deinde, ne desperemus, si tale quid & nobis contingat. Postremò, vt videntes, quàm ardua res sit fides, nunquam non clamemus: Domine adauge nobis fidem. Pulchrè igitur ex hoc loco ostensum est, quàm nō sufficiat sibi homo. Nam etiāsi in vnum omnes vires conferant omnes homines, tamen ne minimum quidē malum auertere possunt à seipsis. Sic in hoc loco ex quinq; milibus ne vnus quidem aderat, qui in præsenti necessitate succurrere posset, imò ne apostoli quidem habebant, quod agerent in tali casu: solus Christus eos sustentat. Congruè igitur Nahū omnes humanas vires brucho & locustæ comparat: Bruchus, inquit, expansus est, auolauit: hoc est, quantumcunq; se expandat bruchus ac volare conetur, tamen facilè deijcitur, sic & homo. Et quantumcunq; congregentur locustæ, volitentq; splendente sole, tamen modico frigore superueniente cadunt, & inter sepes hærēt. Sic homo etiam in modica tentatione sentit virium suarū infirmitatem. Discamus igitur hic, non in nobis nec nostra virtute, sed in Deo cōfidere. Discamus deinde in aduersis non attendere tantùm externum defectum & nostram infirmitatem, sed Dei virtutem. Hinc cùm Moyses miraretur, quomodo Domin⁹ sexcenta millia hominum carnibus saturare posset, id quod promiserat, audiuit à Deo. Nunquid manus mea inualida est?

Luc. 17.

Nahū. 3.

Facite homines discumbere.]

Num. 11.

Non ampliùs differt Christus miraculum, quia iam nedum aderat necessitas, sed etiam manifestum erat panem sufficientem deesse, ipsique discipuli palam confessi erant, humanarum virium non esse, vt populo succurreretur. Solet enim Deus auxilium suum differre vsq; ad extremam necessitatem, vt tunc maximè cognobilis fiat, cùm omnia desperata videantur. Sic suprà non fecit ex aqua vinū donec omnes scirent vinum deesse: Sic & hic facit, imò & frequenter in hunc modum operatur, neq; id sine causa. Si enim statim in principio negotij cuiuspiā adiuuaret, nec expectaret necessitatem, nō fieret manifesta eius potētia aut præsentia. Obserua autem, quòd non arguit apostolos, cùm iustè dicere potuisset: O vos exigua fide præditi, quid tantùm attenditis defectum pecuniæ & panū paucitatem? Cur non me aspicitis? Non vidistis plura à me miracula? Nescitis meum munus esse, populi salutem quærere? quid à vobis populū ieiunum repelitis (hoc enim Matthæus de ipsis scribit) vestrum erat pro populo supplicare, vt dignarer eis subuenire, &c. Sic, inquam, poterat eos arguere, sed nihil eorum facit, quin potius manifesto miraculo eorum incredulitatem arguit. Sic plerunq; nostram incredulitatem & impietatem, non verbis aut flagellis punit, sed beneficijs arguit. Quoties enim bona aliqua dat toties nobis dicit: Vide miser, quàm impius sis in me, non rogatus hæc tibi confero. Cur igitur mihi non confidis? vbi vnquam me infidelem & mendacem expertus es, &c. Item tanta quotidie vobis præsto, vt iam dudum dixisse debueritis: Metuamus Dominum, qui dat nobis pluuiam serotinam, &c. Obserua item, quàm potenter Christus hic loquatur. Nondum viderat panes, & iam iubet homines accumbere, ac si omnia parata essent, quemadmodū & verè parata erant. Apud Deum enim omni tempore parata sunt, quæ nobis necessaria sunt: Longitudo dierum in dextra eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria, ait Sapiens. Signanter autem iubet homines discumbere: In mensa enim Dei non debent animales esse, nam animalis homo non percipit quæ Dei sunt, multo minus bestiales admittit. Homines autem sunt, qui non secundum concupiscētiam, sed secundum rationem viuunt. Itē, qui non tantùm corporis cibum quærūt sicut bestiæ, sed etiam animæ cibū. Item, qui agnoscunt & recogitant quanta quotidie à Deo acipiant: Bestiæ autem non homines sunt, quorum Deus venter est. Exigit autem à nobis, vt discumbamus, hoc est, vt vocationi nostræ insistamus, ac paratos nos præbeamus ad eius dona suscipienda, in silentio & animi tranquilitate. Idipsum autem nobis vbique per apostolos mādat. Sic per Paulū præcipit, vt ambulem⁹ digni vocatiōi nostræ, &c.

Ioan. 2.

Mat. 14.

Hier. 5.

Prou. 3.

1. Cor. 2.

Philipp. 3.

Ephes. 4.

Erat autem fœnum multum in loco.]

In

Marc. 6. In Marco legimus eos discubuisse super viride fœnum.

Discubuerunt ergo viri quasi quinque millia.]

Quamuis Apostoli suprà ingenuè cõfessi sint, humanis viribus impossibile esse, tantum populum cibare: hic tamen iubente Domino non responsant, aut dicunt, Quid opus est discubitu, cùm nihil sit, quod apponatur. Nam quod habemus, vix nobis suffecerit, sed simpliciter obediunt. Hic igitur discamus, in præceptis Dei non quærere, quare hoc vel hoc præceperit, sed simpliciter obedire. Sic & in verbis & promissionibus Dei discamus non disputare, quomodo fieri possit quod promittit, sed simpliciter credamus. Non est vera obedientia, quæ iubenti responsat, cur talia præcipiat. Nec est vera fides, quæ disputat, num possibile sit, quod Deus promittit. Deinde etiã populi simplex erat fiducia parentis apostolorum vocibus, cùm nullum videret apparatum. Vbi autem tales se præstant homines, illic Deus sua opera libenter exequitur. Nec aliud in causa est, quòd Deus non tanta in nobis & circa nos operatur, quanta olim fecit, quàm quòd eum impedimus: Clamat vt discumbamus, sed nemo est qui obediat. Quia itaque nolumus discumbere, nec ipse dignatur nos cibare. Numerum autem discumbentium, ponit ad maiorem miraculi claritatem. Viros tamen solos numerat, quos & scriptura tantùm numerat. Tacet autem de pueris & mulieribus, quia odit in Christianis pueriles & muliebres mores, sed virilem exigit animum, constantiam, opus, &c. Num. 1.

Accepit ergo Iesus panes.]

Poterat è nihilo cibos creare, sed noluit. Propositum enim eius erat multis modis potentiam suam ostendere, palamque declarare, se nõ vno tantùm modo, sed pluribus necessitati nostræ subuenire posse, ad confirmationem nostram. Consuetus quidem modus, quo nos cibat, est quòd fructus terræ dat: Verùm potest etiam alijs modis succurrere. Primò enim potest seruare sine cibo, id quod ostendit in Moyse & Helia, qui quadraginta diebus sine cibo corporali permanserunt. Secundò potest nouos panes creare, id quod per quadraginta annos ostendit, in deserto pluens manna. &c. Tertiò potest quod modicum est multiplicare, id quod hic fecit. Idem ostendit etiam in hydria farinæ, & lechyto olei viduæ Sarephtanæ. Non est igitur quòd desperet fidelis, etiamsi vnus modus defecerit: Potest enim Deus alijs modis iuuare. Non abs re autem panes accepit in manus, alioqui quomodo tam pauci panes, tam multos homines satiare potuissent, nisi Christus eos sumpsisset in manus? Per hoc autem docuit, vt & nos, si nimis pauci videntur panes quos habemus, eos in manum Domini ponamus, quod tunc fit, cùm promissioni eius credimus. Dominus autem panes suæ fidei creditos benedicet, ac mirabiliter multiplicabit. Est enim Dominus fidelis, & promissi seruans. Denique seipsum negare non potest, si modo tu promissionem eius fide arripueris. Huc pertinet quod Salomon ait: Non perdit Dominus fame animam iusti. Et Dauid. Iunior fui, & non vidi iustum derelictum, &c. Exo. 16. 2. Re. 17. 2. Tim. 2. Pro. 10. Psal. 36.

Et cùm gratias egisset.]

Gratias egit, Primò vt suo exemplo nos prædoceret, & de perceptis, & de percipiendis Dei donis gratias agere. Secundò, vt ostenderet se non esse Deo contrarium, quemadmodum plurimi suspicabantur. Hinc igitur est, quòd coram multitudine miracula faciens, gratias agit: Sic enim & in suscitatione Lazari fecisse legitur. Aliqui Euangelistæ habent, quòd benedixerit panes, quo verbo ostenditur, quibus rebus panes multiplicati sunt, nempe benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Panis enim è sua natura non habet vt cibet, sed è verbo Dei: Non, inquit, in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Hinc nonnunquam Deus pani virtutem cibandi subtrahit. Iuxta illud: Comedetis & non saturabimini. Discipulos autem apponere iubet, ne quid fraudis suspicari posset, si per seipsum apposuisset. Vbiq; enim hoc egit, vt confirmaretur fides nostra. Ioan. 11. Pro. 10. Deu. 8. Leui. 26

Vt autem impleti sunt.]

Vide quàm diligẽter omnia describit

Euangelista. Ostendit enim eos ad facietatem vsque comedisse, ne quis postea audiens tantum fragmentorum sublatum fuisse, suspicetur eos nihil comedisse.

Colligite fragmenta, ne pereant.]

Plus tribuit quàm opus habebant, vt conspectius fieret miraculum. Sed & nobis plus dat, quàm opus habemus. Primò, vt eò magis accendamur ad amorem & laudem Dei, ac omni tempore benedicamus Dominum: Secundò, vt sit quo charitatem erga proximum exercere valeamus. Errant igitur, qui putant se bona externa pro sua libidine posse consumere, &c. Iubet autem fragmenta colligere, ne putaretur fuisse fantasma quod fecerat. Secundò, vt nos doceret non abuti donis Dei, nec quicquam sinamus perire, quod proximis vsui esse potest. Discipulis autem hoc præcipit, non turbæ: quoniam hos magis erudiri volebat, qui totius orbis magistri erant futuri. Multitudo enim parum emolumenti inde consecutura erat, id quod ex sequentibus patebit.

Psal. 33.

Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim, &c.]

Hic primò videmus miram Dei virtutem & omnipotētiam: adeo vt vel solum nos in fide confirmare posset. Deinde, hoc facto declarauit quantum præmium mereatur liberalitas. Apostoli siquidem quinque panes liberaliter populo communicauerant: nunc autem econtra duodecim cophinos receperūt. Sic enim eleemosyna semper excrescit hic & in futuro, & quantò plura das, tantò plura accipis. Qui enim miseretur proximo, fœneratur Deo. Et qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus & metet. Hæc pulchrè indicat Psalmista, cùm dicit: Iucundus homo qui miseretur & commodat, &c. vsq; ad finem Psalmi.

Pro. 19. 2. Cor. 9 Psal. 11.

Hic est verè propheta, qui venturus est.]

Hoc est plebis & vulgi ingenium, citius sentiunt beneficium ventris quàm mentis, viderant maiora miracula, nec tamen vnquam tam magnificum elogium Christo tribuerunt, sola autem saturitas hanc vocem extorquere potuit: quæ tamen, quia non ex fide vera processit, etiam non diu permansit, ideo eum quem nunc prophetam dicunt, postea præcipienti, quæ Cæsaris essent, Cæsari danda, adulatorem dicunt, & cùm crucem ferret, seductorem populi acclamant. Sic enim quocunque se externarum rerum fortuna inclinat, eò mobilis vulgi iudicium fertur. Nostrum autem est, ex vero corde hoc elogium Christo acclamare, non tantùm cùm beneficia præstat & promittit, sed etiam cum præcipit quæ carni grauia & aduersa videntur.

Iesus ergo, cùm cognouisset, quòd venturi essent.]

Hic alia incipit historia aliudque miraculum, quod in mari fecit Christus. Hoc autem non absurdè Ioannes præcedenti miraculo coniungit: Voluit enim per hoc plenè indicare, Christum Dominum esse vniuersorum. Tota siquidem visibilis istius mundi machina, in illis tribus consistit cælo, terra & mari. Christus autem in quinto capite pluribus & manifestis verbis se ostendit Dominum cæli, & in miraculo panum, se ostendit Dominum terræ, & in manu sua habere omnia temporalia: In sequenti autem miraculo ostendit, etiam maris dominium se habere, vt fidelis quisq; in quacunque necessitate tutò confidere audeat in ipsum. Obserua autem, quòd superius miraculum coram pluribus fecit, imò nulli miraculo tam multi interfuerunt. Quod ideo factum est, quia omnes homines cuiuscunque sexus, status, ætatis, conditionis, solicitat cura ventris. Sequens autem miraculum coram solis Apostolis fecit. Oportebat enim ipsos altius initiari, quibus committenda erat cura orbis terrarum. Sicut igitur sæpè priuatim eos docuit, sic & priuatim coram eis miracula fecit: Vobis, inquit, datum est nosse mysteria regni, &cæ. Sic & priuatim transfigurationem eius in monte, & miranda post eius resurrectionē viderunt.

Mat. 13. Mat. 17. Ioan. 21.

Venturi (inquit) erant vt raperent eum, &c.]

Videntur quidem hæc verba sonare, ac si ingentem ad Christum feruorem &

& desiderium haberent Iudæi. Verùm vt suprà dixi, hoc eorũ studium nihil aliud erat, quàm animi mobilitas & instabilitas: quàm promptè enim nunc eum regem constituere volunt, tam promptè postea eum crucifigunt. Instabilis enim quisq;, vt facilè mouetur ad dilectionem, sic facilè mouetur ad odium. Deinde, hic eorum conatus nihil aliud erat, quàm crassa quædam incogitantia. Primò enim regem constituere volunt & facere, qui prius rex erat: Nusquam enim scriptura prodit, Messiam ab hominibus in regem eligendum, sed à Deo ab æterno constitutum esse in regem, antequam ad homines veniret: Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo, scilicet Domino Deo, &c. Hinc & Zacharias: Ecce rex tuus venit tibi, prius rex est antequã veniat. Sed ipsi hoc non cogitabant. Secundò etiam hoc incogitantiæ est, quòd volebant tempus præuenire. Non erat ipsorum, vt Mesiæ tempus præfigerent, quando scilicet potentiam & regnum suum manifestare deberet, sed patienter expectare & orare: Adueniat regnũ tuum. Eandem incogitantiam produũt etiam duo illi discipuli, qui dicebant: Nos sperabamus quòd ipse redempturus esset Israel. Itemque Apostoli: Domine, inquiunt, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Præuenire, inquam, volebant tempus, verùm noli festinare. Rex est Christus, regnumque eius omnibus manifestabitur, imò rex eris & tu, sed non iam: Noli inquam, velle præripere honorem, sed expecta. Tertiò nec hoc cogitabat turba illa, quãtum periculum eis immineret à Romanis, si alium regem constituerent. Excæcauerat eos venter. Nam & iuxta prouerbium, venter caret oculis. Quorum enim Deus venter est, non præuident futura, sed hoc tantùm curant, vt habeant quibus ventrem impleant. Sic Eua tantùm intuebatur pulchritudinem & suauitatẽ fructus vetiti, non autem quanta mala eam secutura essent. Idem contigit ipsi Esau, qui propter vnam escam primogenita vendidit. Sic propter ventrem plura facimus, quorum postea nos pœnitet. Postremò hic populus Christum in regem constituere volens, quamuis videri possit hoc fecisse ex amore & studio erga Christum, reuera tamen nihil aliud quàm seipsos in hoc quæsierunt: Alioqui cur nihil tale cogitarunt, cùm tam magnifica doceret, aliáque miracula faceret? Solum hic cùm eos corporaliter satiasset, de rege instituendo cogitant. Quis autem ex hoc non videt, solum carnalia eos quæsisse, vt scilicet cibum habere possent abundanter & sine labore. Omnia hæc videbat & cognoscebat Iesus, ideo non eis consentit. Longè aliter faciunt, qui bonum Dei verbum gustauerunt, cibum scilicet illum, quem Christus se daturum infrà pollicetur, & qui gustauerunt virtutes venturi sæculi, lõgè etiam alio sensu dicunt: Hic est verè propheta, &c. Denique & aliter post Deum currunt, longéque alio desiderio festinant ad regnum eius, insuper alio modo regno Dei vim faciunt, ac per violentiam diripiunt, quotidie dicentes: Adueniat regnũ tuum. Circa hunc igitur locum primò videmus quàm carnaliter vulgus Iudæorum promissiones Dei intellexerit. Nisi carnaliter intellexissent, nunquam terrenum regem & regnum quæsissent. Deinde declarat hoc factum, quid caro in Christo quærat, nempe sua cognata, hoc, carnalia & humana. Propositus est nobis Christus, vt in ipso quæramus peccatorũ remissionẽ, iustitiã, vitã æternã. At carnalis homo nihil in ipso quærit nisi licentiam, carnalemq; libertatem, & vẽtris saturitatem: Qui enim de terra est, de terra loquitur & cogitat. Imò ea est carnis natura, vt omnibus Dei donis abutatur, ac longè alia in his quærat, quàm Deus velit. Sic carnalis homo in creaturis, quæ ad vsum nostrum datæ sunt, & ad id, vt Deus cognoscatur & timeatur, nihil aliud quærit, quàm voluptatem: Et cùm per eas in creatorem duci deberet, in ipsis hæret, ipsasque adorat. Sic in lege, quæ ad cognitionem peccati tantùm data erat à Deo, carnales Iudæi iustitiam quærebant. Sic carnales quique etiam nunc in potestate gladij, non id quod Deus vult quærunt, sed tantùm ambitionem, superbiam, &c. imò & in his, quæ ad spirituale regimen pertinent, carnales illi pastores, tantùm quærunt honorem, diuitias, ocium, delitias, cùm Christus eos cõstituerit in doctores, rectores, Apostolos, &c. non ob aliud, quàm ad ædificationem corporis sui, &c. Sic igitur vbique in-

Psalm. 2. Zach. 9. Luc. 24. Acto. 1. Phil. 3. Gene. 3. Gen. 25. Hebr. 6. Matt. 11. Matt. 6. Ioan. 3. Ephe. 4.

inuenimus quosdam, qui tãtùm propter ventrem Christum quærunt.

Fugit iterum in montem solus.]

Fugit Christus, quia non ab hominibus accipit, sed hominibus dat regnum. Fugit, quia regnum eius non est de hoc mundo, non est carnale, non consistit in externis diuitijs, potentia, pompa, &cæ. Imò ideo venit, vt doceret hæc contemnere. Regnum autem eius, est regnum veritatis, iustitiæ, pacis, ac vitæ æternæ. Quanquam enim in toto orbe dominetur, non tamen dominatur pro mũdi huius ratione, nec affectat tale regnum. Fugit igitur, non quòd super fideles regnare nolit, sed quòd regnandi expressiora signa in futurum differt. Fugit, quia venerat ministrare, non vt sibi ministraretur. Fugit, non enim venerat reges occidere, sed regibus iustè regnandi scientiam prædicare, non regna terrarum tributis & vectigalibus premere, sed quod deerat tam regibus quàm populis, de thesauro regni cælorum vitæ æternæ donaria proferre. Longè alium hostem debellaturus erat, quàm Tiberium Cæsarem, aliamque capturus erat bestiam, quàm Romam, tũc temporis Iudæorum dominam. Fugit præterea regnum, ne populo seditionis contra Cæsarem atq; adeò peccati & perditionis occasionem præstaret. Qui enim seditionem contra potestatem mouet, peccat, & iustè ob id perit, id quod Christus ipse dixit: Qui gladium accipit, gladio peribit. Demum fugit, ne aduersarijs calumniandi occasionem præstaret: Qui enim etiam sine hoc eum vt seditiosum persequebantur, quantò magis cum persecuti fuissent, si regnum à populo oblatum acceptasset. Sic in hunc vsque diem fugit ab his, qui tantùm carnalia in ipso quærunt: quia nulla illos donorum suorum spiritualium parte respicit, & circa viles sarcinulas occupatos, scilicet ventri & turpitudini deditos despiciens, solis illis se impendit, qui spiritualia in ipso quærunt, quiq; dicere possunt: Nostra conuersatio in cælis est. Non sine causa igitur Christus hic ad regnum quæsitus fugit, quæsitus ad mortem, sponte occurrit. Primò enim per hoc damnauit superbiam, auaritiam & ambitionem nostram & molliciẽ. Secundò docuit gloriam mundi contemnere, qua nihil vanius: nec timere mũdi aduersa, quibus nihil breuius. Tertiò per hoc re ipsa docuit parua esse, quæ in hoc mundo videntur maxima. Putabant illi se rem magnam Christo offerre, at ipse eam vt paruam contempsit. Longè aliter nos iudicamus. Fugit autẽ Christus ad montem: is enim locus, vt supra dixi, illi congruebat. Deinde post factum miraculum ascendit in montem, gratias acturus Deo, itemq; oraturus pro populo. Solus autem ascendit, tum vt secretius oraret, tum vt videret populus, eum cum discipulis non ingressum in nauim, sicq; fides sequenti miraculo fieret.

Ioan. 18. Mat. 20. Mat. 26. Philip. 2 Ioan. 6.

Vespere autem facto, descenderunt ad mare]

Historiam hanc in Matthæo plenius tractaui, ideo hic breuiter transire volo. Est autem miraculum hoc tanto maius, quantò grauius est periculũ maris quàm alia pericula. In maris enim periculo nec effugium est, nec auxilium: in alijs periculis aliquando effugere, vel ab hominibus adiuuari possumus. Docet igitur miraculum hoc, etiam in maximis periculis non esse desperandum. Quod autem hic dicitur, discipulos descendisse ad mare, Matthæus expressiùs dicit: Coëgit discipulos ad nauim, &c. vt videas eos ægrè à Christo auulsos, quamuis in deserto essent. Nec mirum. Vbi enim malè esse potest cum illo? & vbi bene esse potest sine illo? Quàm dissimiles Apostolis nos sumus, qui tam facilè à Christo auellimur & fugimus. Ideo autem solos reliquit discipulos, vt maius eis sui desiderium faceret. Deinde vt ipso facto discerent, quàm graue sit solum relinqui. Postremò, vt miraculo locum daret, ac potentiam suam clariùs ostenderet. Non autem caret mysterio, quòd Christus cum Apostolis mare transijt, sed postea montem conscendens, ipsos denuo ad naues cõpulit. Postquam enim semel fluctus nostræ mortalitatis transijt, & aquæ mortis introierunt vsque ad animam eius, iam ad ipsas passionis aquas non reuertitur: Resurgens quippe à mortuis, iam non moritur. At verò nos, qui illum transeuntem aquas secuti sumus, baptizati scilicet in

Mat. 14 Psal. 68. Rom. 6.

morte

morte eius, tamen multas adhuc aquas & longum mare transire habemus, id est, tempestates tribulationum & etiam vitiorum. Interim Christus in monte est, ad dexteram scilicet Patris, interpellans pro nobis: non genu flexione, vt hic fecit, sed naturæ nostræ in semetipso repræsentatione, nec vnquã reuersurus est ad aquas, nisi per omnipotentiam suam.

Rom. 8.

Venerunt Capharnaum.]

Anticipatio est vel recapitulatio. Priùs enim ostenditur, quòd trans mare Capharnaũ venerint, deinde narratur qualiter venerint: sicut in Genesi per anticipationem dicitur: Creauit Deus hominem, &c. masculum & fœminam creauit eos. Postea autem narratur quomodo id factum sit, &c.

Gene. 1.

Et tenebræ iam factæ erant, &c.]

Magnitudinem periculi describit ex tribus. Primò [Tenebræ (inquit) erant.] Nox ex seipsa horrorem habet, etiamsi nihil aliud accedat, multò magis cùm alij terrores superueniunt. Quòd si adeò terrent corporales illæ tenebræ, quantum terrere debent tenebræ spirituales, itemq; tenebræ exteriores & sempiternæ, in quas impij conijcientur. Secundò, Non venerat ad eos Iesus. Fuerant quidem etiam priùs in periculo maris, sed tunc Christum secum habebant, quem & dormientem excitabant. Hic autem soli erant. Quantumuis autem grauis sit tentatio, aliquo tamen modo leuior fit, si ex altera parte videamus Christum, hoc est, si in alijs rebus Dei sentiamus consolationem. Vix enim vnquam tribulationem immittit Deus, vt non iuxta hoc etiam bonum aliquod ostendat. Grauissima autem tentatio est, cùm etiam Deus se omnino abscõdit, id quod ipse Christus in cruce expertus est, quum diceret: Deus meus, vt quid me dereliquisti? Tertiò, mare exurgebat, nec simpliciter, sed magno vento. Mare etiamsi placidum sit, tamen plenum est periculis, quoad hominem terrestrem, quanto magis quum tempestuosum est? Ostendit igitur ex omni parte territos fuisse apostolos: Erat nox, aberat Christus, exurgebat mare. Non autem casu aliquo aut fortuna hæc tempestas coorta est, sed prudenti Christi dispensatione, quò ardentius ipsius præsentia desideraretur, & discerent quàm necessarius illis esset in aduersis. Ob has causas etiam adhuc omnes pij homines tẽtantur. Obserua quòd vbi tenebræ sunt & Christus abest, statim mare exurgit. Ignorantia enim & gratiæ defectus, sunt causa, quòd venti tentationum & vitiorum in nobis exurgunt. Obserua item, quòd nocte imminente turbatur mare, quo præsignatum est, quòd præsẽte fine mundi, crescent errores, terrores, iniquitas, infidelitas. Luce enim (quæ charitas est) deficiẽte, crescunt iræ, inuidiæ, &c. Iuxta illud: Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Signanter autem tempestas illa tanto miraculo sedata, sæculi turbines significat, quos tunc saluator calcat & mitigat, cùm clamanti ad se Ecclesiæ pacem & quietem reformat, tempore opportuno. Ventus igitur magnus & vrens Diabolus est, qui tum habẽs iram magnam, vehementius flauit, & corda malorum amplius suo furore turbauit, quando nauiculam discipulorum Christi, id est, sanctam eius Ecclesiam vidit agi per mare huius sæculi.

Mat. 13.
Matt. 8.
Mat. 27.
1. Ioan. 3
Mat. 24

Cumq; remigassent stadia, &c.]

Hic primò indicat magnitudinem periculi, quòd scilicet in tantis terroribus non prope littus, sed longè aberant, imò vt Marcus ait, in medio mari. Secundò pertinet etiam ad magnitudinem miraculi, quòd Christus tanto spacio super mare ambulauit, nempe ad minus viginti quinque stadia. Tertiò docet hoc verbum, vt exemplo apostolorum non statim oborta tempestate, remos abijciamus ac desperemus, id quod mali faciunt, sed eo fortius laboremus, confidamus & oremus. Postremò sicut hic quantumcunq; mare sæuiebat, tamen nauis interim semper procedebat, sic quãtascunq; Ecclesia passa est tẽpestates, semper tamẽ processit, &c.

Marc. 6.

Vident Iesum supra mare ambulãtem.]

Vel hic videmus verum esse illud Psalmi: Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificauerunt animam meã. Sicut enim triplicem terrorem in apostolis vidimus, sic hic videmus triplicem consolationem. Primò enim contra terrorẽ tenebrarũ & noctis,

Psal. 93.

vident Iesum. Quid autem officere possent tenebræ, præsente Iesu? Secundò, contra terrorem, quem conceperant de absentia Christi, iam vident eum naui proximum fieri. Tertiò contra terrorem fluctuum & maris, vident Iesum ambulantem, & calcantem fluctus. Per hoc autem primò ostendit, se Dominum esse maris. Secundò ostendit, se facilè posse supprimere & calcare & mitigare omnes fluctus sæculi. Hinc Esther ait: Si tantùm decreueris, confestim saluabimur. Hic igitur videmus verè dixisse Paulum: Non patitur Deus vos tentari, supra id quod potestis, &c. Item Esaiam: Noli timere. Iacob meus es tu: Si trãsieris per aquam, flumina non operient te, &c. Item, Cum ipso sum in tribulatione. Obserua autem quòd discipuli vespere quidem nauim ingrediuntur, sed mane saluantur: quamdiu enim mundus hic & dies præsens durat, non cessant tentationes, sed mane futuri sæculi illucescente perfectè liberabimur. Ad vesperum demorabitur fletus, ad matutinum lætitia, ait Dauid. Tunc enim absterget De⁹ omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Obserua quòd Christus non ab exordio tempestatis eos liberauit, sed cum eam tota fermè nocte tolerassent, ac proxima esset desperatio, tunc affuit. Non enim sine causa dicitur: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Obserua item, quòd Christus nocte venit ad liberandos suos, quia mundo non sperante, aderit dies iudicij, quo liberabuntur pij. Hinc Paulus: Dies Domini (inquit) sicut fur in nocte ita veniet.

Esth. 13. 1. Co. 10. Esai. 43. Psal. 90. Psal. 29. Apoc. 21. Psalm. 9. 1. The. 5

Et timuerunt.]

Non suspicantes Christum, sed spectrum esse. Absente autem Christo, terret etiam sonus folij volantis. Hinc vides q̃ exiguam fidem habuerũt. Si etenim Christum auxiliatorem esse verè credidissent, spectrum aut totam Satanæ cohortem non formidassent. Satan victus est, Christus victor: quid igitur times, si Christum per fidem possides? Sicut autem apostoli timuerunt Christo fluctus calcante, sic veri Christiani timent, quum vident deprimi altitudinem sæculi, ac admirantur dicentes: Iustus & verus es Domine, &cæ.

Leui. 26 Deut. 28 Apo. 16.

Ego sum, nolite timere.]

Hæc est illa consolatoria vox, quæ omnes tempestates sedat, omnes terrores expellit, plenamque pacem & gaudium pijs præstat. Hanc vocem nisi audiamus, hoc est, nisi credamus Christum esse in tribulatione nobiscũ, semper trepidamus. Obserua autem quòd hæc vox: [Ego sum,] longè aliter sonat in auribus impiorum, id quod infrà videbimus. Obserua item, quòd Christus non omnem prohibet timorem. Est enim bonus timor quo timemus peccare, Deum offendere, gratiam perdere. Hunc non prohibet Christus, imò exigit. Qui enim non timet, vel sine timore est, non iustificabitur. Item, Beatus homo qui semper est pauidus. Solum autem eum timorem prohibet, qui adiunctam habet infidelitatem.

Ioan. 18. Prou. 28

Voluerunt ergo eum accipere in nauim.]

Conscientia territa, vix consolari potest. Nõ satis illi est videre & audire Christum, nisi & apprehẽdat teneatque eum. Ob id etiam Christus nedum videri se permisit & audiri, sed etiam teneri in Sacramento, scilicet altaris, vt scilicet certi simus de eius præsentia.

Et statim nauis fuit ad terram, &c.]

Quatuor miracula in hac historia cõtinentur. Primum, quòd Christus ambulauit super aquas. Secundum, quòd eius virtute Petrus similiter fecit, de quo Matthæus. Tertiò, quòd tempestatem tam subitò fecit quiescere. Quartò, quòd nauim tam repente fecit ad littus pertingere. Eadem in hunc vsq; diem spiritualiter operatur in mundo, &c. Calcat enim altitudinem sæculi, dat virtutem calcãdi etiam pijs hominibus, sedat tribulationes, & facit nos pertingere ad metam. In eum modum & Dauid quatuor necessitates hominum, quatuorq; miserationes Domini describit. Prima necessitas fuit, antequam ad fidem conuersi fuimus. De hac Dauid: Errauerunt (inquit) in solitudine, &c. Ex hac necessitate clamantes liberati sunt: Deduxit (inquit) eos in viam rectam, &c. Secunda necessitas, post baptismum, quum scilicet relabimur in peccata. De hac dicit Dauid: Exacerbauerunt eloquia Dei, &c. sed ex hac quoq; liberat Deus, cùm vincula nostra per potentiam dirumpit, & vectes ferreos confringit, &c.

Mat. 14 Psal. 106.

Tertia

Tertia necessitas, quòd in pœnitentia statim desides & pigri efficimur. De hac iterum Dauid prosequitur: Omnem (inquit) escam abominata est anima eorum. Sed contra hanc, Misit Deus verbum suum, & sanauit eos. Quarta necessitas est externa tribulatio. De hac Dauid. Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos, &cæ. Dominus autem etiam hic statuit procellam in auram, vt sileant huiusmodi fluctus. Moraliter: Nauis hæc pœnitentia est, tum quia ad modum nauis & in principio & in fine angusta est. Pauci enim pœnitentiam arripiunt, multò pauciores perseuerant. Tum quòd pœnitens ad modum nauis nunc in altum subleuatur, hoc est, tantis consolationibus perfunditur, vt sibi videatur tangere cælum. Nunc autem intantum deprimitur, tristitia scilicet & desperatione, vt quasi inferno appropinquare videatur. Huius exemplum habemus in Dauide, Psalmo vigesimonono per totū. Præterea etiam ideo naui comparatur pœnitentia, quia sine hac naui nedum ad patriam non peruenimus, sed & in mari perimus. Iuxta illud, Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Secundò, quia ex hac naui desiliens certò perit, non minùs quàm qui ex materiali naui in flumen se præcipitat. Hinc Ezechiel: Si auerterit (inquit) se iustus à iustitia sua, &c. omnes iustitiæ eius non recordabuntur. Tertiò, quia pœnitentia certò ducit ad vitam. Iuxta illud: Si auerterit se impius ab impietate sua, &c. vita viuet, & non morietur, &cæ. Hæc nauis pluribus periculis & ventis obnoxia est, quo fit vt pauci ingrediantur, & plærique ingressi retrocedant. Alium enim vel impedit vel reuocat superbia, alium auaritia, alium voluptas, alium spes longioris vitæ, alium desperatio, alium præsumptio misericordiæ, &c. Summa, nemo hāc nauim ingreditur, nec in ea semel ingressus permanet, nisi Christus asit, & consoletur adiuuetque.

Lucæ. 13

Ezec. 18.

Ibidem.

Altera die turba quæ stabat trās, &c.]

Hactenus Ioannes in hoc capite breuiter repetijt ea quæ ab alijs quoque scripta sunt: nunc autem progreditur ad describendum sermonem de spirituali cibo, qui nō est aliud quàm ipse Christus, ipsiusque corpus & sanguis. Primò autem occasionem eius sermonis ponit, quæ non alia fuit, quàm quòd carnalis ille populus tantopere quærebat, & mirabatur cibum corporis. Vide autem quanta insania laborabat populus ille. Sentiebant Christum auersari regnum mundanum, videbant eum fugisse, videbant apostolos redijsse, videbant noctem appetere, & cibum deesse: adhuc tamen in alteram vsque diem permanent. Tanta insania laborant, quorum Deus venter est, & qui seditiones amant. Interim Christus ab eis fugit, discipulos sequitur, & apud eos solos manet. Dedignatur enim eos qui tantùm carnalia quærunt, vel qui malum aliquid machinantur. Amisso autem Iesu è manibus, turba miratur: Stabat, inquā, & videbat. Mirabantur, imò ægrè ferebant, consilia sua de Iesu in regem eligendo tam infeliciter cessisse. Impij enim nō tantùm mala proponūt, sed & indignantur, si ea perficere non possunt, cùm pro hoc potiùs gratias agere deberent. Deinde mirabantur, vbinam Iesus esset: non eum inueniebant, nec viderant eum cum discipulis nauim conscendisse: quid igitur aliud suspicari poterant, quàm eum aut pedibus super mare ambulasse, aut à Spiritu Domini trans mare raptum esse? Quemadmodum Abacuc ab angelo legitur portatus vsque in Babylonem: Et Helias sæpe à Spiritu Domini de loco ad locum translatus: sic his qui stant & considerant Dei opera, semper noua occurrunt miracula, quibus ad amorem & laudem Dei incitentur.

Dan. 14
4. Re. 2.

Venerunt autem & aliæ naues, &c.]

Hoc necessariò addit, alioqui posset quis cogitare, quomodo turba trajcere potuit, quum prius dictum sit, nullam aliam nauim affuisse præter eam, in qua apostoli redierant. Quòd autem amisso Christo non diutius manent in eo loco, sed redeunt, sequuntur, quærunt eum, laudabile quidem esset, nisi tam apertè textus proderet insyncerum eorum animum & intentionem. Veri autem Christiani in hunc vsque diem ex bono corde agunt, quòd Iudæi illi ficto animo gesserunt. Qui enim verè pius est, non manet vbi Christus non est. Deinde, semel amissum Christum non cessat quærere,

Psal.26. donec inueniat: Tibi (inquit) dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, &c.

Magister, quando huc venisti?]

Non dicunt, Quare tam cito huc venisti? quare nos reliquisti? Nam non tutum erat in ciuitatibus prodere consilium, quod in deserto habuerant de constituendo rege. Nõdum enim confirmati, nec consensu eius animati erant, vt negotium tantæ rei postulabat. Admodum autem puerile erat, quòd hic quærunt quãdo venerit. Quod enim hac interrogatione poterant assequi emolumentum? Non oportebat quicquam vanũ aut inutile ab illo quærere, cuius diuinas virtutes videbant, cũ sapienter sapientes interrogandi sunt. Vnde Paulus iubet sermonem nostrum sale condiendum esse: Imperito enim sermone, præstantior est taciturnitas. Hinc Sapiens. Si sermo cum intelligentia tibi est, ô fili responde: sin verò non est, manus tua sit in ore tuo.

Colo.4 Eccles.5

Amen amen dico vobis.]

Non respondet ad quæstionẽ eorum, tum quia indigni erant, tum ne videretur ostentare virtutem suam, cùm idipsum ex discipulis cognoscere possent. Deinde arguit eos: Ignaui enim non semper clementer tractandi sunt. Hinc Paulus: Argue (inquit) obsecra, increpa. Et iterum: Peccantes coram omnibus argue. Deinde arguit eos, quòd prauitatem animorum sub suauitate verborum celabant, quasi eum decipere possent blãdis verbis, id quod insanum est sic sentire. Tertiò arguit eos, quòd cùm maiora vidissent miracula, diuinam virtutem arguentia, tamen magis illos commouerit saturitas vnius conuiuij, quàm æternæ salutis desiderium. Quartò etiã ideo eos arguit, quòd de se tam crasse sentirent, vt existimarent ipsum in hoc edere miracula, vt mundanum regnum reciperet à tumultuaria turba, cùm in hoc tantũ seruiret infirmis, vt faciliùs doctrinam eius arripere possent.

2.Ti.4. 1.Tim.5

Quæritis me, non quia vidistis signa, &c.]

Quasi diceret, Appellatis me magistrum, non quòd auidi sitis meæ doctrinæ, sed quòd humana commoda venamini. [Quæritis me,] non ob signa quæ vos ad sublimiora prouocare debuerãt, sed hesterna saturitas vos magis commouet, quàm diuinæ virtutis admiratio: [Quæritis me,] non vt glorificetis Deũ ex operibus suis, non vt fidem vestram confirmetis, non vt iustificemini, sed vt saturemini corporaliter. Arguitur igitur hoc verbo profundissimus ille carnis affectus, quo semper sua commoda quærit, nedum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus. Non quidem malum est etiam temporalia à Deo quærere. Nam Psalmista dicit: Oculi omnium in te sperant Domine. Item, Omnia à te expectãt, vt des illis cibum, &c. Imò Christus ipse iubet à Deo petere panem quotidianum, &c. Si enim non etiam hæc essent expectanda à Deo, cur iuberemur fidere, & prohiberemur esse soliciti. Verùm ea quærenda sunt affectu gloriæ Dei, nõ commodi proprij gratia, item opinione misericordiæ Dei celebrandæ, non carnis desiderio. Sic Iacob pro temporalibus orans: Si (inquit) dederit mihi Dominus panem ad manducandum, erit mihi Dominus in Deum: non dicit, securè & gaudenter viuam, sed erit mihi Dominus in Deum, hoc est, habebo occasionem laudandi Deũ, propter hoc quærebat tẽporalia. Sic & Salomõ carnalia quærit, cùm dicit: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, sed victui meo necessaria. Verũ nõ quærit ea carnali affectu, ideo subdit: Ne vbi satur fuero, mẽtiar ac dicã: Quis est Deus? néue per inopiam furtũ committam, & polluã nomen Dei. Non autem dicit, da mihi necessaria, ne laborare cogar, vel vt in delitijs viuã: Hic enim esset carnalis affectus. Sic etiã Moyses carnalia petit, cũ orat, ne Deus populũ perdat. Petit autẽ hoc spirituali affectu. Ne (inquit) dicant Aegyptij, non potuit eos inducere in terrã, &c. Sic Iudith petebat, & se & populum suum liberari ab hostibus: Non vt securi viuamus (inquit) sed vt sciant omnes Gentes, quòd tu es Deus. Imò etiam spiritualia non nostri commodi gratia, sed affectu gloriæ Dei quærẽda sunt. Sic Dauid remissionẽ peccatorum petẽs, nihil aliud allegat, quàm: Vt iustificeris (inquit) tu in sermonibus tuis. Sic pius quisque non ob aliud iustitiã, salutem, beatitudinem quærit, quàm vt

Psa.144 Psa.103. Lucæ.11 Matt.6. Gen.28. Prou.30 Exo.32 Iudit.9. Psal.50

vt misericordia & gloria Dei in ipso manifestetur: Aperite (inquit) mihi portas iustitiæ, non vt ego bene habeam, sed vt cõfiteri possim Domino. Imò verè pius adeò non affectat suum commodum, vt iuxta ponat, siue saluetur, siue damnetur dummodo ea res cedat in gloriam Dei. Hunc affectum fuisse videmus in Moyse cùm diceret: Aut dimitte eis hãc noxam, aut dele me de libro tuo. Itemque in Paulo, qui optat esse Anathema pro fratribus suis, &c. Hunc affectum lex exigit, cùm dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Caro autem quicquid à Deo quærit, siue carnale sit, siue spirituale, sordidata opinione & carnali affectu quærit. Quærit diuitias, non vt possit eleemosynas dare, &c. sed vt possit delitiosè viuere. Quærit filios, non vt Deus in eis glorificetur, sed vt hæredem habeat. Orat pro sanitate, non vt melius Deo seruire possit, sed sui commodi gratia, &c. Imò etiam in ipsis spiritualibus tantùm suum commodum spectat: Orat pro iustitia, pro vita æterna, pro gloria cælesti, non vt Deus glorificetur, sed vt ipsa bene habeat. Quòd si sciret, Deum non habere cælum, non elargiri gaudium, nõ puniturum peccata, ne tantillum quidem in nominis eius gloriam ageret. Hoc affectu hypocritæ Deo seruiunt, orant & venerantur eum, &c. Videmus autem hic, hunc affectum Christo admodum ingratum esse: [Quæritis (inquit) me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis, &c.] Docet aũt nõ verã esse pietatẽ, deuotionẽ, dilectionẽ, vbi Deus non propter se, sed propter sua dona amatur, quæritur, & veneratur. Quemadmodum in externis non est vera amicitia & constans, quæ tantùm beneficia quærit: Est amicus (inquit Sapiens) mensæ, non permanebit. Et alius: Multi colunt personam potẽtis, & amici sunt munera tribuentis. Econtra autem Dauid: Quid (inquit) mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Deus pars mea in æternum. Quasi diceret, Non quæro tua, sed te: Mihi (inquit) adhærere Deo bonum est, &c. Tãgit igitur hoc verbum omnes, qui Deum propter aliud quàm propter ipsum quærunt & sequuntur. Item eos, qui etiam in spiritualibus vel officijs, vel statibus, vel operibus, nihil aliud quàm temporalia quærunt. Non esuriunt nec sitiunt iustitiam, sed solam carnis curam facere cupiunt in concupiscẽtijs. Videat igitur quisq;, qua mente ad Deum accedat, &c.

Psal. 117
Exo. 32.
Rom. 9.
Deut. 6.
Eccle. 6.
Prou. 19
Psal. 72.
Matt. 5.
Rom. 13

Operamini, non cibum qui perit, &c.]

Omnis Christi actio, nostra est instructio. Quos enim paulò ante fugerat, nũc rursus instruit, in vtroque autem aliquid significare voluit. Quòd enim priùs eos fugit, ostendit sibi displicere carnalẽ eorum affectum. Quòd autem nunc denuo se eis reddit, ostendit non statim à Deo abijci eos, qui imperfectionis adhuc aliquid habent. Obserua item, quid cum eis agat, arguit & instruit, prius tamẽ arguit. Arguit, inquam, quia reprehensibiles erant: Instruit autem, quia non venit, vt nobiscum contẽdat & clamet, calamumque quassatum confringat, &c. sed vt erigat, consoletur, alioqui nihil plus præstaret quàm Moyses. Priùs tamen arguit quàm docet, quia carnalis homo nunquam attendit quæ dicuntur, nisi priùs concutiatur. Pulcherrimam autem doctrinam vnum hoc verbum habet, imò plures. Nã singula verba nõnihil docent. Primò enim cùm dicit: [Operamini,] falsam eorum opinionem reijcit, qua putabant se sine labore habituros cibum corporis, si tantùm Christum sequerentur, id quod & plærique nostrum in spiritualibus sentiunt, nempe, quòd conuersis ad Christum, non opus sit aliquo labore aut opere, hoc autem reijcit Christus in verbo [Operamini.] Per hoc enim, quod populum semel sine eorum labore cibauit, non sustulit communia illa media, per quæ Deus nos pascit, vt sunt labores manuũ. Nec per hoc, quod promisit spiritualia bona, nos ab omni opere & labore absoluit. Idem enim qui dixit: Dabo, etiam dicit [Operamini,] imò priùs dicit [Operamini.] Nisi enim quæsieris, & quod tuum est feceris, nihil planè accipies, quantumcunque promiserit Deus. Habet quidem Deus vtranque manum plenam: In dextera longiturnitatem dierum, in sinistra diuitias & gloriam, sémperque dare paratus est, nõ tamen otiosis, sed orantibus, pulsantibus, quærentibus. Nec simpliciter dicit: Quærite, non cibum qui petit, &cæ. sed Ope-

Esai. 42
Prou. 3
Lucæ. 11

Operamini, vt scias magnam à nobis requiri diligentiam, feruorem, studium incessabile, qualia videmus in his, qui summo studio temporalia quærunt, próque his consequendis, nihil omittũt, nullum laborem fugiunt. Vides igitur, vitam Christianam, non esse vitam otiosam. Sed quidnam illud tam magnificum est, quod tanto studio quærere debemus? Num temporalia? Nequaquam. His enim plus satis inhiamus, etiam iniussi, vt magis freno hic opus habeamus, quàm stimulo. Vnde Christus: [Operamini (inquit) non cibum qui perit.] Non prohibet laborare pro cibo corporis, imò hoc omnibus præceptum est: In sudore (inquit) vultus tui, vesceris pane tuo. Et David: Labores manuum manducabis, beatus es, &c. Et Paulus: Qui non laborat, non manducet. Et iterum: Qui furabatur, non amplius furetur, sed laboret manibus suis, &c. Solos autem eos retrahit Christus, qui omnem sollicitudinem & studium diuitijs cõparandis impendunt. Contra quos & alibi dixit: Nolite solliciti esse, &c. Hæc enim Gentes inquirunt. Signanter autem dicit: [Cibum, qui perit,] quo nomine nedum cibum corporis, sed omnia temporalia intelligit, quæ cibant quidem ac reficiunt corpus, sed non permanent. Quodcunque enim in mundo magnum & delectabile videtur, cibus est, qui perit. Hinc Christus monet: Nolite thesaurizare super terram, vbi erugo demolitur, &c. Et Ioãnes. Nolite diligere mundum, nec quæ in mundo sunt. Transit enim mundus & concupiscentia eius. Et Paulus: Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem. Et Esaias. Quare appenditis argentũ & non in panibus, &c. Vis autem vt non pereat cibus tuus corporalis, fac secundum consilium Sapientis: Mitte panem tuum super aquas, & post tempora multa inuenies eum. Non enim perit, quod in pauperes erogatur.

Gene. 3. Psal. 27. 2. The. 3. Ephe. 4. Matt. 6. Matt. 6. 1. Ioan. 2. Galat. 6. Esai. 55. Eccle. 11.

Sed qui permanet in vitam æternam.]

Quia adhuc generaliter loquitur, possumus per hunc cibum intelligere quicquid ad vitam animæ pertinet, vt est gratia, iustitia, &c. Hæc enim non pereunt, imò etiam pereunte corpore, adhuc permanent spiritualia bona. Hinc de iusto dicitur: Panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, &c. Huc igitur Christiani studia sua & labores conuertere debent. Hinc Christus. Primùm quærite regnum Dei, &c. Huc pertinet, quòd ante & post panem quotidianum, nos iussit petere spiritualia. Atque vtinam vel dimidiam curarum partem, ad iustitiam comparãdam collocaremus, quas ad victum acquirendum impendimus. Fieri enim nõ posset, vt non iustiores euaderemus.

Esai. 33. Matt. 6.

Quem Filius hominis dabit vobis.]

Operari & quærere nos iubet, se autem daturum promittit, vt discamus nõ laboribus nostris asscribere bona quæ habemus, sed gratuitæ eius bonitati. Signanter autem dicit: [Filius hominis dabit vobis,] cum potuisset dicere. Filius Dei dabit. Est enim humanitas Christi, quasi instrumentum diuinitatis, quo exequitur & executus est quæ salutis nostræ sunt. Itẽ Filius hominis dabit, quia in humanitate sua nobis ea bona meruit. Tertiò ideo sic loquitur, vt sciamus etiam humanitatẽ Christi nobis vtilem, contra eos, qui ad Christum trahunt, id quod infrà dicitur. Caro nõ prodest quicquam.

Ioan. 6.

Hunc enim signauit Pater Deus.]

Sumus & nos filij hominum. Iuxta illud: Filij hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt, sed hũc præ alijs signauit Pater. Primò enim signauit eũ sua ipsius imagine: Est enim Christus secundum naturam diuinam, expressa imago Patris, splendor gloriæ & figura substantiæ eius. Secundò signauit eum nomine suo. Iuxta illud: Erit nomen meum in illo. Excepto enim quòd ille Pater, Christus Filius dicitur, quodcunque aliud nomen Deus habet, etiam in Christo est. Nam æquè vt ille vocatur Dominus, Deus, omnipotens, increatus, immẽsus, æternus, &c. Tertiò signauit eum Spiritu sancto: Vnctus enim est Christus hoc oleo lætitiæ præ participibus suis. Nam se totum Deus Pater, vnà cum omnibus bonis suis, in Christum effudit: in hunc omnes sapientiæ & sciẽtiæ thesauros recondidit: Ipse thesaurus omnium sæculorum est: Et de plenitudine eius omnes & acceperunt & accipiunt. Quartò signa-

Psal. 35. Hebr. 1. Exo. 3. Psal. 44. Colo. 2. Ioan. 1.

uit eum magnis miraculis, quibus palam ostendit, ipsum esse, per quem velit nobis succurri. Quintò signauit eum proprio testimonio, & propria voce ostendit. Hic (inquit) est Filius meus dilectus, &c. Nullus autem hominum sic à Deo signatus est. Quis enim natura Deus est? quis sic nomen Dei habet? quis in tanta plenitudine spiritum accepit? quis tanta miracula ex seipso facere potuit? quis tã euidens testimonium à Patre suscepit? quis propria virtute potuit aut potest à morte resurgere, in cælum ascendere, aut Spiritum sanctum impartire? Hunc igitur Pater signauit: Non quicunq; Pater, sed Deus, sed ad quid eũ signauit? vt sciamus vbi salus quærẽda sit, & certi simus, quòd per Christum salutẽ consequi possumus. Omnia enim hæc ad confirmationem fidei nostræ dicuntur. Hinc Paulus: Accedamus cũ fiducia ad thronũ gratiæ, &c. Hunc enim posuit Deus propitiatorẽ per fidem in sanguine eius, &c. Nec est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluos fieri credentes, quàm nomen Iesu.

Matt. 3. Hebr. 4. Rom. 3.

Quid faciemus, vt operemur opera Dei]

Si ex animo hæc dixissent cõmendandi essent. Quid enĩ laudabili⁹ homo facere potest, q̃ semper quærere & inuestigare Dei volũtatem? Sic Dauid: Vias (inquit) tuas Dñe demonstra mihi. Et iterũ: Doce me facere volũtatem tuã. Verùm non erat cor huius populi rectum cum Domino. Potest autem sic accipi, vt quasi irrisoriè hæc dixerint: Quasi diceret, Magna promittis, si hæc præstare posses commendandus esses. Age igitur & nos doce, quomodo ad hoc pertingamus. In hunc modum etiam mulier Samaritana irridet Christi promissionem: Domine (inquit) puteus altus est, & non habes in quo haurias: Vnde ergo habes aquã viuam? Sic igitur sapientia Dei stultitia videtur hominibus, sicut econtra sapientia mũdi, verè stultitia est apud Deum. Vel verbũ hoc sic potest accipi, quòd ex contemptu ac fastidio quodam ac præsumptione dictũ sit, quasi iam antè satis è lege eruditi essent, quæ opera Deus ad parandam iustitiam efflagitaret: Ac si dicere vellent. Non opus est vt nos doceas, cùm legem habeamus à Deo datam: Nec opus est, vt nos moneas, cùm iam dudum videris nos studiosè legem obseruasse. Sic nimirum Pharisæi & hypocritæ putant se omnia scire, itémque se legem & præcepta egregiè implesse, ac magna meruisse. Sic adolescens ille ex eadem superba persuasione dicebat: Hæc omnia seruaui è iuuẽtute mea. Sic alius quidam Pharisæus adeò mirabatur sua opera, vt vel hinc etiã coram Deo gloriaretur. Cõtrà pius homo semper agnoscit & confitetur, se plura ignorare, imò planè ignarum in rebus diuinis, ideo semper petit illuminari, doceri, dirigi, &cæt. Item pius homo ingenuè fatetur, se non satisfacere legi, sempérque cum Paulo dicit: Lex spiritualis est, ego autem carnalis. Item, Non inuenio in me bonum. Item, Nondum arbitror me apprehendisse. Item, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

Actio. 4. Psal. 24. Psal. 124. Ioan. 4. 1. Cor. 3. Mat. 19. Luc. 18. Rom. 7. Philip. 3. 1. Cor. 4.

Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, &c.]

Quamuis sæpe legamus Christũ non respondisse fictè interrogantibus, hic tamen ipsis respondet ad maiorem damnationem eorum. Iuxta illud: Si non venissem, & locutus eis fuissem, &c. Sensus autem verbi est, quasi diceret: Scio præsumptionem vestram, qua vobis de lege ac operibus vestris placetis, operibus vestris tribuitis iustitiam, non autem gratiæ & misericordiæ Dei: Ego autem dico gratissimum & acceptissimum opus esse, credere ac confidere in Dei misericordiam, quam mundo iam offert per me Filium suum. Conuincit igitur eos hoc verbo, quòd non intelligant legem. Non enim data est lex, vt iustificet, sed vt ostendat peccatum. Secundò docet, ad iustitiam parandam nullum opus satis esse, nisi assit fides in Iesum Christum. Tertiò eos, qui in operibus confidunt, dirigit ad fidem, sicut in Hieremia dicit: Holocausta addite victimis vestris, &cæt. Non sum locutus de verbo holocaustorum, sed hoc dixi, Audite vocem meam, &c. Sic Christus: Si feceritis oĩa quæ præcepta sunt, dicite: Serui inutiles sumus, hoc est, etiam si magna feceritis, non tamen in ipsa opera confidere debetis, sed in misericordiam Dei. Quartò eos, qui tantùm miran-

Ioan. 15. Rom. 7. Hiere. 7. Luc. 17.

mirantur externa opera, hoc verbo dirigit ad interna, quæ sunt fides, spes, charitas, ostendens ea longè præstare externis. Sic & in Esaia gloriantes de externis, ad interna mittit: Ne, inquit, offeratis sacrificium frustra, &c. sed lauamini, mundi estote, &c. Idem facit Esaiæ lviij. Sic Christus adolescentem de operibus gloriantem dirigit ad abnegationem sui ipsius: Vnum, inquit, tibi deest: Vade vende omnia, &c. Sic & in alio loco, Pharisæe, inquit, cæce, munda prius quod intus est. Vide autem & emphasim verborum. Iudæi de operibus loquūtur in plurali. Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Christus autem in singulari: Hoc est opus Dei, subindicans hoc vnum omnibus alijs præponderare, imò omnia alia sine hoc nihil esse. Sic ad Martham dicit: Sollicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium: nō quidem prohibet aut damnat plura illa, sed præfert vnum hoc, id est, fidem in misericordiam Dei. Fidem autem nominat opus, quia est radix & origo operū bonorum. Verùm non qualecūque opus, sed opus Dei. Dicitur autem fides opus Dei: Primò, quia Deus omnium maximè eā efflagitat, & exigit. Hanc enim etiam à primo homine exegit, ideò statim in initio verbum suum dedit ei: Secundò dicitur opus Dei, quia Deo summè placet. Sic in Genesi dicitur: Credidit Abrahā Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Et Paulus: Sine fide impossibile est placere Deo. Tertiò dicitur opus Dei, quia est donum Dei non viribus nostris parabile, vt qui gloriatur in Domino glorietur. Quartò fidem dicit opus Dei vel diuinum, vt indicet, cultum fidei tantò meliorem cultu legali, quantò diuina præstant humanis. Sic & in Psalmo cultum fidei alijs sacrificijs præfert Deus: Non, inquit, in sacricijs arguam te, &cæ. sed inuoca me in die tribulationis, &c. Signanter aūt dicit: [Vt credatis in eū: Aliud est enī credere Deū, credere Deo, & credere in Deū. Priora duo possunt etiam impij, vltimū autem soli pij homines. Credere enim in Christum, non est res gestas eius nosse. Hoc enim & Satan nouit: nec est meminisse aut secum cogitare, Christum passum esse & resurrexisse. Nā & impij harū rerum meminerunt, & de his cogitant, in nullo tamen meliores effecti. Sed est certa, firma, & stabili fiducia, Christum omniaque eius bona complecti, eisque toto corde, tota anima, totisque viribus inhærere. Sic enim Paulus ait: Fides est substātia sperandarum rerum, &cæ. Hoc igitur opus à nobis exigit Deus. Hinc Ioannes: Hoc est præceptum Dei, vt credamus nomini filij eius.

Esaiæ.1. Mat.19. Mat.23. Luc.10. Genes.2 Gene.15 Hebr.11. 1.Co.10 Psal.49 Hebr.11 1.Ioan.3

Quod ergo tu facis signum, vt videamus, &c.]

Vide inconstantiam vulgi, cui prius acclamauerāt, hic est verè propheta, &c. eum nunc indignum iudicant, cui sine nouo signo credant. Sic impij quique in prosperis confitentur Deum, cum eis benefecerit, in aduersis autē vel palàm blasphemant vel saltem occultè cogitant, Quis est Dominus, vt seruiamus ei, &c. Pius autem quisque constanter Deū glorificat, nedū in prosperis, sed & in aduersis. Sic Iob: Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Et iterum: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Sit nomen Domini benedictū. Deinde produnt Iudæi hoc verbo, se esse imitatores Patrum suorū, quibus nulla sufficiebant signa, cū tamen nulla gens tot tantáque signa vidisset. Vnde & olim Dominus commotus dixit. Vsquequo non credet mihi populus iste? Tentauerunt me iam per decē vices. Sic hi, quamuis paulò ante signum viderant, nunc tamen aliud requirunt. Sed generatio praua signum quidem quærit, sed non datur ei signū. Sic impijs nihil satis est, semper maiora quærunt, semper incredulitatem suam aut excusant, aut in Deū reijcere conantur: Cur, inquiunt, non facit signa, sicut ab antiquo? Si Christus ipse adesset, crederem. Si quis ex mortuis resurgeret, crederem: sed errás. Si Moysen & Prophetas nō audis, neque Christum audires. Satis supérque vidisti & audisti, si credere velles. Abundè enim Deus quod suum est fecit, nulla tibi remanet excusatio. Obserua, quòd qui in signa tātùm respiciūt, his nihil sufficit, nisi semper signa videāt: Qui autē in verbum & veritatē Dei respiciūt, hi constātes sunt, nec alia quærūt. Sciunt enim verbū Dei fallere non posse, dicuntq; cū Iob. Etiāsi occiderit me, sperabo in eum.

Psal.48. Iob.21. Iob.1.et.2 Num.14 Matt.12 Luc.16. Iob.13.

Quid

Quid operaris?]

Nedum inconstantes & incredulos, sed etiam ingratos se ostendunt, dũ benefacta Christi attenuant. [Quid, inquiunt, operaris, &c.] Magna enim ingratitudo est, Dei opera, quæ in se magna sunt (Magna enim opera Domini) & ad vtilitatem nostram consolationemque fiunt, attenuare. Sed hic est fructus incredulitatis, sicut econtra qui verè credit, is semper & omnibus gratus est, quantumuis etiam paruis rebus.

Psal. 110

Patres nostri manducauerunt manna.]

Psal. 73.

Peccatum peccato addunt. Sic enim iniquitas eorum, qui oderũt Deũ, ascendit semper. Peccauerant in eo, quòd verbo Dei credere noluerũt, nisi viso signo. Secundò, quòd insignia illa Dei opera, quæ per Christum fiebant, attenuabant: Nunc autem alia peccata addunt. Primò quòd non quoduis signum recipiunt, sed ceu præeuntes illi præscribunt, cuius generis signum sibi velint edi. Quæ autem maior proteruia, quàm Deum velle cogere, eiq; leges præscribere? cùm hoc non sit hominis, sed humiliter dicere: Fiat voluntas tua. Secundò, quòd ex tam multis signis, quæ veteri illi populo exhibita sunt, illud potissimum eligunt, quod ad pastũ facit. Quo verbo planè produnt, se de nulla alia re, quàm de ventre solicitos, ac manifestè ostẽdunt, se tantùm ob id Moysen obseruare, aliàs nec illi credituros. Vide autem, quàm magnificè de manna loquantur: [Patres, inquiunt, nostri manducauerunt,] non quemcunque carnalem cibum aut vulgarem, sed manna. Addũt: In deserto, vt signum hoc extollant. Præterea citant scripturam, quæ dicit eum panem è cælo venisse. Omnia hæc sic exaggerant, vt miraculũ à Christo factum extenuent. Iam, verum quidem erat, quòd Patres eorũ manna manducauerant. Hoc enim apertè scriptura tradit. Nec malum erat, quòd tam magnificè opus Dei prædicabãt: Nam opera Dei confiteri, honorificum est. Malũ autem erat, quòd solùm illud cõmendabãt, quod pro ipsorũ ventre erat, non autem alia, in quibus non minùs mirabilis apparuit Dei omnipotentia. Deinde malum erat, quòd miraculũ illud de manna non propter gloriam Dei extollebant, sed ad extenuationem operum Christi. Sensus enim verbi est, quasi dicerent. Quòd semel cibasti quinq; millia hominum, valde parum est ad hoc, vt tibi credamus: Maius fuit, quòd Patres nostri manducauerunt manna, non panem de terra creatum, sed è cælo datum: nõ quinq; millia hominum, sed exceptis mulieribus & paruulis, sexceta millia pugnatorum satiantem, non semel aut bis, sed totis xl. annis. Quid tu tale operaris? &cæ. Hoc modo tentantes, putabant se posse extorquere quicquid ille facere poterat, quasi continere se non valens, & festinans ad gloriam, mox talia facturus esset signa, quæ superba eorum cupiditas ambiebat. Poterat quidem Christus etiam nunc pluere super illos, sicut puluerem, carnes, & sicut arenam maris volatilia pẽnata. Verùm sicut Patres ipsorum non poterant satiari miraculis, nisi sola morte sua, tentantes & murmurantes tã diu, donec desertum implerent cadaueribus suis, sic & illi non potuerunt satiari signis, nisi solo signo Ionæ prophetæ, quo ita contriti & destructi sunt, cum tẽpli & sacerdotij sui veteribus vmbris, quomodo cucurbita, quæ obumbrabat capiti eiusdem Ionæ, sub vno solis ictu exaruit.

Exod. 16

Tob. 12.

Psal. 77.

Matt. 12

Ionæ. 4.

Non Moyses dedit vobis panẽ de cælo.]

Vide modestiã Christi. Indigni erant, quibus vltra responderet, tamen quia authoritate scripturæ niti videbantur, & ipse in tanta turba etiam haberet suos electos discipulos, de quibus profectus aliqua spes erat, benigniter respondit. Deinde poterat eos arguere, imò ex ipsa scriptura quã citauerãt, eorũ ingratitudinẽ, & contra Deũ murmurationes iam indè ab exordio in eos retorquere: sed vicit bonitas eius malitiã eorum. Præterea poterat verè dicere, se maius signum fecisse, quàm vnquã fecerit Moyses. Nã Moyses nihil in mãna operatus est: alia aũt signa per virgã & precibus effecit: Christus autẽ nec virga nec precib9, sed propria virtute signa fecerat. Verũ nihil horum hic eis obijcit, sed tantũ ad eorum obiecta respõdet, eaq; pulchrè diluit. Primò refellit, quòd signum illud mãnæ non Deo, sed Moysi tribuebãt: Nõ, inquit, Moyses dedit vobis panẽ de cælo, &c. quasi diceret: Nolite Moysen præferre Deo, Moyses minister fuit, nõ author: Nolite propter

Moysen Deum fraudare gloria sua. Docemur hic etiam ea bona, quæ per sanctos accipimus, Deo asscribenda esse. Honorandi quidem sunt sancti, sed non æquandi Deo. Mirari eos possimus, ita tamen, vt semper dicamus: Quis similis Deo in Filijs Dei? Deinde hoc verbo docet insufficientiam Moysi & legis: Moyses, inquit, nõ dedit vobis panem de cælo, hoc est, lex non iustificat. Multi enim legem audierunt, qui nihilo meliores effecti sunt, imò non ob id data est lex vt iustificaret, sed vt peccatum ostenderet. Nolite igitur gloriari de Moyse aut de lege. E cælo vos oportet habere auxiliũ, si vultis iustificari. Secundò refellit id, quod dixerant, mãna è cælo profectum: Non, inquit, verè è cælo profectum est, sed in aëre creatum: dicitur tamen panis cæli, sicut dicimus aues cæli. Ostendit igitur nec mãna eos iustificare potuisse, multi enim illud comederunt, qui tamen iustiores ob id non euaserunt. Nec adhuc posset eos iustificare etiã si de nouo manna ipsis dedisset. Frustra igitur gloriabantur de manna, quòd tantùm corpus cibabat, non iustitiam conferebat.

Psal. 88.

Rom. 7.

Sed Pater meus dat vobis panem, &c.]

Non dicit, Ego dabo, ne eos irritaret, si videretur se Moysi præferre, ideo omnia ad Patrem refert. Multis autem modis ostendit spiritualem hũc cibũ, quem ipse promittit, longè præstãtiorem esse, quàm fuerit manna, siue authorem, siue ipsum munus attendamus. Primò, Pater inquit, meus hunc dat panem. Si igitur vos mouet author, pro Moyse Deũ habetis authorem: pro famulo Dei, Filium habetis Dei. V ter præstãtior est? nónne Filius? Signãter aũt dicit: Dat, non dedit aut dabit, sed in præsenti, hoc est, paratus est cibus, iam vobis offertur, nihil restat, nisi vt eum accipiatis. Tertiò, [Dat vobis.] Vobis, inquã, primo offert panẽ vitæ, vobis misit Filiũ. Quartò, [Dat vobis panẽ de cælo.] Mãna enim nõ de cælo, sed de nubibus venit. Quintò addit: [Verũ.] Non quòd mãna nõ fuerit verus cibus, sed quia fuit figura spiritualis cibi. Christum igitur eiusque bona contẽplantes, iustiùs admiramur & dicimus: Mãhu, quã Iudæi videntes manna illud vetus.

Exo. 16.

Quid enim non admirandũ in Christo?

Panis enim Dei est, qui descendit, &c.]

Adhuc persistit in cõmendatione spiritualis cibi: Manna, inquit, panis Angelorum dictus est, non quòd Angeli eo cibo vtantur, sed quòd nõ aliunde viuunt, quàm ex eo, qui per manna designatus est, cibo: nempe verbo Dei, & Filio. Hic autẽ panis, panis Dei est & dicitur: Non enim est donũ hominũ vel Angelorum, sed Dei donũ, & tam Angelis q̃ hominibus datur, nõ pro ipsorũ meritis, sed pro gratia Dei. Deinde hic cibus sua spõte descendit de cælo, quo Moyses ascendere non potuit, vt inde illum deferret huc. Præterea, mãna vetus non dabat vitam: neq; enim quenquã mortuũ potuit viuificare, imò nec vitã conseruare poterat, nisi ad tempus, insuper ne vnum quidem hominem conseruare potuit, vt nõ periret. Hic aũt panis etiam mortuis dat vitã, deinde eandẽ cõseruat, denique nõ vni homini tantũ, sed mundo dat vitã, hoc est, omnib9, qui ipso vtũtur, imò & Angelis & hominibus, vt viuentes Angeli comedant, & nunquam moriantur morte, qua mortuus est Diabolus: comedant mortui homines, & à duplici morte, corporis & animæ liberentur. Hæc autem tam insignis commendatio spiritualis cibi eò tendit, vt tantò diligentiùs eum quæramus: id quod & Christus etiam alibi vult, cùm iubet nos petere panem supersubstantialem. Deinde vt videamus nos non minora, sed longè maiora habere, quàm Iudæi habuerunt.

Psal. 77.

Matth. 6.

Domine semper da nobis hunc panem.]

Piè quidem videntur sonare hæc verba. Primò enim Dominum vocant. Secundò non petunt eum panem, quem in deserto comederant, sed, [Hunc,] inquiunt, de quo modò dixisti, aduntque semper. Nec quicquam melius posset petere Christianus. Verùm textus palàm indicat, eos non syncerè hæc petijsse. Volunt igitur aliqui, quòd irrisoriè hæc dixerint, audientes Christum tanta promittere, qui nec horreum, nec frumentum habebat. Alij volunt, quòd hoc verbo tentauerint Christũ, num posset præstare, quæ promiserat, quẽadmodum & Patres eorum Deum tentauerant, dicentes: Nunquid & pa-

Psal. 77.

& panem dare potest, & parare mensam in deserto? Verùm quicquid sit de hoc, certum est, quòd carnaliter intellexerunt hunc panem, & carnali intentione eũ petebant. Videlicet, ne amplius esuriem paterentur, ne laborare cogerentur aut mori. Atqui Christus non de corporali, sed spirituali cibo loquitur. Nec eius intẽtio est, quòd qui spiritualem cibum habet, non ampliꝰ sentiat corporalem famem, laborem, mortem. Non enim venit hæc externa, sed tantùm spiritualia mala auferre: nam externa hæc mala nihil obsunt his, qui internè renouati sunt, imò prosunt, quia probant. Verùm carnalis hominis ingenium est, quòd omnia carnaliter intelligit, etiam spiritualissima. Item quòd omnia carnali intentione quærit, videlicet, vt ipse habeat, &c. Pius autem homo scit, quòd verba Dei, spiritus & vita sunt, hoc est, ad animam & spiritualia pertinent: ideo ea spiritualiter intelligit. Deinde omnia spirituali intentione quærit, vt & suprà dictum est.

Ioan. 6.

Ego sum panis vitæ.]

Hactenus in generali de cibo spirituali locutus est: nunc explicat, quis ille sit. Videntur autem hæc verba, reprehensionem habere, quasi diceret: O insensati homines, quàm diu in his carnalibus cogitationibus consistetis, non cogitatis vos etiam animam habere, quæ non minùs cibo suo eget, quàm corpus: non erubescitis, quòd tantùm carnalem cibum somniatis, cùm audieritis, quòd cibus ille, de quo loquor, à Deo datur, & è cælo: Denique & talis est, vt possit dare vitam mundo: Nonne his verbis ad altiora vos ducere volui? Si Deus dat, eximiũ aliquid sit oportet: si è cælo venit, alius certè panis est, quàm qui de terra procreatur. Si vitam mundo dat, efficacior esse conuincitur, quàm manna: [Ego sum panis vitæ.] Verbũ igitur hoc Christi summè consolatorium est. Quid enim homo moriturus dulcius audire posset, quàm Christũ dicentẽ: [Ego sum panis vitæ,] me accipe, & securus eris, Hoc aũt verbo omnes nos ad se inuitat. Idem enim est cum eo, quod alibi dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. ego reficiã vos. Quòd autem dicit: [Ego sum panis vitæ] euidenter ostendit, sese totum, quantus quantus est, cũ diuinitate, anima, corpore & sanguine, hominis cibũ esse, eaq; omnia se homini cõmunicaturum, quẽadmodum olim agnus Paschalis totus edebatur, cũ capite, pedibus, & intestinis. Hoc autem militat cõtra eos, qui Christum diuidũt, ac solum eum secundũ diuinitatẽ esse cibũ dicunt. Carnem verò eius & corpus, nedum non cibum nostrũ esse, sed etiam nihil omnino prodesse, aducẽtes illud, quod infrà dicitur: Caro nihil prodest. Verùm vt hic audis, Christus non vult ita diuidi. Non enim diuisim, sed coniunctim dicitur: [Ego sum panis vitæ.] Quòd autem se panẽ dicit, occasionem præbuerunt hi, qui tantopere quærebant cibũ corporis, & tantũ admirabãtur manna: Vt igitur eos ab huiusmodi cogitationibus in se conuerteret, panem se dixit. Congruè autem Christus panis vel cibus dicitur (nam panis in scriptura omnem cibum significat) quia conditiones panis pulchrè in ipso videmꝰ expressas. Primò enim ipse Christus nõ minus necessarius est animæ, quàm cibus externus corpori. Hinc dicit: Sine me nihil potestis facere. Itẽ: Nemo venit ad Patrem nisi per me, &c. Secundò famẽ & esuriem sitiat, & corporis & animæ. Homo enim semper esurit. Nunq̃ enĩ cor hominis satiatur, sed semper maiora quærit, Christus aũt verè appetitũ satiat. Hic Petrus: Ad quem ibimus? verba vitæ habes. Et idem: Domine bonũ est nos hic esse, &c. Tertiò, quẽadmodum externus cibus restaurat deperditum, ita & quod in primo parẽte perdidimus, in Christo recipimus. Quartò, Christus cõtinuat vitam, vt infrà dicit: Qui credit in me, non morietur in æternum. Signanter autem se dicit: [Panem vitæ,] ad differentiam corporalis cibi. Christus enim non est panis corpus reficiẽs, sed animam viuificans à peccato, cruce, morte, & inferno.

Matt. 11.

Exod. 12

Ioan. 6.

Ioan. 15

Ioan. 14

Ioan. 6.

Mat. 17.

Ioan. 11.

Qui venit ad me, non esuriet, &c.]

Ostendit vsum huius cibi, sed tantùm spiritualem ponit hoc loco, qui fit per fidẽ. Nã de corporali vsu, qui fit in sacramento, in nouissima cœna locutus est. Spiritualem autem manducationem prius ponit: sine ea enim corporalis nihil prodest, imò obest. Iuxta illud: Qui manducat corpus Domini indignè,

iudicium sibi manducat & bibit,&c. Venire autem ad Christum,non est pedibus accedere,sed fide & fiducia. Sic accessit peccatrix illa:propiùs enim aderat Christo per fidem,quàm corporis præsentia, ideo satiata fuit:Remittuntur,inquit,tibi peccata.Sic accessit & latro,tametsi enim cruci affixus esset, tamē corde & fide accedere potuit : ideo non esurijt in morte.Sic accessit Centurio,Chananæa, Emorroissa,&c. & omnes benedictionē reportarunt.Qui enim in Christum credit,non esurit in peccatis,quia Christi iustitiam possidet:Non esurit in afflictionibus,quia per crucē videt liberationem: Non sitit in morte,quia vitā habet.Hinc Esaias:Non esurient, &c. Nec percutiet eos sol,quia miserator eorum teget eos, &c.Breuiter,omnia habet,qui Christum fide habet.Est enim Christus omniū bonorum thesaurus. Econtra nihil habet, etiam si omnes huius mūdi opes habeat, qui Christum per fidem non habet.

1.Co.11. Lucæ.7. Luc. 23. Matt.8. & 9. Esai. 49

Sed dixi vobis,quia vidistis me, & non creditis.]

Hoc addit,vt omnibus modis eos impellat ad fidem.Ideo ostendit se scire, & quales nunc sint,& quales futuri sint.Simulq; subindicat puniendos esse,qui tales sunt, quales ipsi erant. Viderant autem Christum,quia per miraculum eum agnouerant.Nam ob hanc causam Messiæ honorem ei deferebant. Verùm non credebant verbis eius.Hoc autem certus interitus est,videre,& tamen non credere.Ostendit igitur hoc verbo,eos sua culpa perituros, quandoquidem Christus abunde quod suum erat fecit,ac se manifestauit.

Su.eo.c.

Omne quod dat mihi Pater,ad me,&c.]

Causas ponit,cur Iudæi etiam tot signis visis non crederent:Quia,inquit, speciali gratia indiget homo,vt sequi possit vocantem. Soli enim illi ad Christū veniunt,quos Pater dat,& trahit. Semper igitur,quantumcunque videamus & audiamus,orare debemus: Trahe me post te,&c. Itemque illud Augustini: Domine da quod iubes,& iube quod vis. Deinde ideo, inquit, Non creditis, tametsi videritis, quia non Pater vos ad me traxit, sed vēter,Deus scilicet vester.

Cant. 1.

Non enim inter se conueniunt fides & cura ventris. Fides ad spiritualia dirigit,venter ad carnalia. Ideo autem causas incredulitatis eorum manifestat, vt eò citiùs & faciliùs ab ea resiliant. Præterea hoc verbo indicat, solius diuinæ naturæ esse, ignorantiæ tenebris inuolutos illuminare, ac obstinatos conuertere: Ego,inquit, auferam à vobis cor lapideum, &cæt. Ego scribam legem meam in cordibus vestris. Demum etiam hoc verbo Christus subindicat, non periturum panem illum spiritualem, etiamsi Iudæi eum reijcerent:nec defuturos,qui ad eum currerent, etiamsi ipsi venire recusarent. Potest enim Deus vel è lapidibus suscitare Filios Abrahæ, degenerantibus naturalibus filijs. Potest etiam vel è mendicis,cæcis, & claudis cœnam suam & nuptias implere, si inuitati nolint venire. Id quod in parabola cœnæ magnæ,& nuptiarū Filij regis prædixit Christus, & postmodum in vocatione gentium adimpleuit. Non autem dicit. Omnis quem dedit mihi Pater, ne Iudæi putarent,se solos saluandos.Sed dicit : Omne,vt ostendat ex varijs gentibus venturos ad eum: Omne quod dat,siue mundum siue immundum,siue bonum siue malum, siue circūcisio siue præputium, siue mas siue fœmina,siue liber siue seruus. Ex omnibus enim gentibus, populis,linguis : ex omni sexu & conditione aliquos elegit, ideò clamant: Redemisti nos Deo ex omnibus populis, &c.Innuit hoc verbū,quòd Deus ab æterno aliquos elegerit, ac seposuerit vel prædestinauerit ad beatitudinem,vt suo quemq; tempore ad Christū adducat.Sic Christus de Apostolis ait: Tui erant, & mihi eos dedisti.Et Pater: Postula à me, & dabo tibi Gētes hæreditatem tuā,&c. Vbi interim vides ineffabilem Dei erga nos dignationem,quà nedum ab æterno præuidit hominis casum, sed & statim præordinauit remedium, quòd quia videbat non omnes recepturos,saltem aliquos præseruauit ac seposuit, ne in totū periret genus hominū.Meritò igitur Dauid exclamat:Quid est homo,quòd memor es eius?&c.Iteq; Paulus:Benedictus Deus,inquit, &c. q elegit nos in Christo ante constitutionē mundi,&c.Iuxta hoc autem

Ezec.36 Hiere.31 Matt.3. Luc.14. Mat.22. Apoc.5. Ioan.17 Psalm.2 Psalm.8 Ephes.1

Rom. 9 autem videmus inscrutabilia Dei iudicia, quod ex eadem massa aliud quidẽ vas facit ad honorem, aliud autem ad ignominiam. Quàm iucundũ igitur est, quòd aliquibus vtitur ad ostensionem gratiæ & misericordiæ suæ: tã terribile est, quòd aliquibus non ad aliud vtitur, quàm ad ostensionẽ iræ & iudicij sui, quemadmodũ de Pharaone dicit: In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te fortitudinem meam, &c. Exod. 9. Timeant igitur, qui obstinato animo peccant, ne ipsis contingat, quod Pharaoni contigit.

Et eum qui venit ad me, non eijciam.]

Vide bonitatẽ Christi. Poterat etiam pius quispiam hac prædestinationis sententia turbari, ac timere, ne forte & ipse reprobatus sit, quemadmodum Dauid: Ego (inquit) dixi in excessu meo, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Psal. 30. Sic enim cogitat perturbata cõscientia. Addit igitur cõsolationem. [Eum (inquit) qui venit ad me.] Et hic quoq; indistinctè loquitur, nullum excipit, vndecunq; veniat qualiscunq; veniat, licet catellus veniat, sub mensa colligere micas, dũmodo veniat: [Non eijciã,] inquit, nec quasi vas futile repellam, quemadmodũ contra Iechoniam loquitur Hieremias, &c. Hier. 22. sed qui ad me venit, non abdicabitur, nec vt inglori⁹ eijcietur, nec erit expers meæ benignitatis, sed recundetur in horreum, & in cælestes mansiones diuertet, ingredieturque quo mens humana nequaquam cogitauit: Oculus enim non vidit, nec auris audiuit, &c. Esai. 64 quæ præparauit Deus diligentibus se. Nec eijciam foras in iudicium & tenebras exteriores, quò impij eijcientur. Matt. 8. In hunc modum & in Apocalypsi dicit: Si quis aperuerit mihi, cœnabo cum eo, &c. Et in Esaia: Ne dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum, &c. nec alienigena dicat, Abiecit me Dominus, &c. Esai. 56. Sic igitur verbum hoc eos consolatur, qui de prædestinatione soliciti sunt. Itaque si audis Christum dicentem: Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, audi & eundem dicentem: [Eum qui venit ad me, non eijciam] Si inuestigare nõ potes diuini illius iudicij secretum, curre ad Christum, ibi nõ eijcieris, imò adhærens Christo, certus es de prædestinatione tua. In Christo enim reuelata est prædestinationis sententia. Si Filius, cui omne iudicium datum est, te non eijcit, nec Pater eijciet: Ioan. 5. Si Filius te liberauerit, verè liber eris: Ioan. 8. Si Filius Dei pro nobis, quis contra nos? quis accusabit aduersum nos? Rom. 9. Temeritatis igitur est, velle peruestigare diuini consilij arcanum. Hoc faciendum est quod præcipit Deus, non quod vetuit. Præcipit autem credi in Christum. Hic, inquit, est Filius meus dilectus, hunc audite. Matt. 17 Prædestinationem autem non voluit sciri. Hinc Paulus: Dominus, inquit, nouit qui sunt eius. 2. Tim. 2 Quilibet igitur in hoc casu faciat, iuxta quod scriptum est: Esto vir fortis, & pugnem⁹ pro populo: Dominus autem faciet, quod bonum est in conspectu suo. 2. Re. 10. Noli negligere vel omittere quod tibi præcipitur, & certò experieris, quòd Deus non tibi deerit.

Quia descendi de cælo, &c.]

Non ita intelligas, quòd alia sit Patris, alia Filij voluntas, nec quòd Christus ideo minor Patre sit, quòd se dicit ideo venisse, vt Patris voluntatem & obedientiam exequeretur, quemadmodum impius Arrius dicit, qui ex tam consolatorio verbo, nihil nisi venenum suxit. Sed ita loquitur Christus, vt ostendat omnino eandem esse suam & Patris voluntatem. Deinde vt auocet nos à curiosa prædestinationis solicitudine: Ne enim quis existimaret Christum fingere erga nos beneuolentiam, Patre interim manente in sua seueritate (semper enim sæua præsumit perturbata conscientia) respondet Christus: [Ego (inquit) descendi de cælo,] ideo nihil non certum reuelare possum de voluntate Patris, & qui sint prædestinati. Deinde: Non veni vt faciam voluntatem meam, &c. Id est, non aliud volo quàm Pater: nec aliud vult Pater quàm ego. Cùm igitur audis me non eiecturum eos qui ad me veniunt, certus sis, etiam Patris voluntatem hoc idem velle. Vides quantam consolationẽ hoc verbum nobis præbet. Quid igitur solicitus es de prædestinatione? Audis Christum de cælo venisse. Item, Patrem nihil aliud velle, quàm quod Christus docet. Vides denique, Christum nullum reijcere ad se venientem. Omitte igitur vanam illam de prædestinatione curam, ac ad

Psal.79. Christum curre, dicens cum Dauide: Nō discedimus à te, tu viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus. Alioqui nunquam ad conscientiæ quietem peruenire poteris. Deus enim in cælo, tu in terra: Deus est summa iustitia, tu summa iniu- 1.Tim.2 stitia. Proinde oportet vt accedas ad Christum, qui est mediator Dei & hominum, &c. Præterea ex hoc verbo etiam dicere possumus, quod ad Christianam vitam attinet. Primò enim vides quæ sit vera via ad gloriam, nempe ea per quam Christus ipse incessit, vt scilicet prius descendas per humilitatem, ac per eam deinde ascendas. Omnis enim qui se exaltat, hu- Luc.17. miliabitur, & econtra. Deinde exemplo Christi disce & tu, propria volūtate abnegata, Dei voluntatem facere. Sic enim & Christus docet: Qui vult venire post Matt.16 me, abneget seipsum, &cæt. Et Esaias: Esai.58. Si glorificaueris Dominum, dum nō inuenitur voluntas tua, tunc delectaberis super Domino, & sustollam te, &c.

Hæc est autē voluntas Patris mei, etc]

Christus nobis reuelauit sententiam prædestinationis, nec aliunde discere potes, quid Deus ab æterno decreuerit. Quantumcunque enim rationem tuam in consilium adhibueris tandem tamen Rom.11 cum Paulo exclamare cogeris: O altitudo diuitiarum sapientiæ & sciētiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, &c. Quòd si plus æquo hæc perscrutare volueris, ac rationem singulorum exquirere, audies à Paulo tibi dici: O ho- Rom.9. mo tu quis es qui respondeas Deo? Duo autem quædam Christus nobis reuelauit de prædestinatione. Primum, quid Deus de electis decreuerit. Secundum, qui sint illi electi: Hæc per ordinem docebit. Decretum autem Dei super electos Mat.16. est, vt non pereant, nec perire possint. Nihil enim contra eos præualere possunt vel portæ inferorum. Hinc Christus: O- Ioan.10 ues meæ me sequuntur, &c. & non peribunt in æternum, nec rapiet eas quisquā Lucæ.21 de manu mea. Et iterum: Capillus de capite vestro non peribit. Ideo autem non pereunt, quia voluntas Dei est. Quomodo enim perire potest, quem Deus decreuerit saluare? Si tantùm decreueris nos liberare, continuò liberabimur, Esth.13. ait quidam pius homo. Deinde ideo non pereunt, quia Christo dati sunt, & commendati: Alioqui quomodo persistere possent? Miserator, inquit, eorum Esai.49 Psal.35. teget eos, &c. Et iterum: Filij hominum Psal.36. in tegmine alarum tuarum sperabunt. Psal.117 Et iterum: Si ceciderit (inquit) non collidetur, quia Dominus supponit manū suam. Et iterum: Impulsus euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me. Ex hoc ergo discamus bonam erga nos esse Dei voluntatem. Non enim voluntatis eius est mors impij, sed vt conuertatur & Ezec.18 viuat. Hanc bonam suam erga nos voluntatem nedum verbis, sed & re ipsa ostendit, hominem ad pœnitentiam inuitans & gratiam promittens: diabolo autem non item, qui tamen dignior creatura fuit, quàm homo. Confiteantur igitur Domino misericordiæ eius, & mira Psa.106 bilia eius super filios hominum: Verè Psal.144 enim miserationes eius super omnia opera eius. Deinde videmus hic bonam esse Dei voluntatem etiam cùm arguit, minatur, flagellat. Nō enim vt nos perdat, sed vt saluet, hæc omnia facit: Cogi Hier.29 tationes, inquit, meæ, cogitationes pacis sunt, non afflictionis, vt vel hinc discamus patienter ferre bonam Dei manum. Præterea videmus hoc verbo, quantam Deus electorum curam agat. Non solùm enim eorum miseretur, sed & eligit, & Filio dat, nedum redimendos & instruendos, sed & custodiendos, vt verum appareat illud Psalmi: Ecce non dormitabit, Psal.120 qui custodit Israel. Item, Qui tangit vos, Zach.2 tangit pupillam oculi mei. Vnde & Pe- 1.Petr.5 trus fidenter ait: Ipsi cura est de nobis. Quartò, ex hoc verbo palàm videmus Christum esse verum illum pastorem, de quo in Ezechiele dicitur: Suscitabo eis Ezec.34 pastorem vnum. Vide ibidem ad lōgum. Atque hinc discant & alij pastores, voluntatis Dei esse, vt quod ipsis commisit non perdant ex eis, vtque in iudicio securè dicere possint cum Christo: Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Demum etiam hic vides Ioan.17 quæ sit electorum spes & gloria. Primò enim non pereunt. Fundati enim Matt.7 sunt super firmam petram. Non timent in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur, &cæt. Impij disperibunt simul & reliquiæ eorum: Psal.36 salus autem iustorum à Domino, &cæt.

Deinde

Deinde etiam in nouissimo die resuscitabuntur, non ad iudicium, sed ad gloriã. Mors enim vltra non erit, neq; luctus, neque clamor: Inimica enim destruetur mors. Hinc Christus ad eos: Ego (inquit) viuo, & vos viuetis. Qui hæc attenderet profectò cum Dauide oraret: Memento nostri domine in beneplacito populi tui.

Apoc.21 1.Co.15 Ioan.14 Psal.105

Hæc est enim voluntas eius qui misit, &c.]

Hoc verbo palam indicat quinam illi sint, quos Deus elegit, & Filio dedit non perdendos. Non vnius gentis, sexus, conditionis, temporis aut regionis sunt electi. Sed omnis (inquit) sine discrimine personarum. Qui videt Filium, non de corporali visu loquitur (plures enim eum viderunt corporaliter, qui tamen non saluati sunt, econtra autem etiam plures eũ corporaliter non viderunt, qui tamen nihilominus saluantur, id quod Christus ipse affirmat: Beati qui non viderunt, & crediderunt) sed loquitur de spirituali visu, quo eũ Petrus vidit, cùm diceret. Tu es Christus Filius Dei viui. Verùm nec hoc sufficit: Multi enim agnoscunt Christum esse Filiũ Dei, & vidẽt eum spũaliter, tamẽ nõ credunt. Subdit igitur: Et credit in eũ: nõ dicit: Qui credit Filio, vel q credit Filiũ, scilicet Dei esse, sed qui credit in Filium, vt videas non de qualibet fide eum loqui, sed de vera & firma fiducia in Christum, id quod & suprà annotatum est: Is (inquit) habet vitam æternam. Imò voluntas Dei est, vt eam habeat, & resuscitetur in nouissimo die: quod quid aliud est, quàm acsi diceret: Is prædestinatus est. Noli igitur disputare, num prædestinatus sis, sed ad Christum curre, ipsum attende, in ipsum crede, & certus eris te esse prædestinatum. Prædestinati igitur sunt, qui Christum agnoscunt, & fide complectuntur: Reprobati autem, qui secus faciunt. Sic igitur Christus nobis reuelauit sententiam prædestinationis. Atque hic primò vides eos errare qui dicunt: Si prædestinatus sum, saluabor, siue bonum siue malum fecero: Erras, ô homo, quos enim Deus prædestinauit, hos vult vt ad Filium currant, eum audiant, in eum credant, vt hic audis. Sic & Paulus: Quos prædestinauit, eos vult vt conformes fiant imagini Filij sui. Item, Quos prædestinauit, his & bona opera præparauit, vt in eis ambulent. Deinde vides hic quæ sint opera electorum: Venire scilicet ad Christum, audire, cognoscere, credere, adhærere, sequi, &c. Præterea vides hic ordinem, quo Deus suam prædestinationem aperit. Primò elegit aliquos. Secundò dedit eos Filio redimendos & custodiendos. Tertiò Filius descendit. Quartò annũtiat Dei Patris bonam voluntatem. Quintò, Filium audiunt, qui aures audiendi habent. Postremò credũt, fidemque vita & opere exprimunt, sicq; habent vitam æternam. Eundem ordinẽ & Paulus ponit: Quos, inquit, præsciuit, hos & prædestinauit: & quos prædestinauit, hos & vocauit, &c. Item, cùm dicit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo autẽ inuocabunt, in quem non crediderunt: &c. Sensus est: Dominus Deus elegit quosdam pro suo proposito in Christo Filio suo. Eam autẽ electionem tali ordine manifestat. Primò mittit Filiũ & apostolos: missi prædicant & vocant: prædicatores audiuntur: ex auditu venit fides: fides iustificat credentes: iustificati inuocant nomen Dei: inuocantes saluantur. Per Christum igitur certi facti sumus, omnem verè credentem esse prædestinatum, &c.

Ioan.20 Matt.16 Rom.8. Ephes.2. Rom.8. Rom.10

Murmurabant ergo Iudæi, &c.]

En hunc fructum retulerunt è tam insigni sermone Christi. Verùm (vt infrà audietis) non in hoc consistunt, sed ad peiora progrediuntur, donec tandem omnino à Christo desciscunt. Sic olim & prophetis contigit, vt triginta modij sementis, hoc est, omnis generis exhortationes, vix facerent tres modios, hoc est, vix paucissimos ex illo populo conuerterent: vt verum appareat, quòd meritò populus duræ ceruicis nominetur. Vides igitur hic verè dictum esse: Præcordia fatui tanquam rota carri. Qui enim charitatem veritatis non habet, semper inuenit aliquid, de quo contra Deum murmuret: Econtra autem Sapiens & disciplinatus non murmurabit, sed quæ intelligere non potest, inquirit humiliter, & quæ comprehendere non valet, credit: huiusmodi discipulos quærit Christus. Hi autẽ Iudæi, nihil horum faciunt, non credunt, nec interrogant, sed tãtùm murmurant. Atq;

Esaiæ 5. Eccl. 33.

hoc est illud peccatum eorum, de quo non habent excusationem. Nam nescire quòd descenderit, & quomodo descenderit de cælo, non adeò mirum erat: præsertim cùm vulgata opinione putaretur Filius esse Ioseph, sed de illo murmurare, & non cum illo agere, vel ab illo quærere, vt scire mererentur, hoc peccatum erat, per quod merebantur viam veritatis nunquam inuenire. Idem de nobis quoque dici potest, &c. Vides igitur eos verè imitatores patrum fuisse. Non quidem ipsius Abraham, qui quantumuis ardua audiret, tamen credidit Deo: sed eorum qui in deserto Deum tentauerunt, & frequenter contra eum murmurauerunt. Potuisset igitur Christus dicere. Implete mensuram patrum vestrorum, &c. Postremò pulchrè hic vides vulgi mutabile iudiciũ, & carnis naturam. Quamdiu enim temporalia ab ipso accipiebant & expectabant, eum magnificabant: nunc quum vident se spe sua fraudari, & eum ad spiritualia eos inuitare, murmurant. Sic caro tantisper Euangelium sequitur, dum spes lucri affulgeat. Cæterùm spe lucri adempta, recedit: tantisper Deum sequitur, dũ dat, sed cùm etiam à nobis aliquid exigit, eum relinquit. Tãtisper Christũ audit, dũ quæ arrident docet: si autem quæ affectibus contraria sunt præcipit, nihil curat vel Christum vel verbum eius.

Gen. 15. Matt. 23

Quia dixisset, Ego sum panis qui de cælo, &c.]

Duo hæc verba ex longa illa Christi concione obseruauerant, nempe quòd dixisset se esse panem, & se descendisse de cælo. Sunt autem verba hæc & vtiliora & difficiliora inter omnia illa quæ Christus docuit hoc loco. Vtilissima quidem sunt, quia si vel sola cordi inscriberentur, hominem ad omnia bona extimularent. Qui enim verè credit Christum panem esse vitæ, is semper pro eo pane habendo laborat & orat. Et qui verè credit Christum de cælo descendisse, studiosè accurrit: non enim dubitat eum magnum aliquid ex tam felici regione attulisse. Difficilia autem sunt verba hæc, quia nihil minus caro intelligere potest. Iam meliora & difficiliora ex scripturis obseruare, cõmendabile quidem est, si bona intentione fiat, hoc est, vt diligentius & cõseruentur, & verus eorum intellectus inuestigetur. Hi autem & meliora & difficiliora extrahunt, non in aliud quàm vt Christum mendacij arguãt, & omnia alia eius dicta contemnenda ostendant. Hoc autem nõ alius quàm eorum Pater Diabolus ipsis inspirauit. Is enim iam inde ab initio semper id egit, vt meliora & magis necessaria nobis auferat, aut inficiat: id quod videmus factum in Sacramento Baptismi & cœnæ Domini, & in optimis quibusque sacræ scripturæ dictis. Idem & carnalibus plærunque inspirat & inculcat difficiliora scripturæ, & quæ inuestigare non debemus, vt facilius eos in errorem ducat, & interim à necessarijs abducat. Quum itaque non ignoremus cogitationes eius, eò cautiùs ambulare debemus.

Ioan. 8. 2. Cor. 2.

Nónne hic est Iesus Filius Ioseph?]

Vide quibus argumẽtis Christi verba impugnent: Oportebat eos ab ipsis signis & miraculis à Christo patratis, rimari vtrum mentiretur, dicendo se panem, & de cælo descendisse. Sic enim recto iudicio ad inuentionem veritatis venire potuissent: imò si ipsa signa, diuinamque in eis virtutem attendissent, non eos offendissent verba Christi, sed planè dixissent: Scimus quia omnia tibi possibilia sunt. Deinde scripturas consulere debuissent de futuro Messia, illic planè inuenissent eum non solùm hominem, sed & Deum futurum, & ex consequẽti vidissent, Christum & de cælo potuisse descẽdere secundum diuinitatem, & in terra parentes habere posse secundum humanitatem. Verùm ipsi nihil horum faciunt, sed tantùm externam Christi speciem, externosque parentes attẽdunt, eaque conferunt ad Christi verba, quæ quum secundum rationis iudicium concordare minimè viderẽtur, planè pronuntiant verba Christi vera nõ esse. Eisdem argumentis vtuntur, qui dicunt: Nónne aqua hæc corporalis est, quomodo igitur potest animam abluere? Item, Nónne panis hic ex terra ortus est, & in fornace coctus, quomodo ergo potest esse corpus Christi? &c. Sed audi impie: Cur tantùm externa illa respicis, & non simul etiam virtutem & verbũ Dei illis rebus annexum? Num ideo Deus mentitur, quia tua ratio hæc comprehendere & videre non potest? Si ratio iudica-

re

re debet in verbo Dei, iam Deus vbique mendax inuenietur: quia fermè omnia Dei verba rationi contraria sunt. Discamus igitur hic, verba Dei non ratione, sed fide expendere, imò rationem & intellectum captiuare in obsequium Christi, ac Deo hanc gloriam dare, quòd solus ipse verax sit, omnis autem homo mendax. Deinde docet nos hic locus, ne homines sanctos secundum externam humilitatem æstimemus. Fieri enim potest, vt contemptibilis aliquis homo ingentia Dei dona habeat, quibus econtra caret, qui maximè conspicuus videtur. Discamus autem præcipuè hic, ne Christum propter humilitatem eius cõtemnamus, quemadmodum Iudæi faciunt, imò eo pretiosior nobis debet esse Christus, quòd propter nos intantum se humiliauit.

2.Co.10
Rom.3.

Nolite murmurare inuicem.]

Non excusat, quòd dixerant eum Filium fabri: non enim poterant capere mysterium hoc. Sed nec indicat quomodo descenderit de cælo, multò enim minùs poterant capere diuinam eius generationem: sed monet eos, & quidem mansuetissimè. [Nolite murmurare] inquit. Hoc verbo primò indicat, se non latere cogitationes eorum. Secũdò ad memoriam eis reuocat exempla Patrum, qui ob crebras murmurationes grauiter puniti sunt. Tertiò docet, quales se exhibere debeant erga verbum Dei. Sensus igitur est. [Nolite murmurare,] quia Deus videt cogitationes vestras. Iuxta illud: Hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Auris enim zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondetur, &c. Secundò. [Nolite murmurare,] quia impunitos nõ relinquit Deus murmuratores, id quod videtis in patribus vestris. Tertiò, [Nolite murmurare,] quia non murmuratio, sed obedientia pertinet ad scolam Dei. Iuxta illud: Custodi pedem tuũ, intrans in domum Dei, & appropinqua vt audias. Plus enim Deo placet obedientia, quàm stultorum victimæ. Vult Deus vt eum audiamus & credamus, non vt disputemus cum ipso. Verbum Dei non ideo falsum est, si ratione illud intelligere non potes. Nec Deus ob tuas murmurationes suum verbũ reuocabit, sed quòd semel dixit, dictum manebit: Non enim

Sapiē.1.
Num.21
Eccle.4.
Num.23

est Deus vt homo, vt mentiatur, nec vt Filius hominis, vt mutetur. Hæc etiam nos obseruemus, nam & inter nos non desunt huiusmodi murmuratores. Hinc Paulus: Neq; murmuraueritis, sicut quidam illorum, &c. Et Sapiens: Sentite de Domino in bonitate, &c. Et infrà: Custodite igitur vos à murmuratione. Qui enĩ loquitur iniqua, non potest latere, &c.

1.Co.10
Sapiē.1.

Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit.]

Venire ad Christum, est credere in ipsum, sicut suprà dixit: Qui venit ad me, non esuriet. Et statim subdit: Qui credit in me, &c. Nemo autem potest credere, nisi fidem & Spiritum sanctum à Deo accipiat, fides enim Dei donum est. Indicat igitur, ipsis verba sua incredibilia & impossibilia videri, quia non ex fide & Spiritu sancto, hoc est, non à Patre tracti, sed ob saturandum ventrem venissent. Deinde docet hoc verbo, nedum fidem, hoc est, principium salutis nostræ, sed & profectum & perseuerantiam à Deo pendere. Homo enim creatura terrena, atque idcirco grauis est. Iuxta illud, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Deinde etiam infirm9 est. Iuxta illud: Nõ sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis. Itemq;: Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Deniq; & via ad patriam longa & ardua & arcta est. Iuxta illud: Angusta est porta, & arcta via quæ ducit ad vitam. Ideo homo opus habet vt trahatur. Solus autem Deus perfectè trahere potest, & efficaciter, quia solus potest spiritum dare, & cor lapideũ auferre. Potuit quidem Moyses externè docere & monere, potuit & suis Spiritum sanctũ optare & precari: Quis, inquit, det vt omnis populus prophetet, &c. sed spiritum eis dare non potuit: sic possunt Apostoli plantare & rigare, solus autem Deus incrementum dat. Monemur igitur hoc verbo, vt semper oremus, & nunquam deficiamus, quia sine Deo nihil possumus facere. Sic Apostoli: Domine, inquiũt, adauge nobis fidem. Et sponsa: Trahe me post te. Et Dauid: Deduc me in via tua, &c. Summa, Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. Vide autem, ne ex hoc verbo ociandi ansam sumas, atque ideo cessare velis, quòd Christus dixit te nihil posse ex teipso facere, Non enim

Su.eo.c.
Sapiē.9.
2.Cor.3
Rom.7.
Matt.7.
Eze.36.
Num.11.
1.Cor.3.
Ioan.15.
Luc.17.
Cant.1.
Psal.85.
Philip.2

hoc

hoc ideo dixit, quasi nihil omnino agere debeas, sed extimulare voluit ad quærendum gratiam. Nec tollit hominis conatum bonum, sed indicat opus esse gratia. Nulla igitur excusatio est, si gratiam non habeas, quum Christus ostenderit vbi ea certò inuenienda sit. Obserua item quòd Christus non dicit: Nemo venit ad me, nisi Pater meus eum cogat. Non est violenta attractio, nec quenquã cogit Deus, neq; ad bonum, neq; ad malum. Non igitur est, quòd expectes, quando Deus te vi cogat, & trahat ad Christum. Interim tamẽ nemo dicere potest, quòd à Deo non trahatur. Sicut enim medicus aut doctor aliquis insignis, homines ad se trahit non vi, sed scientia sua. Item, sicut ouem attrahis ramo viridi, canem pane, puerum nuce, & generaliter sicut trahit sua quenque voluptas, sic Deus trahit beneficijs, promissis, manifestatione veritatis, imò etiã flagellis, quamuis potius flagellis nos cogat. Maximè autem trahit Pater ad Filiũ, in eo quod ipsum nobis manifestat. Non igitur est, quòd in cælum suspicias, & expectes violentam tractionem. Satis nos trahit Deus, sed nos non sequimur.

Est scriptũ in prophetis: Erunt omnes.]

Confirmat scripturis quod dixerat, ne iterum videretur noua & impossibilia dicere. In plurali autem loquitur, quia in plærisq; prophetis hæc inueniuntur. Sic enim in Esaia dicit: Dabo omnes Filios tuos doctos à Domino. Et in Hieremia: Dabo legem meam in visceribus eorum, & non docebit vltra vir proximum suũ. Omnes enim me cognoscent. Sic Iohel: In nouissimis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem, &c. His & similibus scripturæ verbis nihil aliud vult Spiritus sanctus, quàm quod fideles donantur à Deo fide & Spiritu sancto, qui docet eos omnem veritatem. Fides enim donum Dei est, non hominis natura aut artificium. Hoc autem verbo abutuntur hi, qui vocalem prædicationem & externum verbum vel scripturam contemnunt, sibique quasdam cælestes voces & Spiritus sancti illapsus fingunt. Sed errant, imò hoc planè diaboli commẽtum est, vt facilius decipere possit, si scripturam in contemptum perduxerit. Certum quidem est, quòd Deus docet, imò nisi ipse doceat internè, frustrà fit omnis externa prædicatio. Certum item est, quòd Deus potest docere sine medijs. Sic enim docuit prophetas, & Apostolos in die Pẽthecostes. Sed tamen vt plurimùm docet per media: Donat spiritum suum, sed per verbum Euangelij: Dat incrementum, sed per plantationem Pauli, & rigationẽ Appollo. Hinc Paulus: Quos elegit, inquit, hos & vocat. Et vox Patris: Hic est Filius meus dilectus, hũc audite: Et Christus: Scrutamini scripturas, &c. Summa, Deus docet, homo ministrat: fides accipit doctrinam, Deus largitur spiritum: Apostolus ministrat verbum, credẽs accipit, atque adeò quæ authore Deo fiunt, Apostolorum ministerio distribuuntur.

Esai. 54. Hiere. 31. Iohel. 2. Ioan. 16. 1. Cor. 3. Rom. 8. Mat. 17. Ioan. 5.

Omnũ ergo qui audiuit, & didicit.]

Infert intentum suum ex præmissis: Qui Patrem habet præceptorem, is ad me venit & credit: Qui Patris discipulus est, is mihi confidit. Obserua quòd hæc duo coniungit, Audiuit, & didicit. Non enim satis est audire, nisi & discamus. Sic Patrem audiuit, & ab eo didicit Petrus, quum diceret: Tu es Christus Filius Dei. Hoc enim ei caro & sanguis non reuelauit, sed Pater cælestis.

Mat. 16.

Non quòd Patrem quis viderit, &c.]

Respondet tacitæ quæstioni, ne quis putaret Deum oculis corporalibus visibilem, eumque externo & corporali modo docere. Non (inquit) videtur Pater, nec ad aures loquitur, sed ad cor. Viderũt quidem Patres Deum, vt Iacob, Moyses, Esaias, &c. Verùm hæc non erat species Dei, sed tantùm imaginaria visio. Sic & Israelitæ audierunt corporalem vocem in monte Sinai, hæc tamen non erat vera vox Dei. Vox Dei ab anima sola auditur. Audiam, inquit, quid loquatur in me Dominus. Quòd autem addit, Nisi is qui ex Deo est, &c. iterum tacitæ quæstioni respondet. Posset enim quis dicere: Si Deum nemo vidit nec videre potest, quomodo discipuli eius possumus fieri? Respondet, Si vis agnoscere Patrem præceptorem, audi Filium, ipsumq; attende. Ipse enim est imago Dei & nuntius Patris, qui manifestè nobis omnem Patris voluntatem ostendit, alioqui nullo conatu, nulla sapientia cognobilem. Hinc &

Exod. 19. Psal. 84. Hebr. 1.

Matth.11. & alibi dicit: Nemo nouit Filium, nisi Pater, & econtra.

Qui credit in me, habet vitam æternã.]

Hoc iterum repetit, vt vel tandem redeat vnde digressus est. Sæpius autem nominat vitam æternam, & resuscitationẽ futuram, tum ad cõsolationem piorum, vt certi sint, se bene habituros, etiam si in hac vita varijs molestijs obnoxij sint: Tum ad terrorem malorum, vt sciant & audiant post hanc vitam, aliam futuram esse, vbi omnia æterna erunt. Vtrunque autem Christus se posse ostendit, & resuscitare, & vitam æternam dare, vt sciamus, quid ab eo expectandum sit.

Ego sum panis viuus.]

Hic redit Christus ad institutum, ac planius explicat spiritualem illum cibũ. Omnibus autem velaminibus remotis, apertè seipsum ostendit, quantumuis ipsi nihil horum quærerent, vt vel hic videas verè dictum in propheta: Palam apparui non quærentibus me: Tota die expandi manus meas ad populum non credentẽ, &c. Obserua autem quòd ab hoc loco variè exponitur hoc caput. Aliqui enim totum caput intelligunt de spirituali manducatione, quæ fit per fidem. His igitur, panis (de quo Christus hic loquitur) nihil aliud est, quàm incarnatio, passio & meritum Christi, atq; adeò Christus ipse cum omnibus quæ habet, quæ fecit, & quæ passus est. Manducare autem, nihil aliud est quàm credere pro nobis hæc facta esse. Alij totum hoc caput exponunt de sacramentali comestione. His igitur, panis (de quo fit sermo) est sacramentum corporis Christi: Manducare est corpus sumere. Alij exponunt caput hoc ab exordio de spirituali manducatione. Ab eo autem loco, quo dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est, exponunt de sacramento. Alij omnia quæ hic dicuntur, referunt ad corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia. His igitur panis est Ecclesia. Iuxta illud Apostoli: Vnus panis & vnũ corpus multi sumus, &c. Manducare autem est Ecclesiæ, atq; adeò corpori Christi incorporari. Verùm cùm certum sit, quòd spiritualis manducatio maximè necessaria sit: Qui enim non credit, iam iudicatus est, imò nisi credas in Christum (quod est spiritualiter mãducare ipsum) frustra accipis Sacramentum, frustra etiã in Ecclesia es. Addam & hoc, cùm certum sit, quòd etiam in sacramentali manducatione exigatur fides ad dignam sumptionem (non enim tantùm externum sacramentum, sed etiam verbum Dei proponitur, quod non ore, sed fide suscipitur) necesse est, vt caput hoc etiam de spirituali manducatione intelligamus: ideo & Christus suprà in principio dixit, quomodo manducari velit: Qui credit, inquit, in me, non sitiet, &cæ. Quia autem iuxta hoc scimus, quòd paulò post etiam in sacramento corpus suum manducandum discipulis dederit, dubitare non possumus, quin & illuc respexerit: Neutram igitur manducationem negligam.

[Margin: Esai.65. — 1.Co.10 — Ioan.3. — 1.Cor.11 — Ioan.6. — Matt.27.]

Ego sum panis viuus.]

Sex autem per ordinem dicit diligenter obseruanda. Primum, quæ sit vis huius panis: [Ego, inquit, sum panis,] non qualiscunque, sed panis vitæ, quod idem cum eo, quod alibi dicit: Ego sum viuẽs, & habeo potestatem mortis, & inferni. Vide autem emphasim verborum. Primò non dicit, Deitas mea est panis, ne quis putet humanitatem eius nihil vtilem esse, id quod quidam temere ex hoc dicto colligunt: Caro non prodest quicquam. Nec dicit simpliciter: Corpus meum est panis vitæ. Humanitas enim sine diuinitate nihil nobis profuisset. Vtrunque igitur coniungit. Ego (inquit) Quicquid enim in Christo est, bonum & saluriferum est. Hinc & corporis eius tactus sanabat ægrotos. Vita quidem & omnia bona principaliter à diuina Christi natura sunt, quemadmodum suprà dicitur: In ipso (scilicet verbo Dei) vita erat. Et in Psalmo: Apud te est fons vitæ. Quia tamen duæ illæ naturæ in Christo ita coniunctæ sunt & vnitæ, vt vna persona sint, ac diuinitas in humanitate Christi, non vt in alijs creaturis, sed etiam corporaliter sit & inhabitet: propter quod fieri non potest, quin & ipsa caro Christi prosit. Subdit: Ego sum panis, quia nedum vitam in se habet, sed vitam etiam alijs communicat. Sicut enim panis ideo conficitur, vt sumptus confortet, sic Christus ideo missus est, ideo incarnatus est, vt per ipsum viuamus. Non incongruè

[Margin: Apoc.1. — Matt.6. — Ioan.1. — Psal.35. — Colos.2]

igi-

igitur panem se nominat. Nõ tamen quaslemcunque panem, sed panem vitæ: Ipse enim verbum Dei est, omnia viuificans & conseruans, ideo & vitam præstare & conseruare potest. Vides igitur, quæ sit vis & efficacia huius panis, Christi scilicet.

Ioan. 1.

Patres vestri manducauerunt manna.]

Secundum est, quòd inter se confert cibum corporalem & spiritualem. Corporis cibus quantumcunque preciosus sit, tamen non in perpetuum potest conseruare vitam, quod probat per manna. Nullus vnquam cibus tantæ efficaciæ fuit, vt mãna: de ipso enim scribitur, quòd deseruiebat vniuscuiusque voluntati, omnéque in se delectamentum habebat, nec sic tamen potuit comestores suos à morte præseruare: Mortui (inquit) sunt. Quãtò minùs alij cibi hoc præstare possunt. Discamus item ex hoc loco differentiam vmbræ & veritatis, veteris & noui testamenti. Ipsi habuerunt vmbras & figuras. Omnia enim in figura illis cõtingebant, nos res ipsas, & veritatem. Non igitur opus est, vt manna flagitemus, aliáque patribus quondam ostensa, cùm longè maiora nunc habeamus. Obserua & hic emphasim verborũ: [Patres (inquit) vestri,] ad confusionem eorum hoc dicit, vt ostẽdat eos imitatores esse patrum suorum, qui contra manna murmurauerunt. Deinde proprio nomine cibum illum nominat, quasi diceret: Quantumcunque celebre nomen habeat, Dicitur enim manna, dicitur panis cæli & panis angelorum, nõ tamen verè de cælo descendit. Addit In deserto, subindicans, breui tempore eum panem, ipsorum patribus datum, nempe quamdiu fuerunt in deserto, ingressi autem terram promissam, eo priuati sunt. Hic autem verus panis semper manet. Apud Christũ enim est fons perpetuus vitæ. Postremò addit: Et mortui sunt, quod intelligi potest, primò de morte corporali, qua & boni & mali mortui sunt: nemo enim eorum permansit, qui manna comederunt. Secundò de spirituali morte, qua impij mortui sunt, quantumuis haberent manna. Indicat igitur manna ipsum ex se nec viuificare corporaliter, nec iustificare potuisse: quorum tamen vtrunque potest Christus. Obserua, quòd sicut mãna cum

Sap. 16.

Num. 1.

Psal. 77.

Iosue. 15

Psal. 35.

fide sumptum, animæ quidem proderat, etiamsi à morte corporis liberare non posset: sine fide autem sumptum, nihil proderat animæ, imò oberat: propter hoc enim eò grauiùs à Deo puniti sunt. Sic sacramẽtum nostrum cum fide sumptum, ingentem præstat thesaurum gratiæ & consolationis. Sine fide autem sumptum, certissima damnatio est. Qui enim indignè manducat, iudiciũ sibi manducat, &c.

1. Cor.

Hic est panis de cælo descendens.]

Hic ponitur tertium, nempe vnde sit ea vis panis istius: De cælo (inquit) descendit, non ex humanitate nuda, sed ex diuinitate. Monet igitur, ne eum vt hominem tantùm respiciamus, sed vt Deum etiam. Solus enim & purus homo hæc præstare nõ posset, sed Deus homo omnia potest. Ideò tam crebrò repetit: Descendi de cælo. Ob eam causam & suprà tam diligenter descripsit Christi diuinitatem.

Sup. ca.

Ego sum panis viuus.]

Repetit nunc quod iam tertiò dixit, vt fortiùs imprimat. Sic Paulus: Eadem (inquit) ad vos scribere & mihi molestũ non est, & vobis tutum. Sicut enim cruditati vulnerum non vnum, sed varia remedia adhibentur, nec semel, sed frequenter, sic duro animo varia & frequens accommodanda est doctrina, vt si prima parum profecerit, saltem secunda vel tertia permulcere possit.

Philip. 3

Si quis manducauerit ex hoc pane.]

Hic habes quartum, nempe vsum huius panis: vult enim manducari. Manducare autẽ, est traijci cibũ in oẽs corporis partes, qui non assuatur, sed adnascatur. Nihil prodest panis, si tantùm videas vel habeas, nisi in te traijcias. Ita hic manducare panem cælestem, est traijci eum intra cor, & fieri vitam cordis. Cernere, tractare manibus, non est manducare: ita Christum videre, externè tangere, cogitare simulatis intẽtionib⁹, imitari opera, nõ satis est, nisi in te ipsum traijcias, ac intus eum habeas. Videre Christum crucifixum, nihil prodest, nisi eum sic crucifixũ in te sumas, hoc est, credas propter te crucifixũ. Sic sacramentũ non datũ est, vt tantùm videamus, sed vt manducemus: Accipite (inquit) & manducate. Dupliciter autem manducatur Christus, in verbo

Mat. 26.

bo per fidem, in sacramento pariter per fidem & corporalem manducationem. Quod autem dicit: [Si quis manducauerit ex hoc pane] non intelligas quasi Christus frustulatim discerpatur, quemadmodũ panis corporalis: Quilibet eñ fidelis fide totum Christum habet, & in sacramẽto totum Christum similiter. Sed ideo hoc dicit, vt ostendat, quòd panis hic est inconsumptibilis, & nunquam deficiens:

Viuat in æternum.]

Hic habes quintum, nemque fructum huius cibi. Vide autem quàm insignem fructum affert. Sic enim hactenus dictum est. Qui venit ad me, non esuriet. Qui credit in me, non sitiet. Item: Hic est panis, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Nũc addit: [Et viuat in æternum.] An non insignes fructus, non esurire, nõ sitire, non mori, sed in æternum viuere? Atque hæc omnia præstat cibus iste, per hæc igitur Christus nos allicere voluit.

Et panis, quem ego dabo, caro mea est.]

Hic habes sextum, nempe modum, quomodo scilicet panis ille nobis cõmunicatur. Dabo, inquit, carnem & corpus meum in mortem & ad crucem, illic coquetur panis iste, illic promerebor vobis vitam, non vni homini, sed toti mundo, quo ad sufficientiam. Deinde, sicut in cruce carnem meam dabo pro mundi vita, sic eandem dabo in sacramento, nec solam carnem, sed & vitam simul. Quod enim Christus in passione meruit, hoc in sacramento distribuit. Carnem autem exprimit, ne quis humanitatem Christi nihil prodesse existimet. Deinde ideo carnem nominat, nimirum sentiens id, quod Paulus ait: Quia mundus non cognouit per sapientiam Deum, placuit ei per stultitiam crucis saluos facere credentes. Ab hoc autem loco quidam caput hoc exponunt de sacramento, moti ex eo, quòd Christus dicit: [Dabo.] Et quidem verũ est, quòd in sacramento verè caro Christi est: oportet tamen omnium maximè attendere ad spiritualem mãducationem. Est igitur sensus verbi, Dabo corpus meum pro vobis in mortem. Si quis hoc crediderit, edet panem viuificum, dantem vitam æternam.

1. Cor. 1.

Litigabant ergo Iudæi ad inuicem.]

Vt semper sui similes sunt. Verissimè igitur dictum est: Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali? Atque adeò non immeritò eis dicere potuisset etiam nunc, Vos quæ apud patrem vestrum vidistis, facitis, &c. Prius murmurauerãt, nunc litigant, nusquam edocti duram ceruicem flectere, & vel tantum se humiliare vt quærerent, sed consiliũ sapiẽtiæ nõ ab sapientia, sed tantùm murmurando & litigando ab inuicem quærunt, & quo plus Christum audiunt, eò peiores fiunt. Hæc est enim prima virtus eorum, qui carnalia in Christo quærunt. Sic Paulus: Impij semper proficiunt in peius, &cæ. Deinde huiusmodi homines verba Christi non in alium vsum assumunt, quàm ad lites & contentiones. Sic & nunc plærique tantùm ad hoc legunt scripturas, vt possint aduersarios vincere, non vt ipsi ex hoc emendentur: Omnes ad contentiones parati sumus, nemo autem ad emendationem vitæ: Hoc autem ipsissimum Diaboli inuentum est: quia enim superbiam cordis humani scit, & quòd in contentionibus omnium aliorum obliuiscamur, ideo semper ad hoc inuigilat, vt contentiones excitet, tum vt nos vero fructu scripturæ priuet: tum vt preciosi huius temporis fructu fraudemur. Ideo Paulus ait: Noli contendere verbis, &c. Item, Seruum Dei non oportet litigare, sed docilem esse, &cæ. Et Iacobus: Cum mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras. Nihil tibi prodest, vt scias fidem tuã defendere, nisi & fidei conformiter viuas. Nec à te in iudicio exigetur, num bonus disputator, sed an bonus Christianus fueris.

Matt. 12
Ioan. 18.
2. Tim. 3
2. Tim. 2
Iacob. 3.

Quomodo potest hic nobis carnem suã dare?]

Verè Iudaicum verbum, quod à Christianis quàm lõgissimè abesse debet. Quãdo enim subit quæstio, quomodo aliquid fiat, simul subit incredulitas, id quod & supra in Nicodemo vidimus, qui semel atq; iterũ dicebat: Quomodo potest homo renasci? Itẽ: Quomodo possunt hæc fieri? Hoc autem verbum partim ex contemptu dixerunt. Videntes enim spe sua se fraudatos, nec Christum velle dare

Ioan. 3.

cibos corporis, sed de cibo spirituali eos admonere, ex contemptu dicunt: [Quomodo potest hic nobis dare carnem suã] quasi dicerent: Qualis cibus est caro humana? Quomodo hoc potest esse? &c. In eundem modum etiam patres eorum olim dicebant: Anima, inquiũt, nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Partim autem hæc dixerunt, carnali ratione & imaginatione permoti. Sed audi Iudæe, si hoc hic inquiris, cur non idem in quinque panum miraculo dixisti? Sed res ipsa tunc docuit, inquies. Respondeo: Ergo ex eo etiam hæc credere oportuit ei facilia esse, imò propterea id prius fecit miraculum, vt per illud non essent amplius increduli his, quæ postmodum diceret. Verùm fatuis etiam quæ facillima sunt, obscura videntur. Non mirum autem est, quòd infideles ita de verbis Christi iudicant: hoc autem miserandum est, quòd etiam nos plus rationi & imaginationi carnali credimus, quàm apertissimo verbo Dei. An non carnali imaginatione decipiuntur, qui ex eo, quòd Christus dicitur cælos conscendisse, & sedere ad dexteram Dei, colligunt, corpus Christi non posse in Sacramento esse? Vident enim cælum sursum, terram esse deorsum. Atqui ex eo vel maximè certi sumus, corpus Christi esse posse in Sacramento, quòd scimus ipsum esse ad dexteram Dei. Dextera enim Dei eius omnipotentia est. Iuxta illud: Fecit potentiam in brachio suo. Item: Dextera Domini fecit virtutem, &c. Potentia autem Dei non vni loco affixa est, sed vbique operatur in omnibus creaturis: Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Si igitur Christus est ad dexteram Dei, claret illum esse omnipotentem: Si potentia Dei nõ vni loco affixa est, nec corpus Christi sic in cælo alligatum est, vt alibi esse non posit, non tamen est vbique ipsum Christi corpus. Deinde, an non carnali imaginatione decipiuntur, qui dicunt: Quomodo potest vnũ corpus esse in diuersis locis? Huiusmodi enim homines corpus Christi nihilo plus æstimãt, quàm aliud corpus: cùm tamen certũ sit, corpus Christi vnitũ esse diuinitati. Deinde Christũ diuidunt, humanitatẽ in cælo collocant, diuinitatem autem etiam in terra esse dicunt: Atqui non licet sic Christum diuidere. Deitas & humanitas ita in vnam coiere personam, vt prorsus separari non possint aut velint. Cogita igitur, corpus Christi maius aliquid & singulare quiddam habere præ alijs. Item quòd deitas & humanitas vna sint persona, & nihil te mouebit carnalis illa imaginatio. Præterea etiam hos decipit imaginatio, qui dicunt: Quomodo corpus Christi potest esse in Sacramento, cùm non occupet locum nec habeat dimensiones: quasi res non possit esse alicubi, nisi localiter & secundum dimensionem. Cùm econtra certi sumus, quòd Christi corpus transierit per lapidem sepulchri, & per clausam ianuam, vbi nec lapis extensus est, nec corpus Christi attenuatum fuit. Contemnendæ igitur sunt huiusmodi imaginationes, captiuandusque est intellectus, ac fide apprehendenda sunt verba Christi: alioqui planè impij in Deum sumus, si manifestis verbis eius nolumus credere, nisi quantum ratione consequi possumus. Quòd si sic liceret agere, iam omnem scripturam, omnia Dei mirabilia, omnes articulos fidei nostræ quis negare posset. Semper enim posset illud prætendere: Quomodo potest hoc fieri? Sed absit hæc impietas à cordibus Christianorum, facessat hoc verbum (Quomodo potest) ex auribus & ore Christianorum. Nescis quomodo viuas, videas, audias, imò nescis, quomodo os aperias, linguam moueas, & temere inuestigare vis, quomodo corpus Christi sit in Sacramento? Litigent igitur quantum velint & murmurent hæretici, nos scimus nos habere verbum Christi expressum. Deinde etiam aduersarij fatentur, nos hoc verbum simplicissimè, & vt verba sonant intelligere. Præterea ipsorum dissensiones arguunt eos non habere certum textũ, sed sequi imaginationes proprij capitis. Hinc enim est, quòd tam variè exponunt, imò discerpunt verba Christi, &c. Omnia igitur hæc ad confirmationem fidei nostræ faciunt.

Num. 21 | Prou. 3. | Lucæ 1. | Psal. 117 | Rom. 11

Nisi manducaueritis carnem filij, &c.]

Quod ipsi imposibile iudicabant, Christus nedum posibile, sed & necessarium esse dicit, & adeò necessariũ, vt pereundũ omnibus sit, nisi carne & sanguine Christi sustentẽtur. Cæterùm nihil respõdet

det ad ipsorum quæstionem, Quomodo id fieri possit: quia nullam in ipsis videbat fidem. Scriptum autem est: Nisi crediderítis, non intelligetis. Sensus autem verbi est, quasi diceret: Quoniam video nullam in vobis esuriem spiritualis cibi, imò ne in cælum quidem suspicitis, vnde hic panis descēdit, vt reuelet vobis Pater, quod caro & sanguis reuelare non potest, sed tantùm litigatis, ideo hoc tantùm dico vobis: [Nisi mãducaueritis, &c.] Quis autem sit modus manducationis, vobis non ostēdo. Sanctum enim hoc est, quod litigiosis canibus dari non debet. Margaritæ non sunt proijciendæ porcis, ne conculcentur. Nondum saltem serui estis, vt reuerentem aurem Domino præbeatis: tantum abest, vt amici sitis, quibus solis mysteria Patris nota facio. Atqui verè ardua sunt, quæ Christus hic dicit, nempe nedum possibile, sed & necessarium esse, vt manducemus carnem eius. Hoc autem verbum palam arguit, Christum in hoc capite de spirituali manducatione etiam loqui. Fides enim in Christum pro nobis mortuum, adeò necessaria est, vt sine ipsa neque salus, neque vita cuiquam contingere possit: Qui enim non credit, iam iudicatus est. Dicere autem, quòd sine corporali perceptione Sacramenti, nulli possit contingere vita, admodum durũ, imò temerarium & falsum est. Hinc enim sequeretur, quòd patres veteris Testamēti, imò & Ioannes Baptista, non haberent vitam. Deinde sequeretur, quòd pueri etiam baptizati, ante annos discretionis morientes, non possent saluari, eò quòd non accepissent Sacramentum. Sequeretur item, quòd pueris etiam dandum esset hoc Sacramentum, alioqui non victuris: quemadmodum & quidam faciunt contra expressum Pauli verbum, qui vult vt sumpturus Sacramentum, prius probet seipsum, quod pueri non possunt. Præterea sequeretur, quòd qui articulo temporis vel alia quadam necessitate constringuntur (sicut nonnulli confessores, quos nec baptizari aqua, persecutionis & mortis instantia permisit) nõ possent saluari, quantumuis Sacramentum desiderarent. Demum, si Christus hic de sumptione Sacramenti loqueretur, sequeretur, quòd omnes, qui Sacramentum sumunt, salua tentur, cùm Christus expresse dicat: Qui manducat meam carnem, &c. habet vitã æternam. Atqui etiam Iudas Sacramentum sumpsit, nec tamen vitam habuit. Imò Paulus manifestè dicit, aliquos Sacramentum hoc sumere in iudicium & cõdemnationem. Vnde clarum est, quòd Christus de spirituali mãducatione, quæ fit per fidem, non de Sacramentali loquitur. Qui autem contēdunt Christum hic loqui de Sacramentali vel corporali manducatione corporis Christi, ita respondent ad obiectiones vel inconuenientia, quæ suprà posuimus. Ad illud quod de patribus dicitur: Concedunt quòd non manducauerunt corpus Christi corporaliter, sed addunt: Ideo eos etiam non potuisse intrare ad vitam, donec corpus Christi in terram reconderetur, vbi & ipsorum corpora requiescebant, vt vel sic aliquo modo corporaliter participarent corpus Christi. Imò ideo Christus voluit sepeliri, vt corpus suum corporibus sanctorum adiungeretur ipsisque vitam præstaret. Ad illud quod de pueris & necessitate aliqua constrictis, obiectum est, respondet, Non iudicatur apud Deum non manducasse, nisi qui manducare noluit, qui non curauit, qui neglexit. De sensibus enim & voluntatibus iudicat Deus, quæ in infantibus malæ esse non possunt. In his autem, qui necessitate aliqua præpediuntur, cùm bonæ sint, non fraudantur effectu. Ad illud autem, quod de indignè sumentibus obijcitur, respondent: Se non separare Sacramentalem manducationem à spirituali, cùm in Sacramento nedum externa species, sed & verbum Dei proponatur, quorum vtrunque sumendum est: hoc quidem ore, illud autem fide. De solis igitur his se loqui fatentur, qui quod ore sumunt, etiam fide sumunt: hi enim certissimè vitam acquirunt. Porrò Augustinus & quidam alij aliam adferunt huius loci intelligentiam: Non enim de Sacramento, sed de re Sacramenti hoc verbũ exponunt. Res autē, quã hoc Sacramentũ designat, est corpus Christi mysticũ, hoc est, Ecclesia fideliũ. Hæc enim nedũ ex multis in vnũ corpus cõsurgit, sicut panis ex multis granis, & vinũ ex multis racemis, sed etiã multa & diuersa mēbra habet, sicut verum Christi corp⁹. Est igitur sensus verbi: Nisi mihi incorporemini & ego vobis, adeò vt vnũ

Esaie 7. Matt. 16 Matt. 7. Ioan. 15. Ioan. 3. 1. Co. 11. 1. Co. 11.

corpus, vna substantia, vna voluntas, & cor efficiamini, & mecum & cum omnibus membris meis: Item, nisi me vt caput vestrum agnoscatis, & omnes pios vt membra vestra: Item, nisi mecum & cū omnibus membris meis, omnia & bona & mala communicaueritis, ac in hac vnitate Ecclesiæ perpetuò maneatis, non habebitis vitam in vobis. Ideo autem Augustinus hunc in modum verba Christi exposuit, tum vt hæreticos sui temporis absterreret, ne se ab Ecclesia separarent, in qua sola vita est, & cui soli Christus & se & sua dedit: Tum vt pios extimularet, vt non tantùm Sacramentum sumerent, sed & rem Sacramenti cogitarent, imò exercerent, nempe charitatē & vnitatem, &c. Verè igitur extimescenda sentētia: Nulli contingere vitam, qui Christum non vt caput suum agnoscit & veneratur. Item, qui non omnes Christianos vt sua membra foueat & diligat. Item, qui ab Ecclesia Dei se separat. Potissimum autē & principaliter locus hic, imò totum caput, de spirituali manducatione intelligendum est. Secundum hoc igitur, quatuor per ordinem in hoc verbo notantur. Primò enim manifestè indicat, nos vitam à nobisipsis nec habere, nec habere posse. Ex nobisipsis enim planè mortui sumus in anima, morituri propediem etiam corpore, imò æternæ morti iamiam sumus adiudicati, nisi aliūde nobis subueniatur. Deinde manifestè indicat, se vnum & solum esse, qui vitam nobis largiri possit, quod vt sciamus, non ioco, sed seriò dictū esse, adiecit iuramētum: Amen amen dico vobis, &c. Quòd autem Christus secundum diuinitatem sit vita, nedum viuens, sed & viuificans alios, suprà dictum est: In ipso (inquit) vita erat, &c. Præterea, vt certi essemus, eum & posse & velle etiam nobis dare vitam, planè ostendit, quibus rebus nobis parauerit vitam, nempe per hoc, quòd filius hominis effectus sit, ac carnem & sanguinem suum tradiderit pro mundi vita. Ideo signanter & carnem & sanguinem nominat. Demum indicat eius vitam in nos deriuari non posse, nisi vnum cum ipso efficiamur, ac planè carnem suam & sanguinem, quibus nobis vitam meruit, in nos traijciamus: neque enim aliud in nobis vitam operari & cōseruare potest, quàm id quo vita nobis

Ioan. 1.

coempta est. Quia autem Christum pro nobis carnem & sanguinem dedisse non vidimus, nec videre possumus, sed tātùm audimus in verbo Euāgelij: ideo eandem carnem & sanguinem non manu, sed fide apprehendere oportet. Qui igitur credit, Christum corpus suum pro nobis tradidisse, & sanguinem effudisse in remissionem peccatorum, ac per hoc omnem suam spem & fiduciam in Christo crucifixo collocat, is verè manducat carnem & sanguinem Christi. Ex eo enim, vt summo & suauissimo cibo, ineffabilem voluptatem capit. Hoc igitur est, quòd Christus hic vult dicere: Planè affirmo (inquit) omnes vos perituros, nisi in me vitam quæratis, nec hoc solum, sed vt in corpus meum sanguinemque pro vobis traditum oculos figatis, eaque firma fide apprehendatis, & in vos traijciatis. Discamus igitur ex hoc verbo, quàm miseri simus ex nobisipsis. Secundò, vbi salus & vita quærenda sit. Tertiò attendamus passionem Christi ceu precium, quo nobis omnia bona comparata sunt. Quartò cōsideremus ineffabilem Christi erga nos dilectionem, qua totum seipsum nobis impendit. Quintò consideremus, quàm necessaria nobis sit fides in Christū, &c.

Qui manducat meam carnem, &c.

Tales ferè esse solemus, quales sunt cibi, quibus vescimur. Si vescamur cibo paulò duriori, duri & intractabiles efficimur: si humidiori, humidi: si sicciori, sicci. Sic qui carnem Christi manducat, vitam æternam habet, eò quòd Christus sit Filius Dei æternus. Tripliciter autem corpus Christi manducatur. Primò, cùm credimus ipsum corpus pro nobis traditum, ipsum sanguinem pro nobis effusum, vnicamque & solam & totam fiduciam consolationemque nostram putamus, quòd Christus pro nobis mortuus est. Hæc manducatio summè necessaria est. Sine tali enim fide in Christum, nemo Deo placere potest. Imò, nisi hoc modo etiam patres veteris Testamenti edissent carnem Christi, & bibissent sanguinem, hoc est, nisi in Christum credidissent, nunquam fuissent iustificati, nec immortales facti. Ob eam causam semper ab exordio humani lapsus Christus promissus fuit, vt qui eum fide apprehenderent, non perirent.

Hebr. 11.

rirent. Adæ & Patriarchis vsque ad Abraham distrubutus est Christus per hoc verbum: Semen mulieris conteret caput tuum. Abrahamo & posteris eius exhibitus est per hanc promissionem: In semine tuo benedicetur omnes gentes terræ. Moysi & posteris eius vsque ad Dauid, datus est per hoc verbum: Prophetam suscitabit vobis Dominus, &c. Dauidi & posteris eius exhibitus est per illud verbum: Suscitabo semen tuum post te, ipse ædificabit domum nomini meo, Christus seipsum exhibuit Apostolis. Apostoli eum exhibuerunt gentibus per Euangelium, & Euangelij Sacramenta. Et his medijs exhibetur credentibus, vsque ad consummationem mundi. Oportet itaque omnes, quotquot saluari volunt, edere carnem, & bibere sanguinem Christi, hoc est, credere in Iesum Christum, qui est sanctificatio, salus, & redemptio nostra. Secundò mãducatur corpus Christi in Sacramento. Et hæc quidem manducatio non simpliciter necessaria est, vt prior. Plures enim etiam sine hac saluati sunt & saluantur. Sed tamen ita necessaria est, vt non contemnatur aut negligatur suo tempore. In institutione enim huius Sacramenti, Christus imperatiuè loquitur: Accipite, comedite, Hoc facite. Non igitur liberum est, vti vel non vti Sacramento. Imò si Christianus esse vis, oportet vt aliquando vtaris. Sicut enim peritus medicus secundum morbi naturam quam nouit, antidotum temperat, & dicit ægrotanti: Quia tale venenum bibisti, oportet vt tale remedium accipias. Sic author vitæ, remedium opposuit cõtrarium veneno, quod imbibimus: vt qua via peccatum, & mors intrauerat in mundum, eadem via rediret iustitia, & vita. Quis autem nescit, externum illum cibum vetiti ligni, hominisque facilem, imò insanam credulitatem præbuisse occasionem mortis. Huic igitur malo medicaturus Christus, etiam ipse externum cibum non minoribus promissis homini porrigit, ac planè hoc exigit, vt quàm auidè de ligno vetito comedit, tam obedienter etiam de hoc cibo comedat: & quantũ credidit mẽdacio, tantũ credat veritati: quantũ credidit deceptori superba præsumptione, tantũ credat Redẽptori humili subiectione: tanta fide comedat panem, & bibat calicem Christi, quanta infidelitate comedit fructum vetitæ arboris, vt de isto credat plus quàm videre possit, qui de illo plus quàm videbat, & omnino plus & aliud quàm esse poterat, nulla ratione adductus, credidit. Credidit Adam Diabolo mendaciter dicenti: Eritis sicut dij. Credat econtra Christianus Christo, veraciter dicenti: Hoc est corpus meum. Tertiò manducatur corpus Christi, cùm ipsi vt capiti, omnibusque fidelibus, vt membris eius incorporamur. Atque hæc manducatio etiam summè necessaria est. Alioqui quicunque extra Ecclesiam & corpus Christi inuenitur, perit. Sed ad textum reuertamur:

Gene.3. Gen.22. Deut.18 2.Par.17 1.Cor.1.

[Qui manducat, &c.] Sæpiùs in hoc loco Christus mentionem facit de vita: scit enim, quòd eius vel maximè trahimur cupiditate, & quòd nihil nobis suauius sit, quàm non mori. Ideo enim & in veteri Testamento plærunque longa vita & dies multi promittebantur. Sic & Christus vitam promittit, non semel, sed frequenter, vt nos alliciat: Nec qualemcunque vitam promittit, sed æternam. Qui manducat, inquit, carnem meam, habet vitam: hoc est, meipsum, qui sum vita. Item habet vitam gratiæ: nam per me consecutus est remissionem peccatorum. Præterea etiam vitam gloriæ habet in spe, quæ spes eum non confundet. Non igitur est, quòd suspires & doleas, hominem è Paradyso eiectum, ne sumeret de ligno vitæ, & viueret in æternum. Nam ecce iam habes panem verum, de quo si manducaueris, viues in æternum. Imò est, vnde gaudeas, quòd Adam præuaricator, non est permissus edere de ligno vitæ, & viuere in æternum. Si enim tunc, cùm esset præuaricator, comedisset, sic viueret in æternum, quomodo ille viuit, cuius suasu comedit, hoc est, miserè & culpabiliter damnabiliterq́. Econtra autem tu sic nunc viues in æternum, quomodo ego viuo, hoc est, beatificè, &c.

Rom.5. Gene.3.

Et ego resuscitabo eum in nouissimo.]

Alius fructus dignæ manducationis, resuscitatio scilicet corporis, nõ quidem simpliciter (nam & impij resuscitabuntur) sed ad vitam & beatitudinem. Sicut autẽ mors animæ prior inuasit hominẽ, quan-

quando scilicet in peccatum cecidit, posterius autem secuta est mors corporis: sic Christus prius promittit vitam, postea autem & resurrectionem & resuscitationem. Signanter autem dicit: [Ego resuscitabo.] Sicut enim Deitas latens in corpore ipsius ipsum excitauit à mortuis, sic & nos virtute latentis in nos Christi denuo excitabimur. Hinc & Christus dicitur vita nostra. Deinde, hoc verbo planè indicat fidelium mortem, nihil aliud esse, quàm somnum. Non abstulit Christus mortem corporis, sed effecit, vt credentibus non mors, sed somnus sit. Hinc pij dicuntur obdormire in Domino, quemadmodum Stephanus, &c.

Colos. 3

Acto. 7.

Caro mea verè est cibus, &c.]

Non semel tantùm, sed iterum atque tertiò hic exprimit carnem & sanguinem suum. Primò, vt altè nobis infigeret passionem suam sanguinisque effusionem, ceu vnum illud refugium nostrum, in quo omnis consolatio & meritum nostrum consistit. Secundò, vt altè nobis infigeret dilectionem erga nos suam, qua quicquid à nobis assumpsit, totum pro nobis impendit: neque id solùm, sed etiam nobis ea impendit in cibum. Quasi diceret: Parentes alij sæpenumero filios suos alijs alendos dederunt, ego autem mea carne vos alo, me vobis exhibeo, omnibus optimam de futuris spem præbeo, vester ego frater esse volui, communicaui carnē propter vos & sanguinem, & per quæ vobis coniunctus sum, ea rursus vobis exhibui. Qui autem in hac vita ita se nobis totum exhibet, quid faciet in futura? Tertiò ideo toties carnem & sanguinem suum exprimit, vt sciamus etiam carnem eius viuificare, non quidem ex se, sed ex eo, quòd coniuncta est diuinitati. Sicut enim ferrum in igne positum, tametsi ferrum maneat, tamen longè aliam operationem habet, quàm ante: imò non minus vrit, quàm ignis. Sic corpus Christi diuinitati intimæ coniunctum, verum quidem corpus manet, sed tamen viuificandi vim à diuinitate suscipit. Impij igitur sunt, qui garriunt carnem Christi nihil prodesse. Est autem caro Christi cibus, tum quia comedi vult, vt possit prodesse: tum quia idem spiritualiter in nobis operatur, quod cibus externus corporaliter. Reficit enim, confortat, restaurat, voluptatem affert, vitam cōtinuat, imò quod in alijs cibis quærimus, nempe, vt non esuriamus, vel vt non moriamur, vel vt voluptatem assequamur, hoc solū & perfectè præstat corpus & sanguis Christi. Ideo signanter addit: [Verè est cibus.] Primò ad differentiam corporalis cibi, quem siue manduces siue non, morieris. Hic autem tantùm moritur, qui non manducat, in æternum autem viuet qui manducat. Secundò, corpus Christi verus cibus est, ad distinctionem eius cibi, quem ille Diabolus pollicebatur. Cibus enim ille cibus fuit mendacij, quia falsum fuit, & falsum est, quod in cibo illo Diabolus pollicebatur, itaque & cum vana promissione datus fuit cibus ille, & vana spe diuinæ similitudinis consequendæ manducatus est. Caro autem Christi verus cibus est: quia verum est, quod Christus in eo pollicetur, veráque spes est, qua manducatur. Sic & de sanguine dicendum.

Gene. 3

Qui manducat, &c. in me manet.]

Alius fructus huius manducationis, in Christo manere, & Christum in se manentem habere, imò cùm Christo sic vnū esse, vt nunquam ab eo separeris. Quod quantum bonum sit, vel ex nonagesimo Psalmo discere possumus, in quo Dauid non satis exprimere potest, quàm securus sit, qui sub vmbra & adiutorio Dei sedet. Quanto igitur securior & felicior est, qui Christum in se habet, & in Christo est? Atque hinc videre licet, vnde sit tanta Christianorum fortitudo & victoria contra peccatum, mortem, Diabolum, & mundum. Nimirum, quia in Christo manent, & Christum in se manentem habent. Sicut enim Christus, quamuis totiùs mundi peccata in se suscepisset, morsque, & mundus, & Diabolus eum totis viribus inuasissent, tamen opprimi non potuit: Sic nec opprimi potest, qui in Christo manet, &c. Breuiter, quod Diabolus mendaciter pollicebatur homini, hoc Christus hic verè pollicetur & præstat. Quid eñ nobis hoc dicto pollicitus est Dei Filius, quàm ac si apertè dicat: Si manducaueritis carnem meam, &c. dij eritis, & Filij excelsi omnes. Non tamen vsus est vel vti debuit verbis deceptoris illius antiqui, promittentis Dei æqua-

Psal. 90

Psal. 81

æqualitatem. Quis enim est vel esse potest, sicut Deus? Ille nãq; nullius eget, nullius ope vel gratia Deus est. Sed quis ita præter illũ, naturæ suæ sufficientia Deus esse potest? Sic Angelus voluit esse Deus & factus est Diabolus. Sic deitatem appetere persuasit homini, & hominem hominis honore spoliauit. Sicque tam hic quàm ille, cùm voluit esse sicut Deus, voluit sine gratia & adiutorio melioris esse Deus, & hac voluntate vterque se à Deo diuisit. Econtra consortiũ vel gratia Dei deos efficit, & filios excelsi. Christus igitur non æqualitatem Dei sicut Diabolus, sed gratiam & communicationem Dei nobis promittit, cùm dicit: [In me manet, & ego in eo.] Quia enim Christus Deus est, ergo is, in quo Christus manet diuinitatem in se transfusam habens, Deus factus est, Filius excelsi renatus est.

Psal. 48

Sicut misit me viuens Pater, &c.]

Hoc verbo indicat, vnde vita omnis originem habeat, & quomodo in nos deriuetur. In Deo est fons vitæ, vt Dauid ait. Vnde & Christus hic Patrem nominat viuentem. Ipse enim solus immortalitatem habet. Vnde & in Apocalypsi: Dabant, inquit, gloriam viuenti in sæcula sæculorum. Hanc autem vitam perfectè impressit Filio, vt & ipse nedum viuat, sed & ipsa vita sit, & vitam præstare possit. Vnde Christus subdit. Et ego viuo propter Patrem, hoc est, propterea & ego Deus viuens & author vitæ sum, quia talem Patrem habeo, quia talis Pater me misit & genuit. Hãc autem vitam Deus per Filium etiam nobis communicare voluit, ideo dicit: Pater me misit, Eandem Christus non vt inuidens quispiam soli sibi reseruauit, sed credẽtibus communicauit, ideo cibum se dicit, ac omnibus se manducandum proposuit. Sic igitur impletur, quod subdit: Qui mãducat me, viuet propter me, hoc est, ex eo, quod me habet, etiam vitam meam participabit.

Psal. 35. Apoc. 4

Hic est panis, qui de cælo descendit.]

Breui Epilogo colligit atque enumerat, quibus de rebus hactenus verba fecerit. Primò enim se ostendit verum esse panem vitæ, ob eam vel maximè causam, quòd de cælo descenderit, atq; hoc etiam hic primò repetit. Secundò ostendit manna, de quo ipsi gloriabantur, nequaquam comparãdum esse huic cibo. Ideo subdit.

Non sicut manducauerunt Patres vestri, &c.]

Sæpiùs autem mannæ meminit, non tantum vt ipsum distinguat ab hoc cibo, sed etiam vt per hoc ad fidem eos alliciat. Nam si possibile fuit Deo, tantum populũ quadraginta annis pascere è cælo, potest & hæc præstare, quæ Christus hic promisit. Verè autem dicit, mortui sunt. E tanto enim numero, ne vnus quidem remansit, imò plærique etiam, quoad animam, mortui fuerunt. Postremò, etiam breuiter repetit, quod de fructu huius cibi supra disseruit, cùm subdit.

Qui manducat hunc panem, viuet, &c]

Hinc enim est fructus ligni vitæ, quod hoc tempore Deus in medio Ecclesiæ plantauit. Hinc in Apocalypsi dicit: Dabo ei edere de ligno vitæ, &cæt. Christus enim verè est lignum vitæ, his qui apprehenderint eum, & ideo qui tenuerit eum, beatus erit, & est. Docet autem nos hic Epilogus, quatuor in Christo cõsiderare. Primò quòd de cælo descẽderit, & Deus sit: alioqui impossibilia videbuntur, quæ hactenus dixit. Secundò, quòd panis effectus est, hoc est, quòd bona sua nobis communicare vult, imò seipsum, ac planè nobis commisceri & vniri. Tertiò, quòd multò maiora iam in hoc sæculo nobis præstitit, quàm Patres habuerunt in veteri Testamento. Quartò, quòd in futuro summa & maxima dabit, hoc est, ipsam beatitudinẽ, & vitam non iam in spe, sed in re.

Gene. 2. Apoc. 2. Prou. 3.

Hæc dixit in Synagoga docens, &c]

Locũ nominat, vt certi sint pij Christum veraciter verba dixisse, atque adeò securè in ipsis confidãt. Deinde hoc verbo & Iudæis & malis Christianis, omnem excusationem adimit. Non in occulto hæc dixit, sed in propatulo, in loco celebri, vbi plures conuenerant: imò hæc eadem postea per Apostolos in omnem terram promulgauit. Verè igitur dicere potest: Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. Nunc

Psal. 18. Ioan. 15.

autem excusationem non habent.

Multi ergo ex discipulis eius audientes, &c.]

Hactenus Iudæos murmurasse & litigasse audiuimus: nunc etiam inter discipulos inueniuntur murmuratores. Sic enim Christus positus est in ruinam & in signum, cui contradicitur: Imò, qui hic discipuli eius dicuntur, deteriùs murmurant, quàm alij Iudæi, magis quippe diffidentiam suam exprimunt, quàm illi: Imò alijs tantùm quærentibus. Quomodo hoc fieri posset, ipsi planè sententiam pronuntiant, ac sermonem Christi damnāt. Sic enim Christus semper apud suos contemptior est, quàm apud extraneos. Sic in passione sua Iudæos, qui populus eius erant, crudeliores erga se inuenit quàm Gentiles. Sic verbum Dei, & scripturæ, multò priùs à Christianis discerptum est, quàm à Iudæis vel Gentibus. Et generaliter nusquam Christus magis blasphematur, quàm apud Christianos. Signanter autem Ioannes addit: [Multi ex discipulis,] non omnes, ne crederentur omnes hoc fecisse. Nihil præiudicat Apostolis quorundam incredulitas, sicut nec nobis, &c.

Lucæ. 2.

Durus est hic sermo, quis potest eū, &c.]

Non suam tarditatē, sed Domini sermonem inculpabant, quasi solis vitium sit, si lippus non clarè videt, & non magis oculorum ipsius. Sic plærunque & nos, si quid non intelligimus, statim scripturæ obscuritatem increpamus, nō nostram cæcitatem. Et generaliter quicquid non placet, Deū in ius vocamus, ac eum culpamus. Obserua, quòd increduli longè aliter sentiunt & iudicant de verbo Dei, quàm pij. Pius homo dicit, Lex Domini immaculata conuertens animas: Testimonium Domini fidele, &c. Iustitiæ Domini rectæ, &c. Præceptum Domini lucidum, &c. Desiderabilia super aurum, &c: Econtra autem incredulus dicit: [Durus est hic sermo.] Pius homo gustata verbi dulcedine, etiam alios aduocat, dicēs: Gustate & videte, quòd suauis est Dominus. Incredulus autem etiam alios auocat à verbo Dei, dicens: [Quis potest eum audire?] Quòd autem hi sermonem Christi durum iudicabant, carnalis imaginatio in causa erat. Primùm enim secundum carnem, quam solam sapiebant, sic intelligebant manducari oportere carnem Christi, quemadmodum pecorum carnes conciduntur & manducantur, & quemadmodum consueuerant concidere & manducare carnes agni paschalis: Et bibendum esse sanguinem Christi, quomodo nec animalis cuiusquam sanguinem gustare lex permittit. Hoc autem rationi eorum omnino videbatur inhumanum, imò horrendum & execrandum facinus, denique & diuinæ legi contrarium, quæ vetat carnem cum sanguine edi. Deinde iudicabant hoc ipsum non modo non valere ad vitam, sed etiam eidem vitæ omnino contrarium & repugnās esse. Præterea hoc quoq; cogitabāt, etiāsi aliquo modo fas esset, sic illū concidi & mandicari, tamen ipsius corpus & sanguinē vix paucis sufficere posse, vt mandicū quis acciperet, atq; ideo vix centum homines ad vitam pertingere posse, cùm copiosa multitudo hominum ad salutem pertinentium nulli nisi soli Deo numerabilis sit. Denique ratione sua comprehendere non poterāt, quomodo esus humanæ carnis ad salutē necessarius esse posset. Postremò, nec id consequi poterant, quomodo caro Christi melior esse posset, q̄ manna, cū scriptura tam magnificè loquatur de manna, imò Deus idipsum reseruari præceperit, vt esset perpetuum memoriale diuini beneficij. Quocunque igitur se vertebat ratio eorum, non poterat conuenire cū verbis Christi, ideo planè pronūtiant sententiā: [Durus est hic sermo.] Sic & ratio nostra omnino conuenire non potest cum eo, quod Christus in cœna dixit: Hoc est corpus meum. Nunc enim videtur esse contra articulum fidei de Christi ascensione: nunc videtur eum alijs scripturis pugnare: nūc iudicatur Christo ingloriū esse, vt corpus eius manducetur: nunc etiam non necessarium putatur, cùm verbo & fide manducari possit, ideo ratio planè pronūtiat: [Durus est hic sermo, &c.] Ac certè mirum, quòd hæc verba Christi non erādant ex Euangelio. Si enim iuxta eorum sententiam, in cœna nihil est nisi panis & vinum, quæ in memoriam Christi accipi debent, planè superflua sunt verba.

Psal. 18.

Psal. 33.

Gene. 9. Leuit. 7.

Leuit. 3.

Exo. 16.

Mat. 26.

Satis enim esset dixisse: Accipite, & manducate: frangite panem, & hoc facite ad mei memoriam. Nec opus fuisset addere: Hoc est corpus meum. Sed murmuret qui velit, qui sordet sordescat adhuc, nobis peccatoribus iucundissimè sapit verbum hoc Christi, ac pro summo thesauro ducimus, quòd Christi corpus etiam reuera in nos sumere possumus, ac laudamus Deum, quòd medium tale inuenerit, quo ita verum Christi corpus habere possumus, vt tamen non sit nec inhumanum, nec durum, multò minùs nõ contra Deum.

Apoc. 22

Sciens autem Iesus apud semetipsum.]

Hebr. 4. Psal. 32.

Ipse enim (vt Paulus ait) est discretor cogitationum: Et ipse finxit singulatim corda eorum, intelligitque omnia opera eorum. Signanter autem dicit: [Apud semetipsum,] nullo enim egebat indice. Nec tunc primùm sciuit, cum iam murmurarent, sed antequam diceret mysterium hoc, sciebat vt Deus, qui discipulorum dociles essent vel non. Attamen pro exprimenda indignitatis magnitudine, quasi nunc primùm comperta illorũ infidelitate, quasi admirans dicit:

Hoc vos scandalizat?]

Singula verba emphasim quandã habent: Hoc inquit, hoc quod vel maximè vos consolari debuerat: hoc, quod vel maximè amorem meum in vos ostendit, hoc vos scandalizat? Deinde: Vos (inquit) qui tãta vidistis, tanta audistis, qui discipulos vos profitemini meos, vos ne in hoc scandalizamini? An non admiratione dignum? Praeterea, non simpliciter dicit: Hoc vos impedit vel inquietat, sed scandalizat, hoc est, totaliter offendit, vt à proposito bono retrorsum cadatis. An non mirum, quòd panis qui alijs vitam praebet, vobis mors est? Item, quod alijs panis est & cibus, vobis est lapis offensionis. Sic & nunc planè dignum est admiratione, quòd etiam Christiani in verbis Christi offenduntur. Magis autẽ mirum quòd in ea potissimùm impingunt, quae vel maximè consolatoria sunt. Super omnia autem admirandum, imò miserandũ est, quòd non leuiter offendunt, sed ita vt omnino à bono proposito resiliant: Atqui haec omnia quotidie videmus fieri, &c. nec tamen extimescimus, aut oramus.

Si ergo videritis Filium hominis ascendentem.]

Abruptè loquitur, nec perfectum sensum exprimit. Volunt autem quidam eum sic loquutum, vt ostenderet se non aequo animo ferre ipsorum scandalum, referuntque hoc verbum ad iudicium futurum: Quasi diceret. Quum videritis Filium hominis ascẽdisse ad caelos, tunc intelligetis, quàm malè nunc de me sentiatis. Non quidem videbitis me ascendere, quia retrorsum abituri estis, solique perseuerantes videbunt hoc: Attamen ascendisse me videbitis, quando venientem cum nubibus, cum tota carne sua hunc Filium hominis videbit omnis oculus, tunc videbitis, quàm iniustè hunc sermonem meum duriciei coargueritis, quàm malè senseritis, & quod peius est, non expectata magistri doctrina, nimis cito retrorsum, scãdalizati, abieritis. Alij hunc textum interrogatiuè legunt, vel admiratiuè. Quasi diceret: Si nunc scandalizamini, quid facietis, quum videritis me ascendere, vel audieritis me ascendisse in caelum? Si nunc non creditis, multò minus post ascensionem meam credetis. Si nunc me praesente verba mea falsò intelligitis, quid fiet post abscessum meum? Secundum hoc igitur Christus hic praeuidit, & praedixit quosdam ideo non credituros, se corpus Christi posse manducare, quòd sciant eum ascendisse ad caelos. Simplicissimè autem intelliguntur haec verba, vt sint quasi confirmatio eorum quae hactenus dixit. Quasi diceret, Loquor nunc nudis verbis, sed hanc loquutionem efficacibus factis exequar. Nam resurrectione, ascensione, & Spiritus sancti missione declarabo carnem meam esse verũ panem, manifestabo me esse veram vitam, reuelabo me esse lucem & iustitiã mundi, imò ostendã me plane omnia posse. Qui igitur in Christi verbis adhuc dubitant, hos Christus mittit ad considerandam suam resurrectionem, ascensionem, & Spiritus sancti missionẽ, quae qui attendit, facilè credet verbis Christi, quantumcunque dura & impossibilia videantur. Signanter autem ad ascensionem nos dirigit considerandam.

Acto. 1

In ea

In ea enim manifestè ostenditur Christi dignitas, potestas, & conformitas ad diuinam voluntatem. Filium hominis autem dicit ascensurum, vt sciant carnem suam non consumptibiliter manducandam à fidelibus: Alioqui quomodo ascẽderet, si ab hominibus conscissa & consumpta esset? Addit autẽ: vbi erat priùs, quòd non sic intelligendum, quasi Christus carnem è cœlo secum portauerit, sed ad ostendendam vnitatem personæ, in se vno & Deo & homine. Propter hanc enim vnitatem personæ, & quæ Dei sunt, homini attribuuntur, vt hic: Et quæ hominis sunt, Deo attribuuntur, vt quum dicitur: Filius Dei pro nobis mortuus est, quũ tamen sola natura humana mortua sit. Iam, quòd Sacramentarij ex hoc verbo, imò ex articulo ascensionis Domini contendunt, quòd corpus Christi non possit esse in sacramento, quũ vnum corpus non habeat nisi vnum locum, superius iam confutatum est. Ascẽsio enim Domini, nedum non tollit corpus Christi è sacramento, sed vel maximè confirmat, quòd ibi esse possit, cùm articulus habeat. Christum sedere ad dexterã Dei, quæ cum nihil aliud sit quàm Dei omnipotentia, eaque non possit vni loco alligari, planè cõstat, quòd nec corpus Christi vni loco alligatum est. Deinde cõstat, quòd corpus Christi tripliciter potest esse in loco. Primò circunscriptiuè, vt scilicet occupet locum, quemadmodum cùm in terra ambularet. Hoc modo discipulis post resurrectionẽ se sæpiùs exhibuit: hoc modo & in iudicio se exhibebit omnibus conspicuum: hoc modo & nunc se potest exhibere vbicunque vult. Secundò quia corpus habet gloriosum, potest esse in loco diffinitiuè, hoc est, præsentialiter quidem, sed tamen vt non occupet locum, quemadmodum angeli sunt in loco. Hoc modo Christus fuit in lapide sepulchri, & in clausa ianua. Præsentialiter enim & corporaliter per ea transiuit, ita tamen, quòd nec lapis extenderetur, nec ianua, nec corpus ipsius constringeretur. Hoc modo potest & in Sacramento esse. Sic etiam erunt corpora nostra post resurrectionem: habebunt enim dotem subtilitatis. Tertiò, quia corpus Christi vna & indissolubilis persona est cũ Deo, fateri cogimur, ipsum esse posse vbicunque Deus est, ergo & in Sacramẽto. Hoc igitur decipit Sacramentarios, quòd putant vel imaginantur corpus Christi non nisi naturali modo, localiter & circunscriptiuè, posse esse in loco.

Spiritus est, qui viuificat: caro non, &c.]

Etiam hoc verbum Sacramẽtarij pro sua opinione adducunt, imò hic planè triumphant. Quemadmodum enim, qui per vitrum depictum vident, putant omnia alia eum colorem habere, quem habet vitrum, cùm tamen non ita sit: sic hi, quia semel imbiberunt carnalem illam imaginationem, putant omnia alia suæ imaginationi consentire. Sed vide, quàm frigidè argumententur. Spiritus, inquiũt est, qui viuificat, ergo corpus Christi nõ est in Sacramẽto: Vel, ergo nihil nisi spiritus est in Sacramento. Quis nõ rideat hanc argumentationem? Idem enim est, ac si dicã. Anima viuificat hominem, ergo homo nihil nisi anima est, non habet corpus. Deinde, nesciunt quid spiritus dicatur in scriptura, neque quid sit caro. Carnem dicũt id, quod potest videri, tangi, quod est corpus, habet ossa, neruos: spiritum autem, quod his caret. Atqui scriptura longè aliter loquitur de spiritu & carne, maximè cùm ea inter se confert. Caro in scriptura dicitur, quicquid ex carne procedit, quicquid caro agit, cogitat, potest, loquitur, quantumcunque internũ & inuisibile sit. Sic Paulus iram & inuidiam, &c. inter opera carnis numerat. Econtra spiritus est & dicitur, quicquid è Spiritu sancto procedit, quicquid ex Spiritu sancto agimus, loquimur, cogitamus, quantumcunque sit externum & corporeum, Sic omnis verè Christianus, quantumuis adhuc corpus habeat, tamen spiritualis dicitur: Quod enim natum est ex spiritu, spiritus est. Si igitur Christianus quisque non ideo corpus non habet, quia iam per spiritum spiritualis effectus est, cur in solo Christo corpus aufers, quasi solum ipsius corpus spiritui repugnet, cùm tamen articulus fidei nostræ habeat corpus Christi è Spiritu sancto conceptum, dicente scriptura: Quod in ea natũ est, è Spiritu sancto est. Itẽ, Spiritus sanctus superueniet in te. Si spiritus in te patitur corpus esse, quod tamen subinde peccat, quo modo non pateretur

Galat. 5

Ioann. 3

Luc. 1

pateretur corpus Christi sanctissimum & purissimū. Imo corpus Christi verè pertinet ad illud dictum: Quod natum est spiritu, spiritus est. Non igitur hoc verbo auferre potes Christi corpus è Sacramento. Præterea non sequitur, si aliqua re spiritualiter vtamur, quòd illa res necessariò spiritus sit, & non corpus. Nam beata virgo verè spiritualiter etiam concepit Christum in corde, non tamen ob id sequitur, quòd Christus non habuerit corpus. Sic manducatur quidem corpus Christi spiritualiter, non tamen ob id sequitur, quòd non posit etiam corporaliter sumi. Habebat Simeon Christum in vlnis corporaliter, interim tamen non minùs eum in corde gerebat per fidem. Postremò, id sibi persuaserunt, Deum in scripturis tantū tradere spiritualia, adeò toti spirituales sunt & spiritum crepant, cùm interim videant, quòd Deus vbique carnalia & externa adiunxerit suo verbo.

Caro non prodest quicquam.]

Et hoc dictum crebro iactant, sicque carnem Christi à spiritu & diuinitate separant. Nos autem nec carnem à spiritu, nec corporalem manducationem à spirituali diuidimus. Scimus enim quòd vbicunq; est caro Christi, illic est & diuinitas & spiritus viuificans: Et econtra, quia indiuisibilis persona est. Deinde scimus in Sacramento non tantū nobis offerri panē, sed simul verbū Dei. Hæc autem non diuidimus, nec diuidi ab inuicē patimur, vt quis dicere velit. Spiritus quidē prodest, non aūt caro. Secundò non concedimus, quòd hoc verbum ad carnem Christi referendum sit, tum quia suprà, vbi de sua carne loquut9 est, semper addit, Mea, vel Filij hominis. Hic aūt nō addit: Mea, sed indefinitè: [Caro, inquit, nō prodest.] Tū, quia hic carnem opponit spiritui, vnde patet, quòd de ea tantū carne loquitur, quæ cōtrariatur spiritui. Hoc autem in Christo non est. Eius enim caro non aduersatur spiritui, sicut in nobis, sed verè spiritualis caro est. Tertiò omnino negamus, carnē Christi nihil prodesse, imò hæc dicere, blasphemiam arbitramur esse quàm maximam. Quomodo enim nō prodesse posset ea caro, quæ verbū Dei secum habet? imò, si tantùm bubula caro esset, tamen propter adiunctum verbum prodesset, quemadmodum & baptismi aqua, cùm sit externa res, tamen propter adiunctum verbum, prodest. Item, quomodo prodesse non posset caro Christi, cùm in Euangelio legamus, tactu carnis suæ plærisque sanitatem restitutam esse? Omnes, inquit, quotquot tangebant eū, salui fiebant. Prætereà, quomodo prodesse non posset caro, quæ Deo iuncta est, Deo plena est: Nihil aliud fallit Schuermeros illos, quàm quòd non distinguunt carnem Christi ab alia carne, cùm longè excellentior sit caro Christi, adeò, vt verè dici posit Dei caro, vel diuina aut deificata caro. Quartò, etiam si certum esset, Christum hic de carne sua loqui, eamque planè nihil prodesse, quod tamē impossibile est, non tamen ideo sequeretur, quòd non esset in sacramento. Qualis enim consequentia, Caro Christi non prodest, ideo non hic est? Sic enim & ego colligam: Truncus hic nihil prodest, ergo non iacet hic, cuius cōtrarium video. Item, Deus impijs nihil prodest, ergo Deus non est apud ipsos. Item, Christus in cruce pendens nihil proderat impijs Iudæis, ergo non pendebat in cruce, &c. Ridentur à pueris huiusmodi argumenta. Omissis igitur huiusmodi nugis, imò mēdacijs, verum sensum verborūChristi quæramus. Primò igitur cùm dicit: Spiritus est qui viuificat, &c. carnalē Iudæorum intellectū redarguit, quasi diceret: Ego de fide loquor, vos de vētre cogitatis. Manifestè docui, fide oportere & me & omnia mea suscipi & manducari: Vos autem tantùm de carne cogitatis, quomodo in macello venditur, in culina coquitur, & dentibus dilaceratur. Atqui non hoc agebam, non ita dabo carnem meam, sicut carnes animalium comedūtur: nec enim quicquam hoc prodesset. Spiritus est q viuificat, hoc est spiritualiter intelligi oportet quod dixi, non tā crasse, spirituali & inuisibili modo carnem meam dabo. Caro, hoc est, crassus ille & carnalis vester intellectus, nihil prodest. Verba quæ loquor, spiritus & vita sunt: hoc est, Doctrina mea spiritalis est, ideo non vult habere tam crassos auditores. Nihil proficietis quàm diu huiusmodi carnales cogitationes in vobis sunt. Vides igitur, verbum hoc non pugnare contra veritatem corporis Christi in

Mar. 6.

Sacra-

Sacramento. Imò tantùm ostendit, eandem carnem suam non visibiliter, sed inuisibili quodam & spirituali modo manducari in Sacramento. Deinde verbum hoc sic intelligere possumus, vt sit generalis quædam collatio inter carnem & spiritum, quemadmodum sæpè fieri solet in scriptura. Spiritus, inquit, prodest, non caro, hoc est, nisi spiritus efficiamini, & carnem exuatis, viuere non potestis. Sic suprà docuit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, &cæt. Quod enim natum est ex carne, caro est. Præterea, etiam ex hoc verbo accipimus differentiam inter externa & interna. Per carnem externa, per spiritum interna intellige. Nihil igitur prodest caro, hoc est, quæcunque externa, si non asit spiritus. Nihil prodest externa ablutio, nisi asit verbum Dei & spiritus. Nihil prodest proximo ministrare, bona externè facere, nisi & ex corde, hoc est, spiritu & fide feceris. Nihil prodest externè verbũ Dei audire, legere, portare, nisi in corde & spiritu habeas. Sic & hic nihil prodest etiã externa corporis Christi manducatio, nisi & fide quoq; mãducetur. Vides igitur, quòd etiã si verba hæc ad Sacramentum propriè referantur, non tamen plus inde sequitur, quàm quòd externa Sacramenti manducatio sola nõ prosit. Atqui hoc nos quoque ingenuè fatemur, imò maius aliquid dicimus, nempe externam manducationem etiam obesse, si non asit interna. Qui enim indignè manducat, iudicium sibi manducat, &c. Hoc, inquam, fatemur, non tamẽ ob id negamus corpus Christi adesse in Sacramento.

1. Cor. 11

Verba quæ loquor, spiritus, et vita sunt]

Non hoc vult, quòd in Sacramento nihil sit nisi spiritus, sed docet qualiter verba sua sint acceptanda. [Verba, inquit, mea sunt spiritus.] Iam cùm spiritus viuificet, proinde necessarium erit, vt ante omnia fide accipiatis verba mea. Dixi carnem meam esse verè cibũ. Hæc verba si credideritis, iam erunt vobis spiritus viuificans: Nam sicut per verbum omnia creaui, ita & per verbum iustifico credentes. Obserua verba Christi, non vnum aut alterum, sed indifferenter præstare spiritum & vitam, si fide arripiãtur. Quòd si hæc verba ad Sacramentum referre volumus, non tollunt nobis veritatem corporis Christi, sed magis confirmant. Si enim in verbis Christi spiritus & vita est, quis dubitat eum posse præstare quod dicit aut promittit? Summa, quantumcunque Sacramentarij iactent verba illa, Spiritus est qui viuificat. Item, Verba mea sunt spiritus & vita, nõdum tamen consequitur, nihil in Sacramento esse, nisi spiritum, non autem corpus Christi: alioqui eadem ratione colligere possem. Anima est, quæ viuificat hominem, ergo homo nihil est quàm anima. Quis autem ferret talem argutatorem? Deinde quantumcunque iactent dictum illud: Caro non prodest quicquã, ac exẽpla Iudæ & aliorum adducant, quibus corpus Christi non profuit, non tamen adhuc probauerunt, quòd corpus Christi in se nihil prosit: imò scimus, corpus Christi multis profuisse. Iuxta illud: Quotquot eum tangebant, salui fiebant. Ad hæc non sequitur, corpus Christi nõ prodest impijs, ergo in se non prodest. Eadem enim ratione sequeretur, quod nec scientia nec diuitiæ, nec Euãgelium, nec passio Christi, imò nec Deus ipse quicquam prodesset, quia nihil horum prodest impijs: Immundis enim omnia immunda. Præterea quantumcunq; clament Christum ad cælos ascẽdisse, nondum tamen probauerunt eum ita in cælo alligatum, vt tantùm in vno loco sit, nec alibi esse posit. Denique quantascunque scripturas corradant, vbi de transitu Christi dicitur, vt: Vado parare vobis locum. Item, Relinquo mundum. Itẽ, Me non semper habebitis, &cæ. nihil tamen ampliùs ex his cõuincere possunt, quàm Christum non amplius visibiliter in mũdo esse. Iuxta hoc tamẽ ingenuè & audenter cõfitemur, Christum cum electis suis etiamsi non visibiliter, tamen verè corporaliter & spiritualiter & esse & permansurum, vsque ad consummationem sæculi, quemadmodum promisit. Quia igitur hactenus non probare potuerunt ex scripturis, quod corpus Christi per Dei potentiam alibi esse non posit, quàm in cælo. Item, quòd caro Christi in se nihil prosit, manemus nos cum simplici illo verbo Christi: Acipite, Manducate, Hoc est corpus meum. Imò gratias agimus diuinæ bonitati, quòd etiam corpori

Mat. 6. | Tit. 1 | Ioan. 14 | Ioan. 12 | Mat. 28. | Mat. 26

corpori nostro spem futuræ vitæ & resurrectionis dat, per participationem sui corporis. Sed nunc ad textum reuertamur. [Verba quæ locutus sum, spiritus & vita sunt.] Hanc sententiam congruè subiungit præhabito sermoni, vt discamus, magnam esse differentiam inter verba Christi, & verba nostra. [Verba mea (inquit) spiritus sunt.] Primò, quia non caro, non vana, non inefficacia, sed viua & efficacia. Est enim sermo Dei viuus & efficax. Secundò, Verba quæ loquor spiritus sunt, quia non è ratione humana, sed ex Spiritu sancto sunt. Tertiò, Spiritus sunt, quia spiritualia & diuina docēt. Quartò, Verba quæ loquor, non inanis vox vel sonus, sed spiritus sunt, ideo non tantùm exigunt aures corporis, sed etiam imò potissimùm aures mentis. Quintò, Spiritus sunt, quia spiritum secum adferunt. Iuxta illud: Spiritum accepistis non ex lege, sed ex auditu fidei. Hinc Christus: Qui diligit me, sermonem meū seruabit, &c. & mansionem apud eum faciemus. Deinde verba quæ loquor, etiam vita sunt. Primò, quia sunt riui de fonte vitæ, hoc est è verbo ineffabili & diuino profluentes. Secundò, quia consolationē adferunt. Nam sæpe vita pro cōsolatione accipitur. Tertiò, quia vitam animæ conferūt. Quartò, quia vitam instruunt, ac bene viuere docent. Quintò, quia ad beatam vitam ducunt. Vide quātus thesaurus sit etiam externum verbum Dei. Non enim de interno hic loquitur, sed de externo, ideo non dicit, verbum quod ego sum, sed: [Verba quæ loquor,] spiritus & vita sunt. Temerarij igitur sunt, qui vocale verbum & scripturam inutilem esse dicunt. Stulti autem, qui tantum thesaurum sibi acquirere negligunt. Vide autem verborum ordinem. Primò: [Verba, inquit, quæ loquor.] Verbum enim præcedere debet: Fides siquidē ex auditu. Deinde ponit spiritum: per verbum enim, vt per medium, datur Spiritus sanctus. Sic loquēte Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbū. Postremò ponit vitam. Vbi enim Spiritus Dei est, illic & vita sequitur. Si igitur vis habere vitam, quære priùs spiritum: si spiritum habere vis, audi verbum Dei, & crede.

Hebr. 4. Galat. 3. Ioan. 14. Rom. 10. Acto. 10.

Sed sunt quidam, qui non credunt.]

Sensus est: Non quia durus est meus sermo, idcirco quosdam vestrum scandalizat. Sed quia vestrum aliqui infidelitate obdurauerunt corda sua, idcirco sermoni meo videtur inesse duritia. Et nō ideo non creditis, quia nō intelligitis. Sed ideo non intelligitis, quia nō creditis: Si enim non credideritis, non intelligetis. Vides hic iterum, quàm necessaria sit fides audire volentibus verbum Dei. Deinde, vides iterum, non in Deo, sed in nobis culpam esse nostræ perditionis. Iuxta illud: Perditio tua ex te Israel, &c.

Esaiæ. 7. Osee. 13.

Sciebat enim ab initio qui essent, &c.]

Planè hoc sciebat vt Deus non ex euentu aliquo aut casu, siue coniecturæ humanæ momento, sed ab initio, id est, ab æterno. Nā ante mūdi constitutionē præsciuit & prædestinauit eos, q vocādi erāt sancti & immaculati in cōspectu ei⁹. Signanter autē dicit: [Sciebat qui essent credentes,] ad consolationem fideliū. Nihil enim iucundiùs quàm à Deo agnosci, ideo scriptura tam sæpè hoc inculcat: Nouit Dominus viam iustorum. Item, Nouit Dominus dies immaculatorum. Itē, Nouit Dominus qui sunt eius. Item ipse numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Item, Ego cognosco oues meas. Addit autem: Et quis eum esset traditurus. Vt sciant impij, se suáque mala non latere Deū: Omnia enim nuda & aperta sunt oculis Dei. Hinc ad quendam dicit. Scio opera tua, quia nomen habes quòd viuas, & mortuus es, &cæ. Item, Qui loquitur iniquè, non potest latere. Obserua, quòd Christus, quamuis sciebat aliquos non credituros, non tamen propter aliquorum ingratitudinē pios suis bonis priuat: Incredulitas hominū fidem Dei non euacuat. Sic in externis, non ideo pijs subtrahit tēporalia, quòd impij eis abutantur. Imò propter pios etiā impijs benefacit, eósque tolerat, ne simul bonū semen euellat. Obserua quòd Christus, quamuis sciret Iudam malum, tamē eum tam diu tolerat, vt discamus & nos malos tolerare.

Ephes. 3. Psalm. 1. Psal. 36. 2. Tim. 2. Psa. 146. Ioan. 10. Hebr. 4. Apoca. 3. Sapiē. 1. Rom. 3. Mat. 13.

Propterea dixi vobis, Nemo potest, etc.]

Repetit quod suprà dixerat, vt sciamus, fidem esse donum Dei, atque ex hoc feruentiùs oremus, quæramus, & pulse-

pulsemus, donec aperiatur nobis. Non enim satis est ad Christum currere, inter discipulos eius esse, eũ audire, nisi gratia è supernis donemur, qua possimus veraciter ei inhærere, veréque discipuli eius fieri & esse. Ne quis autem hoc verbo se excusare velit, addit: A Patre meo. Ostendens, scilicet eum paternum habere affectum, ac omnibus dare paratum, qui accipere volunt. Hinc Iacobus: Dat omnibus affluenter, &c. Et Christus ipse: Si vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, &c. quanto magis Pater meus dabit spiritum bonum petentibus se?

Iacob. 1. Lucæ. 11

Ex hoc multi discipulorum eius abierunt.]

Vides humanam naturam, quæ tantisper Christum sequitur, dũ aliqua spes sui compendij affulgeat, cæterùm spe sua frustrata, abit relicto Christo. Singula autem verba exaggerant impietatem illorum, qui à Christo defecerunt. Primò enim mirum est, quòd ex eo offenduntur, ex quo alij summè consolantur. Deinde verè deplorandum, quòd non vnus aut alter, sed multi desciscunt. Semper enim maior numerus est impiorum, quàm piorum. Præterea, horrendum est, quòd etiam ex discipulis eius quidam deficiunt, quis non hic timeat? cùm videat etiam eos, qui Christo proximi sunt, cadere. Si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi manebunt? Illud autem vel maximè miserandum est, quòd retro abeũt, cùm scriptũ sit: Nemo mittens manum suã ad aratrũ respiciens retro, aptus est regno Dei. Illi igitur nedũ non proficiunt, sed etiam quod habent perdunt, & qui iam salutem quasi in manibus habebant, eam spõte abijciunt. Sic olim Israelitæ, cùm prope iam terrã promissam pedibus attingerent, verbis exploratorum territi, in Aegyptum reuerti volebant, imò à Deo cogebantur retrocedere, omnesque in deserto perire. Obserua igitur, quòd à Christo recedere, est retro ire. Nemo enim versus cælũ procedere potest, nisi Christũ habeat ducem. Hinc Christus: Qui non colligit mecum dispergit. Imò à Christo recedere, nihil aliud est, quàm perire: Nec mirum quòd perit, qui à Deo recedit: & quòd moritur, qui vitam fugit. Illud autem infelicissimum est, ac desperati cordis signum, quòd non solum recedunt, sed nec ampliùs volunt cum ipso ambulare. Sic impius cùm ceciderit, non adijciet vt resurgat: Et cùm in profundũ venerit, contemnit. Hæc itaque nos terrere debent. Vnde Paulus: Videte, inquit, ne in aliquo vestrum sit cor incredulum discedendi à Deo viuo, &c. ne contingat & nobis, sicut illis, quibus iurauit in ira sua quòd non intraturi essent in requiem eius.

1. Pet. 4. Lucæ. 9 Nu. 14. Lucæ. 11 Prou. 18 Hebr. 3 Psal. 94

Nunquid & vos vultis abire?]

Obserua quòd Christus nihil loquitur ad eos, q̃ retrocedũt: quia enim sponte Christum contemnunt, meritò & iustè gratia Dei priuantur. Secundò non laborat vt remaneant, ne quod cæteri solent, videatur egere comitatu eorum. Tertiò nec conuitiatur abeuntibus, ne suã gloriam quæsisse videatur, magis quàm ipsorum salutem. Quartò nec indignè fert se ab ipsis contemptum, vt discerent & Apostoli non indignè ferre, si ab ipsorũ doctrina aliqui desciscerent. Quintò nec mala eis imprecatur. Satis enim malorum est, à Deo alienum esse: hoc enim omnia mala secum habet, quæ etsi non statim sentiantur, tamen suo tempore sentientur. Hinc Hieremias, cum populo suo iam immineret excidium: Vides, inquit, iam vel ex malis præsentibus, q̃ amarum sit, quòd reliqueris Deum. Sola igitur hac vindicta contentus est Christus, contra defectores, quòd eis verbum suum subtrahit, ac in propria voluntate abire permittit, verè horrendum iudicium. Omissis igitur his, ad Apostolos conuertitur, tum vt ostenderet priores illos suo vitio offensos abire: tum vt ostenderet, sermonem suum fructu nõ cariturũ, etiam si aliqui per incredulitatem se indignos redderent dono Dei. Obserua autẽ, quàm verè prophetæ paucitatẽ credentium Christo prædixerint. In exordio enim capitis audis quinq; millia hominũ Christum sequi: hic aũt in fine tantùm duodecim vides permanere. Hoc est quod in Esaia prædictum est. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, in portentũ, &c. Item, Domine quis credidit auditui nostro, &c. Et in Zacharia: Conuertam manum meam ad paruulos:

Hiere. 2. Esaie. 8. Esai. 53 Zach. 13

los: Duæ partes dispergentur, &cæ. Imò hic vides, quòd vix quarta pars boni illius seminis permanet. Verè igitur dictum est: Multi vocati, pauci electi. Obserua item, quòd Apostolos non à se abigit, nec iubet abscedere. Nullum enim eijcit, qui ad eum venit, eique adhæret vero corde. Nec blanditijs eos retinet, veluti suum agens negotium, potiùs quàm illorum. Nec minis aut iurgijs territat, ne coacti magis quàm persuasi Iesum sequi viderentur. Deus enim sicut nullum inuitum à se abigit sic nullum inuitum ad salutem cogit: Hilarem enim datorem diligit. Solum igitur interrogat, num & ipsi abire velint: nimirum planè indicans, se nec eorum opera indigere, nihilque sibi decidere, etiamsi omnes eum relinquerent: Bonorum enim nostrorum non indiget. Non igitur ipsius, sed nostra refert, num manere velimus vel nō. Vult igitur hac quæstione, vt apud se perpendant, vtros sequātur, Christum vel alios. Sic nobis proponit ignem & aquam, vitam & mortem, &c. Deinde etiam ideo eos interrogat, vt confessionem necessariam, alijs diffitētibus, extorqueat. Sicut enim corde creditur ad iustitiam, sic ore fit confessio ad salutem. Hæc autem confessio tum vel maximè necessaria est, cùm alij deficiunt.

Mat. 13. Mat. 20. Ioan. 6. 2. Cor. 9 Psal. 15. Eccl. 15. Rom. 10

Domine, ad quem ibimus?]

Petrus pro omnibus respondet, quia cæteris feruentior, & inter Apostolos primus erat. Alij autem discipuli per vnum respondent, ne simul omnes & confuse responderent, quo facto exemplum nobis modestiæ exhibuerunt: Decet enim, vt inter Christianos nihil confusè, sed omnia ordinatè fiant. Non tamē per alium respondent, quàm per eū, qui primus inter ipsos erat, vt discamus & nos illis cedere, qui consilio & ordine nobis prælati sunt. Verè aūt pia & optima est ista responsio Petri. Primò enim ingentē amorē erga Christum ostendit. Nā hoc verbo Christum omnib⁹ rebus præfert. Secundò, ostendit Christum solum eum esse, quem optimo iure & securè omnes sequi debeant. Ipse enim verè est columna illa nubis & ignis, quæ nos per desertum præcedit, ac ad patriam ducere potest. Tertiò ostendit hoc verbo, quòd qui à Christo recedunt, non habent ampliùs quo confugiant. Quamuis autem Petrus non videret corda aliorum, tamen ex seipso omnes suos confratres eadem sentire credebat. Sic enim charitas non suspicatur malum de proximo, sed omnia credit, omnia sperat.

1. Co. 14 Num. 9. 1. Co. 13.

Verba vitæ æternæ habes.]

Hoc est, verba tua iustificant, viuificant, recreant, & consolantur. Hic igitur vides, verè dixisse Paulum: Sermo crucis pereūtibus quidem stultitia est, nobis autem potentia Dei. Deinde vides hic non verba Christi, sed auditorū temeritatem scandalum illud peperisse. Postremò vides, Petrum non oscitanter verba Christi audisse, sed insignem quandam dulcedinem inde percepisse.

1. Cor. 1.

Et nos credimus & cognouimus, &c.]

Quo plures desciscunt, eò ardentiùs Apostoli fidem suam confitentur. Sic Ecclesia semper fecit in persecutionibus & hæresibus. Sic & nos nunc faciamus. Eandem autem confessionem Petrus in persona omnium Apostolorum, imò totius Ecclesiæ, etiā in alio loco protulit, interrogatus à Christo, quid de ipso sentiret. Tria autem confitetur de Christo, eum scilicet & Regem esse, & Sacerdotem, & Filium Dei: & tamen nihil horum videbat, vt videas verum esse, quòd fides sit argumentum rerum non apparentium. Obserua autem, quòd priùs dicit: [Credimus, quàm Cognouimus.] Primùm enim oportet credere, deinde sequitur cognitio, & sensus veritatis. Ratio humana vult præire, non sequi. vult principio cognoscere, postea credere, sed fallitur. Nisi enī credi deritis, non intelligetis.

Mat. 16. Hebr. 11. Esaiæ. 7 Mat. 16.

Nónne ego vos duodecim elegi?]

In Matthæo Petrum confitentem magnificè collaudat. Hic autem eos confitentes nedum non laudat, sed & terret. Ideo autem non admiratur eorum confessionem, ne videretur laudibus hominum capi. Deinde nec conueniebat illos hoc loco laudari, ne in superbiam inciderent, quòd ipsi alijs retrocedentibus permansissent. Nullius siquidem peccati mortificatione sic indiget humana infirmitas, quàm illius, vbi ceciderunt qui operantur iniquitatem, superbiæ scilicet.

Vbi enim venerit pes ille superbiæ (qui vtique venire solet ex nimia securitate, & præsumptione iustitiæ) statim homo vanus & improuidus efficitur. Vt igitur Psal. 35. Filij hominum in tegmine alarum Domini sperēt, & de semetipsis humiliter sentiant, opportunè in casu aliorum solicito timore deprimuntur Apostoli, nósque omnes erudimur, vt cùm paries proximus ardet, de nostro timeamus, id est, dū cadunt qui nobiscum stare videbantur, nos qui adhuc stare videmur, similem casum nobis euenire posse humiliter consideremus & timeamus.

Vnus ex vobis Diabolus est.]

Hoc verbo occultè præmonet Iudā. Non enim cessat Deus etiam impios monere. Deinde, hoc verbo præmunit Apostolos aduersus futurum scandalum, de proditione Iudæ. Est enim ingens imbecillium offendiculum, si illi qui videbantur electissimi, cadunt, & produnt Christum: existimantes aut eum nugacem esse, à quo deficiunt sanctissimi, aut impotentem, qui non possit sibi acceptissimos ab interitu vindicare. Proinde prædicit longè ante, Iudam defecturum, vt fidem suam confirment, neque ob alterius defectionem suspectam habeant doctrinam Christi. Præterea hoc verbo nos docet, vt solo verbo Domini confidamus, ne si à larua personarum pendeamus, cum ipsis vel aberrantibus, vel pereuntibus pereamus. Obserua autem prudentiam Christi in verbo hoc. Primò in generali loquitur: [Vnus, inquit, ex vobis,] vt omnes solicitos faceret. Deinde: Iudam nec apertè manifestauit, nec omnino eū latere voluit: Illud, ne impudentiùs contenderet, hoc autem, ne latere se arbitratus, licentiùs auderet. Ideo autem Diabolum eum nominat, vt magis terreret. Secundò, vt significaret, eum atrocissimum ac planè non humanū, sed Diabolicum flagitium commissurū. Diaboli enim iā inde ab initio opus & conatus fuit, Christum Filium Dei opprimere. Tertiò diabolum nominat, significatum enim huius nominis planè expresit Iudas. Diabolus enim calumniator interpretatur, vel deorsum fluens: vtrūque autem Iudas impleuit. Quartò diabolum nominat, vt ostendat omnes impios membra esse diaboli, quemadmodum qui adhæret Deo, vnus spiritus cum ipso est.

Hoc autem dicebat de Iuda, &c.]

Quantumcūque Petrus bene de omnibus sentiebat, Christus tamen eos melius nouerat: Ipse enim scit, quid est in homine. Ioan. 2. Obserua hic Dei benignitatem, qui impium illum tam diu patitur. Obserua diaboli malitiam & potentiā, qui etiam ausus sit Apostolos aggredi, & vnum ex eis seduxerit, ne igitur tu securitatem tibi pollicearis. Obserua & hic periculum nostrum, non omnes electi sunt qui vidētur electi: nec omnes persistent, Rom. 11 qui videntur stare. Si ex tam sancto choro Iudas cecidit, quis non contremiscat? Si non pepercit Deus ramis naturalibus, vide ne & tibi non parcat. Docet igitur locus hic timorem Dei: ideo Ioannes quasi admirans ait: Cùm esset vnus ex duodecim: Beatus Prou. 28 igitur homo, qui semper est pauidus.

Caput septimum.

Post hæc ambulabat Iesus, &c.]

In hoc capite inter plæraque alia pulchrè nobis ob oculos ponitur ingenium mundi, quid cogitet, quærat, operetur, qualem se exhibeat erga proximum, erga Deum, eiusque verbum: quæ omnia ad hoc nobis vtilia esse possunt, vt eò citiùs è mundo fugiamus, id quod Ioannes monet: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. 1. Ioan. 2 Et Propheta: Fugite de Babylone, & cæt. Zach. 2. Et in Apocalypsi. Apoc. 18 Exite de ea populus meus, ne participes sitis delictorum eius, & cætera. Deinde etiam ad hoc prodesse nobis potest, vt nos ipsos miseriámque nostram plenius cognoscamus.

Quic-

Quicquid enim mali in impijs videmus, hoc in nobis quoq; latet: aut enim similia fecimus aut cogitauimus, aut adhuc facie mus, vel facere possumus habita occasione. Sed ad textum exponendum accingamur.

Post hæc ambulabat Iesus, &c.]

Clausula hæc (Post hæc) non refertur ad id, quod proximè præcedit in sexto capite. Illa enim de quibus in præcedenti capite scripsit, circa festum Paschæ facta sunt. Sic enim ibidē dictum est: Erat proximū Pascha dies festus Iudæorum: Hæc autem, de quibus nunc agitur, facta sunt circa festum Tabernaculorū: quod ad minus quinque mensibus distat à festo Paschæ. Nam Paschæ festum primo mense celebrabatur, hoc autem in septimo, &c. Quicquid igitur Christus infra hæc duo festa fecit, omisit Ioannes, tum quia tantū Paralipomena, hoc est, ab alijs omissa scribit: tum quia tantùm ea curauit scribere, quæ maximè probant diuinitatē Christi, contra Ebionem & Cherintum. Ideo in fine totius Euangelij dicit: Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in hoc libro, &cæ. hæc scripta sunt vt vos credatis, &c. Obserua aūt, quòd Ioannes multa miracula & verba Domini transcurrens, quæ face re possent ad gloriā Christi, hic narrare incipit fratrū incredulitatem, & ea quæ Christo opprobrabant. Adeò enim veritatem loquuntur Euangelistæ, vt etiam ea referant, quæ videntur Christo ignominiā adferre, imò adeò contēnunt mundum, vt humilitatē & crucē Christi gloriam eius putent, sicut & verè gloria eius est. Vnde iturus ad passionem: Nunc, inquit, clarificabitur Filius hominis. Signāter aūt dicit, Iesum ambulasse in Galilæa, vt scias eū non otio deditum fuisse, sed semper salutem hominum promouisse. Hinc infra dicet: Me oportet operari, dū dies est. Ob eandem etiam causam se pastori comparat, qui errantem ouem non cessat sequi, & quærere donec inueniat. Cæterùm hæc ipsa Christi in Galilæa ambulatio indiciū erat, paulò pòst Christum à Iudæis ad Gentes transiturū, id quod & postea factum est. Denique per hoc etiam ostendit, se auersari eos, qui humana sapientia, potentia, iustitia præsumebant, quales erant Hierosolymitæ, Cum illis autem se libenter morari, qui propriam & ignorantiam, & impotentiam, & iniustitiā agnoscunt, & confitentur, quales erant Galilæi.

Ioan. 6.

Leui. 23

Ioan. 20

Ioan. 14

Ioan. 5.

Luc. 15.

Quia quærebant eum Iudæi interficere.]

Partim, quòd sabbatū soluisset, vt ipsi putabāt: partim quod se Deo æqualē fecisset, suprà dictū est. Non quod arderēt zelo diuinæ iustitiæ & gloriæ, sed quòd inuidia soleat quascunq; causas prætexere, vt suam libidinem expleat. Noluit autē Christus in Iudæa versari, nō timore mortis (vt enim eam ferret, pro nobis de cælo descendit) sed consilio & prudentia spiritus. Primò enim ideo nō semper voluit diuina virtute vti, & supnaturali modo procedere, ne incarnatio eius putaretū phantastica, quēadmodum & aliàs quidam hæretici dixerunt, eum non verum hominem fuisse. Deinde, ideo interdum dissimulauit potentiam suam, vt nobis similiter tentatis spem faceret. Si enim potenti manu ferociam aduersariorū mox repressisset, qui possemus nos in fide perdurare, si non eadem potentia hostium nostrorum iram sedaremus? Præterea, si Christus semper arduā illam & arctam perfectionis viā ambulasset, nec in aliquo infirmitati nostræ condescendisset, quæ nobis spes esset, qui etiamnum tantas imperfectiones in nobis sentimus? Postremò hoc ipso facto suo docuit, in aduersis omnia tentanda esse, ne Deus tentetur. Scriptum est enim: Non tentabis Dominum Deum tuum. Dupliciter autem tentatur Deus. Primò à dexteris, quando propositis iustis & æquis medijs, ad effugienda pericula non vtimur, vt si quis pontem habens propositum, conetur ponte relicto super aquas ambulare. Is non ex fide, sed temeritate carnis operaretur. Secundò tentatur Deus à sinistris, quando ad finem bonum propositum contendero impijs medijs, & iniquis artibus, vt si quis proponat se familiam nutriturum, sed conetur ad hoc sycophantijs, non pio labore, periurijs, non æquitate, quemadmodum Caiphas conabatur Pōtificalem dignitatem diutiùs retinere, sed malis artibus, nempe inuidia & homicidio Christi.

Ioan. 5.

Deut. 6.

Prope autem erat dies festus, &c.]

Ioan. 11. Hoc est, festum Tabernaculorum à σκηνος tabernaculum, & πηγνύω, figo. De Leui. 23. hoc festo lege Leuiticum. Erat vnum ex tribus festis, in quibus omnes Iudæi conuenire tenebantur ex lege. Quanquam enim omnia Dei beneficia meditari oporteat, tria tamen illa potissimùm Iudæis inculcare voluit. Primum, Eductio ex Aegypto per sanguinem agni, cui respondet festum Paschæ. Secundum, datio legis, cui respondet festum Pentecostes. Tertium, Conseruatio eorũ in deserto per quadraginta annos, cui respõdet Scenophegia. Sic & tria hæc potissimum in memoria habere oportet, exitum scilicet nostrum è peccatis per sanginem Christi. Secundò ingressum nostrum in Ecclesiam, terram promissam. Tertiò, resurrectionem futuram, in qua tabernacula nostra in morte destructa reædificabuntur. Qui primum considerat & gratias agit, verè Pascha celebrat. Qui secundum, Pentecosten. Qui tertium, Scenophegia celebrat. Huius autem festi meminit Ioannes non tam propter historiæ certitudinem, quàm vt causam assignet, cur Christus noluerit in Iudæam ambulare, quasi diceret, Nõ mori metuens, sed tempus aliud mortis suæ præfixum habens, noluit aduersarijs suis locum furoris dare. Non enim erat festum Paschæ (quod solum ad immolationem veri illius agni destinatum erat) Ioan. 9. Lucæ. 4 Psal. 40 sed festum Tabernaculorũ. Quærebant quidem Iudæi eum interficere quocunque modo, quocunque tempore, vt cæco furori suo satisfacerent. Ideo nunc lapidare, nunc præcipitare eum volebant, hoc solum cogitantes, & dicentes: Quando morietur & peribit nomen eius? At Christus noluit alio tempore vel alio modo mori, quàm in Prophetis prædictũ erat. Ideo noluit ambulare in Iudæam.

Dixerunt ad eum fratres eius.]

Isti fratres Iesu, non vt Heluidius ait, post Christum è Maria progeniti fuerunt, sunt nec filij Ioseph ex alia vxore, vt quidam somniant, sed propinqui, vel secundum carnem consanguinei eius. Scriptura enim consanguineos nominat fratres. Imò quatuor genera fratrum in scriptura inuenimus. Sunt fratres vtero, vt Iacob & Esau, sunt fratres sanguine, vt Abraham & Loth, Sunt fratres genere, vt Iudæi omnes dicuntur fratres. Sunt fratres professione, vt Christiani, Mat. 23 de quibus dicitur: Omnes vos fratres estis.

Transi hinc, & vade in Iudæam.]

Verba hæc possunt accipi vt contemptim dicta, quasi dicerent: Quid tantum apud nos idiotas gloriaris? Ascende ad doctos, & vide quid possis. Si illis persuaseris, te è cælo venisse, facilè & nos credemus, si illi doctrinam tuã susceperint, & nos suscipiemus. Huiusmodi homines etiam nunc inuenias, qui credunt quod magnates credunt, siue bonum sit, siue malum, etiam si aliud ipsis persuadeat conscientia. Item, qui cõuersionem suam differunt, donec docti vel potentes etiam conuertantur. Atqui huiusmodi homines in arenam ædificant. Quid enim si illi nunquam conuertentur? Nũquid vna cum ipsis peribis? Vnusquisque (ait Paulus) pro se rationem reddet. Et iterum: Ro. 14 Gala. 6 Ezech. 18 Vnusquisque onus suũ portabit. Et item, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Deinde, nulla est excusatio, si dicas: Etiã hic vel ille similia facit. Scriptũ est enim, Seruus sciens voluntatem Domini, & nõ faciens, vapulabit plagis multis. Lucæ 12 Secundò possunt hæc verba intelligi vt prudenter, sed tamẽ carnaliter cõsulta. Cũ enim immineret festum Tabernaculorum, quo maxima multitudo ex legis instituto conueniebat Hierosolymam, contulerunt cognati Christi inter se sua consilia, vt quando Christus videbatur timidiùs & imprudentiùs suis rebus consulere, adhortarentur ipsum cognationis iure, ne suam famam imprudenter negligeret, sed vnà cum ipsis ascenderet: sicque & priores discipulos confirmaret, & nouos acquireret, & insuper coram doctis etiam & magnatibus gloriosus fieret. Hoc igitur prudens videbatur esse consilium, sed tamen carnale erat. Sicut enim caro nihil aliud quærit, quàm externa, sic & nihil aliud consulere potest, quàm externa. Ea enim sola magni facit. Deinde, nec hoc tantùm gloriæ Christi, verùm etiam suæ famæ studio consultarunt, è gloria cognati sui propriam gloriam venantes.

Sic

Sic enim caro, etiam dum alijs videtur consulere, sua tamē quærit, tametsi dissimulet, quemadmodum hi fratres: Vt discipuli (inquiunt) tui videant opera tua, quasi dicerent: Non propter nos hæc dicimus, sed in bonum aliorum. Verus autem Christianus nihil horum facit. Non enim ad temporalia, sed ad spiritualia quærenda proximum hortatur, & in huiusmodi nihil aliud quàm proximi salutem quærit.

Nemo quippe in occulto quicquam facit, &c.]

Vera quidem sententia est, neminem ratione vtentem adeò sibimetipsi dissidere. Nam reuera manifestè repugnantia sunt, velle hominibus innotescere, & tamen nobilia facta celare, quemadmodum si quis velit & in nocte esse & solem habere, siue lucernā domi clarè ardere, & lumē eius videri à nemine. Sed hæc ipsa sententia non suo tempore dicta est. Nam Christus nec in occulto quicquam faciebat, quod occultum esse vellet: nec eo modo, quo illi arbitrabantur, in palam esse quærebat, quia non ab hominibus claritatem accipere, sed hominibus claritatem dare, nec hominibus placere, sed homines ad placendum Deo erudire venerat. Imò hæc ipsa sententia nihil aliud est, quàm manifesta in Christum calumnia. Primò enim hoc verbo calumniantur Dei sapiētiam, quòd imprudenter ageret. Secundò Dei fortitudinem, quòd timidiùs quàm oportet, se gereret. Tertiò vnicum illum diuinæ gloriæ vindicem, quòd in operibus suis propriam tantùm gloriam quæreret. Quòd si Christus in suis operibus tam temerè à mundo iudicatus est, ne ægrè feras tu, si idem patiaris. Ideo enim Christus hæc primò sustinuit, vt nos maiori cum patientia eadem coleremus.

Ioan. 5.

Si hæc facis, manifesta teipsum.]

Hoc verbo indicant, se adhuc dubitare, vtrum Christus quæ fecerat, virtute Dei vel Magicis artibus fecisset. [Si hæc facis (inquiunt) Quasi dicerent: Si vera sunt & non fucata. Monent autem, vt se manifestet mundo, quo verbo satis ostendunt, quid ipsi facturi fuissent, si tale quid possent, quale Christus: statim enim prorupissent in lucem, & iamdudum gloriam & diuitias acquisiuissent. Sic enim mundus etiam in Dei donis nihil aliud quærit, quàm sua. Ob hanc causam etiam Simon Magus pecunia comparare voluit donum Dei, vt scilicet alijs idipsum reuenderet, &c.

Acto. 8.

Nec enim fratres eius credebant in eū.]

Congruè hoc addit. Si enim credidissent, nihil tale fecissent. Fides enim non dicit Christo, transi hinc, sed Mane nobiscum Domine, &c. Nec Christum imprudentiæ arguit, sed planè confitetur: Bene omnia fecit. Nec Christum docere conatur, sed ab ipso consilium quærit, ac dicit: Domine ad quem ibimus? verba vitæ habes. Nec gloriam humanam quærit, sed solius Dei & à solo Deo. Signanter autem cognatorum Christi duritiam arguit Ioannes, cùm dicit [Nec enim fratres eius credebant in eū,] qui tamen primò omnium credere debuerant. Verùm non est propheta acceptus in patria sua.

Luc. 24. Marc. 7. Ioan. 6. Ioan. 4.

Tempus meum nondum aduenit, &c.]

Non durè vt merebantur, sed mansuetissimè respondet: [Tempus meum nondum venit, &c.] Hoc est, non est mihi tutum, nec integrum, nec opportunū, vt vobiscum ascendam propter causam superius dictā. Vel sic, quasi diceret: Res magnæ non omni tempore agi possunt, sed paruæ. Magnum autem est quod molior, nempe hominē redimere ac pro ipso mori. Huic igitur negotio suum tempus deputatum est. Hoc autem tempus, non est festum Tabernaculorum, sed festum Paschæ, quo solo agnus verus immolandus est, vt veritas respondeat figuræ. Vel [Tempus meum nondū aduenit.] Nondum tempus est, vt mundo, hoc est, Gentibus manifester, tum quia nondum peracta sunt mysteria humanæ salutis, tum quia Iudæi nondum totaliter resilierunt. Vel aliter: Nondum est tempus meæ exaltationis & gloriæ, sed priùs humiliari me oportet vsque ad mortem crucis, vt sic ad exaltationem & nomen magnificum perueniam. Sic & Christianus cogitet, tempus suæ glorificationis nondum esse, ideóque patiēter ferat crucem, & per eandem perrumpat ad gloriam. Vel aliter, Non est nunc tempus festiuitatis & letitiæ, cùm videam in plenitudine Iudæorum omnem vigere malitiam. Lu-

Philip. 2

ctus quidem & lamenti tempus est, cùm veritati obsistitur, & voluntas diuina nõ seruatur.

Tempus autem vestrum semper est paratum.]

Quasi diceret, vobis semper tutum est in Iudæam ire, quia eiusdem impietatis estis cum Iudæis. Vel aliter, Vos non discernitis tempora, sed semper ad gloriam & gaudium festinatis, cùm tamen scriptum sit: Tempus flendi & tempus ridendi, & priùs ponatur tempus flendi. Oportet enim priùs lugere, quàm gaudere, alioqui verificabitur illud: Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis. Vel aliter: [Tempus vestrum semper est paratum.] Hoc est, vos semper etiam cùm videritis mala increbrescere, Deum blasphemari, veritatem conculcari, &cæ. tamen ridetis, nihil curatis, hoc enim est ingenium mundi, &c. Vel aliter: [Tempus vestrum semper est paratum.] Hoc est, quod in vobis latet, nempe peccatum, semper facitis. Interim autem tempus meum, hoc est, tempus gratiæ, quod ego vobis præstare veni, non curatis, &c.

Eccle. 3.

Lucæ 6.

Non potest mundus odisse vos.]

Mundus hic significat omnes impios imò amatores mundi. Maximè autem eos, qui mundana sapientia, potentia, & iustitia præditi sunt. Vide autem, quàm prudenter Christus loquitur: potuisset hic addere causam, imò potuisset hic inuehere in eos, vtpote mũdi amatores, potentium adulatores, mendacibus per omnia similes, verùm nihil horum facit, sed tantùm: [Non potest (inquit) mundus odisse vos.] Quanquam in eo, quod non simpliciter dicit, Mundus non odit vos, sed: Mundus non potest vos odisse, planè indicat, eos sibi per omnia dissimiles.

Me autem odit quia testimonium, &c.]

O impietas & ingratitudo, quẽ summè amare debuerat mundus, hunc nedũ non amat, sed odit. Sed quam ob causam? Num ob malefacta? Non. Sed quia testimonium perhibeo, &c. quasi diceret, Non solum non consentio impietati eorum, sed etiam arguo, nõ vnum aliquod opus eorum, sed omnia, nedũ manifesta flagitia, sed etiam ipsorum fictam iustitiã, prudentiam, & sanctitatem. Possent quidem ferre, si damnarem externa flagitia, quòd autem eos arguo, quòd dilatant philacteria, cùm tamen præcepta Dei in corde non habeant. Item, quòd decimãt mentam cyminum, &c. cùm tamen maiora negligant. Item, quòd speciosa quidem opera faciunt, cùm tamen nihil nisi gloriam hominum quærant. Item, quòd externè quidem nitent, internè autem sunt sepulchra plena cadaueribus. Item, quòd eos cum alijs peccatoribus ad pœnitentiam inuito. Item, quòd plane doceo, omnem legis iustitiam impuram esse coram Deo, nec quenque iustificare, nisi accesserit fides in me. Hæc, inquam, ferre non possunt. Atqui hæc non est iusta causa odij. Quid aliud potest lux, quàm manifestare quid pulchrum, quid deforme sit: Sibi imputet, quem lux deformem deprehendit ac manifestat. Deinde, quòd vitia arguo, nõ vt eos traducam vel diffamem facio, sed vt agnito peccato, ad misericordiam Dei confugiant. Nec ideo damno externam legis iustitiam, quasi externa opera mala sint, sed vt veram cordis iustitiam, ante omnia quærant, nec tantùm placere hominibus, sed ante omnia Deo studeant. Et reuera quidem omnia hæc non merebantur odium, sed dilectionem, laudem & gratitudinem. Verùm hic impletur, quod in Psalmo dicitur: Odio habuerunt me gratis. Item, Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Hic igitur vides quid mundus sit. Primò enim in se malus est: Mundus in maligno positus est, ait Ioannes. Secundò, solos malos & sibi similes amat & prouehit, &c. Tertiò, pios sibi dissimiles odit. Quartò non vult corrigi. Quintò, omnem qui corripit, odit. Hæc autem talia sunt, vt semper posterius prioribus grauius sit. Inter omnia tamen grauissimum est, quòd non vult argui, ne à Deo quidem, nec quenquam reprehensorem ferre possit, cùm interim toleret, imò amet etiam facinorosissimos. Veritas enim odium parit. Hinc Sapiens: Vir pestilens (inquit) odit bene monentem. Et Amos: Odio habuerunt corripientem in porta. Atque hoc est verè diabolicum, non humanum peccatum, quòd omniũ maximè vos damnat. Quod autem Christo contigit, omnibus pijs cõtingit. Tantisper enim mundus eos amat, quamdiu

Mat. 23.

Psal. 68.
Psal. 108.

1. Ioan. 5.

Pro. 15.
Amos 5.

quamdiu tacent, dissimulant, conniuent ad eorum vitia, statim autem vt arguere incipiunt, odium incurrunt.

Vos ascendite ad diem festum hunc.]

Agite, celebrate festa quantum vultis, sequimini vana mundi gaudia, veniet tẽpus, cùm festa vestra conuertentur in luctum.

Ego non ascendam, &c.]

Tripliciter intelligitur. Primò non ascendam manifestè, sicut vos. Secundò nõ ascendam ob eam causam, quam vos sua detis, nempe ad quærendam hominum gloriam. Tertiò non ascendam ad principium festi. Hoc autem verbo ostendit, in rebus salutis nostræ se non obsecundaturum cognatorum affectibus, sed voluntati Patris, sicut & alibi matre interpellante: Quid mihi (inquit) & tibi est mulier? Item, Quid est quòd me quærebatis, nesciebatis quòd in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Item, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Deinde, indicat se alia via peruenturum ad gloriã, nempe per crucem & ignominiam. Postremò indicat, festa Iudaica cessare debere, ac deinceps festum istud tabernaculorum non externè, sed spiritualiter celebrandum esse. Spiritualiter autem hoc festum celebrat, qui agnoscit se non habere hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirit, qui agnoscit se hic aduenam & peregrinum, qui denique ardenter suspirat ad illud, quod Paulus ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra dissoluitur, ædificationem habemus in cælis, domum non manufactam.

Ioan. 2. Lucæ 2. Mat. 12. Heb. 13. 1. Pet. 2. 2. Cor. 5

Ipse quidem mansit in Galilæa.]

Hoc facto indicauit, se diutiùs inter Gentes mansurum, nec immeritò, quum Gentes tam ardẽtes eum amplexati sint, à quo fornicatrix illa Synagoga tam frequenter se auertit, ac adultero adhæsit, id quod omnes prophetæ de ipsa clamant.

Tunc & ipse ascendit.]

Non facit cõtraria dictis suis suprapositis. Primò enim non ascendit diem festum acturus, sed docturus. Secundò non ascendit cum hilaritate, sicut solent qui ad festa pergunt, sed clam & occultè. Tertiò nec ad primum diem festi, sed mediante iam festo ascendit. Imò hoc ipso facto ineffabilem eius videmus erga pios dilectionem, quos relinquere inconsolatos noluit, quamuis impij iam dudum commeruissent, vt nunquam ad eos rediret. Sic olim Deus propter impietatem populi, Moysi dicebat: Vade duc populum tuum, &c. Ego non pergam vobiscum, &c. Postea autem rogatus à Moyse, & admonitus promissionum patribus factarum: Et hoc (inquit) verbum quod locutus es, faciam.

Exo. 32.

Non manifestè, sed quasi in occulto.]

Ideo in occulto ascendit, quia nondũ venerat tempus eius. Eo autem tempore impleto, manifestè ascendit, ita vt turbæ clamarent: Osanna Filio Dauid, &c. Tũc vtique impletum erat tempus eius, quia collecto concilio, pontifices & Pharisæi dixerant, quòd expediret, vt vnus homo moreretur pro populo, & ab illo die cogitabant eum interficere, quasi cum legitimo iudicio, & ea morte, qua volebat ipse, scilicet crucis patibulo, statuebant eum interficere. Nam antea quæsierant quidẽ eum interficere, sed non ita, vt implerentur scripturæ. Ideo tunc nolebat. Secundò ideo occultè ascendit, vt nos doceret, si quando eiusmodi periculis comprehendamur, fide quidem valida, sed interim Dominum non tentante, mãdatum Domini exequi. Sic igitur, quòd Christus ad festum proficiscitur, obedientia est paterni mandati. Nam à Patre ei demandatum erat vt doceret, deinde etiã legis præceptum erat, vt ter in anno omne masculinum appareret coram Domino. Quòd autem occultè ascendit, prudentia fidei est. Sic Christianum oportet simplici obedientia mandatum Domini exequi, & interim prudenti consilio Dominum non tentare. Nam temeritas cùm in alijs, tum potissimum in rebus diuinis maxima incommoda adfert.

Matt. 21 Ioan. 11. Leui. 23.

Iudæi ergo quærebant eum.]

Non discendi studio quærunt, alioqui seipsum manifestasset, sicut in Esaia dicit: Palam apparui his, qui de me non interrogabant, &c. Sed quærebant eum occidere. Vbi primò vides, Christum nõ frustra occultè

Esai. 65.

occultè ascendisse, ne principio festi, priusquam desideratus ac cognitus esset, ab alijs insidijs circumueniretur. Secundò, vides hic impietatem Iudæorum, qua nec festo parcunt, vt non immeritò dictum sit ab Esaia: Odi solênitates vestras, quoniam manus vestræ sanguine plenæ sunt, iniqui sunt cætus vestri, &cæ. Non sic quærẽdus est Iesus, sed eo modò, quo Esaias docet: Quærite Dominum, dum inueniri potest, &c. Derelinquat impius viam suam, &c.

Esaiæ 1. Esai. 55.

Vbi est ille?]

Vide nunc, quanto veneni præcordialis ardore sæuiant hæc genimina viperarum, dum Iesum nec nominare volunt præ odio. Atqui indigni erãt, qui hoc nomen Iesus nominarent. Nobis summè consolatorium est, quòd hoc nomen habet.

Quidam dicebant, bonus est.]

Hi nimirũ sunt, qui gustauerũt bonũ ipsius verbũ. Quid eñ huiusmodi homo aliud dicere potest, q̃ Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus, &c. Alij dicebãt: Non, sed seducit turbam. Hi nimirum sunt, de quibus Esaias prædixit: Væ qui dicunt malum bonum, & bonum malum, &c. Et Osee: Væ, inquit, eis quia resilierunt à me, redemi eos, ipsi autẽ aduersus me falsa locuti sunt. Vide igitur hic summam Christi Domini nostri abiectionem, vide insigne exemplum humilitatis & patientiæ. Ipse à Deo constitutus erat iudex viuorum & mortuorum, ipsique Pater omne iudicium dederat, hac tamen potestate dissimulata permittit se à vulgo iudicari. Sicut igitur Christus patienter tulit aliorum de se iudicia, eaque peruersissima, sic credentes oportet ferre mundi iudicium. Sunt quidem & ipsi iudices, nam cum Christo nedum homines, sed & angelos iudicabunt, verùm exemplo Christi eam potestatem hic non debent exercere, sed iniqui iudicati, Domino Deo vindictam permittere: Mihi, inquit, vindicta, &cæ. Hoc autem quamuis carni admodum amarum sit, fidei tamen est dulcissimum, propterea quòd ex verbo Domini intelligat quid futurum sit, nempe, quod Esaiæ prædixit: Erunt capientes, qui se ceperant, & subijcient exactores suos:

Psal. 33. Esaiæ 5. Osee. 7. Acto. 10 Ioan. 5. 1. Cor. 6 Deut. 32 Esai. 14.

Nemo tamen palam de ipso loquebatur.]

Propter metum, inquit, Iudæorum, iam enim conspirauerant vt qui eum cõfiteretur, extra synagogam fieret. Quamuis autem Scribæ Pharisæi & Pontifices hoc homicidium molirentur, hic tamen non nominat eos sacerdotes, sed Iudæos tantùm. Indigni enim erant, vt sacerdotes dicerentur, aut seniores populi, cùm eum non agnoscerent à quo potestatem & sacerdotium acceperant.

Ioan. 9.

Iam autem festo mediante ascendit.]

Hic vides quàm verè dixerit Iob: Apud Dominum est sapientia & fortitudo. Nam solius sapientiæ diuinæ est, quòd tempus mortis suæ nouit nondum aduenisse, & idcirco non vult in Iudæam ambulare, mortisque ministris opportunitatem sceleris permittere. Fortitudinis autem est, quod in medium inimicorum suorum procedit, non in angulum aliquẽ ciuitatis, sed in templum, non in priuata die, sed in media solennitate, non clauso ore & sub silentio, sed splendida doctrinæ authoritate conspicuus. Hoc autem facto mortem, quæ iam super eum aperuerat os, quasi confestim eum deuoratura, potenter repulit. Sicut etiam aliàs Herodi quærenti eum occidere, mandauit: Ite dicite vulpi illi: Ecce dæmonia eijcio hodie, & cras, & tertia die consumor: Sic per hoc factum quodammodo dicebat morti importunæ. Ecce inseruio doctrinæ hoc scenophegiæ festo, & postmodum in futuro festo encæniorum, & in tertio Paschæ festo tecum ò mors in agone contendam. Deinde hoc facto docuit non timiditatis aut impotentiæ fuisse, quod prius latere voluit, sed dignationis & exempli. Præterea hoc facto docuit pastores, ne in tempore necessitatis verbũ subtrahant sibi commissis: Bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Sic Christus quanquam sciebat periculum suum, itemq; plærosque efferaciores futuros ex his, quæ dicturus vel gesturus esset, noluit tamen vel suæ securitati, vel Iudæorum peruersitati tantum tribuere, vt simplicibus euangelica doctrina subtraheretur. Demum hoc facto ostendere voluit, ad consolationẽ nostrã, quòd nec mali homines, nec dæmones ipsi,

Iob. 12. Luc. 13. Ioan. 10

ipsi, quicquam contra ipsum aut quoslibet pios possent, nisi quantum eis à Deo permittitur, quemadmodum in alio loco verbis etiam hoc docet: Nónne, inquit, duo passeres asse væneunt? & nullus eorum cadit in terram sine Patre vestro, &c. Quòd autem Christum dicit non simpliciter intrasse, sed ascendisse in templũ, significat arduam rem esse loca sancta ingredi, & docendi munus rectè suscipere. Congruè autem in medio festi, hoc est, quarta die seipsum manifestauit Christus sol iustitiæ: nam & sol ille externus, quarta die creatus est.

Mat.10.

Et mirabantur Iudæi.]

Patet ex hoc verbo Christum iterum insigne aliquid docuisse. Sicut igitur supra, eos qui eum timiditatis arguerant, non verbis sed factis conuicit, manifestè & intrepidè in templum ascendendo: sic hic, eos qui eum imprudentiæ arguerant, ita reipsa conuincit, vt omnes eius sapientiam admirentur. Hoc igitur modo & nos non verbis, sed factis aduersariorum conuitia refellere debemus, ac benefactis obstruere ora eorum, qui nobis detractant, vt Petrus docet.

Quomodo hic scit literas cum non didicerit?]

1.Pet.2.

Hoc verbo vides, quòd eorum admiratio nedum rudis fuit, sed & inutilis & reprehensibilis. Quum enim vidissent eũ plura signa fecisse, quàm omnes prophetæ in vnum collati, debuissent attendere, quòd qui prophetas docere potuit per inspirationem, potuerit & Christum instruere. Deinde etiã reprehendendi erant, quòd non ipsam doctrinam mirãtur, sed vbi eam didicerit. Sic & desides Christiani non attendunt doctrinam, sed tantùm personam docentis. Quæ si contempta est, etiam doctrinam contemnunt, cùm tamen non quis, sed quid dicatur attendendum sit.

Mea doctrina non est mea, &c.]

Tria per ordinem facit. Primò palam indicat, vnde sit doctrina eius. Secundò, quomodo cognoscenda sit. Tertiò, generalem canonem ponit, ad quem quæuis doctrina aut opus exigi potest. Vide autem primò, quàm verè dictum sit: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et, Auris zeli audit omnia. Vnde & Psalmista contra eos, qui putant posse quicquam dici, quod Deum lateat, clamat: Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui finxit aurem non audiet? &c. Videntur autem contraria esse, quòd doctrina & sua & non sua sit. Sua quidem erat, quia eam ipse pronunciabat. Non sua autem, quia non ex puro homine aut ex proprio capite vel inuento, sed ex Deo erat. Suam igitur doctrinam etiam Patris esse dicit, vt ostendat, sibi cum Patre omnia communia. Sicut enim vna est essentia amborum, sic vna sapientia, potentia. Secundò Patri doctrinam asscribit, vt mirari desinant, eum non humanitus eam didicisse, cùm Deus suam sapientiam etiam sine humanis medijs dare posit, id quod in Amos & Dauide, alijsque prophetis ostendit. Tertiò, ideo doctrinam suam Patri asscribit, vt eam plus ponderarent ac contemnere timerent: Quartò, per hoc confirmauit fidem nostram, vt sciamus quæ à Christo audimus, non hominis, sed Dei verba esse, ac ideo securè eis innitamur. Quintò, per hoc docuit omnes prædicatores, vt à seipsis non loquantur, sed ea tantùm doceant, quæ sciant certa esse, vt semper dicere posint: Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me, Dei. Alioqui, qui hæc dicere non potest, & seipsum & alios seducit. Atqui Arrius alijque hæretici hoc dicere non potuerunt. Ipsis enim aquæ furtiuæ dulciores fuerunt illis fontibus vel aquis, quas emittit Dominus, & quæ inter medium montium pertranseunt, hoc est, singulis illis magis placet propria, quàm illa quæ omnium sanctorum communis est, catholica, atq; apostolicæ fidei doctrina.

Sapiē.1.

Psal.93.

Prou.9.

Psal.103

Si quis voluerit voluntatem Dei facere.]

Occupatio est, Possent enim Iudæi dicere, Dicis quidem doctrinam tuam esse Dei doctrinam, sed nondum probasti, quis nos certos reddet te vera dicere? Ideo docet Christus, quomodo doctrina sua cognoscenda sit. Stude, inquit, Dei voluntatem perficere, & videbis, quòd doctrina mea à Deo est. Dei voluntas est, vt conuertatur impius & viuat. Item, Dei voluntas est, vt verbum eius audiamus & scrutemur

Ezec.18.

1.Thes.4 scrutemur. Item, Dei voluntas est, sanctificatio nostra, vt nō iniustitiæ & peccatis seruiamus, sed iustitiæ. Item, Dei voluntas est, ipsi credere, in ipso sperare, ipsi omnia accepta ferre, & ab ipso accipere. Iam qui hanc Dei voluntatem perficere studet, is statim videt, quòd doctrina Christi à Deo est. Nam vbique diuinæ voluntati conformis est, ac omnia supradicta vbiq; docet. Qui autem voluntatem Dei non considerat, aut perficere studet, is de doctrina Christi vix rectè iudicabit. Innuit igitur etiam hoc verbo, doctrinam suam tales expetere auditores, qui Dei voluntatem facere cupiant.

Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit.]

Hic generalem ponit canonem, ad quē exigi debet doctrina & opus. [Qui à semetipso (inquit) loquitur,] hoc est, quæ ipse finxit vel somniauit, is tantùm seipsum quærit, non curat an Deus glorificetur vel proximus inde ædificetur, sed tantùm vt ipse bene habeat. Christus autem vbique nihil aliud quæsiuit, quàm hominis salutem & Dei gloriam. Constat igitur eum non ex semetipso locutū. Vides igitur hic, quòd ea doctrina, quæ hominem ad seipsum dirigit, vel vt sua commoda & carnis appetibilia quærat, vel vt in seipso confidat, suam virtutem, iustitiam magnificet, non est à Deo. Qui enim gloriam suam quærit, à semetipso loquitur. Ea autem doctrina, quæ hominem nedum ab his quæ carni delectabilia sunt, sed etiam à fiducia sui abducit ad Deum, Deique gloriā promouet & prædicat, hæc à Deo est. Qui enim quærit gloriam eius, qui misit illum, hic verax est. Sic & ea opera, quibus tantùm nostra quærimus, qualia sunt opera hypocritarum, non sunt à Deo. Ea autem, quæ ad gloriam Dei fiunt & proximi salutem, ex Deo sunt. Signanter aūt dicit: Qui quærit gloriam Dei, hic verax est, & iniustitia non est in illo. Verax est, quia non suæ rationi, sed Dei verbo confidit, & non sua somnia, sed Dei decreta annuntiat. Nec est in eo iniustitia: non enim quæ Dei sunt, sibi asscribit. Sic qui in operibus quærit Dei gloriam, verax est, quia quod externè profitetur, internè habet. Nec iniustus est, quia non rapit alienam gloriā. Econtra autem, qui sua quærit in docendo, mendax est, quia simulatione legis auditori suam voluntatem proponit, denique & iniustus est, quia Dei gloriam rapit.

Nónne Moyses dedit vobis legem? &c.]

Supra ad ipsorū verba respondit: nunc ad cogitationes respondet, quo facto & seipsum probauit Deum, cuius solius est Acto.1 videre & intueri corda hominum, insuper & ostendit etiam cogitationes in iudicio Dei examinandas, contra eos, qui putant cogitationibus non posse peccari. Duo autem cogitauerant Iudæi. Primò, Christum soluisse Sabbatum, & legis transgressorem esse. Secundò, cogitauerant eum occidere. Vtrunque manifestat & reprimit Christus hoc verbo. Sensus autem huius verbi est, quasi diceret: Video quid cogitetis, nempe me legem transgressum esse, peccatorem me culpatis. Verùm si sic agendum est, possum & ego peccata vestra in medium adducere. Ac primò admoneo vos legis vestræ. Nónne legem accepistis? Nónne Moyses diligenter eam docuit? Nónne spopondistis omnia vos facturos, quæ præcepit Dominus? Iam attendite facta vestra. Nemo ex vobis seruat legem. Nō dico de vno aut altero præcepto, sed generaliter, ne vnum quidem seruatis. Quis igitur magis transgressus est legem, ego, an vos? Ego in vno tantùm legem solui vestro iudicio, quanquam re vera nō soluerim: vos autem omnia præcepta transgredimini. Si ob vnum ego morte dignus iudicor, quid vos meremini propter tam innumera? Si vnū in me videre potestis, qui fit, vt tot tamque nefanda vitia in vobis non videatis? Vide igitur quàm mirabilem illis talionem reddit. Mirantibus eis, quomodo literas sciret, cùm non didicisset, miratur ipse, quomodo nemo ex eis legem faceret, cùm legem accepissent. Quod in eo mirabantur illi, laudanda erat potentia diuinitatis, quod miratur ipse in illis, detestanda erat audacia præuaricationis. Deinde vides hic, quid lucretur, qui coram Deo iustificare seipsum vult, nempe quòd Deus ipse cogitur ei peccata sua ob oculos ponere. Vbi autem Deus peccata reuelat, ibi tanta occurrunt, vt homo clamare cogatur, Non in-

Psa. 142. intres in iudicium cum seruo tuo, &c. Psal. 129. Item, Si iniquitates obseruaueris Domi- Iob. 9. ne, &c. Sic Iob: Si repentè, inquit, loquutus fuerit, non respondebo vnum pro mille. Summa, nisi tu confessus fueris pec- Psal. 49. cata tua, lata est sententia: Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Verè igi- Psal. 31. tur beati sunt, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Ex hoc autem verbo primò colligimus, quòd lex nos omnes conuincit esse peccatores, atque adeò omnes dãnat. Nemo enim est, qui legi satisfaciat. Ibidem. Ideo omnes sancti pro remissione peccatorum orant. Pro hac (inquit) orabit ad te omnis sanctus in tẽpore opportuno. Ac nisi haberemus egregias illas Christi promissiones: Ego sum vita, qui credit in me non iudicatur, &c. planè nobis desperandum esset. Secundo, cùm Christus strenuis illis legis zelatoribus dicat: Nemo ex vobis facit legem, planè ostendit, legem non solis operibus impleri, sed fide. Lex enim non tantùm exigit vel prohibet manum, sed cor & mentem. Sic nondum seruasti hoc præceptum: Non occides, etiamsi neminem manu occidas. Apud Deum enim etiam homicida est, Matt. 5. qui fratrem odit: Et qui irascitur fratri suo, reus est iudicij. Sic de alijs quoque. Tertiò, hoc verbo indicat eos minimè idoneos vt alios arguant, qui ipsi omnibus vitijs abundant. Qui enim alium arguere vult, carere debet eo vitio quod in alio arguit, alioqui audiet: Eijce pri- Lucæ 6. mùm trabem de oculo tuo, &c. Quartò indicat, quòd qui alium temerè iudicat & damnat, hoc ipso facto seipsum quoque condemnat, cùm & ipse sit peccator, sicut econtra: Si nos ipsos iudicaremus, nõ 1. Cor. 11 vtique iudicaremur.

Quid me quæritis interficere?]

Respondet hic ad aliam ipsorum cogitationem, qua intendebant eum interficere. Sensus autem est, quasi diceret: Video & aliud in vobis, nempe vos conspirasse in mortem meam, quo vel solo vos Exo. 20. proditis legem non seruare. Lex enim Deut. 27 prohibet homicidium, & execratur eum, qui fundit sanguinem innoxium, nec permittit occidendi ius, nisi in maleficos, nec in hos quidem, nisi legitimè conuictos & damnatos. Quæro igitur, quam ob causam me quæritis interficere? Nunquid maleficum me inuenistis? Nunquid me Deut. 13. & 18. arrogantia deprauatum inuenistis, loquẽtem in nomine Domini, quod Dominus non præceperit? Nunquid in nomine Domini prædixi verbum, quod non euenit? Nunquid alicui malè feci, & non potiùs omnibus bene feci? Cur ergo me interficere quæritis? Vides hic, quàm clarè Deus videat cogitationes cordium, imò vbi nos putamus nullum esse peccatum, ibi ipse & plura & grauia inuenit, vt non immeritò Dauid oret: Delicta Psal. 18. quis intelligit? Ab occultis meis munda me.

Dæmonium habes. Quis te quærit, &c.]

Vide peruersitatem huius populi, nedum non agnoscunt & confitentur peccata, sed impudentissimè negãt, imò Christum mendacij arguunt, & insuper summè eum blasphemant. Quæ enim maior contumelia, quàm Dei filium dæmone obsessum dicere? Ideo autem tam atrociter respondent, quia verbum Christi dupliciter perturbauerat eorum animos. Primùm, quòd animaduerterent, clancularias licet machinationes suas non latere conscientiam ipsius, quem credebant faciliùs è medio tolli potuisse, si quod moliebãtur fefellisset. Deinde quòd illos, qui se videri volebant legis obseruãtissimos, legis violatæ reos ageret apud populum. Non verebantur Dei conscientiam, insidiantes innoxio sanguini, sed populi conscientiam metuebant. Itaque, vt apud multitudinem tam impij facinoris conscientiam confidentia dissimulent, ad manifesta conuitia confugiunt, qui mos est improbis in maleficio deprehensis, quod excusari nõ possit. Hic igitur vides naturam hominis. Primò, quòd etiam deprehensus, non tamen vult confiteri, imò constanter negat & excusat, quemadmodum Adam fecit & Cain, &cæ. Secundò Gene. 3. & 4. insanit, & irascitur in corripientem. Atqui nihil efficies coram Deo, etiamsi constanter negaueris, etiamsi supra modum irascaris. Stat sententia: Oportet vt vel hic in spe gratiæ confitearis peccata tua, vel in futuro pœnis addictus sine spe remissionis. Deinde fixa stat sententia: Arguet Deus peccata tua, vel hic solis verbis ad salutem, vel illic magnis pœnis in æternam confusionem. Vide igitur, vt

Psa.94. tu præuenias faciem Dei in confessione: Prou. 3. Cura item, vt non negligas disciplinam Domini, neque irascaris cùm ab eo argueris.

Vnū opus feci, & omnes miramini.]

Nihil respondet Christus ad tam atrocem calumniam, sed patienter fert, nobis in exemplum, vt & nos discamus non malum pro malo reddere, sed malum in bono vincere. Hinc Dauid: Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator aduersum me. Et Salomon: Ne dicas reddā malum pro malo, expecta Dominum, & liberabit te. Item, Ne dicas sicut fecit mihi, sic faciam, &c. Item, Noli respondere stulto secundum stultitiam suam, &cæ. Christus igitur omissa ac neglecta ea calumnia ad rem ipsam accedit, ac primò hoc verbo ostendit, se scire odij causam, quæ nulla alia fuit, quàm quòd infirmū sanauit in Sabbato. Emphasim autem habet quod dicit: Vnum opus feci, &c. quasi diceret: Ex tot tantisque operibus meis vnum hoc arripuistis: non ad ædificationem, sed quia videbatur calumniari posse, Cur non ea attenditis, quæ omni suspitione carent? Item, cur non in eo opere Dei virtutem, vel ipsum opus consideratis potiùs, quàm circunstantiam temporis? Sed inuidorum ea est natura, quòd nō attendunt ea quæ bona sunt in eo quem odiunt, sed tantùm mala, & si opus aliquod in se calumniari non possunt, saltem ex circunstantia vel accidente aliquo calumniam quærunt.

Rom. 12. Psal. 38. Pro. 20. 24. & 26. Ioan. 5.

Propterea Moyses dedit vobis circuncisionem.]

Ioan. 5. Sicut suprà se exemplo Patris excusauit, ac planè conuicit, se non soluisse Sabbatum, sic hic exemplo Moysi idem ostēdit. Indicat autem, non tantam esse Sabbati religionem, quin cedere debeat rebus maioribus. Ad hoc adducit exemplū circuncisionis, & confert inter se præceptum de Sabbato, & præceptum circuncisionis, quorum vtrunque Moyses præcepit. Constat autem, quòd lex de Sabbati otio cedere cogebatur legi de circuncisione. Non enim excipitur Sabbatum, sed planè dicitur: Octaua die circuncidetur infans. Ex hoc igitur colligit Christus, etiam hic cedere debuisse Sabbati otium charitati proximi. Proximo enim miserabili salutem corporis & animæ conferre, nedum in se maius & sanctius bonum est, quàm circuncidere hominem, sed etiā magis necessarium. Erant enim homines chari Deo, priusquam esset circuncisio præputij, vt Abel, Enoch, Noë: & futurum erat vt Deus auersaretur carne circuncisos, mente incircuncisos. Proximo autem seruire perpetuo bonum est, ante legem, sub lege, & post legem. Declarat igitur Christus hoc verbo, non esse opus seruile, nec Sabbatū frangere, si fiat quod Deus præcepit, qualis fuit circuncisio. Secundò nec opus esse seruile aut Sabbatum frangere, si proximo in necessitate subueniatur. Sic alibi docet nō solui Sabbatum, si necessitas aliud suadeat, vt si bos vel asinus in puteum cadat. Item non solui Sabbatum, si quid ad honorē Dei fiat, quemadmodum sacerdotes sacrificantes non soluebant Sabbatum. Igitur ex sententia Christi cedere debet Sabbati otiū præceptis Dei, cultui Dei, necessitati, & charitati: Non enim homo propter Sabbatum, sed econtra.

Gene. Luc. 14. Matt. 12. Ibidem.

Cur mihi indignamini, quòd totum hominem,]

Indicat eos non habere occasionem indignandi, sed gratias agendi. Item indicat, se plus præstare, quàm circuncisio præstare potuerit. Ea quidem animam redimebat, ne deleretur ex populo Dei, sed corpus vulnerabat, Christus autem, & aīam & corpus sanat, Patet ex hoc verbo, quod Christus quos corpore sanauit etiā anima sanauit spūaliter. Dei enī perfecta sunt opera, Christus magna opera fecit, & ex propria virtute fecit, & insuper etiam internè sanauit. Primum, hoc est, magna facere, etiam sanctis concessit, sed alia duo sibi soli reseruauit.

Gene. 17. Deut. 32.

Nolite secundum faciem iudicare, &c.]

Quasi diceret: Sit vobis Moyses, vt est, vir eximius. Sim ego qualis vobis videor, humilis & contemptus, tamen si rem spectare vultis, aut vterque vobis damnandus est, aut absoluendus vterque. Hoc igitū verbo eos ad legē ipsam dirigit, quæ præcipit nō considerandā esse in iudicio personā pauperis, nec honorādū vultū potētis, sed Iustè, inqt, iudica proximo tuo. Et

Leui. 19.

Esai. 53. Exo. 34. Et quidem Christus vir despectus & nouissimus virorum videbatur, imò non erat aspectus in eo, Moyses verò vir magnus & spectãdæ memoriæ, vir antiquus, & primus populi Dei dux, cuius facies ex colloqutione Dei splendida facta fuerat. Congruè igitur eos monet, vt rectè iudicent. Ad iudicium autem rectum plura pertinent. Primò, vt procedat ex lumine rationis, non ex impetu passionis. Sic Iob. 15. in Iob dicitur: Nunquid sapiens respondebit, quasi in ventum loquens, & replebit ardore stomachum, &cæ. Secundò, vt Deut. 1. sit sine acceptione personarũ. Hinc Moyses: Quod iustum est iudicate, siue sit peregrinus, siue indigena, &c. Tertiò, vt clamori vel fauori plurium non cedatur. Iuxta illud: Ne sequaris turbam, &c. Quar- Exo. 23. tò, vt causa ignota debitè inquiratur. Sic Iob. 29. Iob: Causam quam ignorabam, inuestigabam. Eccle. 7. Quintò, ne propter timorem æquitas deseratur. Hinc dicitur: Noli fieri iudex, nisi valeas vi perrumpere iniquitatem. Sextò, ne in iudicando plus quàm oportet alicui compatiatur: Non misereberis, inquit, pauperi, &c. Septimò, ne dona accipiant, Exodi vigesimo tertio. Octauò, vt altera quoq; pars audiatur, & qui- Acto. 25 libet æquanimiter causam suam proponere permittatur. Sic in actis: Nõ est mos Romanis damnare hominem priusquam is qui accusatur præsentes habeat accusatores, &c. Nonò, vt iudicium ordinetur in bonum eius qui iudicatur.

Nunquid hic est, quem quærebant interficere?]

Frequenter hactenus audiuimus Iudæos admiratos fuisse de doctrina Christi: nihil tamen adhuc vel parum ædificationis in ipsis videmus, imò hoc verbo planè indicat Ioãnes, eos deteriores subinde fieri: itidem & nos facimus. Atqui nihil prodest admirari, laudare doctrinã, nisi sequatur emendatio. Sic hi Hierosolymitæ, nam ipsi rem propiùs considerabant, vt qui meliùs scire poterant odiũ Pharisæorum contra Christum, quàm alij, hi inquam, admirantur, quòd Christus tam intrepidè loquitur aduersarijs, ipsis econtra tacentibus. Et verè admiratione dignum est. Insigne enim diuinæ in ipso virtutis signum est, quod in medio quidem eorum stat, & in loco, vbi ipsi potestatem habebant, insuper eos arguit: ita tamen eos retinet sua potestate, vt nõ solum manus, sed nec linguas contra ipsum mouere possent. Hoc Hierosolymitæ illi pulchrè quidem perpendunt, sed non perseueranter. Vide enim verba eorum: Nónne, inquiunt, hic est vnus, scilicet homo, quem quærebant: non vnus, sed plures & potentissimi? Et ecce hic vnus & solus audenter loquitur. Illi autem & plures & potentes nihil ei dicunt, tantum abest, vt mali aliquid ei facere possint: Deinde colligunt, Nunquid cognouerunt quòd hic est Christus? Pulchrè profecto singula perpẽdunt, sed non perseueranter. Si in ea consideratione processissent, statim vidissent diuinæ virtutis opus esse, quod faciebat Christus. Deinde vidissent, quàm nihil potest omnis humana potentia contra Deum: Omnes Gentes coram eo sicut stilla situlæ. Ex hoc admoniti fuissent, quàm impiè Christo rebellassent hactenus: imò persuasi fuissent ipsius potentiæ se potius committere, quàm mundanæ. Sed vt in- Esaiæ 40. frà patebit, nihil horum fecerunt. Iam quòd Christus in medio stat hostium suorum, nec tamen eis permittit, vt eum lædere possent: indicat, quàm securè sedeant pij sub vmbra Dei. Qui enim habitat in Psal. 90. adiutorio altissimi, &c. per totum. Deinde hoc factum arguit eos, qui peccata sua Deo imputare volunt, quasi ab eo cogantur. Hic enim vides, quòd Deus nedum non cogit hominem ad peccandum, sed frequenter eum impedit subtrahendo ei occasiones. Sic præcipitare & lapidare eum volentibus se subtraxit: sic se capere volentibus non permisit, vt Luc. 4. admoniti ab impio facto abstinerent. Sic Num. 22 olim Ariolum Balaam sæpiùs impediuit à malo proposito maledicendi Israëlitas. Sic adhuc facit. Magna igitur gratia est, cùm Deus à peccando impedit. Econtra magnæ iræ indicium est, cùm Deus per omnia hominem sibijpsi relinquit. Verùm quamuis Deus sæpè impediat hominem à peccatis, tamen si perseueret in malo proposito, tandẽ & ipse cessat impedire. Hoc videmus in Iudæis & Balaã.

Sed hunc scimus vnde sit.]

Hic vides eos retrocedere. Hæc est enim hominis cõditio, quòd etiã si bonum

aliquod propositum eis inspiret Deus, tamen non perseuerat, sicque impletur in ipsis illud Euãgelicum: Qui mittit manum suam ad aratrum, & aspicit retro, non est aptus regno Dei. Nihil aliud hos Hierosolymitas offendit, quàm humilitas Christi, & quòd nossent humilitatem cognatorum ipsius. Sic in libris Regum, quantumcunque Deus elegisset Saulem in regem, ipsiusque statura regio nomine digna esset, tamen quidam attendentes cognationis eius humilitatem, dicebant: Nunquid iste liberare nos poterit? Sic adhuc plærique offenduntur humilitate Christi, vt non ausint se ei committere. Atqui non oportet tantùm humanitatem eius attendere, sed diuinam virtutem. Ob eam causam, ne quis eius humilitate offenderetur, scriptura sacra priùs homines præmonuit. Sic enim Zacharias: Rex, inquit, tuus veniet tibi pauper, &c. Et Esaias: Non est ei species, neq; decor, &c. Et iterum: Non clamabit, nec audietur in plateis vox eius. Quibus omnibus clarè præmonuit Deus Messiam nõ venturum pro consuetudine regum huius mundi, sed pauperem, & quòd longè alius futurus esse propius intuenti, quàm summo habitu videretur. Iam quamuis Iudæi hi contemptim dixerint: [Hunc scimus vnde sit,] Paulus tamen admodũ seriò hanc nobis Christi humilitatem indicat: Scitis, inquit, gratiã Dei, quòd cùm esset diues, propter nos egenus factus est. Et iterum: Exinaniuit se formam serui accipiens, &c. Summam enim cõsolationem nobis affert, quòd Christus intantùm se humiliauit, quãuis hæc ipsius crux Iudæis quidem sit scandalum, Gentibus autem stultitia, nobis tamen verè est Dei virtus & sapientia.

Lucæ 9. L.Re.10. Zach.9. Esai. 53. Esai.42. 2.Cor.8 Philip.2 1.Cor.1.

Christus autem cùm venerit, nemo sciet, &c.]

Vide quàm nihil vel legerint vel intellexerint in scripturis. Apertè enim scripturæ produnt, vnde Christus etiam secundum vtramque naturam habiturus esset originem. Secundum diuinam quidem, quòd à Patre prodierit, testatur vox ipsius in Psalmo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, &c. Quòd manifestè de Christo Domini in principio Psalmi expresso intelligendum designatur. Secundum humanam verò naturam, Esaias planè expressit, quòd ex semine Dauid sumpturus esset originem: Egredietur, inquit, virga de radice Iesse, &cæ. Idem expressit eum de virgine nasciturum: Ecce, inquit, virgo concipiet, &c. Michæas etiam locũ natiuitatis nominat: Et tu, inquit, Bethleem minima es, &c. Imò qui nunc dicũt, Christus cùm venerit, nemo sciet vnde sit, ĳdem Herodi ad necem eũ quærenti, locum natiuitatis ostendunt. Sic impĳ nõ vident in scripturis, quæ ipsis contraria sunt, etiamsi apertissima sint. Opinionem tamen eã, quòd nemo sciturus esset vnde Christus veniret, fortassis ex eo sumpserunt, quòd Esaias dicit: Generationem eius quis enarrabit? Item, Quis poterit cogitare aduentus eius diem? & quis poterit stare ad videndum eum, &c. Atqui, ob huiusmodi scripturæ verba, vel in se obscura, vel falsò intellecta, non oportet à manifestis verbis discedere.

Psalm.2 Esai.11 Esai.7 Mich.5 Matt.2 Esai.53 Malac.3

Clamabat ergo Iesus docens in templo.]

Hic vides verè dictum esse. Auris zeli audit omnia. Sic & frequenter in lege dicitur Deus audĳsse murmurationes Israelitarum. Clamat autem Iesus, tũ quia persuadere cupiebat: tum quia ipsi longè aberant, non corpore, sed corde, quemadmodum Esaias dicit: Populus hic labĳs mihi appropinquat, cor autem eorũ longè est à me.

Sapi.1 Esai.29

Et me scitis, & vnde sim scitis.]

Vult dicere, Ex ore tuo te iudico serue nequam. Nulla vobis excusatio relicta est. Nam etiamsi abiecto habitu, contempta specie, & vili genere, nihil præclari præ me feram, non tamen potestis nõ conĳcere, à quo missus sim, & vnde venerim, ex testimonio Ioãnis, itemque ex tot miraculis. In hunc modum & alibi loquitur: Si non venissem (inquit) peccatũ non haberent. Hinc & ad Pilatum dicit: Qui me tibi tradidit, maius peccatum habet. Hoc verbum verè nobis dicitur. Nos enim verè scimus Christum, & vnde venerit, quare maior erit damnatio nostra.

Luc.19 Ioan.15 Ioan.19

A meipso non veni.]

Non tãtùm arguit, sed & docet, ac despicientes infirmitatem eius paulatim

erigit

erigit ad cælestia & diuina. Hoc autem primo verbo monet eos, ne tantùm eum vt hominem attenderent, nec verba eius aut opera, vt hominum verba vel opera reputarent, sed scirent se ab alio missum, nec suum agere negotium, sed eius à quo missus erat. Obserua, de quo Christus glorietur, nempe quòd à seipso non venerit, & quòd non suum negotium agat.

Sed verax est qui me misit.]

Hoc verbo latenter indicat, se non ab homine, sed à Deo missum: quandoquidem nullus homo absolutè verax & verus dicitur, nisi solus Deus. Sicut nec quisquam in se bonus est, nisi solus Deus. Hinc Paulus ait: Est autem Deus verax, omnis autem homo mēdax. Deinde hoc verbo admonet eos promissionis, quæ ad Patres facta est, de qua Michæas ait: Dabis veritatem Iacob, misericordias Abraham, quæ iurasti patribus, &c. Hoc est, recordaberis misericordiæ & veritatis tuæ, & dabis Messiam promissum. Innuit igitur Christus, eam promissionem nunc impletā. Hinc enim apparuit, quòd Deus est verax. Præterea hoc verbo etiam eos terret, vt sciant se certò puniendos fore, si Christum reijciant, quandoquidē Deus, qui verax est, expressè dixerit: Qui Prophetam hunc non audierit, ego vltor existam.

Mar.10. Roma.3 Mich.7.

Quem vos nescitis.]

Verè nesciebant Deum, quantumuis in lege gloriarentur, & de Deo loquerentur. Deum enim cognoscere, non est legē habere aut legem scire, aut de Deo loqui, & gloriari, sed cognoscere Christū per fidem, hoc demum est verè nosse Deum. Nam Christus est facies, forma, imago, verbum & consilium Patris. Qui igitur Christum non nouit, quomodo Deum cognoscere posset?

Deut.18.

Ego autem scio eum.]

Nemo enim Deum vidit præter Filium, qui est in sinu Patris, & qui nobis annuntiauit. Hinc alibi dicit: Nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Per Christū igitur oportet nos ad Patrem penetrare. Gentes scrutatæ sunt Deum ratione humana, sed euanuerūt in cogitationibus suis. Iudæi Deū quærebant legis operibus, sed sectando legem iustitiæ ad iustitiam non peruenerunt. Aduerte quāto periculo Christum hæc cōcio constiterit, qua omnes Iudæos sanctitatis & cognitionis Dei nomine gloriantes, ignorantiæ cæcitatisque arguit, ac sese omnibus prætulit. Profectò enim non impunè hoc tulisset, nisi nondum venisset hora eius.

Ioan.1. Matt.11. Roma.1

Et si dixero, Quia nescio eum, similis ero vobis.]

Meritò eos mendaces dicit, quia iactabant se Christum nosse, & vnde esset, cùm tamen nescirent, sicut sequenti capite dicunt: Hūc nescimus vnde sit. Ideo & Christus eis infrà dicet: Neque me scitis, neque Patrem.

Ioan.9.

Sed scio eum, quia ab ipso veni, & ipse misit me.]

Sæpiùs inculcat auribus Iudæorum, se à Deo missum, vt ob eam, quam Deo debent, reuerentiam, eum recipiant, quē Deus misit salutis nuntium, ne ipsum, qui à Deo missus est contemnentes, conuincantur & Deum aspernari. Hinc alibi dicit: Qui me spernit, spernit eum, qui me misit. Qui legatum regis inhonorat, regiam quoque maiestatem ea lædit iniuria. Quemadmodum Anon, Rex Filiorum Ammon, seruos Dauidis ludibrio exponens, & ipsum Dauid regem ad indignationem commouit & vindictam, à quo tandem post multas clades & regno exutus est, & vita priuatus. Idem contigit Iudæis.

Luc.10. 2.Re.10 2.Re.12.

Quærebant ergo eum apprehendere.]

Nec minis, nec doctrinis à malo proposito auerti poterant. Impius enim cùm in profundum venerit, contemnit. Hinc Salomon: Quem Deus despexerit, hunc nemo corriget. Impij etiam bonis irritantur ad mala faciēda. Addit tamen: Nemo misit in eum manum. Dominus enim dissipat cogitationes prauorum, ne possint implere quod ceperant.

Prou 18 Eccle.7. Iob.5.

Quia nondum venerat hora eius.]

Hoc est, quia nondum ipse volebat. Quando enim voluit captus est, non ante: Oblatus est, quia ipse voluit. Sæpè autē hoc verbū repetit ad consolationē piorum. Aut enim pijs nō accidit calamitas

Esai.53.

ante tempus, aut si acciderit, tempus est, & beneplacitum Patris. Non enim cadit capillus de capite eorum, sine voluntate Patris. Qui hoc alta mente reponit & fide, orta afflictione non maledicet, nõ indignabitur, non desperabit, non ad vana auxilia confugiet, nihil mali tentabit, sed sustinebit patienter manum Domini, expectans auxilium ab alto. Quòd autem in Christum nihil poterant impij antequam veniret hora eius, etiam in nobis completur. Sic Dauid sæpenumero à Saule ferè comprehensus erat, semper tamen aduersarij insidias effugit, quia nondum venerat hora eius. Sic Hælizæus in manibus hostium erat, nec tamen capi poterat, quia nondum venerat hora eius.

Mat. 10. 1. Re. 23. 4. Re. 6

De turba autem multi crediderunt in eum.]

Hic vides verum esse, quod in Esaia dicitur: Verbum meum non reuertetur ad me vacuũ, &c. Semen eñ illud verbi Dei, etiãsi ab aliquibus nõ suscipiatur, in alijs exarescat, in alijs aũt suffocetur, interim tamen semper etiã bonã terrã inuenit, in qua fructificet. Sic hic quamuis primates quærant Christum occidere, alij autem offendantur, non desunt tamen, qui credant in eum. Signanter autem dicit: [De turba,] scilicet quæ ad festum venerat. Hi enim quò remotiores erant à Pharisæorum conuersatione, eò minùs igne inuidiæ, quo illi ardebant, corripiebantur.

Esai. 15. Lucæ 8.

Christus cùm venerit, nunquid maiora faciet, &c.]

Vides vnde fidẽ hauserint, nempe ex miraculis. Sciebant ex Esaia. Messiam miracula facturum. Videbant Christum talia fecisse, vt maiora fieri nequeant. Quæ enim Christus faciebat signa, in se magna erant, sed maius erat, quòd non prece aut aliena virtute, quin potiùs imperio & propria virtute ea faciebat. Nec minus magnum erat, quod nedum externè sanabat, sed & internè. Nam totum hominem sanauit. Pulchrè igitur & ex signis, & ex modo faciendi, denique & ex varietate, colligunt eum esse Christum. Obserua igitur, quòd maiora nemo præstare potest, quàm Christus præstitit. Frustra igitur Iudæi alium expectant.

Esai. 35. Su. c. 7.

Audierunt Pharisæi turbam murmurantem.]

Pastoris est fidem infirmorum non extinguere, sed confirmare. Iuxta illud: Consolamini pusillanimes, suscipite infirmos. Illi autem fidem planè extirpare moliuntur, similes Herodi, qui Christum recens natum extinguere conabatur.

1. Thes. Matt. 2. Psal. 79

Miserunt ministros, vt apprehenderent, &c.]

Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Hactenus occultè eum interficere quærebant, nunc cùm viderent se gloriam perdere, quocunque modo eum interimere student. Nullam tamen causam adducit Ioannes, quàm quòd audiebant turbam murmurantem. Inuidia enim non potest audire laudes eius, quẽ odit. Deinde videbantur iam habere causam accusandi eum coram Romano Præside, quia populus propter ipsum concitaretur. Obserua autem, quòd non ipsi vadunt ad capiendum Christũ, sed seruos mittunt, non pudore aut pietate victi, sed timore, ne populus in seditionem verteretur. Malunt enim seruos exponere periculo, quàm seipsos. Sic impij semper seipsos quærunt in omnibus, nec his fideles sunt, qui propter ipsos impiè agunt. Obserua autem insignem eorum obstinationem. Sæpiùs experti erãt, se frustra Christo laqueos tendere, nihilque contra eum posse: nec tamen cessant. Sic impius Pharao, quamuis videret Deum sibi resistere, non tamen cessauit à malo proposito, donec periret. Idem videmus in Balaam, qui cùm populo Israel se maledicere non posse semel atque iterum, imò & tertiò expertus esset, tamẽ consilium contra populum dedit, quo eum in iram Dei conijceret per mulieres Madianitas, &c. Obserua item, quòd Pharisæi nunquam leguntur ministros suos ad conciones Christi misisse, hic autem eos mittunt ad Christum comprehendendum. Sic impij Patres familiàs, nedum familiam non ad bona inducunt, sed insuper mala facere cogunt: Sicque dupliciter peccant.

Exo. 14. Num. 25

Adhuc modicum tempus vobiscũ sum.]

Missi erant ministri ad eum cõprehendendum

dendum. Ipse autem eis salutaria verba Rom. 12 ministrat: sic semper malum bono vincere debemus. Deinde quãuis sciret, quam ob causam aduenissent, non tamen eos palàm traducit coram populo, sed occultè monet. Est autem verbum hoc primò diuinæ virtutis indicium, quasi diceret: Vos admodum festinatis me occidere, sed frustra, sustinebitis & expectabitis paulisper, donec opus meum cõpleam, interim velitis nolitis, viuens vobiscum ero, & inter vos ambulabo. Secundò hoc verbum indicium est insignis charitatis, quasi diceret: Iam toties vos ingratos ac palam impios expertus sum, non tamen committam, vt quicquam in me desideretis, & quantumuis ingrati sitis, tamen vobiscum ad tẽpus manebo, benefaciam & loquar quæ ad salutem vestram conducunt. Tertiò, verbum hoc comminatio est, quasi diceret: Non est quòd tanta solicitudine insidias vitæ meæ tendatis, ne diutiùs apud vos maneam. Nam cùm Sapien. 2 grauis sim vobis ad videndum, ac planè nihil aliud sim vobis, quàm fumus oculis & spina pedibus, ego ipse non diutiùs vobiscum manebo. Verè magna comminatio, quando Dominus comminatur se relicturum hominem. Monemur hoc verbo, vt ardenter Christum amplectamur, & eò ardentiùs, quò breuius & incertius est tempus vitæ nostræ. Verè enim dicere nobis potest: Adhuc modicum tempus vobiscum sum in hac vita.

Et vado ad eum, qui me misit.]

Et hoc verbo indicat potentiã & charitatem suam. Potentiam, quasi dicat: Ioan. 10 Ego ipse vado, ego potestatem habeo ponendi animam meam, &c. Nemo eam à me tollit, sed ego ipse eam pono. Charitatem autem, quasi diceret: Nolite timere, ne effugiam manus vestras, sponte mea morti me offeram. Ideo enim veni in mundum, voluntariè crucẽ subibo propter hominem. Signanter autem non dicit, vado ad mortem, sed: [Ad Patrem,] quasi diceret: Mors quam mihi intenditis, non me perdet aut deprimet, sed glorificabit ac ad Patrem & gloriam perducet. Ideo enim me exaltabit Pater, & da- Philip. 2 bit mihi nomen super omne nomen, &c. Hoc autem est consolatio nostra, quòd mors Christiani hominis nihil aliud est, quàm transitus ad Patrem, quare nõ timenda, sed summis votis amplectenda est. Postremò hoc verbo etiam aduersarios terret, quasi diceret: Cùm voluntatem vestram in me perfeceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Vado enim ad Patrem, & multa habeo de vobis loqui Ioan. 8 & iudicare, &c.

Quæretis me, & non inuenietis.]

Potest exponi de his, qui post passionem Christi ex Iudæis crediderunt, præsertim in die Penthecostes prædicante Petro. Hi enim quæsierunt Christum, cùm dicerẽt: Quid faciemus viri fratres? Sed non inuenerunt Christum in visibili forma, licet eũ inuisibiliter inuenerint. Acto. 2 Aliter exponitur, quasi diceret: Nolite putare, quòd inuidia vestra, propter quã me nunc quæritis, cessare debeat post mortem meam. Imò tunc multò magis ego vos ad æmulationem adducam, in non Gentem. Si enim inuidia vos tor- Deut. 32 quet, quòd pauci admodum nunc in me credunt, quantò magis torquebit, cũ me laudabunt omnes gentes omnésque populi, cùm implebitur quod scriptum est: Dominabitur à mari vsque ad mare, &c. Tunc vtique maiori cum inuidia quæretis me extinguere nomenque meum, sed Psal. 71 frustra. Melius autẽ accipitur, vt sit comminatio, & prædictio futurorum malorum, quasi diceret: Imminent vobis ingentia mala: peribitis corpore & anima. Tunc autem desiderio Mesiæ manus ad cælum leuabitis, clamabitis, & non exaudiet vos, eò quòd nunc me ad vos missum persequamini. Sic in Esaia dicit. Cũ Esaiæ. 1. clamaueritis, nõ exaudiam: manus enim Sapien. 1 vestræ sanguine plenæ sunt. Et Sapiẽtia: Vocaui, & renuistis, &c. Ego quoque in interitu vestro ridebo, &c. Hæc est enim consuetudo Dei, vt primò offerat gratiã, quam si fide admiserimus, liberamur à iudicio. Sin autem reiecerimus, nihil postea proderunt nec vota, nec preces, nec clamores nostri ad Deum. Quærunt, & nunc Iudæi aduentum Mesiæ, sed frustra. Docemur hic, vt quæramus Domi- Esai. 55. num, dum inueniri potest, & inuocemus eum dum prope est.

Et vbi ego sum, vos non potestis venire.]

Non dicit: Vbi ero, sed: [Vbi sum,]

vt ostenderet, se etiam tunc in cælo apud Patrem esse, quemadmodum suprà dixit Nemo ascendit, &c. nisi Filius hominis, q est in cælo. Et iterum: Filius vnigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Ita enim assumpsit naturam humanam, ac venit in mundum, vt non reliquerit Patrem. Christus igitur apud Patrem & in gloria est, sed eò peruenire nō possunt impij: quia Christum contemnunt, qui est ostium & via ad Patrem, & gloriam. Nemo enim venit ad Patrem, nisi per eum. Deinde Christus est iustitia & sanctificatio. Ad hanc autē Iudæi peruenire non potuerunt, quia ex operibus, & non ex fide quærebant iustitiam. Terribilis igitur comminatio est, quod hic dicit. Qui enim nec ad Patrem, nec ad gloriam, nec ad iustitiam peruenire potest, necesse est, vt in æterna sit miseria, ignominia, damnatione. Imò hoc verbo planè comminatur, totum se ab eis migraturum: adeò, vt bonorum eius nunquam participes esse posint, quo quid terribilius dicere potuisset?

Ioan. 3. Ioan. 1. Ioan. 14 1. Cor. 1.

Num in dispersionem Gentium iturus est.]

Irrident comminationes eius, quasi dicerent: Quid enim etiamsi abscesseris à nobis? Num sine te viuere non possumus? &c. Sic impij semper contemnunt Dei cōminationes, interim tamen quantumuis contemnant, verè implentur. Id quod videmus in Iudæis: quæ enī Christus hic prædixit, iam in eis implentur. Noli irridere Dei comminationes, sed time & stude vt effugias. Sic olim Iudæi impiè & irrisoriè dicebant: Vbi est verbum Domini, veniat, & tamen postea perierunt. Hoc ipso autem verbo Iudæi ignari, contra se prophetant, quòd Gentes incircuncisæ eligendæ essent, Iudæis abiectis. Verè enim Christus in dispersionē Gentium abijt, nō in persona sua, sed in Apostolis. Sic enim dicitur: Egressi prædicauerunt vbique Domino cooperāte, &c. Vides Dominū in & cum Apostolis ad Gentes transisse. Tunc igitur impletum est, quod in Psalmo dicitur: Populus quē non cognoui, seruiuit mihi, &c. Obserua quòd sicut Iudæi hic ignari, cōtra seipsos prophetant, sic & Caiphas ignarus prophetauit de morte Christi, & fructu eius.

Hiere. 17 Mar. 16. Psal. 17. Ioan. 11.

Nouißimo autem die magno, &c.]

Dies ille magnus est octauus dies festi Tabernaculorum, quem Moyses nominat celeberrimum atque sanctissimum, &c. Magnus autem dicitur haud dubiè propter significationem, quia octauus dies significat reuelationem gloriæ Filiorum Dei.

Mala. Leuit.

Stabat Iesus.]

Quanquam nihil referat, siue sedens siue stans locutus sit Christus, tamen visum est Spiritui sancto signanter addere, quòd stando hæc dixerit, nimirum, vt verba sequentia maius pondus habeant, ac diligentiùs attendamus, non dubij, quin magnum aliquid sequatur, cùm audiamus Christum & stetisse & clamasse. Stabat igitur Iesus, quia se à rectitudine nunquā deflectebat. Stabat, qui se exemplum rectitudinis omnibus exhibebat. Stabat, qui semper ad cælum se totum extendebat. Stabat, qui rectitudine sua omnes ad terram inclinatos arguebat. Stabat, qui se in auxilium & obsequium paratum omnibus exhibebat. Stabat, qui se, vita & verbo excelsum longè stantibus ostendebat.

Hebr. Ioan. Ioan. Luc.

Et clamabat.]

Partim, vt magis audiretur: partim vt libertatem suam in dicendo manifestaret. Itémque, vt ostenderet, se nullum auersari. Obserua autē, quòd nec in principio festi, nec in medio hæc dixit, sed in nouissimo. Primus enim dies solemnitatis paucos adhuc habebat præsentes exteros, & infrequens auditorium. Medij dies festi voluptatibus & mundi negotijs potiùs quàm Dei cultui adhibebantur. Nouissimus autem dies, & maiorem habuit auditorum numerum, & delitijs finem imposuerat, cùm iam de reditu foret cogitandum. Itaque eo die tanquam alijs commodiore, ipse fons vitæ exuberantissimus omnes veram doctrinam sitientes dulciter ad se inuitat. Significat autem clamor hic eum clamorem, quem Christus facturus erat in sequutura solemnitate Paschali. Ea enim verè vltima fuit festiuitas veteris Testamenti, & prima noui. Nam post illam vesperam, qua Christus agnum typicum cum discipulis manducauit, quicquid Iudæi cele-bra-

Mala. 1. brarunt, non iam festiuitas, sed stercus solemnitatum debet nominari. In illa igitur nouissima festiuitate magna stetit Iesus in conspectu Patris, preces supplicationesque offerens cum clamore valido, &c. Tunc enim de semetipso effudit nobis quod biberemus. Primùm aquam, qua ablueremur, & sanguinem suū, quo potaremur: deinde in sufflādo Spiritum sanctum Apostolis dans, & iuxta alium Euangelistam aperiens illis sensum, vt intelligerent scripturas. Deinceps perstitit, clamans vehemēter cunctis gentibus, & quodammodo dicens: Si quis sitit, veniat ad me, &c. dum receptus in cælum dato Spiritu sancto cælos commouit, q enarrarent gloriam Dei.

Hebr. 5. Ioan. 10 Ioan. 20 Luc. 24

Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.]

Verè euangelicum verbum, & omni acceptione dignissimum. Singula autem verba emphasim habēt. Primò: [Si quis] inquit: hoc verbo vides, quod Deus neminem cogit. Secundò etiam subindicat paucitatem credentium, quasi diceret: Cùm multa sit miseria hominum, pauci tamen quærunt remedium. Igitur si quis quam est, vel vnus in tanto numero, &c. veniat. Signanter autem dicit: [Si quis sitit.] His enim solùm vtilis est Christus, qui sitiunt. Est autem sitire, cùm quis vel corporis ægritudines, paupertatem, direptionem bonorum, infamiam, aliásque afflictiones patiens, ardenter desiderat liberationem: Vel, cùm quis animo confusus propter peccata, ac desperationi proximus, vel morte conclusus desiderat remissionem, vitam & cōsolationem. Quis autem nesciat, plærosque sic sitire, non tamen omnes sciunt, quo restinguenda sit hæc sitis. Clamat igitur Christus: [Si quis sitit.] Vide autem, quàm promptè seipsum suáque offert, nihil grauè exigit, tantùm vt venias & bibas. Sic & in Esaia dicitur: Omnes sitientes venite ad aquas, etiam qui non habetis pretium, &c. Sic in Apocalypsi: Qui sitit, veniat, & bibat aquam vitæ gratis.

Esai. 55. Apoc. 22

Qui credit in me, sicut dicit scriptura.]

Hic declarat, quid sit venire & bibere. Non enim pedibus venitur ad eum, nec ore bibitur hæc aqua, sed fide. Christus enim est verbum Dei, non igitur potest manibus apprehendi, sed fide. Qui igitur in eum credit, etiam in maxima siti reficitur. Igitur, si afflictio aliqua te premit, bibe de hoc fonte: Cum ipso, inquit, sum in tribulatione, apprehende hoc verbum fide, & recipies consolationem etiam in media tribulatione, ac dies. Si Deus mecum est, nocere nō potest tribulatio, &c. Si paupertas premit, bibe ex hoc fonticulo: Ego sum Dominus Deus tuus. Itē, Pater vester scit, quòd his indigetis. Si mors te terret, bibe ex hoc verbo: Ego sum vita, & resurrectio, &c. Si conscientia te angit, bibe ex hoc verbo: Eum qui venit ad me, non eijciam foras. Si iudicium Dei te terret, apprehende hoc verbum: Qui credit in Filium, non iudicatur, & consolationem recipies. Sic de alijs quoq;. Hoc autem verbo (Qui credit in me) æquat Iudæos & Græcos. Deinde damnat superbientes de propria iustitia. Postremò consolatur peccatores. Obserua, quòd aliqui hoc verbum (Sicut dicit scriptura) referunt ad id, quod præcedit, vt sit sensus: Qui credit in me, nō simpliciter, nec qualicunque fide, sed ea fide, quam scriptura commendat. Alij autem referunt ad sequentia, vt sit sensus: Qui credit in me, abundè accipiet Spiritum sanctum, queadmodum in scripturis prædictum est.

Psal. 90 Matt. 6. Ioan. 11. Ioan. 6. Ioan. 5.

Flumina de ventre eius fluent, &c.]

Non eisdem verbis hæc dicuntur in scriptura, sed tamen in plærisque locis indicatur, Spiritum sanctum copiosè effundendū. Hinc in Esaia dicit: Effundam aquas super aridam, &c. Effundam Spiritum meū super semen tuum, &c. Hoc igitur verbo Christus non vnam stillam aut haustum, sed totum flumen, imò nō flumen, sed flumina, nec vt tuam tantùm restinguant sitim, sed vt etiam ad alios profluere possint, pollicetur. Verè ingens promissio, quam tamen Euangelista clariùs exponit, cùm subdit.

Esai. 44

Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi, &c.]

Spiritus sanctus igitur est aqua illa quæ & sitim & ardorem vitiorum extinguit, sordes omnes peccatorum abluit, animam recreat, eámque infundit, & germinare facit, ac planè appetitum satiat. Signanter autem dicitur aqua vitæ, quia creden-

credentem viuificat. Dicitur & flumen in se, imò flumina, quoad diuersa dona Spiritus sancti. Hoc igitur verbo Christus promittit Spiritum sanctum, is satiat hominem. Spiritum autem dat Christus. Accipitur autem fide viua. Spiritus semel acceptus crescit in flumen: augentur enim dona Spiritus sancti, adeò, vt etiam ad alios profluant. Sic gratia Spiritus sancti in Petro in tantũ flumen excreuit, vt vno die conuerteret tria millia hominum. Sic in Paulo in tantum flumen excreuit, vt omnem terram inundaret à Hierosolymis vsque ad Illiricum. Idem contigit & in alijs.

Acto. 2.

Rom. 15

Nondum enim erat spiritus datus.]

Habuerunt etiam Prophetæ Spiritum sanctum, itémque Apostoli virtute Spiritus sancti eijciebãt dæmonia, etiam ante Christi glorificationem. Superuenerat Spiritus sanctus in Mariam, idemque Spiritus sanctus in sene Simeone erat. Ideo autem hic dicitur: [Spiritus sanctus nondum erat datus,] quia nondum publicè effusus erat, queádmodum postea contigit in festo Pentecostes. Secundò, quámuis etiam Patres priores habuerint Spiritum sanctum & dona eius, nondum tamen de illis fluebãt tanquam flumina in Gentes, sed in sola Iudæa manebant. Tertiò, quia tempore Prophetarum potissimum opus Spiritus sancti, quod est remissio peccatorum, non publicè inter omnes gentes prædicabatur. Hoc igitur modo nondum erat Spiritus sanctus datus.

Lucæ. 1.
Lucæ. 2.
Acto. 2.

Quia Iesus nondum erat glorificatus.]

Oportebat primò Christum pati, ac sanguine suo nos Patri recõciliare. Oportebat, vt priùs amici efficeremur Dei, antequam dono eius tam insigni donaremur. Deinde oportebat Christum priùs exaltari & glorificari, vt omnibus manifestum fieret, ipsum posse nobis spiritum dare. Sic & in veteri Testamento oportebat priùs vt virga percuteretur petra, antequam effunderet aquas

Roma. 5

Exod. 17

Ex illa ergo turba quidam cùm audissent.]

Hactenus quid Christus egerit in festo Tabernaculorum audiuimus: nunc quis fructus in populo secutus sit, describit Ioannes. Nominantur autem hic quatuor genera hominum. Aliqui imperfectè adhuc sentiunt de Christo, nominãtes eum Prophetam. Alij perfectiùs, nominantes eum Christum. Alij offensi eius humilitate, reclamabant. Alij omnino peruersi, eum capere volebant. Sic & nunc fit, &c. Sic in Ecclesia varia sunt hominum genera. Aliqui neq; Christum, neq; Deum curant, optarent vt Deus ipsis permitteret temporalia, sibique retineret sua æterna, imò planè nolunt etiã à Deo corripi, homines multis modis miseri. Primò, quòd tantùm externa quærunt. Secundò, quòd Deum ipsum non curant. Tertiò, quòd putant Deum non puniturum vitia eorum, quasi Deus naturam suã mutare possit. Aliqui prioribus omnino contrariè agunt, quoad externam speciem. Quantum enim illi scripturam negligunt, tantum hi scripturis incumbunt, vt videantur omnino spirituales, cùm tamen aliud quærant & intendant. Aliqui propiùs accedunt, & Christum quidem audiunt, sed non aliter, quàm alios prophetas vel prædicatores. Legunt euangelium, sed non aliter quàm historias alias, aut scita philosophorum. Verùm non satis est, Christum tantùm vt prophetam accipere. Si enim aliud nihil esset, quomodo nos saluare posset? Aliqui parati quidem essent in Christum credere, sed obstant aliqua dicta scripturæ, vel non intellecta, vel falsè intellecta, sicque vix pauci remanent, qui confidenter ipsum confiteri audeant esse Christum.

Venerunt ministri ad Pontifices, &c.]

Vide quàm faciliter Deus confundat præsumentes de sua virtute. Quis credidisset Christum vnum & solum tã multis posse resistere? Et tamen Christus nec manu se defendit, nec multitudinis opẽ implorat, sed solis verbis eos repellit, & capere se volentes capit. Vides igitur, quàm nihil sit homo & humana potentia contra Deum: Impij tãquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Per hoc autem iterum admonuit Pharisæos, vt videntes se toties frustra conari contra Deum, tandem resipiscerent & cessarent.

Psalm. 1

Quare non adduxistis eum?]

Nedum

Nedum non resipiscunt, sed nec agnoscunt conatus suos à Deo impediri, quin potiùs seruorum ignauiam increpãt. Sic Pharao, sæpe à Domino prohibitus ac punitus, tandem in Moysen & Aarõ excanduit: tantum aberat, vt agnosceret se à Deo impediri. Sic Balaam, cùm à Deo impediretur, in asynam trãstulit culpam. Sic nos à Deo admoniti per verbum, in prædicatores excandescimus. Sic externè à Deo puniti, non Deo, sed alijs ea imputamus, cùm tamen Paulus dicat: Cùm iudicamur, à Domino corripimur: vt non cum hoc mundo damnemur. Ex hoc autem verbo Pharisæorum, videmus eos ardenter expectasse, quando adduceretur Christus, ac iam quasi prædæ inhiasse.

Exo. 10. Num. 22

1. Cor. 11

Nunquã sic locutus est homo, sicut hic.]

Vides quàm fortis sit veritas, quæ etiam ab inimicis testimoniũ habet. Deinde, quòd quamuis veritate nihil manifestius & simplicius, tamen malignantibus nihil difficilius est. Sic veritatem agnoscunt, & vident imperita multitudo, Galilæi, populus rudis, Samaritani, Ethnici, denique etiam milites: genus hominum admodum immite, & ad omne facinus mercenarium: soli Pharisæi, Scribæ, & Pontifices cæci sunt præ inuidia. Verissimè autem dictũ est: [Nunquam sic locutus est homo.] De ipso enim prædictum est: Diffusa est gratia in labijs tuis. Itemque, Vox tua dulcis, & facies tua decora. Omnes alij quicunque sapientiæ vel scientiæ sermonem habuerunt, de plenitudine eius omnes acceperunt. Verùm eò magis inexcusabiles sunt, qui tantam sapientiã audierunt & audiunt, & nõ obaudierunt, q talẽ hominẽ & viderunt & inuiderunt. Obserua igitur, quòd ministri illi in multis meliores fuerunt dominis suis. Primò enim tametsi ideo exijssent, vt Christum apprehenderent, tamen audito Christo, non obtemperant mala præcipientibus, dissimiles valde adulatoribus his, qui domi nos suos etiam cessantes, ad odium alia que flagitia extimulant. Noli propter quẽquam hominũ impius esse in Deum, & peccare in conscientiam tuam. Sic serui Saulis noluerũt ei obedire, præcipienti vt occiderent sacerdotes Domini. Deinde ministri illi non excusant metum multitudinis, non alia quæ comminisci poterant, causantur, sed ingenuè fatentur, se quidem hoc animo adijsse Iesum, vt eum captum adducerent, sed breui sermone, verùm efficaci, sic eos immutatos, vt quod decreuerant, reluctantibus animis perficere nõ potuerint. Præterea nihil veriti Pharisæorum potentiam vel minas, Palàm Christum laudant, ac omnibus hominibus, etiam ipsis Pharisæis præferunt: [Nunquam, inquiũt, sic locut9 est homo.] Quod autem testimonium ferri potuit in Synagoga, quod magis grauaret ac traduceret Pharisæorum obstinatam malitiam? Sicque quicquid ipsi moliebantur, in ipsorum caput recidebat, & ad gloriam Iesu proficiebat. Postremò ad commendationem illorum seruorum facit, quòd nullis visis miraculis, tantùm pauca loquentem audientes: ab impijs cœptis desistunt, quo facto nedum Pharisæos, sed & nos damnant, &c. Videmus autem ex hoc loco verè dictum esse: Cor regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud, neque quicquam aliud posse efficere homines, quàm quod Deus voluerit. Sic ministris illis in medio conatu frangitur comprehendendi animus, imò quem comprehendere venerant vt seductorem, nunc summè collaudant. Sic Laban fremebũdo animo persecutus ipsum Iacob fugientem, audiuit Dominum dicẽtem: Caue, ne quicquam asperè loquaris contra Iacob. Sic Esau properabat hostili animo contra Iacob, sed in medio canatu mutatur cor eius, vt omnium simultatum oblitus, in oscula eius rueret. Sic Saulus spirans minas & cædes in Christianos, in ipso conatu con uertitur. Hæc sciens Hester, precabatur, vt Dominus cor regis verteret in mansuetudinem. Huiusmodi historiæ sunt fidei nostræ pabula, vt perduremus in afflictionibus, certi nos Deo curæ esse, qui non sinit nos tentari vltra id, quod possumus.

Psal. 44 Cant. 2. Ioan. 1.

1. Re. 22.

Prou. 21

Gene. 31 Gene. 33

Acto. 9.

Hest. 14.

1. Co. 10

Nunquid & vos seducti estis?]

Nedum non resipiscunt, sed insuper irascuntur & insaniũt in seruos, vt videas eos omnino ad malum obfirmasse cor. Verè igitur de ipsis prædixit Hieremias: Optimates plus quã populus fregerunt iugum, ruperunt vincula, &c.

Hiere. 5.

Nun-

Nunquid ex principibus quisquam credidit?]

Quasi dicerent, Si verax esset, an non existimatis viros eximios doctrina simul & authoritate præstantes, illius sermones approbaturos fuisse? Atqui videtis, ne vnum quidem ex optimatum numero, penes quos est religionis authoritas, aut ex Pharisæis, penes quos est exacta legis peritia, sermonibus eius fuisse persuasum. Vide obstinatam eorum malitiam. Primò mentiuntur nullum ex ipsis credidisse. Nam & Nicodemus & Nathanael crediderunt. Et infrà dicitur, multos ex principibus credidisse. Deinde, impiè colligunt verba Christi ideo vera non esse, quòd pauci, vel nullus ex optimatibus ea suscipiat. Sic enim omnis scriptura falsa esset, quia paucissimi potentium ac diuitum eam sequuntur. Præterea quasi gloriantur, neminem ex ipsis Christo credere, cùm id summè in ipsis reprehensibile esset. Sic impij excæcati: Lætantur cùm male fecerint. Ad hæc admodum ridiculè colligunt, ideo alios nõ debere credere, quod nemo principum crederet. Quid enim si principes nunquam crederent? Num cum ipsis pereundum esset? Num principes nos excusabunt in iudicio? Num pro nobis gehennam subibunt? Nequaquam. Vnusquisque enim iudicium suum portabit, & vnusquisque pro se rationem reddet. Nulla ergo excusatio est: Principes nõ credunt, nec legem obseruant, ergo nec ego credam: quemadmodum & nulla excusatio est: Principes hæc mala faciunt, ergo & ego faciam. Potestati quidem obtemperandum est, sed non ita vt salutis nostræ obliuiscamur, nec vt propter ipsos mala faciamus, nec vt mala eorum imitemur: Secundum opera, inquit, eorum nolite facere.

Ioan. 12. Prou. 2. Galat. 6 Ro. 14. Matt. 23

Sed turba quæ non nouit legem, &c.]

Etiam hic vides eorum malitiam. Primò, quòd tam cõtemptim loquuntur de his, qui credunt in Christum. Turba, inquiunt, quasi dicerent: Abiectissimus quisque nec scientia nec genere clarus, quasi homo ob generis vel conditionis humilitatem Deo minus acceptus sit, cùm scriptura manifestè dicat: Non est acceptor personarum Deus, sed in omni gẽte quicunque eum timet, acceptus est illi. Longè aliter iudicat Deus, quàm homines, ideo Christus: Abscondisti, inquit, hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Et Paulus: Quæ stulta sunt & infirma mundi, elegit Deus. Et Sapiens. Cum simplicibus (inquit) est sermocinatio eius. Secundò turbæ vitio dant, quòd ignorent legem, quum ob id ipsi Pharisæi & sacerdotes magis culpandi essent, quòd populum quæ legis erant, non docerent. Præterea etiam maledictos eos nominant, quum lex non ignorãtes legem, sed transgredientes legem maledicat. Hoc autem verbo populum planè excusant, quòd ex ignorãtia: seipsos autem excusant, quòd ex certa malitia & scientes peccarent. Grauius est autem scientem, quàm ignorantem peccare: Seruus enim sciens voluntatem domini, & non faciens, vapulabit plagis multis. Sic impij seipsos damnant etiam antequam ad iudicium Dei perueniant.

Acto. 10 Matt. 11. 1. Cor. 1. Prou. 3. Deut. 27 Lucæ 12

Dicit ad eos Nicodemus, qui venerat ad, &c.]

Nicodemi mentionem facit, ne putemus omnes Pharisæos & pontifices malos fuisse. Imò ideo scriptura aliquando indicat aliquos diuites, doctos, potentes Deo placuisse, ne quis putet neminem illorum Deo placere posse. Deus enim sicut nullum hominum statum, populum, sexum, conditionem in totum elegit, sic nullum in totum damnauit, & reiecit. Verum quidẽ est, quòd stulta mundi elegit, vt confundat fortia: non tamen ob id alios reiecit, etiam si ad Apostolatum eos minimè elegit. Quanquam hoc admodum durum sit, quòd vnus tantùm ex tanto numero Pharisæorum & principum impietati restiterit. Per hoc enim manifestè indicatur, quòd diuitiæ, honores, scientia, potestas sæcularis, &c. plærosque à salute impediunt, non quòd hæc externa in se mala sint, sed quòd homines plus debito ipsis inhæreant. Vnde Abacuc diuitias nominat densum lutum. Et Paulus: Qui diuites (inquit) volunt fieri, incidunt in laqueum, & cæ. Ob eandem causam idem Paulus nos hortatur, vt habentes victum & vestitum, his contenti simus. Signanter autem addit Euangelista: [Qui venerat ad Iesum nocte.] Vult enim ostendere, quòd Christi colloquium

1. Cor. 1. Abac. 2. 1. Ti. 6

quium non omnino infructuosum in Nicodemo fuerit. Quanquam enim nō omnia intelligeret, tamen ex eo colloquio maiorem dilectionem erga Christum cōcepit. Quod autem subdit: Qui erat vnus ex ipsis, opponitur ei, quod suprà de Iuda traditore dictum est, quòd fuit vnus ex duodecim. Sicut enim ibi in sanctissima illa congregatione, tamen inuentus est impius ille Iudas, sic ecōtra hic in peruersissimo cōsilio inuenitur vnus iustus. Et sicut Iudæ non profuit societas bonorum, sic Nicodemo nihil nocuit conuersatio inter impios. Quanquam aliàs securius sit conuersari inter pios, quàm inter impios. Sæpè enim corrumpunt bonos mores colloquia praua, quum econtra exemplo bonorum etiam impij nonnunquam ad bonum conuertantur.

Su.ca.6.

1.Co.15

Nunquid lex nostra iudicat hominem?]

In Nicodemo vides timorem pariter & prudentiam. Timoris erat, quòd impiorum conatibus non aperta fidei confessione resistit. Nec mirum est, quòd in Nicodemo aliquid imperfectionis videmus, quum & apostolos videamus timore mortis à Christo aufugisse. Quanquā quod Nicodemo hic deest, & in quo hic deficit, abundè postea suppleuit, quando omnibus alijs à Christo deficientibus, solus ipse cum Iosepho Christum sepeliuit, manifestè scilicet indicans fidē suam in Christū, omni timore postposito. Prudentiæ autem est, quòd eos quos sciebat nullis veræ fidei rationibus ab impio conatu recessuros, imò ne audituros quidem, sua ipsorum lege ab impietate deterret. Docemur autem hic, quid facere debeamus, quum videmus iustitiam opprimi & iniusta fieri, nempe vt exemplo Nicodemi si prohibere non possumus, saltem verbo vel facto testemur nō placere nobis quod fit, sic fecit hic Nicodemus, idem fecit etiam post passionem Christi, vt iam dictum est. Ideo aūt propriæ legis eos admonet, tum quia lex apertissimè mandat, vt priusquam sententia feratur, iudices ita paruum vt magnum audiant, nec cuiusquam personam agnoscant. Tum quia videbat eos omnino contraria legi agere. Tripliciter siquidem peruertitur iudicium. Primò, animo, cùm scilicet vel odio, vel fauore, vel auaritia, sententiam quis profert. Secundò, causa, dum nō inspicit causam diligenter. Tertiò, ordine, dum non secundum ordinem iuris iudicatur. Pharisæi autem hic solum ex inuidia iudicare volebant, nec causam inuestigabant, nec ordinem iuris seruabant: Congruè igitur ad legem eos remittit.

Ioan.19.

Deute.1.

Num & tu Galilæus es?]

Vides hoc loco verè in eos competere posse illud Dauidicum: Dixit iniustus vt delinquat in semetipso. Itemque noluit intelligere, vt bene ageret. Hoccine enim est intelligere velle, mentionem legitimi iudicij non posse sustinere? Vides deinde quàm male habeat impios, si conatibus eorum obsistatur. Quamdiu taces acceptus es, secus autem si arguas & obsistas. Sic hic tantus homo vno leni & mansueto verbo, eos ita offendit, vt manifesta calumnia impetitus sit. Sic enim impij cùm ratione vincere non possunt, ad conuitia conuertuntur. Galilæum autem nominant in contemptum Christi, sicut & Iulianus: Vicisti (inquit) Galilæe. Sic increduli nobis infirmitatem Christi pro summa ignominia obijciunt, nos autem adeò non erubescimus confiteri crucem Christi, vt ea Christi infirmitate potissimùm gloriemur: Mihi (inquit Paulus) absit gloriari, nisi in cruce Domini, &c. Scimus enim, quòd etsi verbum crucis pereuntibus sit stultitia, nobis tamen credentibus est virtus & sapientia Dei, summaque nostra consolatio.

Psal. 35.

Galat.6

1.Cor.1.

Scrutare scripturas.]

Ministros suos non ad scripturas, sed ad se imitandū monuerunt suprà. Hunc autem legisperitum ad scripturas dirigunt.

Quia propheta à Galilæa non surgit.]

Vide quàm futile argumētum adducant docti illi viri, contra tam manifesta Christi verba & opera. Nihil enim aliud prætendunt, quàm quòd è Galilæa non expectandus sit propheta. Falsum tamē est, quòd nullus propheta à Galilæa venerit. Nam & Delbora & Tobias, & secundum aliquos, etiam Helisæus, fuerunt ex Galilæa, nēpe ex tribu Neptalim. Quòd autem ex Michæa adducere videntur,

Iudic. 4.
Tob. 1.
3.Re.13.

Christum scilicet à Bethleem exitu-rum fuisse, nihil contra nos facit, qui scimus Christum in Bethleem esse na-tum. Illud autem obseruare debuerant, quòd Michæas non dixit: In te, ô Beth-leem, habitat dux populi mei, sed: Ex te egredietur. Itemque, quod Esaias prophe ta manifestè dicit, terrã Zabulon & Nep talim, hoc est, Galilæam gentium primò alleuiandam, & apud ipsos primò lumen exoriturum, quod postea etiam ad alios diffunderet suos radios, quemadmodum Matthæus allegat. Verùm hi homines non attendunt in scripturis, nisi quæ pro ipsis faciunt.

Lucæ. 2. Mic. 5. 6. Esaiæ. 9 Matt. 4

Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam.]

Coguntur re infecta, domum redire, nisi manifestè legis præuaricatores videri voluissent. Adeò vnius boni & pruden tis viri consiliũ, sæpè potentissimos mul torum conatus impiorum frangit. Sic vnus amicus Dauidis, dissipauit quicquid contra ipsum Dauidem moliebantur & Achitophel & Absalon. Vides etiã hic impiorum dissensiones aliquando iu stis in bonum cedere. Sic Paulus propter dissensionem Pharisæorũ & Sadducæorum, liberatus fuit à præsenti iudicio. Obserua autem, quòd Ioannes non dicit, emendati sunt, vel conuersi, sed tantùm: [Reuersi.] Sic enim impij plærunque quidem dissipantur, sed non compunguntur. Reuersi sunt, vt iterum in cubilibus suis aliud ineuntes consilium, oua rumperent aspidũ, & cõ fouerent quod erũpe ret in regulum.

2. Re. 17 Acto. 23 Psal. 34. Esai. 59.

Caput Octauum.

Historiam de muliere adultera, quæ in exordio huius capitis ponit̃, quidã Græci codices nõ habent, nec in Homelijs Chrysostomi, aut annotationibus Theophylacti exposita inuenitur. Testatur autem Eusebius in Ecclesiastica historia, libro tertio capite vltimo, eam esse scriptã in Euangelio, quod secundum Hebræos inscribitur. Hanc autem Ecclesia suscipit. Et hæc docet eos q se peccatores agnoscunt, in iudicio Dei absolui: eos autem qui non agnoscunt, confundi.

Perrexit Iesus in montem Oliueti.]

Causa huius secessus supra ostensa est, quia quærebant eum Iudæi interficere. aliam causam ponit Christus ipse: Vulpes (inquit) foueas habẽt, & volucres cæli nidos, at Filius hominis non habet vbi caput suũ reclinet. Verè enim vulpes & volucres, hoc est, dæmones, habitationẽ habuerunt in Hierusalem: Filius autem hominis non habuit vbi caput suum reclinaret. Nec enim quisquam in tanta ciuitate erat, qui eum vel vellet vel auderet recipere. Tertiam causam ponit Lucas: Diebus (inquit) docebat, noctibus autem ibat ad montẽ, vt oraret. Per hoc igitur nos primùm suo ipsius exemplo docuit, quòd Paulus verbo præcipit, nẽpe, ne nos ipsos vindicemus, sed demus locũ iræ. Secundò docuit, vt & nos exemplo sui non habeamus vbi caput reclinemus, hoc est, in quo cor vel fiduciã ponamus: Diuitiæ, inquit, si affluãt, nolite cor apponere. Tertiò p hoc signanter docuit prædicatores, vt post aliorum instructionẽ, ad orationem confugiant, & post orationẽ rursum ad proximi instructionem accedant. Oret autẽ prædicator, tum vt Deus cordibus hominum inscribat, quæ ipse auribus inculcauit: tum vt & suæ salutis rationem habeat, ne alijs prædicãs, ipse reprobus efficiatur. Locus igitur à consortio turbæ semotus, in quem Dominus oraturus se cõtulit, animũ designat orationi intentum, à cogitationibus mundi huius separatũ esse debere & abstractũ. Iuxta illud: Intra cubiculũ tuũ, & ora in abscondito Patrẽ tuũ. Mons aũt quem Dominus ascendit, sublimitatem animi designat, ad cælestia per orationem erigendi, & non infimis terrenisque negotijs immergendi. Oratio enim est ascensus mentis in Deum. Mons verò Oliueti, altitudinem & copiã diuinæ significat misericordiæ, per Filij Dei in carnem aduentum nobis affluenter ostensæ. Olei siquidem nomine sæpè misericordia Dei significatur, quòd illius natura huius conditioni congruit. Primò enim sicut superfertur oleũ, cæteris liquoribus,

Matt. 8 Luc. 21 Rom. 12 Psal. 62 1. Cor. 9 Matt. 6 Iacob.

Psa.144 ribus, sic misericordia Dei superexaltat iudicium,& miserationes eius super omnia opera eius.insuper sicut oleum vulnerum dolores mitigat, & sanat tumores & vlcera, sic Dei misericordia plagas animæ nostræ curat. Iuxta illud: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus suis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Demum sicut olim qui palæstram subire debebãt aut luctã, oleo delibuti prodibãt in medium, quo eorũ corpora ad id genus certaminis essent accommodatiora: sic in acie contra aëreas potestates certaturis suã Deus misericordiam elargitur, ea nos præuenit suggeritq; vires, quibus in tam difficili prælio consistere ac vincere possimus. Hinc Dauid: In te (inquit) eripiar à tentatione,& in Deo meo transgrediar murum. Et iterum: Dominus illuminatio mea,& salus mea, quẽ timebo? &c. Porro, quod hic dicitur Christus in montem abijsse, aduersarijs suis dissipatis, vmbra fuit futurorũ. Sic enim postea frustratis cõsilijs aduersariorũ, ascendit in cælũ, daturus inde Spiritus sancti oleũ, id est, verum scientiæ lumen, & laborum dolorumque requiem.

Psa.102

Psal.17.
Psal.26.

Et diluculo iterum venit in templum.]

Vides quàm strenuè Christus opus suum executus sit: In domo (inquit) Patris mei oportet me esse. Quo docemur, vt & nos indefesse vocationi nostræ inuigilemus. Iuxta illud: Mane semina semen tuum, & vespere non cesset manus tua.

Lucæ.2.

Et sedens docebat eos.]

Eccle.11.
Ioan.7.

Die præterito stabat & clamabat: Nũc autem sedens docet, quia videlicet sic futurum erat, vt priùs stans, id est, in passione agonizans clamaret, sicut supra dictum est,& postmodum gloriam ingressus, atque ad dexteram Patris residens, misso spiritu veritatis, doceret eos omnem veritatem. Vel ideo nunc sedet, vt ostenderet se non timere Iudæorum insidias.

Marc.16
Ioan.16

Adducunt autem Scribæ mulierẽ,&c.]

Hic vides, quàm verè dictum sit: Dissipati sunt nec compuncti. Iam enim aliud machinamentum inuenerant. Deinde vides, quid causæ sit, quòd toties Christum concionantem audierunt, nec tamen vel tantillũ meliores effecti sunt, nempe, quòd semper mala intentione accesserunt. Præterea vides hic, quid causæ sit, quòd omnes alij à Christo consolati recedunt, exceptis solis Pharisæis, nẽpe quia ficto corde accedebant, cùm scriptũ sit: In simplicitate cordis quærite illum. Postremò vides hic verè Pharisaicas virtutes, tum quòd tam facilè aliorum vitia vident, non autem sua ipsorum: tum, quòd adeò non compatiuntur peccantibus, vt etiam inde quasi glorientur & gaudeant. Pharisæi enim & omnes hypocritæ, dum vident alios peccantes, clamant. Euge, euge, viderunt oculi nostri, nimirum, vt ipsi iustiores videantur. Si veri pastores fuissent, compassi essent miseræ mulieri, quòd in tantum peccatum se coniecisset. Sic Dauid plus Absolonis peccatum quàm mortem ipsius deflebat. Imò, etiamsi per legem illam punire cogerentur, tamen non cũ gaudio, sed cum compassione, legis mandatũ exequi debuissent. Sic Paulus docet: Si præoccupatus fuit homo in aliquo delicto, vos q spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis &c. Sic Israelitæ, cùm iustissimè delessent tribum Beniamin ferè totam, non tamen ob eam vindictã gloriati sunt, sed ieiunantes (inquit) fleuerũt ac dixerunt: Domine Deus, cur factum est hoc malum, vt deleretur vna tribus ex Israel? Hi autẽ Pharisæi nihil horum faciunt. Adduxerunt autẽ eam ad Iesum: quia enim suprà Nicodemus eos ostendit contra legem agere, ideo nunc reparatis artibus, summo studio nituntur Christum constituere legis aduersarium, vt nemo deinceps mutire audeat contra ipsorum consilium.

Psal.34.
Sapiẽ.1.
Psal.34.
2.Re.18.
Galat.6
Iud.21.
Ioan.7.

Magister.]

Omni modo id agunt, vt possint Christum decipere, ne insidias eorũ cognoscat. Ob eam causam, quẽ suprà seductorẽ dixerunt, cuius doctrinã sæpè irridebant, cuius discipulos se nullo pacto futuros manifestè asserebant, dicentes cæco: Tu discipulus illius sis,&c. hunc iam magistrum nominant, quasi blandis verbis ei imposituri. Hi nimirum sunt, de quibus in Psalmo dicitur: Ore suo benedicebant,& corde suo maledicebãt. Et iterũ: Molliti sunt sermones eius super oleũ

Ioan.7.
Luc.14.
Ioan.9.
Psal.61.
Psal.54.
Psal.27.

& ipsi sunt iacula. Et iterum: Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Sic omnes falsi Christiani & hypocritæ conãtur Deo imponere, dum externè simulant, quod in corde minimè habent. Sed audi Dauidem: Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquãdo sapite. Nunquid qui plantauit aurem, non audiet, & qui finxit oculum, non considerat? &c.

Psal. 93.

Hæc mulier modo deprehensa est.]

Prou. 18
Psal. 31.

In Prouerbijs dicitur: Iustus in principio accusator est sui. Omnesque sancti pro remissione peccatorũ suorum Deũ orant. Hypocritæ autem sui ipsorum obliti, tantùm alios accusant, imitãtes Diabolum, qui accusator est fratrum. Non opus habet Deus, vt nos accusem⁹ alios. Ipse enim videt omnia: sed hoc agendũ, vt nos ipsi coram eius iudicio consistere possimus, alioqui vnum impium cum alio perdet.

Apoc. 12

In lege autem Moyses præcepit huiusmodi.]

Nedum aliorum peccata manifestant hypocritæ, nec contenti sunt confusione aliorum, sed insuper & pœnæ auidi sunt: interim non vident, quid ipsi cõmeruerint. Porro lex de adulteris lapidandis habetur in Leuitico. Lex autem non ideo punit peccata, aut facinora, quòd gladij pœna sit pro peccato satisfactoria, aut facinoris expiatio. Sola enim mors Christi est satisfactio pro peccatis. Sed puniuntur sontes gladio, vt auferatur malum de medio populi, ne impunito facinore, populus exemplum malum sequatur, ac tẽporis diuturnitate iniquitatem non pro peccato, sed pro iustitia computet, peccatum enim impunitum non agnoscitur esse peccatum. Sicut olim latrocinia apud Germanos nullam habuere infamiam, & apud Gentiles fornicatio simplex nullum reputabatur peccatũ. Deinde, non tantùm ea peccata sunt coram Deo, quæ lex punit: Lex enim solum ea punit, quæ pacem publicam turbant, nec punit pro grauitate delicti, sed quantum satis est exemplo & Reipublicæ. Reliqua autem, quæ non turbant pacem publicam etiam si maiora sint, tamẽ relinquit iudicio Dei punienda, vt sunt inuidia, odiũ, &c. Errabant igitur Pharisæi, se ideo iustos putantes, & coram Dei iudicio se posse consistere præsumentes, quòd per legem puniri non poterãt. Deinde etiam in hoc errabant, quòd putabant adulterium tantùm cõmitti externo facto, ideòque solam mulierẽ iudicant præceptum Dei transgressam, non autẽ seipsos, cùm Christus dicat: Qui viderit mulierem ad concupiscendã eam, iam mœchatus est, &c. Sed hypocritæ tantùm externa ponderant.

Leui. 20

Matt. 5.

Tu ergo, quid dicis?]

Quàm pulchrè imitãtur patres suos, de quibus Dominus conqueritur: Rogant (inquit) me iudicia iustitiæ, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ fecerit iustitiam, &c. Sic hi quasi omnino immunes à peccato, sententiam contra mulierem expetunt, quasi nihil contra eos posset dici, cùm tamen, vt iam dictum est, in pluribus peccauerint, quàm mulier illa.

Esai. 58.

Hoc autem dicebant tentantes eum.]

Sciebant eum esse humilem & mitem, maximè erga peccantes. Audierant eum peccatrici dicentem: Remittuntur tibi peccata tua. Audierãt eum hoc idem dixisse Paralitico, &c. Sperabãt eũ etiam eodem modo absoluturum mulierem hanc, sicque haberent causam accusandi eum, tanquam legis aduersarium, & fautorem adulterij. Quòd si pronuntiasset adulteram lapidandam, habuissent occasionem eius authoritatem eleuandi & mendacij arguendi, vt qui multa de remissione peccatorum prædicaret, quam tamen ipse non præstaret.

Luc. 7.
Matt. 9.

Iesus autem inclinans se, &c.]

Verè se inclinauit Iesus, cùm à seueritate iustitiæ ad mansuetudinem misericordiæ à cælo in terram se dimisit. Deorsum autem se inclinauit, vsque ad degustationem scilicet infirmitatis nostræ. Nam & per omnia fratribus assimilari voluit, vt misericors fieret. Ad literam autem ideo se inclinauit, vt quasi aliud agendo, & veluti ancipiti quæstione dubius factus ac circumuentus esset, quæstionẽ declinando, ipsos importuniores redderet, sed in suam ipsorũ cõfusionem.

Hebr. 2

Secun-

Secundò se inclinat, ac faciē auertit, quasi abhominans eos, qui tam seuerè alios iudicant, cùm ipsi maioribus vitijs obnoxij sint. Hinc Sapiens: Homo, inquit, homini reseruat iram, & à Deo petit misericordiam, &c. Tertiò se inclinat, significans, vt demisso fastu ac supercilio, quo sibi quisque blandiebatur, & animo supino proximum despiciebat, descenderet in sese, vt ex conscientia propriæ infirmitatis disceret etiā misericordiam & modestiā ostendere erga proximū. Quartò, ideo se inclinat, vt doceat in iudicio non præcipitare sententiā, nisi priùs diligenter causa inspecta. Hinc Iob: Causam, inquit, quā ignorabam, diligentissimè inuestigabam. Quintò se inclinat, vt ostēdat se non venisse ad iudicandos, sed ad saluandos peccatores.

Eccle. 28

Iob. 29.

Lucæ. 9.

Digito scribebat in terra.]

Per hoc admonuit eos legis digito Dei scriptæ, ac per hoc indicat, se eum esse, qui olim legem dedit, & scripsit in tabulis, atque adeò Dominum legis, & omnino maiorem quā Moyses fuit, ideo se nec debere nec posse Moysis authoritate cōstringi. Secundò per hoc ostendit differentiam legis & Euangelij. Lex in lapidibus scripta, duros reddidit homines: Euangelium in terrā fructiferam, hoc est, in cor hominis scriptū, fructiferos facit homines. Lex in tabulis scripta nihil prodest, imò tantū superbos efficit, nisi scribatur in corde, id quod Deus pollicitus est, se per Christum effecturum: Scribam (inquit) legē meam in cordibus eorum. Moyses legē scribere quidē potuit in tabulis & mēbranis, sed non in corde, ideo iustificare non potuit. Volunt autē quidam, quòd Christus quasdam notas depinxit, quibus Pharisæi admonerentur singuli peccatorum suorum. Verùm nihil opus fuit Christo huiusmodi notis, qui internè cuique sua peccata ob oculos potuit ponere.

Exo. 34

Hiere. 31

Cùm autem perseuerarent, erexit se.]

Vbicunque scriptura dicit, Deum se erexisse & surrexisse contra impios, semper sequitur insigne aliquod iudicium. Hic Moyses ait: Exurge Domine, & dissipentur inimici tui, &c. Et Deus ipse: Leuabo, inquit, in cælum manum meam, cùm exacuero vt fulgur gladium meum, reddam vltionem hostibus meis. Sic hic contra perseuerantes in malo se erigit. Sic & erga nos, quamuis diu taceat, tamen si non cessauerimus peccare, tandem se eriget.

Num. 10

Deu. 32.

Qui sine peccato est, primus in illā, etc.]

Prudentissima responsio, qua Christus nec legis sententiam de adulterio arguit, nec suam doctrinam de remissione peccatorū retractauit. Vtrunq; enim Dei verbū est, & vtrūq; ad iustificationem hominis requirit, vt scilicet per legē mortificet, p Euangeliū aūt viuificetur. Deinde adulteram nec damnat, nec absoluit, Ideo non damnat eam, quia venerat non perdere, sed saluare. Ideo autē nec statim eā absoluit, ne videretur damnare legem & gladium sæcularem, néue facinorosi putent se puniri non posse, vel debere per potestatem. Vide autem, quàm pulchrè irridet irrisores. Ipsi certò sibi persuaserant, eum nihil respōdere posse, quin seipsum illaquearet. Ipse autem media elabitur via, quo docemur Dei sapientiam lōgiùs extendi, quàm nostram. Noli igitur Deū velle arguere, si quādo ratione tua cōprehendere nō potes ipsius verba vel opera. Quod enim tibi videtur impossibile, hoc ipse facile soluet. Hoc igitur verbo Christus eos, q alios temerè iudicāt, ad semetipsos remittit. Sic & alibi, cū quidā ei nūtiarēt de Galilæis, quos Pilat⁹ occiderat, &c. ac p hoc sibijpsis placerēt, quòd non similiter puniti essent, dixit eis: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Deinde hoc verbo exæquat inter se hypocritas & externè facinorosos, ostēdens eos legis iudicio, quod ad peccatū attinet, similes. Lex enim omnes concludit sub peccatum. Quamuis enim hypocritæ externa legis pœna non afficiantur, tamē afficiuntur interna, imò æterna legis pœna, quæ est maledictio & damnatio. Est igitur sensus verbi, quasi diceret. Hæc mulier non sola peccauit, sed & vos peccato obnoxij estis. Mulier peccauit opere, vos cogitatione & corde. Atqui lex non solùm prohibet manum & opus, sed etiam animum & concupiscentiam. Non igitur veto adulteram puniri, nec reijcio legis pœnam, sed hoc iubeo, vt qui immunis sit à peccato,

Lucæ. 9.

Lucæ. 13

Rom. 11

primus in illam lapidem iaciat. Obserua autem, quòd Christus non hoc vult, vt omnino sine peccato sit, qui iudex esse debeat. Alioqui nullus vnquam facinorosus posset plecti, quādo nullus insons iudex, qui omnino sine peccato sit, reperiatur. Non enim loquitur Christus hic de Magistratus functione. Nam qualis qualis iudex est, bene iudicat, si secundum legem & verbum Domini iudicat. Non enim iudex sententiæ author est, sed lex. Iudex igitur criminosus non in hoc peccat, quod in facinorosum sententiam fert: sic enim sententiam ferre sui muneris est: sed peccat, quòd ipse non resipiscat, & in se non arguat id, quod in alio iure punit. Præterea maiorem accipit damnationem, & in seipsum sententiam pronuntiat, si in altero damnat, quod sibi liberè permittit. Monentur igitur iudices hoc verbo, vt iustè quod iustum est exequantur, hoc est, vt non tantum alios puniant, sed seipsos irreprehensibiles exhibeant.

Et iterum se inclinans, scribebat in terra.]

Iterum se inclinat, vt quod dixerat, aliud agendo altiùs mentibus eorum inculcaret. Solent enim breuiter & acutè dicta fortiùs inhærere, si inopinato alienis factis abrumpantur. Deinde ideo se inclinat, vultum alio conuertens, vt illi liberiorem haberent exeundi fiduciam, quos præuidebat citius exituros, quàm multa interrogaturos. Sicut autem bis in terrā scripsit, sic duo verba protulit, quorum primum est, verbum iustitiæ & legis, quod omnes terret. Scribat igitur iterum verbū misericordiæ, quo conscientia consoletur. Bis scripsit, quia legem & Euangelium dedit.

Audientes autem, vnus post vnum exibant.]

Vides quàm facile eorum consilia dissipet, ac in contrarium vertat. Vnū verbum loquitur, quod ferre non possunt: Non est consilium contra Dominū. Exibant male sibi conscij & timētes, ne proderentur. Sic enim confunditur peccator in iudicio Dei, vt cōstare nō possit. Hinc Nahū: Ante faciē indignationis eius quis stabit? Et Dauid: Si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit Domine? Si vnam, nec admodum iracundam vocē non possunt ferre impij, quomodo ferent tremendam illam vocem: Ite maledicti in ignem æternum? Signanter autem dicit: [Exibant,] non conuertebantur. Sic impij fuga & excusatione vel occultatione peccatorum conantur euadere iudicium Dei, sed frustra. Sic & Adam effugere voluit, abscondendo se. Non effugies iudicium, nisi ad Christum conuertaris: Signanter etiam dicit, Incipientes à senioribus, vt verum appareat illud Danielis: Iniquitas egressa est à senioribus Israel.

(Prou. 21) (Nahū. 3.) (Psal. 129) (Matt. 25) (Gene. 3) (Dani. 13)

Remansit solus Iesus & mulier.]

Solus Christus innocens est, ideo solus non habet timere iudicium Dei. Deinde etiam hi consistere possunt, qui apud ipsum manent, & in ipsum credunt, queadmodum mulier hæc.

Erigens se Iesus.]

Erectio hæc lōgè alia est ab ea, de qua suprà dictum est. Illa enim iudicij, hæc misericordiæ est. Nec mirum: illic enim se erigebat contra perseuerantes in malitia: Hic autem se erigit ad peccata sua agnoscentem, timentem, & credentem.

Vbi sunt, qui te accusabant?

Hoc quærit, vt videamus eum non ideo sententiam proferre distulisse, quòd se iudicem esse negaret, sed tantùm, quia accusatores displicebant. Quamuis enim alibi dicat: Quis me constituit iudicem inter vos? tamē verè iudex est ad remittēda, vel retinenda peccata. Deinde quærit, vbi sint accusatores, vt doceat nedum reorum, sed & accusatorum verba audire & ponderare.

(Luc. 12)

Nemo te condemnauit?]

Hoc quærit Christus, vt doceat Euangelium relinquere magistratui suam functionem incōuulsam. Nam Euangelium non administrat quidem gladiū, sed tamen gladij authoritatem confirmat, & ratum habet, quòd ille in rebus ciuilibus ad cōmunem Reipu. vtilitatē decernit. Vnde & in Prouerbijs dicitū: Pondus & statera, iudicia Domini sunt. Et Paulus Potestas ordinatio Dei est: quomodo igitū Euan

(Prou. 16) (Rom. 13)

Euangelium ordinationem Dei inuerteret?

Nemo Domine.]

Vide quàm securi sint & consistant contra omnes aduersarios, qui in Christum confidunt. Potentissimos accusatores habebat hæc mulier, & tamẽ apud Christum permanens secura consistit. Vnde Paulus: Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Et Dauid: Non timebo millia populi circũdantis me, &c.

Rom. 8. Psalm. 3

Nec ego te condemnabo.]

Verè Euangelicum verbum, quo vel solo videre possumus, quid à Christo expectare debeamus. Est enim sensus, quasi diceret: Magistratui quidem suum ius relinquo, sed cùm ille te indemnatam reliquerit, nec ego te condẽnabo. In hunc enim vsum veni, vt remittam peccata: hoc meum munus est, vt seruem, non vt condemnem. Obserua tamẽ, quòd gladij & Euangelij munera non sunt inter se cõtraria. Nam alterum est ciuile, pacem externam respiciens: alterum diuinum, veram conscĩetiæ pacem administrans. Plectit quidem gladius sontes, sed quantum satis est ad publicam pacem: non autem plectit, quantum satis est ad facinoris expiationem coram iudicio Dei. Proinde, qui voluerit à diuino peccatorum iudicio liberari, siue per magistratum plectatur, siue non, ex me solo remissionem peccatorum per fidem impetrabit. Hoc autem verbo docuit pastores, quanta lenitate & mansuetudine debeant vti aduersus eos, qui per infirmitatem prolabuntur in peccatum. Cùm enim is, in quo nullum fuit peccatum, tam clementem se exhibuit erga peccatricem publicam, quanta debet esse lenitas episcoporum erga delinquentes, quum ipsi nonnunquam magis egeãt Dei clementia, quàm illi, in quorum errata sæuiunt: aut si non tenentur paribus vitijs, certè non sunt omnino puri à vitijs, certè per humanam imbecillitatem in omne vitium prolabi possunt: Hinc Paulus: Instruite ipsum in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.

Gala. 6. Psal. 100

Vade, amplius noli peccare.]

Quàm verè dixit Dauid: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Misericordia est, quod dicit: Non te condemnabo. Iudicium autem, quod addit: [Noli peccare.] Non abs re autem hoc monet Christus. Sicut enim incassum sumitur medicina, si post instauratam sanitatem, per vitæ incontinentiam, qui conualuit in pristinum incidat morbũ, quin imo relapsus in ægritudinem periculosior esse solet, & quos prima valetudo aduersa non extinxit, sæpiùs iterata post redditam incolumitatem ægrotatio sustulit è vita. Sic & frustra pœnitentiæ remedium sumitur, si post eam peractam ad pristinæ vitæ sordes reditur. Hinc ad languidum sanatum Christus dixit: Noli amplius peccare, ne deterius tibi contingat. Hinc & Sapiens: Qui baptizatur à mortuo, & iterum tãgit mortuum, quid profuit lauatio eius? Sic Semei semel misericordiam consecutus, cùm iterum inobediens factus esset, perijt. Idem contigit filijs Israel. Sic qui semel liberatus à spiritu immundo, iterum obsidetur, fiunt nouissima eius peiora prioribus. Quod autem aliqui (vt Nouatus) hinc colligere volunt, relapsis non amplius patere viã ad pœnitentiam, falsum est. Nam scriptura vbique & verbis & exemplis ostendit, etiam quotiescunque relapsis, tamẽ non negatam gratiam. Sic filij Israel sæpè Dominum irritantes, tamen cùm clamarent ad Dominum, liberauit eos. Sic Ezechiel manifestè dicit: Quocunque tempore quis cõuersus fuerit, posit consequi remissionem. Hinc Petro dicitur, vt nedũ septies, sed septuagesies septies remittat fratri peccanti. Sic prodigus filius, ad gratiam receptus est. Sic in Apocalypsi quidam arguitur, quòd charitatem primam reliquerit, & admonetur, vt memor vnde exciderit, agat pœnitentiam:

Ioan. 5. Eccl. 34. 3. Reg. 2

Luc. 11.

Psa. 106 Ezec. 18.

Mat. 18. Luc. 15. Apoc. 2.

Ego sum lux mundi.]

Non sine causa Ioannes huic sententiæ præmisit: Iterum ergo locutus est Iesus. Hoc enim verbo nos vult admonere eius, quod suprà dixit: Si quis sitit, veniat ad me: Hoc (inquit) priùs dixit. Nunc iterũ locutus est [Ego, inquit, sum lux mundi.] Congruè autem hæc duo coniungit. Vtrunque enim nobis necessarium est, & aqua, qua lauemur & refocillemur: & lumen, vt videamus, quà eundum sit. Hinc & Dauid hæc duo etiam cõiungit: Apud

Ioan. 7.

te, inquit, est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Deinde hoc verbum pulchrè etiam conuenit cum historia, quæ proximè antecedit. Si enim quæras, cur Pharisæi sic è templo vnus post vnũ exierint, respondet Christus: [Ego sum lux.] Qui enim malè agunt, odiunt, & fugiũt lucẽ. Indicat igitur hoc verbo se acutiùs videre, & districtiùs iudicare vel iudicaturũ, q̃ mundus. Ipse eñ lumẽ est, corã quo nihil latere potest. Ideo in Sophonia: Scrutabor, inquit, Hierusalem in lucernis, &c. Semper igitur timeamus, etiãsi coram mundo irreprehensibiles videamur, ne coram Dei iudicio inueniatur tortum, quod videbatur rectum. Secundò, hoc verbo manifestè ostendit, Iudæos frustra laborare, eorumque inuidiam nihil posse nocere gloriæ suæ [Ego, inquit, sum lux mũdi.] Quasi diceret, Quid vos impij noctis & tenebrarum filij, gloriam meam opprimere conamini? Nunquid non deridendi essetis, si solem istum visibilem exsufflando extinguere, vel è cælo deijcere, aut sub modium condere conemini? Nempe huic simile est hoc, quòd nomen meum delere, & famam meam extinguere, contenditis. [Ego sum lux mundi] Ergo oculos quidem vestros claudere, & me veram lucem non videre potestis: verùm totius mundi oculos eruere, vel istam lucem extinguere nequaquam præualebitis. Tertiò, ex hoc verbo manifestè videmus, quàm necessarius sit nobis Christus. Quid enim inter innumera pericula incedenti magis necessarium est, quàm lumen? Atqui Christus ipse dicit: Viam ad vitam esse angustam. In ea quóque mille occurrunt pericula, quæ impedimento plærunque sunt, ne optatam contingamus metam, sed aliò nos deducunt in perditionem. Nunc enim prærupta occurrunt præcipitia, nunc senticosa & spinis obsessa loca, interdum dẽsis obducimur tenebris, interdum luto hæremus, & in lubrico vix bene pedem sistimus. Omitto diuerticula, in quæ facile ferimur, latronumque insidias, qui viam obsident: per hæc pericula solus Christus nos incolumes ducere potest. Quod igitur multis optandum esset votis, & ingenti labore perquirendum, hoc vltrò nobis offertur. Quartò, per hoc verbũ satis indicauit, & nos & nostra oĩa meras tenebras esse. Quintò, per hoc etiam indicauit, se plus & maius quiddam præstare posse, quàm vel Sol ille externus vel ratio nostra, vel lex, vel etiam Apostoli. Lucet quidem & Sol ille externus, sed tantùm videntibus, tantumque externa & corporalia ostendit. Est & ratio nostra quædam lux, sed in mundanis rebus tantùm, in rebus spiritualibus nihil videt. Præterea & lex Moysi lux est. Iuxta illud: Præceptum Domini lucidum illuminãs oculos, sed tantùm ostendit, quid agendũ sit, non autem præstat vires perficiendi. Postremò etiam Apostoli lux sunt. Iuxta illud: Vos estis lux mundi: verùm non ex natura lux sunt, sed ex gratia. Deinde nec ipsi internè illuminare possunt. Quid autem prodest videre externa, prudentem esse in rebus mundanis, videre quid sit bonum, audire quid agendum sit, si non adsint vires perficiendi? Quod igitur neque Sol, neque ratio, neque lex, neque Apostoli præstare possunt, hoc solus Christus præstat. [Ego, inquit, sum lux mundi:] nedum enim externè erudit, sed & internè illuminat. Denique & ex natura sua lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Nec solum iustitiæ doctor est Christus, sed etiam dator & effector iustitiæ. Vnde in Hieremia: In cordibus eorum, inquit, scribam legem meam. Qui igitur Christum habet, is videt & quæ retro & quæ ante, quæ supra & quæ infra, quæ in nobis, & quæ circa nos sunt. Signanter autem dicit: [Ego sum lux mundi,] non vnius hominis tantùm, nec vnius Gentis tantùm, sed omnium. Iuxta illud: Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sicut enim Sol lumen suum in omnes mundi partes proijcit: ita & Christus splendorem suum proijcit non solum ad eos, qui post aduentum eius in carnem credunt in ipsum: verùm etiam in omnes priores vsque ad Adam ipsum. Et sicut Sol non minus pauperi lucet quàm diuiti, sic Christus sine acceptione personarũ, gratiam suam in omnes diffundit, qui eam desiderant.

Qui sequitur me, non ambulat in, &c.]

Duobus modis sequimur Christum. Primò in eum credendo. Secundò eum in operibus imitando. Qui igitur Christum fide sequitur, is non ambulat in tenebris igno-

Psal. 35. Ioan. 3. Soph. 1. Matt. 7. Psal. 18. Matt. 5. Hiere. 31. Ioan. 1.

ignorantiæ & errorum, nec errare potest, quamdiu lumen hoc sequitur. Deinde penetrat omnium afflictionum, quantumcunque molestarum, tenebras. Sunt enim peccatum, afflictiones, mors, infernus, atque adeo tota Adami hæreditas, tenebræ & densissima opacitas. Qui igitur tenebras peccati dispellere voluerit, arripiat Christum, qui est verum lumen per fidem, & mox peccatum aufugiet. Si tibi mortis & inferni tenebræ molestæ sunt, habes in Christo lumen, vitam, & gaudium æternum, quæ bona licebit vt per fidem tua propria fiant. Hinc Paulus: Quis nos condemnabit, si Christus, qui mortuus est, interpellat pro nobis? Obserua autem, quod Christus dicit: [Qui sequitur me, &c.] Oportet enim vt fide eũ eiusque verbum sequamur, non vt antecedere velimus nostra ratione. Non tamen satis est Christum fide sequi, nisi & imitatione sequamur. Is enim qui vult vt in eum credamus, etiam dicit: Discite à me, quia mitis sum, &c. Item: Exemplum dedi vobis, &c. Qui igitur sequitur Christum, non ambulat in tenebris peccatorum, sed habet mandata & exempla illius, tanquam ardentem faculam viæ suæ indicem, ac cum Propheta lætus Deo concinit: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Cùm econtra de malis dicatur: Nescierunt, non intellexerunt, in tenebris ambulant. Itemque, Fiat via illorum tenebræ & lubricum. Hoc autem quanti sit periculi, Christus indicat, cum dicit: Qui ambulat in tenebris, offendit, & nescit quo vadat, &c.

Rom. 8. | Matt. 11. | Ioan. 13. | Psal. 118. | Psal. 81. | Psal. 34. | Ioan. 12.

Sed habebit lumen vitæ.]

Magna promissio. Consequitur homo ex assidua Christi imitatione lumen vitæ, quod interius aĩam illuminans, perducet eũ tandem ad lucidã viuorũ regionẽ. Habet hic lumen gratiæ, & illic accipiet lumen gloriæ. Obserua quod Christus lux est, impios offendens, pijs autem est lumen vitæ, hoc est, viuificum, cæcos illuminãs, mortuis vitam præbẽs, damnatis salutem cõferens: Ipse enim est salus, vita, & redemptio.

Tu de te ipso testimoniũ perhibes, &c.]

Vide impietatem. Nihil non agebant, vt hunc vitæ fontem obstruerent, & claritatem huius luminis obfuscarent. Omnes enim Christo testimonium ferentes condemnabant, eorumq; ora obstruebãt. Testabatur Ioannes de ipso, sed à Pharisæis ipsis audijt: Dæmonium habet. Mirabantur ministri eorum loquelam Christi, & statim audierunt: Nunquid & vos seducti estis? Magnificabat eum turba, sed statim audierunt: Turba, quæ non nouit legem, maledicta est. Modicum quid locutus fuerat Nicodemus, & statim ei dictũ est: Nunquid & tu Galilæus es? Nunc ipsius etiam Christi os obstruere conantur, vt verè de ipsis dictum sit in Esaia: Audite verbum Domini illusores, &cæ. Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno pepigimus pactũ. Tanto quippe studio, vitæ & veritatis os opprimebant, tanquam mortis & inferni fœderati essent. Vide & insignem eorum impudentiam. Omnis scriptura Christo testimonium perhibet, testatus fuerat de ipso Pater per vocem è cælo & per signa, & tamen audent ipsum insimulare, quòd solus de seipso testimonium ferat. Vide etiam insignem blasphemiam, qua filium Dei, atq; adeò ipsam Dei sapiẽtiam & veritatem audẽt arguere mendacij, nec ob aliud quàm quòd de seipso testimonium ferat, cùm ob id vel maximè gratias agere deberent, quòd Dei sapientia seipsam manifestauerit. Alioqui, quis ad eã pertingere potuisset? Ipse (inquit) dedit eam Iacob puero suo, &c. Vt interim taceam, quòd vitioso argumento vtuntur. Non enim semper falsum est, quod quis de seipso dicit. Alioqui frequenter mentiti fuissent Prophetæ.

Matt. 11. | Ioan. 7. | Esai. 28. | Baruc. 3.

Et si ego testimonium de meipso perhibeo, &c.]

Dupliciter Christus modestiã in hoc verbo ostendit. Primò, quòd respondet, quamuis sciret eos indignos esse. Secũdò, quòd non conuitia regerit, cùm potuisset ad eos loqui in ira sua, imò ipsos tãquam vas figuli confringere. Vtrunq; aũt propter nos fecit, tũ vt exemplũ haberemus Christianæ modestiæ: tum vt nihil nos offenderet, quòd Christus tã magnifica de se dixit. Est aũt sensus verbi: Scio quidem inter homines parũ authoritatis habere cõmendationem, qua quis seipsum cõmendat: scio item in iudicio humano inualidum esse testimoniũ, quod quis de seipso

Psalm. 2.

seipso fert. Nec mirum: homo enim & fallere potest & falli, id quod sæpè compertum est. Mecum autem alia res est. Ego enim non tantùm homo sum, sed & Deus, in quem mendacium cadere non potest. Igitur, etiamsi de meipso testimonium perhibeam, verum est testimonium meũ. Obserua, quòd non apertè dicit, se Deum esse: non enim erant digni hoc audire, sed obscuris verbis idipsum insinuat. Scio, inquit, vnde venio, & quò vado. Per hoc autem satis innuit, se plus aliquid esse, quàm hominem. Nullus enim homo ex seipso scit vnde venit: imò nec illud scire potest, quomodo in vtero coaluerit, sed neque scit ex se, quid futurus sit: quia nescit homo finem suum, & omnia in futurum seruantur incerta. Scire autem de seipso vnde venerit, proprium eius est, qui non de nihilo, neque de non existentibus temporaliter factus est, vt nos, sed de increata Patris essentia, sine tempore natus est, per quem vt essemus, creati sumus nos. Scire etiam quò vadat, nihilominus proprium eius est, quia videlicet non alius quàm ipse, vias suas disposuit, quas in hac mortalitate homo factus, propter nos ambulare dignatus est. Hoc igitur verbo fidem nostram confirmemus, & nedum Iudæis blasphemantibus, sed etiã cogitationibus nostris vacillantibus, securè respondeamus. Et si Christus noster de seipso testimonium perhibet, verum tamen est testimonium eius, quia scimus vnde venerit, & quo transierit.

Eccle. 9.

Vos nescitis vnde venio, aut quò vado.]

Apoc. 1.

In Apocalypsi legimus, èx ore Christi procedere gladium ex vtraq; parte acutum. Verba enim eius ex vna parte veritatem stabiliunt, ex altera falsitatẽ prosternũt. Iam igitur in eo vibrat gladium, ac causas indicat eorum incredulitatis & malitiæ. [Vos nescitis, &c.] quasi diceret: Si sciretis vnde venerim, non mendacij argueretis verba mea. Deinde, si sciretis quò peruenturus sim, non tam impia contra me machinaretis. Sic verè in nobis omnis incredulitatis & diffidentiæ causa est, quòd non attendimus Christum è cælo venisse. Deinde omnis impietatis & iniustitiæ causa est, quòd nõ attendimus Christum ad Patrem redijsse, & in throno iudicij consedisse. Hæc igitur duo potissimum in Christo consideranda sunt, vnde venerit, & quò peruenerit.

Vos secundum carnem iudicatis.]

Hoc verbo indicat, eos decipi externa specie, ac humilitate ipsius. Vnde & suprà monuit eos: Nolite iudicare secundũ faciẽ, sed iustũ iudiciũ iudicate. Est aũt sensus verbi, quasi diceret: Iudicium vestrum est carnale, non è spiritu Dei petitum. Insuper hæret in externa mea carnali facie, non penetrat in interioria, cùm tamẽ hoc in promptu esset ex doctrina, ex testimonio Ioannis, ac ex tot miraculis. Monemur hoc verbo, vt Christum non tantùm vt hominẽ aspiciamus, sed vt Deum, alioqui dicemus. Num iste poterit nos liberare? Item verba scripturæ non attendamus tãtùm vt verba, sed vt verba Dei, alioqui facile ea contemnemus.

Ioan. 7.

1. Reg. 10.

Ego non iudico quenquam.]

Dupliciter intelligitur. Primò ego nõ iudico quenquam eo modo, quo vos, nẽpe iuxta externam laruam, nec vllum cõmendo iudicio carnali, sed spirituali, nec de quoquam testimonium fero, humana persuasione aut ratione permotus, sed si quem commendauero, è iudicio spiritus eum commendo: si de quopiam testimonium fero, è iudicio Patris mei cælestis fero. Aliter intelligitur hic locus de iudicio condemnationis, vt sit sensus: Nunc primo aduentu non veni, vt condemnem, sed vt saluem, alioqui possem meipsum egregiè de vobis vindicare. Magna autem Dei misericordia est, quòd etiam impijs ad tempus parcit, vt habeant spatium cõuertendi se. Item, quòd antequam veniat vt iudex, priùs venit vt saluator.

Et si ego iudico, iudicium meum verum est.]

Sicut suprà probauit, se nõ posse mentiri in verbis: sic nunc probat, se non posse errare in iudicio, ac per hoc iterum indicat, se homine maiorem esse. Homines enim & in verbis fallere, & in iudicio falli possunt. Itaque iudicium suum non aliunde verum esse probat, quàm quòd solus non est. Iudex qui solus est, hoc est, ex seipso tantùm iudicat, facile errat: qui autẽ secum habet in consilio verbum Dei, is non errat. Quòd autem Christus solus non

non est, pijs quidem consolationem affert, impios autem summè terrere debet. Hinc in alio loco: Qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Et econtra: Qui me spernit, spernit eum qui me misit.

Ioan. 13. Luc. 10.

In lege vestra scriptū est, quòd duorum hominum, &c.]

Hoc est, duorum testimonium in iudicio humano recipitur & verum iudicatur, quamuis etiam duo testes, imò plures interdum falsum testimonium dicant: id quod contigit ipsi Naboth, item Susannæ, item Christo.

Ego sum qui testimoniū perhibeo, &c.]

Poterat alios testes adducere, vt Ioannem & alios, quemadmodum suprà fecit: verùm, cùm ipsi hominum de Christo testimonia nulla acciperent, eos testes produceret, quos reijcere non poterant. Est autem argumentum à minori, quasi diceret: Si duorum hominum testimonium accipitur, qui tamen fallere possunt, quāto magis mihi credendum, qui non sum solus, imò cui ipse Deus testimoniū perhibet, qui aliàs semper legitur superbis restitisse, vt patet in Maria sorore Moysi, item Chore & Dathan, &c. Me autem dicentem, quòd Filius Dei sim, nusquam refellit, quin potiùs operibus & signis de me testificatus est. Discamus & ex hoc verbo, fidem nostram confirmare. Non enim est, quòd quicquam dubitemus de verbis Christi, cùm audiamus eum tale testimonium habere.

Num. 12. Num. 16.

Vbi est Pater tuus?]

Contemptim hæc dicuntur, quasi dicerent. Multum gloriaris de Patre tuo, quasi nesciamus fabrum illum Ioseph Patrem tuum esse, qui æquè homo est & mendax, vt tu. Deniq; & suspecta sunt Patris de Filio testimonia, propterea quòd parentum iudicia de filijs cæco amore ferè corrumpantur.

Neque me scitis, neque Patrem meum.]

Non respondet ad quæstionem, quia indigni erant. Deinde, quia calumniandi ansam quærebant. Docemur autem hoc verbo, quid sit nosse Christum vel Deū. Videbant illi Christum, audiebant eum, nouerant patriam & parentem, & tamen verè de ipsis dicitur, quòd eum nesciebāt: Christum enim nosse, non est eum videre, audire, historiam incarnationis & mortis eius legere: sed credere, & scire quam ob rem & natus & passus sit. Deinde sciebant illi nedum ex lege, sed etiam ratione naturali Deum esse, & tamen verè de ipsis dicitur, quòd Deum nesciant. Deum enim nosse, non est legem scire, aut ratione carnali de Deo cogitare. Ratio enim nunquam perfectè ostendere potest Deum. Lex autem, etiamsi Deum ostendit, verùm tantùm vt iudicem eum proponit. Hoc autem non est perfectè nosse Deum, nisi eum cognoscamus & Patrem esse. Hoc autem in solo Christo videmus, ideò subdit.

Si me sciretis, forsitan & Patrem meum, &c.]

Lex est facies Dei irati, Christus verò est facies Dei fauentis & saluantis. Ideo & suprà dixit. Deum nemo vidit vnquā, vnigenitus Filius ipse enarrauit nobis: Christus enim est expressa imago Patris. In Christo videmus Deum esse Patrem, in Christo videmus Dei voluntatem esse non perdere, sed saluare, etiamsi aduersa immittat.

Ioan. 1. Hebr. 1.

Hæc verba locutus est Iesus in Gazophilatio.]

Magna fidutia, quòd sine timore in loco celebri, & pene solis principibus accessibili, hæc dicere ausus fuit. Nec enim vulgò nisi singulis aduentantibus, & æra mittentibus, Gazophilatium frequētabatur, principibus & Pharisæis circa lucra maxima læto spectaculo considentibus.

Nemo misit in illum manus, &c.]

Hoc toties repetit ad nostram consolationem, vt sciamus, ne capillum quidē posse de capite nostro perire, nisi bona Dei voluntate.

Dixit ergo eis iterum Iesus.]

Christus boni medici functus officio, postquam leuiora & blandiora remedia videt nihil prodesse, nunc acriora admouet, sectionem, cauterium, vstilationem, hoc est, asperam comminationem, imò æternam interminatur mortem, vt hac saltem ratione ad saniorem reuocentur mentem.

mentem. Ergo, inquit, quia perseuerantes in malo, quærebant animam eius, & omni ratione carentes, vim faciebant, & dolos tota die meditabantur, nec ob aliud manus suas continebant, nisi quia nondum venerat hora eius [Dixit eis iterũ.] Nam & suprà hæc eadem dixit. Bis enim loquitur Deus contra impios. In præsenti scilicet tempore, si forte emendentur. In futuro autem loquetur ad eos in ira sua, nec verba tantùm erunt, sed in furore suo etiam conturbabit eos, imò cõfringet eos tanquam vas figuli.

Psal. 37.
Ioan. 7.
Psalm. 2

Ego vado.]

In præsenti loquitur, non in futuro, tum ad designandam rei certitudinem: tum quia nunquam constitit, sed semper in progressu fuit. Vado, quia sicut lux ad illuminationem omnium procedo, quod impedire non poteritis. Vado, quia per passionem, resurrectionẽ, & ascensionem ad Patrem, tanquam ad fontem lucis redeo. Vado, quia excæcatis vobis, ad gentes me conuertam. Hoc igitur verbo primò ostendit, se præscire mortem suam, ac idem planè est cum eo, quod Iudæ dixit: Filius quidem hominis vadit, &c. Sed væ homini, per quem tradetur. Melius erat illi, si non fuisset natus homo ille. Deinde hoc verbo indicat, crucem suam non illorum potestatis, sed suæ voluntatis esse: Ego, inquit, sponte vado, alioqui nihil possetis contra me. Sic & in alio loco dicit: Potestatem habeo ponendi animam meam. Nemo eam auferet à me, sed ego ipse ponam eam. Præterea hoc verbo palam eis prædicit futuram eorum excæcationem. Monemur & nos hoc verbo, ne tempus gratiæ sine fructu transire sinamus: non enim semper habebimus tempus hoc gratiæ: Ego vado, inquit.

Mat. 26.
Ioan. 10
Ioan. 5.

Et quæretis me.]

Primò, quia me recipere nolentes, aliũ quendam quæretis. Iuxta illud: Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo, hunc accipietis. Secũdò quæretis me persequendo in Apostolis, vt extinguatur nomen meum. Post glorificationem enim meam magis irascemini, dentibus frendetis & tabescetis, sed desiderium vestrum peribit, non nomen meum. Tertiò, quæretis me, hoc est, iustitiam (nam Christus iustitia est) per legis opera, sed frustra. Hinc Amos: Circuibunt, inquit, quærentes verbum Domini, & non inuenient. Quartò, quæretis me, hoc est, salutem, vitam, gaudium, felicitatem, & redemptionẽ. Quærunt enim etiam impij hæc bona. Atqui nusquam ea reperiuntur, nisi in Christo: Christus enim est salus, redemptio, & sanctificatio, &c. Obserua quòd dicit quidẽ: Quæretis me, sed non addit Inuenietis. Quid autem miserabilius, quàm in morte quærere vitam & non inuenire, in cruce gaudium quærere, in desperatione consolationem, &c. & non inuenire? Sic Esau cum lachrymis quærebat locum pœnitentiæ, & non inuenit. Sic Iudas referens triginta argẽteos, quærebat alleuiationẽ conscientiæ, sed non inuenit. Monemur igitur hoc verbo, vt quæramus Dominum, dum inueniri potest, & eum inuocemus, dũ propè est. Huc pertinet, quod Paulus ait: Dum tempus habemus, operemur bonum. Et iterum: Ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit.

Psal. 111.
Amos 4
1. Cor. 1
Hebr. 12
Esai. 55
Galat. 6
Rom. 2

Et in peccato vestro moriemini.]

Tripliciter intelligitur. Primò, [In peccato vestro moriemini,] quia in eo perseuerabitis vsque in finem. Secundò, quia peccatum vestrũ mors est animæ vestræ, vel est peccatum ad mortem, pro quo orari nõ potest, est peccatum in Spiritum sanctũ & irremissibile. Tertiò, quia propter peccatum vestrum etiam corporaliter occidemini à Romanis. Prædicit igitur eos & corpore & anima perituros, id quod terribilissimum est. Mori in se quidem terribile est, verùm si non assit peccatum (quod stimulus mortis dicitur) mors nocere non potest. Vbi autem peccatũ accesserit, iam & corpus & animam occidit in perpetuũ. Discamus hic, quàm perniciosa res sit peccatum, meretur excæcationem, occidit animam, adducit & mala externa. Meritò igitur Sapiens monet: Tanquam à facie colubri fuge peccatum.

1. Ioan. 5
Matt. 12
1. Cor. 15
Eccle. 21

Quo ego vado, vos nõ potestis venire.]

Christus transit ad gloriam Patris, ad requiem cælestem, ad vitam sempiternã. Qui

Qui autem eum illuc sequi non potest, quid eum aliud manet, quàm perpetua confusio, miseria & mors? Vides quæ sint stipendia peccati, & quantum stillauerit ira Dei super filios illos diffidentiæ. Ideo autem tantam in Iudæos iram effudit, ad terrorem nostri. Nam & Sapiens ait: Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. (Pro. 19.) Videamus igitur, ne incidamus in idipsum incredulitatis exemplum: Hodie si vocem eius audieritis (ait Dauid) nolite obdurare corda vestra, (Hebr. 3. Psal. 94.) sicut patres, quibus iurauit in ira, quòd nõ intraret in requiem suam. (Nu. 14.) At illos quidem plorasse legimus, quum audissent se non ingressuros terram promissam: quãtò magis terrere nos debet, quod Christus hic contra impios dicit: [Quò ego vado, vos non potestis venire.]

Nunquid interficiet semetipsum?]

Vide impietatem, adeò non contremiscunt ad iudicia Dei, vt insuper irrideant. Sic enim impijs ludibrio sunt omnia Dei verba. Sed veniet tempus, quãdo illusores illudentur: Væ qui spernis, nónne & tu sperneris? Deinde vide, quàm verè dixerit Christus: Quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali? (Esai. 33. Mat. 12.) Est enim animus hominis sicut fons iugiter scaturiẽs, quæ intra se concipit, qui si syncerus fuerit, talia etiam sensa & verba expromet. Sin autẽ malus aut liuore corruptus, nihil rectum, nihil amicum meditabitur.

Vos de deorsum estis, &c.]

Deorsum hoc loco creaturarũ proprietatem sortémque significat, ratione creationis Deo subiacentem. Superiùs vero diuinam naturã omnia supergredientem. Hoc igitur verbo suæ naturæ excellentiã super alios indicare voluit. Vel, de deorsum & infernis esse, est rebus inferni & mũdi captiuũ esse, nec vltra eas progredi posse. Res aũt infernæ sunt peccatũ, mors, afflictio, gloria, põpa, diuitiæ, potentia, & id genus carnalia. Res autem superiores sunt, iustitia, fides, gaudium in Spiritu sancto, felicitas æterna. Secundũ hoc igitur causam indicat, cur verbis ipsius credere non possint, nimirum, quòd homines essent peccatores, mendaces, carnalibus affectibus obnoxij, liuore pleni, superbia tumidi, &c. Simplicissimè autem per de deorsum esse, intelligit naturam in eis corruptam, in se autem minimè.

Vos de mundo estis, ego non sum:]

Vos estis mundi incolæ, ego sublimioris mundi incola sum. Vos carnales, ego spiritualis: Vos de terra terreni, ego de cælo cælestis. Proinde, non potestis me carnali ratione comprehendere, sed sola fide. Vel per hoc verbum indicat, in eis non tantùm corruptam esse naturam, sed etiam affectum. Non solum de deorsum estis, hoc est, homines, sed etiam de mundo, hoc est, mali. Pij homines etiam de deorsum sunt, quia homines: sed non sunt de mundo, quia non ex affectu mali sunt. Obserua quòd Christus magni probri vice eis obijcit, quòd sint de mundo, cùm nos nihil magis quæramus, quàm esse in mundo. Verè igitur graue verbũ est: [Vos estis de mundo:] ergo cũ mundo peribitis. Nã Christus nõ orauit pro mundo. (Ioan. 17) Perire autẽ necesse est omne id, pro quo Christus non orat. Caue autem, ne cum Manichæo hic intelligas, quasi Christus carnem è cælo adduxerit, & nihil de Virgine sumpserit. Nam & infrà de Apostolis dicit, quòd non sint de mũdo, qui tamen verè carnales parentes habuerant. Sed non esse de mundo, est non solum carnali generatione, verumetiam spirituali natum esse, & municipatum suum habere in cælis. (Phili. 3.) Sic Christus non erat de mundo, quia non solum de matre corporali natus est, sed etiam à Patre cælesti ab æterno. Similiter & Apostoli & omnes pij non sunt de mundo, quia renati sunt ex Christo, & habent municipatum suum in cælis, (Ephes. 2 Heb. 12.) ideo profitentur se hospites & peregrinos esse super terrã.

Ideo dixi, Moriemini in peccato vestro.]

Repetit quod suprà dixerat, vt quod prima exhortatione nõ inhæserat, saltem secũda aut tertia inhæreret. Ita enim faciunt, qui duræ ceræ conantur imprimere formã. Si primo conamine frustra tentarũt formã inducere, superaddũt secundũ aut tertium conatum, & improbo tandẽ labore assequuntur quod expetunt, nisi vsqueadeò dura sit, vt omnino formam non recipiat, &c. Deinde hoc verbo ratio-

rationem reddit eorum quæ supra dixit. Ideo enim ab eis recessit Christus: ideo eũ quærunt nec inueniunt: ideo in peccato moriuntur, nec vnquam possunt venire vbi ipse est, quia de deorsum sunt & de mundo. Necesse est igitur, vt aliquid plus simus quàm homines, vtque e mũdo ad cælestia transeamus. Hoc autem fieri non potest, nisi per eum qui è supernis, & non de mundo est, ideo subdit:

Si enim non credideritis quòd ego sum, &c.]

Vide quantum malum sit incredulitas. Vbi enim ea est, ibi manent omnia peccata. Proinde quisquis in incredulitate moritur, in omnibus suis peccatis moritur, etiamsi multa habeat iustitiæ opera. Vbi verò est fides vera & viua, ibi absorbẽtur omnia peccata, & in profundũ maris (vt Propheta ait) omnes iniquitates nostræ proijciuntur. Vides igitur hic, quàm necessaria sit fides in Christũ, quantúmque malum sit incredulitas. Huc pertinet quod Paulus ait: Sine fide impossibile est placere Deo. Hinc & per Moysen dictum est: Qui non audierit prophetam illum, ego vltor existam. De Christo autẽ credere oportet, quòd ipse est, scilicet is qui in lege promissus est, vel quòd ipse simpliciter est, quemadmodũ & ad Moysen olim dictum est: Ego sum qui sum. Item: Qui est misit me, &c. Deinde etiã hæc duo de Christo credenda sunt, scilicet quòd è supernis, hoc est, de superno Patre natus est Deus verus, & quòd in mũdo natus, nihil eorum quæ in mundo sunt vitiorũ vel peccatorum admiserit.

Mich. 7. Heb. 11. Deut. 18 Exo. 3.

Tu quis es?]

Supra interrogauerunt, Vbi est Pater tuus: nunc quis ipse sit interrogant. Vtilissimæ planè quæstiones, si mens nõ læua fuisset. Nihil enim vtiliùs quæri potest, vel Christo teste, qui dicit: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum, & quem misisti Iesum, &c. Verũ Iudæi vtrumque malo animo quærebant. Obserua quòd Iudæi ex sermonibus Christi nihil proficiunt, nisi quòd aut murmurant, aut curiosè interrogant, vt hic: aut vt plurimum admirantur: nunquã autẽ credunt vel emendantur. Quibus similes sunt illi, qui semper discentes, tamen nunquam ad scientiam veritatis perueniunt. Atqui, doctrina Christi non tantum vult sciri, sed opere quoque compleri.

Supr. c. eod. Ioan. 17 Sup. c. 6 2. Tim. 3

Principium, qui & loquor vobis.]

Sic habent Latini codices. Est autem sensus: Sum principium omnium rerũ, ex quo omnia suum sumpserunt exordium, per quod omnia constant principium, per quod facta sunt omnia, per quod facta sunt sæcula, in quo creauit Deus cælum & terram. Necesse est autẽ, rerum omniũ authorẽ Deum esse, quare nuncupatione principij perspicuè se Deum esse indicauit. Cùm autem subdit: [Qui & loquor vobis,] se hominem pro nobis factum insinuat, qui præsens, verba quæ à Patre audiuit, nuntiat. Cæterùm, sicut Filius Dei principium est, in quo omnia cõdita sunt: sic & consummatio est & finis, in quo vniuersa instaurata sunt. Vnde in Apocalypsi dicit: Ego sum α & ω, hoc est, principium & finis. Vel aliter, quod Christus hic dicit: [Principium, &c.] idem est, ac si dixisset, seipsum esse, qui erat, qui est, & qui venturus est. Nam quia erat, principium se appellat. Et quia est, statim subiungit: [Qui & loquor vobis.] Et quia venturus est, scilicet ad iudicandum viuos & mortuos: Multa, inquit, habeo de vobis loqui, &c. Verè magnum testimonium, sed impijs admodum terribile: pijs autem summè consolatorium. Ex eo enim vident, se nõ recentem adorare Deum, sed eum qui ab æterno verus Deus erat, quique vt priores saluauit, sic & eos tempore futuro saluare possit. Græci autem hunc locũ sic legunt: In primis vel principio, quod & loquor vobis. Hoc autẽ aliqui sic exponũt: Id planè sũ, quod inprimis vel principio huius sermonis vobis dicebã, nempe lux mundi. Alij sic: In primis, quod & loquor vobis, hoc est, omnino idipsũ verbũ sum, quod loquor vobiscũ. Est enim Christus verbũ Patris, quod omnibus sæculis annuntiatũ est. In plenitudine verò tẽporis, caro factũ habitauit in nobis. Alij hoc verbũ ad sequẽtia referunt, vt sit sensus: In primis hæc dico vobis, quod multa habeo de vobis loq & iudicare, &c. Nã responsione alia digni nõ estis. Quodcunque autẽ ex iã dictis accipias, pius est sensus. Nam

Ioan. 1. Hebr. 1. Genes. 1 Ephes. 1 Apoca. 1 Ioan. 8 Ioan. 1

Christus & lux, & principiũ, & verbum, & iudex est.

Multa habeo de vobis loqui, &c.]

Psal. 74 Idem est cum eo, quod alibi dicit: Cùm accepero tempus ego iustitias iudicabo. Vide autem emphasim verborum. Primò, Habeo, inquit, loqui de vobis, quasi diceret: Iam quidem loquor inter vos verbum Euangelij, sed habeo etiam alia suo tempore loqui: nempe ea, Psal. 2. de quibus Dauid: Tunc loquetur ad eos in ira sua, &c. Secundò, habeo etiam iudicare. Christus enim sicut piorum est aduocatus & saluator, sic impiorum est & accusator & iudex. Quis autem te excusabit, vbi Filius Dei te accusabit? Quis te saluare poterit, vbi Filius Dei te cõdemnabit? Tertiò addit: [De vobis.] Sunt & alij iudicandi & condẽnandi, sed vos maximè. Hinc in Michæa: Popule meus, Mich. 6. quid feci tibi, &c. Quartò addit: [Multa habeo loqui.] Nõ enim vnã tantũ accusationem cõtra nos habebit. Vide q̃ terribile sit verbũ hoc. Multis, inquit, nominibus vos accusare possum. Primò, quòd nullus inter vos sit, qui nõ peccatis scateat. Deinde quòd verbũ salutis & gratiæ spernitis. Postremò, quòd iudicium meum perinde vt somnium quoddam, irrideatis.

Sed qui misit me, verax est.]

Quasi diceret: Possem quidem etiam nunc condemnare, sed qui misit me, promisit omnibus misericordiã hoc primo meo aduẽtu. Igitur, vt verax inueniatur, nunc neminem iudico, sed misericordiam omnibus offerens, iudicium differo in futurum. Vel aliter, vt sit cõminatio, quasi diceret: Nunc quidem minæ meæ vobis vanæ videntur, propterea quòd verbum nudum non mox sequatur executio: est tamen verax Pater, qui nunc quidẽ differt sententiam, sed postea eam suo tempore reuelabit, nec vos impiam vestram incredulitatem impunè feretis. Propterea quòd citiùs cælum & terra ruerent, quàm vel vnum iota in verbo Dei mendacij argui possit. Obserua quod irretractabile est, quod Deus loquitur, vtcunque impij Zach. 12 & increduli id contemnant. Videbunt enim suo tempore, in quem compunxerunt. Potest autem hoc verbum etiam sic accipi, vt sit cõprobatio eius quod supra dixit: Ego veni in nomine Patris mei, Sup. c. 5 alius veniet in nomine suo: Ideo postquã dixit: Ego loquor vobis, statim Patris testimonium adiunxit. Obserua autẽ, quòd cum dicere posset: Qui genuit me verax est, maluit dicere: [Qui misit me.] Hoc enim priori æquipollẽs est, & in auribus hominum præsertim inuidorum atq; superborum magis gratiosam humilitatẽ redolendo, tolerabilius est, & tardiùs calumniæ patet.

Et ego quæ audiui ab eo, hæc loquor.]

Suprà dixerat: Ego sum qui testimonium perhibeo, & testimonium perhibet Ioan. 8. de me, qui misit me. Vtrunque autem probandum erat. Ideo postquam præcedenti verbo Patrem veracem esse comprobauit, nunc etiã suum ipsius testimonium verum esse conuincit. Non, inquit, alia loquor, quàm quæ audiui à Patre, qui verax est. Vnde cõsequitur, & verba mea, verba veritatis esse. Obserua quòd Christus dicit se ea tantùm loqui, quæ à Patre audiuit: ergo verba eius, verba Dei Patris sunt: securè igitur eis adhærere possumus.

Et nõ cognouerũt quia Patrẽ suũ, &c.]

Suprà dictum est, quòd eum ideo persequebantur, quòd Patrem suum dicebat Deum. Hic autem videtur contrarium dicere: Verũ nõ tam excusat eorum ignorantiam, quàm intelligere nolentem demiratur malitiam, quia dicta eius se aduertisse dissimulabant.

Dixit ergo eis iterum.]

Ergo inquit, quoniam non cognoue- Ioan. 5. runt quòd patrem suum diceret Deum, quoniam testimonium eius non acceperunt, & maleuoli auditores defensionem veritatis non audierunt, nunc quasi conclusionem facit & terminũ orationis.

Cũ exaltaueritis Filiũ hominis, tũc &c.

Hoc est, nunc videor vobis vanus, sed postquam crucifixeritis me, & ego resurrexero, tunc apparebit verbi mei veritas. Dixi me esse fontẽ vitæ, panem viuum, Ioan. 4. lucem mundi, Filiũ Dei, à Patre Deo in salutem hominum in hunc mundũ missum. Huius verbi veritas declarabitur per crucem & sequentem resurrectionem,

Rom. 1. sicut Paulus ait: Declaratus est Filius Dei in virtute, per resurrectionem à mortuis, &c. Hoc autem verbo Christus nedum mortem suam, sed & genus mortis, & fructum denique eius prædixit, vt sciamus eum voluntariè passum. Obserua autem, quòd mortem suã exaltationem suã nominat, sicut infrà iturus ad mortẽ dicit: Pater, clarifica filiũ tuum, per mortem enim intrauit in gloriam suã, & quia seipsum humiliauit &c. Deus ipsum exaltauit, & dedit ei nomen quod est super omne nomen, &c. Sic impij quantò magis iustos opprimunt, tantò magis eos exaltãt. Et hæc est piorũ cõsolatio, quòd etiam mala & aduersa eis ad gloriam & exaltationem cedunt.

Ioan. 17. Luc. 24. Phil. 2.

Tunc cognoscetis. quòd ego sum.]

Resurrectio Christi, est optimum verbi Christi testimoniũ, quo docuit re ipsa, se esse peccati, mortis & inferni victorem, ac se omnibus per mortẽ suã donare peccatorum remissionem, & per resurrectionem iustitiã. [Tunc, inquit, cognoscetis.] Potest de his intelligi, qui post mortẽ eius dixerũt: Vere filius Dei erat homo iste. Vel, Qui percutiẽtes pectora sua reuertebantur, Vel, Qui postea prædicante Petro, crediderunt. Quòd si etiam hi qui Christũ crucifixerũt, remissionem adipisci potuerunt, nec nobis desperandum est. Potest etiam hoc verbũ de impijs Iudæis & alijs intelligi. Resurrectio enim Christi cõfusio est aduersariorum omniũ, quasi diceret: [Tunc, inquit, cognoscetis,] quia virtus Dei, qua ego à mortuis excitabor, vestra studia vana & irrita declarabit [Tũc, inquit, cognoscetis] quia cæli annuntiabũt gloriã meã, & in omnem terram exibit sonus eorũ. Videbitis quidem tũc, sed ad cõfusionem vestrã, nõ ad salutem, sicut Esaias prædixit: Videãt & confundantur zelantes populi, & ignis hostes eius deuoret. Admodum autẽ terribile est videre, sed tantũ ad propriam confusionem, id quod omnibus impijs in iudicio continget. Possumus etiam sic intelligere verbũ hoc: [Tunc cognoscetis, &c.] quasi diceret: Non videbitis quantũ sit peccatum vestrum contra me, donec ipsum perfeceritis. Hoc enim agit Diabolus, quòd grauitatem peccati non prius manifestat, quàm perpetratum sit, id

Mat. 27. Luc. 23 Act. 2. Psal. 18. Esai. 26.

quod in Iuda videmus. Ve autem ei, qui tum primum peccatum suum videt, cùm tempus gratiæ præterijt.

Mat. 26.

Et quod ex meipso facio nihil, &c.]

Quasi diceret, Resurrectio declarabit me esse filiũ Dei Patris, qui me ita misit, vt non à me discedat. Quatuor autem per ordinem dicit, in resurrectione sua manifestanda. Primum, quòd nihil à seipso fecerit, &c. Sic enim in lege verus propheta iudicatur, si quod prædixit eueniat. Secundum, quòd Pater cum ipso est, alioqui quomodo ex tantis malis emergere potuisset? Tertium, quòd Pater eum nõ relinquit. Videbatur quidem in passione relictus, sed resurrectio contrarium probauit. Quartò, addit causã, quia quæ placita sunt ei, facio semper. Hoc Christi proprium est: nemo enim præter ipsum, semper voluntatem Dei facit, Obserua hic, de quibus rebus Christus glorietur, nempe, quòd à seipso nihil facit, sed tantùm ea quæ Patri placent, vt discamus & nos non in malefactis gloriari. Deinde obserua, quòd Deus cum illis est, nec relinquit eos, q quæ placita sunt illi faciũt.

Deut. 18.

Hæc illo loquente, multi crediderũt &c.

Bonum quidẽ, & laude dignum erat, quòd quidam crediderunt, moti verbis Christi. Verùm infrà audies, eos quos hic commendat, multò importuniores fuisse erga Christum, quàm hi qui apertè hostes eius se profitebantur: Pharisæi quidem omnibus sermonibus eius contradicebant. Hi autem de quibus nunc est sermo, hoc non contenti, insuper conuitia & blasphemias addunt, Samaritanũ & dæmoniacum eum nominantes, ac tandem etiam ad lapides currunt. Per hoc autem præsignatum fuit, Christum nedũ ab incredulis & extraneis, sed etiam ab his, qui eius nomen præferunt, imò omniũ maximè contemnendum. Id quod videmus fecisse Arrium, & alios hæreticos, & adhuc videmus facere malos Christianos. Atque hoc est quod olim prædixit per Dauidẽ: Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobriũ vicinis meis, &c. Et iterũ: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: Tu autem homo vnanimis, &c. Et iterum: Qui edebat

Inf. eo. Psal. 30. Psal. 54.

Psal.40 edebat panes meos, magnificè me supplantauit. Summa, sicut multi hic credidisse dicuntur, qui tamen nihilo meliores effecti sunt, quemadmodum & suprà, Iesus non omnibus etiam credentibus seipsum credebat, sic indubiè & nunc non omnes agnoscit de fide gloriantes. Non enim satis est dicere: Credo in Christum, id quod ex sequentibus patet. Alioqui etiam nobis dicet: Quousque dicitis mihi, Domine domine, & non facitis quæ dico?

Ioan. 2.

Lucæ. 6

Si manseritis in sermone meo, &c.]

Quemadmodum artifex industrius, cùm iacta fuerint ædificij prima exordia, laborat opus absoluere, nec cessat, quousque extremã ei manum imposuerit, sic Christus videns iacta in aliquorum cordibus, ex verbis suis verè fidei fundamẽta, nunc ad consummationem spiritualis ædificij, sola perseuerantia consequẽdam annititur. Congruè autem ad perseuerantiam hortatur, quia sciebat eos nõ perseueraturos. Est autem sensus verbi, quasi diceret: Parum est sermonẽ meum auribus hausisse, & ad tempus seruasse. Nam multi sermonem meum audierũt, & tamẽ retro abierũt. Quid autẽ prodest durũ subijsse certamen, si animo fracto tandem hosti manus tradamus? Nõ incipientibus, sed perseuerantibus salus promittitur. Memores estote vxoris Loth, quæ cõuersa retro in statuam salis est mutata. Nemo enim mittens manum suam ad aratrũ, & aspiciens retro, aptus est regno Dei. Proinde nolite vobis blandiri, quòd sermonem meum audieritis. Nisi enim in ipso permanseritis, nihil proderit vobis. Dupliciter autem manemus in sermone Christi. Primò per fidem ei adhærendo, contra omnes vel hæreticorum vel Gentilium cauillationes, vel etiam contra quascunque tentationes. Secũdò, in sermone Christi manemus, opere ipsum adimplendo & perseuerando.

Ioan. 6.

Mat. 10. Gen. 19. Lu. 17.

Lucæ 9.

Verè discipuli mei eritis,]

Cõsequitur ex hoc loco, aliquos falso esse vel dici discipulos Christi, quales fuerunt, de quibus Ioãnes dicit: E nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Porrò, si verè discipuli Christi sunt, qui in sermone eius permanent, consequitur, eos non verè discipulos esse, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedũt. Itemque qui Christum quidem verbis profitentur, sed factis negant. Iam, si secundum hanc regulam iudicandũ est, omnino pauci erunt verè Christiani, vt nõ frustra dictũ sit: Multi vocati, pauci electi.

1. Ioan. 2

Lucæ 8.

Mat. 20

Et cognoscetis veritatem.]

Ne quis existimet parui esse momẽti, ad discipulatum Christi asscisci, exprimit fructum. Quantum bonum autẽ sit cognoscere veritatem, vel ab ipsis Gentilibus discamus. Primò enim proposita cõtentione coram rege Dario, quid omnium maximè præcelleret, & quibusdam dicentibus, quòd vinum, alijs quòd rex, alijs quod mulieres fortiores essent omnibus, tandem audita cõmendatione veritatis, omnes acclamarũt: Magna est veritas, & præualet. Deinde nihil est quod homines ratione vtẽtes, maiori studio & labore quæsierunt, quàm veritatem. Postremò aliqui philosophi felicitatem posuerunt in cognitione veritatis. E quibus omnibus patet, veritatem non vulgare aliquod bonum esse. Atqui eius cognitionẽ solis discipulis suis promittit Christus: [Vos, inquit, cognoscetis veritatẽ.] Alij eam quæsierunt, sed non inuenerũt: vos autẽ eã cognoscetis. Primò autẽ cognoscetis veritatem, id est, me qui sum via, veritas & vita. Christus enim non cognoscitur ex externa specie, sed ex verbo suo. Secundò cognoscetis veritatem, hoc est, quod veteres sub figuris & vmbra viderunt, hoc vos nũc amoto velamine planè videbitis. Ideo beati oculi vestri, &c. Tertiò cognoscetis veritatem, hoc est, alijs in varios errores prolabentibus, vos in sermone meo permanentes, cognoscetis veritatem, quæ vos errare non sinet. Quartò cognoscetis etiam ipsum fontem veritatis in futuro, superbenedictam scilicet Trinitatem, quam nunc tantùm per speculum & in ænigmate videtis.

3. Esd. 4

Baruc 3.

Ioan. 14

Lucæ 10

1. Co. 13

Et veritas liberabit vos.]

Secũdum emolumentum ex discipulatu Christi sequẽs est, quòd veritas cognita liberat, id est, liberos reddit à seruitute peccati, ac amore mũdi, & restituit in libertatẽ iustitiæ. Liberare propriè significat eripere, & ex aliquo periculo eximere.

Hic autem, vt ex sequentibus patet, significat liberum efficere, & in libertatem asserere. Sicut igitur suprà incredulis dixit: Si nō credideritis quòd ego sum, moriemini in peccatis vestris, sic hic credentibus, & in suo sermone permanentibus, dicit: Veritas liberos vos reddet. Et quid maius promittere potuisset? Nec vana pollicitatio est id quod videmus in Apostolis, qui cum Christo permanentes in tentationibus eius, acceperunt Spiritum sanctum, qui eos docuit omnem veritatem, eosque liberauit ab erroribus vniuersis, ab omnibus quæ in mundo sunt concupiscentiis, à timore mortis, à timore inimici, à misera illa seruitute peccati, tādemque in perfectione libertatis constituit, de qua Paulus: Quia ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei, &c.

Sup. eo. ca.

Luc. 22. Ioā. 16.

Rom. 8.

Responderunt Iudæi.]

Quos suprà credentes nominauit, hos nunc Iudæos antiquo scilicet vocabulo nominat. Qui enim tam crassè respondent, indigni sunt, vt credentes nominentur, vel discipuli Christi. Volunt tamen aliqui Iudæos hos alios esse ab his, quos suprà in Christum credidisse dixit:

Semen Abrahæ sumus, & nulli seruiuimus.]

Vel ex hoc verbo videmus qualem habuerint fidem, & quid in Christo quæsierint. Monuerat Christus, vt in sermone suo manerent, indicauerat, qui veri essent discipuli eius: denique promiserat veritatis cognitionem. Ipsi tamen hæc omnia dissimulabāt se audisse, & tantùm arripiunt, quod de libertate dixerat: nimirum carnis libertatem amantes & quærentes. Sic plærunque carnalis homo, etiamsi multa spiritualia audiat, nihil mouetur: si autem vel vnum verbum audiat, quod carnali suo affectui abblanditur, hoc retinet. Deinde ex verbo hoc videmus, quanta sit superbia cordis humani. Quamuis enim Iudæi illi longè latèque abessent à perfectione ipsius Abrahæ, iamque ipso facto sub iugo Romanorum essent, vt verè dicere possent: Abraham nesciuit nos, Et Israël ignorauit nos: Facti sumus immundi omnes, &c. nolunt tamen ea confiteri, quin potius de vtroque contra conscientiam suam gloriantur: Hæc est superbia hominis, &c. Præterea vides hic, quod impii tantùm de externis glóriantur, de nobilitate generis, & libertate externa. Atqui hæc non est vera gloriatio. Quid enim prodest, si genere sis nobilis, factis autem ignobilis? Itemq́, si homini non sis subiectus, cùm tamen seruus sis vitiorum?

Esa. 63. & 64.

Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, &c.]

Ne quis se liberum putet, qui è liberis & ingenuis parentibus natus est. Docet nunc Christus quæ sit vera libertas, quā vt certiùs agnoscamus, Primò docet quæ sit vera captiuitas. Mundus grauem seruitutem esse iudicat, si quis ex ancilla nascatur, aut in bello capiatur, aut seipsum in alterius potestatem iure ciuili vendat, aut carcere aptiuus claudatur, &cæ. Verùm hæc non est vera captiuitas aut seruitus. Plærique enim talium etsi corpore serui erant, animum tamen habuerunt liberum, imò multi talium etiam externè serui, libertatem tamen filiorum Dei simul habuerunt. Apud Deum enim neq́ seruus, neque liber, &c. Vera autem seruitus vel captiuitas est, si quis fuerit sub tyrannide peccati & Satanæ. Quamuis enim peccare nihil minùs videatur, quàm seruitutem seruire, verissimè tamen dictum est: [Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.] Vt autem sentiamus, quanta tyrannide peccatum in homine dominetur, aliquot peccati genera consideremus. Auaritia peccati genus est: vide autem, si in homine emerserit, quid non cogat, animum nunquam sinit quietum, noctes cogit insomnes ducere, & quid non mortalia pectora cogit facere, auri sacra fames? Ambitio, luxus, inuidia, si in homine erumpant, quanta tyrannide dominantur? cogunt ex alieno præscripto viuere, mentiri, adulari, sycophantam agere, & quid non? vt interim taceam, quod hominem etiam in æternā perditionem coniiciunt. Verè dictū igitur est: A quo quis superatus est, eius & seruꝰ est. Itemq́, Cui accōmodastis vosipsos ad seruiendū, eius serui estis, siue peccati ad mortē, siue obedientiæ ad iustitiam. Hæc autem spiritualis seruitus, multò deterior & miserabilior est, quàm corporalis illa. Primò enim

Galat. 3.

2. Petr. 2. Rom. 6.

enim, qui peccatum facit, non vni domino subiectus est, sed pluribus. Statim enim in eum ius & dominium habent mors, afflictio, infernus, atque ipse Satā. Hæc enim sunt stipendia peccati. Ius autem mortis, est occidere: ius afflictionum est molestia afficere: ius Satanæ est perdere. Vides igitur quantum hæc seruitus excellat mundanam illam seruitutē, imò maior seruitus excogitari non potest, quàm seruitus peccati. Nam quicunque hac seruitute tenetur, nihil potest libero animo facere, nullam habet pacē cōscientiæ, nullā ducit requiē, etiamsi corpore liberrimus sit: Non est impijs pax. Secundò etiam in hoc grauior est seruitus peccati, quia serui hominum inhumanos & immites plærunque fugiunt dominos & corripiendo fugam à dura liberantur seruitute. Hic autē nullum patet effugium: semper enim sequitur vindex conscientia. Tertiò corporalis seruitus plærunque citra culpam eius, qui in conditionem seruilem trahitur, inducitur. Quid enim peccauerat Ioseph, vt in seruitutem venderetur. Itemque Daniel & socij eius, Seruitus verò peccati, nostra voluntate semper cōtrahitur. Quartò humana seruitus tandem ipsa morte finitur, hæc autē perpetuò durat. Hoc igitur verbo ostendit Christus, nos omnes peccati & mortis esse captiuos. Hæc est enim hæreditas Adæ in omnes filios eius, de quo plura Paulus ad Romanos quito. Deinde hoc verbo arguit Christus Iudæorum cæcitatem, vt qui tantùm attenderent externam libertatem vel seruitutem, non autem interna & spiritualia, quæ tamē sine comparatione maiora sunt.

Rom.5. Esai.48. Gen.37. Danie.1

Seruus autem non manet in domo, &c.]

Hoc addit, ne quis leue damnum putet, peccati seruum esse. Ponit autē exemplum de seruo, qui non habet ius manendi in domo patrisfamiliàs, imò non diutiùs manere potest, quàm domino placitum est. Domus autem Dei in hoc sæculo est Ecclesia Dei, de qua Dauid: Domine, inquit, dilexi decorem domus tuæ. In altero sæculo domus Dei, vita & gloria æterna est, de qua iterum Dauid: Beati qui habitant in domo tua Domine, &c. Itemque, In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Ab vtraque autē seruus peccati eijcitur. Primò enim, etsi secundum loci qualitatem, & oculos hominum in Ecclesia conuersetur: in oculis tamē Dei, ab Ecclesia vt putridum membrum resecatus, in futuro etiam visibiliter segregabitur, quando exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum. Deinde etiam à posteriori domo hoc est cælo excludetur. Illuc enim nihil coinquinatū intrabit. Iuxta verbum Dauidis: Nō habitabit iuxta te malignus nec permanebunt iniusti ante oculos tuos. Vides igitur, quàm perniciosa res sit peccatum. Potest hoc verbum etiam sic intelligi: Sicut seruus, tametsi pro tempore quædam in domo agit, tamen quoniā seruus est, nō hæres, non habet ius in domo, nec seipsum, nec alios potest libertate donare. Sic qui peccato obnoxius est, etsi sponte se coniecerit in miseram illam seruitutem, seipsum tamen nō potest pro suo arbitratu eripere à iugo peccati, sed nec alios quidem. Nullus enim captiuus alium captiuū liberare potest. Proinde veram libertatem nec Moyses, nec Patriarchæ, nec Iudæorum sacerdotes conferre potuerunt. Nullus enim eorum fuit prorsus immunis à peccato, nec quisquam eorum ius habuit abolendi peccata. Solus ille liberos reddit & ingenuos, qui solus nulli peccato fuit obnoxius, Christus scilicet, qui peccatum non fecit, &c. Potest etiam verbum hoc Christi aliter intelligi: [Seruus nō manet, &c.] In domo patrisfamiliàs & serui & filij operantur, sed dissimili causa. Serui vel spe mercedis, vel timore supplicij: filij autem ex amore erga patrē. Sic in Ecclesia serui sunt, qui tantùm spe mercedis vel timore supplicij mala omittunt & bona faciunt, & hi tādem eijcientur. Filij autem, qui ex amore iustitiæ & timore filiali omnia faciunt, hi soli in domo manebunt.

Psal.25. Psal.83. Ioan.14 Matt.13 Apoc.21 Psalm.5 1.Pet.2.

Filius autem manet in domo in æternum.]

Hoc est, filius, quoniam hæres est, & dominus domus, perpetuum habet ius in domo, nec solum ipse verè liber est ab omni seruitute, verumetiam alios potest libertate donare. Christus autem Filius Dei est, & ideo hæres & dominus domus, deniq; & ab omni seruitute liber est, ipse enī solus inter mortuos liber est, so-

Psal.87. Ioan.14

lusque dicere potest: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Ideo & veram libertatem conferre potest.

Si ergo Filius vos liberauerit, &c.]

Christus Filius Dei, sicut adoptionem filiorum Dei, pro inenarrabili sua benignitate communicat, ita & verè libertatis gratiam nobis præstat. Quia enim omnes homines seruituti obnoxij erant, nec quisquam eorum alios eripere poterat, descendit Filius Dei de cælo, & homo factus, sua cruce, morte, & resurrectione nos liberauit à iure peccati, ne nos occidat: à iure mortis, ne nos dãnet: à iure afflictionum, ne nos molestia afficiant: à iure Satanæ, ne nos perdat, & restituit nos iustitiæ, gaudio, vitæ, & Deo. Non quidẽ omnino abstulit peccatum, mortem, afflictiones, &c. Hæc enim non auferuntur extrinsecus à credente: In mundo, inquit, pressuram habebitis. Similiter omnes moriuntur, præterea credentes sæpe numero in carceres inferni conijciũtur, vt Dauid, Iob, &c. Nõ igitur nos liberat Christus à sensu horũ malorũ, donec venerit nouissimꝰ ille dies, sed liberat nos à iure & dominio ipsorum, & adimit eis aculeum, quo omnes homines peribant. Hinc in Osee: De manu mortis liberabo eos, &c. Et Paulus: Vbi est mors aculeus tuus, &c. Sentimus quidem afflictiones, sed non perimus: occidimur, sed non morimur: persecutionem patimur, sed nõ destituimur, &c. Videmur quidem tristes, semper tamen sumus gaudentes: castigati, sed non mortificati, &c. Hic igitur videmus, quàm necessarius sit nobis Christus. Quem enim ipse Christus liberum facit, is verè liber est, etiamsi ex ancilla natus sit. Qui autem per Christum non fuerit in libertatẽ collocatus, is verè mãcipiũ est crudelissimorũ dominorũ, etiãsi fuerit à nobilissimis ac liberrimis parentibus prognatus. Deinde vides hic, quòd vera libertas non in hoc consistit, vt nulli subiectus sis, ac facere possis quicquid libet, sed vt à iure peccati & mortis liber sis.

Ioan. 16

Osee. 13.
1. Co. 15.
2. Co. 4.

2. Cor. 6

Scio quòd filij Abrahæ estis.]

Postquam obiectionis Iudaicæ posteriorem partem dissoluit, illam scilicet, qua dixerant: Nemini seruiuimus vnquam, nunc priorem aggreditur, illam scilicet, qua intolerabilem spirando superbiam deflauerant, dicendo: Semen Abrahæ sumus. Ideo autem ita dissoluendas præposterauit partes, quia de hac maximè superbiæ materia plura dicturus est. Vide autem, quàm mansuetè respõdeat. Potuisset iure optimo dicere cum Ezechiele: Pater tuus non est Abraham, sed Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Imò potuisset eos cum Esaia nominare, principes Sodomorum, & populum Gomorræ. Nihil tamen horum facit, sed tãtùm. [Scio quòd filij Abrahæ estis.] Est autẽ sensus verbi. Nihil opus est hac gloriatione. Omnes enim sciunt, vos stirpe Abrahæ prognatos. Omnibus denique cõpertum est, vos de hac re semper solitos gloriari. Scio & ego, quàm altè hæc superbia cordibus vestris infixa sit. Atqui vana est hæc gloriatio de carne & semine Abrahæ carnali. Nam caro Abrahæ nihil melior est, quàm aliorũ hominum caro: siquidem & ipsa de massa præuaricatrice est, genus etiam eius Chaldaicũ. Vera igitur generositas Abrahæ, nõ est ex carne, sed ex fide: non ex gente, sed ex virtute: non ex propria seminis sui qualitate, sed ex longanimitate obedientiæ. Hæc autem, quia in vobis non conspiciũtur, vana est vestra gloriatio. In hunc modum & Ioannes eis dixerat: Nolite dicere, Patrem habemus Abraham. Potẽs est enim Deus de lapidibus suscitare Filios Abrahæ. Et Christus: Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, &c. Filij autem regni eijciẽtur, &c. Docemur hoc verbo, vanum esse, imò ridiculum de genere siue nobilitate, aut sanctitate parentum gloriari, si nos degeneres simus. Deinde docemur, parentum iustitiam nihil coram Deo nobis profuturã, nisi addamus & propriam, quemadmodum econtra nec parentum peccata nobis obesse possunt, si eorum impietatem non imitemur. Id quod in Ezechiele ad longum ostenditur.

Ezec. 16

Esaia. 1

Matt. 3

Matt. 8

Ezec. 18

Sed quæritis me interficere.]

Re ipsa & exemplo probat eos, quod ad fidem & pietatem attinet, Abrahamo dissimiles. Abraham enim exultauit, vt videret diem Christi: illi autem Christum perimere quærebant.

Ioan. 8

Sicut igitur superiori verbo concessit, eos secundum carnem esse filios Abrahæ, sic hic eos à veris Abrahæ filijs longè discernit, quasi diceret: Estis quidem filij Abrahæ, sed hoc facto vos ipsos proditis quales filij sitis, nempe non quales Isaac & Iacob, sed quales Ismael & Esau. Iam cùm Ismael è domo & hæreditate Patris eiectus sit, & Esau benedictione paterna priuatus, videte quid vobis expectandum sit. Si illis cognatio Abrahæ nihil profuit, nec vobis proderit. Attendant & hoc Pseudochristiani, qui inter fideles quidem censeri gaudent, sed non aliter inter eos sunt, quàm Iudas inter Apostolos, & Simon Magus inter baptizatos.

Gene. 21 Gen. 27.

Quia sermo meus non capit in vobis.]

Ne viderentur iustè eum persequi, addit causam odij eorum. Non, inquit, ob maleficium aliquod me quæritis interficere, quamuis id sedulò prætendatis, sed quia sermo meus non capit, hoc est, non intelligitur à vobis, vel sermo meus conscientias quidem vestras percutit, sed nō capit. Atque hæc est causa odij vestri contra me, licet non iusta. Quod enim in sermone meo non capitis, hoc piè credendum & diligenter interrogandum esset. Quòd autem verbis vos increpo, ad bonum vestrum facio. Gratis igitur & sine causa me persequimini. Obserua quòd virtus verborum Dei est, quod capiunt homines, imò quasi rapiunt & furantur hominum corda. Rapiunt, inquam, extra se in Deum. Felix quem verbum Dei sic capit. Verùm, vt hic audis, verbum Dei non omnes capit, sed tantùm eos, à quibus fide ac desiderio suscipitur. Est enim verbum Dei sicut hamus, qui piscem nō capit, nisi à pisce priùs apprehendatur. Captus autem à verbo Dei, è tenebris & aquis extrahitur ad lucem & vitam. Causa igitur, quòd tam pauci à verbo Dei capiuntur, nulla alia est, quàm quòd verbū Dei oscitanter audimus, vel omnino negligimus, cùm sciamus scriptum esse: Aperi os tuum, & implebo illud.

Psal. 80.

Ego quod vidi apud Patrē, loquor, etc.]

Suo ipsius exemplo docet, quid ad generosum Filium pertineat, quasi diceret: Eius quisque filius est, cuius mores imitatur. Abit enim exemplum parentum domi conspectū, in mores filiorum. Ego dictis & factis doceo, me filium esse eius, qui me misit: hoc & vobis faciendū est, si de Abraham gloriari vultis. Deinde hoc verbo etiam doctrinam suā confirmat, quasi diceret: Pater meus verax est: veritatem apud ipsum vidi: nihil igitur loquor, nisi veritatem. Dixi me esse lucem mundi, fontem vitæ, & panem viuū. Mendacia hæc nō sunt, sic enim docuit me Pater, propterea, quòd naturalis eius Filius sum: adeoque ipsa mea natiuitas à Patre, mihi doctrina est. Postremò hoc verbo manifestè seipsum discernit & segregat à Iudæis, imò & ab omnibus hominibus, cùm alium sibi, alium ipsis esse Patrem indicat. Pater, quem Christus factis exprimit, Deus est: Pater, quem Iudæi imitabantur, Diabolus erat. Docemur igitur hoc verbo, omnes homines referre Satanam, & discipulos eius esse: propterea, quòd omnes sub eius potestate nascantur. Prima igitur natiuitate nostra audimus, Satanam nos omnia malorum genera docentem, eiusque per Adam discipuli admodum sequaces facti sumus.

Pater noster Abraham est.]

Impius cùm arguitur, vel conuitia regerit, vel si aliud nō potest, dissimulat se audisse, imò obstruit aures tāquam aspis surda. Vtrumque hic in Iudæis videmus. Primò enim, cùm reipsa eos conuicisset, Abrahamo dissimiles esse, tamen quasi nihil audissent, rursum clamant: [Pater noster Abraham est,] Deinde quod Christus dixerat: Vos quæ apud Patrem vestrum vidistis facitis, arripiunt, quasi in contumeliam ipsius Abrahæ dictum sit, quasi dicerent: Quid nobis Patrem nostrum exprobas, quasi impia nos docuerit Abraham, cùm scripturæ testimonio sanctissimus sit? Per hoc igitur conabantur conuitium aliquod contra Abraham elicere: quod si fieret, populum ad lapidandum Christum prouocassent. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorū.

Psal. 57

Prou. 1

Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.]

Optima responsio, imò superbientiū cōfutatio. Si filios vos Abrahæ profitemini,

mini, vt sitis veraces ĩ hac ꝓfessione, opera Abrahæ facite. Non enim ex eo, quia homines estis, quod naturæ est, nec ex eo, quòd sub corruptione mortalitatis cum peccato nascimur, quod infelicitatis est, non inquam, ex hoc vel illo estis filij Abrahæ, sed Adæ: vt Abrahæ filij sitis, maius aliquid requiritur. Nõ enim hic spectatur caro, sed fides & opus. Quæ autem sint opera Abrahæ, in Genesi plenius scribitur, c.xij.c.xv.c.xvij.c.xviij. ca. xxij. Et sicut ipse vixit, sic & filios docuit: Noui (inquit) quòd præcepturus sit filijs suis, vt timeant Deum. Hinc & Esaias eos admonuit: Attendite ad Abraham patrem vestrum, &c. Hoc idem verbum & nobis dictum sciamus. Nam & nos quoque & de Christo, & de sanctis patronis gloriamur, cùm interim & Christo & sanctis omnino dissimiles simus.

Gene. 18 Esai. 51.

Nunc autem quæritis me hominem, qui, &c.]

Iterum inculcat, quod supra se audisse dissimulabant, verùm non simpliciter repetit, sed cum pondere. Singula enim verba pondus suum habent, & quasi quibusdam gradibus accresit cumulus Iudaicæ iniquitatis. Primò enim præceptũ Dei est: Non occides. Quicunque, ait, effuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis eius. Vos autem me hominem quæritis interficere, & innocentem minimeque reum mortis, cùm lex præcipiat: Innocentem & iustum ne occidas. Deinde, veritatem loquentibus debetur merces, non pœna: Vos autem me veritatem annuntiantem occidere quæritis, ex quo vos inimicos veritatis liquido probatis. Demum, si quis veritatem ab homine auditam aspernetur, tolerabile quidem malum est: à Deo autem veritatem auditam loquenti repugnare, grande piaculum est. Id enim non est hominem spernere, sed Deum. Quis autem impunè spernit Deum? Iam, cùm ego non quamcunque veritatem annũtiem, sed eam quam à Deo audiui, planum est vos grauissimè peccare. Vide quomodo peccatum eorum exaggeret, non vt desperent, sed vt compungãtur & timeant. Sic & impijs quibusque nunc quidem blãdè loquitur: Cæterùm obstinatis, tandem loquetur in ira sua, iniquitatesque eorum ante faciem eorum statuet.

Gene. 9 Exo. 23. Luc. 10. Psalm. 2 Psal. 49

Hoc Abraham non fecit.]

Nullum interfecit innocentem, imò etiam pro nocentibus, Sodomitis scilicet, orauit. Nullum item à Deo missum nuntiũ ludibrio habuit, quin potiùs cũ omni reuerentia & hospitalitate, domo suscepit, sicut patet de tribus Angelis. Nullum denique Dei verbum contempsit, sed summa fide suscepit, maximè promissionem de futuro Christo.

Gene. Ibidem

Vos facitis opera patris vestri.]

In Psalmo dicitur: Omnia cornua peccatorum confringam. Hactenus igitur Christus Iudaicam superbiam vno cornu mutilauit: nunc ad alterum cornu simili modo confringendum transit. Duobus quippe cornibus, contra veritatem arietabant, patrem Abraham, Patremque Deum se habere iactitantes, & idcirco libertate, qua veritas eos liberaret, se non indigere mentientes. Hoc igitur verbo Christus eis occasionem præbet, vt fortiùs eos deijciat. Statim igitur prosiliũt.

Psal. 74

Nos ex fornicatione non sumus nati, &cæ.]

Dupliciter intelligitur. Primò, Non sumus vt cæteri, quos Abraham genuit, filij concubinarum hæreditate Patris indigni, vt Ismael & alij, quos ex Cethura genuit, sed sumus ex legitimo Saræ coniugio nati, cuius filiũ solum elegit Deus vt esset Deus eius: pactum vero meum (inquiens) statuam ad Isaac. Secundò potest intelligi de spirituali fornicatione, quæ nihil aliud est, quàm idololatria. Sic enim Deut. xxxi. Osee i. Ezechie. xvi. Idololatria dicitur fornicatio. Sensus igitur est, Non sumus è stupro nati, non colimus deos alienos, non sumus è gentibus idololatris. Bona fuisset hæc gloriatio, si vera fuisset.

Gene. Gene.

Vnum Patrem habemus Deum.]

Et hæc optima gloriatio esset, sed vera non erat. Cæterùm, quòd Dei filios se esse gloriãtur, è scripturis acceperunt. Sic enim dicitur Pharaoni: Filius meus primogenitus Israel: Dimitte filium meum, &cæ. Sic Moyses: Nónne ipse est pater tuus, &cæ. Verùm non satis est verbis dicere, se Filium Dei esse: Si ego inquit,

Exod. Deut.

inquit, pater vester sum, vbi est amor meus? Sic facile est dicere: Pater noster, qui es in cælis,&c. sed non satis est,&c.

Mala. 1.

Si Deus Pater vester esset diligeretis me.]

Nihil verius. Aequalia enim sunt Deũ Patrem habere, & Filium Dei diligere. Omnes enim Filij Dei inuicem diligũt, vtpote habentes vnum adoptionis spiritum. Siquidem nec aliter Filij Dei esse possent, nisi habendo dilectionem ad inuicem. Amplius autem & incomparabiliter illum vnum & vnicum proprium & consubstantialem Dei Filium omnes diligunt, vtpote per quem eundem adoptionis spiritum accipere meruerunt, quia quod solus erat per naturam, hoc multis fratribus concesit ex gratia, vt Filij Dei nominentur, & sint. Nemo igitur verè potest gloriari de Deo, nisi in Christum credat, eumque diligat. Frustra igit Turcæ, Iudæi, Hypocritæ,&c. vnũ Deum creatorem, vt aiunt, cæli & terræ colunt: Propterea, quòd non per Christum colant, nec videãt nec audiãt Christum. Per solum enim Christum potest penetrari ad Deum, per solum ipsum potest audiri Deus, quoniam ipse est vox Dei, via, veritas, sapientia, & omnium bonorum thesaurus.

Rom. 8. 1. Ioan. 5
1. Ioan. 3
Ioan. 14

Ego enim à Deo processi & veni,&c.]

Causam addit, propter quam iure debeat diligi. Processi, inquit, generatione æterna & ineffabili, secundum diuinitatem, qua Deus ex Deo, omnipotens ex omnipotente, æternus de æterno genitus sum. Veni autem secundum assumtam humanitatem in hunc mundum. Procedere igitur ex Deo, diuinitatis est. Venire autem humanitatis, atque hæc sunt propter quæ iure diligi debet Christus.

Quare loquelam meam non agnoscitis?]

Ne videretur ex arrogantia dixisse: Ego à Deo processi, iterum ad doctrinam suã appellat, quasi diceret: Si ex loquela cognoscitis, ex qua natione quisq; est, cur non & meam loquelam attenditis? Si Deum creditis veracem, beneficum, salutiferum, amicum pijs, inimicum impijs, cur non in me quoque agnoscitis mores & ingenium Patris? quandoquidem in dictis factisque meis, nihil conspiciatis ab hisce rebus degenerans. Obserua, quòd nedum vita, sed & loquela Christiani talis debet esse, vt inde agnosci posit, quòd sit Filius Dei.

Quia non potestis audire sermonem meum.]

Tanti mali causa nulla alia est, quàm quòd cor vestrum vsqueadeò liuore & inuidia intabuit, vt nec æquo animo audire posit sermonem meum. Alioqui vel ipsa lex vestra signum dat, quo cognoscere possetis, num verus vel falsus Propheta sim. Si nõ euenerit, quòd Propheta prædixit, in nomine Domini, ait Moyses, hoc Dominus non est locutus, &c. Obserua, quid faciat liuor & odium. Non enim potest veritatem audire. Obserua, quòd eadem verba Christi, quæ pijs summè consolatoria sunt, impijs intolerabilia sint. Verba enim sapientum sunt, quasi stimuli & claui,&c.

Deut. 18
Eccle. 12

Vos ex Patre Diabolo estis.]

Hactenus mansuetè & cum summa misericordia aduersarijs respõdit. Nunc vt sciant eum nedum misericordiam diligere, sed & iudicium, seuerè eos alloquitur. Hinc est, quòd in scripturis & agnus & leo dicitur: Agnus propter mansuetudinem, quam prima facie omnibus ostendit: Leo autem propter iudicium, quo in obstinatos vtitur. Interim tamẽ videmus etiam in media ira eius misericordiam. Sicut olim Abacuc prædixit: Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Poterat re ipsa eos punire, sed verbis contentus est. Deinde quamuis verba durè sonent, tamẽ eius intentio bona fuit: non enim vt eos in desperationem adigeret hæc dixit, sed vt territi conuerterentur. Ira enĩ in indignatione eius, sed vita in volũtate eius. Quòd autem hic dicit: [Vos ex patre Diabolo estis] non de natura intelligendum est, quasi Diabolus fecerit vel creauerit impios, quemadmodũ Manichæus finxit duo principia, vnum bonum, alterum malum. Fides nostra nescit nisi vnum creatorem omnium visibilium & inuisibilium. Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et omnia propter semetipsum creauit altissimus, etiam impium ad diem malum.

Psal. 32.
Abac. 3.
Psal. 29
Rom. 11
Prou. 16

Natu

Naturam (inquam) fecit Deus, quæ in se bona est, non autem peccatum, quod accidens est, & inuidia Diaboli intrauit in orbem terrarum. Dicuntur autem Iudæi, imò omnes impij, & qui per Christum regenerati non sunt, esse ex patre Diabolo. Primò, quia amissa Dei similitudine, Diabolo similes facti sunt, & quoad peccatum, & quoad pœnam: Secundò, quia instinctus Diaboli sequuntur, eumque imitantur. Solet autem scriptura ex imitatione & similitudine filios appellare. Sic Ezechiel ad Iudæam: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Tertiò, quia cum ipso & ab ipso hæreditabunt æterna mala. Quartò, quia sub dominio & potestate eius sunt, Paulo teste: Deus, inquit, huius sæculi excæcat corda infidelium. Et iterum: Princeps aëris huius operatur in filijs diffidentiæ. Et iterum dicit, Christum nos eripuisse de potestate tenebrarum, imò in baptismo testamur, regnare Satanam in his, qui non credunt, cùm imperamus ei, dicentes: Exi immunde spiritus. Et infrà dicit Satanam principem mũdi. Iam vide, quò deuenerit homo propter peccatum. Creatus erat ad imaginem Dei, hæres omniũ bonorũ Dei futurus erat. Deniq; Deus ipse pater eius esse volebat. Quid autem felicius huiusmodi creatura esse potuisset? Verùm peccante homine, omnia in diuersum abierunt: Qui ad Dei similitudinem formabatur, iumentis similis factus est, imò ipsi Diabolo. Deinde, qui Deum Patrem habebat, nunc Diabolum habet. Postremò, qui omniũ Dei bonorũ hæres designatus erat, omnium malorum cum Diabolo factus est particeps. Nec ad pristinam dignitatem vnquam peruenire potest, nisi per Christũ: Si filius, inquit, vos liberauerit, verè liberi eritis. Omnes igitur homines, qui Christum ignorant, vel in eum non credunt, subiacent huic sententiæ: [Vos ex patre Diabolo estis.] Hoc igitur vel vnum verbum nos ad Christum adducere, imò cogere deberet.

Sapie. 2. Ezec. 16. 2. Co. 4. Ephe. 2. Colos. 1. Ioan. 16. Psal. 48. Ioan. 8.

Et desideria patris vestri vultis facere.]

Hoc verbo discernit reprobos ab electis. Nam & electi, quatenus ex Adam prodeunt, filij Diaboli sunt & sub eius potestate, sed inuiti & repugnantes, semper cupiũt liberari, & cùm Paulo dicunt: Infelix ego homo, quis me liberabit? &c. Impij autem & reprobi nedum sub potestate Diaboli sunt, sed etiam eum imitantur, ac factis exprimunt. Signanter autem dicit: [Desideria patris vestri:] hoc enim plus est, quàm si dixisset, Opera eius imitamini. Quamuis enim Diabolus multa mala fecerit & faciat, maiora tamen cupit & desiderat, si permitteretur. Arrogantia enim, imò malitia eius, plusquam fortitudo eius. Sic impij mali quidem sunt ad extra, sed multò peiores in corde. Hinc est, quòd iustè æterna pœna puniuntur, quamuis enim peccatum sit temporale, tamen perpetuò vellent peccare, si possent.

Rom. 7. Esai. 16.

Ille erat homicida ab initio.]

Hic incipit Diaboli cõditiones describere, vt auditores eò fortius tã impium patrem, imò tyrannum, fugiant. Duo autem ei attribuit, mendacium & homicidium. Mendacio enim blasphemat Deũ, homicidio occidit genus humanum. Et qualis ipse est, talia etiam operatur in cordibus eorum, qui non sunt Christi. Facit enim vt mendaces sint, id est, contemptores Dei, confidentes sibijpsis. Item facit, vt sint homicidæ, hoc est, vt se saluos velint, etiam si omnia alia pereant. En hoc est regnum Satanæ, cui miseri tanta securitate fructificamus. Quid autẽ boni sperandum est, vbi nihil nisi mendacium & homicidiũ est? Econtra in regno Christi potissimum regnant veritas & charitas. Et quid mali esse potest, vbi hæc duo regnant? Ex his facilè conijcere potes, an ad regnum Christi vel Diaboli pertineas. Obserua autem, quòd Diabolum non simpliciter dicit occisorem, sed homicidã: nec ab heri & nudiustertius, sed ab initio, vt videamus, quid ab ipso nobis expectandum sit. Quòd autem addit ab initio eum fuisse homicidam, non sic intelligas, Diabolum à Deo malum esse conditum, id quod quidam affirmarunt. Nam ex scripturis palam probari potest, Diabolum in principio fuisse bonum. Dicit enim Dauid de Deo: Omnia in sapientia fecisti. Atqui diuinæ sapientiæ est bona producere. Ideo dicitur: Vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant valde bona

Psal. 103.

bona. Deinde Christus ipse dicit: Videbam Satanam tanquam fulgur de cælo cadentem. Fuit igitur aliquando in cælo, qui inde tanquam fulgur cecidit. Atqui in cælo malitia locum non habet: Non enim intrabit illuc quicquam coinquinatum. Manifestius autem in Ezechiele, sub typo principis Tyri, bona Diaboli natura in principio describitur: Tu, inquit, signaculū similitudinis Dei, plenus decore, &c. perfectus in vijs tuis à die creationis tuæ, donec inuenta est in te iniquitas, &cæ. Et quid opus multa adducere, cùm Christus infrà statim de ipso addit: In veritate nō stetit. Quo verbo nimirū manifestè innuitur, eū aliquando in veritate fuisse, sed nō perseuerasse. Intelligendū igitur est verbū hoc vel ab initio peccati, vel ab initio creationis humanæ, & pductionis mūdi corporei, eū fuisse homicidam. Potest autem intelligi primùm de Christo. Homicida fuit Diabolus ab initio, hoc est, quòd vos nunc me quæritis interficere, hoc Diabolus semper iam inde à principio quæsiuit. Semper enim insidiatus est Filio Dei, & calcaneo eius, imò propter ipsum omnes electos persecutus est. Vel potest intelligi de homine, què Diabolus sua suggestione spiritualiter occidit, & à Deo separauit. Occidit autem hominem non ferro accinctus, sed mendaci & lethifera persuasione. Vnde consequitur, quòd omnis qui alicui homini malum persuadet pestifera lingua, homicida corā Deo est. Hinc Dauid: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorū gladius acutus. Deinde, Diabolus animam tantùm hominis spiritualiter occidit, nō corpus: & tamen dicitur homicida. Vnde consequitur, quòd coram Deo nō solum homicida est, qui corpus occidit, sed qui animam malis exemplis vel verbis inficit: imò, qui seipsum sponte in peccatum conijcit, animam suam occidit. Postremo Diabolus odio contra hominem permotus, eum decepit. Vnde consequitur, quòd odium in corde corā Deo homicidium reputatur. Hinc Ioannes: Qui odit fratrem suum, homicida est. Ob hanc enim causam Diabolus hic homicida dicitur.

[Margin: Genes. 1. Luc. 10. Apoc. 21 Ezec. 28 Genes. 3 Ibidem. Psal. 55. 1. Ioan. 3]

In veritate non stetit.]

Primò, quia Filium Dei, verbum Dei quod veritas est, non dilexit. Stare enim in veritate, idem est quod veritatem amare: Stare in Christo, est Christum amare. Secūdò in veritate non stetit, his quæ habuit non contentus, maiora vanè præsumpsit. Ascendam, inquit in cælum, similis ero altissimo. In veritate stare, est seipsum agnoscere vt creaturam, & omnia quæ habet, non sibi, sed Deo asscribere, nec maiora vanè iactare. Tertiò in veritate non stetit, qua scilicet creatus & optimis bonis excultus erat, sed lapsus est in mēdacium, & miseriam. Hinc Petrus: Deus, inquit, Angelis qui peccauerant non pepercit, sed catenis nodis in Tartarum præcipitatos tradidit, seruatos in iudiciū. Hinc & Esaias: Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Quartò in veritate non stetit, quia vera bona, hoc est, Deum ipsum cōtempsit, & falsa bona, honorem scilicet, quæsiuit. Qui enim vera bona contemnit, & falsa vel imaginaria amplectitur, qualia sunt omnia temporalia, is in veritate non manet. Hinc Dauid: Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mēdacium? Et Salomō: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Sicut autem Diabolus in veritate non stetit, sic & effecit, vt homo in veritate non persisteret, sed in mendacium & miseriam ipse quoq; rueret. Et adhuc facit, vt filij sui in veritate non persistant. Obserua, si tam nobiles creaturæ, quales fuerunt primus Angelus & primus homo, in veritate nō persiterunt, sed lapsi sunt, quid de viribus nostris præsumendum est? Qui igitur stat, videat ne cadat.

[Margin: Esai. 14. 2. Pet. 2. Esai. 14. Psal. 4. Eccles. 1. 1. Co. 10]

Quia veritas in eo non est.]

Amissa semel veritate, iam nihil nisi mendacium est & loquitur. Primū siquidem eius verbum, quod in scripturis legimus, nec est nec erit vnquam, scilicet quod dixit: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Quis enim in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filijs Dei? Secundum nihilominus verbum, quod dixit: Eritis sicut dij, nec est nec erit. Quis enim sicut Dominus noster, qui in altis habitat? Imò mendacium est, etiam si eueniat quippiam eorum, quæ esse vel

[Margin: Esai. 14. Psal. 88. Genes. 3 Psal. 112.]

futura esse dixerit: Nihil enim corde simplici, nihil omnino loquitur absque intentione fallendi. Sic ad Christum verè quidem dicebat: Angelis suis mandauit de te, &c. sed fallere intendebat. Obseruet hæc qui Dæmones consulunt, & à diuinatoribus veritatem inquirunt.

Matt. 4

Cùm mendacium loquitur, ex proprio loquitur.]

Ex proprio, inquit, id est, ex proprio corde confingit. Et ita mendax est, vt & mendacij pater sit, id est, author & inuentor. A nullo enim mendacium audiuit, sed apud seipsum confinxit. Superbia namque tumens, maluit refuga fieri pater mendacij, quàm apud altissimum Patrem, filius & amator veritatis persistere inter filios Dei. Ex hoc verbo colligitur, quòd etiam homo, quandoquidem & ipse in veritate non stetit, ex seipso nihil nisi mẽdacium loquitur. Hinc Dauid. Omnis homo mendax. Ob id, vt Apostoli vera loqui possent, opus habuerunt spiritu veritatis, qui veritatem suggereret. Hinc Christus dicit: Non vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Et iterum: Ego dabo vobis os & sapientiam, &c. Hactenus igitur breuiter quidem, sed manifestissimè conditiones Diaboli expressit.

Psal. 115.

Mat. 10. Lucæ. 21

Ego autem si veritatem dico, non creditis.]

Christus hic exemplo medici, postquam morbum & grauitatem illius Iudæis expressit, nunc toto studio laborat eos à morbo reuocare, ne pereant. Primò autem quasi aspera quædã medicamenta putrido vulneri admouens, quæ totam eius saniem & putredinem exedant, acriorib9 interrogationibus eos aggreditur. Sicut autem Esaias admiratur populi ingratitudinem & cæcitatem, cùm dicit: Audite cæli, &c. Filios enutriui & educaui, &c. Item Hieremias, cùm dicit. Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ loquuntur mendacium, &c. Sic Christus hic admiratur eorum cæcitatem, quasi diceret: An nõ insignis cæcitas in vobis est? Per me factus est homo, per Diabolum autem deceptus, & tamen plus illi adhæret quàm mihi: Ego veni saluare, ille homicida est, circuit quærens quem deuoret: Ego veritatem dico, ille mendacium: Ego vera bona promitto, ille tantùm falsa: & tamen plures inuenit qui ei credant, quàm ego qui mihi adhæreant. Quid autem isto peruersius, quid tali oculo nequius? Sed ne mireris. Quid enim mirum, si veritati non credant, qui ex Diabolo patre sunt? Generationis autẽ Diabolicæ proprium est, vt commutet veritatem Dei in mendacium, dicendo malum bonum, & bonum malũ: lucẽ tenebras, & econtra, &c.

Esaiæ. 1.

Hiere. 5

Roma. 1

Esaiæ. 5

Quis ex vobis arguet me de peccato?]

In Michæa dicitur: Iudiciũ Deo cum habitatoribus terræ: Popule meus, quid feci tibi? Responde. Sic Christus hic iudicio contendit cum Iudæis, quasi diceret: Nihil potestis vestræ incredulitati prætexere. Nam primùm doctrina mea vera est & irreprehẽsibilis, nec à quoquam refelli potest. Deinde, vita mea est inculpabilis, nec à quoquam peccati accusari possum. Doceo veraciter, viuo sanctè. Quòd verbis doceo, factis præsto. Sic verè in iudicio nulla nobis remanebit excusatio. Habes ex hoc verbo, quòd etiam sanctitas vitæ facit ad probationem doctrinæ. Tria enim sunt, quæ doctrinam probant. Sũma & certissima regula probandi doctrinam, est scriptura sacra, ita vt præceptum sit, ne quis omnino audiatur Propheta, si quid docuerit cõtra scripturam, etiam si miraculis clareat. Et addit talibus miraculis à Deo tentari populum: Post scripturam, miracula probant doctrinam. Hinc Christus sæpè ad miracula nos dirigit: Si mihi, inquit, non creditis, operibus credite. Postremò, etiam vita docentis probat doctrinam. In Christo autem omnia hæc conspiciuntur. Deinde, hoc verbum etiam summè nos consolatur, quia enim ne aduersarij quidem Christum peccati arguere potuerunt, sed totus à peccatis liber fuit, potuit verè mediatorem, imò summum sacerdotem agere inter nos & Deum, nosque à peccatis mundare & Deo reconciliare, quod facere non potuisset, si & ipse peccatis obnoxius fuisset. Ob eam enim causam sacerdotes Leuitici hominem perfectè non potuerunt Deo reconciliare, quia & ipsi erant peccatores, & necesse habebant, sicut pro populi, sic & pro proprijs

Mich. 6

Deut. 13

Ioan. 10

Hebr. 7

priis delictis orare & offerre: Christus autem verè pontifex est, sanctus, innocens, impollutus, &cæt. Ideo per semetipsum audet ad Deum accedere, &c. (Hebr. 7.) Postremò, docemur hic exemplo Christi, qualis debeat esse vita Christianorum, nempe irreprehensibilis & sine crimine. Sine peccato quidem esse non possumus: nam reliquiæ peccati etiam nunc in nobis manent, & subinde repullulant. Verùm sine crimine debemus viuere coram mundo. Hinc Paulus: Auaritia autem & immunditia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. (Ephes. 5) Ideo præcipit, vt abstineamus ab omni fratre inordinatè ambulante, imò ne cum huiusmodi cibum sumamus. (2 Thes. 3, 1. Cor. 5, 1. Tim. 3, 2. Co. 4) Maximè autem Apostolos, Prædicatores & Episcopos decet esse irreprehensibiles. Hinc Paulus de seipso: Habentes, inquit, hanc administrationem, abdicamus occulta dedecoris, & cæt. commendantes nos ad omnem conscientiam hominum in conspectu Dei. Ad hoc quidam etiam illud applicant: Excutite puluerem pedum, hoc est, etiam leuia peccata, sine quibus vita hæc transigi non potest, à Prædicatore vitanda sunt, quemadmodum Salomon ait: (Mat. 10) Omni tempore vestimenta tua sint candida. (Eccle. 9.)

Si veritatem dico, quare non creditis?]

Veritas, quemadmodum & lux per seipsam amabilis est (nisi fortè ægris oculis odiosa sit) dirigit enim: Et maximè veritas diuina, quæ ad Deum nos dirigit. Hinc Dauid precatur: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, &cæt. (Psal. 42) Sicut igitur leuitatis est, citò credere, sic magnæ cæcitatis signum est, veritati non credere. Ideo dicit: [Si veritatem dico, quare non creditis?] quasi diceret: Si durum est Diabolum habere patrem, & mendacio ludificari, cur mihi & veritatem dicenti, & adoptionem Filiorum Dei promittenti, non creditis? Non potestis à mendacio liberari, nisi per veritatem: Non potestis à iugo Diaboli eripi, nisi per Filium Dei. Offertur vobis vltrò veritas, cur eam spernitis? Dixi me esse Filiū Dei, idq; miraculis comprobaui. Quis igitur vos fascinauit, non credere veritati? (Gala. 3.)

Qui ex Deo est, verba Dei audit, &c.]

Rationem ponit, cur non credant, & verissima ratio est. Sanè, si rerum naturam attendimus, omnia ex Deo sunt, quia ab eo ortum habent & existunt. Ex ipso enim & per ipsum omnia. (Rom. 11) Si verò spiritualem natiuitatem attendimus, qua Filij Dei gignuntur, hi soli ex Deo sunt, qui per Christum ex aqua & Spiritu sancto regenerati sunt, Item, hi soli ex Deo sunt, qui ex electione sunt. (Ioan. 3) Item, hi soli ex Deo sunt, qui ex prima benedictione sunt, quam accepit homo ante peccatum. Virtute enim eius benedictionis tantùm electi nati fuissent, si homo nō peccasset. (Genes. 1) Post peccatum autem, dictum est mulieri: Multiplicabo conceptus tuos. Hinc igitur & mali ceperunt nasci. (Genes. 3) Sed hi non ex Deo, nō ex prima benedictione, sed ex maledictione sunt, ideo non audiunt verbum Dei. Qui autem ex electione & benedictione sunt, hi audiūt. Hinc Ioannes: Amicus (inquit) sponsi audit vocem sponsi, & gaudet, &cæ. (Ioan. 3.) Sic sponsa: Sonet, inquit, vox tua in auribus meis. (Canti. 2.) Et Dauid: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Item, In corde meo abscondi eloquia tua. Et iterum: Bonum mihi lex oris tui, &cæ. (Psal. 118.) Audiunt autem, qui ex Deo sunt verba Dei, non solùm auribus corporis, sed & mentis affectu, & executione operis. Qui enim tantùm externis auribus audiunt, nec ea menti infigunt, vel ad opus accommodant, verba Dei audire dicendi non sunt, nec fructum aliquem referūt. Quemadmodum semen, quod secus viam cadit, non fert fructum: quia aut conculcatur, aut volucres comedunt illud. (Lucæ. 8.) Hinc Paulus: Non auditores legis, iusti sunt apud Deū, sed factores. (Roma. 2) Et Iacobus: Estote factores verbi, & non auditores tantùm, &c. (Iacob. 1) Seruus enim sciens voluntatem Domini, & non faciens, vapulabit multis. (Lucæ. 12.)

Propterea vos non auditis, quia nō estis, &c.]

Durissima sententia, quæ nedum Iudæos damnat, sed etiam plures è Christianis. Si ex Deo non sunt, qui verbum Dei non audiunt, quis non videt, quàm pauci sunt electi, tametsi multi, imò omnes vocati sint. (Mat. 20) Attendat igitur

quilibet conscientiam suam, quomodo affectus sit erga verbum Dei, & videbit num ex Deo sit vel non.

Nonne bene dicimus, quòd Samaritanus, &c.]

Iracundi & præcipitis animi indiciũ est, correptionem mansuetè & leniter illatam non ferre, sed ilico in conuitia & contumelias erumpere, & cùm vera non assint, quæ rectè obijci possint, etiam falsa confingere, quæ alteri impingat, quemadmodum Iudæi hic faciunt. Samaritanum autem Christum nominant, vel quia apud Samaritanos olim ad tempus manserat, vel quòd Samaritanos aliquando Iudæis præferebat, vt in parabola de eo, qui descendit ab Hierusalem in Hiericho: Vel quia putabant eum transgressorem legis, & à Moyse defecisse, quemadmodum Samaritanos. Dæmonium autem habere eum insimulant, tum quia opera eius, vt alibi principi dæmoniorũ asscribebant: vel ideo, quòd secreta cordis eorum sæpè manifestauerat, quod putabãt ex Diabolo esse. Summa, hoc vno verbo & doctrinam & vitam Christi calumniãtur, Doctrinam, cùm dicunt, eum dæmonium habere: Vitam, cùm dicunt, eum Samaritanum, per hoc significatum est, & vitam & doctrinam piorum semper calumnijs impiorum patere, ne nullam videãtur suæ incredulitatis causam habere. Si enim patrẽfamiliàs Beelzebub vocauerunt, quantò magis domesticos eius! Attende igitur, quantam à peccatoribus sustinuit contradictionem Filius Dei, ne tu deficias, si tale quid etiam tibi contingat.

Ioan. 4.

Luc. 10.

Lucæ. 11

Mat. 10
Heb. 12.

Ego dæmonium non habeo.]

Hic vides verè dixisse Petrum de Christo: Cùm malediceretur, non maledicebat, &cæ. Accepit enim grauem ab æmulis calumniam, & falsò illatam, quam tamen verè in eos retorquere potuisset: Verùm à contumelijs etiam veris temperauit, & mansuetissimè respondit, hac dulci verborum mansuetudine eos ad lenitatem animi reducere curans. Responsio enim mollis frangit iram, &c. Et iterum: Verbum dulce multiplicat amicos. Non autem negat se Samaritanũ esse. Primò quia parum refert, Iudæus quis sit an Gentilis. Corã Deo enim neque circuncisio, neque præputium aliquid est, sed obseruatio mandatorum Dei. Secundò, quia Christus secundum spiritualem sensum verè Samaritanus, id est, custos est. Ipse enim custodit omnes diligentes se: Et custodit animas sanctorum suorum, &c. Nisi enim ipse custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Præterea etiã ideo non respondet ad obiectum vitæ crimen, vt exemplo suo nos doceret, nec nobis magnopere desudandum esse in defendenda à calumnijs vitæ nostræ innocentia, ne magis inanis gloriæ cupidi, quàm innocentiæ & veritatis defensores videamur. Respondet autem Christus ad crimen doctrinæ suæ obiectum: omnibus enim modis asserẽda est doctrinæ sua veritas & authoritas. Hoc enim non nostræ, sed Dei gloriæ refert, quam adserere oportet omnibus etiam incommodis nostris. Docemur hic, quæ ad Deum pertinent, vindicare nos debere cum multa diligẽtia: quæ verò ad nos spectant probra despicere. Contrarium huius facit mundus, &c.

1. Pet. 2.

Prou. 15
Eccle. 6.
Gala. 5.

Psal. 144
Psal. 126

Samaritanus

Sed honorifico patrem meum.]

Probat se dæmonium nõ habere, ex eo, quòd in omnibus gloriam Dei quærit, & munus à Deo iniunctum in gloriam Dei exequitur, semperque hoc agit & vbique, vt solus Deus glorificetur. Ideo ad passionem iturus, verè dicere potuit: Ego te clarificaui super terram, &c. Hæc autem duo contraria sunt, dæmoniũ habere, & Deũ honorificare. Nam dæmon Deum glorificare non potest, nec aliud obstat ei ad salutem, &c.

Ioan. 17

Vos autem inhonorastis me.]

Ostendit se optime sentire eorum contumelias, quamuis tunc non eas puniret. Sic omnia peccata nostra videt & sentit Deus, etiamsi non statim puniat: Suo autem tẽpore statuet ea nobis ob oculos. Emphasim autem habent hæc duo verba: [Vos, & Me.] Quis tantam impietatem in Israel quæsijsset, vt cùm omnes alij Christum honorificent, ipsi soli blasphement, quem primi omnium suscipere debuerant. Hoc idem verbum etiam in nos competit. Iustè enim de nobis conqueri potest: [Vos inhonorastis me.]

Psal. 49

Ego gloriam meam non quæro.]

Hoc addit, ne Iudæi putarent ex ambitione eum dixisse: Quis me arguet de peccato? Item, ne putarent eum iniurijs offensum, vindictam ab ipsis expetere. Ipse enim nec gloriã ab hominibus quæsiuit, quemadmodum suprà dixit: Claritatem ab hominibus non accipio, nec vindictam exegit ab iniuriantibus, quin potiùs in cruce clamauit: Pater, dimitte illis, &c. In eundem modum Christianus non debet quærere suam gloriã, sed gloriam Dei, quod si facit, nec ipsi deerit gloria. Scriptum enim est: Qui glorificat me glorificabo eum. Quòd si hoc in præsenti sæculo non fiat, at certo glorificabit suos in cælo Deus.

Ioan. 5. Lucæ. 23. 1. Reg. 2.

Est qui quærat & iudicet.]

Deus Pater gloriam Christi quærit. Hinc in Daniele: Dedit illi gloriam, honorem, & regnum. Hinc & iudicium omne dedit Filio, vt omnes honorificẽt Filium, sicut honorificant Patrem. Idem etiam Deus iudicabit, & vlciscetur iniurias Christo illatas. Hinc ad Moysen dicitur: Qui Prophetam hunc (nempe Christum) non audierit, ego vltor existã. Hinc Christus in Psalmo orat: Iudica me Deus, & discerne causam meam &c. Item in Hieremia, Tibi reuelaui causam meã Dñe. Quòd si Deus gloriã piorũ quærit, nõ opus est, vt ipsi de gloria vel acquirenda vel defendenda solliciti sint. Et si Deus iniurias suorum vlciscitur, non opus est, vt seipsos vlciscantur: Qui tangit (inquit) vos, tangit pupillam oculi mei. Et: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Danie. 7. Ioan. 5. Deut. 18. Psal. 24. Hiere. 11. Zac. 2. Mat. 25.

Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum, &c.]

Quemadmodũ fidelis medicus, etiam si contumelijs ab ægroto afficiatur, non tamen cessat remedia apponere sanitatis, sic Christus hic, nihil motus tam insigni contumelia, persistit in eo quod ceperat, iterumque repetit id, quod in exordio dixerat. Quod enim hic dicit: Si quis sermonem meum, &cæ.] Idem est cum eo, quod supra dixit: Si manseritis in sermone meo, cognoscetis veritatem, &c. Signanter autem dicit: Mortem non videbit in æternum. Aliud enim est mori, & videre mortem. Moriuntur etiam sancti, secundum externum sensum, sed non vident mortem: eorum enim mors reuera somnus & obdormitio est. Mortẽ aũt vidẽt, qui desperãt & verbo vitæ carent. Est igitur hic locus probè notandus in consolationem eorum, quibus mors ob oculos ponitur. Nam si per fidem verbum Domini morti obtrudant, mox euanescet mors, vt nusquam videatur. Obserua autem, quòd non dicit, qui sermonem meum audierit, sed qui seruauerit: Non enim satis audire. Quemadmodum enim non auditores, sed factores legis iustificantur, sic hic non qui audit, sed qui seruat verba Christi, liberatur à morte. Duobus autem modis seruatur verbum Dei. Primò per fidem, deinde per externam impletionem. Obserua item, quòd cùm priùs ad secundam personam sermonem dirigens, dixerit: Si vos manseritis in sermone meo, &cæ. tertia nunc persona vti maluit dicens vniuersaliter: [Si quis sermonem meum seruauerit, &c.] Nec enim decebat, vt eis, quibus iam dixerat: Vos ex patre Diabolo estis, data sentẽtia de perditione illorum, conditionem iterum ingereret eisdem vitæ & salutis.

Luca. 8. Roma. 2

Hoc igitur verbo Christus planè præostendit, quod propter peruersitatem malorum, non solùm omitti non debet prædicatio, sed etiam augeri. Deinde docuit, vt & nos exemplo sui discamus, vincere in bono malum, iuxta illud Sapientis: Si esurierit inimicus tuus, ciba eum.

Roma. 12

Nunc cognouimus, quòd dæmonium habes.]

Ex hac Iudæorum responsione primò videmus naturam impij. Sicut enim accepta contumelia, bonus fit melior, sic accepto beneficio, malus fit peior. Neque id abs re. Diligentibus enim Deum omnia cooperãtur in bonum, etiam si mala sint. Odientes autem Deum, omnia etiam bona in malũ vertunt. Deinde vides hic, quàm verè dictum sit. Peruersi difficile corriguntur. Itemque, Nemo corrigere potest quem Deus despexerit. Impij enim semper proficiunt in peius. Postremò vides hic, naturam carnalis

Pro. 25. Roma. 8 Eccles. 1 Eccle. 7. 2. Tim. 3

hominis, qui nihil nisi carnalia cogitat: Nescit aliam vitam quàm carnalem, nec aliam mortem, quàm corporalem. Proinde, quicquid vel de vita vel de morte audit, tantùm carnaliter intelligit. Atqui scriptura apertè nobis duplicem mortem insinuat, quarum vna longè ab altera diuersa est. Est enim mors corporis, quæ est ipsius animæ ab ergastulo corporis dissolutio. Et hæc non tam mors, quàm obdormitio, transitus & migratio ex hac vita, atque depositio sarcinæ corporis dici debet. Eadem quoque non habet annexam rationem culpæ, cum omnibus hominibus, tam iustis quàm iniustis, sit communis lege naturæ & ineuitabili necessitate. Idcirco nequaquam formidanda est, imò hanc mortem sancti summis votis exoptauerunt. Hinc Dauid: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et Paulus: Cupio dissolui, &cæ. Altera verò mors est animæ, quæ est ipsius per culpam à Deo separatio in hac vita, & per gehennam ab eius regno, post huius vitæ decursum. Hæc est mors summè formidanda. De hac morte loquutus est Christus, cùm dixit: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem nõ videbit. Nihil igitur ad rem facit, quòd inferunt: Abraham mortuus est & Prophetæ. Mortui quidem sunt ea morte, quæ animam separat à corpore, sed non ea quæ animam separat à Deo. Hinc post eorum mortem corporalem dixisse legimus Deum: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Deus Iacob. Non autem est Deus mortuorum Deus, sed viuentium, ait Christus.

Psal. 119
Philip. 1
Exod. 3.
Matt. 22

Nunquid maior es patre nostro Abraham?]

Hoc cum stomacho & iracundia interrogant, rati magnum nefas esse, si se illo maiorem diceret, qui tamen & hominibus & Angelis maior est. Deinde repetunt, quòd supra dixerant. Abraham mortuus est, &cæ. Quo verbo planè se produnt carnales, & scripturæ sanctæ ignaros, imò contumeliosos in ipsum Abraham. Quæ enim maior contumelia, quàm eum mortuum dicere, cui Deus ipse testimonium dat, quòd viuat. Verùm impietas, vt seipsum defendat, nec Deo, nec sanctis parcit.

Quem teipsum facis?]

Cũ exprobratione & amaritudine hoc percuntãtur, quia supradicta Christi verba, per arrogantiam dicta iudicabant, quasi dicerent: Non est ferenda æquo animo tua superbia, qua teipsum vsque adeò tumidè effers.

Si ego glorifico meipsum, gloria mea, &c.]

Non amplius respondet ad calumniam. Satis enim probauit, se dæmonium habere non posse, ex eo, quòd in omnibus Patrem glorificabat. Solùm igitur ad hoc respondet, quod vltimo loco obiecerãt: Quẽ teipsum facis? Seipsum autem glorificat, qui alienæ gloriæ raptor, sibi asscribit quod non habet, nec sibi conuenit, quemadmodum Diabolus, qui dixit: Similis ero altissimo. Christus autem non seipsum glorificauit: imò cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit, factus obediens, &c. Est autem sensus verbi, quasi diceret: Quòd me maiorem facio Patriarchis, vanum & mẽdax videri posset, si ex me ipso inanis gloriæ cupiditate hoc fingerem, sed appello ad Patrem meum cælestem, qui me omnibus creaturis, nedum patriarchis, ante sæcula maiorem genuit, cuius ego ipsissimus Filius sum: Is, inquam, me glorificat. Expressit enim in me omnia sua bona, totamque suam substantiam in me effudit, vt sicut ipse est æternus, omnipotens, creator, sic & ego, &cæ. Obserua iterum, quòd Deus pios glorificat. Quia enim Deus per eos glorificatur, etiam ipse eos glorificat. Obserua item, quòd sola ea gloria, quam Deus dat, aliquid est, quam autem homo sibipsi vel mundus dat, nihil est: Hinc Paulus: Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.

Esai. 14
Philip. 2
Ioan. 14
2. Co. 10

Et non cognouistis eum.]

Iudæi, quamuis de Deo gloriabãtur, tamen verè non cognoscebant eum vt Patrem, quandoquidem Filium eius negabant. Nec cognoscebant eum vt Deũ, quia verbũ eius nõ timebant. Vel generaliter non nouistis Deum. Non enim cognoscitur

gnoscitur Deus, nisi in verbo. Verbum autem vos contemnitis,& persequimini. Vel, Non cognouistis eum, quia factis negatis. Sic de filijs Heli malè viuentibus dicit scriptura, quòd nesciebant Dominum. Et Paulus de quibusdam Christianis, quòd confitentur se nosse Deum, sed factis negant.

1.Reg.2 Tit.1

Ego autem scio eum,&c.]

Quia enim Filius eiusdem substantiæ & naturæ est cum Patre, & vnigenitum Patris verbum.Item, quia semper quæ placita sunt Deo facit, verè dicere potuit: Ego scio eum. Ne quis autem putet hoc per arrogantiam dictum, addit: Et sermonem eius seruo. In hoc enim scimus, quòd Deum cognouimus, si mandata eius seruamus.

1.Ioan.5

Abraham Pater vester exultauit, &c.]

Non ignorabat veritas, quicquid respondissent, vertendum esse in calumniam: attamen respondet non propter illos, sed propter nos, vt totus mundus illis non audientibus audiret. Nec in hoc contra scripturam fecit, quæ dicit: Vbi non est auditus, ne effundas sermonem, cùm nō tam propter illos qui eum persequebantur, quàm propter nos, qui credituri eramus, idem sermo fundere-tur. Vide autem, quàm modestè loquatur: Non, inquit, illum contemno, nec me ei præfero. Illud dico, quòd is idem Abrahā Pater vester exultauit, &c. Hoc igitur verbo latenter se indicauit, maiorem esse quàm Abraham. Qui enim beneficium largitur, maior est eo qui accipit. Deinde hoc verbo refellit, quòd dixerant: Abraham mortuus est. Neque enim Abraham, neque prophetæ mortui sunt. Visi quidem sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace, viuunt adhuc, & diem meum vident. Præterea hoc verbo magnam patris Abrahæ fidem Christus commendat. Quid enim est quod ait: Exultauit vt videret diem meum, nisi illud quod & nos in eodem patre fidei nostræ rectè miramur, nempe, quòd primus ad præceptum Dei longam & laboriosam sustinuit peregrinationem: sic tamen, non quasi tristitiam aut necessitatem, sed vt verè magnæ lætitiæ expectationem. Promiserat enim illi Deus nullum habenti filium, imò sterilem habenti vxorem, quòd in semine eius benedicerentur omnes Gentes. Nec statim accepit filium, per quem illud semen benedictionis, quod est Christus, sperare posset, sed priùs exijt nesciens quò iret, &c. Hanc igitur eius obedientiam, Christus nominat exultationem. Ex hoc igitur verbo planè constat, quòd omnes sancti veteris Testamenti, in futurum Christum respexerunt, atque in eo solo consolati sunt.

Eccle.32

Sapiē.3.

Gene.12

Vidit, & gauisus est.]

Vidit autem Abraham diem Christi. Primò, quum promissionem accepit de futuro Christo, dicente Domino: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ex hac promissione de Christo, vidit Abraham Christum, & gauisus est: quia risit in corde suo, & impletus est gaudio spiritus. Secundò vidit diem Christi, quum natus ei fuit Isaac. Is enim fuit diuinæ expectationis præmium, veracis Dei testimonium, posteritatis initium, generis fundamentum, salutis argumentum, nascituri Christi seminarium. Vnde & meritò Isaac, hoc est, à risu nomen accepit. Tertiò vidit diem Christi, cùm in figura summæ Trinitatis Angelos hospitio suscepit, quibus susceptis, sic tribus quasi vni locutus est. Quis autem explicare potest gaudium amici Dei, quo dilatabatur anima eius, cùm staret familiariter cum illo sub arbore, à cuius facie timidè abscondit se reus Adam sub arbore, & cibis suis eum pasceret, quem ille per cibi rapinam offenderat, suámque radicem vetus oliua reuirescere conspiceret, ad proferendum fructum, qui tandem vetiti ligni morsus expiaret. Quartò vidit diem Christi, cùm Isaac filium ad immolationem duceret. Sicut enim illic Isaac ligna, sic Christus crucem portauit. Et sicut viuus quidem permansit Isaac, aries autem immolatus, sic Christus, inquantum Deus, alienus fuit à passione, in sola autem humana natura & carne passus est. Hunc diem passionis Abraham præuidens, gauisus est, eò quod futurus esset in salutem mundi. Hoc igitur verbo subindicat, eos non esse veros Abrahæ filios, quia vnde ille gauisus est, inde hi insaniebant.

Gene.15

Gene.21

Gene.18

Genes.3

Gen.22

bant. Deinde colligitur ex hoc verbo, Christũ etiã antiquis illis prædicatum & ostensum fuisse, promissionibus scilicet & figuris. Christus enim heri & hodie, ipse & in sæcula.

Hebr. 13

Quinquaginta annos nōdū habes, &c.]

Iudæis non immeritò accommodari potest illud Psalmi: Oculos habent, & nō videbunt: Oculos quippe mentis habebant, quibus Christi diuinitatem vel ex signis & mirabilibus perpēdere facilè potuissent, verùm excæcauerat eos malitia eorum, idcirco diuinæ in ipso naturæ maiestatē nō attendentes, ad solam humanæ formæ figuram dirigebāt oculos, & illius ætatem annis humanæ durationis metiebantur. Non aduerterunt illud Michææ: Egressus eius ab initio, &c. Nec illud Dei Patris verbum: Ex vtero ante luciferum genui te. Nec illud verbum diuinæ sapientiæ, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequā quicquam faceret, &c. Cæterùm sicut Iudæis hic stulta & absurda, imò impossibilia videntur verba Christi, sic rationi humanæ stultissimæ videntur Dei promissiones, quomodo scilicet verbũ, quod mortale est, possit alijs vitā æternā largiri. Itē, quomodo Christus, quantũ extrinsecus apparet, morti obnoxius, possit à morte vindicare, &c.

Psal. 113. Sapiē. 2. Mich. 5. Psal. 109 Prou. 8.

Antequam Abraham fieret, ego sum.]

Non cessat illuminator hominũ Christus conniuentibus eorum oculis, & synceræ veritatis splendorem ferre non valentibus, suæ diuinitatis lucem ingerere, qua tandē percipiant, ipsum supra Abraham & omnem hominem existere & præexistere. Non autem dicit, Antequā fieret, ego eram, vel fui, sed [Ego sum.] Res siquidē corruptibiles sui ortus habēt principium, & tandē decurso sui temporis spatio tendunt ad exitium, ideo diuersorũ temporũ vicissim recipiunt denominationē. Diuinitas verò semper eadē & stabilis est, cuius nihil in præteritum defluit, aut in futurum accedit: ideo solius verbi præsentiā subsistendi exprimentis, denominationē admittit. Hinc ad Moysen dixit: Ego sum qui sum. Et itē: Qui est misit me ad vos. Deinde, quia Abraham creatura est, fieri dictus est. Filius autem Dei creaturæ rationem omnino refugit, proinde non fieri, sed esse asseritur. Hoc igitur verbo Christus manifestè se Deũ esse ostendit. Et quāuis sciret, illos ex hoc offendendos, tamē propter nos seipsum manifestauit. Summè enim necessarium est, scire quòd Christus sit Deus, vt suprà satis probatum est, &c. Deinde, hoc etiam verbo cōfirmat id, quod suprà dixerat: Si quis sermonem meũ seruauerit, mortē nō videbit. Quasi diceret, Hæc est ratio, quòd verbum meũ tantæ est efficaciæ, quia non est solũ vocale & volatile verbũ, sed est verbũ Dei, nec ego solùm sum homo de terra terrenus, sed etiā Filius Dei de cælo cælestis. Non possem quidē quēquā seruare, si solũ homo essem: seruo autem credentes, quia Deus sum.

Exod. 3.

Tulerunt lapides Iudæi, &c.]

Impij semper proficiunt in peius. Primò eum dæmoniacũ appellarunt: deinde vt insanum exibilarunt, nunc etiam vt blasphemum lapidare volunt. Hoc ipso autem facto confirmant, id quod Christus suprà dixerat: In peccato vestro moriemini. Pulchrè autem ad lapides currunt, lapidibus duriora habentes corda, & quem ratione non possunt, vi deijcere conantur. Hæc est enim natura impiorũ.

Sup. 8.

Iesus autē abscondit se, & exiuit, &c.]

Nihil amplius de diuinitate sua loquitur. Nouerat enim Dominus, non dicam crassæ multitudini, sed nec discipulis persuaderi potuisse, si se palam prædicasset Deũ & hominē, atque eundem simul & mortalē esse, iuxta corpus humanum, & immortalem, iuxta naturam diuinā, iuxta carnem natum in tempore hominem ex homine, iuxta diuinā autē virtutē ante omnia tempora semper fuisse Deum ex Deo. Hoc enim tam arcanum mysterium magis erat miraculis, morte, resurrectione, ascensione & Spiritus sancti missione, suo tempore persuadēdum mũdo, quàm ante tempus apertis verbis, non credituris ingerendum. Deinde, postquā se Deum expressis verbis ostendit, nunc ipso facto se declarat etiam hominem. Poterat quidem seipsum defendere, poterat facere miraculum, vt citra vllam offensionem lapides sustinuisset, vel in eiaculatores retorsisset. Imò potuisset,

4.Reg.1 isset eos perdere, quemadmodum Helias quinquagenarios: verùm extenuauit se Christus vsq; ad nostram infir- Lucæ.9 mitatem, & docuit omnia iusta & pia esse tentanda, ne tentetur Deus. Deinde, filius hominis non venit ad perdendas, sed seruandas animas hominum. Quãquam si rem ipsam expẽdimus, satis pœnarum ipsis intulit, quòd se ab eis abscondit, & è templo eorum exiuit. Hinc enim nihil non malorũ secutum est. Nec mirũ. Quid enim boni esse potest, vbi Deus se abscõ- Deut.32 dit? Vnde & per Moysen cõminatus est. Abscondam faciem meam ab eis. Quid enim est, quòd Iudæi vsque nunc longè sunt à salute, nisi quòd Iesus se abscondit ab eis? Et quid est, quòd & ciuitas & templum eorum corruit, quodque & festa & sacrificia eorum cessauerunt, nisi quòd Christus exiuit de templo eorũ? Sic enim Matt.23 eis prædixit: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Obserua autẽ quos Christus relinquat, nempe obstinatos. Reliquit autem nobis hic Christus memorabile exemplum, vt etiã cùm resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus. Vt enim subtractione ligni extinguitur ignis, ita absentia eius in quem quispiam ira inflammatur, sedatur & mitigatur efferuentis iræ incendium. Sanè, cùm affectus iræ immoderatus suo ruat impetu in multa facinora, necessariũ est, Iacob.1 vt hunc affectum intra rationis metas & leges cohibeamus. Sic monet Iacobus: Sit omnis homo velox ad audiendũ, &c. & tardus ad iram. Et Paulus: Sol nõ occidat super iracundiam vestram. Quo pacto autem iræ resistamus, Christus ipse suo exemplo nos instruxit. Primò enim lacessitus iniurijs, non reiecit in eos conuitia. Secundò insuper addidit beneficiũ, docẽdo. Tertiò, cùm videret se nihil proficere, recessit. Sic nobis faciendum, in primis vt iniurijs etiam falsò illatis lacessiti, aduersariorum etiam vera mala, quæ Rom.12 noscimus, taceamus, neq; pro contumelia, reddamus contumeliam. Sic Paulus docet: Nulli malum pro malo reddentes, &c. Deinde, vt iniuriantium nobis ani- Prou.25 mos exhibitione beneficiorum frangere, atque nobis beneuolentia deuincere annitamur. Sic docet Sapiens: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Demũ, cùm perspectum habemus, nec mitia verba commotos animos lenire posse (quæ tamen magnam habere solent sedandæ iræ efficaciã, cũ dicat Sapiens: Responsio mollis Prou.15 Eccl.6 frangit iram. Et rursum: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos) secedere ab iratis debemus, vt saltem absentia nostri æstuãtis animi paulatim residat indignatio. Exemplo enim Domini gloriosius est iram tacendo fugere, quàm loquendo superare. Vnde & Sapiẽs, Me- Prou.16 lior est patiens viro forti.

Caput Nonum.

Finita superiori disputatione, relinquens Christus Pharisæos mente cæcos, ad corpore cæcum diuertit. Primò, vt ostenderet, se & corporis & animæ cæcitatem tollere posse. Secundò, vt ostenderet ipso facto, quales homines requirat, nẽpe nõ rebelles, quales fuerunt Iudæi, de quibus superiori capite dictum est: sed eos, qui cæcitatẽ suã agnoscunt, ac medici monita diligenter exequuntur. Ideo autem post doctrinam statim transit ad miraculum, vt miraculo ceu sigillo, priorem doctrinã obsignet & confirmet. Deinde ideo miraculum facit, vt quos verbis mollire nõ poterat, saltẽ factis moueret. Præterea hoc diuino opere palam monstrauit, se nõ blasphemasse, quemadmodum ipsi iudicabant, sed verè dixisse: Antequam Abraham fieret, ego sum. Caput igitur hoc nonũ, primò priorẽ Christi doctrinam confirmat. Deinde docet etiam nos in aduersis fide constare certos, quòd nostra afflictio non nobis in perditionẽ, sed in gloriam Dei, & nostrã liberationem cessura sit.

Præteriẽs Iesus, vidit hominẽ cæcũ &c.

Ex hoc primo verbo, statim indicatur nobis iudiciũ Dei & misericordia. Vtrũq; Psa.100 enim Dauid Domino decantat. Quòd Iudæos præterit, imò vt suprà dictũ est, ab eis se abscondit, iudicium est: Quòd autem cæcũ videt, misericordia est. Eius enim videre, est misereri, Vt: Conuersus Dominus, respexit Petrũ: Sic in Exodo: Lucæ 22 Exod 3 Psal.79 Videns vidi afflictionẽ populi mei. Hinc Dauid præcatur: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Et iterũ: Ne auertas faciẽ tuam à

tuam à me,&c.Obserua, Quòd Christus eos præterit,qui vel eum non requirunt & accipiunt,vel ingrati sunt,sicut Iudæi. Eos autẽ videt,qui se pauperes agnoscũt, & parati sũt obedire.Per hoc autẽ,quod præteritis diuitibus cæcum vidit, & illic substitit,dãnauit iudiciũ mundi,qui tantùm videt ea,quæ excelsa sunt.Deus autẽ econtra: Excelsus Dominus humilia respicit. Deinde etiã exemplo suo docuit illud,quod in Thobia legimus: Ne auertas faciẽ tuã ab vllo paupere.Consolatur hic locus eos,quos mundus non respicit. Quid enim si mundus te non videt & curat,si Deus te videt & curat? Ideo autem circa cæcum substitit,vt discipulos in admirationem duceret,& occasionem præstaret interrogandi, quemadmodum & suprà de Samaritana dictum est.

Psal. 26 · Psal. 112 · Tob. 4. · Ioan. 4

Quis peccauit? hic an parentes eius?]

Hic vides iudiciũ rationis.Quia enim lex promittit bona bonis,& minatur tristia malis,ratio sic colligit:Hic affligitur, ergo peccator & à Deo reiectus est: Hic fortunatus est,ergo pius est.Et Deo charus sum,quia fortunatus sum, Itẽ Deus me odit,quia affligit.Et cũ videt palã malis omnia secunda esse, meliores autem affligi, dãnat iudicium Dei, negat Dei prouidentia res humanas regi.Hinc Salomon:Hoc pessimũ est inter omnia quæ fiunt sub sole,quia eadem cunctis eueniunt.Vnde & corda hominum implentur malitia & cõtẽptu,&c.In hãc sententiam etiã amici Iob argumentantur: Peccator es,ergo affligeris,&c.Obserua autẽ,quòd discipuli nequaquã præcipitant sententiam,nec temerè iudicant,id quod mundus solet,sed quærunt, & interrogant, id quod pij faciunt.Tria autẽ quærunt notatu dignissima.Primò sciebãt quòd propter peccatũ introierunt in mũdũ, maledictiones, infirmitates,plagæ, calamitates,adeoq; ipsa mors,cuius rei abundans testimoniũ est ipsa lex,quæ peccatoribus talia minatur.Iuxta hoc tamen videbant etiã iustos & sanctos frequenter talia passos,vt Abel,Iacob, Dauid,Iob, Thobiã &c.Meritò igitur quærũt,an afflictiones semper sint peccatorum supplicia. Secũdò,quia meminerũt languido ad probaticã piscinã sanato dictũ esse:Amplius noli peccare, ne deteriùs tibi quicq̃ cõtingat. Et alteri paralitico:Remittũtur tibi peccata ,arbitrati sunt etiã huic homini cæcitatem propter peccatũ accidisse,nõ tamen audebant ipsi homini paccatũ asscribere.Indignum enim videbatur, causam peccati in infantem nondũ natum reijcere, & qui nõdum quicquam nec mali nec boni fecisset.Quærunt igitur à Domino, an propter ipsius propria peccata hoc euenisset.Præterea, in primo præcepto dicit Deus, se visitaturum peccata patrũ in filios,in tertiã & quartam generationem,id quod passim exẽpla testantur.Sic enim Chanaam propter patrẽ suum maledictus est:sic Amalechitæ propter peccata patrum exterminati sunt: Sic Roboã propter peccatũ Salomonis partem regni perdidit.Idẽ contigit filijs Achab. Poterant igitur discipuli etiã hic arbitrari propter peccatũ aliquod parentũ, hũc cæcum esse natum. Verùm ex alia parte obstabat Propheta dicens: Non portabit filius iniquitatem patris,&cæ. Igitur tertiò etiam hoc à Christo quærunt, num parentibus asscribendum sit.

Deu.28. · Eccl.9 · Iob. 4 · Genes.3 · Leui.26 · Deut.28 · Ioan. 5. · Matt.9 · Exo.20 · Genes.9 · 1.Re.15 · 3.Re.11 · 4.Re.10 · Eze.18

Neque hic peccauit,neque parẽtes eius.]

Vno eodemq; breuissimo verbo respondet Christus ad quæstiones prædictas.Hócq; verbo palã pronuntiat, non omnes afflictiones, nec semper propter peccatorum merita cõtingere. Verũ quidem est,quod in prima quæstione allegatum est,nẽpe afflictiones è peccato prodijsse,eiusq; authoramenta esse. Interim tamen obseruandum, quod Deus habet duos in homines,quos affligit respectus. Alterum in peccata,alterũ in suam gloriam.Quòd si peccata respiciat & iniquitatis merita, nullum est adeo ingẽs supplicium, quo non meritò affligamur, omnes quotquot originem nostram ex Adamo ducimus: Si enim Deus iniquitatem obseruauerit,quis sustinebit? Si verò suam gloriam respiciat, affligit non propter peccatum,sed ad suam gloriam manifestandam: hoc modo, & in hunc finem etiam sancti affliguntur.Deinde verum est, quod in secũda quæstione allegatũ est,nẽpe aliquos propter sua ipsorũ peccata afflictos, sed non semper. Habet enim Deus & alias causas,propter quas homines affligit. Aliquos enim affligit ad probationem, quẽadmodũ videmus in Iob

Psal.130

Iob. 32. Tho. 12. in Iob & Thobia. Ideo Iob dicit: Probauit me Dominus quasi aurum, quod per ignem trãsit. Sic de Thobia dicitur: Quia acceptus eras, ideo necesse fuit, vt tentatio probaret te. Aliquos affligit propter virtutem spiritualiumque donorum custodiam, ne in superbiam eleuẽtur. Sic Paulus: Ne, inquit, magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis, &c. Alios affligit, vt virtus diuina manifestetur, sicut hunc cæcum & Lazarũ, de quo infrà dicetur. Aliquos affligit propter peccatum, vt per pœnã expientur, sicut paraliticum & sororem Moysi. Aliquos affligit, vt futura & æterna pœna in præsenti quodammodo inchoentur, vt Antiochum, Herodẽ, &c. Postremò etiã verum est, quod in tertia quæstione allegatum fuit, nempe, quòd aliqui propter parentũ peccata puniũtur: id quod suprà exemplis probatum est. Verũ hoc intelligendum est de temporali pœna, qua Deus peccata patrum interdum visitat vsque in quartam generationem, nõ autem intelligitur de spirituali & æterna pœna. De hac enim intelligitur illud Ezechielis: Filius non portabit iniquitatem patris, hoc est, non damnabitur pro eis, si non imitatus fuerit patris peccata: anima enim quæ peccauerit, ipsa morietur. Cæterũ, quòd Christus hic dicit: [Neque hic peccauit, neque parentes eius.] non simpliciter intelligendum est, quasi omnino non peccauerint. An non peccauit cæcus qui in peccatis conceptus est? Nõ enim iustificatur in conspectu Dei omnis viuens. An non & parentes peccauerunt, qui infrà increduli in Christum describuntur? Peccauerunt quidem vterque, sed cæcitas illa non ideo cõtigit, quia vel ipse peccauerit, vel parentes eius, sed pro gloria Dei. Docemur igitur hoc verbo, ne temerè propter externas afflictiones alios iudicemus peccatores, id quod mundus solet, quemadmodum videmus in amicis Iob, qui & ideo à Deo arguuntur: Non, inquit, estis rectum locuti, &c.

1. Co. 12. · Exo. 20 · Ezec. 18 · Psal. 50 · Psal. 142 · Iob. 42

Sed vt manifestentur opera Dei in eo.]

Hoc est, vt gloria Dei in illo declaretur. Dupliciter autẽ intelligi potest. Primò [Vt manifestentur opera Dei,] hoc est, vt Diuinitas mea in eo manifestetur, vel [Vt manifestẽtur opera Dei in eo] hoc est, vt Pater glorificetur. Sicut enim filij huius sæculi magnificis factis celebre sibi nomen & titulum acquirunt, sic Deus parat sibi gloriam, laudem, & titulos honestissimos ex afflictione, qua suos afficit. Cùm enim suos deijciat in extremam miseriam, & postea eripiat, hunc titulũ refert, quòd sit Deus liberator & adiutor in necessitatibus, qui est titulus magnificentissimus, & omnes homines ad Deũ inuocandum inuitans. Docet igitur hoc verbum, afflictiones non accidere nobis casu, sed Dei voluntate, vt per eas glorificetur. Atque hæc est verè afflictionum expositio. Non enim Deus ideo nos affligit vt perdat, sed vt ipse in nobis glorificetur. Quòd si hoc verbũ fide arripueris, præbebit tibi patientiam & consolationem in omni afflictione, quantũcunque graui. Sic afflixit Iosephum, vt liberando eum de carcere glorificaretur. Sic afflixit Israelitas in Aegypto, vt liberando eos ingentem sibi inter homines laudem pararet. Sic in afflicto Iob gloriam suam declarauit, nempe, quòd solus Deus sit verax, omnis autem homo mendax, & quòd sit Deus auxiliator in medijs infernis ignibus. Cõsequitur ex his, quod qui per impatientiam crucem à se reijcit, gloriam Dei reijcit.

Psal. 9 · Rom. 3

Me oportet operari opera Dei, donec dies est]

Ex occasione prædictæ quæstionis, latiùs discipulos instruit, vtiturque pulcherrimis verbis, quorum primũ nos docet, Secundum monet, Tertiũ cõsolatur. Hoc igitur primo verbo causam assignat, cur iuxta cæcũ substiterit: Me, inquit, oportet circa huiusmodi miseros operari. Nemo enim alius potest: quo verbo planè indicat, se à Deo missum, non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum, vt suprà dixit. Quòd autẽ dicit: [Me oportet,] non intelligendũ quasi coactus & inuitus hæc faciat, quin potiùs summã animi prõptitudinem ad subueniendum miseris in se esse ostendit. Ipsi enim soli derelictus est pauper: Ipse orphanorum est adiutor. Signanter autem dicit: [Me oportet operari opera Dei.] Quòd si quæras, quæ sint Dei opera, attende quid Christus hic faciat. Primò docet discipulos. Secundò sanat cæcum. Consequitur igitur

Ioan. 3. · Psal. 9.

Igitur, quòd opera Dei sunt docere ignaros, succurrere miseris, imò homine interne & externe, temporaliter & æternaliter saluare. Atq; hic iterum vides, quòd Euangelium nobis Deum longè aliter proponit, quã lex. Lex indicat Dei opera esse, iudicare, dãnare, punire, &c. Christus autem hic ostendit, Dei opus esse, sanare, illuminare, docere, vnde & Patrem eum nominat. Quæ omnia eò tẽdunt, ne à Deo, sed ad Deum fugiamus. Addit autem: [Donec dies est.] Per diem intelligit tempus ministerij sui. Est enim totus dies negotijs perficiendis destinatus, vt Psalmista ait: Ortus est sol, & exit homo ad operationẽ suam, vsque ad vesperam. Ex hac ratione vocat Christus tempus ministerij sui diem, & cessationẽ à ministerio, noctem. Solẽt enim homines noctu à negotijs feriari. Est igitur sensus, Quia ministerium Euangelij mihi cõmissum est, tantisper docebo, & doctrinam miraculis obsignabo, dum ministerium meũ cõpleuero. Vel per diem intelligi potest totum tẽpus gratiæ, quod vna dies est, quã sol iustitiæ exortus fecit. De quo Dauid: Exortum est in tenebris lumẽ rectis, &c. Et Esaias: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnã &c. Tota hac die, hoc est, toto tempore gratiæ, à natiuitate scilicet Christi, vsq; ad finem mũdi, Christus operatur opera Dei. Nunquam enim non ad nos clamat: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiã vos. Docet igitur nos hoc verbum, primò, vt exemplo Christi nõ otiemur, sed cogitemus etiã nobis dictũ: [Me oportet operari.] Secundò, vt signanter operemur opera Dei. Ea autem sunt veræ pietatis & charitatis opera. Tertiò, vt nõ cessemus quãdiu dies est. Nõ cessant homines laborare q̃diu dies est, quãtò magis id in re salutis obseruandum est? Habemus diem gratiæ omnibus cõmunem, habet item quisq; diẽ suum, quemadmodum Christus de Iudæis dicit: In hac die tua, quæ ad pacẽ tibi, &c. Hic autem dies est totũ vitæ nostræ, quod hic viuimus, spatium, quo nobis mandatum est à Deo operari ea, quæ ad vitam æternam consequendã cõducũt. Operæpretium est igitur, Pauli monita audire, cùm dicit: Dũ tempus habemus, operemur bonũ. Itẽq; Sapientis: Ante mortem operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibũ. E iterum: Quæcunq; potest manus tua, instanter operare, &c.

Psal. 103 | Psal. 111 | Esaiæ 9 | Matt. 11. | Lucæ 19 | Galat. 6 | Eccl. 14. | Eccle. 9

Venit nox quãdo nemo potest operari.]

Hoc verbum primò refertur ad Christum, vt sit sensus: Breui veniet potestas tenebrarũ, & tunc à ministerio meo cessabo. Nemo eo tẽpore operabitur: Ego, vt abiectissimus & impotẽtissimus, cruci affigar, vos omnes scandalum patiemini. Per noctem igitur passionem suam intelligit. Vel per noctem intelligit finẽ temporis gratiæ, quasi diceret: Nunc tempus acceptabile & dies salutis est, in hoc tempore accepto exaudiui te, &c. Verũ non semper dies gratiæ erit, veniet etiam nox tempus scilicet iudicij & seueritatis. Verè horrenda nox, in qua nemo potest operari, quia tunc nullus supererit pœnitentiæ locus, nulla emendandæ vitæ commoditas, sed duntaxat recipiendi, quòd quisq; operatus fuerit: & metendi, quòd seminauerit hora. De illa nocte dicitur: In inferno quis confitebitur tibi? Et Ligatis manibus & pedibus proijcite eum in tenebras exteriores. Deniq;: Discedite à me maledicti in ignem æternũ, &c. Vel per noctem intelligitur ablatio Euangelij & verbi gratiæ, quod verè lux est, hominem ad bona opera dirigens. Ablato autem verbo, nõ possumus operari opera Dei. Hinc de Israelitis dicitur: Per verbum Domini mouebant castra. Itẽ Misit verbum suum, & sanauit eos. Itẽ, Quòd si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Monet igitur, vt Euangelio credamus, quandiu ipsum habere possumus: Veniet enim tempus, quando desiderabimus videre vnũ diem filij hominis, vel vnũ ab eo verbum audire, &c. Vel per noctem intelligi potest mors naturalis, quæ certò veniet, postq̃ nemo poterit operari. Amodo enim dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Tripliciter igitur nos terret verbum hoc. Primò in eo, quòd planè prædicit venturã noctẽ. Secũdò in eo quòd nõ exprimit tẽpus, quãdo veniat nox. Tertiò in eo, quòd dicit, neminem posse in ea nocte operari.

Esai. 49 | Psal. 6 | Matt. 25 | Mat. 25 | Num. 9 | Psal. 106 | Esaiæ 8 | Luc. 17 | Apo. 14

Quãdiu sum in mundo, lux sum mundi.]

Si de corporali eius præsentia intelligatur hoc verbum, verissimũ est, Quãdiu

diu enim corporaliter in mundo fuit, omnibus expositus fuit, vbique radios suæ lucis emisit. Nihilominus etiam verum est de spirituali eius præsentia, quæ fit per verbum, de qua præsentia alibi dicit: Ecce vobiscum sum, vsque ad consummationem sæculi. Plus enim verbo præsens est, quàm persona. Nam si audierimus & crediderimus verbum, plus nobiscum est, quàm cum Pilato & Caipha, qui eum oculis viderunt. Tantisper igitur lux & dies est, dum nobis verbũ fuerit præsens. Qui enim per fidem verbũ possidet, is lucem habet, qua potest per mortem, peccatum, & omnes maledictiones vsque ad iustitiam, vitam, & omnes cælestes benedictiones penetrare: Imò lucem habet, qua ad Deum accedere potest, qui tamen alioqui in nebula habitãs inaccessibilis est. Verbum igitur hoc pios consolatur in aduersis. Quamdiu enim verbum Dei habent, sciunt se habere lucem, qua omnia mala penetrare possunt.

Mat. 28

3. Reg. 8

Hæc cùm dixisset, exspuit in terrã, etc.]

Post internã illuminationẽ, quæ per doctrinam fit, transit ad externum opus Dei, quod est sanare & adiuuare. Vbi primò vides, quomodo Deus sua opera exequatur. Poterat Christus solo verbo cæcum sanare, sicut & alibi fecit. Poterat etiam nouos oculos cæco creare, sicut ab exordio hominẽ totum è nihilo creauit. Nihil tamen horum hic fecit, sed pluribus medijs vsus est: Lutum, inquit, fecit, &c. Hoc autem ideo fecit, vt nõ contemnamus media. Si enim solo verbo suo sine medijs omnia dedisset, iam omnia media contemneremus. Distribuit quidem Deus sua bona solius verbi virtute, interim autem adijcit verbo instrumenta, interim non adijcit, atque hoc agit nulla necessitate rerum coactus, sed pro mera sua voluntate. Primò, vt adijciendo media instrumenta doceat Deum non esse tentandum, sed medijs iustis à Domino nobis propositis esse vtendum. Secundò, vt non adijciendo media, doceat potestatem soli verbo suo asscribendã. Obserua autẽ, quòd Deus non vult nobis sua bona distribuere his medijs, quæ nos elegimus, sed quæ ipse elegit. Sic Naaman Syrus putabat sibi sanitatem conferendam per impositionẽ manus Helisæi, sed frustra. Aliud medium Deo placebat: Vade, inquit, lauare in Iordane septies, &c. Obserua item, quòd Deus plærũque dona sua distribuit per talia media, quæ in speciẽ videntur humilia, vt hic non per medicinam aliquam, sed per lutum dedit cæco visum. Hoc autem ideo facit, Primò, vt nos humiliet. Secũdò, vt ostẽdat se æquè per humilia media posse auxiliari, vt per magna. Tertiò, ne medijs asscribamus virtutem: Vide autẽ, quibus medijs cæcũ sanauit. Primò exspuit, ad insinuandũ, quod virtus curatiua esset à diuinitate, quæ est caput Christi hominis tanquam à principali principio, & ab eius humanitate, tanquam ab instrumento. Saliua quippe fluit à Capite, & caput Christi Deus est, secundum Apostolum. Secundò lutũ fecit, quo docuit se esse creatorem, qui in principio vsus est luto ad hominis formationem. Non tamen aqua vtitur ad formationem luti, sed sputo, vt nihil asscribatur fonti, sed discas, quòd virtus oris eius oculos aperuit cæci nati. Tertiò liniuit lutum super oculos: contrario modo Deus sua opera exequitur. Lutũ etiã videntes excæcat. Dupliciter igitur iam homo ille cæcus erat, cui supra cæcitatẽ etiam lutum super oculos ponitur. Verùm hæc est natura Dei, sic incipit opera sua, vt vix credi possit, quòd aliquid sequatur. Deinde, quos illuminare vult, eos priùs excæcat, sicut quos glorificare vult eos prius humiliat. Hinc Paulus: Qui vult sapiẽs esse, stultus fiat, &c. Quartò, iubet lauare oculos, ne videretur cuiq̃ ex virtute terræ esse curatio. Longè autem eum mittit, vt eius fides interim exerceretur. Signanter autem mittit ad Siloa, quod interpretatur missus. Vnus est enim vnicè missus à Patre, qui solus illuminat mentes hominum. Fons enim iste Christum repræsentabat, qui nunc quoque in scripturis arcanis latitans, aperit oculos cæcorum, si modo suam agnouerint cæcitatem. Huius fontis etiam Esaias mentionem facit, queriturque eius aquas fuisse contemptas, non quòd ex illis aquis quisquam salutem sit consequutus, sed quòd diuinæ scripturæ typum gerant. Quæ cum absque strepitu mũdanæ eloquentiæ, placidè leniterque fluant, tamen quoniam ex abstrusis diuinæ sapientiæ cauernis scatent, cælestem vim ha-

Luc. 18.

4. Re. 5

1. Cor. 11

1. Cor. 3

Ioan. 8.

bent depellendi, quamuis inueteratam humanæ mentis cæcitatem, & eos oculos aperiēdi, quibus videtur Deus, quem vidisse felicitas est.

Ioan. 17

Abijt, lauit, & venit videns.]

Hæc verba insignē cæci fidē indicant. Non enim contradixit verbis Domini, neque cogitauit apud seipsum. Lutum solet magis excæcare oculos, quid igitur mihi lutum superposuit? Sæpenumero laui oculos in Siloe, nec tamen quicquam profuit. Si quam ille haberet virtutem sanandi, præsens vtique me curasset. Sic olim Naaman Syrus secum cogitabat, &c. Verùm hic noster nihil tale cogitat, sed simpliciter obediuit, quemadmodum & Abraham ad vocem Domini exiuit, nesciens quò iret. Tales homines requirit Deus, qui simpliciter voci suæ obediant. Discamus igitur & nos ex hoc loco non contemnere media, per quæ nobis Christus salutē administrat, nec eum in ius vocemus, quare hoc vel hoc sic velit fieri, sed simpliciter obediamus, & inueniemus efficacissima esse, quæ Deus proponit, quantumcunque humilia videantur. Docet igitur nos historia hæc ad literam, quòd bonum & vtile est, quicquid Deus proponit & iubet, etiamsi non videatur tale. Secundò, vt oculos rationis claudamus, & captiuemus intellectum in obsequium Christi. Allegoricè, Cæcus hic significat genus humanum, vel potiùs Gētilem populum, qui Iudæis videntibus ipse à natiuitate cæcus erat, nec vnquam viderat. De hoc cæco dicitur: Neque hic peccauit, neque parentes eius, &c. Peccauerunt quidem primi parentes, vt cæcum nasceretur genus humanum, verùm vt Iudaico populo per iustitiam creatoris illustrato, in cæcitate ignorantiæ Gentilitas relinqueretur, nō peccauit ipsa Gentilitas. Si enim propter peccata sua Gentilitatem in tenebris relictam dicat quis, consequitur Iudaicum populum pro suis electos esse meritis, quod Moyses constanter negat: Scito, inquit, quòd non propter iustitias tuas Dominus tibi dederit terrā, &c. Et Paulus: Cùm nondum nati fuissent dictum est: Maior seruiet minori, sicut scriptum est. Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Hunc igitur cæcum Christus è Iudaico templo egressus, imò eiectus inuenit, vidit, illuminauit. Iudæis enim gratiam Euangelij respuentibus, Christus ad gentes transijt. Nihil petebat cæcus, sed Christus sponte misertus est eius: sic de Gentili populo. Denique nō cæcus ad Christum cucurrit, sed Christus ad cæcum venit. Illuminauit autem eum extra templum, hoc est, sine præsidio legis. Tria autem fecit circa hanc illuminationem. Primò lutum fecit ex sputo. Sputum, quod à capite in os defluit, diuinitatem Christi significat. Hinc æterna sapientia dicit: Ego ex ore altissimi prodiui, &c. Lutum verò de terra, sacratissima Christi caro est, vt Psalmista ait: Veritas de terra orta est. Exspuens ergo in terram, fecit lutum, quando verbum caro factum est. Secundò liniuit lutum super oculos, quando docuit in se credere. Alioqui nihil prodest incarnatio, si non assit fides. Tertiò ad piscinam mittit, quia post prædicationem verbi, ad Baptismum & Sacramenta mittimur, ibique perfectè sanamur. Hæc piscina Baptismus multipliciter præfigurata fuit in veteri Testamento. Primò per aquam diluuij, qua totius mundi peccata expiata sunt: huius rei testis est Petrus. Secundò per mare rubrū, quemadmodum Paulus testatur: Omnes, inquit, in Moyse baptizati sunt, &c. Tertiò per Iordanem, quem filij Israel transgressi, statim terram promissam obtinuerunt. Quartò per aquam expiationis & lustrationis. Quintò in figura Baptismi, Naamā septies lotus in Iordane, mundatus est à lepra. Hanc aquam Dominus per Ezechielem pollicitus est, dicens: Effundam super vos aquam mundam, &c. Hanc etiam præsignauit probatica piscina, de qua suprà. Hanc aquam effudit latus Christi, lācea militis in cruce transfixum, in remissionem peccatorum.

4. Re. 5 · Gene. 12 · 1. Co. 10 · Deut. 9 · Gen. 25 · Mal. 1. · Eccl. 24 · Psal. 84 · Ioan. 1 · 1. Petr. 3 · 1. Co. 10 · Iosu. 3 · Leuit. · 4. Re. 5 · Ezec. 36 · Ioan. 5 · Ioan. 19

Itaque vicini, & qui viderant eum prius, &c.]

Hoc miraculum ita describitur, vt subinde magis ac magis manifestum factum esse intelligamus. Non enim potest ciuitas abscondi supra montem posita,

Matth. 5

posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, &c. Ita autem fiunt opera Dei, vt manifestata credentibus sint fidei fulcimenta, incredulis verò offendicula. Hinc priùs ad vicinos miraculi opus permanat, vt si qui inter eos essent pij, fidem suam ex hoc facto stabilirent. Deinde permanauit rumor vsque ad Pharisæos, vt offensi violatione Sabbati, in incredulitate sua obdurarentur, quemadmodum Pharao. Quatuor autem genera hominum circa hoc miraculum se occupasse hic legimus. Vicini mirantur quidem, quærunt causam, & modum, sed nihil emendãtur. Pharisæi omni modo gloriam miraculi opprimere student: parentes cæci libenter quidem confessi essent, id quod verum erat, sed obstitit timor, ne eijcerentur. Cæcus ipse ingenuè & coram vicinis, & coram aduersarijs confitetur, verùm hic vnus & solus est. Sic in ecclesia sunt quatuor genera hominum. Aliqui sunt tantùm curiosi, nihil veræ pietatis habentes: aliqui manifestè mali, aliqui imperfecti adhuc, aliqui autem perfecti, sed horum tam paruus est numerus, vt Christus dicat: Cùm venerit Filius hominis, putas inueniet fidem in terra? (Lucæ.17)

Nónne hic est, qui sedebat & mendicabat?]

Cæcitas seipsa onerosum malum est: verùm si superueniat etiam egestas, iam duplex malum est. Ex his igitur duobus conspicuus erat homo hic, cæcitate scilicet & paupertate. Iam quamuis cæcitatem corporalem non semper comitetur egestas, cæcitas tamen spiritualis semper secum affert etiam paupertatem. Vnde colligitur, longè peiorem esse cæcitatem mentis, quàm corporis. Obserua ad cuius sortis homines mirabilis illa Dei clementia se inclinet: Ad pauperes scilicet & mendicos. Iuxta illud: Nonne Deus pauperes elegit in hoc mundo? &c. (Iaco.2.) Nedum autem pauperibus misericordiam impendit Christus, sed & pauperibus similis esse voluit. Iuxta illud: Cùm diues esset propter nos genus factus est, vt nos ad similia prouocaret. (2.Cor.8)

Ego sum.]

Mente & corpore illuminatus, qualẽ potest illuminatori suo gratiam repẽdit, eligens magis inuidiam cum illo sustinere, quàm ingrato silentio, laudi & gloriæ Dei damnum inferre. Discat hic fidelis quisque, vt quoniam nõ potest operibus rependere, quod à Deo percepit, saltem verbis & corde grato rependat. Non abs re autem Ioannes tam diligenter huius cæci verba & responsa describit, imò meritissimè hoc fecit: quia cæcus hic primus omnium pro Christo quæstionibus pulsatus est, & persecutionem passus, & sic ad omnia respondit, vt vel ex hoc solo fidelis quisque discere possit qualiter aduersarijs respondere debeat. Quatuor autem per ordinem respondet cæcus hic. Primò dubitantibus & quærẽtibus, num ipse sit, qui cæcus fuerat, ingenuè fatetur præteritam cæcitatem, & præsentem gratiam: [Ego sum,] inquit. In hunc modum pius quisque ingenuè fatetur, se fuisse peccatorem & miserum, quemadmodum Paulus: Fidelis sermo, Christus venit peccatores saluos facere, quorum primus ego sum, sed misericordiam consecutus sum. (1. Tim.1) Secundò quærentibus quomodo & per quem illuminatus sit, respondet cæcus:

Ille homo, qui dicitur Iesus, lutum fecit.]

Vno verbo & curatorem & modum curationis exprimit. Atque hæc est vera confessio, hoc confitetur Ecclesia in aduersis & prosperis, coram amicis & inimicis: [Ille homo, qui dicitur Iesus,] &c. Tertiò interrogantibus, Vbi est ille? Respondet.

Nescio.]

Nomen Christi nouerat, sed non faciem. Sic Ecclesia, quamuis per fidem noscat Christum, necdũ tamen per speciem videt illuminatorẽ suum, imò hoc ipsum deplorat, quòd insultantibus aduersarijs, nequit videre vel ostẽdere eum. (1. Co.13) Vnde & in Psalmo vox illa fidelis cuiusq; animæ est: Fuerunt mihi lachrimæ meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie: Vbi est Deus tuus? (Psal. 41) Veruntamẽ nõ omnino nescim⁹ vbi sit: scimus enim qa cælos ascẽdit, sed nescim⁹ quomodo sit, vel quale habeat iudiciũ de nobisipsis

Obserua quòd Christus post præstitum curationis beneficium, de loco recessit, vt nos doceret ex benefactis non quærere humanam aut nostram, sed solius Dei gloriam. Obserua item, quòd cæcus non omnino dicit se ignorare benefactorem suum. Suprà enim dixerat: Ille homo, qui dicitur Iesus, &c. sed tantùm dicit, se nescire vbi sit. Impij autem, quantumcunque accipiant, tamen omnino nō agnoscunt benefactorem suum. Hinc est illa vox Dei: Non cognouit quòd ego dedi ei frumentum & vinum. Item: Non dixerunt in corde suo, Metuamus Dominum, qui dat nobis pluuiam temporaneam, &cæ.

Osee 2. Hiere. 5

Adducunt eum ad Pharisæos.]

Vt ipsi tanquam maiores & religiosiores de hoc opere iudicarent, remq; diligentius examinarent. Vel, vt placerent Pharisæis, à quibus nouerant Iesum odiri. Vel, vt Iesum de violatione Sabbati accusarent. Quod enim impij contra Christum nō possunt, hoc contrà credētes in ipsum exequuntur.

Erat autem Sabbatum, quando fecit Iesus lutum.]

Christus frequenter salutis & pietatis opera in Sabbato exequitur. Primò, vt sciamus Sabbatum non ob otium & feriationem tantùm institutum. Secundò, vt sciamus etiam Sabbatis, imò tūc maximè licere bonis operibus insistere. Hoc enim & ipsa lex vult, quæ non dicit: Sabbato otiaberis, sed Sabbatum sanctifica. Præterea per hoc se ostendit esse Deum. Nam Deus legitur septima die opus suum compleuisse, quod fecerat. Quid autem est nisi completio operis Dei, quòd Christus hic cæcum à natiuitate illuminauit? Imperfectum quidem opus erat, dum nasceretur homo cæcus. Obserua quòd cæcus eadem coram Pharisæis cōfitetur, quæ coram vicinis confessus fuerat. Eandem enim confessionem seruat pius & coram amicis, & coram inimicis, tempore prosperitatis, & tempore persecutionis. Considerandum igitur, quàm miram fidem & constantiam cæcus hic habuit: sciebat ipsos Christo offensos, sciebat sibi imminere periculum, attamē nihil negat, nihil obticet, sed intrepidè Christum confitetur.

Exo. 20 Genes. 1

Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non, &c.]

Hoc verbo primò se produnt falsò & fictè iustos, in eo, quòd tam temerè Christum iudicant. Vera enim iustitia compassionem habet, falsa autem indignationem. Secundò hoc verbo se produnt, ignorantes esse legis. Lex enim de Sabbato, non qualecunque opus prohibet, sed tantùm opus seruile. Trifariam autem diuiditur opus. Aliud opus Dei est, cuius fructus vita æterna, Aliud opus peccati, cuius finis mors: Aliud opus mercenarij, cuius retributio quotidianū stipendium est. Opus peccati, & opus mercenarij, rectè vtrumque opus seruile dicitur. Verùm alterum eorum, id est, opus mercenarij, die sacrato sabbati fieri non debet: Alterum nunquam debet fieri, id est, opus peccati. Opus autem Dei, nullo vnquam tempore vel die debet omitti: Beati enim, qui custodiunt iudicium, & iustitiam faciunt in omni tempore. Quod ab instrumentis eiusdē operis probabile est. Operis nanque Dei instrumenta sunt illius dona, scilicet sermo sapientiæ, Prophetia, gratia curationum, &c. Hæc autem nulli sunt legi subiecta, quippe quæ nec in arbitrio sunt hominum, quo tempore vel die descendant à patre luminum. Stultè igitur, imò impiè colligūt: [Non est hic homo à Deo, &c.] Cùm Christus non opus mercenarij fecerit, multò minus opus peccati, sed manifestissimum opus Dei.

Leui. 23 Psal. 105 1. Cor. 12

Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?]

Etiam impij signa interdum faciunt, vt patet de Pseudopropheta, quem Moyses vetat audire. Hinc & Christus: Multi dicent, In nomine tuo virtutes multas fecimus, & respondebo: Non noui vos, &c. Facultas enim operandi miracula, donum Dei est gratuitum, non iustificans. Proinde hoc donum nonnunquam etiam impijs confertur. Quòd igitur aiunt, peccatorem non posse signa facere, rationis humanæ coniectura est, non certitudo firma. Vel possunt quidē aliquando etiam mali signa facere, sed non talia, qualia Christus, nec eodem modo

modo. Vnde signanter dicũt: Hæc signa: Et homo peccator, quasi diceret: Ea quæ hic facit diuiniora sunt, quàm vt ea facere possit tam misera creatura, qualis est homo & peccator.

Et schisma erat inter illos.]

Non abs re hoc dictum est, quia videlicet cùm accusantium summa esset intentio, quatenus in vnam sententiam declinantes, vniuersi conclamarent, hunc hominem non esse à Deo, non parũ molestè accipiebant alios è contrario dicere: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Hæc autem dissensio eo ipso bona erat, quòd impedimento fuerit coadunatos Pharisæos vno animo conspirare in Christi damnationem. Quamuis enim ferè semper bona sit concordia, & discordia mala, quòd hæc dissipet omne bonum atque disturbet, illa verò promoueat & foueat, tamen interdum inuenitur bona discordia & mala concordia, cùm scilicet discrepantia animorum alicuius mali perpetrandi præstat obstaculum. Et vnanimitas mutuusq; consensus plurimorũ valentiores eos reddit ad cõceptum scelus perpetrandum. Vnde ad impediendam malam cõcordiam se Dominus missum dicit: Non, inquit, veni pacem mittere, sed separationem, &c. Sic & olim ædificatores turris Babel, in malo concordes à se inuicem diuisit. Sic Paulus Pharisæos & Saducæos in malo cõcordes, à se inuicem dissoluit.

Mat. 10. Gen. 11. Act. 23.

Tu quid dicis de illo, qui tibi aperuit, &c.]

Intelligi potest ab his dictum, qui miraculo fauebant, vt hominem prouocarent ad prædicandam Christi gloriam, quasi dicerent, Cur taces? non audis, quòd benefactorem tuum blasphemant? Ingratum te ostendis, si non excusas eũ. Idem nobis dicitur, imò à nobis exigitur, vt non taceamus cùm audimus Dei gloriam ab impijs blasphemari. Vel intelligi potest verbum hoc dictum esse ab his qui Christo inuidebant. Hi enim per hoc calumniandi ansam venabantur, videlicet: Si malè prædicasset de Iesu, haberent quod obijcerent illis, qui de Iesu mediocriter sentiebant, sin bene, sæuirẽt in ipsum hominem è synagoga eum eijciendo.

Propheta est.]

Hoc titulo magnum quempiam & insignem virum significat, cuius & famam acceperat, & virtutem in se expertus fuerat. Et minus quidem dixit, quàm est. Christus enim non solum Propheta, sed & Dominus & Deus Prophetarum est. Veruntamen ad percunctationem illorum, qui non quærunt vt videant, sed vt videntes videre prohibeant, sufficit nobis & cunctis qui illuminati sunt, responsio hæc, Quia Propheta est. Nam quoniam nolunt audire vel scire, quia Christus est, saltem hoc sciant & videant, quia Propheta est. Imò vel in pœna Iudæorum satis manifestum est, quia Propheta est. In nomine enim Domini verum de illis eorumque pœna prædixit, quo signo lex cognosci iubet Prophetã, in quo Dominus loquutus est.

Deut. 18

Non crediderunt de illo Iudæi, quòd cæcus &c.]

Quia cæcum illuminatum, attonitũ reddere non potuerunt, per parentes eius conantur miraculum Christi obscurare. Sed hæc est veritatis natura, quòd per quæ putatur insidias pati, per hæc fortior fit. Mendacium quidem sibiipsi obuiat, & per quæ lædere veritatem videtur, per ea clariorem eam ostendit. Sic hoc loco Pharisæi credere nolentes, hũc à Christo illuminatum, manifestè audiunt.

Scimus quòd hic est filius noster, & quòd cæcus fuit.]

Sic solet opus Dei & voluntas eius astutis impiorum conatibus & aduersis eorum cõsilijs promoueri. Volũtas Dei erat, vt Ioseph Dominus fratrum suorũ esset. Itaque impijs fratrum conatibus & iniusta venditione hæc voluntas promouebatur, tãtùm abest, vt impediretur. Voluntas Dei erat, vt Christus glorificaretur. Hanc Dei volũtatem Pharisæi suo odio & inuidia magis impleuerunt, quã impedierunt. Non tamẽ ipsis asscribi debet operis Dei profectus, sed bonitati Dei. Nam quantum in ipsis est, opus impedire conantur, sed fit optima Dei voluntate, vt quod ipsi malè conantur,

Gen. 37.

Gen. 50 bene perficiatur. Hinc Ioseph: Vos cogitastis de me malum, sed Dominus vertit illud in bonum. In parentibus autem cæci, vides naturam incredulitatis. Nam infidelitas facilè fert, vt quiuis vel obuius nobis Deum auferat. In donis verò Dei adeò arctè hæret, vt ea procaciter & temerariè ab aduersarijs adserat. Sic hi parentes cæci faciunt. Excommunicatio, quam Pharisæi intentabāt, gloriam humanam auferebat: Abnegatio verò aut reticentia, Christum, imò Deum ipsis auferebat. Quisquis enim me erubescit coram hominibus, nec eum ego agnoscam coram Patre meo, ait ipse Christus. Illi autem Deum relinquunt, vt donum Dei seruent: Gloriam Dei obticent, ne sua propria gloria destituantur. Idem etiam nobis plærunque contingit, vt casus se offerat in quo aut abneganda sint Dei dona, vel Deus ipse donorum author. Vera autem fides abnegatis omnibus donis, eligit Dominum datorem donorum, qui centuplo reddit ea, quæ propter nomen suum relicta sunt. Infidelitas verò posthabito domino, eligit dona, quibus fidit & sperat. Adueniente autem iudicio Domini, confunditur infidelis, & destituitur ab omni donorum, quibus fidebat, auxilio.

Lucæ. 9

Matt. 19

Iam enim conspirauerant Iudæi, &c.]

Apud Iudæos magni probri loco ducebatur, è synagoga eijci. Vnde & apud Euangelij professores seuerißimum pœnæ genus est, à consortio fidelium separari. Verùm hoc exemplum clementis sæuitiæ, quod in eos duntaxat conueniebat exhiberi, qui se vitijs suis redderent execrabiles (quemadmodum Paulus docet) Iudæi vertebant ad suæ tyrannidis stabilimentum. Eijciebant pios, tolerabant impios, vt ostenderent se esse ex his, de quibus Propheta: Mortificant, inquit, animas, quæ non moriuntur: & viuificant animas quæ nō viuunt, &c. Cæterùm eo ipso, quòd pios à se eijciunt, separant seipsos à consortio sanctorum, quo nihil miseriùs cōtingere posset. Impij igitur sibiipsis maximè nocent, dum pios persequūtur. Obserua autem, quòd sicut duplex est communio, sic & duplex est excōmunicatio. Altera interna, altera externa. Communio interna constat eodem Spiritu sancto, eadem fide, eodem Christo, & Domino Patre omniū. Sic excommunicatio interna fit, quando per infidelitatem quispiam non est cum pijs eiusdem spiritus, eiusdem fidei, eiusdē Christi, vt maximè videatur pius ad extra. Communio externa est, communio verbi & Sacramentorum: Excommunicatio externa, est illarum rerum priuatio. Iam impius in corde suo dicens: Non est Deus, semper est excommunicatus, quā quam nondum humano iudicio obnoxius sit, si impietatis fructibus Ecclesiæ non sit offendiculo. Nam si Ecclesiā turpitudine factorum offendit, eijci debet. Quòd si quis iniustè excommunicetur, ea excommunicatio non maledictio, sed benedictio est. Nam & Balaam sic maledixit Israelitis, & Dominus vertit maledictionem in benedictionem.

1. Cor. 5

Ezec. 13

Esa.

Ioan

Psal. Matt. 1. Cor.

Num.

Vocauerunt ergo rursus hominem, &c.]

Quum in altera parte murorum factus est oppugnationis transitus, nec satis commoda videtur esse vrbem inuadendi opportunitas, rursum ad priorem partem solet fieri regressus, & acriori insultu nouisque machinis instauratur ibidem oppugnatio. Sic Pharisæi, videntes se nihil proficere in parentibus cæci, ipsum denuò aggrediuntur. Inuidia enim non quiescit, sed indefesso animo molitur malum ei, quem odit. Quemadmodum igitur Satan nunquam requiem ducit, sed semper circuit, quærens quem deuoret, ita impij Satanæ instrumēta continenti studio, nihil nō malorum in pios & Christi gloriam moliuntur.

Ioa

1. Pet. H

1. Pet.

Da gloriam Deo.]

Vide quomodo circumeunt, vt hunc hominem nō proselytum aut hospitem, sed ciuem ac domesticum Dei, secum faciant filium perditionis, cogentes eum, vt in mendacium commutet veritatem Dei. Non autem manifestè dicunt, Nega quòd Christus te curauerit, sed sub prætextu religionis eum ad hoc inducere volunt. [Da gloriam Deo,] quasi dicerent: Fatere veritatem, confitere ingenuè id quod res est. Sic Iosue dixit ad Achan: Fili mi, da gloriam Deo, id est, confitere

Matt.

Lu. 1. C

Iosu.

confitere veritatem. Hoc verbo sancti illius Iosue impiè hic vtuntur Pharisæi. Ille nanque corde & labijs Deum honorans, hoc dixit, hi autem labijs Deum honorantes, corde verò ab eo elongati, dicunt: [Da gloriam Deo,] quum nihil aliud quærant, quàm Dei gloriam obscurare. Hoc igitur verbo separare conātur, quæ separari non possunt, gloriam scilicet Patris à gloria Filij. Stat enim sententia: Qui non honorificat Filiū, non honorificat Patrem. Item, Vult Deus, vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.

Esa. 29
Ioan. 5.

Nos scimus quòd hic homo peccator est.]

O temeritatem, ò mendacium, ò blasphemiam! Ex hac scintilla conijcere possumus, quantus inuidiæ ignis in corde ipsorum arserit. Tripliciter autem hoc verbo peccant. Primò enim temerariò iudicant proximum. Secundò manifestè mentiuntur. Suprà enim Christus palā dixit: Quis ex vobis arguet me de peccato? nec quisquam eorum vel tantillum ei obijcere potuit. Tertiò impiè blasphemant Filium Dei. Atque hic vide, quantum se humiliauerit idem Filius Dei, qui tantam contradictionem à peccatoribus sustinere dignatus est. Non igitur fatigemur aut deficiamus, si etiam nobis tale quid contingat, sed recogitemus eum, qui quamuis peccatum non fecerit, nec inuentus fuerit dolus in ore eius, tamen tantùm à peccatoribus sustinuit contradictionem, & cùm malediceretur, non maledicebat, &c.

Ioan. 8
1. Pet. 2
Heb. 12

Si peccator est, nescio.]

Sicut Pharisæorum verba vbiq; produnt impietatem cordis eorum, sic ecōtra in verbis cæci se prodit vbique pietas cordis. Primò enim pius homo neminem temerariò iudicat, sed iudicium omne Deo committit, quemadmodū Christus docet: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et Paulus: Nolite ante tempus iudicare, antequam veniat dies Domini, &c.

Lucæ. 6.
1. Cor. 4

Vnum scio, cæcus cū essem, modò video.]

Altera vox pij hominis, confessio scilicet diuinæ misericordiæ. Vnum hoc pius homo semper in corde & ore habet, quemadmodū Tobias: Benedico, inquit, te Domine, quia tu castigasti me, & tu sanasti me.

Tob. 11

Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?]

Hactenus de homine, qui cæcus fuerat, ad parentes eius, de parentibus ad ipsum recurrētes, scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio: nunc, cū nulla daretur ansa satis idonea vel calumniandi Iesum, vel in hominem sæuiendi circunspectè locutum, ad superiores interrogationes reuoluuntur, sperantes fore, vt ex re aliter narrata aliquid decerperent, quo Iesum sua gloria spoliarēt. Cæcus autē, videns eos animo non syncero percunctari, non dignatur eis ad placitum respondere. Sic enim Christus docet, Ne sanctum demus canibus. Et Sapiens: Vbi non est auditus, ne effundas sermonem. Vnum tantùm ab eis quærit. Num & ipsi discipuli Christi fieri velint, paratus nihil non eis dicere, si hoc cuperent.

Psal. 63
Eccle. 32

Maledixerūt ei, Tu discipulus eius sis.]

Hic iterum se prodit impietas, imò singula verba nonnihil impietatis præ se ferunt. Primò maledicunt immerentē, imò bona suadentem. Et quid aliud possent? Sepulchrum patēs est guttur eorum &c. Deinde improperant ei discipulatum Christi. Impij enim æstimant discipulatum Christi esse summam miseriam, seductionem, perditionem, cùm sit benedictio, salus & gratia. Sed vtinam maledictum hoc: [Tu discipulus eius sis] veniat super nos. Quemadmodum enim Rebecca dixit filio suo Iacob, timenti maledictionem pro benedictione illatum iri à patre: In me, ait, sit ista maledictio, fili mi. Ita sanè & in nos sit hæc Pharisæorum maledictio. Si quidem cor eorum intuearis, maledictum est, quia hoc maledicentis affectu protulerunt. Si verba ipsa perpēdas, optabilis est benedictio: quis enim non desideret esse discipulus Christi? Verùm quemadmodum dicit Dominus de improbis: Maledicam benedictionibus vestris, Ita è diuerso dicit: Benedicam maledictionibus vestris, & completur in eis, quod alio loco dicitur: Maledicent illi, & tu benedices.

Psal. 13
Gen. 27
Mala. 2
Psal. 108

Nos Moyſi diſcipuli ſumus.

Habes hic iterum impiæ hypocriſeos naturam. Gloriatur enim hypocriſis de Deo, gloriatur de patribus, nihil minus quàm Dei verbum & patres obſeruans. Sic Phariſæi gloriantur ſe Moyſi diſcipulos, & tamen Moyſi Chriſtum annuntianti non credebant. Merito igitur eis dictum eſt: Si Moyſi crederetis, crederetis & mihi. (Ioan. 5.) Deinde nec Moyſi præcepta ſeruabant. Prohibuit ille maledictionem inferre cuiquam: Non maledices, inquit, ſurdo, nec coram cæco ponas offendiculum. (Leui. 19) Hi autem maledicunt homini, veritatem conſtantem nuntianti. Prohibuit inſuper Moyſes ſanguinem innocentem fundi, & iuſtum occidi: (Exo. 23.) Ipſi autem in cædem innocentis totis viribus machinabantur. Demùm, iuſsit Moyſes Deum adorari, & eius gloriam in omnibus quæri: (Deut. 6.) illi autem ſignum illud in cæco calumniantes, Dei virtutem pro viribus attenuabant.

Nos ſcimus, quòd Moyſi locutus eſt Deus.]

In hoc vno verum dicunt, & idipſum nos quoque ingenuè fatemur per ſacram ſcripturam edocti, dicentem: Loquebatur Deus cum Moyſe, ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. (Exo. 33.) Et Deus de Moyſe: Ore ad os loquor ei. (Num. 12) Sed eò grauior eſt Iudæorum damnatio & iniquitas, quòd ei, cui Deus loquutus eſt, nec credunt, nec præcepta eius obſeruant. Non ſatis eſt dicere, Moyſi diſcipuli ſumus. Et, Scimus quòd Moyſi loquutus eſt Deus.

Hunc autem neſcimus vnde ſit.]

Non ex ignorantia illius, ſed ex contemptu hoc dicunt, conſueto more hominum, qui quos abijciunt, neſcire ſe dicunt. Sic cùm Dauid adoleſcens Goliam viris fortibus formidabilem ſtrauiſſet, (1. Re. 17.) ait Saul ad Abner: Quis eſt iſte puer? Certè armiger eius fuerat, & cytharam coram ipſo frequenter percuſſerat, & nunc quis eſſet interrogabat: quaſi enim non cognoſcebat, in quo ætatem adoleſcentis, & habitum paſtoralem contemnebat.

In hoc enim mirabile eſt, quòd neſcitis vnde ſit.]

Nihil reſpondet ad maledicta. Quod enim illi quaſi ſummum malum ei imprecabantur, hoc ipſe pro ſummo bono ducebat. Miratur autem eorum obſtinatam cæcitatem, quaſi diceret: Vix perſuaderi poſſum, vt neſcire vos credam vnde ſit, quando opera eius manifeſtè declarant, quòd à Deo ſit miſſus. Neſcitis quòd in Eſaia prædictum eſt: (Eſai. 35.) Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Verè mirabile eſt, mirum ſcelus, mirum ſacrilegium, quòd apertis oculis manifeſtam lucem videre nolunt. Verè & hoc mirum eſt, quòd ſapientes & docti videre non poſſunt, quod indocti vident. Sed hoc eſt iudicium Dei ſuper impios, & obſtinato animo veritati reluctantes: Percutiet, inquit, te Dominus cæcitate & amentia, (Deut. 28) & palpabis in meridie, &c.

Scimus quòd peccatores non audit Deus.]

Mira conſtantia ſe argumentis eorum opponit. Dixerant illi: Nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt. Hic autem econtra: [Scimus quòd Deus peccatores non audit, ſed ſi quis, &cæ.] Hoc autem verbo planè fatetur Chriſtum nedum peccatorem non eſſe, ſed Dei cultorem & voluntatis Diuinæ executorem. Quòd autem dicit: Deus peccatores nō audit, non ſimpliciter accipiendum eſt, alioqui nullos homines audiret Deus, quandoquidem omnes ſumus natura peccatores. Omnes enim oramus. Dimitte nobis debita noſtra. (Matt. 6.) Nec quiſquā gloriari poteſt, caſtum ſe habere cor, (Prou. 20) imò ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus. (1. Ioan. 1) Obſerua igitur quod duplices ſunt peccatores: Reſipiſcentes, aut non reſipiſcentes. Non reſipiſcentes ſunt in duplici differentia, aut enim ſunt hypocritæ, (nam & hi, quamuis ſibi videantur iuſti, coram Deo tamen ſunt iniuſtiſsimi) & hi vt orant, ita non ex fide orant, proinde non exaudiuntur: Qui enim ſine fide orat, non æſtimet ſe aliquid impetraturum. (Iacobi 1) Aut ſunt manifeſtè impij, qui in malitia perſeuerant

seuerant, & præteritis peccatis quotidie noua accumulant, fiuntque indies deteriores, hos non exaudit Deus: Longè enim est Dominus ab impijs. Hinc Sapiens: Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis est. Et Dauid: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Et Esaias: Quum extenderitis manus vestras, non exaudiam, quia manus vestræ sanguine plenæ sunt. Et Hieremias: Nos peccauimus, idcirco tu inexorabilis es. Eos autem peccatores qui resipiscunt, malaque præterita lachrymis abluunt, & ex corde abnegant se esse quod fuerant, exaudit Deus. Hi enim non amplius reputãtur peccatores: quandoquidẽ volũtate desierũt peccare. Sic Christus publicanos & peccatores ad se conuersos benignè suscepit. Sic publicanum orantem: Deus propitius esto mihi peccatori, exaudiuit. Descendit enim iustificatus in domum suam. Sic Dauid, tametsi peccator: Exaudiuit, inquit, Dominus vocem fletus mei. Sic in Iob legimus: Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris, tunc poteris leuare faciem ad Deum.

Prou.15. Prou.28. Psal.65. Esaiæ.1. Thre.3. Luc.15. Lucæ.18. Psal.6. Iob.11.

Sed si quis cultor est Dei, &c.]

Verissima sententia: Oculi enim Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Hinc in Iob: Si mane consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te. Non enim proijciet Deus simplicem, nec porriget manum malignis. Sic Dauid: Nunquam vidi iustum derelictum, &c. Et iterum in alio loco: Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, &cæt. Quod autem maius bonum contingere posset, quàm certum esse, se in quacunque necessitate exaudiendum à Deo? Hoc autem solum consequuntur hi, qui pietati student. Econtra quod maius malũ, quàm in aduersis nec à Deo quicquam boni sperare? hoc autem facit impietas. Obserua autem quod non simpliciter dicit [Si quis cultor est Dei] sed addit. Et voluntatem eius facit, propter eos qui videntur colere Deum, oreque & labijs appropinquãt, cùm tamen corde & opere longissimè absint à Deo.

Psal.33. Iob.8. Psal.36. Psa.144. Esai.29.

A sæculo non est auditum, &c.]

Et hoc sine dubio, velint nolint aduersarij, concedi oportet, quia videlicet nihil tale reperitur nec in Moyse nec in Prophetis. Magna quidem & illi fecerunt signa, sed Christus maiora. Si igitur ex signis contendunt aliquẽ esse Dei cultorem, consequitur, Christum omnium maximè Deum coluisse, & voluntatem eius fecisse, vt quem Deus nunquam non exaudiuit. Concludit igitur:

Nisi esset hic homo à Deo, non posset, &c.]

Sic igitur accusatores & testes iniqui, nòn inquisitores, sed derisores iudicij in sua propositione, qua dixerant: Nos scimus, quòd hic homo peccator sit, forti & nodosa per vnum illum cæcum oratione redarguti & conclusi sunt. Obserua circa hoc verbum: A sæculo non est auditum, &cæ. quòd tempus gratiæ omnia alia præcellit. Multi enim reges voluerunt videre & audire, quæ nos videmus & audimus, & non potuerunt. Meritò igitur dicit Paulus: Propior nũc est nobis salus, quàm cùm credidimus. Et iterum: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

Lucæ 10. Rom.13 2.Cor.6

In peccatis natus es totus, &c.]

Quia via rationis euadere nequeunt, more solito ad conuitia prorumpunt. Vide autem quomodo exasperetur impietas confessione nominis CHRISTI, & quem fructum proferat hypocrisis, vel leuiter commota. Nunc enim in Pharisæis emicat odium, nunc inuidia, nunc doli & astus, nunc impotens ira, nunc conuitia, nunc proximi contemptus. Et quid non malorum orietur, abiecto semel per infidelitatem Christo, omnium bonorum authore? In hoc autem cæco, qui primus omnium Christum publicè coram aduersarijs confessus est, pulchrè ostensum est, quid fidelibus à mundo expectandum sit. Quod enim Christus alias Apostolis prædixit, eos à mundo maledicendos, exprobrandos, eijciendos, in hoc cæco præostensum est. Suprà enim maledixerunt eum, hic ei exprobrant,

Lucæ.6

probrāt, paulò post eum eiecturi. Primò autem cùm aliud non possent, exprobrant ei natiuitatem, quasi ipsi sine peccatis nati essent. Quid autem insanius, quàm alteri exprobrare vitium, quo tu æquè vt ille laboras? Quis autem nescit, omnes homines natura peccatores, & filios iræ nasci? Pius homo nulli exprobrat, quòd in peccatis natus sit, sed magis & suam & aliorum miseriam deplorat, dicens cum Dauide: Miserere mei Deus, &cæt. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, &c. Deinde exprobrant ei pristinam cæcitatem, quasi propter peccata ei acciderit, cuius tamen contrarium Christus suprà asseruit. Hæc est enim hypocritarum natura, quòd facilè vident aliorum peccata, diù in memoria retinent, temerè omnia & in peius interpretantur. Secus autem se habent erga proprios defectus, &c. Econtra pius homo non aliorum peccata, sed sua ipsius semper ob oculos habet, ac cum Dauide dicit: Peccatum meum contra me est semper. Nec alios, sed seipsum accusat.

Ephes. 2

Psal. 50

Ibidem.

Et tu doces nos?]

Indignum eum iudicant, qui vel cum ipsis loquatur. Intantum enim alios contemnunt hypocritæ. Deinde quia alijs honore & scientia præstabant, dedignantur ab eo, qui humilioris conditionis erat, aliquid discere: Id autem non aliundè, quàm ex latente morbo superbiæ proficiscebatur: quia enim sibijpsis falsam scientiæ opinionem asscripserant: erubescebant à minori doceri, ne quid ignorasse viderentur. Vbi autem animus hominis vera humilitate munitus est, is non erubescit, etiam à quouis puerulo quicquam quod ignorat addiscere. A quocunque enim percipi potest veritas, amplectenda est. Exemplo nobis est Dominus noster, sapientiæ fons, qui duodecim natus annos, inuentus est in templo interrogans & audiens doctores. Quòd si is, qui Dei virtus, & Dei sapientia est, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi, non recusat audire & interrogare homines, quid nos talpæ cæcutientes & noctuis persimiles, dedignemur ab alijs quātumlibet abiectis veritatem audire?

Lucæ. 2.

Coloss. 2

Et eiecerunt eum.]

Sicut suprà nescientes, imò maladicere intendentes, eum laudauerunt dicendo: Tu discipulus eius sis, sic hic nescientes, imò maximè punire eum volentes, benefaciunt ei expellendo è synagoga Satanæ. Magna quidem & formidabilis sententia & pœna est, eijci è populo Dei, in quo Deus se habitaturum promiserat, cuius denique erant testamenta, promissiones & adoptio. Neque dubium est, quin cæcus ille mirum in modum conterritus fuisset hac sententia, si iustè & meritò in eum lata esset. Quis enim non contremisceret? Nunc autem, quia iniustè exclusus fuit, non admodum ægrè fert, sed patienter sustinet & committit Deo. Sciebat enim se in conscientia securum. Sciebat item, quòd communionem internam sibi auferre non possent, quantumcunque externè eum eijcerent. Denique expertus iam erat ex eorum factis & verbis congregationem eorum non esse Ecclesiam Dei, sed synagogam Satanæ, è qua eijci non solùm non dedecori, sed summæ gloriæ & vtilitatis ducebat. Ab impiorum enim communione secludi, est iūgi Christo, & effugere iudicium. Nam synagoga peccantiū, est quasi stuppa collecta, cuius finis ignis est. Summa, hæc cæci exclusione Pharisæi sibijpsis plus damni intulerunt, quàm cæco: per hoc enim seipsos separarūt & à Christo & ab omnibus fidelibus, imò planè hoc facto professi sunt, se nolle esse participes Christi, eiusque membrorum, quo quid damnosius cogitari potest? Discant ex hoc loco primates Ecclesiæ, ne facilè sententiam excōmunicationis ferant, imò ne omnino ferant, nisi in eos qui grauiter deliquerunt. Quia enim excommunicatio, summa pœna est inter fideles, non debet ferri nisi in magna crimina, & ea tantùm quæ aliàs sunt incorrigibilia. Sic Christus nihil non tentandum docuit, antequam excommunicatio feratur: Si peccauerit, inquit, frater tuus, corripe eū, &c. Si aūt omnino incorrigibilis est, nec etiam Ecclesiam audit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Idē docet Paulus .i. Corinthiorum vi. Et cùm dicit: Hæreticum hominem post vnam & alteram admonitionem deuita. Discāt hic etiam fideles, ne quicquam eorum crimi

Rom. 9.

Eccle. 21

Matt. 18

Tit. 3

criminum committant, propter quæ vt offendicula Ecclesiæ meritò excommunicari debeant. Nec sibijpsis placeant, aut securos se arbitrentur, si malè viuentes non statim eijciantur. Nam etiamsi homines te impiè viuentem non eijciunt, veniet tamen Dominus, cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, &cæ. Omnium maximè autem curemus, ne nosipsos per infidelitatem & impietatem cordis priuemus interna communione. Hac enim perdita, nihil prodest, etiamsi externè cum fidelibus communicemus.

Matt. 3.

Audiuit Iesus, quia eiecerunt eum.]

Leuiter quidem dictum videtur: [Audiuit Iesus,] sed reuera grauissimum est, clamorem peccatorum tetigisse aures eius: Expectaui, inquit, vt facerent iudicium, & ecce iniquitas: iustitiam, & ecce clamor. Sicut autem hoc verbum impios terret, sic pios summè consolatur. Hinc enim discunt, quòd Deus, etsi absens videatur, certò tamen audiat & videat, quicquid ipsis mali infertur ab impijs.

Esaiæ. 5

Et quum inuenißet eum.]

Hinc impleuit, quod in Hieremia promisit. Congregabo, inquit, reliquias gregis mei de omnibus terris. Et in Ezechiele: Quod perierat requiram. Sic hic inuenit eum, quem mundus eijcit: inuenit salus, quem perditio derelinquit. Inuenit autem eum de prope, quod non sperauerat homo ille, vt verum appareat illud Psalmi: Cum ipso sum in tribulatione. Item, Iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde. Hoc autem exemplo discimus eos, qui propter Christum & iustitiam reprobantur ab hominibus, continuò à Deo suscipi, & quanto grauiores contumeliæ cuiquam inferuntur propter Deum, tantò Deum illi propinquiorem esse. Hinc Christus: Beati, inquit, eritis, cùm maledixerint vobis homines, &cæ. Sicut enim amicitia huius mundi, inimica est Deo: & qui voluerit amicus esse huius mundi inimicus Dei constituitur: ita è diuerso inimicitia huius mundi amica est Deo: & qui voluerit esse inimicus huius mundi, amicus Dei constituitur. Quos enim mundus vt arbortiuos eijcit, hos Christus vt filios charissimos suscipit. Quid igitur cæco illi potuit obesse odium mundi, cùm sciret se amicum Dei? Eiectus quidem est à templo, sed à templi Domino inuentus est. A pestifero concilio liberatus, salutarem fontem est consequutus: contemptus à contemptoribus Christi, ab angelorum rege honoratus est. Hæc sunt veritatis præmia, quæ assequutus est is, qui pro veritate fortiter certauerat.

Hier. 23.
Ezec. 34
Psal. 90.
Psal. 33.
Matt. 5.
Iacob. 4

Tu credis in Filium Dei?]

VLtro se illi Christus agnoscendum obtulit, & ad consummatam fidei perfectionem prouexit, se vnum esse Filium Dei contestatus. Sic sanè, qui pio animi affectu Deum quærunt, protinus eum habent occurrentem: ab his verò, qui peruerso corde quærunt, procul abest, nec inuenitur. Sic mulier Samaritana simplici corde dicens: Scio, quòd Messias venit, qui nos docebit omnia, statim audiuit: Ego sum, qui loquor tecum. Nunquam autem tanta facilitate, nec tam apertè Iudæis se Christum esse contestatus est. Cùm enim dixissent: Si tu es Christus, dic nobis palàm, respondit quidem veritatem, sed minus apertè. Opera, inquit, quæ facio, testimonium perhibent de me. Sic Magi humiliter quærentes Christum, inuenire meruerunt. Herodes autem impiè quærens, non inuenit. Sic turbæ leguntur requisisse Dominum in deserto, & facilè inuenisse: Pharisæi autem sæpè quærentes eum apprehendere, tenere eum non poterant. In huius figuram Saul Dauidem inuenire non poterat ad perdendum, quem tamen Ionathas facilè inuenit ad consolandum. Sic Christus hic sponte se offert cæco. Interrogat autem non ignorans, sed volens seipsum notum facere, & ostendens, quoniam plurimi fecit eius fidem & constãtiam, quasi diceret: Iudæorũ qui apertè reclamant nulla mihi cura est, vnius rei cura est, vt tu credas. Melior est enim vnus faciens voluntatem Dei, quàm decies mille iniqui. Signanter autem quærit, an credat in Filium Dei, vt ostendat, quòd non satis est Christum qualitercunque confiteri, nisi credamus & confiteamur eum esse Filium

Ioan. 4.
Ioan. 10
Matt. 2.
Lucæ. 4
Ioan. 7.
1. Re. 23.

Filium Dei. Quo verbo iterum percutit hæreticos, qui Christum quidem confitentur, sed Filium Dei negant.

Quis est Domine, vt credam in eum?]

Nondum nouerat Christum. Cæcus enim erat antequã veniret ad Christum, & post curationem à Iudæis huc illucque pertractus fuerat. Ostendit autem hoc verbo, se iamdudum paratum cor ad credendum habuisse, sed in quem deberet credere, ignorasse. Ostendit item, se ex animo gratum benefactori. Ostendit præterea, se vlterius paratũ manifestius confiteri veritatem, si contingeret plenius instrui.

Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.]

Matt. 11. Ecce mysterium diuinitatis suæ Christus abscondit sapientibus & prudentibus huius sæculi, & reuelat paruulis. Sic enim complacitum est Patri. Obserua autem, quòd rem grandem dicturus hoc verbo: [Et qui loquitur tecum, ipse est] opportunè præmisit: [Et vidisti eum,] videlicet, vt per commemorationem magnæ virtutis beneficijque magni, beneuolum faceret animum auditoris. Quærenti enim, quis est Filius Dei, quid est dicere: [Et vidisti eum,] nisi, ipse est qui aperuit oculos tuos, vt videre possis eum? Captata ergo beneuolentia, confestim subdit: [Et qui loquitur tecum, ipse est:] quod vtique gratiosius est, & à iactantiæ suspitione longius quàm si dixisset: Ego sum Filius Dei.

Credo Domine. Et procidens adorauit eum.]

Ex hoc verbo vides, cur Christus Ioan. 2. tam promptè seipsum huic homini credidit. Ipse enim sciebat, quid esset in hoc homine, nempe pium cor. De hoc autem primitiuo adoratore duo hæc notanda sunt, quæ de nullo adorante Christum legis, quia videlicet & Credo dixit, & procidit. Leguntur & alij adorasse, Matt. 8. vt leprosus, &cæ. sed non dixerunt, Credo in te, neque procidisse, sed tantùm genu flexisse. Hic vnus inuenitur tam voce confessionis, quàm gestu corporis necessariam perfecisse adorationem Filij Dei. Adorandus enim Filius Dei & fide Hebr. 4 cordis, & voce confessionis, & gestu corporis, vt scilicet non erecta ceruice, sed prostrati accedamus ad thronum gratiæ, &cæ. Atque hoc est, quod etiam Dauid nos admonet: Venite, inquit, adoremus, & procidamus ante Deum. Psal. 94 Ex hac igitur historia totus ordo Christianæ vitæ colligitur. Primò enim videmus hic, quòd tentatio vel afflictio opus est diuinæ voluntatis, nec semper propter peccata infligitur. Secundò videmus hic, quis sit fructus tentationis, vt scilicet inde veniamus in notitiam gloriæ Dei. Tertiò videmus, quòd per verbum & attactum Christi sanitas confertur. Sic spiritualiter per verbum & Sacramenta. Quartò videmus, quomodo Deus exerceat fidem electorum. Ita enim eos ducit, vt ipsi ignorent consilium voluntatis eius. Quintò videmus, quid ad veram fidei confessionem requiratur, & qualis constantia. Sextò videmus, qualiter mundus affectus sit in pios. Septimò videmus, quòd eorum qui Christi sunt, non est par fides. Nam sunt infirmi quidam, quos tamen Christus non aspernatur. Octauò videmus, quòd Christus solus est vnicum illud piorum refugium, in quacunque tribulatione.

In iudicium veni in hunc mundum.]

Magna & iusta sententia, competenter & in suo tempore dicta est. Nam, quia factum fuerat iudicium iniquum, imò non iudicium, sed iniquitas, in hoc scilicet, quòd Pharisæi sæpè dictum hominem eiecerant foras, rectè Ioan. 5 is, cuius est omne iudicium, ad quem pertinet corrigere quæcunque per iniqua iudicia fiunt, se ipsum in iudicium Psal. 74 venisse proclamat. Sic enim in Psalmo prædixit: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Hoc igitur verbo innuit, lõgè aliud esse iudicium Dei, quàm iudicium hominum. Quem enim ipsi damnarant, hunc Christus suscipit, & econtra ipsos damnat. Deinde subindicat etiam eos qui alios iudicant, suum iudicem habituros. Hinc Psalmista monet: Erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, &c. Obseruandum, Psalm. quòd

Ioan. 3. Luc. 19. quòd cùm aliàs se dicat venisse, non vt iudicet mundum, sed vt saluet. Item, vt quærat & saluum faciat quod perierat: hic contra falsos illos iudices non saluatorem, sed iudicem se esse ostendit. Per hoc enim innuit, iudicium durissimum futurum his qui præsunt, & potentes Sapię. 6 potenter tormēta passuros. Potissimum autem hoc verbo innuit, quā ob causam cæcum in gratiam receperit, Pharisæos autem non, quia in iudicium (inquit) veni, quasi diceret: Ego quidem omnes saluare veni, sed quorundam obstinata malitia facit, vt iustè relinquantur & excæ Lucæ. 2. 1. Pet. 2. centur. Hoc iudicium olim prædixit Simeon: Positus, inquit, est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum. Et Petrus: Nobis quidem credentibus est lapis electus & pretiosus: non credentibus autem, lapis offensionis & petra scandali. Obserua autem, quòd duplex est iudicium: Iudicium discussionis, quo singulorum merita discutiuntur & præmiantur. De hoc iudicio hic non loquitur. In primo enim aduentu non venit merita discutere (alioqui omnes damnasset) sed gratiam præstare im- Ioan. 3. meritis. Ideo dicit: Non misit Deus Filium suum, vt iudicet mundum, & cæt. Est aliud iudicium discretionis, quo fideles ab infidelibus discernuntur. De hoc iudicio hic loquitur.

Vt non videntes videant, &c.]

Clarissimum solis lumen aliis est illuminatio, aliis excæcatio. Videntes illuminat, cæcutientes magis excæcat: Christi multò alia ratio est. Nam is illuminat cæcos, & excæcat videntes. Videntes autem sunt, qui in oculis propriis sapientes sunt. Hi excæcantur, quia cùm rationi suæ plus credant, quàm verbo Matt. 11 Dei, merentur excæcari. Iuxta illud: Abscondisti hæc à sapientibus & prudenti- Ibidem. bus. Non videntes sunt simplices & indocti, imò paruuli illi, quibus Pater arcana sua reuelat. Vel per non videntes, intelligi possunt publicani & peccatores. Hi enim quoniam peccata sua agnouerunt, à Christo suscepti sunt. Per videntes autem, Pharisæi falsa iustitia tumentes, qui quoniam de propria iustitia præsumebant, nec medico se opus habere æstimabant, meritò à Christo relicti sunt. Non, inquit, ve- Matt. 9. Matt. 21 ni vocare iustos, sed peccatores. Itemque, Publicani, inquit, & peccatores præcedent vos in vitam æternam. Vel per videntes intelliguntur Iudæi, diuina lege instructi. Per non videntes autē, Gentium populus, vnius veri Dei agnitione carētes. Iudæis enim ob incredulitatem reiectis, ad Gentes peruenit salus. Iuxta illud: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur Genti facienti Matt. 21 fructus eius. Verè magnum & terribile iudicium, naturales illos ramos excisos, & oleastrum insertum. Meritò igitur monet Paulus, vt in hoc vno con- Rom. 11. sideremus & bonitatem & seueritatem Dei, &c.

Nunquid & nos cæci sumus?]

Vide impiorum naturam, nec ad iudicia Dei terrentur. Aut enim ea omnino nihil esse putant, dicentes illud Iob: Circa cardines cæli perambulat, Iob. 22 nec nostra considerat. Itemque illud: Non facit Dominus nec bene nec malè. Aut ea iudicia ad alios pertinere putant, non ad se. Deinde vbi terreri Thren. 3 debuerant, eleuantur contra Deum. Impius enim ante iudicium etiam Deo se resistere posse putat. Exemplo sint, Holofernes, Pharao, Antiochus, &c. Præterea, vide qualis hæc sit superbia, Sapię. 9. Salomon sapientissimus se puerum paruulum & nihil scientem proclamat. Dauid item sanctissimus, petit à Deo instrui: Dirige me, inquit, veritate tua, & doce me, &c. Hi autem talpis magis cæcutientes: Nunquid inquiunt, & Psal. 24. nos cæci sumus? Quo fatentur alios quidem cæcos esse, non autem se. Hæc est antiqua illa Iudæorum arrogantia, de qua & Paulus loquitur: Gloriaris, inquit, in lege, putas te esse ducem cæco- Roma. 2 rum, &c.

Si cæci essetis, non haberetis peccatum]

Bene & laudabiliter moderatur sententiam suam, concedendo illis, quòd videntes sint, & hoc ipsum proficere cōprobando ad cumulum dānationis, pœnamque æternæ cæcitatis. Dupliciter autem intelligitur verbum hoc.

Primò,

Primò, [Si cæci essetis,] id est, Si cognosceretis vestram cæcitatem, non maneret in vobis peccatum incredulitatis. Vel, [Si cæci essetis,] hoc est, si peccata vestra agnosceretis, parata esset vobis peccatorum remissio. Secundò, [Si cæci essetis,] habendo ignorantiam inuincibilem, non haberetis peccatum, quoniam talis ignorantia excusat à peccato. Docemur ex hoc verbo, quòd humilis sui ipsius cognitio meretur gratiam. Hinc Dauid clamat: Domine non est exaltatum cor meum, nec elati sunt oculi mei, &cæ. Et in alio loco: Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis. Verè itaque de se professus est: Humiliatus sum, & liberauit me: Quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Sic Saul, cùm esset humilis in oculis suis, dux super Israel factus est, cùm verò in superbiam elatus est, à Deo abiectus & reprobatus fuit. Sic Dauid, cùm humilis in oculis suis saltaret coram arca, mirum in modum Domino placuit: cùm verò tumore animi inflatus, populum iussit numerari, vindicem Dei manum sensit. Hinc per Esaiam Dominus dicit: Ad quem respiciam, nisi ad humilem & trementem ad sermones meos?

Psal. 130. Psal. 17. Psal. 114. 1. Petr. 4. 1. Reg. 9. 1. Re. 15. 2. Reg. 6. 2. Re. 24. Esai. 66.

Nunc verò, quia dicitis videmus, peccatum manet.]

Hoc est, Quia vos iactatis sapientes, doctos & iustos, & ob id me & doctrinam meam abijcitis, peccatum vestrum manet. Nisi enim Filius nos à peccatis liberauerit, nunquam liberabimur. Terribile autem est, quod dicit: Peccatum vestrum manet. Peccato enim manente, nulla salus sperari potest. Docemur ex hoc verbo, quòd plus peccat, qui scripturas cognoscit, & tamen impiè viuit. Scienti enim bonum & non facienti, peccatum est illi. Et melius esset non cognouisse viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum ire. Hinc & Christus: Seruus sciēs voluntatem Domini, & nō faciens, plagis vapulabit multis.

Ioan. 8. Iacob. 4. 2. Pet. 2. Lucæ. 12.

Caput decimum.

Actenus Christus multis similitudinibus homines ad se inuitauit, nunc panem se vocans cœlestem, vnde qui ederet, viueret in æternum: nunc aquam viuam, vnde qui biberet, conciperet in sese fontem aquæ salientis in vitam æternam: nunc lucem mundi, quæ illuminat omniũ mentes: nunc Filium & legatum Dei Patris, cui qui crederet, salutem æternam consequeretur. Hoc loco idem agit, hoc est, homines ad se inuitat alia parabola. Cur aũt Christus tam crebrò parabolis vtatur, in Matthæo plenius dictum est. In hoc autem capite, ideo in exordio parabola animos auditorum suspẽdit, vt postexpositionem altius animo insideat, quod initio non sine admiratione & cognoscendi desiderio audiuerant. Parabola autem sic se habet.

Ioan. 6. Ioan. 4. Ioan. 8. Mat. 14.

Amen dico vobis, qui non intrat per ostiũ.

Vide quàm humilibus parabolis Christus cœlestem suam doctrinã abscondit, vt declaret Euangelium fore mundi sapientibus stultitiam. Nam quid in hoc mundo pastore abiectius? Vnde & Aegyptij prudentissimi iuxta mũdum viri, pastores ouium abominantur. Et tanta est ouium stultitia, vt etiam prouerbio locum fecerit: Ouium mores. Sic aũt cohæret hæc parabola cum fine superioris capitis: Dixerãt Iudæi: Non est hic homo à Deo, qui Sabbatũ non custodit. Item, Nos scimus quia hic homo peccator est. Ad huiusmodi calumnias iam respondet, re ipsa probans se esse verũ pastorem. Secũdò profitebantur Pharisæi, se audire & docere verbũ Dei, atque adeò veros pastores esse: Nunquid (inquiunt) & nos cæci sumus? His Christus hic opponit, se solùm esse pastorẽ verum, se ostiũ, nec doceri, nec cognosci posse Patrẽ, nisi per se Christũ intretur. Tertiò dixerat Christus, peccatum eorum manere, ideo hic ostendit, quod sit illud peccatum eorum, nempe furtum & latrocinium. Quartò, quia ipsi ceu pastores hominem illum eiecerant, & in hoc, vt suprà dictum est, potestate sua abusi erant, congruè similitudinem sumit de ouili ouium, & tam illis quàm omnibus, qui cùm lupi sint, pastores videri volũt, & subditos suæque potestati commissos, neque per ostium admittunt, neque per ostium emittunt, id est, non secundum Deum, sed secundum propriam voluntatem anathematizantes condemnãt, vel assumentes iustificant. Iuxta illud Prophetæ. Viuificabant animas, quæ non viuunt: & mortificabant animas quæ non moriuntur. Omnibus, inquam, talibus edicit hoc loco, quòd fures sint & latrones. Sed age, quando Christus nõ dubitauit tam humiles res proponere, nec nos pudeat ea diligẽtius perscrutari. Primò igitur certum est, quòd per oues non alios intelligit, quàm fideles. Sic enim & frequẽter in scriptura nominantur. Sic Dauid: Hi qui oues sunt, quid fecerũt? Idem: Nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius. Sic in Ezechiele: Ego ipse requiram oues meas, &c. ad lõgum. Et in Zacharia: Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Ideo autem oues nos nominat. Primò, vt admoneat nos propriæ infirmitatis. Oues enim inter omnia animalia plus indigent pastore, quia nec vires habent, quibus se defendãt: nec arma, quibus repugnent: nec velocitatem, vt fugere possint: nec industriam, qua se abscondant. Tales sumus & nos secũdum naturam, &c. Deinde oues nos nominat vt doceat, quibus moribus præditos nos esse oporteat. Ouis enim simplex est animal, mansuetum, neminem ledens, subiectũ, non reclamans ad omne quod ei fit. Denique & vtile lana, lacte, carne, intestinis, fimo. Tales debent esse Christiani, &c. Per ouile autem intelligit Ecclesiam fidelium: neque id abs re. Ouile enim debet esse firmum & munitum ad defendendum: calidum, ne frigus noceat: mundum, ne inficiantur oues: molle stramento, vt accubare possint. Oportet & habere pabulum, ne fame pereant: latum etiam sit & adunatum, vt plures recipere possit & simul conseruare. Has conditiones habere debet Ecclesia quælibet. Curet igitur quilibet pastor Ecclesiasticus, vt ouile habeat firmũ, ne rumpatur à lupis & tyrannis, imò seipsum

Ge. 46. Ioan. 9. Ioan. 9. Ibidem. Ibidem. Ezec. 13. 2. Re. 24 Psal. 94. Ezec. 34 Zach. 13.

Ioan.10. opponat murum. Iuxta illud, Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Secundò curet, vt adsit calor charitatis. Hinc Dominus traditurus Petro curam ouium, requisiuit tertiò, num se diligeret. Tertiò curet, vt mundum sit suum ouile. Iuxta illud: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Ne contingat illud, quod in Machabæis legimus: Templum, inquit, luxuria & comessationibus plenum erat, & scortantium cum meretricibus, &c. Quartò curet, vt molle stramentum substernat, hoc est, mansuetudinem ostendat. Sic Christus: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et Paulus: Corripite eum in spiritu lenitatis, &c. Sic Petrus: Vt quid tentatis Deum, imponere volẽtes iugum super ceruices hominum, quod neque vos, neque patres vestri portare potuistis? Contrarium faciebant, de quibus dicitur: Cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, &c. Et impius Roboam: Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam vos scorpionibus. Quintò curet, vt adsit copia salutaris pabuli, verbi scilicet Dei. Postremò curet, vt adunẽtur oues in vnitatem fidei, ne dissentiant: Bonum enim & iucundum est, fratres habitare in vnum. Hinc Paulus vbique monet, vt idem sentiamus, & non sint in nobis schismata. Ostium in ouile est Christus, vt infrà dicetur. Quia autem Christus est verbum Dei, & scriptura sacra ostiũ dici potest, neq; id abs re. Ducit enim nos ad Deum & eius nobis cognitionem aperit: ipsa nos oues facit, ipsa custodit, nec lupos irrumpere permittit. Tanquam enim ostium fortissimum hæreticos arcet, & in tuto nos constituit, neque nos (modo velimus) vnquã aberrare sinit. Præterea, quia aliqui non vt priuatæ personæ, sed vt publici pastores in Ecclesiam veniunt, per ostium etiam intelligi potest legitimus ingressus ad Ecclesiastica officia, sed de hoc infrà. Ostiarius itidem est Christus, qui tametsi ante glorificationem suam humilis ianua videbatur, tamen nunc non solùm ostium, sed & ostiarius est, ex quo ascendens in altum, dedit dona hominibus. Exinde nanque ostiarius quoque esse probatur, quia ipse dedit quosdam quidem Apostolos, alios autem pastores & doctores, &c. Nec absurdum alicui videatur, quòd Christus & ostium & ostiarius dicatur. Quẽadmodum enim vnus idemque Dominus noster Christus via est, veritas, & vita, sic nõ solùm ostium, sed & ostiarius, imò & pastor, denique etiam ipsa ouium pascua est. Est autem in ostio & ostiario nonnulla profectuum nostrorum distinctio. Nam dum per fidem catholicam quisque nostrum accedit ad Christum, Christus ei ostium est: quando autem iam recepto gratiam aliquam idem gratiarum distributor largitur, iam ostiarius est. Deinde per ostiarium etiam Moysen intelligere possumus, cui credita sunt eloquia Dei. Vel ipsam legem, quæ quasi viam aperit ad Euangelij gratiam, dum peccata ostendit, ad quærendum gratiam compellit. Accommodatius tamen per ostiarium Spiritus sanctus intelligitur, qui vt verbum externum prodesse possit, auditorum corda per gratiam suam præuenit & emollit. Sic Paulo contigit, qui dicebat: Ostium mihi apertum est magnum & euidens. Sic & alteri cuidam promittitur: Dabo coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, &c. Tunc autem Spiritus sanctus ostium magnum aperit, quando perpendens intentionem cordis eius, intelligentiam sacri verbi illi pandere dignatur, & labori eius vt fructum faciat, præueniente pariter & subsequente gratia, cooperatur. His præmissis, nunc ad ipsam parabolam accedamus.

Ioan. 21. Leui. 19. 2. Ma. 6. Matt. 11. Galat. 6. Ezec. 39. 3. Re. 12. Psal. 132. 1. Cor. 1. Psal. 67. Ephe. 4. Ioan. 14. 1. Cor. 16. Apoc. 3.

Qui non intrat per ostium in ouile.]

Probat hoc verbo Pharisæos nequaquã esse pastores, vel ex hoc vno, quòd per ostiũ non intrauerant. Primò enim Christum, qui solus ostium est, reijciebant: nec per eum vel ipsi intrabant, vel alios intrare permittebant. Deinde nec scripturas rectè docebant. Legem enim, quæ tantùm ostẽdebat peccatum, coram Deo iustificare docebant, imò legi Dei proprias traditiones præferebant. Præterea, nec legitimè ad sacerdotium peruenerant. Non enim vocati erant à Deo, sicut Aaron, sed contendendo irruentes alter super alterum, venale

Matt. 15.

Ioan. 11. venale sacerdotium in partes annuas sci derũt. Hinc de Caipha dicitur, quòd erat Pontifex anni illius. Nec tantùm conuincit eos Christus, quòd nõ sint pastores, sed insuper probat eos fures & latrones: quia & dolis fraudibusq́; animas capiebant, & cum violentia ambitioneq́; dominabantur gregi. Vides quàm terribile sit, cùm Dominus loqui incipit cõtra peccatores. Verè siquidem dixit suprà: In iudicium veni in hunc mũdum, &c. Hinc in Esaia: Tacui, semper silui, nunquid semper tacebo? vt parturiens loquar. Docet etiam Christus hoc primo verbo parabolę, solos illos esse veras oues, hoc est, verè Christianos, q per Christum intrant, hoc est, in eum credunt. Qui autem in Christum non credunt, oues non sunt, sed lupi, imò fures & latrones, suo tempore eĳciendi, etiam si in medio ouium versentur. Dicetur enim cuilibet eorum: Amice quomodo huc intrasti, non habẽs vestem nuptialem? Potissimùm autẽ tangit Christus hoc verbo eos, qui nõ legitimè intrant ad Ecclesiastica officia. Is autem non legitimè intrat, qui non vocatur à Deo vel ordinaria potestate, sed seipsum intrudit aut vi & armis, aut simoniaca labe, pactóque pretio, non attendens verbum Petri ad Simonem Magum. Pecunia tua tecũ sit in perditionem. Itémque verbum Pauli: Nemo assumit sibi hunc honorem, sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Secundò illegitimè intrat, qui nec Dei gloriam, nec animarum salutem quærit, sed vel cæca fertur ambitione ad aucupandos honores humanos, aut rapida exæstuans cupiditate lucri ad colligendas opes, sectatur otium & voluptatem. Tertiò illegitimè intrat, qui falsa docet, aliamq́; viam ad salutem quàm per Christum struere nititur. Horum ergo omnium alius Ecclesiasticam dignitatem emit, sicut Simon Magus et Iason, de quo in libris Machabæorum. Alius vendit, sicut Giezi seruus Helizęi. Alius rapit, sicut Alchimus, de quo in Machabæis. Alius præsumit, sicut Dathan & Abiron, & Chore. Alius vsurpat, sicut Osias rex. Merito igitur fures dicuntur & latrones, quia non quærunt ouium salutem, sed proprium tantùm commodum, sinentes commissum sibi gregem dispergi atq́; dissipari, fame contabescere, atq́; in præcipitia vitiorum prolabi. Deinde etiam ideo fures sunt, quia Ecclesiastica bona veris pastoribus debita, ad se rapiunt, cùm interim nihil dignum pastore agant. Ex his vides, quàm periculosum sit in ouile Dei irrũpere. Adderit enim suo tempore princeps pastorum, requirétq́; sanguinem ouium de manu pastorum. Ezec. 34

(Ioan. 9. Esa. 42. Mat. 22. Acto. 8. Heb. 5. 2. Ma. 4. 4. Re. 5. 1. Ma. 7. Num. 16 2. Pa. 26.)

Qui autem intrat per ostiũ, pastor est.

De Christo intelligendũ est. Is enim per ostium intrauit, quia vocatus & missus à Patre. Ego, inquit, cõstitutus sum rex ab eo super Sion, &c. Non enim seipsum glorificauit, vt Pontifex fieret, &c. Deinde per ostium intrauit, quia vera docuit & certa: Scrutamini, inquit, scripturas, quoniam ipsę testimonium perhibent de me. Præterea ostiarius ei aperuit. Nedum enim Moyses omnisq́; lex & Prophetæ testimonium ei perhibuerunt, sed & Pater ipse Spiritúsq́; sanctus ei apparuerunt: Hic (inquit Pater) est filius meus dilectus, &c. Idem testatus est Spiritus sanctus in specie columbæ super ipsum manens. Oues etiã vocem eius audierunt. Accurrebant enim etiam Publicani & peccatores, vt audirent eum. Ad hæc Christus proprias oues vocat nominatim: nouit enim nomina prædestinatorum ad vitam. Iuxta illud: Nouit Dominus, qui sunt eius, Itemq́;: Ego noui quos elegerim. Hinc discipulis dixit: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Idem Christus oues suas educit è tenebris ignorantiæ ad lumen veritatis, & de via iniquitatis, ad rectitudinẽ iustitiæ. Vadit ante eas, quia rectè viuendi exẽpla quasi vestigia pedum oculis eorũ obĳciẽs, quid faciendum, & quid fugiendũ sit, docet. Demum & oues illum sequuntur, fide & desiderio clamantes: Ostende nobis faciem tuam, sonet vox tua in auribus nostris, &c. Sequuntur etiam ipsius humilitatem, mansuetudinem, patientiam &c. imitãdo. Possumus deinde hæc verba etiam de alĳs pastoribus intelligere. Quamuis enim Christus vnicus & verus ille pastor sit, qui nostri curam gerit, &c. tamen etiam alĳs nomen illud communicat. Sicut enim sibi subiectos

(Psal. 2. Heb. 5. Ioan. 5. Matt. 3. 2. Ti. 2. Ioan. 13. Luc. 10. Cant. 2.)

gratiæ & donorum, ita quoque & nominum suorum reddit participes. Sic cùm ipse sit lux vera, tamen etiam discipulis suis lucis nuncupationem tradit, cùm dicit: Vos estis lux mūdi. Pastores autem eos nominat, vt per hoc admoneantur officij sui. Ad pastorē autem plura requiruntur. Primò industria, vt sciat oues pascere, & in omnibus prouidere, hoc est, errantes reducere, infirmos sanare, sanos conseruare, &c. Secundò audacia, vt non statim fugiat, sed contra lupum se opponat. Tertiò sollicitudo, vt non dormiat aut otietur. Quartò fidelitas, vt Domino vero oues restituat, ac seruum se, non Dominum agnoscat. Tripliciter autem Christus describit verum pastorem: Ab ingressu, ab officio, ab exēplo. Primò, verus pastor est, qui legitimè ingreditur, qui scilicet vocatur, qui nō se, sed ouium salutem quęrit, qui vera docet, &c. Sequitur:

Ioan. 1. Mat. 5. Ezec. 34

Quid requiratur ad pastorem

Huic ostiarius aperit.]

Ostiarius Spiritus sanctus est. Is igitur legitimè intranti aperit: quia diuinas ei veritates reuelat, modumque regiminis manifestat, & de omnibus necessarijs instruit. Iuxta illud: Cùm venerit ille spiritus, docebit vos omnem veritatem. Secundò vero pastori Spiritus sanctus aperit, quia eum admittit, imò introducit in sanctuarium sapientiæ, vt discat & sciat, quomodo oporteat eum conuersari in domo Dei, & illic dat ei gustare multitudinem dulcedinis suæ, ita, vt rediens ad gregem suum eructet illis memoriam abundantiæ suauitatis diuinæ: sicque de plenitudine sibi collata illuminat & accēdit etiam corda suorum. Tertiò Spiritus sanctus ei aperit: quia auditorū corda per suam gratiam pręuenit. Hac triplici apertione indiget omnis pastor, & tantò amplius, quantò pluribus præest. Cùm enim nemo possit suam ipsius salutē operari sine speciali gratia, quanto minus & suam & aliorum? Proinde oportet pastorem frequenter ad Deum recurrere. Væ ergo his, qui non attēdunt, quàm graue pondus ipsis impositum sit. Non enim frustra dictum est: Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet.

Ioan. 16. 1. Ti. 3. Psa. 144. Sap. 6.

Et oues vocem eius audiunt]

Subditi enim cōscij bonitatis sui pastoris, monita eius & verba prædicationis libenter suscipiunt, atq; opere complent. Et hoc planè dignum est, sicque ipsis ouibus expedit: Christi siquidem oues non essent, si Apostolos Christi non audirent. Nam talibus ipse dicit: Qui vos spernit, me spernit, &c. qua fretus authoritate Paulus: An experimentum (inquit) quæritis eius, qui in me loquitur Christus?

Luc. 10. 2. Cor. 13.

Et proprias oues vocat nominatim.]

Hic describit pastorem ab officio. Oues Christi proprię sunt, tum quia eos creauit: tū etiam, quia redemit proprio sanguine. Hinc in Propheta dicit: Omnes animæ meæ sunt, &c. Eas tamen fidelis pastor etiam suas facit, vel dilectionis affectu, vel quia pastorum principi proprio labore illas, quæ non erant, acquisiuit. Vocat autē eas nominatim, quia singulos subditorum determinatè cognoscit, ad meliora hortatur, omnium mores pensando, quid singulis expediat perpendēdo, cunctis familiariter cōdescendendo, vnicuique secundū propriam indigentiam prouidendo, quemadmodum Salomon docet: Diligenter agnosce vultum pecoris tui. Sicut enim medicus corporum dispositiones, complexiones ac morborum varietates pēsat, vt congruentia medicamenta apponere possit: sic agere debet pastor spiritualis. Hinc igitur patet, verè dixisse Gregorium: Ars artium, est regimen animarum, quia magna valde perfectio, exercitatio, vnctio, discretio, exigitur ad bonum prælatum. Hinc Moyses: Date ex vobis viros sapientes & gnaros, &c. & ponā eos vobis principes, &c. Secundò vocat eas nominatim. Semper enim pastor bonus clamat ad oues. Hinc in lege sacerdotibus præcipitur, vt cornibus arietinis clangant. Hinc ad Esaiam dicitur: Clama, ne cesses. Et ad Osee: In gutture tuo sit tuba. Tertiò vocat eas nominatim, quia adeò familiarē eis se ostendit, vt securè accedere audeant. Quartò vocat eas nominatim, quia obliteratis nominibus pristinis eo nomine eas appellat, quod magnus pastor super eas scripsit, de quo in Propheta: Vocabo (inquit) seruos meos nomine alio, in quo

1. Pet. 1. Ezec. 18. Prou. 27. Deut. 1. Leu. 25. Esai. 58. Osee. 8. Esai. 65.

quo qui benedictus est, benedicetur super terram. Bonus enim pastor nō improperat ouibus priora vitia, quemadmodum Pharisæi fecerant, dicentes cæco: In peccatis natus es totus, nisi fortè pro vtili commemoratione gratię Dei, quemadmodum Paulus fecit: Hæc (inquit) fuistis, sed abluti estis & sanctificati, &c.

Ioan. 9. 1. Co. 6.

Et educit eas]

Eo ipso quòd oues Christi simus, educti sumus è tenebris errorum, & vitiorum antiquorum. Eripuit enim nos Deus de præsenti sæculo nequam, & transtulit in regnū filij dilectionis suæ. Nihilominus tamen est adhuc & plerunq; euenit, vnde plerosque nostrum, qui iam sumus oues Christi, oporteat educi, imò & clamore grandi euocari, sicut per Lazarum quoque significatum est, quem iam fœtentem, & quatriduanum, legimus magno Domini Iesu clamore fuisse resuscitatum. Sordidantur enim oues, etiam postquam tonsæ & salubri fluuio lotæ fuerint, & ipsis suorum vitiorum morbis delectatæ, in praua concludūtur cōsuetudine, aut etiam hæretico (quod grauius est) sordidātur errore. Hic igitur laborandum est pastori, vt eas educat, ad quod interdum vti debet vocibus asperis, quemadmodum Paulus, cùm dicit: Omnino auditur inter vos fornicatio, &c. Interdum verò blādis verbis, quemadmodum Paulus: Os nostrum patet ad vos ò Corinthij, &c. Item, Filioli mei, quos iterum parturio, &c. Secundò educit eas ex otio ad ambulandum in via mandatorum Dei, clamans cum Paulo: Surge qui dormis, &c. Et iterum: Remissas manus & genua debilia roborate, &c.

Galat. 1. Ioan. 11. 1. Cor. 5 2. Co. 6 Galat. 4 Ephe. 5. Heb. 12.

Et cū proprias emiserit, ante eas vadit]

Hic describit pastorem ab exemplo, expedit enim ei, vt cùm emiserit oues per verbum exhortationis, vadat ante illas per exēplum boni operis, ne quando dicat illi Deus peccanti: Quare tu enarras iustitias meas, &c. Tu verò odisti disciplinam, &c. Hinc Paulus: Ego sic curro, non quasi in incertum, &c. Castigo corpus meum, &c. ne fortè alijs prędicans, ipse reprobus inueniar. Sic Timotheo scribit: Nemo adolescentiam tuam contēnat, sed exēplum esto fideliū in verbo, in conuersatione, in fide, in charitate, in castitate. Et ad Titū: In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, &c.

Psal. 49 1. Co. 9. Tit. 2.

Et oues illum sequuntur.]

Et hoc enim illis expedit. Si enim de hypocritis & simulatis pastoribus: Omnia (inquit) quæ dicunt facite, &c. quantò magis sequi oportet eos qui dicunt & faciunt? Sequūtur autem illum, quia sciunt vocem eius, quia veram & sanam esse cognoscunt doctrinam eius.

Mat. 23

Alienum autem non sequuntur, &c.]

Quia cùm exploratum habent aliquem malis artibus, dolo, fraude, largitione, adeptum esse pastoris dignitatem, & idcirco à Deo alienū, huius vitam & mores (qui plerunque corrupti sunt) non sequuntur, neque tam gratam habent eius ad bonum exhortationem, neq; tam obtēperanter illi quicquā iubenti morem gerunt, quoniā violenta illa in ouile irruptio multum ipsi detrahit reuerētiæ, facitq;, vt minus ad illum afficiantur oues, minorisq; illum æstiment & faciāt. Tripliciter igitur alienū intelligere possumus. Alienus à Deo, vel ab ouibus, q non per ostium intrat. Alienus voce, hæreticus scilicet, qui malè docet. Alienus vita, qui impiè viuit.

Hoc prouerbium dixit eis Iesus, &c.]

Prouerbium est sermo vtilis, aliquid vtilitatis habens in aperto, plurimum verò in occulto. Vel prouerbium est, quādo verbū aliud pro alio dicitur, vt vnū per aliud valentius cōmendetur, & efficatius intelligatur. Hoc genus dicendi in scripturis vsitatum est, tam ad delectandum diligētem auditorem, quàm etiā ad edomādam superbiam labore, & intellectum à fastidio renouandum, cui facilè intellecta plerunq; vilescunt. Et sic maximè hoc loco fieri debuit, vt conuinceretur Iudæorum superbia, qui dixerant: Nunquid & nos cæci sumus? id quod & factū est. Statim enim subditur: Et ipsi non intellexerunt, quo vel solo seipsos produnt, cordisque sui cæcitatem. Alioqui ex Ezechiele hæc satis discere potuissent.

Ioan. 9.

Ego sum ostium.]

Nūc quod clausū fuerat aperit, & quod velatis pri⁹ verbis dixerat, apertè reserat.

Eze. 34.

Ideo autem parabolã exponit, ne impij prætendere possent, se verba Christi non intellexisse. Deinde, vt ex hoc discamus rerum significationes quæ tere, etiã in alijs parabolis, quas per seipsum Christus non exposuit. Bis autem se nominat ostium, vt ostenderet se vnũ eundẽq; esse, qui antiquos pastores, Moysen scilicet & Prophetas dedit in ouile Iudæorũ, & nunc electione sua nouos emittat Apostolos in ouile gentium. Vbi interim hoc obseruandum, quòd non vni ouili duo ostia, sed quod mirabilius est, vnum ostium duobus ouilibus attribuit, vt necessariò consequatur, quod infrà dicturus est: Fiet vnum ouile, & vnus pastor. Vel ideo se bis nominat ostium, non tautologia quadam, sed necessaria duplicis ostij explicatione. Est enim Christus ostium, quo bonus pastor ad oues Ecclesiæ intrat. Est & ostium, quo quisque fidelis ad cælestem Patrẽ intrat. Vel ideo bis ostium dicitur, quia & ad præsentem gratiam, & ad futuram gloriã, per eum solum peruenitur. Itaque principio Christus ostium est ad oues Ecclesiæ, propterea, quòd nemo rectè in Ecclesia doceat, nisi Christũ verè doceat, Euangeliumq; annuntiet. Nam credentium cor non viuificatur, nec accipit consolationem, nisi è solo Christi Euangelio.

Omnes quotquot venerũt, fures sunt, &c.

Vniuersalem præfert sententiã hoc verbum Domini: non tamen vniuersaliter de omnibus intelligendum est, qui ante Christum fuerũt. Alioqui & Moyses & Prophetæ fures fuissent. Obserua igitur quòd non de tempore hoc loco, sed de doctrina sermo est. Nam ante Christum venire, non est tempore Christum præcedere, sed aliã quàm Christi doctrinam docere. Fuerũt quidẽ Moyses & Prophetę ante Christum, sed è spiritu Christi Ecclesiam Domini docuerunt, Christũq; annunciarunt, quamuis adhuc sub vmbris latentem: Intelligitur igitur verbum hoc primò de his, qui non vocati à Deo, nec electi ab Ecclesia venerunt, seipsos intrudentes, vel ab alijs intrusi, de quibus in Propheta: Non mittebã eos & ipsi currebant. Hi enim fures sunt & latrones: nam plerũq; neglectis ouibus, seipsos tantùm curant. Secũdò intelligitur verbũ hoc de his, qui homines docent confidere in mendacio, dicẽtes: Pax pax, vbi nõ est pax, hoc est, qui aliã viam docent ad salutem, quàm per Christum. Tertiò intelligitur verbum hoc de his, qui tunc in ouili tyrannizabant. Nemo enim illorum, vt & suprà dictum est, intrauerat per ostium, quia non venerãt prædicando & seruando Dei verbũ, sed venerant negando & blasphemando filium Dei. Ideo in pręsenti dicit: [Fures sunt] non, fures fuerunt, vt sciamus eum spiritualiter hic Pharisæos tãgere voluisse. Ob eandẽ causam etiã specialiter dixit: [venerunt,] cùm de Prophetis dicat scriptura, quòd nõ simpliciter venerint, sed q in nomine Domini venerint. Aliud est enim venisse, aliud in nomine Domini venisse. Quartò intelligi potest verbum hoc de his, qui sese vel pro Christo vel Prophetis venditarũt, & vẽditant, qualis olim fuit Teodas Magus, qui multos de populo Israel decepit, dicens se esse prophetam, quibus & promisit se illis sicco pede per Iordanem trãsitum pręstiturum, quẽadmodum olim Iosue fecerat, sed tandem & ipse & tota eius societas perijt. Talis fuit & Iudas Galilæus, qui prohibẽs populũ tributa pendere Romanis, itidem eos in interitum duxit. Talis fuit & Simõ Magus, de quo in Actis. Tales sunt & nunc Prophetæ Anabaptistarũ, alijq; seditiosi prædicatores, qui miserum populũ nedum spiritualiter occidunt, sed etiã corporaliter in interitũ ducũt. Meritò igitur fures & latrones à Domino vocantur. Fures, quia quæstus auidi sunt: latrones, quia tyrannide violenti.

Hier. 13. Acto. 5. Acto. 8.

Sed non audierunt eos oues.]

Sic cæcus ille, de quo suprà dictum est, fures illos blasphemiã in Christum suadentes, audire noluit, potiùs eligens ab eis eijci, quàm ipsis consentire. Obserua quòd oues non audiunt huiusmodi fures. Ergo, qui eos audiunt, nõ oues, sed hirci sunt fœtidi. Quòd si ouiũ aliquæ deceptæ ad tempus eos audiũt, tamen deprehẽsa eorũ nequitia resiliunt.

Ioan. 9.

Ego sum ostium.]

Hoc ad omnes fideles pertinet, quibus

bus Christus est ostium ad Patrem, & ad bona paterna, quæ sunt iustitia, salus, vita æterna. Nemo enim potest cognoscere Patrem, nisi per Christũ. Nemo itẽ potest assequi iustitiam, salutẽ, vitam æternam, nisi per Christum, qui est Dei iustitia, salus, & vita. Hinc in Euangelio dicit: Ego sum via, veritas & vita: Nemo venit ad Patrẽ nisi per me. Et Petrus: Nõ est aliud nomẽ sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi nomẽ Iesu. Et Paul9: Per ipsum accessum habemus ad Patrẽ. Qui igitur per proprias vires tãtùm ad Deũ eiusq; bona cõtendit, nunquam ad ea perueniet. Sic enim & Israel sectãdo legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit, quia non ex fide, sed ex operibus tantùm eã quærebat.

Matt. 11. Ioan. 14. Acto. 4. Ephe. 2. Ro. 10.

Per me si quis introierit, saluabitur:]

Vide Dei bonitatem. Non contentus est monstrasse viam ad Patrem, sed insuper promissionibus nos allicit, non quòd nostri in aliquo indigeat, sed vt ostendat, se salutis nostræ auidum. Hinc in Propheta: Traham, inquit, eos in funiculis Adam, hoc est, donis & promissis, quibus facilè capiuntur filij Adam. Primò autem promittit salutem per se intrantibus: [Per me (inquit) si quis introierit saluabitur.] Quo quid maius promittere potuisset? Per Christum autem intrat, qui in eum credit, omnemq; fiduciam suam in ipso ponit. Item, qui Christo intima charitate inhæret. Item, qui per fidem & gratiam Christi congregationi fidelium se iunxerit. Deniq; qui secundum doctrinam & vitam Christi, conuersatus fuerit: is, inquam, salutẽ consequetur. Iuxta illud: Qui me inuenerit, inuenerit vitam, & hauriet salutẽ à Domino. Nec quisquam saluari potest, qui non per hoc ostium in Ecclesiã Dei intrauerit. Sic in diluuio omnes perierunt, qui in arca inuenti non sunt. Sic in Iericho sola domus Raab seruata est. Obserua autem, quòd signanter dicit: [Si quis per me introiuerit,] quo verbo paucitatem subindicat uerè credentium, quasi diceret: Vix inuenientur & pauci, qui per hoc ostiũ intrabunt: Multi enim vocati, pauci verò electi.

Osee 11. Prou. 8. Gene. 7. Iosue. 6 Mat. 20

Et ingredietur, & egredietur.]

Hoc verbo promittit veram libertatem & securitatem, quasi diceret: In latitudine charitatis & spiritus libertate versabitur. Vbi enim spiritus Domini, ibi libertas. Nec erit illi periculum à latronibus & furibus: sed hoc pastore tutus & securus aget ingrediens & egrediens, viuens & moriens. Vide quanta sit hæc promissio, hoc est, quod toties in Prophetis prædictum fuit: Non nocebunt & non occident in monte sancto meo, &c. Item, Sedebit quisque sub ficu sua, & non erit qui exterreat, &c. Vel aliter, Ingredietur fide, egredietur autem fidei cõfessione. Vel ingredietur in penetralia suæ mentis, ad considerandam immensam bonitatem Dei circa salutem nostram, collectoq; animo reuoluet secum, quàm suauis sit Dominus, quamque magna multitudo dulcedinis, quam abscondit Deus diligentibus se. Deinde egredietur extra contemplationis secretum, ad exterius boni operis exercitium, ad succurrendum proximo, subleuandumq; eius indigentiã. Egredietur denique leuando se super se, vt sit conuersatio eius in cœlis, omnibusque terrenis transcensis, sola cœlestia & spiritualia contempletur & amet, omnia alia arbitrans vt stercora.

2. Cor. 3. Esaiæ 11. Mic. 4. Psal. 33. Psal. 30. Phili. 3.

Et pascua inueniet.]

Alia promissio, qua promittitur verorum bonorum copia, quemadmodũ & Dauid: Timentes Dominum, non deficiẽt omni bono. Pascua autem hæc sunt, Euangelium, verbum vitæ, iustitia, salus, vita, & omnia Dei bona. Hæc pascua fidelis vbique inuenit ingrediẽs, & egrediens in vita & morte. Olim quicunq; ingrediebatur, siue indigena Israelites, siue aduena proselytus, pascua legis & Prophetarum inueniebat: sed egrediens à præsenti vita, quia Paradisus nondum reseratus erat, pascua non inueniebat. Deinceps autem etiam egredientes, hoc est, in Christo morientes, pascua inuenient.

Psal. 33.

Fur non venit, nisi vt furetur, &c.]

Antithesi quadã seipsum opponit diabolo, itemq; verbũ suũ, quod est Euangeliũ impiæ doctrinæ. Fur iste primus Diabolus est, qui primis parentibus stolam immortalitatis, & puritatẽ innocen

Gene. 3.

 tiæ

tiæ fraudulenter abstulit,& in eis totum humanũ genus mactauit & pdidit. Hinc Christus de ipso dicit: Ille erat homicida ab initio. Deinde fur est, qui Diaboli imitator dissipat ouile Domini. Non enim venit in ipsius gregis suscipiẽdam gubernationẽ, nisi vt furetur bona subditorũ, expilando nouis exactionibus & adinuẽtionibus. Deinde non venit, nisi vt mactet, potissimũ animas, quas prauæ suæ vitæ exẽplo plerunq; occidit, aut incuria corrigẽdi sinit ire in perditionem. Tot quidẽ animas perdere dicitur, quot ob inertiam permittit trahi in interitũ. Vel aliter impius pastor fur est, quia salubria ouiũ pabula furatur, & furtim corrũpit, quando scilicet scripturæ sensum corrũpit. Mactat corpora nõ cõsentientium, perdit animas consentientiũ. Atq; hi sunt fructus impiæ doctrinæ, quòd nedũ animas perdunt, sed & corpora mactãt, ac malis obijciũt, vt vides in prima Satanæ doctrina cõtigisse. Ibidem.

Ego veni, vt vitam habeant, &c.]

Sicut Diabolus impiaq; doctrina occidit, ita Christus & verbũ eius viuificat. Obserua hic, in quẽ finẽ venerit Christus, nẽpe non vt perdat, sed vt saluet, sicut & suprà dictũ est. Ioan. 3. Atq; hæc est summa consolatio nostra, quæ vel sola sufficeret in quacunq; tẽtatione, &c. Signanter autẽ addit: Et abundantius habeant, quasi diceret: Non solùm vita sum, verùm etiam bonorum thesaurus, è quo petere licet quicquid volueris. Sic enim ait: Quicquid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Ioan. 16 Deinde hoc verbo: Et abundãtius habeãt, indicat nos plus habere, quàm patres veteris Testamẽti. Illi enim iuxta fidem defuncti sunt omnes, non acceptis promissionibus, sed à longè aspicientes eas, &c. Hebr. 11. Nos autẽ eas habemus. Vitam enim, quam illi habebant in spe, nos habemus in re, sicut & suprà dictum est:

Ego sum pastor bonus.]

Nouit Deus impiorum etiã malefacta ordinare in bonũ credentium. Sic ex vno illo Pharisæorũ impio facto, nẽpe quòd cæcum immeritò eiecerãt, quantam occasionem accepit Christus, monendi, docendi, consolandi, nedum pastores, sed & pios quosq;, vt non immeritò dicat Paulus: Scimus quòd diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Rom. 8. Iudæorũ enim impietas ad hoc nobis vtilis fuit, vt Christus tot tamq; insignia verba loqueretur. Obserua quòd Christus, qui hactenus seipsum & fontem viuũ, & panem vitæ, & lucẽ mundi dixit: nũc alio titulo seipsum nobis proponit, nempe pastoris. Ideo autẽ tot cognomina sibi vsurpat, vt omnes videamus, quid in ipso, & per ipsum habeamus, & vt consciẽtiæ nostræ confidentius in ipsum credant, tũ in morte, tum in alijs ærumnis. Obserua item quòd Christus non vsurpat sibi cognomina, quæ terrere possent. Potuisset quippe seipsum nominasse Iudicem, Dominũ, Deum, fortẽ, & zelotem, &c. sed ea plurimum terrent. Assumpsit igitur ea cognomina, quæ homines allicere possent. Sicut enim lex terret, & minis compellit, sic ecõtra Euangeliũ allicit, & promissis trahit, quemadmodũ in Osee dixit: In funiculis Adam traham eos, hoc est, donis & promissis, quibus facilè trahuntur homines. Osee 11. Sic igitur hoc loco nomine pastoris, fides nostra ingentẽ consolationem accipit. Optimo iure autem se pastorem nominat. Psal. 23. Psal. 144. Nam secundum naturã diuinam is est, qui dat escã omni carni, in quem oculi omniũ sperant, vt qui manũ suam aperit, omneq; animal benedictione implet. Deinde etiã secundum naturam humanã pastor est. Ipsi enim potissimum oues cõmissæ sunt. Nam de ipso scriptũ est: Suscitabo super gregem meũ pastorẽ vnum, Dauid seruum meum, &c. Ezech. 34. Hinc Petrus eum nominat principẽ pastorũ: Quum apparuerit (inquit) princeps pastorum, percipietis immarcessibilem coronã. 1. Pet. 5. Paulus autem eum magnũ pastorem appellat: Deus (inquit) qui eduxit de mortuis pastorem magnum, Dominũ Iesum Christum, aptet vos in omni bono. Hebr. 13. Pastorẽ igitur se nominat Christus. Primò, vt ostendat se eum esse, qui omnia pascit, (nam pastor à pascendo dicitur) Pauit cælesti manna populũ in deserto quadraginta annis. Exod. 16. Pauit supra naturã quadraginta diebus cibo inuisibili Moysen & Heliam. Pascit naturalibus alimonijs cũcta animãtia. Pascit infideles simul & fideles, subditos & rebelles, & neminem re-

repellit ab alimento naturali. Solem enim suum oriri facit super bonos & malos. In huis figuram olim Ioseph fratribus suis malè de se meritis, & vltionem scelerũ suorum timentibus, respondit: Nolite timere, ego pascam vos, &c. Specialiter autẽ Christus pascit fideles suos secretiori cibo, verbo scilicet Dei & Sacramentis. Secundò nomine pastoris subindicat, quanta solicitudine nos curet. Est enim pastoriũ munus ingẽtis solicitudinis. Pollicetur igitur nobis hoc verbo suam curam & solicitudinẽ, quo quid dulcius cõtingere posset? Sic & alibi idem pollicetur: Ego, inquit, ero murus igneus in circuitu eorum. Et iterum: Etiamsi mater obliuiscatur infantis sui, ego tamen nõ obliuiscar tui. Hãc Dei pro nobis curam & solicitudinem Dauid magnificis verbis collaudat & extollit, nõ in vno loco: Dominus (inquit) regit me, & nihil mihi deerit, &c. per totum Psalmũ. Et iterũ: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? &c. Et iterum: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi: Auxilium meum à Domino, &c. Ecce non dormitabit, neq; dormiet, &c. per totum. Si igitur te agnoscis ouẽ periculis expositam, si times lupũ, si desideras pastũ, accede ad Christum. Tertiò pastoris nomine Christus nos admonet omnium laborum, quos pro nobis sustinuit, quasi diceret: Agnosce quanto labore te quæsierim, quàm charè te redemerim, non corruptibilibus auro & argento, sed sanguine meo. Verè enim dicere potest Christus, id quod Iacob olim dixit: Nocte & die gelu vrgebar & æstu, & fugit somnus ab oculis meis, &c. Ideo autem nos laborum suorum passionisque admonet Christus, vt vel hinc agnoscamus grauitatem peccati, & magnitudinem diuinæ dilectionis, sicq; & gratias agamus, & à peccatis caueamus. Hinc Paulus: Empti estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quartò, nomine pastoris docet, se curatorem esse inertiæ nostræ & stultitiæ. Quod enim pastor est ouibus, hoc Christus nobis est. Omnis ouium salus à pastore pendet, alioqui facilè seipsas perdunt. Sic omnis nostra salus à Christo pendet. Gratias igitur Deo, qui pastorem talem nobis dedit. Demum etiam ideo se pastorem nominat, vt doceret Apostolos, eorumq; successores, officium eorum non esse dominationem, sed ministerium, nec otiosum, sed laboriosum hominem requirere. Hoc vno igitur verbo pulcherrimè eos officij sui admonet. Obserua autem, quod non simpliciter dicit: [Ego sum pastor,] sed addit: [Bonus,] quo verbo indicat, quòd non omnes boni sint, qui pastores nominantur, id quod in Ezechiele clarè indicatur. Optimo iure autẽ se bonum dicit pastorem. Est enim bonus in natura. Nemo enim bonus, nisi solus Deus. Est & bonus in gratia, teste Sapiente: O quàm bonus est Domine spiritus tuus. Est & bonus in pastorali cura, id quod in sequentibus probabit. Vide igitur, quantum cõsolationis vno hoc verbo comprehendatur. Hunc pastorem petebat Moyses, cùm diceret: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominẽ qui sit super multitudinem hãc, & possit exire & intrare ante eos, ne sit populus iste sicut oues absque pastore. Obserua etiã hìc, quòd Christus in singulari dicit: Ego sum pastor bonus:] quo verbo nõ tam se alijs præponit, quàm paucitatẽ indicat eorũ, qui veri pastores sunt.

Matt. 5. | Gen. 50 | Zach. 2. | Esai. 49. | Psal. 22. | Psal. 26. | Psal. 120 | 1. Pet. 1. | Gene. 31 | 1. Co. 6. | Ezec. 34 | Mar. 10. | Num. 27

Bonus pastor animam suam dat pro ouibus.]

Animam dat, hoc est, vitam corporalem exponit periculo pro salute ouiũ. Vel animam dat, hoc est, tanto affectu eas diligit, vt nedũ sua, sed & seipsum, imò si fieri posset, cor & animam eis impartiretur. Sic Christus verè animã dedit pro ouibus: mortuus est enim pro fidelibus. Atq; eò melior pastor est, quòd pro impijs adhuc & peccatoribus mortuus est: Cõmendat, inquit, charitatẽ suam Deus erga nos, quòd cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Poterat autem Christus huius suæ bonitatis formam altius sumere, quia cùm esset in forma Dei, propter nos populum suum & oues pascuæ suæ semetipsum exinaniuit, formam serui accepit. Et cùm haberet oues nonagintanouem,

Rom. 5. | Phili. 2.

id

Luc.15. id est, omnem beatorum Angelorum multitudinē, relictis illis, venit vnam, quæ errauerat, quærere. Sic, inquam, poterat formam suæ bonitatis exponere, sed hoc exemplum nulli imitabile est. Bene ergo hoc solū proponit quod imitabile est: [Bonus], inquit, [pastor animā suā dat pro ouibus suis.] Hoc enim pastoribus spiritum charitatis habentibus imitabile est, imò imitari dulce est. Vnde Paulus: Ego libenter impendam, & superimpendar pro vobis. 2.Co.12 Secundò ideo non alio medio, quàm morte sua probat se verum pastorem, quia non est maior dilectio, quàm quū quis animam suam ponit pro amicis suis. Tertiò mortis suæ meminit, vt ostendat neminē in Ecclesia pastoris nomine dignū esse, nisi paratus sit nedum sua, sed & seipsum expendere pro salute ouium. Ioan.13. Hinc Christus: Si quis vult post me venire, & non odit animam suam, non potest meus esse discipulus. Luc.14.

Mercenarius autem.]

Hactenus & bonos & malos pastores descripsit: nunc hoc verbo aliud quoddā genus hominū proponit, qui nec omnino mali sunt. Non enim sunt fures aut latrones. Nam & per ostium intrant & bene docent: nec tamen omnino boni sunt, quia plus seipsos suaque quærunt, & amant, quàm oues earumq; salutem. Vbi autem mercedis est ratio, ibi charitas aut nulla est, aut imperfecta: & si quod præstatur officium, non præstatur ex animo veri pastoris. Hos Christus optimo cognomine mercenarios nominat. Mercenarius enim est, qui vētrem suum curat, & solùm compendiū suum spectat, alioqui nihil ageret. Iustū quidem est, lac & lanam percipere eum, qui gregem pascit, sed nihil aliud quærere, nedum impium, sed & stultum est. 1.Cor.9 Fidelibus enim pastoribus nedum quæ ad temporalem victum & vestitū pertinent, conceduntur, sed & æterna præmia promittuntur, vt patet in parabola de seruis. Mat.25. Stultus igitur est, qui cùm & temporalia & æterna habere posset, ipse solis temporalibus contentus est.

Et qui non est pastor.]

Declaratio est eius, quod dixerat. Pastoris enim nomine indignus est, qui plus seipsum quàm oues diligit. Vel hac additione aliud genus hominum in Ecclesia versantium subindicat, eos scilicet, qui titulotenus sunt pastores. Nō quidem sunt fures & latrones, sed tamen pastores dici non possunt: imò nec mercenarij, quia nihil laborant. De quibus in Zacharia: Ecce ego suscitabo pastorem, qui derelicta non custodiet, & dispersa non quæret, &c. Zach.11. Et ibidem: O pastor & idolum derelinquens gregem. Amos 6. De his etiam Amos: Optimo, inquit, vnguento delibuti, non compatiebātur super contritione Ioseph, &c. Talis erat Sobna, cui per Esaiam dicitur: Quid tu hic, aut quasi quis hic? &c. Esa.22. quasi diceret: Non es quis, sed quasi quis. Habes igitur quinq; genera hominum in Ecclesia versantium. Fur, qui nō ritè ingreditur: Latro, qui mala doctrina vel vita occidit: Mercenarius, qui ventrem suum curat: Pastor verus, qui ouium salutē indefessè quærit: Et idolum pastoris, qui scilicet tantùm nomen habet, & præterea nihil.

Cuius non sunt oues propriæ.]

Et hoc vtique non sine grandi pōdere dictum est: [Non sunt eius propriæ,] quia videlicet non in eius pectore gratia mater eos parturiuit, quomodo in Paulo, qui dicit: Filioli, quos iterū parturio, &c. Gala.4 Non possidet animum eius spiritus pastoris boni, & ideo non mirū, quòd non & ipse brachio suo colligat agnos, & in sinu suo portet eos. Esa.40.

Videt lupum venientem.]

Videt inquit, instare periculū, scit quid faciat mala doctrina, scit plerosq; damnabiliter peccare. Hæc omnia mercenarius scit, & tamen tacet. Omnis igitur ei sublata est excusatio, Emphasim autem habet, quod dicit:

Videt veniētem] quasi diceret: Adhuc longè posito lupo, ipse sibi cauit: nondum mali aliquid perpessus est, & statim fugit.

Dimittit oues, & fugit.]

Non fugiunt oues à mercenario: nō enim habent causam legitimam, cur nō audiant vocem, vel cur eius cōmunionē deuitent, cur illi lac suum ad edendum, &

& lanam ad cooperiendum denegēt, sed ipse fugit. Obserua quòd non arguitur mercenarius, quòd furatus sit, mactaue rit, & perdiderit: sed tantùm quòd videt periculum & fugit, hoc est, verbum exhortationis subtrahit, ne si lupo resistat, temporale cōmodum, quod amat, amittat. Fugit, cũ hæreticis nō obsistit ex timore, ne quid incōmodi patiatur. Fugit itē, cũ vitia subditorũ nō corripit sed tacet, conniuet, dissimulat, ne quē offendat. Amāt enim plerunq; oues suā perniciē. Præterea fugit, cũ quod stulti gregis libidini adlubescit, hoc docet, hoc inculcat, vt gloriā venetur & cōmodum.

Et lupus rapit, & dispergit oues.

Pulchrè Diaboli natura hic describitur. Lupus siquidem est Diabolus, quantumcunq; se amicum simulet. Lupus, inquam, omnibus Dei operibus infestus, maximè tamen homini. Mortem enim & exitiũ nostrum nō minus optat, quàm lupus ouium. Vide igitur, ne illi credas. Non ignoramus, inquit, cogitationes eius. Hinc Petrus monet, vt sobrij simus, & vigilemus. Rapit autem Diabolus, dum gregem per falsas doctrinas, per peccata, per offendicula, & per mortem dilacerat. Rapit, cùm à Deo abducit in suum regnũ. Quos autem rapere non potest, dispergit: & ita errabundas facit, vt nesciant, vbi consistere debeant. Omnium horum malorũ causam præstat mercenarius, in hoc, quòd fugit. Ob eam igitur causam, quāuis ipse non occidat, tamen quia fuga sua prodit oues lupo, sanguis perditarũ ouium requiretur de manu eius. Hinc in Esaia: Principes tui infideles socij furũ, non quidē fures, sed socij furũ, quia diligũt munera. Hinc & Christus seruũ infidelē in iudicio diuidet, & partē eius ponet cũ hypocritis. Diuidet, inq̃, hoc est, diuisum & duplicē fuisse redarguet.

2.Cor.2 1.Pet.5. Ezec.3. Esai.1. Mat.24

Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est.]

Fugit interdum & verus pastor, sed cùm personalis tantùm est persecutio. Fugit quidem, sed non dimittit oues, nec cessat ab officio. Sic Christus nonnunquā fugit. Sic & Paulus è Damasco fugit, &c. Mercenarius autē ita fugit, vt & omnino ouium curā ex animo eijciat, & omnino ab officio cesset.

Acto.9.

Quia mercenarius est, & non pertinet ad eum, &c.

Causam fugæ ponit. Primò, quia mercenarius est. Non enim quæ Christi, sed quæ sua sunt, quærit, existimatque quæstum esse pietatem. Deinde nō pertinet ad eum de ouibus. Cogitat enim, Quid tum, si pereant? Mihi nihil perit, merces in tuto est: & si quid perit mercedis, hoc perire malo, quàm pro pecudibus alienis decertare cum lupo. Reperietur alius grex, cui præficiar, &c.

Phili.2. 1.Ti.6.

Ego sum pastor bonus.

Repetit quod suprà dixit. Primò, vt sciamus eum & prioris populi, & eorũ qui nunc credunt, pastorem fuisse, ob quam causam & suprà bis se dixit ostiũ. Secundò, vt fortius animis inhæreret, quòd dixerat se esse pastorem, nō enim parua consolatio ex hoc fidelibus profluit. Tertiò ideo repetit, vt doceat se solum vnicum, & verum esse pastorem, qui à Prophetis prædictus est, qui & solus saluare potuit gregē suũ. Sic enim in Ezechiele promisit Deus: Suscitabo super eas pastorem vnũ, qui pascat eas, seruum meũ Dauid, ipse pascet eas: ego autem Dominus eorum, &c. Postremò ideo toties repetit se pastorem esse, vt ostendat neminē sua culpa perire, quasi diceret: Ego, quod in me est, paratus sum pascere, regere, adiuuare. Quòd si quis perit, sua culpa perit: signum enim est, quòd obsequi noluit.

Ezec.34

Et cognosco oues meas.

Hoc verbo primùm eos terret, qui ouium vestimenta prætendunt, & in ouili sedent, cùm interim sint lupi suo tempore eijciendi: Non, inquit, me decipis externa specie:

Ego oues meas cognosco.

Non omnes oues sunt, qui in ouili degunt. Sic alio loco dicit discipulis: Non de omnibus vobis loquor, ego scio quos elegerim. Et iterum: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ, &c. Et Paulus: Dominus nouit qui sunt eius. Hæc igitur meritò omnes Pseudochristianos terrere debēt, quandoquidē scimus, quòd hi qui inter oues non agnoscētur in iudicio, seueræ illi sententiæ subiacebunt: Ite maledicti in ignem æternum. Secundò hoc verbo pios omnes admodũ consolatur.

Ioan.13. Matt.7. 2.Ti.2. Mat.25.

Si

Siquidem nihil fortius hominem pium exhilarat, quàm cùm audit & videt Deum sui curam agere, queadmodum econtra nihil adeò piorum animos excruciat, quàm cùm à Deo nullam consolationem sentiunt. Exemplo sit Iob ille sanctus, qui nullam consolationem admittere voluit aut potuit, donec Deum repropitiatum sentiret. Et Christus ipse omnium passionum, quæ tamen multæ erant, oblitus, hoc solùm alta voce conquestus est in cruce, quòd nullam à Deo sentiebat consolationem: Deus, Deus meus, inquit, vt quid me dereliquisti: Contra hanc tentionē Christus dicit.

Iob.42. Mat. 27

Cognosco oues meas.

Vbi obserua, quòd non tantùm dicit: Diligo oues meas, sed: *Cognosco*, quod magnificentius est. Hoc enim verbum cum significatione dilectionis simul sonat affectum compassionis, quasi diceret: Non solùm diligo eas in corde, sed video vbi sint, quid ipsis desit, quid patiantur, &c. Sic Sapiens ait: Nouit sapiens animas iumentorum suorum, viscera autem impiorum crudelia, Hinc & Dauid: Dominus nouit figmentum nostrum. Sic Moysi dicitur. Noui te ex nomine. Hoc modo Deus cognouit ipsum Iob: Nunquid, inquit, considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis? &c. Hoc modo cognouit & septem millia virorum, qui non curuauerāt genua sua ante Baal. Hoc modo cognouit etiam Dauidem in medio fratrum suorum: Elegi, inquit, mihi ex filijs Isai regem. Hinc Dauid ipse: Domine probasti me, & cognouisti me, &c. Hoc modo Christus cognouit Nathanaelem: Ecce, inquit, verè Israelita, in quo dolus non est.

Pro. 12. Psa.102. Exo. 33. Iob.1. 3.Re.19 3.Re.16. Psa.138. Ioan.1.

Et cognoscunt me meæ.]

Hoc verbo primū impios illos repercutit, qui dixerant: Hunc nescimus vnde sit. Vult autem dicere Christus: Quid enim, quòd vos me non agnoscitis, meæ tamen oues me cognoscunt: Imò in eo, quòd me non agnoscitis, nec ego vos agnosco inter meas oues. Qui enim ignorat, ignorabitur. Et quē mei puduerit corā hominibus, eius & filium hominis pudebit, cùm venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum Angelorum. Deinde hoc verbo verā naturam Christianorum ostendit: Me, inquit, cognoscunt, qui mei sunt. Cognoscunt autem Christum, non qui nomē eius aut dicta vel facta eius memoria tenent, sed qui credunt & obsequuntur. Sicut econtra qui non credunt nec obediunt, nescire Dominum dicūtur, quemadmodum Pharao: Dominum, inquit, nescio, & Israel non dimitto, &c. Oues igitur verè Christum cognoscunt: habent enim Spiritum sanctum, quo & ipsum & vocem eius cognoscunt. Iuxta illud: Deus est, qui confirmat nos, deditq; arram spiritus in cordibus nostris. Cognoscunt autem pij Christum, hoc est, verè credunt, quòd ipse sit pastor & saluator eorum, atq; hoc est, quod in Hieremia dicitur: Omnes cognoscent me à minore vsque ad maximū. Et in Osee dicunt credentes: Viuemus in conspectu tuo, sciemus & sequemur te. Ad eum modum & sponsa dicit: Dilectus meus mihi, & ego illi. Atque hoc est verè cognoscere Christū. Iam vide, an ita eum cognoscas, vt in eū credas, eum timeas & ames, eique obsequaris.

1. Cor. 14. Lucæ. 9. Exod. 5. 2. Cor. Hier. 31. Osee. 6. Cant. 6

Sicut nouit me Pater, & ego, &c.

Hoc verbo indicat, quomodo cognoscat oues suas. Non, inquit, simplici notitia (qua & impios cognosco) sed:

Sicut me Pater nouit, & ego Patrem.

Iam Pater Christum ita cognoscit, vt & summè diligat: & Christus ita Patrem cognoscit, vt eum summè diligat. Consequitur igitur, quòd cognitio, qua fideles suos agnoscit, adiunctam habeat summam charitatem. Verè felices, quos Christus sic cognoscit, vt & impensè diligat. Infelicissimi autem, quos tantùm cognoscit, non autē approbat, nec ipsos nec aliquid eorum, quibus & tandē dicet: Nescio vos, &c. Deinde hoc verbo innuit, talem esse debere etiam cognitionem, qua fideles Christum cognoscunt, nempe cōiunctam charitati. Oues meæ, inquit, me cognoscunt, non simpliciter, sed sicut nouit me Pater, hoc est, vt simul etiam diligant. Præterea his duobus verbis: Ego cognosco meas, & Cognosco Patrem, duo charitatis præcepta à se cōpleta indicat, sine quibus

Mat. 25

Mat.22. bus nemo vnquam pastor idoneus fuit aut esse potest. Primum & maximum est mandatum de dilectione Dei, quod intelligitur in eo, quod ait: Ego agnosco Patrem. Secundum autem huic simile est: Diliges proximum tuum, &c. hoc intelligitur in eo, quod ait: Cognosco meas. Idcirco autem prius secundum, & post signatũ est primum, quia videlicet per dilectionem proximi ascenditur ad dilectionem Dei. Qui enim non diligit 1.Ioan.3 fratrẽ suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere?

Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc, &c.]

Ne quis putaret præmissas promissiones ad solos Iudæos pertinere, hoc Mat.15. addidit Christus, quasi diceret: Non te moueat, quòd Deus hactenus Iudæorũ Deus tantũ fuit. Itẽ, quòd ego ad oues domus Israel potissimũ missus, quódque prædicta verba ad Iudæos locutus sum, & inter eos.

Alias enim adhuc oues habeo.]

Sic in Psalmo Deus Pater Filio dicit: Postula à me, & dabo tibi Gẽtes hæreditatẽ tuam, &c. Et in Esaia: Dedi te in lumẽ Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremũ terræ. Et Filius ipse. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnũ est nomẽ meum in gentibus. Et iterũ: Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abrahã, &c. Et Ioannes: Christus nõ solùm moriturus erat pro gẽte, sed vt filios Dei, qui dispersi erant, congregaret, &c. Hac igitur sententia, Christus propriè vocationẽ gentiũ prędixit. Singula aũt verba suam habent emphasim. Primò, quanquã nondũ vocati essent Gentiles, tamen iã eos se habere dixit, vt ostẽdat prędestinatos ab æterno, quẽadmodum Paulus dixit: Elegit nos in Christo ante mundi cõstitutionem. Deinde oues nominat, qui adhuc in peccatis erant, nec pastorem agnoscebãt: vt discamus, nullũ condẽnare propter pręsentem statum, cùm nesciamus, quis futurus sit. Tertiò, [Non (inquit) sunt ex hoc ouili,] hoc est, Iudæorum populo, qui olim solus Dei populus erat. Hoc igitur verbo cõuersis ex Gentibus spes datur. Nunc enim non est Iudæorum

Psal.2. Esa.49. Mala.1. Matt.8. Ioan.11. Ephes.1. Ro.10. Roma.1

Deus tantùm, sed & gentium. Et Euangelium est virtus Dei ad salutem omni credenti, Iudæo simul & Græco. Quare tò illas, inquit, oportet me adducere. Quanquam enim per Apostolos vocati sint Gentiles, tamen Christi potentia factum est, quòd crediderunt. Ipse enim dat incrementum. Adducendas autem 1.Cor.3 dicit, vt ostendat, non satis esse, quòd oues simus, nisi etiam in vnitate Ecclesię permaneamus. Signanter autem dicit. Oportet me eas adducere, vt ostendat & suum & Apostolorum officium esse, vt adducant homines Deo. Non habet pastor Euangelicus quòd otietur. Sunt enim aliqui in ouili, sed ijdẽ adhuc multis malis obnoxij, quæ Ezechiel enumerat: quibus sanandis fidelis pastor inuigilare debet. Alij extra ouile degunt, hi Ezec.34 adducendi & attrahendi sunt. Alij partim in Ecclesia, partim extra Ecclesiam sunt, qui videlicet aut fide aut operibus deficiunt. Omnibus his succurrere debet pastor. Postremò ideo dicit: Me oportet adducere. Ipse enim est, per quẽ Gen.22 benedicuntur omnes gentes.

Et vocem meam audient.]

Hoc verbo ostendit, se non vi aut violẽtia eos attracturos, sed verbo suo. Errant igitur, qui expectant donec vi à Deo trahantur. [Vocem, inquit, meam audient.] Verbum Christi est attractio eius: hunc tractum sequuntur oues, nec alium expectant, sed cum Petro dicunt: Ad quem ibimus? verba vitæ habes. Ioan.6

Et erit vnum ouile, & vnus pastor.

Ex hoc verbo quidam colligere voluerunt, post nouissimam iudicij diem, omnes & bonos & malos simul in vnum æternæ vitæ locum congregandos esse. Sed falsò colligunt. Non enim dixit Christus, omnes homines in vnũ stabulum congregandos, sed:

Erit vnum ouile.]

Ad ouile autem, vt & suprà dictum est, nec canes, nec hirci, nec porci admittuntur, sed solæ oues. Patet igitur, quòd locus hic non de malis loquitur, sed tantũ de bonis, qui oues dicuntur. Huc pertinet, quod Christus dicit:

in iudicio oues ab hœdis separandas, & aliud iudicium ouium, aliud hœdorum futurũ: tantum abest, vt in vnũ ouile simul congregentur. Sic Paulus: Omnis, inquit, fornicator aut auarus, &c. nõ habet hæreditatẽ in regno Christi & Dei. Et Ioannes: Foras, inquit, canes & malefici, &c. Quomodo igitur posset vnũ esse ouile bonorũ & malorũ? Igitur aliæ illæ oues, Gentes incircũcisæ sunt, quæ non sunt ex ouili Iudæorum. Nõ enim habebant testamenta, non erant de progenie Patriarcharum, alieni erãt à Christo, abalienati à Republica Israelis, &c. Nihil igitur aliud vult Christus hoc verbo, quàm quòd paries ille inimicitiarum, qui hactenus Iudæos à Gentibus segregauerat, demoliendus esset, omniumq; electorum siue è Iudæis, siue è Gentibus futura esset vna Ecclesia. Hinc Christus dicitur lapis angularis, propterea, quòd duos in se populos tanquam parietes cõplectitur. Hinc & Paulus: Ipse, inquit, est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et post pauca dicit Gentibus conuersis: Iam non estis hospites & aduenæ, superædificati supra fundamẽtum Apostolorũ & Prophetarum, ipsi summo angulari lapide Christo Iesu, &c. Sic & Zacharias: Ipse, inquit, ædificabit templum Domino, & consilium pacis erit inter duos illos, puta Iudæos, & Gentes. Iam, cùm Gentes statim post ascensionem Christi vocari cœptæ sint, constat, quòd verbum hoc Christi iam dudum impletum est & quotidie impletur. Nõ igitur est quòd expectes etiam malos, finaliter ad ouile illud cõgregandos, cùm Christus planè de ipsis dicat: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti verò in vitam æternam. Quòd autem omnium electorum, siue è Iudæis, siue è Gẽtibus, vna dicitur Ecclesia, non intelligendum est, quòd omnes electi in vno loco sint, vel conuenire debeant in hac vita. Sed ideo dicitur vna Ecclesia propter fidei, spei, charitatisq; vnitatẽ. Ipsa est enim vnum mysticum corpus Christi, quod ab vno capite Christo gubernatur, vno Spiritu sancto viuificatur, vna lege regulatur, vno fonte purificatur, vno pane reficitur, ad vnam patriam proficiscitur. Ex hoc igitur verbo colligitur: Primò quòd nemo saluatur, nisi in vno hoc ouili Ecclesiæ inueniatur, huius figura præcessit in arca Noe, &c. Secundò consequitur ex hoc verbo, quòd nõ satis est, corpore esse in Ecclesia, nisi ouis sis, & vnũ illum pastorem agnoscas Christũ. Tertiò consequitur, quòd multi iã copore sunt in Ecclesia, qui tamen nõ pertinent ad vnũ illud ouile. Et ecõtra multi iam non sunt in Ecclesia, qui tandem introducentur.

Mat. 25 · 1. Co. 6. · Apo. 22. · Ephe. 2. · Mat. 21. · Ephe. 2. · Zach. 6. · Mat. 25 · Ephe. 4. · 1. Pet. 3. · 1. Pet. 3

Propterea diligit me Pater, &c.]

Hoc verbo docet, nullum opus Deo acceptius esse, quàm aliorum salutẽ curare, bonũ pastorem esse, & animam pro ouibus dare. Poterat quidem sic dicere. Propterea diligit me Pater, quòd in principio omnia per me creauit: verùm hoc loco pastorem bonum instruere intendit, & illud notũ facere, quòd lucro animarũ Deo nihil charius sit. Hoc itaq; verbo omnes pastores allicere voluit, vt diligenter inuigilent saluti animarũ, cũ audiant opus hoc tanti apud Deum meriti esse: imò omnes Principes, Patresfamiliâs, Christianos denique hoc verbo admonere voluit, vt soliciti sint pro salute subditorum, familiæ filiorũ, &c. Si non potes ardua illa opera agere, quæ alij agunt, saltẽ hoc quod summè Deo placet, age: instrue filios, familiã: [Propterea (inquit) [diligit me Pater, &c.] Admonemur etiã hoc verbo, vt summo studio vitemus aliorũ scandala: Væ enim homini, per quem scandalum venit. Præterea, nedũ summè placet Deo, saluti animarum inuigilare, sed & summè à Deo remuneratur. Ob hoc enim opus, nedũ Christum dilexit Deus Pater, sed & super omnia eum glorificauit: Quia, inquit, factus est obediẽs, &c. propter hoc eum exaltauit, & dedit illi nomen, &c. Sic & Dauid prædixit: De torrente, inquit, in via bibet, propterea exaltabit caput. Et Esaias: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, &c.

Math. 18 · Phili. 2 · Psal. 109 · Esa. 53.

Pono animã meam, & iterũ sumo eam]

Quod Christus hoc loco non semel animam nominat, vel ex professo percutit Apollinarem, qui asserere audebat, Christũ nõ habuisse animã rationalem, sed corpus dũtaxat humanũ, cui cõiuncta diuiditas, animæ locum obtinuit. Atqui

Atqui hic non semel audis eum loquentem de anima sua, &c. Deinde, quòd dicit se animam ponere, non intelligas de separatione animę à verbo. Nam etiam disseparatis post mortem anima & corpore Christi, verbum Dei vnigenitum vtrique seiuncto abinuicem mansit inseparabiliter coniūctum, neque vlla vnquam facta est separatio verbi, vel à sacratissimo corpore, vel à sanctissima anima. Ea igitur animæ positio, de separatione animæ à carne solùm accipienda est. Quòd autē non tantū dicit: [Pono animam meam,] sed statim infert: [Iterum sumo eam,] primò terret Iudæos, mortem suam affectantes. Secundò consolatur discipulos, de morte sua contristandos, quemadmodum & alibi dicit: Iterū videbo vos, & gaudebit cor vestrū, &c. Præterea hoc verbo etiam ostendit, quale sit regnum suum. Sicut enim ipse Christus primo mortuus est, deinde exaltatus: sic omnib9, qui in regno eius esse volunt, primò moriendum est & descendendū, postea sequetur glorificatio. Hinc in Matthæo dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, &c. Præbet hoc verbum & aliam nobis consolationem, nempe, quòd etsi moriendū nobis est, certi tamen sumus de futura resurrectione nostra: Scio (inquit Iob) quòd in nouissimo die resurgam, &c.

Ioan. 16

Mat. 16.

Ioan. 19.

Nemo tollit eam à me, &c.]

Indicat hoc verbo, se ideo pati, quia sic suæ & Patris voluntati placeat, non quia Caiphas aut Pilatus coegerint. Nisi enim sponte mori voluisset, nihil potuissent cōtra eū omnes aduersarij: id quod euidenter in horto ostendit, cùm vno verbo omnes eos prostrauit. Doceamur hinc, quòd pij nō ideo patiūtur, quia aduersarij sua potestate aliquid in ipsos possint: sed quia sic est voluntas Patris, quam voluntatē per impios exequitur, in extremum ipsorum exitum, in summam autem piorum vtilitatem.

Ioan. 18.

Potestatem habeo ponendi animā, &c]

Hoc verbo euidēter probat suam diuinitatē. Quis enim purus homo hoc potest? Alij moriuntur cùm nolint, & mortui non reuiuiscunt. Et quāuis quisque sibi manus adferre potest, vt scelerata morte pereat, non potest tamen vitā semel elapsam in corpus reuocare. Doceamur igitur ex hoc verbo, Christū esse Dominū vitæ & mortis, id quod summè consolatorium est.

Hoc mandatum dedit mihi Pater.]

Ostendit Patris voluntatem esse, vt moriatur pro hominibus, vt vel hinc & Dei Patris erga nos voluntatē discamus. Si enim proprio Filio suo nō pepercit, quomodo non omnia nobiscum ipso donaret? Ostendit secundo hoc verbo, Dei præceptum esse, vt pro nobis mutuò soliciti simus: Vnicuique enim mādauit Deus de proximo suo. Et Christus: Mandatum nouum do vobis, &c. Omnibus enim nobis dicitur id, quod Ioseph fratribus suis dixit: Non videbitis faciem meam, nisi adduxeritis fratrem vestrum minimum.

Rom. 8.

Eccle. 17.

Ioan. 13.

Ge. 43.

Dissentio iterum facta est, &c.]

Christus semper est alijs odor mortis in mortem, alijs odor vitę in vitam. Signanter autem dicit: [Iterum.] Nam & suprà frequenter hoc cōtigisse audiuimus. In hac autē iudiciorū de Christo variatione videmus mūdi naturam. Est enim mūdus à Christo iudicandus, sed ecce nunc de Christo iudicandi sibi authoritatem sumit. Quanta igitur est Christi humilitas, qui se patitur ab alijs quorū ipse iudex est, iudicari!

2. Co. 2.

Alij dicebant, Dæmonium habet, & insanit.]

O peruersitatem, hoccine erat, quod Paterfamiliâs de malis illis, & meritò malè perpēdis agricolis dixit: Verebuntur filium meū? Verè igitur in Esaia dicit de vinea sua, hoc est, de populo illo: Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. Tripliciter autē contumeliam Christo inferunt. Primò, eū in quo habitauit septiformis spiritus Domini, & cui à Deo Patre datus est spiritus nō ad mensurā, quiq; solo verbi imperio spiritus malos à vexatis hominibus propulsabat, dixerūt agitari dæmonio, idq; non solùm hoc loco, sed & alias sæpe. Quàm graue autē & inexpiabile sit scelus hoc Iudæorum, ex eo patet, quòd in Matthæo dicitur, peccatum in Spiritum sanctum, & ideo irremissibile. Nec contenti hac blasphemia (impietas

Mat. 21.

Esa. 5.

Esa. 11.

Ioan. 3.

Mat. 12.

tas enim semper in peius excrescit) addunt aliud probrum, dum eum, qui est virtus & sapientia Patris, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, insanire dicunt. Demum, quid eum auditis (inquiunt) indignum eum iudicantes qui audiatur, atque cum stomacho indignantes illis, qui aures verbis illius præbeāt. Omnia hæc tam diligenter describunt Euāgelistæ, ne quis Christo inferior indignetur, si etiam sibi tale quippiam acciderit: Si Patrem familias, inquit, dixerunt Beelzebub, quantò magis domesticos eius? Imò ideo primo loco describit Ioannes eos, qui ex sermone Christi offensi sunt, vt quilibet Prędicator sibi persuadeat, nunquam defuturos, qui eius sermones carpant.

Coll. 2.

Mat. 10

Alij dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis, &c.]

Quantumuis multi offendantur ex verbis Christi, eisque reclament, semper tamen vel aliqui ex eisdem emendātur. Non enim reuertitur verbum Dei vacuum. Hoc autem non paruam consolationem præbet Prędicatoribus, quòd sciunt, se non frustra laborare. Vide autem, quàm diligenter hi posteriores & verba & facta Christi perpendunt. [Hæc verba,] inquiūt, [non sunt dæmonium habentis.] Omnino enim repugnāt dæmonium habere vel insanire, & talia verba loqui. Nō sic loquitur aut loqui potest dæmonium. Sic suprà quidam dixerunt: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Deinde, Nunquid potest dæmoniū cæcorum oculos aperire? Quanquam enim maligni spiritus præstigijs suis plerunque oculos intuentium eludant, exhibentes corā rei speciem, quæ non adest, aut repente aliqua aliūde adducant, vt in Magis Pharaonis videmus. Miracula tamen, quæ naturæ legē transcēdunt, nequaquam veraciter operari valent. Imò dæmonis opus est, homini nocere, excæcare, in cuius figura rex Ammonitarum ad filios Israel misit. In hoc, inquit, feriam vobiscum fœdus, vt omnium vestrum oculos dextros eruā, &c. Obserua quòd Christus ad huiusmodi de se iudicia, imò ad manifestas illas blasphemias sibi irrogatas, nihil respondet. Superiùs enim se dæmoniū non habere satis ostēdit. Deinde indigni erāt impij illi, quibus responderetur, præterea nō opus erat, vt amplius à Christo arguerentur, cùm inuicem dissiderent, & ipsi se mutuo reprehenderent. Demū etiam nos per hoc docuit, nō esse semper contendendū cum improbis, & factis potiùs declarandum quid possimus, quàm verbis. Et nonunquam malorum furori cedendum esse, nec vnquā Euangelicæ mansuetudinis oportere obliuisci. Iuxta illud: Discite à me, quia mitis sum, &c.

Ioan. 9.

Exo. 7.

1. Re. 11.

Ioan. 8.

Mat. 11.

Facta sunt Encœnia Hierosolymis.]

In Psalmo legimus Dauidem exclamantem: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Hæc autem vera esse nemo negabit, qui ea quæ hactenus in Ioanne audiuimus, ad mentem reuocabit. Verùm nihilominus & illud verū est, quod in eodem Psalmo statim subditur. Vir insipiens non cognoscet, & stultus nō intelliget hæc: id quod hactenus plus satis in Iudæis vidimus. Nō tamē ob id cessat Christus, imò magis ac magis opera sua corā oculis eorū magnificat, & cogitationes suas in auribus eorū reuelat, vt ostensa illis nos videremus, & dicta illis nos intelligeremus, quatenus eodem igni humilium oculi illuminarentur, cuius fumo illorū superbia excæcaretur. Congruè aūt Ioannes argumēta diuinitatis Christi in hac historia scripturus, præmittit tempus, diem & locū, quando & vbi ea dicta sint, vt eò certiores reddamur. Sicut & suprà fecit, cùm eiusdē diuinitatis testimonia quædā scripsisset. Hæc, inquit, dixit Iesus in Gazophilatio, &c. Encœnia autem erāt festa, quibus celebrabatur templi innouatio, quæ nos templorum dedicationes vocamus. Iā cùm tēplum illud aliquoties vel destructū vel prophanatum fuerit, plures etiam legimus innouationes vel dedicationes eiusdē. Primò siquidē ipsum templum dedicauit Salomon, in mense septimo, hoc est, Septembri. Secundò, templum reædificatum dedicarunt Neemias & Esdras, duodecimo die mēsis primi. Postremo Iudas Machabæus, templum ab Antio-

Psal. 91.

Ioan. 8.

3. Re. 8.

1. Esd. 6.

1. Mac. 4.

Antiocho prophanatum emundauit, in mense Casleu, qui apud nos est Nouember, Atque legem posuit, vt posteri per octo dies hanc templi renouationē celebrarent. Vt autem templum Hierosolymorum non erat verum templū, sed tantum in hoc ædificatum, vt esset aliquādiu veri templi (quod est Christus) vmbra: ita & dedicatio eius templi vmbratica est. Vera enim dedicatio apud nos fit, quando per Baptismum donamur Spiritu sancto, & restauramur per fidem in templum Spiritus sancti, vt Paulus ait: Nescitis, quòd corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, habitantis in vobis.

1.Co. 6.

Et hyems erat.]

Ex hoc verbo patet, quòd de ea dedicatione loquitur, quæ sub Iuda Machabæo facta est. Nam ea hyeme celebrabatur, in mense scilicet Nouembri. Mysticè autem per hyemem frigida Iudæorum significatur impietas: quia mentes illorum à diuino igne auersas, Diabolus tāquam glacialis Boreas afflauerat.

Hyems erat.]

Ideo non sine causa Christus tā igni ta verba hoc loco dixit, vt sequitur.

Et ambulabat Iesus in porticu Salomonis]

Christus frequēter festis Iudæorum interfuit, tum vt ostenderet se nō contrarium Moysi: tum vt latiùs spargere posset doctrinam suam, tum etiam ad exemplum nostrum, vt discamus festis diebus pijs operibus insistere. Congruè autem in dedicationis festo adest Christus. Ipse enim nedum innouator est legis, sed & noui templi, quod est Ecclesia, architectus. Quòd autem hoc loco mentio fit de porticu Salomonis, non intelligas de ea, quam Salomon ædificauerat. Nam & porticus illa & templū à Nabuchodonosor desolata sunt, sed quod locus ille rursus in porticum sub Esdra restauratus, pristinam appellationē retinuerit. In porticu igitur Salomonis versatur Christus, vt locus ipse loqueretur adesse pacificum illum, omnia conciliaturū, quæ in cælis, & quę in terra sunt. Inambulabat autē Euāgelicæ gratię author, Moysaica iam cessatura.

4. Reg. 25.

Coll. 1.

Circundederunt ergo eum Iudæi.]

Sicut Christus festis diebus omniū maximè diuinis operibus insistit: sic Iudæi tunc vel maximè impios suos conatus exequūtur, donec tandē in summo ipsorū festo, eum cruci affigerent. Non igitur abs re eis dictum est: Solēnitates vestras odiuit anima mea. Circundederūt eum, non vt eū secum retinerent (id quod pij faciunt, qui dicūt: Tenui eum, nec dimittā) sed vt eū perderēt. Hinc in Psalmo exclamat. Circūdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederūt me.

Esa. 1.

Psal. 21.

Quousque animam nostram tollis?]

Torquetur ac rūpitur inuidus homo, quādo non habet occasionē nocendi, id quod Iudæi suo hoc verbo produnt. Hinc Sapiēs: Spes quæ differtur, affligit animā. Quærunt autē, nū ipse sit Christus, non ob aliud, q̄ vt ipsum coram Cæsare accusare possint. Pius autem homo quærit, nū ipse sit Christus ille à Deo vnctus in regē, qui nos defendere: & in sacerdotē, qui nos Deo recōciliare posſit, vt confidētius ei se credere audeat. Sic Ioannes quærit: Tu es, inquit, q venturus es, an aliū expectam⁹?

Pro. 13.

Mat. 11.

Loquor vobis, & non creditis.]

Prudentisimè respōdet, ita tēperans verba, vt inuidis occasionē nō prębeat, & tamen pijs satis ostēdat quis ipse sit. Ostendit autem hoc verbo, se non ex facie externa, sed ex solo verbo cognosci, quasi diceret: Cùm oculos vestros tantùm conijciatis in meū cōtemptibilem habitum, & in abiectam conditionē, qua non pro regia pōpa, quēadmodum sperastis, viuo inter vos, non potest fieri, vt in me credatis. Sed agite, personā nolite agnoscere, vt & lex iubet: Personā in iudicio non agnoscēdam, & verbū meum arripite, ac iuxta verbum, non externam laruam iudicate, tunc fieri non poterit, quin credatis.

Leui. 19.

Opera, quæ ego facio in nomine Patris]

Verbis adiecit opera, omnem naturę vim transcendentia, propter imbecillitatem hominum, quasi diceret: Si nudis verbis meis adhærere dubitatis, attendite miracula, quæ verbi sigilla sunt. Hæc enim manifestè testimonium de me perhibent, quòd sim Christus.

Esa.35. Sic enim Esaias prædixit: Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Obserua quòd Christus ex verbis & operibus cognoscitur. Nihil igitur te moueat externa eius abiectio. Vtrunque autem Iudæis obijcit: Loquor, inquit, & opera facio, vt conuincat eos contra legem facere, in qua scribitur, quòd testimoniũ duorum vel trium verũ sit. Deut.19 Obserua item, quòd Christus opera sua ad Patrem refert: In nomine, inquit, Patris, quemadmodum & suprà. Ioan. 5. Opera, inquit, quæ dedit mihi Pater, &c. vt doceat, omnem gloriam in Deum referendam.

Sed nõ creditis, quia nõ estis ex ouibus.]

Hoc verbo indicat, se scire, qui sint electi, id quod solius Dei est. Sic & infrà dicet. Ioan.13. Nõ de omnibus vobis loquor: ego scio quos elegerim. Durissimum autem verbum est, quod dicit.

Non estis ex ouibus meis.]

Mat. 25 Consequitur enim, quòd ad hœdos pertineant, quibus dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, &c. Verissimè tamen Iudæis dixit: Non estis ex ouibus meis. Huiusmodi enim ouium simplicitas docilis est. At Iudæi animos habebãt ambitione turgidos, odio fermentatos, liuore corruptos, auaritia, varijsque mundi cupiditatibus infectos, ac planè diuersos ab ouiũ simplici natura.

Oues meæ vocem meam audiunt.]

Eodẽ. c. Non frustra repetit ouium & pastoris conditiones. Christum enim pastorem esse, & nos oues, egregia consolatio est in aduersis, vt & suprà dictum est. Vocem autem pastoris Christi audiunt oues, non tantũ aure corporis, sed etiam fide, & animo. Ioan. 8. Sic suprà dixit: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Eccle. 3. Sic Sapiẽs: Auris bona cum omni concupiscentia audit sapientiam.

Et sequuntur me.]

Fide scilicet, spe & charitate, itemque desiderio, vita, moribusque, abnegatione sui ipsius, & gestatione crucis, denique & contemptu omnium terrenorum. Hæc est vera Christi sequela, hæc via ad cælum, per quam qui Christum non sequitur, non est eius ouis: Mat.10. Qui nõ accipit (inquit) crucem suam, & sequitur me, non est me dignus, &c. Sed quid interim agit pastor? num otiatur? Audio (inquit) quid mihi præcipiat, sed interim, nihil video, quid ipse faciat. Gen.15. Sic olim Abraham, postquam iussu Domini & patriã & cognatos reliquerat: Domine, inquit, quid dabis mihi? Sic Petrus: Mat.19. Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Itidem & hic quis dicere posset. Audi igitur, quid pastor agat.

Ego cognosco eas.]

Ingens consolatio, quemadmodum suprà dictum est. Quòd autem Christus Eodẽ. c. suas oues vbicunque sint cognoscat, ex eo patet, quòd in Ezechiele eas signare iussit signo Tau: Ezec. 9. Et in Apocalypsi, signo Dei viui. Apo. 7.

Ego vitam æternam do eis.]

Alia promissio, profectò egregia. Nihil magis desideramus, quàm vitam: nihil magis horremus, quàm mortem. At Christus:

Ego autem vitam æteruam do eis.]

Ipse enim est via, veritas & vita. Ioan.14 Ipse item est ineffabile illud verbum Dei, Ioan.1. in quo ab initio vita erat. Quia igitur & verbum suum & seipsum, corpus denique suum & sanguinem, itemque spiritum suum, atque adeò se totũ nobis communicat, rectè dicit:

Ego vitam æternam eis do.]

Sic in alio loco dicit: Ioan.12. Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Qui igitur consideraret, vitam corporis breuem & corruptibilem esse, & iuxta hoc audiret Christum suis pollicentem vitam æternam: qui fieri posset, vt non contempta hac mortali vita, æternam illam quæreret? Sic sancti homines fecerunt. Nec aliud nos impedit, quàm quòd non attendimus præsentia esse transitoria, nec audimus, quid Christus promittat:

Non peribunt in æternum.]

Et hoc verbũ summam præstat consolationem. Videntur enim pij homines perire. Sic Rachel plorat filios suos nec vult consolari, quòd non sint. Hiere. 31. Sed quid ei dicitur? Cesset vox tua à lachrymis,

mis,&c.Reuocabo filios tuos.Sic Abel occisus à fratre videbatur periisse, interim tamē sanguis eius etiā post mortē clamare ad Deum legitur. Sic de Abraham, Isaac & Iacob legimus, quòd mortui sunt: nihilominus tamen post mortem eorum dixit Deus: Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob, quo verbo planè ostenditur, eos non periisse. Sic in exordio Ecclesiæ sancti occidebantur, non tamen periērūt. Nam Ioannes eosdem occisos vidit sub altari Dei, singulas stolas accipere, & maiora expectare. Hinc Sapiens: Iustorum animæ in manu Dei sunt,&c. visi sunt oculis insipientium mori. Illi autem sunt in pace. Et iterum: Stabunt iusti in magna constantia,&c. Summa, oues Christi nō pereunt, quia statuentur à dextris. Hinc Christus: Qui credit in me, non iudicatur. Quis igitur non libenter sequeretur Christum?

Gen. 4. Exod. 3. Apoc. 5. Sapi. 3. Sap. 5. Mat. 25. Ioan. 3.

Nemo rapiet eas de manu mea.]

Suprà de seipso dixit: Nemo tollet animam meam. Hîc eadem promittit suis fidelibus. Est autem hoc verbum ingens piorum consolatio. Habet quidem Diabolus varias nocendi artes: habet & mundus, ex vna parte Pharisæorum authoritatem, sacerdotum dignitatem: habet reges armatos, præfectos, iudices, tribunalia, carceres, catenas, virgas, secures, eculeos, exilia, mortes, & quicquid terrorem constantibus animis solet immittere. Habet ex aduerso voluptates, honores, dignitates, & quicquid animos quamlibet incorruptos solet corrumpere. His omnibus machinis vtitur mundus, vt extorqueat oues de manibus Christi. Hæc perpendens pius homo, simulq; considerans propriam infirmitatem, cadentiumq; multitudinem, nunquam non timet. Verùm audi Christum: [Nemo,] inquit, [rapiet eas de manu mea.] Huius figura præcessit in Dauide: Pascebat (inquit) seruus tuus oues patris sui, & veniebat leo vel vrsus, & rapiebat arietem, & sequebar eos, & percutiebam eruebamq; de ore eorū, &c. Omnia hæc perfectius in Christo impleta sunt, qui oues suas etiam de ore Diaboli eruit. Cadunt quidem etiam iusti aliquando, sed non colliduntur: quia Dominus supponit manum suam. Securè igitur fideles dicere possunt: Quis nos separabit à charitate Dei? Hoc igitur verbo Christus mirabilem suam potentiam indicat: me, inquit, protegente, tuti erunt, qui in me credunt. Non rebellabimus armis, nō venenis, non regeneremus conuitia, sed absq; præsidiis huiusmodi nouo genere vincemus tamen. Consequitur ex hoc verbo, quòd qui nunc perit, sua culpa perit, non potest casum suū asscribere dæmoni, cùm Christus dicat: Nemo tam fortis, qui possit rapere de manu mea. Nec potest casum suum Deo imputare: Non enim abbreuiata est manus Domini,&c. Sibi igitur imputet, qui Dei gratiam non quærit, imò reiicit.

Eodē c. 1.Re. 17. Psal. 36. Rom. 8. Esai. 59.

Pater quod dedit mihi, maius omnibus est.]

Hoc addit, vt sciamus, vnde tanta sit fortitudo in manibus eius. Itemq;, ne videretur propriam gloriam quærere, omnia ad Patrem refert. Verissimum autem est, secundum vtramque naturam:

Pater quod dedit mihi, maius omnibus est.

Secundum diuinam generationē dedit ei Pater, vt sit eius vnigenitus, Deus de Deo, nec natura dissimilis, nec virtute inferior, nec duratione posterior. Et hoc gignendo dedit, quia Deus verus Deum verum genuit, lux æterna lucem coæternā, vita vitam. Hoc sanè est, quod omnibus maius est, quia & angelicam & humanam excedit naturam. Secundum humanam verò naturam dedit ei Pater spiritum, non ad mensuram. Fecit eum iudicem vniuersorum: Non enim Pater iudicat quenquam. Deniq; fecit eum sedere in dextera sua, supra omnem principatum & potestatem,&c. Noli igitur Christum attendere, vt nudum hominem.

Ioan. 3. Ioan. 5. Ephes. 1.

Quod enim Pater ei dedit, maius omnibus est.]

Non igitur mirum, quòd plus omnibus potest. Græci legunt: Pater qui dedit mihi, maior omnibus est, quasi diceret: Non ego mihi vsurpo oues alienas, nec frustrà tanta eis promitto, sed

ipse Pater eas mihi dedit. Postula, inquit, à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Isq; Pater meus omnipotentissimus est. Huic consonat, quod sequitur.

Psal.2.

Nemo potest rapere de manu Patris.]

Ipse enim est Deus gloriosus, fortis, terribilis, atque liberrimus: quem igitur ipse decreuerit saluare, nemo perdere poterit. Hinc Iob: Cogitationem eius nemo auertere potest, & anima eius quodcunq; voluit fecit. Sic in Hieremia dicit: Quis similis mei? aut quis sustinebit me? & quis est pastor, q resistat mihi? Et in Esaia: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Et iterum: Ecce, inquit, in manibus meis descripsi te: Si potest mulier obliuisci infantis sui, &c. Summa, cùm Deus sit virtus immensa, nõ potest ei à quoquam irrogari violentia. Et superiùs quidem dixit: Nemo potest rapere de manu mea. Hîc autem dicit: [Nemo potest rapere de manu Patris,] vt liquidò intelligeremus eandem esse prorsus suam & Patris virtutẽ. Ipse enim est manus, & virtus Patris. Est autem hic locus ingens pro afflictis consolatio. Quicquid enim procellarum afflictio accedat, si per fidem fuerit ouis Dei factus, possidet secum Patrem & Filium, quorũ potestate nulla maior inuenitur. Quid igitur formidaret pius? An egestatem? sed Deus ditior est. An Satanam? sed Deus fortior est. Hinc Dauid: Deus noster refugium & virtus, &c. propterea nõ timebimus, &c. Et Ioannes: Etiamsi condemnet nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Et iterum: Vos ex Deo estis, & vicistis malignum, quia maior est, qui in vobis est, &c. Hinc Iob: Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Potest & verbum hoc aliter intelligi. Quòd Pater mihi dedit, diuinitatem scilicet & æqualitatem suam, nemo rapere potest. Conatus fuit Diabolus hoc rapere, itemq; primus homo, sed frustra. Filius autem non rapuit, sed Pater ei dedit: Non rapinam, inquit, arbitratus est, &c. Item, Quòd Pater mihi dedit secũdum naturam humanam, nemo rapere potest, abundantiam scilicet gratiarum, sed gratis dat hominibus quicquid dat.

Iob.23. Hie.49. Esa.46. Esa.49. Psal.45. 1.Ioã.3. 1.Ioã.4. Iob.17. Phili.2.

Ego & Pater vnum sumus.]

Hoc addit, primò ne quis dubitaret Patrem idem velle, quod ipse vult. Deinde vt ostendat, vnde tanta sibi sit potestas. Nihil enim aliud vult hoc verbo, quàm quòd sibi cum Patre vna est diuinitas, vna eademque omnipotentia, vna substantia, vna natura. Quod ne cui dubium videatur, vel ex ipsis creaturis discere potest. Videmus enim propriam & naturæ consentaneam esse generationem, quum gignens eiusdem naturæ prolem ex se edat, vt homo hominem, lux lucem, calor calorem. Quum verò in diuersitatem generis transit productum, & alterius quàm producẽtis fuerit naturæ, monstrosa generatio erit. Si igitur in diuinis alterius naturæ Pater Filium genuit (vt Arrius dicit) vera ibi & propria natiuitas non erit. Præterea in rebus creatis, non solùm eandẽ substantiam & naturam videmus, sed & magnitudinem, figuram, qualitatem, vt colorem, saporẽ, motũ, & agendi virtutem gignentis & geniti. Cur igitur solus Deus coæqualem sibi non potuit gignere Filium? Nunquid ego, inquit, qui alios parere facio, ipse non pariam? Si ego, qui generationem alijs tribuo, sterilis ero? Hoc igitur verbo Christus non solùm Iudæorũ quæstionem absoluit, sed etiam hæreticorũ quos præuidit insaniam, quam sit detestãda mõstrauit. Per hoc enim quod ait: Vnũ, substantiæ vnitatẽ, Per hoc quod dicit: Sumꝰ, personarũ expressit pluralitatẽ. Vtrumq; igitur audi, & Vnũ, & sumus, & à Charibdi & Scylla liberaberis. Quòd dixit: Vnum, liberat te ab Arrio, separante filium à substantia Patris. Quod dixit, Sumus, liberat te à Sabellio cõfundente personã Patris & Filij. Ex vno igitur hoc verbo Ecclesia didicit, nec confundere personas, nec substantiã separare. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Sed Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vna est diuinitas, æqlis gloria, coæterna maiestas. Quãtùm igitur verbum hoc hæreticos confundit, tantùm consolatur omnes in Christum credentes. Hinc enim vident, se non in arenam ædificare, sed supra per-

Esa.66. Su.co.

petram firmissimam,&c.

Sustulerunt lapides Iudaei,&c.]

Impietas semper in peius excrescit. Sic Iudaei, quem priùs verbis molestauerant, dicentes eum daemoniacum & insanum,nunc re ipsa molestare nitun tur.Mirari autem quis iure posset,quòd in eum etiam qui tanta ipsis contulerat beneficia,tam ingrati fuerunt. Verùm haec est humani cordis impietas: Prauū est cor hominis,& inscrutabile.Nec mi nus mirum videri posset,quòd Christus tam benignum se exhibuit etiam ingra tissimis. Verùm haec est Dei natura, quòd etiam super impios solem suum oriri facit.Eius enim propriū est,misereri & parcere:Et miserationes eius super omnia opera eius. Iam terribile facinus est, quòd Iudaei lapides sustulerūt, Christum lapidaturi.Multò autem magis horrendum est,quòd qui eius nomine gloriantur, nedum lapides leuant, sed & re ipsa eum lapidant, imò vt Paulus ait:Filium Dei pedibus conculcant. An non Christum lapidant, qui verbū eius tam impiè dilacerant:qui membra eius,fideles scilicet,tam immisericorditer tractant:qui passionem eius tam impiè blasphemant, nomenq; Christianū turpi uita commaculant?

Hier.17. Matt.5. Psal.44. Heb.10.

Multa bona opera ostendi vobis,&c.

Ioan.8.

Superiùs cùm itidem vellent eum lapidare,abscondit se,hîc autem persistit & respondet.Atq; hinc discimus,quòd non solùm in magnis & praecipuis, sed in quotidianis quoq; eius actibus apud ipsum(sicut testatur Iob) est fortitudo & sapientia.Fortitudinis enim est,quòd in medio furentium persistit,& lapides quidem tollere,manusque intēdere,sed non vltra procedere eis permittit.Atq; hoc facto comprobauit id, quod paulò ante dixerat:Nemo tollit animam meā, &c.Imò ostendit se hunc ipsum esse,qui loquitur ad beatum Iob: Circundedi mare terminis meis,posui vectem & ostia,& dixi:Hucusque venies,& non vltra procedes,&c. Sapientiae autem est, quòd placidè respondet,suaq; sponte irritatos non amplius irritat. Sicut enim aqua gelida efferuenti igni infecta,continuò totum illius feruorem ac ebullitionem sedat: sic verba placida ac mitia iracundia commotum animum mitigant.Iuxta illud:Sermo mollis frangit iram.Verissimè autem dicit:

Iob 12. Su.c.eo. Iob.38. Pro.15.

Multa bona opera ostendi vobis à Patre meo.]

Pertransijt enim benefaciendo,& sanando omnes infirmos, &c.docuit errantes,consolatus est afflictos, pauit famelicos,mācos restituit,leprosos mundauit,aegrotos sanauit,daemoniacos liberauit, mortuos in vitam reuocauit: totamq; suam potestatem & authoritatem à Patre acceptam iuuādis hominibus impendit,idq; gratis. Docet igitur hoc verbo, omni reprehensione dignos esse,qui pro benefactis nedum non gratias agunt,sed insuper mala retribuunt. Omnibus igitur nobis dictū putemus: [Multa bona ostendi vobis,&c.] quemadmodum & alio loco dicit: Popule meus,quid feci tibi?&c.

Acto.10.

De bono opere non lapidamus te,&c]

Satis admoniti erant, verùm nedum non resipiscunt,sed insuper priorem impietatem excusare & defendere conantur,atq; hoc est peccatum peccato addere, imò ad summum impietatis peruenire.Dupliciter autem produnt impietatem suam. Primò,quòd pro sua ratione causas supplicio dignas praetexūt suae inuidiae,in Christū & verbum Dei. Prudentia enim huius mundi nō vult videri se impiè & iniustè persequi Christum. Hinc Christus accusatus est blasphemiae in Deum & Caesarem. Prophetae accusati sunt defectionis à lege, & seductionis.Sic & Apostoli,tantaque de ipsis probabiliter,coram mundi ratione,spargebantur in vulgum,vt quicunque eos interficeret, putaret se cultum praestare Deo. Deinde etiā in hoc produnt impietatem suam, quòd bona opera fatentur Christum fecisse, nihilominus tamen verba eius blasphema iudicāt,quum certum sit,blasphemum hominem nihil agere quod Deo placeat,& verè bonum sit. Vnde & caecus supra dixit: Scimus quòd peccatores Deus non audit.Praeterea etiam opera Christi extenuant. Christus siquidem in plurali dixit:Multa bona opera feci, &c.Ipsi autem quasi extenuando ea in sin-

Matt.6. Ioan.16. Ioan.9.

singulari respondent: De bono opere non lapidamus, &c.

Sed de blasphemia.]

In lege iubetur blasphemus lapidari. Blasphemia autē est, cùm quis sibi bona Dei arrogat non ex fide, sed ex ambitione aut animi superbia, quemadmodum Nabuchodonosor dixit: In cælum ascendam, similis ero altissimo. Et principes Tyri: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo. Item blasphemia est, quū quis Dei bona sibi arrogat, quasi per vires suas, per suam prudentiam, sapientiam, & potentiam parta, quemadmodū hi, qui dicunt: Manus nostra excelsa, & nō Dominus fecit hæc omnia. Christus autem quamuis suprà dixerit: Antequā Abraham fieret, ego sum. Et nunc dicat: Ego & Pater vnum sumus, non tamen blasphemia est, propterea quòd natura sit Deus, neq; ex arrogantia & falsò hæc dixerit, sed in veritate, id quod ex ipsius operibus palàm videbant. Blasphemia autem esset, si alius quispiam à Christo ex arrogantia hoc dixisset. Sic fidelis, tametsi bona Dei, hoc est, iustitiam, sanctificationē, redēptionem, sibi arroget, hoc tamen nō facit ex arrogantia, sed ex fide in Christum.

Leu. 24. Esai. 14. Eze. 28. Deut. 32. Ioan. 8.

Et quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.]

Mirum quòd Arrius intelligere noluit id, quod Iudæi se in verbis Christi intellexisse fatentur, nempe quòd de vera & naturali diuinitate sua locutus sit: Facis (inquiunt) teipsum Deū. Verùm impius ille Arrius noluit hoc intelligere, vt bene ageret. Sic & mira cæcitas, imò peruersitas est, quòd Valētinianus & Apelles, qui se Christianos esse dixerunt, negarunt verā humanitatem Christi, cùm Iudæi hic totam vim argumenti, ad conuincendū quòd Christus Deus non sit, ex eo sumpserint, quòd verus erat homo, in vera substātia carnis. Vno igitur hoc Iudæorum verbo, & Arrium & Valentinianos cōuincere possumus.

Psal. 35.

Nonne scriptum est in lege vestra.]

Prudentissima responsio. Ea enim temperatura respondet, vt blasphemiæ culpam procul abs se depelleret. Deinde, vt illorū insaniam verbis atrocioribus non irritaret, & tamen sibi summa cum modestia vindicaret, quod negare non debuit, quia nobis nō ignotum esse voluit. Ad legem autem eos mittit, vt ostendat, se non aduersarium legis, atque adeò non blasphemum. Sic & suprà dixit: Nónne in lege vestra scriptum est, quòd duorū testimoniū verum sit, &c.

Ioan. 8.

Ego dixi dij estis.]

In Psalmo hoc scriptum legimus. Christus autem ideo in lege hoc scriptum esse asserit, quia omnes veteris instrumenti scripturæ, aliquādo lex appellantur generali vocabulo. Nonnunquam distinctè per se lex accipitur, & à Prophetis dirimitur, vt cùm dicitur: Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem. Plerunque in tria membra sanctæ distribuuntur scripturæ, vt in illo loco: Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in Prophetis, lege, & Psalmis de me. Obserua item, quòd nomen Dei trifariam in scriptura dicitur. Primò natura. Vt Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est. Itē, Rex omnis terræ Deus, &c. Secundò, adoptione & participatione, qua qui in filios Dei adoptantur, & participes fiunt diuinitatis, vel diuinum aliquod officium habent, dij dicuntur. Vt Deus stetit in Synagoga deorum:

Psal. 81. Mat. 11. Luc. 24. Deut. 6. Psal. 46. Psal. 81.

Ego dixi dij estis, &c.]

Item, Constituite Deum Pharaonis. Itemque, Dijs non detrahes: & applicabitur ad deos, id est, ad iudices. Tertiò, falsò & sola nuncupatione, quemadmodum dæmones & idola, de quibus dicitur: Omnes dij Gentium dæmonia. Et Paulus: Quorū Deus vēter est. Et in alio loco: In quibus Deus hui9 seculi excæcauit mentes infidelium, &c. Obserua demum circa hoc verbum Dei dignationē, qui non contētus dona sua nobis communicare, insuper etiam nomen suum nobis communicat.

Exo. 7. Exo. 22. Psal. 95. Phil. 3. 2. Cor. 4.

Et non potest solui scriptura.]

Hoc est, scriptura errare non potest. Iuxta illud: Iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege. Item, Nō excidit verbū Domini. Vnde & Christus: Cœlum & terra trāsibunt, verba aūt mea nō.

Matt. 5. Tob. 14. Luc. 21.

Vel,

Vel, [Non poteſt ſolui ſcriptura.] Hoc eſt, manet nihilominus vnius Dei maieſtas, manet ſcripturæ authoritas, quæ de vno Deo prædicat, & vnum Deum colere iubet, etiã ſi auditores verbi Dei vocentur dij & filij excelſi.

Si illos dixit deos, ad quos ſermo, &c.]

Argumentum à minori eſt. Sunt enim duplices filij Dei: Vnus eſt natura filius Dei, qui eſt verbum Patris. Alij ſunt filij adoptione, qui ex hoc Patris verbo filij renaſcuntur. Iuxta illud: Dedit poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomen ipſius. Iam ſi filij Dei ſunt, qui ex verbo naſcuntur, quãtum magis ipſum verbum Deus eſt. Semper enim vnde aliquid participatur, magis & verius id habet quod participatur, quàm ipſa participantia. Vt ſol, à quo lucis eſt participatio in ſubiecta corpora, magis lucidus eſt q̃ aër & aqua lucem participantia. Et ignis, à quo calor in externa deriuatur, veriùs & vehementiùs habet calorem, quàm ea quæ ab ipſo calorem participant. Obſerua, quòd filij Dei dicuntur, ad quos verbũ Dei fit, quique illud ſuſcipiunt: Volũtariè, inquit, genuit nos verbo veritatis, &c. Et hoc quidem generaliter de omnibus pijs hominibus intelligendum. Nihilominus tamen per eos, ad quos ſermo Dei factus eſt, ſignanter & ſpeciali quodam modo intelligere poſſumus, tres illos principes, ad quos ternario incremento ſermo Dei de incarnatione verbi factus eſt. Hi autem ſunt Abrahã, Dauid, Ioſeph. Promiſſio, quæ ad Abraham facta eſt, Chriſtum fore hominem in vera carnis noſtræ ſubſtãtia, teſtata eſt: In ſemine, inquit, tuo benedicentur omnes Gentes. Ad Dauid autẽ, non tantùm ſemen Abrahæ, ſed & rex pronuntiatus eſt. De fructu, inquit, ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Tandem ad Ioſeph loquens Angelus, non iam tantummodo hominem & regem, ſed & Deum eſſe teſtatus eſt: Ipſe, inquit, ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis eorum.

Ioan. 1. Iacob. 1. Gen. 22. Pſal. 131. Matt. 1.

Quẽ Pater ſanctificauit & miſit, &c.]

Hoc addit, ne quis putaret Chriſtum non aliter eſſe Deum, quàm alij homines, adoptione ſcilicet & nuncupatione, non autem natura. Ideò ſeipſum diſcreuit ab auditoribus verbi Dei: Illi (inquit) dij nominantur propter auditum verbi Dei: Ego autem ex natura. Me enim ſpeciali modo Pater ſanctificauit, nec ego verbum Dei tantũ audiui, ſed ſum ipſum verbum Dei. Quòd autem Chriſtus nõ adoptione tantùm, ſed natura Deus ſit, patet ex Prophetis: Vocabitur, inquit, nomen eius admirabilis, Deus fortis, &c. Et iterum: Dedi ſpiritum meum ſuper eum, vt aperiat oculos cæcorum, &c. Et Hieremias: Hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Sanctificauit autem Pater Filium, non quòd vnquam ille ſanctus non fuerit, ſed quia ſanctum illum genuit, atque vt ſanctus eſſet, gignendo ei dedit. Deinde ſanctificauit eũ ſecundum humanam in eo naturam, id eſt, cum ſanctitate immunitateque peccati eum incarnari conſtituit. Iuxta illud: Quod naſcetur ex te ſanctum, &c. Præterea ſanctificauit eum, hoc eſt, ſanxit & conſtituit ipſum ſacrificari & offerri in oblationem pro ſalute mundi. Hoc modo loquitur lex de ſanctificatione: Sanctifica mihi omne primogenitum. Et Chriſtus: Pro eis ſanctifico meipſum.

Eſai. 9. Eſa. 42. Hie. 23. Luc. 1. Exo. 13. Ioã. 17.

Si non facio opera Patris mei, nolite credere.]

Hactenus & manifeſtis verbis ſẽ Deum eſſe profeſſus eſt, & Iudæorum obiectiones diſſoluit: nunc, quominus de verbis ipſius dubitare poſſint, ad diuina ſua opera eos mittit. Siquidẽ vnaquæque res operum ſuorum functione officioq́, quænam ſit cognoſcitur. Viuens enim à non viuente operibus diſcernitur, & qui viuentis exercet opera, viuens comprobatur: ſic ſanus ab ægroto, & arbor fœcunda à ſterili fructuum productione internoſcitur: A fructibus, inquit, eorũ cognoſcetis eos. Nunquid colligũt de ſpinis vuas? &c. Sic Chriſtus: Si non facio opera Patris, id eſt, talia opera, quæ hominum nemo facere poſſit, niſi cui Deus naturaliter Pater ſit, concedo, vt verba mea reijciatis. Si autem operum exhibitione omnia morborum genera, & ipſam denique mortem, potentifica voce depellendo,

Matt. 7.

viuificamque languidis & mortuis salutem inspirando, me vitæ & mortis dominum esse comprobo: ex his, inquam, operibus credite me verum Deum esse. Nam & lex vestra indicat, ei Prophetæ credendum esse, si quod locutus est in nomine Domini, fiat. Atqui ego quicquid hactenus de me locutus sum, factis comprobaui. Docet etiam nos Christus hoc verbo, quid in tentationibus agere debeamus, quum fides vacillare incipit, nempe vt opera Dei attēdamus. Sic qui dubitat de hoc verbo: Ego sum resurrectio & vita, &c. attēdat resuscitationem Lazari. Sic qui dubitat de hoc verbo: Qui credit in me, non iudicatur, attendat eos, quos fides in Christum à varijs morbis liberauit, quibus & dicitur: Fides tua te saluum fecit, &c. Sic qui dubitat de hoc verbo: Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis, attendat quàm benignè Christus turbas pauit in deserto. Sic sancti patres in tentationibus semper ad memoriam reuocabant Dei mirabilia: Mementote (inquit Iudas) quomodo salui facti sunt patres nostri, &c. Huc pertinet, quod Christus subdit: Si mihi non creditis, operibus credite, &c. Deinde hoc verbo nos docet Christus, vnde & per quid filij Dei veraciter cognoscantur, nempe non si magnifica de seipsis prædicent, sed si opera Patris faciant, quæ Lucas enumerat. Estote misericordes, remittite, date, diligite, &c. Seipsos igitur seducunt, qui sine bonis operibus, imò cum malis actibus, filios Dei se esse gloriantur.

Deut. 18. Ioan. 11. Ioan. 3. Matt. 6. Mat. 15. 1. Mac. 4. Luc. 6.

Vt cognoscatis & credatis, quòd Pater in me est]

Huc tendunt omnia & verba & opera Christi, vt cognoscamus eum verum Deum esse cum Patre. In hoc enim omnis spes nostra cōsistit, quemadmodum in principio Euangelij dictum est. Est autem Deus Pater in filio longè excellentius, quàm in alijs sanctis, quos tantùm per gratiam inhabitat. Proinde vir sanctus dicere quidem potest: Deus in me est, sed nunquam dicere potest: Ego & Pater vnum sumus. Nec illud: Qui vidit me, videt & Patrem. In Christo autem Deus Pater est, per æqualitatem vnius eiusdemque substantiæ, & per indigressibilem vnius in altero immansionem ob naturæ identitatem. Deinde, Christus non ita est in Patre, sicut vas minus in vase maiori. Nam etsi vas minus in maiori potest esse, at è conuerso, vas maius nequaquā in minori esse potest: Christus autem sicut ipse in Patre est, sic econtra Pater in ipso est. Igitur quicquid in Patre naturaliter est, hoc ipsum & in filio naturaliter est, & econtra. Obserua quid sit filiū Dei esse, nempe & Deum in se manentem habere, & in Deo manere.

Ioan. 14

Quærebant eum apprehendere.]

Impietas etsi sæpè confunditur, nunquam tamen emendatur.

Exiuit de manibus eorum.]

Obserua quòd Christus non ad primum insultum ab ipsis recedit: audierat eos blasphemantes, nec tamen recedit. Deinde viderat eos lapides tollere, sed nec tunc recedit. Tertiò autem, cùm videt eos obstinatos, se ab ipsis abscondit. Sic Deus non statim peccantes auersatur, sed patienter expectat, obstinatos autem relinquit. Hinc Paulus: Ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Verè autem Christus de manibus Iudæorum exiuit. Et ob id irritum est, quicquid homicida illa gens in cæremonijs suis facit: Cùm extenderitis, inquit, manus vestras, non exaudiam vos. Sic & de manibus impiorum exit Christus, idcirco neque uitam, neque salutem inueniunt.

Rom. 2. Esaiæ 1.

Et abijt iterum trans Iordanem.]

Iterum, dicit, trans Iordanem abijt. Nam & lōgè superiùs semel hoc de ipso dictum est: Post hæc venit Iesus in Iudæam, & baptizabat, &c. In desertū autem pergit Christus, quasi pertæsus ciuitatum impietatem. Deinde etiam populum ad solitaria loca, de perfidorum societate, & mundi fluctibus ac turbine eduxit, vt magis fructificent, sicut legē veterem daturus, eduxit populū in desertum: Signanter autem ad Iordanem venisse scribitur, quia relictis Iudæis, ad vnum & verum nouæ Ecclesiæ Baptisma transiturus erat.

Ioan. 3. Exod.

Ioannes quidem signū fecit nullū, &c.]

Quòd

Quòd multi Christum etiam in desertum vsque sequuntur, desidiam nostrã arguit, illorumque feruorẽ ostendit. Deinde etiam hoc pietatem ipsorum ostendit, quòd ipse locus eos admonuit Ioannis, testimonijque, quod Christo dedit. Duobus autẽ modis seipsos confirmant in fide Christi. Primò enim sic colligunt. Ioanni, cùm nullum ediderit miraculum, fides adhibita est à Iudæis. Huic igitur multò magis fides præstanda est, qui tot prodigijs fidem conciliat suis verbis. Secundò sic colligunt, Multa Ioannes de hoc testificatus est, quæ omnia videmus in ipso impleri, imò res ipsa indicat, verum fuisse testimonium Ioannis, cùm hìc Iesus plura præstet, quàm ille de eo sit pollicitus. His igitur argumentis permoti: Multi (inquit) crediderunt in eum. Vbi vides quid conferat locus desertus & à prauis discessio. Cæterùm, quòd Ioannes nullum signum fecisse dicitur, nihil derogat sanctitati eius, quum Christus ipse dicat: Inter natos mulierum non surrexisse maiorem. Miracula enim facere, nihil confert sanctitati hominis, cùm etiam malis & reprobis id competat, dicente Christo: Multi venient in illo die, dicẽtes: Domine, nónne in nomine tuo virtutes multas fecimus? qui tamen audiẽt: Non noui vos. Iusta autem Dei prouidẽtia factum est, quòd Ioannes nullum signum fecit: alioqui, si ad doctrinam & vitæ sanctitatem, donum miraculorum accessisset, vix auelli potuisset populus, ne ipsum esse Christum crederent. Ob eandem causam & corpus & sepulchrum Moysi Iudæis occultata sunt, ne caro alioqui superstitiosula in idololatriam incideret. Ex hoc autẽ textu videre licet, quo pacto Deus sua dona distribuat. Primò ea dona, quæ tantùm ad propriam gloriam spectant, rarissimè pijs conceduntur, vt sunt diuitiæ, potẽtia, gloria huius mũdi. Deinde, dona illa spiritualia, quæ non ad iustificationem, sed tantùm ad ædificationem Ecclesiæ faciunt, vt sunt sermo sapientiæ, sermo scientiæ, genera linguarum, operatio virtutum, etiam fidelibus suis dat Deus, sed differẽter: nec enim cibus oĩa, sed singulis singula, quemadmodũ membra corporis non eundem actum habent. Imò dona, quæ iam enumeraui, interdum magis dat impijs quàm pijs. Sic multi mali signa fecerunt, quum tamen Ioannes sanctissimus hoc non habuerit. Dona autem iustificantia, quæ sunt, Spiritus sanctus, & fides in Christum, fidelibus solis communicat: hæc enim summè necessaria sunt. Nõ enim refert coram Deo, multis donatum esse donis, sed in Christum credere. Hoc opus, hìc labor est: Et qui non habet spiritum Christi, hic non est eius.

Matth. 11. — Matth. 7. — Deu. 34 — 1. Cor. 12. — Rom. 12 — Rom. 8

Caput Vndecimum.

DIVVS hìc Euangelista, queadmodum ea potissimum verba describit, quibus Christus diuinitatem suã testatus est: sic & ea tantùm miracula describit, in quibus insigniter relucet præ alijs diuina maiestas, quale est de cæco nato, & hoc de Lazaro resuscitato. Ideo autem Euangelista hìc insigniora & diuiniora tantùm, & verba & opera Christi describit, tũ quia ad hoc specialiter à Deo electus fuit, vt qui Christo intimior fuit, & ad finem vsque alijs fugiẽtibus perseuerauit, tum quòd vltimus omnium, imò post omnium Apostolorum mortem Euangelium suum scripsit, eo scilicet tempore, quo Ecclesia iam aliquantulum creuerat, iamque ab hoste nedum aperta persequutione, sed etiam occultis insidijs impetebatur: ob quam rem & opus habebat solidiori cibo, quo muniretur contra tot machinas Diaboli. Ob hanc causam Ioannes altiora scripsit, quàm alij Euangelistæ, qui tantùm lacte aluerunt rudem adhuc Ecclesiæ pueritiam. Ob eandem causam & solus Ioannes miraculũ hoc de Lazaro scribit, quod inter omnia alia supereminet, & quasi quendam obtinet principatum. Omnia quidem miracula Christi admiratione digna sunt: Magna enim opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Verùm parua sunt, si ad hoc comparẽtur. Hinc est, quòd Ioannes tam diligenter & langui di nomen & locum, & cognationem describit. Hinc quoque est, quòd

Ioan. 9. — Psal. 110

miraculum istud totum hoc caput occupat, quum potuisset breuibus & paucis admodum verbis comprehendi. Nec tamen Euangelista iusto loquacior est, nec frustra tam copiosis verbis hanc rē gestam describit, sed omnia propter nos scripta sunt. Ex hac enim historia discimus fidei nostræ scopum, nempe, Christum esse Dominum vitæ & mortis: Christum posse nedum viuentes saluare, sed & mortuos suscitare: Christum esse resurrectionem & vitam: mortem piorum non esse mortē, quæ omnia talia tantaque sunt, vt maiora melioraque nec optari possint.

Rom.15

Erat quidam languens.]

Hoc primo verbo & miseriæ nostræ, in quam cecidimus, nos admonet, & felicitatis, quam perdidimus. Vnde enim languor & mors, nisi è peccato? Non sic creatus est homo, imò nec Deus fecit mortem, nec lætatur in perditione viuentium. Iusto autem Dei iudicio homo nunc ferre cogitur, quod non vult, qui priùs fecit quod Deus non voluit. Væ igitur nobis, quia peccauimus. Iam quamuis exordium historiæ huiusadmodum triste sit, finis tamen lætus est, propter Christi gratiam & virtutem. Sic etsi in nobis sit quod doleamus, in Christo tamen habemus, vnde gaudeamus. Ipse enim est, qui in Propheta dixit: Cōsolare consolare populus meus, &c. Obserua autem, quòd Lazarus, qui quādiu Christus præsens erat, optimè valebat: Christo autem vel ad punctū discedente, statim infirmari incipit, imò & mori, nec reuiuiscit, nisi redeunte Christo, vt vel hinc discamus verè dictum esse à Sapiente: Vana est gratia, & fallax pulchritudo. Itē ab Esaia: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni, &c. Hinc & Dauid: Auertente (inquit) te faciem turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, &c. Idem contingit homini interiori: assistente enim gratia Dei, viget & valet. Recedente autem vel ad modicum gratia, nedum insufficiens est vel boni aliquid cogitare, sed subinde in vitia prolabitur. Exemplo sint Dauid & Petrus. Sic enim & in externis absentia medici est causa morbi. Hinc Moyses: Vos, inqt, qui adhæretis Domino, vniuersi viuitis. Nemo igitur in se vel in sua fortitudine confidat, sed in Deo, vt dicere possit cum Dauide: Dominus firmamentum meū & refugium meū.

Sap.1.
Thre.5.
Esa.40.
Pro.31.
Esa. 40.
Psal.103
2.Cor.3
Deut.4.
Psal.17.

Lazarus nomine.]

Nomen languidi exprimit ad maiorem certitudinem. Erat enim Lazarus hic nedum apud suos, sed & apud exteros, maximè autem apud Hierosolymitas, propter generis nobilitatē, nominatissimus. Hinc infrà dicitur, multos è Hierosolymis venisse, ad sorores Lazari consolandas. Benè autem resurrectionis author Christus, diuinum hoc opus ostensurus, personam notā elegit, nimirū vt pluribus manifestaretur gloria Dei. Obserua, quòd qui priùs mendicum cæcū illuminauit, is nunc diuitē & nobilem Lazarum resuscitat, vt ostenderet, se & diuites & pauperes creasse, & sine personarum acceptione omnibus subuenire paratum esse.

Infra eo. cap.
Act 10.

A Bethania castello Mariæ & Marthæ.]

Etiam locum nominat, tum propter certitudinem historiæ: tum vt sciamus miraculum hoc non in angulo factum, sed in loco Hierosolymis proximo. Bethaniam autem nominat castellum Marthæ & Mariæ, admonens nos alterius historiæ, quam Lucas scribit de duabus his sororibus. Verè enim omnium seculorum memoria dignum est, sanctarū illarum mulierum studiū circa Christū, tum vt pij quique ad similia incitētur, tum vt desides arguantur.

Luc.10.

Erat autem Maria quæ vnxit, &c.]

Quàm verè dixit Dauid: In memoria æterna erit iustus, &c. Sic Ioannes nec hoc mulieris huius opus voluit prætermittere, vt ostenderet, nullum bonum opus coram Deo perire, sicq; omnes nos ad bonum extimularet, quēadmodum & in Hieremia dicitur: Cesset vox tua à lachrymis: est enim merces operi tuo. De hac autem vnctione variant sentētiæ doctorum. Aliqui enim, vt Augustinus, Gregorius, & Beda, volunt eius vnctionis hîc fieri mentionem, quam Lucas describit à peccatrice factam. Quòd si hæc Maria peccatrix illa fuit

Psal.111.
Hiere.31.
Luc.7.

fuit, meritò Ioannes hîc eius vnctionis vel breuiter meminit, tum ad maiorem commendationem huius mulieris, quæ tanto feruore pœnituit, vt quod in prima sui conuersione Christo placuisse senserat, ante mortem ipsius iteraret: tũ vt ostenderet, Christum nedum in Lazaro, sed & in sorore eius opera Patris fecisse. Sicut enim nunc Lazarũ à morte corporis suscitat, sic priùs sororẽ eius à morte animæ suscitauit, vt verũ probetur, quòd Christus suprà de vtraq; resurrectione dixit: Venit, inquit, hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, &c. Et paulò post: Venit hora, quando etiã qui in monumẽtis sunt, audient vocem filij Dei, &c. Primæ igitur resurrectionis argumẽtum habemus in Maria, secundæ in Lazaro. Alij tamen authores, vt Hieronymus & Chrysostomus, contendunt, quòd Maria soror Lazari non fuerit illa famosa peccatrix, cuius meminit Lucas: tum quòd peccatrix illa, videtur fuisse Galilæa, soror autem Lazari Iudæa: tum quòd Ioannes hîc nihil dicit de lachrymis, quibus peccatrix illa pedes Christi lauisse dicitur. Volunt igitur hi Ioannem hîc per anticipationem indicasse, quod post resuscitationem Lazari, factum esse infrà dicetur. Nec inconueniẽs videri debet, quòd Ioannes breuibus hîc perstringat historiam, quã postea pluribus describet. Hoc enim pacto etiam alij Euangelistæ præoccupant & anticipant interdũ rei gestæ tempus, vt Marcus inter cæteros Apostolos nominans Iudam, continuò subiungit, Qui & tradidit illum: cùm tamẽ Iudas eo tempore non tradiderat Christum, sed post aliquot annos. Eodẽ modo & Lucas & Matthæus anticipant Iudæ proditionem, antequam fieret. Certum est ex Euangelistis, quòd Christus bis vnctus est à muliere, nomine Maria. Certum item est, quod posteriorẽ vnctionem perfecerit Maria soror Lazari, vt infrà patebit. Fuerit ne vnica, an duæ controuertitur inter doctos: vtraq; pars habet suos fautores grauissimos. Communior tamen opinio est, quòd vnica & eadem bis vnxerit. Et facit ad cõmendationem huius mulieris, quòd tam honorificè eius meminerit Ioannes.

[margin: Philip. 2. | Ioan. 5. | Luc. 7. | Marc. 3. | Luc. 6. | Mat. 10 | Ioan. 12.]

Miserunt ergo sorores eius ad Iesum.]

Quòd non ipsæ pergunt, sed nuntiũ mittunt ad Christum, fœminei decoris & modestiæ signum est. Non enim decet mulieres hinc inde in publico vagari. Deinde, quòd nedum per seipsas sedulò ministrant fratri, sed & externa auxilia expetunt, veræ charitatis indicium est, quæ facit, vt carnem nostram, hoc est proximum nostrũ, qui eiusdem nobiscum naturæ est, nõ negligamus aut despiciamus. Quòd autem potissimũ ad Christum mittunt, fidem earũ indicat. Vera siquidem fides, etiam cùm omnia alia desperata videntur, non tamen desperat, sed tunc vel maximè ad Deũ currit. Sic Iosaphat: Cùm ignoramus, quid agere debeamus, hoc reliquũ habemus, vt oculos nostros ad te Deũ leuemus, &c. Obserua quomodo necessitas nos cogat, auxilium à Deo quærere. Felices sorores hæ, quæ & Christum in proximo habuerunt, nec dubitarunt nuntiũ ad eum mittere. Non minùs tamen felices nos, qui nõ minùs Christum propinquũ habemus: Vobiscum, inquit, sum vsq; ad consummationẽ sæculi. Deinde fidelissimum etiam nuntiũ ad manum habemus, qui & Christo nostras necessitates insinuare, & ipsius auxilium impetrare potest. Nuntius hic, oratio est. Hæc enim etiam in terris existens, cœlo se ingerit: constituta in imis, alta pulsat. Oratio enim humiliantis se, nubes penetrat, nulla interualla locorum ei obsistunt, nulla munimenta ei obicẽ faciũt, à longè, vt de propè loquitur. Hoc nuntio quàm crebro vsi sint sancti Patres, scriptura vbique indicat, tam in veteri quàm in nouo Testamento.

[margin: Esa. 58. | 2. Pa. 20 | Mat. 28. | Eccl. 35.]

Ecce quem amas infirmatur.]

Mirantur quòd in morbum tam periculosum incidere potuerit is, quẽ Christus amabat. Sic plerunque sancti etiam admirantur mirabile illud consiliũ Dei, quo frequenter pios affligit, impios autem bonis accumulat. Hinc Dauid: Mei penè moti sunt pedes, pacem peccatorũ videns, &c. Deinde sorores illæ nulla sua vel fratris merita allegant, sed tantùm Christi dilectionem gratuitam. Fides enim in sola Dei bonitate confidit. Præterea nihil petunt, sed tantùm necessitatem suam insinuant. Amanti

[margin: Psal. 72.]

enim satis est ostendere necessitatem. Sic & alibi Centurionem fecisse legimus: *Matt. 8.* Domine, inquit, puer meus iacet in domo paraliticus, & malè torquetur. Ex hoc igitur loco discenda est orandi forma, nempe, vt solam necessitatem proponamus Domino, tempus autem & modum iuuandi ei non præscribamus. Hinc Iudith sacerdotes increpabat, quòd *Iudic. 8.* statuissent quinque tantùm dies misericordiam Domini expectare: Nō est iste sermo, inquit, qui prouocet misericordiam, sed potiùs iram.

Infirmitas hæc non est ad mortem.]

Hoc est, finalis causa huius infirmitatis non est, vt Lazarus moriatur. Tunc enim infirmitas ad mortem est, quando nihil præter mortem quæritur, & in ipsa morte finis constituitur. Diligēter hoc loco obseruanda sunt singula & verba & facta veri medici Christi. Hinc enim videbimus, quid ab ipso expectare debeamus. Primò igitur, iam per se afflictos non plus affligit, sed consolatorijs verbis demulcet: Infirmitas, inquit, hæc nō est ad mortem. Sic de ipso præ- *Esa. 42.* dixit Esaias: Calamum quassatum non confringet, &c. Deinde, quamuis sciret Lazarū ea infirmitate moriturum: ita tamē de ipsa infirmitate loquitur, quasi nihil periculi sit: quo verbo indicat, nullum morbū tam pertinacem, tamque periculosum esse, quem ipse non facillimè sanare possit. Hæc igitur est noua illa concio, à seculo inaudita, qua summus ille medicus Christus, quoslibet quacunque necessitate pressos, siue corporali, siue temporali, siue etiam spirituali, alloqtur: Noli, inquit, desperare, infirmitas tua vel malum, quod te angit, non est ad mortem: Me respice, non magnitudinem mali tui. Hæc est vox illa, quam sponsa tātopere cupiebat audire: Sonet, inquit, vox tua in auribus meis. *Cant. 2.* Vox enim tua dulcis, &c. Christus igitur talis medicus est, qui & ægrotos blandè & consolatoriè alloquitur, & cui omnis morbus curatu facilis est.

Sed pro gloria Dei.]

Per hanc enim infirmitatem, vel etiā mortem, nō quæritur interitus vel perditio Lazari, sed gloria Dei. Hoc autem verbo Christus corrigit rationis humanæ iudicium. Sapientia enim rationis humanæ, negat Deum respicere res humanas, & ascribit aduersa prosperaque casui seu fortunæ. Hinc in Iob dicitur: Circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat. Et Hieremias: Quis est *Iob 22.* *Thre. 3.* iste qui dicit: Ex ore altissimi non egredientur nec bona nec mala. Hìc autem Christus palàm affirmat, afflictiones nō casu nobis accidere, sed voluntate Dei. Imò quod magis est, ex hoc loco manifestè colligi potest, afflictiones non simpliciter ex voluntate Dei, sed ex bona & misericordi voluntate pijs accidere. *Sap. 1.* Non enim lætatur Deus in perditione nostra. Quòd autem afflictiones non sint irati Dei signa, hoc argumento cōstat, quòd Lazarus plus & Christo amicissimus infirmitate affligitur, & tandē moritur. Huc pertinet, quod Sapiens *Prou. 3.* ait: Quem Dominus diligit, corripit. Hæc igitur est verè Euangelica concio. Nam ante Christum lex docebat, afflictiones, calamitates, & mortem, esse irati Dei signa: Quia, inquit, audisti vocē *Genes. 3.* vxoris tuæ maledicta terra, &c. Et iterum: Percutiet te Deus vlcere pessimo, *Deut. 28.* &c. Et quis non exhorresceret huiusmodi mala, audiens ea esse irati Dei signa? Econtra quis non patientissimè ferat, quæcunque etiam aduersa, cùm in Euangelio audiat, et à pio & beneuolo Patre ad nostram salutem immitti? Signanter autem Christus hoc verbo indicat afflictiones piorum, esse gloriæ Dei instrumenta, id quod & suprà de cæco nato as- *Ioan. 9.* seuerauit. Gloria autem Dei est, quòd *Psal. 45.* misericors, pius, verax, potens est, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, &c. Hæc autem gloria eius tantò magis excrescit, quantò è pluribus & maioribus malis suos eripit. Et quis non libenter aduersa ferre debet, vt hæc gloria Dei apud omnes manifestetur.

Vt glorificetur Filius Dei per eum.]

Hoc est, vt omnibus manifestetur di- *Ioan. 5.* uinitas Filij Dei. Dixerat Christus suprà: Venit hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, & procedent, &c. Contrà autem Iudæi de eo dixerunt: Dæmonium habet *Ioan. 10.* & insanit, quid eum auditis? Vt ergo glorificetur, & insaniæ non arguatur

Filius Dei, voluit in hoc vno Lazaro experimentum dare virtutis & veritatis suæ, hoc est, ostendere in vno homine, quid vel quomodo facturus sit in vniuerso hominum genere.

Diligebat autem Iesus Martham, &c.]

Verè diligebat. Nisi enim diligeret, non tantam in illis gloriam suam ostẽderet, non se ita per illos Filius Dei glorificaret. Quanta enim gloria est, quòd in Maria quidem resurrectionem animarum, in Lazaro autem ostendere dignatus est, quàm verè, quàm potenter vniuersalem facturus sit corporum resurrectionem? In Martha quoq; & Maria præsignare voluit præsentis Ecclesiæ statum, id quod ex historia Lucæ colligi potest, vbi altera Dominum suscipit, altera audit. Diligebat ergo eos, sicut vasa gloriæ suæ. Hic obserua, quomodo Christus suos diligat, nẽpe, quòd gloriam suam in eis ostendit, itemque opera virtutis suæ. Deinde obserua, quos Christus diligat: hæ tres personæ quas Christus dilexisse dicitur, fraternitatis & charitatis vinculo sibi inuicẽ coniunctæ erant. Christus igitur primò eos diligit, qui charitatem inter se habent & exercent mutuam. Deinde, cùm Lazarus infirmus fuerit, & vtraque soror eius tristis & lugens, & tamen Christus eos dilexisse dicitur, consequitur, quòd Christus diligit lugentes, & qui gaudia mundi contẽnunt, sua mala deplorant, & ad cœlum suspirant. Hinc in alio loco dicit: Beati, qui lugẽt, &c. Præterea cùm certum sit, Christum nõ esse acceptorem, sic nec dilectorem personarum, sed virtutum: obseruandum, quid in his p̃sonis virtuosum fuerit, vt hinc discamus, quos diligat Christus. De Martha autem legimus, quòd Domino ministrauit. Ergo à Christo diliguntur, qui ei in membris suis ministrant. Iuxta illud: Quòd vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis. De Maria legimus, quòd diligenter audierit verbum Dei. Ergo à Christo diliguntur, qui verbum Dei cũ deuotione suscipiunt, & Domino vacant. De Lazaro autem nihil tale legimus sed tantùm quòd Dominus eum dilexerit, atq; hoc est, quod omnium maximè nos cõsolatur, nempe, quòd Deus etiam diligit eos, qui nihil boni de se meriti sunt, imò qui malè meriti sunt, hoc est, peccatores. Nisi enim & hos diligeret, non pro eis mortuus esset, nec eos tam benignè inuitaret, tamque patienter expectaret.

Luc. 7. Luc. 10. Matt. 5. Luc. 10. Mat. 25.

Vt ergo audiuit, quòd infirmaretur, mansit ibi, &c.]

Hactenus consolatoria fuerunt, quæ de Christo dicta sunt: hoc autem durum esse videtur, & supradictis contrarium, quòd amicum audit infirmari, nec tamẽ festinat, quinimò duos adhuc dies expectat. Hoccine est diligere amicum? posset quis dicere. Verùm audi causas. Ideo Christus tardat, vt moreretur & sepeliretur languidus ille. Non enim volebat eum sanare languidum adhuc, nec mortuum in domo adhuc iacentem, sicut Archisynagogi filiam, aut ad tumulum deportari incipientem, sicut filium viduæ, resuscitare. Experimentum quippe eius verbi parabatur, quod dixerat: Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei & procedent. Vt ergo ad hoc perueniretur, tam diu tardauit, donec mortuus terræ gremio recon deretur, vbi puluis in puluerem conuertitur, & omnis caro in suam originem redigitur, vt inde clamore illius euocaretur, vnde in iussu & voce Archangeli & tuba Dei, illo ad iudicium descendẽte de cœlo, omnes euocãdi sumus. Deinde ideo mansit, quia expectabat copiosius argumentum edẽdi miraculi, quo simul ipse paulò post moriturus, discipulorũ adhuc imbecilliũ roboraret animos ad spem resurrectionis: ne dubitarent eum resurgere posse, quem viderant alios resuscitantem. Duos autem dies adhuc expectat, vt miraculum conspectius & certius fieret, ne quis dicere posset, non mortem fuisse, sed stuporem. Item, vt discipuli in fide magis roborarentur. Præterea, vt Iudæi viso tanto miraculo inexcusabiles fierent. Deniq; vt alij, qui nõdum in Christũ credebant, hoc signo ad fidem traherentur. Hinc igitur discamus naturã Dei. Plerunq; enim suos in medijs malis relinq̃t, vt videatur eorũ oblitus: sed postea gloriosi⁹ eos è medijs malis eripit. Sic reliq̃t Abelẽ in manu fratris, sed post mortẽ clamat ei⁹ sãguis. Sic Iosephũ reliq̃t lõgo tp̃e in squalore car-

Matt. 9. Luc. 7. Ioan. 5. 1. Thess. 4. Gen. 4.

carceris, sed postea sublimius eum extu-
Gen.41. lit. Differt autem Dominus auxilium, donec omnia conclamata sint, partim vt fidem tentatione exerceat, partim vt solus auxiliatoris titulum possideat. Vult enim Deus exerceri fidem nostrã, vult intelligi dona sua quæ petimus, vult denique agnosci suam misericordiã. Ideo Abacuc: Adhuc visus procul, & apparebit tandem, in finem nõ mentietur.
Abac.2. Docet igitur hic locus, etiam in media morte sanctis spem esse.

Deinde post hæc dicit discipulis.]

Non sine causa Ioannes duo hæc verba posuit [Deinde, & post hæc] cùm vnum sufficere videatur. Ad maiorem enim rei expressionem hæc duo coniunxit. Prima enim dictio [Deinde] refertur ad id, quòd proximè præcedit, quasi diceret: Deinde, quamuis nuntium ferme sine responso dimiserit, quamuis duos adhuc dies in eodem loco permanserit, nihilque amplius de Lazaro dixerit, iamque videretur omnino eius oblitus, iterum tamen vel tertio die eius mentionem facit, nec qualemcũque, sed ita, vt ostendat se ei auxilium laturum. [Deinde (inquit) dicit discipulis.] Hinc igitur discamus naturam Dei, nempe, quòd suorum nunquam obliuiscitur, etiamsi videatur oblitus, quemadmodũ
Esai. 49 in Esaia dicit: Nunquid potest mulier obliuisci infantis sui, &c. Sic & Deus nõ in finem nos deserit, etiamsi diu differat.
Gene.3. Sic diu distulit promissionem Adæ, factam de muliere & eius semine, caput serpentis contrituro, & tamen suo tempore præstitit. Idem contigit de promissionibus alijs, Abrahamo, Iosepho, & Dauidi factis, &c. Quòd autem Ioannes non contentus dixisse: [Deinde, etiam addidit: [Post hæc,] remittit nos ad finem decimi capitis, vbi ponitur causa,
Su.c.10. cur Christus è Iudæa secesserit. Post hæc, quæ suprà dicta sunt de perfidia Iudæorum, quamuis expertus esset eorum ingratitudinem, sciretque sibi certissimè imminere mortẽ à Iudæis: [Post hæc,] inquam, (quod magnum & à metu mortis alienum est) dixit. Eamus. Vides & hoc verbo Christi benignitatem, nempe quòd etiam pessimè tractatus & abiectus, tamen etiam ad ingratos & peccatores subinde redit, si fortè in melius conuertantur & viuãt. Deinde verbum hoc indicat, Christum nequaquam timuisse mortẽ. Præterea insigne etiam charitatis exemplũ Christus hîc nobis expressit in eo, quòd proprium periculum contemnit, imò periculis se offert, vt Lazaro subueniat. Sic enim charitas 1.Cor. non quærit quæ sua sunt, sed quæ proximi.

Eamus in Iudæam iterum.]

Tacuissent omnino discipuli timore mortis, nec in Iudæam reuersi essent, quantumcunque Lazarus auxilio indigebat (Sic enim carnalis homo multa etiam bona interdũ omittit ex timore, quemadmodum & Petrus alibi volebat Christum in deserto loco retinere, non obstante, quòd turba hominum præsentiam Christi vt necessariam efflagitaret: Domine (inquit) bonũ est nos hic esse) Mat. Verùm Christus ipse incipit loqui illis tacentibus:

Eamus, &c.]

Docet per hoc, ne timore temporalis periculi omittamus benefacere. Obserua quòd Christus sicut propter impios Iudæam reliquit, sic propter pios iterũ eam repetit. Impij enim tolerantur propter pios. Obserua item, quòd Christus Ioan. non dicit in singulari: Ego ibo ad Lazarum, sed:

Eamus.]

Qui enim mihi ministrat, me sequatur, Mat. &c. Et in alio loco: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Signãter autẽ dicit: [Eamus,] quasi diceret: Quãdoquidem nedũ mihi, sed & vobis speciale quoddam officium, à Patre demandatum est, non licet nobis quiescere, sed eundum est, quò vocatio nostra nos ducit. Quo verbo admonet eos, qui Ecclesiæ præpositi sunt, vt non cessent in officio suo. Imò vnumquemque nostrũ monet, vt vocationi suæ diligenter inuigilet: [Eamus] (inquit) scilicet ad cœlum. Vide autem, quò suos ducat Christus. Non ad voluptatẽ aut mundanas delitias, sed [In Iudæam] (inquit). Nimirũ vbi persecutores erãt. Ad crucem igitur suos ducit, imò per crucem ad gloriam.

Nec

Luc. 24 Nec enim alia via est ad gloriam. Nam sicut Christum oportuit pati, & ita intrare in gloriam suam: sic per multas tribulationes oportet etiam nos intrare in regnũ Dei. Act. 14. Monet igitur hoc verbo, vt nedum crucem nõ fugiamus, sed etiam patienter feramus. Postremo, non sine causa dicit:

Eamus iterum.]

Non enim satis est, semel bona fecisse aut patienter mala pertulisse, nisi perseueres. Vide quàm pulchrè breui hoc verbo Christus vocationis nostræ nos admoneat.

Rabbi nunc volebant te Iudæi lapidare]

Hoc loco videmus exẽplum humanæ infirmitatis in Apostolis. Nedum enim ipsi timent, sed & Christũ, quantum in ipsis est, terrere conantur, in eo, quod periculum præcedens ad memoriam ei reuocant, idque cum emphasi. [Nunc, inquiunt, volebant te occidere.] Sic enim timidis semper ob oculos versantur pericula, quæ timent. Ex hac autem Apostolorum infirmitate confirmare debemus corda nostra, vt credamus Deum etiam infirmos, insipiẽtes, & peccatores tolerare. Deinde discamus vt & nos aliorum in fide & moribus infirmitates toleremus: Ro. 15. Gala. 6. Vnusquisque inquit, nostrum proximo placeat ad ędificationẽ. Et Alter alterius onera portate, &c. Quantumcunque enim hoc loco infirma fuerit Apostolorum fides, tamen excusat eos charitas erga Christum. Nolebant eum perire, cuius & ipsi & alij adhuc indigebant. Sic olim serui Dauid nolebant, vt cum ipsis exiret ad bellũ: 2. Re. 21. Ne (inquiunt) extinguas lucernam in Israel.

Et iterum vadis illuc?]

Nesciebant eum pati non posse, nisi quando & quatenus vellet, ideo dehortantur eum, ne periculis se obijciat. Verùm hoc Apostolorum cõsilium è prudentia carnis natum est. Stultum enim rationi humanæ videtur, si quis se præsentibus periculis exponat. Nam cùm prudentem æstimemus, quem faciunt aliena pericula cautum, quantæ accusatur imprudentiæ, quem nec propria pericula cautum reddunt? Sic & Petrus alio loco prudenter quidem pro sua opinione admonet Christum, ne se passioni offerat: Absit (inquit) à te Domine, non fiet istud. Mat. 16 Sed audit à Christo: Vade retro Satanas. Non enim sapis quæ Dei sunt. Vel aliter:

Iterum vadis illuc?]

Vox est admirantiũ, quòd adeò non timeret mortem. Ob quam causam & Pilatus miratur in passione Christi, quòd adeò nihil respõderet accusantibus, nec deprecaretur mortem. Non est humanæ virtutis, non timere mortem: Non est enim fortitudo nostra, fortitudo lapidum: nec caro nostra ænea, &c. Iob. 6.

Nónne duodecim sunt horæ diei?]

Antequam Lazarum à morte suscitet, priùs discipulos sanat à pusillanimitate. Nullus enim tam sanctus est, qui non indigeat huius medici ope & manu. Sensus est: Quamuis prius mala contra me cogitauerint, fieri tamen potest, vt nunc aliter affecti sint. Secundum enim temporum variationem, & horarum distinctionem variatur humana volũtas, & diuersificantur opera. Vide igitur, quàm bene sentiat & loquatur Christus, etiam de inimicis suis pessimis. Docet autem nos, ne desperemus de alicuius salute & emendatione, quamdiu hic viuit. Sunt enim duodecim horæ diei. Et sæpè contingit, vt qui malus fuit, emendetur, id quod videmus in Paulo, & alijs. Vel aliter.

Nónne duodecim horæ diei sunt?]

Quasi diceret: Habet dies suũ terminũ, & quantumcunque clara sit, tamen ad occasum fertur, nec semper durat. Sic ego ob id veni in mundum, non vt semper visibiliter vobiscum sim, sed vt definito tẽpore ad Patrem redeam. Non est igitur, quòd hac de re soliciti sitis. Sicut enim diem vltra præscriptũ suũ retinere non potestis, sic nec me. Vel aliter, Quid timetis me præsente, qui sum sol iustitiæ? Nox formidinem habet, non dies. Timeant qui solem iustitiæ non vident. Vel aliter. Ioan. 15

Nónne duodecim horæ, &c]

Quasi diceret: Quid mihi consilium

datis, cùm nō vos me, sed ego vos duodecim elegerim, & sic debeatis sequi nutum magistri, sicut sequūtur duodecim horæ motum solis diei. Vel aliter:

Nónne duodecim sunt horæ, &c.]

Psa. 105 Quasi diceret, Scriptum est: Sol cognouit occasum suum, nullius excutietur incursu, nec occidet antequam veniat hora eius. Sicut igitur sol visibilis non est in hominis potestate, vt occidat antequam veniat duodecima hora eius: ita scitote, quia non me occident Iudæi, antequam veniat hora mea, in qua mori decreui. Vel aliter: Dies hic pro officio vel ministerio sumitur. Iam vt dies pro communi consuetudine duodecim horis constat, & quamdiu quis interdiu ambulat, non offendit pedem: Qui verò post duodecim diei horas ambulauerit, vix euadet illæsus. Ita quisque habet statutum ministerij sui tēpus, & quamdiu duodecima hora, hoc est, ministerij completio nondum aduenerit, non læditur, non occiditur. Finito autem ministerij tempore, præualet potestas tenebrarum. Est igitur sensus verbi, Deponite vanum timorem, nondū cōpleui ministerij mei cursum, quāuis iā ferme vndecima hora sit, nondū tamē est duodecima: proinde nihil in me poterunt omnes aduersarij. Vel aliter:

Nónne duodecim horæ, &c]

Quasi diceret: Duodecim mysteria mihi peragenda sunt. Et nouē quidem peregi, incarnationis scilicet, natiuitatis, circuncisionis, oblationis, apparitionis, baptismi, ieiunij, prædicationis, & miraculorum ostensionis. Restant adhuc tres horæ, passio scilicet, mors, & sepultura, ea quoque peragenda sunt, vt completus fiat dies.

Si quis ambulauerit in die, nō offendit.]

Si de Christo intelligitur, hūc habet sensum: In die adhuc ambulo, ideo non debeo vacare, nec timere habeo periculum, quia ante finē officij mei nihil contra me poterunt aduersarij. Potest & generaliter de omnibus accipi. Vita corporalis suis certis limitibus à Deo definita & circunscripta est: Numerus (inquit) mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt, &c. Si enim capilli nostri coram Deo numerati sunt, quantò magis vitæ nostræ momenta & tempora? Proinde q̄ diu quis intra duodecim diei horas, hoc est, statutum vitæ suæ tēpus ambulauerit, nullum vitæ detrimētum à periculo quantumuis ingēti accipiet. Finito autem statuto tempore, si non alia re, certè vel leuissima musca occiditur: Non tamen ideo quibusuis periculis obuijs nos exponere debemus. Statuit quidem Deus vitæ nostræ terminum, sed interim iussit ne eum tentemus. Consolatur igitur nos Christus hoc verbo contra timorem mortis, &c.

Iob. 14. Matt. 10

Vel aliter intelligi potest verbum hoc, vt dies sit veritas, nox falsitas. Qui in veritate ambulat, non offendit, dicente Sapiente: Adducam te per vias æquitatis. Qui autem in falsitate ambulat, offendit. Hinc Sapiens ibidem. Via impiorū tenebrosa, &c. Et Psalmista: Via illorum tenebræ & lubricum, &c. Hinc Hieremias: Date gloriam Deo, antequam tenebrescat, & offendāt pedes vestri, &c. Vel dies, rectus amor, nox falsus amor. Vel dies tempus gratiæ, nox tēpus post mortem. Vel dies, Christus verbum Dei, nox ratio humana.

Prou. 4. Psal. 34. Hier. 13.

Lazarus amicus noster dormit, &c.]

Hactenus Christus exēplo boni medici, cū videret discipulos ceu amaram medicinam abhorrere reditum in Iudæam, pluribus verbis allicere conatus est. Primò enim ostendit, se simul iturum, imò priùs habiturum calicem passionis: Eamus (inquit) Secundò ostendit ipsis impunè non cessurū, si renuāt. Nonne (inquit) duodecim sunt horæ diei, quasi diceret: Et mihi & vobis certum ministerium impositum est, quod omittere non licet. Tertiò ostendit nihil mali illis obuenturum: Qui ambulat (inquit) in die, nō offendit, &c. Nunc quartò etiam fructum prouenturum ostendit: Nostro (inquit) reditu amici salus & vita conseruabitur, qui fructus omnium maximus & Deo gratissimus est. Quatuor igitur per ordinem hic posuit, quæ quæcunque etiam aduersa, leuia reddere possunt. Primò enim patienter ferendo crucem, conformas

volup-

voluntatem tuam diuinę voluntati. Secundò, Non solus pateris, sed Christus prior passus est, omnesque sancti. Tertiò, fugiendo crucem in æterna mala te præcipitas. Aut enim hic, aut in futuro patiendum est. Quartò, & tuam animam saluas, & proximi quoque, per bonum exemplum. Deinde sicut Christus non simpliciter dixit: Eamus in Iudæam iterum, sed insuper eos pluribus, vt iam dixi, admonuit, ne dubitarent sequi: sic non satis est, Christiano populo simpliciter proponere dogmata Christi: cùm enim plæraque grauia & carni aduersa sint, facile resilirent homines. Dicant igitur pastores: Eamus & nos, hoc est, antecedant populũ, & obseruent quod docet. Secundò admoneant desides. Tertiò ostendant fructum prouenturum. Quartò insinuent etiam, quanta pericula eos maneant, qui non sequuntur.

Lazarus amicus noster dormit.]

Ne videretur temeritatis esse, quòd Iudæam repetere volebat, hoc verbo iustissimas causas suæ profectionis ostendit. Nõ, inquit, temeritas propria, sed charitas proximi me ad hoc vrget. Lazarus enim amicus noster dormit eo somno, quo nemo excitare eum potest, præter me vnum. Deinde me vrget gloria Patris, quæ per illam excitationem magnificabitur. Docemur hic, ne temerè nos in periculum demus, nisi assint iustæ causæ. Iustæ autem causæ sunt, si id exigat vel proximi necessitas, vel charitas, vel gloria Dei. Vbi vide nostrã impietatem, propter commodum proprium non dubitamus nos in quæcunque pericula dare: propter Dei autẽ gloriam prouehendam, & proximi necessitatem subleuandam, ne tantillum facimus. Obserua autem verborũ emphasim. Primò Lazarum nominat, ne videretur ficta causa, quasi diceret. Eius res agitatur, qui & vobis facie notus est, & notior esse debet propter eandem fidem & spem. Mihi quidem notissimus est, vt cuius nomen scriptum est in libro vitæ. Deinde, nõ ad Iudæos hostes pergo, quod vos formidatis, sed ad amicũ. Amici res agitur, quem negligere in necessitatibus, turpe etiam gentilibus visum est. Amicus verus in necessitate maximè probatur. Propter amicos etiã Gentiles plerique se in pericula & mortem sponte obtulerunt. Denique veram amicitiã etiã Gẽtes, vt inæstimabile bonum, magnis libris cõmendarunt. Quin & Sapiens noster dicit: Amico fideli nihil comparari potest. Non igitur licet nobis amicum in necessitate deserere. Vide quàm efficaciter eos admoneat officij sui. Præterea addit: Non meus tantùm amicus est, sed & vester, imò noster in communi. Hoc autem verbo ineffabilis illius misericordiæ & condescensionis nos admonet, qua factum est, vt in amicos nos receperit, qui indigni eramus vt serui eius diceremur. Vnde nobis hoc, vt ad Dei amicitiam peruenerimus, nisi quòd filius Dei ad nos descendit? Moyses amicus Dei dictus est, non aliunde, quàm quòd Deus ad ipsum descendebat. Ascendebat quidem Moyses in montem, sed ad Deum peruenire non potuisset, nisi Deus prior descendisset. Deinde hoc verbo [Amicus noster] ostendit veram Christi membrorumque suorum vnionem, veramque sanctorum communionem, qua fit, vt qui amicus Christi est, is & omnium fidelium amicus sit, & econtra. Hinc est, quòd tam Christus quàm Apostoli Lazarum agnoscunt amicum. Sic & nos certi sumus, & Christum & omnes sanctos pro nobis curare. Atque hæc est summa consolatio nostra. Cæterùm, quòd Christus se amicũ nostrũ profitetur, monet nos, vt ei consulenti obediamus, eum amantem & benefacientem redamemus, eique vicissim studeamus placere, queadmodum ipse seruiuit nobis. [Dormit.] Obscurè loquitur Christus, vt eos excitet. Somnus enim varijs modis in scriptura accipitur. Primò est somnus naturalis, qui & bonis & malis communis est. Secundò etiam mors corporis in scriptura somnus dicitur. Hinc illa vox crebrò legitur in libris Regũ. Dormiuit cũ patribus suis. Imò etiam impiorum mors somnus dicitur. Nam & hi in nouissimo die resurgent. Hinc de impio Achas dicitur: Dormiuit cũ patribus suis. Et Dauid generaliter de impijs: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt diuitiarũ in manibus suis. Tertiò accipitur somnus pro dormitione

Eccle. 6.
Exo. 33.
Exo. 19.
2. Pa. 28.
Psal. 75.

missione peccati. Iuxta illud: Hora est nos de somno surgere. Et iterum. Surge qui dormis, &c. Quartò accipitur somnus pro ignauia. Sic Esaias: Speculatores eius cæci omnes, dormientes, &c. Et Dauid: Non dormitabit, neque dormiet, &c. Et Petrus: Sobrij estote, & vigilate, &c. Quintò accipitur somnus pro quiete cõtemplationis. Iuxta illud: Ego dormio, & cor meum vigilat. Christus autem hic somnũ accipit pro morte. Ideo autem Christus mortem Lazari non mortem, sed somnum appellabat, propter futuram resurrectionem. Quamuis enim Lazarus alijs mortuus erat, Christo tamen dormiebat. Ob eandem causam & scriptura sanctos dormire dicit, non quòd omnino dormiant, ac nihil de seipsis vel alijs sciãt, sed quia suo tẽpore certissimè resurrecturi sunt. Secundò ideo Christus Lazarum dormire dixit, vt assuefaceret discipulos loqui & cogitare, quẽadmodum scriptura loquitur. Qui enim scripturæ verbis assuetus esset, nec mortẽ timeret, nec mortuos impensè defleret. Potissimũ autem Christus ideo Lazarũ non mortuũ, sed dormire dixit, vt sciamus, mortem aculeum suum perdidisse, & proinde eam in posterum non timeamus, vt quæ iam non est amplius mors, sed tantùm somnus, maximè credentibus. Quis autem timet somnum? Imò maximè appetimus somnum, præsertim post laborem. Ob eam causam sancti nedum mortẽ non timuerũt, sed summis votis exoptauerũt, vt Dauid: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et Paulus: Cupio dissolui, & esse cũ Christo. Hæc est igitur noua illa cõcio, à sæculis inaudita, quam nemo principum huius sæculi ante Christi aduentũ sciuit, nempe mortem nõ esse mortem, sed somnum. Hinc Paulus: Nolumus, inquit, vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, &c. Vide autem, quanta sit oscitantia nostra. Quantumcunque scriptura clamet, mortem non esse mortem, sed somnum: tamen mortem omnes timemus, vt summum malum. Ad eam vitandam nihil non facimus, &c. Interim autẽ peccatum, quod ipsissima mors est, & certissimus interitus, nedum nõ timemus, verùm etiam

Rom. 13. Ephe. 5. Esa. 56. Psa. 120. 1. Pet. 5. Can. 5. 1. Co. 15. Psa. 119. Phil. 2. 1. Th. 4.

nec minis, nec promissis, nec flagellis inde abduci nos permittimus.

Sed vado, vt à somno excitem illum.]

Iterum cõsolatur discipulos: Non, inquit, ad disceptandum cum Iudæis, sed ad subueniẽdum amico pergo. Deinde indicat officij sui esse, dormientes & mortuos suscitare. Postremò docet etiam nos hoc verbo, vt curemus proximos nostros in peccatis dormientes suscitare, vel admonitionibus, vel increpationibus, vel saltem orationibus. Vnicuique enim mandauit Deus de proximo suo.

Si dormit saluus erit.]

Hoc est, sanitatem recuperabit: bene enim solemus de infirmo sperare, si dormiat. Hoc igitur verbo discipuli produnt suam ignorantiam, vt qui nescirent vel non cogitarent, modũ loquendi scripturæ sanctæ, quemadmodum & suprà suam infirmitatem prodiderunt. Videmus autem hic, quòd caro non nisi carnaliter & pro suo captu, intelligit verbum Dei. Videmus insuper, quòd affectus impediunt intellectum verbi Dei. Sic Apostoli tristitia & timore pleni, non intelligunt, quid Christus velit. Bene igitur monet Boetius: Si cupis claro lumine cernere verum, gaudia pelle, pelle timorem, nec dolor assit. &c.

Lazarus mortuus est.]

Pergit adhuc Christus discipulos instruere, antequam ad Lazarum pergat. Qui enim suorum, & maximè domesticorum curam nõ habet, fidem negauit: Contra eos, qui aliena tantùm curãt, & suos negligunt, cùm tamen scriptum sit: Miserere animæ tuæ placens Deo. Hoc autem verbo iterum, condescendit Christus Apostolorum infirmitati & ignorantiæ, quia enim intelligere nõ poterant, quòd de morte Lazari dixerat secundum morem scripturæ: nunc de eadem morte loquitur more humano. Sic enim sapientia Dei linguam mutauit, vt nos intelligere possemus, quemadmodum in Esaia prædixit: Lingua (inquit) alia loquar ad populum istum, &c. Quòd autem Christus hic absens tam certò prædicit mortem Lazari, ostẽdit se Deum esse, cuius oculis omnia nuda

Eccl. 10. Boetius. 1. Tim. Eccl. 30. Esa. 28. Hebr. 4.

nuda & aperta sunt. Et discipulis enim & omnibus fidelibus notũ esse voluit, se absentia & præsentia videre: Imò & cogitationes cordis, ad consolationem piorum, itemque ad terrorem Iudæ & omnium impiorum, qui dicunt: Quis videt me? tenebræ circundant me, & parietes operiunt me, quem vereor, &c. Sicut autem impius Iudas nihil horum curauit, sic nec alij, qui iniustitiæ studẽt.

Eccl. 23.

Et gaudeo propter vos, quòd nõ erã ibi.]

Non simpliciter gaudet Christus de morte Lazari. Non enim lętatur Deus in perditione viuentium, &c. Nec ideo gaudet se non affuisse, quòd quasi inuitus homini succurrat, sed propter vos (inquit) vt credatis. Primò, vt audientes me scire absentia, ædificemini in fide diuinitatis, ac sciatis me omnia scire & videre, dicentes cum Iob: Scio Domine, quòd nulla te latet cogitatio. Secundò, vt ex viso miraculo sciatis me omnia posse, & dicatis: In ditione tua vniuersa sunt posita, & non est qui resistat voluntati tuæ, &c. Tertiò, vt ex meo affectu, quem erga Lazarum ostendo, discatis, verè dictũ esse: Ego diligentes me diligo, vosque ex meo exemplo ædificemini ad charitatem. Gaudium igitur Christi est, si credamus eum omnia scire, omnia posse, & optimè nobis affectum esse.

Sapię. 1. Iob. 42. Hest. 13. Prou. 8.

Sed eamus ad eum.]

Iterum admonet discipulos, tum vt videamus, quàm paratus sit suis subuenire (Verè enim non est alia natio, quæ sic habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. Inuoca (inquit) me in die tribulationis, eruam te, &c.) Tum vt Apostolos omnesque fideles ad charitatẽ mutuam suo exemplo extimulet. Vide autem, qualis medicus sit Christus. Alij medici tam diu ægrotum visitant, quamdiu viuit, eo mortuo, sciunt se frustra visitare eum: Christus autem etiam post mortẽ seruare potest & eripere. Nũquam frustra venit Christus, etiã si in articulo mortis adueniat. Sic latroni, etsi in extremis agenti, satis tamen tempestiuè aderat Christus. Nemo tamẽ propter hoc pœnitentiam suam differat. Promittere tibi possum te saluum futurum, si Christus adueniat, etiam in extremis posito: sed promittere non possum, Christum semper eo tempore venturum. Vnum tantùm lego, cui Christus sic subuenit. Vis igitur securus esse, age pœnitẽtiam in tempore.

Deut. 4. Psal. 49. Luc. 23.

Eamus & nos, & moriamur cum, &c.]

Videtur hoc verbum Thomæ, insignem quandam animi fortitudinem, & charitatẽ non vulgarem erga Christum præ se ferre. Atque in eum modũ plerique verbum hoc interpretantur. Verùm, si attendamus, quales eo tempore fuerint Apostoli, palàm fiet, hoc verbum plus temeritatis & præsumptionis, imò etiam desperationis habuisse, quàm fidei. Est enim sensus: Quandoquidem hęc illi sedet sentẽtia, sese suosque in manifestum vitæ periculum adducere, cùm posset vtrorumque incolumitati consulere: age eamus & nos, & moriamur, &c. Cæterùm, quòd sanctus hic Apostolus nunc quasi ex temeritate & desperatione dixit, hoc postmodum & ipse & alij ex vera fide dixerunt, & insuper factis præstiterunt. Fuit igitur hoc verbum præsagium fortitudinis sanctorum martyrum, quibus hæc vox semper in ore & corde erat:

Eamus & nos, & moriamur cũ illo.]

Felicissimum enim iudicabant cum Christo mori: miserrimum autem, sine ipso viuere. Deinde verbum hoc summam Christianæ perfectionis comprehendit, quæ in his tribus consistit: Sequi Christum, Mori primùm sibiipsi, Deinde etiam, si res exigat, mori pro Christo.

Venit ergo, & inuenit eum quatuor dies habentem.

Loquitur de Christo, inquãtum homo erat. Nam secundum Dietatẽ, semper cum Lazaro fuerat. Ad magnitudinem autem miraculi facit, quòd inuenit eum quatuor dies in monumento habentem. Ideo autẽ Christus aduentum suum magis in quartum, quàm in quintum aut sextum diem distulit: quia quarto tandem tempore resurrectio mortuorum perficienda est, in cuius testimonium Lazarus hic resuscitatus est.

Pri-

Primum tempus fuit ante legem, quo tempore ita regnabat mors, vt nulla resurrectionis spes esset. Secundũ tẽpus sub lege, quo tẽpore resurrectio promissa est, & à lege ac Prophetis testificata. Tertiũ sub gratia, quo tẽpore Christo primogenito mortuorũ resurgente, resurrectionis nostræ fides peracta & dedicata est. Quartũ tandẽ ipsum erit tempus futuri sæculi, cuius diluculo apparente Domino, iussu eius omnes resurgẽt mortui. Bene ergo Dominus, postquam infirmari cœpit Lazarus, duos mansit dies, & in tertio proficiscens, quarto ipsum suscitauit: quia tertio quidem tẽpore mundi, ad dandam resurrectionis gratiã descendit: quarto autẽ ad sepulchra nostra imperiosa eius maiestas perueniet. Allegoricè autẽ, quarto tãdem die suscitauit mortuũ, quia quatuor præcedere debent, antequam peccatorem è morte peccati resuscitet: videlicet, timor, labor, dolor, pudor. Vbi hæc quatuor in peccatore concurrunt, nõ amplius differt Christus, alioqui in desperationẽ incidit homo. Vel aliter, Quatriduanum quidem suscitat, nõ autem legitur, quenquam suscitasse, qui quatriduum excesserit, vt ostẽderet, omnia peccata hominibus dimitti, quantumcunque grauia sint, dummodo humana sint: non autem diabolica. Quatuor autem sunt gradus peccatorum: Consensus, Opus, Cõsuetudo, Complacentia, hoc est, infelix illud quatriduum, sed tamen adhuc spes est. Si autem quintus dies adiũgatur, obstinatio, scilicet & impœnitentia, iam nulla spes est. Hinc toties in Amos dicitur: Super tribus sceleribus & super quatuor non conuertam eum, &c.

Rom. 5. Apoc. 1. 1. Thes. 4 Amos. 1.

Est autẽ Bethania iuxta Hierosolymã]

Hoc addit ad certitudinem miraculi, itemque ad damnationem Iudæorum, ad quos non frigida de longinquo, sed recens fama ex propinquo loco peruenit huius miraculi. Mysticè autem Bethania, domus scilicet obedientiæ, hoc est, Ecclesia militans, quamuis nondum habeat perfectam pacẽ, tamen nõ longe distat à Hierusalẽ cœlesti, in qua est perfecta visio pacis, imò adeò vicina est, vt ex vna in alterã facilè commigrare liceat.

Multi autem ex Iudæis venerant, &c.]

Facit etiam hoc ad certitudinẽ miraculi, quòd multi affuerũt etiã ex Hierosolymitis. Hic igitur cõsidera rationem operum Dei. Congregantur multi ex Iudæis diuino consilio, ad consolandas sorores, & ecce insperato præter suam ipsorum opinionem, fiunt resurrectionis Lazari testes. Hæc est enim ratio operum Dei, vt initio longè aliud præ se ferant, quàm in fine præstant.

Vt consolarentur eas de fratre suo.]

Charitatis opus est, cõsolari afflictũ. Hinc Paulus Romanorum duodecimo: Flete cum flentibus. Et Sapiens: Ne desis plorantibus, &c. Imò opus Spiritus sancti est, consolare mœstos. Nam propter hãc causam dicitur paracletus. Vnde & apud Paulum, lenitas, bonitas, & benignitas erga proximum numerantur inter fructus spiritus. Quanquam fieri possit, vt consolationis opus in impijs non proficiscatur è spiritu Domini sancto, sed è ciuilitate, vicinitate, aut sanguinis propinquitate, vt patet in amicis Iob, & in his Iudæis. Quẽadmodum etiam Ethnicorum charitas, qua benefactores suos complectuntur, è carnali affectu manat: In pijs tamen è fide & vera charitate manans. Spiritus sancti non carnis opus est.

Eccle. 7. Gala. 5. Iob. 2.

Martha ergo, vt audiuit, quòd Iesus venit.]

Nõ sine causa & Ioãnes hic & etiam Lucas, harum mulierum nedum nomina, sed diuersa etiã exercitia describunt. Per eas enim duplex genus vitæ significatur: actiua scilicet & contemplatiua, vt & suprà dictum est. Bene igitur Martha occurrente, Maria domi sedet. Vel per has mulieres natura charitatis & fidei expressa est. Fides otiosa videtur, domi sedet: corde enim creditur ad iustitiam, cor autem non videtur, sed soli diuino aspectui patet. Quamuis interim fides etiam suos actus habeat, sed internos: imò & suo tempore etiam externè operetur per charitatem. Charitas autem officiosa est & negotiosa, vagatur foras circa proximum. Vbicunque enim est, semper inuenit quod operetur: quãdoqui-

Luc. 10. Ro. 10.

doquidem multę sint necessitates proximi. Vbicunque igitur hae duae sorores, fides scilicet & charitas, in vnã domum conuenerint, illic libenter Christus cõmoratur. Vide aũt piam Marthae mentem. Primò, quãuis consolatores secun haberet, & multos & non infimae conditionis, tamen audito Christi aduentu, omnes alios consolatores spernit, & ad solũ Christum currit. Nec mirũ: videbat enim consolationes aliorum, verbis tantùm constare, nõ re ipsa, deinde causa tristitiae maior erat, q̃ vt per quẽcunque hominẽ tolli posset. Atque hae duae causae, etiã nos ad Deum cogere deberent. Primò enim certum est, quòd omnis consolatio mundi vana est, cur non igitur ad verũ consolatorem currimus? Quare appenditis, inquit, argentũ, & non in panibus, &c. Et Christus: Venite ad me omnes, ego reficiam vos. Deinde, plerunque in tanta mala incidimus, quae solus Deus auferre potest: nec tamen ad eum currimus. Sic ei, qui in peccatis mortuus est, & sepultus in terrenis, denique assueuit peccatis, corque habet impoenitẽs, nulla restat spes, nisi à solo Deo. Non est qui cõsoletur eum ex omnibus charis eius: Benedictus autem Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Obseruandũ & hoc in Martha, quòd quãuis audisset Christum aduentare, nõ tamen expectat, sed occurrit illi. Sic & nos Deo, qui semper paratus est succurrere, debemus occurrere precibus: Praeparare in occursum Dei tui, ait Propheta. Praeterea, tanto desiderio & festinantia Christo occurrit, vt nec sorori idipsum significare potuerit. Ad Deum enim non tam gressibus corporis, quàm affectu cordis & fidei properandũ est. Ad Christũ autem perueniens, tota fiducia effundit cor suum, & tribulationem suam ante ipsum pronuntiat. Et vnde tanta illa fiducia, nisi ex ipsius bonitate saepius experta? Ideo enim se tã benignum omnibus ostendit toto tẽpore, quo in mundo fuit, vt etiam posteri eò fiducialius auderẽt accedere ad eũ. Hinc Paulus nos monet, vt cũ fiducia accedamus ad thronum gratiae. Est & aliud piae mentis indicium in Martha. Sicut enim ab exordio statim Christo denunciauit fratris infirmitatẽ, sic hic primò omnium cõqueritur, quòd Christus non affuerit. Verè enim omnibus lachrymis dignum est, si Christus desit. Quid enim boni sine illo esse potest? Causa omniũ malorum est absentia Christi. Caeterùm Christus piè viuentibus nunquam abest, etiamsi videatur abesse: Propè est Dominus his, qui recto sunt corde, &c. Deinde etiam fratris mortem apud Christum deplorat. Verè enim omnibus lamẽtis dignum est, hominem tam nobiliter conditum, eò deuenisse propter peccatum, vt ipsi velit nolit moriendum sit. Vt vel hinc disci possit, quanta sit pernicies peccati, cuius tam foedus est fructus, vt non immeritò Sapiens admoneat: Tanquam à facie colubri fuge peccatum, &c. Postremò ita demum Martha suam fratrisque necessitatem deplorat, vt tamen benè speret de bonitate Christi. Verùm verba ipsius audiamus:

Esa. 55. Matt. 11. Thre. 1. 2. Co. 1. Amo. 4 Psal. 41 Heb. 4. Psal. 33 Eccl. 21

Domine si fuisses hic, frater meus non, & caetera.]

Ex hoc verbo videre licet, quomodo affecti simus in tẽtatione. Quãuis enim nonnullam fidem prae se ferat, quod Martha dicit & credit, pręsentiam Christi solam sufficere potuisse contra mortis vim & potentiam, iuxta hoc tamen multipliciter prodit fidei suae infirmitatem. Primò enim ita loquitur, quasi Christus absens fuerit, cùm tamen diuina virtus nullo circunscribatur loco, nullo limite claudatur, imò efficax sit in cuncta etiam corpore distantia, & praesens vniuersis: Nunquid (inquit) è vicino tantùm sum Deus? &c. Eàdem fidei imbecillitatem etiam in nobis experimur. Semper enim cogitamus, Si Deus adesset, hoc vel illud mihi nõ contingeret. Item, Si scirem à Deo haec accidisse, aut Deum praesentem esse, facilè hoc aut illud ferrem. Vera autem fides non dubitat. Deum vbique praesentem esse, omniaque pro sua bona voluntate agere, ideoque fiducialiter audet eum inuocare, nec retrospicit, quid sibi mali acciderit, sed sursum aspicit in manus Domini auxiliatoris. Sic Dauid: Dominus (inquit) mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo, &c. Hic non dicit: Domine, si fuisses hic, sed tota fidu-

Iere. 23 Psal. 117

cia: Dominus, inquit, mihi adiutor, &c. Summa, quia Deum non videmus, semper putamus eum abesse. Deinde etiam in hoc prodit infirmitatem fidei suæ Martha, quòd credit Christum non nisi corporaliter præsentem posse auxiliari. Fides vera scit, eum etiam in cælis sedentem, in terris regnare. Præterea est & hoc infirmæ fidei indicium, quòd credit Christum vno tanntùm medio posse succurrere, quasi non habeat & alia media. Huiusmodi autem imbecillitas è prudentia carnis nascitur. Accepto enim incommodo, solemus nobiscum sic ratiocinari: Si tentasses hanc viam, successisset tibi conatus: si illam occasionē arripuisses, periculum euitasses, quasi Dominus auxilium suum dare consueuerit medijs à prudentia carnis nostræ conceptis & excogitatis, & non potiùs liberum sibi reseruauerit, vt vel hoc vel illo medio sua bona distribuat.

Sed & nunc scio, quia quæcunque, &c.]

Hæc sunt verba veræ fidei: [Scio, inquit, & quæcunque.] Vera enim fides certa est, nec dubitat Deum subuenturū, nec in vno aut altero, sed in quacunque necessitate. Quanquam & hic nonnihil addat imperfectionis, quòd putat Christum non aliter, quàm oratione & precibus operari miracula, cùm tamen vt Deus propria virtute omnia operatus sit. Vide autem, quomodo in homine pio sibi inuicem succedant carnis & spiritus prudētia. Cùm enim seipsum suaque mala considerat, quasi desperabundus dicit: Domine, si fuisses hic, &c. Cū ante Dei promissiones attendit, iterum spem cōcipit, & dicit: [Sed & nunc scio, &c.] Huiusmodi certamen quilibet in se experitur. Nemo enim tam fortis est, qui in aduersis non aliquādo deficiat. Econtra nemo tam pusillanimis, qui non animum resumat, cùm attendit Dei promissiones. Hanc pugnam pulchrè in seipso ostēdit Dauid in Psalmo vigesimo nono, vbi aliquando satis fidenter de Dei bonitate eloquitur, interdum autem insignem cordis pusillanimitatem præ se fert, vt cùm dicit: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, &c. Item, Quæ vtilitas in sanguine meo, si descendo in corruptionem? Obseruandum & hoc, quòd soli Christo verè dicitur: Quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Ipsius enim sunt omnia quæcunque habet Pater, ipsique non tanquam seruo particulare aliquod gratiæ suæ Xeniū dat, sed tanquam filio cuncta quæ habet. Quanquā & hoc ipsum, sicut & cætera, Christus nobis communicauerit. Ideo infrà dicit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Psal. 29. — Ioan. 3. — Ioan. 16.

Resurget frater tuus.]

Ex hoc verbo videmus quàm verè dictum sit de Christo: Calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet. Poterat arguere Martham propter fidei imbecillitatem, verùm afflictæ non addit afflictionem, sed potius consolationem. Nihil ab ore eius procedit, quod non sit consolatorium. Nec mirum. Ad hoc enim à Deo vnctus & missus erat, vt consolaretur lugentes, &c. Est autem sensus huius verbi. Quid adeò, ô Martha, ploras fratrem mortuum, quasi omnino perierit? An ignoras, quòd animæ iustorum in manu Dei sunt? Nescis quòd Deus nedum viuētium, sed etiam mortuorum Deus est? Ego, inquit, sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob, qui tamen ante multos annos mortui erant. Nescis, quòd Deus etiam mortuos possit suscitare? Non audisti etiam me aliquos suscitasse? Si igitur scripturis nō credis, me vide, me attende, ego sum, qui dico: [Resurget frater tuus.] Hoc breue Christi verbum cordi inscriptum, docebit nos, ne tā inconsolabiliter lugeamus mortem charorum. Deinde etiam nobis mortem minus formidabilem faciet, spe futuræ resurrectionis, quemadmodum Iob: Scio (inquit) quòd redemptor meus viuit, &c. Præterea in eo, quòd futuræ resurrectionis meminit, solicitos nos reddit etiam hoc tempore ad amplectendam pietatē, vt in illa resurrectione inter sanctos & electos inueniri mereamur. Vide autem, quomodo Christus temperet sermonem. Nondum plenè consolatur, nec enim dicit: Hodie resurget frater tuus, sed in generali: [Resurget, inquit, frater tuus.] Per hoc autem eam excitare

Esa. 42. — Esa. 61. — Sap. 3. — Exod. 3. — Iob. 19.

tare vult, vt feruentius desideret & petat.

Scio quòd resurget in resurrectione, &c.]

Ex hoc verbo primùm apparet, fidem futuræ resurrectionis generalis nõ nouam esse, sed etiam apud veteres fuisse: [Scio (inquit) &c.] Sic & Iob: Scio, quòd in nouissimo die resurrecturus sum, &c. Hæc fides veterum arguit eos, qui etiam nunc parum solidè credunt futuram resurrectionem. Deinde hoc verbo Martha iterum prodit fidei suæ imbecillitatem. Sic enim & opera & verba ostendunt nos imperfectos, quantũuis dissimulemus. Primò enim quanquam insignem promissionem acceperat (Resurget, inquit, frater tuus) tamẽ nondum quieta est, quamdiu non videt fratrem viuere. [Scio (inquit) quod resurget,] quasi diceret: Generalem illam futuram resurrectionem semper credidi, sed quid hoc mihi ad præsentem dolorem confert? Si spes esset nunc resuscitandum, illud me consolaretur, sed video id fieri non posse. Oportet me expectare generalem resurrectionem. Sic nimirum infirmus fide, quantumcunq; ei ingerãtur diuinæ promissiones, quietus tamen non est, donec consequatur quod quærit. Pio autem homini & verè credenti, satis est, si habeat diuinas promissiones: nec curat, si differantur, contentus eo, quòd aliquando complendæ sunt. Quid enim, si non statim accipiant, quod petunt: cùm certi sint, se aliquando accepturos, & cum fœnore. Hęc fidei constantia, & longanimitas omniũ maximè commendatur in Patriarchis. Præterea, est & hoc infirmæ fidei signum in Martha, quòd quamuis promissionem haberet, nihil tamen expectare audet vltra communem sortem. Sic Achas, etiam cùm promitteret ei Dominus auxilium, negabat se tentaturum Dominũ: quia nihil vltra sortem communem expectabat. Vera autẽ fides non dirigit oculos in communem cursum, sed in verbũ Domini. Sic Abraham non dubitabat sibi nasciturum filium, quantumuis id supra communem cursum esset. Sic filij Israel habentes verbum Domini, constanter ingressi sunt mare, cùm tamen contra cõmunem cursum esset, per mare siccis pedibus transire. Sic Gedeon non dubitabat cum trecentis contra centum millia hominũ pugnare. Non enim attendebat cõmunem cursum, sed verbum Domini. Sic Dauid congressurus cum Goliad, corã Saule cõmemorabat, qualia quantaque sibi etiam antea acciderant, præter communem sortem, è quibus etiam nunc spem concipiebat sibi non defuturum Dominum.

Ibidem. Heb. 11. Esa. 7. Gen. 15. Exo. 14. Iudic. 7. 1. Reg. 17.

Ego sum resurrectio & vita.]

Hic se planè aperit Christus. Atque hoc est Euangelium longè omnium acceptissimum, quod vel solùm nos consolari posset in quacunque necessitate. Est enim sensus, vbicunque & quandocunq; ego præstò sum, vita & resurrectio regnat. Proinde non ad communem tantũ cursum respicias, huc potius refer oculos ad me. Quamdiu euentus communes & casus creaturarum consideras, nihil vides. Me vide, qui sum resurrectio & vita. Iuxta illud: Ero mors tua ô mors, &c. Deinde credis quidem ô Martha, quòd precibus meis nihil nõ possim à Patre impetrare, atque in hoc me vel æquas, vel quo ad hoc, præfers alijs sanctis. Verùm non satis est me alijs sanctis æquare. Nec satis est, quoad aliquid etiam præferre sanctis, nisi in totum me præferas, ac credas me esse eum, qui natura Deus est, nullius ope indigens, & proinde omnia ex propria virtute & faciens & potens. [Ego sum resurrectio, &c.] Propria virtute hæc operor, nõ vt sancti, qui precibus tantum hæc aliquando impetrarũt, vt Helias & Helizæus. Præterea, generalem quidem resurrectionem confessa es & credis, nescis tamen adhuc cuius virtute perficiẽda sit. Igitur vt fides tua perfecta sit, etiam hoc credere debes, eos qui resurgent in nouissimo die, per me reuicturos: nec quemque omnino viuere, nisi per me: neque quemque reuiuiscere, nisi per me. Ego enim sum resurrectionis & vitæ fons: Itemq; [Ego sum resurrectio,] id est, resurrectionis causa. Si enim credimus q; Iesus

Osee. 13. 3. Re. 17.

resurrexit, sic & Deus eos, qui dormiunt, per Iesum adducet cum eo, &c. Ego sum vita, id est, causa vitæ. Iuxta illud: Ego veni vt vitam habeant, & abũdantius habeant. Signanter autem hæc duo coniũgit, resurrectionem & vitam, vt ostẽderet, & viuis & mortuis in ipso spem repositam esse. Ad cõsolationem igitur viuorum dicit:

1.Th.4. Ioan.10

Ego sum vita.]

Ad consolationem autem mortuorum: [Ego sum resurrectio.] Qui viuunt, vitam continuare cupiunt: Qui mortui sunt, resurgere desiderant, vtrique in Christo inueniunt quod quærunt. Hoc itaque verbo docemur, vbi quærenda sit vita, & resurrectio. Itemque vnde sumendæ sint vires contra mortem & infernum. Imò, hoc verbo Christus nobis donat resurrectionem & vitam, quæ sunt optima & maxima bona. Hoc est illud Euãgelium, quo in mortis angustia conscientiæ nostræ muniendæ sunt, aduersus omnes mortis & inferni portas. Ne autẽ quis putet, vanũ esse hoc verbum, obsignatum est & confirmatum. Primò resuscitatione Lazari, & postea etiam ipsius Christi resurrectione. Quid igitur horres mortem, cum Christus dicat:

Ego sum resurrectio.]

Quid formidas, ne te ingentia mala in altero mundo maneant? Audi Christum: [Ego sum vita.] Vbicunque enim sumus, siue in vita, siue in morte, defendere & auxiliari nobis potest Christus. Hinc Paulus: Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus. Quæ autem hactenus de vita & resurrectione coporali diximus, etiam de spirituali vita & resurrectione intelligenda sunt. Per Christum enim resurgit peccator à morte peccati, per ipsum accipit vitam gratiæ, per ipsum iustificatus conseruat vitam gratiæ, per ipsum adipiscitur etiam vitam gloriæ. Nemo igitur desperet propter præterita peccata: Christus est enim resurrectio. Nec quisquam contremiscat propter futuras tentationes: Christus enim est vita. Fidenter igitur cum Paulo clamemus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? &c.

Ro.14.

Rom.8.

Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, &c.]

Hoc verbo (ne quis dicat. Quid mihi prodest, quòd Christus tanta bona in se habet) ostendit, se prædicta bona fidelibus communicaturum. Deinde, ne quis timeat, magno pretio & labore sibi ea bona comparanda, ostendit se modico pretio, imò gratis ea nobis communicaturum: [Qui credit, inquit, in me, &c.] quasi diceret: Non magnum exigo pretium, sed sicut gratis promisi, sic gratis dabo, tantùm si mihi credere potes. Fides igitur medium est, quo & vitã & resurrectionem, omniaq; bona Christi acquirimus. Ideo autem fidei tribuuntur hæc bona, quia fides non innititur tantùm proprijs meritis, sed Christo, qui fallere nõ potest. Duo autem dicit. Primò:

Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet.]

Hoc est, si mortuus fuerit carne, viuet spiritu. Non enim est Deus mortuorum, sed viuentium. Quicunque enim in Christum credit, etiamsi carne moriatur, vniuersorum hominum debitum persoluendo, viuit tamen in anima, Christo, qui vita est animæ, inhærendo. Denique suo tempore reuiuiscet & corpore. Secundò addit:

Mat.22

Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.]

Hoc est, qui carne viuit, & credit in me, etsi mortuus fuerit ad tempus morte corporis, non morietur in æternum propter vitam spiritus & immortalitatem resurrectionis. Vtrunque autem verbum etiam de spirituali morte & vita intelligendum est, quemadmodum & suprà dictum est. Mysticè ostendit hoc verbo, & Iudæis & Gentibus salutis spem in ipso repositam esse. Mortuus erat Gentilis populus (qui enim sine Deo est, verè mortuus est) sed non desperet, quãquam enim mortuus fuerit, id est, à Deo alienus, credendo tamen in Christum, vitam gratiæ adeptus est. Viuebat autem Iudaicus populus, quia notus in Iudæa Deus erat, quem qui habet & possidet, verè viuit.

Ephe.2 Psal.75

Ad

Ad conseruandam autem eam vitam, quam habebant Iudæi, opus eis erat fide in Christū. Hinc subdit: Viuis quidem ô Iudæe, quia Deum habes, sed eam vitam cito perditurus es, nisi ad me conuertaris. Igitur qui venit & credit in me, nō morietur. Cōsequitur, quòd qui nō credit, quātumuis viuat, morietur non credendo: sic econtra, qui mortuus fuerat, reuiuiscit credendo. Sic Iudæi non credentes in Christū, verè mortui sunt, nec aliqua spes eis restat, nisi ad Christum conuertantur.

2.Co.3.

Credis hoc?]

Hic vides, quid Christus à nobis exigat, nempe fidem, vt ei confidamus, & omnia bona ab ipso speremus. Secundum enim fidem nostram contingit nobis. Hinc Christus in alio loco: Si potes, inquit, credere, omnia possibilia sunt credenti. Imò, nedum fidem cordis exigit, sed etiam confessionē fidei: Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hinc est, quòd quamuis sciret Martham credere, nihilominus tamen quærit an crederet, vt ad confessionem eam perduceret.

Marc.9 Ro.10.

Ego credidi, quia tu es Christus.]

Hæc est vera & perfecta fidei confessio, ac per omnia similis ei, quam & Petrus fecisse legitur, cùm dixisset Christus: Vos autem quem me esse dicitis? Tu (inquit Petrus) es Christus, Filius Dei viui. Hæc fides, sicut Petrum, imò Ecclesiam, firmauit contra omnes portas inferorum: sic hoc loco claustra inferorum, quæ defunctum detinebant, aduersus istam fidem nihil valuerunt, sed defunctum, quem absorbuerant, reddiderunt. Ab vtroque aūt sexu hanc fidei confessionem Christus requisiuit, quia sine hac fide nemo saluabitur. Impossibile est enim sine fide placere Deo. Singula autem verba suam emphasim habent. Primò enim signanter dicit: [Ego credidi] Nō enim te (si adultus fueris) fides aliena saluabit, nisi & tu credas. Deinde: [Ego credidi, quòd tu es Christus,] hoc est, Messias. Iam Messiam esse, est, Dominum peccati, afflictionum, mortis, & inferni, adeoq; harum rerum victorem esse. Nā propter hanc causam promissus fuit Messias, vt vicat omnes aduersarias potestates. Iuxta illud: Semen mulieris conteret cuput tuū. Nec hoc contēta, insuper addit: [Tu es Christus Filius Dei viui,] quasi diceret: Nō tantùm credo, per te euadere posse mortem & infernū, sed insuper credo, per te posse adipisci gratiam, vitā, & adoptionem filiorū, Patrisq; hæreditatem. Tu enim es verus Filius Dei, tibi hæc omnia ex natura competunt: ideo aliis ea communicare potes. Postremò addit: Qui in hunc mundū venisti. Quo verbo summam illam Dei dignationē breuiter cōplectitur, qua nostri misertus, mundū intrauit. In his igitur quatuor, vera confessio fidei consistit. Atq; vtinam hæc verba tempore mortis, nouissima verba nostra essent. Fieri enim vix potest, vt mala mors sequatur, vbi vita in hac confessione terminatur: Beati enim mortui, q in Domino moriūtur.

Mat.16 Heb.11. Gene.3. Apo.14

Abijt et vocauit sororem suam silētio]

Hic iterū piam huius mulieris mentē videmus. Fidei enim est, quòd non amplius contendit, sed verbo, quod dixerat Christus, cōfirmata adhæret. Charitatis autē est, quòd propria consolatione non contenta, etiā pro sorore curat, eamq; ad Christum consolatorem adducit. Sciebat enim hoc Christo placere, quantūuis non legatur, Christū iussisse, vt sororē vocaret. Vnicuiq; enim mandauit Deus de proximo suo. Hinc & in Apocalypsi dicitur: Qui audit, scilicet à Deo consolationē, dicat (proximo scilicet) veni. Et Esaias: Loquimini ad cor Hierusalem, &c. Discretionis autē & modestiæ est, quòd Martha sororē vocat silentio, tū quia Iudæi Christo contrarij, cum ea erant, quibus nolebat Christum prodere: tum quia decet mulierem non esse clamosam.

Eccl.17 Apo.22 Esa.40

Magister adest, & vocat te.]

Lætissimum hoc nuntium est afflicto homini. Est enim sensus: Quid tam diu audis homines illos onerosos consolatores? En verus ille consolator adest: nec solùm adest, sed & vocat te. Sic verè Christus nobis adest semper, ac insuper consolationes suas nobis offert. Congruè autem magistrum

Mat.23

eum nominat: Vnus est enim magister noster Christus.

Illa vt audiuit, surgit cito, &c.]

Hactenus Maria (per quam vel fides vel vita contemplatiua significatur) videbatur otiosa sedere: hic tamen etiam ipsa prodit ad externa opera. Sic enim & fides & vita contemplatiua videtur quidem otiari, sed tamen suo tempore ad opera prodeunt. Quatuor autem per ordinem hic de Maria scribit Ioãnes, in quibus perfectio Christiana consistit. Primùm est audire: Fides enim ex auditu. Nã quomodo crederent in eum, de quo non audierunt? Secundum est surgere. Nihil prodest auditus verbi, si non surgas à peccatis, & pristina conuersatione. Hinc Paulus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, &c. Tertium est festinare: Cito, inquit, surrexit. In via enim Dei nedum retrocedere vitiosum est, sed etiam stare aut tardè progredi. Hinc Dauid: Viam mandatorum tuorum cucurri. Et Paulus: Festinemus ingredi in illam requiem. Quartum est, venire ad Iesum. Hic est finis debitus, quẽ nisi attingas, frustra audis, surgis, & ad tempus festinas. Hinc Paulus: Sic curri te, vt comprehendatis. Et Christus, Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Sic igitur etiã Maria desidiam nostram confundit. Sunt enim inter nos pleriq;, qui ne audiunt quidem: pauci autem, qui audiunt & surgunt: pauciores, qui festinant: paucissimi autem, qui ad Iesum perueniunt, vt verum sit illud: Multi vocati, pauci verò electi.

Ro. 10. Ephe. 5. Psal. 118 Heb. 4. 1. Co. 9. Mat. 22.

Nondum venerat Iesus in castellum.]

Non festinat Christus ad sepulchrũ, sed expectat, donec ipsi dicant: Veni & vide, ne videretur propriam gloriam quærere. Docemur hic fugere ostentationem & iactantiam.

Iudæi ergo, qui cum ea erãt, secuti sunt]

Referebat enim gloriæ futuri miraculi, vt multi eius testes adessent, quamuis hi Iudæi alia intentione Mariam sequerentur. Sic enim semper mundus in suis operibus aliò respicit, Domino interim opus suum tacitè exequente. Obserua quòd sola Maria vocatur, Nihilominus tamen etiam alij testes assunt in perfectione huius miraculi. Per hoc enim significatum est, opera Dei coram bonis & malis fieri, fructũ tamen & consolationem ad solos peruenire vocatos.

Vadit ad monumentum, vt ploret ibi.]

Vocarat Christus Mariã non ad plorandum, sed ad consolationem. Verùm hoc nesciebant Iudæi. Atq; hic pulchrè descripta est opinio mundi de sanctorũ operibus, Opinatur enim sanctos nõ nisi ad luctum tendere, quandoquidẽ plerunque affliguntur, cùm tamen interim per luctum & afflictiones ad summam consolationem & liberationem, ab oculis mundi absconditam, penetrant. Hinc Paulus: Quasi morientes, & ecce viuimus: quasi dolentes semper autem gaudentes, &c. Sic Israelitæ videbantur in desertum ire, sed per desertum penetrabant ad terram lacte & melle manantem. Sic Abel videbatur in mortem ire, sed adeò non est mortuus, vt sanguis eius etiam post mortem in cælum clamauerit. Videbatur & Christus in horrendissimas tenebras ire inferni, sed adeò non fuit tenebris captus, vt per eas in summã lucem penetrarit. Sũma, mundus nescit, q; sancti & pij ad consolationẽ pergant, ideo mundus eos non sequitur. Putat enim eos in interitum ire.

2. Co. 6. Gen. 4.

Maria ergo, cũ venisset ad Iesum, &c.]

Obserua etiam hic pia opera in Maria, imò hic videbis & radicem & verum ordinem bonorum operum. [Cùm vidisset (inquit) Iesum.] Hæc est radix omnium bonorum operum, cognitio scilicet Christi. Qui enim eum nõ videt, hoc est, cognoscit, nunquã procidet ante eum, nec eum orabit. Deinde procidit ante Iesum. Cognitionẽ enim Dei, primo omnium sequitur humiliatio sui ipsius. Feliciter cadit, qui coram Domino procidit. Econtra autem, malè stat, qui coram Deo se non humiliat, sed erigit, quemadmodum primus ille Angelus, & Pharisæus ille in Euangelio, qui nedum corpore, sed & animo stans, sua bona iactabat. Hinc Petrus: Humiliamini, inquit, sub potenti manu Dei. Deus enim secundum Iacobũ superbis resistit, humilibus dat gratiam. Hinc

Luc. 18. 1. Pet. 5. Iacob. 4

Psal.94 Hinc & Dauid: Adoremus & procidamus ante eum,&c.Procidit autem Maria coram Iesu, nihil verita Iudæorum præsentiam,ad confusionem eorũ, qui in secreto quidem se humiliant coram Deo,in publico autem erubescũt se humiliare.Signanter autem dicitur ad pedes Domini ꝓcubuisse, nec immeritò. Lucæ 7. Apud pedes enim Domini, remissionẽ peccatorũ inuenit.Ibidẽ etiã consolatoriam illam vocem audiuit: Fides tua te saluam fecit,vade in pace. Deniq; apud Luc.10. pedes Domini sedens audire meruit: Optimam partem elegit sibi Maria,&c. Quidni igitur ad eosdem Domini pedes etiam nũc accurreret? Mysticè caput Christi Deitas est:pedes autẽ ipsius humanitas. Qui igitur attingere non potest sublimem Deum, apprehendat humilem hominem Christum,ei adhæreat fide, charitate, imitatione. Vel pedes Christi ipsius membra sunt, hoc est,fideles.Quam igitur reuerentiam personæ Christi exhibere non potes,eã membris eius impende. Quod enim vni ex Mat.25 minimis eius facis,ipsi facis,quemadmodum in Matthæo dicit.

Domine si fuisses hic,&c.]

Eadem verba sunt, quæ & Martha priùs dixerat. Nihil autẽ aliud conqueruntur pij omnes,quàm absentiã Chri Thre.1. sti. Sic & Hieremias: Ideo (inquit) ego plorans,&c. quia consolator longè factus est.Habet autem verbum hoc nonnihil fidei,sed iuxta hoc non parum imbecillitatis. Fidei est, quòd tam indubitanter pronuntiat, præsentiam Christi potuisse obstare etiam morti. Est enim sensus:Quamdiu nobis præsens fuisti, nec mors, nec infirmitas nobis appropinquare ausa fuit,apud quas vitam hospitari nouerat.At vbi abscessisti,affuit mors,quæ fratrem nostrum acerbo funere rapuit.Imperfectæ autem fidei est, quòd Christum putat abfuisse. Item, quòd putat eum non posse seruare,nisi præsens sit.Item,quòd ita Lazarũ fratrem suũ nominat,quasi ipsa sola pro ipso curet,non autem Christus:cùm certum sit,quòd ipse plus pro nobis curet, 1.Pet.5. quàm nos ipsi:Ipsi,inquit,cura est de vobis.Quòd autem Maria solùm hoc verbum dixit, factum est partim ex vehementia doloris,de morte fratris:partim autem ex abundantia gaudij de aduentu Christi. Quemadmodum enim magnus dolor,sic & magna & insperata lætitia verba abrumpit & præscindit.Cæterùm quod verbis nõ exprimit Maria, hoc lachrymis ostendit. Atque,hoc est, quod Deus potissimum attendit in oratione.Hinc Dauid monet, vt ploremus Psa.94. ante Dominum.

Iesus ergo videns eam plorantem.]

Nihil ei respondet Christus,tũ quia plena erat luctu,qui vbi cor occupat,frustra fiunt plurima verba: tum quia non sola erat,sicut Martha fuerat:tum tertiò, quia iam tempus erat præstandi ea, quæ Marthæ ꝓmiserat. Obserua quòd Christus hic non arguit plorantes,quẽ Matt.9. admodum fecerat in suscitatione filiæ Principis.Planctꝰ enim super mortuos, si ex charitatis affectu ꝓcedat,ꝓhibitus non est. Hinc Ecclesia planxisse dicitur Act.7. mortem Stephani.Idem legimus de patribus veteris Testamenti. Vnde & Sapiens ait:Super mortuum plora, defe Eccl.22. cit enim lux eius. Verùm continuò addit:Modicum plora super mortuũ,quoniam requieuit,&c.Imò ex toto non cõpati nec mœrere,ferinum est & durum: Nimium autem dolere, muliebre est, imò & ethnicum.Moderatè itaq; lugendi sunt mortui, ne videamur dubitare vel de immortalitate animæ,vel de futura resurrectione.Hinc Paulus: Nolu 1.Th.4 mus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri,&c. Secundò moderatè lugẽdi sunt mortui, ne contra Deum facere videamur, cùm tamen quotidie oremus,vt eius volun tas fiat.Tertiò,quia quantumuis lugeas, Mat.6. tamen mortuum ad vitam tuo luctu reuocare non potes. Imitare itaq; exemplum Dauidis,qui infirmo quidem adhuc filio, plorauit: eo autem mortuo, cessauit à luctu.Ego(inquit) vadam ad 2.Re.12. eum,ipse nõ reuertetur ad me.Imò vel Gentilium quorundam exemplo discamus fortiter ferre mortem charorum. Vide in Valerio Maximo. Quid enim plangis mortuum? Si peccator est, gaudendũ potius,quia malitia eius abscissa est.Si iustus,quòd in tuto collocatus & liberatus est futura formidine.Si iuue

nis, quòd ex medio malorum ereptus. Si senex, quòd eo diutius vsus es. Quòd si plorare vis vtiliter, deplora peccata tua & aliorum.

Infremuit spiritu.]

Hunc fremitum aut quamcunque aliam passionem siue affectionem, non accipiamus vel intelligamus in ipso fuisse Christo, cum animi præcipitatione aut effreni impetu, sed cum summa & placida animi tranquillitate, rectæ rationis semper directi moderatione. Fuit enim in eo virium omnium ordinatissima ratio. Neq; sicut in nobis, passiones illæ suo motu rationem præuenerunt in Christo, sed consecutæ sunt ipsam, & excitatæ à voluntate & ratione. Proinde, quando & quomodo voluit, illis affectus est. Ideo autem huiusmodi innocuis passionibus sponte assumptis (vt turbatione, tristitia, pauore, horrore, &c.) interdũ moueri voluit Christus, & humanam conditionem in se, quod suum erat, prosequi, quo se ostenderet non solùm humanam carnem verè assumpsisse, sed & humanæ naturæ proprietates omnes, ex quibus non apparẽs aut phantastica in eo carnis assumptio, sed vera prorsus comprobaretur. Congruè autem hoc loco Euangelista diuersos, & quasi contrarios affectus Christo tribuit, ad ostendendam naturarum in eo diuersitatẽ. Quòd enim fremuit fortitudinis est, & fortissimæ diuinitatis: quòd autem eodem fremitu turbatus est, humanæ infirmitatis est. Cæterùm fremitus iste, nihil aliud est, quàm indignatio quædam, qua cõmouetur Christus, aduersus potentiam peccati, mortis, & inferni, imò aduersus ipsum Diabolum, cuius inuidia, peccatum, & mors intrarunt in orbem terrarum, cuiusque tyrannide omnes homines ab orbe condito pressi erant. Hoc autem fremitu ostendit, se odire regnum mortis, & Diaboli tyrannidem, nec velle, vt pereat peccator, sed vt conuertatur, & viuat. Atq; hìc vides, quid sit illud: Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Itemque illud: Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Deinde hoc fremitu ostendit, se vnum esse, qui regnum Diaboli euacuare possit, & ob eam causam in mundum venisse, ac iam tempus esse, vt destruatur Tyrãnis Diaboli. Atq; hoc est, quòd Dauid petebat in Psalmo: Accingere, inquit, gladio tuo super femur tuũ potentissime, &c. Et iterum: Tu exurgens misereberis Sion, quia venit tempus miserendi eius. Summam igitur consolationem nobis præbet hic fremitus Christi in omnibus aduersis, præcipuè autem in horrore mortis. Ex hoc enim Christi facto certi sumus, Deum fremere aduersus tyrannidem omnium aduersitatum. Iam si Deus irascitur morti & inferno, Diaboloque, qui poterunt coram perfectè credentibus constare? quandoquidem nulla creatura iræ Dei resistere potest. Antequam Christus inciperet contra Diabolum fremere, nullus homo eum vincere poterat: nunc autem postquã Christus nobiscum stat, facilè etiam à pueris & puellis vincitur Diabolus. Hinc est, quòd toties in scriptura dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, &c. Hinc & Paulus: Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos?

Sapiẽ.1. Ezec.18. Sapiẽ.1. Psal.29. Psal.44 Psal.101 Rom.8

Et turbauit seipsum.]

Turbatio hæc nihil aliud est, quàm cõmiseratio miseriæ nostræ. Nec enim eadem erat cæterorum flentium, & Iesu turbati ratio. Illi humano quodam affectu mortem corporis deplorabant, Iesus magis indignabatur peccatis hominum, per quæ tam multæ perirent animæ. Turbabatur, quòd in tantam miseriam deuenisset tam nobilis creatura, homo scilicet. Non enim tantùm in Lazarum respiciebat, sed in totum humanũ genus. Turbabatur item ob Iudæorum incredulitatem, qui corporis mortem flebant in amico, non autem mortẽ animæ in seipsis. Turbabatur item, in multis perituram doctrinã, miracula & mortem suam. Congruè autem Ioannes vtrumq; expressit, & fremitum Christi, & turbationem, lachrymasq;, quorum illud iræ, hoc charitatis indicium est: vt ostendat, Christum odisse quidem peccatum & mortem, sed tamen amare peccatorem & mortuum, vt resipiscat & viuat. Ex hoc igitur affectu videmus eius charitatem erga nos, commonemurq;, vt nos ei tuto credamus, & vt Paulus docet,

docet, cum fidutia accedamus, &c. Deinde discamus & nos fremere contra peccatum: sed ita vt tamen diligamus peccatorem. Potest etiam hæc Christi turbatio referri ad eius passionem, in qua ipsius humanitas adeò turbata fuit, vt diceret: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Item, Deus meus vt quid me dereliquisti? Hæc autem turbatio, post fremitum secuta est. Propterea enim in passionem mortis deuenit Christus, quòd nostri misertus, contra Diabolum infremuit, ac ei se opposuit: Poterat quidem eum solo fremitu, hoc est, sola diuinitatis potētia vincere, sed noluit: quin potiùs, vt immensam nobis ostenderet dilectionem suam, etiā turbari voluit. Hinc & aptè dicit Ioannes: [Turbauit seipsum.] Alioqui quis eū turbare potuisset? Nemo, inquit, tollit animam meam à me, sed ego à meipso pono eā. Obseruādum & hoc, quòd infrà iterum fremuisse dicitur post illam turbationem. Verè enim post passionem suam iterum fremuit, cùm scilicet in resurrectione sua, tanquam leo fremens & rugiens, ad prædam ascēdit, ac mortis principem spoliauit.

Mat. 27

Ioan. 10

Gen. 49

Vbi posuistis eum?]

Non hoc inquirit, quasi ignorans sepulchrum eius. Qui enim absens sciuit mortuū, scit & vbi sit sepultus: sed ideo inquirit, quia non vult ipse se inijcere ad faciendum miraculum, quin potiùs omnia ab alijs discere & rogatus facere, ne ostentationis causa quicquam fecisse videretur. Deinde etiam ideo inquirit, vt omnes præsentes excitet & attentos faciat, ad expectationem gloriæ Dei. Præterea hac interrogatione etiam nos admonet miseriæ nostræ, in quam prolapsi sumus, quasi diceret: Videtis nūc finem mundanarum opum. Sic & olim dixit ad primum hominem, post præuaricationem: Adam vbi es? quasi diceret: Agnosce vnde cecideris, & quò perueneris, &c.

Gen. 3.

Veni & vide.]

Pia precatio, & omnino similis ei, quam Hieremas facit, cùm dicit: Intuere & respice opprobriū nostrum. Itemque Esaias: Nunquid super his te continebis Domine?

Thre. 5.

Esa. 64.

Et lachrymatus est Iesus.]

Vel hic vnus locus insigniter nobis ostendit charitatem Christi, ac planè cōfirmat id, quod Paulus ait: Non habemus Pontificem, qui non possit compati nobis, &c. Quāquam nihil mirum sit, quòd lachrymas pro nobis fuderit, qui tam copiosè pro nobis etiam sanguinem fudit. Fleuit autem Christus non tam ob id, quòd Lazarus mortuus erat, quàm quòd resuscitandus erat ad miserias huius vitæ, quas iam euaserat. Imò non ipsum Lazarum tātùm, sed in ipso omne humanum genus defleuit, quod eò prolapsum erat, vt ei velit nolit moriendum sit, Hoc autem fletu suo Christus leuitatem nostrā arguit, qui in tantis miserijs & periculis positi, etiamnū ridemus: Risum (inquit Sapiens) reputaui errorem, & gaudio dixi. Quid frustra deciperis? Deinde etiam intempestiuas nostras lachrymas hoc suo fletu arguit, vt qui ploramus in morte hominis, qua homo à miserijs huius vitæ liberatur, cùm magis plorandum esset in natiuitate hominis, qua ad innumeras miserias ingreditur. Sic enim Christus non in morte Lazari, sed in ipsius resuscitatione lachrymatus est. Præterea etiam hi intempestiuè flent, qui in alijs mortem corporis deplorant, non autem mortem animæ, imò nec in seipsis mortem animæ curant. Contra hos loquitur Christus: Nolite flere super me, sed super vosipsos. Obseruandum autem, quòd fleuisse quidem legitur aliquoties, nunquam autem legitur risisse. Per hoc nos docuit, non esse locum gaudij, nec tempus in hac vita, sed potiùs tempus & locus fletus & tristitiæ. Signanter autem legitur Christus ter fleuisse: Super ciuitatem scilicet Hierusalem, in suscitatione Lazari, & in cruce, vbi (vt Paulus ait) cum clamore valido & lachrymis, supplicationes suas Deo obtulit, &c. Primo fletu docuit nos deflere peccati occasionem, quæ est in mundi vana concupiscentia. In secundo docuit nos deflere æternæ vitæ priuationem, quæ fit per peccatum. In tertio docuit nos flere in deuotione orationis, quemadmodum Dauid: Laboraui, inqt, in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meū: la-

Heb. 4.

Eccle. 2.

Luc. 23.

Luc. 19.

Hebr. 5.

Psa. 6.

lachrymis meis stratũ meũ rigabo, &c.

Ecce quomodo amabat eum.]

Verissimè iudicabant. Ex maxima enim charitate processerant vel perfluxerant hæ lachrymæ. In hoc tamen errabant, quòd putabant Christum pro more humano & ex carnali affectu fleuisse. Item, quòd putabāt eas lachrymas soli Lazaro impensas esse, cùm veraciter toti generi humano impenderentur. Hoc autem mundus ignorat, vel non credit. Hinc Paulus orat, ut detur nobis agnoscere, quanta sit longitudo, latitudo, profunditas, & sublimitas charitatis Dei, &c.

Ephe. 3.

Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci, &c.]

Sensus est, Nónne hic nuper aperuit oculos cæci mendici, qui cum nihil erat illi familiaritatis? Quur igitur non effecit, ne tantus amicus moreretur? Si noluit, cur nunc lachrymis testatur intempestiuum amorē? Si non potuit id, quod facilius est, quomodo præstitit id, quod difficilius est? Aegrotum sæpenumero medicus in vita retinet, cæco nato nullus vnquam aperuit oculos. Hoc modo solet mũdus de operibus Dei iudicare. Cùm enim nō statim succurrit aut præstat quod petitur, iudicat mundus, quòd aut non velit aut non possit præstare, sicque vel de Dei voluntate, vel de eius potentia diffidit. Sic & Iudæi impotentiæ asscribebant quòd Christus non descenderet de cruce: Alios (inquiunt) saluos fecit, seipsum non potest saluum facere, &c. Qui autem operum Dei rationem nouit, non asscribit hæc impotentiæ vel inuidentiæ, sed admirandæ ipsius prouidentiæ & dispensationi, qua illud facit, quod nostræ saluti condecentius est & vtilius. Ideo siquidem opera Dei prima fronte stulta videntur, vt nouissimè magnificentiora fiant. Sic Christus non præseruat Lazarum à mortè: maius enim opus erat facturus. Sic olim Israelitas non vno momento traduxit ex Aegypto ad terram promissam, sed per mare, per desertum, per varia discrimina rerum, vt ex stulto incepto gloriosius Dei opus fieret. Et Dauidem nō mox ab ouibus ad regnũ perduxit, sed per plura mala, &c. Obserua quòd Christus hoc loco calumniatoribus nihil respondet, vt doceret nos diuersa hominum iudicia de nostris factis sufferre. Proinde, quando nemo calumnias impiorum effugere possit, hoc solùm conandum est, vt dignè iuxta verbum Domini ambulemus, & calumnias interim ortas, surda aure transeamus, certi confusos iri calumniatores. Siquidem confusio est ipsorum germanum iudiciũ.

Mat. 27

Exo. 14.

I. Re. 19.

Iesus autem rursus fremens in seipso.]

Hoc secundo fremitu exprimit indignationem animi in Iudæorum maleuolentiam & improbitatem, qui non desistebant iugiter calumniari opera eius. Obserua quòd Christus bis fremuisse dicitur, sed differenter. In primo fremitu additum est: Et turbauit seipsum. In secundo autem nihil tale additum est, siquidem cùm primùm fremuit Dominus spiritu fortitudinis suæ, id est, quando infernum debellaturus intrauit, vera passione mortis turbatus est. Quando autem fremet iterum, scilicet ad iudicandum veniens, non turbabitur, quia iam impassibilis est, & mors illi vltra non dominabitur. Tunc vociferabitur, & clamabit, & magno fremitu super inimicos suos confortabitur. Illo, inquam, fremitu suo mouebit virtutes cælorum, rumpet somnum mortuorum, rapiet ad se in nubes agmina viuorum, quos vnus idemque terror validæ tempestatis occidet, & eodem momento rursus excitatos viuere faciet.

Ro. 6.

Mat. 24. 1. Thes.

Venit ad monumentum.]

Præsens Lazarum suscitare voluit, vt constaret per ipsum factum miraculum hoc. Obserua quãtùm se demiserit summa illa maiestas, quòd etiam ad monumenta nostra descendere dignata sit.

Erat autem spelunca, & lapis superpositus.]

Faciunt & hæc ad miraculi fidem, ac præstigiĳ suspitionem excludendam. Ex hoc autem loco videmus, sanctos veteris Testamenti sepulchra sibi ante mortem præparasse, quemadmodum & de Abraham, Isaac, & Iacob legitur. Hoc autem fecerunt non ex curiositate, sed ex fide, vt vel per hoc testarentur in-

Gen. 23.

infidelibus, inter quos habitabant, se credere futuram resurrectionem.

Tollite lapidem.

Poterat per seipsum vel solo nutu amouere lapidem (qui enim mortuum corpus mouere, & animam inspirare solo verbo potuit, quomodo nõ potuisset mouere lapidem?) sed noluit, vt miraculũ certius redderetur, si res non ipsius aut discipulorum, sed cognatorum manibus perageretur, in quos nulla cadebat præstigij suspitio. Imò potuisset eũ citra amotionem lapidis, atque adeo per ipsum lapidẽ educere, sed & hoc noluit, ne dicerent, quod suprà de cæco dixerunt. Non est hic, sed alius similis ei. (Ioan. 9.) Nunc autem, cùm præsentes affuerint, lapidem tulerint, cùm ligatus exierit, cùm amici ipsum viderint, & ex vestibus agnouerint, &c. hæc omnia sufficientia erant, quæ vel impudentibus silentium imponerent. Præterea etiam ideo non per seipsum amouit lapidem, quia non opus hîc erat miraculo, cùm per homines præsentes amoueri posset. Procul enim à sapiente & matura eius omnipotentia omnis curiositas. Decet nanque, vt in his tantùm fortitudinem suã vtiliter exhibeat, in quibus operari humana infirmitas non valet. Quo facto etiam nos docuit, vt ibi tantùm diuinam præstolemur potentiam, vbi humanam constat deficere industriam, alioqui contra illud præceptũ facimus: Non tentabis Dominum Deum tuum. (Deut. 6.) Demum ex hoc loco videmus, Deum in suis operibus non excludere opera nostra vel industriam, quin potius exigere: imò sub operibus nostris, atque adeò sub communi cursu rerum, & naturæ ordine, sua opera, hoc est, ingentia miracula perficit. Sic sub nostro labore, quo terram colimus, ipse absconditè suum opus perficit, hoc est, incrementum dat. Hoc modo etiam in spiritualibus, quamuis ipse operetur omnia in omnibus, ac nostris operibus non egeat, tamen ea exigit, & sub ipsis sua opera perficit.

Domine iam fœtet, quatriduanus, &c.]

Hoc dicit, vel quòd pudet fœtoris in fratre, vel quòd timet, ne Christus alijque astantes fœtore offenderẽtur: Iam enim oblita erat & sermonis, quem dixerat Iesus, & confessionis, quam ipsa fecerat. Potest etiam dici, quòd præ admiratione, raritate, & inaudita talis miraculi nouitate, dubitare inceperit humanum aliquid passa. Sic enim solet accidere hominibus ex quadam debilitate rationis. Vnde & multum læta vix creduntur, (Gen. 45.) quemadmodum Iacob vix credere potuit, quòd Ioseph viueret. Et quotidie experimur, quòd licet narrantibus magnam prosperitatem affuturam credamus, tamen cùm in proximo est, vt sic eueniat, hæsitare incipimus. Hîc igitur iterum videmus, quàm ardua res sit fides. Eadem enim Martha, quæ suprà tam magnificè de Christo confessa est, (Mat. 16.) nunc dubitare incipit, ac sapere quæ hominum sunt. Idem contigit Petro, qui Christum egregiè confessus, paulò post labitur, cùm Christum increpat, ne se in passionem tradat. Sic enim in fide imbecillibus solent sibi alternis succedere carnis & spiritus prudentia, donec fuerint reuelatione Paracleti confirmati. Quòd autem Martha dicit Lazarum fœtere, qui tantùm quatuor dies mortuus fuerat, insigniter probat id, quod Esaias (Esa. 40.) magno clamore denuntiauit: Omnis, inquit, caro fœnum. Sapientissimè autem (vt interim de iustitia taceam) à Deo constitutum est, vt terra in terram resoluatur, corporaque nostra putrescãt. Nam si corpora nostra nullo fœtore inquinata conseruarentur, primùm perniciosissimum superbiæ malum magis vigeret. Deinde non facilè aliqui sibi persuaderent, terrena esse corpora nostra. Tertiò, magis ab hominibus corpora diligerentur. Quartò, homines non multum desiderarent statum futuræ vitæ. Quintò, non facilè cognosceretur, quanta sit virtus animi, nec quantum ipsi corpori affert anima, cùm ei cõiuncta est. Sextò, multi amore suorum, cœtibus hominum spretis, vt continuò suos viderẽt, sepulchra inhabitare non erubescerent, &c.

Nónne dixi tibi, si credideris, videbis, &c.]

Hactenus leniter cum Martha locutus est: nunc duriusculè ei loquitur, eamque increpat. Meritò enim increpantur, qui multa viderunt & audierunt, & tamen du-

dubitant. Quanquam & hæc ipsa increpatio admodum mansueta sit. Quãdiu enim hic sumus, non in finem irascitur nobis Deus. Væ autem his, quibus in alia vita irascetur. Sensus autem verbi est: Nónne, o Martha, habes verbum: Resurget frater tuus? Crede huic verbo, & miranda videbis. Item. Nónne dixi tibi: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei? Quam autem putas me promisisse gloriam Dei, nisi inauditam hactenus resuscitationem quatriduani? Gloria Dei est, quòd omnia potest & solo verbo vel nutu, quòd bonus est, quòd verax, &c. Obserua, quòd cùm suprà dixisset coram discipulis, Filium Dei per infirmitatem Lazari glorificãdum: hic præsentibus Iudæis tacet de filio, & tantùm dicit: videbis gloriam Dei, ne scilicet Iudæi offenderẽtur, & ne videretur propriam gloriam quærere. Obserua item ex eo quod dicit: [Si credideris, videbis,] quàm magnum bonum sit fides, quantaq; efficiat. Sic & in alio loco dicit: Omnia possibilia sunt credenti. (Marc. 9)

Iesus autem eleuatis sursum oculis:]

Oculos in cælum leuat, vt ostendat, se operari non arte Magica, sed virtute diuina. Deinde, vt nos doceret oculos mentis in cælum leuare, ac omnia à Deo petere, omniaque in eum denuò referre. Sic Hieremias: Leuemus corda nostra cum manibus, &c. (Thre. 3.) Sæpiùs autem legitur Christus in cælum suspexisse. Multiplicaturus quinq; panes, in cælum suspexit, vt doceret à Deo quærenda, quæ ad victum pertinent. (Mat. 14, Marc. 7) Surdũ & mutum curaturus idẽ fecit, vt doceret à Deo esse, vt audiatur & obediatur verbo Dei. (Ioan. 17) Sic pro clarificatione sua oraturus, in cælũ suspexit, vt doceret veram gloriã non è terra, sed è cælo quærendam. (Ioan. 11.) Sic & hoc loco in cælum suspiciens, docuit, virtutem resurgendi non aliunde esse, quàm à Deo:

Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me, &c.]

Christus & magna & humilia de se loquitur, sed differenter. Alta enim & magna raro, & ea quidem abscondité. Humilia autem & abiecta, frequenter loquitur. Qui enim perfecti futuri erãt, ex vno altè & magnificè dicto totum intelligere poterant. Hi autem cùm rudes essent, nisi sæpenumero eadem audissent, nullum cepissent emolumẽtum. Cæterùm hæc ipsa verborum Christi humilitas, hæreticos valde offendit, præsertim Arrium, qui inde colligere voluit, Christum hominem tantùm esse, & miracula sua precibus à Deo obtinuisse, quemadmodum cæteri sancti. Atqui, si preces ei quid contulerunt ad Lazarum suscitandum, quomodo alia miracula fecit sine precibus? Surde, inquit, & mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab homine isto, &c. (Mat. 9) Item: Volo, mundare. (Matt. 8) Item: Surge, tolle grabbathũ tuum, &c. (Ioan. 5) Deinde, si precibus solis obtinuisset miracula, non potuisset Apostolis dare virtutem faciendi miracula. Atqui certum est, quòd eam potestatem ipsis tribuit, quodque Apostoli inuocato nomine Iesu, miracula fecerunt: (Mat. 10) In nomine Iesu (inquit Petrus) surge, &c. (Act. 3) Denique hic idem locus manifestè indicat quòd Christus nõ precibus, sed propria virtute Lazarum suscitauit. Primò enim, nemo gratias agit de eo, quod adhuc non recepit: Christus autem hic ante miraculum gratias agit. Deinde, nemo scit ante orationem se exauditũ esse: Christus autem ante orationem se exauditum dicit. Postremò, nemo scit se semper fore exaudiendum, præter vnũ Christum. Constat igitur, quòd maior homine fuit, imò quòd miracula propria virtute perfecit. Non igitur nos offendat humilitas verborum, sed hinc potiùs gratias agamus, quòd summa illa maiestas propter nostram salutem, etiã dignitatem suam quodammodo cõtemnit. Facturus autem miraculum Christus, priùs gratias agit de præteritis, erudiens nos & de acceptis beneficijs gratias agere, vt ad maiora suscipienda reddamur idonei. Obserua quòd quamuis effectus nondum impletus esset, tamen Christus dicit se exauditum, quia certificatus erat de eius impletione. Sic plus homo non dubitet orationem suam à Deo exauditam, etiamsi effectus non statim sequatur. Stat enim sententia: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. (Ioan. 16) Sed interim ipse Pater nouit, quando dandum sit: hoc igitur tempus patienter expectandum. Sic

Tob. 3. Tobiæ oratio dicitur fuisse exaudita, cùm tamen effectus diu pòst sequeretur.

Ego autem sciebam, quoniam semper audis me.]

Sensus est: Ego, inquit, quum sim æternus Filius tuus, scio me tibi per omnia dilectũ, cui & oĩa bona tua ab æterno dedisti, quomodo igitur fieri posset, vt mihi quicquam denegares? Semper audis me, id est, non in tempore vel hora, sicut participes meos iustos homines, quorum nullus sicut potestatẽ habens, sed sicut donum accipiens operatur opus gloriæ tuæ. Nulli enim semper adest manifestatio spiritus ad vtilitatem, nec semper se audiri, nec semper sibi adesse sentit virtutem. Igitur singulariter sum ego in eo, quòd semper me audis, quòd nunquã mihi deest virtus operandi. Verùm huic contrariũ videtur, quod in Psalmo dicitur in persona Christi: Clamabo per diem, & non exaudies, &c. Sic enim non exauditus est in eo, quòd deprecabatur calicem passionis. Respondendum, In his quæ absoluta & simplici voluntate citra annexam cõditionem voluit Christ⁹ & petiuit, semper ipsum esse exauditum. Si enim aures Domini ad preces iustorum inclinantur, quantò magis in preces Christi, qui summa est iustitia. De his loquitur hic. In his verò quæ non absolutè nec simpliciter, sed annexa tantùm conditione Christus orauit, non est semper exauditus, vt cùm calicem deprecaretur, conditionem addidit: Non sicut ego volo, &c. Et de ijs orationibus loquitur Psalmus.

1. Co. 12. Psal. 21. Mat. 26. Psa. 33. Mat. 26

Sed propter populum qui circũstat dixi.]

Quasi diceret: Nõ est quòd meæ gloriæ gratia quicquam miraculorum operer, satis iam ante mihi apud te celebritatis est, nec ego cuiusquam egeo testimonio, sed quòd miracula operer, turbæ gratia fit, quo habeant sigillum verbi mei. Deinde quòd tã humiliter de meipso loquor, non ideo fit, quòd minor te sim in natura, sed ne populus offendatur, si apertè me dixero Deũ esse tibi coæqualẽ. Deinde nec ego pro me indigeo oratione, sed propter populum oraui, vt ipsi per me tibi reconcilietur. Itemq́;, vt eorum quoq; orationes efficaciores sint. Tunc autem orationes nostræ efficaces sunt, cùm orationi Christi ceu basi & fundamento innituntur.

Vt credant, quia tu me misisti.]

Vt credãt quòd ego sim salus, lux, vita, & resurrectio omniũ credẽtium: talẽ enim te decet mittere. Deinde, vt credãt, me tibi non esse contrarium. Præterea, vt credant me credentibus affuturum, etiamsi ab omnibus creaturis derelinquantur. Demũ, vt credant te eadem erga ipsos flagrare charitate, quã ego ipsis ostendi. Hæc sunt quæ Christus cupit nobis inculcare, ac ob eam causam omnia & dixit & fecit.

Clamauit voce magna.]

Hactenus & verbis & gestibus humilitatem prætendit Christus: nunc econtra ipso clamore vocis & re ipsa ostendit potestatem diuinæ naturæ. Clamat autem voce magna, quia à magno affectu, à magno mysterio, pro magno miraculo, pro magno auditu, pro diuulgatione magna, pro magna memoria. Voce magna in hanc vitam reuocat mortuũ, qui pendens in cruce voce magna tradidit spiritum, quoniam æquè magnus est moriens & viuens. Præterea magna voce clamauit ad significationẽ futuræ resurrectionis, quæ magno cælorum fragore, magna cælestium virtutum cõmotione fiet. Deus enim noster tũc manifestè veniet, & nõ silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu tempestas valida, &c.

Luc. 23. Psa. 49.

Lazare, veni foras.]

Sicut verbo mundum condidit, sic & verbo miracula perficit, vt ostenderet se Deum esse, imò ipsum Dei verbum, per quod omnia facta sunt. Lazarũ autẽ nominatim exprimit: alioqui hac voce omnes mortui excitati fuissent. Nec dicit: Surge tu, sed: [Veni foras,] vt viuenti loquẽs ei, qui mortuus fuerat, nec tanquã mortuũ, sed tanquã sanũ, tanq̃ viuum, tanquã audire paratũ, de sepulchro vocans. Ipsi enim Christo omnia viuunt, & vocat ea quæ nõ sunt, tanquã ea quę sunt. Nec dixit: In nomine Patris mei veni foras, aut: Resuscita eũ Pater. Sed hæc omnia dimittẽs, postquã orantis formã acceperat, per res authoritatẽ ostendit, quoniam & hoc sapientiæ suæ est, per verba quidem condescensionem,

Ioan. 1. 1. Cor. 4.

per res verò ostendere potestatem.

Statim prodijt qui fuerat mortuus.]

Ecce nunc, ô Iudæi, si verbis non credidistis, operibus credite, vt cognoscatis, quòd Pater in me est, & ego in Patre. Conuincit hoc miraculum vestram impietatem. Num adhuc blasphemiam iudicatis, quod dixit: Filius Dei sum? Potéstne blasphemia & mendacium suscitare mortuum quatriduanum, & nō potius viuentes deducere in infernum? Dathan quippe & Abyron per superbiam viui ad inferos demersi sunt. Saul quoque quum esset Christus Domini, superbiendo meruit Diabolo mancipari. Semper enim Deus superbis resistit. Huic autē Deus Pater, vt videtis, in omnibus condescendit. Constat igitur, quòd Deo contrarius non est. Ex hoc autem loco discamus potentiam verbi Dei, & quòd verè dixerit Paulus: Euangelium est virtus Dei, ad salutem omni credenti. Quemadmodum enim Lazarus, hac voce Christi excitatus è mortuis prodijt viuus: ita quicunque fide audierit Euangelij verbum, prodit è peccato ad iustitiam, è morte ad vitam. Fides enim est auris cordis, per quam Euangelium audiendum est. Statim autem prodijsse dicitur Lazarus: sic enim & futura resurrectio fiet in ictu oculi. Prodijt autē ligatus manus & pedes, &c. Mira res. Sic enim ligatus, nec pedibus ambulare, nec saltem manibus reptare, sed nec oculis quo prodiret videre poterat. Erat enim etiam facies eius obuincta sudario. Hoc autem facto innuitur, magnā fuisse fortudinem clamoris, qui mortuum ligatū ad viuos excussit, & excutiendo è mortuo viuum fecit. Quòd si magnū & incomprehensibile est, quantum erit illud, cuius hoc præconium est? Quomodo exilient mortui de sepulchris ad rugitū leonis immortaliter regnantis, si ita nūc exiluit iste, ad balatum agni morti appropinquantis?

Num.16

Iaco. 4.

Rom.1.

1.Th.4.

Soluite eum, & sinite abire.]

Hoc iussit, vt nihil deesset ad miraculi fidem. Primò, vt tangētes rediuiuum scirent ipsum esse, qui mortuus fuerat. Deinde, vt motus & alacer incessus ostenderet hominē etiam valere, non solum viuere. Potuit Christus efficere, vt vincula suapte sponte soluerentur. Poterat suis manibus eum soluere, sed noluit, ob easdem rationes, quibus suprà non nisi per alios voluit lapidem amoueri. Vide ibidem. Quòd autem præcipit, vt sinant eum abire, etiam humilitatem Christi indicat. Non enim ducit eum, nec iubet secum ambulare ad suī demonstrationem. Per hoc autem nobis exemplum reliquit, ne ex bonis operibus nostram gloriam aut ostētationem quæramus, sed solam Dei gloriam, dicentes: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Psal.115

ALLEGORIA HVIVS HISTORIAE.

Bethania, quæ domus obedientiæ interpretatur, Ecclesiam significat huius temporis, vt suprà dictum est. Domus Marthæ congregationem electorū significat. Nam aliàs etiam malos continet præsens Ecclesia, in fine mūdi eijciendos. Inter eos qui ad æternam vitam electi sunt, aliqui sani permanent, siue Christus assit, siue absit: hi scilicet, qui vel ardenter verbo Dei delectantur, quemadmodum Maria, vel strenuè Christo ministrāt in se, vel in suis membris, quemadmodum Martha. Qui autē his exercitijs non occupantur, facilè in languorem incidunt, maximè quum Christus abest. Cùm enim obliuisci incipiūt beneficiorum & promissionum Christi, languescit in eis fides, remittitur charitas, imminuitur timor Dei, & feruor deuotionis. Atque tunc verè infirmatur homo spiritualiter: Vtinam, inquit, calidus esses aut frigidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere, &c. Ex huiusmodi corpore facile sequitur mors animæ. Vbi enim fides & charitas, timorque Dei tepescit, facilè in peccatū cadit homo. Peccatū autē certissima mors est animæ, q̄a hoīem à Deo, qui est fons omnis vitæ, separat: Peccata, inq̄t, vestra diuiserunt inter vos & Deū. Hinc in Ezechiele dicitur: Anima quæ peccauerit, morietur. Et Sap. Homo p malitiā occidit animā suā. De huiusmodi mortuis loq̄tur Christus, quū ait: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Lazar9 igitur mortu9 pctōrē significat, spūaliter mortuū. Quia

Matt.13

Apoc.3

Esaiæ.59

Ezech.18

Sapie.1

Matt.8

Quia autem nedũ mortuus dicitur, sed & quatriduanus, non quemcunque peccatorem significat, sed eum tantùm, qui grauissimè & periculosissimè peccauit, ac proximus est desperationi, cui & vix succurri potest. Quales sunt qui nedum peccant, sed & mala consuetudine se implicant, quæ nõ permittit hominem intelligere malum quod fecit, qua denique nonnunquam defendit malum quod fecit, & irascitur cùm reprehenditur. Sunt enim tres gradus peccatorum, in quorũ typum Christus tres mortuos suscitauit. Aliqui voluntate tantùm & cogitatione peccant: hi siquidem mortui sunt coràm Deo, quamuis per operis cõsummationem nondum publicati sint. Atque hi signantur per filiam principis quam adhuc domi iacentem Christus suscitauit à morte. Alij nedum voluntate, sed etiam opere peccant: hi signantur per adolescentem, qui cùm iam per portas efferebatur, à Christo suscitatus est. Alij opera peccati etiam in consuetudinem vertunt, & omnino famam perdunt: hi per Lazarum quatriduanum & iam fœtentem signantur. Qui enim peccata in consuetudinem vertit, verè quatuor dies habet: quia ad consuetudinem peccandi quadruplici gradu peruenitur. Primus dies est delectatio consensus, & cõpleta voluntas. Secundus dies mala operatio. Tertius peccati perpetrati in corruptionem aliorum propalatio. Quartus consuetudo. Huiusmodi quatriduanus peccator, præter hoc quòd Deum fontem vitæ perdidit, etiam ab hominibus eijcitur, à communione scilicet sanctorum, & participatione bonorum Ecclesiæ. Deinde in sepulchro iacet fœtidæ conscientiæ, morsibus vermium lacerãdus. Imò in spelunca horribili & tenebrosa, hoc est, in barathro desperationis iacet. Impius enim quum in profundum venerit, contemnit. Quàm horribilis autem sit illa spelũca, Esaias ostendit: Formido, inquit, & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ. Præterea, facies huiusmodi peccatoris sudario est ligata, quia mens eius tenebris est obnubilata, ne periculum videat in quo versatur: nec malum, quo grauatur, quemadmodum Sapiens de huiusmodi dicit: Excæcauit eos malitia eorum. Adhæc ligatus est institis & vinculis, quia consuetudine peccandi, tanquam grauibus catenis est constrictus, & vsque adeò irretitus, vt nullo modo se possit explicare. Dicit enim Sapiens: Funibus peccatorum suorum constringitur peccator. Et Dauid: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Hãc catenam abijciendam esse monet Esaias: Si abstuleris, inqt, de medio tui catenam, &c. Insuper & lapidem habet superpositum, tũ quia lege reus tenetur: tum quia cor habet omni lapide durius. Vnde & Dauid monet: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vndique igitur clausus iacet peccator talis, supernè & infernè, dextrorsum & sinistrorsum, quia obstinatam eius vitam nec inferni pœnæ terrent, nec superna alliciunt, nec circũstantia eum inducunt ad amorem Dei & iustitiam. Postremò etiam fœtet, mala siquidem fama ceu tetro aliquo odore alios offendit & inficit. Iam vide, quàm misera creatura sit homo peccatis assuetus. Inter omnia hæc mala summũ est, quòd peccator non sentit nec credit se adeò miserum esse. Vnde fit, vt non curet quomodo euadere possit. Interim tamen sorores eius pro eo sollicitæ sunt: agnoscunt enim eum fratrem esse, tametsi infirmus, imò mortuus sit. Sic pij homines non dedignantur peccatores, sed agnoscunt vt fratres, quoad naturã & etiam vocationem, ob id eorum miseriam commiserantur. Ac primò quum vident aliquem infirmari, adhibent exhortationes, cõsolationes, correptiones. Si nihil proficiunt, orationes ad Christum dirigunt pro infirmo fratre. Quòd si mori eum contigerit, non cessant eum deplorare, donec Christus misereatur. Difficulter autem suscitatur, qui in peccatis consueuit viuere. Hinc est, quòd Christus multa difficilia fecit in suscitatione Lazari. Fremuit, turbatus est, plorauit, clamauit, &c. Quamuis & his ipsis rebus ostendere etiam voluerit, quid ipsi peccatori faciendum sit, videlicet vt primò contra peccatum fremat per compunctionem. Deinde lachrymis peccata abluat, id quod Propheta docet: Cõuertimini, inquit, ad Dominum in ieiunio, fletu & planctu. Postremò iterum fremat, contra reliquias peccati.

Matth. 9. Luc. 7. Prou. 18. Esa. 24. Sap. 2. Pro. 5. Psa. 118. Esa. 58. Psal. 94. Ioel. 2.

Clamat autem Christus voce magna. Primò, quia talis peccator longe à Deo est. Iuxta illud, Longè à peccatoribus salus. Secundò, quia talis peccator profundè dormit. Iuxta illud, Surge qui dormis, &c. Tertiò, quia aures huiusmodi hominum plerunque alijs delectantur. Iuxta illud: A veritate auditũ auertent, ad fabulas autem conuertentur. Ideo opus est clamore magno apud huiusmodi. Quartò, quia talis peccator faciem habet à Deo auersam. Iuxta illud, Verterunt ad me terga, & non facies. Quintò, quia occupãtur alijs negotijs, ideo opus est clamore. Mũdo enim seruiũt. Sextò, quia plerunque talis peccator omnino surdus est ad auditũ verbi Dei, id quod crebrò in Prophetis legimus. Magna autem voce clamat Christus, quia magnis comminationibus, & magnis promissionibus. His vocibus excitatus peccator, vitam accipit per Christum, in eum credendo. Prodit per confessionem peccatorum. Sed tamen adhuc ligatus est. Primò, quia etsi Deus remiserit peccata, nescit tamen hoc homo, donec sententiam audierit à sacerdote. Secundò, etsi huiusmodi homo iam Deo reconciliatus sit, nondum tamen Ecclesiæ reconciliatus est: ideo ad Apostolos soluendus mittitur. Tertiò, etsi à culpa liberatus sit, nondum tamen ab omni pœna. Quartò, etiam si à peccatis absolutus sit, tamen adhuc in se habet reliquias peccati, quæ subinde expurgãdæ sunt. Nec solùm præcipit, vt eum soluant Apostoli, sed etiam vt sinant, imò doceant ac cogant abire à sepulchro, in quo iacuit, ne iterum inuoluatur pristinis peccatis, &c. Obseruãdum etiam hoc, quòd Christus tum primùm iussit Lazarum solui, quum iam viueret, vt discant Apostoli eorum successores, ne quenquam ligent, nisi mortuum, nec quenquam soluant, nisi voce confessionis significante eundem rediuiuum esse de sepulchro productum. Alioqui implebitur in eis illud propheticum: Viuificabant animas quæ non viuunt, & mortificabant animas quæ non moriuntur.

Psal. 118. Ephe. 5. 2. Ti. 4. Hiere. 2. Ezec. 13.

Multi ergo ex Iudæis, qui venerãt, &c.]

Post descriptionem miraculi, hic paucis ostendit, quales fructus protulerit in cordibus hominum. Ponit autem diuersos fructus. In his qui boni erant, protulit fructus bonos, & valde bonos: hi enim non tantùm crediderunt, sed postea etiam Christo Hierosolymam venienti obuiam processerunt. &c. In malis autem protulit fructus malos, & valde malos. Hinc enim permoti, conciliũ illud impium contra Christum collegerunt, &c. Sic enim Christus alijs est sanctificatio, alijs verò petra scandali, & lapis offensionis: Et Euangelium alijs est odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Multi, inquit, crediderunt, non tamen omnes. Iucundius quidem sonaret, si omnes credidissent, sed non omnium est fides. Vtinam hoc tempore multorum esset. Horrendum autem est, quod Christus ait, vix paucos saluãdos: Multi, inquit, vocati, pauci electi. Qui venerant, inquit, ad Mariam. Propter Mariam aduenerãt, & ecce Christum reperiunt. Opus charitatis & misericordiæ afflictis sororibus exhibebant, & ecce misericordiam à Domino consequuntur. Sic enim solet Dominus pietatis opera præmiare. Iuxta illud: Beati misericordes, &c. Crediderũt, inquit, in eum. Hic est fructus, quẽ Christus quærit. In hũc enim finem omnia loquutus est & fecit, & adhuc loquitur & facit, vt in eum credamus. Hoc, inquit, est opus Dei, vt credatis in eum quem ille misit.

Ioan. 12. 1. Pet. 2. 2. Cor. 2. Matt. 20. Matth. 5. Ioan. 6.

Quidam autem abierunt ad Pharisæos.]

Textus nõ exprimit, qua intentione hoc fecerint, bona vel mala. Si bona intẽtione hoc fecerunt, insigne est exemplũ fidei & constantiæ, sed admodum rarũ. Magni enim periculi res erat, Christum coram inimicis eius confiteri, qui iam conspirauerant, quòd quicunq; eum confiteretur, extra synagogam fieret. Si autem mala intentione ad Pharisæos ierunt, (id quod magis videtur) insigne exemplũ est humanæ impietatis, quòd viso tanto miraculo, non modo in admirationem & fidem non conuersi sunt, sed insuper ex hoc Christo insidias struunt. Sic impij, etiam si apertissimè Deus suam vel bonitatem vel iram ostendat, nihil mouentur. His etiam delatoribus similes sunt, qui videntes bona seruorum Dei opera, illa odijs insectantur, &

Ioan. 9.

Cor vo bis Soci ad sum pie plexe
~~Hac~~ Cor ~~bremi~~ I ~~esse~~ mum tate ~~re~~
~~Qui~~ qui Lechi regni boni ~~vivet~~ resurget.

for vote

infamare conantur, quæ tamen admirari, prædicare & imitari deberent. Quo quidem conatu se virtutis hostes ac inimicos produnt, quam persequi & extinguere pro viribus student. Obserua autem, quòd delatores illi, quamuis malā haberent intentionem, tamen interim etiam aliud cogitantes, gloriam Christi promouent. Sic enim Deus etiam impijs bene vti nouit.

Collegerunt ergo pontifices, &c.]

Ad hos tam impios Iudæorum conatus, nemo pius non obstupescit. Dici enim non potest, quàm horrendum peccatum sit, cōtra manifestam veritatem, atq; adeò contra Deum ipsum pugnare. Hoc concilium à longè præuidens S. Iacob, abominatus est. In concilium, inquit, illorum, nō veniat anima mea, &c. Et Dauid: Quare, inquit, fremuerunt Gentes, &c. Et principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum. Summa, à sæculo non fuit tale concilium, atque ob eam causam Ioannes tam diligenter idipsum describit. Primò nominat personas: Non, inquit, Gentiles illud fecerunt concilium, sed nec turba indocta. Verùm Pōtifices & Pharisæi, quorum erat & scientia & pietate alios præcellere. Hinc discimus, quòd gratuita illa Dei dona, si non assit fides, magis obsunt quàm prosunt. Sic scientia donum Dei est, verùm si non assit charitas, inflat hominem, vt Paulus ait: Sic potestas, Dei donum est, sed sine fide magis obest q̄ prodest: quò enim quis potentior est, eò magis mala perpetrare potest. Exempla sint Antiochus, Nabuchodonosor, & alij, &c. Non igitur satis est, habere dona illa gratuita, nisi simul habeas & iustificantia, fidem scilicet, spem & charitatē. Hæc enim faciunt, vt etiam externa illa & gratuita prodesse possint. Deinde ex hoc loco videmus, quòd plerunq; sapientes & potentes huius mundi nihil aliud sunt, quàm vasa iræ Dei. Sic Paulus de sapientibus dicit: Tradidit eos Deus in reprobum sensum, &c. Et de potētibus: In hoc ipsum, inquit, excitaui te, vt ostē dam in te fortitudinem meam. Noli igitur gloriari de sapientia vel potestate: nescis enim in quem finem tibi hæc data sint, imò time. Quandoquidē scriptura inter præcipua Dei opera connumerat, quòd ipse dispergit superbos mente cordis sui: Deponit potentes, diuites dimittit inanes. Collegerunt, inquit, concilium. Ad concilium non vna tantùm & altera, sed plures personæ requiruntur. Sic enim impij certatim & cateruatim ad malum festinăt. Hinc Hieremias: Coniuratio, inquit, inuenta est in viris Iuda. Et iterum: A minori vsque ad maximum omnes auaritiæ student. Et iterum: Filij colligunt ligna, & patres accēdunt ignem, &c. Sed quam ob causam concilium illud collegerūt. In alijs rebus interdum spes, interdum metus cogit concilia. Hic autem quid? Ergo, inquit, nempe, quia Christus tale miraculum fecerat tam euidens & clarum, propter quod multi in eū crediderant. Hæc fuit causa huius concilij. Et quidem si mens in eis non leua & impia fuisset, commendandi essent, si in vnum contulissent, nū hoc miraculum dignum esset, propter quod in eum crederetur. Item, quo honore dignus esset, qui miraculum hoc fecit. Sed nihil horum cogitant, non de honore Christi consultant, sed de ipsius occisione. Sic enim peruersis omnia in malum cedunt, etiam optima, quēadmodum pijs econuerso omnia cooperātur in bonum. Sed quis, inquies, Iudæos ad tam horrenda concilia induxit? Primò eos induxit horrendum Dei iudicium, quo iam iusto iudicio dati erant in reprobum sensum, vt ea perficerent contra Christum, quæ manus & consilium Domini destinauerat: Erant enim vasa ad contumeliam. Deinde eos extimulauit Diabolus ipse, qui iam inde ab exordio tantò plus insaniuit, quantò gloria Dei clarius emicuit. Sic & nunc post tā clarum miraculum, plus insanire incipit. Præterea aderant Iudæis & alij duo pessimi consultores, qui eos ad tantum flagitium extimulabant, ambitio scilicet & auaritia: timebăt enim & gloriam & quæstum sibi peritura. Qui hos duos consultores audit, in omnia peccata se præcipitat. Sic ambitio effecit, vt & Chore cum suis cōtra Moysen se erigerent: Et Absalon propriū patrem persequeretur. Sic auaritia effecit, vt Iudas Christum vēderet. Ambitio & auaritia effecerūt, vt Nabuchodonosor, Cyrus,

Marginalia: Gen. 49 — Psal. 2. — 1. Co. 8. — Rom. 1. — Rom. 9. — Lucæ 1. — Hier. 11. — Hier. 6. — Hier. 7. — Rom. 8. — 2. Ti. 2. — Num. 16 — 2. Re. 15

Alexander Magnus, Cæsar, &c. tantum sanguinis humani effuderunt. Auaritia & ambitio principes prophanos ad bella & discordias incitant. Ambitio & auaritia omniũ malorum sentinam Ecclesiæ inuexerunt. Nec aliud quicquam etiam nunc obstat, quo minus Ecclesia in pristinum decorem restituatur, quàm ambitio & auaritia. Hinc igitur discamus, quantopere fugiendæ sint hæ pestes. Homo quidem naturaliter magna appetit, vtpote gloriam & diuitias, sed in hoc errat, quòd nec veram gloriam, nec veras diuitias quærit, nec eo modo, quo quæri debent. Gloriam & diuitias veras non inueniunt, qui anxiè ea quærunt, sed qui econtra ea contemnunt. Si veram gloriam cupis, fuge gloriam humanam. Si veras diuitias cupis, expende & distribue falsas illas diuitias in egenos.

Quid facimus?]

Hic etiam consultationis modũ describit, propter causam superiùs dictã, videlicet, quod à mundo condito nullum tam immundum concilium fuit. Legimus quidem & alias frequenter impias consultationes contra iustos factas. Sic enim & contra Ioseph suĳpsius fratres, contra Israelitas Aegyptĳ, contra Dauidem Achitofel & Absalon, contra Hieremiam impĳ sacerdotes, contra Susannam impĳ iudices impia concilia habuerunt. Verùm hoc omnia alia excellit, quia non contra hominem tantùm, sed contra filium Dei celebratum est, nec ob aliud quàm ob diuinum illud opus, à Christo factũ in suscitatione Lazari. Hoc igitur verbo primò produnt angustiam cordis. Solet enim angustiati sic loqui. [Quid facimus?] Hæc autem angustia prouenit vel ex auaritia, vt in diuite illo, qui dicebat: Quid faciam, quia non habeo vbi reponam fructus meos? Vel prouenit ex inordinato timore perdendi honorem, vt in villico qui dicebat: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem? Vel prouenit ex inuidia, vt in Iudæis, qui dicebant: Quid faciemus hominibus istis? quia notum factũ est signum, &c. Omnia autem, quæ iam dicta sunt, hic simul concurrunt, auaritia scilicet, timor, & inuidia, non igitur mirum, quòd dicunt: [Quid facimus?] Deinde his verbis seipsos etiam hortantur mutuò, ad perpetrandam cædem ac homicidium. Est enim sensus: Quid cessamus eum perdere? cur torpescimus? quin expergiscimur, dum nobis licuerit, ne torporis nostri tandem dignas persoluamus pœnas. Sic enim impĳs non sufficit propria malitia, ac præterita peccata, nisi subinde & maiora addãt, & etiam alios ad mala extimulent. Præterea hoc verbo planè ostenditur, quòd hæc ipsorum consultatio verè fuit concilium illud vanitatis, cum quo Propheta non sedit: imò Ecclesia illa malignantium, ad quam neque lex, neque Propheta quispiam intrauit. Alioqui si in hoc concilium admissus fuisset Moyses & Prophetæ, quid aliud respondissent, quàm: Credite in eũ, quandoquidem ipsi fatemini eum magna signa facere? Verùm illi consultando nequaquam veritatem agnoscere, sed veritati resistere quærebant. Ob eam causam de voluntate scripturarum, sine qua legitimum non est concilium, omnino tacuerunt. Et vnde est, quòd etiam in nostris concilĳs & conuentibus, multa quidem hinc inde consultamus, nemo tamen de emendatione vitæ cogitat, nisi quòd scripturam sacram non admittimus ad consultationes nostras?

Luc. 12. Luc. 16. Actio. 4. Psal. 1.

Hic homo multa signa facit.]

Ex contemptu & inuidia, proprium eius nomen tacent. Deinde adhuc cum hominem vocant, qui tantam susceperant Deitatis eius demonstrationem. Interim tamen velint nolint confitentur, quia ille, quem quasi hominem despiciebant, sicut Deus signis & miraculis coruscabat. Verùm his verbis latentem occultumque animi sui morbum, quo vexabantur, detegebant, liuorem scilicet atrum, quo gloriæ eius inuidebant. Hoc enim vel maximè inuidum eorum torquebat animum, quòd tot fulgeret miraculis, quibus splendor sui nominis magis ac magis hominibus innotuit. Vide autem peruersitatẽ, cùm aliàs signa ab ipso efflagitassent, nũc propter signa eũ perdere conantur. Deinde pro crimine ipsi obĳciunt, quod omni laude & admiratiõe dignũ erat. Præterea

Malachi

quantumuis ei inuiderent, & perditum eum vellent, tamen nihil mali ei obijcere potuerunt, imò econtra fateri coguntur ipsius benefacta. Tanta fuit innocentia Christi, tanta debet & Christiani innocentia esse, vt aduersarij non habeant, quod veraciter accusare possint. Denique & cõtra seipsos loquũtur, & seipsos dãnant. Quò enĩ plura signa sciũt Christũ fecisse, eò maior erit eorũ dãnatio, quẽadmodũ Christus dicit: Si opera non fecissem inter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, &c. Ioan. 15

Si dimittimus eum sic, omnes credent.]

Vide quomodo impietatem suam palliant specie bona. Prętendunt se consultare de communi salute totius gentis, itemque de seruanda fidelitate Romani imperij. Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia quidem Cæsaris, videbatur fore tutum, apud iudicium populi fingebatur esse necessarium. Sic intenderunt arcum conuentus ille malignantium, & multitudo operantium iniquitatem: sic firmauerũt sibi sermonem nequã. Sub occasione timoris vel fidelitatis Romani imperij absconderunt laqueos, dixerunt: Quis videbit eos? quem enim putarẽt tali causa proposita posse ipsorum intentionem reprehendere, vel illum vnum hominem auderet defendere. Huiusmodi exempla etiam nostro tempore passim videtur, vbi bona quidem species prætenditur, cùm tamen longè aliud in corde versetur: Solùm hoc curamus, vt bona specie homines fallamus, nihil interim de diuino iudicio cogitantes, quasi plus timendum sit iudicium hominum quàm Dei: cùm tamen scriptum sit. Horrendum est incidere in manus Dei. Quid tibi prodest miser, si homines fallas, cũ Deum & conscientiã tuam fallere non possis? Deinde, quod summis votis optare debuerant, nẽpe vt omnes in Christum crederent, hoc ipsi timent, vt vel hinc discere possimus, quales pastores fuerint, nempe, qui non ouibus, sed sibi consulerent. O impij pastores, nónne satis vobis videtur lac & lanam ab ouibus habere, nisi insuper etiam vitam eis auferatis, non quamcunque, sed æternam? Psal. 63. Heb. 10.

Et venient Romani, & tollent nostrum, &c.]

Hoc potissimum allegant, quia carnales erant, ac summum damnum æstimabant, perdere gloriam & temporalia bona, cùm interim de spiritualibus damnis & incommodis nihil curarent, id quod mundani omnes faciunt, &c. Deinde etiam ideo hoc allegant, vt populum Iudaicum plus æquo terrena diligẽtem, magis contra Christũ incitarent. Vide autem quanta ignominia his verbis afficiant filium Dei, dum eum nedum seductorem & seditiosum iudicant, sed etiam tam damnosum hominem, propter quem si viuere permittatur, necesse sit totum populum perire. Non igitur immeritò Christus eis dixit: Vos inhonorastis me. Et iterum: Multa habeo de vobis loqui & iudicare, &c. Ex hoc autem impio Iudæorum concilio plura bona colligere possumus: Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum, etiam mala. Hinc enim videmus, quòd sine fide nunquam bene administratur Respublica. Primò enim vbi nõ est fides, ibi tantũ in tẽporalibus prospicitur Reipublicæ, id quod in Gẽtilibus videmus. Atqui nõdum consultum est Reipublicæ, etiam si in temporalibus nihil illi desit, nisi & spiritualia habeat. Secundò, vbi non est fides, plerunque delinquitur metu, id quod hic vides. Tertiò, vbi non est fides, tantùm quæruntur media secundum carnem, & plerunque arripiuntur mala media. Hinc est, quòd regibus Israel præcipitur, vt semper secum habeant Deuteronomium legis. Quartò, vbi non est fides & timor Dei, ibi vt plurimum res tantùm obiter tractatur, nec consideratur quæstionis caput & status, quemadmodũ hic vides in Iudæis. Timent quidem loco & genti suæ, id quod prudentis est magistratus. Deinde statuunt seditionis authorem tollendum esse, atque hoc quidem satis sapienter consultum est. Nam ob hanc causam magistratus gladium portat, vt tollat malos, ne bonis obsint. Verũ hoc non est quæstionis caput, nec consultationis status. Scimus, boni magistratus esse rem populi curare: scimus item, seditionis authorem Ioan. 8. Rom. 8. Deut. 17 Ro. 13.

rem tollendum esse, sed non hoc quæritur. De aliis rebus ipsis consultãdum erat. Primò, an Christus sit seditionis author, an doceat defectionem à Romano imperio. Hanc quæstionem si considerassent, vidissent vtique omnia & verba & facta Christi contrarium ostendere. Nusquam enim legitur, quòd satellitibus armatis stipatus incesserit, quòd armis aut propugnaculis se munierit, quòd censum aut tributũ Cæsari prohibuerit dare, &c. Sed hoc legim9, quòd cùm regem ipsum vellent facere, renuit, quòd Cæsari reddenda censuit quæ exigebat, quòd ipsemet tributum soluerit, atque adeò nullam seditionis vel minimam suspitionem præ se tulit, vt etiam domo aliisq; necessariis carẽs, humilem & abiectam in paupertate vitam duxerit. Vt interim taceam, quòd vbiq; mansuetudinem docuit, alapis cæsos non vlcisci, iniuria affectos tolerare, potiusq; ad perferendum, quàm ad inferendum aliis malum promptiores suos esse voluit & admonuit. Hæc aũt omnia non constituentis tyrannidem, sed tollentis potiùs sunt opera atq; officia, & ipsam penitus damnantis. Quòd si Christus alicubi se Messiam aut regem dixisset, vidissent vtiq; ex lege ipsum quidẽ regẽ esse, sed non talem, qui non secum ferat Romanorum regem. Est enim Christus rex iustitiæ, pacis, salutis, & vitæ æternæ, ac dominatur super peccatum, mortem, Satanam, afflictionẽ & infernum. Quid hoc ad Cæsarem? Dominetur ille super regiones & populos, Christi regnum non est de hoc mundo: regnat super cælestia bona, relinquens bona terrena suis magistratibus gubernanda. Verùm enimuero inuidia nihil videt, & cæcat hominem. Secundò consultandum ipsis erat, num gens peritura sit, si in Christum crederet: & num ideo ciuitati periculũ immineret, si Christus inter ipsos permaneret. Hic si scripturas consuluissent, vidissent non propter bona opera, sed propter mala, gẽtes & populos perire. Vidissent item, quòd piorũ in terris cõuersatio non est causa malorum aut periculorum, sed quòd mali, & iniusti, & Deum prouocantes in terra habitant. Hæc est causa omnium malorum. Ipsorum enim scelera Dei indignationem prouocant. Præterea cõsultandum ipsis erat, num propter temporale incommodum Reipublicæ occidendus esset innocens. Hic statim vidissent, non facienda esse mala, vt eueniant bona, nec propter creaturam impiè agendum esse in legem Dei. Ita siquidẽ Reipublicæ cõmodis prospiciendum est, vt non impiè agatur contra Deũ. Verùm nihil horum considerarunt hi consultores. Vides igitur sine fide nunquam rectè administrari Rempublicam. In potestate igitur constitutis necessaria est Dei gratia, alioqui nunquam in omnibus rectè agent. Hinc est, quòd Paulus iubet, vt primò omnium fiant orationes pro regibus & in potestate constitutis, &c. Deinde ex euentu huius Pharisaicæ consultationis, videmus verũ esse, quod in Prouerbiis dicitur: Impio accidunt quæ timet. Timebant Iudæi, ne per Romanos deuastarentur, id quod aliis acciderat. Quia autem hoc periculum non fide, nec resipiscentia, sed impio homicidio effugere conabantur, accidit ipsis quod timuerunt. Nemo igitur conetur pericula à se depellere homicidiis, aliisque impiis aduersus Dominum operibus, sed timore Domini, fide & resipiscentia, alioqui nunquam effugiet, sed quod timet ei continget. Præterea ex hoc Iudæorum cõcilio videmus, quòd qui alii struit laqueum, iusto Dei iudicio incidit in illum ipsum laqueum. Hinc toties in Psalmo dicitur: Incidit in foueam quam fecit. Sic cõtigit Aman, sic & Iudæis hoc loco. Demum ex euentu huius concilii videmus quòd qui propter tẽporale aliquod lucrum vel damnum impiè agit, grauiora mala incurrit. Stat enim sententia: Qui timet pruinam, irruet super eum nix. Sic Iudæi propterea quòd impiè in Christum egerunt ex timore Romanorum, duplici postea contritione cõtriti sunt (id quod Hieremias eis imprecatur,) Nam & Romani eis abstulerũt locũ & gentẽ, & maligni dæmones etiam animas eorum abstulerunt. Vide igitur ne propter temporale damnum vitandũ impiè agas, alioqui maius incurres.

Ioan. 6. Matt. 5. Ioan. 18. 1. Tim. 2. Prou. 10. Psal. 7. Iob 6.

Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine.]

Sicut scriptura reddĩ in generali piorũ studia

studia & vitam indicat, sed etiã aliquos insigni pietate præditos exempli causa nominat: sic econtra nedum impiorum vitam & studia in generali describit, sed etiam aliquos ad terrorem aliorum nominat. Ob eam causam hic nominatur & Caiphas. Iam sicut insignis pietatis est indicium, si quis inter multos bonos emineat: sic extremæ malitiæ indicium est, si quis inter impios primatũ habeat, qualis fuit hic Caiphas, qui nedum vnus ex illis, sed præcipuus inter illos erat in re tam iniusta.

Cum esset Pontifex.]

Quasi admirando hæc dicit Ioannes, nimirum vt magnitudinem impietatis ac grauitatem sceleris eius monstraret. Quasi diceret: Cùm cæteris dignitate Pontificali & authoritate præstaret, debuisset maiori pietate & religione in Deum effulgere, quò cæteris exemplo esset virtutem colendi, sed ecce, is ipse reliquis immanior, promptior ad scelus, & ad cædem paratior inuenitur. Vide autem quàm sibi non conueniant in eodem homine, summum officium & summa impietas, maximè si attendas, quo ritu, quibusque cæremonijs Moyses sacerdotes consecrauerit ex præcepto Dei. Nedum enim ipsum summũ sacerdotem sanctificauit, sed & manus eius, itemque filios, caput & vestes eius consecrauit, & non alibi quàm in tabernaculo, vsumque vini tempore ministerij sui interdixit, ac insuper contactum mortuorum, &c. Quæ omnia indicant, insignem munditiam requiri ad summi sacerdotis officium. Nihil eorum considerauit Caiphas, contentus eo, quòd officium habebat. Quòd si vitam suam cum officio contulisset, quomodo non vel coram seipso erubuisset? Atqui non solus Caiphas tam malè respondit officio suo. Nemo non videt, quàm non conueniat impia vita sancto officio, præter solos illos, quos hoc negotium tangit. Debemus quidem non personam, sed officium attẽdere. Atqui difficulter fieri potest, vt eum ex animo diligamus & suspiciamus, cuius apertã malitiam detestamur. Sicut enim bona vita authoritas conciliatur, sic mala vita amittitur. Et quidem Paulus gloriatur, se nedum officium suum non dehonestasse, sed gloriatur, quòd ministeriũ suum honorificauerit. Nec aliunde est, quòd sacerdotes adeò contemnuntur, nisi quòd ipsi suum ministeriũ nedum non honorificant, sed insuper dehonestant. Sibi ergo imputent, quòd cõtemnuntur.

Exo. 28. & 29.

Matt. 5.

Rom. 11

Anni illius.]

Hoc addit, quasi diceret; Non est mirum, quòd tam impius fuerit Caiphas, vt qui non erat Pontifex secundum legem, hoc est, perpetuus, sed tãtùm illius anni. Ex lege enim vnus duntaxit erat summus Pontifex, cui nõ nisi post mortem succedebat filius eius. Eo autẽ tempore illa lex Domini non obseruabatur apud eos, abrogata per ambitionem Iudæorum & auaritiam Romanorũ, qui in annos singulos tũc sacerdotium vendıtabant. Hanc morum corruptelã tunc synagogæ irrepsisse, facilè ex historia Machabæorum deprehẽdere possumus, vbi nonnulli memorantur ad summum sacerdotium data grandi pecunia cõtendisse. Iam quamuis Ioannes non expresse dicat Caipham emisse sacerdotium, sunt tamen alij probati historici, qui affirmant eum pretio, vnius anni sacerdotium redemisse ab Herode. Non igitur vt verus Pontifex & pastor, per ostium intrauerat hic Caiphas in ouile, sed tanquam fur & latro aliunde ascendit. Vnde & nunc non contentus ouium cæde, etiam ipsum pastorem mactare intendit, vt furta sua licentiùs agere posset. Quamuis autem Paulus dicat: Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, meritò tamen culpatur Caiphas, omnesq; eum sequentes, tum quòd pecunia sacerdotium redemerit: tum quòd magis sua commoda quàm ouium salutem quæsiuit. Aliud enim est desiderare opus, aliud desiderare opes. Si opus episcopi desideras, bonum opus desideras. Sin autem opes desideras, vide quomodo rationem reddas iudici Deo. Qui attenderet quàm periculosum sit ouibus Christi præesse, nunquam ad id se ingereret.

Exo. 28.

1. Ma. 4

Ioan. 10.

1. Ti. 3.

Vos nescitis quicquam, nec cogitatis,]

Aliorum consilia fastidit superbus

ille

ille. Sic enim solet carnis prudētia non nisi aliorum contemptu sibi laudē vendicare. De quibus Esaias: Væ qui sapiētes estis in oculis vestris, &c. Deinde ignauiam eorum increpat, vt qui lentis consilijs adhuc deliberarent, an Iesus esset occidendus, quum id omnibus rebus omissis, quàm primum esset agendum. Apud hunc impium Pontificem parui momenti res erat, hominem occidere. Impio enim magistratui iucūdum spectaculum præbet effusio humani sanguinis. Neq; aliter iudicat mortem hominis, quàm interitum canis. Denique, quia gladium habet, putat sibi licere quoscunque vult, quacunque de causa interficere. Sed longè errat. Primò enim non iocus, sed res admodum seria est, humanum sanguinem effundere. Stat enim sententia: Quicunque effuderit sanguinem hominis, fundetur sanguis eius. Deinde, quantumcunque alios contemnas præ te, non minus tamen valet anima cuiuslibet pauperis coram Deo, quàm anima Principis. Præterea gladium quidem habet magistratus, sed tātùm ad vindictam malorum, laudem verò bonorum. Iam, quāuis Caiphas sibi videatur irrefutabile consilium dedisse, tamen si rectè attendas, hoc ipsum eius consilium in pluribus vitiosum est. Primò enim vitiosum est, quòd cēset Christum quamuis innocentem, citra tamen peccatum posse occidi, vt periculum à Romanis effugiat Respublica. Non enim sunt facienda mala, vt eueniant bona. Reipublicæ prouidendum est, sed non cōtra Deum. Deinde vitiosum est, quòd non dubitat, quin occiso Christo, securi sint ab imminenti periculo. Per occisionem enim innocentis non vitatur periculum, sed incurritur. Verùm hanc Christi quasi necessariam occisionem, consuluit impius Caiphas, nō tam propter timorem à Romanis, quàm vt mors Christi iustior videretur, & ipse populus magis animaretur & incitaretur in odium Christi. Non enim dubitabat, quin populus eum relicturus esset, si persuasi essent, se propter illū à Romanis perdendos.

Esa. 5.
Gen. 9.
Rom. 13
Rom. 3.

Hoc autem à semetipso non dixit, &c.]

Miratur Euangelista tam piam vocem è tam impio ore prolatam. Verba enim hæc planè indicant, vnius Christi morte, toti populo salutem & pacem prouenturam, quo quid magnificentius de Christo dici potuisset, magisque consonum fidei nostræ. Quid enim viuens & regnans non poterit Christus, si moriendo etiam tantum boni conferre potuit? Verùm hoc tam eximium de Christi passione præconium impius ille nescius, imò contra suam ipsius voluntatem dixit. Nihil enim aliud sentiebat, quàm Christum è medio tollendū, ne quæ foret inde materies belli Romani. Hoc ipse intendebat, nec Christum credebat sua morte redēpturum populum. Ideo Ioannes non ipsi, sed Spiritui sancto hanc veritatem ascribit.

Cū esset Pōtifex anni illius prophetauit.]

Iterum repetit annum impij illius Pontificatus, quasi non satis admirari valens tātam hominis impietatem, &c. Dupliciter autem exponitur verbum hoc. Primò in bonam partem, quasi ob ipsum officium Spiritus sanctus per eum loquutus sit. Aderat siquidem Spiritus sanctus sacerdotio Iudæorum, donec in Christum manus non extenderent, postea autem iustè eos deseruit, in cuius figuram velum templi in passione Christi scissum fuit. Vnde & Christus dixit: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Secundò intelligi potest verbum hoc in malum, vt sit sensus: Quia tam impius erat hic annualis ac simoniacus Pōtifex, iustè in reprobum sensum datus est, ac vas iræ effectus, & adeo excæcatus, vt propria verba non intelligeret. Erat igitur verbum Caiphę vera Prophetia, licet ipse nequaquam esset Propheta: sed ita locutus est, vt asina Balaam. Non enim Spiritus sanctus cor illud Caiphæ tam immundum tetigit, sed tantùm lingua eius vsus est. Summa, cymbalum fuit magnum, & tinnitum sonorum edidit, quē tamen ipse non sensit. Talis erat & illa Prophetia, cùm dicerent: Sanguis eius super nos & super filios nostros, nesciebant enim quanta mala sibi ipsis imprecarentur. In hunc modum prophetant & mali prædicatores. Nam quod alijs persuadere conantur, hoc ipsi non audiunt, quia opere

Mat. 27.
Mat. 23.
Num. 22.
Mat. 27.

opere non perficiunt quæ docent.

Quia Iesus moriturus erat pro gente.]

Exponit Euangelista, quare hoc verbum dixerit esse prophetiam à Spiritu sancto profectam. Veraciter enim moriturus erat hic Iesus, non pro seipso, sed pro gente, scilicet Abrahæ, hoc est, pro his qui ex eadem gente prædestinati erant.

Et non tantùm pro gente.]

Scilicet Abrahæ, sed pro cũctis prædestinatis. Ideo in Esaia dicitur: Parum est, vt suscites mihi feces Israel: Dedi te in lucem gentium, &c. Non enim Iudæorum Deus tantùm, sed & Gẽtium, quia scriptum est: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Esa. 49. Rom. 10

Sed vt filios Dei, qui erãt dispersi &c.]

Filios Dei nominat propter prædestinationem. Alioqui nondum erant filij Dei, sed ipse pro eis moriendo fecit eos ex filijs diaboli filios Dei, & ex lupis agnos. Sic Esaias prædixit. Lupus & agnus habitabunt simul, & leo sicut bos comedet paleas, hoc est, mutabunt naturam suam, vt qui ante mali erant, boni efficiantur. Congruè autem dicit: [Qui dispersi erant,] nedum in diuersas regiones, sed in diuersos cultus, varios errores, diuersas volũtates, & modos viuendi. Congregat autẽ Christus dispersos filios Dei, non in vnum corporalem locum, sed in vnam Ecclesiam & corpus spirituale, in vnam fidem, quemadmodum Paulus ait: Vnum corpus, & vnus spiritus, vna fides, &c. Ita pij, quamuis longissimo viæ spatio inter se distent, semper tamen sunt in vnum congregati in Domino. De hac congregatione dicitur in Psalmo: Congrega nos de nationibus, vt confiteamur nomini tuo, &c. Et in Ezechiele: Tollam vos de Gentibus, &c. Et in Hieremia: Non dicent vltra, &c. viuit Dominus, qui eduxit patres nostros ex Aegypto, sed viuit Dominus, qui eduxit & adduxit semen Israel de terra Aquilonis, &c. Sic & Esaias: Congregabit profugos Israel. Et Christus: Alias oues habeo, illas oportet me adducere.

Esa. 11. Ephe. 4. Psa. 106 Ezec. 36 Hier. 23. Esaiæ 11 Ioan. 10

Ab illo ergo die, cogitauerunt interficere.]

Insignem hoc loco vides Iudæorum & malitiam & cæcitatem. Primò enim si exordium huius concilij attendas, nihil eo iustius videtur. Quid, inquiunt, facimus, quia hic homo multa signa facit? Quis hic non sperasset, finẽ bonum sequuturum, hic autem vides peruersissimum huius cõcilij exitum. Quis tantam impietatem sub prætextu tam bono expectasset? Meritò igitur exclamat Esaias: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij? &c. Deinde insignis cæcitas est, quòd de commodis Reipublicæ consultare se simulantes, omnium pessimũ arripiunt consilium. Nihil enim perniciosius facere potuissent, quàm quòd Christum occiderunt. Verùm hoc est iudicium Dei, de quo in Esaia dicit: Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobabo, &c. De eodẽ & Maria in suo cantico dicit: Dispersit superbos mẽte cordis sui. Omnia hæc eò tendunt, vt in timore Domini ambulemus, &c. Initium enim verę sapientiæ timor Domini, & sine timore Domini, nihil rectè cõsulitur. Sed ad textũ. Legimus quòd etiam ante hoc concilium non semel cogitauerunt Christum interficere, vt est Lucæ 4. Ioan 5. & 8. & 10. Nihilominus tamen verè nũc dicitur, quòd ab illo primùm die cogitauerunt eum interficere. Antea siquidem aliqui Iudæorum tantùm per turbam & tumultum eum occidere volebãt, & soli Pharisæi & magnates: nunc autem vnanimiter consentiunt. Deinde, non per tumultũ vt priùs, sed quasi per legitimũ iudicij ordinem eum interficere conantur, causam se nactos rati, qua eum cõmodè accusare possent. Prӕterea ab illo die nedum primores Iudæorum, sed etiam populus in Christum concitatus est, nimirum persuasus à Caipha, eum toti Iudaicæ genti perniciosum esse. Nec quicquã aliud sic populum à Christo alienauit, quàm hoc improbum consilium Caiphę. Hic vides, quàm perniciosa res sit impius magistratus. Vnus enim hic Caiphas plus dãni intulit Iudaico populo, quàm omnes quos vnquam habuerũt hostes. Quid enim potuerunt hostes eorum? Bona diripere temporalia, corpora necare, terram deuastare, &c. Atqui hæc omnia

Esaiæ 1. Esai. 29. Lucæ 1. Psal. 110

omnia temporaria mala sunt, hic autem Caiphas hoc suo cruento consilio, animas eorum necauit. Deum ipsis aduersarium fecit, denique & cœlum ipsis abstulit & clausit. Sic enim agit Deus, puniturus gentem aliquam aut regionem, dat eis impium magistratum. Sic de Iudæis dicit: Dabo eis regem in furore meo. Sic etiam excæcaturus gentem aliquam propter ingratitudinem, dat eis impios & falsos doctores. Propter peccata enim populi, Deus facit regnare hypocritam. Et quidem satis iustè in reprobum dantur sensum, vt credãt mendacio, qui charitatem veritatis non receperunt. Nostris igitur peccatis imputemus, si vel malos habemus principes, vel impios prædicatores. Facilè enim Deus bonos dabit principes & rectores, si nos boni fuerimus. Deinde ex hoc loco etiam videmus, quàm periculosum sit alijs præesse. Quicquid enim subditi delinquunt, in caput illorum recidit, qui ea vel præcipiunt vel cõsulunt, aut conniuent dissimulantque. Stat enim sententia: Sanguinem eius, qui tua negligẽtia vel impulsu perit, de manu tua requirã. Sic Caiphas reus fuit omnium peccatorũ, quæ populus impiè in Christum cõmisit. Ob eã causam etiã Petrus populũ excusat: Scio, inquit, quòd per ignorantiam fecistis, &c. Discant hic superiores, ne præcipites sint, sed maturè secum perpendant, num quod iubent, legi Dei consentiat, &c. Discant & subditi fideliter orare pro magistratibus: quandoquidem tanta ipsis imminent pericula, vt iam dictum est. Ob eam causam etiã Salomon sibiipsi nihil aliud à Deo petijt, quàm sapientiam, &c.

Oseæ. 13
Iob. 34.
2. The. 2
Ezec. 3.
Acto. 3.
Sap. 9.

Iesus ergo iam non palam ambulabat.]

Conuenit hic locus cum eo, quod in Psalmo ex persona Christi dicitur: Ego autem, cùm mihi molesti essent, induebam me cilicio, &c. Quò magis enim illi sæuiunt, eò mansuetiorem se Christus ostendit. Poterat quidẽ Christus etiam palam inter eos illæsus ambulare, ac diuina virtute se protegere, sed fugit, non metu mortis aut impotentia, sed quia nondũ venerat hora eius. Deinde etiam ideo à publico abstinuit, ne adderet ipsis furorem, nos interim docens, vt demus locum iræ. Præterea hoc suo facto docuit, non licere, vt quis sua temeritate se in præsens periculum inijciat, si possit citra offensam Dei effugere. Ideo autem Euangelista toties inculcat fugam & latibula Christi, vt hinc fiduciam concipiamus, nihil in nos posse aduersarios ante constitutam à Domino horam, quemadmodum intra horam Christo ne minimus quidem capillus lædi potuit. Abijt autẽ Christus à Hierusalem interfectrice Prophetarum. Abijt in desertum, per desertũ innuit desertionem Iudæorum, quam alibi prædixit: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Per regionem iuxta desertum innuit electam habitationem gentium, apud quas mansurus erat. Nec tamen alibi moratur, quàm in Effrem, quę frugifera interpretatur. Maledicta enim infrugifera ficu, Iudaico scilicet populo, in Ecclesia faciente fructum multiplicem commoratur.

Psal. 34.
Rom. 12
Mat. 23
Mat. 21

Ibi morabatur cum discipulis suis.]

Sic olim ad Dauidẽ morantem extra Iudæam. In Sicelech venerunt viri fortissimi, quos postea rex factus constituit in principes. Imò sic ad eũdem Dauidem in deserto latitantem venerunt omnes, qui amaro erant animo, & oppressi ære alieno, & factus est eorum princeps. Insigniter autem hoc secessu Christi, tẽtata fuit fides Apostolorum, cùm viderent Christum ab omnibus desertum fuga salutem quærere. Quis hic non dubitasset? Sed Apostoli permanent. Deinde etiam egregium exemplum est charitatis, quòd à Christo etiam fugiente & latitante auelli non potuerunt. Meritò igitur audierunt: Vos estis, qui permãsistis mecũ in tentationibus meis: Et ego dispono vobis, &c.

1. Par. 12
1. Re. 22
Luc. 22

Proximũ autem erat Pascha Iudæorũ.]

Hoc verbo innuit, Christum nõ diu delituisse. Sciebat enim hoc ipsum Pascha, tempus suum esse, quo pati cupiebat, quod & desiderabat. Iuxta illud: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare, &c. Signanter autem dicit: [Pascha Iudæorum,] quia post hoc tempus cessauit Pascha Iudæorum. Quicquid

Luc. 22

quid enim extunc Iudæi sanctificant, pollutum est. Iuxta illud propheticum: Maledicam benedictionibus vestris. Sic in Esaia: Qui offert bouem, quasi qui occidit hominem. Proinde qui Pascha celebrare vult, non Iudaico more hoc faciat, sed verum, qui pro nobis immolatus est, agnum adhibeat, Christum scilicet, ac verè transeat è peccato in iustitiam, &c.

Mala. 1. Esa. 66.

Et ascenderunt multi de regione, &c.]

Exo. 34. Leui. 23.

Præceptum enim legis erat: Ter in anno apparebit omne masculinum in loco quem elegit Dominus. Ad hoc etiam Dauid specialem fecit Psalmum, quò ascendētes ad festa, seipsos mutuo ad deuotionem excitarent: Lætatus, inquit, sum in his, quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus, &c. Obserua quòd multi ascendunt ad festum, soli autem Christus & Apostoli latent. Sic omnes quantumcunque etiam facinorosi locum inuenerunt in Hierusalem, præter vnū Christū & discipulos suos. Hinc & suprà dixit ad cognatos suos: Vos ascendite ad diem festum, ego non ascendam. Non potest mundus odisse vos, me autem odit, &c. Sic mundani homines in hunc vsque diem, solos illos tolerare non possunt, qui eos arguunt, ac ad pietatem adducere conantur: Cogitauerūt (inquit) impij: Circumueniamus iustum, quoniam contrarius est operibus nostris. Improperat nobis peccata legis, &c.

Psal. 122. Ioan. 7. Sap. 2.

Vt sanctificarent seipsos.]

Num. 9. 2. Pa. 29.

Nullus enim immundus poterat Pascha immolare Domino, imò ne templum quidem intrare: Hinc Ezechias coactus fuit phase secundo mense facere, quia sacerdotes primo mense sanctificati non erant. Immunditia autem legalis contrahebatur ex contactu rei immundæ, & mulieris menstruatæ, morticini, &c. Imò non erat vera immunditia (nam hæc non inquinant animam) sed tantùm quædam inhabilitas, impediens accessum templi. Sanctificabantur autem per aspersionem aquæ expiationis, &c. Summa, lex tantùm habuit carnales purificationes, quæ non iustificabant spiritum. Erant autem vmbra veræ iustificationis per Christum fiendæ. Vera enim immunditia est peccatum: Hoc enim inquinat animam. Peccatum autem non tollitur Iudaica aspersione, aut oblatione, aut vitulorum sanguine, sed solo sanguine Christi, qui mundat animas nostras ab operibus mortuis, &c. Obserua, si tantam exegit Deus munditiam ab his, qui externo templo & vmbris deseruiebant, quāta requiritur in nobis munditia, qui in veritate & die sumus? Merito igitur monet Paulus: Nox præcessit, &c. Abijciamus ergo opera tenebrarum, &c. Nobis enim potissimum competit illud: Sancti estote, quoniam sanctus sum. Arguit etiam hæc Iudæorum diligentia nostram desidiam, qui nunquam curamus, vt sanctificemur. Potest etiam locus hic aliter accipi: Vt sanctificarent seipsos, hoc est, vt ieiunijs, & orationibus se præpararent ad festum. Sic enim etiam Ecclesia festiuitatibus summis præmittit ieiunia, vt per abstinentiam magis idonei reddamur ad orationem & gratiarum actionem. Ob eandem causam etiam Paulus vult, vt cōiuges pro tempore abstineant à carnali opere, vt vacare possint orationi.

Num. 19. Mat. 15. Heb. 9. Rom. 13. 1. Co. 7.

Quærebant ergo eum.]

Non exprimit qua intentione eum quæsierunt. Et fieri potest, quòd aliqui bona intentione eum quæsierant. Verùm circunstantiæ literæ videntur innuere, quòd mala intentione eum quæsierunt, propterea quòd subditur: Dederant autem Pharisæi mandatum, &c. Quilibet ergo intentus erat, illorum habiturus gratiam, si indicasset eum, quippe cùm & pretiū dare prompti essent, quod & discipulo eius dederunt. Soliciti igitur erant, ne fortè propter hoc ipsum non veniret ad festum. Signanter autem ante festum quærunt eum. Præuiderant enim Pharisæi, ne hoc fieret in die festo. Ne fortè tumultus fieret in populo. Hic iam vide præposteram, imò irreligiosam Iudæorum religionem. Primò magna superstitione cauēt, ne cæremonias à Moyse aut Pharisęis præscriptas prętereant: Interim tamen non abhorrent ab eo, quod est omnium impijssimum,

Mat. 26. Ibidem.

nimirum ab effundendo sanguine hominis innoxij. Itidem nos facimus, qui cæremonijs externis seruatis omnia nobis salua putamus, etiamsi interim tota vita sit impia, &c. Non quidem malum est seruare cæremonias, sed nō satis est. Longè maiora requirit Christiana iustitia. Deinde facinus tam impium in sanctissimo tempore meditātur, & cùm magis virtutibus incumbendum, magisq; à sceleribus abstinendū esset, tunc innocentem capere conantur. Hanc autem Iudæorum improbitatem & amentiam, etiam nos Christiani strenuè imitamur, vt qui diebus ad exercenda opera seruilia concessis, abstinemus à crapula alijsque peccatis. Cæterùm festis diebus ad omnia vitia prorumpimus, &c. Verùm enimuero indulgere vētri & inconcessis voluptatibus, frena laxare diebus festis, non conuenit Christiano. Si enim prohibetur festo die opus externū, quod sine peccato fieri potest: multò magis prohibita sunt ea, quæ nō nisi cum peccato committi possunt.

Et colloquebantur ad inuicē in templo.]

Vides etiam hic quæ fuerit religio Iudaica. Templum ordinatum erat, vt esset domus orationis: ipsis autem iam non aliud erat, quàm speluca latronum. Impius enim neque loci, neque temporis sanctitatem curat, dummodo intentum suum impleat, &c. id quod Dauid pulchrè exprimit, cùm dicit: Dixit impius in corde suo, non mouebor à generatione in generationem sine malo, &c. ad longum.

Psal. 9.

Quid putatis, quia non venit ad festū.]

Non sine causa Christus nō in exordio festi venit, sed certo mysterio. Non enim primo die agnus immolandus segregabatur, sed decimo, quo etiam Christus Hierosolymam intrauit. Verùm hoc populus ignorabat, ideo mirantur. Cæterùm, quòd mirantur eum non adesse festo, signum est, quòd festa nō neglexit, non quidem debitor erat legis, sed ne offenderet alios, legi obediebat. Discamus etiam nos communē pacem, vnitatem, & proximorum salutem pluris æstimare, quàm nostram libertatem. Sic Paulus: Vnusquisque proximo placeat ad salutem, sicut & Christus, &c.

Roma. 15

Dederant autem Pontifices mādatum.]

Mira cæcitas. Toties tentauerant in eum præsentem inijcere manus, & diuina virute cohibiti, frustra id conati sunt, nec tamē adhuc cessant. Sic impij, etiam si sentiunt Deum sibi aduersari, & conatus eorum impedire, non tamen cessant: Exemplo sint Balaam, Pharao, & alij, &c. Quòd autem Pharisæi hic mandatum dant, vt Christum prodant, qui scirent vbi esset, figuratū fuit in Saule persequente Dauidem, &c. Discamus nos Christum quærere, non vt Iudæi, sed ex toto corde, tāquam Saluatorem. Discamus de Christo colloqui non vt ipsi, sed piè: habemus enim quæ de ipso loqui possumus. Discamus Christum etiam alijs indicare ad salutem, non ad perditionem, vt Iudæi.

1. Re. 23.

Caput duodecimum.

IN hoc capite ostēditur Christus tripliciter honoratus, & à tribus generibus hominum. Primò à fidelibus, qui erāt Bethaniæ. Deinde à turba, quæ ad festū conuenerat Hierosolymis. Postremò à gentibus, qui eum videre cupiebant. Per hæc autem ostensum est, Christum ab omnibus populis & linguis honorandum fore. Deinde præostensum est, quo potissimum honore à nobis coli velit.

Ante sex dies Paschæ venit Bethaniā.]

Tempus & locū suo more præmittit Ioannes huic historiæ, vt nos excitet & quasi certos reddat, magnum aliquid & notatu dignum secuturum. Ac primò per coniunctionem (Ergo) hanc historiam connectit ei quod præmiserat. Nempe, quòd Pharisæi dederant mandatum, &c. Nunc igitur subdit: Iesus ergo. Ergo (inquit) quia apud se statuerant tantum facinus perpetrare, & sanguine filij Dei seipsos commaculare: iamque tempus aderat à Deo Patre

Supra 6.

tre præfixum, non amplius latuit, sed ad Iudæam regressus est, imò recto itinere versus Hierosolymam perrexit. Nec enim alio loco pati voluit, quàm vbi pro maiori parte occisi erant Prophetæ. Iuxta illud: Non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Et quàm timidum se ostendit in fuga, antequam veniret hora eius, tam intrepidè nunc eadem hora aduentante, se offert manibus persequentium. Interim docens nos, licere quidem periculum & mortem fugere (ita tamen, vt nihil eorum omittamus, quæ præcepta sunt) cùm autem tempus nostrum aduenerit, quo ex hac vita vocamur, intrepidè & incunctanter mortem suscipiamus. Quemadmodum Paulus, cùm diceret: Quid facitis (inquit) affligentes cor meum? Ego non solum ligari, sed & mori paratus sum. Et Iudas Machabæus. Absit (inquit) à nobis, vt istam rem faciamus & fugiamus. Sed si appropinquauit tempus nostrum, moriamur in virtute, &c. Signanter autem dicitur, quòd Bethaniam venerit: illac enim transeundum erat. Verũ Christus Bethaniã non pertrãsijt, quẽadmodum plura alia castella, sed illic diuertit. Primò, vt renouaret memoriã miraculi ibidẽ facti ĩ Lazaro. Secũdò vt cõuersando cũ Lazaro spẽ resurrectionis suæ discipulorũ animis imprimeret, quo sciebat de morte sua plurimũ perturbãdos. Tertiò, vt turbis illuc ad se cõfluentibus maiori cũ solennitate postea Hierosolymã intraret. Prẹterea etiã ideo in Bethaniã diuertit, quia dilectos ibi habebat amicos, quos sciebat de se solicitos esse, propter Iudæorum inuidiam. Hos igitur sine consolatione præterire noluit. Sic enim Deus nunquam suorum obliuiscitur. Iuxta illud: Si potest mulier obliuisci infantis sui, & ego obliuiscar tui, &c. Felices ad quos Christus diuertit, cùm enim sit omnium bonorum fons, omnia etiam bona secum portat. Hinc Sapiens de sapientia Dei dicit. Venerunt mihi omnia bona, pariter cum illa, &c. Demum nõ sine mysterio ante passionem suam Bethaniæ diuertit Christus. Bethania siquidem domus obedientiæ dicitur. Et quid aliud Christum ad mortem adegit, nisi obedientia ad Patrem. Hinc Paulus: Factus est obediens vsque ad mortem, &c. Docemur hic Deum illic potissimum diuertere, vbi præceptis eius obeditur. Hinc est, quòd tam crebrò Patres veteris Testamẽti visitauit, quia erant obedientes, vt patet in Abraham, & Iacob. Hinc cuilibet fideli animæ dicitur: Audi filia, & vide & inclina aurem tuam, per obedientiam scilicet, & concupiscet rex speciem tuam. Nec aliud nos huiusmodi diuinis visitationibus indignos reddit, quàm quòd inobediẽtes sumus. Sic Sauli dicitur: Quia proiecisti sermonem Domini, proiecit te Dominus. Hinc tam crebrò nos scriptura monet, ne recedam⁹ à Deo, vt patet 1. Reg. 10. &c. Cæterùm, quoniam & hic & in sequentibus frequenter Paschæ meminit Euangelista, paucis indicabo eius festi rationem. Duo quidem beneficia Iudæi olim eo die acceperant à Deo. Primò quòd ea nocte liberati sunt ab Angelo percutiente primogenita Aegypti. Deinde, quòd eadem nocte ex Aegypto educti sunt, submersis eorum aduersarijs. Vtrunque horum beneficiorum, factum est quintadecima die primi mensis, simul computando noctem præcedentem. Ob hoc idẽ dies dictus est Phase, id est, transitus Domini, & quòd Angelus transierit domus Israelitarum, & quòd ipsi mare rubrum transierint. Ne autem huiusmodi beneficiorum obliuiscerentur, voluit Deus eum diem annuatim celebrari. Et vt vtriusque beneficij eo die admonerẽtur, duo quædam externè voluit ab eis eo die obseruari. Primò in memoriam, quòd per sanguinem agni liberati olim essent ab Angelo exterminatore, voluit vt annuatim eo die agnũ immolarent, ac ederent eodem ritu, quo in Aegypto comederant patres eorum. Secundò in memoriam egressionis ex Aegypto, qua coacti ab Aegyptijs conspersam farinam fermentare non poterant, instituit Deus vt à comestione agni, per septẽ dies azymis vescerẽtur. Totũ igitur hoc tempus à vespera quartædecimæ diei, vsque ad vigesimamprimam, dicebatur festum Paschæ, quamuis primus dies celeberrimus esset, itidemque vltimus. Cæterùm, cùm dicitur Pascha celebratũ quintadecima die primi mensis,

Luc. 13. Act. 21. 1. Ma. 9. Esa. 49. Sap. 7. Phil. 2. Psa. 44. 1. Reg. 15. Exo. 12. Exo. 14. Exod. 12.

sis, obseruandum, quòd Iudæi aliter & menses & annum incipiunt, quàm nos. Annum nos incipimus à Ianuario, ipsi autem à lunatione, quæ proxima est æquinoctio vernali. Menses autem semper incipiunt ab incensione lunæ: Vnde consequitur, quòd primus mensis apud Iudæos est vt plurimum lunatio Aprilis. Quartadecima autem dies, est plenilunium eius mensis. Quacunque igitur die occurreret plenilunium eius mensis, celebrari oportebat Pascha. Hæc de ratione eius festi dicta sufficiant. Iam si Christus sexto die ante Pascha venit Bethaniã, certũ est, quòd eadem dies fuit nona dies mensis: subtrahe enim sex à quindecim, remanent nouem. Deinde, quia clarum est, quòd Christus sexta feria passus est, quo die ipsum festum erat, constat, quòd Sabbatum fuit, quando Bethaniã venit. Ideo autem nona die Bethaniã venit, vt decima die qua segregandus secundum legem erat agnus Paschalis, Hierosolymam intraret. Deinde ideo Sabbato Bethaniam venit, nolebat enim nisi dominico die Hierosolymam intrare, vt gloriam resurrectionis hoc facto præsignaret, & Iudaicum Sabbatum in dominicam diem mutaret. Congruè etiam sexta die ante mortem suam, se accinxit ad iter versus locum passionis, vt scilicet opus redemptionis corresponderet operi primæ creationis. Sicut enim sex diebus oĩa creauit, & septima die quieuit: sic & Christus his sex diebus redẽptionem nostram peregit, ac septima in sepulchro quieuit: Vides q̃ nihil temere factũ sit, quamq; sapienter sapientia Dei cuncta perfecerit. Nemo igitur: Deũ in operibus suis arguat. Omnia enim sapienter disponit, etiam si nobis non videatur. Vides etiam, quàm diligenter Ioannes hunc Christi reditum describit. Nec mirum. Eo enim itinere dixit Apostolis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt de filio hominis, &c. Quis autem cogitare sufficiat, quãta grauitate vultus, quantoq; desiderio animi hoc dixerit? Vnde & in alio loco dicit: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiam?

Luc. 18.

Luc. 12.

Fecerunt ei cœnam ibi.]

Paucis indicat Euangelista, quomodo Christus Bethaniæ susceptus sit. Et quidem leuicula videntur, quæ Christo exhibuerunt, si solam externam speciem, Ingentia autem sunt, si fidem & charitatem eorum attendas. Cæterùm, quis hanc cœnam parauerit, non exprimitur: nec satis cõstat, in qua domo hæc facta sint, Videtur quidem hæc cœna in domo Marthæ exhibita, ex eo, quòd Ioannes tam diligenter & eam & sororem simulque fratrem eius nominat, ipsaque etiam aliàs Dominum suscepisse legitur in domum suam. Verùm Matthæus & Marcus reclamãt, qui expressè dicunt, Christum in domo Simonis leprosi recubuisse, cùm mulier illa eum vngeret, & discipuli murmurarẽt. Nisi velimus dicere, quòd alia est historia hic & illic, id quod quidã senserunt. In eo autem, quòd cœnam ei instruunt, primò gratos se ostendunt erga doctorem. Dignum enim est, vt qui spiritualia accipit à doctore, temporalia ei non deneget. Secundò ostendunt se hospitales erga eos, qui domo carebant. Non enim habuit Christus, vbi caput suum reclinaret. Hæc autem sunt opera Christo gratissima, id quod patebit in iudicio, quum dicet: Esuriui, & dedistis, &c. Obserua quòd Matthæus à Christo cõuersus & vocatus, nõ cœnã, sed conuiuiũ magnũ parasse dicitur: Hi aũt cœnã faciunt. Vtrunq; gratũ Christo fuit, sed hoc vltimũ maximè. Conuiuiũ exhibẽt Christo, qui à peccatis conuertuntur ad pœnitentiã, qui bene incipiũt, sed nondũ satis est. Sicut enim post prandiũ appetitur cœna, ita Christus vltra conuersionem, etiam aliud quiddã exigit, nẽpe perseuerantiã in bono, quam qui habet, is verè cœnã gratissimam Christo exhibet. Obserua quòd Christus gratum habuit etiam quod corporaliter ei exhibebatur, non quòd huiusmodi rebus afficeretur, sed propter fidem ipsorum & charitatem. Sic quamuis parua sint, quæ Deo offerre possumus, ipse tamen, si adsit fides, ea grata habet. Sic enĩ in Apocalypsi dicit: Si quis mihi aperuerit, intrabo ad eum, & cœnabo cũ eo, hoc est, boni consulam, quæ in honorẽ meum fecerit, etiamsi parua sint. Deinde ipse cœnabit mecum, hoc est, etiam mea bona illi

Luc. 10.

Matt. 8.

Mat. 9.

Luc. 5.

Apoc. 3.

na illi communicabo. Hinc est, quòd etiam calicem aquæ frigidæ porrigens propter Christum, non perdit mercedem suam. Hoc igitur summè nos consolari debet, & incitare ad quæcunque bona. Cur enim cessamus, cũ videamus Deum etiam minima quæque (si fides assit) boni consulere? Deinde, quamuis Christus is ipse sit, qui dat escam omni carni, qui aliorum cibis non indigebat, tamen etiam ab alijs voluit pasci. Sic quamuis gratis nobis vitam & salutem cõferat, operumq; nostrorum non indigeat, tamen etiam à nobis cibari vult, hoc est, etiam nostra opera exigit, vt gratitudinem & obedientiã nostram experiatur. Errãt igitur, qui de mortua fide sibi blandiuntur.

Mat. 10

Martha ministrabat]

Vbicunque huius mulieris mentio fit, semper in bono opere inuenitur. Fœlices igitur, qui bonis operibus memoriam sibi apud posteros faciũt. Cæterùm, quamuis non magnæ laudis videatur esse, quòd ad mensam Christo ministrasse dicitur, tamen si circunstantias attendimus, aliter iudicabimus. Primò enim nõ curat Pharisæorum inuidiam, & mandatum de prodendo Christo, sed quemadmodum priùs fecerat, sic & nunc ministrare non cessat. Deinde ministerium hoc nõ famulis aut ancillis committit, sed per seipsam exhibet. Sciebat enim Christũ dixisse: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram Angelis Dei. Quàm dissimiles ei sunt, qui mala quidem per seipsos faciunt, ad bona autem facienda vicarios conducunt, & plerunque post mortem primùm: Miseri qui seipsos negligentes, alijs suam salutem committunt. Demum Martha etiam in aliena domo Christo ministrat. Omnia autem hęc insigniter indicant, eius tum fidem, tum charitatem in Christum.

Luc. 9

Lazarus erat vnus ex discũbentibus.]

Ostenditur per hoc, quòd non fuit phantasma, quãdo è sepulchro prodijt, veramq; eius resuscitationem probat, quòd tam diu superuixit, cum alijs colloquens & conuescens. Vide aũt Christi bęnignitatem, quàm non abhorreat ab eo, quẽ fœtidum è sepulchro eduxerat, vt etiã eum cõuiuio & ad mensam suã admittat, imò ministrantibus sororibus pręferat. Eandẽ benignitatẽ etiam nobis exhibet, postquã è peccatis surrexerimus: adeò enim nõ abhorret à nobis, vt & filios & amicos, atq; adeò omniũ bonorum suorũ participes faciat. Imò nonnunquã benigniorem se à peccato cõuersis exhibet, quàm his, qui nõ peccauerunt. Sic vix aliquẽ quantumuis iustum & sanctum, tam benignè allocutus est, vt latronem illum in cruce. Huc pertinet parabola illa de filio prodigo, quẽ pater adeò benignè receperat reuertentem, vt alter frater indignaretur, &c.

Luc. 23. Luc. 15.

Maria ergo accepit libram, &c.]

Vide quãta solicitudine Christo ministrant, nemo in hac domo otiosus est, singuli pro viribus certatim ministrant, ac se mutuò superare contẽdunt. O pium studium. Sic in Ecclesia quilibet debet laborare. Sic, inquit, currite, vt cõprehendatis. Studeãt desides alios pręeuntes imitari. Qui autem fortiores sunt, tantò feruẽtiùs ad altiora tendant, quantò diligentiùs alij eos imitantur. Vide autem, quanta fiducia ad Christum accedat mulier illa, quem Ioannes ille sanctus in Iordane tangere formidabat. Hanc fiduciam non aliunde hausit, q̃ ex perspecta ac toties experta Christi benignitate. Sic nimirum fideles, etiamsi nondum omnino sine peccato sint, fiducialiter tamen audent Deo dicere: Pater noster qui es in cælis, &c. Deinde temeritas videtur, quòd Christum in pleno conuiuio vnguento perfundit. Verùm non temeritas est, sed ingens charitas, & amor impotens, nesciens quidem quid ageret, sed tamen hoc officio Iesu mortem prænuntians, & Ecclesię typum gerens, quæ spretum à synogoga Dominũ diuinis honoribus amplecteretur. Sed age consideremus huius mulieris animum. Primò benefacit, nihil territa Pharisæorum diris execrationibus, nihil mota aliorum vel irrisionibus, vel murmurationibus, eo contenta, quòd Christus boni consuleret ipsius ministerium. Sic fides nihil curat mundum, dummodo Deo placeat. Deinde nõ qualecunq;

1. Co. 9. Matt. 3.

vnguentũ affert, sed pretiosum & optimũ, deniq; etiam totã libram. Sic enim charitas modum non habet, largiter effundit quicquid optimũ habet in Christum, nõ attendit quid expendat, sed cui & pro quo. Præterea non tantùm pedes Christi vngit, sed & caput, parata in omnibus ei ministrare. Quia autem caput Christi vnxit, secundũ Matthæũ cõstat, (Mat. 26) quòd nõ fuit crassum aliquod vnguentũ (hoc enim magis Christũ fœdasset) sed liquor aliquis gratus & odoriferus, vel aqua aliqua pretiosa. Quòd si eadẽ fuit illa Maria, cũ peccatrice illa, de qua Lucas scribit, dupliciter ex hoc cõmendanda venit. (Luc. 7.) Quòd enim priùs laudabiliter inchoauerat, nunc etiam in eo perseuerat, imò laudabilius perficit. Primò enim tãtùm pedes vnxit, hic autem pedes & caput. Hinc autem docemur, nedum in bono perseuerare, sed indies ad perfectiora tendere. Demum etiam capillis tersit pedes Christi, quasi amore ebria, nesciens quomodo vlterius ei ministraret, ac parata etiam plura addere, si posset. Meritò igitur audiuit. Quod potuit hæc fecit. Interim autem Christus hæc permittit & silet, imò gratum habet hoc obsequium, non quòd huiusmodi voluptatibus caperetur, nec ideo quòd opus ipsum in se tantum esset, sed quòd ex magna fide & deuotione procederet. Hoc enim Christus in operibus nostris attendit. Deinde etiam ideo se vngi permisit, quia vnctio illa præfigurabat eius mortem & sepulturam, vt infrà dicetur. Quantumuis autem Christus per omnem vitam humillimè se gesserit, mortem tamen, quam nulla necessitate, sed sua sponte pro totius mundi salute passurus erat, & qua deuicturus erat diabolum, voluit honestari. Hinc est, quòd proximus morti cũ triumphali pompa Hierosolymis inuectus est. Mortuus autem, in sepulchro nouo exciso lapide recõdi voluit, & syndone munda inuolui, & nobilis viri cura sepeliri. Ideo autem mortẽ suam potiùs honestari voluit quàm vitam, ad cõsolationem suorum, vt scirent pretiosam esse mortem sanctorum, etiamsi vita ingloria sit, & tunc nos veræ gloriæ appropinquare, quum ad mortem appropinquamus. (Psal. 115)

Et domus impleta est ex odore vnguẽti.]

Verè odorifera domus, in qua tam piæ personæ habitant, tam bonis actibus studentes. Huius domus odor in huncusq; diem pios homines recreat & allicit. Cæterũ, hæc Christi vnctio quodammodo repræsentatio est eius vnctionis, qua à summa Trinitate in regem & sacerdotem vnctus est præ participibus suis oleo lætitiæ, Spiritu scilicet sancto & plenitudine gratiarum, vt Esaias prædixit. (Psal. 44) Requiescet, inquit, super eum spiritus Domini. (Esai. 11) Eius vnctionis stillas capilli capitis Dei extergunt, hoc est, omnes electi. De plenitudine enim Christi omnes accipimus. (Ioan. 1.) Meritò autem sancti dicuntur capilli capitis Christi. Sicut enim capillus res quidem in se mortua est, tamen adhæret capiti, & ipsum caput ornat: sic sancti in se quidem mortui sunt, Mortificant enim membra sua super terram, tamen Deo vt capiti adhærent, & in eo viuunt, imò ipsum caput ornant. Deum enim glorificãt verbo & opere, & in ipsis glorificatur Deus. Hinc igitur duplex nobis consolatio consurgit. Primò, quòd certo scimus hunc eundem Christum tantoperè à Iudæis cõtemptum, à Deo Patre vnctũ, idq; pretiosissimo vnguento cuius vel solus odor totum mundũ recreat. Secũdò, quòd scimus etiam in nos peruenisse eius vnctionis stillas, & adhuc peruenire posse. Deinde hæc historia etiã totum statum Ecclesiæ adumbrat. Simon leprosus, in cuius domo hæc facta sunt, secundum Matthæum, (Mat. 26) quique audiens vel obediens interpretatur, Iudaicũ populum significat, qui primò verbum Dei audierunt. Ipsis enim cõmissa sunt eloquia Dei, &c. (Rom. 9) Sed tandem leprosus factus est idem populus, ob incredulitatem. Habuit idem populus, dum adhuc sanus esset, egregiam domum, in qua Deus libenter habitabat, congregationem scilicet fidelium: tunc enim in Iudæa tantùm notus erat Deus. (Psal. 75) Leprosus autem factus, è domo illa eiectus quidem est ille populus, sed domus mansit, imo magnificata est. Ex synagoga enim Iudæorum, facta est Ecclesia vniuersalis credentium. In hac domo sunt tria genera hominum.

Aliqui

Aliqui à morte peccati resurgunt,& cõuertuntur: hi significantur per Lazarum. Aliqui in laboribus viuunt propter externa, quæ tamen ipsa ad gloriam Dei ordinant: hi per Martham significantur. Aliqui tantùm Deo & spiritualibus vacant:hi significantur per Mariam. Imò quilibet Christianus has tres psonas in seipso gerere debet. Primò sit Lazarus, à peccatis fugiendo. Secundò Martha, in bonis se occupando. Tertiò sit Maria, Christum vngendo. Vnguentum quo vngi debet & vult, fides est, non quæcunque, sed quæ optima est, nẽpe Christiana. Debet autem eadem fides ex nardo confici, hoc est, habere feruorem, vt scilicet per dilectionem operetur: deinde oportet vt nõ sit adulterata per admixtionem erroris. Insuper vt sit plena, libram scilicet habẽs, ne scilicet in aliquo articulo dubitet. Vngere autem debemus & caput & pedes Christi, hoc est, credere ipsum Deum & hominem. Hæc sunt quæ Christo exhibere debemus in persona propria. Verùm ne sic quidem totum Christũ honorasti. Habet enim etiam corpus mysticum, cuius ipse est caput, pedes autem sunt credentes in ipsum. Vnguentum, quo vngi debet hoc Christi corpus, est charitas. Vngendum igitur & caput & pedes, quia diligendus Deus & proximus. Non sufficit autem charitas in corde, sed addendi etiam capilli, externæ scilicet diuitiæ, quæ meritò capillis comparantur, idq; ob multa. Primò, quia tantùm externè ornant. Deinde, quia nec viuunt, nec vitam dant, nec à morte liberant. Tertiò, quia plerunq; ad superfluitatem habentur, quemadmodum & capilli. Et quemadmodũ sine dolore capilli abscinduntur, sic minimè grauare nos debet, externa bona proximo impendere, cùm Christus seipsum impenderit nobis. Vel aliter, capillus mortuum quid est. Sic si mortuum aliquid in te habes, peccatum scilicet, fac quod Daniel præcipit: Peccata tua eleemosynis redime. Omnia autem hæc ante Pascha fieri debẽt, hoc est, antequam transeamus ex hoc mundo, qui sex diebus conditus est.

Dan. 4.

Dicit ergo vnus ex discipulis eius.]

Hactenus respectum diuinæ misericordiæ habuimus in Maria, & aliis, nũc in hoc Iuda videmus respectum diuini iudicii. Hi enim sunt duo oculi Dei, quibus homines intuetur, misericordia scilicet & iudicium. Et sicut Ioannes vtrũque respectum ponit ante passionem Christi, sic Lucas in duobus latronibus idem ostendit in fine passionis, vt ex respectu misericordiæ in pios, discamus in Deum sperare, & ex respectu iudicii in impios discamus timere Deum. Iam alii quidẽ Euangelistæ pluraliter dicũt, Apostolos indignè tulisse vnguenti effusionem, quod differenter intelligere possumus, vel quòd communiter fecisse dicantur, quòd vnus eorum fecit: sic enim vulgo loquimur, vel quòd etiam alii Apostoli verè murmurauerũt. Non enim in omnib[9] excusandi sunt sancti, homines fuerunt & permanserunt, etiã post acceptum Spiritũ sanctum. Quòd si fortè ex incitatione impii illius, nonnihil indignati sunt, longè tamẽ alia intentione hoc fecerũt, quàm ille. Illi sciebãt Christũ huiusmodi deliciis nõ delectari, sciebãt itẽ summè ei placere misericordiã in pauperes: Iudas aũt, vt infrà dicitur, longè aliud quærebat. Idcirco Ioãnes solùm eum nominat, qui impio animo hæc dixit. Tremendum autẽ est, quòd in tam sancto collegio tã impius homo inuenitur. Nemo igitur in homine, in sanctitate status, vel officii, vel habitus confidat. Si Iudam Apostolatus sanctum non fecit, nec te sanctum faciet status, vestis aut officium sanctũ: imò nisi sanctitatem priùs habueris, & à Deo quæsieris, fieri potest, vt ex officio magis impius euadas. Item, si Iudas non ideo bonus fuit, quòd inter bonos conuersatus, bonum officium habuit: sic nec tu ob id melior es, quòd sanctam vestem aut statum aut officium habes. Præterea, si in tã paruo collegio, quod ipse Christus instituerat, inuentus est malus, non mirum est, si in collegiis magnis, ab hominibus institutis, mali inueniantur. Quilibet autem videat, ne id sit, quod Iudas fuit inter Apostolos. Cæterùm, quis non miretur, quòd Christus ex his, qui secum venerant, secum honorificè suscepti erant, secum reficiebantur, vnum inuenit, qui tãtillam consolationẽ ipsi inuideret? Hoc enim est,

Luc. 23.

Psal. 54 quod in Psalmo quæritur: Si inimicus, inquit, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;, &c. Tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, &c. Quemadmodum autem Christus in terra commorans, inter suos inuenit qui eum traderet: sic profectò à suis grauiora pertulit, quàm à Iudæis & Gentibus. Iudæi corpus quidem eius conciderunt, at vestem ipsius intactam reliquerunt, Christiani autem nedum mẽbra Christi blasphemando lacerant, sed etiam tunicam eius, fidei scilicet vnitatem, miserabiliter scindunt. Postremò, quamuis durũ sonet, quòd in consortio Christi inuenti sunt mali, è regione tamen iucundè sonat, quòd tantùm vnus fuit malus. Imò eò maior est aliorum Apostolorum gloria, quòd tam impium hominem inter se habuerint, nullus tamen eorum motus est. Nam dubium non est, quin & ipsos contra Christum incitare conatus sit. Econtra autem, eò maior est Iudæ damnatio, quòd inter tã sanctos viuens, 2. Co. 2. nihil emendatus sit. Huic igitur vni odor ille vnguenti, quo alij reficiebantur, fuit odor mortis in mortem. Imò, quia iam mortuus erat, & sepultus in malitia sua, odorem vitæ ferre non valuit. Signanter autem Ioannes exprimit & nomen eius, & cognomen, vt discerni possit ab altero Iuda, qui Thadæus cognominabatur.

Quare hoc vnguentum nõ venijt, &c.]

Qui iniquum eius animum nesciret, non posset non sanctum & iustum eum ex his verbis iudicare. Primò enim videtur zelare magistri honorem, quasi diceret: Quid tam bonum magistrum nostrum molestamus his nugis? scimus eũ non delectari in huiusmodi, &c. Secũdò videtur zelare honorem totius collegij, quasi diceret: Nostro conuiuio non conuenit ista magnificentia, paupertatem professi sumus, Christum pauperẽ sequendo, paupertas nos decet. Quid si homines hæc resciuerint, nónne in nobis scandalizabuntur? &c. O hypocritam. Tertiò videtur zelare pauperes, quasi diceret: Si decretum erat fœminæ largiri rem tam charam, poterat donata vendi, & precium dari pauperibus. Hoc nimirum sanctius erat, ac magistro nobisq; dignius. Vide quàm bona specie auaritiam suam palliat. Atque hæc est prima virtus Iudæ, quæ apud plerosq; nũc frequentissimè cernitur. Deinde, perditum opus mulieris putat, eò quòd nihil commodi vel gloriæ hinc ad ipsam redierit. Sic enim hypocritæ æstimãt opera tantùm secundum externam laruam, bonũ opus iudicantes, quod multum commodi vel gloriæ adfert operanti: malum autem vel inutile, vnde nihil gloriæ humanæ sperare possis. Præterea zelum quidem prætendit, sed non secundum scientiam, pauperibus consultum vult, sed interim Domini obliuiscitur. Atqui ita diligendus est proximus, vt tamen potior sit Deus. Sic plerique nunc sunt, qui audent affirmare, ea tantùm bona opera esse, quæ proximo impenduntur. Hinc est, quòd damnãt omnes hominum status & opera, quæ proximo nullum externum commodum afferunt. Hi autem dupliciter peccant. Primò, quòd tantùm volunt seruiri proximo, quasi tria prima mandata legis nihil sint. Scimus præceptum de diligendo proximo à Christo commendari, sed interim etiam scimus eundem Christum dixisse: Hoc Mat. 22. est primum & maximum mandatum, nempe, Diliges Dominum Deum tuũ, &c. Sic non tantùm dixit: Reddite quæ sunt Cęsaris Cæsari, sed addidit: Et quæ sunt Dei Deo. Sic Paulus: Reddite, in- Rom. 13. quit, non hominibus tantùm, sed omnibus debita, &c. Non igitur tantùm bona sunt, quæ proximo fiunt, sed etiã quæ Deo fiunt, quia æquè à Deo præcepta. Deinde etiam in hoc peccant, quòd putant proximos externis tantùm auxilijs egere. Hinc enim est, quòd ea opera, quibus spiritualiter iuuatur proximus, nihil esse putãt. Atqui corpori humano nõ sola manus, quæ victum parat, necessaria est, sed etiam oculus, qui etsi victum non parat sicut manus, tamen aliã commoditatẽ adfert corpori. Sic proximo non tantùm illi deseruiunt, qui vxores & liberos nutriunt, sed etiam, imò plus qui orant, docent, &c. Nemo igitur alterius statum & opera (dummodo nõ apertè mala sint) contemnat, sed quilibet secundum vocationem suam Ecclesiæ commodis prospiciat.

Dixit

Dixit autem hoc, nõ quia de egenis pertinebat.]

Sicut qui in veritate ambulat, & Deo & hominibus commendabilis est: sic e contra, qui malitiam suam bono præte xtu palliat, meritò apud Deum & homines malè audit, id quod Iudæ contigit, quem nedum Christus arguit, sed Euangelista quoq; eius duplicitatem omnibus prodit]. Verissimè autem de ipso dictum est, quòd non pertinebat ad eum de egenis. Quomodo enim pauperibus compateretur, qui ipsam pauperum misericordiam in mortem tradere non veretur? Excesserat animus eius omnes terminos humanarũ miserationum, tamque alieni pectoris erat, vt ipsam pietatem trucidaret. Quid autem est homo charitate & cõpassione vacuus, nisi crudelis bestia? Atqui multi sunt, qui in delitijs viuentes nihil compatiuntur super contritione Ioseph, vt Propheta ait: nec curant, quòd idem Propheta Væ illud horrendum eis imprecatur, nec saltem infelici exemplo Iudæ mouentur.

Amos 6

Sed quia fur erat.]

Hic habes causam quare maluisset hoc vnguentum væniisse trecentis denarijs, quia scilicet voluisset, & potuisset furtum facere de ipsis trecẽtis denarijs. Potuisset autem vtique satis commodè, quia loculos habebat, &c. Iam quòd Ioannes furem eum nominat, posset forsan videri immodestius dictũ. Verùm, qui rem ipsam attendit, videbit modestissimè dictum esse. Potuisset enim eum atrociori titulo denotare. Nõ enim simpliciter fur erat, sed sacrilegus. Si iudicium sæculare grauiùs punit furtum Reipublicæ, quod dicitur peculatus, q̃ furtum rei priuatæ, quãtò detestabilior est fur sacrilegus? Et si grauiùs punitur, qui proprio Domino infidelis est & furatur, quantò magis qui Deo furatur? Atqui Iudas proprio Domino infidelis fuit, eaq; furabatur, quæ Christo & pauperibus debebantur, quod vtique sacrilegium fuit. Modestissimè igitur Ioannes peccatum eius descripsit, quod summè exaggerare potuisset, si voluisset. Verùm charitas non gaudet super iniquitate, nec de alieno malo. Iam sunt & in Ecclesia Iudæ similes, qui indignissimè ferrent, si furti arguerentur: interim tamen maiora committunt, eademque infidelitate loculos Christi (bona scilicet Ecclesiastica pro ministris Ecclesiæ & pauperibus oblata) tractant qua Iudas. Alius enim per fas nefasque congerit, & ad se rapit quæcunq; potest, nihil interim curãs vel de pauperibus, vel de his qui Ecclesiæ ministrant, quibus ea bona potissimum debẽtur. Alius ad põpam & luxum eisdem bonis abutitur. Peccant & sæculares circa loculos Christi, dum alius renuit dare quod debet, alius etiam ad se & suos Ecclesiastica bona rapit. Hoc vidẽtes profani principes, etiam ipsi quæque ad se rapiunt, impleturque illud Psalmi. Si videbas furem, currebas cum eo, &c. Nemo autẽ attendit id, quod in eodem Psalmo sequitur: Hæc fecisti, & tacui: Arguam te & statuam cõtra faciem tuã: Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deum, nequando rapiat, & nõ sit qui eripiat. Sic & is, cui moriens aliquis bona sua committit, imò quasi animam suam commendat, vt vel debita soluat, vel malè parta restituat, vel in pauperum vsum bona relicta distribuat: is tamen nihil horum facit, sed omnia in suum commodum cõuertit, quid aliud facit, quàm quòd loculos Christi defraudat? Atqui hæc adeò frequenter fiunt, vt in prouerbium & iocum abierint, nec amplius putentur esse peccata. Sed ad Iudam reuertamur: [Fur (inquit) erat.] Quo verbo innuit, eum etiam ante hac furtis assuetum. Deinde indicat, eum non tunc primum perijsse, cùm Christum vendidit, sed perditus iã Christum sequebatur corpore, non animo. Præterea, quòd peculium iam sibi prospiciebat, vnde postea viueret, signũ est, quod iam destinauerat Christum relinquere. Alioqui quid opus ipsi erat pecunia, si cum Christo perseuerare voluisset, cùm Apostoli planè cõfessi sint, nihil ipsis defuisse, quamuis Christus eos sine sacculis & pera emisisset.

1 Co. 13

Psal. 49

Luc. 22

Et loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.]

In Luca legimus, quasdã mulieres è Galilæa de facultatibus suis Christo ministrasse. Idem credendum est de alijs pijs

Luc. 8.

pijs hominibus. Quamuis autem Christus terræ & maris, & omniũ quæ in eis sunt, vel ex eis nascuntur, creator & Dominus esset: tamen ex eleemosynis hominum sustentari voluit, & Euangeliũ annuntians, de Euangelio viuere volebat. Primò, vt vel ex hoc discamus, quantum sese exinaniuerit. Verè enim cùm diues esset, propter nos egenus factus est. Secundò, vt ipso facto suo ostenderet, securiorem esse viam ad cælum in paupertate & humilitate, quàm in multis diuitijs. Tertiò, vt doceret administrantibus spiritualia, licere victus necessaria recipere ab his, quibus ministrant. Sic enim & alibi dicit: Dignus est mercenarius cibo suo. Ad hoc Paulus etiam verbum legis adducit: Non alligabis os boui trituranti, &c. Cæterùm quærunt hic aliqui, cur Christus Iudæ loculos permiserit, cùm sciret eum furem esse. Item, cur eum permiserit inter Apostolos, cur eũ non corripuerit, &c. Respondeo. Num rarum quid tibi hoc videtur? Nónne vsq; hodie etiam multos in Ecclesia permittit esse præpositos similes Iudæ? Nónne vsque hodie malos sustinet inter pios? Nonne vsque hodie temporalia dat etiam malè vsuris? Cùm igitur videamus, quòd Dominus multa permittit, quæ tamen non vult, non temerè de illo vno discutiamus, præsertim cùm ignoremus, vtrum Dominus electione sua loculos illi commiserit: an certè (quod credibilius est) ille sese ingesserit, sicut plerique nunc tanta importunitate Ecclesiasticis ministerijs se ingerunt, vt nisi admittantur, penè grauiora per discordiã animabus scandala, quàm si admittantur, damna rebus Ecclesiasticis inferant. Volunt tamen aliqui, quòd Iudas eo tempore non fuit malus, quo in Apostolũ electus est, & loculos à Domino accepit. Alij volunt, ideo ei commissos loculos, vt ex aspectu & attactu pecuniæ auaritia eius aliqualiter sedaretur. Alij volunt, quòd loculi ei commissi sunt, vt Apostolorũ postremo ac minus idoneo ad spiritualia. Indignum enim erat, vt tam vile ministeriũ sanctis Apostolis imponeretur, quibus tam magna commissa erant. Sic & Petrus: Nõ est æquũ nos derelinquere verbũ Dei, & ministrare mensis. Quanquam nunc contrarium fiat, administrationem temporalium maximus quisque appetit: spiritualium autem administrationem vilissimis interdum hominibus cõmendamus. Alij volunt ideo Iudæ loculos præ alijs cõmissos, vt magis moueretur ad redamandũ Christum. In fine igitur tria ex Iuda discimus. Primò paucos esse qui administrent tẽporalia sine peccato. Qui enim tãgit picem, inquinabitur ab ea. Hinc Paulus: Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos, &c. Secundò, quòd nemo sit idoneus dispensator Euangelicæ doctrinæ, cuius animum occupat pecuniæ cupiditas. Tertiò, quòd auaritia radix est omnium malorum. Ea enim ex Apostolo furem, deinde & proditorẽ fecit. In summa, Iudas exemplũ est personatorum Christianorũ, qui speciem habent, bona opera faciunt, sed corhabent inuidia & æmulatione obcæcatum, quemadmodum & Iudas inter Apostolos obambulabat, Christi discipulum se fingit, cùm tamen ex animo odiat eum. Similes item sunt Iudæ, qui in his, quæ alij expendunt statim clamant, Cur non datum est pauperibus? cùm interim ipsi sua turpiter prodigãt, nec tamen vnquam de pauperibus cogitent.

2.Co.8. Luc.10. 1.Co.9. Acto.6. Eccl.13. 1.Ti.6.

Sine illam, vt in diem sepulturæ seruet.]

Non seipsam excusat mulier, contenta testimonio propriæ conscientiæ, quã sciebat Christo optimè notã. Gloria enim nostra & excusatio debet esse testimoniũ bonæ cõscientiæ: Christus autẽ eam defendit. Ipse enim nedũ iudex est, sed etiã aduocatus suorũ, eosq; defendit, non tantùm cõtra calũnias mũdi & Diaboli, sed etiã corã iudicio Dei. Hinc est, quòd Paulꝰ tã fidẽter loquitur: Christꝰ, inquit, qui mortuꝰ est, qui & resurrexit, interpellat pro nobis. Quis ergo accusabit aduersus electos Dei, &c. Nihil nocet calumniator, si te & opera tuá probat Deus. Obserua autẽ, quòd Christus partim in singulari, partim in plurali numero respondet. Vnde datur intelligi, quòd etiam alij Apostoli nonnihil obmurmurarunt, licet alia intentione quàm Iudas, vt suprà dictum est. In singulari autem loquens, durè respondet. [Sine (inquit) illã,] In plurali autem ad-

2.Co.1. Rom.8.

admodum modestè: Pauperes (inquit) semper habetis,&c.quia Iudas malo animo murmurauit, alij autem discipuli bona intentione. Vel potest dici, quòd Christus etiam ideo à singulari numero repente transierit ad pluralem, quia tūc vnus quidem erat Iudas, nunc autem multi,& cùm Christum fideles discipuli semper habeant per præsentiam diuinitatis. Iuxta illud: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, &c.illi qui Iudæ similes sunt, nequaquam sint illum habituri. Tollatur(inquit Propheta)tollatur impius, ne videat gloriam Dei, vt quomodo Iudas non meruit videre faciem resurgentis,nec tunc fuit cum Apostolis,quando pacē illis Christus attulit, sic nunq̄ habeant vel videāt gloriā eius quicunque similes Iudæ sunt. Est autem sensus verbi:[Sine illam, vt seruet,&c.] quasi diceret: Non est perditum opus, vt tu putas,effusio huius vnguenti,nec sine causa ego illud permisi, magnum aliquid portendit & significat, nempe me propediem moriturum, & sepeliendum in fragrantiam omnium electorū. Solent quippe mortuorū corpora vngi:quod igitur mortuo mihi facere nō poterit,hoc nunc,quamuis nescia,præuenit. Ideo autem & hic & aliàs crebrò passionis suæ meminit, vt persuaderet ipsis,se sua sponte moriturum. Vel etiā ideo,vt impium traditorē pungat,quasi diceret: Molestus tibi sum & inuisus, sed expecta paulisper, subducetur tibi ex oculis nedum præsentia mea, sed etiam gratia. Docet autem Christus hoc verbo,ne obsistamus ad bona tendentibus:Noli,inquit Sapiens, prohibere eū qui bene facit,&c.Sic Christus: Sine eā benefacere, si tu non vis. Secundò docemur,non reprehendere aliorum opera, etiamsi non exactissimè fiant,ne territi desistant omnino, sed fauore nostro ad altiora ipsos promoueamus: Sine, inquit,illam,mulier adhuc est,non vir:expecta donec grandescat,& maiora faciat. Tertiò docemur, non temere aliorum opera iudicare,cùm ignoremus,qua intentione facta sint: Quis tu, inquit,es, qui iudicas alienum seruum,&c.[Sine, igitur,illam,] non tuum est corda & intentiones iudicare, sed meum. Quartò docemur ex hoc verbo,etiam boni consulere veterum liberalitatem & magnificentiam,in construendis & ditandis Ecclesijs, &c. [Sine (inquit) illam,] quod habuit & potuit fecit,qualiacunque sint externa illa, certè testantur in eis fuisse gratum & deuotum animum, paratum omnia in seruitium Dei expendere. Quintò docemur,non solùm bona opera esse,quæ proximo impendimus, sed etiam quæ Deo,id quod & suprà admonui:Sine,inquit, vt etiam Deo seruiat. Vtrunque enim præceptum est,& Deū & proximum diligere. Præterea,hoc verbo ostendit,quòd nedum corde & spiritu,sed etiam corpore & rebus externis sibi seruiri velit à nobis,vt vel sic testemur,quod omnia hæc ab ipso acceperimus. Demum videmus ex hoc verbo, quòd opera nostra,quantulacūque sint, Deo placent,si ex fide & dilectione procedant.Sicut econtra,ingrata sunt etiam maxima opera,si desit fides & charitas, id quod Paulus diffusè ostendit. Hinc Christus:Quidam dicent in iudicio,Domine nónne coram te manducauimus & bibimus,&c.& respondebo:Non noui vos.

Marginalia: Matt.28. Esai.26. Prou.3. Ro.14. Matt.22. 1.Co.13. Lucæ13.

Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non,&c.]

Dupliciter exponi potest hoc verbū. Primò sic, [Pauperes habetis vobiscū,] habetis item & me. Illis tenemini subuenire,vt fratribus eiusdem naturæ & fidei:mihi tenemini seruire, vt creatori & redemptori. Iam nunquam vobis deerit occasio ministrandi proximo, mihi autem non semper poteritis corporale ministerium exhibere. Non enim semper habebitis me in ista visibili forma. Nolite igitur indignari, quòd mulier hæc dum corpore præsens sum,corporale mihi exhibuit ministerium: veniet hora,qua & vos similia facere optabitis, sed non poteritis. Desiderabitis inquā, videre vnum diem filij hominis. Docemur hoc verbo, vt non cessemus bene operari, quandocunque & quādiu occasionem habemus. Non enim semper id poterimus. Hinc Salomon: Non cesset manus tua,imò quodcunque potest manus tua incessanter operare: &c. Aliter exponitur textus hic: [Pauperes semper habetis,&c.] quasi diceret: Non prohibeo

Marginalia: Matt.7. Lucæ.17. Eccle.9.

beo pauperibus benefacere:id enim Do
mini mandatum est:at non satis est pau
peribus benefacere. Hoc enim possunt
& hypocritæ. Hoc tempus, quo me iam
habetis, maius aliquid exigit. Persequun
tur me nunc Iudæi, & proscribũt quot-
quot in me credunt. Hic igitur necessa-
rium est, vt qui in me credunt, testentur
fidem suam apertè. Nõdum autem aper
tè me confitetur saltem hoc tempore,
qui pauperibus benefacit, sed qui sic mi
hi benefacit, vt mulier hæc fecit. Hoc
enim opere palam testatur fidem suam,
id quod benefaciendo pauperibus hac
tempestate tam commodè fieri non pos
set. Hinc igitur discamus confessionis
Christi modum. Tempore siquidem
persecutionis, non satis est pauperibus
misericordiam impendere, sed tenemur
apertè Christi fidem confiteri, alioqui
Lucæ.9. Christum negamus. Iuxta illud: Qui
me erubuerit coram hominibus, erubes
cam ego eum coram Deo. Sic tempore
hæresum & schismatum non satis est
fidem veram in corde tenere, sed opor-
tet eam confiteri. Hinc igitur videmus,
quam ob causam Christus apud Mat-
thæum tam excellenter commendaue-
Mat.26. rit opus illud Mariæ: Bonum (inquit)
opus operata est in me, &c. Primò enim
opus illud vnctionis ex magna deuoti-
one processit, id quod Deus potissimũ
attendit. Secundò opus illud fuit confes
sio fidei in Christum, & ob id maius fu-
it, quàm si omnem substantiam suam
pauperibus erogasset. Nam qui erogat,
facit quidem pium opus, & confitetur
eo opere Deum, sed nullo periculo, nec
priuata, sed publica confessione, adhæc
laudem meretur, tantum abest, vt pro-
pter confessionem se cuipiam periculo
exponat: hæc autem mulier hoc opere
se & sua summo periculo exposuit.
Atque ea demum est vera & libera con-
fessio: hoc enim est propter Christum
omnia relinquere, & periculo expone-
re. Tertiò ideo opus hoc commendatur,
quia sepulturam Christi præfigurauit,
quemadmodum & veteris Testamenti
cæremoniæ Domino placuerunt, non
quia opera, non quia pretiosa erant, sed
quia Christum adumbrabant, & ex fide
in Christum bona fiebant opera. De-
mum, etiamsi nihil aliud accederet, ta-
men vel ob hoc vnum cõmendationem
meretur hæc vnctio, quòd præfigura-
uit totã Ecclesiam implendam fragran-
tia mortis Christi & Euangelij odore.
Item, quòd præostendit, quales se erga
Christũ exhibituri essent fideles quiq;
vsque ad finem mundi. Quod autem
Christus dicit: Me non semper habebi-
tis, non sic intelligendum est, quasi Chri
stus iam non sit in mundo, aut quasi
tantùm spiritu & diuinitate nobiscum
sit, non etiam corpore præsens, signan-
ter in Sacramento. Sed ita dicit, se non
semper futurum in mundo, quemadmo
dum tũc eum habebat Maria, visibilem
scilicet, tangibilem, passibilem & morta
lem: Me, inquit, non semper habebitis,
sicut me modò habet mulier hæc, nec
sic me habebitis quemadmodum pau-
peres habetis, quibus corporalia benefi
cia præstare potestis. Huc pertinet quod
Luc.24. post resurrectionẽ dixit: Hæc sunt ver-
ba, quæ dicebam cùm apud vos eram.
Aderat quidem etiam tunc cum ipsis
corporaliter, sed tamen non sicut priùs
mortalis & passibilis. Sic corpus Chri-
sti non est in Sacramento visibiliter, sen
Mat.26. sibiliter aut passibiliter, nihilominus ta
men fatemur ibi esse corpus Christi. Iu-
xta illud: Accipite, hoc est corpus meũ.
Nec valet consequentia, si dicas, Corpus
Christi aliquo modo, hoc est, visibiliter,
non est in Sacramento, ergo simpliciter
non est in Sacramento: sicut nec hic va-
let consequẽtia: Rex non sedet corona
tus in mensa, ergo non sedet in mensa.
Est enim fallacia secundum quid ad sim
pliciter.

Cognouit autẽ turba multa ex Iudæis.]

Mira res, vbicunque pium aliquod
opus describitur, turbæ mentio fit, non
autem diuitum, potentum & sapientũ,
Psal.64. vt vel huc referri possit illud Dauidis:
Valles abundabunt frumento. Sicut e-
nim è montibus videmus defluere im-
brem, neque in illis fruges crescere con-
spiciuntur: econtra autem valles & im-
brem retinent & fructum afferunt: sic
qui vel scientia, vel diuitijs, vel potẽtia
tument, neque diuinæ gratiæ imbrem
percipiunt, neque fœcunditatem affe-
runt bonæ operationis. Humiles autem
& simplices & gratiam percipiũt, & fru
ctum

ctum ferunt copiosum. Sic turba Bethaniam vsque visura Christum currit, cùm interim principes nec pedem quidē moueant. Sic nimirum diuitiæ, scientia, potentia, bonis quidem sunt adiumenta virtutum, impiis autem nihil nisi incitamenta peccati. Sic Saul antequam in regnum asciseeretur, non erat vir melior eo in Israel: Rex autem factus, longè alius factus est. Qui igitur huiusmodi externa Dei dona habet, oret Deum, vt rectè his vti possit.

Venerunt non propter Iesum tantùm, sed vt, &c.]

Venerunt attracti & allecti bono illo odore Christi, qui nedum Bethaniam, sed totam Iudæam impleuerat. Quis enim non libenter videret eum, qui tanta signa faciebat? quis non libenter audiret eum, qui quasi ex inferis ad superos supra consuetum morem naturæ rediit? Venit regina Austri è finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Hic autem plusquam Salomon. Per hunc autem cōcursum populi ad Bethaniam præostensum fuit, quòd ex omnibus mundi partibus concursus futurus esset ad Ecclesiam, quæ verè domus obedientiæ est, quæ sola odore bono plena est, in qua licet videre Christum. Itemque, non vnum Lazarum, sed innumerabiles qui è mortuis ad vitam gratiæ resuscitati sunt. Quem autem nō delectaret hæc domus? Hinc Christus dicit: Vbi fuerit corpus, congregabuntur & aquilæ. Et animæ fideles: In odore (inquiunt) vnguentorum tuorum currimus. Hinc in Zacharia dicitur: Apprehendent decem viri ex omnibus linguis Gentium, fimbriam viri Iudæi, dicentes: Ibimus vobiscum, quia Dominus vobiscum est. Quod autem dicitur, nō propter Iesum tantùm eos venisse, imperfectionem notat. Sic enim nos occupat vetus ille Adam, vt etiam in bonis quæ facimus, nō semper in vnum & solum Deum intendamus. Plerunque enim sinistro oculo etiā ad alia respicimus, ad commodū scilicet proprium.

Mat. 12.

Mat. 24. Cant. 1.

Zac. 8.

Sed vt Lazarum viderent, &c.]

Is enim ob nobilitatem & diuitias multis cognitus, nunc propter recentis miraculi famam multis notior factus erat. Ad hunc igitur videndum quidam venerunt bona intentione, vt scilicet in fide confirmarentur: cùm enim etiam oculus testis fit eorū, quæ auditus percipit, fides firmiores radices acquirit, & indubitatior fit. Sic Thomas oculis videns quod auribus audierat, exclamauit: Dominus meus & Deus meus. Fieri autem potest, vt aliqui tantùm ex curiositate Lazarū videre voluerint. Est enim homo natura sua nouarum rerum cupidus, magisque nouitatibus quàm veritate delectatur. Proinde tantisper Christum sequitur, dū noua quædam & insolita audierit ex ipso. Cùm autem nouū esse cessauerit, & homo spe sua fraudatur, à Christo dilabitur.

Ioan. 20

Cogitauerunt ergo Pontifices, vt & Lazarum, &c.]

Et Bethaniæ & Hierosolymis inuenti sunt boni & mali, vt sciamus nunquā & nusquā defuturos malos. Stat enim sententia: Sinite vtraque crescere vsque ad messem, &c. Vide autem impietatem Pontificum. Primò non contenti prioribus, peccata peccatis addunt, nihil moti scripturæ verbis, quæ toties monet, ne peccata peccatis addamus. Secundò in peius proficiunt. Ab exordio enim verbis tantummodo corripiebāt ad Christum accedentes: Sex, inquiunt, dies sunt, in quibus operari oportet, in his venite & curamini, &c. Progressu temporis cæcum, qui fortiter Christo patrocinatus fuerat, è synagoga eiecerūt, nūc eò malitiæ creuerat eorum inuidia, vt Lazarum virum nobilem ac potētem, à quo nullo facto dictóue prouocati fuerant, & in quē ne fingere quidem quicquam poterant, voluerint occidere: Sic enim superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Non simpliciter autem cogitauerunt eum interficere, sed cogitando decreuerunt, alioqui cogitare malum sine consensu non est peccatum, hìc autem fuit consensus & deliberatio. Vnde autem gens illa subiuga, quæ Pilato dixit: Nobis nō licet interficere quenquam, tantam fiduciam concepit, vt non solùm vnum hominem interficere velle auderet, quia mortuos suscitabat, sed etiam alium qui reuixerat, nisi ex impia illa fictione, qua simula-

Mat. 13.

Ecclés. 5

Luc. 13.

Ioan. 9.

Psal. 73.

Ioan. 18

bant se omnia hæc facere propter fidelitatem Romanis seruandam. Hinc enim præsumebant. Romanos nequaquam ipsis succensere posse, tãquam fidelibus subditis. Nam & Herodem illa causa eripuerat à gladio Romanorum, qui tot pueros occiderat, quòd simulabat se nõ tam sibi quàm Romanis consuluisse, in eo, quòd persecutus fuit Iudæorum regem natum. Sic impios homines fortiores & audaciores ad malum reddit, impunitas & fauor magnatum. Sic serui Absalon in gratiam Domini sui occiderunt Amon filium regis Dauid. Audierant enim ab Absalon: Nolite timere, ego sum qui præcipio. Insigniter autem hi Pontifices nedum malitiam suam, sed etiam stultitiam produnt, in eo, quòd non cogitant Christum resuscitare posse, quem priùs suscitauerat tam mirabiliter. Sic igitur impij quique nõ solum in Deum impij sunt, sed etiam immites & iniusti erga homines, maximè erga iustos, quibus rebus & ipsi se nedum malos, sed & stultos ostendunt. Si enim sapientes essent, nequaquam his, quorum Deus vindex est, molesti essent, multò minus Deo. Sed vera est sententia: Omnis malus ignorans. Verùm, qua de causa in Lazarum plus insaniãt quàm in cæcum, audi.

Mat. 2. 2. Re. 13.

Quia multi propter illum abibãt, &c.]

Vide malitiam, crimen iudicant, & capitale crimen, beneficium accepisse: Væ qui dicunt malum bonum, &c. Non dubium, quin & propter miraculum in cæco factum, multi crediderunt in Christum, sed hic plures. Primò, quia miraculum hoc in se maius & admirabilius erat, quàm præcedẽtia quæcunque. Secundò, quia cæcus vilis erat persona, nimirum mendicus: hic autem Lazarus diues & potens, ideo ipsius suscitatio famosior erat & latiùs diuulgabatur. Tertiò, quia quantumcunque esset miraculũ in cæco factum, calumniam tamen præbebat, quod in Sabbato factum fuerat: Hic autem nihil tale calumniare poterant. Demum hoc miraculum, iam instante solẽnitate Paschali, & turba ascendente è regione, factum est, ideo latere non potuit, quin multi hoc viderent, audirent, & sic crederẽt: Hoc ipsos torquebat. Vide igitur inuidiam omni fera crudeliorem, & omnibus exitium minitantem. Sicut enim charitas ad benefaciendum extimulat, sic liuor edax, nil nisi perniciem & cædem cogitat. Sic ex inuidia Cain occidit fratrem suum. Ex eodem morbo filij Iacob vendiderunt fratrem suum: Imò inuidia Diaboli omne hominũ genus perdidit. Cæterùm hìc iterum vides, prudentiam mundi nihil boni exequi, si non assit fides. Prudenter enim consuluisse videntur, quòd malum radicitus tollendum esse decernunt, sed quia fides aberat, prudentia illorum cum summa iniustitia coniuncta erat. Priùs enim cõsultandum erat, num malũ sit in Christum credere. Itẽ, an iustè possent occidere eum, in quo nihil aliud accusare possent, nisi quòd beneficiũ acceperat. Verùm impius homo temere fertur, sola ratione & carnali prudentia ductus, quasi errare nõ possit, cũ tamẽ scriptũ sit: Omnis homo mẽdax.

Esai. 5. Gen. 4. Gen. 37. Psal. 115.

In crastinum.]

Si attendamus quo die Christus Bethaniam venerit, id quod supra ostẽdimus, euidẽter apparet, quòd Christ⁹ decima die mensis Hierosolymam intrauit. Itemque prima die Hebdomadæ, quam nos Dominicam dicimus, & octaua die ante resurrectionem suã. Nihil horum sine causa factum est. Ideo autem decima die mensis locum passionis intrauit, vt eis, qui eo die iuxta legem agnum in Pascha immolãdum segregarent, ostenderet se verum esse agnum à Patre destinatum, vt in festo iam instanti immolaretur pro genere humano. Prima autem die Hebdomadæ, hoc est, in Dominica intrauit, vt recreationem inciperet eadem die, qua cœpit creatio. Octaua autem die ante resurrectionem intrauit, vt vel sic prefiguraret illud tripudiũ, quod de victoria eius habitura erat spiritualis illa Hierusalem. Sicut enim cùm Dauid reuerteretur occiso Goliath, mulieres ei occurrerunt cum tympanis, &c. Sic superato Diabolo, exituræ erant animæ sanctæ, laudantes & gloriam regi suo cantantes.

Exod. 12. 1. Reg. 18.

Turba multa, quæ conuenerat ad diem festum.]

Etiam hic nulla fit mentio diuitum &

& potentum. Huiusmodi enim homines cùm in diuitijs & potentia confidāt, nihil curant de pietate aut gloria Dei. Deinde quamuis ad festum & propter festum venissent, nunc tamen aduenien te Christo festum relinquunt, & Christo occurrunt, quasi prætendentes se certius aliquid desiderare, quàm sit Iudæorum templum & cæremoniæ, ac iam satis diu vmbræ deseruitum esse.

Acceperunt ramos palmarum.]

Mat. 21. In Matthæo dicitur, quòd cedebant ramos de arboribus, & sternebāt in via, idq; sine dubio factum est. Hic autem Ioannes aliud quiddam & maius dicit: Non enim simpliciter nominat ramos quarumcunq; arborum, sed miratur eos accepisse ramos palmarum. Nec dicit, quòd in via eos strauerint, sed quòd manibus portauerint. Palma autem victoriæ signum est, tū ex natura arboris, quæ contra onus impositū surgere dicitur: Apoc. 7 tū quia olim victoribus dabatur palma. Hinc & de sanctis dicitur, q amicti sint stolis albis, & palmæ in manibus eorū, quo verbo significatur eos pfectā victoriā de Diabolo & mūdo adeptos esse. Hic igitur mira videmus. Primò nondum cœperat Christus bellare, imò iam primum se parabat ad bellum, & tamen iam ei victoria & triūphus celebratur. Nec mirum: Ipse enim certus erat de victoria: Non sic autem alij ad bellum procedentes, ideo nemo ante victoriam triumphare potuit aut potest, nisi solus Christus. Imò nullus vnquam iustiùs cum palmis susceptus est, quàm Christus: solus enim ipse maximos illos hostes, quos nemo alius vincere potuit, vicit, peccatum dico, mortem, mundum, Diabolum, &c. Deinde Apostoli nondum sciebant Christum cum Diabolo conflicturum, & morte sua deuicturum eum, qui mortis habebat imperiū. Quis igitur non miretur turbam, nedum bellum, sed victoriam Christi præsensisse. Verùm Deus est, qui hæc per illos egit. Mat. 21. Ipse inquam (vt Christus allegat) ex ore huiusmodi infantiū, hoc est, simpli- Psal. 8. cium, hanc sibi & Christo suo laudem perfecit. Iam sicut Christus ante mortem quidem triumphauit, perfectiùs tamen in resurrectione triumphus ipsius inclaruit. Sic fideles etiam nunc, quamuis adhuc in bello sint, triumphant & gloriantur, sed in spe: Cùm autem octaua dies venerit, perfectè triumphabunt in re:

Processerunt obuiam ei, & clamabant: Osanna.]

Cuius instinctu ramos palmarū tulerunt, eius etiam instinctu hæc ei potissimùm acclamarunt. Imò sicut nemo iustiùs cum palmis susceptus est, sic nulli iustiùs acclamatū est verbum hoc quàm Christo. Hoc enim verbo & aduentum ipsius præcedentes, & nos subsequentes ei acclamamus, nec quicquam interest, nisi quòd qui præcesserunt, dixerunt: Benedictus qui venturus est, &c. Hi qui Psa. 117. eum susceperunt præsentem, dixerunt: Benedictus qui venit in præsenti, &c. nos autem in præterito pronuntiamus. Primò igitur eum inuocant. Hosanna enim idem est, quod saluiuica obsecro: Cui autem iustiùs sic acclamatur quàm Christo? Deinde ei bene precātur auspicaturo regnum suum, non quòd Christo quicquam accedat, si ei bene precemur, verùm nostra agitur res: si enim regnum Christi procedat, etiam nobis bene consultum est. Ob eam causam etiam veteres ei bene precati sunt, vt Dauid cùm diceret. Intende, prospere procede & regna. Congruit & illud Christo, Psal. 44 quòd benedictus dicitur. Nunquā enim eum attingere potuit maledictio, imò ipse est, qui tollens maledictionem, confert benedictionem. Venit autem in nomine Domini, tum quia nomen Domini habuit. Iuxta illud: Erit nomen meū in ipso, tum quia non suam, sed Dei glo Exo. 23. riam quæsiuit: tum etiam, quia Deo contrarius non venit, sed ex ipsius præcepto. Demum non venit in potentia humana, sed virtute & nomine Dei. Dicitur & rex Israel, non carnalis illius, sed omnium videntium Deum, vel qui Deum videre digni sunt. Breui igitur hac acclamatione, confitentur eum Deū regem, & redemptorem & saluatorem. Hinc discamus, quo honore Christus velit à nobis coli. Primò, cum palmis, hoc est, laude & gratiarum actione, victoriam eius recolamus. Secundò, virentibus ramis virtutum nos ornemus. Tertiò, eum cōfiteamur Deum & homi

Christus vult a nobis adorari

nem. Quartò, eum inuocemus. Quintò, ei per desiderium cordis & obedientiam præceptorum obuiemus. De his vide latiùs, quæ in Matthæo diximus.

Et inuenit Iesus Asellum.]

Mat.21. Hæc omnia diffusius in Matthæo dicuntur. Emphasim autem habet quod dicit: [Inuenit,] quasi diceret: Adeò non aluit equos, &c. vt ne Asellum quidem haberet proprium, sed fortuito & casu quasi oblatum inuenit & assumpsit, quamuis apud Deum nihil casu fiat. Insigniter igitur hic damnat pompam mundanorum, &c. Vel etiam ideo dicitur Asellum inuenisse, vt ostendatur genus humanum, maximè autem Gentilē populum, qui per Asellum significatur, omnino perijsse & periturum fuisse, nisi Christus eum inuenisset.

Et sedit super eum.]

Hoc facto & Prophetarum oracula impleuit, vt sequitur, & præfigurauit futura, nempe, quòd etiam indomitum animal Gentilis populus, vel etiam caro nostra, suo seruitio subiugādū esset, &c.

Noli timere filia Syon, Ecce rex tuus.]

Vno verbo expressit, quis sit Christus, & propter quid venerit. Primò consolatur eos, qui deplorabant, quòd Christus tantopere aduētum suum differret: [Noli, inquit, timere, &c.] Secundò promittit eum omnino venturum, imò iamiam adesse: Ecce inquit. Tertiò, ostendit eum non vacuis manibus vēturum: Rex, inquit, veniet. Item per hoc monet, ne offendamur humili eius specie. Quartò ostendit, eum omnino propter nos venisse, non simpliciter (inquit) rex est, sed tuus. Postremò ostendit, eum nō tyrannicè acturum cum subditis. Item non pro more regum huius mundi regnaturum: Veniet (inquit) humilis & mansuetus. Omnia hæc diffusiùs declaraui in Matthæo.

Hoc non cognouerunt discipuli eius primum.]

Sicut quæ Deus in Christo egit, ne discipuli quidem cognoscere potuerūt quid sibi vellent, donec Christus misso Spiritu sancto glorificatus esset. Sic nec nos scimus aut intelligimus ea, quæ Deus nobiscum agit, sciemus autem postea, in resurrectione scilicet futura.

Testimonium ergo perhibuit turba, &c.]

Ostendit quam ob causam hoc potissimū tempore, & non priùs, Christo hūc honorem impenderunt, nempe quia tā insigne miraculū fecerat in resuscitatione Lazari. Si igitur vnū illud opus intantum eos permouit, quātò magis nos mouere debent tot simul opera, quæ Christus nobis ostendit ex patre suo?

Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos.]

Sunt qui exponunt hoc de his Pharisæis, qui in Christum credebant, qualis fuit Nicodemus & alij. Hi igitur volentes alios à tam nefario scelere, quod in Christum cogitabant, absterrere, dixerunt: Videtis, quia nihil proficimus. Pium certè opus, impios pro virili retrahere à malo. Pium & illud, quòd factū hoc in bonā potiùs interpretamur partem, quàm in malam: quandoquidem Euangelista non expresserit, qui fuerint hi Pharisæi, boni vel mali. Alij tamen solùm de malis intelligūt locum istum, nec temere tamen, satis enim suprà prodiderant impietatem suam. Ad semetipsos igitur loquuntur, cum quibus enim tam impia consilia tractarent, nisi cum sui similibus? Omnes alij cum Christo gaudebant, læti quòd tantus eis vir contigisset, qui mortuos suscitare posset, nec dubitabant, quin & in totum eos liberare posset. Soli Pharisæi huius gaudij expertes sunt, imò quod alios exhilarat, ipsos cruciat. Hac enim pœna etiā in hac vita impij percelluntur, quòd coguntur videre piorū bona. Sic in Esaia: Serui mei comedēt, & vos esurietis, &c. Et in Psalmo: Peccator videbit, & irascetur. Et in Moyse: Ego prouocabo eos in eo, qui nō est populus, hoc est, his quos ipsi maximè contemnunt benefaciam, ipsis videntibus. Inuidum enim cruciant aliorum bona. Sic cum in Stephano viderent insignem Dei gratiam & opera, dessecabantur cordibus, & stridebant dentibus, & continuerunt aures suas. Sic inuidia seipsam cruciat: Putredo enim ossium, inuidia.

Ioan.19. Esa.65. Psal.111. Act.7. Pro.14.

Videtis, quia nihil proficimus.]

Hoc vel vno verbo manifestissimè produnt impietatem cordis sui. Pri-

Primò enim, quum gratias agere debuissent, quòd hactenus à tanto malo impediti fuissent. (Verè enim magna gratia est, impediri à malo, sicut magna ira est & iudicium Dei, si homo sibiipsi permittatur.) Hi autem non gratias agunt, sed irascuntur & insaniunt. Et ô verè infelix stipula, hîc Deus noster ignis cōsumens est, & tu illum opprimēdo proficeres? Deficies potiùs & consumeris, quia nō stipula ignē, sed ecōtra stipulam ignis cōsumit. Deinde etiā in hoc reprobā suā mentē indicāt, quòd vident Deū ipsis resistere, fatenturq; se nihil proficere, non tamen cessant. Idē fecerunt Saul & Pharao: ideo pius quisque ad huiusmodi exempla contremiscat, oretque, ne & ipse in reprobum detur sensum. Qui autem simile quiddam in se reperetit, cōfestim ad diuinam misericordiam confugiat, ne eum iudicium diuinum, quod huiusmodi hominibus in ianuis est, opprimat.

Deut. 4.

Ecce mundus totus post ipsum abijt.]

Hic vides, quòd nō alio morbo, quàm inuidia laborabant. Inuidus enim profectum aliorum putat esse suū defectum: & econtra aliorū damnū, iudicat suum esse lucrum. Longè autem aliter per Paulum Christus nos instruit: Gaudete, inquit, cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Quod autem dicunt: Mundus totus post eum abijt, non minus prophetia est de futuro, quàm quod suprà Caiphas de morte Christi dixit. Verè enim totus mundus post ipsum abijt: sic enim in Daniele definitum legimus: Omnes tribus & linguæ seruient ei. Et Dauid: In omnem terram exiuit sonus eorum. Et Esaias: Filij tui de longè venient, &c.

Dan. 7. Psal. 18. Esai. 60.

Erant autem quidam Gentiles.]

Quamuis ante Christum, notus potissimum fuerit Deus in Israel, tamen non pauci etiam inter Gentes Dei notitiam habuerunt, & pietatem coluerūt: Id quod videmus in Iob, Cornelio & Eunucho Candacis. Ascenderunt autem ad Hierusalem, tū quia iam olim etiā in Gentibus auditum erat Deum esse in Israel, id quod Achior princeps Amonitarum planè testatur: Tum quòd etiā Gentibus persuasum esset, Dei virtutem esse in templo Hierosolymitano, id quod Heliodor9 re ipsa expertus est. Tum quia iam in Græcam linguā translatis Hebræorum scripturis, etiam poterant legere, quid pietatem colentibus promissum sit. Maximè autem, quia & Salomon precibus obtinuerat, quòd etiam Gentiles in templo illo adorantes exaudirentur. Confundit autem hæc Gentium deuotio, Iudæorum, imò & nostram desidiam, vt non immeritò dixerit Christus: Regina austri in iudicio condemnabit generationem istam, &c. Sic enim quos oportebat vel maximè iustitiam colere, hi impijssimi sunt, & econtra, vt verum sit illud: Publicani & meretrices præcedent vos, &c.

Psal. 75. Iudith 5. 2. Mac. 3. 2. Reg. 8. Mat. 12.

Accesserunt ad Philippum.]

Mat. 21.

Modestia eorū ex hoc apparet, quòd non temere ad Christum introrumpūt. Sic enim appetendus est Deus, vt tamen interim assit timor quidem & reuerentia.

Domine, volumus Iesum videre.]

Gentiles hi statim primo accessu, præstiterunt quod nos tamdiu Christum audientes, vix præstamus. Primò enim vt verè pauperes ad magnam magnorū diuitum ianuam accesserant, cupientes saturari de micis quæ cadebant de mensa illorum, imò & tanquam catelli sub mensa dominorum residua fragmenta colligere venerant. Quantam enim redolet humilitatem, quòd quasi stantes à longè, dicunt: [Domine, volumus Iesum videre.] Quanti æstimabant Dominum ipsum, quum ipsius discipulum Dominum vocarent? Deinde modestissimè loquuntur. Non enim petunt, vt in consortium Domini (quo indignos se arbitrabantur) admitterentur, sed tantùm, vt Iesum videre possent. Nec tamē paruū aliquid hoc verbo petierunt: videre enim Iesum, nedū initium est salutis, sed & consummata iustitia, imò vita æterna. Sic enim Christus dicit: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solū Deū, & quem misisti Iesum, &c. Hi aūt Gentiles præsignarunt Gentiū ingressum in ouile Christi, quēadmodū in Esaia prædictū fuit: Quæsierunt me, qui ante nō interrogabāt me, &c. Item in Osee: Erit, vbi dicetur eis, Non populus meus,

Ioan. 17. Esai. 65. Osee. 1.

vocabuntur filij Dei.

Philippus dixit Andrææ, &c.]

Suprà idem Philippus cùm primùm cognouisset Christum, statim adduxit Nathanaelem, nihil cūctatus. Idem hoc loco fecisset, si ex Iudæis hi fuissent. Cùm autem essent Gentiles, paululùm addubitauit, nec mirum. Primò enim non leue erat hospites testamentorum promissionis spem non habentes, incircuncisos homines admittere ad promissiones semini Abrahæ factas. De hoc enim etiam post acceptum Spiritum sanctum, discipuli dubitabant. Deinde Christus apertè dixerat: In viam Gentium ne abieritis, &c. Rem igitur ad Andræam defert, vt qui maioris authoritatis erat: nam primus à Christo vocatus est, vel Christum secutus. Iam quòd Gentiles hi per Apostolos ad Christum introducuntur, figura fuit, quòd Apostoli omnes gentes ad Christum adducturi essent. Cæterùm, etiam nobis opus est ductore qui nos ad Christum ducat. Est autē in nobis intellectus & affectus. Intellectus adducitur per veritatem, affectus per charitatem.

Acto. 11. Mat. 10 Ioan. 1.

Venit hora, vt clarificetur filius hominis.]

Sensus est, quasi diceret: Nunc agnosco tempus meæ glorificationis aduenisse, Iudæi me lata sententia eiecerunt, & Gētes summis votis me exoptāt. Quid igitur restat, nisi vt mox glorificer? Primò in corpore assumendo immortalitatem in resurrectione. Secundò in nomine, manifestiùs meipsum ostendēdo, vt quem hactenus viderunt hominis filium & humilem, deinceps videant esse filium Dei, & super omnia exaltatum. Hoc modo primùm glorificatus est in morte, cùm visis tot signis Centurio exclamaret: Verè Filius Dei erat iste. Alij autem percutientes pectora sua, reuerterētur. Deinde, gloriosior apparuit in ascēsione & Spiritus sancti missione, Apostolorumque publica prædicatione & miraculis: adeò vt vna die tria millia crederent in ipsum. Tertiò venit hora, vt etiam inter Gentes, quibus hactenus ignotus fui, gloria mea publicetur. Quartò, vt etiam in Iudæorum deiectione gloria mea appareat. Non enim minus ad gloriam Dei pertinet iustitia, quàm misericordia. Hinc & alibi dicitur. Glorificabor in Pharaone, & in seruis eius. Hinc igitur discamus & nos agnoscere tempus nostrum. Primò, sicut Christus proximus morti primùm dixit adesse glorificationem suam, sic & tempus nostræ glorificationis sciamus post mortem esse, non in hac vita. Nemo igitur hic quærat glorificari, sed expectet. Secundò, Christus non ante dixit, tempus esse admittendi Gentes ad gratiam, quàm ipsi cupidè accurrerent. Sic iam priùs præstatur gratia, quàm eam quæramus. Tertiò sicut tempus Iudaicæ abiectionis tunc erat, cùm oblatam gratiam respuerent. Sic in ianuis est iudicium Dei, quando non amplius ex ignorantia, sed malitia, peccatur.

Mat. 27 Luc. 23. Acto. 2. Exo. 14

Amen amē dico vobis, nisi granū, &c.]

Post mentionem factam glorificationis suæ, statim passionis & crucis mentionem facit. Primò, ne discipuli audita clarificatione, tale quid præsumerent, quale filij Zebedæi, qui audientes Christum de regno suo loqui, petierunt, vt alter ad dexteram, alter ad sinistram ipsius sedere possent. Secundò, vt ostenderet se alia via perrupturum ad gloriam, quàm mundus consueuerit, vel discipuli sperarent. Mundus siquidem ad gloriam perrumpit diuitijs, fauore principum, &c. Christus autem per crucem & mortem. Deinde quoniam discipuli videntes eum à turbis vt regem honorificè susceptum, audientesque eum de glorificatione sua loquentem, sperabāt eum iam regnaturum, & deinceps ab omnibus honorandum: Imò, inquit, contrarium eueniet. Nunc vel maximè contemnendus sum & occidendus, adeò vt nedum aduersarij mei, sed etiam vos discipuli putabitis me omnino perijsse. Verùm nolite timere, accidet mihi quod in grano frumēti videtis euenire, quum in terram proiectum fuerit & mortuum, iamque non amplius videtur, imò perijsse putatur, exurgit in spicam & fructum multiplicem profert, idem mihi continget, &c. Bis autem dicit: [Amen amen,] vt certi sint ipsum & mo-

Mat. 20

moriturum, & cum fructu surrecturum. Comparat autem se grano frumenti. Primò ad differentiam aliorum principum, imò hominum quorumcunque, qui vt plurimum palea sunt, hoc est, foris speciosi, intus vacui. Item ad nihil aliud, quàm vel ad ignem, vel ad cibum iumentorum apti. Christus autem granum est solidum in seipso, item ad cibum hominum ordinatum. Iuxta illud: Ego sum panis vitæ, &c. Hoc est granū illud vnicum spei nostræ præsidium, nostræq; inopiæ solatium: omnia alia grana vel putrefacta erant, vel à vermibus corrosa. Omnes enim declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Vnus tamen hic Christus, vnum hoc granum horrea impleuit Ecclesiæ. Verè mirabile granum, mirabiliter ortum sine semine, nec corrumpi potuit per originale aut actuale peccatum, solùm sufficiens ad refectionem totius humani generis, solum denique & Ecclesiam & cælum repleuit, vt verè dixerit Ioannes, se vidisse turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, stantem ante thronum Dei. Hoc granum priùs beatos Angelos immortaliter pauit: nunc autem granum frumenti, hoc est, etiam hominum cibus factum est. Hoc granum feliciter exortum est de terra illa, quam benedixit Dominus, Virgine scilicet gloriosa. Solum autem mansisset, nisi morte sua pro peccatis nostris satis fecisset, Patrem reconciliasset, & cęlum nobis aperuisset. Sic etiam nunc solus manet Christus, nisi seminetur in corda hominum. Tunc autē fructum affert, si seminetur ordinatè debito tempore in terra non lapidosa, aut inculta, sed in terra culta, pingui & humectata, &c. In terrā autē proiectū fuit & mortuum, non quòd peccati vel mortis debitor esset Christus, sed vt vna mors eius multorum vitam fructificaret, sicut granum frumenti non idcirco proijcitur in terram, quia vitiosum est, sed vt fructum afferat. Morte autē sua Christus plurimū fructus attulit, quia debitum soluit, Patrem reconciliauit, cælum aperuit, &c. vt iam certatim irruant etiam peccatores, & regnum cælorum vim patiatur. Denique effecit, vt à solis ortu vsque ad occasum laudabile sit nomen Domini, & quòd non vt olim tantùm in vno, sed in omni loco offertur ei oblatio mūda, &c. Hunc fructum præuidens Esaias dixit. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuū, &c. Docet igitur Christus hoc verbo, mortem suam fuisse necessariam, adeò vt nihil profuisset eius incarnatio, nisi sequuta esset passio, & per passionem redemptio. Docet secundò, se non suiipsius causa moriturum, sicut granū non suiipsius causa in terram proijcitur, sed vt alia inde nascantur. Docet tertiò, crucem esse viam ad gloriam: Per multas enim tribulationes, oportet nos intrare in regnum cælorum. Docet quartò, nos ideo affligi, vt magis fructificemus. Non igitur desperandum in afflictione, aut murmurandum. Docet quintò, mortem esse frugiferam, imò initium vitæ & gloriæ. Est enim quasi quædam transplantatio è sterili solo in terram feraciorem. Summam igitur hæc parabola consolationem affert contra horrorem mortis & aduersitatum, quare summopere obseruanda est.

[Margin: Ioan. 6. / Psal. 13. / Apoc. 7. / Psal. 84. / Matt. 11. / Psal. 112. / Mala. 1. / Esa. 53. / Acto. 14]

Qui amat animam suam, perdet eam.]

Suprà parabolā de grano in terram proijciendo de seipso dixit: nunc eandem ad nos transfert, idque optimo ordine. Alioqui putare possemus, ad solum Christum pertinuisse mori, pati, & crucem ferre, nihil autē ad nos, imò nobis licere in desidia & luxu viuere. Verùm non sic se res habet, ait Christus: Ego quidem singulare illud granū sum, & permansi: nunc autem ideo in terram proijcior, vt deinceps mei similes ex me nascantur, qui non inanes paleę sint, ad solū ignem aptæ, sed grana solida. Deinde ego quidem pro vobis mori volo, sed ad hoc, vt & vos moriamini peccato. Ego id expetij & elegi, quod vobis, non quod mihi vtile erat: Itidem & vobis faciendum erit. Summa, sicut nihil contulisset vobis mea incarnatio, nisi sequeretur mea passio: sic nihil vobis proderit in grana renatos esse, nisi omnino in vobis occidatur quod veterem illam vitā redolet. [Qui amat animam suam, &c.] Animæ vocabulo plerunq;

intelligimus alteram partem compositi. In scriptura autem sæpius pro toto homine ponitur, vt quum dicitur: Erãt in naui ducentę septuagintasex animę. Aliquando autem ponitur pro vita corporali & naturali, vt quum dicitur. Nolite soliciti esse animæ vestræ quid mãducetis. In hũc sensum accipi debet hoc loco. Amare autem est alicui bonũ velle. Amat igitur animam suam, qui vitæ corporali permittit quæcunque deside rat & appetit, econtra autem ei parcit in omnibus, quæ ipsi contraria sunt. Appetit autem vita corporalis, quæ iucunda & delectabilia sunt, luxum scilicet & voluptatem, diuitias, delitias, otiũ &c. Econtra fugit quæcunq; dura sunt, laborem scilicet, crucem, mortem, etiãsi sciat Deum talia præcipere. Mundanus igitur homo, animæ suæ & vitæ optimè consultum putat, si concupiscentijs frena laxet, quãtumcunque prohibitis, omniaque tristia longè repellat, etiam si aliud suadeat gloria Dei & charitas proximi. Atqui hoc modo anima seu vita non seruatur, sed perditur. Qui enim concupiscentijs suis obsequitur in omnibus, facilè in morbos incidit corporis. Secundò huiusmodi rebus nõ sedat, sed excitat sitim & desiderium rerum concupiscibiliũ. Nulla enim externa res potest sedare & satiare appetitum nostrum. Quemadmodum enim hydropicus quo plus bibit, eò plus sitit: sic, Crescit amor nummi, quãtum ipsa pecunia crescit. Itidẽ in alijs rebus contingit, quæ appeti solent, vt sunt voluptates, honores, potestas: hoc autem nõ est seruare animam, sed cruciare & perdere. Præterea, etiam ideo talis perdit animam suam, quia ædificat & confidit in fundamẽto ruinoso. Nec enim diuitiæ, nec quæcunque alia externa præseruare possunt à morte, multò minus prodesse poterunt in die vltionis. Postremò huiusmodi amator animæ suæ, etiã æternaliter eam perdit: Nunquam enim videbit vitam. Hinc Sapiens: Si animæ præstes concupiscentias suas, faciet te gaudium inimicis tuis. Et Dauid: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ex grano igitur tritici disce, quo modo seruare possis animam tuam. Granum non semper seruare poteris, si arcæ aut granario recondas ac ei parcis: fortissis enim aut à muribus deuorabitur, aut alio modo peribit, si autem terræ recondas, tunc optimè seruasti: peritquidẽ vnum granum, sed resurgunt viginti aut triginta. Sic vitam istam velis nolis amittes. Iam si eam impensè diligas & carnaliter, & eam perdes, & futuram non cõsequeris. Si autem eam pro Christo impẽdas, aut alioqui mortifices, perit tibi quidẽ hæc vita, sed succedet melior. Ideo subdit.

Act. 27. Matt. 6. Pro. 11. Eccl. 18. Psal. 10.

Qui autem odit animam suam in hoc mundo.]

Non hoc vult, vt nosipsos occidamus, vitamque hanc violenter nobisipsis abrumpamus, id quod quidam malè suspicati sunt. Quomodo autẽ odienda sit anima aut vita, ab ipso externo odio disce. Qui aliquẽ odit, nec vocem eius audire sustinet, nec visum videre, nec in aliquo illi obsequitur, imò contraria semper ei facit. Sic anima cũ contraria legi Dei suadet, non audienda est, non obsecundandũ concupiscẽtijs eius, sed quæ ei displicent facienda, qualia sunt crucem portare, abstinentia domare carnem, abnegare propriam voluntatem, &c. Qui sic animam suam odit, verè eam custodit. Primò enim non tot morbis eam obnoxiam habet. Secũdò, quia concupiscẽtias non sequitur, quietam agit vitam. Tertiò, quia non in ruinoso fundamento ædificat. Postremò, seruat eam in vitam æternam, etsi enim præsens vita deficiat, tamen succedit melior & æterna. Hic vides, quantum inter se differant doctrina Christi & studium mũdi. Hoc enim vno verbo Christus damnat, quicquid mũdus miratur: Commendat autem quæ mundus maximè abominatur. Verè igitur dixit Christus, se non esse de mundo. Deinde vides, quàm cæci simus, qui dũ omnibus modis vitæ præsenti cõsulimus, & hanc & futuram perdimus.

Qui mihi ministrat, me sequatur.]

Ne quis ab his quæ iam dicta sunt resiliat, cum his qui dicebant: Durus est hic sermo, &c. duo addit calcaria. Primò admonet nos vocationis: [Qui mihi (inquit) ministrat,] quasi diceret: In disciplinã meã vos tradidistis,

Ioan. 6.

restat igitur, vt non resiliatis, etiamsi ardua videntur quæ præcipio. Ministros Dei vos nominatis, restat igitur, vt re ipsa hoc ostendatis. Signũ crucis in fronte suscepistis & gestatis, nõ decet vt crucem fugiatis, & suauia sectemini: In baptismo iurastis mecum vos morituros, restat vt promissum impleatis, ne fidefragi inueniamini, &c. Secundò admonet nos sui exempli. [Me sequatur.] Nõ, inquit, solus est, ego præcessi. Nõ præcipio, nisi quæ per meipsum feci & facio: nemo tam timidus, qui si viderit ducem in prima acie pugnare, non animum recipiat, &c. Hæc igitur duo nos ad odium vitæ præsentis, & amorem crucis, quasi duo calcaria excitare debẽt: Consideratio scilicet voti, quod in baptismo fecimus, & exemplum Christi. Cæterùm duo quædam hic ponit, ad discipulum Christi pertinentia. Ministrare Christo, & sequi Christum. Non quidem exprimit certum aliquod ministerium, sed simpliciter: Qui, inquit, mihi ministrat. Quilibet enim in suo statu & officio Christo ministrat, si officium suum diligenter exequitur. Ministrare autem debemus non nomine tantùm, sed officio, insuper & affectu, vt dicamus: Domine, quid me vis facere? Et iterum. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, &c. Christum autem in eo sequi debemus, vt si talis nobis hora ingruerit, qualis tunc Christo, malimus propter Christum in terram cadere & mori, vt bono exemplo simus proximis, quàm negando fidem, & vitę corporali consulendo, cedamus persequutori, & sic paleæ potiùs esse quàm grana, & leui vento circũferri. Si autem defuerit tempestas persequutionis, tũc quoque odiamus animas nostras, hoc est, abnegemus voluntatem propriam, abhorreamus & suffocemus cõcupiscentiam nostram, præteritamq; vitã odientes, in profundam pœnitentiæ fossam nos abscondamus, ac Christi vestigijs insistamus. Sic enim Petrus monet. Christus, inquit, passus est pro nobis relinquens exemplum. Et Ioannes: Qui dicit, se in Christo manere, debet ambulare sicut ipse ambulauit. Hæc autẽ tanta sunt, quæ sine gratia nunquam implentur. Qui igitur monet vt faciamus, det vt possimus. Dabit autem si instanter petierimus.

Act. 9.
Psal. 107
1. Pet. 2.
1. Ioan. 2

Et vbi ego sum, illic & minister meus erit.]

Duas nunc addit promissiones, vt facilius persuadeat. Potest autem hic locus primò referri ad crucem, vt sit sensus, Ego multis afflictionibus afficior in mundo, nihil igitur melius speret minister meus: Non est seruus maior domino suo. Secũdò, potest referri ad consolationem in cruce, quasi diceret: Non diffidat minister meus: nã vt Pater semper fuit mecum in cruce, ita & ego adero cum eo, qui mihi ministrat in cruce, vt vnà glorificetur. Tertiò, referri potest ad præmium futurum, nec obstat quòd Christus non dixit: Vbi ego ero. Quãuis enim adhuc in mundo esset & in afflictionibus, tamen tam prope erat finis angustiæ eius, vt rectè etiam tunc dixerit: Iam non sum in mundo. Cũ Christo igitur perpetuò erunt & manebunt sancti. Hinc ipse dicit: Dispono vobis regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam. Et iterum: Veniam & assumam vos ad meipsum, &c. Item: Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ, &c. Et Paulus: Si cõmortui sumus, & conuiuemus. Non leue autem præmiũ est, esse cum Christo: vbi enim malè esse poterit cũ ipso? Ipse vita, salus, lux, & hæres omnium bonorum Dei, &c.

Ioan. 13.
Ioan. 17.
Luc. 22.
Ioan. 14
Apoc. 3.
2. Ti. 2.

Si quis mihi ministrauerit, honorificabit.]

Ne quis præcedentẽ promissionem contemnat propter humilitatem Christi, adhuc in terra cõuersantis, addit maiorem: Honorificabit (inquit) eum Pater. Quis autem non videt magnũ esse à Deo honorificari? Si magnum putant homines, honorari à principe, qui homo est, quantum erit honorari à Deo? Non autẽ exprimit quo honore ipsos honoraturus sit, tum quia satis innuitur, non leuẽ esse honorẽ, quẽ ipse Deus dabit: tum quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, &c. quæ præparauit Deus his qui diligunt illũ. Quod aũt dicit: Si quis, ostendit quidẽ non defuturos sibi ministros, sed paucos. Nec dicit, ego honorificabo

Esa. 64.

eum.

eum. Nōdum enim vsurpat sibi authoritatem, quamdiu est in mundo. Vnde & filiis Zebedæi dixit: Non est meum dare vobis. Deinde dicit, quod Pater eos honorificabit, vt ostendat eandem & suam & Patris voluntatem. Item eos Patri optimè placere, qui seruiūt Christo. Addit autem: In cælis, ne quis terrenum suspicetur patrem. Item, ne quis huiusmodi verba Christi atque adeò ipsum Christum contemnat propter suam humilitatem, cùm audiat eum Patrem habere in cælis. Hic igitur vides, quàm verè dictum sit: Bonorum laborum gloriosus fructus. Itemque, Non sunt condignæ passiones huius sæculi ad futuram gloriam. Et iterum: Quod leue & momētaneum est tribulationis, æternum pondus gloriæ operatur, &c. Cæterùm perquam pauci sunt, qui ad has promissiones perueniunt, nec mirum, quia pauci sunt, qui Christum verè & ex animo sequuntur. Plærique enim Christum nedum non sequuntur, sed etiam fugiunt ab eo, hi scilicet, qui necdum peccare desistunt. De quibus dicitur: Omnis qui malè agit, odit lucem, stultissimi scilicet homines, in eo, quòd medicum fugiunt, verùm non impunè. Scriptum enim est: Qui elongant se à te, peribunt, &c. Sunt alii, qui Christum non sequuntur, sed præeunt, qui scilicet rationi suæ plus obediunt, q̃ verbo Dei, quorum imaginem Petrus tenebat, cùm diceret: Absit à te Domine: non fiet istud. Verùm increpatus à Domino audiuit: Vade post me Satana, nō sapis quæ Dei sunt. Alii sequūtur quidem Christum, sed non consequuntur, qui scilicet segniter & remissè agūt, vel vsque in finem non perseuerantes, de medio itinere reuertuntur. Talibus dicit Apostolus: Remissas manus & genua debilia roborate, &c. Et iterum: Sic currite, vt comprehēdatis. Pauci autem sunt, qui ita Christum sequuntur, vt etiam assequantur, qui scilicet viam humilitatis eius deuoto mentis affectu imitantur. Ad hos solos pertinēt promissiones iam dictæ.

Sapie.3. Rom.8. 2.Co.4. Ioan.3. Psal.72. Mat.16. Heb.12. 1.Cor.9

Nunc anima mea turbata est.]

Eiusdem sententiæ est cum eo, quod alibi dicit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Turbatio autem hæc nihil aliud est, quàm ingens commotio naturæ humanæ in Christo, instantem passionem naturaliter abhorrētis. Quamuis autem huiusmodi affectiones in nobis plerunque sint vitiosæ & inordinatæ: obnubilant enim intellectum, auferunt tranquillitatem mentis, impediunt à bono, & nonnunquam impellunt ad malum: in Christo tamen nihil horum fuit, tametsi huiusmodi affectionibus non caruerit. Imò horrere mortem, in se non magis est peccatum, quàm esurire, sitire, &c. Vtrunque enim naturę inditum est. Animam autem hic intelligit totum hominem, sicut econtra in Matthæo, cùm dixit: Caro autem infirma, per carnem intelligit totum hominem. Hūc autem horrorem mortis Christus in se assumpsit. Primò, ne quis putaret ipsum fuisse extra dolores humanos, & ob eam causam tam facilè de morte philosophatum esse. Secundò, vt hoc pacto se probaret verum hominem esse, contra hæreticos, quorum aliqui negauerunt ipsum fuisse hominem: alii (vt Eutyches) putauerunt à diuinitate cōsumptam fuisse humanam naturam. Atqui horrere mortem, probat eum fuisse hominem. Alioqui quomodo filius Dei horreret, & timeret mortem? Tertiò, ostendere voluit in seipso Apostolorum quidem animos, imò omnium Christianorum terrendos quidem, vbi mala ingruerint, sed non ob id resiliendum esse à pietate, quin potius vincendam humanæ naturæ infirmitatem fortitudine animi, semper à cælestis Patris præsidio pendentis. Præterea, quamuis Christus à peccato fuerit omnino alienus, fructus tamen & stipendia, vel sequelas peccati (qualia sunt fames, sitis, horror mortis, mors ipsa, aliæque carnis tentationes) in se transtulit, tū vt ea vinceret, (non vt ea in nobis porro nunquā sentiremus, sed ne perpetuò sentiremus, itemque vt sciremus, per ipsum hæc omnia vinci posse) quemadmodum Paulus ait: Factus est pro nobis peccatum, vt nos per illum fieremus iustitia Dei. Demum etiam ideo hæc in se transtulit, vt sciamus nos talem habere Pontificem, qui afficiatur sensu infirmitatū nostrarum. Ideo enim tentatus est per omnia iuxta similitudinem

Mat.26 2.Cor. Heb.4

similitudinem absque peccato, didicitque ex his quæ passus est, compassionem, ne nos in huiusmodi deficeremus. Obserua quòd Christus horrore mortis cõcutitur eo ipso die, quo cum gloria susceptus fuit, idemque in illa sui tam honorifica susceptione, videns ciuitatem, fleuit super illam. Affluente enim gloria & prosperitate temporali, cogitare debemus mortem certò venturã, itemque aliorum necessitates, vel aliorum etiam qui impiè egerunt, pœnas. Hoc enim faciens nũquam superbiet in gloria humana, &c.

Luc. 19.

Et quid dicam?]

Etiam hic in seipso exprimit formam tentati hominis, qui nunc hoc, nunc illud cogitat, nunc bona, nunc mala proponit, nescit quò se vertat. Est autẽ sensus. E duobus coarctor. Hinc hortante maxima charitate, animã pro amicis ponere, illinc vrgente trepida carnis infirmitate, calicem istum transilire: video grauissimam tempestatem imminere, quò igitur me vertam? An obtemperabo corporis imbecillitati, mortẽ horrentis, an ad mundi præsidia cõfugiam? an amore vitæ meæ aliorum salutem negligam? Nequaquam. Ad Patris volũtatem me accõmodabo. Vides quàm pulchrè in seipso expresserit tentationes nostras. Sic enim nos affecti sumus in tentatione, ac certè magna gratia opus habemus, ne malũ aliquod medium arripiamus. Videtur quidem Christus in seipso nonnihil dubitare quid agat, sed statim inuenit cõsilium, & quidem optimum, vt scilicet ad Deum confugiat, qui omnipotens est, & semper præsens.

Pater saluifica me ex hac hora.]

Oratione ad Deũ accedit: quo enim commodiori modo ipsum accedere potest homo tentatus? Hac autem sua oratione Christus in seipso ostendit, diuersas in nobis esse orationes tempore tentationis. Orat enim caro vel natura: orat & spiritus, sed diuersimodè. Nec æqualiter exaudiũtur: Caro, hoc est, natura, aperta fronte precatur ea, quæ ipsi cõmoda sunt, & deprecatur ea quæ sunt incommoda, vt crucem & mortem, &c. Hæc autem oratio non semper exauditur, quia nonnũquam melius est in his non exaudiri. Spiritus autem etsi videt, quid caro & natura cupiat in omnibus, tamen præfert voluntatem & gloriam Dei, idcirco omnium maximè spiritualia petit. Carnalia autem non nisi adiecta cõditione, si scilicet Deo placuerit, quemadmodum leprosus ille: Domine, inquit, si vis, potes me mundare. Atque hæc oratio semper exauditur. Hinc igitur discamus, quando ex carne, quando ex spiritu oremus. Cęterùm ob easdem causas, Christus in se transtulit orationem carnis, propter quas suprà dictum est, eum assumpsisse horrorem mortis: maximè tamen ad consolationem eorum, qui admodum pusillanimes fiunt, si sentiãt huiusmodi naturales affectus nondum perfectè in ipsis emortuos, &c. Quamdiu enim manemus in terra, manet ipsa natura cum suis affectibus, nec enim in hoc tempore fieri potest, vt nihil nisi spiritus simus. Interim tamen carnis & naturæ affectus, & corã Deo deploremus, & oratione spiritus corrigamus. Infirmæ igitur carnis pauida vox est, quod Christus hic dicit: [Pater saluifica me ex hac hora,] & omnino similis ei, quam proximus passioni profudit, cùm diceret: Si possibile est, trãseat à me calix iste. Patrem autem nominat & hic & illic, tũ vt eum admoneat charitatis paternæ, tum quia afflicto nihil dulcius est, quàm scire, quòd Deus sit Pater, & bene velit.

Matt. 8.

Mat. 26.

Sed propterea veni in hanc horam.]

Hic orationẽ carnis corrigit & emendat, quemadmodum & alibi: veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat. Est autem sensus verbi. Sẽsus quidem & infirmitas carnis meæ appetit, vt me salues ex hac hora: veruntamen non humanæ voluntatis, sed diuinæ rationis voluntas fiat. Propterea enim de cælo ad terram descendi, propterea mortalis factus sum homo, qui immortalis erã Deus: propterea nunc ingressus sum ciuitatem, vbi paulò ante collegerunt aduersum me conciliũ, vt me occiderent. Sic igitur etiam nos orationem & affectum carnis seu naturæ corrigamus. Primò, per hoc, quòd ideo venimus

Mat. 26.

in Ecclesiã, ideò baptizati sumus, ideo Christi nomen profitemur, quòd cum ipso mori volumus. Scimus enim felicitatẽ nobis nõ hic, sed in alia vita promissam. Secundò orationem carnis corrigamus per hoc, quòd tempus passionis Christus tantùm horam nominat. Cogitandum enim, quòd breui durabit tempore, statimq; finem accipiet. Nam etiamsi tota vita hic affligimur, nihil tamen est nisi hora, imò momentum, si ad æternitatem compares.

Pater clarifica nomen tuum.]

Hæc est oratio spiritus, longè dissimilis priori. Orat autẽ, vt nomẽ suum, quod est, Pater, manifestet mundo, vt verè sciant eum esse naturalem Christi Patrem, Christumque naturalem eius Filium. Vel orat, vt nomen suum, hoc est, misericordiam, veritatem, iustitiam, sapientiam suam mundo manifestet, vt omnes orbis nationes excitentur ad laudem eius. Quia autem nusquam clarius manifestatum est hoc nomẽ Dei, quàm in Christi passione. (Hinc enim manifestè apparuit Dei misericordia, in eo quòd Filium tradidit: Dei iustitia, in eo quòd tam seuerè peccatũ puniuit etiam in proprio Filio, qui peccatum hominis in suos humeros transtulerat: Dei veritas, in eo quòd in promisso tam arduo non fefellit: Dei quoq; sapientia, quòd tam admirabilẽ & conuenientissimum modum adinuenit.) Idcirco Christus dicens: [Pater clarifica nomen tuum,] nihil aliud vult, quàm vt se tradat in mortem, ac præstet, vt mors & resurrectio sua clarum reddat nomen eius. Vide igitur quantum tribuat Christus gloriæ Dei: solam enim eam quærit, quantumuis graue & durum sibi futurum sit. Orandum & nobis, vt Deus in nobis clarificet nomen suum, quod est Pater, item misericors, iustus, verax, &c. Item, vt & Christus nomẽ suum in nobis glorificet, quod est admirabilis consiliarius, &c. Deus fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis. (Esaiæ. 9) Quòd si & in nobis talis spiritus esset, vt commodis nostris aut gloriæ præponeremus gloriã Dei, quis non videt aliam futuram esse faciem Ecclesiæ? &c. Docemur autem hoc verbo, Deum ideo affligere suos, vt nomen suum clarum reddat. Cùm enim ipsos vel in aduersis consolatur, lætificat, vel mirabiliter eripit, hunc titulum inde refert, quòd sit verè pius, misericors, potens, & verax, adiutor in opportunitatibus, &c. (Psalm. 9) Sicut autem passio & mors Christi hic dicitur clarificatio Patris: sic & passio & mors martyrum clarificatio est nominis diuini, quia moriendo pro veritate Deum honorant, & eum verum ac iustum ostendunt. Hinc Paulus: In omni fidutia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Infrà quoque de Petro dicitur, significans qua morte clarificaturus esset Deum. (Ioan. 21.)

Venit vox de cælo.]

Suprà dictum est, Pharisæos Christum interrogasse, vbi esset Pater suus. (Ioan. 8) Illic autem Pater adeò se non manifestauit, vt nec Christus eis ad interrogata responderet. Neque me, inquit, scitis, neque Patrem meum. Nec enim digni erant, quibus Pater se manifestaret: nec opus erat, vt nouo aliquo testimonio se ostenderet, cùm Christus tantis miraculis declararet, quis esset Pater suus, & vbi esset. Hic autem Pater se manifestat. Primò, quia aderant, qui Christum ex animo quærebant. Secundò, quia Christus ipse hoc postulauerat. Tertiò, quia cùm adesset ipsius passio, in qua ita verum se ostendebat hominem, vt quasi oblitus videretur se esse Deum, necesse erat, vt Pater de ipso testificaretur, ne discipuli omnino in passione eius deficerẽt. Hinc disce, quibus & quo tempore Deus se manifestet. Prætera, quia Christus dixerat crucem & mortem esse viam ad glorificationem & vitam, cuius contrarium mundus sentit: idcirco Pater è cælo verba Christi confirmat, vt certi simus nos per mortem intrare in gloriam: quandoquidem non tantùm filius in terra, sed Pater è cælo clamet, mortem esse clarificationem nostram.

Et clarificaui, & iterum clarificabo.]

Quamuis nõ expressum sit, quid vel quem clarificauerit & clarificaturus sit: certum tamen est, quòd vel ad Christi personã, vel nomen Dei referri debeat. Primò,

Primò enim verè dicitur de Christo Clarificaui te, secundum diuinitatem, quia ab æterno clarum & gloriosum te genui filiũ,cui cõmunicaui omnẽ meã claritatem, vt nedum vnius substantiæ mecũ esses, sed & vnius glorię, æqualis potestatis & maiestatis. De hac clarifica tione dicit Christus: Clarifica me ea cla ritate, quam habui apud te, priusquam mũdus fieret. Et Paulus: Ipse est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniã in ipso cõdita sunt v- niuersa, &c. Deinde Pater clarificauit Christũ etiam secundũ humanitatẽ, in- carnationẽ & gloriã eius prænũtiando. Itẽ, quòd mirabiliter conceptus & natus fuit, quòd multa miracula fecit, &c. Ve- rè igitur dixit: Clarificaui te. Nõ tamẽ hic consistit, ne quis putet gloriã Chri- sti in morte desiturã, sed addit: [Iterum glorificabo.] Primò in passione per mi racula quæ fient. Deinde in resurrectio ne, ascensione, Spiritus sancti missione, Apostolorum prædicatione, & miracu lis. Hinc enim omnes videbũt gloriam tuam, te scilicet esse filium Dei, saluato rem omnium, &c. De hac gloria dicit Paulus: Dedit illi nomen, quod est su- per omne nomẽ, vt in nomine Iesu om ne genu flectatur, &c. Et in alio loco: Ipsum dedit caput corporis. Cõplacuit enim in illo habitare omnem plenitu- dinem, & omnia reconciliari per ipsum, &c. Obserua igitur, quòd non simplici ter dicit: Glorificabo, id quod Christus petierat, sed præmisit: Et clarificaui. Ne quis putet Christum gloriam suam pri mũ in resurrectione accepisse, & nõ ab æterno gloriosum fuisse, id quod volũt hi, qui negant Christum ante Mariam fuisse. Iam, quia nos mẽbra sumus cor- poris Christi, etiam nobis dicitur ver- bum hoc: Et clarificaui, & clarificabo. Verè nos clarificauit in hoc, quòd à pec catis nos liberauit, & in filios adoptauit. Sed in posterũ plus clariuificabit. Ma- gna charitas est, quòd filij Dei nunc su- mus, sed nondũ apparuit quid erimus, &c. Nihil horũ habent impij: nec enim hic, nec in futuro clarificantur à Deo, sed gloria eorum in confusionem i- psorum. Potest etiam hæc clarificatio referri ad Patrẽ. Verè enim clarificauit seipsum in Filio & per Filiũ: quicquid enim cõmunicauit Filio ab æterno per generationem diuinam, vel in tempore per miraculorum operationem, totum cessit ad gloriã Patris, cuius tota perfe ctio relucet in Filio: imò, cùm Patris & Filij vna sit substãtia, vna etiã eorũ est clarificatio. Quod enim est ad gloriam vnius diuinarũ personarũ, hoc est & ad gloriã singularum. Hinc Christus: Qui non honorificat Filium, non honoficat Patrẽ, qui misit illum. Vel aliter: Clari- ficaui nomen meum, hoc est, misericor diam, iustitiam, veritatem, &c. sed tãtùm apud Iudæos: Nunc iterum clarificabo nomen meum, etiam Gentibus ostẽden do, quòd sim misericors, iustus, verax, &c. vt sicut hactenus tantũ in Iudæa no tus fuit Deus, sic deinceps ab ortu solis vsque ad occasum, magnum sit nomen meum in Gentibus. Ex his vides ora- tionem Christi exauditam, sed eam tan tùm, quę ex spiritu processit, nõ autem eam, quæ ex carne vel natura. Idem in nobis continget. Hinc infrà dicet: Quic quid petieritis in nomine meo (non ex appetitu vestro) dabit vobis.

Ioan. 17
Colos. 1
Philip. 2
Colos. 1
1. Ioan. 3
Ioan. 5
Psal. 7
Malac. 1

Turba quæ stabat & audiebat, &c.]

Variant sentẽtijs, vel quia procul sta bant, vel quia parũ attenti erant, nec sa- tis constabat, ad quẽ pertineret vox illa. Quòd autem quidã putarunt tonitruũ factum, fortassis (si Iudæi fuerunt) su- spicati sunt Deum per tonitruum si- gnificasse orationẽ Christi exauditam, quẽadmodum Samuele orante auditæ sunt voces & tonitrua, &c. Deinde scie- bant Iudæi angelos frequenter homini bus sanctis locutos fuisse, nec aliter Deũ, quàm per angelos hominibus olim lo- qui solitum. Vnde nõ putabant Deum in persona propria Christo locutum, quem non putabãt maiorem esse Moy- se. Cæterùm, non mirum est, quòd tur- ba vocem Dei non intellexit: Id enim non rarum est, sed frequentissimum. Quis enim non videt, quàm dissimili- ter etiam nũc iudicemus de verbo Dei? Imò verbum Dei aliquibus non est ni- si tonitruum, auditur enim & terret, sed is terror non diu durat. Alijs verò videtur vox humana voce maior, lau- dant & magnificant verbum Dei, sed non credunt nec obediunt: nesciunt

1. Re. 12

enim vel non cogitāt, quòd ſit vox Dei & eius præceptum ſeu voluntas. Cæterùm hoc diſsimile populi iudicium, quaſi præſagium fuit, quòd non vno ſenſu & animo ſuſcipiēdum eſſet Euangelium Chriſti. Sicut enim hic vnā eandemq; vocem, alij putauere fuiſſe tonitruum videlicet horrificum, in quo nihil eſt intelligibile: alij locutionem angelicam, in qua vtiq; cum ſenſu rationis dignitas eſt naturæ, ſic vnum idemque clarificationis Chriſti Euāgelium: alij ſicut ſtultitiam, alij accepturi erant, vt Dei ſapientiam. Hinc Paulus: Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis ſcandalum, Gentibus ſtultitiam, ipſis autem vocatis, Dei virtutem & ſapientiam. Et iterum: Verbum, inquit, crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt, his autem qui ſalui fiunt, Dei virtus eſt.

1.Cor.1. Ibidem.

Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.]

Chriſtus eſt verus interpres vocis diuinæ: Nemo, inquit, nouit Patrem, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Hinc Pater iubet, vt eū audiamus: Qui hunc interpretē non habet, nunquā intelliget vocē Dei. Hinc eſt, quòd Iudæis velatus eſt Moyſes: nec eū alioſq; Prophetas intelligere poſſunt, nec intelligent, donec ad Chriſtū cōuertantur. Verè autē dicit, propter nos auditā eſſe vocem Patris. Ter ſiquidē audita eſt vox Patris, in baptiſmo ſcilicet, in transfiguratione, & hic ante paſsionem, vbiq; autem propter nos, vt credamus in Chriſtum. Eſt igitur ſenſus: Nō vt ſcirē quę ante neſciebam, hæc vox venit: Ego ſciebam me glorificandū, ideo ſuprà dixi, veniſſe horam meæ clarificationis. Sciebam itē Patris erga me animū, verū vobis hæc incognita ſunt, propter vos igitur venit hæc vox. Primò, vt ſciatis mihi cum Patre optimè conuenire. Secundò vt credatis me ideo à Patre miſſum ad vincendam mortem, & mundi principem. Tertiò, vt non dubitetis me ſummè glorificandū, etiāſi videritis me mori & crucifigi. Quartò, vt credatis & vos conſolationem habituros in aduerſis. Quemadmodū enim mihi nunc in medio mortis horrore, conſolationem miſit Pater ex alto, ita conſolabimini & vos in medijs malis. Fidelis enim Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, &c. Generaliter, omnis vox Dei propter nos facta eſt & venit: Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, &c.

Matt.11. Mat.17. Exo.34. 1.Co.10. Roma.15.

Nunc iudicium eſt mundi.]

Hactenus in generali oſtendit tēpus ſuæ glorificationis adeſſe, granumque illud frumenti multum fructum allaturum: Nunc oſtendit, quæ futura ſit eius glorificatio, & qui fructus mortis eius. Non loquitur autem, de iudicio finali, quo damnabuntur mali, præmiabuntur boni, quaſi illud iudicium tunc prope eſſet, id quod quidam putabant. Vnde & Paulus Theſſalonicenſes monet, ne cuiuſquam verbis aut epiſtolis credant, quaſi iam inſtet dies Domini, &c. Aliud eſt iudicium, quo iudicatus eſt mūdus, & adhuc iudicatur. Obſerua igitur, quòd mundus variè accipitur, & quomodocunq; eū acceperis, verum eſt illud verbum Chriſti: [Nunc iudicium eſt mundi.] Primò enim aliquando accipitur mundus, pro ſpatio illo inter cœlum & terram, quo creaturæ cōprehenduntur. Vt cùm dicitur: Mundus per ipſum factus eſt: Secūdum hoc igitur ſenſus verbi eſt: [Nūc iudicium eſt mūdi] quaſi diceret: Hactenus Diabolus è cælo deiectus, atrium illud mundi inuaſit, & cùm ſumma pace poſſedit. Nō enim fuit in vniuerſo genere humano, qui illi reſiſteret, qui ſaltē in ius vocaret, & de inuaſione eius litē in iudicio proponeret. Nunc autem, ne putetur iuſtè occupaſſe atriū illud, iudicium indictū eſt, & propoſita cauſa quæritur, cuius eſſe debeat atriū mundi, latronis an filij? imò iam propediē feretur ſententia pro filio contra latronem & inuaſorē, vt omnes videant iuſtius eſſe, vt atriū hoc cedat filio Dei, q̄ latroni illi. In hoc iudicio vtrique contenderūt, & Chriſtus & Diabolus, ſed Chriſto victoria ceſsit. Si autem mundū accipiamus pro hominibus in communi, ſiue bonis ſiue malis (id quod plerunque fit, vt cùm dicitur, Totus mundus poſt eum abijt) verbum hoc hunc habet ſenſum: [Nunc iudicium eſt mundi] quaſi diceret: Certatim me hactenus ſecuti ſunt quicunq; nunc

2.Theſ.2. Ioan.1.

nunc autem adest iudicium, iãq; appare bit, q ex animo me secuti sint. Iã enim imminet passio mea, quæ manifestè dis cernet bonos à malis. Sic enim etiã nũc tentatio probat qui sint electi: nam soli electi in tentatione persistunt. Item ha ctenus boni & mali permixti fuerunt in terra, nescitũ est qui essent grana vel paleæ. Nunc autẽ adest iudicium, nunc fiet discretio, non quidem omnimoda aut corporalis, qualis futura est in iudi cio finali, vbi oues statuẽtur ad dextrã, hædi ad sinistram. Sed tamen aliqua fiet discretio. Adest enim cribrator ille, ha bens ventilabrum in manu, verbũ scili cet Euangelij, quo emisso, multi cadent, qui videbantur stare, & multi resurgẽt, qui ceciderant: multi excęcabuntur, qui videbant: multi illuminabuntur, qui cę ci erant. Tale, inquam, adest iudiciũ, ta lis separatio bonorum à malis fiet per verbum Euangelij, vt cùm duo sint in vno lecto, vnus tamen assumetur, alius relinquetur. Separabitur pater à filio, fi lius à patre, non corpore, sed fide, &c. Ita planè factũ est, cùm primùm publi caretur verbum Euangelij, credebat in terdum pater, filius autẽ non, vel econ uerso. Ita nũc fit vbicunque prædicatur Euangelium. Hęc enim est iudicialis illa sententia, qua discernũtur pij ab impijs. Verè mirabile iudicium & formidabi le, quosdam excæcari, quosdã illumina ri, quosdam cadere, quosdam resurgere. Hoc interim præludium est, futuri illi us finalis iudicij. Item hactenus nesci tum est, qui sint prædestinati, qui non: multos torsit hæc quæstio, Num Iu dæi tantùm saluandi? Num Gentiles re probati? &c. Nunc adest iudicium, iam per publicationẽ Euangelij feretur sen tentia, eos esse electos & prædestinatos & saluãdos, qui in me credunt, siue sint Gẽtiles siue Iudæi, siue mares siue fœ minæ: ecõtra eos esse reprobatos, & cer to dãnandos, qui non credunt, siue sint Iudæi siue Gentes, sine discretione. Iam enim publicabitur illa sentẽtia: Qui cre dit, nõ iudicatur, qui non credit, iam iu dicatus est. Possumus & mundum acci pere pro malis tãtùm, id quod frequen ter fit in Euangelijs, vt cùm Christus di cit: Mundus me odit. Tũc autẽ verbum prædictũ Christi, hunc habebit sensum:

[Mat. 25] [Ioan. 9] [Mat. 10] [Ioan. 3] [Ioan. 7]

[Nunc iudicium est mundi,] quasi di ceret: Hactenus mundus omnis pecca to obnoxius fuit, nec tamen vidit ma lum suum: Et Iudæi & Gentes pecca runt, non tamẽ agnoscunt peccatũ suũ. Iam igitur tempus est, vt mundus vi deat quàm malus sit. Exibit enim Euan gelium meũ, ac vbiq; iudicabit & dam nabit mundũ, reuelabit ipsi peccata, non tantùm crassa illa & externa, sed etiam impietatem cordis, ad bonum illorũ qui admoniti resipiscent, ad maiorẽ autem damnationem illorum, qui admonitio nem contemnent. Atque hoc est, quod Christus dicit: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato. Et Paulus: Reue latur in Euãgelio ira Dei super omnem impietatem hominum. Sic igitur nunc iudicat Christus & damnat, verbo sci licet tantùm, iudicaturus olim & dam naturus re ipsa. Obserua igitur, quòd verbum Euangelij mundũ iudicat, ideo si argueris, noli mirari, non enim aliud facit Euãgelium: tu cura, ne hanc admo nitionem respuas, alioqui in maius iu dicium incides. Postremò per mundum possumus etiam intelligere mundi hu ius mala & miserias, peccatum scilicet, maledictum, mortem, afflictionem, In fernum, &c. vt sit sensus: Nunc quãdo quidẽ imminet mihi crux & mors, iam vincentur, & condemnabuntur mundi mala, non vt deinceps omnino nõ sint, sed vt electis qui in me credunt nocere non possint. Signãter autem dicit, nunc imminente scilicet morte mea. Omnia enim quæ iam dicta sunt, inceperunt à morte Christi, & perfecta sunt in effu sione Spiritus sancti, & prædicatione Apostolorum.

[Ioan. 16] [Rom. 1]

Nunc princeps huius mundi eijcietur foras.]

Princeps mũdi Diabolus est, quẽ & Paulus nominat Deũ huius sæculi, nõ quòd ipse mundum hunc creauerit, aut quòd ipse eius gubernator sit, vel etiam quòd ipse possit dominari cęlo & terrę, sed ideo dicitur princeps & deus mundi, quia electus è cælo, mundum hunc, qui quasi atriũ cæli est, tyrãnicè occupauit. Item, quia impijs, quorum maior pars est in mũdo, pro suo arbitrio principa tur, præcipitesq; in quæcũq; scelera de

[2. Co. 4]

trudit. Eijcietur igitur hic princeps mũdi ex atrio quod occupauit, vt vbi priùs regnauit Diabolus & impietas, illic de cætero regnet Filius Dei & pietas: Iam enim sentiet fortiorẽ superuenisse, qui eum vincet. Deinde eijcietur è cordibus hominũ, in quibus potẽter regnauit. Iã enim passione mea delebitur peccatum primi parentis. Effusione autẽ Spiritus sancti, & prædicatione Apostolorũ condonabitur peccatum, quo solo Diabolus potens fuit. Præterea nullum hactenus verbũ prædicatũ fuit, quod efficax esset ad expellendũ Diabolũ. Nã etiam lex Moysi nõ potuit eũ expellere: Terruit quidem eũ, sed non expulit, imò ferociorẽ reddidit. Nunc autẽ exibit verbũ efficax, cui cedere cogetur, quãtumcunq; obsistat. Signanter autem dicit: [Nunc eijcietur, quia vt infrà dicetur, per crucẽ Christus deuictus est. Hoc enim hamo extractus est Leuiathan. Eiectus quidẽ fuit etiã olim è cordibus iustorũ, sed quod tunc in paucissimis factum est, nunc in multis magnisque populis, imò in toto mũdo & factum est, & adhuc perfectiùs fiet. Hanc Diaboli eiectionem prædixit Ezechiel, cùm sub nomine Pharaonis de Diabolo loquetur: Extraham, inquit, te ô draco magne de medio fluminum tuorũ, in quibus habitas, hoc est, de cordibus hominum fluidorum & inconstantium. Sic olim Iesus filius Nun, sub typo Christi eiecit hostes populi Dei, & in eorum terra cõstituit filios Israel. Obserua aũt quòd Christus nõ dicit. Nunc occidetur aut omnino peribit princeps huius mũdi, sed: Eijcietur, vt sciamus Diabolum adhuc viuere, & quamuis intrinsecus nõ regnat, tamẽ forinsecus oppugnare non cessat. Sic enim hostis ille mœnibus vrbis exclusus, non cessat arietibus & machinis quatere muros, quo sibi aditum perfringat ingressumque paret. Hinc Petrus monet, vt sobrij simus & vigilemus, &c. Quamuis meritò deplorandũ nobis esset, quòd Diabolus à Christo tam potenter exclusus, nostra negligentia tantopere iam denuò irruperit & irrumpat.

Lucæ. 11

Iob. 40

Ezec. 29

Iosue 12.

1. Pet. 5.

Et ego si exaltatus fuero à terra.]

Hoc verbo indicat, quonam modo cum Diabolo congressurus sit, videlicet, non in potentia, sed in humilitate & cruce. Crucem vocat exaltationem, non tam hoc nomine, quòd crucifixus corporaliter à terra leuatur, quàm quòd crux sit veræ exaltationis, & glorificationis coram Deo initium. Ideo autem non dixit apertè, se crucifigendum, sed exaltandum, vt eos admoneret serpentis ænei, olim à Moyse in ligno suspensi, scirentque eam figuram nunc veraciter in se implendam, nec aliter sanari posse genus humanum à veneno serpentino, nisi Christus in ligno suspenderetur. Hoc idẽ suprà dixit: Sicut Moyses exaltauit sepentem, sic exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in illum non pereat, &c. Verè mirabilis victoria, crucem & mortem patiẽdo vincere, & eijcere principem mundi. Hæc est funda illa, qua olim Dauid prostrauit Gigantem illum, nihil minus timentem quàm fundam. Hic est baculus vel virga Moysi, qua aperuit mare Israelitis, & idipsum reduxit super Aegyptios.

Num. 21

Ioan. 3.

1. Re. 17

Exo. 14

Omnia traham ad meipsum.]

Putabant Iudæi Christo occiso se vicisse, imò & Diabolus hoc putabat, sed longè aliter euenit, imò ob idipsum quòd Christum iniustè occidit Diabolus, iustè perijt ipse. Obserua quod suprà dixit: Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit. Hic asserit etiam se tracturum, vt ostendat vnam eandemque esse Patris & suam operationem, quẽadmodum & vna vtriusq; est natura. Signanter autem dicit: Traham: detenti enim erant à Tyranno, ac per seipsos nequibant accedere aut Tyrannum effugere. Ostendit item hoc verbo, non sine labore se hanc de Diabolo victoriã adepturum. Præterea ostendit, se tanta beneficia ostensurum humano generi, vt vel inuiti & cunctantes per hæc trahi possint. Sed quomodo dicit se tracturum omnia, cùm non omnium sit fides? Responsio: Verbum hoc non refertur ad vniuersitatem hominũ, sed ad integritatem hominis. Vnde non dixit: Traham omnes, sed Omnia, scilicet animã & corpus. Vtrunque enim ad se trahit, vt saluet vtrunque. Quòd si per verbũ illud (Omnia)

Ioan. 6.

2. Th. 3

(Omnia) homines intelligẽdi sunt, omnia prædestinata ad salutem dicere possumus. Aut certè omnium hominũ genera, vt idem sit. Trahere omnia, quòd, ex omnibus generibus aliquos, siue Iudæi sint siue Gentes, siue mares siue fœminę, &c. Non enim est personarum distinctio apud Deum. Aut deniq; omnes homines, quantũ in se est, trahit quia omnes vocat, & omnibus salutẽ offert. Nã vult omnes homines saluos facere: Et ipse propitiatio nostra est, nõ solum pro peccatis nostris, sed & pro totius mũdi. Quòd aũt non omnes saluantur, eorũ efficitur culpa, qui renituntur trahendi, neq; eius tractum sequuntur. Fascibus enim peccatorũ se deprimũt, ponderéq; malorum presfi, Domino ad salutem vocanti contranituntur, ponentes obstaculum, ne salui fiant. Demum potest tractus hic non solùm de gratia, qua electi trahuntur, sed etiam de potestate, qua reprobi quoq; velint nolint cogũtur Christo subesse. Omnes enim siue boni siue mali, ab ipso secundum merita sua iudicandi sunt, & omne genu in nomine ipsius curuandum, siue cælestium, siue terrestriũ, siue etiam infernorum. Stat enim sententia, Quòd omnes inimici eius in scabellũ pedum eius ponẽdi sunt, & ipse quoq; Diabolus non nisi à filio hominis, qui in cruce exaltatus est, vidẽtibus cunctis præcipitandus est. Frustrà igitur cõgemuerunt Pharisæi, dicentes: Videtis, quia nihil proficimus. Totus mũdus post eum abnt, quasi postquam ipsum occiderint, nemo post ipsum abiturus sit. Stat enim sententia: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham. Hinc igitur discamus virtutem crucis Christi, quę in hodiernum vsq; diem peccatores trahit ad se. Quis enim non fiducialiter accurrat, qui viderit filium Dei ob id in cruce exaltatum, vt peccatoribus consuleret?

Act. 10. 1. Tim. 2. 1. Ioã. 2. Philip. 2. Psal. 109. Iob. 40.

Nos audiuimus ex lege, quòd Christus manet.]

Iudæorum hactenus mos fuit, semper importunis quæstionibus sermonẽ Christi interrũpere, id quod & nunc faciunt, cũ interim Gentiles illi taciti astarẽt, parati vlterius audire. Cæterũ sicut paries antiquus nunquã tam bene liniatur, quin alicunde promineat vetus deformitas: sic illi, quãuis hac quæstione bonã speciem prętẽdant, tamen interim pluribus notis prodũt Iudaicum suum atq; impiũ animum. Primò in eo, quòd tam citò aduerterunt Christum de sua morte locutum, cùm tamen dictio esset ambigua: adeò, vt Ioãnes interpretationem eius addiderit: Hoc, inquiens, dixit, significans, qua morte esset moriturus. Apparet igitur eos cũ Pharisæis cõspirasse in mortem Christi. Nõ igitur mirum eos in verbis Christi intellexisse, quòd insidiãtes in abscondito conscientiæ cubili cogitabãt facere. Secũdò Iudaicum animũ produnt in eo, quod in verbis Christi solum aduerterũt ipsum crucifigendum, non autẽ quòd per hoc tracturus esset omnia ad se, quòd si attendissent, vidissent vtique aliam esse rationem mortis Christi, quàm aliorum: siquidem nemo aliorum post mortem quicquam ad se trahit. Vidissent (inquam) mortem Christi non esse eius extinctionem, sed glorificationem. Tertiò etiam in hoc vel maximè Iudaicum produnt animum, quòd scripturas truncatim citant: Audiuimus, inquiunt ex lege, &c. Lex hic sumitur pro toto veteri Testamento, sicut & suprà: Nõnne in lege vestra scriptum est: Ego dixi, dij estis? Verum autem dicunt, quòd lex testetur Christum semper mansurum. Sic enim Daniel ait: Potestas eius potestas æterna, & regnum quod non corrumpetur. Et Esaias: Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud amodo & vsque in sempiternum. Et Dauid: Thronus eius sicut dies cæli. Et iterũ: Permanebit cum sole & ante lunam, &c. Et iterum: Tu es sacerdos in æternum, &c. Iuxta hoc tamen scriptura nõ obscurè indicat Christum etiam moriturum. Idem enim Daniel, qui dixit: Potestas eius potestas æterna, postea dixit: Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, &c. Et Esaias apertissimè passionẽ & mortem Christi describit: Tanquã (inquit) ouis ad occisionem ducetur, &c. Et Dauid nedum in plerisque Psalmis, vt est Psalmus vicesimus primus, & sexagesimus octau9, &c. Passionẽ Christi describit, sed etiã ĩ eo ipso Psalmo, quo dicit:

Ioan. 10. Danie. 7. Esaiæ. 9. Psal. 88. Psal. 71. Psal. 109. Danie. 9. Esai. 53.

Psa.109 Tu es sacerdos in æternum, statim subdit: De torrente in via bibit, propterea exaltabit caput, &c. Hoc autem hi insidiatores noluerunt attendere, id quod verè Iudaicum est, scripturas truncatim citare, & tantùm ea attendere, quæ pro nobis valent, quæ autem cõtraria sunt transilire, quemadmodum & nunc plerique faciunt. Nihil autem rectè colliges aut concludes, si scripturam tãtùm in vno aut altero loco attendas. Sic hi Iudæi ex eo, quod lex dicit, Christum semper mansurũ, malè colligunt contra Dominum nostrum, quòd ideo nõ possit esset Christus, si occidendus sit. Dupliciter enim simul stare possunt mors Christi & eius æternitas. Primò, quoniam mors conuenit ei ratione naturæ humanæ, æternitas autem ex parte diuinæ naturæ. Secũdò, quoniam licet secundũ assumptam humanitatẽ occisus sit, & homo ad tẽpus esse desierit, tamẽ post triduum clarificatus est in carne assumpta, & secundum humanitatem ad vitam immortalem suscitatus, sicque etiam secundum naturam humanã in æternum manet, quemadmodum Paulus ait: Christus, inquit, eo quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Hoc autem Iudęos decepit, quòd putabant Christum in hoc mundo regnaturum, regnumque eius mundanum & externum futurum, cùm tamen scriptura vbique doceat regnum Christi esse administrationem in æternum. Vnde Dauid: Orietur in diebus eius iustitia & pax, &c. Hic est lapis, in quem impegerunt, ideo audientes Dominum nostrum esse moriturum, statim colligunt eum non esse Christum. Sic impij vidẽtes pios hic affligi & mori, statim colligũt aut promissiones Dei fallere, quibus pijs omnia bona promittuntur, aut ipsos non esse Deo gratos, qui mala patiuntur. Verè autem pij sciunt, quòd simul stare possunt, vt aliquis affligatur, qui tamen Deo gratus sit. Item, quòd promissiones Dei veræ sint, etiamsi in hoc mundo nõ implentur. Summa, sicut Christus etsi moriatur, tamen regnat in æternum: sic pij etsi moriantur, tamen viuunt.

Hebr.7.

Psal.71.

Quis est iste Filius hominis?]

Christus se Filium hominis vocat extenuatione quadam, interim & per contentionem, Adam enim primus homo est, Christus filius Adam, secundus est, vt quod per hominem perierat, rursus per filium hominis restauraretur. Hi aũt importuni interrogatores, quasi probri loco ipsi hoc obijciunt, non semel, sed bis, cùm Christus non dixerit, filium hominis exaltandum, sed se.

Adhuc modicum lumen in vobis est.]

Poterat respõdere, se non esse hominem tantùm, sed etiam Deum, & iuxta corpus quidem se moriturum, sed mox resurrecturum, nec hanc mortem obstare regni sui perennitati, quòd non esset mundanũ, sed spirituale. Verũ illi nec digni, nec capaces erãt horum mysteriorum, nec tempestiuum erat illa prodere: tantùm igitur eos monet. Dupliciter autem intelligitur verbum hoc, secundum quòd dictio illa (Modicum) vel est nomen, vel aduerbium. Si nomẽ est, sensus est. Adhuc paruũ lumẽ in vobis est. Verè enim paruũ lumẽ est, Christũ tantùm hominem aut tantũ Deum credere. Vtrunque enim credendũ de eo & confitendũ. Sic paruũ lumen habet, qui regnum Christi & promissiones scripturæ carnaliter intelligit. Paruũ item lumen habet, qui putat mortem piorũ esse ipsorum extinctionem. Item, qui putat afflictiones semper esse signa irati Dei. Per hoc igitur, quòd ostẽdit eos paruum lumẽ habere, monet eos, vt scripturas diligentius scrutentur, quæ lõgè aliter de his rebus loquũtur. Si aũt dictio illa (Modicum) sit aduerbium, quemadmodum Græci legunt, sensus est. Dixi nũc me in gloriam Patris ingressurum per mortem. Quicquid autem de cruce vobis dico, risus vobis & contemptus est, proinde prædicabitur vobis adhuc breui tempore Euangelium, & Christum, qui vera lux est, nõ diu vobiscum habebitis. Erit tempus, cùm & Christus & Euangelium vobis auferentur, & vos conijciamini in extremas tenebras & excæcationes. Igitur hoc verbo quasi præmonet, & prædicit eis futura mala. Congruè autem se & Euangelium suum vocat lumen, tum quia vera lux est, sine qua nemo videbit Deũ, nec

nec perueniet ad Deum: tum vt eis vel externo exemplo ostendat, se per mortem suam non perditum iri, quemadmodum sol ille mundanus occidit quidem sed non extinguitur, imò paulò post rursum oritur:

Ambulate dum lucem habetis, &c.]

Me nunc habetis ore ad vos loquentem, miraculis excitantem, non autem diu me sic habebitis. Suaderem, vt nũc cùm tempus habetis, messem salutis vestræ non negligeretis. Nam qui messem negligit, in hyeme esuriet: qui autem colligit in æstate, sapiẽs est. Monemur hoc verbo, quanta commoda habeamus in hac vita. Primò Christum ipsum spiritualiter præsentem & vocantem, imò expectantem: & scripturam, quæ tanquam lucerna lucet in loco caliginoso. Nihil horum post mortem habebimus, veniet nox, in qua nemo potest operari. Hinc est, quod scriptura vbique nos admonet, ne hoc tẽpore cessem⁹: Quærite, inquit, Dominum, dum inueniri potest, &c. Et alius: Date gloriam Deo, antequam tenebrescat, &c. Et Paulus: Dum tempus habemus, operemur bonum. Et iterum: Noli negligere gratiã, quæ data est tibi, &c.

Pro. 10. 1. Pet. 1. Ioan. 9. Esai. 55. Hier. 13. Galat. 6. 1. Tim. 4.

Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat.]

Verissima sententia. Qui cognitionem Christi & Euãgelij non habet, verè in tenebris est, & nescit quo vadat, an procedat vel retrocedat, id quod videm⁹ in Iudæis impletum. Item, qui cæcos affectus animi sui sequitur, in tenebris ambulat, nec scit quo vadat, dumq; credit se piè recteque agere, impingit in mortẽ. Item, qui in tenebris peccatorum ambulat, nescit quo vadat. Neque enim actus suos intelligit, nec eos in finem debitũ dirigit: Imò nescit se recta currere in Infernum & iudicium Dei, quod si videret, cessaret à peccatis, &c.

Dum lucem habetis, credite in lucem.]

Ipsa quidem lux in se non peribit, sed vobiscum non semper erit, quemadmodum & lux solis. Igitur credite, dum eam habetis. Duo facienda sunt præsente luce, ambulare scilicet & credere, nec enim fides sine operibus, nec opera sine fide placent. Ambulando autem & credendo in lucem, efficimur filij lucis, hoc est, Christi vel gratiæ, vel diuinæ sapientiæ. Felices qui lucem ita præsentem habent, vt filij lucis sint: hi nihil in se tenebrosum habent, sed in media morte, afflictione, desperatione vident effugium.

Abijt & abscondit se ab eis.]

Non amplius id tẽporis locutus est illis, ne furorem illorum, quem sciebat ad omne facinus esse promptissimum, magis irritaret: sed abijt, quasi absentia sua mitigaturus illorum insaniam. Docet nos, vt cedamus ad tempus, quando res nobis est cũ obstinatis, nec vlla spes est proficiendi, ne non solùm nihil fructus referamus, verùm etiam alios reddamus sceleratiores. Obserua, quàm tristẽ finem habuerit ea dies, quæ tam lætum habuit exordium. Qui enim priùs ei occurrebant cum palmis & laudibus, ab his nunc se abscondit. Quid autẽ lætũ esse potest, vbi Deus & verbis & factis se ostendit iratum? Auertisti, inquit, faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Econtra autem: Ostende nobis faciem tuam & salui erimus. Atqui non sine causa irascitur Deus, nec sine causa Christ⁹ discedit, qui dicit: Delitiæ meæ esse cum filijs hominum. Hìc igitur videmus, quòd Christus non tantum vult honorificè suscipi, sed & honorificè tractari. Et sicut fide suscipitur, sic fide & pietate retinetur. Quapropter terrere nos debet, non tantùm hoc exemplum Iudæorum, sed etiam quod à plerisque etiam nunc recessisse videmus Christum, vbi cum magno gaudio susceptus fuit prædicantibus Apostolis. Quot enim Gentes, vrbes, regiones, Christum perdiderunt, & in pristinam cæcitatem reciderunt? Igitur summo studio pietatem sectemur, & impia opera vitemus, ne & nostra dies, quam hactenus lætam habuimus, tam tristem sortiatur exitũ.

Psal. 29. Prou. 8.

Cùm autem tanta fecisset, non crediderunt, &c.]

Ab hoc loco vsque ad finem capitis Ioannes quasi concludit narrationem eorum, quæ hactenus ostẽdit Christum & fecisse & docuisse in populo Iudæorum. Deinceps enim ea tantùm narrabit, quæ Christus ante suum discessum inter dilectos discipulos egit & docuit.

Cap. 13.

Primò igitur quasi pertæsus toties repetere Iudæorũ ingratitudinem & infidelitatem, vno verbo, & quidem admodum terribili, eandem depingit pòst ad alia transiturus. Cum (inquit) tanta fecisset inter eos signa, suæ diuinitatis manifestissima testimonia, tanta opera, quæ loquebantur ipsum à Patre missum, tanta denique miracula, quæ exclamabant ipsum esse Messiam in lege promissum, tamen non credebant. Cum admiratione autem hæc dixit. Quis enim non miretur tãtam cæcitatem? Nec obstat, quod suprà dictum est, multos in resuscitatione Lazari credidisse: adeò, vt propter hoc etiam Lazarũ vellent Pharisæi occidere. Vel enim hìc loquitur de Pharisæis tantùm & Pontificibus Iudæorum, qui adeò non crediderunt in Christum, vt eum interficere destinauerint. Vel si de populo loquitur, intelligendum est, quòd non rectè, nec perseueranter, nec propter verbum, sed tantùm propter miracula crediderunt ad tẽpus, quamdiu scilicet miracula noua erant. Sic suprà dixit: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Atqui fides ex miraculis, non ex verbo concepta, non est vera & constans fides. Verè igitur dicuntur non credidisse, qui non perseuerãter crediderunt. Hoc igitur verbo ostendit, eos per omnia imitatores fuisse patrum suorum, quibus identidem in scriptura obijcitur incredulitas & durities cordis, adeò vt Dauid fideliter moneat eos, ne imitentur peccata patrum: Hodie (inquit) si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, &c. Imò, si attentius consideres, videbis eos nedum æquasse peccata patrum, sed in pluribus superasse: adeò, vt sicut Moyses fuit typus Christi, ita populus Moysi commissus typus fuit eorum, qui Christo præsenti contradixerunt, id quod palam fiet, si attendas, quid Moyses suo populo fecerit, & quid ab illo passus sit. Similia enim videbis Christum Iudæis fecisse, & ab eis passum esse. Moyses fecit magnalia in Aegypto, terribilia in mari, mirabilia in deserto, nec tamen sic eos ad fidem constantem ducere potuit. Idem contigit Christo. Moyses legem dedit & docuit, illi autem multoties & legem transgressi sunt, & legislatorem contempserunt. Idem Christo contigit, & etiam nunc contingit. Moyses tanto affectu diligebat populum, vt non cessaret pro ipsis orare, quamuis sæpè ei iniurias inferrent. Idem fecit Christus. Summa, Moyses non tãtùm incredulitatem eorũ in officio suo expertus est, sed etiam præsciuit: Non, inquit, credẽt mihi. Sic Christus quamuis incredulitatem eorũ præsciuerit, tamen ad eos venit, vt excusationem non haberent.

[Marginal notes: Su. c. 11. — Cap. 12. — Ioan. 4. — Psal. 94 — Deu. — Esai. — Exod. — Psal. — Ecc.]

Vt sermo impleretur Esaiæ.]

Dictio (Vt) hoc loco nõ causalis est, sed euentus indicatiua. Non enim quia prædixit Esaias, ideo necesse fuit eos nõ credere, sed quia non erant credituri, propterea prædixit hoc Esaias. Innocẽs enim & sancta Dei præscientia, nullam malis hominibus importat necessitatem, sicut nec visus meus ei, quem ambulare video, vllam ambulandi necessitatem irrogat. Ideo autem Euangelista Prophetæ dictum adducit, quo prædictum fuit, Iudæos non credituros, ne Gentiles videntes Christum ab his non recipi, à quibus expectatus erat, etiam ipsi minùs aliquid de ipso sentirent. Cæterùm, quãquam in plerisque scripturæ locis hæc Iudæorum incredulitas prædicta sit. (Nam & Daniel dicit: Non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et Dauid: Obscurentur oculi eorum, vt non videant: Fiat mensa eorum corãm ipsis in laqueum, &c. Et Esaias: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, &c.) Ioannes tamen vnum tantùm dictum Prophetæ adducit.

[Marginal notes: Dan. 9 — Psal. 68 — Esai. 65 — Esai. 53 — Esai. 52]

Domine, quis credidit auditui nostro?]

Pulchrè autem huic loco conuenit Prophetia hæc. Quemadmodum enim Ioannes hoc loco ostẽdere voluit, & Gentiles illuminandos, & Iudæos excæcandos: sic & Esaias vtriusque meminit in eo loco, vnde hæc authoritas desumpta est. Primò enim manifestè illic dicit de illuminatione Gentium: Super ipsum, inquit, continebunt reges os suum, quia quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, &c. Deinde statim subdit de excæcatione Iudæorum: [Domine, quis credidit auditui nostro? &c.] Vide autem emphasim verborum. Primò, non ad homines vertit orationem, sed ad Deum

Deum. Sic enim solẽt Prophetæ, quum vident se frustrà hominibus loqui, ad Deum vel ad alias creaturas conuertere sermonẽ. Sic Moyses: Audite cæli quæ loquar, & audiat terra verba oris mei, &c. Sic & Esaias in principio libri sui, &c. Deinde nõ affirmatiuè loquitur, sed interrogatiuè & quasi dubitabundus, num quisquam futurus sit, qui crediturus sit, propter insignem paucitatẽ. Sic enim scriptura vtitur particula (Quis) vt quum dicit: Delicta quis intelligit? Item, Quis est hic, & laudabimus eum? Præterea tã certus est de futura Iudæorum incredulitate, vt eam non verbo futuri temporis, sed præteriti explicauerit. Habet & hoc emphasim, quòd non dicit, Quis credidit sermoni nostro, sed: [Quis credidit auditui nostro?] Quo verbo indicat Prophetas & Apostolos non sermonem proprium & apud se natum effudisse, sed auditũ verbi Dei, hoc est, nihil aliud quàm quòd à Deo audierant. Signãter etiam dicit, Auditui nostro, non meo, vt ostendat vnam esse prædicationem & Prophetarum sui tẽporis, & Apostolorum futuri tẽporis. Item, vt ostẽdat & Apostolis & Prophetis hoc accidisse, vt pauci ipsis credant.

Deut. 32. Esaiæ 1. Psal. 18. Ecclesi. 31

Et brachiũ Domini, cui reuelatum est?]

Brachium Domini, filius Dei est. Sicut enim homines potissimam operãdi vim brachijs exercent, sic Deus cuncta & fecit, & Diabolum debellauit in filio & verbo suo: Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. Hinc & Virgo beata: Fecit potentiam in brachio suo. Et Dauid: Salua uit sibi dextera eius, & brachium sanctũ eius. Vel brachiũ Domini, est potentia Euangelij, quod est virtus Dei, ad salutẽ omni credenti. Vult igitur Propheta, quòd vtrunque, videlicet tam virtus Christi, quàm potentia verbi Dei, à paucis cognoscatur. Videbat enim Propheta Euangeliũ esse verbũ crucis, nudum ab omni humano auxilio, prudentia, ratione, & ob id à multis contemnendum. Videbat item Christũ Euangelij authorem esse contemptum, abiectum, & à sapientissimis morti adiudicatum. Atqui hæc duo plerosque deterrere possent à susceptione Christi & Euangelij: proinde Propheta admirabunda exclamatione præmunit omnes homines, ne propter crucis offendicula à fide deterreãtur, neque propter credentium paucitatem recedant, ac Euangeliũ mẽdacij insimulent. Ob easdem causas Ioannes hoc dictum Prophetæ hìc citat, vt non diffidamus, si plures deficiant à fide, pauci autem credant: cùm videamus id non nouum esse, sed iã inde ab initio sic fuisse, & sic futurum esse vsque in finem mũdi. Hinc Esaias: Si fuerit numerus filiorũ Israel sicut arena maris, reliquiæ saluæ fient. Et Dauid clamat: Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, &c. Imò nusquã non prædicta est credentiũ paucitas. Vnde & Christus: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Et iterum: Nolite timere pusillus grex. Et iterum: Angusta est porta, & arcta est via, quæ ducit ad vitam, & pauci incedunt per eam. Et iterũ: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Et Paulus: Non omnium est fides. Hæc autem insignis verè credentiũ paucitas, toties prædicta terrere debet eos, qui nomine tantùm Christiani sunt: pios autem excitare, vt ardẽtius insistant pietati, & contendant intrare per angustã portã, sicque currant, vt cõprehendant. De hac credentium paucitate etiam alio loco dicit Dauid: Dominus de cœlo prospexit, vt videat si est intelligens & requirens Deum: Omnes declinauerunt, &c. Non est vsque ad vnum, id est, tantùm vnus. Quatuor siquidem sunt genera hominum, quorum tantùm vnum facit bona. Aliqui enim nec intelligunt, nec requirunt Deum: & hi mortui sunt. Aliqui intelligunt, sed non requirunt: & hi sunt impij. Aliqui requirunt, & non intelligunt: & hi sunt stulti. Aliqui intelligũt, & requirunt: & hi soli faciunt quod bonum est.

Ioan. 1. Psal. 97. Rom. 1. Esai. 10. Psal. 11. Mat. 20 Luc. 12. Matt. 7. Mat. 11. 2. Thes. 3 Luc. 13. 1. Co. 9. Psal. 13.

Propterea non poterant credere.]

Ne quem offendat verbũ hoc, attendendum est, quò respexerit Ioannes cùm hoc diceret. Respexit autẽ, vt ex sequentibus patet, ad Esaiæ caput sextum. Illic autem legimus Deum in conspectu angelorum iudicialiter cõsedisse, ac sententiam in Iudæos protulisse, quam Prophetæ enuntiandam commisit: Vade (inquit) dic ad populum istum: Aure audietis, & non intelligetis, &c.

&c. Huc respiciens Ioannes, dixit: Non poterant credere,] nimirum significans eandem sententiam Dei iam in Iudæos peruenisse, quasi diceret: Video quòd Deus non frustra comminetur impijs, differt quidem exequutionem, sed tamen suo tempore punit. Sic olim comminatus est populo huic excæcationẽ: Ipsi autẽ nihil propter hoc territi, semper peccata peccatis addiderunt. (Sic enim filij hominum, quia non citò in eos profertur sententia, implentur omni malitia.) At nunc planè video, eandem sententiam in hunc populum cecidisse: alioqui, quomodo tam obstinati fuissent? Itaque actum erat de ipsorum salute. Dati erãt in reprobum sensum: quia enim hactenus credere noluerũt iustè nũc puniũtur cęcitate, vt credere nõ possint: hãc enim pœnam etiã Christus eis subindicare voluit, quum malediceret ficum: Nemo ex te comedat fructum vsque in sempiternum. Cæterùm, dictio hæc. [Non poterant credere] non significat omnimodam impossibilitatem ad credendum, sed vel contrariam voluntatẽ, vel difficultatem. Plerunque enim non tam in scriptura sacra, quàm in communi vsu loquendi. Non posse, idem est, quod Non velle. Sicut quum dico, Non possum quiescere, Non possum à compotationibus abstinere: Possem quidem si vellem. Ad eundem sensum dicit Christus: Non potest mundus odisse vos, hoc est, non vult: Posset enim si vellet. Sic quum Paulus de Deo dicit: Non potest seipsum negare, magis est laus diuinæ voluntatis, quàm ostensio impossibilitatis. Aliquando autem, Non posse, idem est, quod difficulter posse, sicut quum dicimus, Non possum ieiunare, Non possum huic remittere offensam, Non possum obliuisci iniuriæ. In hũc modũ Hieremias dicit: Sicut Aethiops non potest mutare pellem, sic nec vos poteritis benefacere, quum didiceritis malè. Vbi non impossibilitatem intelligit, sed difficultatem. In hunc modum etiam hîc intelligendum est: [Non poterant credere,] hoc est, nolebant. Non poterant credere, quia nolebant cupiditates suas abijcere. Vel non poterant credere, hoc est difficulter seipsos, suamq; prudentiam vincere & abnegarę poterant, sicque se Christo tradere. Vides igitur nullam nobis relictam excusationem: non enim possumus causare impossibilitatẽ. Plura siquidem possemus si vellemus, quòd si aliquam difficultatem habent, est vnde quæramus gratiã qua possimus.

Esaiæ 6. Eccles. 8. Matt. 21 Ioan. 7. 2. Tim. 2 Hiere. 13

Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor.]

Hic locus ex Esaia desumptus, admodum frequens est in Euangelistis. Citatur enim Matthæi decimotertio, Marci quarto, Lucæ octauo, Romanorum vndecimo, Actuũ vigesimooctauo. Quia autem plenius hunc ipsum locum tractaui in Matthæo, & Actis. Itemq; in epistola ad Romanos, ideo paucis eum hîc absoluam. Sic & de prædestinatione nonnihil dictum est in epistola ad Romanos, quantum dici potest & scire de hac re conuenit, ideo nec hîc pluribus immorabor. Vnum hoc admoneo, ne quis huiusmodi iudicia Dei scrutari velit, aut temere de ipsis loqui: quin potiùs qui sapit, digitum ponat super os, & det gloriam Deo. Scimus quòd Deus omnia sapientissimè & facit & administrat. Sic enim dicit scriptura: Omnia in sapientia fecisti. Et iterum: Iustus quum sis, omnia iustè disponis. Scimus item, eum iustissimum esse in iudicijs suis. Id enim scriptura vbique clamat. Hoc igitur nobis sufficiat, etiamsi non videamus, quomodo singula Dei opera iusta & sapientia sint. Qui igitur credit Deũ omnia sapienter & iustè facere, nihil mouebitur argumentis cæcæ rationis, sed simpliciter Deo gloriam dabit. Qui autem hæc non credit, huic nemo satisfaciet: semper enim ex vna quæstione orietur alia. Omissis igitur his, quæ peruestigare nõ possumus, occupemus nos cum his rebus, quæ vtiles esse possunt. Attendamus quid à nobis exigat Deus, & studeamus pietati, prædestinationem Deo committamus. Imò si te cruciat prædestinatio, Emunda teipsum ab impijs operibus, & eris vas in honorem. Cæterùm, quòd Euangelistæ toties inculcant hãc Iudæorum excæcationem, ad terrorem nobis fecerunt, id quod ex Paulo liquet, qui dicit: Vide seueritatẽ Dei in eos, qui ceciderũt, &c. Igitur noli altum

Rom. 9. Psal. 103 Sap. 12. 2. Ti. 2. Rom. 11.

altum sapere, sed time, &c. Deinde etiam ideo toties inculcatur Iudæorum excæcatio, vt vel in ipsis discamus, quomodo Deus dicatur excæcare, & ob quas causas. Excæcauit autem Iudæos, non oculos aut rationem eis auferendo, vel lapidem pro corde inserendo, sed tãtùm subtrahendo gratiam. Non enim Deus infundit malitiam aut efficit indurationem, sed tantùm non adiuuat & deserit. Deo autem deserente & non adiuuante, etiamsi oculos & rationem habeas, tamen cæcus es. Sic & Deo, qui ipsa charitas est, non præsente, cor ipsum frigescit & induratur. In hunc igitur modum Deus dicitur excæcare atque indurare. Quare autẽ aliquos deserat, & non adiuuet, etiam discere possumus ex Iudæis. Ipsi enim oblatam gratiam respuerunt: sic enim Christus eis dixit: Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti? Deinde peruerso animo Deo restiterunt, ac veritatem manifestam blasphemarunt, quod est peccatum in Spiritum sanctum, & irremissibile. Meritò igitur à Deo deserti sunt, nec quicquam habent, quòd Deum incusent, quemadmodum enim nemo culpare potest medicum, qui ægrotum sanari nolentem deserit: nec parentem, si incorrigibilem filium domo expellat, sic nemo iustè potest Deum culpare. Superbia igitur & cõtemptus Dei, causæ sunt excæcationis. Hinc Christus: Abscõdisti, inquit, hæc à sapientibus, &c. superbiam scilicet indicans causam esse. Et Dauid: Tu terribilis es, & quis resistet tibi? statimq; subdit: Ex tunc ira tua, hoc est, tibi resistere, prouocat iram tuam. Quòd si quis vltra hæc Deo obganniat, audiet à Paulo: Quis tu es, qui respondeas Deo? Quid causaris te à Deo desertum? Quid tibi debet? Pœnam. Gratias igitur age, quòd cùm tam impius sis, tantummodo tibi gratiam deneget, cùm insuper iustè posset punire. Cæterùm, quòd dicit eos & excæcatos & induratos, indicat consummatam abiectionem: Excæcati sunt in intellectu, indurati in affectu. Omnis eis via ad salutem præclusa est, sed suo ipsorum vitio, vt dictum est. Meritò autem oculos perdiderunt, quibus cùm possent vti, noluerunt, imò quibus contra Dominum vsi sunt. Oculum qui subsannat patrem suum, eruant eum corui de torrente, ait Sapiens. Meritò & ipsum cor perdiderunt, quod Domino pulsanti nunquam aperire voluerunt. Obserua etiam hìc duplicem excæcationem. Eorum siquidem, qui conuerti & sanari non merentur, aliqui nec vidẽt scripturarum sensum, aliqui autem vident quidem, sed sequi nolunt. Et in illis quidem excæcantur oculi, in his autem induratur cor. Addit in fine: Et sanem eos. Ostendit se esse qui sanet, sed quia præmisit (Conuertentur) ostendit, nullos sanari, nisi conuersos.

Matt. 23. Matt. 12. Matt. 11. Psal. 75. Rom. 9. Pro. 30.

Hoc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius.]

Dupliciter intelligitur. Primò, quando vidit gloriam eius, tunc scilicet, cùm vidit Dominum sedẽtem super solium excelsum & eleuatũ, &c. Secundò, quando vidit gloriam eius, hoc est, Christũ, qui est gloria Patris. Nam Deus nunquam magis est glorificatus, quàm per Christum. Per illum factus est celebris, vt iam omnes videant eum misericordẽ, pium, veracem, &c. Imò Christus tanta Dei gloria est, vt præ ea gloria vultus Moysi obscuratus sit, & Iudęi excæcati. Solet enim illustrior splendor oculos infirmos & cæcutientes obscurare.

Esaiæ 6. 2. Cor. 3.

Veruntamen ex principibus multi crediderunt.]

Mitigat quod iam dixerat de excæcatione Iudæorum, ne quis putet totam gentem abiectam. Idem facit Paulus: Nunquid, inquit, Deus repulit plebem suam? Absit. Nam & ego Iudæus sum, &c. Ideo autem dicit etiam ex principibus aliquos credidisse, tum vt ostenderet falsum esse, quod suprà Pharisæi obiecerunt turbæ: Nunquid ex principibus quisquam credidit? Tum vt ostenderet, etiam diuites & potentes posse saluari, si velint. Ex omni enim sexu, statu, gente, conditione, ætate, aliquos saluauit, ne quisquam desperet.

Rom. 11. Ioan. 7.

Sed propter Pharisæos nõ confitebãtur.]

Ostenditur imperfectio fidei in eo, quòd non cõfitentur. Ad perfectã enim fidem exigitur, vt & corde credamus, & ore confiteamur. Ostenditur etiam hìc infirmitas fidei ipsorum ex eo, quòd timent Pharisæos: Quis tu, vt timeas ab homine mortali? &c. & oblitus es Domini

Ro. 10. Esai. 51.

Domini Dei? Sed cur timent Pharisæos?

Vt de synagoga non eijcerentur.]

Qui dignitate præeminēt apud mundum, non ferunt ignominiam. Ignominia etiam mundi multos impedit à bono. Cæterùm, quamuis adhuc imperfecta esset eorum fides, tamen aliquo modo excusantur. Primùm enim nondum datus erat Spiritus sanctus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Deinde non peccabant ex liuore & auaritia, sed tantùm ex timore: timor autem & imbecillitas, facilè veniam impetrant in hominibus natura imbecillibus. Cæterùm, qui sic excæcati fuerant prauis cupiditatibus, vt scelerata cōscientia Christo reclamarent, populum auerterēt, denique mortem machinarētur, hos perire necesse fuit, quia seruari noluerunt.

Ioan. 7.

Dilexerunt enim gloriam hominum magis, &c.]

Sic suprà dixit. Quomodo potestis credere, qui gloriam abinuicem quæritis? &c. Vides autem hîc causam, quare pauci ex principibus, potentibus, sapientibus, Euangeliū syncerè confiteantur. Quia nimirum Euangelium secum fert crucem, & bonorum terrenorum abnegationē. Iā cùm principib9 graue sit abnegare pompā & tyrannidē, diuitib9 graue sit abnegare diuitias, sapientibus graue sit abnegare rationem: fit, vt pauci ex his credant. Porrò gloria hominum, est nomen bonum, æstimatio præclara. Non autem culpantur hi, quòd gloriam hominum habuerunt: nam etiam Christiani debent habere bonum nomen coràm mundo: Sic, inquit, luceat lux vestra, &c. sed ideo culpantur, quòd plus dilexerunt gloriam mundi, quàm Dei. Quòd si aut humana gloria & Christi gloria, quæ est crux, ita in ancipiti discrimine proponantur, vt altera sit eligenda, altera repudianda, plus est eligenda pio gloria Christi, hoc est, crux & ignominia, quàm vana gloria mundi. Sic Moyses maiores diuitias arbitratus est probrum Christi, quàm omnes Aegyptiorum thesauros.

Ioan. 5.

Matt. 5.

Hebr. 11

Iesus autem clamauit.]

Hæc est vltima Christi cōcio coràm Iudæis. Deinceps enim ea tantùm describit Ioannes, quæ Christus inter suos & fecit & docuit. Habet autem hæc concio pauca quidem verba, verùm insignes & graues sententias. Imò, si rectè attendas, est quasi summaria complectio omniū quæ Christus priùs docuit. Primò enim seipsum manifestat, qui sit. Deinde ostendit, quantum fructus sibi concilient credentes. Postremò, quātam perniciem sibi asciscant in incredulitate permanentes. Atque hæc sunt, quæ Christus vbique docet. Vide autem Christi bonitatem. Paulò ante se absconderat ab eis, quasi pertæsus eorum malitiam, imò apertè comminans eis futura mala: nunc denuò prodit, & quod maius est, iterum docere & admonere incipit, quasi diceret: Merebatur quidem incredulitas vestra, vt nunquam redirem, sed vicit misericordia mea. Optarem, vt præsentem gratiam & futuram pœnam præuideretis, inuitus punio. Mallem bona conferre, quàm pœnas inferre, &c. Eodem modo & Deus nobiscum agit. Atque hoc est, quod Dauid dicit: Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timētibus se, &c. Præterea, quòd Christus iterum redit ad eos, à quibus se priùs abscōderat, significat, quòd suo tempore rediturus sit ad populum Iudaicum, quemadmodū Paulus ait: Excæcatio contigit in Israel, &c. Cùm autem intrauerit plenitudo Gentium, tunc omnis Israel saluus fiet. Clamor autem Christi in hac vltima concione indicat mysteriorum magnitudinem. Deinde indicat, quanto affectu eorum salutem quæsierit. In scriptura enim plerunque nomine clamoris intelligitur vehementia affectus, vt cum Dauid dicit: De profundis clamaui ad te Domine, &c. Præterea clamor hîc fortitudinem & constantiam eius indicat, vt qui nedum inter aduersarios publicè versaretur, sed insuper clamaret, ac potissimū ea, propter quæ ipsi maximè eum oderāt, cùm tamen sciret eos in mortem suam conspirasse. Demum etiam ideo clamauit, vt omnes eum audirent, ne quisquam se excusare posset. Sicut igitur suos vsque in finem dilexit, vt infrà dicitur, sic ad obstinatos in finem vsque clamauit. Tā fortiter autem hac vltima concione clamauit,

Psal. 103.

Rom. 11.

Psal. 130.

Ioan. 13.

mauit, vt exinde raucæ factæ sint fauces eius. Ab eo enim tempore non amplius eis prædicauit.

Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, &c.]

Dupliciter exponitur. Primò, qui credit in me, nõ credit in hoĩem tãtùm, sed in Deũ. Nã & homo & Deus sum. Secũdò, qui credit in me nõ credit in me solùm, sed & in eũ q misit me. Ego enim & Pater vnum sumus. Sic & suprà dixit: Doctrina mea non est mea, sed eius, qui misit me. Hoc autem verbo duo quædam impedimenta remouet, quibus impediebatur populus, ne crederet in Christum. Primò enim sciebant in solum Deum credendum esse, hoc est, confidendum. Sciebant item scripturam dicere: Maledictus qui confidit in homine, &c. Videbant autem Christum hominem esse, ideo timebant, ne in arenam ædificarent, ac maledictionem pro benedictione consequerentur. Hoc impedimẽtum remouet Christus priori intellectu huius verbi, quasi diceret: Non vos perturbet, quòd scriptura iubet in Deũ credendum esse. Item, quòd maledicit confidentes in hominem: nec vos turbet, quòd me hominem videtis. Sum enim & Deus: Igitur, qui credit in me, non credit in me, id est, in hominem, atque adeò non ædificat in arenam, nec maledictionem meretur. Aliud impedimentum erat, quod videbatur frustraneum in ipsum credere, vel saltem non necessarium, cùm haberent Deum, in quem confidere possent. Et hoc quoq; remouet Christus hoc verbo, quasi diceret: Non putetis parui referre, vtrum in me credatis, vel non, imò magni refert. Non enim à meipso veni, nihil à meipso loquor aut facio, sed à Deo missus sum, nõ tantùm vt doctor, sed vt saluator. Igitur, qui me meamq; doctrinã suscipit, non tantùm me, sed Deum honorat. Econtra, qui me meamq; doctrinam reijcit, Deum reijcit, à quo profectus & missus sum. Hoc igitur verbo indicat, quòd securè in eum credere & confidere possimus. Secundò ostendit in Deum redundare, quicquid ipsi Christo vel honoris vel gloriæ irrogetur, vt ad fidem nos inuitet, & ab incredulitate deterreat. Tertiò ostẽdit fidem quam ipse docebat, nõ esse aliam ab ea, quam Moyses docuit: atq; adeò Euangelium nõ pugnare cum lege. Quartò ostendit non esse liberum, num velimus credere vel non credere in Christum, sed necessariũ: quandoquidẽ ob hoc ipsum à Deo missus est, ac in ipsum nõ credere, redundet in contemptum Dei. Omnia hæc faciũt ad confirmationem fidei nostræ.

Ioan. 10. Ioan. 7. Hier. 17.

Et qui videt me, videt eũ qui misit me.]

Hoc verbo maius aliquid dicit, imò rationem ostendit, quare non tantùm verbis ipsius credendum sit, sed etiam in ipso confidẽdum. Quia, inquit, vnius eiusdemq; naturæ sum cum eo, qui me misit, adeò, vt qui me videt, & illum videat. Hoc autem nullus Prophetarum dicere potuit. Ideo tantùm ipsorum verbis, non in ipsos credendum est & confidendum: in Christum autem vtrunq; exhibendum. Igitur hoc verbo respondet tacitæ quæstioni, qua quis dicere posset, Cur non contentus es, vt credamus verbis tuis, sed insuper vis, vt in te credamus, quod nullus Prophetarum fecit, imò nec Moyses quidem? Respondet Christus, quia ego vnius cum Deo naturæ sum & Filius. Illi autem homines & serui fuerunt. Cæterùm, quòd dicit: [Qui videt me, &c.] non de corporali visu intelligendum est. (Deus enim spiritus est, nec videtur oculis corporalibus) sed de fide & cognitione. Qui igitur Christum agnoscit, is etiam Deum cognoscit. Est enim Christus expressa imago eius. Hinc suprà dictum est: Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius enarrauit nobis. Quis autem in aduersis positus, non cuperet Deum videre? quis non cuperet scire, quid sibi de Deo polliceri possit aut debeat? &c. Atqui per teipsum non videbis Deum, accede igitur ad Christum, illic videbis, qualis erga nos sit Deus.

Ioan. 4. Hebr. 1. Ioan. 1.

Ego lux veni in mundum, vt qui credit in me, &c.]

Adhuc manifestius se aperit. Et quid potest lux, quàm seipsam manifestare? Imò quid prodesset lux, si non luceret? Nemo accendit lucernam, & ponit sub modio, sed super cãdelabrũ, &c. Lucem

Mat. 5.

autem se nominat, & ideo se venisse, vt illuminet: ostendens per quem etiã ex cæcati illi Iudæi lucẽ recipere possint. Deinde lucem se nominat, vt ostendat se longè dissimilem primo homini, à quo omnes homines hæreditario quodam iure, quasi per manus acceperunt tenebras, hoc est, infidelitatem, ignorantiam Dei, impotentiam bene operandi, cæcitatem, peccatum, mortem, & infernum: Christus autem econtrario lux est, qua Deum agnoscimus, qua vires bene operandi acquirimus, qua illuminamur, & qua per peccatum, mortem, & infernum perrumpere securi possumus. Præterea, lucẽ se nominat, & optimo quidẽ iure. Est enim lux essentialiter omnes illuminans, & ab alio illuminationem non participans. Cæteri autem diuinæ lucis participes, interdum quidem lux dicuntur. Iuxta illud: Vos estis lux mundi: sed illuminantur ab eo primùm, deinde suscepta illuminationis supernæ dona in alios distribuunt. Demum etiam ideo se lucem dicit, vt ex comparatione huius solaris luminis discamus, quid Christus operatus sit, & operetur in terris. Sole quidem visibili oriente, multa apparent quæ priùs nesciebãtur, quælibet etiã res in sua propria specie videtur. Sole apparente & nobis proximante, dissoluitur frigus, reflorescunt arbores & plantæ. Sol deniq; etiam ad vitam & generationem animalium cooperatur, &c. Omnia autem hæc Christo apparente, spiritualiter & facta sunt & fiunt. Cæterùm, quòd Christus dicit se ideo venisse, vt illuminet, signum est, quòd in omnibus nobis tenebræ sunt. Verè autem tenebræ sunt, ignorantia iudicij & misericordiæ Dei. Ex natura enim Deum imaginamur, quòd neq; tam seuerus sit iudex, neque tantopere curet nos, vt exaudiat cùm opus sit. Ex his tenebris omnia peccata oriuntur, Christus autem manifestando Deum esse, qui & misericordiã & iudicium facit, nos ab his tenebris eripit. Omnibus autẽ iam dictis Christus nos ad fidem prouocare conatur. Igitur, si natura homines horrescunt tenebras corporales, & illis offusi trepidatione agitantur & horrore, magniq; beneficij loco ducunt tenebris eximi & luce illustrari: multò amplius exhorrescendæ sunt spirituales tenebræ errorum & vitiorum, ac quærenda illa lux, quæ sola occasum nescit.

Ioan. 1.

Matt. 5.

Sed si quis audierit verba mea, & non custodierit.]

Solẽt legislatores & præmia proponere ijs qui legem obseruant, & pœnas decernere præuaricatoribus: vt hi eò magis absterreantur à maleficio, illi autem eò fortius incitentur ad bonum. Sic Moyses fecit, qui proposita lege dixit: Considera quòd hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrario mortem & malum, &c. Cæterùm, quamuis Christus propriè loquendo nõ nouam aliquam legem dederit, sed legem naturæ, hoc est, decalogum declarauit, & legem Moysi perfecit & absoluit, nosque à maledicto legis liberauit: tamen, quia & ipse nouam quandam doctrinam attulit, vt sciamus non minus eam seruandam quàm legem Moysi, etiam ipse præmia & pœnas proposuit seruantibus, vel non seruantibus doctrinam suam. Imò, vt sciamus doctrinam Christi longè præstare lege Moysi, maiora & præmia & pœnas proposuit. Moyses siquidem seruantibus legẽ promisit temporalia, Christus autẽ æterna. Item Moyses temporales pœnas comminatus est, Christus æternas. Dupliciter autem in Christũ peccatur. Primò, si omnino ipsum verbumq; eius reijcimus, quo modo Iudæi in ipsum peccauerunt & peccant. Secundò, si verbum quidem audimus, sed nõ credimus, nec custodimus, quo modo peccãt falsi Christiani. Vtrisq; autem dicit imminere iudicium, etsi nondum idipsum sentiant.

Deut. 30.

Deut. 1.

Ego non iudico eum.]

Sensus est: Principes huius mundi edicta proponentes, cogunt homines ea seruare velint nolint, transgressores autem statim puniunt. Ego autem non sic iudico, neminem cogo, sed liberum omnibus permitto, num credere velint vel non, nec contemptum mei vel doctrinæ meæ statim punio, sed patienter expecto, ac pœnam differo in futurum. Regnum enim meum non est de hoc mundo, alioqui ministri mei vtique decertarent, ne sic contemnerer: imò possem meipsum vindicare, nisi aliud suaderet mi-

Ioan. 18.

misericordia. Vel aliter: [Ego non iudico eum,] hoc est, nō sum causa perditionis eius, sed ipsemet. Vel aliter: [Ego nō iudico,] hoc est, non necesse est vt ego meipsum vindicē cōtra contemptores: Est Pater meus, qui hunc mei contemptum vindicat & vindicabit. Sic suprà dixit: Ego gloriā meam nō quæro, est qui quærat & iudicet. Non igitur repugnat hic locus ei, quo suprà dixit. Nunc iudicium est mundi. Illic enim locutus est de iudicio discretionis & excæcationis, hic autē loquitur de iudicio dānationis.

Ioan. 8.

Non enim veni vt iudicē mundū, &c.]

Sup. c. 3. Luc. 9.

Hanc sentētiam etiam suprà posuit, imò etiam in alijs Euangelistis frequenter inculcat. Nihil autē aliud vult, quàm quòd in primo aduentu venerit vt saluator, non vt iudex: & quòd nunc sit tempus misericordiæ, non iudicij. Dupliciter autem misericordiā suam in hoc verbo ostendit. Primò, quòd non iudicat & punit. Secundò, quòd insuper beneficia præstat, & salutem offert æternam. Cæterùm nec hoc verbū repugnat ei, quod suprà dixit: Ego in iudiciū veni in hunc mundum. Vtrunque enim verum est. Primò enim non venit, vt damnaret in primo aduentu, interim tamen is ipse aduentus eius plerisque in malum cessit, quemadmodum sol venit vt illuminet, non vt excæcet, nihilominus tamen nimio eius fulgore plures excæcantur. Quid igitur si Christus non iudicat nunc? Num ideo impunes erunt, qui Deum contemnunt? Nequaquam. Irritam quis faciens legem Moysi punitur, quantò magis qui filium Dei conculcauerit, &c. Ideo sequitur.

Ioan. 9.

Heb. 10.

Qui spernit me, &c. habet qui iudicet eum.

Quid sit spernere Christum, patet ex eo quod addit: Qui non accipit verba mea. Sic enim & in mundanis rebus, qui mandata regis non accipit, sed abijcit, eo contemptu & regem quoque spernit. Verba igitur Christi multi quidem respuunt, sed non vno animo. Quidam ea respuunt ex malitia, inuidia, obstinatione, quemadmodum Iudæi, obturantes aures suas. Aliqui verba Christi non accipiunt ex superbia: erubescunt enim se huiusmodi rebus occupare, quasi ipsis indecorum sit pietatem colere, & sub Deo se humiliare. Aliqui verba Christi non accipiunt, non ob aliud, quàm quòd affectibus ipsorum contraria iubent & docent, alioqui libenter ea accepturi. Alij qui verba Christi non accipiunt ex incuria: non enim putāt magni referre, siue accipiantur, siue non. Omnes hi Christum spernūt, quamuis dissimiliter. Imò etiam hi Christum spernunt, qui verba quidē eius audiunt, sed non custodiunt, quin potiùs iniqua vita commaculant, veritatemque Dei detinēt in iniustitia. Emphasim autem habet, quòd Christus non dicit, huiusmodi contemptorem habiturum iudicem suum, sed iam habet (inquit) etsi nondum sententia iudicis aut vindicta appareant. Quo verbo certam innuit instare damnationem contemptoribus Christi & Euangelij.

Roma. 1

Sermo quem locutus sum, iudicabit eū.]

Hoc intelligi potest de ipso Christo. Ipse enim est verbum Patris, imò ipse est is ipse sermo, quem locutus est, seipsum enim manifestauit, vt verbum quod se & alia explicat, vt lux quæ seipsam in primis, deinde alia manifestat. Hic igitur sermo, hoc verbum, hic filius Dei, iudicabit eos in nouissimo die. Iuxta illud: Pater omne iudicium dedit Filio, &c. Potest etiam intelligi de verbo Euangelij, quod Christus prædicauit. Sicut enim lex dicitur iudicare latronē, quia ostendit eum iudicio & supplicio capitali dignum esse: ita quoque opera Christi & verba iudicabunt infideles, quia apertè prodent eos æterna condēnatione dignos esse. Nihil enim poterunt prætexere suæ incredulitati, quandoquidē Christus tot modis eos prouocauit, inuitando præmijs, deterrendo supplicijs, alliciendo beneficijs, excitando miraculis, neminem à salute repellendo, aditum cuiuis facilem ad vitam aperiendo: In hunc modum etiam suprà Iudæis dixit: Nolite putare, quòd ego vos accusaturus sim apud Patrem: Est qui accusat vos Moyses, in quo speratis, &c. Cæterùm iudex hic quo impij iudicabūtur, verbū scilicet Dei, nō externè apparebit, sed intus in cōscientia cuiusque iustas sentētias terribiliter pertonabit. Sic

Ioann. 5

Ibidem.

Rom.2. enim & Paulus ait: Testimonium illis reddet conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationes accusabunt,& defendent in die quo iudicabit Deus, &c. Demum,quòd Christus dicit sermonē suum iudicaturum,cùm id proprium habeat sermo legis, indicare voluit, quòd in iudicio illo non tantùm iudicabitur secundum opera externa, id enim facit lex, sed etiam secundum fidem vel infidelitatem, quod facit Euangelium. Si enim inuenerit fidem veram & viuam, absoluit: si infidelitatem inuenerit, damnat.

Quia ex meipso non sum locutus.]

Nemo sic intelligat, quasi Christus vel ratione substantiæ vel dignitatis minor Patre sit,eò quòd dicit,se nihil ex se loqui.Item se à Patre mandatum accepisse,&c.Sed hoc verbo & similibus appellat ad Patris authoritatem, ne quis calumnietur ab ipso conficta esse quæ prædicabat. Ostendit igitur hoc verbo, cur iudicandi sint,qui verbum eius non acceperunt: [Quia (inquit) ex meipso non sum locutus,] hoc est,non meum, 1. Re.2. sed Dei verbum est. Nemo autem impune spernit Deum: Si peccauerit (inquit) vir in virum, propitiabitur ei:si autem in Deum quis peccauerit, quis orabit pro eo? Deinde hoc verbo ostendit,quare sermo suus iudicaturus sit impios:[Quia(inquit)ex meipso nō sum locutus] non est hominis verbum.Si hominis verbum esset,mortuum & inua- Hebr.4. lidum esset:quia autem Dei verbum est, ideo viuum & efficax est,penetrabilior omni gladio ancipiti,&c.

Et qui misit me, mādatum dedit mihi.]

Moyses primus fuit, qui mandatum & legationem à Domino ad populum accepit.Ipsius autem mandatum & legatio fuit lex.Prædixit autem idem Moyses aliud quoddam mandatum, aliamq; legationem à Deo exituram:Suscitabit, Deut. 18 inquit,vobis Dominus non multos,sed vnum Prophetam similem mei,hoc est, qui speciale aliquod mandatum habeat à Deo.Hîc autem Christus ostendit, se esse illum Prophetam, in eo,quòd dicit se mandatum & legationem accepisse à Deo.Mandatum autem,quod dedit Pater Filio,est Euangelium. Hoc enim ei Ioan. 3 mandauit,vt descenderet,& saluaret homines.Hinc suprà dixit: Sic Deus dilexit mundum.Vbi obserua, quòd longè digniorem legationem Filio imposuit, Christo scilicet, quàm Moysi seruo. Ideo sequitur:

Scio quia mandatū eius vita æterna est.]

Euangelium enim est potentia Rom. Dei ad salutem omni credenti. Vita æterna est, quia offert & ducit ad vitam æternam. Quòd autem Euangelium sit vita nostra, patet, quia multos à morte animæ ad vitam gratiæ reuocauit: aliquibus etiam vitam corporis restituit. Vbi vides, quantum præcellat Euangelium. Nihil enim horum potuit lex, imò fuit occasio maioris miseriæ, id Rom. quod Paulus diffusè ostendit.

Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi,&c.]

Dixi me vitam & lucem esse, qui igitur velit viuere,videre,me audiat: Sæpiùs autem inculcat,se à Deo esse & loqui,ne verba ipsius contemnantur. Nō enim aliud in causa est,quòd tam parum curamus de his quæ audiuimus, quàm quòd non cogitamus ea esse verba Dei. Hoc igitur verbo Christus conciones suas ad populum conclusit, quasi diceret:Satis hucusque docui, quòd meum est,feci:vestrum est vel credere, vel non credere. Hoc tamen vobis prædictum volo,me ex Deo locutum. Nunc,si libet contra Deum pugnare, tum facite quod lubet. Præterea hoc verbo Christus ostendit, se sua legatione egregiè functum. Ad legatum enim pertinet,vt diligenter exequatur ea, quæ præcepta sunt.Deinde,ne quid suo nomine agat, quod in mandatis non habet. Præterea, ne mala vita dehonestet eum,à quo missus est.Omnia autem hæc Christus perfectissimè obseruauit,Apostolis interim & eorum successoribus relinquens exēplum, vt & ipsi sic faciant. Ioan. 13

Caput

Caput XIII.

ACTENVS Christus promiscuã multitudinem allocutus est, nihilq; intentatum reliquit, quo potuissent ad meliorem mentem reuocari. Ea autẽ tanta cum diligentia & grauitate verborum describit Ioannes, vt meritò gratias agat Ecclesia catholica Spiritui sancto, quòd tantas diuitias gratiæ & veritatis, de ore plenitudinis Christi in profundam huius Euangelistæ memoriam rransfusas, tãta integritate conseruauit, tanta fide in tempore opportuno refudit, vt vel solo hoc Euangelio se tueri possit ab hæreticis: Nunc autem omissa turba incredula, ad discipulos se conuertit Christus, duplici de causa. Primò sciebat eos vehementer in morte sua contristandos, ideo ipsos præmunit aduersus instantem tempestatem. Secundò, quia per eos volebat prædicari Euangelium in toto mundo, ideo ante discessum suum ex illorum animis euellere studuit illas Euãgelicæ puritatis pestes, liuorem, odium, auaritiam, fastum, ambitionẽ, & inserere diuersos affectus, charitatem scilicet, humilitatem, mansuetudinem, &c. Igitur ea quæ hactenus audiuimus, gloria quidẽ & diuitiæ sunt domus Dei, sed multò maiora sunt quæ sequuntur. Solemus enim inter amicos magis aperire cordis secreta, quàm inter inimicos: imò ea, quæ ab hoc loco vsque ad patibulum crucis dicuntur, nihil aliud sunt, quàm recitatio Testamenti, quod moriens Pater noster conscripsit, & designatio hæreditatis, quã paruulis suis in ipso mortis agone mira charitate delegauit. Igitur vt solent pijs & bene amantibus filijs dulciora esse, & profundius in memoria permanere verba, quæ parentes in ipsa morte supremum trahentes spiritum loquuntur, sic nobis reuerenti aure, pio corde, & humili spiritu suscipienda, & fideli memoriæ commendanda sunt ea, quæ deinceps hic Euangelista describet. Assistant pupilli qui non erant ibi, & isto Ioanne, qui præsens interfuit, tanq̃ fideli notario recitante, audiant certius, vbi suam sperent hæreditatem, & ad qualem interim respiciant paracletũ & tutorem, imitenturq; mundanos, qui singula Testamenti verba attendunt, ne quid eos prætereat, quod ad ipsos pertinet.

Ante diem festum Paschæ.]

Plura omittit Ioannes, quæ Christus & fecit & docuit post diem Palmarum. De his enim alij Euangelistæ sufficienter scripserunt. Rationẽ autem Paschalis festiuitatis & obseruãtiæ suprà ostendi. Cæterùm quamuis Ioannes simpliciter dicat, Ante festum Paschæ, nec exprimat diẽ, tamen ex alijs Euangelistis planè ostenditur, quòd in vespera quartædecimæ diei, qua incipiebat festum, facta sint quæ hìc narrantur. Sic enim Matthæ⁹ dicit, hæc facta esse prima die azimorũ. Et Lucas dicit hæc facta esse eo ipso die, quo necesse erat occidi agnũ Paschalem, quæ nõ erat alia, quàm quartadecima dies mẽsis. Vnde manifestè colligitur, quòd Christus ipso die festo Paschæ crucifix⁹ sit. Quomodo, aũt intelligendæ sint authoritates, quæ videntur contrarium sentire, suo loco dicetur.

Ioan. 12. Mat. 26. Luc. 22.

Sciens Iesus quia venit hora eius.]

De hoc iam sæpiùs dictum est, quòd Christus & tẽpus & horam mortis suæ præscierit. Hoc autẽ Euãgelistæ frequẽter & magno etiã studio inculcant, ne quis hæreticorum aut infidelium insurgat, dicens: ipsum infirmitate sua traditum, & nõ sponte, sed Iudæorũ laqueis irretitũ crucẽ pertulisse. Cæterùm, quòd aliàs sæpè dixit nondum venisse horam suam aut tẽpus: hìc autẽ dicatur, venisse eam horã, non sic intelligendum est, ea hora, qua Christus passus est, aliquẽ planetarum Christo quidem contrariũ, Iudæis autem fauentem regnasse: sed hanc diem, hanc horam, hoc tempus Christus ipse elegit ad mortem & passionem suã, idq; non sine causa. Primò enim, quia ipse est, qui per sanguinem suum nos liberauit à plaga illa, qua percussus erat totus mundus: ideo sanguinem suum fundere voluit eo die, quo olim in Aegypto Israelitæ fuerant liberati ab exterminatore per sanguinẽ agni. Deinde Christus morte sua nos liberaturus erat à tyrannide Diaboli, ideo eadem die mo

ri voluit,qua olim Israelitæ liberati fuerunt à tyrãnide Pharaonis. Tertiò Christus per passionem suam nos expurgaturus erat à fermento peccati, ideo eo tempore pati voluit,quo Iudæis fermẽtum inhibitum erat. Quartò Christus passione sua impleturus erat Prophetarum scripturas,ideo pati voluit in plenilunio. Quintò Christus noctem peccati & errorum minuere,& diem gratiæ extendere volebat,idque per passionem suam. Ideo eo tempore pati voluit,quo post æquinoctium vernale dies lõgior noctem superare incipit. Vide autem, quàm pulchra Periphrasi Ioannes Christi mortem depingat. Non enim dicit: Sciens, quia venit hora eius, vt moreretur (mortis enim nomine Euangelista hìc non libenter vtitur) sed: [Vt transiret ex hoc mundo ad Patrem,] lætus scilicet & hilaris,quasi nulla mors intercessura esset, cùm tamen hic transitus Christi ad Patrem,non nisi per amarissimam mortem fieri debebat. Quid autem Ioannes hac Periphrasi verborum aliud expressit,quàm definitionẽ Christianæ mortis. Si enim Platonici dicunt, mortem esse Methabasin, id est,transitum ad vitam,quantò magis nos Christiani sic sentire & credere debemus? Gaude igitur Christiane de hac Euangelica definitiõe. Qualis enim fuit mors Christi,talis erit & mors nostra. At ipsius mors erat transitus ad Patrem, ergo & nostra mors erit transitus ad Patrem, quemadmodum & Christus ipse dixit: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, &c. Obserua autem, quòd non dicit tempus eius aduenisse, sed horam. Primò vt doceat, cuilibet homini certam mortis horam præfinitam, Iuxta illud: Numerus mensium eius apud te est: Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Secundò, vt ostenderet passionem suam breui duraturam. Ad eundem modum in Matthæo dicit Iudæis: Hęc est hora vestra,quasi diceret: Vnam tantùm horam ego patiendi, vos autem insaniendi habetis. Sic scriptura totum tempus vitæ præsentis horam nominat: Si bona facis,scito te horam tantùm habere, hoc est, breue tempus, non igitur grauis tibi videatur labor. Sic

Ioan. 20

Iob. 14.

Mat. 26.

& afflictio tantùm ad tempus durat, non igitur tibi grauis sit. Sic & impiorum felicitas ad horam durat. Noli igitur æmulari in malignantibus: quia adhuc pusillum, & non erit peccator, &c. Cæterùm, sicut festum Paschale fuit hora Christi, in qua pati & mori volebat: sic idem festum post quadraginta annos fuit hora eius, qua in Iudæos vindictã exercuit. Cùm enim Paschali tempore conuenissent à Romanis obsessi, & paulò pòst expugnati fuerunt. Sic & nos duas horas habemus, alteram misericordiæ, alteram iudicij, & quàm certò iam sentimus esse tẽpus misericordiæ, tam certò expectemus etiam horam iudicij. In summa, mortem Christi Ioannes transitum nominat. Primò, vt ostenderet ipsius potentiam & virtutem. Ipse enim per omnia illa trãsire potuit, quæ hactenus prohibuerant accessum ad cælum. Hinc de ipso dicitur: Cõtriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Ante eius enim mortem nullus recta transire potuit è mũdo ad cælum. Atq; hic est fructus mortis ipsius, quòd nobis aperuit & parauit transitum ad Patrem. Signanter autẽ dicit, Non se transiturum ad Deum, sed ad Patrem, ne vereamur ad Deum accedere, quem audimus iam per Christum effectum esse Patrem nostrum. Possumus autem & hũc transitum aliter intelligere, nempe quòd Ioannes per hoc rationem reddere voluerit ipsius phase, quod transitum significat, quasi diceret: Hactenus hoc festũ celebratum fuit in memoriam eorum, quæ olim in transitu & exitu de Aegypto facta fuerunt: nunc alius imminet transitus, nempe è mundo ad Patrem. In priori illo transitu dux fuit Moyses, in hoc secundo dux est Iesus Christus. Sicut igitur illi sequuti sunt Moysen, sic nos sequamur Christum. Iudaicum phase est transire ex Aegypto, Christianum autem transire è mundo ad Patrẽ. Sed quidnam egit Christus, cùm sciret horam transitus sui adesse? Non ideo suorum oblitus fuit, non ideo eos diligere cessauit, quòd propter ipsos tam amara mors sibi immineret. Cur enim dilectionem suam ab eis auerteret, qui adeò in mundo & à mũdo odiebãtur & contẽnebantur? Quid igitur Christus?

Psal. 36

Psal. 106

Cùm

Cùm dilexiſſet ſuos, in finē dilexit eos.]

Verè dilexerat, verè etiam perſeuerauit eos in finem diligere. Priori verbo cauſa oſtenditur, cur Chriſtus in mundum venit factus homo. Ad hoc enim non pellexit ipſum noſtra dignitas, qui eramus indigniores, quàm vt beneficijs corporalibus afficeremur, tantùm abeſt, vt digni fuerimus æternis. Nec noſtrum meritum ipſum pellexit. Toti enim eramus in peccatis nati: Nec noſtra iuſtitia, quis enim iuſtificabitur in conſpectu Dei? ſed immenſa eius charitas, qua nos complexus eſt, eum ad hoc pellexit & inuitauit. Sicut enim Pater ex dilectione nimia Filium miſit, ſic Filius ex dilectione nimia eam legationem ſuſcepit & perfecit. Hinc Ioannes alibi dicit: In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus eum, ſed quia ipſe prior dilexit nos. Signanter autem hic dicit Ioannes: [Cùm dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo.] Omnes quidem creaturæ eius ſunt, quo ad creationem. Vnde de impijs dicitur: Sui eum non receperunt. Hic autem per ſuos intelligit eos tantùm, quos ab æterno elegit vt ſui eſſent, de quibus & alibi dicit: Tui erant, & mihi eos dediſti. Addidit autē. [Qui erant in mūdo,] ne quis putaret hic Angelos intelligi, qui & ipſi ſunt Chriſti. Verùm non Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ. Et non in forma Angelorum viſus eſt, ſed habitu inuentus eſt vt homo. Generaliter autē dicit: [Cùm dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo,] ne quis putet eum ſolos Apoſtolos dilexiſſe. Quomodo autem ſuos dilexerit, vel ex vno hoc apparet, quòd propter ipſos è cælo deſcēdit, vt interim taceam, quanta eis dilectionis ſigna in terris oſtenderit. Sed quid ſibi vult, quod addit: [In finem dilexit eos?] vt oſtēderet, cur Chriſtus per viam crucis ad Patrem redierit, cùm potuiſſet redire illæſus. Huc enim iterum impulit ipſum charitas: videbat non ſatis eſſe, quòd deſcendiſſet è cælis, niſi & pro peccatis hominum ſatisfaceret. In finem igitur dilexit eos, id eſt perſeueranter. Primò, quia vſque ad mortem non interrupit dilectionem ſuam, nihil offenſus Iudæorum impietate, nihil etiam deterritus fuga & abnegatione ſuorum, qui eum ſolum in paſſione reliquerunt. Secundò perſeueranter eos dilexit, quia nec mors eius dilectionem terminauit. Iuxta illud: Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Vel in finem dilexit eos, id eſt, vltima die oſtendit adhuc eis ſigna dilectionis. Vel in finem dilexit, id eſt, perfectiſsima & ſumma dilectione, qua maior eſſe non potuit. Maiorem enim charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis, quod Chriſtus fecit. Vel in finem dilexit eos, id eſt, nō ceſſauit, donec perfectè eos ſaluaret, ac planè vinceret peccatum, mortem, & omnes maledictiones. Ideo autem Ioannes in exordio paſsionis & vltimæ cœnæ tam inſigniter commēdat dilectionem Chriſti. Primò, vt oſtendat omnia quæ ſecuta ſunt, nempe, inſtitutio Sacramenti, lotio pedum, charitatiua illa inſtructio, ac demum etiam ipſa paſsio, non aliunde fluxiſſe, quàm è dilectione Chriſti. Secundò, vt nos econtra ad amorem Chriſti, & gratiarum actionem incitaret. Tertiò, vt nos etiam conſoletur, ne putemus Dei amorem erga homines ceſſaſſe. Non enim ſemel tātùm dilexit, aut tantū Patres, ſed diligit in finē, id eſt, in perpetuū. Ipſe enim fidelis permanet, ſeipſum negare nō poteſt. Hæc Chriſti dilectio chariſsimi nobis ſufficiat. Diligat mūdus ſiue odiat, nihil admodum ad nos pertinet, dūmodo ſciamus, quòd Chriſtus nos diligit, nos in corde gerit, nos magni facit, pro nobis curat, &c. Quid hic nobis obeſſe poteſt odium mundi? Si Deus pro nobis quis contra nos?

Pſal. 142. Ioan. 3. 1. Ioā. 4. Ioan. 1. Ioan. 17. Hebr. 2. Phil. 2. Cant. 8. Ioan. 15. 2. Ti. 2.

Cœna autem facta, &c.]

Hic habetis oſtenſam charitatem Ieſu erga diſcipulos ſuos. Odire certè nō poterat eos, quibus pedes lauit. Cæterùm, opus hoc non omnino poſt cœnā factum eſſe putemus, ſed inter cœnandum, quod primò ex eo patet, quòd dicitur. Surrexit à cœna. Deinde, quod infrà dicitur, poſt lotionem recubuiſſe iterum. Præterea, quòd in textu non dicitur, Cœna finita, ſed: [Cœna facta,] hoc eſt, parata, cùm ſcilicet in conſpectu appoſita erat. Ex hoc igitur, & propter hoc ferè omnes ſentiunt lotos eſſe pedes ante Euchariſtiæ inſtitutionem. Et

Rom. 8.

pulchrè quidem hoc ad rem facit: decet enim vt mundi ac loti accedamus ad Eucharistiam. Verùm ex Ioanne colligi videtur, quòd hæc lotio post institutionem Sacramenti facta sit. Is enim à lotione pedum continuam scribit historiã, quam discerpere non licet, donec è consortio Iudam eijciat. Si ergo postea institutum est Sacramentum, consequitur ex ea historia, Iudam cum alijs corpus & sanguinẽ Christi nõ sumpsisse, id quod etiam quidã asserunt. Verùm hoc non permittit historia Lucæ. Illic enim aperte dicitur, quòd monitio Iudæ secuta sit institutionem Sacramẽti. Verùm super hæc non libet contendere, sufficiat nobis scire, Christum discipulis pedes abluisse, siue hoc ante, siue post sumptionem Sacramenti factum sit. Ipsam igitur historiam attendamus: est enim notatu dignissima, sed diligentem auditorem & auidum spectatorem postulat. Nam facta Christi, quæ hic narrantur admodum pulchra sunt & mira. Denique & ipsius Euangelistæ verba prudentissima sunt: non enim simpliciter indicat, quæ gesta sunt, sed cum pondere & grauitate verborum, vt magis moneat. Primò enim antequam ad factum Christi procedat, priùs traditoris meminit.

Luc. 22.

Cum Diabolus (inquit) misisset in cor Iudæ.]

Vt vel hinc æstimemus magnitudinem charitatis & humilitatis in Christo, qui etiam hosti & traditori ea ostendit, quæ alius vix fratribus & amicis ostenderet. Maxima siquidem charitas est, inimicos diligere, & odientibus benefacere. Secundò etiam ideo traditoris meminit, vt videamus, quomodo miser ille, tanquã verum iam ac proprium mancipium Diaboli, de vno peccato in aliud ceciderit: imò semper in maiora peccata, donec in profundum venerit. Suprà quidem Ioannes eum asseruit esse furem, & consuetum etiam loculos Domini defraudare. Paulò post alij Euãgelistæ ostenderunt, ipsum pecunias ad prodendũ Christũ accepisse à Iudęis: hic autẽ maius quiddã dicitur, nẽpe quòd obstinatè decreuerit secũ hoc facinus perficere, nec vllis beneficijs aut admonitionibus cedere velle, id quod verè Diabolicũ est, Vnde & signanter additur, Diabolũ hoc eius cordi immisisse. Hunc inspiratorẽ suũ facilè audiuit impius ille, Christũ aũt bene monentẽ contẽpsit, quẽadmodum & omnes impij solent: Ego (inquit Christus) veni in nomine Patris mei, & nõ recepistis me. Veniet alius in nomine suo, hũc recipietis. Videmus aũt hic Diaboli conatũ & cogitationes eò tẽdere, vt non solũ homines, sed etiam si possit Christũ ipsum perdat. Videmus itẽ, quis præcipuus ille effusor sanguinis Christi fuerit, nẽpe Diabolus ipse, is in regno suo, hoc est, in terra, eũ pati & videre nõ poterat, timebat se ab eo pellendũ esse è regno suo. Ad hoc homicidiũ vel latrocinium, primò vsus fuit cõcilio Pharisæorũ. Deinde malitia proditoris. Postremò, manibus peccatorũ. Non tamẽ sine permissione Dei, quandoquidẽ ab æterno definitum erat, sanguine innocentis filij Dei genus humanum redimendũ. Discamus hic Diaboli naturã & opus, nempe, quòd mala inspirat & suggerit, sicut econtra Deus, per spiritum suum bona cordibus fidelium inspirat: De suggestione Diaboli, exemplum habes in Anania & Saphyra. Nouit impius ille, & consueuit vt plurimũ, quæ bona sunt impedire: Mala autem promouere. Scitote igitur à Diabolo esse, quoties peccata & offendicula fiunt, & nõ ex Deo, vt hæretici tradunt. Omnibus, inquam, peccatoribus ab exordio sæculi diabolus inspirauit, vt contra Deum agerent. Signanter aũt in hoc Iuda & Iudæis ostensum est, quid possit diabolus. Hunc enim instigauit & pertraxit ad proditionem proprij magistri: illos autem ad occisionẽ proprij Mesię & regis. Orandũ igitur, vt Deus sua gratia corda nostra præcludat huiusmodi diabolicis suggestionibus: nihil enim boni consulit impius ille. Sequitur:

Ioan. 5.

Act. 5.

1. Tessa.

Genes.

Sciens Iesus, quòd omnia dedit ei Pater in manus, &c.]

Etiam potentiæ & scientiæ Christi meminit. Primò, ne quis putaret Christum ideo Deum non esse, quia Iudas eum prodere potuit. Quòd enim in principio erat, nempe Deus, hoc & permansit etiam traditus & crucifixus. Secun-

Secundò ideo potentiæ Christi meminit, vt ex commendatione tantæ sublimitatis, cõmendatius & mirabilius fiat opus summæ humilitatis. In eum modum & Paulus humilitatem & obedientiam Christi commendaturus, à sublimitate eius incipit: Qui quum in forma Dei esset, &c. Nunquã enĩ humiliationẽ Christi rectè æstimare possumus, nisi simul etiam altitudinem eius consideremus. Sicut nec charitatẽ eius quis rectè æstimare potest, nisi simul cogitet, quibus & quàm indignis eam impenderit. Tribus autem verbis Christi immensam sublimitatem ostendit. Horum primum est: [Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus,] hoc est, quum sciret se Dominum esse omnium, etiam diaboli & impiorum, tamẽ ob amorem hominum, hanc suam potentiam quasi seposuit, vel potiùs abscõdit, factus infirmus & humilis: adeò, vt nedum pijs ministraret, sed etiam impijs impunè permitteret in se sæuire, tantùm vt homini succurreret. Verè magna humiliatio, & ingens dilectio. Vel aliter. Sciens quòd Pater omnia dedisset ei in manus, hoc est, sciebat salutem humani generis in ipso pendere. In voluntate siquidem ipsius situm erat, num homo saluaretur, an periret. Sciebat item ac certò agnoscebat munus sibi à Patre commissum, quod est saluare homines, ideò strenuè idipsum opus aggressus est. Maximam autem nobis consolationem adferunt duo hæc verba, quòd Pater Christo omnia dedit, & in manus, nempe, iustitiam, remissionem peccatorum, vitam, salutem, redemptionem, iudicium, resurrectionem, regnum, &c. Monemur autem hoc verbo, vt & nos sciamus, & attendamus, quid Deus nobis dederit, quid commiserit vel præceperit. Secundum verbum sublimitatem Christi ostendens, est:

Phili. 2.

Quòd à Deo exiuit.]

Omnes quidẽ creaturæ à Deo sunt per creationem, Christus autem à Deo exiuit per æternã generationem. Idem igitur est, ac si diceret: Sciens se filium Dei naturalem esse: nihilominus tamẽ, se ita humiliauit, &c. Vel, Sciens quòd à Deo exiuit, quodq; filius Dei & Deus esset, ideo fecit quod Deũ, quod filium Dei decebat, nempe compati, misereri, benefacere, lauare, mundare, saluare, &c. Hæc enim Dei propria sunt. Tertium verbum sublimitatẽ Christi ostendens, est.

Quòd ad Deum vadit.]

Hic libet verba Augustini adscribere: A Deo, inquit, exiuit, sed Deũ non reliquit: Ad Deum vadit, sed homines nos non reliquit. Sensus autem est, Ad Deũ vadit, id est, certus erat de sua gloria, quantumcũque abiectus videbatur, sciebat se consessurum ad Patris dexteram, & auditurum: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Interim tamen & amicis, & inimicis se subdidit. Hoc igitur exemplo nec nos dubitemus, omnibus benefacere, quandoquidem & nobis certa propter hoc gloria promissa est. Sequitur:

Psa. 109

Surgit à cœna, & ponit vestimẽta sua, &c.

Hactenus Euangelista nos ad considerationem personæ Christi direxit. Deinceps opus ipsum describit, & quasi oculis subijcit, nimirum vt faciamus, quod proculdubio fecerunt Apostoli, dum hæc viderent, nempe, vt diligenter attendamus, miremur singula, & expectemus finem. Verè enim magnum & mirum spectaculum est, à sæculo nunquam visum. Primò enim non consueuerunt Domini priùs surgere à mensa, quàm serui. At Christus ipsis recumbentibus surgit, vt verum appareat illud, quod paulò post dixit: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Itemq; illud: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Deinde depositione vestimentorum, præcinctione & adportatione aquæ ostendit, se planè paratum ministrare, adiuuare, benefacere, id quod summè nos consolari debet. Postremò ipse ministrat, & quidem humillimè. Procũbit enim ad genua, incipit lauare, non manus, quod honestius ministeriũ fuisset, sed pedes, quod abiectissimum, atque adeò sordidum est officium, vt non nisi indignissimis committatur. Et hæc omnia solus exequi-

Luc. 22. Mat. 20

exequitur, solus aquam infundit, solus lauat, solus tergit. Quis hic non exclamet cum Propheta: Consideraui opera tua, & expaui. Amabo confer tecum, quis fuerit Christus, & quibus lauerit pedes. De dignitate Christi iam audiuimus. Quid autem humilius erat Apostolis? Omnes enim pauperes & cōtemptibiles. Insuper vnus ex eis erat proditor, alter futurus erat abiurator, nihilo minus tam amanter eis ministrat. Quid negare nobis poterit, qui intantum se humiliauit? Reuera enim hic intelligis, quòd omnino factus fuerit omnium virorum nouissimus. Ideo autem pedes potiùs lauit, quàm manus aut caput, quia in lauandis pedibus, & affectuosior est gestus humilitatis, & propinquior significatio charitatis, qua nos lauit in sanguine suo. Omnia autem hæc nihil aliud sunt, nisi exempla, imo præcepta, quibus inducimur, vt cum prompto animo inuicem seruiamus. Nō dedignatur nec erubescit Dominus cęlorum, quod maximè sibi erubescendum putant, qui de potestate gloriātur: nedum sæculares, sed & etiam Ecclesiastici, quorum vel maximè est Christi humilitatem & mansuetudinem imitari. Primi autem Christiani adeò nō erubescebāt humile hoc mysterium fratribus impendere, vt etiam cūm summa alacritate hoc facerent. An non legimus de magno illo patriarcha Abraham, quòd hospitibus peregrinantibus pedes lauari fecit? Idem fecit Loth, nepos eius ex fratre. In nouo Testamento hoc opus vel maximè in vsu fuit. Vnde Paulus non admittit viduam, nisi sanctorum pedes lauerit, &c. Nunc autem citiùs inuenires, maximè inter Ecclesiæ prælatos, qui proprios pedes in vino lauarent, quàm vt pauperi vel calicem aquæ frigidæ porrigerent. Lauare pedes aliorū, nunc vocatur hypocriticum. Sic enim nunc vel maximè contra bona opera prædicatur, mala nemo arguit. Et ad hoc res deuenit, vt pauci iam curent, siue bonum, siue malum faciant. Impleturque nunc, quod Augustinus hæreticos quosdam, qui prædestinati nominantur, dicere asseruit: Peccemus, & iam securè faciamus quod volumus, Christus purgat nos, &c. Damnat igitur

Abac. 3. Esai. 53. Gen. 18. Gen. 19. 1. Ti. 5. Augusti. super epi. Ioan.

Christus hoc suo facto superbiam nostram, qua fit, vt etsi homines, etsi mortales simus, dedignamur tamen aliјs vel in minimo nos submittere & cedere: tantùm abest, vt inimicis cedamus vel benefaciamus. Hæc est superbia cordis humani, quam hoc Christi factum omnino damnat. Erubescat igitur homo de sua superbia, quum videat filium Dei in tanta humilitate seruire. Quid igitur superbis terra & cinis: Adhuc ne extento collo ambulas vilis homuntio? Intuere speculum humilitatis. Saluator tuus pronus ministrat, & tu te aliјs præfers? Christus etiam proditori pedes lauat, & tu dedignaris reconciliari fratri? Deinde Christus hoc facto omnem ex Apostolorum cordibus voluit euellere arrogantiam, quod vitium illustribus viris, & magna gratia aut officio præditis, admodum peculiare est: ideo ne dum verbis, sed etiam facto & exemplo suo, eos ad modestiam & mansuetudinem excitare voluit, idque iam moriturus, vt altius eis infigeretur. Præterea Christus hac sui deiectione, remedium opposuit contra primū peccatū hominis, nēpe superbiā. Quod enim primus homo superbiēdo deliquit, hoc Christus sua humiliatione exoluit. Insuper Christus hoc facto docuit neminem exaltandum, nisi priùs humiliatum: neminem subleuandum, nisi priùs deiectum. Postremò totum etiam negotium Christi Ioannes his verbis adumbrauit. Primò enim reuera Christus surrexit à cœna, id est, de accubitu suo, de sinu Patris, de throno incircumscriptæ maiestatis. Nec ob aliud surrexit, quàm propter miseriam inopum & gemitum pauperum. Deinde deposuit vestimenta sua, scilicet gloriam, famam, nomen, potentiam, exinaniuit se à claritate, quam habuit priusquam mundus fieret: adeò vt nudus, id est, nostri per omnia similis factus apparuerit. Vnde quemadmodum olim impius Chā Patrem suum denudatū irrisit, sic nedum Iudæi, sed plerique etiam Pseudochristiani, hanc Christi humiliationem irriserunt, ac propterea contenderunt, eum non esse Deum de Deo genitū, sed tantùm hominem, & ex Maria esse cœpisse. Præterea, cinxit se linteo albo, id est, imma-

Exo. 10. Psal. 11. Ioan. 17.

immaculato corpore, incorruptáque natura humana, quę quasi linteum album non tantùm in se munda fuit, sed etiam nos mūdos reddidit, maculasque abstersit. Vel linteo se præcinxit, id est, tribulatione passionis & mortis, atque in hoc charitatē quam magnificè inchoauit, magnificentius perfecit. Deinde misit aquam in peluim, id est, super credentes effudit Spiritum sanctum, quē sua passione nobis promeruerat, qui spiritus in Ezechiele dicitur aqua munda: Effundam, inquit, super vos aquā mundam, &c. Vel misit aquam in peluim, id est, aperuit nobis sensum, vt intelligeremus scripturas. Olim erat aqua illa in hydria, clausa erat scriptura, signatus erat liber, abscondita Dei mysteria, velata erat facies Moysi. Nunc aūt Christus in peluim misit aquam, id est, quæ in scripturis abscondita erant, reuelauit ad salutem credentiū. Ab eo igitur tempore cœpit lauare nos: Cœpit, inquam, nam nondum perfecit, quin adhuc quotidie nos lauat, & extergit linteo, id est, merito suæ passionis. Hinc igitur non tantùm Christi charitatem, sed etiam nostram miseriā cognoscere possumus. Magna enim immunditia sit oportet, quam non nisi filius Dei abstergere potuit, & non nisi morte & sanguine suo. Profundè cecidisse hominem hic apparet, quòd Filius Dei intantum se humiliare & descendere cernitur. Imitentur hoc exemplum Christi pastores Ecclesiæ. Surgant per vigilantiam parati ad ministrandum. Abijciant quicquid impedit à ministrando. Aperiant alijs scripturæ occulta mysteria. Lauent alios, sed ita, vt pręcincti sint linteo, ne scilicet alios mundantes, seipsos inquinent.

Ezec. 36.

Esai. 29.

Venit ergo ad Simonem Petrum.]

Sunt qui putāt Christum à Iuda incepisse, & sic ascendendo tandem & vltimò peruenisse ad Petrum. Hoc tamen alij reprobāt, hac ratione permoti, quòd etsi Iudas perfricta fronte hoc Christi ministerium sustinuisset, alij tamen discipuli non tacuissent. Verisimilius igitur est, quòd à Petro inceperit, q prior inter Apostolos erat, non vocatione (nam Andræas ante ipsum sequutus est Christum) sed electione in Apostolatum. Illic enim Petrus primo loco ponitur. Congruè autem à maiori incipit lotionem. Vbi enim pastor vel pręlatus, vel in doctrina vel in vita immundus est, facilè immunditiam cōtrahunt etiam subditi: Imò, quomodo talis alios mundabit, cùm ipse immundus sit? Si sal infatuatum fuerit, in quo salientur alia? Nec mysterio caret, quòd Euangelista Petrum non tantùm nominat eo nomine, quod à Christo accepit: Sed etiam eo, quod antiquitus habuit: [Venit, inquit, ad Simonem Petrum.] Imò antiquum nomen præposuit. Petrus enim, vt infrà patebit, in seipso & carnis & fidei naturā expressit, ideo etiam diuersis nominibus nominatur. Cæterùm in colloquio Christi, ter loquitur Petrus, sed dissimiliter. Primò enim ex ignorantia. Secundò ex pertinacia. Tertiò ex fide. Ter itidem respondet Christus. Primò instruit eius ignorantiam. Secundò arguit & retundit eius pertinaciam. Tertiò commēdat eius fidem. Eodem modo & nos cum Deo loquimur, & ipse nobiscum, &c. Cæterùm, quòd Petrus primùm interrogando dicit.

Mat. 10.

Matt. 5.

Domine, tu mihi lauas pedes?]

Satis apparet, eum expauisse ad tantam Domini dignationem. Nec mirum. Idem enim etiā alij fecissent, si ab ipsis incepisset, imò quis nō stuperet, videns Dominum maiestatis, tā humiliter hominibus ministrantem! Indiciū pij cordis est, ad opera Dei obstupescere & admirari. Sic Moyses, etsi pergebat videre, quare rubus nō combureretur, audiens tamen Dominum de rubo, non ausus fuit appropinquare. Sic Iacob quum vidisset in somnijs scalam, &c. euigilans quasi obstupuit ad tantam Dei dignationem: Quàm terribilis, inquit, est locus iste. Iam si verbum hoc Petri expendamus, videbimus eum varios habuisse respectus, partim bonos, partim imperfectos. Primò enim excellentem illam Domini dignitatem considerauit, quū dixit: [Domine tu?] Considerauit, inquā, quàm vile ministerium esset abluere pedes, cùm pedes infima membra sint, & adeò vilia, vt non nisi petita venia nominentur. Indignum igitur putabat, vt hæ manus, quæ tot mira-

Exod. 3.

Gen. 28.

miracula in populo fecerant, sibi lauarent pedes, & hoc quidem bonum erat. Deinde è regione considerauit propriã indignitatem, cùm dicit: [Mihi,] & illud etiam bonum erat. Ex his igitur duobus intulit, iustius esse, vt ipse Christo seruiret, quàm vt Christ⁹ sibi, quod & ipsum laudabile est. Fateri enim cogimur, Deum nobis nihil debere, nos autem illi plurimùm: [Domine, tu mihi lauas pedes,] tu Dominus maiestatis mihi vilissimæ creaturæ, imò peccatori? Errabat autem Petrus in eo, quòd putabat inglorium esse Christo nobis ministrare, quemadmodum & nunc quidam putant Christo inglorium & inhonestum esse, quòd corpus suum nobis manducandũ tradit, quum hęc sit summa eius gloria. Hinc enim perfectè elucet eius immensa erga nos dilectio & misericordia. Verùm hæc est carnis natura, quòd in peccando nulla Dei reuerentia mouetur. In deprecando autem peccatum, reuerens videri vult, confitens se indigniorem esse, quàm vt audeat accedere. Sic Petrus, qui hic admodum reuerens videtur erga Christum, paulò post nulla eius reuerẽtia eum negaturus est. Idẽ & nos facimus. Deinde etiã in hoc errauit Petrus, quòd quasi reuerentiam exhibiturus Christo, repellit & abnuit eius ministerium, quemadmodum & in alio loco ob eandem causam Christum à se repulit, quum dixit: Exi à me Domine, quia homo peccator sum: Imò si te peccatorem consideras, oportet vt à te Dominum non repellas. Videtur quidem esse reuerentia, sed præpostera est, & tantùm è carnis æstimatione procedens, quemadmodũ plerique ob indignitatem suam se Deum inhonorare putant, si eum orent, vel Sacramentum percipiant. At fides aliter sentit, nempe quòd Deum inhonorat ille qui peccat, non qui veniam petit, & remedijs vtitur à Deo ordinatis. Sic Deum inhonorat, non qui ipsius opus & ministerium sustinet, sed qui resistit, & sensum suum præponit voluntati Dei. Pium quidem est, indignitatem nostrã fateri, imò sic oportet: pium etiam est, Dei maiestatem reuereri. Verũ pietas hæc in superstitionẽ vergit, si propter indignitatẽ nostrã ministerium

Lucæ. 5

Christi excludamus. Nõ est igitur quòd vereamur Deum accedere, quandoquidem ipse pręcipit, vt eum accedamus & inuocem⁹: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis. Et iterum: Inuoca me in die tribulationis. Imò summum honorem Deo impendis, si eum fideliter inuocas. Summã autem ignominiã & cõtemptum ei irrogas, si eum vocantem & auxilium pollicentem non accedendo contẽnas. Sic summũ honorẽ Christo impendis, quũ eius ministerium in te fers & pateris. Hinc est, quòd Maria otiosa sedens ad pedes Iesu, & ministerium Christi, quod prædicando exhibebat ferẽs, præ negotiosa Martha multo honorificentiùs cõmendatur. In summa, si salutem desideras, oportet vt à te medicum non repellas. Imò eò cõfidentius accede, quo maior est tua indignitas & infirmitas: sic enim in externa necessitate non attendimus vel nostrã indignitatem, vel aliorum dignitatẽ, dum modo nobis consulatur & auxiliũ pręstetur. Sic famelicus non veretur etiam honoratissimum quenque accedere, nimirum vrgente eum famis necessitate, & tu fac similiter. Cæterùm in secundo suo verbo, Petrus adhuc pertinacius loquitur, zelum quidem prætendens, sed non secundum scientiam.

Mat. 11
Psal. 49

Luc. 10

Non, inquit, lauabis mihi pedes in æternum.]

Vbi iterum vides carnis naturã, quę semper pertinax est in suo bono, quod videtur, proposito, ac mordicus suã opinionem bona specie conceptam defensat, siue cãtilles, siue saltes. Sic Christus piè quidem instruxerat Petrum, sed frustra. Eandem pertinaciam vides in Dauide, cùm ei dissuaderetur, ne populũ numeraret. Et in Iosia, quum à bello contra regem Aegypti retraheretur. Hinc Sapiens: Est via, inquit, quæ homini videtur iusta, & nouissima eius ducunt ad mortem. Petrus igitur eorum figuram tenet, quibus tantum placent, quæ ipsis bona videntur, & quæ bona intentione faciunt: Atqui non satis est, si tibi aliquid bonum videatur, nisi & Deo approbetur. Plerunque enim contingit, vt quod nos bonum putamus, bonum non sit. Vt quum Saul sacerdotis officium

Rom. 10

1. Par. 21
2. Par. 35

Pro. 14

1. Re. 13

cium immolando vsurparet: Itē quum pecora ab Amalechitis rapta, ad sacrificandum reseruaret. Sic non satis est, habere bonam intētionem, sed insuper videndum est, quid Deus velit: alioqui & persecutores Christianorum excusaren tur: bona enim intentione ipsos persequebantur, putantes se obsequium prȩstare Deo. Interim autem Christus primò quidem Petrum arguit ignorantiæ, cùm dicit:

Quod ego facio, tu nescis modò: scies autem postea.]

Quasi diceret, Quid obsistis, cùm nescias, qua causa, quóue fine hoc faciā? Non est otiosum quod facio, etiāsi tu non intelligas. Sic aliàs Ioanni eum baptizare formidāti, &c. dixit: Sine modo sic nos decet implere omnē iustitiā. Verè autem nesciebat Petrus, quod Christus tunc faciebat. Putabat enim hoc ministerium solummodo ad aliquā corporis recreationem (vt fieri solet) à Domino cœptum fuisse. Deinde, nondum plenè nouerat huius magistri sui disciplinam, quòd scilicet in scola eius ille maior, qui humilior esset, quodq; maximè ipse Dominus omnium in summa humilitatis arce regnaret. Vnde & infrà dicetur, quòd inter Apostolos de primatu contentio fuit, &c. Præterea Petrus ignorabat, quò tenderet hæc sua pertinacia ac præpostera reuerentia, nēpe ad iustificationem suiipsius. Qui enim à Christo lauari non vult, quid aliud prætendit, quàm quòd iustus sit, & gratia Dei nō opus habeat? Hoc aūt Petrus nō considerabat, nēpe quòd verba sua eò tēderent, alioqui nō repugnasset. Non tamē statim Christus ei huius lotionis causam ostendit: Est enim tēpus operandi, est & tempus loquendi. In vtroque autem decet, vt Deo obtemperemus. Cæterùm verè dixit:

Scies autem postea.]

Statim enim postquam iterū recusasset, eis hoc mysterium explicauit. Deinde hæc Christi humilitas, adeò Petri animo insedit, vt & ipse postmodum etiam alios ad similia hortaretur. Humiliamini, inquit, sub potēti manu, &c. Docemur autem hoc verbo, ne temerè exigamus rationem operum Dei, sed humiliter obediamus. Quod enim Petro hic dicitur, omnibus nobis dicitur. Verè enim nescimus nec intelligimus, quòd Deus iam nobiscū operatur. Lauat quidē nos nunc prosperis, nunc aduersis: verùm nos nō intelligimus, scie mus autem postea, cùm scilicet per spiritum illuminabimur, maximè autem in futuro sæculo. Hæc fuit responsio ad primum Petri verbum. Cæterùm ad pertinaciam eius durius respondet:

Si non lauero, inquit, te non habebis partem mecum.]

Quasi diceret: Si tu præire contendis, nec mihi te submittere, non potes meus esse discipulus. Schola enim Christi tales exigit auditores, qui & propriā voluntatem resignent, & proprium sensum mortificent, denique & omnē intellectum suū captiuent in obsequium Christi. Sic igitur, quem promissione sedare non poterat, comminatione sedat. Magna enim cōminatio est: [Non habebis partem mecum.] Cum Christo enim partem non habere, est cum Diabolo & omnibus impijs partem habere: Imò, sicut nihil melius homini contingere potest, quàm partem habere cum Christo, sic certissima dānatio est, cum ipso non participare. Agamus & patiamur, charissimi, quicquid agendum & patiendum nobis imponitur, ne hanc cum Christo partē amittamus. Partem cum Christo habere, est & hic communicare ipsius gratiæ, spiritui, & verbo, & in futuro ipsius glorię & regno. Hāc partē Petrus postea Simoni Mago denegabat: Non est, inquit, tibi pars in sermone hoc. Cæterùm, hoc verbum Christi etiam aliter intelligi potest. Quasi diceret: [Si non lauero te, &c.] Quid adeò expauescis hunc humilitatis meæ habitum, taléque ministerium? Non vis vt aqua te lauem, quum necesse sit vt sanguine meo abluaris? Nisi enim ego altius adhuc præcinctus maiori meo labore & dispendio te lauero, non habebis partem mecum. Verè enim nisi Christus lauisset electos suos sanguine suo, nec Petrus, nec quisquam hominum, partē cū illo habere potuisset.

KK Sic

Sic & nunc, quē Christus nō mūdat, immundus manet, quēadmodum & olim nemo mundabatur, nisi aqua expiationis aspergeretur: Atqui nihil immundum intrabit in regnum Christi, cōgruē igitur dicit: [Si non lauero te, non habebis partem mecum.] Hoc igitur dicto Christus exponit, quid lotio pedum significet, & quare ante pasionem pedes discipulorum lauerit. Docuit enim per hoc, quòd officium suum est purgare & abluere peccatorum sordes, id quod fit sanguinis sui aspersione. Igitur hæc lotio pedum, totam pasionem Christi significat, qua nobis ministrauit, nosque lauit. Obserua igitur hoc loco, quòd sine Christo nemo à peccatis mundatur. Simulq; vide oscitantiā nostrā, qui audiuimus nos cū Christo partē nō habituros nisi ipse nos lauerit: nec tamen accurrimus, cùm ipsum præsentem habeamus. Certè Petrus verbo & cōminatione hac Christi territus, plenè se Christo submisit:

Num.19
Apo. 21.

Domine, inquit, nō tantùm pedes meos, sed & manus & caput.]

Quasi diceret: Si sic se res habet, age: fiat non mea, sed tua voluntas: nihil obsisto, quò minus me laues, tantū ne à te separer. En offero manus, pedes, caput, totū corpus laua, terge prout libet, nihil recuso. Priùs nō intellexerā, ideo veniā peto, &c. Hoc nimirū est, quod Chrysostomus de ipso dicit. Petrus in recusando vehemens, in permittendo vehemētior, vtrunq; ex amore. Atq; hic videmus naturā fidei, quæ se totā in diuinā resignat voluntatē, vt nobiscū agat vtcunq; tandem libet: Ipse viā, ipse exitum inueniat pro sua volūtate. Sic Dauid: Si dixerit, inquit, mihi, Non places, præstò sum, faciat quod bonū est in oculis eius. Sic Abraham plenè se Deo cōmisit, sequens eum quocunq; duceret, &c. Hæc autē suiipsius in diuinam voluntatem resignatio, cultus est Deo longè gratissimus. Vnde Christus dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me. Obserua autē, quòd Petrus vltra pedes offert etiam manus & caput lauanda. Non solum enim affectus nostri, sed etiā opera & ipsa deniq; intentio, indigent sæpenumero purgatione. Hinc Dauid totū se immūdum cōfitetur: Ecce, inquit, in iniquitatibus cōceptus sum, &c. Asperge igitur me hyssopo, & mūdabor, &c. In summa, verbum hoc Petri indicat, quòd totaliter inquinati sumus in corpore & anima, in affectibus, operibus, intentione, voluntate, & intellectu. Opus igitur habemus Christo. Deinde verbū hoc docet, quid potissimum petamus à Christo, nempe vt totos nos mūdet, q totos nos creauit. Nisi enim primò mundati fuerimus, nō possumus esse participes bonorū Christi. Demū ostēdit, quid potissimū Deo offerre debeamus pro innumeris suis beneficijs, nēpe omnimodam resignationē, non tēporalium tantùm bonorū, sed propriæ voluntatis & rationis, vt bis dicere posimus cū Dauide: Paratū cor meum Deus, propter te scilicet abnegare mundū. Iterum. Paratum cor meū, abnegare scilicet etiam meipsum. Sic Abrahā nedum obediuit, quū iuberetur relinquere patriā, sed etiam quū iuberetur occidere filiū. Verùm pauci sunt, qui nunc eū imitantur. Possent quidē inueniri, qui temporalia abdicent, sed rarissimus est, qui propriā voluntatē iugulet. Cæterū, quanquā Petrus & manus & caput abluenda offerat, Christus tamen quod cœperat, tantummodo pedes abluit:

2.Re.15.
Gen. 12.
Mat.16.
Psal.50
Psal.107
Gen.12.
Gen.22.

Qui lotus, ait, est, non indiget, nisi vt pedes lauet.]

Quasi diceret, Non opus est Petre, vt manus & caput tibi lauē. In his enim locis satis lotus es. Pedes aūt nō possunt satis lauari: statim enim iterū inquinantur. Vide aūt, quàm aptè Christus à rebus externis ad res spirituales sermonē conuertat: relicta enim ablutione corporalium membrorum, transit ad ablutionem membrorū interiorum ipsius animæ, quæ sunt affectus, qui hic per pedes signantur. Sicut enim in omnibus negotijs pedibus terram conculcamus, sic sine affectibus mortalitas nostra non viuit. Affectus enim in omnibus negotijs se interserunt: adeò, vt si quis eos ablutione & purgatione negaret indigere, planè seipsum falleret: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis

1. Ioan.1

nobis non est. Quotidie igitur pedes nostros lauat, qui sine intermissione in cęlo pro nobis interpellat. Et quòd hæc lotio quotidiana nobis necessaria sit, fatemur ipsi, cùm orãdo dicimus: Dimitte nobis debita nostra, &c. Cęterũ, Christus hoc verbo [Qui lotus est, &c.] manifestè ostẽdit, duplici ablutione nobis opus esse. Vna, qua totum corpus ab innata immunditia: Altera, qua pedes à quotidiano puluere & luto, quod subinde inhæret, abluantur. Vtrãq; autem ablutionem, Christus suo sanguine nobis parauit. Et prima quidem fit in Baptismo: ibi enim totus homo abluitur ab innata immunditia, id est, peccato originali, sed tantùm semel. Vnde dicit: [Qui lotus est, non indiget denuò hoc modo lauari] in Baptismo. Satis enim est, semel baptizatum esse, hoc tantùm curandum est, vt pedes subinde lauentur. Hæc autem secunda ablutio fit non in Baptisterio (Tauffstein) sed in Podonipt ro (Fusbecken) hoc est, in pœnitentia, quæ quotidiana peccata emundat. Est enim secunda tabula, qua qui post baptismi ablutionem naufragium fecerunt, enatare possunt. De hac ablutione dicit Esaias: Lauamini, mũdi estote, &c. Hæc autem ablutio pedum, in pœnitentia semper fieri debet. Nam via in qua gradimur, polluta est, vt Dauid ait: Et sordes Hierusalem in pedibus eius. Vnde & Paulus: Si quis se emundauerit ab illis, erit vas in honorem, &c. Cæterùm mouere aliquẽ posset, quod Christus addit:

Mat. 6.

Esaiæ. 1.
3. Re. 21.
Thre. 1.
2. Ti. 2.

Sed est mundus totus,]

Quomodo enim totus mundus est, qui adhuc iubetur pedes lauare? Imò, quomodo totus mundus est, qui baptizatus est, cùm scriptura vbique asserat, neminem sine peccato esse? Et quidem verissimum est, quòd nemo sine peccato est: Nihilominus tamen etiam verum est, quòd totus mundus est, quisquis per fidem purificatus est. Is enim, quia corpori Christi insitus est, Christi sanctitatem & puritatem per fidem participat & possidet. Hinc Paulus credentibus dicit: Abluti estis, sanctificati estis per nomẽ Domini Iesu. Et iterum: Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Hinc ijdem Christo insiti, dicuntur sancti, propter fidem, nomen, & sanguinem Christi. Interim tamen in seipsis nihil sunt, nisi peccatores, & multum quidem peccatorum habent adhuc, sed nihil damnationis: quia apud Deum mundi reputantur propter fidem in Christum. Hinc Paulus de seipso: Mente quidem, inquit, seruio legi Dei, sed carne legi peccati. Colligitur igitur ex hoc verbo Christi, quòd Apostoli fuerint baptizati, alioqui non dixisset illis: Qui lotus est, nõ indiget nisi vt pedes lauet. Colligitur secũdò, quòd non satis est, esse baptizatũ, nisi & subinde pedes lauemus. Colligitur tertiò, maiorem esse vim gratiæ, quàm peccati. Vbi enim gratia est, ibi homo iustus & mundus reputatur coràm Deo, etiamsi in se adhuc non omnino sine imperfectionibus & peccatis sit. Colligitur quartò, relapsis post Baptismũ necessariam esse pœnitentiam. Colligitur quintò, quòd Præconi Euangelico non sufficit communis illa puritas, quam præstat Baptismus & Euangelicæ fidei professio, nisi pedes, id est, animi affectus, subinde purgentur ab omnibus inquinamentis huius mundi, à quibus tamẽ vix quisquam purus esse potest, nisi subinde per misericordiã Christi contagium ex hominum commertio contractum studeat abluere. Hactenus igitur Christus verbum hoc. Qui lotus est, &c. in genere dixit. Mox sermonem ad Apostolos in speciali conuertit:

Esa. 64.
1. Ioan. 1

1. Co. 6.
Rom. 8.

Rom. 7.

Et vos (inquit) mundi estis, sed non omnes.]

Mundi erant Apostoli, quia baptizati erant, & Christo inhærebant, eumque infatigabili studio sequebantur & amabant: maximè autem mundi erãt ab impietate & auaritia Iudæ proditoris. Iucundè autem sonat, quòd iudex ipse eos mundos pronũciat. Cæterùm terribile est, quod addit: [Sed non omnes,] quo verbo Christus nedũ Iudã percutit, sed etiam omnes sub titulo Christiani nominis impiè viuentes. Non enim quicquid auri specie fulget, aurum est. Nam & Iudas externè lotos habebat pedes, & inter Apostolos conuersaba tur, sed corpore tantùm, non fide, proinde illotis manibus & pedibus, proie-

proiectus est in tenebras exteriores. Signanter autem Ioannes addit.

Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum.]

Vt sciamus, propter solum Iudam Christum dixisse: Non estis mūdi omnes. Hoc aūt verbum, veræ charitatis & humilitatis nobis exemplū ostendit. Videbat Christus animā impij huius: sciebat cruenta consilia eius, honorauit tamen eū vt alios: adeò, vt etiā pedes eius lauaret. Hic disce inimicos diligere, & odientibus benefacere. Atq; hæc mirabilis perfectaq; clementia diuinæ naturæ propria est. Nō enim ideo statim punit, quia nouit peccata: sed clemēter ferens, multis reuocat modis, plerunq; etiam proditoribus suis benefaciēs, vt verum appareat illud Propheticū: Nolo mortem peccatorum, &c. Deinde hoc verbo ostenditur magnitudo peccati ipsius Iudæ, quod nec Christus abluere potuit, nimirū impio illo reluctāte. Miramur quorundam impiorū peccata, atq; hinc eorum grauitatem & perniciem perpendimus, quòd nec Prophetę ea sanare potuerunt, quantumuis medicamētorum apponerent, quēadmodum vnus eorum dicit: Curauimus Babylonem, & nō est sanata. Quantum igitur fuit peccatum Iudæ, quod tāta remedia à summo medico Christo accepit, nec tamen sanatum est?

Ezec. 18.

Hier. 51.

Postquam ergo lauisset pedes eorum.]

Hic Christus præstat, quod Petro promiserat, cū eius pedes lauaret: Scies, inquit, postea, quid scilicet hæc lotio pedū significet. Hoc nunc ostendit. Sic enim quodlibet suo tempore agendum. Primò fiat opus ipsum in se, deinde sequatur prędicatio & interpretatio, quid sibi velit opus ipsum. Non aūt statim Christus significationem huius lotionis aperuit, vt discipuli causam ignorantes, eò diligentius attenderent, eoq; magis admirarentur. Nunc autem sublatis linteo & pelui, iterum recūbit, & ad prędicandū se accingit. Et primò interrogatione ipsos attētos facit. Cùm enim interrogamur quod nescimus, solemus quasi manu pulsante excitari, vt attentius audiamus. Sic Christus hic facit.

Scitis (inquit) quid fecerim vobis.]

Imò nequaquam sciebant. Non quidem ignorabant pedes sibi ablutos, sed ad quid & quare, planè nesciebant. Hic igitur doctore opus habebant. Generaliter autē omnibus nobis dici putemus: Scitis quid fecerim vobis? Per hoc enim excitari debemus ad meditandum, quę à Domino accepimus. Vnde & Paulus dicit, nos spiritū Dei accepisse, vt sciamus, quæ à Deo donata nobis sint. Dicit igitur Christus cuilibet fidelium: Scitis quid fecerim vobis? in creatione, in redemptione, in singulorum vocatione? &c. Hæc est summa illa scientia, quę sola non inflat, sed Deo nos cōmendat. Est etiam summè necessaria, quia aliæ scientiæ sine periculo nesciuntur: hæc autem non. Qui enim ignorat, ignorabitur. Verùm ad verba Christi reuertamur. Antequā igitur exprimat, quid sibi velit lotio pedum, præmittit suam dignitatem & gloriā, vt fortius moueantur ad imitationem eius, nimirū ex altera parte videntes eius dignitatem: ex altera autem propriam confusionem, si eum non imitentur. Sic enim insignium personarum opera plus excitant ad imitationem, imò etiam ruborem suffundūt humilioribus, si ea non imitentur.

1. Cor. 2.

1. Co. 14.

Vos (inquit) vocatis me magistrum & Dominum.]

Proterat quidem Christus maiora de sua dignitate dicere, contentus tamē fuit his titulis, quibus eum apostoli appellabant, nec etiam opus fuit maiora commemorare. Nā si discipulo dedecus est, imitari magistrum, qui tantùm homo est, quantò turpius erit Christiano, si superbiat, cùm videat Deum humiliatum? Signanter autem dicit: [Vos me vocatis magistrum & dominum.] Nam & Pharisæi sæpiùs eum vocauerunt magistrum, verùm ore tantùm, non corde. Item tantùm magistrum eum appellabant aliqui, non Dominum: nec enim animus eorum erat ipsi obedire. Aliqui tamen etiā Dominū eū vocauerūt, sed audierūt: Quousq; dicitis mihi, Domine Domine, & non facitis quæ dico? Non parua igitur laus Apostolorum est, q; ipsis dicitur: [Vos vocatis me magistrum & dominum:] quan-

Mat. 22.
Luc. 10.

Luc. 6.

1.Co.12 quandoquidem Paulus ait: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Apostoli aũt Christum magistrum appellabant, quia discere cupiebant: Dominum aũt, quia obedire parati erant. Ideo audiũt: Bene dicitis. Sic Deum hi soli rectè nominant Patrem, qui eum amant & reuerentur: & soli rectè eum Dominum vocant, qui eum timent. Iuxta illud: Si ego Pater vester, vbi est amor meus? Si ego Dominus vester, vbi est timor meus? Ne quis aũt putet, Christum hos duos titulos, magistri scilicet & Domini, tantũ ab hominibus, & non ex natura habere, subdit: Mala.1.

Et bene dicitis. Sum etenim.]

Alij enim nominantur quidem magistri & domini ab hominibus, cùm tamen & ipsi pleraq; nesciant, & in multis deficiant: Christus autẽ verè est & magister & Dominus. Hos enim titulos non habet ex hominibus, sed ex natura. Est enim verè Dominus vniuersorum, omnium habens dominium, cui & meritò omnia famulantur. Est & verè magister non externè tantùm docens, sed etiã internè illuminans, quia est sapientia Patris. Quemadmodum enim, cùm ipse sit vita, omnia vitæ susceptibilia viuificat: sic cùm ipse sit sapientia Patris, sapientiam cunctis eam suscipere volentibus immittit. Hoc nemo hominũ aut Angelorum potest, ideo meritò dicitur: Magister vester vnus est Christus. Vide autem quàm pulchrè argumentetur. Mat.23.

Si ego (inquit) laui pedes vestros Dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes.]

Sensus est: Si ego Dominus sum, cõsequitur vos esse seruos. Vnde vlterius sequeretur, quòd non ego vobis, sed vos mihi pedes lauare debebatis. Hũc morem ego non sine causa inuerti: humilitatem & charitatem per hoc docere volui. Ea enim cùm verbis inculcari non possint, tam efficaciter volui ipso exẽplo meo persuadere. Si igitur ego non dedignatus sum, in tam vili officio ministrare, nec vos dedignemini idẽ etiam alijs exhibere. Magna siquidẽ inter me & vos est differentia. Nam ego Deus sum, vos homines estis. Parua autẽ inter vos & alios homines differentia est, imò titulotenus tantùm differtis. Nomen enim alius domini, alius serui habet, cum in natura sint æquales & ęquè miseri. Ideo ego tantò maior, hoc vobis exemplum exhibui, ne vos inter pares pigeat imitari, quod ego magister & Dominus discipulis & seruis feci, pudeatq; fratrem in fratrem, & conseruũ in conseruum tyrãnicũ sumere animũ: quum ipse, qui mihi meritò huius dignitatis fastigium possem vendicare, memet vsque ad lauãdos pedes vestros deiecerim. Vide aũt, q̃ modestè Christus hęc dicat. Potuisset, sicut in antecedenti suas conditiones adduxerat, nempe: Ego Dominus & magister, sic & in sequenti ipsorum conditiones ponere: Vos homines serui & peccatores. Verũ contentus est dicere: Et vos quoq; debetis, &c. nos per hoc docens, vt sic magna (vbi res exigit) de nobis loquamur, ne alijs quicquã derogemus, neq; in superbiam contra alios erigamur, etiam si maiores ipsis sumus. Habes igitur, quid Christus ab Apostolis exigat, imò ab omnibus, qui eum magistrum & Dominum confitentur, nempe, vt alter alteri pedes lauet. Nec quisquam hic excipitur, cuiuscunque status aut conditionis sit. Non tamen hoc de sola corporalium pedum ablutione intelligi oportet, quasi ea omnibus modis sit necessaria. Huiusmodi enim pedes etiam lauare possunt, qui nullatenus Christum imitãtur, sed superbissimè alijs dominantur: Pedes igitur lauare, si ad Apostolos referam⁹, nihil aliud est, q̃ officiũ suum ita exercere, vt sciant & reipsa ostendant, se non aliorũ dominos, sed seruos & ministros esse, officiumque suum non fastu aut supercilio, sed beneficijs, solicitudine & labore ostendant, authoritatemque suam non violentia, sed modestia & benefactis tueantur. Sic docet Christus: Qui maior est vestrum, sit vester minister. Si autem verbum Christi ad omnes Christianos in communi referamus, tunc pedes lauare nihil aliud est, quàm alijs se postponere, alijs ministrare: vel, vt Paulus ait, aliorum onera portare, & alijs potius, quàm sibiipsi placere. Damnat igitur hoc verbum omnem ambitionem nostram, quæ tamen mirabiliter magna in nobis est. Mat.20 Gala.6.

Congruè autem Christus, antequã charitatem & pacem doceat, priùs ex suorum animis ambitionem & gloriæ sitim extirpare molitur. Vbi enim ambitio est, ibi ne inter fratres quidẽ cõuenit: Inter superbos enim semper sunt iurgia. Imò, nihil aliud adeò Christianam vnitatem scindit, vt ambitio, quòd nullus alteri cedere vult. Signanter autem Christus dicit: [Et vos debetis, &c.] vt sciamus esse præceptum, nõ consilium quod prætermitti possit, ac magnã nobis imminere pœnam, nisi paruerimus. Vnde & Christus subdit.

Prou. 13

Exemplum enim dedi vobis, &c.]

Verè insigne exemplum, omni diligentia attendendum, Christus nedum hominũ, sed etiam omniũ Angelorum Dominus, cui Pater omnia contradidit, qui omnem potestatẽ habet in cælo & in terra, qui denique cum Deo Patre vnũ est, ita tamen se humiliauit, etiam vsque ad pedes hominũ piscatorũ. Quis simile vnquã audiuit de regibus & principibus huius mundi? Tãti nos æstimauit filius Dei. Et nos igitur similia faciamus. Humiliemus nos erga inuicẽ: Diligamus alterutrũ. Quòd si hoc exẽplum Christi nos non mouet, nullum mouebit. Obstinatos & induratos, imò & excæcatos & desperatos esse oportet quotquot sunt, qui ad hoc exemplum Christi non mollescunt. Confundatur hic fastus tuus superbe homo, qui præ superbia nescis quomodo stare aut incedere, quomodo itẽ te vestire & ostentare debeas. An nõ vides hic Christum præcinctum, cum pelui & aqua circuire & ministrare, Et quis tu es ad illum? Erubesce miser homo. [Exemplum, inquit, dedi vobis.] Vobis, inquam, nẽpe Christianis. Nobis hæc scripta & facta sunt, non Turcis. Vnde igitur tanta superbia, tantus fastus, tanta põpa, nedum inter laicos Christianos, sed etiam inter episcopos, Apostolorum successores? Hóccine est Christum imitari? Quod Christus omnibus modis præuenire voluit, nempe ambitionem, superbiam, pompam, maximè in Ecclesiæ Prælatis, hoc nunc in summum excreuit, cum maximo detrimento & scandalo totius Ecclesiæ, &c. Attendamus igitur verbum, quod hic dicit Christus: Exemplum dedi vobis, &c. Videmus igitur in hoc verbo, quòd Christus duobus modis aspiciẽdus est. Primò vt minister noster & donũ, quo à Deo donati sumus. Nã & Filiũ nedũ pro nobis sed etiã nobis dedit. Deinde etiã aspiciẽdus est vt exẽplum. Hinc Petrus: Christus passus est, vobis relinquens exemplum. Et Christus ipse: Discite à me, quia mitis sum. Sic etiã omnia Christi opera & passiones primò sunt ministeria, quibus nobis ministrauit, imò sunt dona, quæ nobis dedit. Nam quicquid egit & passus est, pro nobis egit & passus est, sicque nobis ministrauit, imò omnia sua opera & merita nobis dedit & dat per fidẽ. Deinde autẽ ea ipsa, quæ fecit & passus est, etiam sunt exempla, quibus conformari debemus, sicut hic expressè audis. Monoculi igitur sunt, qui Christum vel tantùm vt donum, vel tantùm vt exẽplum attendunt, cum vtroque modo aspici velit, &c. Cæterùm, quod addit:

Mat. 11. Mat. 28. Ioan. 14

1. Pet. 2. Mat. 11.

Quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.]

Intelligendum est secundũ possibilitatem nostram. Nemo enim est, qui omnibus modis facere possit, quẽadmodũ Christus fecit. Nec hoc Christus à nobis exigit. Sic enim & magistri pueris pulcherrimas literas pingunt, vt quisque eorũ, quantum potest, manum magistri imitetur. Non autẽ exigit, vt omni modo similes pingant, hoc enim scit pueris impossibile esse. Potest tamen hoc verbum: [Quemadmodum ego feci,] specialiter ad ea referri, quæ Christum circa lotionem pedum fecisse audiuimus. In his enim, si diligenter attendantur, pulchrè expressum est officium Apostolorum. Primò igitur exemplo Christi, surgere debent à cœna Moysi ad cœnam Christi, à scientia ad opus, à cibo ad laborem, à litera ad spiritum. Secundò ponant vestimenta sua, abijciant quicquid impedit ad virtutem, vt strenuè, non otiose laborent. Tertiò præcingant se linteo albo, id est, munditia vitæ. Iuxta illud: Sint lumbi vestri præcincti. Quartò præcingant se, ne cùm alios mundant, ipsi

Luc. 12.

ipsi se maculent. Quintò mittant aquam ex hydria in peluim, eruant & effundant aquam sapientiæ salutaris è cortice scripturæ. Sextò lauent instanter, maximè autem pedes, corrigant in primis corda & affectus. Septimò extergant linteo, id est, ædificent eos propria sanctitate & mundítia, & quod verbis non possunt, operibus & vita exemplari perficiant. Omnibus his perfectis, ad solitam quietem redeant, ac suæ etiam saluti consulant, ne cum aliȷs prædicauerint, ipsi reprobi efficiantur. Eodem modo etiam aliȷ agant Christiani circa se & sibi commissos. Vt autem Christus hoc exemplum suum fortius persuadeat, vtitur etiam alio argumento:

1.Cor.9

Non est (inquit) seruus maior Domino suo, &c.]

Quasi diceret: Non est, quòd hoc exemplum meũ erubescatis imitari. Quid enim aliud estis, quàm Apostoli & serui mei, quorum ego Dominus & magister sum? Supra me non estis, imò etiamsi in posterum vel vos vel successores vestri, ad quascunq; dignitates perueneritis, nõ tamen maiores eritis, aut plura scietis, poteritisq; quàm ego. Ideo non est, quòd vos serui erubescatis de humilitate & charitate exhibenda, de quibus ego Dominus vester non erubui. Hoc igitur verbo Christus omnem superbiam & ambitionem Ecclesiasticorum reprimit. Da enim siue Papas, siue Episcopos, siue Cardinales, siue Doctores, &c. quid aliud sunt, quàm serui? Si autem serui sunt, quemadmodum omnes libenter fatentur, id agere deberent, ne supra suum Dominum ascenderent. Quomodo autem hoc fiat, ipsi considerent, &c. Non enim est hic locus, hanc camerinam mouere: Sua ipsis conscientia declarabit, in quibus Christo dissimiles sint, imò in quibus suprà Christum esse conentur, &c. Cæterùm, Christus hanc sententiã: [Non est seruus maior Domino, &c.] crebro inculcat. Hoc tamen loco, cum magno pondere verborum repetit:

Luc.6.
Mat.10.

Amen (inquit) dico vobis, &c.

Ipsa quidem res omnibus nota est, seruum scilicet non esse maiorem Domino suo. Insuper & omnis sermo Christi etiam sine iuramento prolatus, cælo ac terra stabilior est, sicut ipse testatur: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, tamen hìc etiam iuramentũ addidit. Primò, vt fortius imprimeret. Deinde, vt ostenderet, scitu quidem facilè, at difficilè creditu, difficillimum autem obseruatu esse, seruum non maiorem esse debere Domino suo. In externis quidem nemo est, qui se Domino suo præferre audeat, aut melius habere contendat, quàm Dominus suus habet: At in spiritualibus rebus longè aliud videmus. Nemo nõ meliori fortuna vti vult & cupit, quàm Christ⁹ vsus est: Christus cùm in forma Dei esset, seipsum humiliauit, nos miseri humilitatem refugimus: Christus nobis ministrauit seruis, nos dedignamur cuiquam seruire aut ministrare: Christus etiam inimicis benefecit, nos nec fratribus: Christus obediuit, laborauit, &c. nos otium quærimus: Christus, quamuis sit splendor gloriæ Patris, patienter tamen sustinuit opprobria hominum, nos longè aliter affecti sumus: Christus iudex omnium, se iudicari permisit, nos dedignamur à quoquã iudicari aut argui: Christus per crucem & mortem ad gloriam suam intrauit, nos conamur per luxum & lasciuiam illuc penetrare. Quid igitur aliud facimus, quàm quòd Domino nos præferimus, ac meliora cupimus, quàm ipse habuit? Non igitur sine causa toties & tantopere verbum hoc nobis inculcat. Vult igitur, vt agnoscamus nos esse seruos. Deinde, vt consideremus, quid ipse fecerit & passus sit. Hæc qui diligenter attendit, promptissimus fiet ad omne bonum, & patientissimus ad omne malum. Vnde & Christus subdit:

Luc.21.
Phil.2.
Mat.20
Hebr.1.
Luc.24.

Si hæc scitis, beati estis, cùm feceritis ea.]

Vide quàm validè vrgeat opus, quasi sine eo nihil valeat quodcunq; scire. Ne enim discipuli dicerent, Iamdudum scimus, nos humiliari debere, quid igitur de nouo hoc doces, quasi non priùs sciamus? Rectè, inquit Christus, Si scitis hæc, tantò melius est. Verùm ad hoc scire requiritur etiam opus. Neminem beatum dico propter scire, sed propter operari. Si scientes beati esse cupitis, facite quod scitis. Opus ipsum vidistis in

me, itidem & ego in vobis videre cupio. Ex hoc verbo Christi vides, nō sine causa nos in Ecclesia iuxta fidem etiam docere & prædicare bona opera contra osores operum. Quid enim aliud facere possumus, quàm quod Christus ipse fecit? Nemo Christianus nos damnare poterit, cum verbis Christi manentes. Et tu igitur quisquis es, permane cum certo verbo Dei, nec quicquam te ab eo dimouere patiaris. Lege Matthæi 5. Lucæ 6. Romanorum 12. Epheseos 4. & 5. Iacobi 1. &c. & videbis manifestissimè Christum & Apostolos bona opera docentes. Quid igitur nobis de vana gloriatione Pseudo euangelicorum, quòd in Euangelio multa didicerint, & omnes scripturas nouerint, cùm nec minimum opere compleant? Scito igitur Christianorum perfectionem non in scire, sed in operari consistere. Non auditor, inquit, obliuiosus, sed factor operis, beatus in facto suo erit. Et iterum: Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi. Et Christus: Qui audit verba mea & facit ea, cōparabitur viro sapienti, &c. Et Dauid: Iustitia illius in filios filiorum, his qui seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorum illius ad faciendum ea. Cæterùm, sicut Christus suprà exceperat & segregauerat immundum Iudam à mundis: Estis, inquit, mundi, sed non omnes: sic hoc loco ipsum eximit & separat à beatis:

Iacob 1. Iaco. 4. Matt. 5. Psa. 102

Non (inquit) de omnibus vobis loquor.]

Quasi diceret, Dixi beatos futuros vos, si me imitati fueritis. Verùm non omnes in hac beatitudine locum habetis: Est vnus inter vos, qui expers est huius sermonis. Is enim adeò non ministrabit conseruis, vt etiam in me Dominum suum crudelis futurus sit, non erit minister, sed fur: non imitator, sed insidiator: non Apostolus, sed diabolus. Verè miserrimus Iudas, qui nec hìc inter mundos, nec illic inter beatos locum habet. Hoc itaq; verbo iterum eum pungit Christus, si fortè corrigatur. In generali autem loquitur, nec exprimit, quis ille sit, vt omnes terreātur. Nam & ipsi eo tempore contendebant de primatu, vt infrà dicetur. Sed quid sibi vult, quod Christus addit:

Ego scio quos elegerim.]

Respondeo, Ideo hoc addidit, ne quis putaret errore factum, quòd Iudam talem hominem in numerum Apostolorum receperat. Dupliciter autem eligit Deus. Primò ad præsentem: Secundò ad finalem gratiam. Primo modo etiam Iudas electus fuit, ad Apostolatum scilicet, sed non secundo modo. Non enim electus fuit ad beatitudinem. Si quæris causam, cur non & ad beatitudinem ipsum elegerit? Respondeo cum Paulo: O homo quis tu es, qui respōdeas Deo? Satis nobis sit scire, quòd Deus iustus est, & omnia sapienter disponit. Sed dicet quis, Cur Christus igitur impium hunc, quem talem esse sciuit, tā diu passus est inter discipulos morari? Respondet Christus:

Rom. 9

Vt impleatur scriptura: Qui edit mecum panem meum, sustulit aduersum me calcaneum suum.]

Quasi diceret, Ideo sustineo in multa patientia hoc vas iræ, aptum ad interitum, vt quod ab initio de me fuit dispositum, nunc fiat nullo interueniente nouo consilio, sed ordine certo, & antiquitus præscito & præfinito. Hoc tamen non sic intelligendum est, quasi Iudas coactus sit Christū prodere, ne scriptura falsa inueniretur: alioqui non vituperandus, sed laudandus esset, imò ipsius peccatum in Deum recideret. Sed quia ipse sua sponte hoc facturus erat, idcirco præsciēs Spiritus sanctus, hoc futurum prædixit. Locus autem hìc citatus, ex Psalmo quadragesimo desumptus est. Quod autem dicit: [Sustulit aduersum me calcaneum,] Prouerbialis locutio est. Sic enim loquitur, cùm aliquem insigniter contemptum esse monstrare volumus, quemadmodum & nos Germanicè dicimus: (Er vvolt gern mit füssen vber jn gehen.) Item, (Er helt jn vvie ein fußtuch.) Est igitur sensus verbi: Qui mihi amicissimus erat, qui diuturnum contubernium mecum habuit, qui mecum ambulabat, stabat, comedebat, bibebat, vigilabat, dormiebat, tanquam amicissimus, cui meritò fidendum videbatur, quem deniq; maximis beneficijs affeceram, is mihi hanc gratiam retulit, quòd maximus mihi factus est aduersarius,

Psal. 40

rius,nec hoc contentus, omnibus modis me supplantare conatur. Congruè autem hoc verbum in Iudam competit. Verè enim Christum supplantare conatus est:adeò vt etiam omnis memoria eius periret.Christus tamen hoc peccatũ Iudæ mitius exprimit, quàm Psalmista.Illic enim nõ simpliciter dicitur: Leuabit calcaneum,sed: Magnificat aduersum me supplantationem, hoc est, magnificè supplantauit. Verè enim magnifica supplãtatio fuit, vbi emptorem, imò redemptorem omnium, hìc vnus peruersè supergressus vendere præsumpsit. Nimis certè altè leuauit calcaneum suum, non vt Christum emeret, sed vt eum venderet. Voluit autem Christus non solùm occidi, sed etiam priùs vendi: Quia videlicet homo, pro cuius salute venerat moriturus, non solùm propter transgressionem mortuus, sed in ipsa transgressione fuerat etiam venundatus. Non enim nulla spe persuasi sunt primi homines, vt mandatum transgrederentur. Sed aperientur, inquit, oculi vestri, & eritis sicut dij. Sic igitur quàm uis mendaciter in transgressionis præmiũ diuinitatis spes proposita est. Vnde & Propheta clamat: Gratis vænundati estis, & sine argento redimemini. Igitur hic ordo salutis nostræ necessarius erat, vt pro mortuis & vænundatis saluator moreretur & vẽderetur. Cæterùm, quòd Iudas impiè egit in Christum, hoc hæretici & sectarij etiamnum agunt in Ecclesiam matrem. Ipsius enim vberibus enutriti, panibusq́ eius saginati, nunc eam pedibus conculcant, vt meritò ipsa dicere possit: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Non tamen mirandum est, Ecclesiam hoc pati à Pseudofilijs, quod Christus passus est à Pseudodiscipulo. Non parum tamen etiam nos verbum illud è Psalmo adductum terret. Primò, quia ostendit grauitatem peccatorum nostrorum, quæ nos leuia putamus. Quis enim non abominetur eum, qui Christum pedibus conculcaret? Quis sibi non timeret, qui tantum contemptum & ignominiam ingessisset filio Dei? Atqui Psalmista ait, quòd peccare in Christum, est ipsum pedibus conculcare. Sic & Paulus asserit, quosdam esse, qui filium Dei pedibus conculcent, quibus & ob id magnum iudicium Dei imminere affirmat. Secundò etiam hac ratione nos terret hoc verbum Psalmi, quod nos iam sumus, qui Christi panem manducamus in verbo & in Sacramento, & in his, quæ Christo oblata sunt, vt sunt bona Ecclesiæ. Videamus ne & nos panibus Christi vescentes, ipsum pedibus conculcemus: Maximè, cùm iam inde ab exordio maximos semper Dei hostes fuisse compertum sit eos, qui maximè videbãtur eius amici. Sic Satan creaturarum optimus, factus est maximus Dei aduersarius. Sic Israelitæ populus Dei electus erant, plus tamen Idololatriæ commiserunt, quàm Gentiles. Vnde de ipsis dicitur: Saturaui eos, & mœchati sunt. Et iterum: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: Dereliquit Deũ factorem suum, &c. Sic Pharisæi & sacerdotes, qui suo etiam officio Christum adumbrabant, ipsum vel primi ad crucem adegerunt. Sic Iudas ex Apostolis non postremus leuauit calcaneum suum contra Christum. Sic & nunc à Christianis maximè conculcatur, & ab his, qui de panibus eius potissimùm viuunt. Hinc in Psalmo: Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde. Christum autem cõculcant, quotquot nomine Christi & Euangelij cõtra Euangelium pugnant. Et honesta specie scripturarum, scripturas deprauant, & ad suos affectus detorquent, maximè autem, qui Christum blasphemant, &c. Docemur igitur hoc verbo, ne iniuriantibus irascamur, quin potiùs benefaciamus, quemadmodum Christus hìc proditoris mentionem faciens, nedum non irascitur aut maledicit ipsi, sed insuper ei benefacit, eumque reuocat. Ideo autẽ Christus hæc prædixit, ne discipuli terrerentur, cùm ea viderent fieri. Deinde:

Gene.3. Esai.52. Esaia 1. Heb.10. Hier.5. Deut.32. Psal.30.

Amodo, inquit, dixi vobis, priusquã fiat, vt cùm factum fuerit credatis]

Id est, vt ex impletione illius verbi, sciatis me etiam in omnibus alijs verbis meis esse veracem. Sic postea etiam discipulis alijs prædixit, quid ipsis euenturum esset. Nec parum ipsos postea in fide confortauit, quòd Christus omnia quæ patiebãtur, prædixerat. Item: Ideo hæc

Ioan.16.

hæc prædixi vobis, vt credatis, quòd scilicet ego sum, qui occulta cordis video. Vel, vt credatis, quòd ego sum & permaneo, etiamsi ad tempus mori videar. Itē, vt credatis, quòd ego sum egenus ille & pauper, super quem qui intelligit beatus erit, sicut in eodem Psalmo dicitur: Itē, quòd ego ipse sum, qui ibidē dico: Nunquid qui dormit, non adijciet vt resurgat. Itemq́: Tu Domine miserere, & resuscita me & retribuam eis. In fine addit Christus:

Psal. 40

Amen dico vobis. Qui accipit si quem misero, me accipit, &c.]

Quo verbo primò proditorem ad officium reuocat, allicitque eum, ne hoc à se reijciat. Deinde etiā terret eum ostendens, quòd non tantùm in se, sed etiam in Deum Patrem peccet. Vel aliter: Suprà consolatus est discipulos, fore vt patienter ferant aduersa, si cogitent, quid ipse passus sit, & quòd seruus nō sit aut esse debeat maior Domino suo. Nunc aliter ipsos cōsolatur. Nempe, quòd nō tantùm persecutores, sed etiam amicos in mundo inuenturi sint, qui ipsis humanitatem ostēsuri sint. Quasi diceret: Hæc erit beatitudo vestra in hoc mundo: Ecce mitto ante vos vocem præconiam toti mundo audiēdam, vt qui me suscipiunt, tunc verè me suscepisse confidant, si vos susceperint tanquam meipsum. Et ne parum putetis in me suscipiendo esse præmij, pro eo quòd sum modò mūdo despectus: Ecce etiam hoc dico, Qui me suscipit, suscipit & Patrē. Hoc audientes filij Dei, qui in mundo dispersi sunt, summo honore & beneficijs vos prosequentur. Sic igitur etiam Apostolis, antequā eos emitteret, prouidit de cibo & hospitio, ac magnis promissis homines incitauit ad eorum susceptionem, quemadmodum & in prima creatione etiam antequam hominē crearet, omnia eidem necessaria præparauit, locum scilicet & victum, & lucē, &c. Pulchra autem & consolatoria gradatio est, à discipulis ad Christum, à Christo autem ad Patrem, quo nemo altius ascēdere potest. Loquitur autem Christus hic secundū humanitatem suam, ne quis Arrianus hinc colligere velit, Christum minorem esse Patre secundum diuinitatem. Cæterùm eandem gradationem in suscipiēdis Apostolis, habes etiam Matthæi decimo, & Lucæ nono. Multò autem excellentius hoc est, quàm quod de Abraham & Loth dicitur, qui pro hominibus Angelos susceperunt, Gene. 18. & 19. Heb. 13. Hæc autem susceptio Apostolorum, non tantùm beneficio hospitalitatis & humanitatis officio completur, sed maximè in susceptione Euangelicæ prædicationis. In quem modum etiam illud intelligitur, quod alibi dicitur: In propria venit, & sui eum non receperunt. His itaque verbis Christus Apostolos consolatus est, vt certi essent authoritatem ipsorum magnam apud homines futuram, quantumuis Iudas malus esset. Interim etiam subindicauit, quibus gradibus ad Deum conscēdatur. Ad patrem siquidem non peruenitur, nisi per Christum. Ipse enim est via. Ad Christum autem non peruenitur, nisi suscipiamus Apostolos, hoc est, verbum eorum. Ab auditu igitur verbi incipiendum. Qui hoc suscipit, Christum suscipit: qui Christum habet, Patrem habet: Qui Patrem habet, omnia bona habet. Potest autem locus hic, etiam intelligi de pauperibus, quos nobis à Deo missos credamus, cùm obuij nobis fiunt, cum eos clamantes audimus, cùm eorum necessitatem videmus. Qui tales suscipit, Christum & Deum suscipit, audietq́ in iudicio: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Vides igitur, quanta promissa sint, Apostolos aliosque pauperes suscipientibus. Huc pertinet, quod in Matthæo dicitur: Qui potum dederit vni ex minimis istis, &c. non perdet mercedem suam. Excitat igitur Christus nos hoc verbo, vt diligenter audiamus Apostolorum verba, & vt subueniamus pauperibus.

Gene. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 14

Rom. 10

Mat. 25

Mat. 10.

Cùm hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu.]

Subinde propiꝰ accedit passio Christi. Prius ipsius Iudæ pessima causa proponitur. Nec quisquam miretur, propter impium illum nequam, tot verba facta esse. Digna enim erat ipsius nequitia, quæ multis verbis ostenderetur, ad commonitionem & cautelam omnium aliorum. De peccato igitur proditoris Io-

loquutus, primò turbatur spiritu, hoc est, internè, quemadmodum & alibi: Nunc anima mea turbata est. Dictio enim illa (Spiritus) hîc accipitur, sicut cùm dicitur: Infremuit spiritu, quod & ipsum non de Spiritu sancto, sed de interno homine intelligitur. Certum est enim, quod Christus naturales illas affectiones in se recepit & ostendit, sed tamen sine vitio. Atque hinc etiam declaratur vera Christi humanitas contra Valentinianos, quemadmodum & alibi, cùm dicitur eum vel fleuisse vel fatigatum fuisse. Sicut igitur Christus in suscitatione Lazari seipsum turbauerat, & infremuerat aduersus potentiam ac tyrānidem peccati & mortis, qua omnes homines pressi erant: Sic hic turbatur propter excæcationem & obstinationē Iudæ, qui iam toties admonitus, imò tantis beneficijs affectus, etiamnū perseuerabat in mala sua voluntate. Turbatio igitur hæc, nihil aliud erat, nisi odiū peccati in Iuda, id quod facilè deprehendet, qui perpenderit Christi desiderium & studium seruandi Iudæ, imò totius populi Iudaici, cuius ille figuram & typum gerebat. Iure autem molestè ferebat Iudæ scelus, vt qui vna cum alijs discipulis multis affectus honoribus, paruo argenti pondere illectus, amorem Christi repulit, non gloriam illius, non societatis leges, non pietatem vt Deo illi debitam, non denique tantorum & tot miraculorū eius recordatus, sed detestabilem solummodo, paruamq; Iudæorum pecuniolam respiciēs, qua & suam animam vendidit, & innocentem iustissimumq; sanguinem manibus tradidit impiorum. Turbatur etiam Christus propter magnitudinem scandali, quod ex discipulis suis non minimus descisceret. Vnde præsciebat futurum, vt imbecilles alienarentur ab eo, malè sensuri de ipso: siquidē hi ab eo discessissent, quibus familiarissimè cognitus fuerat. Hæc omnia quomodo perculerint animum Christi, nemo oratione consequi potest. Docemur igitur hîc, vnde turbari debeat Christianus, nempe non è miseria sua externa, sed è misericordia erga proximum, quem videt peccantem obstinatum esse. Cæterùm turbatio hæc Christi satis ostendit, quòd Deus odiat peccatum, & maximè ingratitudinem & impœnitentiam, quorum vtrunq; insigniter fuit in Iuda. Deinde insignem etiam pietatem in animo Christi indicat hæc turbatio, quòd scilicet inuitus hominē perdit atque punit, quemadmodum ostendit se & in Esaia inuitum punire. Heu, inquit, consolabor super hostibus meis. Hoc autem non paruam nobis cōsolationem præbet, cùm audimus Deū inuitum punire, & non nisi obstinatè peccantes. Mallet enim benefacere. Docuit denique Christus hac sua turbatione, quomodo affecti illos inuidiæ (cùm scilicet videmus aduersarios nostros extrema citra omnem culpam nostram molientes) vincere debeamus, nempe non execrationibus aut maledictis, &c. sed benefactis, quemadmodum Christus hîc fecit, & Paulus docet. Vince in bono malū. Quid igitur Christus facit? Num execratur & maledicit Iudam? Nequaquam. Non opus est impios maledicere. Nam iamdudum maledicti sunt, & perditio eorū festinat. Sed quid facit? Num eum prodit & traducit? Non. Quid igitur? Piè eum monet, ostendens sibi notam esse ipsius malam voluntatem.

Ioan. 12. Ioan. 11. Luc. 19. Ioan. 4. Ioan. 11. Esaiæ 1. Rom. 12 Pro. 24.

Amen amen, inquit, dico vobis, quòd vnus ex vobis me proditurus est.]

O insignem Christi bonitatem. Hîc enim videmus, quàm congruè seipsum comparauerit gallinæ. Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina, &c. & noluisti? Hoc enim reuera hîc ostendit. Congregauerat alios discipulos sub alas suas: Nunc etiam errantem & perditioni proximum reuocare contendit. Et quamuis hactenus frustra eum admonuerit, tamen nondum cessat, docens nos, ne facilè de proximi emendatione desperemus. Deinde, quòd malus non statim eijciendus est, imò nihil non prius experiendum. Sic Paulus docet: Si præoccupatus fuerit aliquis in peccato, &c. vos instruite eum in spiritu lenitatis, &c. Et Christus: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Sicut autē Christus hîc, quamuis sciret Iudam non corrigendum, non tamen cessat eum pungere, ac peccatum ei ob oculos ponere. Sic adhuc iusto Dei iudicio fit, vt hi qui corrigi nolunt

Mat. 23. Gala. 6. Mat. 18.

nolunt, cogantur tamen sentire vermem conscientiæ, & verũ appareat illud Propheticum: Non est pax impijs. Bis autem dicit: [Amen amen,] tum vt ipsos excitet: tum etiam vt ostenderet certitudinem verbi sui. Obseruandum autem, quòd Christus quamuis peccatum Iudæ manifestet, non tamē prodit personam, ne vel in iram contra Christum, qui eũ confudisset, excandesceret, vel impudenter negare præsumeret: nos interim docens, quid de occultis peccatis fratrum facere debeamus: Nempe, quod nobis fieri volumus. In communi autem loquitur, vt omnibus timorem incuteret: Beatus enim homo, qui semper est pauidus. Vnde Paulus: Noli altum sapere, sed time. Per hoc inquam, quòd tam manifestè ostendit sibi nota esse peccata, quantumcunque occulta, absterrere & ipsos & nos voluit nedum à malis operibus, sed etiam à malis conatibus & voluntatibus. Vnde non immeritò dicit Boëtius: magnam nobis incumbere necessitatem piè viuendi, quandoquidem cuncta agamus ante oculos iudicis, omnia cernentis. Cæterùm, quid hoc verbum in cordibus effecerit discipulorũ, patet ex eo, quod dicitur:

Esai. 48.

Matt. 7.

Prou. 28

Rom. 11.

Mœsti ergo facti sese mutuò aspiciebant.]

Nec mirum hoc erat. Quilibet sciebat se innocentem, nec quisquam malũ suspicabatur de alio, interim tamen non dubitabãt, Christum vera locutum. Mirabãtur igitur, quomodo Diabolus tam potens esset, vt etiam ex ipsis vnum rapere, & à societate Christi auertere potuerit. Deinde suæ quisque conscientiæ timebat, & quamuis nihil tale sibi conscij essent, suspecta tamen erat cuique propria carnis infirmitas. Dicere igitur poterant cum Paulo: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus. Boni autem & pij cordis signum est, cõ tremiscere ad iudicia & verba Dei. Econtra autem obstinati animi indicium, nihil moueri, quemadmodum Iudas hîc solus non terretur, sed in eadem impudentia manet, non veritus sacris epulis interesse. Et potuit interim ferre oculos Domini, cui nouerat esse non ignotum, quod secum agitaret in animo. Præterea nonnihil mouebantur Apostoli, quòd tam sanctum consortium, tantò scelere dehonestãdum esset. Apparet autem ex hoc loco, Iudam non fuisse ausum cuiquam discipulorum indicare, quid animo agitaret. Atq; hoc cedit in laudem ipsorum, damnationem autem impij illius, qui inter tot sanctos tam malus permansit. Igitur cùm discipuli non dubitarent, verba Christi vera esse, nec tamen suspicari possent, quis eorũ eò impietatis peruenturus esset, se mutuò aspiciunt, si vel rubore vultus quis seipsum proderet.

1. Co. 4

Erat autē vnus ex discipulis Iesu, &c.]

Discipulus ille, cuius hic mentio tam celebris, sine tamen expressione nominis fit, fuit Ioannes, qui præ alijs hæc duo præconia habuit, quòd scilicet Christus eum dilexerit, & quòd in sinu super pectus Christi recubuit. Et quanquam hæc de seipso scribat, non iactanter tamen hoc facit, sed quasi coactus, vt scilicet Euãgelium suum suimet authoritate cõfirmaret. Nam etsi omnes Euangelistæ testes idonei sint, adeò, vt de ipsorum testimonio vel tantillum dubitare nefas sit, tamen hic præcipuè fide dignus testis est, qui adeò veritati, quam narrat, præsens interfuit, vt recumberet in sinu eius, & illi verbo præ cũctis mortalibus prope admissus, quòd eructatum de corde Patris & caro factum, altius personare decreuerat per linguam & calamum eius. Sicut igitur Paulus, quodãmodo coactus improbitate Pseudoapostolorum, se commendauit apud Corinthios: Factus sum, inquit, insipiens, vos me coëgistis, Sic Ioannes hic facit, propter hæreticorũ peruersitatē: vterq; tamen ex humilitate suum nomen reticet. Quòd autem Ioannes super pectus Domini se inclinauit, vel fuit ex nimia tristitia & timore, propter verbum quod dixerat Christus. Vel fuit ex dulcedine, quam senserat ex præcedentibus verbis & factis Christi: vel ex nimietate dilectionis, quæ non attendit quid agat, tantùm vt dilecto adhæreat: vel deniq; fuit ex contēplationis excessu. Fieri enim potest, vt in excessu mentis raptus fuerit. Nec dubium, quin in illo raptu didicerit sublimia illa, quæ pòst de diuinitate verbi

2. Co. 11

Ioan. 1. verbi scripsit. O felicem igitur hunc discipulum, qui tam familiariter recubuit super pectus eius, quem à longè videre, ad cuius vel pedes admitti, summam alij felicitatem iudicant: Ostende, inquit, Dauid, tantùm faciem tuam, & salui erimus. Vide etiam & Christi mansuetudinem, qui discipulum sibi innitentem, idque in conuiuio, vbi parum ciuile erat hoc facere, non tamen repulit, sed boni consuluit, & gratum habuit hunc eius affectum. Cæterùm, recubitus ille quietus & dulcis super pectus Domini, præsagium fuit, quòd solus ipse ex Apostolis in pace obdormiturus esset, non per violētam mortē, vt alij. Sic enim etiam euentus ipse probauit. Cæterùm videmus hic, quàm verè dixerit Christus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deū videbunt. Hi enim vel maximè Deo appropinquant, & clarius Deum vident, id quod in hoc Ioanne cernitur: Vidimus, inquit, gloriam eius, &c. Ex hac igitur Ioannis reclinatione super pectus Domini, Petrus occasionem sumit diligentius peruestigandi, quisnam ille proditor sit. Sicut enim aliàs vbique feruentior inuenitur, sic nunc plus q̃ alij angustiatur, solicitatur, sciscitatur. Ideo autē proditorē cupit nosse, vt impediat ne tāto scelere infametur totū collegiū. Nam frequenter & Apostolis & alijs martyribus obiectum fuit impium hoc scelus Iudæ. Non tamen per seipsum interrogabat Petrus. Hactenus enim nō semel parum bene ei cesserat audacia, quam illi suggerere solebat amor in magistrū. Audierat ante: Vade post me Satana. Audierat iam in cœna: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Per alium igitur interrogat, nec Christus occultè interroganti Ioanni respondere detrectat, ne videretur priora verba ex incerta suspitione potius dixisse, quàm ex certa præscientia. Manifesto igitur signo personam proditoris denotat:

Psal. 79.

Matt. 5.

Ioan. 1.

Matt. 16.

Ioan. 13.

Cui, inquit, intinctum panem porrexero, ipse est.]

Non prodit eum digito vel nomine, ne quid turbæ orīretur in conuiuio, & alij discipuli in eum irruerent: Sed buccella panis eum denotat, tum vt Prophetiam, quam suprà è Psalmo adduxerat, verissimam esse ostenderet: Qui edebat panes meos, &c. Tum vt illud prior faceret, quod postea per Paulum docuit: Si esurierit inimicus tuus, ciba eum: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Adeò patiēter Christus, tanquam puer innocuus, hostem suum cibabat, sed velut antiquus dierū carbones ignis super caput eius congerebat. Quamuis enim Iudas ille non fuit attactus carbonibus pœnitentiæ (cuius vstionem inimicis nostris debemus optare, etiamsi ex beneficijs nostris peiores efficiantur) attamen combustus fuit ardore iracundiæ, vt infrà patebit. Cæterùm, quòd discipuli ex eodem catino comedunt, quo Christus, mysticè significatur, quòd fideles communicant passionibus Christi. Iudas autem, qui & ipse accipit ex eodem catino, sed malo animo, hæreticos significat & hypocritas, qui & ipsi aliquando patiuntur, sed non propter Christum. Itemque significat omnes impios, quibus Christus de catino suo dat, id est, crucem eius imponit, sed ad perniciem ipsorum. Iudas igitur eadem impudentia etiam hunc panem accipit, qua & suprà Sacramentum corporis Christi acceperat, & infrà osculum Christo dedit. Magno autem suo malo accepit hūc panem: [Statim enim post buccellam introiuit in eum Satanas. Verè horrendum verbum, sed multò magis horrenda res ipsa, hominem eò miseriæ & infelicitatis venire, vt Diabolus eum possideat vt proprium. Non tamen mirum est, Diabolū illuc introire posse, vbi Christus omnino expellitur. Habuit Iudas etiam priùs Satanam. Ex ipsius enim instinctu, defraudauerat loculos Domini, murmurauerat contra mulierē vnctricem Iesu. Insuper etiam cum hostibus Christi conuenerat, de tradendo Christo. Verùm nondum reuelatus erat Satan in ipso: Nemo ipsum videbat, nisi Christus. Nunc autem reuelatur ac manifestè se prodit, cùm Iudas exit, & fit impiæ cohortis primipilus: Quemadmodū & in nobis semper sunt peccata, ira scilicet, inuidia, luxuria, &c. sed interim latent, donec occasione data erumpant.

Psal. 40

Rom. 12

Introiuit igitur Satanas in Iudam.]

Quia quem hactenus tantùm externè incitauit ad peccatum, nunc planè possi debat. Item, quem priùs impiũ fecerat, nunc facit insanabilẽ: adeò vt qui prius sola spe lucri Christum vendiderat, nũc accedente liuore mixto cupiditati, odio totam crudelitatem anhelans, maius spi raret odium contra eum qui se deuota-uerat. Hoc igitur sibi vult verbum hoc, nempe Iudam omnino obfirmasse ani mum ad peccatum, vt similis Diabolo effectus redire nollet, imò etiam ex beneficijs Christi peior efficeretur. Atque hæc est maledictio, quam Spiritus sanctus iamdudum illic per os Dauidis imprecatus fuerat. Constitue, inquit, super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius. Non tamen sic intelligendum est, quòd buccella illa malũ aliquid fuerit, & causa obstinationis eius: Non buccella hoc egit, vt in diaboli potestatem veniret, sed ipsius ingratitudo & impœnitentia: quia enim in malis suis consilijs perseuerabat, nulla pœnitentia tactus, nulla Christi admonitione commotus, nullo saltẽ rubore affectus, cùm videret Christum omnia scire, imò verò magis ac magis sceleris patrãdi desiderio ardẽs, oẽm Christi benedictionẽ reijceret, non mirum, quòd maledictionem, quam diligebat, incurrit: ita, quod diabolus animam eius omni auxilio Dei destitutam intrauit. Quamuis enim ipse diabolus nunquam cesset tentare homines, tamen illuc vel maximè impellit, quo nos propria sponte inclinatos con spicit. Caueamus igitur omni studio, & indefesse vigilemus, ne primùm ei accessum præbeamus, nec ei ianuas cordis aperiamus, alioqui semel ingressus, facilè ad vlteriora penetrat, donec hominẽ totaliter perdat. Exẽplo nobis sit miserrimus ille Iudas, quẽ diabolus à Christo relictũ, & à societate sanctorũ præcisum, ita inuasit animamque eius occupauit, sensusque, vt deinceps nihil aliud posset, quàm quod diabolus præcipiebat. Hinc non immeritò Sapiens monet: Si, inquit, ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuũ ne deseras. Non quidem prohibere eum possumus, ne omnino non tentet, sed hoc agamus, ne ei cedamus. Cæterùm, quia Iudas propemodum manifestatus erat, & non sine periculo fuisset, si diutius ibi permansisset. Itemque quia satis admonitus erat, nec quicquam mouebatur, Christus eum amouet:

Psal. 108

Eccle. 10

Quod facis, inquit, fac citius.]

Quod ita quidem sonat, quasi Christus eum incitare & inflammare velit, qui priùs inflammatus erat, & cuius incendium restinguendum erat, reuera tamen magis minantis, quàm hortantis est. Nec solùm ipsi Iudæ hoc dicit, sed omnium maximè diabolo, qui iam in illum intrauerat. Quasi diceret, Tuum opus, ô diabole, quod semper facere tibi cordi est, fac citius: Prophetas occidisti Iudæorum animas ingressus, lapidibus eos petijsti, qui salutarem doctrinam afferebant, nemini, qui à Deo missus esset, pepercisti. Ego post ipsos veni, nec ignoro te nequaquam quiescere posse, quare quod solitus es facere, imò quod dudum libenter fecisses, nisi te prohibuissem, nunc fac: non te amplius prohibeo, &c. Similis igitur locutio est, ac si fortis quispiam hosti suo, quem scit infirmum & confusibiliter vincendum, irrisoriè, imò minitabundus dicat: Fac quod facis citius, vt fortitudinem meam experiaris. Sic Christus diabolum ad ea quæ præparauerat velocius currere iubet, vt citius victus ac vinctus à tyrannide sua orbem dimittat. Deinde si ad Iudam referimus verbum hoc, non præceptum, sed permissio est, quẽadmodum in Iob dicitur diabolo: Ecce in manu tua est, sed permittitur vt citiùs faceret. Aliud est enim facienti dicere: Fac citius, & aliud est vacanti dicere vel præcipere, vt hoc aut illud faciat. Imò hoc verbum nihil aliud est quàm iudicium & condemnatio Iudæ, in sua malitia obstinati. Talis enim est sermo, qualis solet esse parentum erga deploratæ & desperatæ mentis filios. Quasi diceret Christus: Quoniam nullis meis beneficijs ad resipiscentiam inuitaris, age perfice quod cœpisti: non te amplius prohibeo. Noluisti me audire, sequere ergo diabolum. Prædico tamen tibi, te hoc non impune laturum. A modo tuo te relinquam arbitrio, nihil pro te curabo, siue pereas, siue non. Verè horrendum iudicium, sic

Iob 1.

sic à Deo relinqui. Hinc non abs re Dauid precatur: Ne proijcias me, inquit, à facie tua, &c. Hoc autem verbo Christus etiam ostendit ingens cordis sui desiderium ad redimendum hominem, ideo & proditorem accelerare iubet: quasi diceret, Vis me prodere, & in mortem dare, volo & ego prodi & mori, ideo veni in mundum, ac cupio vt quamprimũ fiat. Ideo autem sic festinat Christus, quia sciebat magnum fructum è passione sua exoriturum, nempe quòd Diabolus vinceretur, idololatria destrueretur, mors interiret, cælũ aperiretẽ, homo redimeretur, &c. ideo festinabat. Pręterea hoc verbo in Patris voluntatẽ plenè resignabat, & suã vitã, & seruãdi Iudæ cupiditatem, nec ipsius tantùm, sed etiam populi, quẽ ille repræsentabat: & Pseudoecclesiæ, quã ille præfigurabat, itemque dolorem, quem è scandali magnitudine conceperat. Omnia hæc hactenus cruciauerant Christum: nũc ea resignat in voluntatem Patris, docens nos, vt similiter faciamus, vbi aliter fieri non potest. Cæterùm, ne quis miretur, quomodo discipuli alij ferre potuerint, hanc Iudæ impietatem in Christum:

(Psal. 50)

Nemo (inquit) discumbentium intellexerat, quod dixit Iesus, &c.]

Hoc autem certissimum signum in Apostolis erat probitatis, quòd nihil mali suspicabantur de Iuda. Charitas enim nõ suspicatur malum. Quòd enim putant ei præceptum esse, vt vel præpararet, quæ ad festum pertinerent, vel pauperibus aliquid daret, innuit Christum hoc sedulò illi præcepisse, maximè in festis. Quo docemur, vt & nos festis diebus pauperum curam habeamus: id enim Christo acceptissimum est. Cæterùm discipuli in hoc iudicio lõgè falluntur. Non enim pro festi decore, sed pro eius dehonestatione, nec pro pauperibus, sed contra Patrem pauperum laborabat impius ille. Vnde & indignus erat, qui diutius permaneret in tam sancto collegio. Itaque eodem Diabolo instigante, quo hactenus vsus fuerat magistro: [Post buccellam exiuit continuò.] Exiuit autem iudicatus & condemnatus, relinquens episcopatum suum vt accipiat alter. Exiuit nõ vi eiectus, sed sua sponte se à Christo & sanctis separans, qua separatione nulla miserior. Exiuit autem. Primò, vt appareat etiam antehac illi voluntatem fuisse abeundi, sed defuisse facultatem, qua accepta statim exit. Deinde etiam ideo statim exijt, quia maiores iam vires in eum Diabolus habebat, qui iam quasi vi ei imperabat, ducens eum quo volebat. Festinabat autem Diabolus, timens moram & verborũ Christi virtutem, ne scilicet scintillã aliquã in anima Iudæ reaccenderet, sicque ille è laqueis suis elaberetur. Magna enim cautela vtitur Diabolus, ne elabantur quos semel cepit. In cuius figuram Pharao adeò filios Israel laboribus opprimebat, adeò instabat, vt nec tempus illis daret orandi Deum, aut inter se colloquendi de libertate, ne quo modo elaberentur. Sic Diabolus non sinit respirare irretitos, vt semel victi, iugo eius semper deprimantur. Hinc igitur agnoscere discamus malignas eius cogitationes. In fine infelicis huius de Iuda historiæ Ioannes addit:

(1 Cor. 13.) (Psal. 108) (Exod. 1. & 2.)

Erat autem nox.]

Verè tenebrosa nox irruerat in misesum hunc, occiderat illi sol iustitiæ, atque ideo in profundũ inferni, quasi ceruus ad sagittam properabat, vt Sapiens ait, vel quasi canis ad vincula, nesciens se ad periculum animæ suæ currere. Hæc est illa nox, de qua Sapiens ait: Ignis quidem nulla vis, nec syderum limpidæ flammæ noctem illam horrendam illuminare poterant. Interim etiam reipsa nox erat. Hanc enim quærũt & diligũt, qui malè agunt. Tanto impetu igitur miser ille ad peccatum currebat, vt nec nocte abstineret: itaque æternam noctẽ sibi comparauit. Iusto enim Dei iudicio fit, vt qui lucem reijciunt, tenebras perpetuas incurrant. Hactenus igitur de Iuda eiusque multiplici admonitione, denique & omnimoda eiectione satis dictũ est. Qui pium habet animum, non cesset orare, ne in tantam cæcitatem & obstinationem cadere permittatur, imò nihil non agat, vt hoc iudicium excæcationis non incurrat.

(Prou. 7. Sap. 17.) (Ioan. 3.)

Nunc (inquit) clarificatus est filius hominis.]

Post discessum Iudæ Christus læ-

tissimam & mirè consolatoriam ordiatur cōcionem. In qua primò discipulos suos præmunit, ne imminente cruce offendantur. Deinde quosuis pios admonet, ne propter crucem à confessione nominis sui discedant. Ideo autem hanc concionem distulit, donec Iudas exiret, quia ad solos electos pertinent, quæ deinceps loquitur. Itemq; vt facto impleret, quod verbis docuerat: Nolite sanctum dare canibus. Cōgruè autem à tempore noctis, quod tūc erat, similitudine per contrarium sumpta, clarificationem suā dies æternitatis, & sol iustitiæ iam adesse indicat, qua totum postmodum mundum erat illuminaturus, traditore suo, cūctisq; impijs in nocte peccati perpetuò remanētibus. Docuit autem hoc verbo, pijs nūquam defuturam lucem, quātumcunq; nox errorum impios inuoluat, quemadmodum olim in Aegypto Israelitæ lucē habebant, cùm omnia alia occupassent tenebræ dēsissimæ. Potest autem dictum hoc quadrupliciter intelligi. Primò de filio hominis, quantum ad corpus eius mysticū, vt sit sensus: [Nunc clarificatus est filius hominis,] id est, per recessum Iudæ filij perditionis à societate mea, purgatum est corpus meum mysticum, collectio scilicet & Ecclesia mea, à commixtione pestiferi emundata. Decor siquidem & puritas discipulorum redundat in magistrum, ideo malis discipulis abdicatis, clarificatur magister. Secundò, [Nunc clarificatus est filius hominis,] id est, verus & iustus ostensus est per hoc, quòd vitiosum discipulum à sua societate amouit. Tertiò, [Nunc clarificatus est filius hominis,] id est, per hanc separationem Iudæ ab electis Apostolis, præfigurata est clarificatio Christi, quam habebit in die iudicij, quando separabit pios ab impijs, per quod apparebit eius veritas & iustitia. Quartò deniq; per verbum clarificationis intelligitur passionis Christi claritas, apud inferos coruscans, resurrectionisq; & ascensionis gloria, & effusionis Spiritus sancti gratia: [Nunc (inquit) clarificatus est filius hominis,] ea scilicet claritate, qua dixerat: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Itemq;: Si granum frumenti in terra mortuum fuerit, multum fructum

Matt. 7. · Exo. 10. · Ioan. 12.

affert. Obserua autem quàm magnificè Christus loquatur de sua morte. Alius secundum mundi captum diceret: Nunc proditus, abiectus, condēnatus est filius hominis, actumq; est de illo, &c. Christus autem dicit: [Nunc clarificatus est filius hominis.] Quo verbo primò indicat, sibi ingens gaudium esse, per crucem redimere genus humanum, & non minus gaudium, quàm si alij ad epulas vadunt & conuiuia. Secundò indicat, crucē suam nihil aliud esse, quàm suæ glorificationis initium, atq; adeò Iudā & Iudæos nihil aliud agere, quàm quòd gloriam suam procurent, quasi diceret: Abeat sanè Iudas quo velit, prodat me, incitet vel totum mundum contra me: Mea hæc gloria erit, ipsius autē summa ignominia. Si citiùs exijsset, citiùs etiam gloria mea incepisset, tantùm mihi nocebit eius malitia. Tertiò docet hoc verbo, proditionem, calūniam, crucē & mortem, quamuis in mundo horrenda videātur, tamen pio homini optabilia esse, quandoquidē alia via ad glorificationem non pateat. Præterea hoc verbo indicat, se morte & passione sua omnes maledictiones legis commutaturum in benedictiones. Lex enim dicit: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Itemq; omnia externa mala, vt famem, sitim, persecutionem, &c. pronuntiat esse maledictiones: Christus autem docet, ea esse glorificationis & benedictionis instrumēta. Per mortē enim eius effectum est, vt hæc amplius nō noceant. Omnia enim in ipso sanctificata sunt. Cæterùm, quamuis Christus etiā priùs per miracula clarificatus fuit. Nā quando maris fluctus & vim ventorum suppressit, adoratus fuit vt filius Dei. Et quādo quinq; panibus satiauit quinq; millia hominum, tanta gloria claruit, vt eum sublimare vellent in regē. Et quando eius imperio Lazarus ad vitā redijt, tanta fuit eius claritas, vt publicè eum Hierosolymis cū palmis susciperent & canticis. Clarificatus igitur fuerat magnitudine miraculorum, quia tamen cōsummatio gloriæ eius in passione, resurrectione & ascensione sita est, ideo dicit: [Nunc clarificatus est, &c.] Interim nos docens, optabilius esse ab hominibus contemni, quàm ab eisdem laudari. Hic enim periculum est, ne in superbiam inci-

Mat. 14 · Ioan. 6 · Mat. 21

Incidamus, illic autem nullum. Signanter autem dicit: [Nunc clarificatus est,] verbo scilicet præteriti temporis, quia quamuis nondum perfectũ esset, tamen iam agebatur, & sine dubio perficiendum erat. Sic & infrà dicit: Iam nõ sum in mundo, &c. Signanter item dicit: Filium hominis clarificatum. Nam filius Dei semper clarus fuit & est. Quod igitur filius Dei habuit per naturam, hoc filius hominis accepit per gratiam, & vnionem cum diuina natura. Cæterùm hęc clarificatio Filij hominis sine dubio est clarificatio Dei. Vnde & subdit:

Ioan. 17

Et Deus clarificatus est per eum.]

Sicut enim Patris & Filij vna est natura, sic & eadem gloria. Vnde & Christus non suam gloriam quæsisse se dicit, sed gloriam Patris. Non tamen ita glorificatus est Pater, quòd aliquid gloriæ illi essentialiter accesserit, quã priùs non habuerit: sed quia per passionem & resurrectionem Christi clarum factum est, cuius filij Pater sit Deus. Item, quia per passionem & resurrectionem gloriam inter homines acquisiuit Deus, quem priùs mundus non cognoscebat. Per Christum autem cognouerunt eum Patrem & adiutorem esse, &c. Ne quis autem quærat, vnde Christus tam clarè & certitudinaliter præsciuit, quòd Deus ipsum clarificaturus esset, respondet:

Si Deus (inquit) glorificatus est per eum, & Deus glorificabit eum per se.]

Certissimus enim de futura sua glorificatione est, qui Deum hîc glorificat. Stat enim sententia: Qui me glorificat, glorificabo eum: qui autem me contemnunt, erũt ignobiles. Clarificauit autem Christus Deum per doctrinam suam, parans ei titulos honestissimos & magnificentissimos. Nam per Christum Deus nunc à credentibus dicitur Pater, qui quondam per legem peccata iudicantem dicebatur iudex, per Christum nominatur saluator, qui quondam condemnator erat. Econtra autem etiam Deus clarificauit Christum, dans & ei titulos egregios, vt dicatur legis, maledictionum, crucis, peccatorum, mortis, inferni & Satanæ, victor & triumphator. Hoc est nomen super omne nomen, quod Deus Pater Christo dedit, in quo & omne genu flecti oportet, &c. In fine addit Christus:

1. Reg. 2.

Phil. 2.

Et continuò clarificabit eum.]

Quia statim in ipsa etiam passione clarificare eum cœpit miraculis, cum scilicet sol obscuraretur, &c. Per hoc enim Cẽturio & alij ipsum cognouerũt esse filium Dei. Item, etiam in cruce adhuc pendens à Deo Patre exauditus est pro nobis, quæ maxima eius gloria est. Vide igitur, quàm sapienter hactenus loquuta sit sapientia Dei. Antequam enim de morte sua dicat, præmittit de sua glorificatione, ne discipuli nimium contristarentur. Deinde, ne putarent ipsum in passione periturum. Demum, vt & ipsi tempore aduersitatis discerent, non in præsentia mala, sed in futuram gloriam respicere. Et hactenus quidem de futura sua glorificatione dixit: nunc consequenter de morte sua loqui incipit, sed admodum dulciter, ad consolationem nimirum discipulorum, quos sciebat in morte sua maxima tristitia afficiendos. Sicut enim bonus quisque filius nequaquam ita de successu magnæ hæreditatis delectatur, vt de morte patris dolore non mordeatur: sic quanquam discipuli scirent, magnum futurum mortis Christi emolumentum, magnamque secuturam hæreditatem, fieri tamen non poterat, vt non maximè de morte eius cõtristarentur. Quàm potest igitur dulcissimis verbis de morte sua loquitur.

Mat. 27

Heb. 5.

Filioli, inquit, adhuc modicum tempus vobiscum sum.]

Primùm filios eos nominat, vt ostendat paternã sui erga eos amoris gratiã. Item vt simul etiã ostendat fructũ passionis suæ. Ex ipsius enim passione & morte habemus quòd filij Dei nominamur & sumus. Ideo nunq̃ antea legitur, quòd filios ipsos nominauerit, nisi iam iam moriturus. Non simpliciter autem filios, sed quod maiorem affectum ostẽdit, filiolos nominat, nimirum propter teneritatem amoris, & ipsorum adhuc teneram atque infirmam infantiam. Nam ex quo fortes facti sunt, Spiritu sancto armati, filij sunt. Nunc autem, quia timidi sunt & Patrẽ sequi nõ valẽt,

1. Ioan. 3

Gala.4. filioli dicuntur. Sic & Paulus Galatas filiolos nominat, qui a infirmi erant fide, & lacte adhuc opus habebant. Quid igitur Christus his tam dilectis filiolis suis dicere vult? [Adhuc modicum (inquit) vobiscum sum.] Verè modicum, donec scilicet ille, qui nunc exiuit, ad Iudæos perueniat, acceptaque cohorte & Pontificum seruis redeat. Ex tūc enim comprehēsus & morti adiudicatus, tandemque interemptus, iam vobiscum non ero, nisi quòd ad horam iterum videbo vos. Hoc autem ideo dixit, vt ardentius eo fruerentur, dum eum haberent, & vt diligentius cordibus imprimeret, quæ discedens ipsis dicebat. Non tamen sic intelligendum, quòd Christus omnino recesserit, iamque in mundo non sit, cùm alibi expresse dicat: Ecce vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Est igitur sensus: Adhuc modicum vobiscum sum, in corpore scilicet visibili & mortali, sicut hactenus fui. Deinceps vobiscū quidem ero, sed non sicut hactenus: non visibiliter, non mortalis, non tanquam peregrinus præsentis, sed tanquam princeps & Pater futuri sæculi. Vultis autem scire, quid de vobis futurum sit?

Ioan.16 · Mat.28.

Quæretis me.]

Quasi diceret, Contristabimini propter discessum meum, & magna cordis anxietate desiderabitis præsentiā meā. Futurum est enim, vt magnis & Iudæorum & Gentium furijs exagitemini. Eo igitur tempore, quæretis me, desiderabitis auxilium meum. Hoc autem dixit, non vt terreat, sed vt animos eorum præparet ad futura mala. Quemadmodum enim crudelis bestia, si repente irruat, non solùm terret, sed etiam imparatos laniat: si autem antequam irruat, visa sit, vel nihil, vel parum mali paratis armatisque hominibus facit: sic tentationes si præuideātur, minus turbāt. Hinc Dauid: Paratus sum, inquit, & non sum turbatus. Videmus autē in hoc verbo, omnem fidelium vitam in hoc mundo nihil aliud esse, quàm gemitum, suspirium & desiderium ad Christū. Sic enim pij in hoc mundo gemunt vt turtur, & dicūt: Anima mea liquefacta est, cùm dilectus locutus est, quæsiui illum & non inueni, &c. Ne quis autem diceret: Si sic futurum est, cur non assumis nos tecū? Melius enim esset tecum esse, quàm hic solos relinqui.

Psal.118 · Cant.5.

Quò ego (inquit) vado, vos non potestis venire modò.]

Quasi diceret, Ad passionē vado, sed in hoc me iam sequi non potestis, propter infirmitatem vestram. Oportet, vt priùs induamini virtute ex alto. Item, Ad patrem vado, sed in hoc me iam nō potestis sequi. Nondū enim aperta est ianua: oportet vt eā vobis priꝰ morte mea aperiā. Sed quid interim nobis faciendū erit, quo & præsentē mundi inuidiā declinare, & suo tempore te ad gloriam sequi possimus?

Luc.24

Mandatum (inquit) nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.]

Quasi diceret, Nihil certius vos & ab inuidia mundi liberabit, & in mea gratia continebit, quàm si vos mutuò diligatis. Circa hanc dilectionem multa dicenda essent. In primis destruendus esset error modernæ sectæ, quæ sola fide contenta, omnibus modis fugit & auersatur præcepta, charitatem, & opera. Deinde restituenda esset vera Christiana charitas, quæ olim fuit in Ecclesia, &c. Verùm sufficat nobis, nūc verborum Christi sensum accipere. Primò igitur terrere aliquē posset, quòd Christus de mandato loquitur, quasi iterum vellet imponere iugum legis. Verùm in hoc sermonem mitigat, quòd non plura, sicut Moyses, sed vnum tantùm dat mandatum. Quòd autē idipsum nominat mandatum nouum, signum est, quòd liberare nos voluit à iugo legis, quod nemo portare potuit, quodque omnes condemnat homines. Vnde & in Esaia nominatur sceptrū exactoris. Deinde per hoc etiam ostendit, legem non suffecisse ad salutē: alioqui non opus fuisset, vt ipse quicquā adderet. Quamuis autē dilectio proximi etiam in lege fuerit præcepta, (nam & Christus eam ipsam dicit esse vnum de primis præceptis legis) nihilominus tamen hic dicit esse præceptum nouum. Primò, quia ab ipso innouatum. Nam per traditionem Pharisæorum obscuratum fuerat. Addiderant enim: Et odio habebis inimicum tuum,

Act.15 · Esaiæ 9 · Mat.22 · Matt.5

tuum,quod lex non dicit,ideo & à Christo reijcitur. Deinde nouũ præceptum dicitur,quia in nouo Testamẽto & frequentius & excellentius præcipitur. In lege frequẽns est mentio Sabbatorum, sacrificiorum,cæremoniarum:in nouo autem Testamento sola charitas præcipitur & vbique. Præterea dicitur nouum mandatũ,quia in nouo Testamento aliter traditur,quàm in veteri. Illic enim dicitur:Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nobis autem,sicut dilexi vos,quod maius quiddam est. Nam Christus nos quodammodo plus dilexit,quàm seipsum. Sibiipsi enim nõ pepercit,vt nobis parceret. Nouum igitur mandatũ est,quia iubemur proximum quodammodo plus diligere,quàm nosipsos, adeò, vt eius dilectioni nihil præponamus,non gloriam, non diuitias,non denique vitam corporalem,id quod in Christo videmus. Insuper nouum mandatum dicitur, quia maioribus exemplis nũc cõfirmatum est. Dei scilicet & Christi. Hinc Ioannes: In hoc inquit,est charitas,quòd ipse prior dilexerit nos,& tradidit animam suam pro nobis. Ad hæc ideo mandatum nouum dicitur,quia præcepit de corde, non de cæremonijs,docetque legẽ impleri non externis operibus,sed dilectione cordis. Item,nouum dicitur,quia cùm alia omnia præcepta, cæremonialia scilicet & iudicialia,abolita sint,hoc solum mansit,& innouatum est,non pro natura legis,quæ præcipit quidem, sed non dat vires implendi:sed pro natura Euangelij,quod vires implendi mãdata per Spiritum administrat. Septimò, nouum dicitur hoc mandatum,quia semper nouum manet,quantumcunque enim charitatem ostenderimus, semper tamen eiusdem debitores manemus. Octauò, nouũ dicitur, quia sicut quod nouum est, vicinum est suo principio:sic charitas nos Deo omnium rerum principio vnit,& vicinos reddit. Nonò,nouum dicitur,quia non nisi nouo spiritu impletur:non spiritu seruitutis,sed spiritu libertatis & adoptionis, quem qui non habet, præceptum hoc nunquam implebit. Per solum enim spiritum diffunditur charitas in corda. Obseruandũ autem,quòd Christus non de quacunq; dilectione loquitur. Est enim amor carnalis,& est amor inordinatus, quo non tãtùm personas, sed etiam vitia earum diligimus & fouemus. Nõ de hoc amore loquitur Christus,nec de eo,qui consistit tantum ore & lingua,sed de eo qui consistit in opere & veritate. Vnde addit:

Luc.[?] Ioan. 4. Rom. 5.

Sicut ego dilexi vos.]

Dilexit autem nos Christus ordinatè,quia personas ita quidem dilexit, vt tamen vitia non dissimularet,sed acriter argueret etiã in dilectissimis. Dilexit nos efficaciter, id est,non verbo tantùm,sed opere. Dilexit nos gratis citra omnia merita nostra, imò cùm adhuc inimici essemus. Postremò dilexit nos perseueranter,in finem scilicet, sicut suprà dictũ est. Hinc igitur discamus,qualiter diligendus sit proximus. Ex eo tamen,quod dicit:[Sicut dilexi vos,] non exigit omnimodam quantitatem dilectionis suæ. Quis enim hoc præstare posset? Sed vult,vt annitamur pro viribus imitari eius dilectionem. Si nõ possumus prope ipsum incedere,saltem ipsum sequamur pro cuiusque viribus. Cęterùm,sicut alio loco non dixit. Discite à me miracula facere, &c. sed quia mitis sum & humilis corde:sic & hic nõ alio signo discipulos suos vult cognosci,quàm dilectione.

Ioan. 13. Matt. 11.

In hoc (inquit) cognoscent omnes,quòd discipuli mei estis,si diligatis inuicem.]

Sunt enim & alia Christianorũ exercitia,vt ieiunare,eleemosynas dare,orare,&c. Verũ ea etsi bona sint,possunt tamẽ & ab hypocritis fieri,vt patet in Matthæo,Christus igitur suos non alio signo,quàm mutuę dilectionis vult agnosci. Dilectio enim est signum generale, quod omnes habere possunt. In alijs (puta ieiunijs, orationibus, eleemosynis,&c.) posset se aliquis excusare, hic autem nullus potest se excusare. Deinde dilectio,est certum signum pij cordis. Omnia enim alia fallere possunt, hoc autem non, quia vbi charitas est, ibi & aliæ virtutes sunt, atq; adeò plena obseruatio mandatorum Dei: Qui enim diligit,legem implet. Imò dilectio signum ęst conuertibile. Sicut enim verum

Matt. 6. Rom. 13.

est, quòd omnis Christianus verus diligit proximum, sic ecõtra verũ est, quòd omnis verè diligens proximum, Christianus est. Potissimũ tamen ideo Christus suos voluit per charitatem agnosci, ipsis hoc pro symbolo constituit, vt per hoc etiam alij attraherentur, allecti bono odore fidelium, & dicentes: Ecce quàm bonum & q̃ iucundum habitare fratres, &c. Ex his igitur vides, quòd Christus non simpliciter à suis exigit dilectionem, sed ita, vt sine ipsa nullum agnoscat pro discipulo suo: quod si verũ est, imò quia verũ est, profectò pauci nunc veri Christiani sunt, quandoquidẽ fermè apud oẽs charitas refriguit, fidesque & misericordia defecerũt. In locum aũt eorũ surrexerũt odium, inuidia, discordia, fraus, insidiæ, &c. Videmus igitur hoc verbo, quantum errent illi, qui neglecta charitate proximi & Dei, alijs nescio quibus indicijs se ostẽdere volũt Christianos. Videmus item, quæ sit differentia fidei & charitatis. Nam fides facit discipulum Christi, charitas autem ostendit & probat discipulum.

Psal. 132

Mat. 24

Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò vadis?]

Quòd Petrus omnibus alijs tacentibus, solus interrogat, quò Dominus pergeret, sermonemque Christi interrumpit, magni feruoris indiciũ est. Territus siquidẽ verbo Christi dicẽtis: Quò ego vado, vos nos potestis venire, timensque à Christo separari, continere se nõ potuit, quin interrogaret. Cęterũ Christus admodum dulciter respondit.

Quò ego vado, nunc non potes me sequi, sequeris autem postea.]

Quod dupliciter intelligitur. Primò, quòd non possit Christum sequi ad cælos euntem, secuturus autem postea sit, cùm supernæ ciuitatis factus ciuis, cum alijs sanctis Christo cõregnabit. Secundò, quòd nondum indutus virtute ex alto, nec spiritũ corroborantem, ipsumque & naturam eius quodammodo reformantem habens, non poterat mortis pericula contemnere, aut terrorem eius penitus superare. Soli enim Christo inerat, vt posset mortis vires confringere. Non igitur potes me sequi modò, quia difficilis admodum via est per crucem. Hinc in Psalmo dicitur: In mari viæ tuæ, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. Deinde nõ potes me sequi modò, propter charitatis imperfectionẽ. Magnus enim charitas ignis sit oportet, quẽ tam multæ tribulationum aquæ non extinguant. Postea autem, cùm per spiritum charitas in corde tuo diffusa fuerit, tunc me sequeris. Præterea, Non potes me modò sequi, nõ est sitũ in tua carnali voluntate mortem vincere, sed gratię Dei hoc opus est. Oportet vt ego priùs cum morte congrediar ac vincam: cõgrediar autem in passione, vincam in resurrectione. Quamdiu hoc factum nõ fuerit, non potes me sequi, non potes nõ perhorrescere mortem. Fortior enim est, q̃ vt eam vincere & contẽnere possis. Natura siquidẽ nostra morti succũbit. Prima autem mortis dissolutio, saluatoris passio fuit. Ad hoc enim filius Dei semen Abrahæ apprehẽdit, vt morte carnis suæ mortem euacuaret, liberaretque omnes, q timore mortis seruituti subijciebantur. Prima deinde mortis contemnendæ origo fuit resurrectio Christi. Ab eo enim tẽpore cum Paulo possum⁹ dicere. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum, &c. Cæterùm, ne Petrus putaret se omnino à Christo separandum, addit Christus. [Sequeris autẽ postea.] Quo verbo allusit ad mortem Petri, ac velut ænigmaticè eam significauit, quasi diceret: Sicut ego per crucem ad Patrem ibo, ita & tu per crucem me sequeris. Quàm verè autẽ Christus dixerit: Non potes me sequi modò, &c. Paulò pòst declarauit rei euentus. Nã & tũc infirmus Petrus Dominum sequi non poterat: negauit enim tertiò, ne illũ pariter moriendo sequi cogeretur. Sequutus est autem postea, tunc scilicet, quando extendit manus suas, & dignus magistro discipulus, exemplo eius cruci affixus est. Cæterùm Petrus hoc Christi verbum minimè ponderans, & de proprijs viribus nimium præsumens, iterum loquitur:

Psal. 76

Rom. 5

1. Cor. 15

Ioan. 21

Quare (inquit) non possum te sequi modo?]

Quasi

Quasi diceret, An me putas tot beneficijs à te affectum, eo ingratitudinis prolapsurum, vt te derelinquam? Electus sum à te in Apostolatum, cæleste gaudium in monte Thabor gustaui, miracula tuo nomine feci, & quibus nō beneficijs à te affectus fui? Quomodo igitur te etiam in summo vitæ discrimine desererē? Imò animam meam pro te ponam, hoc tibi polliceor, hoc promitto, tanti apud me tuus est amor, &c. Reuera magna promittis Petre, & quæ ipse non satis intelligas, fortis quidem videris tibi ipsi, at nondum intelligis tuam ipsius infirmitatem, nondum gustasti vim mortis, alioqui non sic loqueris, nec adeò mireris quod Christus dixit, te nondum posse sequi. Nō desunt quidem exempla eorum, qui se vel pro patria, vel pro cognatis morti exposuerunt, verùm hoc ex carnali affectu. Cæterùm pro alio mori iudicante Domino, vel pro inimicis mori, hoc non carnis, sed spiritus Dei opus est. Verū hęc est conditio humanæ rationis, quòd nō agnoscit imbecillitatem suam. Debebat Petrus verbis Christi credere, nec ea tā proteruè impugnare. Esto enim ex magna dilectione hæc fecerit, tamen plus Christo, q̄ sibi ipsi credere debuit, ac secum cogitare, Certè ipse omnia melius nouit. Quid igitur Christus ad hāc Petri præsumptionem.

Mat. 17.

Animam (inquit) tuam pro me pones?]

Quasi diceret, quid agis Petre? Quid tantum præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Tu ne animam pro me pones, quam ego nōdum posui pro te? Tu ne mortē vinces? Tu pro me morieris, qui veni vt pro te moriar? Meum est mortem vincere, non tuum.

Amen amen dico tibi, antequam gallus, &c.]

Hic vide quis sit finis humanæ gloriationis, nempe confusio. Petrus constituerat apud se, officium fidei se factum, constanter secuturum, &c. Neque aliud etiam in corde sentiebat, sed pòst alium se esse inuenit. Hæc est gloria carnis, quæ est sicut flos fœni. In Petro igitur duo nobis describuntur. Primùm temeritas & confidentia carnalis, qua quis nondum iudicio Dei ob oculos posito, cristas erigit & inflatur. Secundum est fragilitas carnis, iudicio Dei proposito. Quis enim fuit Petro confidētior, Domino nondum iudicante? Quis rursus fragilior Domino iudicante? itaque in lapsu Petri disce timorem Dei: in resipiscentia autem eius disce fidem & spem, qua sola in aduersis constare potes. Caue autem omnibus modis, si saluari cupis, ne dicas aut cogites: Si Petrum hoc non damnauit, nec me damnabit: Si ipsi nihil obfuit negatio, nec mihi oberit. Non enim debes super exēplis sanctorum peccare. Hoc itaque verbo Christus simul cohibuit Petri magniloquentiam (licet ex amoris magnitudine proficiscētē) & cęteros admonuit, vt in periculis non fiderēt viribus suis, sed intelligerent virtutis munerisq; esse diuini, si quid tale præstarent. Monuit etiam hoc verbo, ne quid temere promittamus, nisi addita conditione: Si Dominus voluerit, vt Iacobus docet, alioqui non absumus à crimine arrogātiæ, quasi nos essemus Domini rerum, vt interim taceam, quòd plerunque mendaces inueniemur, non valentes præstare quod promisimus. Obserua circa hūc locum mirabile Dei iudicium in Petro, ipsum cadere quidem permisit, sed tamen terminum eius casui præfixit, nec quemcunque, sed galli cantum. Nihil horum sine causa factum est. Primò siquidē alto diuinitatis consilio factum est, vt in illa perturbationis nocte, omnibus Apostolis scandalum patiētibus, maximè princeps Petrus suæ ad tempus infirmitati relinqueretur, trinaque negatione lapsus, & ipse expertus crederet, & nos scire faceret, quòd nisi auxilium à Domino veniat, pes noster cito labatur, & si ille dormitauerit, qui solus nouit & potest custodire, tam sole per diem, quàm luna per noctē vrimur, id est, tam diuinitatis quàm humanitatis Christi fidem in tentatione perdimus. Non tamen in profundū Petrum cadere permisit: Ab increpatione enim Domini fugiunt aquæ tentationum, etiamsi in montium altitudinem excreuerint. Terminū enim posuit eis, quem non transgredietur. Galli cantus autem, qui terminus fuit negationis Petri, prę-figura-

Esa. 40.

Iacob. 4

Psa. 121.

Psal. 17.
Psa. 103.

figurauit bonum resurrectionis dominicæ nuntium, quia profectò media nocte resurgens Dominus, ora Angelorũ in laudem excitauit, & per eos bonum vitæ & victoriæ suæ nuntium ad contristatos Apostolos misit. Sed ante hũc tantæ felicitatis auditum, tres cõtinuas noctes perseuerat Apostolorum scandalum. Trina ergo negatione facta, Gallus cecinit, quia videlicet tertia scandali nocte transacta, nuntium suauissimum insonuit. Non dubium autem, quin Christus Galli cantum per petuam nobis admonitionem esse voluerit, vt cautè & humiliter agamus, ne similiter cadamus. Obserua in fine, quòd Petrus ad hoc Domini dictũ obticuit: nondum enim satis liber erat à solicitudine proditionis, de qua Christus mentionem fecerat. Semper enim timenda sunt Dei iudicia & verba. Stat enim sententia: Verba mea non transibunt, sed implentur in quibuscunque tandem hoc fiat.

Luc. 21.

Caput XIIII.

HOC capite & deinceps Christus consolari incipit Apostolos, multipliciter turbatos. Primò enim ægrè ferebãt Christi recessum. Deinde ex eo, quòd Petrum audierant vna nocte ter negaturum, facilè apud se quisque cogitare poterat, qualis quantaque futura esset tentatio illa, qua fortissimus Apostolorũ sic concutiendus erat, vt breuissimo tempore ter Dominum esset negaturus. Nec dubium est, quin apud se cogitauerint. Quomodo minores nos euademus, aut quis tentationẽ illam perferre poterit, Petro succumbente? Frustra igitur sequendo labores pertulimus, &c. Hæc cæteraque huiusmodi secum illos aut cogitasse, aut cogitaturos fuisse, nisi Christus cito eos reuocasset, non dubium est. Solus autem Christus animi vulnera nedum curare potest, sed & præuenire auxilio & remedio solet. Consolatur autem Apostolos non auferendo crucem, aliaq; quę cupiebant ablata, sed tantùm animum roborando ne deficiat. Externo homini crucem imponit, internum consolatur. Sic enim vtrique conuenit, crux externo, ne lasciuiat, consolatio interno homini, ne deficiat. Sicut igitur Apostoli velint nolint, ferre coguntur & Christi corporalem absentiam & suam persecutionem, & contẽti esse verbo Dei: sic nec nos meliora nobis polliceamur. Non tamen est, quòd conqueramur de externa cruce, cùm Christus tam abundè nos sub cruce consoletur.

Non turbetur cor vestrum, &c.]

Signanter dicit: [Non turbetur cor vestrum,] tũ quia impossibile est, vt natura non turbetur & exhorreat crucem, id quod & in Christo videmus: tũ vt doceat, consolationes suas cor respicere, non corpus. Non igitur prohibet quãcunque turbationem (quomodo enim Pater continuò moriturus, tantam à pupillis suis exigeret fortitudinem, vt secum pariter ad mortem duci non vereantur?) sed inordinatam, quæ rationem præuenit & impedit, pacique & tranquillitati opponitur, quæ turbatio consurgit ex animi passione inordinata, tristitia scilicet, ira aut dolore. Ideo non dicit, Non turbemini, sed: [Nõ turbetur cor vestrum.] Est autem sensus. Quoniã Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticũ, & tãta triturę viserit, vt dispergamini omnes, & me solum relinquatis: hoc vnum restat persuadere, vt corporaliter dispersi, saltẽ corde imperturbato permaneatis mecum in tentationibus meis. Etsi nunc ingruentis asperitas hyemis extrinsecus virẽtia confessionis folia deterit, ac dispergit, viuat saltem intrinsecus radix bonę arboris, vt postquam hæc hyems transierit, de radice credulitatis, quę viget in corde ad iustitiam, reflorescat oris confessio ad salutem. Pulchrè autem hæc duo coniungit: Non turbetur, & non formidet. Primò propter duas animæ potentias, intellectum scilicet & affectum. Nõ turbetur intellectus, nõ formidet affectus. Secundò propter duo, quæ Apostolis tunc imminebãt, Christi scilicet abscessus, & ipsorum persecutio. Non turbetur cor vestrum de meo abscessu: non enim ita abeo, vt omnino separer à vobis,

Matt. 26. Luc. 22. Rom. 10.

bis, sed vt abitu meo maiora vobis bona acquiram & parem. Deinde, non formidet cor vestrum de vestra persecutione. Non enim tanta ingruent mala, quę à Deo vos separent, non derelinquemini in aduersis. Est autem locus hic amplissima consolatio in aduersis. Hinc enim discimus, quòd etsi Deus tempore aduersitatis videatur abire, abscōdendo consolationes, gaudia, vitam, ac felicitatem, & relinquendo in nobis aduersa, tristitias, mortem, damnationem, interim tamen hoc abitu suo vera nobis bona parat: adeò, vt abscōsio Dei sub cruce, non sit perpetua piorum derelictio, sed maiorum bonorum officina. Vnde non immeritò monet Iacobus: Omne gaudium existimate fratres, si in tentationes varias incideritis, &c. Vel etiam ideo hæc duo verba coniūxit Christus, vt Apostolos inter spem & metū ponat, vt si quid humanum patiantur, spe veniæ possint respirare, & formidine ab offendendo remoueantur. Cùm igitur dicit: [Non turbetur cor vestrum,] docet, oportere certaturos, omni abiecto terrore, labores & pericula pro vera gloria libenter subire (magnum enim fortitudinis fundamentū est, mens & animus nō turbatus) Cū aūt addit: Non formidet, occultius ostendit, veniam ipsis paratam, si humana infirmitate ipsos labi contingeret. Obserua autem, quòd non apertè fugientibus & negantibus veniam pollicetur: hoc enim tutum non erat, ne offensionis crimine quasi paruo neglecto, nullius culpæ putarent esse negationem & fugam ab eo. Sic enim peccatoribus promittenda est venia, vt tamen interim etiam peccatorum grauitatem videant.

Rom. 8.

Iacob. 1.

Creditis in Deum, & in me credite.]

Queadmodum priori verbo eos consolatus est de suo discessu & ipsorum persecutione, sic hoc verbo eos munit contra scādalum crucis, quia enim Christus crucifigitur, non creditur esse salutis author. Vnde & discipuli dicebant: Nos sperabam⁹, quòd ipse redēpturus esset Israel. Igitur hoc verbo indicat, se Deū esse & Deo æqualē, indicatq; se resurrecturū: [Creditis, inquit, in Deū] scitis quòd eum nulla vis aut potētia deprimere potest: [Credite & in me,] certique estote, nec tantillum maiestatis meæ, quam habeo in Patre, posse propter crucem futurā perire. Sic alibi monet: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Docemur hoc verbo, ne alios iudicemus Deo contrarios, si videamus eos aduersa pati, dūmodo non propter impietatem patiantur. Deinde, ne putemus nos à Deo reiectos aut omnino perituros, si aduersis subdamur, quandoquidē & Christus mala quidem perpessus est, nec tamen ideo minus à Deo dilectus, nec quicquam illi propter hoc decessit: Hoc tantùm quilibet curet, ne patiatur vt homicida aut alioqui impius. Si autem patitur citra suum demeritum, beatus est, Græci legunt: Credite in Deū & in me, &c. Secundū hoc igitur docet, quibus armis se præmunire debent aduersus omnia mala, nempe fide in Deum, Hoc enim est scutū illud, quo omnia tela nequissimi illius ignea extinguuntur: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. His armis gloriatur Dauid, cùm dicit Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Est autem hoc loco credere in Deū, nihil aliud, quàm omnia bona à Deo sperare. In Deum igitur credere & sperare, vnicum est in aduersis refugium. Deus namque est summum gaudium, salus, gloria, vita, &c. Ipse item omnia potest, &c. hoc refugio vsi sunt omnes pij, &c. Vides igitur quò nos Christus dirigat, nempe ad Deum, quodq; non armis terrenis, sed fide muniat suos. Huc pertinet, quod Paulus diffusè ponit, quomodo patres fide omnia vicerint, &c. Addit autem: [Et in me credite.] quo verbo primò ostendit se esse Deum, nam in solum Deum credēdum est. Secundò, ostendit hoc verbo, non satis nobis esse Iudaico more indistinctè in Deum credere, sed oportet agnoscere Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum: nec minor debet esse fides in Filium & Spiritum sanctum, quàm in Patrem. Tertiò, hoc verbum addit ad maiorem consolationem piorum: [Credite, inquit, in Deum & in me, quasi diceret: Et Patrem Deum habetis vobis fauentem, & me quoque

Luc. 24.

Mat. 11.

1. Pet. 4.

Ephe. 6.
1. Ioā. 5.
Psal. 26.

Heb. 11.

quoq;,nec est quòd quicquã de hoc dubitetis,&c.Sic Paulus:Deus pro nobis, quis ergo contra nos? Christus interpellat pro nobis, quis ergo accusabit? Quartò ostendit hoc verbo, per quem bona Dei speranda & quærenda sint:Si creditis(inquit)in Deum,si Dei bona, gratiam,auxilium,iustitiam,&c. speratis,& in me credite, hoc est, per me ea sperate: nam per me impetrabuntur. Obserua quòd nõ dicit.Credite in Deitatem meam,sed in me, docens nos, ne diuidamus eius humanitatem à diuinitate,quandoquidẽ vna est persona. Credimus igitur in crucifixum, mortuum & resuscitatum,non vt in alium à Dei verbo, sed vt in vnum verum filium Dei.

Rom.8.

In domo Patris mei mansiones multæ.]

Eandem sententiam habet verbum hoc vt illud: Nolite timere pusillus grex,quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum,sic hic sensus est: Non est quòd vel propter meum abscessum, vel vestrum periculum, despondeatis animum. Iam enim paratum est vobis regnum Patris mei ab exordio mundi, & electi estis antequam iacerentur fundamenta orbis:Proinde non est, quod vobis possit incommodare, siue peccatum siue mors, siue mundus siue Diabolus.Nemo enim potest electos rapere de manu Patris mei.Domus autem Patris,vel cælum est (vbi sancti finaliter requiescent, & Deus in sua gloria conspicitur) vel Ecclesia triumphans. Quemadmodum enim viatores,in quibus Deus nunc habitat per fidem, dicuntur Ecclesia & domus Dei, siue templum,vt cùm dicitur: Templum Dei sanctum est,quod estis vos.Item:Christus fuit fidelis in omni domo Dei.Sic comprehensores,in quibus Deus habitat per gloriam,dicuntur domus & templum Dei.Iuxta illud: Ciuitas illa non eget sole & luna,quia claritas Dei illuminabit eam,&c. Consolatoriũ aũt est, quod dicit:In domo Patris,non in domo iudicis. Emphasim habet & illud, quod dicit: [In domo Patris sunt mansiones,] nõ tantũ habitationes,ad tẽpus durantes,sed mãsiones stabiles,certę & perpetuæ.Hic enim non habemus manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus,&c.Item, cùm domus hæc nostra dissoluitur,scimus quòd ędificationem habemus ex Deo,domum non manufactã,&c.Sed fortè quis mirabitur, quomodo Christus hic dicat multas mansiones paratas in cælo,quæ mansiones nihil aliud sunt,quàm electiones & prędestinationes sanctorum, cùm alibi dicat:Paucos esse electos.Verùm non est quòd mireris,dicuntur electi pauci,tum propter vilitatem & contemptum,quo in hoc mundo reprobantur: tum propter multitudinem impiorum & hypocritarũ,præ quibus verè pij admodum pauci sunt.Dicuntur verò multi, non collatione ad hypocritas,sed collatione ad Christũ,qui non solus sibi retinuit bona paterna, sed multis ea per fidem cõmunicauit: Effudit enim sanguinem suum pro peccatis multorum: Cæterùm,quamuis mansiones ab æterno paratæ sint,nõ tamen superuacaneus fuit Christi aduentus, imò summè necessarius.Nam primò, mansiones quidẽ ab æterno paratæ fuerũt,sed non per aliũ, quàm per Christum mediatorem & intercessorem.Deinde paratę quidẽ erant, sed nondum reuelatæ: Quid autẽ prodest electum esse, & interim hoc nescire?Necessarius igitur erat Christus,qui hoc reuelaret.Præterea,mansiones quidem paratę erant,sed iter adhuc inuium erat,tum quia humanæ naturæ inaccessibilis erat Deus:tum quia carni impossibile erat in cęlum conscendere(Nemo enim ascẽdit in cælum,nisi qui descendit)tum denique, quia obstabant peccata & maledictio iraq; Dei. Necessarius igitur erat Christus,vt viam nobis mũdaret,& accessum nobis ad cælum & ad Deum pararet.Demum,mãsiones quidem paratæ erant, sed nos imparati & infirmi eramus: necessarius igitur nobis erat Christus,vt nos à peccatis mundaret,& spiritu suo ad mansiones suscipiendas præpararet & confirmaret.Ostendit igitur Christus hoc verbo, primum cæli capacitatem. Iuxta illud: O Israel,quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius.Secundò ostendit,se sua bona alijs communicaturum,quasi diceret: Non vni mihi paratum est cælum,non solus ego ab æterno à

Luc. 12. Ephes.1. Ioan. 10 2.Cor.6 Hebr.3. Apo. 21. Heb. 13. 2.Cor.5 Matt. 1.Co. Ephe. Ioan.3. Esa. Apo. Apoc. Baruc.3

no à Patre electus sum, sed multi alij per me electi sunt. Ego quidem solus verus & vnicus Filius Dei sum, & ob id omnium bonorum Dei naturalis hæres: Verùm multi alij per me possidebunt regnum Patris, & per me fient filij adoptione, & mecum cohæredes, &c. Tertiò per hoc verbum indicat etiam differentiam futuræ gloriæ. Sicut enim stella à stella differt in claritate, sic erit & resurrectio mortuorum. Et sicut alia est claritas Solis, alia Lunæ, alia stellarum: sic & mansiones multæ sunt, & in gloria differunt, veruntamen omnes in firmamento immortalitatis & incorruptionis stabilitæ sunt, quemadmodum & stellæ. Vna quippe beatitudo est omnium electorum quo ad obiectum, sed non æqualiter ab omnibus participatur, quinimo sicut diuersa sunt merita viuentium, sic diuersa sunt dona gloriæ. In summa, retributio certa est, tantùm vt nos parati simus, & viam aggrediamur, eoque tendamus.

1.Co.15

Si quo minus dixissem vobis, vado parare, &c.]

Sensus est: Si non essent multæ mansiones, hac de causa abirem, vt locum vobis præpararem. Nunc verò, cũ multæ sint iam ante paratæ: (electi enim sunt credentes ante constitutionẽ mundi) non hac de causa, sed vt viam vobis faciam & inuium iter præparem, abiturus sum. Adhuc enim estis in peccatis vestris omnes filij Adæ, queadmodum ingenuè fassi sunt Prophetæ: Facti (inquiunt) sumus immundi omnes, &c. Nunc igitur nõ dico me paraturũ mansiones, sed vos parabo mãsionibus. Vado enim lauare vos à peccatis vestris in sanguine meo, vt digni sitis introire in illas sydereas mansiones, in illa cælestia sancta sanctorum, vt sitis regnum & sacerdotes: quia non aliter suscipient vos illæ mansiones, iustè ac legitimè hactenus exhæredatos pro communis patris vestri vitio, nisi per me alium Patrem: per me (inquam) in morte mea vos regenerantem, introducamini, ordine iustitiæ seruato. Quòd si nouam sententiam incipere quis velit in hoc verbo. [Vado parare vobis locum] id quod translator noster videtur voluisse, potest & hoc sustineri. Verè enim parauit Christus nobis locum moriendo, Spiritum sanctũ mittendo, & pro nobis Patrem interpellando. Nam in passione orans cum lachrymis, exauditus est pro sua reuerentia.

Ephes.1. Esa.64. Apoc.1. Apoc.5. Hebr.5.

Etsi abiero, &c. iterum venio ad vos.]

Alia cõsolatio est, quasi diceret: Non ita abiturus sum, vt prorsus à vobis se iungar: non ita recedam, vt nõ redeam: non ita ingrediar in regnũ Patris mei, & dominium super peccatum, mortem & diabolũ, vt illud mihi soli retineam, sed vt & vobis illud parem. Sicut enim non mea causa descendi in carnem, sed vestra: sic & vestra causa nunc iterũ ad regnum Patris contendo. Iterum igitur venio ad vos, scilicet resurgendo à mortuis, pace inter Deum & vos reformata, pacem & remissionem vobis annuntians. Potest & hoc verbum: [Iterum venio ad vos,] referri vel ad tempus mortis, vel ad iudicium futurum. Iuxta illud: Ecce venio cito, & merces mea mecum. Sicut enim Christus post resurrectionem venit Spiritus sancti reuelatione, sic in iudicio veniet maiestatis suæ manifestatione: nõ enim veniet, quasi nunc non sit nobiscum, sed quia maiestas eius tũc reuelabitur omnibus & pijs & impijs: Videbunt enim tunc eum etiam, qui eum pupugerunt. Quia tamen Christus hic dicit: [Venio,] non Veniam, videtur loqui de reditu suo per manifestationem Spiritus sancti. Nihil igitur aliud est: [Si abiero, iterum veniam,] quàm quod Dauid dicit: Ascendit in altum, dedit dona hominibus, &c. Abijt siquidem morte, redijt autem resurrectione, ascensione, Spiritus sancti missione, quibus rebus sese proprium nobis donauit, & distribuit, dicens: Ecce vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem mundi.

Apo.22. Apoc.1. Psal.67. Mat.28.

Assumam vos ad meipsum.]

Et hoc bifariã potest intelligi. Nam primùm assumit Christus suos per missionem Spiritus sancti, quo ipsos sibi colligat & complectitur, vt vnum cum ipso corpus sint. Qui enim habent spiritum Christi, hi sunt eius. Proinde nul-

Rom.8.

lum peccatū est tā ingēs, nulla afflictio tam grādis, nulla mors tā terribilis, nullus Satan tā horribilis, nullus infernus tā profundus, qui possit viua fide credentem deglutire ac perdere. Sunt enim viua fide credentes cū Christo, & Christus cum ipsis, & vt in Christum, ita & in tales credentes nullū ius habent, peccatū, mors, diabolus. Postremò autem assumpturus est credentes ad se carnis resuscitatione, vt semper cū Domino sint: Tunc enim veniet Dominus in iussu & voce archangeli, &c. Vtroque modo nos assumit Christus, vt siue viuamus, siue moriamur, Domini simus. Huc pertinet quod in Apocalypsi dicitur, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, &c. Item in Ezechiele: Nomen ciuitatis ab illa die & deinceps. Dominus ibidem, In huius figura Ioseph olim fratres suos ad se assumpsit, ne perirent fame in terra Chanaan.

1.The.4 Ro.14. Apo.21. Ezec.vl. Gen.46

Et quò vado scitis, & viam scitis.]

Hic tandem ad id, quod Petrus suprà interrogauerat, respondet. Sciebat enim & ipsum Petrum & alios discipulos anxiè id cupere, quasi diceret: Quid quæris Petre quò vadam, cùm idipsum scias nedum tu, sed omnes vos: Quotiens dixi me ad Patrem & ad gloriam meam iturum? Nec semel etiam indicaui, me per passionem & mortem intraturum in gloriam meam. Alij sic exponunt: [Quò vado, scitis.] Hoc est, scire potestis, si scripturam consuleretis. Ea enim pulchrè prædixit & meam passionem, & meam glorificationem. Simplicissimè autem intelligendo, Christus hoc verbo ipsis ostendere voluit, quanta iā acceperint, & quid ipsis restaret, quasi diceret: [Quò vado, scitis.] Nam Deū Patrem, ad quem vado, in me ipso ostēdi vobis, adhæc meipsum, qui sum via ad Patrem, vobis manifestaui. Primò prædicatione verbi mei, deinde voce Patris supernè delata, postea miraculis, postremò glorificatione mea, quam aliquibus vestrum ostendi in monte Thabor. Huc accedit, quòd vos ipsi confessi estis me esse filium Dei. Nihil igitur ad felicitatem vestram deest, nisi quòd nondum nec Patrem, nec me reuelatè cognoscatis: Absoluam autem & hoc opus per crucem & mortem meam, qua impetrabo vobis Spiritum sanctum, Is enim docebit vos omnia, & clamabit ad Deum in corde vestro: Abba Pater, hoc est, declarabit manifestè, Deum esse Patrem vestrū, & vos per me filios Dei. Monemur & nos hoc verbo cogitare, quanta acceperimus præ alijs, vt grati simus & bene vtamur acceptis: alioqui verbum hoc nobis omnem excusationem aufert.

Matt.3. Mat.17. Mat.16. Ioan.14 Gal.4

Domine, nescimus quò vadis, &c.]

Directè contrarium est ei, quod Christus dixerat: Nō tamen credendū, quòd Thomas mēdacij eū arguere voluit, sed tantū ingenuè fatetur hoc verbo suam & aliorum ignorantiā, vt Christū prouocet ad clarius ostendendum, quò ire vellet. Verū, si Apostoli hoc nescierūt, quomodo Christus dixit Scitis? Respondeo, Sicut qui aliquid habet, & tamen imperfectè, vel nescit se habere, vel nescit vsum eius rei, dicitur habere & non habere, quemadmodum pius homo habet vitam æternam, & non habet. Habet in spe. Nam Christus dicit: Qui credit id me, habet vitam æternam, sed non habet in re & perfectè. Et infans baptizatus habet fidem, & non habet: Habet, quia ei infusa est: non habet autem quia nescit se habere. Et diues auarus habet diuitias, & non habet: habet in arca, non habet in vsu. Sic qui aliquid scit imperfectè, vel nescit se scire, vel non scit ea scientia vti, is dicitur scire & non scire. Sic Apostoli sciebant & non sciebant quò Christus iturus esset. Sciebāt quidem, quia Christus dixerat, vt suprà positum est. Ideo bene dixit: Vos scitis. Quia tamen hæc imperfectè sciebant, imò nesciebant se tāta accepisse, donec Spiritus sanctus eis ea iterum suggereret, verè etiā dicit Thomas: [Nescimus quò vadis.] Cæterùm ex hoc loco videmus, quomodo Christianus homo diues sit & potens & sapiens. Omnia habet, & tamen nihil habet: Omnia potest, & tamen nihil potest: Omnia scit, & tamen nihil scit: Omnia habet, scit & potest in Deo, sed in se nihil habet, potest aut scit, & vtrunque ingenuè confitetur pius homo.

Ioan.6. Ioan.14

Ego

Ego sum via, veritas & vita.]

Hoc est, totius Euangelij caput & summa, hoc verbum vel solùm nos instruere potest, quò tendere debeamus, idemq; & solum in quacunque tribulatione & tentatione cõsolari potest, quare diligenter obseruandum. Primò igitur hoc verbo respondet ad quæstionẽ Thomæ, quasi diceret: Miraris quod dixerim: Quò vado scitis, cùm nihil tale in te videas & inuenias. Atqui hoc modo fit: [Ego sum via] quamdiu me habetis, nõ potestis cõqueri vos nescire viã. Ego vobis via & terminus, tantum sequimini, & quod habetis tenete, nec curiosius quærite, quis sit ille locus ad quem vos ducturus sum, & per quam viam, per quæ media. Hæc inuestigare non est vestrum, contenti estote, quòd me habetis viam & præcessorem. Secundò hoc verbo Christus ostendit, se esse exordium, medium & finem salutis nostræ. Initium salutis nostræ est transitus à peccato ad iustitiam, & ex ira in gratiam Dei: Medium est cognoscere veritatem: Finis autem est apprehendere vitam æternam. Omnia autem hæc per Christum consequimur. Ipse enim est viuum illud verbum Dei, quod fide apprehensum ducit ad Deum, hoc est, è peccatis ad iustitiam, è morte ad vitam, è tristitia ad gaudium, è dãnatione ad salutem. Meritò igitur dicit: [Ego sum via.] Secũdò, verbum Dei est ipsa veritas, omnia alia sunt falsitas, vanitas, quia igitur Christus est verbũ Dei, congruè dicit: [Ego sum veritas.] Tertiò verbum Dei est vita, non ob id tantùm, quòd omnia per ipsum creata sunt, sed etiam ob id quòd credentes recreat & renouat noua spiritus regeneratione, reliqua omnia sunt mors & perditio. Quia igitur Christus est verbum Dei, congruè dicit: [Ego sum vita.] Sunt aũt hæc breuiter quidẽ dicta, sed tamen planè indicant, quãtus nobis thesaurus sit Christus. Ego sum via incipientiũ, veritas proficientiũ, vita perfectorum. Ego sum via ducẽs: Ducã (inquit) te per semitas æquitatis. Veritas lucens: Vobis (inquit) timentibus Deum orietur sol iustitiæ. Vita pascens: Ingredietur, inquit, & egredietur, & pascua inueniet. Ego sum via vitæ, veritas doctrinæ, vita salutis æternæ. Ego sum via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. Ego sum via non errans quærentibus, veritas non fallens inuenientibus: (fidelis enim Dominus in verbis suis. Et in Christo non est, est & nõ) vita indeficiẽs permanẽtibus. Ego sum via, quia dirigo credẽtem. Veritas, quia veracem facio confitentem. Vita, quia beatifico credentẽ & confitentem. Hoc igitur verbo Christus consolatur suos, & roborat in omni tentatione, & maximè in morte: Ego (inquit) sum via, per me euades. Ego veritas, sine dubio igitur erunt quæ promisi: Quæ procedũt de labijs meis, non faciam irrita. Ego vita, igitur nec mors impedire potest, quò minus ad me peruenias. Itaq;, si ego via, non indiges duce: Si ego veritas, nõ falsa loquor: Si ego vita, etiamsi moriaris habebis quæ promisi. Vide quanta consolatio in his verbis nobis proposita sit. Deinde hoc verbo omnes etiã mundanos ad se allicere cupit Christus. Omnes enim cupimus vitã, veritatẽ, &c. Verùm nusquã certa aut stabilis inuenitur aut vita, aut veritas, aut via, nisi in Christo. Quid igitur miser per inania vagaris? aut inania & vana apprehẽdis, omissis veris bonis? Huc huc te cõuerte. Disce vbi sit prudentia, vt simul discas vbi sit longiturnitas vitæ & pax. Præterea cùm Christus se solũ dicat esse viã, veritatem, & vitam, monet vt deuia vitemus. Itemque falsitatẽ, ne nobis contingat illud: Errauerũt in inuio, &c. Itẽq; illud: Errauimus à via veritatis, &c. Stat enim sententia. Iuxta iter scandalũ posuerunt mihi. Item: In via, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueũ mihi. Meritò igitur monet Hieremias. State super vias, & interrogate quæ sit via bona. Adhæc Christus hoc verbo longè se distinguit à Moyse & Prophetis. Illi, inquit, docuerunt viam, veritatem & vitam: Ego non tantùm doceo, sed sum via, veritas & vita, quod verbis doceo, hoc reipsa præstare possum, id quod nullus alius potest. Postremò, q; Christus his tantùm tribus nominibus hoc loco se insigniuit, cùm potuisset alia addere, &c. docere voluit, tria quædam nobis necessaria esse ad acquirendas illas cælestes mãsiones, & hæc ipsa non alibi

Ioan.14 Gal.4 Ioan.1. Prou.4 Mal.4. Ioan.10 Psa.144 2.Co.1. Psal.88. Baru.3. Psa.106 Sapi.5. Psal.139 Hier.6.

quàm in se inueniri. Primum est sanctitas vitæ, Secundum est fides recta, Tertium est spes vitæ futuræ. Atqui Christus dat vt sanctè viuamus, rectè credamus, & spem nostram ad futura bona erigamus.

Nemo venit ad Patrem, nisi per me.]

Primò sic intelligitur: Nemo cognoscit Patrem, nisi per me: Deum enim nemo vidit vnquam, vnigenitus Filius enarrauit nobis. (Ioan. 1.) Secundò sic: [Nemo venit ad Patrem &c] Hoc est, omnia alia nos absterrent, ne Patrem accedere audeamus. Primò, ratio humana ignorans Dei, deinde peccata, præterea lex, quæ Deum proponit in iudicem. Postremò etiã diuina maiestas sublimior est, quàm vt possimus eam viribus humanis accedere. Solus Christus solum Dei verbum facit, vt securè audeamus accedere. Solus denique ipse est medium & via, qua ad Patrem peruenimus. Consequitur igitur, nõ satis esse in Patrem credere, nisi credamus & in Filiũ. Item consequitur, quòd nullis nostris viribus & operibus salutem consequi possumus, nisi in Christum credamus. Non enim propter opera nostra in se nos gratos habet Deus, sed propterea quòd in Christum credimus: Gratos, inquit, nos sibi fecit in dilecto Filio. (Ephes. 1.)

Si cognouissetis me, & Patrem meum vtique, &c.]

Obseruandum in hoc vltimo sermone, quòd Christus Deum non aliter, quàm Patrem nominat, sed differenter: aliquando enim simpliciter nominat Patrem, aliquãdo autem addit, Meum: Ideo autem Patrem nominat Deum, vt amabilem eum nobis faciat, non terribilem quemadmodum lex fecit. Ideo autem interdum addit, Meum, vt ostendat se singulari quodam modo filium Dei, natura scilicet, non adoptione tantùm, quemadmodum nos. Verissimè autem dictum est: Si cognouissetis me, &c. Primùm enim cùm eadem sit substantia Patris & Filij, & qualis Pater, talis sit & Filius: qui Filium cognoscit, cognoscit & Patrẽ. Secundò, Pater & Filius sunt correlatiua, vno igitur cognito, cognoscitur & alterum. Tertiò quum Filius sit splendor gloriæ Dei & imago substantiæ eius, (Hebr. 1.) itemque candor lucis æternæ, & speculum sine macula. Qui igitur Christum cognoscit, etiam Patrem cognoscit. Præterea, Christus est verbum Dei: Qui autem verbum Dei audit & credit, is procul dubio sentit consolationem Patris in corde. Ex verbo, inquam, Dei, sentitur gloria Patris consolantis, viuificantis & sanctificantis, quæ consolatio & sanctificatio vita æterna est. Hinc David: Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè perijssem, &c. In æternum non obliuiscar, &c. quia in ipsis viuificasti me. (Psal. 118.) Ex hoc verbo patet, quòd Christum cognoscere, nõ est ipsum corporaliter videre, eumque hominem credere, sed scire quòd vnius cũ Patre substantiæ & potestatis est. Item, scire cur in mundum venerit, quid per eum nobis dare decreuerit Deus. Qui sic Christum cognoscit, is verè & Patrem cognoscit. Videbit enim patris bonitatem & misericordiam erga nos, atque hinc permotus, eum diliget ac reuerebitur, viuet vita ipsius, ambulabit in via eius, stabit in veritate eius, &c. Atque hoc est verè cognoscere patrem.

Et amodo cognoscetis eum.]

Per Spiritum scilicet sanctum, qui in cordibus vestris clamabit: Abba, pater. (Rom. 8.) Perfectius autem eum cognoscetis in futura vita. Magna promissio, & hic in futuro cognoscere & experiri, quòd Deus verè pater sit. Græci legunt: Amodo cognoscitis eum, quasi dicerent. Hactenus, etsi aliqua fuerit cognitio Dei, admodum tamen imperfecta fuit. Moysi enim satis erat dicere: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. (Deut. 6.) Sufficiebat enim eo tempore, si homines à multorũ Deorum cultu ad vnum Deum reuocarentur: nunc autem ex quo ego loquutus sum, pleniùs cognoscitis Deum. Ego enim vobis ostendi vnius Dei naturam in tribus personis, insuperque bonam ipsius erga vos voluntatem.

Et vidistis eum.]

Pater est potẽtia, iustitia, misericordia, cõsolatio, & vera felicitas. Apostoli autẽ potentiam Dei viderant in miraculis

culis Christi, consolationem Dei sense rant in aduersis, felicitatem gustauerant in monte Thabor, misericordiam vide rant in susceptione peccatorum. Meritò igitur eis dicitur. [Vidistis eum.] Qui enim Dei potentiam, iustitiã, &c. videt, Deum videt. Nemo igitur dicere potest, se ignorare Deum, cùm quotidie eius opera videat: inuisibilia enim dei, &c. in creatis conspiciuntur rebus, &c.

Mat.17. Rom.1.

Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.]

Quò diutiꝰ Christꝰ differt, eò ardẽtius Apostoli interrogãt & quęrũt. Hoc vno aũt verbo Philippus pulchrè ostendit, & carnis & spiritus naturã. Primò enim è spiritu est, quòd nõ tẽporalia à Christo petit, sed spiritualia. Laudẽ meruit Salomon, quòd non diuitias, &c. sed sapientiam à Deo postulauit. Multò magis laude dignum est, quòd Philippus faciem Patris quærit. Obseruandæ igitur sunt tres illæ Apostolorum quæstiones: Domine, quò vadis? Domine nescimus quò vadis, & quomodo possumus viam scire? Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis:] Deinde etiã è spiritu est, quod in visione & cognitione Patris, felicitatem & finẽ suum constituit Philippus. Ostende, inquit, Patrem, & sufficit, quasi diceret: Te magister & Domine iam vidimus & agnouimus, dileximus, & confessi sumus, & beatos esse fatemur oculos nostros, qui te videre meruimus: Iam nihil superest, nisi vt Patrem ostendas. Præterea ideo petit, vt ostendat Patrem, quo Iudæis ora obstruerentur, quod & ipsum è spiritu est. Videbat Pharisæos sic inuidia exarsisse in Christum, vt cùm miracula eius impedire non possent, summo studio ea calumniabantur, modò in principe demoniorum ea fieri clamantes: modò turbas reprehendentes, quòd illum audirent: modò etiam in contemptum Christi Moysen suum iactantes: Nos (inquiunt) scimus, quòd Moysi loquutus est Deus, hunc autem nescimus vnde sit. Hæc omnia considerans Philippus, petit à Christo, vt & ipse, quemadmodum Moyses fecerat, eis ostenderet Patrem, vt vel sic quiescerent & cessarent Iudæorum calumniæ. Cæterùm, quantumuis pia intentione hoc dixerit, non parum tamen etiam carnis naturam hoc verbo ostendit. Primùm in eo, quòd Deum oculis corporalibus videre cupit, id quod fieri non potest: Deus enim est spiritus. Deinde etiam hoc carnem sapit, quod quum sciret Moysi dictum esse: Non videbit me homo & viuet, ipse tamen etiam in hac vita Dei conspectum petit, atque adeò beatitudinẽ plenã. Nam videre Patrẽ & Filiũ, vita æterna est. Sic enim caro etiam hic glorificari & beatificari vult, quod tamen fieri non potest: Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Maximè autẽ in hoc carnis & rationis naturam videmus in Philippo, quòd non contentus est verbo, quo solo Pater & volũtas eius discitur, sed maiora quærit & certiora, quasi parua aut incerta sint quæ acceperat, imò vult signis & sensu asse curari. Hæc enim est carnis & rationis natura.

3.Reg.3 Luc.10. Luc.11. Ioan.10. Ioan.9. Ioan.4. Exo.33. Ioan.17. 2.Cor.5

Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me?]

Hoc verbo ostenditur omnium maximè reprehensibile esse in discipulo Christi, si diutius in Christianismo versetur, nihil tamen proficiat, aut crescat in cognitione Christi. Multò tamen iustius hæc nobis obijcerentur, qui quasi tota die otiosi stamus, nec attendimus, quęnam nobis donata sint. Vide autem quomodo Christus discipulorum tarditatem arguat. Primò enim non irascitur, quòd tantùm laboris frustra impenderit, nec asperis verbis eos aggreditur, sed admodum mansuetè corripit. Solet enim Deus etiam imperfectiones suorum tolerare, si nõ adsit cor peruersum: Eis autem, qui ex certa malitia & proposito mali sunt, loquetur suo tempore in ira sua, & in furore suo conturbabit eos, regetque eos in virga ferrea, &c. Deinde Christus reprehensurus tarditatem Philippi, non ad ipsum solum sermonem dirigit, sed ad omnes in communi. [Tanto, inquit, tempore vobiscum sum, &c.] ne scilicet ipsum rubore suffundat & publicè confundat: id quod diligenter obseruent hi, quorum est aliorum vitia carpere & arguere. Solent enim qui publicè

Mat.20 Psalm.2

confundũtur, vel irasci contra corripiẽtem, vel ad excusationes se conuertere. Ob eam causam Christus nec Iudã manifestè corripuit. Obseruandum & id, quòd Christus vno solo, eoq; breuissimo verbo discipulos corripit, cõtra eos, qui nihil aliud agũt in concionibus publicis, q̃ quòd tota libertate in aliorũ vitia inuehũtur. Corripienda quidẽ sunt vitia, sed nõ id solùm agendũ. Sunt quidam in concione, qui correptione indigent, sed iuxta hoc sunt alij, qui doctrina indigent, itemq; alij, qui consolatione: Hi aũt si totus sermo expẽdatur in correptionem vitiorũ, ieiuni reuertuntur in domos suas. Apostolus aũt præcipit, non solum corripiendos esse inquietos, sed etiam consolandos pusillanimes, & docendos infirmos, &c.

Su.c.13.

1.Th.5.

Philippe, qui videt me, videt & Patrẽ]

Omissa correptione, conuertit se ad doctrinam, in qua plus situm est, quàm in correptione. Ideo etiã pluribus hic verbis vtitur, quod & ipsum pro exẽplo notent prædicatores. Est autem sensus verbi: Philippe, existimas te beatum futurum, si Deum corporalibus oculis videres, planéque exoptas etiam in hac vita Dei perfectam cognitionem, quorum vtrunq; impossibile est. Nam & Deus spiritus est, nec videtur oculis corporalibus: Et nunc per fidem ambulamus, non per speciem. Deinde sic loqueris, quasi nihil hactenus de Patre cognoueris, quum ipsius verum verbum audieris, potẽtiamque ac misericordiam videris, imò meipsum, qui sum eius verbum, Filius, imago, & facies, coram videas. Præterea existimas omnes Iudæorum blasphemias cessaturas, si ipsis Patrem ostendam, quemadmodum Moyses olim fecit, sed longè falleris. Nam & hi ipsi, qui olim & viderunt & probauerunt opera Dei in deserto, nihilominus impij fuerunt, vnde & perierũt. Demum videris & hoc sentire, quòd veteres illi perfectius Deum viderũt, quàm vos, sed lõgè erras. Illi viderũt nõ Deũ, sed ignem & fumum in monte Sina. Atqui natura ignis lõgissimè abest à natura Dei. Nec quisquã ad rectã de Deo opinionem, per speciẽ ignis perueniet. Bonus siquidem natura Deus est, creator est, cũcta ex nihilo produxit, & quæ produxit, continet & viuificat. Sapientia præterea & virtus est, iustus, & misericors, &c. quorum omnium nihil vnquam in igne cõspicies. Qui autem me videt, videt verè Patrem Deum. Sicut enim Deus bonus in natura est, sic ego eandem bonitatem ostendi, meipsum vsque ad terram humiliando. Et sicut Deus potens est, sic eandem ego potentiam ostendi in miraculis, &c. Et sicut Deus vita est naturaliter, sic & ego hoc ipsum ostendi, mortuis vitã restituendo, & mortis vires confringendo. Docet igitur Christus hoc verbo, Deum pro hoc tempore non aliter videri posse, quàm in verbo & Filio. Proinde non quærendam aliam viam cognoscendi Deum, sed credendum verbo Christi, hocque contentos esse. Qui enim Christo credit, is verè experietur & sentiet Patrem viuificantem & consolantẽm. Deinde docet, Deum perfectius in suo verbo cognosci, quàm in quibuscunq; alijs operibus & creaturis. Videntur quidem inuisibilia Dei etiam in creaturis, sed longè perfectius in Filio & verbo. Præterea docet, Deum perfectius in suo verbo cognosci, quàm in quibuscunq; apparitionibus & visionibus veteris Testamenti. Postremò subindicat, nec ipsi Deo credituros, si visibiliter appareret, eos, qui Filio nõ credunt & verbo. [Qui me videt, videt & Patrẽ.] Qui me non videre vult, nec Patrem attenderet. Sic Abrahã dicit: Si Moysen & Prophetas non audiunt, nec si quis ex mortuis surrexerit credent.

Ioan.4.
2.Co.5.
Psal.94.
Exo.19.
Act.
Ioa.
Rom.1.
Luc.16.

Quomodo tu dicis, ostende nobis Patrem?]

Non malum est, ad perfectam visionem Patris anhelare. Sic enim & Dauid frequenter orasse legitur: Quemadmodum, inquit, desiderat ceruus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus, &c. Et iterum: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Ita autem faciem Patris requirere, quemadmodum Philippus, quasi scilicet hactenus nullo modo eum viderimus, aut quasi seorsum cognoscatur sine Filio, aut quasi cognitio Patris dignior sit, quàm notitia Filij: Hoc, inquam, vitio non caret. Huc igitur

Psal.42.
Psal.79.

gitur pertinet verbum Christi: Quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem?

Non credis, quia ego in Patre, & Pater in me est?]

Act. 17.

Deus est in omnibus creaturis, & omnes creaturæ in ipso sunt: In ipso (inquit Paulus) viuimus, mouemur, & sumus. Longè tamen aliter filius Dei est in Patre, & Pater in Filio, per naturam scilicet & consubstantialitatem. Vnde solus ipse veraciter dicere potest: Qui me videt, videt & Patrem. Huc pertinet quod Ioannes dicit: Qui Patrem negat, & Filium negat: & qui Filium negat, nec Patrem habet. Qui autem Filium confitetur, is & Patrem confitetur.

1. Ioan. 2

Verba quæ loquor, à meipso non loquor, &c.]

Vt certò sciamus Christum Deo Patri consubstantialem, duobus signis probat, verbis scilicet & operibus. Est autē sensus verbi, quasi diceret: Si vultis certi esse, quòd Pater in me sit, & ego in ipso, attendite verba & opera mea. Primò enim, si Pater ipse loqueretur, non aliud vobis quàm ego loquor, loqueretur: sic etsi Pater per se operaretur, non aliud operaretur, quàm ego operor. Eadem enim nobis mens est, eadem voluntas, eadē vis & natura. Deinde quicquid loquor, ex animo illi⁹ loquor: quicquid facio, ex illius sentētia facio: per me ipse vobis loquitur, per me suam exerit virtutem. Docet igitur, vt ipsius & verba & opera non aliter accipiamus, quàm Dei verba & opera. Ex eo autem quod dicit, Patrem in se manentem facere opera, occultè subindicat, neminem aut veraciter loqui, aut bene operari, nisi Patrem in se habeat manentem. Stat enim sententia: Omnis homo mendax. Et: Non est qui faciat bonum.

Psal. 115
Psal. 13.

Non creditis, quòd ego in Patre, &c.]

Repetit quod iam dixerat, vt fortius inculcet. Non parum enim refert scire, Christum esse verum Deum, Deo Patri consubstantialem. Græci tamē hoc loco legunt. Credite quòd ego sum in Patre, & Pater in me, quasi diceret. Hoc vnum credite, animisque vestris infixum habete. Quod si feceritis, nihil detrimenti vobis adferet huius corporis subductus conspectus. Satis vobis erit, fide videre Deitatem meam, etiam si non videatis oculis corporeis meam humanitatem.

Alioqui propter opera credite.]

Quamuis Christus mentiri non possit, non tamen omnino hoc exigit, vt nudis verbis ipsius credamus, sed addit opera, vt vel sic imbecillitati nostræ consulat. Deinde vt doceat, non facilè credere his, qui magnifica de seipsis iactant. Sciebat enim impios & seductores præcedentia verba etiam sibi adaptare posse, deosq; se verbis facere, sed non posse diuina opera edere. Hoc autē verbo palam indicat, se vnius cum Deo naturæ esse, nec quicquam mirum & diuinæ naturæ conueniens operari potuisse, nisi natura Deus esset. Nunquam enim qui ex Deo nō est, æqualiter Deo operabitur, neque creatura, quæ infinitæ virtutis sunt suscipiet. Nunquam etiam bona eius naturæ, quæ semper est, ijs quæ sunt producta ex nihilo, propriè attribui poterunt. Stat enim sententia: Ego Dominus gloriam meam alteri non dabo. Quamuis autem Moyses videatur prohibere, ne signis tantùm credamus: Si, inquit, surrexerit, &c. nō audies verba Prophetæ illius, &c. sed præmisit, si dixerit: Eamus & seruiamus dijs alienis, &c. Nam aduersus verbum Dei miraculis diuinis cōfirmatum nullum signum est admittendum. Tunc autem signis securè credere possumus, si doctrina verbo Dei cōsentiat, id quod in Christo fuit. Vnde & fiducialiter ad signa sua nos mittit.

Esai. 42.

Deut. 13.

Amen dico vobis, Qui credit in me, opera quæ ego, &c.]

Suprà dixit: Pater in me manēs, ipse facit opera, quod intelligi posset, quasi ipse ex se nihil posset efficere, sed tantùm vt instrumentum Dei esset: Hoc excludere volens, docet nunc se nedum ex seipso omnia posse, sed etiam eam virtutem in se credentibus communicaturum pollicetur. Deinde, ne discipuli, qui præsente eo diuina opera viderant, putarent eo recedente nihil tale amplius se habituros, consolatur eos hoc verbo, & docet adeò eis non defutura diuina

opera, vt & ipsi ea effecturi sint. Videtur autem hoc verbum innuere, quòd soli hi Christiani sint, qui signa faciũt, quandoquidem Christus expresse dicit: [Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, &c.] Et quòd nullus Christianus sit, aut dici debeat in Christum credere, nisi signa faciat, id quod admodum durum nobis esset: quandoquidem nullus nostrum hoc tempore signa facit. Ob eam causam quidam exponunt locum hunc, non de operibus miraculosis, sed de operibus virtutum, vt sit sensus: [Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet,] hoc est, imitabitur charitatem meam, humilitatem, patientiam, &c. Et quidem pia est hæc sententia. Nam & Ioannes dicit: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, etiã ipse ambulare. Verùm huic loco non congruit. Aliqui volunt Christum hìc tantùm loqui de perfectis fidelibus tempore primitiuæ Ecclesiæ, certisq; personis electis ad hoc, vt gratiã signorum sortiantur, sicq; per eos alij conuertantur. Sed nec hoc quidem satisfacit huic loco. Nam Christus simpliciter dicit: [Qui credit in me, &c.] Alij exponunt verbum hoc de spiritualibus signis & miraculis, vt sit sensus: Qui credit in me, opera quæ ego corporaliter facio, ipse faciet spiritualiter. Pius enim homo mortuos resuscitat, dum mortalibus vitijs implicatos cõuertit ad Christũ, & sic de alijs. In hunc modum exponitur etiam illud. Signa eos qui crediderint, hęc sequentur, &c. Simplicissimè autem intelligendo, Christus nihil aliud hoc verbo voluit ostendere, quàm inæstimalem virtutem fidei, quæ omnibus fortior est. Iuxta illud: Omnia possibilia sunt credenti. Et iterum: Si habueritis fidem, diceretis mõti huic, Tolle te, &c. Hinc Paulus: Omnia, inquit, possum in eo, qui me confortat. Et iterum: Deus triumphat nos in omni loco, &c. Et iterum: In his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos, &c. Huc pertinent, quæ Paulus ad longum de virtute & fortitudine fidei patrum scribit ad Hebræos: Nec mirum, quòd credens in Christum tanta possit. Per fidem enim Christo vnitur & incorporatur. Vnitus Christo, spiritum Christi accipit & habet, qui cùm sit omnipotens, consequitur, quòd & hominem, in quo habitat, fortem reddat. Obserua autẽ quòd Christus non dicit, Qui credit in me, semper & in omni loco signa faciet. Nec enim Christus semper miracula fecit, sed tantum, vt dictum est, voluit monstrare fidem nihil non posse, vbi id exigit necessitas & gloria Dei, vel vtilitas proximi.

1. Ioan. 2 — Marc. 16 — Mar. 9. — Matt. 21 — Phili. 4. — 2. Co. 2. — Rom. 8. — Hebr. 11. — Luc. 4

Et maiora horum faciet.]

Nõ loquitur hìc de operibus creationis: quomodo enim posset fidelis maiora facere, q̃ filius Dei, qui creauit cælum & terrã, &c. sed loquitur de operibus miraculorũ, quæ in terra fecit. Multipliciter autem probatur veritas huius verbi, quòd scilicet credentes maiora fecerint, quàm Christus ipse. Primò Christus tantùm tres mortuos suscitasse legitur. Aliqui autem sanctorum plures suscitarunt. Secundò, Christus ad tactum fimbriæ vestimenti sui sanauit mulierem. Petrus aũt vmbra sanauit plerosq;, &c. Tertiò, Christus ad mortẽ iturus, adeò timuit (tamen propter nos) vt sanguinem sudaret: Apostoli autem ibant gaudentes à conspectu consilij, quòd digni habiti essent pro nomine Iesu pati. Præterea Christus in passione clamauit: Deus meus, vt quid me dereliquisti? Cùm plerique martyres in passione nihil aliud clamarent, quàm Gratias agimus Deo. Ad hæc Christus in passione sua nullum fecit signum, quo leniretur dolor eius, cùm in passionibus martyrum legamus aliquando extinctum ignem, hebetatum ferrum, mortuos & percussos persecutores, &c. Denique Christus in vna tantùm gente & lingua prædicauit. Fuit enim tantum missus ad oues domus Israel, & tantum fuit minister circuncisionis: Apostoli autem pluribus gentibus, & varijs linguis prædicarunt. Demum Christus vix paucos etiam ex eo populo, qui legem habebat, conuertit: Apostoli autem ingentem multitudinem ex gentibus, qui nec legem, nec scripturas habebant. Verè igitur dictum est: [Maiora horum faciet.]

Matt. 9 — Acto. 5 — Præ Matt. 27 — Matth. — Rom. 15

Quia ad patrem vado.]

Hæc est ratio, quare credentes maiora operaturi sint. Non ideo maiora facient,

cient, quasi ego id non potuerim, sed ideo, quia iam vado ad Patrem, hoc est, in regnum Patris consessurus ad dexteram Patris, & omnium creaturarum dominium vendicaturus. Quamdiu in humilitate carnis apparui, pauca quædam feci miracula: nunc autem ad gloriam pergens, magna & multa in toto mundo per credentes efficiã. Deinde ad Patrem vado, hocq; meo per passionem transitu impetrabo & vobis Spiritum sanctum, & gentibus salutem. Vnde fiet, vt in me credentes deinceps nihil non possint.

Et quicquid petieritis Patrem in nomine meo.]

Hoc adiecit Christus, ne quis putet credentes ipsi Christo posse æquari, vel propria virtute operari miracula: Nequaquam (inquit) facient quidem credentes signa, sed valde dissimiliter. Ego enim ex propria virtute, illi autem ex aliena, hoc est, mea. Ego potestatiuè ago quicquid volo, illis opus erit oratione primum à Deo expetere, si quid faciendum sit. Signanter autem dicit: [In nomine meo,] quod primo sic intelligitur: In nomine meo, hoc est, si quæratis gloriam meã. Sicut enim Pater nihil mihi negat agenti, quod ad illius gloriam facit, sic vobis nihil negabo hoc agẽtibus, quod ad gloriam meam pertinet. Secundò, In nomine meo, hoc est, ea quæ ad salutem pertinent. Nam nomen meum est Iesus, id est, Saluator. Vt enim oratio exaudiatur, necesse est vt piè oremus, hoc est, ea quæ ad pietatem pertinent. Tertiò, In nomine meo, hoc est, per me, non per merita vestra. Per Christum enim & propter Christum exaudimur, sicut & in Christo diligimur. Hinc Petrus: Offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Christũ. Sicut enim olim in lege non per sese offerebat populus, non per sese ingrediebatur in sancta sanctorum, sed offerebat Pontifex: sic nos per Pontificem Christum rogamus & offerimus. Hinc Paulus: Habemus libertatem adeundi in sancta per sanguinem Iesu, &c. Signanter autem dicit. Hoc faciam, & non: Pater faciet, quo verbo ostendit se simul cum Patre exaudire, gratiamque conferre, iustificare & saluare, atque adeo se eiusdem naturæ & potestatis esse cum Patre. Demum, ne quis putet solum patrem inuocandum esse, addit: Et si quid petieritis me in nomine meo, &c. Summa, Pater amat Filium, & omnia dedit ei in manus. Christus igitur nedum viam aperuit ad patrem, sed insuper vires accedendi donat, vt tutò & facilè ipsum precibus nostris accedere audeamus.

1. Pet. 2.

Hebr. 8.

Ioan. 5.

Si diligitis me, mandata mea seruate.]

Hoc verbo primò arguit discipulorum pusillanimitatem, quasi diceret: Nolite dilectionem vestram erga me fletibus tantùm & tristitia ostendere, sed ad memoriam reuocate ea, quæ vobis dixi & promisi. Deinde ostendit hoc verbo, ad quos pertineat præcedens pollicitatio, de exaudiendis orationibus. Nam quòd non ad omnes pertineat dictum illud: Quicquid petieritis patrem, &c. Iacobus ostendit, cùm dicit: Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis. Et idem de eo, qui duplici est animo: Non (inquit) æstimet homo ille quòd aliquid à Deo accipiat. His enim qui non ad studiosè agendum, sed tantùm ad explendas cupiditates petunt, Deus aures obstruxit. Nam quæ ipse odit, quoniam turpia sunt, quomodo ea cæteris largiretur? Quomodo dulcedinis fons amarum aliquid scaturire posset? Spiritualium autem gratiarum cupidis larga manu omnia præbet. Hinc in Esaia: Adhuc te loquente dicam, quid est? Et Dauid: Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Præterea hoc verbo nos admonet, ne torpore & ignauia nostra perdamus eius dilectionem & gratiam. Oportet enim, vt per opera nutriatur & conseruetur. Demum admonet, ne nosipsos fallamus, ac nobisipsis blandiamur, quasi Deum diligamus. Regnum enim Dei non est in sermone, sed in virtute. Et: Non omnis qui dicit

Iacob 4.

Iacob 1.

Esai. 65.

Psal. 33.

1. Cor. 4

Matt. 7. dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Probatio igitur dilectionis, est exhibitio operis. Obserua quòd Christus, quamuis suprà dixerit: Verba quæ loquor, à meipso non loquor. Item: Doctrina mea nõ est mea, &c. Hic autem manifestè sua esse affirmat, vt sciamus quòd ipse non vt Prophetarum aliquis, nec ministri loco sermonem Dei nobis proposuit, sed vt consubstantialis & vnius naturæ cum Patre. Hinc est, quòd Moyses & Prophetæ dicũt: Hæc dicit Dominus, &c. Christus autem. Hæc mando vobis. Neque id mirum. Moyses enim & Prophetæ fuerunt vt serui in domo Dei, Christus autem vt filius. Obserua itẽ, quòd Christus propria habet mandata & alia à Moyse. Moyses enim legem habet, Christus autem Euangelium. Hinc Moyses: Prophetam suscitabit vobis Dominus similem mei, &c. Quæ ergo præcepit Pater filio? Hæc est voluntas Patris, vt non perdam ex his, quos dedit mihi, & vt omnis qui credit in Filium, habeat vitam æternam, Quanquam autem Euangelium totum, vnum sit mãdatum Dei, quod Filio demandauit: non tamen abs re Christus in plurali loquitur: [Mandata mea seruate.] Nam Euangelium & fidem & charitatem docet.

Ioan. 7. Ioan. 15. Hebr. 3. Deut. 18 Ioan. 6.

Et ego rogabo Patrem, &c.]

Christus vbique Patrem agit fidelissimum. Sicut enim Pater filiis paruulis adhuc nedum relinquit hæreditatem & quicquid boni habet, sed insuper tutores eis cõstituit, qui eam hæreditatem filiis conseruent, ac insidiatoribus resistant, quod ipsi paruuli & orphani non possunt: sic Christus hìc non contentus hæreditatem bonaque sua nobis testamento relinquere, insuper & tutorem nobis pollicetur, & instituit Spiritum sanctum, qui filiorum eius curam atque tutelam pupillorum suscipiat, atque testamento Patris legatam illis, imò sanguine eius conscriptam hæreditatẽ aduocatione legitima defendat, in omni prætorio, coram quouis iudice, rege aut tyranno: curetque, ne ipsi filii incuria sua eam hæreditatem perdant. Proponenda siquidem erat lis in iudicio de terminis paternæ possessionis. Et cùm Deus dixerit Christo: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: futuri tamen erant, qui hæreditatem eius nimium vellent angustare, aut etiam annullare: vt Iudæi, qui in sua tantùm synagoga: vt Donatus, qui in sola coartare contẽdebat Africa: vt Pagani, qui nullam vsquam eius possessionem esse volebant. Preterea etiam cælorum prædia insidiãtibus malignis spiritibus perdere poterant filii Christi, ideo opus habebãt tutore, qui eos protegeret, erudiret, atque pro delinquentibus interueniret. Ipse enim spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, Ostendit igitur Christus hoc verbo, quòd etsi à Patre sumus creati, à Filio corporaliter visitati & redempti, adhuc tamen indigemus Spiritu sancto: Ego (inquit) rogabo Patrem. Ostendit deinde, propter se solum suamque passionem dari Spiritũ sanctum credentibus. Christi enim passio fuit illa oratio, quæ nobis Spiritum sanctum impetrauit. Hinc Paulus: In diebus carnis suæ, preces obtulit cum lachrymis, & exauditus est, &c. Hanc Christi precationem longè ante præludit Dauid, vnde imprecãdo sic ait: Exaudiat te Dominus in die tribulatiõis, &c. Memor sit omnis sacrificii tui, &c. Lætabimur in salutari tuo, &c. Per totum.

Psal. 2. Rom. 8. In Hebr. 5. Psal. 19.

Et alium paracletum.]

Paracletus consolatorem significat Græcis. Hoc igitur verbo ostẽdit, quòd etiam ipse à Deo Patre nobis datus sit cõsolator. Hinc Paul⁹: Per Christũ abundat cõsolatio nostra. Per hũc autẽ aliũ Paracletum, intelligit Spiritum sanctũ. Quem ideo nominat Paracletum, vt eius diuinam ostendat naturam: Nemo enim perfectè hominem consolari potest, nisi creator hominis. Si ergo Spiritus sanctus Paracletus est, constat, quòd Deus est, & vnius cũ Patre & Filio naturæ. Quod autem addit: Alium, subindicat discretionem personarum. Est autẽ Spiritus sanctus (maximè quoad operationes suas in nobis) nihil aliud, quàm afflatus Dei, quo adspirat Deus corda nostra, ad sancta, pia, recta, iusta & diuina. Quemadmodum aliàs (vt sacratissimæ rei execratissima conferam) spiritus forni-

2. Cor. 1.

fornicationis aut auaritiæ dicitur, quo Satan corda scortatorum & auarorum afflat, & aspirando accendit ad libidines & fraudes, vt noctes ac dies hoc solùm agant & cogitent. Iustissimè autem Spiritus sanctus dicitur Paracletus vel consolator, nō solùm ob id, quod filios sponsi Apostolos, de morte & absentia Patris consolatus est vero scripturarum sensu, docendo quòd sic oportuerit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, &c. Sed etiam ob id, quòd credentes certificat velut arrabo & pign⁹, quòd sint filij Dei. Itemq́, quòd in nobis clamat ad Deum: Abba, Pater. Præterea, quòd fideles consolatur in omnibus aduersis, propter quod & Paulus clamat: Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Obserua autem, quòd nusquā antehac hoc nomine appellatus inuenitur Spiritus sanctus, antequam enim Christus pateretur, nulla fuit perfecta sanctorum cōsolatio: Nunc autem Deo per mortem Christi repropitiato, meritò dicitur Paracletus, qui a luctum antiquum absterſit, nouaq́ regeneratione de filijs iræ, filios reddidit gratiæ: de seruis peccati, filios iustitiæ: de filijs mortis & perditionis, filios vitæ & acquisitionis. Ex eo enim tempore securè dicimus: In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, &c.

Luc. 24.
Rom. 8.
2. Cor. 1
2. Cor. 1

Dabit vobis.]

Etiam antea Apostoli habuerūt Spiritum sanctum, alioqui non in Christū credidissent, nec eum secuti essent. Nemo enim potest dicere: Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Habuerunt & Patriarchæ & Prophetæ Spiritum sanctū. Nam frequenter legimus: Factus est Spiritus Domini super hunc vel illum. Verùm is non erat aliquo externo signo reuelatus, nec tam copiosè effusus, sicut post Christi passionem, ideo in futuro loquitur: [Dabit] (inquit) quo verbo ostendit etiam, quòd nō satis est, semel recepisse Spiritum sanctum, nisi & subinde nobis detur. Necesse enim est, vt nedum opera nostra præueniat, sed & comitetur, & consequatur.

Psal. 125
1. Co. 12.

Vt maneat vobiscum in æternum.]

Hoc addit, ne putarent Apostoli etiam Spiritum sanctum tantùm ad tempus cum ipsis mansurum, quemadmodum Christus tantùm ad præscriptum tempus in terra apparuit visibilis. Signanter autem dicit: [Vobiscum] Apud solos enim Christi discipulos est Spiritus sanctus, qui & semper est apud Ecclesiam, in verbo scilicet Dei & Sacramentis. In huiusmodi enim nunquam deest Ecclesiæ, quin semper possit conferre remissionem peccatorum.

Spiritum veritatis.]

Hoc verbo nedum discernit Spiritū sanctum à spiritibus erroris & vertiginis, sed etiam à spiritu humano & Angelico, qui & ipsi in se vani sunt, ac in nihilum reciderent, nisi à spiritu diuino sustentarentur. Dicitur autem Spiritus sanctus, spiritus veritatis. Primò, quia est spiritus Filij, cui appropriatur veritas, Procedit quippe à Filio, queadmodum & à Patre. Vnde Paulus: Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et iterum: Misit Deus spiritum Filij sui, clamantem: Abba, Pater. Secundò dicitur spiritus veritatis, quia est substantialiter ipsa veritas. Nam tota Trinitas est vna, summa simplexq́ veritas. Tertiò, quia docet veritatē, & omnem errorem depellit.

Rom. 8.

Quem mundus non potest accipere.]

Mundus hic significat vel in generali amatores huius mundi, vel eos, quos mundus maximè suspicit, quales sunt sapientes, potentes, diuites, qui & mundi columina sunt. Mundus igitur non potest accipere Spiritum sanctum, quia amatoribus huius mundi, qui suam habent cōsolationem, & exultant in rebus pessimis, non datur hic paracletus, sed eis tantùm, qui lugētes dicunt: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Item, Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, &c. Deinde mundus nō potest accipere Spiritum sāctum, quia nusquam minus inuenitur, quàm apud eos, qui in mundo celebres sunt. Amant enim illi mendacium & laruam, suisque donis excæcantur, sua dona suspiciunt & colunt. Non igitur admittunt spiritum de mendacio arguentem, & à donis ad donatorem trahentē. Præterea huiusmodi homines saturi sunt sua iustitia,

Prou. 2.
Psal. 119
Psal. 41.

sapientia, potentia: nec sentiunt peccata, quemadmodum Pharisæi, cùm dicerēt: Nunquid & nos cæci sumus? Ideo non admittunt Spiritum sanctum. Imò nec ratio, nec prudentia, nec quicquam humanarum virium est Spiritus sancti capax, nisi abnegetur: Qui enim vult venire post me, inquit Christus, abneget semetipsum. Docet itē hoc verbo, Spiritū sanctum alio modo appariturum, quàm ipse apparuerit. Christus siquidem apparuit & bonis & malis visibilis, Spiritus sanctus autem solis pijs apparet, non quidem visibiliter, sed in corde inuisibiliter. Consolatur etiam hoc verbo Apostolos in eo, quod asserit mundum non posse ipsis auferre Spiritum sanctum, etiamsi externa illis auferat.

Ioan. 9.

Matt. 16

Quia non videt eum, nec scit eum.]

Quòd nō videt infidelitatis est: quòd nescit eum, superbiæ est. Infidelitatis enim est, non respicere vel non curare, nisi præsentia quæ videntur, & illis sic intentum esse, vt non cogitet æterna, quæ non videntur. Item superbiæ est, non scire, hoc est, non approbare hunc paracletum, imò & vitam eorum, qui consolationes eius quærunt æstimare insaniam, &c. Non igitur excusatur mundus hac sua ignorantia, sed magis ob hoc accusatur.

2. Co. 4.

Sap. 5.

Vos autem cognoscetis eum.]

Nedum per scientiam, sed per fidem & gustum. Hoc enim demum est perfectè videre Deum, aut cognoscere Spiritum sanctum, dum gustamus, quàm suauis est Dominus.

Psal. 33.

Quia apud vos manebit, et in vobis erit.]

Duobus modis præsentiam Spiritus sancti promittit. Primò, vt sit nobiscum maneatque, non ad tempus tantùm, sed inæternum, vt suprà proximè dixit. Deinde, vt in nobis sit, idque per priuatam gratiam. Est igitur Spiritus sanctus nobiscum & manet, in Ecclesia scilicet, idq; semper & inæternum. Semper enim in Ecclesia inuenitur remissio peccatorum: Nec vnquam Spiritus sanctus hoc modo relinquit Ecclesiā, quin per verbum & Sacramenta conferat remissionem peccatorum. Deinde etiam in quolibet credente & diligente est per gratiam. In nullo tamen semper manet, præter eum, de quo dictum est. Super quem videris spiritum descendentem & manentem, &c. Ab alijs autem plærunque se subtrahit ad tempus, & oratione vel Dei laude inuitatus redit. Sic suprà Hælisæum tunc primum factus est spiritus Domini, cùm caneret Psaltes, &c. Habes igitur ex hoc verbo, quòd fideles sunt templum Spiritus sancti, quemadmodum Paulus ait. Habes etiam, quòd Ecclesia non aliunde habuit virtutem persistēdi inter tot persecutiones & errores, quàm ex præsentia Spiritus sancti.

Ioan. 1.

4. Reg.

1. Cor.

Non relinquam vos orphanos.]

Quamuis Spiritum sanctum ipsis consolatorem promiserit, sciens tamen ipsos nondum cognoscere Spiritus sancti consolationem, ac malle vt ipsius corporali præsentia frui possent. Etiam se rediturū promittit, ne omnino quid ipsis desit ad perfectam cōsolationem. Ideo enim missus est, vt consolaretur confractos corde, &c. Pollicetur igitur hoc verbo, se etiam in posterum credentibus futurum Patrem, quemadmodum hactenus fuerat, id quod summè nos cōsolatur. Deinde ostendit hoc verbo, homines Christo carentes, verè orphanos esse, quantūcunq; mūdi præsidijs fulti sint. Hinc Hieremias: Pupilli facti sumus absq; Patre, &c. Hæreditas nostra versa est ad alienos, &c. Sumus enim natura filij iræ, & à nostra hæreditate ad alienam deturbati. Ostendit præterea hoc verbo credentes & pios vt plurimum in hoc mundo destitui auxilio omnium creaturarum, quemadmodum orphani in hoc mundo, ab alijs suos liberos curantibus negligūtur, proinde vbi cessat humanum auxilium, præstò adest diuinum. Vnde & Dominus in Psalmo vocat se orphanorum Patrem.

Esai. 61.

Thre. 5.

Psal. 67.

Veniam ad vos.]

Hoc verbo promittit eis primò reditum suum post factam resurrectionem: [Veniam ad vos,] hoc est, iterum apparebo vobis, licet non in ea forma, quam nunc habeo, sed in corpore immortali & glorioso, &c. Sic infrà dicit: Iterum videbo

Ioan. 16. Mat. 26. videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Et in Matthæo: Postquā resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Deinde pollicetur eis hoc verbo suam spiritualem præsentiam, vt sit sensus: [Veniam ad vos,] spiritu scilicet consolatore: è quo vt maximè coram mundo orphani videamini, acclamabitis tamen Deum vt Patrem, qui & vos Paterno affectu in omnibus aduersis adiuuabit. Vbi obserua, quòd supra dixit, Alium Paracletū mittam vobis. Hic autem dicit: Ego veniam, vt intelligamus, eandem Christi & Spiritus sancti naturam, licet distinctæ sint personæ. Vbi igitur Spiritus sanctus est, illic est & Filius, imò & Pater ipse. Præterea pollicetur eis finalē suū reditum: [Veniam (inquit) ad vos,] nō contra vos, in iudicio scilicet. Roma. 8.

Adhuc modicum, & mundus me iam non videt.

Modicum (inquit) superest, ab hinc scilicet vsq; ad sequentis diei horam nonam. Tantillum me videt mundus iste in maligno positus, & ab illa hora me iam nō videt, neque in hoc sæculo, neq; in futuro, nisi die illa, qua iudicabitur. Neque enim dignus erit mundus videre resurrectionē meam, neque accipiet Spiritum sanctum. Et quamuis in iudicio videbunt impij quem transfixerunt, ex ea tamen visione confundentur, imò ab ea statim deijciētur in æternas tenebras. Habes hic, quòd præsentia Christi & Spiritus sancti indigni sunt, qui mundo adhærent & seruiunt. Minatur autem Christus hoc verbo impijs, nedum certam damnationem, sed etiam temporis breuitatem & incertitudinem, id quod meritò terrere debet. 1. Ioā. 5. Zach. 12. Esai. 26.

Vos autem videbitis me.]

Hoc est, vestris obtutibus me nunquam subducam, vobis apparebo post resurrectionem, vobis postea adero per spiritum meū, hoc est, totus vester ero, vnà cum omnibus bonis meis. Christū enim adesse spiritu suo, est ipsum omnino nostrum esse, omniaque sua bona nostri iuris facta esse per fidem operatri cem. Demum videbitis me in futuro sæculo. Verè insignis promissio.

Quia ego viuo, & vos viuetis.]

Hoc est, Ego quidem tradar morti, & videbor oculis insipientium mori, semper tamen viuo etiam in media morte. Proinde etiam vos viuetis. Primò enim non statim mecum occidemini, id quod timetis, sed me moriente vos euadetis. Deinde viuetis per gratiā Spiritus sancti. Postremò, etiamsi corporaliter moriamini, tamen viuetis in perpetuum. Summa quantumcunque sæuiat mundus in Christum vel Apostolos, semper tamen stabit hæc sententia. [Ego viuo & vos viuetis.] Obserua autem, quòd de seipso loquitur in præsenti: [Ego viuo.] De Apostolis autē in futuro: [Vos viuetis,] quo ostendere voluit differentiam inter nos & illum. Ipse enim semper vixit & viuit: Est enim fons vitæ, & in ipso vita erat. Nos autem aliquando mortui eramus, & non nisi per mortem Christi viuificati sumus. Habes igitur ex hoc verbo, quid sit verè viuere, nempe in Christū credere, Christo insitum esse. Meritò igitur incredulis dicitur: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Sap. 3. Ioan. 1. Ephe. 2. Matt. 8.

In illo die cognoscetis, quòd ego in Patre.]

Quando scilicet per Spiritum sanctum venero ad vos, in die scilicet Pentecostes & deinceps. Ab eo enim tēpore vsq; ad finem mūdi vna dies gratiæ est, Paulo teste. In illo igitur die, primùm cognoscetis, quòd ego sum in Patre, hoc est, quòd sim Filius Dei naturalis, & quòd Pater omnia sua bona ab æterno in me effuderit. Denique, quòd etiam sim expressa Patris imago. Item cognoscetis, quòd vos in me estis, sicut membra in capite, sicut contentum in continente, sicut palmes in vite, sicut amans in dilecto, sicut effectus in fontali principio. Sunt autē electi in Christo secundum vtranque eius naturam. Inquantum enim Christus est homo, sumus in eo per naturæ communionē: Inquantum autem est Deus, sumus in illo vt in causa saluante & conseruante, & sicut in vltimo fine. Vel cognoscetis quòd vos in me, hoc est quod per me facti estis filij Dei per adoptionem. Præterea cognoscetis, quòd ego in vobis per charitatem & gratiam. Nam anima sedes est sapientiæ. Hebr. 3. Hebr. 1. Sap. 7.

Ephe. 3. Et Christus habitat per fidem in cordibus nostris. Vel cognoscetis, quòd ego in vobis, hoc est, quòd mea vobiscũ bona communia habeo. Non enim (inquit Paulus) accepistis spiritum timoris, sed adoptionis, in quo clamamus. Abba, Pater. Idem: Spiritus testatur spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Quod si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, & cohæredes Christi. O igitur felicissima cognitio, imo felicissima vnio, sic vnitum esse nedum Filio, sed & Patri. De qua vnione Paulus: Caput Ecclesiæ Christus, caput autẽ Christi Deus, &c. Est igitur sensus huius verbi: In illo die plenè cognoscetis, quòd sicut nulla res diuellere potest à me Patrẽ & me à Patre, ita me quoque vobis agglutinatum esse mutua charitate, vosq; mihi vicissim, vt nec mors nos possit distrahere. Vos tantùm curate, ne vestra culpa diuellamini. Huc pertinet quod Paulus alibi dicit: Quis nos separabit à charitate Dei? &c.

Rom. 8. 1. Co. 11. Rom. 8.

Qui habet mandata mea, & seruat ea.]

Repetit quod suprà de vera dilectione dixerat, tum ne quis falsò sibi persuadeat, se Christum diligere: tum etiam, vt sciamus ad eos solũ promissiones Christi pertinere, qui eũ diligunt. In his enim promissionibus partem non habent, qui impiè viuũt. Hi enim audiunt: Quousq; dicitis mihi, Domine Domine, & non facitis quæ dico, &c. Præcepta autẽ Christi primò intellige ea, quæ Pater ipsi præcepit, vt ad nos ferret. Præcepit autem, vt doceat Deum habere nunc affectum ad nos paternum, & vt quicunque credit in Filiũ, hic saluus fiat. Qui hæc mandata habet & seruat credẽdo, is procul dubio diligit Christũ. Fieri enim nõ potest, vt eum non diligat, qui beneficia ab eo accepta recolit. Ex auditu igitur Euangelij prouenit fides: ex fide accenditur cor in amorem Dei. Deinde, mandata Christi sunt, quæ ipse in Euangelio nobis obseruanda præcipit, hæc qui habet in memoria vel in sermone, & seruat ea in opere: vel qui habet ea faciẽdo, & seruat ea perseuerãdo, is verè cognoscitur diligere Christũ. Exhibitio enim opis probat charitatẽ. Hinc Ioãnes: Hæc est charitas, vt mandata Dei custodiamus. Ideo Christus hæc duo coniungit: [Qui habet & seruat.] Alioqui qui habet & non seruat, vel hoc signo seipsum prodit, quòd non diligat Christum, imò quòd sit de gente illa peccatrice, déque hypocritis illis, de quibus in Esaia dicitur: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Hic, inquam, homo (vt Iacobus ait) comparabitur viro considerãti vultum natiuitatis suæ in speculo. Qui autem præcepta Christi habet & seruat, comparatur filiæ regis, cuius omnis gloria eius ab intus, quanquam & foris eadem gloria nonnihil reluceat in fimbrijs aureis, quapropter & rex eam concupiscit.

Luc. 6. Ro. 10. 1. Ioan. 5 Esai. 29. Iacob. 1. Psal. 44

Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo.]

Hîc addit insignes aliquas promissiones, ne quem territeat eius præcepta velut austera, de ferendis iniurijs, de tollenda cruce, &c. Quid autẽ homini malus contingere potest, quàm diligi à Deo? Si enim diligere est alicui bonum velle, quis non videt eum, quem Deus diligit, omnibus bonis affluiturum, nihilque ei incommodare posse? Obserua autem, quòd dilectio Dei Patris, cùm sit æterna, per omnem differentiam temporis explicatur. Nam suprà dictum est verbo præteriti temporis: Sic Deus dilexit mundum, &c. Infrà autem dicit: Ipse Pater amat vos, verbo præsentis temporis. Nunc verò vtitur verbo futuri tẽporis: [Diligetur (inquit.)] Deinde etiam ideo hic vtitur verbo futuri temporis: nondum enim plenè eo tempore reconciliati eramus Deo, vtpote cùm Christus nondum mortuus esset.

Ioan. 3. Ioan. 16

Et ego diligam eum.]

Alia promissio non minus insignis. Emphasim aũt habet, quod dicit: [Ego.] Ego (inquit) cui Pater omnia dedit in manus, etiam iudicium facere, &c. Pater igitur diliget, spiritum adoptionis dando. Ego autem diligam, effectum redemptionis in ipsum deriuando, veræque dilectionis ei signa ostendendo, dando scilicet ei gratiam saluificam in præsenti, & gloriam in futuro. Iam quem Pater diligit & Filius, quis ei nocere poterit? &c. Ex hoc igitur vides, verũ dixisse Dei sapientiam: Ego (inquit) diligentes

Ioan. 5. Rom. 8. Prou. 8.

Psal. 145 gentes me diligo. Itemque David: Custodit Dominus diligentes se, &c.

Et manifestabo ei meipsum.]

Tertia promissio, & ipsa insignis. Est enim sensus, per Spiritum sanctum totum me, quantus quantus sum, reuelabo ei, qui me diligit, vt sentiat in afflictionibus præsentem consolationē, in morte præsentem vitam, in peccatis præsentem iustitiam: Christus enim est vita, cōsolatio, & iustitia nostra. Potest etiam hoc verbū referri ad apparitiones Christi post eius resurrectionem, itemque ad futuram felicitatē, vbi totaliter seipsum manifestabit dilectoribus suis. Has promissiones per ordinē hic positas Esaias vno verbo comprehendit: Qui, inquit, ambulat in iustitijs, &c. hic in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt oculi eius, &c. Esai. 33.

Domine, quid factum est, quia manifestaturus es, &c.]

Iudas ille sanctus, alio nomine Thadæus & frater Iacobi minoris, cum audisset Christum dicentem: Manifestabo ei (diligenti scilicet) meipsum. Itemque, Adhuc modicum, & mundus me iam non videt, vos autem videbitis me: mirabatur, qualis nam futura esset illa manifestatio, & quomodo Christus solis Apostolis esset visibilis, si cæteris hominibus inuisibilis esset. Nesciebat adhuc eos oculos, quibus spiritualiter videtur Deus. Nec expertus erat, quonā modo Deus suis se manifestet. Tam rudes eo tempore adhuc erant Apostoli, cùm tamen tamdiu Christum audissent prædicantem, vt nō mirum sit, si etiam nunc nō statim capiamus spiritualia illa & diuina. Alius enim doctor nobis necessarius est, Spiritus scilicet sanctus, qui internè doceat, alioqui frustra fit omnis externa prædicatio. Deinde fieri potest, quòd sanctus hic Apostolus hoc verbū dixerit ex consideratione diuinæ misericordiæ, quasi diceret: Vnde nobis tanta gratia, vt nos sic alijs præferas, cum simus abiectæ personæ? Verè enim pius quò plus à Deo accipit, eò magis seipsum indignum iudicat, miraturque Dei beneficentiam. Sic Dauid: Quis sum ego, & quæ domus Patris mei? &c. Præterea fieri potest, quòd Iudas hoc dixerit ex admiratione diuinorū iudiciorum, quasi diceret: Intentio aduentus tui est, non vt pars hominū te cognoscat, & pars ignoret. Prædixit enim Esaias: Videbit omnis caro salutare Dei. Imò tu ipse dixisti: Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me. Itemque: Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, &c. Et erit vnum ouile, & vnus pastor. Cùm igitur ad omnes cognitio tui, tā voce Prophetarū, quàm tua transitura prædicetur: [Quid factum est] hoc est, cur huius promissionis mutata est intentio, vt non omnibus, sed tantùm nobis teipsum manifestaturus sis? Hæc quæstio in hunc vsque diem frequens est, cur scilicet Deus vni homini plus det, quàm alteri. Signanter autem cur mundo, hoc est, sapientibus, diuitibus, potentibus, plerunque non reuelet, quod tamen humilibus reuelat. Audi igitur Christum.

2. Re. 7. Esai. 40 Ioan. 12. Ioan. 10. Matt. 11.

Si quis diligit me, sermonē meū seruabit.]

Hoc vno verbo ad omnes quæstiones prædictas respōdet. Si enim quæris, quomodo appariturus sit, vt tamen soli electi eum videant, non autem mundus: Respondet, eam apparitionem vel manifestationem fore non corporalem, sed spiritualem, quasi diceret: Veraciter me manifestabo, verùm non quēadmodum nunc, sed per verbum & per Spiritum sanctum, quorū neutrum oculis corporalibus videtur, sed fide: qua quia mundus caret, ideo me videre non poterit. Si quæris, quare Deus Pater pios diligat, &c. Respondet, quia ipsi Christū & diligūt, & sermones eius seruāt. Si quæris, quare mūdo se nō manifestet Deus, Respondet, quia ipsi Christum & diligunt, nec sermones eius curant aut seruant. Solos enim eos diligit, qui Christum diligunt. Signanter autem Christus hoc verbo exponit, quid sit illud quod dixit, se manifestandum discipulis, non mundo. Manifestat autem se Christus dupli ci via, prædicatione scilicet verbi, & reuelatione Spiritus sancti. Primò, inquā, se reuelat prædicatione verbi, neque id mirum. Est enim Christus verbum Patris æternum, proinde & seipsum & Patrem verbo Ioan. 1.

verbo reuelat. In verbo igitur verè nobis manifestatur Christus, & quidē multò perfectius, quàm eũ Iudæi viderint. Ioan. 20 Hinc dicit: Beati, qui non viderũt & crediderunt. Itaque, si Christum videre cupis, amplectere verbum Euangelij: neq; enim aliter se tibi manifestabit vsque ad finem mundi, vbi denuo omnibus conspicuus redibit. Vide autem consequentiam verborum, Christus se verbo reuelat, sed his tantùm, qui verbum ipsum seruant. Nemo autem verbum Dei seruat, nisi qui diligit, congruè igitur à dilectione incepit. Si quis, inquit, diligit me, sermones meos seruabit. Verissima sententia: Nemo verbum Dei obseruat & curat, nisi diligat. Neque alia causa est, quòd diabolus tam facilè quorundam Lucæ 8. cordibus verbum Dei auditum aufert. Item, quòd plerique ob modicam tentationem deficiũt, alij autem solicitudine seculi verbum suffocant: quàm quòd nō perfectè diligunt. Qui diligit Christum, approbat quæ Christus approbat, odit quæ Christus odit, facit quæ Christo Psal. 118. placent, vitat quod ipsi displicet. Sic Dauid: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Qui diligit, non responsat, nō differt, nō causatur cur præcipiatur quodlibet, cum gaudio exequitur præceptum, interdum etiam quæ quodammodo impossibilia videntur, aggreditur: Omnia hæc agit dilectio. Ad hanc autem dilectionem tunc vel maximè accendimur, cùm cogitamus, Rom. 5. quòd Deus prior dilexit nos adhuc inimicos, peccatores, maledictos, dānatos: adeò vt etiam filium pro nobis in mortem dederit, &c. Igitur qui ex hac Dei dilectione accēsus fuerit, vt redamet Christum, Ioan. 3. is sermonem Christi seruat. Seruatur autem verbum Dei: Primò fide cordis, cùm scilicet ipsum verbum magni æstimamus & credimus. Fides enim est fidelissimus verbi custos: Neque enim satis est, ratione aut memoria seruare. Deinde etiam opere seruatur verbum Dei, cùm scilicet verbo & volūtati Dei, voluntatem operaque nostra conformamus. Deut. 6. Vtranque obseruationem Moyses vno verbo comprehēdit: Erunt (inquit) verba mea in corde tuo. Narrabis Prou. 6. ea filijs tuis, eruntque quasi signum in manu tua. Et Sapiens: Liga ea in corde tuo & circunda gutturi, & cùm ambulaueris, gradientur tecum.

Et Pater meus diliget eum.]

Ne quis parui pendat hanc Christi per verbum Euāgelij manifestationem, incipit enumerare, quis fructus eos sequatur, qui verbum Christi obseruant. [Pater, inquit, diliget.] Dilexit Pater ab æterno electos, sed diliget (inquit) in futuro, hoc est, tū primum signa dilectionis ostendet. Tanta autem est hæc promissio, vt vel sola nos incitare posset ad amorem verbi Dei. Quid enim maius homini cōtingere posset? Quis tanta vel sperare ausus esset, nedum petere? Dauid tantùm orat: Psal. 26. Ne auertas faciem tuā à me, nec declines in ira à seruo tuo, nō ausus maiora petere. Ob eādem causam & latro nihil aliud petijt quàm vt Christus eius memor esset: Luc. 23. Domine (inquit) memēto mei, &c. Et quidem magnum est, esse in memoria Dei, sed maius est, diligi à Deo. Quem enim Deus diligit, Rom. 8. huic & bona vult & bona facit. Iam, si Deus diligit, quid nocere potest vel homo malus vel etiam Satan? Si Deus pro nobis quis contra nos?

Et ad eum veniemus.]

Alia promissio obseruantibus verbū Christi, nec minus egregia, imò maior, quàm præcedens. [Veniemus] inquit, in plurali, vt ostendat totam Trinitatē ei homini bene velle, qui Christum diligit. Veniemus non visibiliter, sed spirituali quadam visitatione, videlicet per internam consolationē, per gratiæ augmentationem, per dilectionis incrementum, per omnium bonorum spiritualium multiplicationem. [Veniemus ad eū.] Magna Dei dignatio, ingensque beneficium, quo nihil maius cogitari potest. Qui enim Deum habet, quid non ex ipso petere licet? Si cui deest sapientia, diuitiæ, vita, iustitia, auxilium, consolatio, &c. nónne hæc omnia in Deo inueniet? Nec obstat, quod p̄sentia Dei non semper sentitur: non enim ob id abesse credendus est. Nam & infans & dormiens habent quidem præsentem vitam, sed neuter eorum sentit se habere vitam. Sicut igitur infanti expe-

expectandum est ætatis adultioris tempus, & dormienti expectanda est vigiliæ hora, vt sentiant & intelligant se viuere: Ita oportet afflictum & morientem expectare tempus reuelationis, quanquam interim omnia bona Dei possideat: In silentio & spe (ait Propheta) est fortitudo vestra.

Esai.30.

Et mansionem apud eum faciemus.]

Mira Dei bonitas, qua non cōtentus est ad nos venire, sed insuper in nobis vult manere. Sic enim & olim prædixit: Inhabitabo in eis & inambulabo, &c. Fit igitur quiuis credens, verbumque Christi obseruans, verum Dei Patris & Filij & Spiritus sancti tēplum, id quod Paulus frequenter & magnificis verbis commemorat. Felix homo, qui hunc hospitem recipere meretur. Est enim Deus hospes satis magnificus, non venit vacuis manibus, nec abit insalutato hospite. Nec mirum, Abraham susceptis tantùm angelis, ingenti dono donatus est, filio scilicet, quē diu concupierat. Loth ijsdem Angelis susceptis, è subuersione Sodomæ liberatus est. Obed Edom tantùm arcam Dei in domum suam receperat, & ad breue tempus, & benedictionem meruit omnium quæ habebat. Maria ingressa domum Zachariæ, & ipse & Elizabeth, imò & Ioannes nondum natus, impleti sunt Spiritu sancto. Quid igitur deesse poterit ei, apud quem tota Trinitas mansionē habet? Vides igitur, quàm facilè ingentia bona, imò Deum ipsum omnium bonorum fontem, acquirere possimus. Exempli gratia. Christus dixit: Nolite soliciti esse, &c. Si enim Pater pascit auiculas, quātò magis vos? Si hoc verbum fide seruaueris, iam ad te venit Filius & Pater, & apud te mansionem faciunt, hoc est, omnium bonorum thesaurum afferunt: adeò vt credens etiā in summa egestate nulla re egeas. Sic Paulus de credentibus ait: Nihil habentes, & omnia possidentes. Sic Israelitæ etiam in deserto cibum paratum inueniunt. Sic Helias hominibus cessantibus à coruo pascitur, itemq; ab Angelo. Similiter, qui hūc Christi sermonem: Ego sum resurrectio & vita, &c. fide seruauerit, is recipit & Patrem & Filium in suum hospitium, qui communicant ei in medijs peccatis iustitiam, in media morte vitam. Non minus à Deo benedicuntur, qui ipsis operibus verbū Christi seruant. Hinc in lege benedicuntur, qui verbo Dei obtemperant, &c. Hæc igitur nos incitent ad amorem Christi, obseruantiamq; Euāgelij eius. Obserua quòd mansionem quidem habent Pater & Filius apud credentem, etiam in hac vita, sed non tam perfectè sicut in futura: Nunc quidem dilectus mittit manū suam per foramen, & venter humanæ infirmitatis intremiscit ad tactum eius: Vel tanquam sibilus auræ tenuis, raptū figens osculum, fugit idem dilectus. In illa autem beata vita amicus amicæ plena & permanēte voluptate copulabitur: Gaudebit, inquit Propheta, sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.]

Leui.26
1.Cor.6
Gene.18
Gen.19.
2.Re.6.
Lucæ 1.
Matt.6.
2.Co.6.
3.Re.19.
Deut.28
Cant.5.
3.Re.19.

Qui nō diligit me, sermones meos, &c.]

Et hæc sentētia verissima est. Apud eos enim qui dilectione Dei vacui sunt, nihil contemptius est verbo Dei, nō mouentur promissis, non terrentur comminationibus, nō obediūt præceptis: Proiecisti, inquit, sermões meos retrorsum: Si videbas furem, currebas cum eo, &c. Iam, quamuis hoc loco non exprimat Christus pœnam eorū, qui verbum suū non retinent aut curant: satis tamen ex superioribus patet, qua pœna puniātur. Nempe quòd Deus eos odio habet, nec dignatur sua præsentia & inhabitatione. Nec mirum, in maleuolam enim animā non intrabit sapientia, &c. Quum enim Deus natura bonus sit, & origo omnis virtutis, quomodo posset amare impios & impuros, quū etiam apud nos omne animal diligat sibi similem? Item, si nemo hominum in sordida & impura domo habitare dignatur, quid mirum, quod Deus, qui summa puritas est, abominatur impios? Quæ enim conuentio iustitiæ ad iniquitatē, &c. Quid autem damnosius homini contingere potest, quàm à Deo odiri & rejici? Igitur, si gloriosa & optima res videtur Dei participatio, studeat quisque vt Christo incorporetur, eumque imitetur: alioqui & ipse à Deo rejicietur.

Esai.6.
Psal.49
Sap.1.
2.Co.6.

Et sermo, quem audistis, non est meus.]

Iterum appellat Christus ad Patrem,

vt sermoni suo authoritatem adserat, ne quis miretur, cur verbo suo tantum tribuat. Itemque, ne quis putet paruum quid esse, Christi verbum contemnere: [Sermo, inquit, quem audistis, non est meus, &c.] Sic suprà dixit: Doctrina mea, non est mea. Est autem sensus verbi: [Sermo quem audistis, nõ est meus] hoc est, à meipso nõ loquor, aut de proprio corde, sed ex volũtate Patris, testantibus signis, quæ vidistis, & quæ facturi estis in nomine meo. Non igitur leue peccatum est, verbum Christi spernere. Hinc aliàs dicit: Qui me spernit, spernit & eum qui me misit.

Ioan. 7.

Luc. 10.

Hæc locutus sum vobis apud vos manens.]

Sensus est, Hactenus corporaliter & visibiliter vobiscũ existens, verbo meipsum manifestaui. Docui enim, quis ego sim, quis Pater, cur venerim, quid intẽdam, quid à me expectare debeatis. Hæc, inquam, vobis dixi apud vos manens. Quia autem natura imbecilliores estis, quàm vt in aduersis perdurare possitis, verbumque externum humilius & abiectius videtur, vt nemo facilè in tentationibus solo verbo contentus sit & credat, opus habetis clariori manifestatione meiipsius & Patris. Ne igitur aliquid vobis desit ad salutem, en post recessum meum mittam vobis Spiritum sanctum, qui & me perfectè clarificabit, & verbum meum cordibus vestris imprimet, induetque vos virtute ex alto, & auxiliabitur infirmitatibus vestris. Hactenus igitur verbo locutus sum vobis, nunc loquar Spiritu sancto. Docet igitur Christus hoc verbo, quid in ipso quærendum & expectandum sit pro hoc tempore. Mundus siquidem longè alia quærit & expectat in Christo, q̃ quærenda & expectanda sint. Iudæi in Christo quærebant & expectabant regnum carnale, imò etiam discipuli, ideo dicebant: Domine, si in tẽpore hoc restitues regnum Israel? Alij quærebant in Christo pompam, vt Nazaritæ, qui dicebant: Quanta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. Item cognati eius: Si hæc inquiunt, facis, manifesta teipsum mũdo. Alij quærebant in Christo ventris saturitatem, vt hi, quibus dicebat: Quæritis me, non quia signa vidistis, sed quia comedistis ex panibus meis. Sic & Pseudochristiani etiam hodie nihil aliud quærunt in Christo, quàm carnis licentiam. Omnibus his obuiat Christus vno hoc verbo: Ego, inquit, hactenus annuntiaui verbum, præter verbum non aliud expectetis in hoc mundo, nisi reuelationem verbi, hoc est, Spiritum sanctum, qui reuelat & confirmat verbum. Non enim missus sum, hoc tempore dare regnum & plenariam securitatem, &c. sed in futuro hæc contingent, interim contentos vos esse oportet verbo & Spiritu sancto. Deinde ex hoc loco videmus, quòd etsi verbũ externum Christum ostendat & manifestet, infructuosum tamen manet, nisi superueniat Spiritus sanctus. Hinc Christus post prædicatum verbũ, etiã Spiritũ sanctũ misit. Huc pertinet quod Paulus ait: Non qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

Luc. 24.

Ioan. 16.

Acto. 1.

Luc. 4.

Ioan. 7.

Ioan. 6.

Paracletus autẽ Spiritus sanctus, &c.]

Pluribus nominibus Spiritum sanctum describit, vt agnosci & ab alijs discerni possit, ne nobis imponat fallax aliquis spiritus, quemadmodum Achab deceptus est per spiritum mendacem ex ore Prophetarũ suorum. Primò igitur, iterum nominat eum Paracletum, quemadmodum & suprà, vt ostẽdat, quòd nulla perfecta cõsolatio esse potest sine Spiritu sancto. Hinc Ecclesia de ipso canit: In labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium. Igitur, si Spiritus sancti opus est consolari, consequitur eos ex alieno spiritu loqui, qui hoc solũ agunt, vt conscientias illaqueent, & in desperationem adigãt. Deinde, quem suprà spiritum veritatis nominauit, hunc hoc loco nominat Spiritum sanctum, idque congruẽtissimè. Nedum enim in se sanctus est, sed & omnes quos inhabitat sanctificat, nec quicquam sanctum esse aut dici potest sine Spiritu sancto. Hinc de ipso canimus: Sine tuo numine nihil est in homine, nihil est innoxium. Ergo, nõ è Spiritu sancto loquũtur, qui nedũ sanctitatem non promouent, sed impediũt, quales sunt qui libertatẽ carnis docẽt, ac à bonis operib⁹ simplices abducũt. Addit,

Luca

Ioan.
Ioan.

Esai

1. Cor. 3.

3. Re. 22.

Hie

AC

Ie

dit, Quē mittet Pater: Paternū, inquit, erit munus. Nulli enim datur Spiritus sanctus, nisi in filium Dei adoptatus sit. Hinc in Luca: Pater, inquit, dabit spiritum bonū petentibus se. Demum etiam hoc addit: Quem mittet Pater in nomine meo, quod tripliciter intelligitur. Primò, in nomine meo, hoc est, propter me. Huc pertinet quod suprà dixit: Ego rogabo Patrem, vt alium Paracletum det. Itemque, de plenitudine Christi omnes accepimus, ait Ioannes. Vel, in nomine meo mittet eum, hoc est, nō alienū à me, sed vt ea ipsa doceat & cordibus inscribat, quæ ego docui. Vel tertiò, in nomine meo, hoc est, tale nomen habebit, quale ego. Sicut enim ego consolator sum, sic & ipse erit. Me misit Deus Pater, vt consolarer omnes contritos corde. Ob eandem causam & ipse mittetur.

Lucæ. 11 | Ioan. 14 | Ioan. 1. | Esai. 61.

Ille docebit vos omnia.]

Primum Spiritus sancti officiū est consolari. Alterū docere. Docet autem Spiritus sanctus non externo clamore vocis, sed interna inspiratione & illuminatione cordis: Scribit enim legem dei in corda nostra. Igitur, cùm nō alius doctor & rector Ecclesiæ à Christo datus sit, quàm Spiritus sanctus, cōsequitur, quòd hi soli verè docti sunt, qui Spiritum sanctum habent. Consequitur secundò, quòd Spiritum sanctum accepisse, est didicisse. Sicut enim nemo scit quæ hominis sunt, nisi spiritus hominis, sic nemo scit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Consequitur tertiò, quòd sicut Spiritus sanctus non cessat consolari & sanctificare, sic nec cessat docere credentes. Hinc suprà dixit Christus: Vobiscum manebit in æternum. Pater quidem opus suum perfecit creando, Filius redimendo: Spiritus autem sancti opus in finem vsque mundi durabit. Sicut igitur Spiritus sanctus Apostolos suo tempore docuit, quæ necessaria erant, sic & postea docuit & adhuc docere potest quos vult, & reuelare quę vult. Nemo igitur ei vel tēpus vel modum præscribat. Sed quidnam docebit Spiritus sanctus? Nunquid nouum aliquid, & à Christo alienū? Nequaquam, Sicut enim Christus post Moysen veniens, ipsum Moysen declarauit, sic Spiritus sanctus Christum manifestat. Cæterùm, quum audis: [Docebit vos omnia.] Cogita qualis doctor sit Spiritus sanctus. Quis enim aliorum omnia docere potest? Deinde vides ex hoc verbo, quòd Christianorum scientia omnes alias scientias excellit: nec mirū, quum talem habeant doctorem. Quum autem dicit: Omnia, non simpliciter omnia intelligas, sed omnia scilicet ad salutem necessaria. Vel: Omnia, quæ scilicet Christus verbo docuit. Vt sit sensus, quæ ego hactenus locutus sum de regno, libertate, gaudio, iustitia, &c. ea vos carnaliter adhuc pro captu huius mundi intelligitis: spiritus verò adueniens, docebit vos diuinā in verbo meo sententiam. Huc pertinet, quod Paulus dicit: Det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, &c. vt sciatis quæ sit spes, &c. Et iterum: Per spiritum roborari in interiorem hominem, &c. vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo, &c.

Hier. 31. | 1. Cor. 2 | Ioan. 14 | Matt. 5. | Ephes. 1. | Ephe. 3.

Et suggeret vobis, quæcunque dixi vobis.]

Non tantùm, inquit, nō patietur vos quicquam ignorare, quod ad salutem pertinet, sed etiam obliuiosis iterum in memoriam reducet quæ exciderunt, neque deinceps quicquam vos patietur obliuisci. Summa, ex tardis faciet dociles, ex somnolentis vigiles, ex obliuiosis memores, ex mœstis alacres, ex terrestribus cælestes. Congruè autem Christus etiam hoc prædixit spiritum effecturum, alioqui discipulis maximè ea quæ post cœnam dixit, omnino excidissent: quia cùm dicerentur, non intellexerunt ea perfectè, nec firmiter impresserunt memoriæ, varijs affectionibus impediti, tristitia scilicet, timore & dolore. Textus tamen noster habet: Quęcunque dixero vobis, quod & ipsum non reijciendum est. Nam Christus etiam nūc loquitur interna inspiratiōe. Iuxta illud: Audiā quid loquat in me Dominus. Vtraque igitur Spiritus sanctus credētibus suggerit, & quæ externè locutus est, & quæ internè loquitur Christus. Ex prædictis igitur vides, quantam curam & Christus gerat pro Ecclesia sua, qui Spiritum sanctum ipsi cōtulit, per

Psal. 84.

quem perpetuam haberent consolatio- nem & directionem. Deinde videmus hic, quàm necessarius nobis sit Spiritus sanctus. Cùm enim omnes simus pecca tores, omnes indigemus consolatione eius, quæ nihil aliud est, quàm remissio peccatorum. Deinde, cũ Diabolus sem- per id agat, vt à veritate nos abducat, in- digemus Spiritus sancti doctrina & di- rectione, imò & confirmatione. Hinc est quod Dauid orat: Spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Psal.50.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.]

Verbum hoc primò sic accipere pos sumus, vt sit vltima Christi valedictio, quasi diceret: Iam abiturus sum, vale- te igitur. Nam quod Latini adeũdo vel recedendo dicũt, Salue, vel vale, hoc He bræi suo more dicunt, Pax tibi. Quam uis autem huiusmodi aduenientium aut recedentium optationes, salutationes aut benedictiones, apud omnes gentes inueniantur, licet diuersæ, tamen mini- mè vanæ sunt, quod primum ex eo pa- tet, quòd Christus ipse his vsus sit. Dein- de, quòd Apostolis idipsum præcepe- rit. Maximè autem ex eo, quod ait: Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra. Igitur si Christianus es & obuium habes salutatorem, qui tibi à Deo & per Deum bona precatur, ca- ue putes te audire verbum hominis, sed crede certò, Dei verbo tibi bona opera- ri. Quòd si fide accipis, senties consola- tionem cordis, ac lenius feres etiam la- bores corporis. Quemadmodũ autem audimus Christum bene precantem no bis, sic & ipsi quoque bene precemur pro ximo. Hoc vult Paulus cũ dicit: Benedi cite, nolite maledicere. Deinde hoc ver- bo insigniter consolatur Apostolos de suo abscessu, quasi diceret: Etsi corpo- ralem præsentiam & conspectũ vobis subduco, tamen non parua bona relin- quo post me, nempe pacem, qua inte- rim contentos vos esse oportet. Non e- nim in hoc mundo perfecta vobis bea- titudo continget. Nemo igitur triste- tur, quòd Christum hoc tempore vide- re non possit, sed gratias agat, quòd pacem Christi possidet: Iustificati enim per fidem, pacem habemus ad

Mat.10.

Rom.12

Rom.5.

Deum. Iam quòd Christus abiturus ad passionem, & rediens post resurrectio- nem, nihil aliud optat, quàm pacẽ, nec aliam salutandi formulam Apostolis tradit, quàm vt dicerent, Pax huic do- mui: clarè monstrat, quòd pax illa in- gens quoddam bonum est. Nec mirum. Nam & in externis rebus nihil iucũdius & optabilius est pace: adeò, vt nec di- uitiæ, nec sanitas, nec potentia, &c. iucunda sint aut esse possint, si desit pax. Hinc Sapiens: Melior est pugillus cum requie, quàm vtraque manus plena cum labore & molestia. Deinde, quãuis gene raliter iucunda quædã res sit pax, post graue tamen bellum & pericula, multò iucundior est: imò quanto grauiori dis- pendio eius, qui minor & infirmior est, inimicitiæ geruntur, tãto gratior & de- siderabilior est pax. Verbi gratia, Vbi victor omnes victos morti addiceret, dulcius nomẽ vel pacis opus est, quàm vbi victor reseruatis victis solummo- do tributa, quanquam difficilia, indice- ret. Hinc disce, quantum bonum sit pax, quam Christus attulit, & meruit. Si nihil iucundum est, vbi quis hostem hominem habet, quid iucundum esse potest ei, qui cum Deo dissidet? Atqui inter Deum & homines, inimicitiæ gra uissimæ erant. Nec dubiũ, quin in præ lio iudicij Deus omnino superior foret. Nam etsi quidam erant homines fide- les & iusti, illorum tamen iustitia cõpa ratione debiti tanta erat, quanta est for- titudo regis occurrentis cum decem mil libus ei, qui cũ viginti millibus venit ad se. Ergo, quãtò maiori malo generis hu mani prædictæ inimicitiæ gerebantur, tantò magis necessaria pax hominibus erat. Sed quam nos legationem misisse mus, ea quæ ad pacem sunt rogaturi, ni si vltro se obtulisset pax nostra, Chri- stus Filius Dei, qui pro eo, quòd solus erat innocens, solus & poterat rationes perorare pacis nostræ? Hinc Paulus: Ipse est pax nostra, non tantùm quia fe cit vtraque vnum, sed quia per eum acces sum habemus ad Deum, &c. Meritò igi tur dicit se relinquere & dare pacẽ. Ob eam causam & regnum ipsius dicitur regnũ pacis. Hinc Esaias nominat eum principem pacis: Et pacis, inquit nõ erit finis. Deinde, quia victoris est pacem dare,

Eccl.4.

Luc.14.

Ephes.2.

Esaias.9.

dare, itemque eius qui offensus est, victi autem & eius qui offendit, est pacem accipere: planè ostendit Christus hoc verbo, nos esse qui Deum offendimus & victi simus. Obserua autem, quòd bis dicit pacem. Pacem enim gratiæ hic nobis reliquit pro præcipuo dono: verè enim magnum donum, pacem habere cum Deo. Hinc Esaias lætabundus exclamat: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus est mihi, & conuersus consolatus est me. Itemque Dauid: Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, &c. Pacem igitur gratiæ reliquit, pacem aũt gloriæ in futuro dabit pro præmio. Hinc est, quod dicendo [Pacem relinquo vobis,] non addit, Meam, quia pax electorũ in via multis tribulationibus & peccatis est permixta, qualis non fuit pax Christi, qui sine omni peccato fuit. Sed dicendo: [Pacem do vobis, addit, Meam,] quoniam pax sanctorum in patria perfectè assimulatur paci Christi, quoniam caret omni malo culpæ & pœnæ. Tunc enim perfectè implebitur illud Esaiæ: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. Si autem vtrunque ad pacem conscientiæ in hac vita referre volueris, ideo addit: Meam, vt sciamus, qualem pacem nobis promittat. Meam, inquit, hoc est, eam gratiam, quam ego habeo in conspectu Patris. Vel, Meam, hoc est, quam ego merui. Vel, Meam, hoc est, diuinam & spiritualem, non mundanam.

Esai. 12. Psal. 29. (margin)

Esai. 32. (margin)

Non quomodo mũdus dat, ego do vobis.]

1. Tim. 2 (margin)

Etiam mundi, hoc est, externa pax, à Christo datur. Nam donum Dei est nõ mediocre, pro quo & Paulus orare nos iubet, vt scilicet placidam ac quietã vitam agamus: verùm de hac non loquitur hic Christus. Non igitur promittit eam pacem, quam mundus dat, nec eodem modo, nec ad eundem finem. Mundi pax est sanitate potiri, diuitijs abundare, hostibus carere, aut eos deuictos habere, &c. Hæc autem pax non est vera pax, quia tantùm consistit in externis bonis. Non autem pacificat cor: Corde autem non pacificato, nihil prodest externa pax. Hinc, Non est pax impijs, dicit Dominus. Christi autem pax est remissio peccatorum, Spiritus sanctus, amicitia cum Deo, ordinatus animus, &c. Atque hæc sunt, quæ verè pacificant hominem. Deinde mundi pax etsi donum Dei sit, interdum tamen solet occasio esse ingentium scelerum. Sicut enim vino & opibus plerunque abutuntur mundani, sic & pace. Hinc apud Sapientem dicunt mundana pace fulgentes: Venite fruamur bonis quæ sunt, &c. Pax autem Christi omnis iustitiæ, pietatis & sanctitatis fons & origo est. Non solùm enim hominem reddit pacatum, sed etiam patientem & pacificum. Præterea pax mundi tollit quidem externa mala, sed non radicem malorum, peccatum scilicet. Radice autem permanente, etiamsi ramos succidas, repullulant: sic peccato permanente, non diu permanere potest pax & securitas: Etsi enim Deus ad tempus dissimulat, tamen non semper. Christi autem pax omnium maximè radicem malorum aufert: Peccato autem ablato, etiamsi adhuc durant externæ afflictiones, non tamen diu perdurare possunt, propterea, quòd radix excisa sit. Adhæc pax mundi ad homines refertur, pax autẽ Christi ad Deum & conscientiam. Demum, pax mundi temporalis est, pax Christi æterna. Non solum autem aliam pacem dat Christus, sed & alio modo. Mundus siquidem extrinsecus pacem affert, intrinsecus turbam relinquit: Christus verò intrinsecus pacem confert, extrinsecus turbam relinquit. Iuxta illud: In mundo pressuram habebitis, in me autem pacem. Item mundus dat pacem, auferendo afflictiones & turbam à persona afflicta & turbata, Christus verò dat pacem, auferendo personam turbatam ab afflictionib9, hoc est, relinquẽdo afflictiones in humeris incumbentes: sed interim conscientiam ita pacificando, vt glorietur etiam in afflictionibus, & videatur sibi in medijs malis paradisum inambulare. Demum etiam ad alium finem Christus dat pacem. Mũdus enim pacem dat, & quærit, vt corpori bene sit, Christus aũt dat, vt animæ bene sit. Hãc pacem veram, stabilem, perpetuam, & cum Deo, Christ9 nobis emeruit, eamque gratis omnibus offert. Miseri igitur filij Adam, qui tantùm externam & falsam

Sapiẽ. 2. (margin)

Ioan. 16 (margin)

Rom. 5. (margin)

falsam pacem quærunt, hac neglecta. Item quòd externam pacē magnis laboribus & periculis quærunt, veram autem pacem nec gratis oblatam accipere volunt.

Non turbetur cor vestrum, neque formidet.]

Conclusio est eius, quod præmiserat: Pacem relinquo, &c. quasi diceret: Quandoquidem tanta vobis bona post me relinquo, pacem scilicet cum Deo, non est quòd turbemini, sed est vnde gratias agatis. Vel verbum hoc expositio est eius, quod de pace dixerat, quasi diceret: Non ita pacem do, vt posthac nullum aduersarium, nihilque molestię sentiatis, sed vt cor lætum & intrepidum acquiratis, quod nullo malo turbari possit, nec quicquam, quantumuis terribile, reformidet. Sicut enim in lege transgressoribus minatur, se daturum eis cor pauidum, vt non credant vitæ suæ, &c. id quod summum malorum est. Spiritus enim tristis exiccat ossa: sic Christus suis promittit summam securitatem, quo nimirum nihil maius aut melius est. Secura enim mens quasi iuge conuiuium. Potest & verbum hoc esse generalis admonitio, ne intellectus eorū turbetur propter mysteriorū, quæ audierant, profunditatem: nec affectus reformidet, propter aduersa imminentia. Demum hoc verbum docet, quales auditores & sectatores Christus habere velit. Tales scilicet, qui læto corde etiam quæcunque ardua pro Christo aggrediantur: Hilarem enim datorem diligit Deus. Item tales, qui non facilè terreantur & refugiant. Tardos enim & formidolosos vbique arguit Christus. Hinc etiam in lege iubentur formidolosi excedere bello.

Deu. 28. Prou. 17 Prou. 15 2. Co. 9. Deu. 20.

Audistis, quia dixi: Vado & venio ad vos.]

Causam addit, cur non debeāt turbari aut formidare, quasi diceret: Nō tantùm attēdatis, quod dixi me abiturum: sed simul illud considerate, quod dixi me rediturum. Si recessus meus vos turbat, animum reddat, quòd iterum venturus sum. Non sine causa autem hæc duo repetit & inculcat: plurimum enim hoc refert scire. Nam etiam hodie sic agit Christus. Vadit enim vel abit, non quòd simpliciter & omnino recedat (nobiscum enim est vsque ad finem mundi) sed quòd aliquando consolationem suam abscondit, vnde procul dubio tristitia oritur, Dauide teste, qui dicit: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Venit autem vel redit, cùm reddit consolationem. Docemur igitur hoc verbo, quid à Christo nobis expectandum sit, nēpe quòd non semper aderit, nec in finem relinquet, hoc est, nec semper bona immittet, nec semper mala vel aduersa. Igitur, si in tentatione es, noli desperare, audisti enim quod Christus dicit: Iterum venio. Si diuinam habes consolationem, noli altum sapere, sed time. Audisti enim quod Christus dicit: Vado:

Matt. 28. Rom. 11

Si diligeretis me, gauderetis: quia vado ad Patrem.]

Suprà dixit, quòd veræ dilectionis signum sit, obseruare mandata: Hic alio signo vult probari dilectionem suorum, nempe, vt bonis aliorum congaudeant. Charitatis enim opus est, gaudere cum gaudentibus. Igitur, qui Christum verè diligit, gaudet, quòd ad Patrem abijt, hoc est, in gloriā suam: gaudet de gloria Christi, quòd sedet ad dexteram Patris, quòd omnia pedibus eius subiecta sunt, quòd propter passionem mortis gloria & honore coronatus sit, &c. Quomodo enim membrum non gauderet de gloria capitis? Imò iustissima & vnica gaudij nostri causa est, quòd Christus ad Patrem abijt, hoc est, in regnum & gloriam suā. Si enim tāta præstitit in infirmitate positus, quid nō poterit præstare ad dexteram Patris sublimatus? Hinc & Dauid monet, vt propter hanc causam gaudeamus: Omnes, inquit, gentes plaudite manibus, &c. & subdit causam: Ascendit Deus in iubilo, &c. Et iterum: Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ. Tunc enim decorem & fortitudinem induit, & præcinxit se, vt quantumcunque eleuentur fluctus maris & tentationes, verum tamen sit quod ibidem dicitur: Mirabiles elationes maris, sed nō minus mirabilis in altis Dominus.

Su. c. 14. Rom. 12 Hebr. 2 Psal. 46 Psal. 96 Psal. 92

Deinde

Deinde hoc verbo subindicat, quòd nõdum rectè diligerent. Primò enim diligebant Christum vt hominem, non vt Deum: ideo volebant, vt cum ipsis maneret visibiliter, verùm hoc nõ satis est. Deinde carnaliter tantùm eum diligebant, & carnali cultu venerabãtur. Hinc nolebant eum pati, quasi ingloriũ hoc esset Christo (quemadmodum etiam nunc Sacramentarij putant inglorium Christo, quòd corpus suum manducandum dat) Atqui Christus summam gloriam æstimat, perficere voluntatem Patris. Igitur, [Si perfectè (inquit) diligeretis me, gauderetis,] quòd hac via ad Patrem redeo. Hinc enim clarius elucescet & Patris bonitas, & mea dilectio, & ex consequenti vtriusque gloria. Demum plus seipsos quàm Christum diligebant, suis commodis prospicere volebant, ne scilicet fraudarentur consolatione ex præsentia Christi: gloriam autem Christi negligebant. Atqui vera charitas non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum, ideo dicit: [Si diligeretis me, &c.] Docemur autem hoc verbo, proximorum commodis non minus prospicere quàm nostris, maximè autẽ vt nostris commodis præponamus gloriam Dei. Docemur item, quòd Christiana dilectio est, proximum ideo diligere, quia vadit ad Patrem, hoc est, ob pietatem, & ad ipsius perfectã salutem.

1.Co.13.

Quia Pater maior me est.]

Ex hoc verbo impius Arrius errorem suum sumpsit, neglectis omnibus, quæ Christus hactenus & quidem apertissimè de sua diuinitate disseruit. Hæc enim est hæreticorum natura, tantùm excerpere quæ pro se faciunt. Sed facessat impius ille. Nõ enim loquitur Christus hic secundũ diuinitatẽ, sed secundũ humanitatem, qua verè minor Patre est. Vel nõ loquitur hic de natura, sed de diuersis suis officijs. Habet enim Christ⁹ duplex officiũ: primũ gessit in humanitate, nõdũ carne mortuus, ad aurẽ verba carnalia loquẽs. Secundũ exequitur, in Patris regnum & diuinam potẽtiam introgressus, vt verba auribus audita cordi imprimat per Spiritum sanctum. Primum officiũ postea Apostolis commendauit, secundum sibi soli reseruauit. Est igitur sensus, Præclaro quidem munere nunc fungor, sed Pater maior me est, hoc est, lõgè præclarius est, quòd in regnum Patris ingressus effecero per spiritum. Vel ideo dicit Patrem maiorem, quia Filius sese exinaniuit, formã serui accipiens: Pater verò in eadem maiestate, non assumpta alia forma, mãsit. Vel ad consolationem discipulorũ hoc dicit, quasi diceret: Etiam si ego crucifigar, tamen Pater est vita. Item, etiamsi ego iuuare non possem, tamen Pater potest, proinde non desperetis.

Phili.2.

Et nũc dixi vobis priusquam fiat, &c.]

Vel hinc didicisset Arrius, Christũ secundum diuinitatem non minorem Patre. Stabile enim firmumque Deitatis signum est, prædicere futura. Est autem sensus. Scio me nunc surdis narrare fabulam, scio hæc quæ loquor, vos nunc non assequi: ideo tamen prædico, vt cum postea euenerint, credatis, & in fide eò fortius confirmemini. Oportet enim primùm verbum audire, postea Spiritus sanctus ipsum cordi inscribit.

Iam non multa loquar vobiscum.]

Subindicat tempus iam instare, vt à verbis ad opus transeat, & sicut hactenus verbo voluntatem Patris perfecit, sic deinceps opere adimpleat & reipsa. Deinde docet, satis prædicatum esse verbis, ac tempus esse, vt primum ipsius ministerium cesset, succedatque secundum illud & perfectius. Sic & nunc satis prædicatum est verbis, restat vnum hoc, vt per spiritum cordi inscribantur quæ audiuimus & legimus. Non est igitur, quòd nouam aliquam doctrinam expectemus aut quæramus. Stat enim sententia: [Iam non multa loquar.] Significanter autem dicit: [Vobiscum,] subaudiendum est, manens præsentia corporali. Loquitur quidem etiam nunc nobis, sed non nobiscum manens, visibiliter, sicut tunc erat. Item non simpliciter dicit, se nihil amplius loquuturũ, sed non multa. Aliqua enim infrà subnectit, sed nec multa, nec longo tempore post hoc locutus est ipsis. Huius causam reddit, cùm dicit.

Venit enim princeps mundi huius.]

Hoc est, imminet tempus passionis meæ.

meæ. Princeps mũdi Diabolus dicitur, idque non hoc loco tantùm. Nam & supra dixit: Nunc princeps mundi eijcietur. Et Paulus: Non est nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, &c. Nõ quòd Diabolus mundũ creauerit vel ipsius rector sit, sed quòd eorũ qui mundũ & terrena diligunt, quorum maior pars est, caput sit. Hinc nõ simpliciter dicit: Princeps mundi, sed Princeps huius mundi. Cęterùm, quòd Diabolũ nominat principem, subindicat magnitudinem imminentis certaminis, quòd scilicet Diabolus omnibus viribus suis eum aggressurus sit. Quòd autem addit Mundi, ostendit Diabolum nedũ proprias vires, sed & mundi potentiam contra Christum excitaturum. Quamuis autem nõ dicat, quid facturus sit princeps mundi, facilè tamen colligi potest. Fur siquidem non venit, nisi vt mactet & perdat. Et: Scimus cogitationes eius, vt Paulus ait. Constat eum fuisse homicidam ab initio, semperque id egisse, vt verbum dei interiret. Quod igitur semper egit, hoc nunc summis viribus aget. Emphasim autem habet, quod in pręsenti dicit: Venit, nõ vẽturus est, quasi diceret: Nunc nihil non malorum in me cogitat, accusat, insanit, furit: nunc cõgregantur Põtifices, discurrit Iudas: nunc egrediũtur ad me capiẽdum, &c. Discamus ex hoc verbo, vt semper parati simus. Nõ enim dormit aduersarius noster, sed circuit quasi leo, quærens quem deuoret, &c. Discamus item nedum attendere præsentem hostis malitiam, sed etiam pręuidere & præcogitare futuras tentationes & insidias illius. Hæc enim cogitatio nos ad spiritualia comparanda arma incitabit. Discamus tertiò perpendere, quàm fortem habeamus hostem. Non est enim potestas super terram, quæ ei comparetur. Hoc nos incitabit ad orationem

Ioan. 12. Ephes. 6. Ioan. 10. 2. Cor. 2. Ioan. 8. 1. Pet. 5. Iob. 41.

Et in me non habet quicquam.]

Hoc addit, ne putemus Christũ non potuisse resistere diabolo, vt fortiori, aut sua aliqua culpa crucifixũ esse, Nõ, inquit, ideo venit, vel venire permittitur, quòd ego rapuerim, vel iustè exoluere debeã, quę ille exacturus est. Quòd enim moriar, non diaboli potestas facit, sed Patris voluntas & dilectio: [In me non habet quicquam.] Hoc autem tripliciter exponitur. Primò, Non habet in me quicquam suum, hoc est, vllum peccatum. Peccatũ enim opus est diaboli: Ipse enim mendax est, & pater mendacij. Quod aũt Christus innocens fuerit, etiã aduersarij eius testantur. Primus Iudas, cùm dicit: Peccaui tradens sanguinem iustum. Deinde Pharisæi, qui nullum inueniebant conueniens testimonium, cùm tamẽ multi falsi testes contra eum stetissent. Pręterea Pilatus, nunc quidem dicens: Ego nullam inuenio causam mortis in eo, nunc autẽ manus lauans & dicens: Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Postremò Centurio & alij, qui visis signis in morte Christi clamabant: Verè hic homo iustus erat. Nec mirum, quòd sine peccato fuit Christus. Vnde enim ei poterat inesse peccatum originale, qui de Spiritu sancto conceptus erat? Quomodo cadere poterat in peccatum, qui erat summa rectitudo? Quomodo vel appropinquare potuit superbia ei, qui se exinaniuit, factus obediens vsque ad mortẽ? Quomodo auaritia? qui cùm diues esset, egenus factus est. Quomodo inuidia? qui etiam inimicos dilexit. Quomodo ira? qui cùm malediceretur, nõ maledicebat. Quomodo luxuria? qui de virgine natus erat. Quomodo gula? qui quadraginta diebus ieiunauit. Quomodo accidia? qui in laboribus fuit à iuuentute sua. Hic igitur videmus, quæ sit vera gloriatio Christiani hominis, nẽpe nihil in se habere diabolicũ, carere peccato. Docemur omnium maximè id curare, ne diabolus quicquã in nobis habeat, hoc est, emundare conscientias à peccatis. Hinc enim Dauid dicit: Beati, quorũ remissæ sunt iniquitates, &c. Et Ioannes: Beati, qui lauerunt vestimẽta sua, &c. Hi enim securè cum diabolo congredi possunt, eique improperare, quemadmodum Paulus morti improperat: Vbi est, inquit, mors victoria tua? Secundò intelligitur verbum hoc: [Non habet in me quicquã,] hoc est, vllam potestatem. Hoc ex priori sequitur. Vbi enim non est peccatum, ibi nullam diabolus habet potestatem aut ius. Solum enim peccatum sicut

Psal. 68. Ioan. 8. Matt. 27. Matt. 26. Ioan. 18. Matt. 27. Luc. 1. 2. Cor. 8. 1. Pet. 2. Matth. 4. Psal. 87. Psal. 31. 1. Cor. 15.

sicut morti stimulũ præstat, sic diabolo dextrã armat & vires,ac ius dat contra hominẽ. Christus aũt sine peccato fuit.Emphasim aũt habet, quod dicit: [In me non habet quicquã.] In me,inquam.Nam in omnes alios habuit ius: Omnes enim peccauerũt. Securè igitur etiã contra sanctissimos gloriabantur cũ Philisţo:Quid,inquit,existis ad prælium? Nõne ego Philistæus sum princeps mũdi, & vos serui Saul:filij scilicet Adam. Nescitis potentiam meam? Agendum, si quis inter vos fortem se putat,procedat in præliũ contra me. Hoc omnibus hominib⁹ exprobrabat. Vnus Christus & solus gloriari potuit: In me non habet quicquam potestatis. Quia igitur diabolus nullũ in Christo ius habuit,& tamen in eũ irruit & occidit:iure amisit omne ius suũ,quod habuit super omne hominũ genus. Hoc igitur summè nos cõsolari debet, quòd diabolus nullũ ius in Christũ habet.Sumus aũt nos mẽbra Christi,& sub vmbra alarũ ipsius speramus.Igitur,nec in nos quicquã potest,id quod Dauid pulchrè ostẽdit in Psalmo:Qui habitat &c. Ob hãc causam & superiùs dixit Christus:Nunc princeps mũdi eijcietur foras,& ego omnia ad me trahã.Et in Matthæo:Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. Igitur, si cui adhuc nocet diabolus,nõ ipsius diaboli potestas,sed Dei voluntas est & permissio, ad vtilitatẽ tentati.Nõ igitur diabolo,sed Deo tribuendũ est. Hinc Iob quamuis sciret diabolum tanta mala sibi irrogasse,non tamen ipsi,sed Deo attribuebat:Dominus,inquit, dedit, Dominus abstulit. Tertiò etiã sic intelligere possumus verbũ hoc:[Non habet in me quicquam.] hoc est,non præualebit mihi,quãtumcunque sæuiat.Conatur me occidere, sed resurgã:conatur meum nomẽ atque adeò me ipsum omnino supprimere,vt maledictũ,sed diuersum eueniet. Est etiam in hoc sensu non parua cõsolatio,quòd scilicet diabolus non potest præualere Christo,atque adeò nec eius membris. Contritum est ei caput,etsi cauda adhuc sæuiat.Tentet quantumcunque vult,si in Christo manemus, non præualebit.

Rom. 3. 1.Re.17. Psal. 16. Psal.90. Ioan.12. Mat.10. Iob.1.

Sed vt cognoscat mundus quòd diligo.]

Hoc addit, vt sciamus cur diabolo tantam potestatem permiserit in se sæuiendi.Quòd morior(inquit) nõ diaboli potestas aut culpa mea facit, sed volũtas & dilectio Patris. Hinc in Psalmo dicit.Tenuisti manum dextram meam, & in voluntate tua deduxisti me, quasi diceret:Saluare me dextera mea,hoc est diuina potentia mea mihi auxiliari poterat,vt non morerer, sed mãdatum Patris veraque dilectio mea erga Patrem, & etiã erga genus humanum tenet manũ dextram meã,vt non me defendam, & mortem non transiliam,& in voluntate sua deducet me dicentem. Nõ mea, sed tua voluntas fiat,quia nõ quod infirma caro appetit,agendum mihi censeo,sed quod exigit consilium diuinitatis.Hoc igitur verbo Christus in seipso ostendit,quòd verum signum dilectionis,est obseruatio mandatorum,quemadmodũ suprà docuit, ne quis causetur Christum aliquid docuisse, quod ipse non prior fecerit.Dilectionem(inquit) meam erga Patrem non verbis tantùm, sed opere ostendam,imò opere summo & maximo, vt etiam mundus hinc videre posit, me verè diligere Patrem. Quod igitur Christus hic dicit,hoc omnes Christiani dicere & facere debẽt.Est enim Christus perfectissimum exẽplar dilectionis & obedientiæ.Iã vide, quàm magna & ardua Christus subierit, ad præstandam dilectionẽ & obedientiam Patri,& verè pudebit nos in rebus leuibus tam difficiles inueniri. Obedientia Christi erat,vt se exinaniret, vt vilissimus hominum fieret, vt mortem pro inimicis etiam subiret, &c. & obediuit. Nostra obedientia est, peccata relinquere,virtutibus insistere, &c. vel potum aquæ frigidę sitienti fratri prębere, &c. & dubitamus causamurque de grauitate præceptorum.Quid si mori nos iuberet pro fratribus? Verè igitur & iustè increpat nos Paulus: Nondum(inquit)vsque ad sanguinem restitistis,&c. Meritoque nos confitemur seruos inutiles. Hæc igitur Christi obedientia excitet nos ad virtutem. Signanter autem dicit:

Psal.72. Mat. 26 Hebr.12. Lucæ.17.

Sicut mandatum dedit mihi Pater.]

Non enim satis est præcepta Dei im-

plere, nisi eodem modo impleamus, quo ipse vult & præcipit, ne scilicet nostra voluntas in opere Dei præcedat. Hinc Saul inobedientię arguitur, quod præceptum quidem Domini fecerit, sed non sicut Dominus præcepit.

Esaiæ.18
1.Re.15.

Surgite eamus hinc.]

Hoc addit, vt reipsa ostenderet, quod verbo iam dixerat: Hoc aũt verbo primò ostẽdit se nõ timere diabolũ, etiãsi sit princeps mũdi: Alij (inquit) eum timeãt, nos intrepidè ei occurramus. Iam enim in me inueniet victorẽ suum. Secundò voluit hoc verbo cordibus Apostolorũ imprimere, se quicquid passurus esset, præsciũ ac volentem pati. Tertiò voluit discipulos, quantũ humana imbecillitas ferebat, testes ac spectatores esse supplicij sui, vt magis eis crederetur. Hinc Ioãnes noster infrà dicit. Et q vidit testimoniũ perhibuit, &c. Quartò ostendit hoc verbo Apostolos eadẽ via transituros ad Patrẽ, qua ipse pręcessit, nẽpe per crucem, ideo dicit: [Surgite eamus,] in plurali. Quintò per hoc etiam præuenire voluit suorũ periculum. Si enim in domo expectasset aduersariorũ aduentum, nõ patuisset Apostolis fuga, nec Pater ille familiàs, cuius domus erat, sine periculo fuisset. Ideo eos educit, vt aliqui volũt, in montẽ Oliuarũ, vbi residuum sermonis cõpleuit, vt hi dicunt. Sextò, hoc verbo excitat eos, vt excusso torpore, redderẽtur ad ea, quæ dicturus erat, alacriores. Videbat enim eos multis modis cõsternatos, partim mœrore, quòd videbãt instare mortem Domini: partim metu malorum, quæ sibi illo digresso videbãt imminere: tũ etiam videbat eos somno grauatos, quẽ nox cõciliabat. Addebat & sessio torporem animis. Vbi aũt sunt mœror, metus, somnus & fessitudo, ibi frustra proponitur verbũ Dei: ideo iubet eos surgere. Demum per ænigma submonere etiã voluit hoc verbo, iam esse tẽpus, vt animũ erigãt ab affectibus terrenis ad cælestia, à corporalibus ad spiritualia, à temporalibus ad æterna. Est igitur sensus: Surgite à cœna legali & typica ad cœnam Euangelij. Satis superq; deseruitum est vmbris, satis est tam diu peccatũ regnasse, satis est tã diu sub diaboli tyrannide fuisse, satis est tã diu è cælo & paradiso exules fuisse: omnia nunc in diuersum abibunt, & in melius cõuertentur: [Surgite igitur, eamus hinc.] Eamus. Obserua hic pulcherrimum ordinẽ. Sedere ad audiendũ verbum debemus, surgere ad opus exercendum, ire ad perfectionem. [Eamus,] abluti sunt pedes vestri, curãdum, ne denuò inquinẽtur. Refecti estis cibo salutis, nunc ad laborem exeũdum. [Eamus hinc,] à Iudęis incredulis ad Gẽtes, à terrena Hierusalẽ ad construẽdam cælestem, à ciuitate sanguinũ ad cõgregationem sanctorum, à templo illo materiali & vmbratico, ad extruendum verum templum Dei, in quo adoretur Pater in spiritu & veritate. [Eamus hinc,] à terra ad cælũ: expectat nos Pater, expectant Angeli, expectant omnes sancti. Obserua, quòd Christus priore verbo duo genera hominũ excitat, iacẽtes scilicet in peccato, & sedẽtes in otio, vtrisque dicitur: [Surgite.] Christianismus enim nedum non patitur iacẽtes in peccatis, sed nec otiosos. Obserua itẽ, quòd non dicit, Surgamus, sed: Surgite. Christus enim nunquã iacuit in peccatis, nec vnquam sedit, hoc est, otiosus fuit, sed semper stetit in innocentia, & ambulauit in præceptis Patris. In posteriori autem verbo etiam se admiscet & connumerat nobis: Eamus (inquit) Et si enim in peccatis & otio non fuerit nobis similis, in pœnitentia tamen & satisfactione similem se nobis fecit, imò præcessit.

Ioan.19.
Ioan.4.

Caput XV.

Hactenus docuit Christus, quis sit, & quare per crucem ad Patrem abeat, & quis fructus sit è sua passione secuturus. Est siquidẽ Christus via, veritas, & vita. Ad Patrem autem per crucem abit, non coactus, sed sua spõte: propterea, quòd Pater ita mandauerit. Per crucem autem impetrat Spiritum sanctum & glorificationem,

Ioan.14.

cationem, quæ nimirum ingentia bona sunt. Verũ, quid profuerit nobis tãtus thesaurus? quid profuerit, quòd Christus ex natura sua omnia bona habeat, & quòd insuper moriendo magna meruit, nisi & nobis cõmunicẽtur? Docet igitur Christus hoc capite, se ea bona quæ in Patre suo possidet, & quæ per crucẽ meruit, nẽpe victoriã peccati, mortis, Diaboli, &c. nõ sibi soli retinere, sed credentibus velle communicare. Idq; primũ propter tarditatem nostrã externo exemplo docet, vt & facilius intelligamus & retineamus.

Ego sum vitis vera.]

Frequentissimum est in scriptura, quòd homo arbori comparetur. Et bonus quidem homo bonæ arbori, malus malæ. Christus aũt, vt se discernat ab alijs, speciali quodã modo se viti comparat, pluribus de causis. Primò enim, etsi vitis in hyeme sola & sine palmitibus videatur, tamen æstate superueniente, in plures palmites erumpit: sic Christus, etsi tempore peregrinationis suæ pauci in eum crederent, etsi in passionis hyeme solus & ab omnibus relictus videretur, transacta tamen hyeme & appropinquante æstate resurrectionis, statim priores eius palmites refloruerunt, & alij accreuerunt: adeò, vt tempore ascensionis iam essent centum viginti palmites. In ipso autem die Pẽtecostes accrescerent tria millia. Denique adeò copiosè hæc vitis in palmites erupit, vt breui totam terram occuparit. Nã vnus Paulus palmites eius extendit vsq; ad Illyricum. Secundò, sicut vitis externè nullam quidem speciem habet: nam & nigrum & hispidum & curuum est lignum eius, nec tamẽ ob id abijcitur, nec eò minus habetur in precio: imò alijs arboribus, quantumcũque proceribus, quantumcunque frugiferis præfertur: sic Christus in passione sua nullã quidem speciem habuit, ab omnibus enim despectus fuit: in ipsa tamen sua deformitate dulcissimos fructus protulit, remissionem scilicet peccatorum & gratiam Dei. Nec ob id vilior nobis est aut esse debet, quòd crucifixus est, sed eò commendatior, quò magis nostri causa sese deiecit. Hinc Paulus: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu, &c. Summa, quòd nulla arbor, nullus homo, nulla creatura potuit, hoc despecta illa vitis Christus effecit. Tertiò, sicut vitis, vt in palmites excrescere possit & in fructus, oportet vt priùs plantetur in terra, hyemis horrorem & imbrium molestias passura: sic vt Christus fructificaret, necesse erat, vt priùs moreretur, quemadmodum suprà dixit: Nisi granum frumenti, &c. Et infra: Si non abiero, scilicet in mortem, Paracletus non veniet ad vos. Quartò, sicut vitis est basis & fundamentum, palmites proferens & etiam sustinens, nec quicquam valet palmes abscisus: sic Christus est basis & fundamentum Ecclesiæ: ex ipso enim orta est, & ex ipso dependet, eique innititur. Quamdiu enim ei adhæret, persistit. Hinc est, quod Ecclesia vinea dicitur, nedum eorũ qui post Christum venerunt, sed etiam eorum, qui Christum præcesserunt. Hinc Esaias: Vinea Domini Sabaoth domus Israel est, quod idem testatur & Psal. 79. Christus enim omnes electos, qui vnquam fuerunt, sunt & erunt, sustinet. Iesus Christus (inquit Paulus) heri & hodie ipse & in secula. Virtutẽ enim suam nedum in sequentes, sed etiam in præcedentes se transfundit. Quintò, sicut palmites quicquid viriditatis, succus & fructus habent, è vite habent: sic Christus est fons & origo omnis boni in electis. Ab ipso enim habent succũ gratiæ: Ab ipso habent vinum illud, verè lętificans cor hominis, Spiritũ scilicet sanctum: ab ipso habent, quod fructificare possunt. Hinc infrà dicit: Sine me nihil potestis facere. Sextò, sicut vitis omnem suam naturam & nobilitatem in palmites suos transfundit: sic Christus omnia quæ habet, fidelibus communicat, nomen suum, hæreditatem suam, denique quantum fieri potest, etiã naturam suam, vt & nos dicamur & simus filij Dei, si non natura, certè adoptione. Demum, sicut vitis omnibus quidem ex se oriundis palmitibus succum suum transfundit, non tamen omnes eundem retinent, nec omnes fructificant, vnde & plerique excindũtur: sic Christus, quantum in se est, omnibus offert gratiam, non tamen omnes eam accipiunt, nec

Psalm. 1. Hier. 17. Matt. 7. Act. 1. Act. 2. Rom. 15. Esai. 53. Gala. 6. Ioan. 12. Ioan. 16. Mat. 20. Hebr. 13. Psal. 103.

omnes eam accipiunt, nec omnes acceptam seruāt, & in opus exerūt: vnde & multi excinduntur, vt infrà dicetur. Vides igitur, q̄ aptissimè Christus se viti cōparet. Horum aūt quæ dicta sunt, nihil nō summè nos consolatur, vno duntaxat excepto, quod vltimo loco dictum est. Id enim non parum nos terrere debet, cùm scilicet audimus excindendos aliquos ex hac vite, vt infrà dicitur. Addit autem. [Ego sum vitis vera.] Primò propter verā similitudinē, non propter veram naturæ cōmunionem cum vite, quēadmodum & Esaias dicit: Verè fœnum est populus. Secundò verā se dicit vitem, vt se præferat externæ viti, quæ vinum quidem producit, sed in quo est luxuria, quod corpus quidem exhilarat, sed non cor. Denique etiam, quod non nunquam ingentium malorū causa est. In Christo autem lōgè aliter contingit, &c. Est enim Christus vitis vera, vinum illud producens, quod germinat virgines, Spiritum sanctum scilicet, qui & perfectè cor exhilarat, & ad omnia bona ducit. Tertiò veram se vitem dicit, vt se distinguat à praua illa & sterili vinea, de qua Hieremias: Quomodo conuersa es in prauum vitis aliena? Et Esaias? Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruscas. Vide ibidem ad longum.

Esa. 40. Ephes. 5 Zach. 5. Hiere. 2. Esaiæ. 5.

Et pater meus agricola est.]

Ridiculum est, quod ex hoc loco arguit Arrius Patrem & Filium in diuinis non esse vnius naturæ, quemadmodum vitis & agricola non vnius naturę sunt. Non enim hic de natura, sed de operatione vtriusque sermo fit. Impium est & illud, quod quidam hinc colligūt, Patrem solum ad extra operari, quemadmodum agricola facit: nam nec hoc voluit Christus. Agricolam autem nominat Patrem, suo more omnia in Patrem referens, ne videatur sibi soli omnia tribuere. Et quidem tota Trinitas vnus agricola est. Nam vna est operatio Trinitatis ad extra: Christus tamen soli Patri hoc attribuit, vt singulas personas in Trinitate ostendat aliquid specialiter agere ad salutem nostram. Sic Pater creat, Filius redimit, Spiritus sanctus sanctificat. Christus est vitis, Pater purgat & excolit, Spiritus sanctus est succus ille viuificus, quem è vite Christo haurimus. Patrem igitur dicit agricolam. Primò, quia hanc vitem plantauit, & in mundum misit. Ex eius enim dilectione omnis salus nostra profecta est: Sic enim Deus dilexit mūdum, vt filium suum daret. Iam si Pater eam vitem & vineam ex ea nascentem plantauit, ergo perpetuò manebit & nunquam deficiet: Consilium enim Domini in æternum manet. Secundò, agricolam dicit Patrem, vt ostēdat eum perpetuò operari & excolere vineam suam, hoc est, Ecclesiam. Habet quidem agricola plura officia circa vineam: non solùm enim eam plantat, sed & colit: & nunc quidē eam fodit, nunc putat, nunc impinguat, nunc sepe cingit: omnia hęc Deus facit circa electos, id quod in parabola de vinea ostensum est in Matthæo, Tertiò, sicut agricola habet officia sua distributa: non enim per totū annum fodit vineam, nō semper putat vites neque continenter fructū colligit è vinea, sed hæc omnia stato suo tēpore pro opportunitate facit: sic Deus nunc beneficia præstat, quod est fodere, nunc aduersa immittit, quod est putare, nunc fructum exigit. Quartò, sicut vinitor nunquam vineæ curam ex animo relinquit, siue enim dormiat, siue vigilet, vinea semper manet alta mente reposita, quanquam extrinsecus videatur, præsertim in hyeme, planè nullam curam vineæ habere: ita Deus Pater, etsi aliquando dissimulet se vineam suam respicere, hoc est electos, nunquam tamē ipsos relinquit aut eorum obliuiscitur, nunquā non pro ipsis solicitus est, atque adeò tunc maximè curat, cùm minimè videtur curare. Hinc in Esaia dicit: Ad punctum in modico reliqui te, & in miserationibus magnis colligam te, &c.

Ioan. 3. Psal. 32. Mat. 21. Esai. 54

Omnem palmitem non ferentem fructum tollet.]

Hic incipit parabolam de vite & agricola exponere. Et primò ostendit, cur Patrem agricolam nominauerit, imò rationem reddit, cur Patris hoc loco mentionem fecerit. Sicut enim in vinea externa non satis est, quòd vites plantentur, nec satis

nec satis est, quòd erumpat in palmites: sed necessariò requiritur vinitor. Cur hoc? quia ex vite etiam infructuosi palmites erumpunt, qui fructuosos impediunt, nisi amputentur: imò etiā qui fructiferi sunt, in nimiā altitudinem excrescunt, nisi putētur. Necessarius igitur est vinitor, qui infructuosos amputet, fructuosos purget. Quòd si quicquid ex vite prorumpit crescere, vel etiam palmites fructuosos nimis luxuriare sinat, non vinea, sed sylua efficietur, plurimū quidem ligni, parum autem fructus habēs, vel nihil. Sic dixerat Christus se vitem, dixerat se veram vitem, hoc est, in multos palmites dilatandam, sed iuxta hoc præuidebat multos impios in Ecclesia futuros, itemque multos otiosos & pigros bonis immiscendos, præuidebat item nec pios in bono perseueraturos, nisi subinde purgentur & colantur: Necessariò igitur fecit etiam Patris mentionem. Ex hoc igitur vides, quòd Christus non simpliciter vult habere Ecclesiam, sed sanctam & frugiferam. Non vult habere syluam, sed vineam. Non quærit vt habeat multos palmites, sed vt habeat frugiferos. Nemo fert infrugiferos palmites in sua vinea, multò minus vepres & spinas. Et Christus hæc toleraret in vinea sua in regno suo? Meritò igitur Ioannes dixit, eum habere ventilabrum in manu sua, & purgaturum aream suam, &c. Mittet enim filius hominis, qui colligāt de regno eius omnia scandala. Diligenter igitur attendant locum hunc, qui de nuda & otiosa fide sibi blandiuntur. Primò enim terribile est, quod Patrem dicit non tantùm vepres excisurum, sed etiam quosdam palmites, hoc est, non tantùm eiecturum Ethnicos, qui iam igni adiudicati sunt, quia non credunt, itemque manifestè malos, sed etiam otiosos. Huc pertinet ficus illa sterilis à Domino maledicta, itēq; parabola de alia ficu, quam Paterfamiliàs omni anno visitans, & semper infructuosam inueniens, tandem excindi iussit, &c. Hinc & Paulus: Terra quæ sæpè imbrem suscipit, & tamē spinas germinat, maledictioni proxima est. Deinde terrorem auget, quod dicit omnem palmitem infrugiferum excindendum. Nullus enim latere poterit, nec oculos huius agricolæ fallere: Existimasti (inquit) iniquè, q; ero tui similis, &c. Arguam te, &c. Item, Scrutabor Hierusalem in laternis. Maximè autem terret, quod dicit. [Tollet eum,] hoc est, à Christo seiunget, vt nihil commune cum ipso habeat, quo quid grauius comminari potuisset? Hoc verbo suprà Petrum mirum in modum terruit, vt exclamaret: Domine, non tantùm pedes, sed & manus & caput. Audierat enim à Christo: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Deinde tollet, hoc est, auferet ei homini humorem gratiæ, quem acceperat, quemadmodum & seruo infideli pecunia, quam in terram defoderat, aufertur. Hoc modo Iudas amisit gratiam quam acceperat. Sic & Iudæi postea omnem Dei gratiam & fauorem amiserunt. Amissa autem gratia, quantum malorum sequatur, in Iuda & Iudæis videmus. Demum tollet infructuosum palmitem à gloria & congregatione sanctorū felicitatéque. Sic Esaias. Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. In iudicio enim omnino separabit oues ab hœdis. Quanquam igitur nihil adhuc de pœna sensibilis gehennæ dicat: (hanc enim infra quoque explicabit) tamen etiam hic satis pœnarum est, alienum esse à Christo, amittere gratiam, excludi à gloria. Vides igitur, quod non sine causa ad Ecclesiam, quæ est vinea Domini, vocati sumus. Vides etiam pia opera necessaria esse ad salutem. Quod si sic punitur, qui bonum fructum nō facit, quale iudiciū eos manet, qui pessimos quosque fructus faciunt? Si in viridi ligno hæc fiunt, in arido quid fiet? Summa, palmes infructuosus est fides sine operibus.

Et omnem qui fert fructum, purgabit.]

Etiā fructuosi palmites opus habēt manu & opera vinitoris, imò plus q̄ infructuosi. Hi enim facilè tolluntur, illi autem diligētissimam & perpetuam exigunt culturam, ne vel deficiant vel nimium luxuriētur. Fructuosi autem palmites sunt, quorum fides per dilectionē operatur. Cæterùm, fructus spiritus sunt, gaudium, pax, patientia, &c. Itē fruct⁹ lucis bonitas, veritas, iustitia.

Marginalia: Matt. 3. Matt. 13. Ioan. 3. Mat. 21. Lucæ. 13. Hebr. 6. Psal. 49. Soph. 1. Ioan. 13. Mat. 25. Esai. 26. Mat. 25. Luc. 23. Fides sine bonis operibus. Galat. 5. Ephes. 5.

Purgat igitur Pater pios homines à reliquijs peccatorum. Nemo enim, etiam si sanctus sit, immunis est à peccato, quãdiu viuit hoc in mũdo. Opus igitur habent quotidiana purgatione. Hinc & Dauid ait: Cor mundũ crea in me Deus. Et iterum: Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiã: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Deinde purgat eos, hoc est, humiliat, & deprimit. Sicut enim palmes si non putetur, in nimiam altitudinem crescit, ac per hoc omnem succum in ramos & folia insumit, sic quod fructum ferre nõ potest. Ita caro, si pro sua libidine etiam in sanctissimis ferretur, Deus, si fieri posset, contumacia carnis è diuino maiestatis suæ solio perturbaretur. Audi enim in quantam altitudinem & superbiam excreuerit rex Babel: Ascendam, inquit, in cælum, & similis ero altissimo. Item: Quis est Deus in cælo, qui vos eruat de manu mea? Non dissimilia loquitur rex Tyri: De⁹ (inquit) ego sum, & in cathedra Dei sedeo, &c. Vsqueadeò turgescit caro beneficijs saginata, & interim non putata aduersitatibus & cruce. Sic pijs hominibus nonnunquam ex virtutibus & donis crescit superbia: natura enim nostra semper alta expetit. Atqui superbia omnia opera nostra & fructus nostros vitiat: Nihil enim gratum est, nisi quod ex humili corde procedit, vt patet in Luca: itaq; Pater agricola credentem purgat & humiliat. Primò enim interdum id, de quo gloriabatur homo, amputat & aufert, hoc est, dona sua, & hominem cadere permittit. Sic Petrum cadere permisit, vt non gloriaretur de viribus suis. Alioqui si Petrus non cecidisset, quantum tribuisset suæ fortitudini, qui ante casum tanta præsumebat? Etiã (inquit) si omnes scandalizati fuerint in te, ego nũquam scãdalizabor. Hic igitur opus habebat putatione, ne altius cresceret. Deinde etiam aduersis & cruce suos purgat, & humiliat Deus, ne nimium insolescant. Hæc igitur est spiritualis illa circuncisio, quam toties commemorat Paulus, quæ nõ consistit litera, sed spiritu, quę non semel tantùm fit, sed per totam vitam. Et hæc quidem purgatio vel putatio citra dolorem non fit. Omnis enim disciplina (dicit Paulus) in pręsenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: quemadmodum in Esaia dicitur: Purgabit Domin⁹ sordes filiorũ Israel in spiritu iudicij, & spiritu ardoris. Postea autem fructus pacatissimos affert exercitatis per eam. Hinc & Dauid: Bonum mihi, quia humiliasti me. Et iterũ: Beatus quem tu corripueris Domine, &c. vt mitiges ei à diebus malis, quibus scilicet impij perdendi sunt. Ideo subditur:

Psal. 50. Psal. 118. Esai. 14. Dani. 3. Luc. 18. Mat. 26. Heb. 12. Esai. 4. Psal. 118. Psal. 93.

Vt fructum plus afferat.]

Vbi manifestè vides, quòd Dominus non affligit vt perdat, sed vt sanet, quemadmodum agricola putat palmites, non vt totum abscindat, sed vt purget ad copiosiorem fructum ferendum. Hinc Hieremias orat: Castiga me Domine in iudicio, tamẽ non in furore. Et Sapiens: Noli negligere disciplinã Domini: Quem enim diligit, corripit. Hoc idem ad longum docet Paulus ad Hebręos. Duplicẽ igitur ex hoc verbo possumus habere consolationem, imò triplicem in aduersis. Primò, quòd Christus afflictiones nominat purgationem, per eas enim expurgantur reliquię peccati. Secũdò, quòd dicit afflictiones ideo immitti, vt plus fructificemus. Tertiò, quòd dicit omnem palmitem sic purgari. Non enim solus es qui affligeris. Idem contingit omnibus sanctis: id quòd Paulus diffusè probat ad Hebręos 11. & 12. Docemur ex hoc verbo, ne curiosè disputemus de prædestinatione, ne ideo à bonis cessemus, quòd ignota est nobis Dei pręestinatio. Quid enim tibi de hoc? Vide vt in Christo maneas, & fructifices. Nam etiamsi quis videatur electus, non tamen fructificet, abijcietur. Sic Saul reiectus est: Vsquequò, inquit, luges Saulem, quum ego abiecerim eum? Sic de alio quodam dicitur: Si fuerit Ioachim annulus in manu dextera mea, inde detraham eum. Hinc Paulus: Tu fide stas, vide ne efferaris animo, sed time, &c. Econtra, qui non videtur electus, fieri potest, vt eligatur, si in Christo vera vite fructũ ferat. Non enim est abbreuiata manus Domini, vt saluare nequeat, sed iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum. In fine autem monendi essemus, vt horum verbo-

Hiere. 10. Prou. 3. Hebr. 12. 1. Re. 16. Hiere. 22. Esai. 59.

verborum in externo vineæ labore memores essemus, vt etiam in agro præsentem haberemus concionatorem. Semper enim ex fide laborandum est. Sic enim assuesceremus, semper quæ sancta sunt cogitare: denique per hoc etiam laboris molestia mitigaretur.

Iam vos mundi estis.]

Suprà generaliter de omnibus loquutus est, hic autem sermonem vertit ad Apostolos, ac ne ex eo quod dixerat, Omnem palmitem non ferentem fructũ, tollet Pater, terrerentur, quasi præter Iudam adhuc aliqui excindendi essent, dicit ipsos esse mundos & sanos palmites. Solet enim pium cor ad omnia Dei iudicia contremiscere, & quo generalius proferuntur, eò magis timent, ne in se recidant. Sic suprà, quum diceret Christus, se ab vno ex ipsis tradẽdum, omnes exterriti fuerunt. Impius autem non timet Dei iudicia, nec credit, donec in ipsius caput recidant. Obserua quòd etiam suprà circa pedum lotionem, illos dixit esse mundos: verùm addidit, Sed non omnes: hic autem simpliciter dicit: [Iam vos mundi estis.] Iam enim exierat Iudas, qui solus inter ipsos immũdus erat. Cæterùm, quòd mundos eos dicit, non sic intelligendum est, quòd omnino sine omni peccato essent. Nemo enim in hoc sæculo ad tantam mundiciem peruenire potest, vt non necesse habeat dicere: Dimitte nobis debita nostra. In multis enim peccamus omnes. Hinc & suprà dixit etiam his, qui loti sunt, opus esse, vt pedes lauent. Item, quòd Pater etiam fructuosos palmites purgat, &c. Mundi autem erant Apostoli. Primò, ab errore incredulitatis. Secundò à peccatis mortalibus, licet non omnino à venialibus. Tertiò mundi erant, quia propter fidem in Christum non imputabantur eis peccata. Mundi erant in Christo, etsi in seipsis adhuc essent peccatores. Solet quidem scriptura credentes appellare sanctos, propter sanguinem Christi, quo mundati sunt, & Spiritũ sanctum, quẽ acceperunt: interim autem ipsi se non nisi peccatores iudicant. Hinc Paulus: Christus venit peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Vide autem ordinem verborum. Primò pronuntiat eos mũdos esse, quòd proculdubio summè lætificauit corda Apostolorum. Quis enim non optaret hanc vocem audire, remissa scilicet sibi esse peccata? Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Pro hac enim remissione orat omnis sanctus in tempore opportuno. Quanquam & nos hanc vocem si volumus, possumus audire, in absolutione scilicet post confessionem, &c. Verùm, ne Apostoli hoc vel sibiipsis, vel propriæ iustitiæ aut meritis ascriberẽt, addit: [Mundi estis propter sermonem.] Demum addidit: Quem locutus sum vobis, ne putemus quemlibet aut cuiuslibet sermonem mundare. Solus enim sermo Christi mundat, non autem hominis sermo.

(Ioan. 13. — Matt. 6. — Iacob 3. — Ioan. 13. — 1. Tim. 1. — Psal. 31.)

Propter sermonem, inquit, quem locutus sum vobis.]

Hunc autem sermonem possumus accipere vel eum, quem de sua passione & resurrectione fecit. Per hæc enim mũdamur. Vel eum, quo dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Vel eum, quo dixit: Pacem meam do vobis, quid enim est pax Christi, nisi remissio peccatorum? Qui igitur pacem Christi habent, iustè audiunt: Iam vos mundi estis propter sermonem, &c. Potest etiam intelligi generaliter de quocunque verbo Dei. Verè enim verbum Christi mundat: Est enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum. Vnde de Christo ibidẽ dicitur: Sedebit conflans & emundans argentũ, & purgabit filios Leui. Mundat autem verbum Christi. Primò, quia cor concutit peccatoris, vt etiam in medio cursu peccatorũ quasi subsistat. Vnde in Hieremia: Verbum meum quasi ignis, & quasi malleus suprà petram. Et Paulus: Sermo Dei viuus & efficax est, & penetrantior gladio ancipiti, &c. Secundò, mundat verbũ Christi, quia nos à mundo & ab impiis segregat. Sic verbum Dei Abrahamum eduxit & segregauit à terra, & cognatione sua, & domo Patris sui. Hinc Christus. Non veni pacem mittere, sed gladium & separationem. Veni enim separare hominem, &c. Tertiò mundat, quia omnia à nobis vitia amputat, & etiã ab omnibus membris: neque enim verbũ Dei aliquod vitium

(Ioan. 14. — Malac. 3 — Hier. 23. — Hebr. 4. — Gen. 12. — Mat. 10.)

suffert, quod non reprehendat. Quartò mundat, quia ad omnia bona inducit & excitat. Vnde Dauid: Ignitum eloquiũ tuum vehemẽter, & seruus tuus dilexit illud. Et iterum: Lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapiẽtiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Quintò mũdat, quia eum ostendit & ad eum dirigit, qui solus mundare potest: Non ad lacunas turbidas, sed ad ipsum fontem vitæ & puritatis Christũ nos dirigit. Sextò mundat, quia est ipsum instrumentum & medium, per quod nobis Spiritus sanctus datur. Sic loquente Petro, Spiritus sanctus cecidisse legitur super omnes, qui audiebant verbum. Demum etiam ideo mundat verbum, quia Sacramentis dat virtutẽ mundandi & sanctificandi: alioqui si verbum detrahatur, nihil faciunt Sacramenta, imò non sunt Sacramenta sine verbo. Accedit enim verbum ad elementum, & fit Sacramentum. Detrahe verbum Baptismo, & quid est aqua, nisi aqua? Igitur etiam in aqua verbum mũdat. Hinc Paulus dicit, quòd Christus Ecclesiam quidẽ mundat lauacro aquæ, sed addit, In verbo. Sic verbum Christi etiam alijs Sacramentis vim & efficaciã tribuit, &c. Vides igitur verè dictũ esse nos mundari propter sermonem Christi. Vides quãtus thesaurus sit verbum Dei, & quàm cæci simus, qui hunc thesaurum tam nihili pẽdimus. Hoc igitur verbo & Apostolos & omnes Christianos ad maiora hortatur, cùm ostendit eos non frustra sibi inhæsisse, aut sermonem suum audiuisse. Quòd si iã tanta acceperunt, quis dubitat eos maiora accepturos, si persistant in fide? id quod videmus in Apostolis factum, imò experimur in nobis.

Psal. 118 / Psal. 18 / Hiere. 2. / Acto. 10 / Ephes. 5

Manete in me.]

Necessaria admonitio, alioqui putare possent satis esse, quòd mundati sint. Docet igitur hoc verbo, etiam eos qui semel purgati sunt, posse relabi. Ideo Paulus ait: Qui stat, videat ne cadat. Et iterum: Tu fide stas, vide ne efferaris animo, &c. ne fortè nec tibi parcat, qui naturalibus ramis non pepercit. Vide autem clementiam saluatoris. Ita nos inuitat, quasi ipse nostri indigeat, cùm tamen ipse bonorũ nostrorum non egeat, sed nos ipsius gratiæ. Sicut enim vitis nihil à palmitibus accipit, sed ipsi à vite, & sicut vitis potest esse & manere sine palmitibus, palmites autem nõ possunt manere sine vite: sic Christus nihil à nobis accipit, sed nos ab ipso: possetque planè sine nobis esse, sed non nos sine ipso, & tamen ipse nos inuitat, cùm lustius nos eius gratiam ambire & quærere debueramus. Deinde nihil durum nobis præcipit, sed tantùm vt in ipso maneamus. Quid leuius posset præcipere? Manemus autem in Christo per fidem & dilectionem. Hæc duo nos Christo coniungunt. Fides excitat intellectum, charitas affectum.

1. Co. 10 / Rom. 11 / Psal.

Et ego in vobis.]

Non sine causa prius dixit: Manete in me, & nũc subdit: [Et ego in vobis.] Quamdiu enim nos in ipso manemus, & ipse manet, nec derelinquit nos, nisi priùs eum reliquerimus. Hinc ad Saulem dicitur: Quia proiecisti Dominum, proiecit te Dominus. Et iterum: Dereliquisti me, & ego dereliqui vos. Manet autem Christus in credentibus per gratiam, per diligentem custodiam, per singularem prouidentiam. Verè felices, in quibus Christus sic manet.

1. Reg. / 2. Para.

Sicut palmes non potest ferre fructum, &c.]

Nedum promissis eos allicit, vt in se maneant, sed etiam terret denuntiatione damni, quod credentibus à Christo imminet. Vt enim palmes decisus à vite nunquam germinat: sic nos à Christo decisi nunquam secundum virtutẽ germinabimus. Christus est enim qui per gratiam Spiritus sancti, quasi per aquã irrigat & nutrit, vt possimus pietatis edere fructus. Vnde dicit: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &c. Et Dauid: Apud te est fons vitæ, &c. Ex hoc verbo patet, Ethnicorum virtutes non esse bonos fructus, quia ipsi Christo insiti non sunt. Deinde hoc verbũ ostendit palàm cunctis præsumptoribus humanæ possibilitatis inopiam: quasi diceret: Videntur nimij assertores liberi arbitrij, se nõ in-

Ioan. 7 / Psal. 35

indigere auxiliantis & miserantis gratiæ Dei, tanquam volentes & currentes sua velocitate, sempiternæ vitæ fructũ comprehẽdere possint. Ego autem dico, eos iure tollendos à vite, nisi omnem pulchritudinem, omnemque fructuum venustatem non ex seipsis, sed ex vitis intima radice prodire confiteantur. Demum hoc verbo etiam commendat & defendit veram corporis Ecclesiæ vnitatem, docetque eos, qui se ab vnitate Ecclesiæ segregant, bonum fructum facere non posse. Sicut enim palmes decisus speciem quidem habet palmitis, sed nõ viuit, nec ad aliquid vsui esse potest, nisi ad ignem: sic ab Ecclesia præcisus, etsi videatur iustus & sanctus, etsi verbum Dei & Sacramenta videatur habere, tamen non viuit, nec quicquam boni habet, &c. Fugiamus igitur scismata, & diligamus vnitatẽ. Igitur si bona opera facere cupis, ante omnia vide vt in Christo sis, ea enim sola bona opera sunt, quæ in Christo manẽtes facimus.

Ego sum vitis, vos palmites.]

Repetit quod suprà dixerat, tum vt fortiùs imprimeret cordibus nostris, se esse salutis nostræ proram & puppim. Iuxta illud: Ego sum α & ω, tum vt expressius de palmitibus dissereret, quod suprà omiserat. Nec inutilis tautologia æstimanda est repetitio hæc, sed potiùs certissimum signum, quod summè nobis consultum exoptat Deus: alioqui non toties eandem rem inculcaret. Dicendo igitur: [Ego sum vitis,] omnis boni fontem se esse ostendit, quasi diceret: Ego sum, qui nedum mea bona credentibus communico, sed etiam per fructus meos, qui sunt dona spiritus, corda hominum lætifico, tristitiam repello, calefacio, ac omnium terrenorum obliuisci facio: denique fortes & audaces reddo. Ideo alibi dicit: Si quis sitit, veniat ad me, &c. Discipulos autẽ, imò omnes in se credentes nominat palmites. Primò, vt vel ex hoc nomine discãt, quàm gloriosum sit adhærere Christo, quamque miserum ab eo seiungi. Sicut enim nihil prætiosius, speciosius, & nobilius est palmite, quamdiu in vite manet, eodemque nihil abiectius & inutilius, si abscisus fuerit, adeò, vt ne paxillus ex eo fieri possit, quo aliquid suspendatur: sic Christiano nihil nobilius, felicius, gloriosius, quamdiu manet in vite Christo: nec mirum. Quomodo enim non felix est, cui promittitur regnum cælorum? Hinc Petrus: Vos, inquit, estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Et iterum: Tanta nobis promissa data sunt, vt effecti simus diuinæ consortes naturæ. Econtra nihil contemptibilius homine à Deo se auertente. Hinc Petrus: Contingit, inquit, illis quod dicitur: Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Imò melius esset ei homini, si natus non fuisset. Melius enim esset viam veritatis nunquam agnouisse, quàm post agnitam retrorsum conuerti. Deinde, quòd credentes in se nominat palmites, planè ostendit, à Christianis plus aliquid exigi, quàm ab his qui fuerunt in veteri Testamento, imò nihil non magnum. Ob eam causam illi oliuæ aut ficui, frugiferis quidem arboribus, comparantur. Vt quum Dauid dicit: Ego sicut oliua fructifera. Nos autem palmitibus comparat, qui nedum fructus, sed & omnium optimos producunt. Quantò igitur fructus vitis excellit fructum oliuæ, tantum excellere debet iustitia & sanctitas Christianorum sanctitatem veterum. Ab illis exigebantur boni fructus, à nobis optimi: tantum abest, vt nobis otiari liceat: id quod quidam impijssimè sibiipsis persuaserunt. Docet igitur nos hoc verbum primò, vt magni æstimemus ea, quæ per Christum nobis donata sunt. Secundò, vt curemus optimis moribus respondere capiti nostro. Tertiò, vt omni studio caueamus, nè à gratia excidamus. Quartò, vt prolapsi non demus somnum oculis nostris, donec iterum inseramur.

Qui manet in me, & ego in eo, hic fert, &c.]

Et hoc de mutua mansione non frustra repetit. Omnino enim nobis persuasum esse vult, vt summum commodũ æstimemus, Christo adhærere: summum autem damnum, ab ipso excindi. Neque enim aliud in causa est, quòd tã tepidi sumus ad quærendam gratiam, quàm quòd nescimus, quantũ bonũ sit, Dei gratiã habere: nec aliud in causa est, quòd

Marginalia: Apoc. 1. — Ioan. 7. — Eccl. 15. — 1. Pet. 2. — 2. Pet. 1. — 2. Pet. 2. — Mat. 26. — 2. Pet. 2. — Psal. 51.

quòd tam facile à Deo auertimur, quàm quòd nescimus, aut nõ cogitamus, quanta mala immineant his, qui se à Deo auerterunt, & auertunt. Christus igitur vtrunq; nobis ob oculos ponit, & commoda piorum, & incommoda impiorũ, vt si quem non moueat vtilitas, saltem deterreat periculum. Primò igitur generaliter loquitur, quid gratia operetur in pijs: Qui manet, inquit, in me, fert fructum. Sic in Osea dicit: Ero quasi ros, Israel germinabit vt lilium. Ex me fructus eius inuentus est. Et Hieremias: Benedictus qui confidit in Domino, &c. Erit enim tanquam lignum plantatum iuxta aquas, quod fructum suum dabit in tempore suo. Emphasim autem habet quod dicit: [Hic fert fructum,] quasi diceret: Nullus alius fructificat, nec quicquam bonum dici potest, quod non ex succu huius vitis procedit, imò omnes alij tãtum malos fructus faciũt, iuxta illud: Non est qui faciat bonum, &c. Igitur qui benè operari velit, primò omnium curet, vt in Christo sit: alioqui ingratum erit quicquid operatur. Nec simpliciter fructum fert, sed multum fructum. Primò enim fructum fert intra se, deinde etiã extra se, ad proximos scilicet. Hæc igitur est vera nobilitas Christiani hominis, si eo modo fructificat.

Osee.14 Hier.17. Psal.13.

Quia sine me nihil potestis facere.]

Nec mirum: nemo enim sapiens esse potest sine sapientia, nemo iustus sine iustitia, nemo verax sine veritate, nemo fortis sine fortitudine, nemo videt sine luce, &c. Christus autem factus est nobis sapiẽtia, iustitia, veritas, virtus, lux, &c. imò omne bonum. Huc pertinet quod Paul⁹ ait: Gratia Dei sum, id quod sum. Item, Omnia possumus in eo, qui me confortat. Item, Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, &c. Item, Ipse operatur in nobis velle & perficere. Et in Osea: Perditio tua ex te, ex me auxilium tuum. Nemo igitur suis viribus confidat: Maledictus enim qui ponit carnẽ brachium suum: is enim erit sicut miricæ in deserto, &c. Docemur itaque quicquid boni in nobis est, Deo acceptum ferre. Sic Esaias: Omnia opera nostra operatus es in nobis. Et Dauid: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Et Paulus: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Signanter autem obseruandum est, quod dicit: [Sine me nihil potestis.] Nihil (inquit) ne quis nimium tribuat libero arbitrio, aut viribus suis.

1.Cor.1. 1.Co.15 Phil. 4. 2.Cor.3 Osee.13. Hier.17. Esai.26. Psal.114 1.Cor.1.

Si quis in me non manserit, mittetur foras.]

Recenset mala auertẽtium se à Christo. Vbi primò hoc obseruandum, quod dicturus [Mittetur] præmisit: [Si in me non manserit.] Nullum enim reijcit Deus, nisi seipsum priùs priuauerit gratia, vt suprà dictum est. Primum autem malum: [Mittetur foras,] ab agricola, scilicet Patre, eo modo, quo suprà dictũ est. Deinde etiam ab Ecclesia mittetur foras, vt membrum putridum, quemadmodum Christus præcipit: Si ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus. Et Paulus: Si quis inter vos fornicator aut adulter est, cũ hoc nec cibũ sumere. Auferte igitur malum de vobis. Subdit: [Et arescet,] nec mirũ: quomodo enim non aresceret, qui è capite nec sensum nec motum percipit? Sic Iudas huiusmodi homines dicit arbores autumnales. Nec id satis malorum, sed insuper: Colligent eum, hi scilicet qui de regno Christi colligent omnia scãdala, Angeli sancti. Vel angeli maligni, de quibus Esaias: Colligentur colligatione fascis, & mittentur in carcerem, &c. Sequitur: Et in ignem mittetur, in ignem scilicet cõsciẽtiæ, deinde in ignem sempiternum. Addit: Et ardet, non dicit, ardebit: sed, ardet. Iam enim sententia in huiusmodi homines lata est. Qui enim non credit, iam iudicatus est. Tantorum igitur enumeratione malorũ terret impios. Deinde per hoc etiam consolatur pios, quòd qui eos nunc persequuntur, aliquando eijcientur in ignem æternum.

Ioan. 6. Matt.18. 1.Cor.5 Matt.13. Esai.24. Ioan.3.

Si manseritis in me, & verba mea in vobis, &c.]

Hæc duo semper cõiungit, quamuis hoc loco nonnihil mutauerit verba. Quod enim suprà dixit, Qui manet in me, & ego in eo, hoc nunc aliter exprimit, nempe, Et verba mea in vobis manserint: per hoc enim ostendit, quomodo ipse in nobis maneat, nempe per verbũ suum.

suum. Et is verè habet Christum in se, qui verbum eius habet & sequitur vel imitatur. Magna autem promissio est, quod fidelibus promittitur exauditio orationum. Quid enim obest, etiamsi Christum non videant, quum certi sint, orationes suas exaudiri? Pulchrè autem præmisit: [Si manseritis in me,& verba mea in vobis.] Per hoc enim ostendit, quorum orationes exaudiantur, & ad quos spectet hæc promissio. Deinde, verbum hoc præmisit, ne cui scrupulũ moueat,quod dicit: Quodcunque volueritis,cùm videamus etiam sanctissimos nõ semper exaudiri: Si,inquit, verba mea in vobis mãserint, nihil malum petetis, sed nec quicquam quod ad salutem nõ expediat. Verbum enim meum satis vos docebit, quid Deum deceat dare,& quid vos deceat petere ab eo.

In hoc clarificatus est Pater meus,&c.]

Verbum hoc quidam sic accipiunt, vt sit consolatio Apostolorum, quos ad prædicandũ Euangelium mittebat. Quasi diceret: Non vos grauare debet labor, etiam quicunque, nec vos auertãt pericula: quandoquidẽ vestro ministerio gloria Dei crescit: hoc tantum curate, vt plurimos adducatis: quò enim plures cõuertitis, eò magis Deũ glorificatis. Iam si indefesso animo gloriam Dei promoueatis, non cessabit & ipse vos glorificare. Ipsius enim verbum est: Qui me, inquit, honorificat, honorificabo eum. Docemur hic propter promouendam Dei gloriam nullum laborem aut periculum fugiendum. Docemur item, vt in omnibus operibus nostris gloriam Dei quæramus & intendamus: Potest etiam generaliter accipi hæc sententia, quòd scilicet ad gloriam Dei pertinet, si efficiamur Christi discipuli,& fructum feramus. (Nã hæc duo simul esse oportet.) Hinc in Esaia dicit: Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit, &c. Et iterum: Germen plantationis meæ opus manus meæ ad glorificandũ. Non tantùm ob id, quod Christiani Deũ glorificant verbis, enarrantes virtutes eius, qui eos vocauit,&c. sed etiã quia in ipsis glorificatur, hoc est, gloriosus apparet Deus. Est quidem in se Pater ab æterno gloriosus, sed non semper manifestè gloriosus apparet. Quemadmodum mirabilis, sapientissimus & liberalissimus ab æterno fuit, non tamen talis ante orbis conditionem apparuit. Nam sapientia, potentia,& liberalitas eius postea in creatione mundi apparuit: ita semper in seipso glorificatus est, sed non semper sic apparuit. Nunc autem reuelatur gloria eius in electis. Qui enim antea nesciebant Deum misericordem, nunc in tot milibus quos redemit, eius misericordiam cernũt. Qui antea nesciebant Deũ sanctum, nunc id ipsum vident in eo, quòd non alios habere dignatur discipulos, quàm qui sancti sint. Reuelatur igitur gloria Dei, quũ sanctificat electos, quum efficit, vt fructum ferant, quum in ipsis vincit Satanam,&c. Obserua diligenter, quòd Deus suam gloriam ducit, si pietati studeamus: quemadmodũ & suam ignominiam, suique nominis blasphemiã iudicat, si sub nomine eius impiè viuamus, queadmodum in Esaia dicit: Propter vos nomẽ meum blasphematur inter gentes. Hoc autem vel solum nos à vitijs ad pietatẽ excitare posset. Quis enim non vereretur peccare, si per hoc sciret se nomen Dei blasphemare? Quis non libenter pietati studeret, si crederet per hoc se Dei gloriam promouere? Ex hoc loco colligere possumus, cur Deus tam magnificè remuneret opera nostra. Hoc enim non fit, quòd in se tam bona sint, sed quòd per ea glorificatur Deus. Quòd autem Christus non simpliciter dicit, Vt fructum afferatis, sed: Vt plurimum fructũ afferatis, ideo fit. Primò, vt sciamus nedum meliores (quod suprà dictum est) sed etiam plures fructus à nobis exigi, quàm à veteribus illis. Quia enim maiora nobis contulit & plura, etiam plura meritò à nobis exigit. Cui enim multum datum est, multum exigetur ab eo: vt vel hic videas, quantum à veritate deuient, qui pia opera omittunt aut dedocent, &c. Deinde, per fructum plurimum ostendit, non satis esse, si fidem habeamus, nisi & charitatem habeamus. Bonus quidem fructus fides & credulitas, qua vincimus Diabolum, sed vltra hoc etiam alius fructus requiritur, charitas scilicet, qua vincimus hominum iniurias, imò etiam

Margin notes: 1.Reg.2. Esai.43. Esa.60. 1.Pet.2. Esai.52. Luc.12.

etiam proprij cordis cupiditatem & sui ipsius amorem.

Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos.]

Nihil otiosè in hac concione Christi dicitur. Nam quamuis eadem sæpè repetantur, est tamen hæc tautologia spiritui contrito & humiliato admodum accepta. Quid enim dulcius afflicto, quam hanc vocem à Christo audire? [Sicut dilexit me Pater, &c.] Ita autem dilexit Pater Filium, vt communicauerit ei omnia bona sua, & sub cruce conseruauerit, de morte ad vitam reduxerit, animamque eius ab inferno liberauerit. Iam cùm Christus dicat se eodem modo nos diligere, planè ostendit, quòd etiam ipse nobis bona sua communicare velit, sub cruce conseruare, de morte ad vitam reducere, & ex inferno liberare. Atque hæc sunt, quæ omnium maximè conscientiam confirmare possunt in omni aduersitate, quantumcunque ingenti. Docet item hoc verbo, non ideo ipsis omnia prosperè cessura in mundo, quòd diligantur à Christo: Pater (inquit) diligit me, interim tamē cruci me subijcit. Eodem modo & ego vos quidem diligo, verùm non ideo effugietis crucem, quare non est, quod animum despondeatis: videtis enim mihi similia contigisse.

Psal. 15.

Manete in dilectione mea.]

Necessaria planè admonitio. Nihil enim prodest semel Deum dilexisse, vel à Deo dilectum esse, nisi perpetuò fiat. Dupliciter autem exponitur verbum hoc. Primò passiuè, de dilectione qua diligimur à Deo, vt sit sensus: Semel in gratiam accepti estis, & à Deo diligi cœpistis, hoc deinceps vobis curæ sit, vt in gratia Dei permaneatis, ac perpetuò diligamini ab eo, quod quomodo fieri possit, sequens verbum ostendet. Secundò exponitur actiuè, de dilectione qua nos diligimus Christum, vt sit sensus: Cœpistis mihi per fidem & dilectionem adhærere, videte vt perseueretis. Nō enim qui cœpit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit.

Mat. 24

Si præcepta mea seruaueritis, manebitis, &c.]

Et hoc verbū de duplici illa dilectione intelligi potest, actiua scilicet, & passiua. Primò igitur ostendit, quonam modo ad hoc pertingere possimus, vt perpetuò à Deo diligamur: [Si (inqt) præcepta mea seruaueritis] certò polliceor, quòd perpetuò diligam vos. Per præcepta autem sua intelligit primò ea, quæ ipse à Patre accepit perficienda, vt scilicet homines redimeret, &c. Deinde ea, quæ ipse dedit nobis obseruanda, vt est dilectio, sicut suprà dixit. Mandatum nouum do vobis vt diligatis, &c. Igitur, qui Christum credit in carnem venisse, & mortuū esse pro peccatis nostris, &c. proximumque suum diligit, hoc est, qui fidem & charitatem habet, is præcepta Christi seruat, & ob id certus est, quòd à Deo diligatur, etiam si interim aduersa sustineat. Hinc Paulus: Certus sum, quòd neque mors, &c. nos separare potest à charitate Dei, qua scilicet ipse diligit nos. Deinde hoc verbo ostendit, eos tantùm verè & permanenter diligere Christum, qui non verbo tantùm, sed impletione præceptorum testantur se diligere Deum, ne quis se putet diligere Deum, citra impletionem præceptorū. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se diligere Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Quomodo enim Deum, quem non videt, potest diligere, si fratrem, quem videt, non diligit?

1. Pet. 2

Psal. 4

Ioan. 13

Rom. 8

Psal. 2

1. Ioan. 4

Hier. 2

Ioan.

Sicut & ego præcepta Patris mei seruaui, &c.]

Seipsum ponit in exēplum, ne quis causetur de grauitate præceptorum. Deinde, vt ostendat se iure præcipere posse: quandoquidem ipse prior fecit quod iubet. Tertiò, se in exemplum proponit, vt ostendat perfectissimum exemplar. Sunt quidem & pij nobis exemplo beatæ vitæ, sed vitam non largiuntur, nec vsquequaque perfecti sunt: Christus autem vsquequaque perfectus est, & nō solùm docet voce externa, sed etiam per spiritum cordi imprimit quod docet, quemadmodum in Hieremia dicit: Dabo legem meam in corde illorum, &c. Congruè autem Christus gloriari potuit, se præcepta Patris seruasse. Nam Apostolo teste, Exinaniuit seipsum factus obediens vsque ad mortem. Notandum autem, quod cùm dicit: [Sicut ego

Hier. 31

Luc.

Philip.

ego seruaui,] non æqualitas dilectionis vel obedientiæ præcipitur: hanc enim nullus homo assequi potest. Quomodo enim æqualitatem obedientiæ assequamur eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Quomodo dilectionem eius æquabimus, de quo dicitur: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, &c. Sed tantùm requiritur à nobis vel quantulacunque similitudo & imitatio. Emphasim autem habet, quod dicit: Et maneo in eius dilectione. Quasi diceret: Quantumcunque mundus me iudicet vt Deo odiosum, tamen ipse me diligit. Et quamuis arduum negotium mihi imposuerit, nō tamē ob id minus eū diligo. Vtinā & nos hoc dicere possemus.

1.Pet.2. Psal.44

Hæc locutus sum vobis, vt gaudiū, &c.]

Ne discipuli ob id tristarentur, quòd infrugiferos palmites dixit excindēdos, dicit, se hoc non ad terrorem illorum dixisse, sed ad gaudium. Deus enim etiā cùm iudicium comminatur, nihil aliud quærit, quàm salutem nostram. Hinc Dauid: Ira in indignatione eius, & vita in volūtate eius. Et Deus ipse in Hieremia: Cogitationes meæ, cogitationes pacis & non afflictionis, &c. Potest & verbum hoc referri ad omnia, quæ hactenus per totum Euāgelium dixit. Quasi diceret: Quòd me dixi lucē, vitam, fontem, & panē viuum, ostium, pastorem, viam, veritatem, vitam, resurrectionē, vitem, &c. Item quòd idem cum Patre sim, quòd vos diligam, &c. omnia eò tēdunt, vt gaudium meum in vobis sit, hoc est, vt conscientiæ vestræ perfectè quierentur, & gaudeant. Signanter autem addit: [Gaudium meum,] sicut suprà: Pacem meam, ne quis mundanum aliquod aut carnale suspicetur gaudiū. Vides quòd Christus in Euangelio suo hoc solum intenderit, vt cōscientijs consulatur. Et nos igitur nihil aliud in Euā gelio quæramus. Impij igitur in Christum sunt, qui ex Euangelio carnis libertatem statuere conantur. Potest etiā sic intelligi: [Vt gaudium meum in vobis sit,] hoc est, vt de hoc gaudeatis, de quo ego. Gauisus est autem Christus de salute nostra. Hinc exultasse dicitur in spiritu, cum discipuli redijssent à prædicatione, &c. Sic de Samaritanorum salute adeò exultauit, vt diceret cibum suum esse, voluntatem Patris perficere. Vel, [Vt gaudium meum in vobis sit,] hoc est, vt ego de vobis vt de bonis filijs glorier: Quia beneplacitum est Domino in populo suo. Et gaudium Domini, est fortitudo vestra. Vel, [Vt gaudium meum in vobis sit,] hoc est, beatitudo & gloria mea vobis communicetur in Patria, prout Apostolus dicit: Si compatimur & conregnabimus. Ideo subdit: Et gaudium vestrū impleatur. Hic siquidem incipitur, sed in futuro impletur. Iuxta illud: Satiabor cùm apparuerit gloria tua, & adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Sicut igitur Christus hæc duo potissimùm intendit, videlicet, vt hic gaudium conscientiæ haberemus, & illic perpetuam felicitatem: sic nos hæc duo tantùm ex Euangelio quæramus, &c.

Psal.29. Hier.29. Ioan.14 Luce.10. Ioan.4. Psal.144 Nehē.8. 2.Ti.2. Psal.16.

Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem.]

Quemadmodū lex principaliter duo tradit, quomodo scilicet Deo seruiamus, & quomodo cum hominibus conuersemur: sic Christus hactenus verum Dei cultū docuit, qui in fide, spe & charitate consistit. Iuxta illud: Venit hora, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Et iterum: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit. Nunc alteram partem absoluit, quomodo scilicet cum hominibus conuersandū sit. Et quamuis etiam suprà de dilectione præceperit, hic tamē ea repetit, tum vt fortius imprimat, tū vt os occludat his, qui opera damnant, tum etiam vt videamus, quales fructus à palmitibus suis exigat. Præterea etiam ideo repetit, vt sciamus non leuiculam rem esse, credere, quandoquidem tam magnum fructum profert. Demū, quia iam dixerat: Manete in dilectione mea, congruè nūc de dilectione proximi subiungit. Duplex enim præceptū est dilectionis, &c. Hinc spōsa dicit: Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatē. Item dixerat: Si præcepta mea seruaueritis, &c. congruè igitur nūc ea præcepta exprimit. Nec obstat, quod illic præcepta, hic præceptum dicitur,

Ioan. 4. Ioan. 6. Mat.22. Cant.2.

Charitas enim & vnum præceptũ est &
multa: Vnum in radice, multa in opere.
Rom.13 Nam, Non adulterabis, Nõ fureris, &c.
omnia hæc in vno verbo includuntur:
Diliges proximum tuũ sicut teipsum.
Singula autẽ verba Emphasim suã ha-
bent. Primò, quod dicit, [Hoc est,] quasi
digito monstrat, quid à nobis potissi-
mùm exigat, ne carnales etiam hoc præ
ceptũ transiliant, quemadmodũ solent
alia transilire, si quid durum videtur, &
tantùm ea arripere, quæ libertatẽ quan-
dam concedere videntur. Deinde etiam
ideo quasi digito notat hoc præceptũ,
quia alioqui plærunque magis nobis pla
cẽt quæ ipsi eligimus, q̃ quæ Deus præ
cipit. Ideo dicit: [Hoc est, &c.] Hoc, in-
quam, à te exigo, secundũ hoc te iudica
bo. Deinde præceptũ nominat, ne quis
putet esse consilium, atque adeò liberum.
Sic enim nobis persuademus, nõ magni
1.Ioã.4. referre etiamsi non seruetur. Atqui Io-
annes planè ostendit magni referre, vt
1.Ioan.3 hoc præceptũ seruetur. Qui non diligit
(inquit) manet in morte. Item, Qui fra
trem suum odit, homicida est, quia con-
tra præceptum facit, Nõ occides: quod
non tãtùm prohibet homicidiũ, sed etiã
Matt.5. iram & odiũ, vt Christus ostendit. Ter-
tiò addit, [Meum.] Non (inquit) philo-
sophorum præceptum est, vt putetis
contemnendum. Nec Moysi, vt putetis
abrogatum, sed meũ est, à me renouatũ
& expositum, imò & reipsa perfectissi-
mè impletum, ideo minimè vobis con-
temnendum, si Christiani estis. Addit
quartò. [Vt diligatis,] quo verbo indi-
cat, se non tantùm verba & opera chari-
tatis exigere, sed ante omnia cordis affe
ctũ. Fieri enim potest, vt & verba & ope
ra externa fallant. Hinc Ioannes: Diliga
mus non uerbo neque lingua, sed opere &
1.Ioan.3 veritate. Addit quintò: [Inuicem,] Non
nosipsos. Item inuicem, sine acceptione
personarum. Item inuicem, vt charitas
retranseat in eum, à quo exiuit. Qui e-
nim ab alio charitatẽ exigit aut accipit,
etiam ipse tenetur charitatem præstare,
prout potest. Addit sextò. *Sicut dilexi
vos*, vt ostẽdat, qualem exigat dilectio-
nem. Est siquidem naturalis dilectio ad
amicos & cognatos: Est dilectio carna-
lis, quæ & prohibita est. De nulla harũ
loquitur hic Christus, sed: Sicut dilexi
vos, inquit. Dilexit autem nos Christus Osee 14. Rom.11
primò gratis & spontaneè. Quis enim 1.Ioã.4.
prior dedit illi & retribuetur ei? Hinc
Ioannes: In hoc est charitas, quod ipse Rom.5.
prior dilexit nos, &c. Et Paulus: Cõmen
dat charitatem suã Deus, quòd cùm ad-
huc inimici essemus, &c. Deinde dilexit
non nostra, sed nos. Itẽ non peccata, sed
personas. Præterea sic nos dilexit, quòd
omnia sua ad dilectionem & commodũ
nostrũ ordinauit, verba, opera, miracu-
la, vitam, seipsum, corpus, sanguinem,
animã, diuinitatẽ. Verbis docuit, exem-
plis præcessit, miraculis confirmauit, vi
tam expendit, seipsum obtulit, corpus
& sanguinem in cibum dedit, animã in
prætium, diuinitatem in subsidiũ & re-
fugium cõtra Diabolum. Eodem modo
& nos iubemur diligere proximum, &c.
Vides iam, quantum exigat hoc vnum
præceptum: vides quàm non habemus
occasionẽ otiandi: vides quòd hoc præ-
ceptũ omnes nos cõuincit esse peccato-
res. Imò hoc verbo præcipitur extrema
extenuatio nostri, sicut Christus se infrà
omnes humiliauit & abiecit. Hinc & ali
bi dicit: Qui vult me seq, abneget semet- Mat.16.
ipsum, &c. Præterea interdicitur nobis
quæcunque vindicta, quemadmodũ Chri
stus nulla iniuria ad odium, nullo dãno
ad vindictã permotus fuit. Dictum est
enim: Mihi vindictam, & ego retribuã. Deut.32
Sicut enim Deo adimit gloriam, qui
ipse se iustificat, qui sibi sapientiam ar-
rogat: ita Dei gloriæ derogat, qui vin-
dictam sibi arrogat.

Maiorẽ hac dilectione nemo habet, &c.]

Hoc addit, ne quis subijciat, quemad
modũ olim Iudæi: In quo dilexisti nos? Mala.1.
ac planè ostendit, quòd non tantùm nos
dilexerit, sed & summè dilexerit & sum
mo gradu. Habet enim dilectio gradus
quosdam. Infimus gradus est, vbi quis
diligit diligẽtem se: hoc enim etiam Pu Matt.5.
blicani & Ethnici faciunt. Altior autem
gradus est, si diligat eum, qui non bene-
facit aut diligit. Summus autem, si dili-
gat inimicum, qui & odit & malè fa-
cit. Sic magna charitas est benefacere
de suo: maior autem benefacere de
seipso: maxima autem, mori pro
his, quos diligis. Facilè enim pecu-
niam & operam impendimus, non sic

autem

autem vitã, quæ charissima est. Vtroque autem modo Christus summam charitatem, & qua maior esse nõ potest, ostendit. Nam & inimicos dilexit, & denique vitam pro eis impendit. Nec huic dilectioni simile est, quòd aliqui Gẽtilium pro patria mortui sunt: vt Curtius & duo Decij, qui se pro patria deuouerũt. Hoc enim fecerunt laudis cupiditate, & honorifica mortis consuetudine, qua mortis horror vel parte aliqua mollitur. Proinde non è vera charitate, qua ciues diliguntur, hoc proficiscebatur, sed qua potius vnusquisque se suamque gloriam diligit. Mori autem turpiter, idque pro inimicis, hoc opus hic labor est. Posset adhuc inueniri, qui gloriosa morte pro amicis occumberet, sed qui turpi morte & pro inimicis moriatur, nemo facilè inuenietur. Quod autẽ Christus dicit (Pro amicis suis) non intelligit de his, qui ipsum dilexerunt: nemo enim Christum prior dilexit: sed de his, quos ipse adhuc inimicos existentes, prior dilexit, & morte sua amicos fecit. Vnde Paulus: Pro bono forsitan quis mori sustinet. Commendat autem charitatem suam Deus, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Hoc itaque suo exemplo Christus docet, non simplicem à nobis exigi dilectionem, sed summam, qua, si opus fuerit, etiam vitam pro fratribus ponamus. Vbi vide, quantum nos absumus ab hac dilectione, qui etiam grauamur vel minimũ quid fratribus impendere. Signanter autem hoc verbo monet Apostolos ad fortitudinẽ, vt & ipsi exemplo suo discant, proximorum salutem pluris facere, quàm sua ipsorum incommoda, vel etiam mortem. Obseruа autem, quod cùm dicit, charitatem hoc exigere, vt si opus sit, etiam animam ponamus, per animam hic intelligit vitam corporalem, non internum hominem, vel conscientiam. Nemo enim debet animam suam spirituali morti, hoc est, peccato exponere, vel eius salutem postponere propter proximorum profectum: Non enim faciẽda sunt mala, vt eueniant bona. Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimẽtum patiatur? Miserere, inquit, animæ tuæ placens Deo: Qui enim sibi malus, cui bonus?

1. Ioan. 4
Rom. 5.
Rom. 3.
Mat. 16.
Eccl. 30.

Vos amici mei estis, si feceritis quæ, &c.]

Ne causentur de grauitate præceptorum, addit promissionem, & quidem nõ vulgarem. Amicitiã enim suam offert, quæ quantum bonum sit, vel ex hoc conijci potest, quòd etiam in mundo nihil iucundius est amicitia vera & syncera. Nulla autem amicitia hominum gloriosior est, quàm amicitia Dei. Hæc est, de qua tam magnificè sancti gloriãtur, vt Ioannes: Videte (inquit) qualem charitatẽ dedit nobis Deus, &c. Et Petrus: Quoniam omnia nobis diuinæ virtutis donata sunt, &c. ad longum. Deinde nulla amicitia vtilior est quàm Dei, id quod manifestant exempla patrum, & omnium piorum. Præterea, nulla amicitia constantior. Deus enim quos semel in amicitiam suscipit, perpetuò retinet, nisi ipsi desciscant: Nunquid (inquit) potest mater obliuisci infantis sui, &c. Ego tamen non obliuiscar tui. Ad hæc nulla amicitia insignis tam facilè acquiritur, quàm amicitia Dei: tantùm enim dicit: Si feceritis quæ præcipio vobis. Omnes igitur possumus hãc amicitiam adipisci, quicunque tandem sumus, si ipsius præcepta seruamus.

1. Ioan. 3
2. Pet. 1.
Esai. 49.

Iam non dicam vos seruos.]

Hoc loco Christus subijcit testimonia amoris sui erga nos; quorum primũ est, quòd nos non seruos, sed amicos fecerit. Serui erant omnes homines, quia peccatores: Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati. Nemo nostrum audebat coràm Deo comparere. Nemo audebat sperare hæreditatem Dei: denique suo tempore etiam è domo Dei eijciendi eramus: Seruus enim non manet in domo in æternum. In hunc modum seruos nos fecit peccatum. Deinde serui eramus diaboli, qui potenter nobis dominabatur, & quocunque volebat nos ducebat. Præterea & lex seruitutis iugum augebat, quæ & multa & ardua exigebat, nec tamen vires subministrabat: quo fiebat, vt legem quidem ferẽtes, inuiti tamẽ & reluctantes sola spe mercedis aut timore pœnæ sequerẽtur. Atqui legẽ sic obseruare, verè spũs est seruitutis, nõ spũs filiorũ. Christ⁹ igitur

Ioan. 8.
Ibidem.
1. Cor. 2.

dicendo. Iã non dicam vos seruos, ostendit, quòd ipse nos & à peccatis, & à Diabolo & à lege liberare possit & velit, nõ vt lex non fiat, sed vt non damnet. Item vt volũtariè fiat & seruetur, quod solus Spiritus sanctus præstat, quem Christus dat. Emphasim autem habet, quòd dicit [Iam.] Iam (inquit) per passionem meam peccatum abolebo: Iam cum Diabolo congrediar, & vincam: Iam maledictum legis destruam, factus maledictum: Iam spiritum vobis impetrabo, quo deinceps Dei præcepta non seruili spiritu, sed spiritum adoptionis, spiritu libertatis impleatis. Habet & illud Emphasim, quod addit: [Ego non dicam vos seruos.] Ego (inquit) vos honestiori titulo nominabo, verùm nõ ex hoc superbire debetis, sufficit, quòd ego non dicam vos seruos. Vos autem etiamsi omnia feceritis, tamen dicere debetis, Serui inutiles sumus. Item, non dicam vos simpliciter seruos, sed seruos meos. Liberaui quidem vos à misera illa seruitute, non tamen vt nunc otiemini, sed vt perpetuò seruiatis iustitiæ à Deo.

Rom. 8.

Luc. 17.

Rom. 6.

Quia seruus nescit quid faciat Dominus eius.]

Sicut Paulus discernit filios à seruis in hunc modum, filios esse, in quibus spiritus adoptionis est: seruos, in quibus spiritus non est. Filios hæredes esse vitæ æternæ, seruos ejici: sicut & solus Isaac hæreditatem Patris adeptus est, Ismael alio ablegatus. Ita Christus hic discernit seruos ab amicis, quòd serui nesciant voluntatẽ Domini, amici sciãt. Non solemus enim seruis concredere arcana consilia. Verè autem dictum est: Seruus nescit quid faciat Dominus ei⁹. Qui enim peccati & Diaboli seruus est, non intelligit opera Dei etiam in creaturis, nec attendit cur quodque faciat Deus. Nescit ex creatis agnoscere creatorem, eiusque potentiam & bonitatem. Sed nec scit aut intelligit, quid Deus pro salute hominum fecerit, & faciat, nec intelligit, quid in futuro de bonis & malis facturus sit. Hinc Christus: Si cognouisses & tu, &c. sed abscondita sunt ab oculis tuis, &c. Item confitebor tibi Pater, quòd abscondisti hæc à sapientibus, &c. Tanta est cæcitas & ignorantia impiorum. Deinde etiam, qui sub lege seruit, nescit quid faciat Dominus eius: nescit quid sibi velit lex: nescit quòd non ad iustificationem data sit, sed ad peccati ostensionem. Deinde, nescit cur Dominus aduersa immittat, ideo cum mali quippiam acciderit, irascitur, impatiens est, blasphemat. Item nescit bonã Dei voluntatem etiã in aduersis constare, nescit quid de Deo boni sperare possit. Pij autem sciunt cõsilium Domini esse, remittere peccatum, iustificare credentem, sub cruce benedicere, sub morte viuificare, &c. Proinde non est, quòd vel peccatũ vel mors vel afflictio tanto mœrore ipsos afficiat vt animum despondeant.

Rom. 8.

Galat. 4

Roma. 1

Luc. 19.

Mat. 11.

Vos autem dixi amicos.]

Magna Christiani hominis dignitas, quòd amicus Dei dicitur & est. Hinc enim securè accessum habet ad Deum, hinc nihil non à Deo expectare & petere audet, hinc etiam ad hæreditatem filiorum Dei admittitur, &c. Verùm vnde hæc tanta gratia? Ego (inquit) vos dixi amicos: Ego illud nomen imposui, ad hunc honorem perduxi. Per ipsum enim gratificauit nos: Et per ipsum accessum habemus ad Patrem: Et de plenitudine eius accipimus, &c. Monet igitur hoc verbo, vt magni æstimemus gratiam nobis collatam. Monet secundò, vt sibi adscribamus quicquid boni habemus. Monet tertiò, vt deinceps non vt serui, sed vt amici in domo Dei conuersemur: hoc est, vt nõ tãtùm timore pœnæ, vel spe mercedis mala fugiamus, & bona faciamus, sed amore & voluntate vt Deo complaceamus. Monet demum, vt in amicitia Dei, quam accepimus, maneamus.

Ephes. 1.

Ephes. 2.

Ioan. 1.

Quia omnia quæ audiui à Patre meo, nota, &c.]

Signum amicitiæ & dilectionis est, quòd nobis voluntatem Patris, hoc est, Euangelium, annũtiauit. Nisi enim nos dilexisset, non tanta bona nobis reuelasset. Magni igitur æstimemus verbũ Dei & Euangelium, quandoquidẽ audimus, quòd solis amicis concreditur. Obserua quòd non simpliciter dicit: Omnia vobis nota feci: non enim necesse est simpliciter omnia nosse, sed addit: [Quæ audiui.

audiui.] Non dicit quæ scio, sed quæ audiui, hoc est, quæ iussus sum manifestare. Omnia, inquam, quæ ad salutem vestram necessaria sunt, & iam ostendi per verbum meum, & deinceps ostendam per spiritum meum. In hunc modum & Ioannes dicit: Vnctio vos docebit de omnibus, scilicet ad salutem necessarijs. Cæterùm per hoc quod dicit se eā à Patre audiisse, innuit, quòd qui verbum suum recipit, non solùm eius, sed & Patris amicus efficitur, omnia hæc eo tendunt, vt videamus quæ à Deo donata sint nobis.

1.Ioan.2
1.Pet.1.

Non vos me elegistis.]

Locus hic notatu dignissimus est. Paucis enim & breuissimis verbis explicat exordium & finem, vel perfectionem nostræ salutis, vt non absurdè hic exclamare possim cum Moyse: Verbū quod hodie tibi præcipio, semper sit in corde tuo, narrabisque filijs tuis, sit quasi signum in manu tua, &c. Docet autem hoc primo verbo, quòd Deus nullius hominis debitor est, quasi diceret: Qui per alios honorem aliquem consequuntur, meritò eorum debitores sunt: vos autem me non elegistis, nihil mihi priores contulistis, nullius vestrum debitor eram, nihil meriti eratis, vt ad tantā gratiam perduceremini, poteram & vos cū alijs relinquere, quod in vobis est, non minus perijssetis, quàm cæteri infideles. Sic in Esaia dicit: Non me inuocasti Iacob, &c. sed seruire me fecisti in peccatis tuis, &c. Sic Paulus ait: Gratia saluati estis per fidem, non ex operibus: Dei donum est, ne quis glorietur. Item, Apparuit benignitas & humanitas Dei non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Non sine causa autem Christus hoc nobis inculcat, quòd scilicet nullius debitor fuerit, & quòd non meruerimus hanc, quam habemus gratiam. Primò enim hæc cogitatio nos facit humiles. Deinde facit vt gratiora fiant Dei dona & maiora appareant. Magnum quidem est, esse amicum Dei & filium, sed longè excellentius videbitur, si attendas, quòd eam gratiam non merueris, sed immeritò tibi data sit. Sic magnum est habere sanitatem, diuitias, sciētiam, &c. sed maiora apparebunt, si attēdas, quòd nihil horum merueris, imò cum omnibus pœnis dignus sis, tamen tanta contulerit Deus. Hic aperietur os in laudem Dei.

Deut.6.
Esai.43.
Ephe.2.
Tit.3.

Sed ego elegi vos.]

Hoc verbo ostendit, vnde sit salutis nostræ principium: Ego (inquit) elegi vos. Potest autem verbum hoc intelligi, vel de electione ad Apostolatum, vel de electione æterna ad salutem. Vtrobique enim gratia est, non meritum, & vtrunque per Christum fit. In ipso siquidem & per ipsum elegit nos Deus ante mundi constitutionem. Ipse enim est, qui ascendens in altū, dedit dona hominibus: Et alios quidē dedit Apostolos, alios Euangelistas, &c. Singulæ autem dictiones Emphasim habent. Ego (inquit) qui Deus sum, ac propterea nullius indigēs: Ego qui punire & dānare poterā, nō simpliciter assumpsi, sed elegi vos, multis alijs neglectis ex massa corruptionis. Elegi autem vos, qui in nulla re præ alijs conspicui eratis: Non (inquit) elegit te Dominus, quòd maior esses alijs, sed tantùm, ob id, quia dilexit te, &c. Nec propter iustitias vestras, &c. cùm sis populus duræ ceruicis. Elegi vos, nō diuites, non potentes, sed vos pauperes idiotas, &c. Videte igitur vocationem vestram, &c. Docet igitur Christus hoc verbo, quod ipse sit author nostræ salutis. Deinde, quod gratia est quicquid habemus, siue sint dona illa iustificātia, fides, spes, charitas, Spiritus sanctus, &c. siue externa illa dona, quæ alio nomine dicuntur gratiæ gratis datæ, de quibus Paulus in prima ad Corinthios, & ad Ephesios scribit. Vtraque dona per Christum accepimus, vtraque in ipsum referenda sunt. Hac denique gratuita nostri electione, iterum suam erga nos dilectionem probat, quemadmodum & in Malachia per eandem gratuitam electionem Israelitarum probat, quòd eos dilexerit: Nunquid (inquit) Esau erat frater ipsius Iacob, & tamen Iacob dilexi, Esau autem odio habui:

Ephes.1.
Ephe.4.
Psal.15.
Deut.7.
Deut.9.
1.Cor.1.
1.Co.12.
Ephe.4.
Mala.1.

Et posui vos, vt eatis.]

Iterū alludit ad parabolam de vite & palmitibus: Sicut (inquit) ex vna vite plures palmites nascūtur, quorū aliqui postea & ipsi plātātur, vt ex vna vite cū tēpore efficiatur tota vinea: sic & ego vos posui &

Mala.1.

plantaui, vt & alij ex vobis pullulent, sicque totus mundus impleatur. Posui vos, vt eatis, vos latiùs extendatis: non enim tantùm vestri causa electi estis, sed & pro salute aliorum. Item posui vos, vt eatis, nolite sedentes expectare, donec homines ad fidem veniant, sed errantibus manum porrigite, & etiam audire nolentibus, imò & persequentibus sermonem salutis ingerite, &c. hoc est officium Apostolorum. Pertinet hoc verbum etiam ad omnes: ideo enim in Ecclesia positi sumus, non vt nobis tantùm consulamus: sed vt etiã alios, quos possumus, adducamus. Item ideo in Ecclesia positi sumus, vt eamus de bono in melius, de fide in opus, semperq́ proficiamus, non vt sedeamus, multò minus vt retrocedamus.

Et fructum afferatis.]

Primò refertur ad Apostolos, quorũ officium est, fructus ferre in horrea Domini. Iuxta illud: Euntes ibant & flebãt, mittentes semina sua, &c. Hinc Paulus: Væ mihi, si non euangelizauero. Signanter autem dicit, vt fructum afferatis, non vt ab alijs fructum accipiatis, sed vt ipsi alijs prosítis. Licet quidẽ pastoribus accipere de lana ac lacte ouium, sed non hoc potissimum est, quod eis incũbit, sed pascere, custodire, fouere, &c. Deinde etiam ad omnes nos pertinet verbum hoc. Nobis enim indicitur, vt fœcundi simus operibus bonis, si non volumus excindi & in ignẽ mitti. Hinc Dauid dicit: Iustus vt palma florebit, &c. Et Christus: Luceat lux vestra corã hominibus. Et Paulus: Studeant diuites fieri bonis operibus.

Psal. 25. 1. Cor. 9 Psal. 91. Matt. 5. 1. Tim. 6

Et fructus vester maneat.]

Manet fructus Apostolorum, quia sunt Ecclesiæ in æternum manẽtis fundamentum, Iesu Christo summo angulari lapide existente. Deinde ideo manet fructus eorum, quia prædicarunt Euangelium, quod est verbum in æternum constans. Cælum enim & terra transibunt, verba autem Christi non. Præterea ideo etiam fructus eorum manet, quia pro labore suo in æternum præmiabuntur. Hoc igitur verbo Apostolos consolatur, ne propter suam humilitatem desperent, se quicquam posse in mundo fructificare. Nõ solum (inquit) fructificabitis, sed etiam fructus vester manebit. Manet & piorum fructus, propterea, quòd sunt fructus spiritus in æternum manentis. Deinde, quòd & ipsi æternaliter præmiabuntur. Admonemur hoc verbo, vt ea operemur, quorũ fructus perpetuò manent, non temporalia, quæ transeunt. Qui enim in carne seminat, de carne metet corruptionem. Hinc Christus: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, &c.

Ephes. 2. Luc. 21. Gala. 5. Galat. 6 Matt. 6

Vt quodcunque petieritis Patrem in nomine meo.]

Ne vel de labore, vel sua infirmitate causentur, addit insignẽ promissionem, qua ostẽdit, vnde auxilium sit petẽdum, vt fructificare possimus, nempe à Deo per orationẽ. Primus fructus Spiritus sancti, oratio. Misit enim Deus spiritũ filij sui in corda nostra clamantẽ, Abba, Pater. Manet autem iste fructus in nobis: nam quam primum renati fuerimus è spiritu, sine intermissione Deum vt Patrem appellamus. Vnde Paulus: Sine intermissione orate. Non igitur habet Christianus, quòd conqueratur de impossibilitate præceptorum, cùm tantam habeat promissionem, & toties repetitã. Vt autem sciamus, quorum orationes exaudiantur, præmisit: Eatis, & fructũ afferatis. Qui enim vocationi suæ inseruiunt, his Deus non deest.

Rom. 8. 1. Thes. 5

Hæc mãdo vobis, vt diligatis inuicem.]

Hoc iam tertiò præceptum charitatis repetit, vt sciamus ante omnia à Christiano exigi charitatem. Deinde cùm dixisset, Apostolorum officium esse, vt euntes fructum ferant, prædicando scilicet gentibus, congruè subiecit præceptũ dilectionis, quod vel solùm eos ad huiusmodi pios labores inducere deberet. Qui enim cogitat, sibi præceptum esse, vt diligat proximum, is non facilè fugiet labores pro salute proximi. Præterea dicturus de futura ipsorum persecutione, præmittit præceptum dilectionis. Non parum enim solatium præstat in aduersis mutua dilectio fratrum. Si mundus odit, at nos inuicem diligamus, si nullum solatium à mundo habemus, sal-

saltem inter nos alter alterum conso-letur.

Si mũdus vos odit, scitote quia me, &c.]

Tria mala Apostolis euentura prędicit: odium mundi, persecutionẽ à mundo, contemptum prædicationis, & vnicuique malo remedia & consolationes apponit, atque adeò fidelem medicum agit Christus. Hactenus enim contra præsentia mala eos cõsolatus est, nunc consolatur cõtra futura. Hactenus contra internam tentationem (qua homo de diuina voluntate dubitat) remedia dedit: nunc etiam contra externam tentationẽ, quæ ex ingratitudine mundi oritur, cõsolatur. Non parum enim pios cruciat, quòd tantam experiuntur ingratitudinem pro tantis laboribus. Obserua igitur, quòd non ad vindictam eos excitat, sed ad patientiam. Scriptum enim est: Mihi vindictam. Secundò, non iubet, vt desistant prædicare & benefacere, vbi mũdum ingratum inuenerint, sed eò fortiùs perseuerare docet in bono, si fortè bono suo aliorum malitiam superare possint. Vide autem qualem consolationem contra odium mundi adferat: Scitote, inquit, &c. Poterat etiã Gentilium exempla adducere, qui ingratitudinem mundi experti sunt, vt Camilli, Scipionis, Lycurgi, Themistoclis, &c. Nam etiam inter Ethnicos, quo magis quis saluti Reipulicæ consuluit, & populi commodis, eò pertinatiori odio à mundo tractatus est. Non enim potest mundus ferre bene consulentem, si is non affectibus eius carnalibus obsequatur. Poterat item Prophetarũ exempla adducere, qui & ipsi odium mundi experti sunt. Quẽ enim Prophetarum non occiderunt? Odio (inquit) habuerunt corripientem in porta. Sic Achab Michæam odiebat, eò quòd ipsum arguebat, &c. Omnibus tamẽ omissis, seipsum in exẽplum proponit Christus. [Scitote (inquit) quia me priorem,] hoc est, quia prior sum. Vel priorem, id est priùs quàm vos. Prima igitur consolatio est, quòd nihil noui nobis contigit. Vetus mundi ingenium est, quòd ingratus est in bene consulentes. Hinc Ioannes: Nolite mirari, si odit vos mundus, &c. Altera consolatio, quòd non soli, sed cum sanctis omnibus patimur. Tertia, quòd cum ipso Christo patimur. Multò autem melius est cum sanctis & Christo pati, quàm cum impijs gaudere: Si enim cum illis patimur, simul etiã cũ illis glorificabimur. Econtra, Si cũ his gaudemus, cum ipsis quoq; peribimus. Hinc Moyses omnibus bonis Aegypti prætulit improperium Christi, ac maluit cum populo Israel pati, quàm cum Aegyptijs gaudere. Cæterùm mundus odit Christum, quia ex alio mundo velut peregrinus venit in hunc mundum. Siquidem peregrinus inter alienos non facilè reperit amicũ. Secundò, odit mũdus Christum, quia contrarius est operibus eius, & arguit mundum, quòd opera eius mala sint. Omne enim quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, &c. Verùm Christus hæc damnat. Tertiò, quia Christus etiam iustitiam, sapientiam, potentiam mundanam arguit, quod mundus ferre non potest, ipsum odit.

Deu. 32. | Act. 7. Amos. 5 | 3. Re. vi. | 1. Ioan. 3 | 2. Cor. 1 | Hebr. 11 | Ioan. 7 | 1. Ioan. 2

Cũ mũdus odit Chr̃m.

Si de mundo essetis, mundus quod suum est, &c.]

Similis amat similem, & mala scabies non amat nisi commodè scalpentem. Sic mundus eos amat, qui illi similes sunt, qui nõn arguunt, sed applaudunt, adulantur. Mala siquidem scabies prurit, nec patitur, nisi qui commodè scalpit, hoc est, qui loquitur placentia, &c. Duæ ciuitates ab exordio mundi construi cœperunt: Prima Dei, altera diaboli, Prima bonorum, altera malorum. Et hæ ciuitates semper sibi aduersantur. Igitur si ciues Babylonis essetis, mundus vos diligeret, vt suos. Nunc autem, quia Babylone existis, & ciues supernæ Hierusalẽ asscripti estis, ideo vos odit mundus. Iam nihil obest, si ciues Babylonis te odiant, dummodo ciues Hierusalẽ te diligant, imò ipse Deus. Non igitur tristandum de odio mundi, imò potius gaudendum. Per hoc enim apertè monstratur, quòd ciues estis sanctorum, quòd mundo dissimiles estis, quòd iusti estis, quòd veritatem dicitis. Atque hæc summa vestra gloria est. Gaudendum igitur, quòd è mundo erepti sumus. Docemur hoc verbo, ne mundi amicitiam ambiamus: Qui enim est

Iacob.4 est amicus huius mundi, efficitur inimicus Dei. Nec curemus odium mundi, quod diuturnum esse non potest. Suo enim tempore stabũt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, &c. Deinde mundi odium externè quidem nocere potest, sed non internè. Obserua malitiam mundi, quòd nedum malus est in se, sed & bonos odit & argui non vult, quod est certissima damnatio eius.

Sapiẽ.5.

Mementote sermonis, quem dixi, &c.]

Si nihil aliud, certè hoc vos consoletur, quòd & vestri, & mei, & Dei inimici sunt. Sæpius autem hoc verbum inculcat: Non est seruus maior domino suo: nam & suprà etiam hoc dixit. Nihil enim est, quod æquè cõsolari potest hominẽ, & patientẽ reddere, q̃ si cogitet, se non maiorem esse Domino. Quomodo enim audebit murmurare, cùm videat Dominum eadem, imò maiora passum esse? Quomodo audebit dulcia appetere, qui videt Dominum suum spinis coronatum? Hoc modo Helias consolabatur seipsum: Obsecro (inquit) Domine, tolle animam meam. Non enim melior sum, quàm patres mei. Sũma, ideo nos elegit, vocauit, iustificauit Deus, vt efficiamur conformes imagini filij eius. Iam, cùm Christus crucifixus sit, noli tibi meliora sperare: Qui, inquit, vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, &c.

Ioan.13. 3.Re.19. Roma.8 Mat.16.

Si me persecuti sunt, & vos persequentur.]

Hæc enim inimicitiarum consuetudo est, quòd qui dominum persequuntur, etiam seruos fidelitati eius studẽtes persequantur. Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? inquit Christus. Qui in Deum impius est, quomodo pius erit in proximum?

Lucæ.23

Si sermonem meum seruauerunt &c.]

Si me in verbis meis insidiosè obseruarunt, & vobis laqueos ponent. Vel si mihi crediderunt, & vobis credent. Monet hoc verbo, ne ideo à prædicatione cessent, si pauci credant. Nam & Christo pauci crediderunt. Et Moyses fidelis in domo Dei ex omnibus, quos ex Aegypto duxit, vix duos in terram promissam induxit. Et Prophetæ nusquã non conqueruntur, se non audiri: Domine (inquit Esaias) quis credit auditui nostro? &c. Item. Hæc dicit Dominus, vt reducam Iacob ad eum, & Israel nõ congregabitur. Et Osæas: Ego, inquit, erudiui eos, & ipsi cogitauerunt in me malitiam. Exemplo igitur agricolæ agrum quidẽ diligẽter colamus, quod nostrum est: sed fructum Deo cõmittamus, quod ipsius est opus. Ipse dat incrementum.

Num.14 Esai.53 Esai.49 Osee.7 1.Cor.3

Sed omnia hæc facient vobis propter nomen, &c.]

Omnia hæc, odiendo scilicet, persequendo, & sermonem contemnendo, facient vobis, non propter vestram culpam, sed propter nomen meum. Primò, quia occidendo vos, existimabunt se obsequium præstare Deo: nomẽ enim Dei, nomen meum est. Secundò quia nomen meum, illud odiosum est: Nomẽ meum est iustitia: hoc ferre nequeunt, qui propria iustitia gloriantur. Nomen meum est sapientia: quod ferre nequeunt mundi sapientes. Nomen meum est potentia: quod ferre nequeunt mundi potentes. Tertiò, propter nomen meum, hoc est, propter me, vel propter nomen meum extinguendum. Iuxta illud: Nomen eius non memoretur vltra. Iam etsi ignominiosum sit, pro peccatis pati proprijs, gloriosissimũ tamẽ est, pati pro iustitia, pro Deo, pro Christo. Hinc Petrus: Si exprobramini in nomine Christi, beati. Itẽ, Communicantes passionibus Christi gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudeatis. Ostendit igitur Christus hoc verbo, sibiipsi fieri quicquid mali pijs infertur. Iuxta illud: Qui vos spernit, me spernit, &c.

Hiere.11 1.Pet.4 Lucæ.10

Quia nesciunt eum, qui me misit.]

Gloriantur de Deo, iactãt se Dei cultores: sed non nouerunt eum, quia verbum eius non agnoscunt: quo solo videtur & cognoscitur. Arrogant sibi pietatem in Deum, & in Filium Dei impij sunt. Gloriantur de lege, & eũ quem lex prædicat, abijciunt, &c. Causa omnium malorum, quæ mundus agit, est, quòd nesciunt Deum, & quod non atten-

attendunt, quòd Filium miserit.

Si non venissem, & locutus eis non fuissem.]

Dixerat: Nesciūt eum qui misit me. Ne quis autem putet eos ob id excusatos, ostendit ignorantiam eorum fuisse affectatam. Non enim quælibet ignorantia excusat. Et quidem vbi paruuli petunt panem, petunt instrui, & non est qui frangat, qui doceat rectè: hæc ignorantia excusat. Vbi autem dicitur videntibus: Nolite videre, loquimini nobis placentia. Et Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarū nolumus, &c. illic ignorantia non excusat, sed aggrauat peccatum, quemadmodum hic in Iudæis. Cęterùm vides hoc loco, Christum tria quædam exprobrare incredulis, nempe aduentum suum, prædicationem, & miracula, siue etiam beneficia, quibus omnibus inuitauit eos ad credendum. Sic & alibi exprobrat eis sua beneficia, vt cùm dicit: Quoties volui congregare filios tuos, &c. Et in Esaia: Quid vltra debui facere, & non feci? Et in Ezechiele: Multiplicatam quasi germen agri dedi te, &c. Magnum erat, quòd Christus ad Iudæos venit. Non (inquit) sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt, domus Israel. Item: Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahę. Verùm nihil ex hoc tanto beneficio moti sunt: In propria, inquit, venit, & sui eum non receperunt. Magnum & hoc erat, quòd in propria persona eis locutus est: Multi reges & Prophetæ hoc desiderabāt, sed tamen eis concessum non est. Non fecit taliter omni nationi, &c. Locutus est autem non inania verba, sed talia, vnde poterat agnosci è cælo venisse: Quare, inquit, loquelam meam non cognoscitis? Hinc & serui eorum dicebant: Nunquam sic locutus est homo, vt hic loquitur. Locutus est autem omnia, quæ illos poterant ad meliorem vitam reducere. Verùm nec sic ad pietatem moti sunt: Cecinimus vobis, inquit, & nō saltastis: Lamentauimus, & non plorastis, &c. Meritò igitur dicit: [Si non venissem, &c.] peccatum non haberent, hoc est, tantum, quantum nunc habent. Vel peccatum non haberent, odij scilicet, in me & Patrem, quod nimirū summum peccatum est. Vel peccatum non haberent ingratitudinis & incredulitatis, quę nimirum Deum maximè offendunt. Nam in alijs condescendere potest humanæ infirmitati: Ingratitudinem autem, obstinationem, odium Dei & veritatis pati non potest. Vel peccatum non haberent, hoc est, non sentirent peccatū in cōscientia. Nam mundus quidem tempore peccat, sed non semper videt peccatum, nisi reueletur per verbū Dei. Peccabant Iudæi cultu excelsorum, sed latente Dei lege, non agnoscebatur peccatum. Reuelata igitur lege per Prophetas, reuelabatur etiam peccatum. Sic odisse inimicum, peccatum est, sed nondum cognitum. Exposita autem lege, Non occidas, reuelatur peccatum. Sic Iudæorum Pontifices & Pharisæi extremi erant Dei osores & aduersarij, de Deo interim & verbo eius gloriantes, sed hoc ipsorum peccatum ante Christum latebat: veniente autem Christo, reuelatum est. Quis enim vnquam vel suspicatus esset, eos tam impij cordis esse, si in Christo odium suum non declarassent? Docet igitur Christus, aduentu suo impietatem mundi reuelari, quemadmodum cæcus quispiam, nondum cęcus apparet, tenebris adhuc pręsentibus: orta verò luce, manifesta redditur eius cæcitas. Sic Paulus: Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non cōcupisces. Sic Scribarum cæcitatem non nouissemus, quanquam ab initio cæci fuerint, nisi Christus lumine suo eam declarasset.

Thre. 4 · Esai. 30. · Lucæ. 13 · Esaiæ. 5. · Eze. 16. · Matt. 15. · Hebr. 2. · Ioan. 1. · Luc. 10. · Psal. 147 · Ioan. 7. · Matt. 11. · Rom. 7.

Nunc autem excusationem non habent de peccato.]

Grauissimū verbum. Vbi enim nulla excusatio prætendi potest, quid aliud restat, nisi certissima damnatio? Cæterùm, sicut hoc verbo impios terret, sic consolatur pios, ne graue ipsis sit, quòd mundus videri velit, se eos iustè persequi. Suo enim tēpore apparebit, quòd iniquissimè pios persecutus sit.

Qui me odit, & Patrem meum odit.]

Nec mirum. Si enim in Deum peccat, qui pium hominem molestat, iuxta illud: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei: nec quisquā Deum diligere potest,

Zach. 2.

poteſt,qui proximum odit.Item, Si in
[1.Ioã. 4.] Deum peccat,qui Prophetam aut ver-
[1.Reg.8] bum dei abijcit,iuxta illud:Non te abie
cerunt, ſed me:multò magis in Deũ pec
cat,qui Filium Dei odit. Retundit au-
tem hoc verbo Iudæorum ſuperbiam,
qui gloriabantur de cultu dei, cùm inte
rim impij eſſent in proximos,& in ver
bum dei.Deinde omnes nos terret, ne
in Chriſtum aut eius membra pecce-
mus:alioqui in ipſam dei perſonã pec-
[Luc. 10.] camus.Iuxta illud:Qui vos ſpernit,me
ſpernit:& qui me ſpernit, ſpernit eum
qui me miſit,&c.

Si opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit.]

Non ſolùm, inquit, veni, non ſo-
lùm loquutus ſum, ſed etiam mira-
bilibus factis oſtendi, qui ſim, ne
[Ioan. 8.] dicere poſsint: Tu de teipſo teſtimo-
nium perhibes, teſtimonium tuum
non eſt verum. Igitur ſi parum erat,
quòd ad eos veni,quòd loquutus ſum,
ſaltem operibus credant:alioqui mani-
feſtè legis præuaricatores ſe eſſe pro-
[Deut.18.] bant.Lex enim dicit, duorũ hominum
teſtimonium verum eſſe.Item, Si ver-
bis nolebant trahi,ſaltem tot beneficijs
traherentur.Atque hoc eſt tertiũ,quod
ipſis exprobrat Chriſtus, nempe opera
ſua, miracula,ac generaliter omnia be-
neficia.Signanter autem dicit:[Quæ ne
mo alius fecit,]hoc eſt,nullus malus &
blaſphemus,qualem me eſſe putatis,ta
le quiddam facere poteſt. Vel, Nullus
alius etiam ſanctus talia fecit.Alij enim
per preces fecerunt miracula, Chriſtus
per propriam potentiam.Vel nullus a-
lius talia fecit. Omnia enim miracula
Chriſti non ad terrorem, ſed ad ſubſi-
dium afflictorum facta ſunt. Vel nul-
lus tanta fecit quoad multitudinem &
magnitudinem. Generaliter autem ne-
mo tanta beneficia nobis fecit,vt Deus.
Hæc igitur tria,quòd Chriſtus in mun
dũ venit, quòd Euangeliũ prædicauit,
quòd beneficia præſtitit,ſicut pios ſum
mè conſolantur, ſic ingratos certiſsimè
damnant. Hæc nobis diligenter conſi-
deranda ſunt:magna ſiquidem neceſsi-
tas nobis incumbit. Aut enim emẽdan-
da ſunt,quæ malè fecimus,aut ſine om
ni excuſatione damnãdi ſumus.Nemo
certius & grauius damnatur,quàm ma-
lus Chriſtianus.Alij enim vtcunq; poſ
ſunt excuſari,hic autem non.

Nunc autem viderunt, & oderunt me & Patrem.]

Moyſen non viderunt nec Prophe-
tas,& tamen crediderunt: me autem &
mea opera viderunt, & tamen nedum
non credunt,ſed etiam inſuper oderũt.
Vide autem, quomodo exaggerat pec-
catum eorum.Primò,non crediderunt:
ſecundò,oderunt:tertiò,non ſolum me,
ſed & Patrẽ.Gloriãtur ſe colere Deum,
videntur zelare gloriam Dei,quẽadmo
dum Caiphas ſciſsis veſtibus exclama- [Mat.26.]
uit:Blaſphemauit. Verùm Chriſtus nõ
reſpicit ad oris ſermonem aut operum
laruam,ſed in cordis profundum,in quo
impius nõ ſolùm odit Deum,ſed etiam
dicit:Non eſt Deus.

Sed vt impleatur ſermo,&c.]

Non ſemel in Pſalmis hoc legitur, [Pſal. 13.]
vt quum dicit: Multiplicati ſunt ſuper
capillos capitis mei, qui oderũt me gra [Pſal. 68.]
tis.Item, Non ſupergaudeant mihi qui [Pſal. 34.]
oderunt me gratis,& annuũt oculis.Itẽ, [Pſal. 108.]
Locuti ſunt aduerſum me lingua dolo
ſa,& expugnauerunt me gratis.Indicat
autem hoc verbo, Iudęorum peccatum
in ſummo gradu eſſe: Tolerabile ſiqui
dem eſt,apud mundum ſaltem, ſi quis
prouocatus aliquem odit:vtcunque ig-
noſci poteſt,ſi quis ignotum oderit:cæ
terùm quis ignoſcat illi, qui & notum
& benemerentẽ odio proſequatur? Gra
tis igitur odiebant Chriſtum, quia ni-
hil mali ipſis fecerat,nec quicquam ma-
li in ipſo erat.Secundò gratis, quia nedũ
non odij cauſam,ſed ſummę dilectionis
fomitem illis præſtabat.Iuxta illud:Re
tribuebãt mihi mala pro bonis,&c. Ter [Pſal. 34.]
tiò gratis, quia verebantur, ne Moyſi
gloria peſſum iret, ſi doctrina Chriſti
promoueret.Atqui nihil opus erat hoc
timere,quum Chriſtus non ad deſtruen
dam, ſed ad implendam legem venerit.
Sic ſapientes & potentes mundi time- [Matt. 5.]
bãt ſuis donis,ſi Chriſti ſapientia & pru
dentia promoueret,ideo eum odiebant,
ſed ſine cauſa. Non enim Chriſtus ſa-
pientiam & potentiam mundi auferre
venerat,quum admodũ neceſſaria ſint
ad

sint ad statum Reipublicæ: sed tantùm ostendere voluit, ea non satis esse ad salutem. Quia igitur mundus ex imprudẽtia persecutiones mouet, nõ est quòd irascamur, sed cæcitati condoleamus. Quartò, gratis me persequuntur, quia ex hoc nullum consequentur commodum, sed maximum dãnum. Item, quia nihil proficient. Durum est enim cõtra stimulum calcitrare, &c. Videamus igitur & nos, ne cuiquam odij causam demus, sed potius dilectionis, exẽplo Christi. Quòd si præterea odimur, gaudeamus, quod gratis odimur, item quòd odientes nihil proficient.

Act. 9.

Quum autem venerit Paracletus.]

Ne plus debito terrerẽtur ex his, quę iam dixit de Apostolorum persecutione, & quæ adhuc dicturus est, intermiscet consolationem. Quemadmodum enim Deus fidelibus suis nimis læta temperat tristibus, ne insolescant: sic & nimis tristia temperat lætis, ne desperent. Natura nostra neutrum ferre potest, nec nimis læta, nec nimis tristia. Lętis extollitur, tristibus deijcitur. Cæterùm, quòd toties Spiritus sancti meminit, ideo potissimum fit, quia in multis opus habemus gratia Spiritus sancti. Quòd autem etiam hic, cùm de persecutionibus Apostolorum loquitur, mentionẽ facit Spiritus sancti, ideo fit, quia tempore aduersitatis omnium maximè indigemus Spiritu sancto: alioqui non persistimus in cruce & tentatione: Nostra enim fortitudo nõ est fortitudo lapidum, &c. Hinc Petro ante acceptũ spiritũ dixit: Nõ potes me sequi modò. Et Apostolis in cõmuni: Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto, &c. Hinc Dauid: Deus nostrũ refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, &c. Deinde Spiritus sancti hoc loco meminit ad consolationẽ Apostolorũ: alioqui dicere potuissent, Si tua verba quæ verè ignea sunt & cor penetrantia, eos non mouerũt, quomodo mouebuntur verbis nostris admodum frigidis? Et si tu tot miraculis ipsis persuadere nõ potuisti, quomodo nos persuadebimus, qui soli sumus? Frustra igitur nos emittes ad prædicandum. Ideo pollicetur eis

Iob. 6. Ioan. 13. Luc. 24.

Psal. 45.

Spiritum sanctum affuturum, qui & ipsorum verba ignea faceret, & doctrinam eorum miraculis confirmaret. Prętereà, quòd statim post cõmemorationẽ Iudaicæ ingratitudinis Spiritus sancti meminit, manifestum indiciũ est, quòd Dei bonitas vincit malitiã humanam, & quòd impiorum incredulitas non irritum reddit fructum eorum, qui Christo adhærent. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuat? ait Paulus. Sic & nunc impiorum peruersitas non impedit dilectionem Dei erga pios & iustos. Vide autem quàm sapienter loquatur sapientia Dei. Primò enim antequam de testimonio Spiritus sancti loquitur, priùs eius personã describit, ne quis leue esse putet testimonium Spiritus sancti. Si personam attendis, à Deo procedit, & Deus est: si certitudinem requiris, spiritus veritatis est, & ipsa veritas mentiri & fallere non potest: si virtutem testimonij eius quæris & effectum, Paracletus est. Nõ in aurem loquitur, sed in cor: non in sermone est eius testimonium, sed in virtute. Est & hoc diuinæ sapientiæ signũ, quòd quasi singulis verbis futuras hæreses prosternit. Primò enim cùm dicit: Quem ego mittam, clarè ostendit, quòd non à solo Patre, sed etiam à Filio procedit Spiritus sanctus, contra errorem Græcorum. Deinde quod addit: Mittam à Patre, clarè ostendit, se vnius cum Patre substantiæ esse: quandoquidem vnum spiritum habent Pater & Filius, contra Arrium. Præterea, quòd addit. Qui à Patre procedit, ostẽdit Spiritum sanctum nõ creaturam esse, sed Deum, contra eundem Arrium. Quod enim ex Deo procedit, Deus est. Creaturæ autem non ex substantia Dei, sed ex nihilo factæ sunt. Obseruandum autem, quòd de Spiritu sancto loquens, præsenti tempore dixit: Qui à Patre procedit, quum de seipso suprà dixerit: Ego à Deo processi, præterito tempore. Nec mirum. Quum enim hæc diceret iam vtique processerat ipse tanquam sponsus de thalamo suo, scilicet factus homo visibilis, qui inuisibilis Deus erat. Spiritus aũt sanctus nondum erat datus, quia Iesus nõdum erat glo-

Rom. 3.

Ioan. 8.

Psal. 18. Ioan. 7.

glorificatus, sed iam imminente passione Christi, tempus erat vt procederet. Hoc enim Christus sua morte meruit: Rogabo, inquit, Patrem, & alium Paracletum dabit vobis. Deinde Christus iam processerat, & venerat ad condendam Ecclesiæ domum, & semel tantùm sic venit. Spiritus autē sanctus & tunc processit, & nunc procedit vsque in finem sæculi, ad dedicandam & illustrandam domum eandem, vt inhabitet in illa Deus. Prętерea, quia semel & simul deus omnia creauit per verbum, nihilq; nouum de cætero creat, rectè dicitur Filius processisse in præterito: Spiritus autem sanctus extunc vsq; in æternum in subiectam sibi rationalem creaturam procedit, quia absque eius processione, inopia creaturæ subsistere nequit, quomodo absque solis lumine luna non lucet, vt dicunt Physici: Et quidem beata sanctorum Angelorum societas, semper quasi luna plena est, nec deficit, nec minuitur. Ecclesia autem huius temporis non semper in eodem statu permanet, sed nunc subleuata per contemplationem, donis eiusdem spiritus plus fulget, nunc obscura pressuris vel sæculi turbinibus, minus lucet, &c.

Ioan. 14

Ille testimonium perhibebit de me.]

Quòd scilicet verè sim Christus & Filius Dei, hoc primum inscribet cordibus vestris & omnium credentiū, deinde per euidentia signa etiam toti mundo hoc ostendet. Primò enim vobis, qui nunc formidolosi estis, dabit inuincibilem fortitudinem: vobis, qui idiotæ estis, dabit perfectam scripturarum omnium cognitionē: vobis qui in vna tantùm lingua nutriti estis, dabit omnium linguarum notitiam: vobis qui homines estis, dabit virtutem diuina miracula faciendi. In hunc modum toti mundo testimonium perhibebit de me, vt nemo dubitare possit, quin Dei opera sint, meque verum illum Messiam esse. Denique ille declarabit omnia, quæ dixerim, & quæ gesserim, ex quibus liquebit & mea bonitas, & illorum obstinata cæcitas. Ille docebit nihil in me factum, quod non prædictum sit in ipsorum libris. Cæterùm, sicut spiritus sanctus & in cordibus piorum, & coràm mundo testificatus est & testificatur de Christo, sic & de nobis internè testimoniū perhibet, quòd simus filij Dei, & externè per honestatem vitæ testatur coram mundo, quòd verè Deus in nobis sit. Docemur hoc loco, quòd etsi verba & opera Christi efficacissimè testentur de Christo, efficacissimum tamen testimonium de ipso est Spiritus sanctus, sine quo nec verba nec opera mouēt hominem: imò sine Spiritu sancto nemo rectè æstimare potest aut verbum Dei, aut opera Dei. Qui autem Spiritum sanctum habent, hi sciunt magnificare dei verba & opera. Deinde ingens est testificatio fidei nostræ, quòd filius hominis, in quē credimus, tam multa tamque insignia testimonia habet: siquidem tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Pater per opera, Filius per verba, Spiritus sanctus per collationem gratiarum. Securè igitur glorietur fides nostra, erigatur spes, exultet charitas. Ea ipsa autem tam insignia Christi testimonia omnem incredulis excusationem auferunt. Quid enim prætendere possunt? Verbum audiunt, opera vident, Spiritum sanctum apertissimè sentiunt: alioqui quomodo Apostoli tanta potuissent efficere, quomodo Ecclesia consistere in tot persecutionibus & erroribus, nisi Spiritu sancto fulciretur? &c.

Act. 2.

Rom. 8.

1. Ioan. 5

Et vos testimonium perhibebitis.]

Hoc addit, primò, ne quis somniet Spiritum sanctum se habere citra vel contra verbum dei externum. Deinde vt ostendat, Spiritum sanctum per externum verbum, tāquam per medium, sua dona diffundere & suum opus exequi. Prętерea, vt sciamus etiam nostram operam requiri ad salutem nostrā. Non enim sine nobis suum opus exequitur: sed necesse est, vt & nos cooperemur, contra otiosos. Quòd autem tam certò pronuntiat ipsos futuros testes, subindicat eos per spiritum immutandos: alioqui quomodo hoc potuissent? Deinde etiam subindicat, quales esse debeāt. Ad testem enim multa requirūtur. Primò, vt sciat, non opinetur. Secundò, vt constanter veritatem testetur. Tertiò, vt talis sit, ne reijci possit. Sic igitur latenter

ter submonet Apostolos, vt diligenter attendant, quò certius dehinc testificari possint. Deinde, vt quod sciunt, intrepidè fateantur, nihil timentes. Demũ vt ita viuant, ne testimonium eorum reijciatur propter malam vitam. Hæc & nobis obseruãda sunt, &c. maximè prędicatoribus.

Quia ab initio mecum estis.]

Hæc est authoritas Apostolorum, contra eos qui dicunt, eos fuisse homines. Natura quidem homines permanserunt, sed verbo suo Christus potẽtes eos fecit. Denique & ab initio cũ Christo fuerunt, ideo dicere potuerũt: Quod audiuimus, quod vidimus, & manus cõtrectauerunt nostræ, &c. Item, Cum eo manducauimus & bibimus. Item, Non indoctas fabulas sequuti, sed speculatores facti illius magnitudinis, &c.

1. Ioan. 1. Acto. 10. 2. Pet. 1.

Caput XVI.

Vnquam non opus habemus doctrina & consolatione ex verbo Dei, maximè tamẽ afflictionis tempore, cum aduersa vel tentationes imminent. Hinc est, quòd Christus tempore instantis passionis omnium dulcissimum & copiosissimum sermonem discipulis fecit. Neque id abs re, ipse enim præuidebat magnitudinem futurę tempestatis, quæ tanta fuit, vt Apostolos etiam tam copiosa consolatione instructos, etsi non omnino deiecit, certè concussit. Quid futurum erat, si non tantis consolationibus præmuniti fuissent? Quia igitur Christus eo potissimũ tempore copioso verbo illos præmuniuit, satis constat, verbum Dei singularem quandam virtutem & efficaciam habere in afflictione, quare & tunc vel maximè verbo Dei insistendum est, & quò maior tentatio, eò diligentius ad verbũ Dei recurrendum.

Hæc loquutus sum vobis, vt non scandalizemini.]

Pronomen (Hæc) referri potest vel ad consolatoria verba, quæ hactenus dixit: vel ad id, quod de obstinatione Iudæorum & mundi dixit: vel etiam ad id, quod de discipulorum persecutione suprà subindicauit. Omnia enim in eũ finem tendunt, ne vel obstinatione hominum, vel sua persecutione offenderentur. Vbi vides, in quem finem nobis datum sit verbum Dei, nempe vt Paulus ait, in doctrinam & consolationem. Ad doctrinam, contra scandala vitiorum, ad consolationem, contra scandala afflictionum. Obserua, quòd non dixit. [Hæc locutus sum, &c.] ne scandala vobis occurrãt, sed ne impingatis, & ita, vt retrorsum cadatis. Impossibile enim est, vt scandala non occurrant. Fieri enim non potest, vt peccata cor non titillent, & aduersa non tangant: hoc autem agendum, ne ita impingamus, vt cadamus. Obserua & hoc, quod in Matthæo quidem dicit: Omnes vos scandalizabimini in me, sed addit: In ista nocte: hic autem simpliciter loquitur. Aliud est enim vna nocte scandalizari, aliud ex toto scandalizari. Sicut igitur suprà monuit, vt etsi lingua præ timore confiteri non audeat, tamen fides in corde non deficiat: Non (inquit) turbetur cor vestrum: sic hic monet, vt etsi contigerit malis futuris moueri, non tamen ob id omnino deficiant à fide. Palam autem hoc verbo ostendit, plura nobis occursura scandala vel offendicula, quibus vel impediamur, vel ita impingamus, vt retrorsum cadamus. Primò occurrit ipsius Christi humilitas & contemptus, vt dubitari possit, vtrũ filius Dei sit vel esse potuerit, qui tanta mala perpessus sit. Hinc Christus ipse: Beatus qui non fuerit scãdalizatus in me. Offendit plærosque multitudo aspernantium, imò & persequentium Christum & doctrinam eius, vt apud se cogitent: Si hæc doctrina vera esset, non tot haberet contradictores, imò persecutores. Contra hoc igitur nos præmunire voluit Christus. Ideo ostendit mundi hoc ingenium esse, nec mundum in ipsis mutaturum mores suos, & cæ. Summa, nedum contra hæc quæ dixi offendicula, valet verbum, sed & contra omnia alia, quæ offendere possunt, vt sunt prædestinatio, desperatio gratiæ consequendæ, &c. Docemur

Rom. 15. Matt. 18. Matt. 26. Ioan. 14. Matt. 11.

etiã hoc loco, ad Christianũ pertinere, vt
Ephe.4. nõ facilè scãdalizetur, nõ omni vẽto mo-
ueatur, sed ita se firmet fide & verbo
Dei, vt nec inferorum portæ eum pos-
sint mouere ac deijcere.

Absque synagogis facient vos.]

Suprà generaliter dixit, Si me perse-
Ioan.15. cuti sunt, & vos persequentur. Hic au-
tẽ specialiter describit, qualis & quanta
futura sit fideliũ persecutio. Vbi primò
obseruandum, quòd quæ hic dicuntur
Apostolis, hoc est, sanctissimis dicũtur,
ne durũ nobis videatur, si & nobis quic-
quam mali accidat: Nondũ (inquit) vsq;
Hebr. 12 ad sanguinẽ restitistis. Deinde obseruan-
dũ, q; Christus suis non promittit pro-
spera huius mũdi, sed aduersa, nec qua-
liacunque, sed maxima & grauissima
(nam odium mundi & ablationem bo-
norum temporalium, quasi leuiora non
commemorat, sed tantùm ea, quæ ma-
ximè affligunt) vt sciamus bona nostra
in futuro sæculo reposita esse, econtra
autem impijs mala. Primum igitur ma-
lum quod recenset, est excommunica-
tio, electio è synagoga, proscriptio. Sic
enim Apostolis contigisse legimus, sed
non impunè. Qui enim eos à synagoga
eiecerunt iniustè, iustè è domo Dei eie-
Acto.4. cti sunt. Hinc Paulus dicit, Christianos
1.Cor.4 esse peripsema mundi. Et in alio loco:
Hebr.11. Circuierunt in melotis & pellibus capri-
Mat.18. nis, &c. quibus dignus non erat mũdus.
1.Cor.5. Iam sicut in Ecclesia summa pœna ha-
betur excommunicatio, vt Christus di-
cit, & Paulus reipsa ostẽdit: sic apud Iu-
dæos summa pœna erat eijci à synago-
ga. Terribile enim est, è populo Dei eij-
ci. Consolationem tamen præstat, quòd
Christus dicit eos eijciendos, non ex po-
pulo Dei & Ecclesia sanctorum, sed è sy-
nagoga Diaboli & Iudæorum. Ecclesiæ
quidem & sanctorum communionem
ac Dei gratiam mundus nobis auferre
non potest: quòd autem suam nobis in-
terdicit amicitiam, nihil obest, imò plu-
rimum prodest. Quò enim longius à
mundi consortio recedimus & impio-
rum amicitia, eò propius Deo acce-
dimus. Arguit autem hoc verbum mun-
di malitiam & cæcitatem. Malitiam,
quòd pios pati non potest, sed eijcit &
persequitur iniustè. Cæcitatem, quòd
eos eijcit, quorũ beneficio viuit. Quòd
Mat.13 autem Deus non statim animaduertit
in impios, ideo fit, ne simul eradicetur
& triticum. Propter pios, qui in mun-
do sunt, mundo parcitur. Postquam au-
tem à malis separati fuerint, statim iu-
dicium Dei irruet in impios. Id quod vi-
demus in Noë, Loth & Aegyptijs.
Gene.7. Quamprimum enim Noe se separauit
Gene.19 ab impijs, Loth à Sodomis, Israelitæ ab
Exod.14 Aegyptijs, impij perierunt horrendo iu-
dicio. Non igitur eijciamus bonos, sed
hoc agamus, vt & nos boni fiamus.

Sed venit hora, vt omnis qui interficit, &c.]

Aliud, & maius malum. Tolerabile
forsan esset proscribi, nisi & impij pios
prorsus occiderẽt. Non solùm enim ma-
li sunt & ingrati, sed & crudeles, & om-
nibus bestijs immaniores filij mundi,
nec nisi sanguine satiantur eorum quos
oderunt. Verùm etiam occidi tolerabile
esset, si mundus agnosceret aperta fron-
te se impiè agere, & cõfiteretur coràm,
se ideo occidere pios, quòd credant in
Deum & bene agant: sed tantùm abest,
vt hoc confiteatur, vt potius velit vi-
deri occidẽdo pios se bene agere, & cul-
tum præstare Deo. Hæc demum vera
crux est. Sicut enim summa gloria est, si
quis sapiens & iustus dicitur, sic sum-
ma ignominia, si quis stultus & impius
iudicatur. Crux in se ipsa contemptibi-
lis est & grauis, multò tamen grauior &
contemptibilior fit, si accesserit inuidia.
Sic sanctum Iob plus cruciabat, quòd
amici eius contenderent, eum mala illa
meruisse, quàm ipsa in se mala. Signan-
ter autem dicit: [Omnis qui interfi-
cit vos, &c.] Iudæi scilicet & Gentiles.
Vtrique enim putabant se iustè perse-
qui Apostolos: Iudæi, vt contrarios
Moysi: Gentiles, vt nouatores rerum, &
perturbatores status Reipublicæ. Cõso-
latio autẽ est, quod addit: [Venit hora,]
breui scilicet durabit impiorum poten-
Psa.124 tia. Non enim relinquet Dominus
virgam peccatorũ super sortem iusto-
rum. Breui item durabit sanctorũ affli-
ctio, & succedet æterna cõsolatio. Obser-
uandum hoc, quatenus Deo placeat bo-
na intentio & zelus, cùm scilicet profi-
ciscitur ex fide & verbo Dei. Vbi autẽ
verbo

verbo Dei contrauenitur, non excusat bona intentio: alioqui Deo placuisset persecutio Apostolorum. Hinc Paulus de Iudæis: Zelum habent, sed non secundum scientiam. Sicut enim fides nõ est fides, sed merum cõmentum, si non fundetur in verbo Dei: sic bona intentio non est recta, sed mera impietas, nisi ortum suum habeat ex præcepto & verbo Domini.

Rom. 10

Sed hæc facient vobis, quia non nouerunt.]

Consolatio piorum. Si Deum agnoscerent, Dei seruos non persequerentur, sed in honore summo haberent. Verè aũt de impijs dicitur, ideo eos in omnia vitia ruere, quòd Deum nõ nouerunt. Qui enim Deum iudicẽ cogitaret, nunquam peccaret: qui Deum Patrem cogitaret, ad omne bonum promptus esset: qui Deum cogitaret vindicem esse seruorum suorum, nunquam pios læderet: semper enim illud Propheticum timeret: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.

Zacha. 2

Hæc locutus sum vobis, vt cùm venerit hora, &c.]

Iterum admonet verborum suorum. Nihil enim aliud consolari nos potest in aduersis. Gloria enim carnis, est gloria fœni, hoc est, omnis mundi consolatio vana est. Vult igitur, vt cogitemus Christũ hæc oĩa prædixisse. Primò, vt hinc discamus eum esse Deum, qui futura præscit. Secundò, vt leuius feramus aduersa, vt quæ diu prædicta nobis sint. Tertiò, vt ex impletione eorũ, quę aduersa sunt, non dubitemus etiam implenda ea quæ bona prædixit & promisit. Semper in memoria habere verbum Dei, ad multa cõducit. Confirmat enim fidem, & immobilitat cor in dictis, & facit vt etiam mala minus lędãt. Hinc Moyses: Caue, ne obliuiscaris Domini, & negligas mandata eius. Et Dauid: Reminiscentur & conuertẽtur ad Dominum, &c.

Esa. 40.

Deute. 8
Psal. 21.

Hæc ab initio non dixi vobis.]

Aliqui hoc referunt ad ea, quæ de Spiritu sancto dixit: Nihil, inquit, ante hac de Spiritu sancto dixi, quia vobiscum erã, satis consolationis vobis erat ex me. Deinde, nec tunc venire poterat, quando necdum recõciliati eratis Deo. Melius autẽ refertur ad Apostolorum persecutionem: [Hæc (inquit) ab initio non dixi vobis.] Primò, quia paruulis lacte opus est, nõ solido cibo: alioquin dixissent: Durus est hic sermo, &c. Secundò, quia vobiscum eram, nolui ante tempus vos contristare, satis est, quòd nunc tristamini. Non possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum ipsis est sponsus. Datum est hoc infirmitati vestræ. Nũc autem tempus est, vt maius robur sumatis, ne sitis sicut pueri, qui semper pendent à sinu matrum, exanimati, si quando contingat à conspectu parẽtum euelli. Tertiò vobiscum erã, totus persecutionis impetus in me solùm vertebatur, nihil vos molestiæ passi estis. Nunc autem, etiam vobis imminẽt pericula: ideo præmonere volui, ne existimetis vobis à me verba data, & vos vana spe à me lactatos fuisse, quẽadmodũ falsi Prophetæ, qui dicũt: Pax, pax, cùm nõ sit pax. Docemur hic, nõ omnibus oĩa prædicanda esse, nec omni tempore, sed cum discretione. Docemur item Euangelici prędicatoris esse, vt læta quidem annuntiet, sed ita, vt tristia non reticeat.

Ioan. 6.

Matt. 9.

Hier. 6.

Nunc autẽ vado ad eum, qui me misit.]

Sæpius repetit se ad Patrẽ ire. Vult enim suos certissimè scire, Patrem glorificaturum verbum suũ, tametsi mundi iudicio damnentur & occidantur, qui verbum prædicant. Obserua, quòd non dicit, Vado ad mortem, sed: [Ad eũ qui me misit.] Quasi diceret: Quantumuis aspera sit via & angusta porta, per quã transeo, finis tamẽ certus est, ad certam gloriam pergo, &c. Quamuis autẽ non exprimat, se ad gloriam pergere, satis tamen hoc innuit, cùm dicit se ad Patrem ire, siue ad mittentem se. Quid enim est ad Patrẽ ire, nisi ad gloriam ire? Nec enim est dubium, quin Pater honorificet honorificantes se. Consolatur hoc verbo Apostolos, vt & ipsi sciant, per crucem se certò peruenturos ad gloriam. Imò omnium nostrum consolatio est, quòd ad mortem iturus & passionem, dicit: Vado ad Patrem. Hinc enim discimus non timere mortem &

Ioan. 12.

aduersa, vt quæ nos ad Deum ducunt. Ob hanc causam Paulus gloriatur in afflictionibus. Et idem imminente morte securus dicebat. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Discat hic Christianus vocationem suam esse, vt ad Deum vadat, & omnia in ipsum referat. Ideo semper apud se cogitet, Vado ad eum, &c. Omnes quidem pergimus, & nunquam subsistimus. Homo enim nunquam in eodem statu permanet, sed non omnes ad Deum vadunt. Si ad Deum vadis, quid te oneras rebus terrenis, & peccatis? cum his non audebis apparere in conspectu Dei, &c.

Rom. 5. 2. Ti. 4. Iob. 14.

Et nemo ex vobis interrogat, Quo vadis?]

Hoc quidam referũt ad ascensionem Domini. Quasi diceret: Tam manifestè ascendam in cælum, vt non opus sit interrogare, quò vadam. Melius tamen refertur ad tempus passionis. Tanta (inquit) erit atrocitas meæ passionis, tam dura via, quam incedam, vt nullus vestrum interrogaturus sit quò vadam. Omnes enim territi fugietis: nec solùm non sequemini nunc, sed nec tam prope aderitis, vt interrogare liceat. Vel sic accipiendum verbum hoc, vt sit reprehensio quædam discipulorum. Quasi diceret: Suprà multa interrogastis, nũc autem cùm semel de vestra persecutione dixi, adeò consternati estis, vt nihil amplius interrogetis, cùm nũc vel maximè necessariũ esset interrogare, quonã modo futura mala euadere possetis. Sic plerunque homines, quò maiora pericula imminent, eò minus prouident sibi acorant. Vnde in Ezechiele Dominus conqueritur: Non (inquit) est inuẽtus, qui se opponeret murum iræ meæ. Arguuntur & hoc verbo omnes mundani, quòd Christum vident cum suis euntem, & properantem ad cælum, & per quæque aduersa & prospera tẽdentem: ipsi tamen nedum non sequuntur, sed nec mouentur quidem. Meritò igitur Christo cum suis in cælum recepto, ipsi in tenebras exteriores eijcientur.

Ioan. 14 Ezec. 13.

Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia, &c.]

Vide clementiam Domini. Arguere cœperat, sed statim cessat, imò ex reprehensore excusator & patronus efficitur, vt verum sit, quod Ioannes dicit: Aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, &c. Non (inquit) ex malitia aut negligentia non interrogatis, sed ex tristitia, quæ sola impedit. Obserua quòd suprà, cùm de Iudæorum peccatis loquitur, omnem eis excusationem aufert, tantùm abest, vt ipsos excuset: hic autem sponte vtrosque discipulos excusat. Vnde discim⁹, quòd Deus etiam peccata suorum, quæ ex infirmitate humana committunt, dissimulare potest: impiorum autem peccata, quæ ex malitia faciunt, nequaquam dissimulat. Ea enim dicũtur & sunt peccata ad mortẽ, imò vt Christus ait, peccata in Spiritum sanctum.

1. Ioan. 2 Ioan. 15 1. Ioan. 5 Mat. 12.

Sed ego veritatem dico vobis.]

Verus amicus non iucunda, sed vtilia loquitur & præstat ei, quem diligit. Iucunda enim vt plurimum obsunt. Hinc Sapiens: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorũ ore laudari: Et meliora sunt vulnera amantis, quàm oscula odientis. Sic Christus etsi sciret Apostolos non libenter ferre suum abscessum, nec libẽter audire de sua ipsorum passione: non tamen omittit ea, malens eis vtilia, quàm iucunda & dicere & facere. Hoc exemplum & nos imitemur erga nosipsos & erga proximos, vt vtilia præponamus iucundis.

Prou. 27

Expedit vobis, vt ego vadam.]

Non sic intelligendum, quasi corporalis Christi præsentia nobis obfuerit, aut ad minus nihil profuerit. Summè enim nobis profuit, imò summè necessaria fuit. Per carnem enim suam dedicauit nobis recentem & viuentem viam, vt haberemus libertatem adeundi in sancta sanctorũ, per sanguinem suum. Nisi enim Christus in carnem venisset, non essemus è peccatis liberati, nec haberemus accessum ad Patrem, &c. Igitur non ideo expediebat, vt abiret Christus, quòd carnalis sua præsentia nihil profuerit, sed quòd Apostoli in Christo quærebant & expectabant temporale regnum.

Hebr. 10

Vel aliter quælibet res suo tẽpore bona & vtilis est. Lac aut lacteus cibus pueris vtilis est, adultis autem iam magis expedit fortior cibus: sic præsentia Christi visibilis plurimum nobis profuit in principio: nunc autem magis nobis prodest, quòd se subduxerit: alioqui semper in visibili eius præsentia hæsissent Apostoli, nunquam ad altiora consurrexissent. Est igitur sensus verbi: Nõ ideo abeo, quòd tædeat me vobiscũ commorari, imò vestra vtilitas me cogit abire. Expedit vobis vt patiar, sic enim satisfaciam pro peccato vestro. Expedit vobis vt moriar, sic enim mors vestra abolebitur. Expedit vobis vt sanguinẽ fundam, sic enim Patrem vobis repropitiabo. Expedit vobis vt ad Patrem redeã, sic enim assistã vultui Dei pro vobis. Expedit vobis vt spiritũ vobis impetrẽ per passionẽ meã, alioqui iterum excidet quæ dixi vobis. Expedit vobis vt cælum ascendam, sic enim viam aperiam, qua sequi potestis. Verè autẽ expediebat Apostolis, vt corporalem & visibilem præsentiam suam eis subtraheret. Quamdiu enim ipsum videbãt, tantùm carnalia in ipso quærebant, omnes eius promissiones carnaliter & temporaliter implendas intelligebant, vnde dicebant: Nos putabamus, quòd ipse redẽpturus esset Israel. Adempta autem eis visibili præsentia, didicerunt regnum Christi non esse de hoc mundo, eiusq; promissiones esse spirituales, vnde contemptis omnibus terrenis, ad cælestia inhiabant. Profuit & nobis, quòd præsentiam suam eis subduxit. Quamdiu enim se visibilem præbuit, paucis tantùm præsens fuit. Postquam aũt in altum conscendit, & in æqualem Deo potestatem intrauit, sic omnia adimpleuit, vt cum omnibus nunc credẽtibus quantus quantus est, perpetuò sit & esse possit. Proinde expediebat, vt Christus abiret: alioqui in sola Iudæa & cum paucis visus esset: nunc autem omnibus nobis præsens est. Iuxta illud: Ecce vobiscum sum, &c. Obserua quã ob causam Deus suis nonnũquã subtrahat, quod amant vel in quo confidunt, vt sunt, filij, amici, diuitiæ, sanitas, &c. nimirum quia ipsis expedit, vt ea auferãtur, vt discant in solo Deo sperare: alioqui forsan his rebus abuterentur ad malum. Nemo igitur fidelis ægrè ferat, si Deus ei subtrahit quod amat: in commodum enim eius fit.

Hebr. 9. Luc. 24. Ioan. 18. Mat. 28.

Si enim non abiero, Paracletus non veniet.]

Non sic intelligendum, quòd corporalis Christi præsentia Spiritum sanctum impedierit. Quomodo enim impediret eum sancta illa caro Christi, quam ipse Spiritus sanctus ex virgine selegit in formatione corporis Christi? Deinde etiam Christo corporaliter præsente, Apostoli non caruerũt Spiritu sancto: alioqui nõ eis dixisset: Iam vos mũdi estis. Deniq; si corpus hoc nostrum non impedit, quo minus Spiritus sanctus in nobis habitet, quomodo impedisset corpus Christi? Non tamen abs re Spiritus sancti aduentũ manifestum distulit vsque post mortem suam. Primò, quia discipuli Christum aliquo modo sensualiter diligebant, quantum autem affectio hominis habet de carnalitate, tantum impedit à Spiritus sancti receptione. Nisi enim spirituales efficiamur, Spiritus sancti capaces nõ sumus. Secundò, quoniam Spiritus sancti eximia plenitudo danda non fuit, nisi reconciliatis per Christi passionẽ, ideo dicit. Si nõ abiero in mortem, indigni adhuc estis consolatione Spiritus sancti. Tertiò, quia Christus tam eximia dona distribuere nõ debuit, donec pristinam suam maiestatem resumeret. Quartò, quia membra tanta gratia adornãda non erãt, nisi ipso capite glorificato, ideo supra dictum est: Spiritus sanctus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

Ioan. 15. Ioan. 7.

Si autem abiero, mittam eum ad vos.]

Ex hoc loco Sacramentarij suum errorem statuere conantur: Si (inquiunt) expedijt, vt Christus corpore abiret, quomodo potest corpore præsens esse? Aut si præsens est corpore, Paracletus non est præsens. Atqui iam dictum est, corpus Christi non adeò contrariũ esse Spiritui sancto, vt simul esse non possint, sed vnum alteri cedere cogatur. Deinde huiusmodi homines nesciunt, quomodo Christus abierit.

Non enim sic abijt, vt planè non sit nobiscum, sed subduxit se ab oculis nostris ad dexteram & potestatē Patris, vt omnia adimpleat, ac verius ac præsentius nobiscum sit, quàm si semper visibiliter ob oculos carnales esset positus: adeò, vt Christi abitus nihil aliud sit, quàm quòd sese à corporali aspectu subduxerit, & in æqualem Deo potestatem intrauerit, vt nobiscum totus, quantus quantus est, perpetuò viuat. Hoc autem nedum non impugnat præsentiam corporis Christi in Sacramento, sed insuper confirmat. Præterea nesciunt hi homines, cur Spiritus sanctus venerit. Non enim ideo venit, vt deinceps in Ecclesia nihil corporale sit, sed omnia spiritualia. Non enim aufert nobis spiritus corpora nostra, non aufert ex Ecclesia corporale verbum, nō abstulit Christo suā humanitatem. Sic nec in Sacramento nobis aufert corpus Christi, sed tātùm docet, quid in his rebus quæramus, nēpe in homine Christo Deitatem, in corpore & sanguine Christi vitā & remissionem. Est igitur sensus verbi: Si abiero, scilicet in mortem & passionem, mittam vobis eum: per passionem enim meā vobis eum impetrabo. Igitur mors Christi nobis impetrauit Spiritum sanctum, & ab eo tempore dictus est Paracletus. Habent quidem etiam mali dona aliqua Spiritus sancti, sed non in remissionem peccatorum, ideo non est eis Paracletus. Docemur ex hoc verbo, quòd subtractio temporalium, est initium spiritualium. Qui igitur spiritualia deside rat, terrena despiciat.

Et cùm venerit ille, arguet mundum, &c.]

Tripliciter exponi potest. Primò, Cùm venerit, hoc est, primo statim die suæ manifestationis, admonitus mūdus agnoscet se peccasse. Sic enim ipso die Pentecostes statim cœperunt dicere. Act. 2. Quid faciemus viri fratres? Secundò, Cùm venerit, hoc est, cùm perfectè corda vestra impleuerit, & ablato inordinato timore veram animi libertatem, inconcussam constantiam, feruidamque Dei & proximi dilectionem vobis infuderit, tunc per vos incipiet arguere mundum. Tertiò, Cùm venerit per publicationem Euangelij, tunc simul etiam arguet. Euangelium enim nulli parcit, sed omnes includit sub peccato. Reuelatur enim in eo ira Dei super omnem impietatem hominū, &c. Rom. 1. [Ille (inquit) arguet] Nam si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. 1. Cor. 11. Mundus autem & caro seipsum arguere nescit. Hinc Hieremias: Erubescere nescierunt. Hier. 6. Et Sapiens: Via stulti recta videtur in oculis eius. Hinc de Iudæis dicit Paulus: Velamen positum est super cor eorum. 2. Cor. 3. Et de omnibus impijs: Tenebris (inquit) obcæcatum habent intellectum. Ephe. 4. Deinde, Ille (inquit) arguet, hoc est, plenius & euidētius arguet, quàm ego. Sic enim conuincet mundum, vt nisi resipuerit credens Euangelio, nullam sit prorsus habiturus excusationem. In me siquidem carnis imbecillitas sicut illos offendit, sic nonnihil præbere videtur, quod possit incredulitati suæ prætexi. Illic autem nihil non gloriosum erit. Nulla igitur remanebit excusatio. Arguet autem mundum: nam pijs est consolator. Su. Ioh. 14. Alterum ex his duobus tibi pollicearis de verbo Dei: aut enim consolabitur te, si pius sis, aut arguet te, si impius sis. Iam, cùm admodum terribile sit, vbi Deus loquitur in ira sua, studeamus pietati, vt digni simus, quibus Deus mansuetè loquatur. De tribus autem dicit mundum arguendum, Peccato scilicet, Iustitia & Iudicio: tum quia mundus plenus est peccatis, iniustitia, & temeritate: 2. Cor. 5. tum quia Euangelium ostendit peccatum mundi, iustitiam Christi, & futurum iudicium, quo & peccatoribus & iustis vel præmium vel pœna dabitur, secundum quod quisque gessit in corpore.

De peccato quidem, quia non credunt in me.]

Generaliter arguit mundum de peccato. Ostendit enim omnes homines peccasse, & destitui gloria Dei: ostendit Rom. 3. item multitudinem & grauitatem peccatorum. Horum nihil videtur sine Spiritu sancto, vbi autem is cor perfuderit, omnia hæc videntur & sentiuntur. Primò igitur arguit peccata per internā illuminationem. Secundò per externam prædicationem. Instat enim per Apostolos

Apostolos opportunè, importunè, vt conuertamur à vitiis, & exuamus veterem hominem. Tertiò arguit mundum de peccato per piam & sanctam fideliũ conuersationem: quò enim pij sanctius viuunt, eò damnabilius apparent peccata mundi. Hinc Christus: Viri Niniuitæ eò quòd pœnitẽtiam egerũt, condẽnabũt generationẽ istã, hoc est, meritò cõdemnandam ostẽdent. Obserua autẽ, quòd Christus in singulari loquitur: Arguet de peccato, nõ de peccatis. Vnũ est enim peccatum, quod Spiritus sanctus vel maximè arguit & ostendit, nempe incredulitas, ideo addit: [quia nõ credunt in me.] Siquidem etiam antequam Christus veniret, lex docuit adulteriũ, furtũ, homicidiũ, luxuriã, &c. esse peccata. Imò etiam Gentiles hoc sciuerũt. Verùm in Christũ nõ credere adeò nõ putabãt esse peccatum, vt iudicarẽt cultũ Dei esse Christum persequi. Atqui non credere in Christum, vnicum illud & maximum est peccatum, quod certissimè damnat. Qui enim non credit (inquit) iam iudicatus est. Et in alio loco: Ego non iudico eum, sermo quem locutus sum, iudicabit eum. Nec mirum, quod non credere in Christum, damnat hominem. Sine enim Christi meritis non saluamur, horum autẽ meritorum per fidem & dilectionem participes efficimur. Dedit (inquit) eis potestatẽ filios Dei fieri, his qui credũt in nomine eius. Deinde congruè sola incredulitas argui dicitur. Est enim radix omnium peccatorum, quemadmodum & fides radix est omnium bonorum. Et sicut fides vera in Christum omnia peccata nostra in profundum abiicit: sic incredulitas omnia etiam in speciem bona, facit ingrata. Summa, Spiritus sanctus ostendit non tantùm peccata esse externa illa & crassa, quæ mundus videt, sed incredulitatẽ etiam, aliamq; cordis humani impietatem, imò ea vel maximè esse peccata. Ostendit hominem non solùm externè sed etiam internè malum, atq; adeò totum vẽditum sub peccato & damnatũ, ni Christus redemisset.

2. Ti. 4. / Matt. 12 / Ioan. 3. / Ioan. 12. / Ioan. 1. / Mich. 7. / Rom. 7.

De iustitia autem, quia ad Patrẽ vado.]

Variè exponitur, Primò, Arguet de iustitia in communi, quam neglexerunt. Verè enim reprehensione dignum est, non quærere iustitiam. Secũdò arguet de iustitia & sanctitate Christi, quam non acceptauerunt nec imitati sunt, quum ipse verbis & factis eam docuisset. Tertiò arguet de iustitia fidelium: comparatione enim iustitiæ fidelium, magis damnabiles erunt impij. Quartò arguet de iustitia, hoc est, damnabit etiam iustitiam mundi. Pollicebantur sibi Iudæi iustitiam ex operibus legis, Gentes ex virtutibus moralibus: Spiritus autem sanctus vtranque, & Iudæorum & Gentilium iustitiam arguit & damnat: non quòd malum fuerit legi Mosaicæ aut virtutibus moralibus inseruire, sed quòd neutrum nos coram Deo iustificat. Si enim quicquam istorum nos iustos reddere potuisset, nihil opus fuisset Christo: Si ex lege, inquit, iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Ideo subdit Christus: [Quia ego ad Patrem vado.] Mea (inquit) iustitia cælum penetrare potest, & coram Deo consistere, non autem quæcunque alia iustitia. Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui descendit, &c. Quis (inquit) stabit ad videndum eum? Ostendit igitur Spiritus sanctus, iustitiam mundi non sufficere ad salutem, vt iam dictum est. Deinde ostendit, iustitiam veram coràm Deo esse, quòd Christus transijt ad Patrem, hoc est, quòd ipsius mors & resurrectio nos iustificant. Mortuus est enim propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, &c.

Rom. 10 / Galat. 2. / Ioan. 3. / Malac. 3 / Rom. 4

De iudicio autem, quia princeps mundi, &c.]

Et hoc variè exponitur. Primò, Arguet de iudicio, quod me iniustè iudicauit. Propter hoc Petrus statim ipso die Pentecostes Iudæos arguit. Secũdò, Arguet de iudicio, hoc est, ostendet eos iustè condemnandos & iudicandos. Tertiò, Arguet de iudicio, quòd nec attendunt, nec timent, nec præcauent iudicia Dei, quæ vident & audiunt super impios recidisse. Quartò, signanter arguet de iudicio, quo Diabolus princeps mundi iudicatus est. Quamuis enim videãt eum debilitatum, nec sic tamen ei resistunt aut fugiunt. Item, quamuis sciant eum perpetuis ignibus deputatum, ad-

Acto. 2

huc tamen ei adhærent. O magna cæci-
tas, & dignissima quæ reprehendatur.
Quintò, Arguet de iudicio, hoc est erro
re, quòd præpostero iudicio Deum re-
linquunt, & Diabolo adhærent: vanis re
bus student, veris neglectis. Sextò, Ar-
guet de iudicio, quòd non iudicant aut
damnant, sed probant mundum, & quæ
in eo sunt, cùm Sapiens clamet: Vanitas
Eccles.1. vanitatum, & omnia vanitas. Demum
arguet de iudicio, hoc est, mundi sapien
tiam. Arrogat enim sibi mundus veram
sapientiam: Spiritus autem sanctus o-
stendit, sapientiam mũdi esse stultitiam
1.Cor.3. apud Deum. Mundus probat opes, glo-
riam, voluptates, potentiam: econtra au
tem crucem putat maledictum esse, imò
mundus nihil omnino scit de rebus di-
uinis. Hanc igitur vanam sapientiam re-
probat Spiritus sanctus, & docet veram
sapientiam. Vera autem sapientia est,
nosse opes, voluptates esse vanitatem.
Item credere, quòd Christus vicerit Dia
bolum, peccatum, mortem. Præterea sci
re, quòd crux sit benedicta per attactum
Acto.14 Christi, imò via ad gloriam. Per multas
enim tribulationes oportet nos intrare
in regnum Dei. Cæterùm, quòd dicit
principem mundi iam iudicatum esse,
terret eos, qui etiamnũ Diabolo adhæ-
rent. Si enim princeps & caput damna-
tum est, iudicabuntur & membra eius.

Adhuc multa habeo vobis dicere, &c.]

Contrarium huic videtur, quod su-
prà dixit: Quæcunque audiui à Patre, no
ta feci vobis, sed non sunt contraria. Pri
Ioan.15. mò enim quod illic dicit: Nota feci vo-
bis, præteritum accipit pro futuro, pro-
pter certitudinem, id quod frequens est
Esai.53. in scripturis Prophetarum. Vt cùm E-
saias præterito tempore dicit: Vulnera-
tus est propter iniquitates nostras, &c.
quod tamen longo post tempore conti
git. Deinde re vera Christus omnia ad
salutem necessaria nobis notificauit,
quia Euangelium prædicauit, quod est
fons omnis veritatis. Quicquid enim
Spiritus postea Ecclesiæ reuelauit, ex
hoc fonte profluxit. Sic veritas illa, quã
Acto.15 Spiritus sanctus in primo Apostolorũ
Concilio reuelauit, nẽpe quod circunci
sio & alij cultus legales nõ essent res ne-
cessariæ ad salutem: non aliunde proflu
xit, quàm ex Euangelio, vbi Christus pa
tenter ostendit, fide in ipsum nobis con
tingere salutem, non ex operibus legis.
Sic veritas illa, quod Filius consubstan
tialis est Patri, quæ in Nicæna Synodo
contra Arrium emicuit, ex Euangelio
profluxit. Etsi enim verbum illud, Ho-
mousion, vel consubstantialis, in Euan
gelio non reperitur, reperiuntur tamen
alia verba idem valentia, vt cùm dicit:
Ioan.10 Ego & Pater vnũ sumus, &c. Item: Qui
Ioan.14 me videt, videt & Patrem. Sic & de alijs
dici potest. Verè igitur dixit Christus:
Omnia quæ audiui à Patre, nota feci vo
bis. Nihilominus tamen etiam verũ est,
quod hic dicit: [Adhuc multa habeo vo
bis dicere.] Plura siquidem Apostoli
obliti erant, plura non rectè intellexerãt.
Plura itidem Christus obscurè dixerat,
quæ poterant in falsum sensum trahi:
id quod postea contigit in hæreticis.
Necessariꝰ igitur erat Spiritus sanctus,
qui & oblita ad memoriam reuocaret, &
non intellecta elucidaret, & obscuris ve
rum sensum redderet. Potest igitur ver
bum hoc ad totum Euangelium referri.
Quasi diceret. Etiam si omnia vobis di-
xerim, adhuc tamen indigetis vlteriori
instructione, ob causas iam dictas. Hinc
videmus, quod verbum Dei externè au
ditum nihil prodest, imò nec recte intel-
ligitur, nisi adsit Spiritus sanctus. Item,
quod non satis est, semel audisse verbũ
Dei, nisi subinde audiamus. Sic Aposto
li quotidie audiebant Christum, & trien
nio audierant, & tamen eis dicitur: [Ad-
huc multa habeo vobis dicere.] Sic eti-
amsi diu & multũ audieris verbũ Dei,
non tamen frustra erit, etiamsi iterum
audias. Potest etiam verbum hoc referri
ad ea, quæ vltimo loco iam dixerat de
Spiritu sancto & operibus eius. Audie
rant Apostoli Christum prædicantem,
adhuc tamen ignorabant, regnum Chri
sti regnum spirituale esse, nesciebãt spar
gendum esse Euangelium in gentes, cru
cem esse viam ad gloriam, fidem esse ve
ram iustitiam, infidelitatem esse verum
peccatum, sapientiam huius mundi esse
stultitiam, &c. Nesciebant item, quomo
do, qua de causa, quo certamine victus
& iudicatus esset Diabolus: Multa
(inquit) adhuc de his rebus dicenda
essent:]

Sed

Sed non potestis portare modò.]

Primò, quia nondum renouati estis per Spiritum sanctum, & noui homines facti. Mea autem doctrina nouos homines requirit. Nemo enim vinum nouum mittit in vtres veteres, &c. Deinde, modò tristitia pleni estis: passiones enim vehemẽtes actum rationis multum impediunt. Hinc Iob ait: Non possum me tuens respondere. Monentur hoc verbo prædicatores, vt non tantùm attendant, quid dicant, sed & quibus & quo tempore quæque loquãtur: Vbi non est auditus, ne effundas sermonem: Et est tempus loquendi, & tempus tacendi.

Matt.9. Iob.9. Eccle.32. Cant.3.

Cùm autem venerit Spiritus ille veritatis, &c.]

Vbiq; Christus egregios titulos Spiritui sancto tribuit, & tales, vnde agnosci potest, quod sit Deus (Solus enim Deus & perfectè consolare potest, & docere veritatem) vt & nos discamus magni æstimare Spiritum sanctum, ac sciamus eum nobis summè necessarium: Ille, inquit, vos docebit. Tunc enim capaciores eritis ad percipiendam doctrinam Spiritus, quàm nunc estis. In aduentu siquidem Spiritus sancti, Apostoli tristitiam excusserant, propterea, quòd vidissent Christum ascendisse in cælũ. Deinde etiam à turba semoti erant, & orationi vacabant. Atq; hæc sunt, quæ hominem veritatis capacem faciunt. Docebit (inquit) nõ externo strepitu verborum, sed interna inspiratione. Iuxta illud: Quasi furtiuè suscepit auris mea venas susurri eius. Docebit autem veritatem abolitis figuris: item quæ nunc obscura & dubia sunt, explicabit. Omnem autẽ veritatem docebit, non sicut seductores, qui vnam aut alteram veritatem inculcant, reliquis, quæ nõ minus necessariæ sunt, prætermissis. Omnem autem veritatem edoctus est, qui scit quid credendum, quid agendum, quid sperandum, quid timendum. Nullum enim horum sine alijs sufficit.

Luc.24. Acto.1. Iob 4.

Non enim loquetur à semetipso.]

Hoc addit, ne quis putet propterea Spiritum sanctum maiorem esse Filio, quòd maiora effecturus sit in cordibus fidelium. Deinde, ne quis putet Spiritũ sanctum nouam aliquam fidem allaturum. Præterea, vt probet ipsum esse spiritum veritatis. Qui enim à seipso loquitur, non est spiritus veritatis, sed mendacij, qui omnes Prophetas mendaces facit, vt prophetent de corde suo, quod Dominus non est locutus, & confingant esse, quod non est: vel malum esse, quod bonum est, & econtra.

Ioan. 7. Hier.27.

Sed quæcunque audiet, loquetur.]

Non dicit quæcunque scit loquetur, sed quæcunq; audiet, quo modo & Christus suprà de se dixit. Non autem sic intelligendum est, quòd Spiritus sanctus aliquid corporaliter audiat vel auditurus sit, aut quòd aliquid de nouo intelligat, quod priùs nesciuit. Sed omnia quæ audiet, loquetur, hoc est, ea quæ Pater vult nobis reuelari, reuelabit, vel omnia quæ audiet, hoc est, quæ verè sunt, verè existunt, & authoritatem in scripturis habent, nihil confingens, nihil peruertens. Hinc discamus, quid in Ecclesia docendum sit, alioqui audiemus: Non loquebar, & ipsi prophetabãt, &c.

Esai.5. Ioan.15. Hier.23.

Et quæ ventura sunt, annũtiabit vobis.]

Non solùm vos faciet Prophetarum auditores, sed etiam Prophetas vos faciet. Docebit, quid in Ecclesia futurum sit, quemadmodum in Apocalypsi videtur, &c. Vel ventura annuntiabit, hoc est, futura præmia, &c. Iam quia Spiritus sanctus futura etiam præscit & annuntiat, constat ipsum esse Deum: hoc enim solius Dei est.

Ille me clarificabit.]

Hoc summum & potissimum opus est Spiritus sancti, ad quod omnia alia diriguntur, vt scilicet Christus glorificetur & agnoscatur ab omnibus verus saluator, & quòd non sit aliud nomen sub cælo, in quo nos oporteat saluos fieri, &c. Clarificabit in cordibus fidelium, vt eum talem agnoscant. Clarificabit me per prædicationem vestram, ac in toto mundo per vos annuntiabit gloriosam meam victoriam, super peccatum, mortem, Diabolum & mundum. Clarificabit me miraculis per inuocationem nominis mei fiendis. Vnde omnes agnoscent, mihi datam esse potestatem in cælo & in terra, &c. Multum enim refert, imò omnis

Acto.4. Mat.28.

omnis salus nostra in hoc dependet, vt magna de Christo sentiamus, & ab ipso omnia expectemus.

Quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.]

Primò, quia ego sum verbum Dei, de meo igitur accipiet. Secūdò, De meo, hoc est, de eo, quod de me scriptum est in lege, Psalmis & Prophetis. Quale est illud: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, &c. Postula à me, &c. Hæc & alia vobis ostendet, & aperiet sensum, vt intelligatis scripturas. Obserua, quòd non dicit, Mea annuntiabit vobis, sed: [De meo.] Non enim omnia intelligere possemus, quæ de Filio Dei dicenda essent, &c.

Psal. 2. Luc. 24.

Omnia quæ habet Pater, mea sunt.]

Hoc addit, vt sciamus magna esse & verè diuina, quæ per Spiritum sanctum nobis reuelaturus, imò daturus erat. Omnia bona Patris Christus habet: ea autem Spiritus sanctus fidelibus distribuit. Deinde etiam ideo Patris meminit, ne Pater videatur exclusus ab opere nostræ salutis. Tota siquidem Trinitas cooperata est ad salutem nostram: id quod summè nos consolatur, summè etiam nos incitare debet, vt & nos vicissim in salute nostra cooperemur Deo, &c. Vide autem quàm pulchrè Trinitatem personarum coniungat. Primò, ne Spiritus sanctus credatur alienus à Filio, dixit: De meo accipiet. Deinde, ne Filius alienus à Patre putetur, addit: [Omnia quæ habet Pater, mea sunt.] Igitur si Spiritus vnum est cum Filio, & Filius vnum est cum Patre, ergo tres personæ æquales sunt, nec Spiritus sanctus ideo minor est, quia vltimò nominatur, &c. Hæc est fides nostra catholica, &c.

Modicum & iam non videbitis me.]

Pergit Christus Apostolos consolari: longè tamen aliter, quàm mundus. Nam mundus si quem consolatur, omnino reticet ea quæ tristia sunt, & tantùm ea dicit, quæ lætificare possunt. Hoc autem nō semper vtile est: id quod videmus in morituris. Ecōtra Christus consolatur quidem, sed iuxta hoc planè indicat pericula. Cōsolationem promittit, sed non ablationem eorum, quæ aduersa videntur. Hoc autem verbo prædicit, breui se moriturum, & à conspectibus eorum subducendum. Et quamuis planè & manifestis verbis hoc dicere potuisset, maluit tamen obscurius loqui, vt eos excitaret ad quærendum, id quod & factum est. Ob eādem causam & aliàs in scriptura obscuris verbis vsus est Spiritus sanctus, vt torporem nobis excutiat. Hoc autem verbum etiam nobis dici putemus, quoties vel tempus gratiæ negligimus, vel nimium prosperè nobis arridet fortuna: Adhuc modicum (inquit) & nō videbitis me. Nolite igitur negligere tempus gratiæ. Dum tempus habemus, operemur bonū. Nolite confidere in externa prosperitate.

Galat.

Et iterum modicum, & videbitis me.]

Hoc verbo indicat se breui resurrecturum, & conspectibus eorum reddendum. Obserua quòd vtrunque coniungit, mortem & resurrectionem, tristitiā & consolationem: Non videbitis me, & iterum videbitis me. Sic enim cum electis suis agit, nunc tristia, nunc læta eis conferendo. Hoc autem verbum etiam nobis dictū putemus in aduersitatibus: Modicum (inquit) & iterum videbitis me. Noli igitur desperare. Sic in Esaia dicit: Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis colligā te. Et iterum: Vade popule meus, abscōdere modicum, donec pertranseat indignatio mea, &c.

Esaia 54. Esaia 26.

Quia vado ad Patrem.]

Christus cùm sit naturalis Dei Filius, semper fuit cū Patre. Sed interim cum tempore carnis suæ exinaniuit seipsum, formam serui accipiens, vt hominem ad Deum adduceret. Ex ingenti enim misericordia sua, noluit esse solus apud Patrem. Itaq; ire ad Patrem, est hominem ad Deum adducere, atq; adeò per crucem & mortem in gloriam Patris, vnà cum suis electis intrare, imò quodammodo ex homine Deum facere. An non mira crux? an non mira est mors? per quam homo fit Deus, traduciturq; ad dexterā Dei, hoc est, fit omnipotens. Hinc Iacob vocatur Israel, hoc est, potens Dei, vel cum Deo. Et Christus in Euan-

Genes.

Marc. 9. Euangelio. Omnia possibilia sunt credenti. Hæc igitur consolatio nostra sit in afflictionibus, hoc verbum etiam nobis dici putemus, quoties vel in via salutis cessamus, grauitate laboris fatigamur. [Vado (inquit) ad Patrem.] Vides me præcedere, viam parasse. Vides membra mea sequi, & cessas? Deinde, noli fugere labores, quia ad Patrem pergis, ad gloriam, non ad perditionem. Vtinā hæc verba sic auribus nostris insonarēt.

Quid est, quod dicit nobis modicū? &c.]

Vides ex hoc loco, carnem planè ad prædicationem crucis esse surdam, nec intelligere crucis verbum. Toties nunc inculcatū est Apostolis, quod vellt abire ad Patrem, & nouum regnum auspicari, sæpius item passionis suæ meminit, & tamen nondum quisquam est inter Apostolos qui intelligat. Docemur hîc non satis esse, audire verbum Dei, sed insuper requiri internam illustrationē. Hinc Sap. 9. Salomon: Da mihi sedium tuarum assistricem sapiētiam. Et Dauid: Da mihi Psal. 118. intellectum, vt sciā testimonia tua. Deinde videmus hic nihil tam impedire verum scripturæ intellectum, vt affectus. Seponat igitur affectus suos, qui scripturas legit: alioqui facilè scripturas ad suos affectus trahet, id quod videmus non rarò accidere. Obserua, quòd signanter Apostolos turbabat verbum illud (Modicum). Sic qui in longa afflictione sunt, plærunque dubitant, quomodo verum sit, quòd Christus eos breui consolandos promiserit, quum ipsi nihil sentiant consolationis.

Cognouit Iesus, quòd volebant eū, &c.]

Exemplum est solicitudinis, quòd præuenit eos sua responsione priusquā interrogent. Tanta cura Dominus suos fouet. Eandē solicitudinem & nos quotidie experimur, dū benefacere non cessat, etiamsi non oramus. Iuxta illud: Esai. 65. Erit antequam clament, exaudiam eos. Benignitatis autē & mansuetudinis est, quòd non reijcit tardos & stupidos ad intelligendum, imò quòd nec duriter eos tractat, sed multa mansuetudine erudit, quod & ipsum nos consolatur. Hinc Psal. 102. Dauid: Quomodo miseretur Pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, &c.

Amen dico vobis, plorabitis, &c.]

Mirum in modum exaggerat quod dicit. Primò enim non contentus dixisse: [Plorabitis,] addidit, [Et flebitis,] vt ostenderet eos internè & externè tristandos. Deinde, quod grauius est, addit: Mundus gaudebit. Ad cumulum enim tristitiæ facit, si impijs videmus omnia prosperè cedere. Demum repetit: Vos autem contristabimini, id quod summè angit, quum pij vident se pati, mundum gaudere, & interim se nihil consolationis sentire. Hæc autem omnia contigerunt Apostolis in passione Christi. Cōtingunt etiam nunc pijs: cuius causam suprà posuit. Iam non videbitis me. Putabant Apostoli Christum omnino perijsse, videtur & pijs Deus omnino recessisse, &c. Vides quid pijs in hoc mundo expectandū sit, nempe fletus & planctus. Et quidem non desunt eis causæ plangendi, etiamsi nihil aduersi externè accidat. Tristantur de peccatis proprijs. Psal. 41. Iuxta illud: Ad meipsum anima mea conturbata est, &c. Tristantur de peccatis Rom. 9. alienis. Iuxta illud, Tristitia mihi magna est, & cōtinuus dolor cordi meo pro fratribus meis, &c. Tristantur de præsenti incolatu. Iuxta illud: Heu mihi, quia Psal. 119. incolatus meus prolongatus est. Item, Tob. 5. Quale mihi gaudium esse potest, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli nō video? Tristantur de beatitudinis dilatione. Iuxta illud: Fuerunt mihi lachrymæ meæ Psal. 41. panes die ac nocte, dū dicitur mihi. Vbi est Deus tuus? Summa, qui seipsum agnoscit & mala mūdi, non habet occasionem gaudij, sed mœroris. Et qui inaniter gaudent, profectò ignorant malum suum.

Mundus autem gaudebit.]

Non pij, sed mundus hic gaudet. Vide iudicia Dei mirabilia, impijs videtur fauere, pios autem negligere, id quod nonnunquā etiam sanctos mouet. Quare (inquit Abacuc) taces conculcante impio iustiorem se? Et Hieremias: Quare Abac. 1. via impiorum prosperatur, &c. Et Dauid: Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns, &c. Hier. 12. Psal. 72. Verùm non est quòd ob id murmuremus. Ideo enim impios exaltat, vt postea profundius deijciat. Ideo pios videt negligere ad tēpus, vt in æter-

æternum eorum misereatur. Causa autem, cur mundus gaudet, est quòd prosperè eis cuncta succedunt, quòd non habent redargutorem, quòd videntur vincere, cùm tamen hæc maximè plangenda essent. Sic Christo in crucem sublato triumphabant, gloriabantur, &c. quasi securi, quòd deinceps eos arguere non posset. Sed ô insaniam, non effugies iudicem & accusatorem tuum: Etiamsi in terram te obstruxeris, inde detraham te. ait Dominus. Summa, mundi gaudium breui durabit. Iterum enim veniet Dominus consolaturus pios, perditurus impios. Sic Iudæis accidit post resurrectionem Christi, sic omnibus impijs cõtinget in iudicio.

Mat. 27.

Amos 9.

Tristitia vestra vertetur in gaudium.]

Hoc factum est in resurrectione, apparitione, ascẽsione Christi, & Spiritus sancti missione. Perfectius autem impletur in morte, perfectissimè in resurrectione futura. Obserua, quòd dicit signanter. [Tristitia vestra, &c.] Non enim quælibet tristitia in gaudium vertetur. Nam impij etiam nonnunquam tristantur, sed eorum tristitia non cessat, imò augetur. Qui autem piè tristantur, pro suis scilicet peccatis, pro iniuria Dei, pro malis proximorum, pro dilatione gloriæ, &c. horum tristitia vertetur in gaudium: Beati enim qui lugent, quoniam consolabuntur.

Matt. 5.

Mulier cùm parit, tristitiam habet.]

Vbique Christus fidelem agit doctorem. Primò enim nedum viam ostendit ad Patrẽ, sed etiam præmunit, ne offensi retrocedamus. Deinde, nedùm nudis verbis, sed etiam externis exemplis docet, non despondere animum in aduersis, vt fortiùs persuadeat. Omnia autem eò tendunt, vt certò nobis persuadeamus venturas esse tentationes, ne postea dicamus: Non putassem. Item vt priùs exploremus vires nostras, num ferendis tantis laboribus simus idonei. Huc pertinet parabola de eo, qui ædificare vult turrim. Item alia de rege ituro in bellũ, quorum vterque priùs vires suas experitur: alioqui ludibrio omnibus fiet. In hunc finem Christus etiam parturientis mulieris exemplum proponit, quasi diceret: Optaret mulier talis potiri filio sine dolore, si fieri posset, verùm hoc non fit. Lata enim est sententia in Euã: In dolore paries filios. Si gaudium habere cupit de filio, oportet vt priùs doleat. Hanc sibi scit statutam horam, quæ præteriri non potest: verùm hunc eius dolorem mitigat, quòd scit nõ fore diuturnum. Item, quòd ingentem sperat voluptatem de filio nascituro. Sic vestro animo adluberet, vt regnum meum, gloria, gratia Spiritus sancti, & quæcunque alia promisi, citra meam mortem, & vestram desertionem vobis obueniret, sed hoc fieri nequit: non aliter, quàm per passionem meam tanta bona continget. Lata est sententia: Percuti oportet pastorem, & dispergi oues. Hæc hora iam instat, præteriri non potest, quare forti animo sustinendum est, quod vitari nequit, hisque duobus firmandus animus noster. Primò, quòd non diu durabit hora hæc. Secundò, quòd ingens fructus & gaudium inde consequentur. Hic est sensus huius parabolæ, quantũ ad Apostolos attinet. Potest autem parabola hæc applicari ad totam Ecclesiam, imò ad quemlibet fidelem, quandoquidem in scripturis frequens est, quòd afflictiones piorum dolori parturientium cõparantur. Vt est illud: Dole & satage filia Sion, quasi parturiens, &c. Item illud Esaiæ: Sicut quæ concipit, quum appropinquat ad partum, dolens clamat, sic facti sumus nos, &c. Item illud eiusdem. Venerunt filij vsque ad partum, & vires non habet parturiens, &c. Sunt quidem & aliorum hominum dolores plærunque magni, nulli tamen accommodatius comparatur afflictio piorum, quàm dolori parturientium. Parturiẽtis enim dolor vehemens est, imò non procul à morte. Deinde talis est, cui hominum nullus mederi potest. Ad hæc supra dolorem, quẽ habet, etiam timor eam cruciat: nescit enim an ad vitam vel ad mortem partus fiat. Interim tamen is idem dolor, etsi est pœna peccati, est tamen initium vitæ & consolationis. Et quantò maior fuerit dolor in partu, tãtò maius gaudiũ de nato puero. Sic omnino piorum tribulationes non paruæ sunt, sed maximæ: omnibus enim malis subijciuntur, vt interdum non procul absint à desperatione. Sic Paulus ait: Supra, modo

Luc. 14.

Gene. 3.

Zach. 13.

Mich. 4.

Esai. 26.

Esai. 37.

modum grauati fuimus supra vires, ita vt tæderet nos viuere, imò nos ipsi responsum mortis in nobis habuimus. Et in alio loco: Spectaculum facti sumus mundo, &c. omnium peripsema, & tanquam purgamenta, &c. Deinde piorum afflictionibus solus Deus mederi potest: Pater (inquit) meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me, &c. Insuper præter æterna mala, etiam ipsos cruciat infirmitas carnis propriæ, & instabilitas cordis humani: nesciunt enim an perseueraturi sint, an non, ideo semper timent, orant. Interim tamen, etsi crux & afflictio propter peccatum imposita sint homini, tamen pijs sunt initium & ingressus in vitam. Imò quò maior fuerit eorum afflictio, eò maius gaudium sequetur. Hinc sancti dicunt: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium, quemadmodum econtra de Babylone dicitur: Quantum in delitijs fuit, tantũ date ei de tormentis. Hinc in Osea dicitur: Venite, reuertamur ad Dominum, &c. Viuificabit nos post duos dies, & in die tertia suscitabit nos. Nam iuxta triduum, quo Christus passus & sepultus est, omnem afflictionem triduum appellare possumus: non quòd tantum tres dies duret, sed quòd futuræ liberationis certi per fidem sumus. Si enim verè crediderimus, nostras afflictiones esse triduum Christi, certò etiam sperabimus futuram resurrectionis diem. Hinc in Iob dicitur: In sex tribulationibus liberaberis, in septima non tanget te malum. Per sex tribulationes intelligit omnes tribulationes huius mundi, qui sex diebus creatus est. Per septimam autem mors, in qua triplex malum impios tãgit: horror à dæmonibus, pudor comparendi coram Deo, dolor damnationis. Horum nullum tangit pios: non enim timent dæmones, quum Christum habeant ducem: non verentur iudicio Dei apparere, quum Christum habeant aduocatum: nec dolorem damnationis sentient, quum Christum habeant liberatorem.

Igitur & vos nunc quidẽ tristitiã, &c.]

Illud (Nunc) refertur ac tempus passionis Christi. Potest etiam referri ad omne tempus huius vitæ, quæ comparatione ad futuram vitam, vix momentum est. Hoc autem primùm nos consolatur, quòd scilicet priùs horam dixit, nunc momentum dicit tempus persecutionis nostræ. Huc pertinet quod in Esaia dicit: Ad punctum in momento dereliqui te, &c. Deinde docet nos omni vita, quamdiu nunc dicitur, expositos periculis, nec esse quòd hic speremus felicitatem.

Iterum autem videbo vos.]

Impij gaudent de recessu Christi, vt suprà dictum est: pij autẽ de reditu eius. Iterum autem vidit Apostolos Christus in resurrectione, tunc redijt eorum gaudium: Gauisi (inquit) sunt discipuli viso Domino. Videt etiam nos Christus, quando mittit Spiritum sanctum, quo velut arrabone obsignat & confirmat cor nostrum, vt perpetuo gaudio spiritus afficiamur. Atque hoc est gaudium Christianorum, quòd Deus videt eos, & ipsi Deum: Quis (inquit) tu, vt timeas ab homine mortali, & oblitus es Domini Dei tui? Videt quidem Deus etiam malos, sed lõgè aliter quàm pios: Oculi (inquit) Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum, vultus autem eius super facientes mala. Videt pios, vt misereatur, vt patet de Israelitis: videt impios, vt iudicet & puniat, vt de Aegyptijs.

Et gaudebit cor vestrum.]

Mundus gaudet de vanitate, pij autem de visione & cognitione Dei, eiusque misericordia. Deinde mundus externè quidem gaudet, sed internè cor verum gaudium non sentit, imò perpetuam sentit crucem. Non enim est pax impijs, etsi idipsum non semper sentiant aut dissimulent, suo tamen tempore sentient manifestè, &c. Quale autem gaudium esse potest, vbi cor inquietum est? Econtra pij internè gaudẽt, corde scilicet, quod cum vero gaudio perfusum fuerit, quid nocere possunt externa mala? Hinc est quòd Apostoli ibant gaudentes à conspectu Concilij. Hinc est, quòd gaudenter etiam hodie clamãt pij: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? &c.

Margin notes: 2.Co.4. Psal.26. Psal.65. Apoc.18 Osee.6. Iob 5. Gene.1. Esai.51. Ioan.20 Esai.51. Psal.33. Exod.3. Exo.14. Esai.48. Acto.4. Psalm.2

Et gaudiũ vestrũ nemo tollet à vobis.]

Mundi gaudium facilè tollitur: ideo enim comparantur pulueri, quem proijcit ventus à facie terræ, imò extrema mundani gaudij luctus occupat. Piorũ autem gaudium nemo tollere potest, quia nedum in prosperis, sed in aduersis persistit eorum gaudium, vt iam dictum est. Deinde, Nemo tollet à vobis, nullus homo, nullus dæmon, nulla tribulatio. Vide diuitias Christianorum. Miseros nos qui perituras diuitias, & gaudia quærimus, neglectis his, quæ solida & firma certaque sunt. Hinc Christus monet: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, &c. Hæc vna promissio, omnem nobis laborem & etiam afflictionem mitigare posset. Si agricolis, nautis, militibus omnes labores mitigat spes fructus & lucri consequendi, qui tamen sæpè frustra laborant, quid nobis recusandum laboris, quibus tam certa promissa data sunt? Aliqui totum hunc locum ab eo quo dicitur, Iterum videbo vos, &c. referunt ad secundum Christi aduentum, qui verè lætificabit pios. Iuxta illud: Respicite & leuate capita vestra: appropinquat enim redemptio vestra. Hoc autem eorum gaudiũ nemo ab eis tollere poterit in æternum. Hinc Esaias: Gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & luctus. Et Ioannes: Tunc absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, &c.

Psalm. 1 · Pro. 14. · Matt. 6. · Luc. 21. · Esai. 35. · Apoc. 21

In illo die non me interrogabitis.]

Referunt etiam hoc ad tempus futuræ vitæ, quod verè dies dicitur, & est, quia noctem non habet. In illo die non opus erit quicquam interrogare, quia Deum coram videbimus: Quamdiu hic sumus, non habemus perpetuum diem, quia subinde interrumpitur nocte tribulationis. Deinde magna adhuc laboramus ignorantia, & incertitudine: quare opus habemus vt interrogemus. Potest tamen verbum hoc etiam ad hoc tempus referri, vt sit sensus: Iam quidem nescitis, cur mihi moriendum sit, iam quæritis, quid sibi velit illud Modicum: cæterùm in illo die, scilicet Pentecostes, certò cognoscetis bona Patris voluntate id factum esse. Sic & nos in aduersis nescimus quid sibi velit Deus, postea intelligimus ad nostram hoc salutem factum esse. Hinc est, quòd monemur, ne sententiam præcipitemus, imò monemur, vt expectemus. Sic Esaias: Expectabo Dominum, qui auertit faciem suam à nobis. Et iterum: Hic est Deus noster, expectabimus eum. Vel aliter: In illo die scilicet Pentecostes, nõ me interrogabitis: non quòd non indigeatis lumine meo, sed quia præsentem habebitis doctorem Spiritum sanctum, & quanquam me in persona propria non interrogabitis, tamen consuletis scripturas. Hæc satis vos instruent, vt non sit opus meipsum interrogare.

Esaiæ · Esai.

Amen amen dico vobis, si quid petieritis, &c.]

Hoc verbo concludit quæ de Apostolorum tribulatione hactenus dixit, quasi diceret: Quid opus multis? Vnũ hoc ad consolationem vestram sufficeret, etiamsi omnia alia decessent, quòd Patrẽ habetis qui omnia potest, quẽ securè inuocare potestis, qui & certò exaudiet. Nihil enim negare potest meis amicis, & meo nomine petentibus. Quanquam autem promissionem hanc etiam suprà posuerit, nec semel tantùm, sed pluries, tamen hic eam repetit. Primò, vt ostendat in tribulationibus vnicum esse refugium, orare Deum. Iuxta illud: Cùm ignoramus quid agere debeamus, hoc nobis restat vt oculos ad te leuemus. Secundò, vt ostendat se mediatorẽ inter Deum & nos, vt sicut nemo ad Patrem venit, nisi per ipsum, sic nemo quicquam à Deo impetrat, nisi per ipsum. Tertiò, ideo hoc repetit, quia paulò ante fecerat mentionem de Spiritu sancto, qui potissimum ad orandum nos incitat. Ipse enim clamat in cordibus nostris: Abba, Pater. Est enim oratio donum Spiritus sancti nõ infimum. Hinc in Zacharia dicitur. Effundam super domum Dauid spiritum gratiæ & precum. Demum etiam ideo toties repetit hoc verbũ, quia oratio multas & magnas tentationes habet. Primò enim nemo respondet. Secundò, interdum exauditio diu differtur. Tertiò, interdum contrarium accidit, &c. Ideo indigemus copiosa promissione, ne ob iam dicta impedimenta ora-

Su. cap. 14. & 15. · Ioan. 14. · Rom. 8 · Zach. 12

oratione cessemus. Singula autem verba Emphasim suam habent. Primò nõ loquitur de multiplicatione verborum, sed de oratione vera cordis, quæ sola nubes penetrat. Ideo dicit: [Si quid petieritis.] Petere enim, est necessitatẽ exponere. Deinde in generali dicit: [Si quid] nihil excipit. Hinc Dauid: Tu es refugiũ meum in tribulatione, quæ circundedit me. Hoc verbo etiam indicat, quid sit petendum. Non scilicet quod malũ est: nam malum nihil est. Item non tempo ralia, quæ vana sunt. [Si quid (inquit) hoc est, si bonum aliquid & solidum aut salutiferum petieritis. Ea enim sola petenda sunt. Addit [Patrem] quo verbo ad orandum nos excitat. Non (inquit) iudex est, sed Pater. Si vos quum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quantò magis Pater vester cœlestis dabit petentibus se? Addit (In nomine meo.) Non enim in nomine nostro petere debemus, hoc est propter merita nostra: Nõ (inquit) in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras, &c. Docemur hoc verbo, quantæ efficaciæ sit nomẽ Christi, quod solummodo inuocatum omnia præstat. Docemur itẽ fidem necessariò requiri ad orationem. Cæterùm nomen Christi est ipsius incarnatio, passio, mors, meritũ, &c. Quicquid in hoc nomine petimus, accipimus. Addit in fine: Dabit vobis, vbi promittit exauditionem, de qua ne quis dubitet, præmisit iuramentum, vt hæredibus gratiæ abundantius ostenderet con silij sui immobilitatem. Iam quãquam exauditio non semper statim sentiatur, non dubitemus tamen nos exauditos, & suo tempore accepturos. Sic oratio Tobiæ exaudita dicitur, & tamen diu postea primùm fuit reuelata, effectumque sortita. Omnia hæc ad orandum nos incitare debent.

Psal. 31. Luc. 11. Dan. 9. Hebr. 6. Tob. 3.

Vsque modò non petistis quicquam.]

Omnia quæ hactenus in hoc vltimo sermone Christus dixit, talia tantaque sunt, vt qui ea veraciter attenderet, cum Christo exclamaturus sit: Confitebor tibi Pater, quòd hæc abscondisti sapientibus, & reuelasti paruulis. Singula enim verba singulas habent consolationes, vnde exultare potest spiritus noster. Singula verba talia sunt, vt meritò pro his Deo gratias agamus: deniq; solis paruulis ea reuelauit Christus. Sic enim monet Sapiens: Date siceram his qui amaro sunt animo, vt obliuiscantur malorum suorum, &c. In hunc finem etiam Christus verba hæc nobis protulit. Obserua autem, quòd non simpliciter dicit: [Vsq; modò nihil orastis aut petistis:] quomodo enim Apostoli tam stupidi esse potuissent, vt non orarent, quum viderent Christum etiam totas noctes orantem? Imò apertè ex Euangelio colligitur eos orasse, alioqui non dixissent: Doce nos orare. Signanter igitur dicit: [Vsque modò nihil petistis in nomine meo.] Primò, quia nondum sciebant per Christum omnia nobis dari. Secundò, adhuc toti pendebant à corporali Christi præsentia, & si quid deesset, ab ipso petebant, vt quum dicerent: Domine salua nos, perimus. Item: Domine adauge nobis fidem. Ablata autem præsentia Christi, cogebantur oculos ad cælum leuare. Vnde discimus ideo nobis plærunque eripi ea quæ diligimus, & in quibus cõfidimus, vt cogamur auxilium à Deo quærere & sperare. Vel simplicissimè sic intelligitur: [Vsque modò non petistis quicquam.] Nondum missus erat Spiritus sanctus clamans, Abba, Pater, necdum reuelatum erat Euangelium, quo docemur, Deum nobis per Christum factum esse Patrem, & omnium precum exauditorem. Lex enim peccata ostendens, & iram Dei declarans, deterret nos ab oratione, nec admittit, vt ingrediamur ad Deum. Euangelium verò gratiam nobis ostendens, rursus inuitat nos ad orandum, & per Christum nos ad Deum Patrem ducit. Optimo autem iure Pseudochristianis improperari posset verbũ hoc: [Vsq; modò nõ petistis quicquam] hoc est: Tãto tẽpore sub Euãgelio fuistis tãta promissi, &c. & necdũ accurritis, &c.

Matt. 11. Prou. 31. Luc. 11. Matt. 8. Luc. 17.

Petite, & accipietis.]

Hoc verbo primò indicat, iam nobis patere aditum ad Deum. Secundò, nihil aliud in causa esse, quo minus omnia bona Dei in nos deriuentur, quàm quòd non petimus. Posset quidem Deus citra orationem nostram dare omnia,

quibus opus habemus, sicut & plæraq; etiam non rogatus dat: vult tamē etiam à nobis rogari, vt vel sic testemur, ipsum esse omnis boni fontem, ac omnia nos ab ipso habere, non ex nobis. Orationes nostras exigit, sicut & opera nostra. Qui enim creauit te sine te, non saluabit te sine te. Cæterùm, si ad nos hoc verbum aptamus, videmus ingentem Dei misericordiam. Poterat iusto iudicio sic dicere: Quia vsque modò nec petere, nec accipere voluistis, deinceps clamabitis, & non exaudiam, imò in interitu vestro ridebo. Non tamen sic dicit, sed: [Petite, & accipietis.] Hactenus cessastis, vel nūc petite. Adhuc manus mea aperta est, &c. Quid leuius posset præcipere? Igitur qui etiam nunc gratia Dei caret, non potest culpam in Deum reijcere, sed vel ignauiam suam vel superbiā incuset. Obserua, quòd dicit Accipietis. Certum est enim, quòd qui rectè orat, is accipit, vel consequitur aliquid, etiamsi non semper id consequatur pro quo orat: non tamen vacuis manibus recedit. Aut enim quod petis datur tibi, aut melius aliquid. Scit enim Deus, quid nobis maximè expediat.

Esaiæ 1. Prou. 1.

Vt gaudium vestrum plenum sit.]

Dupliciter exponitur. Primò, quasi diceret: Dixi corda vestra perfundenda esse gaudio, hoc autem tunc fiet, cùm acceperitis dona Dei, quæ daturus est. Petite igitur, vt citò ea accipiatis, quò gaudium vestrum perficiatur. Incepit gaudium vestrum, cùm bona promisi: perficietur autem, cùm ea acceperitis. Vel aliter: Iussi vos petere, promisi exauditionem: sed non dixi quid petēdum sit. Hoc igitur nunc dico, Petite non temporale aliquid, sed vt gaudiū vestrum plenum sit. Incipit gaudium vestrum, cùm pacem conscientiæ acquiritis: perficietur autem & plenum erit in futura vita, cùm Deum videbitis sicuti est. Iuxta illud: Satiabor, cū apparuerit gloria tua. Ea igitur petere nos vult, quæ vel ad pacem conscientiæ, vel ad consequendam visionem Dei pertinēt. Subindicat etiā hoc loco, nullum gaudium mundanum plenum esse, sed illud solùm, quod à Deo per Christum datur.

Psal. 16.

Hæc in prouerbijs locutus sum vobis.]

Prouerbia hoc loco pro obscuris, & nondū reuelatis dictis intelligit. Ad literam autem Christus plures parabolas & similitudines dixit, & in hoc nostræ infirmitati condescendit. Huius igitur commonefacit Apostolos, vt & ipsi discant infirmitati aliorum condescendere. Deinde, nedum parabolæ Christi obscuræ erāt, sed & alia eius verba: imò omnia Christi verba nondum spiritu donatis, sunt quasi parabola vel ænigma. Hinc Paulus dicit, Euangelium esse mysterium ab oculis mundi absconditum. Si enim mundus intelligeret, quantus bonorum thesaurus in Euangelio situs esset, non tam insanus esset, vt ipsum persequeretur. Iuxta illud: Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Generaliter autem potest verbum hoc intelligi de toto tempore veteris Testamēti, quasi diceret: Hactenus nihil nisi vmbras & figuras habuistis, nunc tempus est, vt succedat veritas, & manifestentur quæ in figuris latuerūt. In huius signum in morte Christi velū templi scissum est.

Ephe. 3. 1. Co. 2. Mat. 27.

Venit hora, cùm iā nō in prouerbijs, &c.]

Hoc quidam exponunt de futura beatitudine, in qua videbimus Deum sicuti est, non per speculum tantùm & in ænigmate, sicut modò. Melius tamen refertur ad diē Pētecostes, quo misit Spiritū sanctū, q manifestat Euangeliū, quo per Christum agnoscimus Deū Patrē nostrū esse factū, & nos filios Dei. Itemque, quòd à Deo omnia bona expectare debeamus, & possimus, hoc est, palam annuntiare de Patre, quod etiam nunc fit vsque ad finem mundi.

1. Co. 13.

In illo die in nomine meo petetis.]

Hoc verbum indicat, præcedens verbum non posse intelligi de futura vita: illic enim nihil opus erit oratione. Est igitur sensus: In illo die reuelatæ gratiæ, die salutis & acceptabili tempore, quando spiritus veritatis docebit vos omnē veritatem, in nomine meo petetis. Tunc enim cognoscetis verè, quòd ego in Patre, & Pater in me est. Sic legimus Apostolos post acceptū Spiritum sanctum crebro orationi inuigilasse. Imò etiam nunc vbicunque Spiritus sanctus est & dies gratiæ, ibi crebræ orationes sunt & fiunt

fiunt: vbi autem non fiunt, certum est, nondum adesse Spiritum sanctum.

Non dico vobis, quòd ego rogabo Patrē.]

Contrarium videtur dixisse suprà: Ego (inquit) rogabo Patrem, sed facilè concordari possunt hæc scripturæ verba. Primò sic: Hactenus solus rogaui, deinceps non solus rogabo, sed vos mecum. Non igitur excludit suam interpellationem, sed admittit nos in suam communionem, vt simus nos ipsius fratres, cohæredes & membra, & in ipso simus reges & sacerdotes. Vnde Paulus ait: Iā non estis hospites & aduenæ, &c. Secundò sic, in hoc passionis & humilitatis meæ die, rogabo pro vobis, impetrabo Spiritū, vt suprà dictum est. In illo autem altero die reuelatæ gratiæ non rogabo pro vobis, nō opus vocali oratione vt nunc, non opus erit noua reconciliatione. Astabo quidem vultui Dei pro vobis, verùm ibi non erit vocalis oratio, sed tantùm repræsentatio passionis meæ, &c.

Ioan. 14. Ephes. 2. Ioan. 14. Hebr. 9.

Ipse enim Pater amat vos, &c.]

Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. Quis non vel hic præ gaudio exultaret? Quid maius nobis contingere potuisset? Magnū videtur amari à principibus, verùm Dauid ait: Nolite confidere in principibus, in quibus non est salus: Felix quem Deus amat. Vnica autem causa huius amoris est, quòd Christum amamus, & in eum credimus. Habes igitur ex hoc loco, gratissimum cultum Deo Patri esse, si Filium eius amamus, & in eum credimus. Cæterùm, si propter hoc solum nos amat Deus, consequitur, quòd qui Christū non amant, eos nec Deus amat.

Psal. 144.

Exiui à Patre, & veni in mundū, &c.]

Duas vias transijt Christus: vnam è cælo in mundū, in qua conspicitur eius immensa charitas. Alteram è mundo per crucem ad Patrem, in qua conspicitur perfectissima eius obedientia. Vtrāque viam & nos trāsire oportet. Primò ad proximum per dilectionem. Secundò ad Deum per obedientiā. Obserua, quòd Christus nos & incarnationis & passionis suæ in hoc verbo commonefacit. Verè enim dignum & iustum est, vtrunque deuotè recolere. Cæterùm, sicut Christus nō ita exiuit à Patre, vt ipsum relinqueret: nusquam enim ab eo separatur, vnde etiam in terra positus dixit, se esse in cælo & in sinu Patris: sic non ita reliquit mundum, vt prorsus iam non sit in mundo, vt Sacramentarij fingunt. Quomodo enim in hunc modum exiret è mundo, cuius virtute, prouidentia & cura administrantur omnia? Sic igitur verbum hoc intelligitur: Exiui à Patre, formam serui accipiēs, & veni saluare mundum, custodiendo vias duras propter verba labiorum eius: iterum relinquo mundum, deponens seruitij iugum, & vado ad Patrem propter passionem mortis, accepturus gloriam & honorem.

Ioan. 3. Phil. 2. Psal. 16. Hebr. 2.

Ecce nunc palam loqueris, &c.]

Eandem præsumptionem hic in Apostolis vides, quam suprà in Petro redarguit Christus. Caro enim semper magna præsumit, nec ante tentationem agnoscit propriam infirmitatē. Sic Apostoli hoc loco sibi placent, quasi probè intellexerint verba Christi, omniaque plana sint, cùm longè aliter sentiant postea. Sic etiamsi videmur nobis satis intelligere verbum Dei extra tētationem, ingruente tamen tentatione, dubitare incipimus, &c. Cæterùm, quod hic dicunt, in se verissimum est, præsertim hoc tempore. Verè enim palam loquitur, non per inuolucra figurarum, nec paucis, vt olim: sed manifestè & omnibus etiam peccatoribus: quod vtinam attenderemus.

Ioan. 13.

Nunc scimus, quia scis omnia, &c.]

Et hoc in se verum est, verè omnia scit Christus. Est enim sapientia Patris, attingens à fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter. Quòd autem omnia sciat, vel hoc indicio probauit, quòd eorū interrogationē præuenit. Vnde dicūt: Nō opus est, vt quis te interroget. Hoc autē planè idoneū est tantæ rei testimonium. Quis enim doctorū adeò strenuus est, vt saltē obiectis semper sufficere possit interrogationibus, ne dicā tacitis auditorū occurrere cogitationibus? Christus autem quāta beneuolentia docebat, tanta & potētia corda ho-

Sap. 8.

hominum in manu sua tenebat: ita, vt non nesciret, quid cuiq; deesset: quandoquidem etiam nulla eum cogitatio lateret. Cæterùm etiam hoc verbum præsumptuosè hic dicitur ab Apostolis. Est enim sensus: Quandoquidem experti sumus, quòd nihil te fugit, nō opus est, vt te quicquam præterea rogemus, & istis dictis ita animi nostri mœrorem exemisti, vt non opus sit aliis sermonibus. Sic nimirum ante tentationem videmur nobis satis audisse, legisse, nosq; armasse: in tentatione autem nihil nobis sufficit, imò vix tota sacrarum literarū Biblia nos consolare possunt.

In hoc credimus, quòd à Deo existi.]

Tertia præsumptio est, præsumunt se credere, sed opinio erat, non fides: Præsumunt se constanter perseueraturos in fide, quemadmodum & suprà Petrus dixit. Vnde & alij Euangelistæ ibidem addunt: Similiter & alij omnes dicebāt. Sic caro magna de se præsumit: irascitur, si qui cedunt & superantur, putat se fortiter cōsistere posse, indignatur, cum propriæ infirmitatis admonetur. Sed audi Christum.

Mat. 26.

Modò creditis?]

Solet Christus vbiq; acriter coërcere, si quid humanæ arrogantiæ, ambitionis aut fiduciæ sentit oboriri in animis discipulorum suorum, quò planè discerent diffidere suis viribus, quibus nihil poterant, sed toti penderent à præsidijs Patris. Nihil enim periculosius est, q̄ sui ipsius fiducia. Sic etiam hoc loco retundit eorum arrogantiam, quòd cùm nondum intelligerent quæ dixisset, nōdum verè crederent, nondum essent pares instantibus procellis, tamen sibi vendicarent, quod precibus postulandum erat à Patre. Dupliciter autem verbum hoc accipere possumus. Primò interrogatiuè. Quasi diceret: Modò creditis? vos ne ante susceptionem Spiritus sancti, putatis vos intelligere verba mea, aut credere, itemq; in aduersis consistere posse? Nihil horum sine Spiritu potestis: igitur vos ipsos decipitis. Secundò, intelligitur verbum hoc assertiuè, vt sit sensus: Modò quidem creditis, sed non satis est, nisi perseueretis. Parum est & leue, credere ante tētationem, sed in tentatione credere, hoc opus hic labor est. Ostēditur igitur nullam in nobis esse firmitatem & securitatem, quamdiu hic sumus: quare nemo de seipso aut suis viribus præsumat.

Ecce venit hora, & iam venit, &c.]

Ioan. 13.

Sicut suprà Petro suum casum prædixit, sic hoc loco etiā aliis prædicit suā dispersionem. Pulchrè autem futuram tentationē exaggerat. Primò cùm dicit: [Ecce venit hora, &c.] Secundò cùm addit: [Et iam venit.] Oportet nos certò expectare tentationem. Hinc Sapiens: Cum accedis ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tētationem. Quòd autem dicit: Dispergemini vnusquisq; in propria, idem est cū eo, quod in Luca dicit: Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, &c. Addit: Relinquetis me solum. Sic in Matthæo dicit: Omnes vos scandalum patiemini in me. Et in Zacharia: Percutiā pastorem, & dispergentur oues. Per hoc autem quod hæc duo cōiungit, Dispergemini, & me relinquetis, ostendit eos & à fide & à charitate casuros. Quasi diceret: Non solùm mihi nō adhærebitis, sed nec vobis mutuo consortio & auxilio assistetis, quisq; timebit, ne alterius iudicio prodatur: vbi videre licet, quid possit diabolus & tētatio, ita scilicet terrere & obruere hominem, vt & Dei & hominum obliuiscatur. Non immeritò igitur Christus monet, vt oremus, ne intremus in tentationē. Sic & nos orare docuit: Ne inducas nos in tentationem.

Eccle. 2.

Luc. 22.

Mat. 26.

Zach. 13.

Mat. 26.

Mat. 6.

Sed nō sum solus, quia Pater mecū est.]

Videbor quidem ab omnibus derelictus, videbitur etiā Deus & omnes creaturæ mihi contrarij esse, sed non sum solus: tacebit quidem Pater ad tempus in passione mea, sed non longè faciet auxilium suum à me, imò eruet de framea animam meam, &c. Obserua, quòd Christus nunquam solus est, sed habet secum & à parte sua stantem Patrem, & vnà cum Patre omnem creaturam, siue cœlestem siue terrestrem. Vnde ad Petrum ait: An putas, quòd non possum rogare Patrem, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones Angelorū? Sic pius homo per fidem Christum habens, etsi videa-

Psal. 22.

Mat. 26.

videatur ab omnibus derelictus, nunquam tamen est solus, etiamsi destituatur omnium creaturarum auxilio. Sic Israelitæ in deserto Dominũ habebant indiuiduum comitem, quanquam videbantur ab omnibus creaturis derelicti. Sic Helizæus dixit: Plures sunt nobiscum, quàm cum illis. Hoc verbo etiam subindicauit futuram credentium multitudinem: Quanquam, inquit, nunc solus relinquendus sim, verùm non semper solus ero, sed ego & pueri mei quos dedit mihi Dominus. Hinc & in Psalmo dicit: Narrabo nomen tuum fratribus meis, &c.

4.Re.6. Esaiæ. 8. Psal. 21.

Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem, &c.]

Referri potest ad id, quod iam dixit de Apostolorum dispersione: Hoc (inquit) ideo dixi, vt vestris viribus diffisi, in me conquiescatis. Potest etiam ad totum præcedentem sermonem referri, vt sit eiusdem sermonis conclusio: Ideo (inquit) tam prolixum sermonem feci, vt in me pacem habeatis. Primò, vt sciatis per me & in me quærendam pacem conscientiæ, hoc est, remissionem peccatorum. Secundò, vt per me pacem habeatis ad Deum: Iustificati enim ex fide pacem habemus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Tertiò, vt in me pacem habeatis, hoc est in mea cognitione & dilectione. Quartò, vt in me pacem habeatis, hoc est, in his quæ ad me & Deum spectãt, pacem vestram constituatis: non in his, in quibus mundus pacem quærit, vt sunt diuitiæ, voluptates. Quintò, vt in me, id est, in verbo Dei, quod ego sum, pacẽ quæratis. Verbum enim Dei abundè consolationem præstat contra omnia aduersa. Si à sapientibus mundi irridetur fides tua, habes Euangelium, quo arguitur sapientia huius mundi. Si infirmitate, paupertate, morte, exilio, obrueris, ex Christo & in verbo pacem inuenies. Sic enim dicit: Cum ipso sum in tribulatione: Pater scit, quòd opus his habetis: Domini est terra & plenitudo eius: Ero mors tua ô mors: Ego sum resurrectio, &c. Vides hic, in quem finẽ Christus locutus sit, nempe vt pacem habeamus, atque hoc est quod in Euangelio quærere debemus, non carnalem libertatem.

Rom. 5. Psal. 90. Matt. 6. Psal. 23. Ioan. 11.

In mundo pressuram habebitis.]

Verissima sententia: quocunque enim respexeris, siue ad corporalia, siue ad spiritualia, semper obiecta est crux. Nunc periclitatur corpus, nunc vita, nunc opes, nunc gloria & fama. Impugnat nunc mundus, nunc Diabolus. Anima sentit peccatum, mortẽ, infernum. Summa, mũdus est Satanæ aula. Nihil igitur tibi quietis aut securitatis in mũdo pollicearis.

Sed confidite, Ego vici mundum.]

Mirabilis consequentia, si ad humanam rationem spectes. Nam perinde est, ac si quis ad pauperem diceret: Confide, ego diues sum. Verùm quid hoc ad pauperem, quòd tu diues es? Sed dulcissima consequentia est, si eam exigas ad rationem fidei. Nam Christi victoria nostra est. Fecit enim nos sibi cohæredes & fratres. Est igitur sensus: Quemadmodum nec mundus, nec peccatum, nec crux, nec mors, nec Satan, nec infernus me vincere potuerunt: ita nec vos, si in me per fidem & dilectionem perduretis, vincent. Omnia enim mea bona vestra sunt. Iubet autem, vt in sua victoria confidamus. Primò, quia per ipsam nobis impetrauit Spiritum sanctum & vires, vt & nos vincere possimus. Secundò, quia ipsius victoria in nos effusa est: Sicut enim Adam victo, omnis nostra natura condemnata est: sic Christo vincente, in omnem naturam victoria transijt, & virtus nobis data est calcandi super serpentes & scorpiones. Per hominem enim mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Præterea ideo nos suæ victoriæ admonet, vt sciamus mũdum deuictum nihil in nos posse, nisi quantum à Deo permittitur. Demum victoriȩ suȩ nos admonet, vt vel ipsius exemplo discamus, quomodo & quibus armis vincendus sit mundus & Diabolus: hic quidem humilitate, ille autem patientia. Hinc dicit, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Per patientiam igitur curramus ad propositum certamen, aspicientes in authorem fidei nostræ Iesum, &c.

Luc. 10. 1.Co. 15 Matt. 11 Hebr. 12

Caput XVII.

IN veteri Testamento tria legimus fuisse officia sacerdotum: docere populum, orare, & sacrificare pro populo. Cæterùm, sacerdotium illud Leuiticum figuram fuisse sacerdotij Christi, Paulus ad Hebræos manifestè probat. Imò, ipse Dauid manifestè etiam hoc prædixit: Dixit (inquit) Dominus Domino meo, &c. Et post pauca: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchizedec. Vt igitur Christus verũ se probaret sacerdotem, tria hæc officia perfectissimè præstitit. Docuit enim, orauit, & sacrificauit. Docuit non legem, sed Euangelicum: orauit oratione efficacissima: obtulit non sanguinem hircorũ, sed proprium sanguinem. Et hactenus quidem in hoc Euangelio docuit, nunc etiam ad alia duo officia accedit, & primò quidem ad orationem in hoc capite. In hac autẽ Christi oratiõe, plura obseruãda sunt: ipsum scilicet opus, tempus, gestus, & verba: nihil enim horum sine mysterio est. Primò, quòd Christus orat, ideo fit, vt ianuam nobis aperiret ad Patrem. Præmonuerat in nomine suo petendum, & ad Patrem accedendum. Accedere autẽ non possumus, nisi antea via fuerit parata, nec orare licet, nisi ianua ad Patrẽ fuerit aperta. Proinde Christus hoc capite parat sua oratione viam, & aperit ianuã ad Patrem, vt impetrationis certi fiamus. Nam cùm Christus certò exauditus sit, propterea quòd dilectus est Filius, consequitur, quòd & nos in nomine eius orantes exaudiamur.

Psal. 109 | Hebr. 9. | Ioan. 16.

Hæc cùm dixißet.]

Obserua hic, quo tempore Christus orauerit, nempe post prædicationem & ante passionem. Sic & nobis omni quidem tempore orandum est, sed potissimum post auditum verbum Dei, & instante tentatione. Oratione enim impetrandum est, vt verbi Dei semen acceptum, infructuosum non permaneat. Oratione item præmunire nos oportet ad futuras tentationes.

Luc. 18.

Subleuatis oculis in cælum.]

Hic habes quo gestu Christus orauerit. Quod igitur suprà in fine præcedentis capitis monuerat, fiduciam non in nobis, sed in Deo ponendam, hoc nunc suo ipsius exemplo & externo gestu docet. Hæc autem subleuatio oculorum in cælum indicat internam deuotionem, certamque impetrandi fiduciam. Vnde & suprà subleuatis oculis dixisse legitur: Ego sciebam, quòd semper me audis. Docemur hic in orando oculos mentis ad Deum leuare, quemadmodum Dauid: Oculi mei semper ad Dominum. Hoc enim est orare. Oratio est ascensus mentis in Deum. Admonemur secundò conditionis nostræ. Ideo enim os homini sublime dedit, vt sciat, se non ad terram, sed ad cælum intuendum creatum esse. Docemur tertiò ipsam cæli fabricam attendere, vt vel hinc cognoscere etiam possimus eius opificem. Demum monemur etiam per hanc oculorum subleuationem cælestium gaudiorum, vt vel hinc excitemur ad bonum. Obserua quòd Publicanus non quidem oculos leuare audet in cælum, sed tundit pectus: Salomon autem flectit genua & leuat manus: Christus autem oculos. Tres igitur gradus orationis sunt. Primò, tunde pectus. Secundò, leua manus pro auxilio. Tertiò, leua oculos, omnino in Deum te subleuando.

Ioan. 11. | Psal. 24. | Luc. 18. | 3. Reg. 8.

Pater, venit hora, clarifica Filium tuum.]

Singula verba Emphasim habent. Primò, Patrem nominat. Patris enim nomen facit, vt petere audeamus, facit, vt orando gaudeamus. Denique & fiduciam impetrandi dat. Hinc Christus: Cùm oratis, dicite, Pater noster qui es in cęlis. Quòd autem nos Deum Patrem appellamus, ex gratia est, nec sine timore hoc dicimus, memores quàm ingrati & inobedientes filij simus. Christus autem optimo iure Deum Patrem nominat, tum quia naturalis eius Filius est, tum quia nusquam non obedientem se filium exhibuit. Addit congruentiam orationis.

Matth. 6.

Venit

[Venit hora,&c.] Quasi diceret: Tuo iussu & voluntate meipsum exinaniui, formam serui accepi, obediui, ministraui, ac propter humilitatem meam despectus sum & ludibrio habitus: nūc cùm obedientiam meam ad finem vsq; perduxerim, venit hora, vt pristinā meam charitatem reassumam. Igitur amodo clarifica Filium tuum, ostende ac palam fac mundo, quòd ego Filius tuus sim: id autem potissimum fiet per resurrectionem meam, & Spiritus sancti missionem. Obserua, quòd Christus, quāuis de sua glorificatione certissimus esset, tamen pro eadem orat. Vnde discimus, quòd etsi Deus ab æterno prædestinauerit omnia bona nobis dare, nihil ominus tamen vult, vt oratione ea quęramus. Deinde obserua, quòd glorificationem suam non petit, nisi perfecta obedientia, quam à Patre acceperat, contra eos qui præmia & gloriam quęrunt ante laborem. Obserua item (quod & suprà monuimus) quòd instante passionis tempore dicit, venisse horam glorificationis suæ. Crux enim certum est glorificationis initium. Sed quis hæc credit? Ideo toties ea Christus inculcat.

Philip. 2

Vt Filius tuus clarificet te.]

Vide in quem finem Christus petat glorificari, nēpe, vt Pater glorificetur, cuius gloria, nomen, bonitas, veritas, tūc vel maximè orbi innotuit, postquā Christum mundo manifestauit. Ex Euāgelio enim Christi gloria Patris manifestata est. In hunc finem etiam nobis orandum est, nempe, vt gloria Dei promoueat & crescat. Hinc est, quòd sancti veteris Testamenti plærunque suis orationibus hanc clausulam annectunt: Vt sciāt omnes gētes, quòd tu es Deus verus. Ob eam causam & Christus docuit, vt primò petamus ea, quæ ad Dei gloriam pertinent, vt est: Sanctificetur nomen tuum, &c. Imò in eum finem vult nos etiam opera nostra dirigere: Sic (inquit) luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent Patrem.

Iudit. 9.
Matt. 6.
Matt. 5.

Sicut dedisti ei potestatē omnis carnis.]

Et hæc est vna conditio ad orationem pertinens, memoria scilicet beneficiorum acceptorum. Qui enim gratus est pro acceptis, dign⁹ est & alia accipere. Hinc patres veteris Testamenti in omnibus orationibus primò recensebant priora beneficia, quæ acceperant, &c. Cæterùm, quòd dicit sibi datam potestatem omnis carnis, per carnē intelligit homines, accipiendo partem pro toto, vt cùm dicitur: Videbit omnis caro salutare Dei. Addit autem: Omnis carnis, hoc est, omnium hominum, Iudæorum, & gentium. Non est enim Iudæorum Deus tantùm, sed etiam gentium. Obseruandum autem, quòd Christus dicit sibi datam esse potestatē omnis carnis, omnium scilicet hominum, vt sciamus vnde salutem quærere nos oporteat. Sic & aliàs sæpè dicit: Omnia mihi tradita sunt. Et: Pater omne iudicium dedit Filio, &c. Ne quis autem suspicetur, Christo tantùm datam potestatem iudicandi & cōdemnandi, addit.

Esai. 40.
Rom. 10
Mat. 11.
Ioan. 5.

Vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam.]

Vide Dei bonitatem. Ad hoc dedit Christo potestatem, vt det nobis vitam æternam. Hinc & Petrus dicit: Hunc dedit Deus principem & saluatorem, ad dandam pœnitentiam & remissionem Israeli, &c. Obserua quæ sint donatiua Christi, quæ suis militibus distribuit, non pecunia, non carnalis potentia, &c. sed vita, & æterna vita: Hæc à Christo quærenda & expectanda est. Obserua quibus det vitam ęternam: His, inquit, quos dedisti mihi, quos scilicet ab æterno prædestinasti, & nunc mihi vocandos, redimendos, iustificandos dedisti, &c. Sic Paulus, Quos prædestinauit hos & vocauit, &c. Et suprà: Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet, &c. Ne quis autem ob id tristetur, quòd nescit an prædestinatus sit, & Christo ad redimendum datus, addit: Et omnē qui venit ad me, non eijciam, &c. Tertiò autem hic dicit, quòd potestatem acceperit, nec simplicem, sed omnis carnis, & talem, vt possit dare vitam æternam: quæ omnia indicant Christum nō dubium fuisse in sua ratione. Deinde singula etiam nos consolantur. Pulchrè autem hic humilitatem & potestatem coniungit. Humilitatis est, quod dicit,

Act. 5.
Rom. 8.
Ioan. 6.
Ibidem.

se à Patre accepisse: potestatis aũt, quòd dicit, se vitam æternam dare posse.

Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant, &c.]

Ostendit in quo consistat vera vita & beatitudo hominis, ac vno verbo omnes Philosophorum de felicitate hominis opiniones reijcit. Non (inquit) in diuitijs, non in voluptatibus, non in cognitione rerum creatarum, &c. consistit felicitas hominis, sed hæc est vita æterna, &c. Loquitur autem non de simplici cognitione, sed de ea, qua & per intellectum & affectum Deus apprehenditur. Hinc in Psalm. non tantùm dicitur: Videte, quàm suauis sit Dominus, sed præmittitur, Gustate. Hoc modo Deũ cognoscere veraciter, vita æterna est. Deus enim fons est omnium bonorum, & apud eum est fons vitæ. Qui igitur per fidem eum apprehendit, omnia bona vel omnis boni fontem habet. Hinc Sapiens ait: Nosse te, consummata iustitia est. Hinc Moyses faciem Domini quærebat: Si (inquit) inueni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam. Et Dauid: Ostende nobis faciem tuam, & salui erimus. Obserua autem, quòd non simpliciter dicit: [Hæc est vita æterna,] vt cognoscant te, sed tria addit. Primò, vt cognoscant, quòd Deus sis. Secũdò, quòd solus Deus sis, quo verbo non excludit seipsum vt infrà patebit. Tertiò, quòd solus verus Deus sis, ad differentiam falsorum deorum. Siquidem (vt Paulus ait) sunt dij multi & domini multi, sed vnus solus verus est Deus. Sunt enim aliqui dij opinatiuè, vt Idola: vt cùm dicitur: Omnes dij gentium dæmonia. Alij sunt dij participatiuè, vt sancti. Ego (inquit) dixi, dij estis. Alij sunt dij nuncupatiuè, vt prælati. Ego, inquit, constitui te Deum Pharaonis. Vnus autem solus est Deus per substantiam.

Psal. 33. Psal. 35. Exo. 33. Psal. 79. 1. Cor. 8. Psal. 114 Psal. 81. Exod. 7.

Et quem misisti Iesum Christum,]

Hoc addit primò, ne cùm Patrem solum verum Deũ dixerit, se ab hac gloria exclusisse videatur. Secũdò, ideo addit, quia Pater cognosci non potest nisi per Filium. Hinc in Matthæo dicit: Nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: Et iterum. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius enarrauit nobis. Docemur hic, quòd vitam non alibi quærere debemus, nisi in Deo, nec per aliũ, quàm per Christum. Docemur item cognitionem Dei & fidem, veram esse viam ad vitam æternam, & radicem esse omnis boni. Hinc & suprà dixit: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet, &c.

Mat. 11. Ioan. 1. Ioan. 11.

Ego te clarificaui super terram.]

Singula verba Emphasim habent. Primò, quòd dicit, Ego. Satis quidem Deus in creatione & in creaturis ostenderat gloriam suam. In mundo erat, & mundus ab ipso factus est, & tamẽ eum nõ cognoscebat. Hinc Paulus, Non longè est ab vnoquoq; nostrũ: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Et iterũ: Non sine testimonio seipsum reliquit Deus benefaciens de cælo, &c. Pauci tamen Deum etiam cognitum glorificabant vt Deũ, maior pars Deum blasphemabat, alij etsi ore laudarent eum, cor tamen longè erat à Deo. Clarificauerat Moyses Dominum, ostendens ipsum iustum, iratum, damnatorem, &c. Atqui hæc non est perfecta Dei clarificatio. Meritò igitur dicitur, [Ego te, &c.] Deinde & hoc Emphasim habet, quòd dicit: Clarificaui te, non meipsum. Vnde suprà dixit: Ego gloriam meã non quæro, sed honorifico Patrem. Clarificauit autem Christus Deum. Primò, quia est eius imago, splendor & sapientia. Sicut igitur imago ostẽdit eum, cuius est imago, & splendor manifestat solem, & sapientia commendat artificem, sic Christus Deum ostendit. Secundò clarificauit Deum, quia eius gloriam prędicauit. Gloriatur mundus de sua sapientia, iustitia, potentia, &c. Christus autem ostendit hanc gloriam vanam esse, docuit autem sapientiam, potentiam, & iustitiam. Ideo suprà dixit: Arguet mũdum de peccato, iustitia & iudicio. Tertiò, clarificauit Deum, quia bonam famam de ipso sparsit, effecitq;, vt credentes nunc inuocent eum Patrem, nutritorem, saluatorem, &c. His titulis credentes laudem Dei nunc decantant, ipsum solum amant, ad ipsum spirant, ipsum solum commendant & glorificant. Quartò, glorificauit Deum signis & miraculis, qui-

Ioan. 1. Act. 17. Act. 14. Rom. 1. Esai. 29. Ioan. 8. Ioan. 16.

quibus ostendit eum adhuc omnipotentem esse, vt prius fuit, adhuc quoque promptum esse ad auxiliandum. Quintò, glorificauit eum, omnia bona illi asscribendo. Vnde dicit: Doctrina mea non est mea, sed eius, qui misit me. Item, Pater in me manēs, ipse facit opera. Sextò, clarificauit Deum, ipsi vsque ad mortem obediendo, & in omnibus sanctissimè viuendo. Nam etiā obedientia & sanctitate nostra glorificatur Deus, queādmodum impietate nostra blasphematur. Iuxta illud: Propter vos nomē meum blasphematur. Hinc Christus dicit: Luceat lux vestra corā hominibus, vt glorificent Patrem, qui in cælis est. Et Petrus: Vt ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum, &c. Vides quàm verè dixerit Christus: [Ego te clarificaui super terram, &c] Hoc exemplum Christi & nos imitemur. Ideo enim vocati sumus, vt enarremus virtutes eius, qui nos vocauit, vt verbis & factis ipsum glorificemus. Signanter aūt dicit: [Clarificaui te super terram.] In cælo enim semper gloriosus est, semper illic adoratur & glorificatur, terra autem eū nesciebat. Vnde & hic ingratitudo nostra taxatur, qui Deū ex creaturis & quotidianis beneficijs cognitū, nō vt Deum glorificamus. Obserua quòd suprà dixit, se clarificaturum Patrem: hic autem dicit, se clarificasse Patrem. Vtrunque verū est: sicut enim ante passionē eum glorificauerat coram Apostolis, sic postea per Apostolos fecit in toto mundo.

Ioan. 7.
Ioan. 14
Esai. 52.
Matt. 5.
1. Pet. 2
Ibidem.
Rom. 1.

Opus consummaui, quod dedisti mihi.]

Esai. 61.

Opus illud est ministerium prædicationis Euangelij. Iuxta illud: Spiritus Domini super me, euangelizare pauperibus misit me. Hoc autem opere Christus fideliter functus est & constanter: non solùm enim prædicauit, sed & prędicationē miraculis confirmauit: vel opus illud est, totū illud quod pro redēptione nostra faciendum susceperat. Quod quāuis nondū completum esset (in morte enim ipsius primū completum est, vnde tunc dixit, Consummatū est) tamen iam ipsum consummauerat voluntate. Item, quia iam quod maximum erat, perfecerat, & radicē omnium bonorum iam plantauerat, dæmone scilicet victo, & se obiecto voracissimę bestiæ, morti. Hanc radicem necessariò sequuturi erant fructus diuinæ notitiæ. Ideo dicit, Perfeci opus, seminaui, fructus sequetur. Obserua, de quibus Christus gloriatur, quòd Deum glorificauerit, & quòd opus consummauerit, non quodcunque, sed quod Pater ipsi dedit. Hæc duo nos commendant, & gloria Dei dignos efficiunt. Vnde de primo dicit: Qui me glorificat, glorificabo eū. De secundo autem dicitur. Volūtatem timentium se faciet, & orationē eorum exaudiet. Vnde subdit.

Ioan. 17.
1. Reg. 2
Psa. 144

Et nunc glorifica me tu Pater, &c.]

Nunc (inquit) quando ego te prior glorificaui & obediens fui, restat vt tu me glorifices. Tunc enim gloriæ tēpus est, cùm obedientiam perfecerimus. Signanter autē dicit: [Glorifica me tu Pater.] A solo enim Deo gloria & quærēda & expectanda est. Quòd autem dicit: Clarifica me, nihil aliud vult, quàm quòd per resurrectionē eius & collocationem ad dexteram Dei, ostendat toti mundo, quòd similis sit ei in potentia & maiestate. Hæc est enim clarificatio Christi, quòd per resurrectionem eum extulit in summā sublimitatem, liberās ipsum ab omnibus malis, conferens ipsi omnium creaturarum potestatem, & dans illi nomen super omne nomen, &c. Ne quis autem putet, eum mundanam gloriam quærere, addit: Apud temetipsum me glorifica. Deinde ne quis putet eum hactenus gloriæ egenum fuisse, aut alienam gloriam appetere, quemadmodum Diabolus & primus homo, addit: Ea claritate me clarifica, quam habui apud te priusquā mundus fieret. Hæc autem est gloria Christi, quam ab æterno habet, quòd semper sedit ad dexteram Patris, hoc est, cum ipso omnia creauit & administrauit, quemadmodum in Prouerbijs sapientia Dei dicit: Dominus possedit me ad initio viarū suarum, &c. Cęterū quāuis Christus securus esset de sua clarificatione, imò secundū diuinitatem nūquam eam amisisset, tamen eam à Patre petit. Ipsius enim humanitas nondum incorruptibilitate fruebatur, nec dum regium thronum acceperat.

Mat. 28.
Phili. 2.
Prou. 8.

Deinde

Deinde & propter credentes hoc orat, vt & ipsi simul conglorificentur ac efficerentur filij Dei.

Manifestaui nomen tuum hominibus.]

Explicat quod suprà dixerat de clarificatione Patris. Principium nanque Paternæ clarificationis horum hominum institutio est, per quos nomen Patris oportebat innotescere orbi, qui & ideo rectè dicti sunt lux mundi. Cæterùm quamuis etiam antequam veniret Christus, in Iudæa notus esset Deus, non tamen notus erat gentibus. Deinde plura quidem nomina Dei scripta habebant Iudæi, imò etiam nomen illud ineffabile, quod nec patribus ostẽderat: nesciebant tamẽ veram Diuini nominis virtutem. Præterea sciebant quidem Deum, sed nesciebant ipsum esse Patrem, & habere filium. Vnitatem substantiæ sciebant, non autem Trinitatem personarũ. Verè igitur dicit Christus: Manifestaui hominibus, nõ Iudæis tantùm, sed etiam gentibus, nomen inquam tuum, non secundum literam, sed secundum virtutem, hoc est, ostendi te esse Patrem, me Filium, &c. Simplicissimè autem per nomen intelligi potest gloria vel fama, Iuxta illud: Feci tibi nomen, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. Item melius est nomẽ bonum, quàm diuitiæ multæ. Nomen igitur, gloria vel fama Dei, quam Christus manifestauit, est ipsius misericordia, bonitas, iustitia, remissio peccatorum, &c. Hoc nomen Dei, sapientia scilicet, potentia, bonitas, &c. satis ostensum erat in creatione, sed postea obscuratum. Nunc autem per Christum restitutum est, per ipsum enim iã cognoscit mundus, quanta fuerit eius charitas erga genus humanum, cuius seruandi gratia Filium vnicum in mortem tradidit: quanta potentia, qui diaboli tyrannidem fregit, quanta sapientia, qui tam mirabili consilio mundum à se alienum ad se rursum conuertit. Signanter autẽ addit, Hominibus, quos dedisti mihi: quo verbo primò innuit, non omnes homines credituros, sed solos electos: Non enim omnes obediunt Euangelio. Secundò ostendit se non contrarium Deo: Non rapui, inquit eos, sed tu comprobasti, vt mihi illos lucrarer, & ita non es aduersarius mihi. Tertiò, ostẽditur hoc verbo, quòd voluntas Patris sit, vt credamus Christo: Mihi (inquit) eos dedisti per me saluandos. Sic suprà dixit: Hoc est opus Dei, vt credatis in eũ, quẽ ille misit.

Matt. 5. Psal. 75. Exod. 6. 2. Reg. 7 Prou. 22 Rom. 10 Ioan. 6

Tui erant, & mihi eos dedisti.]

Tui erant per creationem & gubernationem, mihi autẽ eos dedisti, vt ego etiam secundum humanitatem sim rex eorum, quemadmodum suprà dixit: Dedisti ei potestatem omnis carnis. Tui erant, te solùm inuocabant, mihi eos dedisti, vt à me quoque salutem sperent, meque inuocent. Tui erant per prædestinationem, mihi eos dedisti per tẽporalem vocationem & conuersationem. Tui erant à te electi, mihi eos dedisti vocandos, docendos, iustificãdos, redimendos. Videautẽ hic pulchrum ordinem. Primò Deus elegit. Nemo enim saluatur nisi electus. Deinde electos ad Christum mittit, vt per ipsum doceantur, iustificentur, &c. Nullum enim saluare vult, nisi in Christum credat. Iuxta illud: Qui non credit, iudicatus est. Prædestinatio igitur occulta quidem est in se, sed in Christo manifestatur. Occurrit autem iste locus egregiè curiositati carnis de prædestinatione. Quid enim profuerit, etiamsi multa diligentia inquiras, num à Deo sis electus, quando Dominus omnes electos Christo dederit? Proinde noli primùm te in Deo quærere, sed in Christo, in quo si te per fidem & dilectionem inueneris, certus esto te à Deo esse prędestinatum.

Ioan. 3.

Et sermonem tuum seruauerunt.]

Hoc est, me qui sum verbum tuum: vel doctrinam meam, quæ itidem tua doctrina est. Seruauerunt autem primò per fidem, quia crediderunt. Deinde seruauerunt opere: omnia enim propter verbum tuum reliquerunt. Atque hoc est, quod tertio loco requiritur, vt quoniam à Patre electi, & Christo dati sumus, in ipsum credamus & ipsi obsequamur.

Ioan. 1. Ioan. 8

Nunc cognouerũt, quòd omnia quæ dedisti, &c.]

Fidem sequitur perfecta cognitio. Iuxta

Iuxta illud: Nisi credideritis, non intelligetis. Nunc (inquit) quia credunt, cognoscunt. Vel nunc cognouerũt, hoc est, quia eos mihi dedisti. Nisi enim eos tu mihi dedisses, nunquam cognouissent, sicut non cognouit perditus Iudas, cuius ab effectis palam omnibus est, quia non eum tu mihi dedisti, nec tui causa me secutus est, sed cum non esset tuus, uis per hypocrisim admixtus fuit, propterea illi non sapuit, quicquid dixi aut feci. Nũc cognouerũt, quòd abs te sunt, hoc est, quòd non arte magica vel diabolica operatus sim quicquam. Item cognouerunt, quòd Euangelium meũ non sit humanum commentũ, sed verbum tuum, & potentia Dei ad salutem omni credenti. Item cognouerunt, quòd quæ dedisti mihi, abs te sunt, hoc est, quòd naturaliter ad me pertinent, vt ad naturalem Filium tuum.

Esai. 28. | Rom. 1.

Quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis,]

Explicat quid illud sit, quod Pater ipsi dederit, nempe Euangelium, quod Filio à Patre demandatum est, vt orbi annũciet: Quisquis igitur Euangelium fide acceperit, is cognoscit verè Christum, quo cognito, cognoscitur Deus. Cognitio autem Patris & Filij per Spiritum sanctum, est vita æterna.

Esaie. 61

Et ipsi acceperunt ea & cognouerunt, &c.]

Tria dicit de Apostolis: Acceperunt, cognouerunt, crediderunt, quæ omnia nobis necessaria sunt. Cæterùm, quãuis exire Filium à Patre idem sit quod mitti, vtrunque tamen hic expresit, vt æqualem ostendat charitatem & suimet, Filij scilicet venientis, & Patris mittentis. Ex charitate enim Christus exiuit, & Pater misit.

Ioan. 3.

Pro eis rogo.]

Antea Christus pro se rogauit, vt glorificetur, nunc pro Apostolis rogat. Ideo aũt ipsis audientibus orat, vt vel hinc discãt, quòd diligat eos, & pro ipsis curet: id quod non parum nos consolatur in aduersis. Maximè aũt consolatur, quòd scimus eũ exauditum esse pro sua reuerẽtia. Hæc igitur oratio Christi Apostolis fuit, imò etiam omnibus nobis murus est æneus, imò igneus (vt in Propheta dicitur) quo vincunt & vincimus peccata, mortẽ, Satanam & mundũ. Singula autẽ verba Emphasim habẽt. Primò seipsum offert mediatorẽ inter Deũ & nos: Ego (inquit) rogo. Quasi diceret: Multum hactenus ad te clamatũ est, sed frustra, nullius oratio tibi satisfacere potuit. Orauerũt sacerdotes Iudaici pro populo, verũ cùm & ipsi sint peccatores, nõ potuerũt perfectè reconciliare tibi hominẽ: Ego aũt, qui sanctus sum & innocẽs, deinde Filius tuus dilectus, cui nihil negare potes: Ego (inquit) rogo: quod vt cõgruentius possem, formã serui accepi, ac ipsis habitu similis effectus sum: igitur, cùm ab eorũ parte stẽ, quod ipsi nõ merẽtur, propter me cõsequantur. Magna certè consolatio, quòd Christus à parte nostra stat, quòd nobiscum & pro nobis rogat. Hinc Paulus: Cùm talem habeamus pontificem, qui in se est sanctus, innocens, &c. Item, qui potest compati, &c. Item, qui cælum penetrauit, &c. accedamus cũ fiducia, &c.

Hebr. 5. | Hebr. 4. | Hebr. 5. | Zach. 2.

Non pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi.]

Mũdus hic amatores mũdi significat. Nec simpliciter, sed qui obstinatè adhærent mundo, de quibus Iacobus ait: Qui voluerit amicus mundi fieri, inimicus Dei constituetur. Cæterùm, quòd Christus non rogat pro mundo, horrendum auditu est. Quid enim restat, nisi certissima damnatio eis, quos Christus non agnoscit? Ostendit autem hoc verbo, mũdum iusto Dei iudicio traditum in reprobam mentem, ac suæ libidini & manui derelictum. Hinc est quòd mundus quotidie in extrema facinora ruit. Et sicut sceleratè & præfractè viuit, ita horribili iudicio cõdemnatur. Hinc est, quòd Christus toties in Euangelio terribiliter clamat: Væ vobis diuites, qui hic habetis consolationem vestram, &c. Hinc est, quòd Ioannes monet: Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mũdo sunt. Et Paulus: Exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, &c. Ostendit igitur hoc verbo, non omnibus profuturam suam passionem & orationem, quemadmodum sanguis agni non profuit nisi Israelitis. Ostendit

Iacob. 4 | Roma. 1 | Lucæ. 6 | 2. Cor. 6 | Exo. 12.

quòd amatores mundi sunt, qui hoc tanto bono priuantur, vt vel vnum hoc nos ab amore mundi abducere posset. Ostēdit tertiò, quòd magnus numerus futurus sit eorum, quibus passio Christi nihil prodest. Ostendit quartò, solis illis prodesse passionē suam, quos Pater elegit, Christus vocauit, & iustificauit, qui ad eū conuersi ipsi adhærent, mundóq; vita & moribus student esse dissimiles, &c.

Quia tui sunt.]

Plures causas adducit, cur pro mundo non roget, sed tantùm pro Apostolis & credentibus: quarum prima est, electio, vel prædestinatio. Ideo (inquit) pro eis rogo, quia tu eos elegisti. Secunda, quia eos mihi cōmisisti. Tertia, quia ipsi sermonem tuum acceperunt, & crediderunt, &c. De his tribus suprà dixit. Nihil aūt horum mundus habet aut facit, ideo non rogo pro mundo. Quarta causa, ideo pro Apostolis rogo, quia tui sunt, non tantū creatione, sed quia te colunt, te quærunt, agnoscunt. Et mūdus tuus est creatione, sed non te cognoscit. Vide pro quibus Christus oret. Cæterū hoc verbo vel maximè eos Patri cōmendat, cū dicit: [Tui sunt.] Nulla alia re magis mouetur ad miserendū, quàm quòd eius sumus: Si peccauerimus (inquit) tui sumus, & si nō peccauerimus, scimus quòd apud te sumus reputati. (Sapi.15.) Hoc vel maximè allegabant Patres veteris Testamenti in orationibus suis, vt quū Dauid dicit: Deus venerunt gentes in hæreditatem tuā, &c. (Psal. 78.) Quasi diceret: Non nostra tantū res agitur, sed tua. Sic Esther: Nos quidem peccauimus, & iustè punimur, sed nō contenti sunt hostes nostro interitu, insuper volunt mutare tua promissa, & claudere ora canentium te, &c. (Esth.14.) Obserua, quòd priùs dixit, sibi datos Apostolos & credentes, nunc statim subdit: [Tui sunt,] vt sciamus & Patrem & Filium pro nobis curare. Hinc est, quòd Paulus dicit: Propter te quidem mortificamur tota die, &c. Sed in his omnibus superamus propter eū, qui dilexit nos, &c. (Rom. 8.)

Omnia mea, tua sunt, & oīa tua mea.]

Hoc addit, ne quis miretur, quomodo nunc dicat Apostolos Dei esse, quos antea sibi datos dixerat. Omnia, inquit, mihi & Patri cōmunia sunt, ideo & mei sunt & ipsius, pro quibus nunc rogo. Deinde hoc verbum confirmatio est orationis Christi. Ideo enim impetrat quod rogat, quia omnia bona Patris ipsius sunt. Est enim Filius Patris Gazophilaciū: vt enim Pater omnipotens est, ita & Filius: vt Pater in seipso vitam habet, sic & Filio dedit vitam habere in semetipso. (Ioan.5.) Præterea hoc verbo planè ostendit, se non seruum aut creaturam esse, sed Patri per omnia æqualē. Nam Dominus potest dicere ad seruum. Omnia tua mea sunt, at seruus nequaquam hoc dicere potest. Christus autē vtrunque dicit.

Et clarificatus sum in eis.]

Hæc est quinta causa, cur pro Apostolis roget, non pro mundo. Mundus (inquit) me odit, blasphemat: hi autem glorificant. Et hactenus quidem per eorum simplicem credulitatem & perseuerantem adhęsionem glorificatus sum in eis: deinceps autem amplius in eis glorificabor. Ipsi enim triumphum meum super peccatum, crucem, mortem, toti orbi annuntiabunt. Ipsi enim sunt fundamentum Ecclesiæ, Christo summo lapide angulari manente. (Ephes.2.) Deinde glorificabunt me vita, itemq; morte propter nomen meum constantissimè tolerata, ideo pro ipsis rogo. Vide & hic pro quibus roget Christus.

Et iam non sum in mundo.]

Cùm diceret hæc, adhuc erat in mundo, verùm quia iam littori appropinquabat, & à traditore venditus erat, iamque in exitu mūdi pedē irreuocabilē posuerat, quodāmodo in mūdo non erat. Hæc igitur est sexta causa, cur pro Apostolis roget. Quia (inquit) ego iā ad te venio, ac corporalē visibilēq; præsentiā eis subduco, vnde hactenus consolationē non modicā habuerunt, ideo pro eis rogo. Cæterùm, quemadmodum Christus hic dicit: [Iam nō sum in mundo,] cū tamen corporaliter præsens esset, sic omnibus nobis dicendū, imò viuendum (Gala.2.) esset. Hinc Paulus: Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus. Et iterum: Mihi mundus crucifixus est, &c. (Gala.6.) Et ite-

1.Cor.7

Et iterum: Reliquum est, vt qui vtũtur hoc mundo, sint tanquam non vtantur, &c.

Et hi in mundo sunt, & ego ad te venio.]

Septima causa, cur pro Apostolis orat, quia sunt in mundo, quæ vel sola satis esset. Quid enim est esse in mundo, nisi laboribus, & periculis, & tentationibus innumeris obnoxium esse? Ego (inquit) stabilitati littoris appropinquo, immortalitatisque paci & securitati: illi autem adhuc in medijs fluctibus sunt, ideo pro eis oro. Sed quid?

Pater sancte, serua eos in nomine tuo.]

Ezec.20 Leui.11. 1.The.4

Sanctum nominat Patrem, tum quia in se sanctus est, tum quia sanctos facit: Ego (inquit) Dominus sanctificãs eos: tum quia sanctitatem quærit & diligit, ideo dicit: Sãcti estote, quia sanctus sum ego. Et Paulus: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Non sine causa autem orat, vt seruet eos, imò summè necessarium erat. Est enim sensus: Serua eos in bono, ne deficiant: serua eos à malo, ne in tentationes incidant: serua eos etiam si ceciderint, ne desperẽt, supponendo manum tuam ne collidantur, sed citius resurgant. Nihil horum possumus sine Deo. Addit autem: In nomine tuo, hoc est, in virtute nominis tui. Nomen autem Dei est verbum, potentia, misericordia. Vt enim vnaquæque res cognoscitur nomine suo, sic Deus cognoscitur suo verbo, sua potẽtia, sua misericordia, &c. Hinc est, quòd frequenter orat Dauid: Deus in nomine tuo saluum me fac, & propter nomẽ tuum, &c. Cæterùm, quod nos legimus, Serua in nomine tuo quos dedisti mihi, Cyrillus legit, Serua in nomine tuo quod dedisti mihi. Verè enim Christo datũ est nomen Dei, potentia scilicet, misericordia, &c. Ipse enim factus est nobis à Deo, iustitia, sapientia, redemptio, &c. Igitur Iesus Christus est illud nomen Dei, per quod credẽtes saluantur. Hinc Petrus ait: Hic est lapis, qui reiectus est à vobis ædificantibus, &c. Nec est in alio aliquo salus. Non enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, &c.

Psal.36. Psal.53. 1.Cor.1. Acto.4.

Vt sint vnum, sicut & nos.]

Ioan.15

Suprà præcepit dilectionem: Hoc (inquit) est præceptum meum, nũc pro eadem orat, nec mirum: impossibile enim est viribus humanis tantam præstare dilectionem. Rogat autẽ, vt vnum sint. Primò in doctrina, id quod plurimum refert. Nam dissensio opinionum abrogat doctrinę fidẽ. Secũdò, vt vnum sint in dilectione & concordia mutua, quæ sola eos reddit inuictos. Frater enim qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma. Vel rogat, vt vnũ sint, hoc est, sine permutatione perdurent. Hoc enim est vnum esse, semper idẽ esse, nunquam deficere aut ad alia deflecti. Sic Deus vnus est, quia semper idem subsistit. Ad hanc vnitatem & stabilitatẽ primum hominem creauerat, sed eã perdidit, & cecidit in mutabilitatẽ maximam, vt nunquã in eodem statu permaneat. Dei autem Filius hoc vel maximè sua morte & oratione quæsiuit, vt ad vnũ, hoc est, ad æternitatis stabilitatem peruenire possemus, vt deinceps nullis casibus, nullis perturbationibus obnoxij efficiamur. Addit autẽ: [Sicut & nos,] vt sciamus inter nos summam requiri vnitatem, quemadmodum inter ipsum & Patrem summa vnitas est. Vnus est enim Patris & Filij spiritus, vnus animus, vna mens, vnum velle & nolle, nec abinuicem separari possunt. Vt igitur suprà summam nobis dilectionem suo exemplo iniunxit, sic hic summam vnitatem precatur nobis.

Prou.18 Iob.14.

Quum essem cum eis, ego seruabã eos.]

Verissima sententia: nihil enim non egit, quo illos in officio contineret, &c. docuit, fouit, &c. Meritò igitur comparat se gallinæ pullos suos sub alas cõuocanti, itẽq; pastori bono. Cæterũ, quod dicit, se eos seruasse, ostendit, se esse eiusdem virtutis cũ Patre. Addit aũt: In nomine tuo, vt ostendat eos non carnali præsentia sua, sed Deitatis virtute seruatos hactenus, & deinceps seruandos. Iam si Christus suos seruauit, antequã introgressus esset in regnum Patris, quantò magis nũc custodire nos potest? Nunc enim propius adest nobis salus, quàm tunc, cùm tantùm credebamus. Et si cũ adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est, multò magis nunc iustificati sanguine eius, seruabimur

Matt.23 Ioan.10 Rom.13 Rom.5

uabimur per eum ab ira. Obserua, quòd Christus nunc quidem videtur Apostolos relinquere, sed interim tradit eos in manus Patris. Sic in afflictione videtur nos relinquere: verùm ex hoc loco discamus nos non derelictos, sed in manus Patris traditos & commendatos. Qui autem Deo per Filium est cõmendatus, quomodo potest perire? vt maximè ab omnibus creaturis videatur derelictus.

Quos dedisti mihi, ego custodiui.]

Iterum repetit, & addit. [Quos dedisti mihi,] ne quis obijciat, quòd suprà multi discipulorum eius dicuntur ab eo defecisse: hi enim non ipsi dati erant, nec electi. Vnde ibidem dicit: Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eũ. Deinde ideo repetit, vt doceat etiã nos curam quàm diligentissimè agere eorum, qui nobis à Deo commendati sunt.

Ioan. 6.

Nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis]

Verè filius perditionis, quia & sua culpa perijt, & perditionem amauit. Dilexit (inquit) maledictionem, & veniet ei: noluit benedictionem, & elõgabitur ab eo. Atqui etiam eius pernicies alijs profuit. Primò enim hinc discitur veritas scripturæ, quæ hoc prædixit. Vnde subdit: Vt impleretur scriptura. Secundò, quia per hoc procurata est salus mundi. Tertiò, per hoc admonemur, vt in eo persistamus quod cœpimus, ne quod gratuita Dei bonitate collatũ est ad consequendam æternam salutem, ipsi nobis nostra culpa vertamus in exitium æternum.

Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo.]

Hoc verbo indicat, cur tam longam orationem orauerit. Non (inquit) mei causa hæc feci: certus enim sum de mea glorificatione. Nec ideo, quòd dubitem de voluntate Patris. Ipse enim Pater amat vos. Nec ideo, quòd Pater adeò durus & inexorabilis sit, sed propter vos, vt gaudium meum in vobis sit. Externum gaudium nullum habebitis, ideo omnibus modis hoc ago vt meum, hoc est, internum gaudium habeatis. Quid enim magis nos exhilarare potest, quàm scire quòd Christus pro nobis orauit, Deo nos commendauit, & in manus Patris obtulit, quòd Deo Patri curæ sumus, & in eius auxilio, &c. Potest etiam sic intelligi verbum hoc. Hæc loquor in mundo, ideo oro, vt impetrem ipsis Spiritum, qui perfectè eos cõsolabitur. Vel sic, Vt gaudiũ meum, &c. hoc est, vt me cognoscant, non solùm hominem, sed etiam Deum, & ex consequenti non tantùm præsentẽ posse seruare, sed etiam quum videor absens, quod vel solùm hominem exhilarare posset.

Ego dedi eis sermonem tuum.]

Alias adfert causas, quibus ostendit iure se pro ipsis orare, ipsos etiam auxilio diuino dignos esse. Primò (inquit) dedi eis sermonem tuum, prædicaui Euangelium & voluntatem tuam, ostendi eis viam viuẽdi: dignu m est, vt & gratiam accipiant, qua sequi possint. Secundò sermonem tuum eorum cordibus indidi & inscripsi, vt præ omnibus alijs rebus ipsis dulcescat: dignum igitur, vt gratiam præstes, qua possint perseuerare. Tertiò, dedi eis sermonem tuum etiam alijs prædicandum, ad quod opus habent fortitudine. Meritò igitur pro ipsis rogo, nec immeritò tu eos gratia tua donas.

Et mundus eos odio habet.]

Secunda causa, Non solùm (inquit) in mundo diutius coguntur permanere inter malos, in multis aduersis, longè à patria sua exules, sed insuper in mũdo nedum nullum præsidium sunt habituri, verumetiam persecutionem passuri: dignum est igitur, vt à te consolentur. Tibi enim derelictus est pauper, &c. Aequum (inquam) est, vt qui à mundi partibus desciuerunt ad nos, seque totos nobis crediderunt, curæ sint tibi, quo mũdus intelligat tutiores esse, qui se nostris tradũt præsidijs, quàm qui nituntur auxilijs mũdi. Simplex illorum erga nos fiducia meretur cælestem fauorem, & odium in eos mundi nostra causa exortum, prouocat nostram erga illos beneuolentiam.

Psalm.

Quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum, &c.]

Non (inquit) ideo inuisi sunt mũdo, quod

quòd fures sint aut homicidæ, aut raptores vel impostores, sed primò, quòd immunes sunt à vitijs huius mundi, ambitione, auaritia, turpitudine, &c. quibus passim laborat mūdus. Deinde odit eos quòd spreta doctrina Pharisaica, spreta stulta Philosophia mundi, simplici credulitate pareant meis decretis. Præterea non sunt de mundo, quia mundo contraria docent. Ibi enim impietatem esse prædicant, vbi mundus iustitiam ponit, & ibi peccatum faciunt, vbi mūdus putat se innocētem. Summa, ideo odit eos mūdus, quia hæreditarium eis post me reliqui prædicandæ veritatis officium. Veritas autem, etiam Ethnico teste, odium parit. Si non loquerentur quæ mundo non placent, non occiderentur, nec in mundo pressuram haberent. Ob eam enim causam etiam ego extraneus factus sum fratribus meis, &c. quia non loquor placentia. Addit autem, [Sicut ego non sum de mundo,] tum ad consolationē, ne graue ipsis videretur odium mundi: tum ad doctrinam, vt exemplo illius discerent mundo esse dissimiles, quēadmodū Paulus, qui ait: Per ipsum mihi mundus crucifixus est. Et in alio loco: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

Psal. 68.

Gala. 6.
1. Cor. 4

Non rogo, vt tollas eos de mundo.]

Non rogo, vt confestim eos tollas ex hoc sæculo, sicut Enoch & Heliam. Hoc enim non expedit mundo. Si enim iam de mundo tollerentur, quo vehiculo, quibusue curribus, quóue equitatu exiret in omnem terram, & in fines orbis terræ sermo tuus, assignare mihi postulanti datas à te gentes in hæreditatē meam? Isti enim sunt soli residui equitui & quadrigæ tuæ, de quibus dicitur: Qui ascendis super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio. Hinc etiam Paulus ait: Cupio quidem dissolui, & esse cum Christo, sed propter vos necessariū mihi est manere in carne. Imò nec ipsis Apostolis tunc expediebat tolli è mūdo hoc: erant enim adhuc imperfecti, nec adhuc cursum ministerij sui absoluerant. Non vult Christus sanctos tolli, antequam virtute pietatis effulserint, & multos exemplo & verbo suo ad pietatem reduxerint. Hinc Dauid orabat: Ne reuoces me in dimidio dierū meorum, &c. Per mundum, hoc loco possumus etiam intelligere calamitates & afflictiones, quarum mūdus plenus est: nō quòd mundus sic conditus sit, vt non nisi calamitatem producat, sed quòd Adā peccato suo in terrarum orbem tota plaustra calamitatum inuexit. Sic enim ei dictum est: In laboribus comedes ex terra fructus, &c. Vbicunque enim peccatum fuerit, necesse est, vt calamitates sequantur, vt patet Deut. 28. Orat igitur Christus, non vt calamitates, afflictiones, & mors à nobis auferātur, sed vt maneāt. Est enim crux schola pietatis. Non (inquit) rogo, vt tollas eos de mundo. Sed quid?

Psal. 18.
Psalm. 2
Abac. 3.
Philip. 1
Psal. 101.
Genes. 3

Sed vt serues eos à malo.]

Suprà in generali dixit: Serua eos in nomine tuo, hic specialiter dicit à quibus nos seruari velit. A malo (inquit) non corporis, sed animæ, hoc est, à peccato, impietate, infidelitate, defectione à fide, &c. Hæc enim vera mala sunt: creaturæ enim rationali nihil præter peccatum nocere potest. Afflictio externa mala non est, si non adsit peccatum. Peccatum autem qui sentit, hic verè malè habet, etiamsi externè omnia prosperè succedant. Rogat igitur Christus, vt in malis non succumbant, vt peccatum non dominetur ipsis, & non intrent in tentationem, item vt probentur, non perdantur. Fidelis enim Deus, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, &c. Cæterùm quod hic Christus petit à Patre, hoc & nos petere iussit in oratione Dominica, vbi dicimus: Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Potest etiam per malū intelligi spiritus malignus.

1. Co. 10
Matt. 6

Non sunt de mundo, sicut ego non sum, &c.]

Repetit quod suprà quoque dixerat. Primò, vt sciamus pro quibus oret Christus, nempe non pro his, qui mundanis voluptatibus dediti sunt, sed pro his, qui animo, voluntate, & vita è mundo exierunt. Secundò, vt ostendat eis opus esse multo subsidio. Quasi diceret: Nihil habent commune in terra cælorum facti ciues,

quia igitur mundus vt alienos eos repu tabit, tu vt cęli ciues adiuua. Tertiò, hoc dicit, vt magis odiāt, vel potius fugiant mundum.

Sanctifica eos in veritate.

Duæ sunt partes iustitiæ. Declinare à malo, & facere bonum. Pro vtroq; orat Christus. Primò, vt declinēt à malo, cùm dicit: Serua eos à malo. Secundò, vt faciāt bonum, cū dicit: [Sanctifica eos.] Ne quis putet satis esse à malis cessare. Cæterùm sanctificare, interdum est emundare, vt cum dicitur: Sanctifica populum, &c. Interdum est ab vsu prophano in cultum diuinum aliquid separare, vt cum dicitur: Sanctifica mihi omne primogenitum. Interdum est sanctitatem conferre, vt cùm dicitur: Ego Dominus sanctifico vos. Petit igitur Christus primò, vt eos sanctificet & emūdet à reliquijs peccatorū. Nec obstat, quod suprà dixit: Iam vos mundi estis, &c. Nā etiam qui loti sunt, opus habēt, vt subinde pedes lauent: Et Pater etiam fructuosos palmites subinde purgat, vt vberiorem fructum afferant. Deinde petit Christus, vt eos sanctificet, hoc est, separet ab huius mundi malis moribus, vt sint vasa & instrumenta sancta Dei, soli gloriæ Dei promouendæ accōmodata. Tertiò petit, vt per Spiritū sanctū sanctitatē cordis & corporis ipsis infundat. Ideo addit: [In veritate,] hoc est, vt non in specie & apparentia tantùm coram mundo sancti sint, sed in veritate, & re ipsa coram Deo. Vel in veritate, hoc est, non in figura & vmbra, sicut in lege & sub lege fuit. Vel in veritate vitæ, iustitiæ, & doctrinæ. Vel aliter: [Sāctifica eos in veritate], hoc est, confirma & eos in veritate dogmatum. Vel separa eos in verbum & prædicationem, & fac eos sacrificium, quod veritati tuæ ministret, huic suam vitam consecrent, pro veritate se sacrificent: Simplicissimè autem intelligitur: [Sanctifica eos in veritate,] hoc est, in verbo tuo, quod est veritas. In veteri Testamento sanctificabatur populus per aspersionem sanguinis vituli. Atq; hæc nō erat vera sanctificatio. Impossibile est enim sanguine vitulorum auferri peccata. Vera aūt sanctificatio fit per aspersionem sanguinis Christi: Sanguine enim Christi lauamur à peccatis nostris. Hæc aūt aspersio sanguinis Christi non fit per hyssopum, sed per verbum & Sacramenta verbo annexa. Sic cū audis q; Christus pro peccatis nostris mortuus est, vel quòd dicit: Animā meam pono pro ouibus meis, &c. & credis viua fide, iam anima tua sanguine Christi conspergitur & mundatur. Idem fit, cū Sacramenta per fidem & in fide suscipis.

Psal. 33. Esai. 1. Exod. 19. Exod. 13. Exod. 31. Ioan. 15. Ioan. 13. Exo. 24. Hebr. 9. Apoc. 1. Ioan. 10.

Sermo tuus veritas est.]

Verissima sententia. Vnde Dauid: Principiū verborum tuorū veritas. Mūdi sapientia plurimū habet falsitatis admixtum. Mosaica lex rerum vmbris est inuoluta, Sed tuus (inquit) sermo quē ego docui, est pura veritas, non habet fucos, non habet vmbrarum fumos. Sola igitur doctrina mea simplex & omnib9 obuia, si modo accesserit credulitas, sufficiet ad æternam felicitatem. Sermo igitur tuus veritas est, hoc est, veræ sanctificationis causa & instrumentum. Vide igitur vbi sanctitatem quærere debeas, &c.

Psal. 118.

Sicut misisti me in mundū, sic misi eos]

Etiam hoc verbo ostendit Apostolos dignos esse spirituali Dei auxilio: Idem (inquit) officiū eis imposui, quod tu mihi, qui igitur onus imponit, subministret & vires. Misit aūt Pater Christū ex charitate & misericordia: eadem causa & Christus Apostolos misit. Missus est Christus, sine vllis humanis prędijs: Filius (inquit) hominis non habet vbi caput suum reclinet. Sic misit & Apostolos. Missus est Christus, vt annuntiet Patris voluntatē, vt sit exemplar viuum, & vt crucem ferat. Ita & Apostoli mittuntur, non vt humana commēta doceant, sed Euangeliū: nō vt pro libidine sua viuāt, sed vt lux eorum luceat coram hominibus, &c. Non vt sint mundi huius principes, sed vt crucē vnà cum Christo ferant: Quia aūt hoc non est virium humanarum, ideo subditur:

Matt. 8. Matt. 10. Luc. 10. Matt. 5.

Pro eis sanctifico meipsum.]

Trifariā intelligitur. Primò, pro eis sanctifico, hoc est, sancta opera facio, per quæ mereor eis gratiam & gloriā. Omnia enim opera sua & etiam passiones Christus retulit ad profectū nostrū. Secundò, sanctifico, hoc est, sanctum me ostendo

ostendo, & prædico ad ipsorum ædificationem & informationem, vt videlicet eò citius in me credant, ideo ostendo me esse sanctum sanctorum. Tertiò, sanctifico, hoc est, sanctum sacrificium offero meipsum, sicut Paulus dicit: Christus tradidit seipsum pro nobis oblationem, & hostiā Deo in odorem suauitatis. Cæterùm, quamuis clarius fuisset, si dixisset, pro eis sacrifico vel offero meipsum, maluit tamen dicere sanctifico, quo verbo primò innuit se sordidū fuisse. Dicendo autem, Pro eis, non suis, sed alienis sordibus se sorduisse, clarè definit, id quod Esaias patenter exprimit: Omnes nos (inquit) errauimus, &c. Et: Dominus posuit in eo iniquitatem omnium, &c. Igitur, quia propter nos vestibus sordidis indutus erat agnus Dei, qui in se innocentissimus erat, congruè dicit: [Pro eis sanctifico meipsum.]

Ephe. 5. Esai. 53. Zach. 3.

Vt & ipsi sanctificati sint in veritate.]

Vide quales Christus velit habere discipulos, non diuites aut gloriosos, sed sanctos. Vide quam ob causam Christus seipsum sanctificauerit, hoc est, sanctè vixerit & mortuus sit. Deoque se obtulerit, non vt nobis otiari aut impiè viuere liceret, sed vt & nos sanctificaremur, nec simpliciter, sed in veritate. Vult igitur vt & nos simus diuinæ gloriæ instrumenta & vera sacrificia. Huc pertinet quod Paulus ait: Consepulti sumus Christo per mortem, vt quomodo ipse surrexit, &c. per totum caput. Item: Præbete corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, &c. Non satis est Christum fuisse sanctum & Deo oblatum. Vide igitur ne te seducas, &c.

Rom. 6. Rom. 12

Non pro his autem rogo tantùm, &c.]

Hoc addit, ne quis putaret ad solos Apostolos pertinere quæ hactenus dixit. Obserua, quod non pro omnibus futuris orat, sed tantum pro credituris. Soli enim credentes orationis eius participes sunt. Deinde generaliter sine exceptione dicit: Pro his, qui credituri sunt, ne quis videatur exclusus. Non tātùm orat pro his, qui ex Iudæis credituri erant: alioqui Gentiles excluderentur. Nec orat tantùm pro his, qui Apostolorum exemplo, multos ad Christū adducunt: alioqui excluderentur indocti & idiotæ, pueri, &c. Non orat tantùm pro his, qui magnas diuitias relinquunt, aut pauperibus distribuunt: alioqui pauperes viderētur exclusi, &c. Sed simpliciter dicit: Pro his qui credituri sunt. Credere autem possunt & pauperes & diuites, & docti & indocti, & serui & liberi, & viri & mulieres, & senes & pueri. Nullos igitur excludit, nisi qui seipsos excludunt. Signanter autem addit: Qui credituri sunt in me. Non enim quælibet fides sufficit, nisi in Christum credatur. Nec simpliciter dicit: Qui per vos credunt: alioqui videretur de his solis loqui, quos Apostoli viua voce conuerterūt. Sed dicit: Qui per verbum eorum credituri sunt, vt etiam nos & posteri nostri includātur. Aequaliter enim est ei cura de omnibus. Hic igitur vides impletum, quod in Psalmo prædictum est: Memor ero Raab & Babylonis scientium me, &c. Verè enim sicut tunc promiserat, sic nunc in passione sua Dominus memor fuit Raab & Babylonis, hoc est latitudinis & cōfusionis, id est, latius diffusæ & nimium confusæ gentilitatis. Deinde in illa memoria eius etiam fuimus nos alienigenæ, alieni scilicet à Testamento Patrum. Nos Tyrus, hoc est, angustiati in carcere & tenebris peccatorum: nos deniq; populus Aethiopū præ nimia nigredine vitiorum, vel tenebris ignorantiæ, &c. Ex hoc igitur loco confirmandæ sunt conscientiæ nostræ aduersus omnia mala: hic enim certificamur de bona erga nos Dei voluntate. Orante enim Christo, Pater exaudit: exaudiente Patre, quid reliquum est, nisi gratia & fauor? Quemadmodum igitur si quis ab amicissimo parente verbum audiat etiamnum iræ plenum, nō mox despondet animū, quod certò sciat amicam patris voluntatem, sub inimico verbo, sic & nobis faciendum si affligimur, &c. Deinde ex hoc loco discimus, quantum Christo debeamus, qui pro nobis nondum natis iam orauit. Videmus itē, quantum nobis pro salute nostra aduigilandum sit, pro quibus sic solicitus est Christus. Consolatur hoc verbo etiam Apostolos, dum palam indicat non defuturos, qui per verbum ipsorum creditu-

Sap. 6. Psal. 86.

ri ſint, ipſoſque fore plurimorum fidei & ſalutis authores.

Vt vnũ ſint, ſicut tu Pater in me, &c.]

Non ſine cauſa in vltimo ſermone & charitatem præcepit, & pro vnitate fidelium orauit. Præuidebat enim Eccleſiam ſummè profecturam ex vnitate & charitate: Eandem autem vel maximè defecturam ex diſcordia, ideo primum orauit, vt Apoſtoli vnum ſint, vno ſcilicet ſpiritu, & concorditer doceant. Non ſatis autem eſt hæc vnitas Apoſtolorum, niſi & alij quoque vniantur: ideo nũc vult, vt omnes vnum ſint. Primò, vt non ſit amplius diſtinctio inter Iudæos & Gentes, ſed vt ex duobus populis fiat vnus populus, vna Eccleſia. Hoc enim agebat Chriſtus, vt duos populos in ſe vniret, pariete inimicitiarum, lege ſcilicet, ſublato, &c. Secundò orat, vt vnum ſint in ſpiritu, fide, & pietatis ſtudio. Tertiò, vt vnum ſint in charitate, ac mutuò ſibi cohæreant: hoc enim fortes & inuictos reddit credentes: Frater, inquit, qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma. Quartò, vt ſint vnum corpus, ac omnia Dei dona, quæ ſinguli habent, ad aliorum commodum & ſalutem impendant: id quod faciunt membra corporis, &c. Quid autem pulchrius eſſet Eccleſia, ſi hãc haberet vnitatem?

Ephe. 2. | Pro. 18. | 1. Co. 12.

Sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis, &c.]

Sicut nulla maior charitas eſſe poteſt, quàm ea quam Chriſtus oſtendit, ſic nulla maior vnitas, quàm inter Filium & Patrem. Sicut igitur ſuprà ſuo exemplo docuit ſummam charitatem: ſic hic exigit ſummam vnitatem. Signanter autem addit [Vt in nobis vnum ſint.] Non enim quælibet vnitas Deo placet, ſed ea tantùm, quæ ex Deo & in Deo eſt, & in Deum dirigitur. Deinde dicendo: [Vt in nobis vnum ſint,] vult vt non ſolùm inter nos charitate vniamur, ſed etiam vt ipſi & Deo copulemur, nempe vt & inter nos & cum Deo vnum ſimus. Hæc enim fortiſſima eſt colligatio, vbi Deus in Chriſto eſt, Chriſtus in nobis, noſque mutuò cohæremus. Deus Pater radix eſt, Chriſtus ſtipes eſt, Spiritus ſanctus eſt ſuccus, nos rami, opera noſtra fructus ſunt. Hunc ordinem, hanc vnitatem & colligationẽ quærit Chriſtus, nec ſolùm eam habere cupit, ſed & media præſtitit, quibus hoc fieri poteſt. Vt enim cum ipſo vniamur, accepit à nobis naturam noſtram, è contra dedit nobis corpus & ſanguinẽ ſuum. Vt autem etiam cum Deo vniamur, dedit nobis Spiritum ſanctum. Hic igitur vides, quid ſit Chriſtianiſmus, vnum ſcilicet eſſe cum Deo per fidem & dilectionem, vnum item cum proximo per charitatem, & hoc eſt ſanctificari in veritate.

Vt credat mundus, quia tu me miſiſti.]

Hoc eſt, vt etiam coram mundo manifeſtum fiat, me diuina authoritate in hunc mundum miſſum eſſe. Hoc autem tum primum impleri cœptum eſt, quando Spiritu ſancto miſſo, factum eſt cor credentium vnum, & anima vna, quæ res etiam coram mundo ſtupenda erat, vt & procul dubio etiam impij exclamare coacti ſint: Digitus Dei eſt, & hæc mutatio dextræ excelſi, &c. Alioqui natura omnes auari ſumus, & noſtra tantùm quærimus.

Acto. 4. | Exod. 8. | Pſal. 76.

Et ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis.]

Quicquid, inquit, clarum, glorioſum & bonum in me habeo, ipſis communicaui. Primò claritatem ſapientiæ veræ. Dedi enim eis verbum tuum, quod vera claritas & lux eſt, qua Deus cognoſcitur: dedi eis Euangelium, quod eſt gloria & potentia Dei ad ſalutem. Nam ſi miniſtratio condemnationis fuit in gloria, quantò magis miniſtratio iuſtitiæ erit in gloria? Secundò claritatem poteſtatis. Iuxta illud: Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, &c. Et iterum: Signa eos qui crediderint hæc ſequentur, &c. Et iterum: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Tertiò, claritatem filiorum Dei, vt ſicut ego per naturam filius Dei ſum & vocor, ſic illi per adoptionem filij Dei nominentur & ſint. Quartò claritatem vnionis. Sicut enim humanitati Chriſti datum eſt vnum eſſe cum Deo, ſic & nobis

Rom. 1. | 2. Cor. 3. | Luc. 10. | Mar. 16. | Ioan. 14.

bis datum est vniri Deo. Quintò, dedi eis claritatem meam, hoc est, omnia bona mea, omnes titulos meos, vt etiam ipsi sint reges & sacerdotes. Sextò, claritatē immortalitatis dedi eis etiam in spe & promissione, daturus suo tempore & re ipsa. Vides ex hoc verbo, quantum debeamus Christo, quātum nos dilexerit. Omnia autem iam dicta nobis in hunc finem dedit, vt simus vnum, nec simpliciter, sed sicut Pater, Filius, & Spiritus sanctus, hoc est, perpetuò & indissolubiliter vnum simus.

Ego in eis, & tu in me, &c.]

Christus est nexus illius nostræ cum Deo vnionis. In ipso enim quasi in mediatore coniuncta sunt terrena cælestibus, quæ alioqui nunquam coniungi potuissent. Addit autem: Vt sint cōsummati in vnum. Quod primò sic intelligitur, vt sint directi in vnū finem, ad futuram, seu ad stabilem æternitatē. Secūdò intelligitur sic: Vt sint cōsummati, hoc est, perfecti in vnitate. Quemadmodū enim in lege oportebat hostias immolandas esse integras, non morbidas, non vitiosas, &c. ita & sanctos oportet esse integros, non claudicare in duas partes, partim Baal, partim Deo seruire, sed soli Deo adhærere, &c. Tertiò intelligitur sic: Vt sint consummati in vnum, hoc est, in vnitate subinde crescāt & proficiant. Hinc Paulus: Crescamus in illo per omnia, &c.

Leui. 22

Ephe. 4.

Et cognoscat mūdus, quòd me misisti, etc.]

Hæc enim duo mundus ignorat. Primò, quòd Deus Christum miserit: alioqui non sic eum verbumq́ eius contemneret. Secundò, quòd Deus diligat pios homines, quemadmodum proprium Filium diligit. Hoc (inquam) nescit mundus, alioqui non tā malè tractaret pios. Atqui vtrunq; ex vnitate & concordia fideliū cognosci posset. Dilexit autē Pater Christū ab æterno, & in eum finē, vt glorificaretur: deniq; dilexit vt Filiū. His tribus modis etiā nos dilexit & diligit.

Pater volo, vt quos dedisti mihi, sint vbi ego sum.]

Nedum rogat, vt seruemur à malo, sanctificemur, & vnū simus, sed vult, vt etiā perpetuò cū ipso simus. Vide autē emphasim verborū. Primò sępiùs in suā oratione nomen Patris repetit. Nec mirum: est enim dulce ad nominandū, dat fidutiam impetrandi, deniq; & deuotionem accēdit. Deinde nō dicit hic, Rogo, sed Volo, quasi potestatem habens, vt ostenderet, se non solùm hominem esse, cui oratione opus sit, sed etiā Deū esse, qui quod petitur, dare potest. Repetit & illud: [Quos dedisti mihi] vt fortius imprimat solos illos bonorū Christi participes, qui ipsi per fidem adhærent: Volo, inquit, vt mecū sint in patria, in regno, in consolatione, in lætitia, in gloria, qui mecum fuerunt in via, in exilio, in tribulatione, in tristitia, in ignominia. Iustum enim est, vt quos socios habuit in vita, similes in pœna, conformes in moribus, fide stabiles, operibus fidei efficaces, spe gaudentes, charitate feruentes, &c. etiam secum habeat in æternitate. In generali autē dicit. Vt vbi ego sum, &c. ne putemus pios solùm in cælo cū Christo futuros. Vbiq; enim cum ipsis est, siue in morte siue in vita. Vnde Dauid: Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecū es. Et Paulus: Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus.

Psal. 22.

Ro. 14.

Vt videant claritatem meam, &c.]

Hoc addit, vt sciant me postea nō in vili habitu appariturum, sed in gloria. Non tamen dicit, Vt habeāt claritatem meam, sed Vt videant, ne putentur credentes omnino similes Christo futuri, id quod est impossibile. Nec simpliciter dicit. [Vt videant claritatem meam] hoc est meæ humanitatis: hanc enim & impij videbunt. Vnde Christus: Videbūt Filium hominis venientem cū potestate in nubibus cæli. Et Ioannes: Videbit enim omnis caro, etiā qui eū pupugerūt. Ideo Christus addit: Quia dilexisti me, &c. quod soli videre merebuntur oculi beati iustorū. Formā quippe Dei, in qua Patri dilectus erat ante constitutionem mundi, soli videbunt pauperes spiritu, mites, lugentes, &c. Vnde & in cælis regnabunt, & terrā viuentiū possidebūt, & consolabūtur, &c. Itaq; dixisse: [Vt videant claritatē meā,] satis est ad indiciū futuræ beatitudinis. Videre nanq;, est habere, imò visio claritatis æternæ, est claritudo videntium, & efficiēs claritatis

Luc. 21.

Apoc. 1.

Matt. 5.

eorum causa. Vnde & Ioannes, cùm dixisset: Similes ei erimus, statim causam efficientem subiungit: Quoniam videbimus eum sicuti est.

1. Ioan. 3

Pater iuste, mundus te non cognouit.]

Pulchrè Christus in sua oratione obseruauit quatuor illa, quæ Paulus obseruari vult & fieri in Ecclesia, videlicet obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Primò enim obsecrationem præmisit dicens: Pater venit hora, clarifica. &c. in quibus verbis quasi beneuolentiam Patris ambiuit. Ab eo autem loco, vbi dicit: Ego pro eis rogo, &c, oratio, hoc est, verba supplicantia sunt, sed nondum explicantia quid velit aut quò tendat. At verò cùm ait: Pater sancte serua eos, &c. postulatio est. Hic autem cum dicit, Pater iuste, &c. gratiarum actio est, qua iustitiam Patris ac misericordiam commendat & collaudat. Iustè enim factum est, vt creatorem suum mundus ob culpam superbiæ cæcatus, non agnosceret: misericorditer verò indultum, vt lumen oculorum suorum, scilicet Dei filium in humilitate suscipientes, ad visionem claritatis Dei perducerentur. Dicendo igitur: Pater iuste, quasi idem est cum eo, quod alibi dixit. Confiteor tibi Pater, quod abscondisti hæc à sapientibus, &c. Obserua, quòd suprà petiturus discipulorum sanctificationem, præmisit: Pater sancte: hic autem iudiciorum Dei nos admonens præmisit: Pater iuste. Deus enim pijs sanctus est, impijs iustus: Cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris, ait Dauid. Per hoc autem, quod Patrem iustum nominat, præmonuit, ne temere iudicia Dei reprehendamus, sed certò persuadeamus nobis, eum in omnibus iustissimè agere. Mundus te non cognouit, verissima sententia. Primò enim cognoscere noluit, cùm potuisset ex his quæ Christus fecit & docuit, imò & ex creaturis. Secundò, quia etsi Deum esse cognouit, tamē nō salutari cognitione cognouit, quia non sicut Deum glorificauit. Tertiò, nec Patrem nec iustum esse Deum cognouit, hoc est, nec ipsius bonitatem amplectitur, nec iudicium timet. Digna igitur retributione cæcatus est mundus, vt eius perderet cognitionem, cuius non recepit dilectionem, eiusque amitteret auxilium, cuius spreuit cōsilium.

1. Tim. 2
Matt. 11.
Psal. 17.
Roma. 1
Ibidem.
Matt. 11

Ego autem noui te, & hi cognouerunt, &c.]

Nemo enim nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Laus autem & commendatio Apostolorum est, quod subdit. [Et hi cognouerunt.] Per hoc enim eos longè separat à mundo. Ne quis autem putet discipulos æqualiter cognoscere vt Christus, addidit: Ego notum eis feci nomen tuum. Vt autem sciamus sine Spiritu sancto nunquam perfectè cognosci Deum, addit: Et notum faciam, per Spiritum sanctum scilicet. Dupliciter enim manifestatur Deus. Primò per verbum, secundò per Spiritum sanctum.

Vt dilectio, qua dilexisti me, in eis sit, &c.

Dilectio, qua Pater diligit Filiū, est Spiritus sanctus. Vel per dilectionem (more Hebraico) bona è dilectione collata intelligit. In hunc finem Christus omnia & fecit & docuit, orauit & passus est, vt Spiritum sanctum omniaque Dei bona acciperemus. Addit in fine. Et ego in eius. Nedum enim bona sua, sed & seipsum nobis communicauit. Hæc igitur summus ille sacerdos noster pro nobis orauit, & vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Non enim cessantibus verbis, validus eius clamor cessauit, sed quod nunc verbis orat, hoc deinceps ipsa passione clamabit. Cæterùm orando exemplum nobis dedit, vt tempore tentationis è cælo auxilium quæramus, & potissimum spiritualia quæramus. Quòd pro hominibus orauit, consolatio est: quòd autem non pro mundo, terrere nos debet, ne & nos adhuc in mundo simus, aut permaneamus.

Cap.

Caput XVIII.

HACTENVS concio Christi in vltima cœna habita est, qua Christus seipsum totũ quantus quãtus est, exposuit, declarauit, manifestauit, vt certò sciremus, quantum bonorum in se contineat, idque sub cruce. Nam frustraneus est nobis thesaurus, qui non manifestè nobis aperitur. Ita nihil prodesset Christus, si nõ bona sua verbo Euangelij declarasset. Externè enim videri non possunt propter humilitatẽ crucis, quæ visum impedit. Opus igitur erat verbo manifestãte: Hinc est, quòd nunc se dixit Patri æqualem, nũc vitem veram, nunc amicum, nunc viam, veritatem, vitam: nimirũ, vt sub his nominibus ostendat, quantum bonorum in se contineat. Finita igitur concione & oratione Christi, nũc ad passionem eius describendam accedit Euangelista.

Hæc cùm dixisset Iesus.]

Hactenus (inquit) verbo doctrinæ & orationis sacerdotẽ egit, nunc ipso quoque sacrificio se sacerdotem verũ ostendet. Congruè autem ad memoriã reuocat, quæ Christus in vltima cœna dixerit. Illic enim mysticum illum summi sacerdotis ornatum pulchrè expressit: Deorsum (inquit Dominus ad Moysen) ad oram tunicæ summi sacerdotis, facies quasi mala punica & tintinnabula aurea, &c. Et vestietur ea Aaron in officio ministerij sui, &c. Fines tunicæ sacerdotalis, extrema tempora sunt vitæ Domini nostri Iesu Christi. Mala punica sunt ignea charitatis eius opera, quæ in vltima cæna ostendit. Tintinnabula autem sunt clarissima dilectionis eius verba, quibus in prædicta cœna discipulos instituit, & deinceps Patrem pro ipsis orauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ, & operum eius malis punicis, nihil visu pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius est. Igitur, quia iam & pulchritudinem malorum punicorum vidimus, & sonitum tintinnabulorum clarè personantium nouissimè audiuimus, deinceps qualiter in sacerdotali suo officio ingressus vultui Dei pro nobis astiterit, quoq; ordine semetipsum obtulerit, attendamus.

Exo. 28. Heb. 9.

Egressus est cum discipulis suis.]

Quod sæpè hactenus testatus est verbo, nempe se pro nobis passurum: hoc nunc opere exequitur, sponte egrediens ad locum proditori non ignotum, & captioni congruum. Egressus igitur est in felicem illam Hierusalem Christus, lux mundi, & in fine diei, finis ipse factus lucis misero illi populo, tenebrasq; eis reliquit lux abiens, & noctem sempiternam: sicq; impleuit, quod dudum per Hieremiam prædixerat: Reliqui domũ meam, dimisi hæreditatem meam. Item per seipsum: Relinquetur vobis domus vestra deserta. Hic enim egressus Christi præfigurabat desolationem templi & ciuitatis. Tẽpus enim erat, vt abolito carnali illo cultu, institueretur verus cultus Dei, qui consistit in spiritu & veritate. Iamdudum autem impietas Iudæorum meruerat, vt à Deo relinquerentur. Quod igitur sæpè cõminando prædixerat, hoc nũc re ipsa in suo illo egressu ostendit. Et quanquam ipsi tunc nihil curabant præsentiam Christi, nec aliquod damnũ propter ipsius egressum timebant, imò omnibus votis cupiebant, vt quam primùm à conspectu ipsorum quoquo modo tolleretur: paulo tamen pòst senserunt omnia bona per egressum Christi ab eis ablata. Vnde & ante captam Hierosolymam audita fuit vox in templo, dicens: Migremus hinc, vt Iosephus testatur. Ideo & post clamabant, & nemo exaudiebat. Sic mundus minimum damnum æstimat Christum amittere, sed pòst aliter sentiet. Quòd autem vno tempore Christus & Apostoli egrediuntur, præfiguratio fuit, quòd & Deum & Prophetas perdituri essent. Miserrima planè ciuitas, quæ nec Christum, nec Apostolos habet. Congruè autem Christus peracturus sacrificium suum, secedit & egreditur, docens nos vitare tumultum tempore orationis. Iuxta illud: Sedebit solitarius, & tacebit, & leuabit se supra se. Hinc in Osea dicitur: Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius. Signanter autem

Hier. 12. Mat. 23. Ioan. 4. Thre. 3. Osee. 2.

autem Euangelista viam describit huius exitus.

Trans torrentem(inquit)Cedron.]

Vallis erat inter Hierusalem & montem Oliuarum,dicta Kidron, & eodem nomine vocabatur fluuius illic transiens.Pulchrè autem passionis molestiã hic torrens adumbrabat.Sicut enim torrens*imbribus adauctus cum impetu transit,statim autem aqua defluit & omnino cessat:sic tẽtatio magno quidem impetu hominem aggreditur, vt parùm absit à submersione, quemadmodum

Psal.68.

Dauid clamat:Saluum me fac Domine, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam: non tamen diu durat.

1.Co.10

Fidelis enim Deus,qui non patitur nos tentari supra id quod possumus. Hunc torrentem etiam Dauid olim filiũ suũ fugiens, in mœrore & tristitia legitur transijsse. Hunc & Christus transijt,&

2.Re.15.

quidem bis. Primò in persona sua. Secundò in membris. Omnino enim per hanc viam oportet nos sequi Christũ. Nec tamen est, quòd despondeamus animum.Nam etiam in torrente hoc tur-

Gen.26.
Num.13

bido ingentia bona latent. Sic Isaac in torrente fodiens,reperit aquam viuam.

2.Pa.15.

Sic è valle torrentis exploratores botrũ abscissum in castra Israel portant, in hoc ipso torrente Ezechias combussit idola domus Iudæ. Sic in torrente tribulationis inuenitur aqua viua consolationis,cibus lætificans cor. Tribulatio enim optimos in nobis parit fructus. Denique comburit & incẽdit quicquid in nobis est vitiorum,quemadmodum ignis purgat & mundat aurum.

Vbi erat hortus,in quem intrauit ipse & discipuli eius.]

Alij Euangelistæ scribunt eum in montem Oliuarum secessisse, id quod

Matt.6.

pulchrè quadrat ad exordium passionis. Oleum enim lætitiam significat.Iuxta illud:Tu autem cùm ieiunas,vnge caput tuum,&c. Tunc autem fructuosè crucẽ

2.Cor.9

portas,cũ non ex tristitia aut ex necessitate, sed hilari corde teipsum Deo offers.Hilarem enim datorẽ diligit Deus. Cæterùm,quod alij prætermiserant de horto,Ioãnes supplet:[In hortum (inquit)intrauit,] vt nimirũ in horto in-

Gene.3.

ciperet satisfactio, quemadmodum in horto(nempe Paradisi) etiam cœperat peccatum. Cùm enim Adam in horto illo sua libertate aut potius licentia abusus,nos captiuos tradiderit Satanæ,omnibusq; malis. (Cui enim malo non expositus est homo?)admodum conueniens erat, vt Christus sua captiuitate nos in horto à captiuitate liberaret.Cõfert nunc inter se, quæ in Paradiso primùm,& nunc hic facta fuerunt. In horto Paradisi Adam inobediens inuentus est,in hoc horto Christus obediuit vsq; ad vincula. Illic Adam libertate captiuitatẽ meruit, hic Christus libertatẽ captiuitate vindicauit. Illic sententiã damnationis in hominem pronuntiauit Deus, hic eandem sententiam in seipsum mise-

Psal.144

ricorditer suscepit, vt vel hinc videamus,quomodo superexaltet misericordia iudicium,& quod miserationes eius super omnia opera eius. Cæterùm, ne quis putet Christum fugiendi & sese occultandi gratia hoc secretum horti petijsse,addit Ioannes:

Cant.2.

Sciebat autem & Iudas locum,&c.]

Magnum adminiculum salutis esse

Cant.1.

poterat misero illi, scire vbi Iesus esset & inueniri posset. Quid enim aliud petit sponsa? Indica,inquit mihi, quem diligit anima mea,vbi pascas, vbi cubes, &c. Verùm miser ille pessimè abusus est

Gene.3.

hac scientia in suam ipsius perniciem, tantò nequior cunctis hominibus,quãto serpens callidior erat cunctis animantibus,& ob hoc opportunius fuit Diabolo homicidæ satellitium,sicut serpẽs eidem Diabolo,ad decipiendum primũ hominem,competentius extitit diuersorium. Sicut enim tunc serpente vsus est Diabolus ad occidendum in anima terrenum hominem:sic nunc isto traditore vtebatur ad occidendum in corpore hunc hominem cælestem, & nouum. Cæterùm, sicut ille serpens propterea quod Diaboli instrumentũ fuerat, præ omnibus animantibus maledicitur, ita

Psal.108

hic Iudas ob eandem causam grauissimis maledictionibus obnoxius factus est,quemadmodum suprà ostẽsum est. Nos interim obseruemus, quòd Christus frequenter ad hortum hũccum discipulis suis conuenerit. Solitaria enim loca & silentij officinas quærere sole-

bat

bat Dominus: maximè, si quando mysticum aliquid tradebat. Locus enim quietus ad orādum, & docendum aptus est. Vnde discimus hic, quòd Christus frequenter orauerit, quemadmodum & nobis præcepit. Non tamen propter se elegit locum quietū (nihil enim ipsum inquietare poterat) sed ad exemplum nostrum, quemadmodum & alibi dicit: Cùm oraueris, intra in cubiculum tuū, &c. Quòd autem nō alibi, quàm in horto frequenter cum discipulis conuenit, signū est, quòd amat virorem virtutū, & gratiæ fideiq; fructum. Illic enim libenter moratur & inuenitur. Secùs autē, vbi omnia arida & infrugifera sunt, qualis erat sterilis illa synagoga, quam & sub typo ficulneæ infrugiferæ maledixit: Nunquā, inquit, oriatur ex te fructus in æternum.

Luc. 18. Matt. 6. Marc. 11

Iudas autem cùm accepisset cohortem, &c.]

In Iuda multa spectanda sunt. Ante omnia miserabilis ipsius casus, vt qui è discipulo factus sit proditor, è comite Christi dux latronum: & qui modo in eadem mensa cum Christo cœnabat, qui sanctum eius panem manducauerat vnà cum aliis, qui denique Christum verbis & factis ad pietatem exhortātem audierat, ab ipsa mensa exiliens, impiis se coniunxerit ob exiguum lucrum, non pietatis Christi recordatus, totius spei oblitus, nullam curam gerens Apostolicæ dignitatis, omnibus illis bonis tam paruum ac vile præponens pretium. Sic enim auaritia excæcat hominem, facitq;, vt omnium, præterquam pecuniæ, obliuiscatur. Deinde in Iuda attendendum est imperuestigabile Dei consiliū, quòd permiserit, aut voluerit hunc, quem tam honorifico munere honestauerat, proditoris scelere contaminari. Caue verò, Deum in hoc iniustū putes. Audi enim Sapientem. Cùm iustus, inquit, sis, omnia iustè disponis, &c. Porrò hoc exemplum Iudæ partim iram & potentiam Dei declarat, quemadmodum & Paulus Pharaonem ideo excitatum dicit, vt in eo Deus ostenderet potentiam suam: partim nos monet, ne efferamur animo, sed timeamus. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, vide ne qua fiat, vt ne tibi parcat: proinde qui stat, videat ne cadat.

Sap. 12. Rom. 9. Rom. 11. 1. Cor. 10.

Venit illuc cum laternis, facibus, & armis.]

Perdita pace conscientiæ, externis armis & multitudine se munit, quod signum timoris est. Nec simpliciter multitudine se muniuit, sed vtraque potestate, hinc Romanorum, hinc Pharisæorum: his fultus præsidiis, sperabat se securum. Verum ô stultum hominem: Nolite (inquit) confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus. Cæterùm, quòd Iudas tam facilè vtranque, & sæcularem & spiritualem potestatem contra Christum comparauit, indicium est, quòd vtrique magistratus impii erāt, nec suo officio fungebantur. Videmus autem hic, quibus armis impii Babylonis ciues, impugnent ciues Hierusalem, hoc est, pios, nempe non veritate & iustitia, sed tantùm vi & potestate. Item impii cùm arguuntur, vi humana se tueri volunt, quia Deo non confidunt: multitudine se muniunt, quia putant se minus peccare, si cum multis peccēt. Denique etiam in hoc videmus tam Iudæ quàm Iudæorum cæcitatem, quòd lumen mēdicant à lucernis, cùm habere possent solem iustitiæ, timent ne in foueam incidant, aut in lapides impingant, & maius periculum animæ non timent. Sic impii trepidant timore, vbi non timor: & vbi timere deberent, illic securi sunt. Cæterùm, sicut Iudæi hic gladium iniustè contra Christum euaginauerunt, sic iusto Dei iudicio factum est, vt gladius eorum intrauerit in cor eorum. Pro vna enim cohorte Romana, quam contra Dominum conduxerunt, immensum Romanæ virtutis exercitum cōtra eos misit Deus. Et quia cum laternis, facibus & armis exierant ad capiendum Christum, iusto Dei iudicio lucerna legis & Prophetarum cecidit è manibus eorum, sicut scriptum est: Obscurentur oculi eorum, ne videant.

Psal. 145. Psal. 13. Psal. 36. Psal. 68.

Iesus itaq; sciēs omnia quæ ventura, etc.]

Omnia sic facta & scripta sunt, vt manifestissimis argumentis videamus, Christum promptè & voluntarium accessisse ad crucem. Si enim vel dolo hu-

mano, vel vi in crucem adactus esset: iã constaret, mundum ipso fortiorem & astutiorem esse, atque adeò ipsum non esse Deum. Qualis enim Deus esset, cui mundus præualere posset? Deinde, si inuicto & coacto animo mortem pertulisset, iam non perspicua esset eius dilectio. Quia autem Euãgelistæ vbiq; indicant, eum nec dolis nec vi humana capi potuisse, donec ipse vellet, palã constat, ipsum esse mundo & sapientiorem & potentiorem, clariusq; inde in signis eius charitas apparet: omnia autem ad consolationem nostrã. [Ioan. 13.] Quemadmodũ igitur suprà dixit: Sciẽs, quia venit hora eius, vt transeat, &c. cùm dilexisset, &c. sic verè etiam nunc, quamuis sciret nõ aliqua tantùm, sed omnia quæ vẽtura erant super eũ, idq; perfectissimè sciret, & quòd iam præ foribus essent: nõ tamen retrocessit, non fugit, non se abscondit, sed in finem vsq; perseuerauit in dilectione nostri. Vnde & hostibus suis obuiam procedit, solus contra multos, inermis contra armatos, vt omnibus constaret, ipsum non timere mortem. [Ioan. 8. & 11.] Et aliàs quidem aliquoties legitur se abscondisse & fugisse: hic autẽ hostibus spõte occurrit. Iam enim aderat hora eius à Patre præfixa. In vtroq; autẽ nobis exemplũ dedit. Nam fuga & secessionibus docuit nos, vt non tentemus Deũ: hac autẽ sua obuiatione docuit, vt & nos promptos voluntati Dei offeramus, & multa animi libẽtia ei obsequamur. [Acto. 9.] Sic & Paulus aliquando sponte fugit, in fine tamen etiã fratribus enixè, & cũ multis lachrymis fugam suadentibus non consensit. [Acto. 21.] Quid facitis, inquit, affligẽtes cor meũ? &c. Hìc enim obtulit se voluntati Dei, alibi Deum non tentauit: vtrunque ex fide. Vtrunque enim auxilium Dei postulat. Nam nec imminens periculum possumus effugere, nisi manus Domini defendat, nec possumus nos voluntati Dei resignare, nisi spiritu Dei ducti. [Ioan. 6.] Obseruandum & hoc, quòd Christus cùm ad regnum quæreretur, fugit: nec mirum. [Luc. 18.] Qui enim se exaltat, humiliabitur. Regna enim & imperia plærunque nihil aliud sunt, quàm præcipitia. Econtra autem cùm ad crucem quæreretur, obuiam processit. Sciebat enim se per crucem ire ad Patrem. Discamus igitur & nos spe futuræ felicitatis, non horrere præsentia & momentanea mala, nec attendere quid patimur, sed quòd per passionem ad Patrem pergimus. Vide autem, quàm promptum habuerit animum Christus ad patiendum. Non solùm enim aduersarijs occurrit, sed prior interrogat. Quem quæritis? Poterat sanè eos seuerè arguere, ac præterita ipsis beneficia, ipsorumq; ingratitudinem & impietatem exprobrare, imò poterat vno nutu omnes perdere: nihil tamen horum fecit, sed tanquam nesciret ipsorum conamen, blãdis verbis interrogat, quid quærerẽt. Iam enim tempus erat non iudicij, sed misericordiæ. Non irascendum erat, sed patiendum, & malũ bono vincẽdum. [Rom. 12.] Familiariter igitur dicit: Quem quæritis? quo verbo primùm monet ipsos, vt cogitent, quid faciant: Quem, inquit, quæritis? Innocentem scilicet, & eum quem ex signis & miraculis cognouistis homine maiorem esse. Hoc cogitate. [Gen. 4.] Magnum est innocentem ad mortem quærere: Sãguis enim innocentium clamat in cælum: multò maius est in Deum peccare: Si peccauerit, inquit, vir in virum, propitiabitur ei: si autem contra Deum peccauerit, quis orabit pro eo? [1. Reg. 2.] Deinde hoc verbo (Quem quæritis?) Christus irridet vanum eorum apparatum, imò timorem: Quem, inquit, quæritis, id est, quid opus armis? Quem timetis? Num me inermem? num meos, & ipsos inermes? Non tamen statim à principio dicit: Ego sum quem quæritis, cùm sciret ipsorum conamen, sed primùm interrogat, vt ex eorum responso occasionem habeat ipsos confutandi, & vt toti mundo manifestum fiat, tantam multitudinem ob vnum hominem exijsse, se quemadmodnm & ipsimet fatentur, vnum tantùm quærere. Præterea etiam ideo antequam se capi permittat, hostes interrogat, quem quærerent: per hoc enim quodammodo gratiam suam illis offerebat. Quasi diceret: Ad hoc missus sum, vt omnibus gratiam præstarem. Hoc experti sunt quotquot me hactenus bono corde quæsierunt. Igitur, si & vos quæritis gratiam, en adsum præstaturus etiam indignis. Quem igitur quæritis? Obserua hic

Christia-

Christiane, si tam impijs hominibus gratiam suam obtulit Christus, quantò promptius eandem gratiam, imò seipsum quoque offeret his, qui ipsum in veritate quærunt? Cæterùm, quòd impij illi & obstinati non respondent: Te quærimus, quasi eum agnoscentes, sed quasi ad incognitum dicunt: [Iesum Nazarenum quærimus,] hoc verbo manifestissimè indicatur, quòd eum nec ex facie, nec ex vestibus, nec ex voce cognouerunt, quamuis iamdudum omnibus hominibus cognitus esset. Hoc autem non fuit propter tenebras, quia habebãt lucernas & faces, sed diuina virtute factum fuit. Primò ad ipsorum confusionem, vt vel hinc discerent se frustra insanire. Maximè autem ad cõsolationem nostri factum est, vt sciamus hostes nostros, vt maximè nos facie nouerint, nihil tamen malorum posse citra bonam Dei voluntatem nobis intentare: nec enim agnoscere, nedũ occidere possunt. Item, vt discamus Deum pluribus modis posse, si velit, suos adiuuare. Hinc & olim Sodomitas excæcauit, vt tota nocte non possent inuenire ostium domus ipsius Loth. Sic & eos, qui ad comprehendendum Helisæum missi erãt à rege Syriæ, ita cæcauit, vt videntes & colloquentes, imò & ambulãtes cũ eo, ipsum non cognoscerent, donec ipso orante, oculi eorum aperirentur. Cæterùm, nemo Christianorum nescit, quòd Dominus noster in circuncisione vocatus sit Iesus, quod nomen ipsi priùs ab Angelo diuinitus inditum erat. Nazarenus dicebatur, à Nazareth Patria Mariæ matris, vbi fuerat educatus. Hęc igitur duo nomina hic exprimunt impij: Tertium autem (quod est Christus) tacēt. A solis enim electis & credentibus nominatur & agnoscitur esse Christus Messias, rex & saluator. Veruntamen etiam, quòd hic respodent se quærere Iesum Nazarenum, non mala fuisset responsio, si cor malum non fuisset, sique eo modo quæsiuissent, vt oportet. Quid est enim Iesus Nazarenus, nisi Saluator sanctus? Verùm is non armis quærendus est, sed pijs precibus & fide firma. Verùm hi non saluatorem aut salutē quærunt, sed vt habeant, cuius nece & occisione suæ inuidiæ satisfaciant. Quid

Gene. 19. 4. Re. 6. Lucæ 2. Matt. 2.

igitur Christus respondet? [Ego sum.] Hoc vel vno verbo indicatur, eum voluntariè passum: quandoquidem vt ignotus potuisset vel aufugere, vel latere: verùm oblatus est, quia voluit. Obseruandum autem, quòd Christus liberè confitetur, nec pudet eum nominis sui: Sum, inquit, Iesus Nazarenus, id est, Saluator sanctus: quo verbo iterum nos admonet, & separatum esse ad saluandum, si velint: & ipsis impune non cessurum, si se Iesum & saluatorem & sanctum ad mortem quærant. Deinde quia hoc ipsum nomen, vt esset saluator iustus, non habebat ex humana natura, sed ex virtute diuina, quæ in ipso vnà cum diuinitate in vnam personam conuenerant: rectè dicentibus, se quærere Iesum Nazarenum, propriam suæ diuinæ essentiæ vocem respondit, dicens: [Ego sum.] Sic enim & olim Moysi dixit: Ego sum qui sum. Huius igitur vocis diuinæ ipsos commonere voluit, cùm dicit: Ego sum. Sed frustrà fiunt omnia. Nihil enim horum attendunt. Discamus ex hoc verbo Christiani nos, vt nomen nostrum, fidem nostram, libere confiteamur. Si à tyranno audis: Es Christianus? Es Catholicus? liberè responde: Ego sum. Hæc enim vox maximè deijcit aduersarios. Negando enim & dissimulando peiores eos reddimus.

Esai. 53. Exod. 3.

Stabat autem & Iudas cum eis.]

Sæpè Iudæ mẽtionem facit, vt ostendat magnitudinem peccati eius, ad terrorem eorum, qui etiam nunc eum imitantur. Stabat miser ille cum eis, non tantùm corpore, sed etiam voluntate. Nam solo corpore inter malos esse nihil obest, vt patet de Loth & Daniele, &c. Stabat, imò putabat se stare, cùm haberet secum vtranque potestatem, verùm baculo arundineo innitebatur. Aegyptus enim homo & non Deus, &c. Et: Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachiũ suum. [Stabat cum eis] Malus enim Christianus nihilo melior est Iudæis & Ethnicis, nã eodem animo Christum impugnat. Iam considera quantũ doloris pium Christi pectus senserit, cùm videret se à discipulo prodi, & ab his ad mortem quæri, quibus maximè benefecerat. Magis enim

Esai. 31. Hier. 17.

affligit animum, si ab eo, qui videbatur amicus, patimur, quàm ab eo, quem hostem nouimus. Hinc est & illa vox Christi in Dauide: Si inimicus meus malè dixisset mihi, sustinuissem vtique: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, &c. Vt interim taceam, quòd per hoc præuidit hominum ingratitudinem non cum Iuda & Iudæis cessaturam, sed perpetuò mansuram. Sic enim reuera factum videmus, quòd cessarunt quidem externæ passiones Christi: Mors enim ei vltra non dominabitur, &c. verùm nondum cessauit ingratitudo hominum. Vide autem hic pertimescendam excæcationem Iudæ, videbat ex vna parte Christum stare cum suis, ex altera parte impios homines, proposita erat ei vita & mors: ipse autem ad partes impiorum transit: ideo & in ipso impletum est illud Propheticum. Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo: Dilexit maledictionem, & veniet ei. Deinde mira eius excæcatio etiam in hoc apparet, quòd cum tam sanguinolenta conscientia audet coram Christo stare, & ipsum intueri. Verùm hæc est impiorum natura, quòd neque Deum, neque homines verentur: Frons (inquit) mulieris meretricis facta est tibi. Et iterũ: Ceruix tua ferrea, & frons ærea. Præterea nec in mentem ipsi proditori venit felix illa Apostolorum societas, in qua fuerat. Auertat Deus hanc à nobis excæcationem, quanquam eam ipsam non minorem etiam nunc videamus in quibusdam.

Psal. 54

Rom. 6.

Psal. 108

Hiere. 3.

Esai. 48.

Vt ergo dixit: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt.]

Vna voce Christi nedum retro pulsi, verùm etiam in terrã cadere coacti fuerunt. Quid hic ipsis profuit armata multitudo? Vna nanque voce, & ea ipsa admodum leni & mansueta, tantam turbam odijs ferocem, armisque terribilem, sine vllo telo percussit, repulit, strauit. Verè insigniter potentia eius hic monstrata est, idque tripliciter. Primò, quòd audita voce ipsius, quasi vi aliqua repulsi, retro abeunt. Secundò, quòd nec consistere possunt, sed coguntur cadere. Tertiò, quòd supinos eos deijcit, vt vel cælum cogerentur aspicere & Deum, qui omnem humanam compassionem ex animo eiecissent. Cæterùm, hic casus Iudæorum præfigurauit casum Israeliticæ domus. Quicunque enim contra Christum venit, cadere cogitur, quãtuscunque sit. Ideo autem Christus hostes suos tã potenter deiecit, vt sint inexcusabiles, nimirum ex hoc signo manifestè videntes, hunc Iesum, quem ad mortem quærebant, homine maiorem esse, ac suo tẽpore iram suã in eos versurum. Deinde hoc fecit ad consolationem piorum, vt certò sciant impios casuros, etiamsi ad tempus triumphent. Præterea hoc fecit etiam ad terrorem omnium impiorum, quos si vellet, vno nutu prosternere posset, nisi patienter expectaret. Qui enim vno verbo poterat tot hostes prosternere, eadem facilitate potuisset efficere, vt terra dirupta ipsos cum omnibus suis armis absorbuisset. Ex hoc igitur loco consideremus Christi potentiam in genere. Si enim in forma agni hoc potuit & fecit, quid faciet in forma leonis? Si iudicandus hoc fecit, quid faciet iudicaturus? Si moriturus hæc potuit, quid poterit regnaturus? Et nunc igitur reges, imò omnes homines intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, imò qui habitatis in terra: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur hic Dominus, & pereatis, &c. Signanter autẽ videmus hic potentiam verbi Dei. Nam verbo eos prostrauit, nec austero aliquo verbo, sed admodum leni. Quòd si impij hi, stillas sermonum eius nõ sustinuerunt, quis tonitruum sermonum eius sustinebit: Leue quidem videtur esse verbũ Dei, sed hic vides, quòd verè est potentia Dei. Sicut igitur Iudęi verbo prostrati sunt, sic coram verbo Dei nec peccatum, nec mors, nec Diabolus constare potest. Vnde & à Paulo dicitur gladius spiritus. Videmus insuper hic, quàm nihil possit mundana potentia contra Deum: Dominus (inquit) in cælo irridebit eos. Non potuissent Iudæi hunc Iesum Nazarenum comprehendere, nisi ipse voluisset, etiamsi maiorem exercitum adduxissent, quàm vnquam habuerunt vel Alexander, vel Xerxes, vel Hannibal. Sic enim etiam adhuc sæpè Deus confundit sperantes in potentia

Psal. 2.

Iob. 26.

Ephe. 6.

Psalm. 2.

tia sua. Præterea videmus hic quòd vnum & idem verbum pijs quidem est consolatio, impijs autem iudicium. Nã Christus aliàs sæpè territos Apostolos hoc verbo consolatus est, dicendo: Ego sum. Imò pij etiam adhuc nihil dulcius audiunt, quàm quũ Christus dicit: Ego sum. Hoc enim verbum omnia aduersa ipsis leuia facit. At impijs horrendum tonitruũ est & erit. Quãdo Christus dicet: Ego sum, scilicet in quem pupugistis, quem contempsistis, &c. quemadmodum & fratribus Ioseph olim gladius acutissimus erat, quum diceret: Ego sum Ioseph, quem vendidistis in Aegyptum, &c. Postremò pulchrè hic expressa est natura impiorum. Primò enim vnde emendari debuerant, inde peiores fiunt, hoc est retro abire. Retro autem abire, est à Deo & iustitia deflectere. Secũdò, cadunt, quia coram iudicio Dei constare nequeunt. Item, semper cadunt impij, donec in profundum peruenerint. Cadunt autem retrorsum, quia non vident quò cadant, nec vbi iaceãt, nec quomodo resurgant. Item non vident quæ pœna ipsos maneat. Denique nunquam agnoscunt peccatum, vt conuertantur. Pij autem etiamsi cadunt, cadunt tamen antrorsum. Statim enim peccatum agnoscunt & conuertuntur, imò etiamsi vel dextrorsum, per prospera scilicet, vel sinistrorsum per aduersa vincantur, statim tamen resurgunt: nec ita cadunt, vt Deum omnino abijciant. Vide autẽ, quàm verè dictum sit. Malitia confunditur multoties, nunquam autem vincitur. Superbia enim eorum, qui Deum oderunt, ascendit semper. Sic impios illos admonere debuerat repẽtinus ipsorum casus, ne quid contra hunc Iesum Nazarenum attentarent, quandoquidẽ semel confusi erant.

Mat. 14. Luc. 24. Zach. 12. Gen. 45.

Iterum ergo eos interrogauit, Quem quæritis?]

Vt magnitudo impietatis eorũ manifesta fieret, qui tanto signo admoniti, adhuc in malitia perseuerabant. Nam eadem proteruia respondent, qua priùs, se quærere Iesum Nazarenum, quasi non quieturi, donec inuidiam suam in ipsum expleant, etiamsi maiora pati oporteret. Sic nimirum impius thesaurizat sibi iram in diem iudicij. Quem enim Deus despexerit, nemo corriget. Sic impij illi, etsi Christi diuinam virtutem in seipsis sensissent, non tamen eum sicut Deum glorificauerunt, sed semper contumelijs affecerunt. His similes sunt plærique, qui veritate Dei conuincuntur, minimè tamen emendantur. Quid igitur Christus ad hanc Iudæorum obstinatam malitiam respondet?

Rom. 2. Eccle. 7. Roma. 1.

Dixi, inquit, vobis, quòd ego sum.]

Quasi diceret, Dixi & experti estis, me esse principem fortitudinis: ergo si adhuc me quæritis, & sic percussi nondum doletis, en adsum paratus in flagella. Vobis tamen attendendum est, quod dixi: Ego sum. Hoc igitur verbo Christus se in locum nostrum statuit, patienter laturus, quicquid iustitia diuina exigeret pro peccatis nostris. Interim tamẽ iterum potentiam suam ostendit, cùm dicit:

Psal. 37.

Si me quæritis, sinite hos abire.]

Hoc enim verbo potenter ipsos prohibet, ne discipulos lædant: Nã alioqui Apostoli illæsi non abijssent, nisi aduersarij efficacia huius mandati à furore suo coërciti fuissent. Poterat quidem Christus eadem potentia dicere: Sinite me abire, sed oportebat, vt ipse pateretur. Nihil igitur aliud discipulos in illo tumultu præseruauit, ne læderetur aut caperentur, nisi hoc verbum Christi: Sinite hos abire. Eodem modo etiam nos regit & conseruat, etiamsi nos ignoremus vel non attendamus. Discipulos autem potenter seruauit ad consolationẽ nostram, vt sciamus fortitudinem manus Domini. Noluit etiam eos secum mori. Primò enim non expediebat eis eo tempore mori, quia si negantes morerentur, damnarentur. Deinde cùm electi essent, vt fructum ferrent, impediretur eorum vocatio. Maximè autem ideo eos secum mori noluit, ne quis putaret ipsius mortem solam non suffecisse. Solus igitur mori voluit, vt solus agnoscatur esse saluator noster: Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Vnde & Moyses: Dominus solus

Ioan. 15. Esai. 63. Deut. 32.

dux eius fuit, nec fuit cum eo Deus alienus. Ipse igitur redemit nos, & non ipsi nos. Ante omnia autem expressa nobis est in hoc verbo energia charitatis, quæ [1.Co.13] (vt Paulus ait) patiens est, omnia incōmoda proximi suffert, non quærit quæ sua sunt, imò mauult omnia semper sola sufferre, quàm vt proximus quoque patiatur: Si me (inquit) quæritis, sinite hos abire. Hæc est vera cura proximi, vt pro ipso soliciti simus, & eidem, vbi possumus, etiam cum nostro incommodo prospiciamus. Hanc curam proximi ostēdit Dauid, cùm diceret: Isti qui oues sunt, quid meruerunt? Verte obsecro, manum tuam in me & domum meam. [2.Re.24] Ego enim sum qui peccaui. Ex eadem [Rom.9.] ad proximos cura Paulus optabat ana[Exod.33]thema esse pro fratribus suis: & Moyses deleri de libro Dei. Facessat igitur à Christianorum auribus & mentibus illud triuiale: Gaudium est miseris, socios habere pœnarum. Sic enim mundani, cū patiūtur, cuperēt omnes simul pati: Veræ charitati autem maximus mœror est, proximum in idem discrimen venire. In fine tamen Ioannes aliam adhuc addit causam, cur discipulos simul mori secum noluerit Christus: [Vt sermo (inquit) impleretur, quem dixerat. Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.] Hoc autem verbum dixerat in oratione illa sua post cœnam. [Ioan.17.] Pater (inquit) serua eos, quos dedisti mihi: cùm essem cū eis, ego seruabā eos, non perdidi quenquam, nisi filium perditionis, vt scriptura impleretur. Loquitur autem illic de Apostolis, quos Pater sibi addiderat vt cooperatores in diuulgando verbo regni. Horum Apostolorum Christo in carne mortali viuo nullus periit, nisi solus Iudas, qui etiam ipse nō ab aliis, sed à seipso occisus fuit. Hunc Iudam nominat filium perditionis, propterea quod miserè in peccatis propriis mortuus est & periit. Alii autem discipuli satis securi erāt, quamdiu cū Christo conuersabantur. Expressum ex hoc verbo insigne exemplum omnibus pastoribus attendendū & imitandum, nempe quòd Christus gloriatur se nullum perdidisse ex his, quos Pater illi dederat. Contrarium faciunt Pseudopastores, qui nihil minus curant quàm oues. Allegat autem Ioannes hoc verbum Christi, vt videamus eam orationem Christi exauditam esse & efficacē. Nisi enim exaudita fuisset, discipuli permanere illæsi non potuissent inter tot hostes. Hæc est igitur summa consolatio nostra, quòd scimus Christū in [Hebr.5] sua pro nobis oratione exauditum esse pro reuerentia sua.

Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, &c.]

Lucas dicit, discipulos priùs interro[Luc.22]gasse, num percutere deberent gladio, verùm Petrus non expectato Domini responso, percutit. Sic caro impetu quodā ruit in vitia, non præmeditatur num voluntas Domini sit, imò ne iudicium quidem rationis expectat. Cæterùm Christus qui hoc factum postea in Petro arguit, nunquam ei idipsum permisisset. Et carnalis homo multa mala omitteret, si vel propriam rationē priùs consuleret. Quamuis autem Petrus hic admodum audax & fortis animi videatur, magis tamen est confidentia carnalis, quàm fortitudo fidei. Nam nunc quidem audax est, quum videt adhuc in Christo diuinam potentiam: paulopòst, vbi Christus potentiam suam abscondit, cessat etiam fortitudo Petri. Vnde patet, quòd non ex fide processit hæc audacia, alioqui etiam in aduersis perdurasset. Gladium igitur arripit Petrus, quia non intellexerat, quod Christus dixerat: Qui nō habet, vendat tunicam, & [Luc.22] emat gladium, hoc Petrus de externo gladio intellexerat, quum Christus loqueretur de gladio spiritus, quod est verbum Dei. Deinde nondum sciebat, [Ephe.6.] quòd oporteret Christum pati. Præterea nec hoc sciebat, in schola Christi nō artem pugnandi & vincendi, sed patientiam doceri. Cæterùm, quod Petrus nō maius damnum huic seruo intulit, non ipsius Petri voluntas, sed ipsius Domini bonitas fuit, qui solet etiam indignis & ingratis benefacere, sicut & postea aurem ei restituit, quem iustius ignis de cælo consumpsisset. Verùm hæc est Dei natura, & hoc facto Christus opere impleuit, quod verbo docuit, diligendos esse etiam inimicos, & beneficia præstanda etiam his,

qui

qui nos oderunt. Quòd autem signãter dicitur Petrus seruo huic amputasse auriculam dextram, non casu, sed Dei prouidentia factum est, nec vacat mysterio. Primò enim per hoc significatum est, Iudæos deinceps verum & dextrum auditum legis & Prophetarum perdituros, omniaque tantùm sinistrè interpretaturos, nihil autem dextrè, id quod apertissimè videmus impletum. Quòd tamē postea seruo illi auris restituta est per Christum, præsagium fuit eos suo tempore iterum illuminandos. Cùm enim conuersi fuerint ad Christum, auferetur ab eis velamē. Excæcatio enim ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intrauerit, &c. Quòd autem is, cui auris amputata est, seruus fuit Pontificis, indicium fuit, quòd huiusmodi homines magnatibus huius mundi adhærentes, plærunque vnã tantùm aurem habent, & sinistram tãtùm: quo fit, vt tantùm ea audiant, quę falsa, vana & mũdana sunt, veritatem autem, verbum Dei, iustitiam, & bona aliorum nec audiunt nec attendunt. Generaliter autem omnis qui Christo contrarius est, dextra caret aure: omnia enim sinistrè intelligit, nec vnquam ad lucem veritatis peruenit. Nomē autem serui exprimit Ioannes, propter miraculum postea in ipso factum, in restitutione auriculæ. Quid autem Christus ad hanc Petri audaciam? [Conuerte (inquit) gladium tuum in locum suum.] Iam inciderat Petrus in ius gladij, qui gladiũ arripuerat: Christus autem diuina virtute eum defendit, ne vis ei fiat: interim tamen verbo eum increpat, neque id abs re. Multipliciter enim reprehensibilis erat. Primò, quia gladius omnibus priuatis personis interdictus est. Secundò, quia in scola Christi tam diu versatus, scire debuit, nostra arma esse Spiritualia, potentia Deo, &c. Insuper etiam Apostolus erat, & Apostolorum primus, quorum officium est, non nocere, sed prodesse. Hinc & alio loco Christus discipulis vindictam quærentibus respondit: Nescitis cuius spiritus estis? Præterea, in hoc vel maximè reprehensibilis erat Petrus, quòd prior percutit, cũ nec ipse nec Christus adhuc læsus esset. Meritò igitur eum arguit:

Matt. 5.
2. Co. 3.
Rom. 11.
2. Co. 10

Conuerte (inquit) gladium tuum in locum suum:]

Quasi diceret, Nescis te etiam antea ob hanc causam à me increpatum, ac Satanam appellatum? Noli mortē meam depellere, sed stude imitari. Aufer hinc tuum illum gladium, qui homines necat: meus gladius, quem ego tibi commisi, vitia amputat, homines seruat. Conuerte illum tuum externum gladium in vaginam: vel (vt alij dicunt) in locum suum. Locus proprius gladij est potestas, huc eum conde, Potestas eo vtatur, non tu. Si corpus morbum patitur, ad medicum pertinet curare, non ad agricolam: si quid in corpore mystico amputandum est, ad potestatē spectat, non ad quemlibet priuatum. Hoc itaque verbo Christus primò prohibet vīdictam: Secundò damnat nostram iracundiam & impatiētiam, qui ne verbum quidem durum sustinere possumus: nec contenti sumus æquale dãnum rependere, contra hoc quod monet Paulus: Noli vinci à malo. Tertiò, docet hoc verbum, quatenus pietatis æmulatio procedere debet. Iustam quidem causam defendere licet, sed quatenus vocatio tua tulerit. Si magistratus es, agnosce te Dei ministrum, vltorem in irã ei, qui quod malũ est, facit. Sin priuatus fueris, admone, argue, reprehende, idque citra contumeliam. Cæterùm, citra potestatem magistratus propria authoritate nec pro Christo, nec pro iustitia gladium vsurpare debes. Non opus habet Christus aut iustitia tuo gladio, Christus seipso satis potens est, itidemq; & iustitia. Habet enim à parte sua Deum & omnes Angelos. Hinc in Psalmo dicitur: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, &c. Et iterum: Cognoui Domine, quia æquitas iudicia tua. Et Christus ipse in Matthæo: Non putas, quòd possim rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquã duodecim legiones Angelorum? Quartò, docet Christus hoc verbo, quibus armis se Christiani tueri debeant, nempe non gladijs & fustibus, sed humilitate, patientia, mansuetudine & beneficijs: Discite (inquit) à me, quia mitis sum & humilis corde:

Rom. 12
Psal. 44
Psal. 118.
Mat. 26.
Mat. 11.

Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?]

Singula verba emphasim suam habent. Primò enim more scripturę sacrę, passionem suam calicem nominat. Tribulatio enim alicubi comparatur aquę, vt cùm dicitur: Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Aliquando torrenti, vt cùm dicitur: De torrente in via bibit, &c. Comparatur & calici vini meri. Sicut enim vinum plus iusto potum, mentis statum euertit, sic & tribulatio, &c. Deinde Christus passionem suam calicem nominat, vt ostenderet sibi mortem dulcem & desiderabilē esse pro salete hominū. Præterea etiam ideo calicē nominat, vt ostēdat etiā grauissimas afflictiones in hoc mūdo nihil esse nisi (vt ita dicā) vnum haustū: statim enim cessabunt. Addit Christus: [Quem dedit mihi Pater.] Non loquitur dubitatiuè: Fortasse Pater hoc vult, sed assertiuè: [Pater (inquit) dedit mihi hunc calicem.] Iam si Pater dedit, quis contradicet? Non licet repugnare aut contradicere, vbi Dei voluntas nobis constiterit, sed simpliciter obedire. Signanter autem non dicit, Deus aut iudex dedit, sed Pater, vt sciamus Deum, etiam quū flagellat, Patrem esse. Ira enim in indignatione eius, sed vita in voluntate eius. Docet igitur hoc verbo, se non hominum arbitrio, sed Dei voluntate pati. Docet itē se non esse contrarium Deo, sed vsque ad mortem Patri obediens in omnibus etiam grauissimis. Docet insuper nos in aduersis non respicere in hominem aut dæmonem mala inferētem (alioqui nunquā patiēter feremus) sed in Deū permittētem, quēadmodū ipse hic facit. Sic Iob: Dominus dedit Dominus abstulit, &c. Sic Dauid inquit: Sine, vt maledicat mihi. Dominus enī præcepit ei, vt malediceret Dauid. Addit Christus: [Non vis vt bibam illum? Nō vis tu homo, creatura, seruus, quod vult Deus creator & omnium Dominus? Mihi hic calix datus est, & non alteri. Nemo enim ad hoc sufficit præter vnū me: Non vis vt ego eum bibam? Quis ergo alius eum bibet? Si ego hunc calicem non bibam, æterna siti omnes peribitis: sin autem, etsi amarum est poculum, omnem tamen in vobis sitim sedabit. Atque ob hanc etiam causam, passionem suam calicem appellat, quòd ex ea omnes bibimus, non tantùm quòd cum ipso & post ipsum patimur, sed etiam quòd inde omnē consolationem haurimus. Sicut igitur Christus non renuit suum calicem, sed insuper dissuadentem Petrum corripuit, sic nos quoque faciamus. Non est tolerandus, qui à diuinorum obseruantia mandatorum abducit, etiam si in verbis præferat pietatem, sed increpandus: si subditus, si æqualis, penitus nō ferendus, si verò superior sit, nullo modo timendus est. Obedire enim oportet Deo magis quàm hominibus.

Psal. 68.
Psa. 109
Psal. 29.
Iob. 1.
2. Re. 16

Cohors ergo & tribunus ac ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum.]

Hactenus præcessit interior passio Christi, nūc incipit exterior. Postquam enim Iesus sui copiam eis permisit potius quàm dedit, irruunt in agnum lupi rapaces, in pastorem diri latrones, in Patrem filij degeneres, in Deum peccatores, in lumen verum filij tenebrarum, nihil vel eius consuetudine, vel Deitatis maiestate, vel miraculorū terriculamento permoti, manus iniecerunt in eum: occupant paratum teneri, trahunt volentem trahi, qui si vellet obniti, nihil quidem in iniuriam eius impiæ manus possent. Hic itaque impletum est, quod iam dudum Dauid in persona Christi prædixerat: Quoniam (inquit) tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Circūdederūt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me: Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiēs & rugiens: Sicut aqua effusus sum, &c. Cæterùm, quamuis Euangelistæ planè & paucis verbis recitent hanc Christi captiuationem (hoc enim tantùm agebant, vt certa fides esset historiæ) nihilominus tamen occasionem præstant plura etiam cogitandi, id quod maximè ex hoc nostro Ioanne patet. Is enim primò subindicat, quid causæ fuerit, quòd nunc potuerunt Christum comprehendere, & non antea, quamuis id sæpius attentassent: Ergo, inquit, quia scilicet Pater hunc calicem dedit, ipseque Christus obedienter eum ebibendum accepit,

Psal. 21

cepit, iamque hora erat ab æterno ad hoc destinata, ideo comprehendere potuerunt. Hæc igitur fuit causa, nõ ipsorum vis aut potẽtia. Deinde idem Ioannes plures recenset nominatim, etiam qui Christum comprehenderunt. [Cohors(inquit)& tribunus,& ministri Iudæorum,&c] vt innuat hunc primũ impetum Christo Domino mirum in modum fuisse grauem. Nec mirum, quomodo enim ipsi nunc recens capto parcerent, cui nec in cruce pendenti, postquam omnem suam malitiam in eum compleuerant, non pepercerunt? Primò igitur nõ vnus aut alter in eum irruit, sed multi. Deinde omnes erant inflammati ira & odio in eum. Persuasi enim erant à primoribus, hũc peruersissimum esse seductorem, hac ira & odio egressi erãt. Auxerat irã, quòd tam diu eũ capere nõ potuerunt, itemq; quòd ipsos in terrã prostrauerat, incitauerat & Iudas, admonens, vt cautè eum tenerent. Accepta igitur licentia, omnes in eum irruunt, singuli suam iniuriam vindicare volentes, simulque & Pontificibus gratificare studentes, quibus sciebant se rem gratissimam facturos, si nulla compassione erga Christum mouerentur. Erat enim videre, quasi quũ oppidum aliquod munitum, vbi post longam obsidionem aditus tandem patefactus est, furibundè irrumpitur, oppugnatur, diripitur, nullo videlicet cessante. Ob hãc igitur causam Ioannes captiuatores Christi sic nominatim perstringit. Obseruandum autem in captione Christi, nedum esse milites, nedum Iudæos, sed etiam Gentiles, Romanos, imò nec tantùm qui præsentes erant in Christum peccabant, sed etiam absentes principes, quorum iussu hæc fiebant. Sic nõ vnus aut alter, sed omnes homines, & qui præcesserunt & secuti sunt, & adhuc etiam secuturi sunt, omnis sexus, omnis cõditionis, &c. rei sũt sanguinis Christi. Verè enim in peccatis nostris captus est. Quis hic non expauescat? [Comprehenderunt(inquit) Iesum] sed mala comprehensione. Nam & bona comprehensio est, qua pij homines ipsum comprehendũt fide, spe, & charitate. De qua Paulus: Sequor, si quo modo comprehendam. Et sponsa: Tenui eum, nec dimittam. Verùm de hac comprehensione hic non fit mentio, sed de ea, quã Sapiens ponit. Circunueniamus, inquit, iustum, morte turpissima condemnemus eum. Sic igitur, qui non Angelos, sed semen Abrahæ apprehendit, ab illis ipsis, quorum manum apprehenderat, comprehensus est indignissimè, imò qui non Angelis ruentibus, sed hominibus cadentibus, misericordiæ suæ manum porrexerat, ipsorum manibus nunc capitur. Verè insignem Dei bonitatem. Magnum quidem est, quòd hominem ab exordio intantũ sublimauit, sed longè maius est, quòd pro homine seipsum tam profundè humiliauit. Sic magnum est, quòd plærunq; pios miraculosè eripuit, sed longè maius est, q; nũc se amore nostri comprehendere sinit, quo scilicet ab æterna captiuatione nos liberaret. Magna siquidem tyrannide captiuauerat nos peccatum, mors & Diabolus: Christus autem, quum nullum ius in eum haberent hi captiuatores nostri, sponte tamen se capi permisit. Et quia fortior illis fuit, illos vicit, nosque liberauit. Meritò igitur canimus: Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me, &c. Addit Ioannes:

Mat. 26. Thre. 4. Philip. 3 Cant. 8. Sapië. 2. Hier. 13. Psal. 29.

Et ligauerunt eum.]

Hæc sola erat potestas tenebrarum, vt comprehenderent ad ligãdum, quem comprehendere non poterant ad intelligendum. Ita eum comprehenderunt hora illa sua, hora vna & momentanea. Nam post hac lucem cõprehendere nulla vnquam tenebris erat potestas: Comprehendentes(inquit) ligauerunt eum. O nimis horrenda temeritas peccatorum. Ligauerunt autem, vt securius ducerent eum. Hoc enim præmonuerat Iudas, vt ducerent eum cautè. Iam igitur securi sibi videbantur, quia Christũ captum in manibus habebant, reuera tamen hæc Christi captiuatio & ligatio summam ipsis attulit perditionem. Huius figura præcessit in Samsone, itemque in arca Dei. Sicut enim Samson à Philistæis olim captus, perditionis eorum causa fuit, vt multò plures ex eis occideret moriens, quàm viuens occiderat: & sicut arca Dei ab eisdẽ Philistæis capta,

Mat. 26. Iudi. 16. 1. Reg. 5

capta multipliciter eos afflixit: sic verè Iudæos nemo alius perdidit, quàm qui captus & ligatus ab eis fuit. Gaudebant Philistæi capto Samsone, itemque capta arca Dei, sed gaudium eorum non fuit diuturnum. Gaudebant & Iudæi capto Christo, sed hoc gaudium ipsorum breue fuit. Paulò enim post à Romanis deuastati fuerunt. Atque hinc est, quòd etiam nunc clamant, orant, & nemo est qui eos exaudiat, manumque porrigat. Et iustè quidem. Respondere enim potest, vtrunque maiestatis suæ brachium esse ligatum, & idcirco nullum se præbiturum auxilium. Sic igitur ingrati filij Adam manus iniiciunt in eum, cuius manibus creati erant: ligant eum, qui omnes soluere venerat. Interim mitissimus agnus tacet, & non aperit os suũ, sed in amaritudine animæ suæ recogitat annos nostros, sciens quòd hunc laborem non præstitit ei, nisi peccatum nostrum. [Esai. 53. Esai. 38. Psal. 16.] De hac captiuatione iam antea per Dauidem dixerat: Inimici mei animam meam circundederunt, adipem suum concluserunt, id est, incorrigibiliter impietatem suam perficere statuerunt, nullius monitis aut miraculis retrahendi: Os eorum locutum est superbiam. Non enim sine magno clamore, irrisione, & conuitijs eum comprehendisse credendum est: Proiicientes (inquit) me, nunc circundederunt me. Oculos suos statuerunt declinare in terram, id est, decreuerunt nec Deum, nec iustitiam, sed nec cælum respicere: Susceperunt (inquit) me, sicut leo paratus ad prædam, &c. [Psal. 16.] Ecce quanta fuit ira & furor, quæ non nisi per iram fortissimę & crudelissimæ bestiæ exprimitur. Et in alio Psalmo: Circundederunt (inquit) me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis. [Psal. 117] Quibus verbis iterum immanis hostiũ Christi crudelitas præostensa fuit. Apis enim intantum ardet ira, quòd licet amisso aculeo, nunquam possit mellificare, eundem tamen fremens infigit in hostem, & mauult mellificationem perdere, quàm se non vlcisci: sic Iudæi expleuerunt inuidiam suam in Christum, nihil curantes, quòd in æternum nunquam possent mellificare. Vnde & pòst dixerunt: Sanguis eius super nos & super filios nostros. [Mat. 27.] Obseruandum autem, quòd etiam in ligatione ponitur numerus pluralis. Non enim vnus tãtùm eum ligauit, imò omnium hominum peccata Christum ligauerũt. Vnde in Psalmo dicit: Funes peccatorum circumplexi sunt me. [Psal. 11…] Hos funes primi nostri parentes nere aut texere cœperũt, nos autem ipsos perfecimus. Vel hic igitur expauesce peccator, cùm audis & vides peccata tua tam immaniter Christũ ligasse. Noli tamen despondere animũ, nam suis illis vinculis Christus nostra rupit vincula, ac in veram libertatem restituit. Meritò igitur canimus. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. [Psal. 11…] Hic igitur primò discamus, vt grati simus de nostra liberatione. Deinde caueamus, ne vnquam amplius Christum peccatis nostris ligemus. Discamus item, vt & nos constanter, si ita casus fert, pro Christo vincula patiamur. Iam enim nihil amplius ignominiæ habẽt vincula & funes. In Christi namque sacro corpore sanctificata sunt & nobilitata, vt non ignominiæ, sed gloriæ sit ea ferre pro Christo, id quod in Apostolis & martyribus videmus, quibus nihil gloriosius erat, quàm pro Christo pati. [Act. 5.] Et nos igitur non erubescamus pro Christo vinciri, quando ipse prior pro nobis vinctus fuit. Præterea discamus & nos ipsos captiuare, omniaque membra nostra ligare funibus præceptorum Dei, vel potius funibus charitatis, ne laxentur ad ea, quæ Deo contraria sunt, captiuentur & ligentur oculi ab illicito visu, aures à noxio auditu, lingua à noxio sermone, manus à malis operibus, cor à malis cogitationibus, intellectus ab erroneis sensibus & prauis dogmatibus, &c. Hæc igitur de captione Christi paucis dicta sunt.

Adduxerunt autem Iesum ad Annam primum]

Audiuimus attento animo, quomodo Christus Dominus comprehensus sit ab impijs, ad quam tamen comprehensionem se spõte obtulit, vt qui sciebat, quãtum bonum hinc ad omnes homines peruenturum esset. Nihil enim plus poterant nocturni illi bellatores, quàm capere, ligare, abducere. Ipsorum non

non erat occidere. Sic enim decreuerant principes, vt priùs ad ipsos perduceretur, volebant sic agere, vt nemo posset dicere ipsum iniustè occisum, ideo primùm eum audire volebant, in speciem iusti iudicij. Deinde quicquid etiam responderet, iam decreuerant eum potestati Romanæ mittendum. Nec enim animus eorum erat, ipsum dimittere, etiāsi optimè respondisset, sed omnino occidendum decreuerant, Nam mortui non mordent. Viuum eum timebant, quia ipsorū malitiam arguebat. Conseruet Deus optimus maximus omnes regentes, ne in hoc exemplum incidant. Hoc igitur cōsilio Christum non statim occiderunt, sed adduxerunt in ciuitatem, maiori scilicet ludibrio & pœnis grauioribus exponendum. Quis autē hanc ductionem satis æstimare potest, quàm miserabilis fuerit? Trahebatur siquidē magnis clamoribus, magna festinatione, multisque irrisionibus, tanquā malefactor, tam arctè ligatus, vt vix anhelitum habere posset. Et quamuis spontè ad passionē iret, dubitari tamen non potest, quin eum nunc huc, nunc illuc impellerent, protruderent, agerēt. Quomodo enim parcerent iam primum capto, qui iamiam morituro non parcebant? Vt iam tunc verè dicere potuisset: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus. Videte, inquam, quàm viliter trahor, quàm crudeliter percutior, quā patienter sustineo: Videte canes rabidos, homicidas violentos, & me agnum mansuetissimum inter eos: Videte faciem meā alapis iam multiplicibus percussam, sanguineo sudore, sputis Iudęorum maculatā, lachrymis humectatam, pedes scopulis concussos & laceratos, &c. Sic igitur qui solus ad cælum nos perducere poterat & volebat, contumeliosissimè ductus fuit. Et primum quidem ad Annam, deinde ad Caipham. Hi enim duo & capita erant sacerdotum, & principatum habebant templi & rerum spiritualium. Quia autem causa Domini Iesu spiritualis erat (concernebat enim fidem & doctrinam) ideo ad suum iudiciū eam pertinere arbitrabantur, iuxta legem. Sic & post cum Paulo actum est coram principe sacerdotum Anania: itemque cum alijs Apostolis coram his ipsis, Anna & Caipha, Ioāne & Alexandro. Ob eandem causam, nec Proconsul Achaiæ Gallion causam Pauli iudicare voluit, quòd videbat eam non esse ciuilem, sed spiritualem.

Thre. 1.

Acto. 23

Acto. 4.

Acto. 18

Cæterùm, hi duo mala fama notati erant, quasi qui honorem & sacerdotalem dignitatem pecunia ab Herode annuatim compararent, vt veri Simoniaci & Giezitæ, imò patres omnium Simoniacorum. Nec hoc Euangelista tacitum voluit, qui Caipham non simpliciter Pontificem, vt lex requirebat, sed tantùm eius Anni Pontificem nominat. Annuatim igitur hi duo Pontificatum sibi comparabant à Romanis. Vnde facilè conijci potest, quàm nihil pietatis habuerint, multum autem arrogantiæ & vanæ gloriæ. Ad Annam igitur primò ducitur, honoris videlicet gratia. Nam & senior erat & socer Caiphæ. Deinde vt iustior cōdemnatio Christi videretur, si à multis condemnaretur: maximè autem ideo, vt impij sibi mutuò gaudium communicarent de capto communi hoste, ipseque Annas qui fortè propter senium futuro communi consilio adesse non poterat, interim oculos pasceret optato illo spectaculo. Sic enim futurum prædixerat Christus: Mundus, inquit, gaudebit, id est, triumphabit in passione mea. Sic lætātur impij, cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: nec cogitant breuem illam lætitiam futuram. Sic igitur volebant quidem illi se inuicem honore præuenire, reuera autem sacrilegium suum communi consensu corroborant, ne videlicet apud Romanas leges vnus, si solus videretur sceleris author, notam vel accusationem sustineret. Vel etiam ideo ad Annam primò adducitur Christus, ne Caiphas solus inuidiam apud homines sustineret, si primus ipse qui consilium dederat, primus etiam condemnaret. O Pharisæi, qui omnia facitis propter homines. Cæterùm, quòd Christus ad plures iudices ductus fuit, non tam Iudæorum cōsilio, quàm diuina prouidentia factum est. Per hoc enim, quòd à multis fuit examinatus, clarius elucescit ipsius innocentia,

Ioan. 16.

Prou. 2.

Mat. 23.

imò per hoc omnes illos iudices fecit suæ innocentiæ testes & professores, id quod certissimum est testimonium.

Erat autem Caiphas, qui consilium dederat, &c.]

Non sine causa Ioannes hic etiam, antequam ad domum Caiphæ perducatur Christus, tam Caiphã quàm ipsius consilium commemorat. Vnum enim hoc Caiphæ consilium potissima causa fuit, vt nedum principes in mortem Christi conspirarẽt, sed etiã populus ab ipso deficeret. Ipsum igitur nominat Ioãnes, quasi admirãs tã impiũ hominem in tam sancto officio fuisse, nec sic tamẽ pietatis admonitũ fuisse. Miratur item hunc Pontificem tã cupidè sitijsse sanguinem Christi, vt alijs adhuc dubitantibus, ipse statim proclamaret & sententiaret occidendũ, cùm nihil minus competat Pontificibus, quàm sitire sanguinem. Præterea miratur Ioannes, quomodo tam vera, tamque diuina sententia ex ore impij hominis profluxerit. Quid enim verius? quid magis consolatorium est, quàm quòd Christus pro populo mortuus est? At eam sententiam primus protulit impius ille, contra intentionem suam. Vnde & Ioãnes ait, eum hoc non ex seipso, sed ex Spiritu sancto dixisse. Postremò Ioãnes Caipham, ipsiusque consilium nobis proponit, vt videamus iustum & mirabile circa hunc hominem Dei iudicium. Verè enim in ipso impletum videmus, quod scriptum est: Impio quod timet accidet. Et: Qui timet pruinam, irruet super eum nix. Timebat Caiphas ne Pontificatũ perderet per Christum, & quia iniquis medijs ipsum honorem retinere conabatur, paulo pòst ipsum honorem, imò seipsum & totam gentem perdidit: imò timebat temporale damnum, & incurrit æternum simul cum temporali. Insigne igitur exemplum totius impietatis, hic Caiphas erat cũ suo socero, in quos maximè competebat illud verbum Christi: Vos fecistis ex domo Dei spelũcam latronũ. Ipsi duo erant, in quos potissimũ Christus Væ illud æternum non semel intonuit. Vnde & ipsi præ alijs Christum audiebãt, mortemque illius cupiebant.

Ioan. 11.

Iob. 6

Matt. 21

Matt. 23

Nam grauis illis erat ad vidẽdum, quia improperabat illis peccata legis. Vnde & Caiphas suo illo cõsilio vel maximè populũ à Christo alienare studuit. Nam non Deum, sed solùm populum timebant, & non parum in hoc etiam profecerunt. Ipsorum enim opera omnino persuasum erat populo, quòd propter Christum, si permitteretur viuere, deuastanda essent & locus & gens Iudæorum. Quod audiens carnalis populus, qui temporalia diligebat, & multas captiuitates expertus fuerat, mirũ in modum exarsit in ira cõtra Christũ. Nam generaliter hoc insitum est hominibus, vt quantò quis maiora beneficia in aliquem contulerit, tantò maiorem indignationem incurrat, si in suspitionẽ venerit, quòd malo animo & in malũ finẽ fecerit. Sic contigit Aman cum Assuero, itidẽ & Christo contigit. Persuasum erat populo, omnia quę Christus faciebat, in eum finem tendere, vt populus in captiuitatem iterum duceretur. Hoc persuaso, facilè erat omnia Christi miracula & beneficia ex animo eijcere, cùm audirent terram, quam Deus Abrahæ & semini eius in possessionem dederat, occasione eius vastandam, omnemq; populum in captiuitatem abducendum. Non erat populo huic iocus, audire amissionem terræ & libertatis. Iam se iustissimè furere, imò non posse nimiũ furere certissimi erant. Hunc igitur furorem pius ille Pontifex Caiphas populo simplici instillauit, ideo Ioannes hoc cõsilium ipsius ad perpetuã ipsius ignominiam commemorat. Verùm satis sit de impietate horũ Pontificũ hæc dixisse: Vtinam nulli vnquã ipsorum similes vel nascerentur.

Sapiẽ. 2.

Hester. 7

Sequebatur autẽ Iesum Simon Petrus.]

Sunt qui putent nihil actum fuisse in domo Annę, neque cum Christo, neque cum Petro, sed Christum statim ab Anna ad Caipham ductum, ibique contigisse quæ hic de Petro dicuntur, idq; probant argumentis, non vsquequaq; contemnendis. Alij autem contendunt primam Petri negationẽ in domo Annæ factam, & in eodem loco Christum de doctrina & discipulis interrogatum, alapaq; percussum. Et hi videntur inniti his

ti historię, quam scribit Ioãnes. Cæterũ hac de re nihil hic digladiamur. Satis sit nobis scire, quòd hæc facta & dicta sint, vbicunque tandē facta sint. Obserua igitur, quòd tãtùm duo discipuli hic Iesum secuti dicuntur, & tamen vtcunque, cum omnibus discipulis Christus egressus fuerat: hic autē cùm adhuc vix principium passionis esset, duo tantùm sequuntur. Iam enim alij dispersi erant vnusquisq; in propria, vt Christus prędixerat. Vide aũt quàm validè etiã columnas Ecclesiæ concusserit tentatio. Promiserant filij Zebidæi, se posse bibere calicē Domini, sed ecce primo visu, cùm primùm infunderetur, fugiunt. Dixerat Thomas: Eamus & nos, & moriamur cum illo. Hic autem lōgè alia agit. Dixerãt omnes discipuli pariter: Nunc scimus, quia scis omnia: Nũc credimus, quia à Deo existi. Quasi dicerent. Nihil opus habemus vlteriori admonitione. Ad hęc instãtissimè monuerat Christus, & sæpiùs inculcarat, vt in ipso manerent: Manete (inquit) in me, & ego in vobis. Et iterum: Si quis in me nō manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, &c. Non minus instanter admonuerat ipsos, vt se mutuò diligerent. Hic autem omniũ obliti, & à Christo fugiunt, & à se inuicem separãtur. Tanta est vis tentationis. Cæterùm & à Christo & à se mutuò separatis quid aliud restabat, nisi timere, fugere, & nusquam securos esse? Qui enim à Deo excidit, securitatem perdit, perpetuum timorem incurrit ac semper fugit, licet frustra. Duo tamen ex illis, etsi primò cum alijs ex timore fugissent, amore tamen & recordatione Christi animati & excitati, denuò sequuntur: sed à longè, inquit Ioannes. Iam enim reipsa sentiebant, verum esse quod Christus Petro dixerat: Quò ego vado, non potes me modò sequi. Atq; hic planè vides, quid in homine faciat timor & amor. Timor auertit, amor conuertit, donec alterum præualeat. Et in Apostolis quidem hoc loco præualuit timor: postmodum autem amor per Spiritum Sanctum in corda ipsorum diffusus, omnē expulit timorem, vt intrepidi dicerent: Quis nos separabit à charitate Dei? &c. Sed quinam fuerunt hi duo, qui præ alijs ausi fuerunt Christum vel à longè sequi, vt viderent finem? [Simon (inquit) Petrus, & alius discipulus.] De Petro nullum est dubium: alium autem discipulum communiter omnes putant fuisse Ioannem.

Discipulus autem ille erat notus Pontifici, & introiuit cum Iesu, &c.]

Hoc addit Ioannes, ad confirmationem Euangelij sui, vt sciamus eum scripsisse, non quæ ab alijs audiuit, sed quę ipse præsens ac corã vidit, ideo & infra dicit: Qui vidit, testimoniũ perhibuit. Ne quis aũt fortitudinē putet, quòd ausus fuerit intrare in atriũ Pōtificis, idq; cum Iesu iam vincto, addit, se notum fuisse Pontifici. Quasi diceret: Non animi constãtia intraui, non vt magistrum defenderem aut excusarem coram Pontifice, sed tantùm quia notus eram in domo eius. Sic nimirum seipsum extenuat, vt deuitet arrogantiam, ne se præferre videatur Petro in constantia. Vnde autem & ob quam causam notus fuerit Pontifici, non opus est quærere. Nihil enim ad rem facit, nec quicquam certi de hoc constat.

Petrus autem stabat ad ostium foris.]

Vel quia ex timore non audebat ingredi, & tam prope accedere: vel potius, quia vt pauper & incognitus exclusus fuerat. Pauperibus enim negatur accessus palatiorum: Magnatum siquidem domus his solum patent, qui diuites sunt & munera portant. Hinc Esaias: Pupillo non iudicant, & causa viduæ non intrat ad eos. Et iterum: Veritas in plateis corruit, & iustitia non potuit ingredi. Exclusus igitur Petrus, per Ioannem introducitur, sed malo suo. Præstiterat enim eum nunquã intrasse. Longè felicius olim ab Andræa fratre suo introductus fuerat ad Christum: hic autem quodammodo à Christo abducitur. In Annæ enim domo nec veritas, nec iustitia erat. Cæterùm oportebat impleri quod Christus prædixerat: Ter me negabis. Hic igitur impletum in ipso fuit, quod Christus longè ante sub quodam typo præmonstrauerat. Cùm enim discipuli semel in mari periclitarētur, venit Christus ad eos, ambulans super aquas. Et Petrus ad

Marginal notes: Ioan. 16 — Mat. 20 — Ioan. 11. — Ioan. 16. — Ioan. 15. — Ioan. 13. — Rom. 5. — Rom. 8. — Ioan. 19. — Esaiæ. 1. — Esai. 59. — Ioan. 1. — Mat. 14

VV vocem

vocem eius vltrò se ingerens, ambulans-
què & ipse super mare, vt veniret ad
Iesum, vidit vetum validum & timuit,
& penè submersus, manu Domini retē-
tus est. In eo miraculo præostensum
fuit, quod hic contigit. Hic enim verè
Dominus super aquas ambulabat, disci-
pulis in mari laborantibus, quia scan-
dalum patientibus Apostolis, ipse pro
arbitrio suo tribulationem patiebatur,
mox victor mortis futurus. Ambula-
bat & Petrus super aquas, vt veniret ad
Iesum, quia pristinę dilectionis memor
per audaciam modicæ fidei, sequebatur
longè post Iesum. Sed vidit ventum va-
lidum venientē, & timuit: timendo ne-
gauit, negando submergebatur, nisi Do-
minus manum illi porrexisset. Audi
igitur, quis fuerit ventus ille: [Cùm vi-
disset, inquit, eum ancilla ostiaria.] Si
ad illam ancillam spectes, nubecula fuit.
Si autem ad concilium illud malignan-
tium, propter quod Petrus timuit pro-
teruum huius ancillæ dictum, spectes,
certè ventus validus fuit. Sic igitur cri-
brator ille Apostolorum Satanas sibi
prouidit, vt tentationis artificium inci-
peret à fœmina, qui sexus olim etiam
in Paradiso primo parenti extitit dece-
ptionis ianua.

Luc. 22.

Gene. 3.

Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius?]

Fieri potest, vt ancilla hæc Petrum
ex compassione allocuta sit, quasi ad-
monens, vt si discipulus Iesu esset, citius
abscederet. Atque hoc videntur etiam
eius verba præ se ferre. Non enim eum
accusabat, nec assertiuè loquebatur: nec
durius quid de Christo dicebat, quem
non deceptorem, sed hominem appella-
bat. Denique interrogabat tantùm Pe-
trum, num ex discipulis esset hominis
illius. Quid igitur Petrus? [Non sum.]
Ecce quàm facilè firmissima illa colū-
na ad vnius auræ impulsum contre-
muit. Vide enim, quid negauit Petrus,
& apud quem: Negauit se esse Chri-
sti. Quia autem Christi se esse negat,
Diabolo se astringat oportet: Negat
autem non coram milite aut Pontifi-
ce, sed coram ancilla. Vbi igitur nunc
est eius pristina audacia? Iam ne satis a-
pertè vides, ipsum carnali affectu, non
spirituali iudicio antea pro Christo gla-
dium sumpsisse? Si enim tantus iu-
stæ causæ propugnator est, cur nunc
non dicam gladio non pugnat, sed vel
verbo fatetur Christi innocentiam?
Quòd si coram ancilla mulierum con-
temptissima negauit, quid fecisset co-
ram regibus & principibus? Verùm
quod Petrus est, omnes sumus ante iu-
dicium Domini, & cùm propriæ im-
becillitatis adhuc ignari sumus, sole-
mus superbire de viribus nostris, & vt
videtur, feruere zelo diuino: in iudicio
autem Domini velut cera à facie ignis,
& sicut puluis quem projicit ventus à
facie terræ, deficimus. Petrus igitur ty-
pus eorum est, qui aliquid citra gratiam
facere conantur, illis cōtingit, vt & Chri-
stum mendacij accusent, & quod facere
gestiunt, efficiunt nunquam. Christum
quidem mendacij arguunt, qui dixit:
Sine me nihil potestis facere. Ipsi au-
tem proposito non stant. Nam Paulus
ait: Non quod volo bonum hoc facio,
sed quod nolo malum, hoc ago. Ex his
igitur facilè colligi potest, quòd Euan-
gelistæ non libidine inuehendi aut ag-
grauandi aliena peccata hanc Petri hi-
storiam tam diligenter descripserunt,
sed tantùm ad institutionem nostram:
est enim notatu dignissima. Nam pri-
mò videmus hic, ne minimū verbum
Christi fuisse vanum, id quod maxi-
mè fidem nostram confirmat: alioqui,
si vnum Christi verbum vanum fuis-
set, de omnibus dubitari posset. Dein-
de videmus hic, quàm nihil in viribus
humanis situm sit. Quemadmodum e-
nim ferrum, quamuis per se durum sit,
lapidibus tamen facilè retunditur, nisi
liquore quodam firmetur: sic animus
humanus, etiamsi veritatis amore cun-
cta se pericula spreturum iactet, aspe-
ritate tamen certaminum vincitur, nisi
Sancti spiritus gratia firmetur. Si enim
Petrus tātæ fidei & dilectionis, qui tam
diu cum Christo conuersatus fuit, tam
eidem familiaris, vt cæleste ei gaudium
in transfiguratione gustandum præbe-
ret, sic cecidit, quid de nobis sperān-
dum est? Nulla igitur vsquam securi-
tas est, quamdiu sumus in hoc morta-
li corpore. Cecidit Angelus in cælo,
Adam in Paradiso, Petrus in mundo.
Quis

Psalm.

Ioan. 15

Rom. 7.

Rom.11 Quis igitur non timeat incomprehensibilem altitudinem iudiciorū Dei? Me- 1.Co.10 ritò igitur Paulus monet: Noli altum sapere, sed time. Et iterum: Qui stat, videat ne cadat: Iustus tibi videris, sed nescis an talis sis coram oculis Dei, saltem ignoras, quid cras futurus sis: intuere sanctū Petrū. Quis credidisset aut ipse aut alius, quòd à tāta fiducia & charitate absque impugnatione valida cecidisset in tantam inconstantiam & impietatem? Ediuerso, quis iudicasset latronē illum saluandum? Nihil igitur securius est, quàm in profunda humilitate solicitè manere, diuinā expectare misericordiā, non se de proprijs extollere meritis, aut stolidè iudicare alios. Cùm igitur aliquem peccare videris, quantumcunque malus tibi videatur, geme in corde tuo, & dic Deo: Diues es Domine in misericordia, potes hāc misellam creaturam releuare à fimo peccati. Ediuerso, si vides hominem pietati studentem, glorifica Deum, & dic: Custodi quæsumus Domine, quæ in hunc collocasti dona. Est enim pulcher gratiarum thesaurus, quem hic reposuisti, sed vas est fragile, varijs circundatum latronibus: nisi custodieris, facilè dissipabitur. En hoc nos docet negatio Petri. Specialiter tamen monentur per hoc rectores Ecclesiæ, ne superbiant, ne præsumant. Periculum enim est, si præsumptuosus quisque hoc fungatur ministerio. Is enim nescit alijs compati aut misereri: nescit aliud, nisi cum austeritate præesse, terrere, punire, &c. suaque austeritate infirmas animas ad desperationem adigere, sicque cadit Hebr.4. tota administratio. Hinc Paulus pro speciali commendatione Christi dicit, eum talem Pōtificem esse, qui possit & sciat compati alijs: imò ideo & Petrum cadere permisit, vt & ipse disceret alijs cō pati. At hæc negatio Petri etiam omnibus peccatoribus est consolatio & doctrina. Consolatio, vt non desperent de venia, cùm videāt Petrum post tantum casum ad gratiam receptum esse: doctrina autem est, vt ipsius exemplo discant, quibus medijs in gratiam redire possint. De quo infrà latiùs. Demū etiam non sine mysterio factum est, quòd Petrus in primo ingressu domus Pontificiæ negat, idque ad impulsum ancillę. Prima enim professio in aulis principum, est Christum negare, hoc est, & Deum, Christum, iustitiam, & veritatem, imò & propriæ animæ salutem postponere, & sola ea quæ sunt mundi curare. Hoc autē maximè fit, cùm quis 1.Tim.6 ab ancilla introducitur, hoc est, auaritia: Radix quippe omnium malorum est cupiditas. Quē autem timor Domini, fidelis scilicet seruus introducit, is etiā in aulis principum & negotijs mundi Christo adhærere potest, quēadmodum videmus in Dauide, Daniele, Hester & Mardochæo, item in Ioseph, &c. Finaliter qui casum & negationem Petri legit, oret Dominum, ne vnquam in talem tentationem incidat, vt Christum neget. Sit nobis hæc Petri infirmitas fortitudo, quandoquidem & de ipso scimus, quòd post acceptum Spiritū sanctum, se potius in frusta concidi passus fuisset, quàm vt Christum negaret, &c.

Pontifex ergo interrogauit Iesum.]

Qui contendunt nihil in domo Annę factum esse, nisi quòd honoris ipsius gratia, Christus primò ad ipsum ductus est, omnia hæc ad Caiphā referunt, qui Pōtifex illius anni erat. Cæterùm, siue ipse siue Annas, prioris Anni Pontifex hoc fecerit, hoc parum refert: nos rem ipsam consideremus: Pontifex ergo ille quisquis tandem fuerit, siue Annas, siue Caiphas, pro officio suo Christum examinare errorisque conuincere conatur. Astat Christus victus, superbiamque illius impij fert, quasi esset omnium hominum infimus, itemque patitur se examinari, quasi omniū indoctissimus esset. An non insignis patientia? Et tu igitur noli ægrè ferre, si ab indoctis & superbis contemnaris, Christus hic te suo exemplo præcedit. Duo autem inquirit Pontifex ille, de discipulis scilicet, & de doctrina eius. Hoc ne erat peccatum Iesu? Nihil ne aliud sciebat de ipso impius Pontifex? Ergo accusatio in interrogationem mutata est. Fortassis tamen hoc interrogare voluit, vbi essent discipuli eius, cur ipsos elegisset, & quid cum ipsis facere intenderet. Hæc autem quæstio eò tendebat, vt ipsum seditionis suscitandæ, nouarumque rerum moliendarum

cõuinceret. De doctrina autẽ videtur in-
terrogasse, qualis esset & vnde eam ha-
beret, num doctrinæ Moysi & Prophe
tarum consentiret. Quasi diceret: Lon-
gè alia doces, quàm Moyses & Pro-
phetæ. Hæreticus ergo & seductor es,
& discipulos habes, qui hæresim tuam
in totum orbem Iudæorum spargunt.
Ad hæc noua quædam instituisti de Ba
ptismo, citra nostram authoritatem.
Denique hæc omnia agis, cùm non sis
ex tribu Leuitica, & tamen authorita-
tem docendi tibi vsurpas. Putas ne no-
bis tacendum esse? & tantam in te mo-
rum & doctrinæ insolentiam contra ve
terum instituta tolerandam? Imò satis
diu tacuimus, iã dabis pœnas, &c. Ob-
serua hic, quòd Christo non obijcitur,
nec obijci potest, quòd fuerit homicida,
aut fur, aut adulter, aut raptor: sed tan-
tùm quòd docuit & discipulos assum-
psit. Hoc ante omnia mundus in ipso
odit, quòd non tacet, sed arguit: Me in-
quit, odit mundus, quia testimonium (Ioan. 7.)
perhibeo de ipso, quod opera ipsius ma
la sint. Si Christus taceret & non argue-
ret, mundus eum ferre posset. At quo-
modo posset veritas tacere? non argue-
re? Qui fieri posset, vt sol non manife-
staret, quid pulchrum, quid deforme sit?
Vide igitur ingratitudinem nostram,
vel hoc ipso, quòd mundus in eo odit,
summo honore dignus esset Christus,
& omnibus modis laudandus: summa
enim gratia est, quòd veritatem docuit,
quodque è mundo, ne cum impijs peri-
rent, quos voluit elegit. Cæterũ, quod
Pontifex ille de doctrina & discipulis
Christi interrogat, malum non est, imò
potestatis spiritualis officium est, cura-
re ne aliena doceantur. Bonam igitur
speciem prætendebat Pontifex, sed ma
la suberat mens. Sciebat nanque Chri-
stum vera docuisse: poterat insuper ex
signis ipsius veraciter conijcere ipsum à
Deo missum, quemadmodum & cęcus:
Si, inquit, non esset hic homo à Deo,
non posset facere quicquam. Non igi- (Ioan. 9.)
tur debebat Pontifex interrogare de do
ctrina Christi, sed cum Nicodemo di-
cere: Rabbi scimus, quia à Deo venisti (Ioan. 3.)
magister, &c. Verùm impius ille Pon-
tifex nihil horum agit, sed superbo ei a-
nimo & truci vultu obijcit, quòd docue
rit, & discipulos asciuerit. Sperabat eñi
futurum, vt Christus territus veniam
peteret & sua reuocaret, aut si pergeret
seipsum defendere, aliquid fortaßis di-
ceret, vnde cõmodè poßset accusari. Hoc
venabatur Pontifex ille pius.

Ego palam locutus sum mundo.]

Mitißimus Dominus nihil de disci
pulis dicit, de quibus ab eo tempore pa
rum boni sciebat. Nam vnus eum tra-
diderat, alter negauerat, alij omnes ip-
sum deseruerant. Noluit tamen eorum
mala reuelare, docens, non statim reue-
landa esse aliorum mala. De doctrina au
tem respõdet, vbi docuerit, & corã qui-
bus, non autem quid docuerit. Sciebat
enim Pontificem iniquo animo inter-
rogasse. Boni siquidem iudicis est, veri-
tatem inquirere, non calumniam: hic au
tem tantùm calumniã quærebat. Quod
ad doctrinã igitur attinet, Christus nõ
tacet, ne videretur doctrinæ suæ pœni-
tere, sed eandem confirmat, docens nos
constanter affirmare veritatem. Dupli-
ci autem argumento probat doctrinæ
suæ veritatem. Primò, quòd non occul
tè, sed palã docuit: qui enim malè agit,
odit lucem: qui autem facit veritatem,
venit ad lucem. Secũdò, quòd iudicium (Ioan. 3.)
auditoribus suis permittit: Ego, inquit,
palam locutus sum mundo, & in occul
to locutus sum nihil, quod scilicet occul
tare velim, vel quod lucem ferre nõ pos
sit. Imò manifestè etiam Apostolis prę-
cepit: Quod dico vobis in tenebris, di-
cite in lumine, &c. Plæraque quidem (Luc. 12.)
solis discipulis dixit, verùm non ob
aliam causam, quàm quòd alij ea ca-
pere non poterant. Quicquid enim
Christus docuit, vult publicum esse &
omnibus notum, ne quis se excusare
poßsit. Hinc & Paulus: Si opertum est (2. Co. 4)
Euangelium nostrũ, in his qui pereunt
opertum est. Reuera enim Christus pa
lam loquitur mundo. Sapientia enim (Prou. 8)
clamitat etiam nunc in plateis, &c. Ne-
mo igitur se excusare poterit de igno-
rantia.

Ego semper docui in synagoga, &c.]

Verißimũ est & hoc, quòd in Sy-
nagogis & templo Iudæorum docuit,
vbi

Matt.5. Lucæ.5. vbi omnes solebant cōuenire: imò non solùm in templo & Synagogis, sed etiā in nauibus, in montibus & campis. Luc.16. Hoc est, publicè, & vbi maximè conueniebant homines. Nec illi igitur Ioan.15 quicquam excusationis habent. Vnde & aliàs ipsis dixit: Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum nō haberent. Hactenus igitur Christus responsione sua ostendit, vbi & quibus locutus sit. Restabat, vt diceret quæ fuerit doctrina eius, verùm hoc non merebatur impius Pontifex audire. Nihil igitur hic Christ9 aliud respōdet, quàm quòd ad auditores suos prouocat & appellat, id quod est signum fidētis in veritate dictorum. Hoc falsi doctores non facerent, propria nimirum absterrente eos conscientia, quæ ipsis dicit, quod doctrina eorum lucem ferre non possit. Non appellant hæretici ad suos libros, vel ad suos auditores, sed propria vafricie volunt errata sua defendere: nā nec libris nec auditoribus suis satis fidunt. At Christus:

Quid (inquit) me interrogas? interroga eos, qui me audierunt.]

Quasi diceret: Ille de causa necessariò requiritur, cuius cùm de facto constet, facti tamen modus nescitur. Sic necessariò Iosue quærebat ab Achan, quid fecisset. Iosue 7. Deprehensus siquidem erat per sortem, quòd peccasset, sed quid peccasset ignorabatur: Ego autem cuius causa nūc à te tota in doctrina constituitur, palā locutus sum. Hæresim non docui, sed veritatē, auditores testor: neq; enim in angulo hæc res gesta est, nec lucem odi. Cur auditores non interrogas? aut cur dānas verbum non auditū? Itē, quid me interrogas, quem indignū iudicas cui credatur? Si malū est docuisse, malè agunt omnes legis interpretes: si verò male docui, hoc ipsum oportebat te nō ex propria suspitione & inuidia iudicare, nec ex calūniatoribus discere, sed ex auditoribus. Ideo lege vel more iudicij, quia non cōceditur in legitimo iudicio, vt quisquā sibiipsi testis sit, ad auditores meos appello. [Interroga eos, ecce hi sciunt quæ dixerim.] Non enim ita timeo aut erubesco de doctrina mea, vt etiā auditores maximè de hac audiri velim: adeò non timeo, vt etiam ab aduersarijs tuta esse sciam quæ docui. Obseruandum hic, quòd non dicit, Interroga discipulos meos aut amicos, sed generaliter appellat ad auditores. Quasi diceret: Nullum excludo, nullum timeo: Atq; hic vides, quanta sit confidentia veritatis. Sola veritas dicere potest. Nemině timeo: Nulla alia doctrina adeò perfecta est, vt hoc dicere possit, præter eā, quam Deus per verbum suum reuelauit. Cæterùm Christus pulchrè hac sua responsione impij Pontificis conscientiam percussit: Quid me (inquit) interrogas? Quasi diceret: Quid bonā adeò speciē prætendis, cùm veritatē nō quæras, sed calūniam? Item, quid interrogas quod scis? Conscientiam tuā appello, ipsa tibi pro me iam dudum respondet. Verè terrificum verbū, vbi Deus propriam conscientiam nostram cōtra nos in testem producit. Sic & alibi conscientias impiorum sacerdotum tetigit, cùm diceret de adultera: Qui sine peccato est, Ioan.9. primus in illam lapidem mittat. Hactenus igitur, quàm verissimè & modestissimè responsum dedit Christus. Sed quid secutum est? Quid aliud, quàm quod à contemptoribus veritatis fieri solet? Pro responsione accipit alapam. Attamen melius est suscipere alapam ab aperto inimico, quàm osculum à falso amico.

Vnus (inquit) ministrorum dedit alapam Iesu.]

Hic exhorrescat cælū, cōtremiscat terra de Christi patientia, & serui huius impudētia. Quis non hæc legens imprecaretur seruo illi, vt vel igni desuper cremaretur, vel à terra absorberetur? At patientiam hic nos docere voluit Christus. Eodem modo & alibi non semel propter annuntiatam veritatem lapidibus eum impetebant. Ioan.8 Ioan.8. Ioan.7. Confessi erant iam dudum hi sacerdotum ministri, quòd nunquam sic locutus esset homo vt Christus, hic tamen eum alapis pulsant. Itaque fortis iste percussor & mollis adulator, fortium illorum robustissimum se ostentauit, de quibus Domini spiritus in Propheta loquitur: Quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes. Psal.58.

Qui enim sunt illi fortes, nisi qui sic irruerunt in Dei fortitudinem? Eorũ autem vel hic præcipuus erat, qui vt Domino suo placeret, suumq; illi studium cõmendaret, tam atrociter irruit in Dei sapientiam & virtutem. Vel hinc igitur discimus, qualis fuerit hic iudex, quale item iudicium. Nam primò iniquũ est iudicium, vbi quilibet etiam ante iudicium potestatem habet in reum. Deinde iniquus est iudex, qui vidẽs reum ante datam sententiam affligi, tacet & non prohibet: multò magis, si videat innocẽtem affligi. Signanter autem iniquitas huius serui arguit iniquitatẽ Domini sui. Secundum enim principem & iudicem populi, sic & ministri eius. Et princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros impios habet. Tales igitur iudices, tale iudicium, tales accusatores Christus habet, qui nõ expectant iudicis sententiam. Quid igitur mirum, si Christus in humano iudicio succumbit? Sic & Paulo cõtigit, cùm rationem in iudicio reddens, iussus fuit contra fas & ius in faciem cædi à principe sacerdotum. Imò generaliter nihil aliud expectet Christianus à mundo, post cõfessionem veritatis, nisi alapam. Sic igitur Christus, qui omnib[9] iustè iudicat, imò qui misericorditer etiam impios pœnitentes absoluit, nullam in hoc iudicio iustitiam inuenit, tantùm abest, vt misericordiã inuenerit. Vide item huius serui impietatẽ, qui vt impio aduletur, in innocentem contumeliosus est, imò vt hominis fauorem acquirat, in Deũ ipsum impius est. Vide enim quem percutiat, tamque viliter tractet, nempe Dominum maiestatis: Eum, inquam, cuius tanta est in creatura authoritas, & tanta creaturarum obedientia, vt omnia potius in nihilum redirent, quàm naturalibus suis actionibus vel minimam eius transgrederentur ordinationem. Hunc tamen percutit vilissimus hic seruus, qui nisi ab eo, qui percussus est, seruaretur, in nihilum continuò redigeretur, imò nisi ipse Dominus percussus prohiberet, omnis contra impium hunc creatura sui factoris iniuriam vlciscẽs, insurgeret. Si enim creaturæ sępius vindictam exercuerunt in eos, qui contra seruos Dei peccant, (Siquidem terra deglutiuit Dathan & Abiron, aqua submersit Pharaonem, ignis exussit Sodomitas, &c.) quantò magis creaturæ vindictam exercuissent in vilissimum hunc seruum, qui in ipsum Dominum maiestatis contumeliosus erat? sed Dominus prohibuit. Cõsidera hoc homo ingrate, qui ne vnũ quidẽ rigidũ verbũ vis pati, quin mox excrucias te ira, exprobras, iuras, murmuras, nõ expectas, donec Deus te vindicet, sed mox meditaris vindictam per verba & per facta, pœnitet te, quòd iniuriam non retuleris, gloriaris de vindicta: hic tamen vides regem omnium, qui talem suscepit iniuriam à tam vili homine, idque in loco publico, & in faciem illam sanctissimam, etiam Angelis desiderabilem. Poterat quidem brachium Domini repercutere percutientem, nec eum solùm, sed & illum parietem dealbatum, impium dico Pontificem, quem tam rigidus stipes fulciebat, sed accepit iniuriam, seruauit patiẽtiam, reddidit doctrinam: omnia in exemplum nostrum. Obseruandum autem, quòd seruus ille insignem illam contumeliam Christo illatam, insuper etiam verbis contumeliosis auget.

Eccle.10 Prou.29 Acto.23 Num.16 Exo.14. 1.Pet.1. Acto.23

Sic (inquit) respondes Pontifici?]

Quasi diceret: Non attendis, quàm vilis tu sis, quàm gloriosus autem Pontifex dominus meus? Typum igitur gerit hic seruus omniũ adulatorum. Deinde omnium illorum, qui in aulis principum Christũ in pauperibus suis persequuntur, hoc est, contra ius, fasq; pauperes opprimunt, ad complacẽdum domini s. Denique plura agunt & comminiscuntur in grauamen pauperum, de quibus tamen nullam iussionem habent. Sed quid ad hæc dicit Põtifex, quũ videret seruum suum sic ante latã sententiam proteruientem? Tacet, dissimulat, & interim si quis canem eius percussisset, non impune tulisset. Hæc est tyrannorum natura, quòd pauperes canibus viliores æstimant. Sic igitur Christus & tunc & nunc quoque solus in mundo non inuenit vindicem iniuriæ suæ. Nam proprias iniurias facilè vlciscimur. Dei autem iniuriam nemo curat. Iam attende, qua facie seruus hic

Chri-

Christum intuiturus sit in iudicio, quē tam atrociter percussit: quomodo non timebit aut expallescet? Atqui non solus hic seruus Christum percussit, imò omnes nos in ipso Christum percussimus. Nisi enim peccata nostra fuissent, non potuisset seruus hic vel Christum cōtingere: Peccata nostra manum illius armauerunt, & impulerunt ad percutiēdum. Quomodo igitur coram illo iudice comparebimus, quem sic dehonestauimus? Vides hic, quanta sint peccata nostra, quamque meritò terrorem nobis incutere debeat passio Christi. Verùm non ob id desperemus, quin potius ab eo ipso, qui hæc passus est, consolationem quæramus. Non solùm enim à nobis, sed etiam pro nobis passus est. Hanc enim ignominiam in se recepit, vt nos ab æterna ignominia liberaret. Sed quid Christus hic agit? patienter quidem fert illatam iniuriam, nec repercutit, imò citius aliam quoque maxillam iniurianti obuertisset, quàm quòd se vindicasset: id quod & alibi docuit. Interim tamen verbis non tacet, sed ferientem arguit, imò potius benigniter admonet.

Matt. 5.

Si malè, inquit, loquutus sum, testimonium perhibe de malo.]

Poterat Christus dicere, Quomodo aliter responderē impie adulator? Quid amplius facerem? Num velles, vt Pontifici, imò idolo tuo pedes osculer, & ipsum lucem mundi dicerem? Quod interrogauit, hoc respondi. Quid amplius quæris impie? Sic, inquam, & adhuc acrius poterat Christus increpare hunc seruum: verùm, vt nobis daret exemplum, quàm mansuetissimè illi respondit, idque argumēto bicorni, quod vndique seruum illum cōstringeret. Est enim sensus verbi, quasi diceret Christus, Aut malè aut bene locutus sum, hoc ipse fateri cogeris. Si malè, ostendere debueras, in quibus malè dixerim: si autem bene dixi, non debebas me contra ius & fas cædere. Hoc autem Christus non dixit ex ira aut impatientia: nec hoc ipsius verbū ei cōtrariatur, quod alibi de obuertēda altera maxilla dixit. Si enim verbū illud rectè intellexeris, inuenies, Christum planè & perfectè suæ ipsius doctrinæ satisfecisse. Magnum enim illud patientiæ præceptum non tam in corporis ostentatione, quàm in cordis præparatione adimpletur. Habet enim hanc sententiam: Si iniuria, contumelia, aut damno à quopiā affectus fueris, tantùm abest, vt liceat tibi iniuriam iniuriæ reddere, aut teipsum talione vindicare, vt citius & promptius grauiora & molestiora tibi ferenda sint. Hoc nimirum est alteram maxillam percutienti obuertere. Ad hanc igitur sententiam exige hoc Christi factum. Num vindicauit se? Nequaquam. Num maledicta regessit? Non. Scribit enim Petrus: Cùm malis afficeretur, non minabatur. Defensionē igitur audis, non accusationē: monitionem audis, non contumeliam.

Matt. 5.

1. Pet. 2.

Si bene (inquit) locutus sum, quid me cædis?]

Non percutio, nō vindico meipsum, sed moneo te, vt resipiscas, ne peiora tibi à Deo contingant. Cædis me, quem reprehendere non potes: cædis me, quē priùs admirabaris: cædis me, qui non fungeris officio iudicis: cædis me, qui nunquam te læsi. Nihil igitur per hanc contumeliā efficis, quàm quòd teipsum damnas. Tripliciter igitur Christus hic suam mansuetudinem ostendit. Primò, quòd se non vlciscitur, quum tamen facillimè hoc posset. Secundò, quòd nec irascitur. Et tertiò, quòd eum etiam insuper monet, instruit, ac pro malis bona impendit. Hic igitur primò arguitur impatiētia nostra, qui semper vindictæ cupidi sumus, etiam in minimis iniurijs illatis: nec recordamur scriptum esse: Viæ ad mortem sunt eorum, qui iniuriæ memores sunt. Et iterum: Relinque proximo nocenti tibi, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Discamus igitur illatas iniurias patienter ferre: quandoquidem non primi nec soli sumus, quibus hoc contingit. Discamus item in aduersis os compescere, ne contra Deum murmuremus. Quòd autē Christus omnia alia tacitus pertulit, præter hanc alapam, non sine causa factum est. Primò enim non tacuit, ne seruus ille putaret propter externam persecutionem, reticendam esse veritatem. Deinde ne putaret sibi suisque similibus in pau-

Ioan. 7.

Eccle. 10
Eccle. 28

peres licere quicquid libet. Præterea, ne putaret non licere, vt principes arguantur verbo Dei, cùm verbum Dei nulli parcat: Est enim omnium iudex. Per hoc igitur docere nos voluit, vt patienter quidem feramus aduersa, sed tamen interim non taceamus, quæ ad persecutorum salutem faciunt. Itemq́ue, vt causam iniustā nūquam probemus, etiamsi nobis patiendum sit, sed instemus opportunè, importunè, ac increpemus eos, qui vim afferūt: interim autem parati expectemus, quicquid illaturi sint hostes. Cæterùm, quæ hactenus dicta sunt de alapa illa & responsione Christi, apertissimis verbis prædixit Esaias: Faciem, inquit, meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Item, Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Item, Posui faciem meam, vt petram durissimam, & scio quia non cōfundar, &c. Sic & Michæas: In virga, inquit, percutient maxillam iudicis Israel.

Esai. 50.

Mich. 5.

Tunc misit eum Annas vinctum ad Caipham.]

Christus vinctus ducitur ad Annam, vinctus item ad Caipham. Apud huiusmodi enim homines veritas semper vincta est: Nemo enim illis audet loqui, nisi quæ volunt & amant. Impietas autē Annæ vel ex hoc apparet, quòd Christum etiam post ipsius congruentissimā responsionem non absoluit, sed vinctū reliquit, imò maiori & potentiori aduersario tradidit, vt vel in ipso iterum videatur illud Danielis impletum: A senioribus Israel egressa est iniquitas. Obserua, quòd qui esse debebāt asylum afflictorum, & iniustè oppressorum, itemq́ue, quos vel maximè decebat æquos esse iudices propter sacerdotium, scientiam & senectutem, hos Christus inuenit omnium iniquissimos. Sic nusquam minor misericordia inuenitur, quàm apud hypocritas. Nusquam vilior est Christus, quàm apud eos, quos vel maximè gratos esse oportebat. Cæterùm Ioannes hic omittit, quid in domo Caiphæ Christus perpessus sit, non quòd ea iudicarit indigna quæ scriberentur, sed quia alij Euangelistæ diligentissimè ea scripserunt. Deinde mauult ea silentio transire, quàm verbis exprimere, quæ pro sua magnitudine satis exprimi non possunt. Igitur incipit quidē de Caipha dicere, sed in medio conatu cessat, quasi magnitudine rerum victus, dicere velit, Quid opus est multis hic differere, quid Christus in domo Caiphæ passus sit? sufficiat indicasse, quòd ad ipsum perductus est, qui primus consilium dedit vt occideretur, apud quem & eo anno erat potestas, & cuncti hostes Christi conuenerant. Hinc enim facilè quis conijciet, quid illic perpessus sit. Si enim hactenus tāta passus est in captione & domo Annæ, quantò maiora hic passus est, vbi ad veros hostes peruentū erat? Ita profecto iniquissima Christus in domo Caiphæ perpessus est, id quod ex alijs Euangelistis satis patet. Atque vtinam, non eadem etiam nunc pateretur à nobis. Non enim frustra dictum est à Paulo, quòd quidam denuo sibijpsis Christum crucifigant & ostentui habeant, &c. Non igitur in solos Iudæos hic, sed etiam in nosipsos respiciendum est.

Dan. 13.

Hebr. 6.

Erat autem Simon Petrus stans & calefaciens se.]

Iam enim algebat affectu. Magnum siquidem frigus est, vbi Christus non agnoscitur. Hæc igitur est secunda Petri tentatio, multò tamen maior & grauior priori. Iam enim nō ab inermi muliere, sed à viris, & multis, & armatis, denique Pontificum seruis interrogatur. Eundem tamen exitum habuit, quē prima. Negauit enim iterum. Nec mirum. Qui enim in prima tentatione non steterat, quomodo staret in secunda? Qui à muliere terrebatur, quomodo nō terreretur à viris armatis? Deinde, quomodo non iterum caderet, qui à suis separatus inter impios conuersabatur, & tanquam oblitus sui, stabat otiosus, & calefaciebat se, cùm Christus dixisset: Ego vos elegi, nō vt stetis otiosi, sed vt eatis, & fructum afferatis: Vides hic, quid faciat societas mala. Petrus in cœtu discipulorum confitetur Christum, inter seruos autem Pontificum negat se Christianum. Adeò verum est, quod dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Sic de Israelitis dicitur: Commixti

Ioan. 15.

Psal. 17.

Psal.105 Apo.18. Commixti sunt inter Gentes, & didicerunt opera eorum. Hinc pijs dicitur: Exite de Babylone populus meus, &c. Vides deinde iterum, quàm rara Christi professio sit in principũ aulis, imò plærunque in aulis principum impij efficiuntur, qui priùs sancti erant. Vides tertiò, quòd Diabolus omnium maximè tentare solet otiosos. Semper igitur aliquid operis facito, vt te Diabolus occupatum inueniat: Omnia enim mala docuit otiositas. Eccle.33 Cæterùm Petro sic otiose stanti comparantur otiosi pastores, qui diuitijs peccatorum assidentes, auidè delectantur gladio verbi Dei recondito, obliti quod Psalmista dixit: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Psal.36. Putant enim se fortes clauicularios cæli esse, quum munera libenter accipientes, & veritatem reticentes, tali Petro potius similes sunt, qualis fuit, quum ad istas prunas reside ret, quàm qualis fuit in die Pentecostes, & deinceps, vbi dicebat: Argentum & aurum non est mihi, &c. Acto. 3. Cæterùm, sicut Petrus hoc secundo loco grauius tentatur quàm priùs, sic & grauius peccat & cadit. Iam enim non simpliciter negat, sed cum iuramento, vt Matthæus ait: Sic verè peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Mat.26. 2.Re.11. Hoc idem videmus in Dauide, qui perpetrato adulterio, non statim pœnitens, cecidit in maius peccatum, nempe in homicidium. Discamus igitur ex hoc casu Petri, principijs obstare, ac paruulos Babylonis, id est, primordia suggestionum malarum allidere ad petram Christum: Psal.136 Qui enim primò nõ resistit, facilè ad alia peccata trahitur. Discamus item, ne si cõtigerit nos labi, diu maneamus in peccatis, sed festinè resurgamus. Sicut enim in Petro semper tẽtatio tentationẽ sequeẽ, donec in profundũ caderet: sic Diabolus, quos semel cepit, non cessat præcipitare, donec in profundum peccatorum venerint. Sic contigit Petro. Bis iam negauerat Christum, insuper gallus semel cantauerat, vt Marcus refert, nec dum tamen peccatum suum agnoscit, imò nondum prauam societatem deserit. Mar.14. Quid igitur? Iterum insurgit tentatio, iterum eum inuadunt, vrgent & feruentius.

Dicit ei vnus ex seruis Pontificis, &c.]

Hic iam Petro certum imminebat periculum à cognato illius, quem ipse percusserat. Quid igitur Petrus? Vndique constrictus iterum negauit, imò, vt Matthæus ait, cœpit execrari seipsum & deierare, omniaque mala sibijpsi imprecari, si vnquam nouisset hunc hominem. Mat.26. Vbi enim timor in corde præualet, nihil aliud possumus, quàm negare. Quid igitur vel dicemus vel cogitabimus super tanto casu principis Apostolorum? Vide enim, quàm nihil aliud iã possit respondere, quàm: Non sum: Nõ noui: Nescio quid dicas, cùm tamen neque viri, nec mulieres illi quicquam minarentur, aut mali infligerẽt, & quan tumuis veris conuinceretur, audiebat enim: Verè tu ex illis es: Galilæus es, loquela te prodit: Vidimus te in horto, tamẽ audet negare omnia: insuper etiam diris se deuouere, quod tamen nimium fuisset, etiam si gladium cordi eius appositum vidisset. Verùm ita oportebat impleri verbum Christi, non quòd coactus fuerit negare, sed quòd Christus præsciebat eum sic negaturum. Non tamen est, vt propter Petri casum aut aliorum sanctorum lapsus nobis ipsis placeamus, aut vitia nostra excusemus. Non enim ideo scripta sunt hæc, sed vt cautiores efficiamur & timidiores ante lapsum, & post lapsum nõ desperemus. Verùm, quid tamdiu de peccato Petri loquimur? videamus tandem & pœnitentiam eius: hæc enim nobis proderit. Postquam igitur satis profundè Petrus cecidisset, & profundius adhuc casurus esset, Christus manum ei porrexit, ne omnino periret.

Et statim (inquit) gallus cantauit.]

Hoc addit, vt vel hic videamus, quàm certò eueniant, quæ Christus prædixit. Non igitur diffidamus etiam in his, quæ adhuc restant. Cæterùm, ex alijs Euangelistis claret, Petrum per hunc galli cantum admonitum fuisse & sui peccati, & verborum Domini, statimque ad lachrymas se conuertisse. Gallus igitur lex est, quæ in cognitionem peccati nos ducit. Cognito autem peccato,

& abnegato Christo, quid aliud restat, nisi amarissimus fletus, ac perpetua desolatio, nisi Christus oculo gratiæ suæ nos respiciat? De pœnitentia autem Petri alij Euangelistæ latius scripserunt, quam & meritò attendere debent qui de Petri casu sibijpsis applaudunt, & meminerint, quòd casum sequuta sit resipiscentia, idque non post multos annos, sed statim. Fac igitur & tu similiter, id est, resipisce, & viues. Obseruandum in fine etiam hoc, circa Petrum tria requiri ad perfectam Dei dilectionem, vt scilicet diligamus affectuosè, prudenter, & fortiter. Quum Petrus olim diceret: Absit à te Domine, non fiat istud, scilicet vt moriaris, affectuose quidem diligebat Christum, sed non prudenter. Expediebat enim, vt Christus moreretur, quod Petrus nolebat. Quum autem hoc loco Christum etiam vinctum sequitur, diligit quidem affectuosè & prudenter (vera enim prudentia est, passionem Christi non solùm non impedire, sed etiam imitari) sed nondum diligit fortiter, ideo negat: spiritu autem accepto, etiam fortiter dilexit, ideo & post resurrectionem Christi tertiò interrogatus fuit: Simon Ioannis amas me? Ob eandem causam & nobis non simpliciter dicitur. Diliges Dominum Deum tuum, sed additur: Ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, quod idem est, ac si diceretur, Dilige dulciter, prudenter, & fortiter.

Mat. 16. Ioan. 21. Mat. 22.

Adducũt autem Iesum à Caipha in Prætorium.]

Hactenus quid Christus à Iudæis passus sit, ostensum est, nũc deinceps audiemus, quomodo etiam Gentes in ipsum offenderint, nam ab vtrisq; passus est, Iudæis scilicet & Gentibus. Vnde & in Psalmo conqueritur, se & à vitulis & à canibus circundatum fuisse. Cæterùm Pilatus ille, ad quem Christus ducebatur, homo potens, & quasi princeps eo tempore erat, à Tyberio videlicet Cæsare Hierosolymã directus, vt summus esset gubernator & rector Iudaicæ regionis. Habuit autem cognomẽ, vel potius prænomen, Pontius, fortassis à regione, quæ Pontus dicitur, iuxta Cappadociã & Bythiniam. Domum autem suam, in qua habitabat Hierosolymis, Romano more nominabat Prætorium, quasi domus Prætoris, cùm tamen longè maiorem haberet potestatem, quàm Prætores Romani habebant. Nec dubiũ, quin magnæ authoritatis & prudentiæ fuerit. Hoc certè vel ex hac historia patet, quòd longè iustior omnibus Pontificibus, sacerdotibus, & Pharisæis Iudæorum fuit. Ad prætorium igitur Pilati Christum ducunt Iudæi, putantes per dementiam mentis scelus ad ipsos non redundare, si per alium eum interficerent. Ducunt autem eum non vnus aut alter, sed omnes simul, vt vel sic sua præsentia & multitudine & iudicem terrerent, & Iesum inuidia grauarent.

Psal. 21.

Et ipsi nõ introierunt in prætoriũ, &c.]

Ex insita scilicet & innata hypocrisi, qua semper in paruis rebus erant superstitiosi, cùm magna omnino non curarent, nolebant intrare in Prætorium: Vt non contaminarentur, inquit, sed vt manducarent Pascha, quasi hactenus nihil immunditiæ contraxissent in tam indigna tractatiõe Christi, aut quasi sola domus incircuncisi eos contaminaret, cùm interim innocentem tot modis adigerent ad mortem. Animam habebant homicidam, linguas homicidas, conduxerant proditorem, conduxerant cohortem, conduxerant falsos testes, confixerant falsa crimina, insuper vrgẽt & terrent iudicem, & tamen sibi videntur puri, digniq; qui Pascha celebrent, non ob aliud quàm quòd ab ingressu Prætorij se continuissent. Egregia planè puritas, imò stulta & impia cæcitas. Habitaculo scilicet contaminarentur alieno, & non contaminarentur scelere proprio? Vides quàm accurratè hypocritæ illi mundauerint, quod de foris est calicis, cùm intus planè cruenti sint. Vides præposteram horum hominum iustitiam, quæ tantùm in externa specie consistebat, non in corde (erant enim sepulchra dealbata.) Item tantum consistebat iustitia eorum in obseruantia humanarum traditionum, quasi Dei præcepta nihil ad iustitiam facerent. Humana constitutio erat, ne Iudæus domum incircuncisi intraret, vt ab immũdo & incircunciso non contaminaretur. Lex

Mat. 23.

Lex autem diuina erat: Non inuideas: Non occidas: Non falsum testimonium dicas: Hanc autem Dei legem fortiter cõtemnunt Iudæi, seruata hominis constitutiũcula. Sic plærique etiam apud nos solis humanis constitutionibus fidunt, & hinc sibi iustitiam pollicentur, interim præcepta Dei nihil curantes. Contra hos non minus militat caput vigesimum tertium Matthæi, quàm olim contra hypocritas Iudæorum. Imò plærique cùm ex toto impij sint, tamen impietatem suam non aliter, quàm humanis traditionibus obseruandis tegunt, quemadmodũ & Iudæi hic faciunt. Nã quis existimasset eum populum nõ sanctum esse, adeoque iustam in Christum habere causam, qui tanta solicitudine & religione sanctorum patrum constitutiones obseruaret? Si in sancti hominis mandatum non peccant, quantò minus legem Dei præuaricari putandi sunt. Vides hypocrisim. Longè aliam iustitiã nos docuit Christus, cùm diceret: Pater sanctifica eos in veritate. Vera enim sanctificatio est, cùm ipse Pater corda nostra vsurpat, vt renouet & illuminet ea cognitione Christi, fide & remissione peccatorum. Hanc autem sanctificationem non agnoscit caro, & sanctificationem quandam carnalem concipit, qua à quibusdam cibis & congressu quorundam hominum, &c. se abstinet, sicut hic Iudæi faciunt, neglecta vera iustitia. Cæterùm, quod dicitur (Vt manducarent Pascha) non de agno Paschali intellige, quem præcedenti nocte comederãt, sed de azymis panibus, quibus per totos septem dies vti debebant, itemque de alijs sacrificijs solennibus, de quibus solis mũdis edere licebat. Non enim, vt quidam volunt, Christus esum agni Paschalis vno die præuenit, quòd manifestè patet ex Luca, qui expressè dicit, quòd ea nocte, qua Christus agnum comedit, necesse erat agnum Paschalem occidere & comedere. Sed de hoc suprà satis dictũ. Optimum sanè Iudæi comederunt Pascha, verùm nobis, non sibijpsis. Nobis enim sufficit agnus ille verus, quẽ ipsi suo scelere immolauerunt. Hic enim est agnus Dei, qui tollit peccata mundi, & est Pascha nostrum. Sequitur:

Luc. 22.

Exiuit ergo ad eos Pilatus.]

Hoc quidem facit præter consuetudinem aliorum rectorum, qui non solẽt intantum condescendere populo. Quantumuis enim Gentilis & Ethnicus esset, solamque rationem in operibus suis ducem legesque Cæsareas haberet, multò tamen & iustius & ciuilius se habuit, quàm Iudæi, qui scripturam & legem Dei habebant, populusque Dei dicebantur. Primò enim ciuilitatis erat in Pilato, quòd se accõmodauit moribus populi, & cessit pertinaciæ eorũ. Vidẽs enim ipsos Ethnici domũ abominari, non coëgit ipsos tyrannide quadam, vt contra receptam consuetudinem Prætoriũ intrarent, sed iure suo neglecto, exiuit ad eos foras. Oportet enim superiorem non semper esse pertinacem, sed moribus interdum subditorum se accommodare. Sic & aliàs in Iosepho legis de Pilato, dum statuæ Cæsaris in tẽplo Hierosolymitano erigi præciperentur. Nã videns populi pertinaciã, qua citius mortem oppetere, quàm statuas in templo ferre volebant, cessit eis, & statuas è templo deposuit, quanquã armato exercitu ad hanc rem instructo potuisset omnes, ni obedirent, trucidare. Iustitiæ autem erat in Pilato, quòd non mox oblatum & inauditum damnat, quemadmodum ipsi cupiebant. At longè ipsos sua fefellit opinio. Nihil enim temere, & sine causæ discussione iudex agere volebat, ideo dixit:

Ioan. 14. 1. Cor. 5.

Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc?]

Nemo enim nisi accusatus & responsionis locum adeptus, condemnari debet. Hanc iuris æquitatem seruabat hic Ethnicus. At verò Iudæi econtra clamabant:

Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.]

Quasi dicerent: Euidentia patrati criminis non indiget clamore accusationis: Solùm exequere iudicium, non opus est alia examinatione. Num de nostra iustitia dubitas? Non vides qui simus, qui hunc hominem vinctum adducimus? Siccine honoras summi Dei sacerdotes? Nihilne inter nos

&

& quemlibet popularem distinguis? Noli putare, quòd innoxium morti tradere velimus. Vides quàm obseruantes sumus legis, vt ne in domum tuam ingredi velimus. Nec putes nos in hac re quicquam vel inuidia, vel odio, vel nimium præcipites agere. Omnia enim cum deliberatione egimus, & inuenimus morte dignum, tantùm igitur fer sententiam. Nisi enim esset malefactor, &c. O hypocrisim, ô mendacia, ô malitiam, sicne agi debet? Sicne iustitia exequi debet? Ergo, vt audimus, quilibet vinctus, reus est mortis vt malefactor? Quis non videt, quòd causæ suæ diffidunt, ideo inanibus verbis iudicem fallere nituntur, ne cogerentur probare ipsum esse malefactorem. Tu interim Christiane malitiam ipsorum considera. Iusti enim videri volunt, etiam reclamante conscientia, quasi nunquam tale quid attentassent, ac nullum vnquam nisi malefactorem occidissent, cùm constet, ipsos omnes Prophetas iniustissimè occidisse. Deinde malitiam suam in hoc ostendunt, quòd Christum volebāt non examinatum, nec conuictum occidi, imò indignum eum iudicant, qui à iudice audiatur, & in quo vlla iuris regula seruetur. Insuper & manifestè ipsum etiam coram publico iudicio malefactorem nominant, qui omnes infirmos ipsorum sanauerat. Interrogentur leprosi, quos mundauit: cæci, quos illuminauit, &c. num malefactor sit, &c. Verùm sic scriptum est: Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Itemque: Pro eo quòd me diligere debebant, detrahebāt mihi: Ego autem orabam. Verè enim Christus hic tacendo orabat, recogitans peccata nostra, pro quibus hanc iniuriam patiebatur. Cæterùm Pilatus tam superbè iniusteque dictis exacerbatus, iterum reclamat:

Psal.34.
Psa.108

Accipite ergo eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum.]

Quasi diceret: Si malefactor est, vt dicitis, at non probatis, age vtimini lege vestra contra ipsum: Me prohibent leges Romanæ, ne vllum hominem inauditum condemnem. Re vera Pilate, hoc idem habet lex Moysi, & tamē istorum hominum malitia hic fit, vt leges Gentium hic diuinæ legi præferantur. Sciūt Iudæi ex capite 23. Exod. Scimus & nos id ipsum ex verbis Nicodemi, quòd lex Moysi neminem iudicat, nisi prius audiatur & conuincatur. Vide autem, quomodo hic elabantur.

Ioan.7.

Nobis (inquiūt) nō licet interficere quenquam.]

Quis ergo Stephanum occidit? Quæ potestas ipsum morti adiudicauit? Mētiuntur igitur. Vel, Nonne & hoc erat occidere, Christum ad mortem offerre, & mortem eius omni instantia procurare? Sed volebant ipsum per Romanorū leges occidi, vt tam ipsi, quàm lex sua immunes essent. Lapidare ipsorum erat: at crucifigere Romanorum. Hoc quærebant. Non enim simpliciter volebant Christum occidi, sed cum summo opprobrio. Nec hoc tamen vel casu, vel propter ipsorū consilia sic contigit.

Acto.7.

Sed vt sermo Iesu impleretur.]

Quo certò prædixerat se Gentibus tradendum, & ab illis crucifigendum. Dixerat item Christus: Oportet exaltari filium hominis, sicut Moyses exaltauit serpentem. Item, Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Item, Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quòd ego sum. Videntes igitur Iudæi, quòd sine accusatione, certorumque criminum contra Christum prolatione intentum suum coram Pilato habere nō possent, incipiunt eum accusare, vt est apud Lucam. Post auditam autem accusationem Pilatus iterum introiuit in Prætoriū. Etiam in hoc boni officio iudicis functus est paganus hic. Primò enim, quāuis Iudæi in magna multitudine aduenissent, quasi vi extorquere vellent sententiam, non tamen eos timet Pilatus. Sic enim & Sapiens monet, ne quis cupiat fieri iudex, nisi animum habeat, qui ausit impijs resistere, etiam potentibus, ne eorum vultum pertimescat, & à iustitia declinet. Secundò, quamuis Iudæi in magnis & grauibus Christū accusassent, nō tamen statim eis credit, quantumuis magnæ authoritatis essent, sed prius causam examinat. Præterea Christum secretò interrogat, ne aduersarij

Mat.20
Ioan.3.
Ioan.12.
Ioan.8.
Luc.23.
Eccle.7.

eius

eius, qui potētes erant, impedirent, quo minus respondere posset. Insuper non minacibus, sed admodum blandis verbis eum alloquitur. Decet enim iudicē mansuetum esse: Nam & ipse iudicem suum habet. Postremò ex multis Iudæorum accusationibus vnam tantùm arripit, alias silentio transit. Hæ sunt conditiones boni iudicis. Nec aliud defuit Pilato, quàm fides & timor Dei, quæ qui non habet, non diu manet iustus, id quod & infrà in Pilato videbimus. Sed quodnam illud est, in quo Pilatus Christum examinat?

Sap. 7.

Tu (inquit) es rex Iudæorum?]

De hoc crimine quærit, quòd & ad Cæsaris maiestatem, & ad publicā tranquillitatem pertinebat, denique etiam verisimile videbatur. Nam circa Christi tempora variæ erant seditiones inter Iudæos, authoribus Iuda Galilæo, item Aegyptio quodam Propheta, itemque Theuda & Caphedone, vt Iosephus scribit. Verisimile autem videbatur, Christum eiusdem farinæ esse cum seditiosis, quòd noua quædam hactenus inaudita docebat, & miro quodam fauore vulgus sibi conciliarat. Seditiones verò hinc oriebantur, quòd septuaginta hebdomadæ à Daniele præscriptæ, iam ferme præterierant, & expectabatur summo desiderio Messias, vt restitueret populum in pristinam libertatem, & è Romana seruitute vindicaret. Proinde multi sibi honorem Messiæ vendicantes, & populo libertatem pollicentes, authores fiebant defectionis à Romano imperio. Et plærique Iesum esse illum expectatū Messiā conijciebāt. Nisi enim fugisset, in regē electus fuisset. Itaq; Pilatus de spirituali regno Messiæ nihil intelligens, & tantùm de regno & imperio carnali cogitans, regium nomen Christo obiectum non præterit silentio: timebat enim non tā Cæsari, quàm sibipsi. Ideo quærit, an ipse sit rex Iudæorum. Nam regem Iudæorum ipsum nominauerant Magi: populus autem ipsum nominauerat regem Israelis. Et reuera rex erat Iudæorum & Israelis, verùm non sicut Pilatus cum suis intelligebat. Et quid dico rex Iudæorum? Erat, & est ipse Christus rex omnium regum, ne dicam omnium sæculorum, 1. Timo. 6. Psal. 46. Cæterùm sicut mundus primo loco contra Christum queritur, quod non tacet, quemadmodum suprà audiuimus in domo Annæ: sic secundo loco conqueritur de Christo, quòd regnare velit. Timet enim mundus regnum suum perdere. Sic Herodes statim nato Christo timebat: sic etiam hic Romana potestas timet, ne per Christum destruatur: sic etiam adhuc mundani homines suis diuitijs & honoribus timēt, ne per Christum ea perdant. Sed non est, quod timeatis stulti homines: Non arripit mortalia, qui regna dat cælestia: non venit vt terrena auferat, sed vt cælestia superaddat: non prohibet Christus terrena, sed docet eisdem bene vti. Ad interrogationem igitur Pilati Christus ita respondet, vt neq; se regem esse neget, neque omnino etiam affirmet, idq; prudentissimè fecit. Si enim statim respondisset. Rex sum ego, antequam regnum suum à regno hominum distinxisset, occasionem calumniæ Pilato præbuisset. Quid igitur respondet?

Dan. 9.

Ioan. 6.

Matt. 2. Ioan. 12.

Matt. 2.

A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?]

Quod primò admiratiuè legi debet. Quasi diceret: Quantam rem dicis imprudens & nescius ô Pilate? Vnde tibi hoc, vt me dicas regem, cùm nemo possit dicere hunc Iesum, id est, me esse Dominum, nisi in Spiritu sancto? Certè, vndecunq; hoc habes, siue à temetipso, siue ab alijs verè magnam rem dixisti, si modo tua ipsius verba intelligeres. In hunc modum & olim Christus admiratus fuit nobile illud responsum Centurionis, dicentis: Domine non sum dignus, &c. Vel potest hoc verbum sic accipi, vt sit reprehensio Pilati, quasi diceret Christus: Si ex propria suspitione hoc mihi impingis, non æquum agis iudicem. Iudex enim non debet iudicare secundum propriam suspitionem, sed secundum causam: sin autē alij tibi dixerunt hoc de me, ipsorum est probare quæ dicunt, & ostendere signa rebellionis. Maximè tamen in hunc modū respondit, vt occasionem illi daret dicendi quæ sequuntur.

1. Co. 12.

Matt. 8.

Nunquid (inquit) ego Iudæus sum?]

Quasi diceret: Quomodo ex meipso hoc dicere possum, quandoquidem Iudæus non sum, sed Ethnicus? Quid autem nos Ethnici de vestris rebus scimus? Gens tua & Pontifices tradiderūt te mihi, & te hoc nomine apud me accusarūt. Ipsi tibi hoc impingunt, ego te nec captiuaui, nec accusaui.

Quid fecisti?]

Dic ipse, quibus factis tot & tantos, imò Prælatos illos tuos, omnemq; tuā gentem in odium tui prouocaueris? Cæterùm ad hoc verbum Christus non respondet. Nihil enim dignum odio fecerat, imò omnia quæ fecerat, summa laude digna erant. Bene enim omnia fecerat, & bona omnia fecerat, & omnia bona per ipsum etiā creata erant. Ad priorem igitur quæstionē respōdet, & distinguit regnū suū à regno mundi, vt ostendat, se nihil contra Cæsarem peccasse.

Regnum (inquit) meum non est de hoc mundo.]

Quasi diceret: Pilate, fateor & agnosco me esse regem. Hoc nimirum est, quod feci, hoc est crimē illud, quod mihi imponitur. Verùm rem hanc rectè intellige. Rex quidē sum, sed ita, vt nec Cæsaris tui potentiam vsurpem aut imminuam, nec quenquam regum aut principū à potestate & dominio suo expellā. Et vt rē ipsam intelligas, non sum rex mundanus, sed cælestis, in cuius manu sunt omnium etiam corda regum, quantumuis id tibi non videatur. Regnum meum, id est, principatus vel administratio, Vel: regnum, id est, leges & iura: vel, regnum meū, id est, ministri & subditi mei. Non est de hoc mundo, id est, non est ab homine, sed à Deo: Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super montem sanctum eius, &c. Deinde non est de hoc mundo, id est, non est temporale, sed æternum. Transit enim mundus & concupiscentia eius. Præterea, nō est de hoc mundo: non enim consistit in rebus huius mundi, diuitijs, voluptatibus, pōpis. (Quicquid enim est in mūdo, aut est concupiscentia carnis, aut cōcupiscencia oculorum, aut superbia vitæ) sed in spiritualibus rebus, iustitia scilicet, pace, & gaudio in Spiritu sancto.

Psalm.2
1.Ioan.2
Ro.14.

Item, non est de hoc mundo, quia non est corporale, sed spirituale, alioque modo administratur, quàm mundanum regnum. Hoc enim administratur gladio materiali: meum autem regnum non opus habet hoc gladio. Nam eius gladius est verbum Dei. Regnum mundi habet ciuitates, arces, oppida, villas, exercitus, arma, regnum meum exigit tantùm corda hominum. Mundus dominatur rebus & corporibus: ego autem cordibus & cōscientijs. Mundus dominatur carnali potentia, sed succumbit spirituali: ego autem carnalem potentiam nihil moror, sed spiritualiter dominor cōtra peccatum, mortem, & infernum. Vides quàm pulchrè Christus regnum suū describat. Ad eundem ferme modum & Zacharias de regno Christi loquitur: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, & ipse pauper &c. Obseruandum tamen, quòd non dicit: Regnum meum non est in hoc mundo. Nam Christus etiam mundi Dominus est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & omnia etiam adhuc per ipsum administrantur. Data est enim ipsi potestas in cælo & in terra. Iam si regnum Christi non est de hoc mundo, sequitur igitur, adhuc alium esse mundum. Ideo etiam si non sentias Christi promissiones in hoc mundo impleri, non tamen despera: nam est alius mundus, in quo impletur quicquid hic non impletur. Item, quia regnū Christi non est de hoc mūdo, ideo orare iubemur: Adueniat regnum tuū. Hoc igitur primo verbo Christus Pilatum liberat ab omni formidine. Insuper etiā exemplo hoc ipsum probat, se scilicet immunem esse ab affectatiōe Cæsareæ aut regiæ potestatis: [Si (inquit) de hoc mundo esset regnum meum,] non inermes mecum ducerem discipulos, sed armatos, imò haberem consiliarios, milites, exercitus, &c. qui vtiq; in hac mea necessitate me vt dominū suum gladijs defenderent, pro me vel morti se offerentes. Vel si regnum mundanum ambirem, vel ipsi Angeli me defenderent à violentia Iudæorum, imò nec Angelorum nec hominum auxilio opus haberem. Valeret enim dextera mea mihi auxiliari. Ostenditur hoc loco impotentia mundani regni, quòd omne

Zach.9
Ioan.1
Matt.28
Matt.6

robur

robur suum non ex seipso, sed à ministris habet, qui si desint, nihil prodest regem esse: si autem assint, possunt multipliciter fallere, & infideles esse. Supernum autem regnum seipso sufficiens est, nullo indigens. Ex his igitur Christus concludit:

Nunc autẽ regnum meũ non est hinc.]

Quasi diceret: Ex hoc argumento certissimè tibi persuade, regnum meum non esse mundanum aut terrenũ. Quicquid vel tu, vel Cæsar tuus habet, per me vobis saluum erit: nihil vestrarum rerum cupio, nihil moror gloriam & diuitias mundi, quæ vos pro maximis bonis ducitis. Hæc Pilato quidem dicta fuerunt, verùm nihilominus etiam ad nos pertinent. Si enim regnum Christi non est hinc, quid igitur tu Christiane quæris diuitias & honores huius mundi? Si Christi regnum non est de hoc mundo, ergo Christianos oportet in mundo pressuram habere, dum in Christo pacem habent conscientiarum. Noli igitur mirari, vnde tanta mala pijs in mundo accidant. Atque hoc verbo pius homo seipsum in aduersis consolari debet, vt dicat: Regnum meum non est hinc. Præterea si regnum Christi non est hinc, errant igitur qui in rebus externis & elementis mundi constituũt regnum Christi: Regnum Dei, ait, intra vos est. Itaque verbum hoc non sic intelligendum est, quasi mũdus his inferior non sit à Deo creatus, nec ad Deũ pertineat, quemadmodum Manichæus dixit. Stat enim sententia: Ipsius sunt omnes fines terræ. Cæterùm quãtumuis clarè Christus distinxerat inter suũ regnum & regnum mundi, adhuc tamẽ Pilati animo obuersabatur nomen regis. Non enim consueuerat audire in ditione principũ suorum, vt quis regiũ nomen vsurparet. Videbatur siquidem ei nulli hoc nomen competere debere, sine consensu Cæsaris. Itaque dicit:

Ioan. 16.

Luc. 17.

Psal. 94

Ergo rex es tu?]

Quantumuis scilicet regnum tuum non sit de hoc mundo. Vrget titulum regij nominis, hunc ferre non potest. Videbat consequi, vt si regnum eius non esset hinc, aliunde esset: & vndecunque regnum, regnum vtique esset. Ideo per cõclusionem infert: Ergo rex es tu? Melius autem sic interrogasset: Vbi est ergo regnum tuum? Vbi est ille alius mundus? Hic fortè inuenisset respõsionem, quæ ipsi vtilis esse potuisset. Verùm nihil horum quærit, sed adhuc timet regno & officio suo, Christus autẽ intrepidè respondet:

Tu dicis, quòd rex ego sum.]

Quasi diceret: Quid opus est, vt ego dicam, cùm tuipse hoc dicas? An non satis est, quod tuipse hoc dicis? Quod idem est, ac si apertè dixisset: Ego sum. Signanter autem Christus nomen regis repetit, vt videamus, quòd cælestis & spiritualis regni sui eum non pæniteat aut pudeat, quin velit ipsum omnibus hominibus etiam ipsi Cæsari, notum hoc esse. Hoc enim regnum, quandoquidem omnium nostrum salus in eo pendet, negari aut occultari non debet. Cæterùm valde consolatorium verbum est, quod Christus se regem fatetur. Verè enim rex est. Iuxta illud: Ego constitutus sum rex ab eo. Itemque, Constituisti eum super opera manuum tuarum. Si igitur peccas, non statim desperes: non enim extra regnum Christi cadis, nisi desinas esse opus Dei. Hinc Sapiens etiã inquit: Si peccamus, tui sumus. Agnoscet, ipse te suam possessionem, si tu eum agnoueris Dominum tuum esse. Ne tamẽ Pilatus plus offendatur regio nomine, pergit Christus regnum suum adhuc planius declarare. Quasi diceret: Pilate, negotium hoc sanè intellige, omnemque suspitionem mundani regni aut tyrannidis ex animo abijce. Sic se res habet. Regnum meum spirituale omnino negare nolo, siue coram te id fiat, siue coram Cæsare: tantùm hoc scito, propositum meum non esse, vel armis quenquam infestare, vel more aliorum regum pompose regnare, sed diuinam veritatem in terra erigere & stabilire.

Psalm. 2

Psalm. 8

Sapi. 15

Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.]

Ideo, inquam, veni, ideo natus sum, non vt gladio pugnem, sed vt doceam & annuntiem veritatem & Euange-

lium,quod est potentia Dei,ad salutem
Roma.1 omni credenti. Et sicut Euangelium an-
nuntio,sic per Euangelium dominor in
cordibus credentium, super peccatum,
mortem, & diabolum, vt pro peccato
iustitiam,pro morte vitam, pro cruce
gaudium, pro inferno cælum largiar.
Hæc sunt feuda regni mei, horum par-
ticeps nemo esse potest, nisi audiat vo-
cem meam,vt credat in corde suo. Non
meos dito opibus, vrbibus,& aliis feu-
dis,sed per verbum meum illis commu
nico gaudium,vitam,pacem,denique &
cælum ipsum: Euangelium igitur meũ
sceptrũ regni mei est.Quid autem hæc
cõtra Romanum Imperatorem? Num
Cæsar nollet quenquam nasci,qui testi
monium perhiberet veritati?Num de-
trimentum honoris eius esset, si quis
militum ipsius audiret vocem perhiben
tis testimonium veritati? Quis non de-
testaretur eum,qui hæc sentiret? Veri-
tatis enim nomen amabile est, imò ipsa
natura humana consentit, idipsum no-
men veritatis honorabile esse: & licet
significatum eius nequissimi nebulo-
nes oderint, tamen ipsum eius nomen
nulli vnquam detestari licuit. Et quidẽ
reuera Christus testimonium perhibuit
veritati.Confusio enim falsitatis,est te
stimonium veritatis.Errabat mundus in
vsu tẽporalium.Quæ enim data erãt in
vsum tantùm,in his mũdus etiam amo
rem & fiduciam ponebat; Christus au-
tem hanc falsitatem arguens,veritati te
stimoniũ perhibuit.Docuit enim præ-
sentibus tantùm vti,cælestia autem ama
re. Errabant Iudæi in falsa intelligẽtia
legis,errabant Gẽtes in idololatria:Chri
stus autem vtrorunque errores arguens
& destruens,testimonium perhibuit ve
ritati.Congruè igitur dicit,se ideo venis
se & natum esse:Ideo,inquit, homo fa-
ctus sum,ideo hic sum, vt error & iniu
stitia destruatur:veritas autem & iusti-
tia regnet,Hoc ago & agam,vt diabolus
deprimatur,Deus autem regnet.Itaque
si filius es veritatis, si veritatem amas,
si nihil cupis præter veritatem, audies
vocem meam cũ gaudio.Ego enim sum
veritas,nec quicquam loqui aut docere
possum, nisi veritatem:id quod Chri-
stiani nos,qui ex veritate sumus, nedũ
credimus,sed etiam scimus. Vox Chri
sti veritas est, quæ in æternum manet
etiamsi Moyses,Iupiter, Mahometus,
Hæreticus & Antichristus interierint,
imò etiam Tyberius & Pilatus.

Omnis igitur qui est ex veritate, audit vocem meam.]

Quo verbo docet,qui ad regnum suũ
pertineant. Non autem dicit,Omnis qui
verè est. Nam & diabolus & impii
verè sunt,sed qui ex veritate,inquit,est.
Mendacium autem est, quod non con-
stat: Adam non constat, mundus non cõ
stat: Ex mẽdacio igitur est, qui ex Adã,
homine,aut mundo est. Ex veritate au-
tem est,qui diligit veritatem constantẽ:
qui ambit æterna bona,qui sitit iustitiã
& vitam æternam,hic audit vocem me-
am,hic pertinet ad regnum meum, &
subdit se imperio meo. Igitur Christus
non est Dominus eorum & rex,qui spi-
rant opes,ambiunt honores huius mun
di,sitiũt voluptates:nec est rex eorum,
qui mouent seditiones, sed eorum qui
sitiunt iustitiam, qui ardent gaudium
cæleste qui libenter audiunt verita-
tem. Ex omnibus igitur his constat,
Christum nihil in Cæsarem peccasse.
Cùm itaque Christus tantopere veritatẽ
commendaret,motus hic Pilatus, & cui
tanquam Ethnico hæc insolita erant,
interrogando respondit:

Quid est veritas?]

Optima sanè interrogatio, si ex ani-
mo facta fuisset. Quid enim vtilius &
iucundius inuestigatur, quàm veritas?
Omnis siquidem terra inuocat verita-
tem, vt in Esdra legimus: imò etiam im- 3.Esd.4.
pii,etsi mendaces sint & fallaces,verita-
tem tamen ab aliis exigunt,nolunt fal-
li,&c. Multò specisior est veritas in re-
bus spiritualibus. Verùm Pilatus non
ex animo hæc quærebat,sed quasi fasti-
diens & ex contemptu. Quasi diceret:
Aliámne affers veritatem,quàm vel ve-
stri Pontifices,vel nostri sacerdotes do-
cent? Satis plusquam satis dixisti, nihil
opus est his pro nunc:non hic sum, vt
conciones audiam:alia nunc agẽda sunt.
Sic impii nihil tam fastidiunt,vt verbũ
Dei,& ea quæ salutis sunt: hic omnia
illis mora longa est. Oportebat Pilatũ
ex verbis Christi inflammari & excita-

ri:

rit: verùm sicut cæcus nihil mouetur, etiamsi aurum & fulgentissimam Margaritam ei offeras, quippe qui nec luce solari mouetur, sic animo cæcus pulchritudinem veritatis cernere nequit, quæ tamen diuini splendoris radios in mentem piorum immittit. Reuera autem dignus non erat Pilatus, vt huius quæstionis solutionem audiret. Satis audierat, si credere voluisset. Nec Christus passionem suam impedire voluit. Quid enim opus erat quærere, qd esset veritas? En Christus, qui astabat, veritas erat, & est proinde, quod idolorum sacerdotes de virtutibus nugantur, quod Iudæorum Põtifices de carnali iustitia docent, mendacia sunt: solus Christus, solùm Euangelium veritas est, & quod ex Euangelio trahitur vel sequitur.

Ioan. 14

Et cùm hoc dixisset, iterũ exiuit, &c.]

Non expectauit responsionem Christi. Putabat enim sibi sufficere leges Cæsareas, nec se opus habere alia veritatis cognitione. Deinde videbat hoc non magnopere pertinere ad causam præsentem. Præterea videbat Iudæos festinare, nec tempus esse diutius cum Christo loqui. Timebãt enim Iudæi, ne Christus animum iudicis, suis verbis, quæ sciebant efficacia & penetratiua esse, emolliret. Postremò experimento iã didicerat, nihil esse in Christo, vnde interfecto illo se defendere posset, si de supplicio eius iniustè sumpto apud Cæsarem se accusari contingeret. Quippe iustorum omnium princeps & iustitiæ rex induerat pro thorace iustitiam, & pro galea iudicium certum, pro scuto inexpugnabili æquitatem, vt eum nullatenus in sermone capere posset. Ideo qui priùs exierat, vt accusationem audiret, nunc exit, vt Iesum excuset corã accusatoribus eius.

Sapi. 5.

Ego, inquit, nullam causam inuenio in homine hoc.]

Habes hic iterum iustitiam ciuilem in Pilato, idq; in duobus. Primò enim, quãquam ex altera parte essent diuites, potentes, &c. à quibus vel lucrum sperare, vel damnum timere poterat, Christus autem & solus & pauper, & ab omnibus derelictus, à quo nec lucri quicquam sperare, aut damnum timere posse videbatur: tamen pro Christo contra Iudæos stat, id quod iusti iudicis officiũ est, quamuis rarò tales inueniãtur. Hinc est, quòd Iudæorum principes toties arguuntur, quòd pupillo non iudicant. Hinc etiam est, quod Moyses constitui voluit eos iudices, qui oderint auaritiã. Munera enim excæcant. Hinc etiam est, quòd toties monentur iudices, vt timeant Deum: Erudimini, inquit, qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, &c. Nec solùm pro Christo stat Pilatus, sed etiam aduersarios eius manifestè confundit, innocentem eum proclamando etiam post causæ examinationẽ, quem ipsi vt nocentem & mortis reum vinxerant: imò apertissimè eos mendaciĩ arguit, si notare voluissent, & erubescere potuissent. Verùm ipsi ex illo populo erant, cui dictum est: Ceruix tua ferrea, & frons tua ærea, erubescere noluisti: Discant tamẽ hic iudices, vt causam iustam nedum foueant, sed etiam iniusta molientes ita confundant, vt deinceps non audeant talia coram ipsis committere aut præsumere. Signãter autem notandum est, quòd Christum non tãtùm absoluit ab eo crimine, quo accusatus erat, sed generaliter dicit: Ego nullam inuenio causam in eo. Et verissimè quidem hoc de Christo dicitur. Ipse enim nec peccatum fecit, nec dolus inuentus tus fuit in ore eius. Emphasim etiam habet, quòd signanter dicit: In hoc homine non inuenio causam. Solius enim Christi est, omnis criminis & peccati expertem esse, aliorum autem hominum nemo mundus à sorde. Magnum igitur innocentiæ Christi testimonium est, quòd ipse iudex, qui ipsum postea crucifixit, non semel, sed sæpius, & in ipso iudicio innocentẽ proclamauit hunc Iesum, quod vel solum nobis satis est contra calumnias Iudæorũ & paganorum. Qui igitur adhuc incredulus est, vel hic videat, an non Christus innocenter passus sit? Hæc igitur defensio innocentiæ Christi diligenter attendenda est, simulque & illud obseruandum, quòd à suis Christus accusatur, ab extraneis autem excusatur. Sic enim futurum erat, vt Iudæis blasphemantibus. Gentiles Christum summo stu-

Esaiæ 1.
Exo. 23.
Psalm. 2.
Esa. 48.
1. Pet. 2.

studio susciperent & glorificarent. Sic etiam nunc Euangelium apud suos interdum pessimè, apud extraneos autem optimè audit.

Est autem consuetudo, vt vnum vobis dimittam in Pascha.]

Consuetudo hæc dimittendi vnum vinctum in Pascha nata erat è liberatione ex Aegypto, quæ Paschali die facta est. Et habebat quidem hæc consuetudo speciem pietatis, sed erat contra legem Dei, quæ iubet puniri sontes. Nec opus habebant Iudæi, vt per hanc liberationem vincti hominis, admonerentur liberationis suæ ex Aegypto, olim factæ. Nam Deus ipse huius rei memoriale signum instituerat, nempe agnum Paschalem, atque adeò totum ipsum festũ. Ipsi autem hoc signo à Deo instituto non contenti, etiam aliud instituerant, idque contra legem Dei. Sic enim hypocrisis non contenta est verbo Dei, sed semper sua vel addit vel præfert verbo Dei. Cæterùm in Pilato hic iterum videmus egregiam iustitiam, & prudentiã ciuilem, atque vtinam nunquam sortiremur peiores & imprudentiores magistratus. Optamus quidẽ bonos ac pios Reipublicæ principes, sed si omnino propter iniquitates nostras meremur impios magistratus, optemus Pilato nõ peiores aut imprudentiores. Nam considera, quæso, quanta prudentia insontem Christum liberare studeat. Cùm enim vi aut potestate hoc non posset, præ tumultu populi, & Pontificum potentia & importunitate, rem prudenti consilio & iudicio aggreditur, consuetudinem proponens, & ipsis satisfacere volens, etiam antequam petatur. Nam sperabat fore, vt animos Iudæorum sibi hac parte promptos & obedientes faceret ad dimittendum Iesum, quòd consuetudinem eorum, quamuis Ethnicus, tanta promptitudine veluti confirmaret, & nonnihil videretur regno ipsorũ fauere: Est, inquit, cõsuetudo vobis, &c. Deinde ex eadem prudentia duos illis proponit, & nõ plures. Nec alium cum Christo ipsis proponit, quàm Barrabã illum nocẽtissimum, cui sciebat omnes esse infensos, & ideo ne suspicari quidẽ poterat illum ab ipsis absoluendum, vt vel sic vtriusque conspectu, factorum vtriusque admonerentur.

Vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?]

Iesum autem nominat regem Iudæorum, vel vt nonnihil videretur ipsorũ regno deferre: vel vt saltem risu mitigaret ipsorum furorem, simulque ostenderet ipsum falso hoc crimine accusari. Nunquam enim Romanus præfectus cupiditate tyrannidis accusatum aduersus Romanos dimitteret, si vel in minimo eum reũ deprehendisset. Cæterùm apud alios Euangelistas cum Christo proposuit illis Barrabã latronem, cuius & personam ijdem Euangelistæ diligenter describũt, vt maior appareat Iudæorum malitia, qui hunc talem Christo præposuerint. Interpretatur autem Barrabas filius patris, nempe Diaboli vel Antichristi: erat autem non simpliciter, sed insigniter malus secundum Matthæum. Nam & seditiosus erat, & latro, & homicida. Vnde & Petrus: Petiistis, inquit, virum homicidam donari vobis: Authorem aũt vitæ interfecistis. Potest etiã Barrabas interpretari filius multitudinis, vel filius magistri. Eundẽ enim magistrum patrem habuit, à quo & Iudas edoctus fuerat Dominum suũ prodere. Deinde & verè multitudinis, id est, mundi filius erat. Cùm hoc igitur confertur & comparatur Christus, innocentissimus scilicet cum nocentissimo latrone, denique dilectissimus Filius Dei, cum ipsissimo filio Diaboli. Hoc figuratum fuit in lege de duobus hircis, super quibus sortem mittere iubebatur sacerdos, quis eorum immolari Domino deberet, & quis esset in caprum emissarium. Hircus vnus & fœtidus erat Barrabas: hircus alter Christus, qui secundum quidem innocentiam suam verè erat agnus, attamen secundum iniquitates nostras, quas in se receperat, quasi etiam hircus extitit. Et hic quidẽ immolatus est, alter autem dimissus. Cæterùm, sicut qui caprum immolabat, de sanguine eius contra altare aspergebat, vt propitiaretur Deus: qui autem educebat caprũ emissarium, immũdus fiebat, donec se lauaret aqua: sic Christi sanguine Patris ira repropitiata est, Iudæi autem

Mat. 27. Acto. 3. Leui. 16

autem petentes Barrabam liberari, im mundi facti sunt, nec vnquam mundari possunt, donec sanguine Christi lauētur. Audi igitur iudicium & sortem. Non dubitabat Pilatus, quin Christum potius dimittendum censerent, quàm publicum latronē, sed multum in hoc sua eum fefellit opinio: Principes enim sacerdotum turbam alio persuadebant: nimirum, vt peterent Barrabam sibi dimitti, Iesum verò nedum non dimitti, sed insuper morte turpissima condemnari. Hoc inquit, principes illi persuaserunt populo. Ergo ipsi vel maximè rei sunt effusi sanguinis Christi. Hic vide, quàm pestilens sit malus persuasor. Turba populi priùs tota Christi erat, & ipsi adhærebat, nunc ab impijs illis persuasa, ipsius mortem petit.

Clamant rursum omnes.]

Inuidia non quiescit, donec in eo quē odit, plenam videat miseriam: Rursum autem clamant, quia & priùs clamauerant: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Quid autem hic clamauerint, subdit Ioannes:

Su. eo. c.

Non hunc, sed Barrabam.]

O insignem cæcitatem, imò furiam. Quid enim hoc aliud erat dicere, quàm occidatur, qui suscitat mortuos: & dimittatur, qui occidit viuos: pereat lux, & remaneant tenebræ: auferatur pacificus, relinquatur seditiosus: vitam nolumus, mortem præoptamus? Denique ex contemptu ne nomen quidem Christi exprimunt, Barrabam autem petunt liberari: cum hoc libentius volebant Pascha suum celebrare, quàm cum Iesu. Hic enim etsi malus esset, tolerabilior ipsis erat, quia ipsos nō arguebat: Christus autem intolerabilis erat, quia vitia arguebat. Hic igitur est clamor ille, de quo in Esaia: Expectaui vt facerent iustitiam, & ecce clamor. Et in Hieremia: Facta est mihi hæreditas mea, sicut leo in sylua, dedit contra me vocem. Sicut enim leo voce & rugitu terret animalia, sic isti clamore Dominū ad crucem adegerunt. Duo igitur hic mala fecit populus hic, vt dicitur in Hieremia: Me dereliquerunt fontem viuum, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere nō possunt aquā. Primum malum erat, quod nocentem pro innocente liberandū decernunt: alterum, quòd etiam benefactorem insuper morti condemnant. Orare vt noxius dimittatur, non adeò malum est, sed optionem habere, & tamen potius pro liberatione mali, quàm pij hominis orare, bonum esse non potest. Nos Christiani debemus pro omnibus orare, etiam pro incredulis: interim tamē velle obliuisci eorum, qui vnius nobiscum fidei sunt, hoc malum esset. Hoc igitur clamore insigniter prodiderunt Iudæi suam ingratitudinem, cùm tam vili æstimant eum, qui tanti ipsos æstimauerat, vt ipsos præ omnibus alijs in populum suum eligeret. Deinde produnt & suam insanam malitiā, quæ tanta erat, vt potius cuperent omnem iustitiam pessum ire, & omnem malitiam procedere, quàm à sua malitia cessare. Præterea etiam suam cęcitatem prodiderunt hic, quòd scilicet hoc petunt, quod omnibus modis timere, cauere & deprecari debuerāt, nempe ne is saluator auferretur, & latro dimitteretur. Cæterū, sicut petierunt, sic vtrunque ipsis contigit. Latronem elegerunt, saluatorem reprobarunt: meritò igitur latronibus & gladio obnoxij facti sunt sine vllo saluatore. Item homicidam petierunt donari sibi, authorem verò vitæ interfecerunt: iustè ob hoc ipsum seditionibus & homicidijs perituri, tantisque calamitatibus inuoluendi, quantas nemo vel satis scribere vel eloqui possit: ideo & ob hoc ipsum factum, meritò in Prophetis gens illa dicitur filia latronis. Meritò item ipsis Esaias dicit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequā, filijs sceleratis, Dominū dereliquerūt. Hic igitur videmus primò, q̄ nihil sit, quòd impia mens non præferat Christo & veritati, si lucrum inde vel modicum sciat & speret. Deinde docemur, ne in mundi applausu confidamus. Qui enim paulò ante Christo concinebant: Benedictus qui venit in nomine Domini, nunc clamant: Tolle hunc, &c. Præterea vides hic ingenium mundi, qui semper quod malum est eligit, bonū reprobat, &c. Item ferme semper nocentibus benignior est, quàm innoxijs. Cæterùm,

Esaiæ. 5. Hiere. 12. Hiere. 2. Esaiæ. 1.

omnia quæ hic audis, non casu euenisse credas, sed diuino consilio. Oportebat enim Christum extenuari infra nouissimum virorum, & descẽdere in extremum contemptum, vt summè glorificaretur. Maximus autem descensus est, abiectorem & nequiorem latrone putari: sed hic descensus, est ascensus meditatorium, & vera via ascendendi. Proinde, si contemptus fueris, & vilissimo postpositus, huc festinus ad Christum accede, qui in se affectum tãti contemptus transtulit, & vicit, vt & tu in ipso per fidem vincas. Non igitur mirum est, si aliquando insons ad supplicium ducitur, & sons dimittatur. Sic enĩ & Christo contigit, imò quod hic in iudicio Pilati contigit, hoc idem verè contigit in iudicio Dei. Astabat insignis ille latro Adam cum tota sua posteritate, qui omnes mortem commeruerãt: astabat & Filius Dei innocentissimus. Iam alter eorũ, exigente iustitia diuina, morte plectendus erat. Ex magna autem misericordia Deus latroni pepercit, & Filium suum innocentissimum pro eo morti tradidit. Amplectamur hanc misericordiam fratres, & gratias agamus. Deinde curemus, ne etiam in nobis Christus vinctus sit, & maneat: hoc est, iustitia: Latro autem, hoc est, iniustitia, liberè vagetur.

Esai. 53.

Caput XIX.

HACTenus audiuimus quid Christus à Iudæis passus sit, nempe quòd captus, vinctus, hinc inde pertractus, percussus accusatus, consputus, & tandem etiam publico latrone peior iudicatus est. Nunc audiemus deinceps, quid à gentibus passus sit. Quamuis enim quæ hactenus audiuimus satis fuissent etiam ad totius mundi redemptionem, plus tamen adhuc pati voluit, tum vt plenè pro peccatis nostris satisfaceret, tum vt magnitudine remedij considerata, nullus desperandi occasionem haberet, tum etiam vt vel sic nos ad amorem sui redaccenderet: quandoquidem homini naturale quasi est beneficijs trahi. Vnde & huiusmodi beneficia apud Prophetam dicuntur funiculi Adam, quibus scilicet homo trahitur: Traham inquit, eos funiculis Adam, id est, beneficijs, quibus homines facilè se trahi permittunt. Et quem non traheret hæc tanta charitas Christi?

Osee. 11.

Apprehendit, inquit, Pilatus Iesum, & flegellauit.]

Hic tandem Diabolus per insanam Iudæorum rabiem Pilatum hucusque politicæ iustitiæ studiosum eò perduxit, vt manus in Christum injceret. Manus, inquam, in eum injcit, quem toties excusauerat. Verùm sic implenda erat scriptura. Sciebat Pilatus, quòd per inuidiam tradidissent Christum, & tamen intantum ipsis condescendit & gratificatur, vt in ipsorum gratiam innocentem flagellari permittat & iubeat. Et quot huiusmodi Pilatistæ in omnibus regionibus inueniuntur, qui sæpissimè etiam innocentes capiunt, opprimunt, spoliant, occidunt, non ob aliud, quàm quòd sciunt hoc principibus suis placere: Potuisset Pilatus Christum vi & potestate fretus è manibus Iudæorũ eripere, quemadmodum Tribunus Lysias eripuit Paulum: verùm sic oportebat fieri. Christus flagellationem suam longè ante præsciuit & prædixit. Mat. 10. Luc. 18. Imò longè ante incarnationẽ Christi Esaias hoc prædixit: Corpus, inquit, meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, &c. Iuxta hoc exemplum postea etiam Apostoli flagellati fuerunt, Acto. 5. & 22. quod & ipsum præscierat & prędixerat Christus, Mat. 10. & 23. Hæc igitur fuit prima iudicis sententia in Christũ, & quidem iniquissima: quandoquidem ipse iudex non semel iam eum innocentem declarauerat. Verùm hanc sortem habet Christus in mundo, quòd etsi innocens sciatur, nihilo tamen melius habet, aut ciuilius tractatur, id quod omnes sancti, qui membra Christi sunt, experti sunt, & etiamnum experiuntur. Quoties enim etiam impij dicere coguntur. Verè hic homo probus est, & tamen nihilo plus illi benefaciunt, &c.

Acto. 21. Esai. 50.

Fla-

Flagellatur autem Christus secundum aliquos, quia mos erat Romanis, vltimo supplicio afficiendos, priùs flagellis cædere, & corã omnibus expoliare, ad ostendẽdum quòd non habeãt, quo peccatum suum tegant vel excusent. Hoc quanquam partim verum sit, hic tamen locum non habet. Christus enim nondum morti adiudicatus erat, imò iudex ipse nondũ intẽdebat eũ morti adiudicare, atque adeò hæc flagellatione Christo consulere volebat. Videbat enim Iudæos tanta inuidia debacchari in Christum, vt nulla eloquentia, nullis blanditijs à cæde eius cohiberi possent. Proinde vt maius malum euitet, nempe insontis occisionem, minus supplicium eligit, & pronuntiat Christum flagellis esse cædendum, si fortè Iudæi hoc supplicio exatiati, mentis suæ furorem remitterent. Hæc igitur est misericordia, quam mundus Christo exhibet, quòd flagellis eum cædit. Hic igitur oculos mentis aperiamus. Grande enim spectaculum & mundo, & Angelis, & hominibus est, quòd à seruis peccati princeps libertatis seruilibus modis conciditur. Primò enim qui omnia vestit, suis vestibus nudatur. Deinde, qui confusionẽ nostram tegit, coram omnibus cõfunditur, ne in æternum nos confunderemur, id quod certò nobis futurum erat, nisi Christus pro nobis hanc denudationem & confusionem sustinuisset. Præterea, qui soluit compeditos, ligatur: imò qui Israelitis ex Aegypto egredientibus dedit columnam ignis & nubis, nunc ab eisdem ad columnam ligatur, quamuis & hoc rectitudini iustitiæ eius rectè congruerit: semper enim rectus stetit. Postremò, qui piè & misericorditer infirmos & malè habentes tetigerat, nunc flagellis attrectatur, cæditurque tam multiplicibus ictibus, tam crebris verberibus, vt nisi nouas vires plura patiendi diuinitas subministrasset, respirationis inopia, sanguinisque profluuio deficiens, inter lictorum manus finijsset vitam. Sic igitur additur plaga super plagã, liuor super liuorem, fractura super fracturam, vulnus super vulnus, sanguis super sanguinem, donec corpus illud speciosum præ filijs hominum, totum deformaretur, vt secundum Prophetæ testimonium non remaneret ei species neque decor. Hic igitur impletum est illud Psalmi: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Et iterum: A planta pedis vsq; ad verticem capitis, non est in eo sanitas. Omnia autem hæc propter nos sustinuit. Flagella ei⁹ peccata nostra sunt, & quot peccata commisisti, toties Christum verberasti. Scriptum est enim: Posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrum. Et ipse vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Peccatis autem iure debentur flagella, quæ cùm essent innumerabilia, & tamẽ Christus omnia in se suscepisset, imò Deus ipse omnium peccatorum pœnas ab ipso exegerit, non dubium est, pœnosissimam fuisse hanc flagellationem, maximè, si consideremus corporis Christi nobilissimam & tenerrimam cõplexionem. Fecit igitur Christus instar piæ matris, quæ cùm videt Patrem iratum filijs, occurrit expansis brachijs, seque pro filijs flagellis exponit. Sic & Deo Patri irato propter peccata nostra, & iamiam flagella præparanti perpetua Christus occurrit, & se pro nobis flagellandum præbuit. O igitur ineffabilis Dei benignitas, qua effectum est, vt tam carè redimeremur. O mirabilis censuræ conditio, & ineffabilis mysterij dispositio: Peccat iniquus, & punitur iustus, quod perpetrat seruus, exoluit Dominus, quod committit homo, hoc sustinet Deus. Quò nate Dei, quò tua descendit humilitas? quò tua flagrauit charitas? quò tua processit pietas? quò peruenit compassio? Ego inique egi, tu pœna mulctaris: Ego facinus cõmisi, tu vltione plecteris: Ego superbiui, tu humiliaris: Ego inobediens extiti, tu in omnibus obedientissimus, inobedientiæ tamen scelus luis: Ego vuam acerbam comedi, & dentes tui obstupuerunt: Ego, inquam, homo perditus totius contritionis, totius confusionis tuę causa fui. Amor tuus, & iniquitas mea sic te fecit imbecillem. Hæc considera miser peccator, cùm voluptati corporis operam das. Hic enim vides quàm verè dictum sit, Non corruptibilibus auro &

Psal. 44. Esai. 53. Psa. 128. Esaiæ. 1. Esai. 53. Ezec. 18.

& argento, sed precioso sanguine agni immaculati redēpti sumus. Hic, inquā, vides, quomodo Christus satisfecerit pro peccatis carnis. Vides item, quo labore ouis perdita, & inuenta sit, & in humeris pij pastoris reducta. Væ miseris illis, qui manus suas polluerunt in sanguine innocentis, sed & væ nobis, si ingrati fuerimus. Cæterū in hac flagellatione Christi etiam aliud quiddā attendendum est. Interim enim cùm mūdus sua opera in flagellādo Christo agit, nec Deus sua negligit. Solet enim Dominus sub impiorum operibus, quibus pij afficiuntur, suum opus exequi. Nam & Patriarchis Iosephum fratrem insontem vendentibus, & suam libidinem in ipso explentibus, etiam Deus suum opus executus est. Sub ea enim venditione occultè admodum ipsum Ioseph ad dominium supra fratres euexit. Sic in hac flagellatione, dum Pilatus & Iudæi sua agunt, etiam Deus interim sua exequitur. Nam omnia flagella, omnes afflictiones in his filij sui flagellis sanctificauit & benedixit: adeò, vt quicquid afflictionum pio acciderit, non officiat, sed potius prosit, & pietatē iuuet. Imò per hæc flagella, quibus Christus cæditur, factum est, vt Deus Pater omnibus flagellis pio homini contingentibus faueat. Ad hæc, declarauit hic in vnigenito suo filio, qua conditione velit adoptiuos & electitios filios in hoc mundo tractare. Si enim passus est, vt flagellaretur vnigenitus, quantò magis patietur flagellari adoptiuos. Quem enim Dominus diligit, corripit, flagellat autem omnem filium, quē suscipit. Quid ad hæc dicturi sunt, qui in delitijs viuunt, nec cogitare quidem tristia possunt, tantum abest, vt vel minimum velint pati, quasi alterum in terra Paradisum ædificare conantes? Ecce, inquit, quos ædificaui, ego destruo, & tu tibi quæris grandia? Et quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, biberunt, & tu innocens relinqueris? Disce igitur Christiane, ex hac flagellatione Christi, vt & tu patiēter feras flagella Dei, & dicas cum Dauide: Ecce ego in flagella paratus sum. Et cum Paulo: Ego non solùm alligari, sed etiā mori paratus sum pro nomine Domini Christi. Hactenus

Luc. 15. Gen. 37. Prou. 3. Hier. 45 Hie. 49. Psal. 37. Acto. 21.

igitur de Christi flagellatione audiuimus, quæ reuera suffecisset pro totius humani generis redēptione: verùm nondū finis adest, nondū satiata fuit perfidorū impietas, tam Iudæorū q̄ militum, sed afflicto superadditur afflictio, crescūtq; regis nostri iniuriæ, & multiplicium dolor pœnarum & opprobriorum. Sequitur enim.

Et milites plectentes coronam de spinis, &c.]

Milites illi Romanis mercede militabant, & semper Hierosolymis morabantur cum præside, propter crebras Iudæorum seditiones & tumultus. Hi igitur Christum illudere incipiunt, idque tanta libidine & petulātia, vt similia nusquā aut lecta aut visa sint, imò nec facilè creditu essent, si nō tam diligenter Euangelistæ singula scripsissent. Nōquidem legitur Pilatus hæc præcepisse, sed milites sua sponte hoc fecerunt, vt Iudæis gratificarentur: interim tamen Pilatus cōniuet, tacet, dissimulat, nō prohibet. Vnde quidā suspicantur, Pilatum ficto animo hactenus Christum defendisse, reuera aūt cum Iudęis in mortem eius conspirasse. Vnde & ad capiendum Christum cohortē Romanorum militū missam suprà audiuimus, nimirum à præside. Quòd si etiam milites inscio Pilato hoc fecissent, non tamen excusari posset Pilatus, qui tantā malitiam in innocentem factam, non saltem verbis coarguerit. Iterum igitur lauate oculos Christiani, magnamq; hanc passionem cogitate, simul tamen & hoc considerate, peccata scilicet nostra in causa fuisse. Multipliciter hic impleta fuit Prophetia Dauidis in Psalmo 21. 38. & 68. Itaq; non absurdum videtur, etiam ea quæ ab alijs Euangelistis circa hunc locum dicuntur, paucis hic inserere. Decem igitur illusionū species ab eis numerātur, quæ nebulones illi Christo intulerunt, pro quibus sine dubio mercedē acceperunt à Iudæis: neq; enim gratis ad captionem Christi se educi passi sunt. Militaris siquidē ordo auri mācipium est. Ibi fas, vbi maior merces. Et hi tamen erāt Tyberiani & Ethnici milites. Quid aūt sunt & faciūt nostri, qui tamē Christiani baptizati sunt? Quis populus sub sole

sole peior & minus Dei timẽs? Illi Tyberiani milites Christũ flagellarũt, coronarunt, illuserũt, conspuerunt, ac tandẽ crucifixerunt: hi nostri quos quotidie præ oculis videmus, Christo nõ minus faciũt iurãdo, & blasphemando sanguinẽ & vulnera Christi, &c. Nec mirũ esset, si tales milites non solùm à Turcis semper vincerentur & occiderentur, sed etiã à terra viui absorberentur. Nec dubium, quin huiusmodi blasphemiæ terræ & populis noceãt. An non enim diabolica res est, quòd Christiani nihil aliud quàm hoc ipsum iurare sciũt, per quod redempti sunt? Sed de hoc alias. Nunc decem illa consideremus, quæ Christus à militibus illis passus est. Horum primum est, quòd totam Diabolicam cohortem conuocant, vt ludibrium & derisio maiora fiant. Certè illudi etiã inter duos tantùm, multum augit, quantò magis inter tot homines? Secundò, congregata simul cohorte, circundãt ei vel induunt chlamidem coccineam, quę erat vestis rubea & militaris, quibus vti consueuerant duces exercitus. Nam aliorum militum militaris vestis. Paludamentum dicebatur. Hoc igitur illusoriè faciebant, significantes per hoc eũ esse regem. Itaque serui Herodis Christũ alba veste induunt, hi rubea. Tertiò plectunt coronam de spinis, eamque imposuerunt sancto capiti eius pro regia corona. Quis autem satis vel cogitare potest, quantus dolor venerandum illud caput tot aculeis confixum affecerit, quum nos vel ad vnius spinæ punctũ ram ferme intolerabili dolore vexemur? Spinæ igitur hæ primò fuerunt auaritia & diuitiæ Pharisæroũ, quibus permoti, Christum persequuti sunt. Sic enim non satis est mundo, quòd seipsum pungat spinis suis, id est, diuitijs, nisi insuper his ipsis etiam proximum lędat, & Deum inhonoret, dum vel iniustè eas acquirit, aut auarè nimium conseruat. Deinde spinę illæ peccata nostra sunt. Propter peccatum enim hominis, terra hanc maledictionẽ incurrit, vt spinas & tribulos germinet. Hãc igitur spineam coronã non tã milites illi q̃ nos pio capiti Iesu imposuimus. Nos enim peccauimus, at Christus peccatorum nostrorum pœnas portauit. Vide & atten de hoc impie & ingrate homo, qui etiã nũc vanitatibus & voluptatibus studes quum Christus interim spinis coronatus sedeat. Vide, inquam, quàm grauiter Christus pro expianda superbia & vanitate nostra afflictus sit. Nam & hęc corona, præter dolorem quem inferebat, etiam cõtumeliosa, derisoria & confusibilis erat. Vtrunque enim nobis debebatur, tam pœna scilicet, quàm æterna confusio: vnde & Christus vtrunque pro nobis suscepit. O igitur verè ineffabilem eius erga nos charitatem. Econtra autem detestabilem nostram ingratitudinem. Quartò milites illi dederunt in manus Christi calamum vel arundinem pro sceptro scilicet, & hoc videlicet in cõtemptũ, significantes per hoc, quòd se regem fecisset, & tamen nihil regium haberet, & quale sceptrum haberet, tale ipsius & regnum esset, nempe inane, vacuum & fragile. Quintò genu flexo ante eum, illudebant & deridebant derisoria illa salutatione: Aue, inquiunt, rex Iudæorum. Hic multum nobis gemendum est super tanta malitia impiorum horum. Quomodo enim vel infimum vel contemptissimum hominem vilius illudere potuissent? Et tamen manet Iesus noster verus rex Israel, vel inuitis Pilato & militibus, etiamsi adhuc vilius ipsum tractassent. Manet, inquã, rex ipsis iã in infernalem ignem coniectis, & perpetuò concremandis. Non igitur offendimur tam inauditis illusionibus Domini nostri, quin potius inderoboramur ad similia perferenda. Cæterùm impij adoratores hi adumbrarunt hypocritas illos, qui gesticulationibus externis pios se simulant, cùm interim cor eorum prauum & sine fide, imò longissimè à Deo sit. Sextò dederunt ei alapas. Impio enim homine nihil crudelius & magis alienum ab omni compassione. Hinc & in Psalmis persecutores Christi comparantur leonibus, tauris, & canibus, & vitulis, propter crudelitatem scilicet & petulantiam. Item impij semper peccata peccatis addunt, quasi non satis sit, toties peccasse. Hinc Esaias: Væ, inquit, qui trahitis iniquitatem in funiculis. Post illusionem igitur Christus alapis percutitur,

Gene. 3.

Esaia. 5

Ex ioco fit serium, ex risu pœna. Sic enim solent impij primò illudere, pòst percutere, & omnem furorem suum euomere in miseros. Sic contigit Christo omnis gloriæ regi: sic contigit omnibus, qui crucem suam post ipsum portant. Interim tamen scimus, quòd sicut omnia flagella, ita & omnes alapæ, quibus pij vapulant, in Christo sanctificatæ sunt. Proinde, qui alapa percussus percutit, qui aliud facit, quàm quòd sanctificationem à se reijcit? Septimò expuunt in eum, quæ est summa contumelia & contemptus. Aeterne Deus, qui fit, vt homo creatura tua, tam indicibiliter mala & peruersa esse possit, vt proprium Dominum & saluatorē conspuat? Quis enim non exhorrescat, vel tantummodo hæc audiens? Cogitate hic fratres maximam illam Christi patientiam, & verè admirabilem taciturnitatem. Octauò percutiunt eum arundine super caput illud etiam dæmonibus tremendum, cunctisque cælorum virtutibus reuerendum, & omnibus sanctis venerandum. Caput, inquam, benedictū in sæcula, à quo omnis benedictio in nos descendit. Ex hac autem percussione aculei spinarum magis ac magis ipsum sanctum verticem penetrabant. Vnde semper dolor renouabatur & augebatur: ita, vt & sanguis inde fluens totum caput & genas & collum tingeret, ac commixtis execrandis militum sputis, venustissimam faciem apparere fecerint horrendam, & quasi leprosam, iuxta vaticinium Esaiæ, iam sæpius allegatum: Vidimus, inquit, eum, & non erat ei aspectus, & desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum, & quasi absconditus vultus eius & despectus. Absconditus, inquit, propter tumores scilicet, vulnera, sputa, & sanguinem: ideo putauimus, inquit, eum tanquam leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ideo autem milites illi omnia hæc fecerunt, quia audierant à Iudæis, ipsum affectasse regnum Iudæorum. Huc pertinebat totus ille ludus cū corona, veste, sceptro & adoratione illusoria. Vide igitur spectaculum à sæculo non visum, sed nec vnquam antea auditum, nisi quòd postea martyres quidam in contemptum Christi similia

Esai. 53.

passi sunt. Si non essent hæc scripta in Euangelio, quis ea crederet, aut quis prædicare hæc auderet? Sed quia scripta sunt, securè ea credimus & prædicamus. Quis autem hæc audiens, non statim cō tremiscat, cùm certum sit, ea omnia nos sine fine passuros fuisse (vermem scilicet, & compunctionem conscientiæ, irrisionem ab omnibus creaturis, & deniq; etiam ab ipso Deo separationem) nisi Christus voluntariè hæc pro nobis sustinuisset? Sic igitur granum illud multiplicandum seminatur horribili contumelia, vt mirabiliter pullulet in gloria: sic regnum, quod de mundo non erat, superbum mundum non atrocitate pugnandi, sed humilitate patiendi vincebat. Interī tamen quod milites illi summo contemptu & crudeli ioco fecerunt, hoc Christus Dei virtus & sapiētia, nedum seriò suscepit, sed vt hæc ita fierent, vtiliter prouidit. Vestis igitur purpurea (quæ regię maiestatis insigne est) id significat, quòd Christus morte sua, deiectis hostibus, vtpote diabolo, peccato, mundo, inferno, vniuersum hominū genus in libertatē asserturus esset. Vel per chlamidem coccineam, significatum est ministerium charitatis, quo in passione sua pro nobis fungebatur. Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo Domini bis tinctus iubetur assumi, geminam significat dilectionē Dei & proximi, qua fit, vt quicquid offerimus ignitum & bene coloratum, coram diuinis placeat conspectibus: Christus autem propter nimiam charitatem erga nos, bibit calicem passionis. Meritò igitur ad hanc ipsius charitatem significandam chlamide coccinea vestitur. Vel etiam ideo, vt ostenderetur eum ipsum esse, qui in lege per vitulam rufam significatus fuit, cuius corpus iubebatur extra castra cremari pro peccato, & cinis eius in aqua super populum spargi. Spinea autem corona significat, quòd regnum Christi non sit de hoc mundo, hoc est, non præclarum pompa, nec externis viribus potens, sed spinosum & purpureum, id est, passionibus & afflictionibus obnoxiū. Nam coronæ regū huius mūdi partim sunt ferreæ, partim argenteæ, partim aureæ, quibus significatur, imperium huius mundi constare poten-

Ioan. 18.

Exo. 26.

Num. 19.

potentia, splendore, & nobilitate carnali, Corona autem Christi spinea est, vt hoc indicio cognoscas regnum Christi constare spinis & afflictionibus: & qualis rex Christus, tales & nos reges facit, omnibus scilicet tribulationibus obnoxios. Itaque si cum Christo cupis regnare, noli abhorrere, aut abijcere spineam coronã. Si enim hic cũ ipso spinis coronatus fueris, coronaberis & illic cum eo corona gloriæ & honoris. Arundo in manibus significabat, quòd potestatem haberet ponendi animam suam, & iterum sumendi eam, quantumuis ipsi ad aliud respiciebant. Quum itaque tale sit regnum Christi, vt inter spinas hæreat, non mirum, quòd ridetur & subsannatur à mundo. Nam Euangelium & verbum crucis est stultitia coram mundo. Audientes enim Christum regem esse, & interim tamen spinis coronatum videntes, contemnunt: audientes Euangelium polliceri liberationem ab omnibus malis, & interim videntes id ipsum non alio comite, quàm cruce venire, subsannant: audiẽtes Christianos esse reges peccatorum & mortis, interim tamẽ videntes, quòd & ipsi nõ minus infirmi sunt & moriuntur, quàm alij, rident. Itaq; Christiani stulti videntur coram mundo, sperant auxilium & liberationem, cùm interim omnibus afflictionibus obruantur. Hinc vxor Iob dixit: Quamdiu permanes in innocẽtia tua? Benedic Deo, & morere. Cęterùm, quantumuis crux & afflictio Christum premat, reuera tamen rex est, & manebit cum suis, id quod olim videbitur, quantumuis mundus hoc iam non credat.

2. Cor. 1. Psalm. 8 Ioan. 10. 1. Cor. 1. Iob. 2

Exiuit iterum Pilatus foras, &c.]

Dictu horrendum est, quid Iudæorum inuidia conetur, quàm instet & vrgeat, quàm varia excogitet, vt Christum innocentem ad crucem adigat. Quantum enim ad leges ciuiles attinet, iure nunc Christus esset liber, quando iudicis sententiæ sit satisfactum, & ciuiles leges vni causæ vnam tantùm decernant pœnam. Sed hanc sortem & Christus & sui in mũdo habent, vt nec ciuiliter iustos iudices experiantur. Sic hoc loco Christus iudicis quidem sententia absolutus esse debebat, quandoquidem persoluit latæ sententiæ pœnam, impietas tamen ne sic quidem præ libidine sua pœnis exaturata est, quamuis iudex ipse nihil omittit, quod ad liberationem Christi pertinebat, nullamque operam detrectat, hoc vno dẽpto, quòd timore superiorum, ad manifestam iniustitiam finaliter se vrgeri permittit. Quanta enim hactenus pro Christo egit? quàm varia consilia habuit? Verùm ipsius artificium nec potuit, nec debuit procedere. Nam aliter decreuerat Deus. Et nunc quidem Pilatus publicè & acriter Iudæos alloquitur, quasi vi conaretur quod iustum erat conseruare: nunc Iesum secretò examinat, vt rei veritatem consequi posset: omnia tamen hactenus frustra attentauerat: nunc postquam serui ipsius Iesum miserrimè & ignominiosissimè tractassent & illusissent, in ipsa illa deformitate ipsum populo ostendere proponit, si fortè vel sic moueantur. [Exiuit ergo iterum Pilatus.] Exiuit quidem vt priùs, sed cum minori iustitia, quàm priùs exierat. Iam enim flagellando Iesum innocentem, non parum à vera iustitia declinauerat.

Ecce, inquit, adduco eum foras.]

Vt cognoscatis, quòd nullam inuenio in eo causam. Iterum confessus innocentiam Christi & iustitiam, si quid vlterius contra ipsum attẽtaretur, imò planè confitetur, quòd nimium fecerit eum flagellando. Si enim nullam in ipso causam inuenit iudex, certè iniustè flagellatus fuit. Hic igitur impletum fuit illud Psalmi: Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniqtas. Vnde & Christus ipse in cœna dixerat: Venit princeps huius mundi, & in me nihil habet quicquam.

Psal. 16. Ioan. 14

Exiuit itaque Iesus, gestans spineam coronam, & purpureum vestimentum.]

Exiuit non clarus imperio, sed plenus opprobrio: Exiuit verè non habens speciem neque decorem. Qualis enim species est Filium Dei spinis coronatum, illusum, & proprio sanguine cruentatum oculis inimicorum suorum proponi? Quis hunc Filium Dei credidisset? Cæterùm hæc deformitas

Esai. 53.

Christi nobis maximè consolatoria est.
Hinc enim certi sumus, reuera pro no-
bis satisfactum esse. Quid enim nōme-
reretur apud Deum tāta humiliatio Fi
lij sui, eaque sponte pro nobis assum-
pta? Egredimini igitur & vos ô filię Siō,
animæ scilicet fideles, & videte regem
Salomonem, regem pacificum, omnia
pacificantem, & quæ in cælo, & quæ in
terra: Videte, inquam, regem vestrum
cum corona doloris & miseriæ, cū veste
ludibriosa & opprobrijs, quibus coro-
nauit eum mater sua, imò nō mater, sed
nouerca sua impia Synagoga. Verè enī
mirabile spectaculum propositum est.
Qui egreditur, habet imaginē quasi re-
gis, sed nihilominus serui despectissimi
confusione repletus est, coronatus ince
dit, sed ipsa eius corona cruciatus est il-
li, mille puncturis speciosum caput eius
deuulnerans. Regali purpura induitur,
sed in ea potius despicitur, q̄ honoratur.
Sceptrum in manu gestat, sed eo ipso ca
put eius percutitur. Adorant coram il-
lo, & genu flectūt, & regem conclamāt,
sed paulo pòst ad crucē ipsum adigunt.
Hæc tecum cogita Christiane, in hac
forma Christum intuere, & nunquam
de ipsius gratia desperabis. Nunquam
certè te relinquet sibi fidentem, qui tan
ta pro te immerente passus est, &c. Ob
id enim Christus tibi ob oculos poni-
tur, ne desperes. Quandocunq; igitur in
tribulatione es, siue corporis, siue con-
scientiæ aut animi, huc dirige oculos, &
consolationem recipies, &c. Cæterū Pi
latus, vt facilius ad misericordiam fero
ces bestias cōmoueret, sciens compas-
sionem naturæ, qua sicut omne animal
diligit sibi simile, sic etiam naturaliter
sibi simili quilibet cōpatitur, ideo mag
na & in altum sublata voce dixit:

Cant. 3. Colo. 1.

Ecce homo.]

Quasi diceret: Sufficiat tandē vobis ô
Iudæi, flagellatio huius hominis, quā ta
men magis propter causæ necessitatē, q̄
propter ipsius demeritum adhibere co-
actus sum. Videte qualis homo effe-
ctus sit, imò an homini similis sit, fer-
rea & lapidea pectora hæc species mo-
uere deberet. Nihil enim integrum
in toto corpore ipsius videtis: Nec
vllum in ipso est membrum à passio-
ne vacuum aut illæsum. Misеremini
igitur eius, quia non canis, quamuis ca-
ne vilius tractatus sit, sed homo est ve-
stri similis. Sufficiat ei hæc pœna, &
deinceps eum dimittamus. Si enim
vnquam in causa fidei excessit, hæc ei
flagellatio perpetua erit admonitio, ne
simile quid vnquam conetur. Si regi
inuidetis, iam parcite, quia delectum
videtis, cessit ei regium nomen in ma-
ximam pœnam, flagellatus est, spinis
coronatus est, ludibriosa veste amictus
est, amaris conuitijs illusus est, alapis cę
sus est, feruet ignominia, frigescat in-
uidia. Et hæc quidem admodum piè
& humaniter Pilatus prolocutus est,
verùm frustra apud hos homines. Ve-
rè autem hic dictum: Ecce homo. Au-
diat & hoc hæreticus, qui Christi hu-
manitatem negat: Ecce homo, inquit Pi
latus. Audiat & Christianus. Quid enim
hic videt nisi hominem? Si videre non
potes Deum, vide hunc hominem tam
despicabilem pro te factum. Audi & tu
peccator. Ecce homo. Vide quid meri-
tus sit homo, vide quàm miser sit ho
mo, vide quid pro te passus sit Deus ho
mo, ne ingratus inueniaris, vide ne Iu-
dæis similis efficiaris, qui ex tam mi-
serabili conspectu Christi magis irrita
ti fuerunt, & vnde ad misericordiā mo-
ueri debuerāt, inde ira & inuidia eorum
magis inardescit. Sic enim sequitur.

*Cùm ergo vidiſsent eum Pontifices, cla-
mabant: Crucifige, &c.*]

Quasi dicerent: Perge, perge vt cœ-
pisti. Si flagellasti, etiam crucifige.
Non satis nobis est, ipsum flagella-
tum habere, in cruce morientem vi-
dere volumus: ostendis eum vulnera-
tum, sed nondum mortuū, mortuum
ipsum videre volumus, aut nunquam
quieturi. E manibus nostris viuum non
dimittemus, etiamsi omnia bona nostra
in hoc insumere opus esset, &c. Ita qui-
dem fiet impie Iudæe, fiet vt petis,
non tamē quia tu ita vis, sed quia Deus
ita disposuit, in cruce videbis eum, &
quidem morientem. Optandum ta-
men tibi esset, vt ipsum in templo do-
cere, & Barrabam in patibulo pende-
re permisisses. Pulchrè autem Euan-
gelista taxat ipsorum impietatem.

[Cùm vidissent, inquit, eum clamabāt] Ergo excusationem non habent de peccato suo. Viderunt enim, & oderunt & me & Patrem meum, inquit Christus. Taxātur & hoc verbo impij illi passionis Domini blasphematores, qui vident, sciunt, & confitentur Christum hæc omnia pro nobis passum, nec tamen blasphemare cessant. Signanter autem dicuntur hic Pontifices clamasse: fortassis enim reliqua multitudo naturali pietate commota, miraculorum eius recordari cœperat, sicque aliquo modo suberubescere de his, quæ in Christum impiè facta fuerant. Itaque Pontifices vel cum ministris suis clamant. Hi enim dominorū impietatem facilè imitantur, putantes se excusatos, si faciant quod dominos vident facere. In his igitur Pontificibus impletum est illud Hieremiæ: Pastores tui stultè egerunt. Dominum enim Deum nō requisierunt, propterea non intellexit vniuersus grex, & dissipati sunt. Nam quoniam grex, id est populus, non modò ad cognoscendum Christum nō fuit adductus, sed insuper ad cædem eius inflammatus, propterea lapsus in barathrum perijt. Omnis ergo culpa in principibus. Cæterùm, nihil indignius tulit Pilatus, quàm hanc Iudæorum obstinatam malitiam: itaque videns ex captata misericordia nihil esse spei, verbis asperis & metu tentat ipsorū furorem coercere.

Ioan. 15.

Hier. 10.

Accipite (inquit) eum vos, & crucifigite, &c.]

Quasi diceret: Egone, ô sanguinarij, omnibusque bestijs immitiores, vestræ causa inuidiæ, præter Romanorum leges innocentem occidam? Egone clamoribus vestris territus, homicidā agam? Legum administrator sum, non alienæ inuidiæ vltor aut vindex, & nocentes authoritate punio: non sum innocētiæ carnifex. Hactenus seruitum est odio vestro, non vltra sæuiam in innoxium. Non inuenio apud meos legis peritos, legem quæ innocentem iubeat occidere: proinde, si tantum apud vos crimen est, innocentem esse, & si apud vos talis lex est, quæ extremo supplicio innocentem afficiat, vos soli hoc facite, ego in hanc temeritatem non consentiam. Nolo hoc meum prætorium, imò Romanorum imperium inquinare innocentis sanguine: vos hominem vestro periculo abducite, & si libet, crucifigite: ego non soleo crucifigere, nisi facinorosos: in hoc autem nullum video crimen cruce dignum.

Ego (inquit) non inuenio in eo causam.]

Magnis profectò laudibus commendanda foret hæc Pilati sententia, si in ea perseuerasset: verùm paulò pòst alia audies. Iudæi tamen nec ad hanc iustitiam Ethnici hominis erubescunt, imò cùm audirent iudicem tanto studio patrocinantem Iesu, omnino non committendum putabant, vt aliquo pacto Iesus elaberetur è manibus eorū, aliud igitur & nouum crimen cōmenti sunt, quod apud iudicem imperitum legis graue videri posset.

Nos legem (inquiunt) habemus, &c.]

Verè habetis legē, sed nemo ex vobis facit legē, id quod verissimè & iustissimè vobis improperauit Christus. Sic legē iactant maximi trāsgressores legis. Sed quidnam de lege vestra contra Christum proferetis? [Secundum legem (inquiunt) debet mori.] Et quāobrem? [Quia Filium Dei se fecit.] Et vbi manet prior illa vestra accusatio, quòd dixisset se regem Iudæorum? Mendaces inuenti fuerant in prima, ideo nouam nunc accusationem instruunt. Et quodnam illud crimen esset, si Iesus Nazarenus Filiū Dei esse se dixerit? Si opera Dei facit, cur non & nomen profiteretur? Insignis itaque malitia in ipsis fuit, quòd tanto verborum strepitu ipsum accusant, quòd Filium Dei se dixerit. Interim autem diuina eius opera, quibus se Filium Dei probauit, tacent: imò mentiuntur, quòd Filium Dei se fecerit. Non enim seipsum glorificauit, vt Pontifex fieret, nec rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed Pater ipsum glorificauit. Vnde & Dauid: Dixit, inquit, Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c. Vide etiam hic, quomodo malitia secum ipsa dissideat. Suprà dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. Nunc autem dicunt:

Ioan. 7.

Philip. 2

Matt. 17

Psal. 119

cūt: Nos legem habemus, & secundū legem nostram debet mori. Adeò nescit inuidia quid vel dixerit, vel dicat. Legem autem quam allegant, vel illam intellige, quæ est de blasphemo occidendo: vel illam de falso Propheta, seducente populum falsis signis à cultu vnius Dei. Neutra autem lex in Christum competit. Nam nec blasphemus fuit, nec Pseudopropheta. Non igitur satis erat, legem de blasphemo vel Pseudopropheta occidēdo allegare, sed probandum erat, num Christus talis esset: maximè, cùm aliàs vtrunque sibi obiectum verissimè & efficacissimè diluerit. Putabant igitur Iudæi, Pilatum hoc vno crimine audito, statim sententiam mortis laturum, sed longè aliter euenit. Nam sequitur:

Leui. 24. Deut. 13.

Pilatus ergo cùm audisset hunc sermonem, magis timuit.]

Cogitabat enim secum: Quis scit, quis nam ille sit? Filium certè Dei se facere non potest, nisi priùs talis sit. Quòd si Filius Dei est, certè mihi non licebit eum morti adiudicare, ideo necesse est, vt hanc rem diligentius perquiram. Vnde sequitur:

Iterum ingressus est Prætorium.]

Hic igitur vide, quòd etiam iudex Ethnicus maiorem diuini nominis honorem habuit, quàm Iudæi, qui de Deo gloriabantur: vt vel hinc appareat, Pilatum etsi non verè, sed tamen ciuiliter iustum fuisse, & Deos esse reueritum, si non piè, certè ciuiliter, quales plures sunt honesti viri, opinionem quidem de Deo, sed nullam rectam fidem habentes. Obseruandum tamen quòd Pilatus quidem expauit, sed non pœnituit. Vnde patet q; fuit timor seruilis, non ex fide procedens: timebat, ne nimium fecisset, Filium Dei flagellando. Gentilium enim more, credebat deos è cælo descendere, & rursum ascendere, quemadmodum Poetæ fabulantur de Ioue, Mercurio, &c. Ne igitur impius in deos suos videretur, Iouis aut Vulcani filium condemnādo, certitudinem rei exploraturus interrogat:

Vnde es tu?]

A longè quærit, vt veritatem expiscetur. [Christus autem nihil respondet.] Nihil enim vel ad Cæsarem vel ad Pilatum pertinebat, ipséne Filius Dei esset, an non. Nam quòd accusatus erat seditionis, iam excusatum & dilutum erat. Deinde nimis importuno tempore hoc interrogat. Nam tempus maximè tacendi tunc erat, & Pilatus indignus erat hoc audire, vt qui agnum illum Dei malè iam flagellis totunderat, eiusque innocenti sanguine manus suas maculauerat. Ad hęc etiam ideo hic tacet Christus, quia suprà satis dixerat, se non esse ex hoc mundo. Item quia dixerat, eos solos vocem suam audire, qui essent ex veritate. Sciebat autem Pilatum non esse ex veritate, nec amore veritatis hoc quærere, sed tantùm infortunij vel damni temporalis timore. Denique tacet Christus, ne videretur omnia conatus vt elaberetur, inuitus passionem pertulisse. Nolebat enim suam passionem impedire. Hoc igitur est illud silentium, de quo Esaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tundente se obmutescet, & non aperiet os suum. Et Dauid in eius persona: Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Hoc autem suo silentio docuit Christus, omnem eruditionem frustraneam esse, quæ non pietatis amore, sed vel vanitatis studio, vel timore supplicij auditur, ideo & suprà Herodi ex vanitate, & hic Pilato ex timore quærentibus non respondit. Ad eundem modum & multi ad conciones properant, partim desiderio vanitatis, partim timore inferni, paucissima tamen pars amore iustitiæ. Proinde priores spe sua destituuntur: non enim vllum audiunt responsum Dei, vt maximè verba concionis auribus hauriant. Sed nec secundi infernum effugiēt, nam impius quod timet accidit ei: posteriores verò, tantùm compotes sui erunt votis: Beati enim qui esuriunt iustitiam, &c. Docuit & Christus taciturnitatem, ne stultis similes efficiātur, qui verba multiplicant, cum & ipsa natura taciturnitatem doceat, quæ vnum tātùm os, duas autem aures homini dedit. Cogi-

Ioan. 18. Esai. 53. Psal. 38. Iob. 3. Matth. 5.

Mat. 12. Cogitandum igitur, quòd in iudicio reddenda erit ratio, pro omni verbo ociosio. Obseruandum & illud Ethnici: Locutum fuisse sæpè me pœnituit, tacuisse autem nunquam. Maximè autem Iacob. 1. illud Iacobi: Qui nō refrenat linguam suam, huius vana est religio. Cæterùm Pilatus hac Christi taciturnitate nonnihil offensus (nam putabat se contemni) aliquanto austerius ipsum alloquitur. Nihil enim minus ferre potest superbia, quàm sui contemptum.

Mihi (inquit) non loqueris?]

Tu, inquit, vilis & despectus, mihi in summa potestate constituto? Si personam Christi cognouisset, modestius locutus fuisset, verùm mūdus omnes eos contemptui habet, qui externa specie nihil magni præ se ferunt: imò mundani homines potentia sua & diuitijs superbientes & præsumentes, omnes alios præ se contemnunt. Cæterùm quòd Pilatus subdit.

Nescis quia potestatem habeo & dimittendi & crucifigendi te?]

Vox est impij magistratus, qui putat sibi omnia licere quæ libent. Item in Pilato hic pulchrè manifestatum est ingenium rationis humanæ in donis Dei. Qui enim donis Dei insignitus est & tamen fide caret, non agnoscit ea esse dona Dei, sed vt propria merita reputat: proinde putat sibi in his licere quic quid libet. Fides autem docet hominem è donis sibi diuinitus collatis non fieri dominum, sed seruum & ministrum, & quò maiora dona quis acceperit, eò maiori seruituti ob- Mat. 20 noxius est. Hinc Christus: Principes gentium (ait) de potestate sua superbiunt, & abutuntur pro sua libidine: vos autem non sic, sed qui maior est vestrum, sit vester minister, &c. Magistratus igitur vel potestas, Dei donum est, quod si collatum fuerit impio, nihil non iuris in eo dono sibi arrogat. Si autem pio homini collatum fuerit hoc donum, agnoscit se eò maiorem seruum factum, quò malus donum accepit. Hoc Pilatus ignorabat, ideo tam superbè de sua potestate loquebatur, interim tamen suo ipsius hoc verbo, & coram Deo & coram hominibus seipsum condemnat. Ex proprio, inquam, ore condemnandus est malus hic seruus, quia videlicet innocentem & iustum cùm absoluere posset, crucifigere maluit. Modicum igitur sustine Pilate, & loquetur tibi postmodum, dicetq; vnde sit. Dominus, inquam qui nunc infirmus sub potestate tua tenetur, sicut fortis egredietur, vociferabitur & clamabit: Tacui, semper silui, numquid semper tacebo? Imò vt parturiens loquar. Tunc, inquit, loquetur ad te in ira sua, clarè tibi dicens, quod nunc interrogas. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion, &c. Interim tamen Christus contra tam superbam Pilati præsumptionem etiam nunc non tacet, ne videatur tacendo verum agnoscere, quod Pilatus dixerat ipsum sui iuris esse, & sibi licere cum omnibus agere vt liberet. Non fert Christus impietatem aut blasphemiam: nam & Pilatus quod Dei erat, sibi vsurpauerat vel attribuebat. Deus Pater potissimus author erat passionis Christi, at Pilatus sibi hanc potestatem vendicabat: Ego, inquit, possum te cruci affigere. Ideo Christus non tacet ad hanc blasphemiā & iniustitiam. Vnde subdit:

Esai. 42. Psalm. 2

Non haberes potestatem aduersus me, &c.]

Quasi diceret: Tune aut quisquam hominum potestatem haberet in Filium Dei? Nihil minus, imò cum tota tua cohorte, & omnibus Iudæis, ne capillum quidem mihi inflectere possis, nisi Patris mei consilium & voluntas desuper me pati decreuisset. Non igitur per Cæsarem, nec per istos qui clamando confortant brachium suum contra me, sed ab eo qui super omnes est, datam habes potestatem in me. Is enim in Propheta iam dudum prædixit: Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohętentē mihi: Percute Pastorem, &c. Et nisi ille teneret manū dexteram meam, & in voluntate sua deduceret me, poteram ego te vel sola verbi mei

Zach. 13.

virga ferrea, vel vno nutu meo, sicut vas figuli confringere. Ergo, quia traditus sum desuper: (tradidit enim Pater me, nec pepercit filio suo, non glorieris tu, quia non tua potestas, sed diuina permissio est. Præterea, nec vera potestas est quam exerces in me, sed tyrannis & latrocinium: Data est enim potestas in laudem bonorum & defensionem, ad iram autem malorum. Accepisti potestatem, non tamen tibi licet quicquid libet. Sicut enim lex iniustis tantũ posita est, sic & magistratus ius gladij tantũ in malos habet. Quòd si gladio occidat insontẽ, tyrãnis est, nõ legitima potestas: latrocinium est, non magistratus. Quòd igitur permittitur tibi potestate tua abuti, noli inde gloriari, quia non relinquet Dominus virgã peccatorum super sortem iustorum, &c. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? Latro nihil iuris habet in hominem, interim tamen potest eum ex insidijs adoriri & occidere: sic tu nihil habes in me potestatis, nisi quantum permiserit Pater. Hoc itaque verbo Christus reprimit Pilatum de sua potastate gloriantem, & eadem potestate abutẽtem. Deinde hoc verbo ostendit, se non inuitum pati, nec humana vi ad crucem adigendum, sed volũtate Patris. Præterea admonet omnes iudices, ne de sua potestate superbè glorientur. Item, vt sciant se non tyrannos esse, sed iudices: nec contra pios, sed contra impios habere gladium. Maximè autem hoc verbo consolatur pios, ipsorumq; conscientias confirmat, vt sciant nil posse regnum mundi contra eos, præter id, quod pro sua beneuolentia Pater admittit, vt experiantur eius pręsentiam, & fides eorum confirmetur: ideo in Propheta dicit: Ego ero eis murus igneus, &c. Addit autem Christus.

Rom. 8. Rom. 13. 1. Tim. 1. Psa. 124. Esai. 10. Zach. 2.

Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.]

Quasi diceret: Non potestatem habes, sed peccatum habes, quòd me cruci affiges: attamẽ Iudas & Iudæi plus peccant, quàm tu. Ipsi enim & innocentem me comprehenderunt, & falso accusarunt: ipsi ex inuidia faciũt quod faciunt tu ex timore, sed tamen non sine peccato. Faues quidem innocentiæ, sed aliò te rapit victum improbitas Iudæorum. Illi legem habent, & non nescientes, sed scientes abutuntur permissu Dei, tu verò eam legem non accepisti, & ideo non tanta tibi vel insipientia vel malignitas est, odisse sapientiam, & nescire Sacramenta Dei. Tu ignoti hominis sanguinem fundens, homicidium facis: illi autem regem & Dominum suum morti tradẽtes, cũ homicidio sacrilegiũ faciũt. Atque hic vides, quòd peccatum vnum alio grauius est, sic grauius qui scienter quàm qui ignoranter peccat: item, qui ex malitia, quàm qui ex infirmitate peccat: sic malus consiliarius plus peccat q̃ princeps aut iudex ignarus: & malus Christianus plus quàm Gentilis & grauius peccat, etiam in eodem genere peccati. His verbis Christi Pilatus permotus vehementius adhuc laborabat pro liberando ipso. Quamuis enim Ethnicus esset, terrebatur tamen comminatione peccati, nec facilè volebat in Deũ peccare, quem tamen non cognoscebat, nisi quantum Gentiles ipsum cognoscere poterant, nimirum ex rebus creatis. Cæterùm, cùm Iudæi viderent Pilatum timere, ne Deum offenderet, peccato se inquinaret, ad priorem calumniam, nempe affectati regni, recurrunt, eamque ostẽdunt nec ipsi iudici tutum negligere: itaque incutiunt ei timorem Cæsaris. Hoc enim impios vel maximè cogit.

Rom.

Si hunc, inquiunt, dimittis, non es amicus Cæsaris.]

Quasi dicerent: Si nihil ad te pertinet, quòd in Deum peccauit, certè ad te pertinet, quòd in Cęsarem peccauit: Cæsarianus es, & ob id hic habitas, vt Cæsaris nomen, gloriam, honorem, potestatem, &c. non minuas, sed tuearis & augeas, hic autem se Cæsari opponit. Nam ipsemet Cæsar & rex esse contendit in Syria, & maximè apud nos Iudęos, vbi tu Pilate Cæsaris nomine præsides. Si igitur hunc dimitteres, & hanc regni affectationem non punires, nemo aliter iudicare posset, quàm quòd & tu hostis Cæsaris esses, vt qui eius inimicum manifestum non punias.

Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari.]

Omnia autem hæc non amore Cæsaris, quem pessimè oderant, & aduersus quem frequenter seditiones mouerant, sed odio Christi dicunt, Cæsaris nomen prætexentes, quo libidinem suam in Christo expleāt. Hoc igitur telo vel tandem vincitur Pilati iustitia, hac acclamatione frangitur constantia eius, vertitur iustitia in iniustitiā, totaq; & ratio & grauitas huius hominis cadit. Atque hinc manifestum fit, ciuilem iustitiam in vera tentatione non perstare, nec nisi vsq; ad aras valere. Ita igitur finem accepit longa illa disputatio Pilati & cum Christo & cum Iudæis, quæ tota eò tendebat vt innocens liberaretur.

Pilatus autem cùm audisset hunc, &c.]

En charissimi fratres, quia Diabolus primò in Iuda, deinde in Iudæis, postremò etiam in Pilato victoriam obtinuit, vrget, vt res ad exitum perducatur. Nesciebat enim, quòd seipsum maximè in hoc damnificabat. Iudex igitur pro tribunali sedet, iudicaturus eum qui à Deo Patre constitutus erat iudex viuorum & mortuorum. Tametsi enim Pilatus non ignoraret, vanissimum esse quod intentabatur, tamen quoniam perspiciebat implacabile odium Iudæorum in Iesum, mirumq; populi & primatum cōsensum in vnius hominis perniciem, simulque videret ipsum Christum innoxium quidem, sed humilem ac tenuem sibi ipsi deesse: cogitans interim & illud, apud Cæsarem multos quamuis falsi criminis inuidia periclitatos, iamque videbatur sibi satis adnixus aduersus coniuratos totius gentis, ad tuendam innocentiam Christi innocentis, decreuit illorum odio seruire. Pilatum igitur seduxerunt fauor & consensus populi, Christi contemptus & humilitas, & timor Cæsaris.

Sedit (igitur) pro tribunali.]

Non curans ius, sed nec illud attendens, quòd toties Christum innocentem proclamauerat. Quale autem iudicium sperandum, vbi animus iudicis affectibus auaritiæ, vel odij, vel timoris humani patet? Timebat Pilatus, ne falso apud Cæsarem traduceretur, tanquam Cæsaris hosti fauisset, & ob id à magistratus sui functione deijceretur: verùm quod impius timebat, hoc ei accidit. Nam & postea à præfectura eiectus, ac in exilium missus fuit, authore Iosepho, tantisque malorum cruciatibus afflictus, vt propria se manu transuerberans, nefariam vitam vi abiecerit, vt testatur etiam Eusebius in Ecclesiastica historia lib. 7. ca. 8. Vsq; adeò iudicium Domini, licet tardet, non tamen aufertur. Sequitur:

Iosepho li. 18. c. 7.

In loco, qui dicitur Lithostrotos, &c.]

Diuus Ioannes non simpliciter tantùm describit iudicium, sed insuper etiā & tribunal & locum iudicij, denique & diem & horam, vt maiorem fidem historia habeat apud notos & incognitos. Et quidem locum ipsum Græcè & Hebraicè exprimit. Lithostrotos enim Græcum est, Gabatha autem Hebræum. Nō tamen idem significant hæ duæ voces. Nam Lithostrotos idē est, quod lapide stratum, Gabatha autem idem est, quod locus eminens, vel propter altitudinem sic dictus, vel quòd iudicē decet, in sublimi sedere, hoc est, animo in Deum eleuato esse, vt alios ita iudicet, quemadmodum ipse à Deo cupit iudicari. Sequitur:

Erat autē Parasceue Paschæ, hora quasi sexta.]

Diem quo Christus morti adiudicatus fuit, Ioannes nominat Parasceuen Paschæ. Erat quidem ea dies, quando hæc facta sunt, ipsum festū Paschæ, vt in exordio probauimus: dicitur tamen & Parasceue, id est, præparatio, propter Sabbatum, quod continuò sequebatur, in quo legaliter nec cibos decoquere Iudæis licitum erat. In alijs autem festis, etiam in festo Paschali, licebat cibos coquere. Dies igitur hæc & festum erat in se, & insuper etiam præparatio ad futurum Sabbatum: propterea, quòd eo anno in feriam sextam inciderat. Iudæis igitur hæc dies erat præparatio ad Sabbatum, nobis autem fuit Parascheue & præparatio vitæ æternæ, quæ eo die nobis præparata fuit. Signanter etiam Ioannes ideo diem mortis Christi tam diligenter nominat, vt ostendat opus redemptionis eadem die, qua opus creationis perfectum esse, & hominem ea-

Exo. 16.

dem die redemptũ, qua creatus erat, nempe sexta die. Deinde etiam ideo tam diligenter diem hunc describit & horam, tum propter resurrectionem, tum propter tridui temporis sub terra spatium, vt sermo Domini ad Iudæos dictus verus inueniatur: Sicut, inquit, fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ, &c. De hora autem iudicij videntur Euangelistæ discordare, Marcus horam tertiam nominat, Ioannes sextam. Non tamen est contradictio, quamuis etiam veteres non parum hic in concordandis Euangelistis sudarint, maximè Augustinus & Theophilactus, quorum hic putat vitio scriptorum fortasse factum, qui transposuerint literam pro litera. Nam Græci numeros signant per literas. Augustinus de duplici crucifixione Christi loquitur, & quòd vna facta sit linguis Iudæorum, Crucifige clamãtium: altera manibus militum, & illa quidem tertia, hæc autem sexta hora. Cæterùm nodus hic & alio modo, & quidem facilius explicatur: ita scilicet, quòd Pilati iudicium ad crucifigendum Christũ, inceperit hora tertia, & durauerit vsque ad sextam, ita vt ipsa crucifixio intra tertiam & sextam & incepta & perfecta sit. Quia igitur duæ hæ horæ totum negotium crucis comprehendunt, ideo Marcus nominauit vnam, Ioannes autem alteram, quasi crucifixionis exordium & finem. Breuiter, intra tres horas, id est, intra tertiam & sextam, crucifixio & iudiciũ perfectum est. A sexta fuerũt tenebræ vsque ad nonam, in qua Christus spiritum emisit. Vel aliter colligi potest ex Matthæo totum diem fuisse distributum in horam matutinam, tertiam, sextam, nonam & vespertinam. Quicquid igitur intra tertiam & sextã horam factum fuit, hora tertia factum dicitur, propterea quòd nondum sexta aduenerat: Non igitur dicit Ioannes hora sexta Christum morti adiudicatum, sed quasi sexta: significans adhuc tertiã fuisse horam, vt Marcus dicit, sed multum tempus ex ea hora effluxisse, appetente iam sexta. Cæterùm hæc computatio horarum longè aliam rationem habuit apud Hebræos, quàm apud nos Germanos. Tunc enim hora sexta fuit circa meridiem. Nam diei tantùm assignabant duodecim horas, & nocti totidem. Sed de his plus satis, ad iudicium reuertamur. Pro tribunali igitur sedens Pilatus in loco, die & hora iam dictis, antequam sententiam ferat, iterum Iudæos alloquitur. Inuitus siquidem sententiam mortis ferebat, ideo tam diu differt, contra eos, qui parui momenti esse putant, sanguinem humanum fundere.

Gene. 1. Mat. 12. Mat. 20

Ecce, inquit, rex vester.]

Quem scilicet sub hac delatione vinctum mihi tradidistis. Quid adhuc in eum vester desæuit animus? Inspicite, flagellatus est, alapatus est, illusus est & consputus, in derisione & opprobrio coram vobis hic stat. Ecce rex vester. Quid vobis intulit mali? quid verò potest inferre periculi? Seipsum iuuare nequit, frustra igitur eum timetis. Si regem se dixit, ecce humiliatus est: Si rex vester fuit, ecce iudicio applicatus est: Si rex esse voluit, ecce qualis rex est, nempe talis, qualem pueri constituunt, imò tantò iste in hac parte deterior, quantò maiores pœnas & opprobria patitur. Ecce igitur rex vester, quid decernitis? Estisne satiati pœnis eius? Vultisne à malo proposito resilire, ne subsequatur iniustũ eius exitium, imò summum vestrum malum, quod propter hoc incurretis. Vide hic quàm inuito animo Pilatus furori Iudæorũ obsequatur. Nam etsi ei fuerant comminati, omnia tamen attentat, si quo modo fieri posset, vt innocẽs liberaretur. Iustior certè fuit multis nostro tempore, qui ne expectatis quidem Cæsareis mãdatis in innoxios sæuiunt, &c. Obseruandum autem, quòd Christus etiam ab incredulis tria nomina suscepit, & quidem insignia. Nam suprà dixerat Pilatus: Ecce homo. Nunc dicit: Ecce rex vester. Tertium addiderunt Iudæi. Ecce Filiũ Dei se fecit. Hæc tria verissima nomina sunt vnius Christi: Homo, Rex, Deus vel Filius Dei, quem quidẽ sic irridentes confessi sunt inimici, sed venerantes, & seriò adorantes confitentur amici. In his enim nominibus tota fides & spes consolatioque nostra consistit. Cæterùm, sicut iniudorum mos est interrumpere sermonem, vbi

Ioan. 19.

Acto. 2. vbi quid dicitur, quod non libenter audiunt, quemadmodum & Paulo contigit, cùm Hierosolymis pro se rationem redderet: sic & Iudæi hic interrumpentes Pilati sermonem, clamabant:

Tolle, tolle, crucifige eum.]

Sic igitur, qui tā misericorditer prospexerat super filios hominum, quique tam dulciter infirmos eorum tractauetat, grauis ipsis est ad videndum. Non autem semel tantùm dicunt. Tolle eum, sed bis, ad maiorem Christi contemptū. Quanquam hæc eorum acclamatio in ipsorum sinum reciderit: Ablatus enim est ab eis saluator & in hoc & in futuro sæculo. Christū igitur ab oculis eorum tolli clamantes, nihil aliud egerunt infelices illi, quàm quòd ablatus est ab eis rex, princeps & sacerdos. Extunc enim impletum est illud Osee: Multis diebus sedebunt filij Israel sine rege, sine principe, sine sacerdote, &c. Et iterum: In hostijs & muneribus vadent ad quærendū Dominum, & non inuenient, quia ablatus est ab eis. Et meritò, quia dixerūt: Tolle saluatorem, crucifige propitiatorem, ideo perdiderunt salutem, & nullam habent defensionem. Ad nouum igitur hunc canum immundorum, imò crudelium leonum clamorem Pilatus iterum regni mentionem ingerit:

Osee. 3.

Osee. 5.

Regem (inquit) vestrum crucifigam?]

Quasi diceret: Quales homines estis, qui proprium regem crucifigere vultis? Perpetuò hoc vobis erit opꝓbrio. Loquitur tamen magis ironicè, quàm serio, tametsi sub huiusmodi myćterismo adhuc quærit ipsorū furorem frangere. Adhuc enim abhorrebat innocentem sanguinē fundere: At verò Iudæis nullus hic locus erat:

Non habemus (inquiunt) regem, nisi Cæsarem.]

Quasi dicerent, Quid tam multa nobis de nostro rege dicis, quasi nos Iudæi proprium velimus habere regem? Nolumus hac suspitione maculari, nolumus hunc neque pro rege, neque pro Cæsare habere. Sufficit nobis Tyberius Cæsar, hunc agnoscimus pro Domino, huic & cēsum & tributum damus, sicut tu Pilate melius nosti, &c. Sic igitur miserrimi Iudæi Messiam vestrum abnegastis & repulistis, & in locum eius Cæsarem elegistis, quem tamen odio habuistis, & pro vero Edon vel Idumæo traduxistis. Hunc igitur habebitis, velitis nolitis pro rege, & reipsa eum habetis. Nunquam Iesus hic noster tanta crudelitate in vos sæuisset, vt postea sæuierunt in eos Vespasianus & Titus. At si adeò Romano Cæsari dediti estis, cur toties ei restitistis? cur tot seditiones contra eum mouistis? Verùm adeò odiebant Christum, Zachar. 9. Matth. 21. vt in ipsius inuidiam Cæsarem commēdarent, quem maximè odiebant. Hic vide, quid faciat inuidia, vt Christum occidere possint, perpetuæ se subijciunt seruituti. Quasi dicerent: Malumus seruire Cæsari, quàm sub illo rege esse liberi. Seruietis ergo, vt discatis distantiam inter seruitutem Dei, & seruitutem hominum. Hoc igitur verbo & Christum & Deum abiecerunt, quorum vterque in scripturis rex ipsorum dicitur. De Deo enim sic dicunt: Dominus legifer, Dominus rex noster, &c. De Messia autem apertè dicit scriptura ipsum regem futurum: Ecce, inquit, rex tuus veniet tibi mansuetus, &c. Et: Suscitabo Dauid germen iustū, & regnabit rex, &c. Vtrunque autem, & Deum scilicet & Messiā, hic abiecerunt, quum dicunt: Non habemus regem, nisi Cæsarem. Meritò igitur audiunt principes Israel: Dereliquistis me, & ego dereliqui vos. Sequitur:

Mala. 3.

Esai. 33.

Zach. 9.

Hier. 23.

Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.]

Postquam Pilatus (vt in Matthæo dicitur) manus abluerat, videbaturque sibi iam niue candidior, sententiam mortis in Christum fert. Parui enim æstimabat, hominē humilem & abiectum morti adiudicare: neminem putabat huius cædis vindicem futurum, sed aliter postea expertus est. Quid enim, si plus homo in terra non habet vindicem hominē, cùm habeat vindicem Deū? Mihi, inquit, vindicta, & ego retribuā. Sic igitur Barrabas latro sine omni pœna dimittitur, innocēs aūt Iesus flagellatus, morti, imò cruci adiudicatꝰ, iustꝰ ꝓ iniustis. Sic

Deut. 32.

vicerunt isti filij hominum, quorũ dentes erant arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, quia firmantes sibi sermonẽ nequam, tam diu perstiterunt, donec traderetur eis ad crucifigendũ. Sic igitur, qui omnibus vitam dat, sententiã mortis propter nos fert: nobis enim debebatur hæc mortis sententia in iudicio Dei, verùm Christus eam in se transtulit. Sic, inquam, cui Pater cælestis omne iudicium dedit, qui & aduocabit cælum desursum, & terram discernere populum suum, in cuius iudicio cælorum virtutes commouebuntur, & cæli magno impetu transient, elementa calore soluentur, infernus reddet mortuos suos, vniuersaq; contremiscet creatura, velut vilissimus despicitur & morti adiudicatur. Heu quantus mœror discipulorum & aliorum amicorum corda oppressit, dum ablata omni spe viuendi, fidelissimum magistrum, dominum & auxiliatorem audierunt iniquissimo iudicio condemnari. Quanta è diuerso rabidorum canum insana lætitia, atque vocum exultantium confusio, dum facinorosissimum intentum suum toties à iudice negatum, tandem clamorum suorum importunitate obtinuerunt, dum cuius sanguinem sitiebant, Iesum saluatorem tradidit impius iudex crudelissimæ voluntati eorum. Quantum denique cruciabat agnum mitissimum, iam lupis traditum, & amicorum desperata tristitia, & hostium furiosa lætitia. Hic vides Christiane, quid nobis expectandum fuerat in iudicio Dei, nempe sententia æternæ mortis, nisi Christus nostri misertus eam in se suscepisset. Vides item, quàm nihil præsidij ponendũ sit in mundo, cùm Pilatus, qui hactenus Christum toties defenderat, nunc sine omni causa, vt Iudæis gratificaretur, eum crucifixit. Sic Herodes libenter audiebat Ioannem, & tamen eum occidit. Iniustam igitur sentẽtiam Christus accepit, vt nos à iustissima damnationis sententia eximeret, & doceret non timere iniusta iudicia mundi. Huius igitur iudicij semper memores, Christo Domino totis viribus gratias referamus, qui pro nobis ad mortem condemnari, voluntati impiorum Iudæorum tradi voluit, imò seipsum tradidit, vt nos consistere possemus in iudicio Dei. Sequitur:

Ioan. 5. Luc. 21. 2. Pet. 2. Mar. 6.

Susceperunt autem Iesum.]

Audiuimus huc vsque, quid Dominus passus sit, antequam finalis sententia in eum ferretur. Audiuimus deinde, quænam fuerit illa sententia, nempe vt crucifigeretur: nũc deinceps audiemus, quomodo ea sententia in opere completa fuerit. Hic igitur attentas præbeamus aures, non tam corporis quàm mentis: in proximo est, vt aperiantur venæ fontis aquarum viuentium, & effluat illud pretiosissimum balsamum, cunctorum penetrans & liquefaciens pia corda. Post iniquam igitur sententiam prolatã susceperunt Iesum mitissimum agnũ truculenti lupi: quod enim diu desiderauerant, iam tandem adepti erant, nempe vt occidere eum possent. Hic igitur impletum est, quod Christus prædixerat, mundum in sua passione gauisurum. Gaudet enim mundus, cùm pro libidine sua agere potest, cùm non habet arguentem, cùm se corripientes in suam potestatem redegerit. Susceperunt itaq; Christum, sicut leo paratus ad prædam. Leo siquidem assecutus prædam, mox eam asportat, ne intercipiatur. Catuli leonũ partem prædæ, quam genitores ad cubilia adferunt, mox deuorant, ne de eorum vngulis à concatulis eripiantur: ita & in Christo factum fuit. Sic igitur videntur impij præualere: hæc est enim hora eorum, & potestas tenebrarum: nõ quòd impij verè præualeant Christo, sed quòd seipsum exinaniuit, factus obediens vsque ad mortem crucis. Signanter autem apud alios Euangelistas hic nominãtur milites: nam & hi Christum in domo Pilati illuserant, & nunc etiam officio carnificum functi, Christum ducunt & crucifigunt, quandoquidem hoc Iudæis non competebat. Iustius tamen Iudæorum Pontifices dici debent crucifixores Christi, quãdoquidem ipsi eum & primò ceperunt, & causa mortis fuerunt. Et reuera ipsi crucifixores veri fuerunt. Vnde & Petrus ipsis dixit: Vos Christum per manus iniquorum suspẽdistis in ligno. Et paulo pòst: Iesum, inquit, quem vos crucifixistis, Deus suscitauit à mortuis. Idem dicit eis Stephanus, nominans ipsos proditores & homicidas

Ioan. 16. Philip. Philip. Act. 4. Act. 5. Act. 7.

micidas iusti Iesu. Sic & Paulus apertè dicit, quod Iudæi Dominum gloriæ crucifixerunt. Quod enim aliorum manibus fecerunt, idem est, ac si proprijs manibus id fecissent. Milites igitur susceperunt Iesum: nam ipsorum potestati iam traditus erat, nec solùm potestati, sed etiam pessimæ eorum voluntati. Sequitur:

Luc. 23.

Et eduxerunt eum.]

Sic nimirum impij illi agricolæ, Filium Patris hæredē è vinea sua eijciunt. Huc pertinet figura de hirco, qui pro peccato immolabatur. Is enim extra castra quidem cremabatur, sed intra ciuitatem sanguis eius in tribus locis fundebatur. Nam ipso aspergebatur tabernaculum interius, & sanctuariū exterius & altare. Ita Dominus Iesus pro peccatis omnium diluendis sparsit sanguinē suū in ciuitate in tribus locis: in domo scilicet Caiphæ, extra prætoriū Pilati ligatus ad palum, & in prætorio spinis coronatus: nunc per charitatem cremandus in cruce ducitur extra ciuitatem. Educitur autem non vt prædicator veritatis, sed vt præuaricator, vt latro, vt magus, vt seductor, vt blasphemus inclamatur, illuditur, irridetur, exibilatur: Omnes, inquit, videntes me, deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Et iterū: In me loquebantur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant vinum. Sic igitur qui suos è Babylone ciuitate diaboli, & Ecclesia malorum in Hierusalem, sanctam scilicet Ecclesiam, introducit, is nunc educitur. Qui suos ab inferno ad suā hæreditatē assumpsit, nūc è sua hæreditate eijcitur: In propria enim venit, & sui eū nō receperunt. Qui suos à societate dæmonum liberat, nūc cum latronibus educitur. Qui suos ad triumphū ducit, nunc ad mortē ducitur vel potius trahitur. Sic maledictus Cain fratrem suum innocentem educit in agrum, vt eum occidat. O quàm dissimilis fuit hæc Christi eductio ei, qua olim patres eorum eduxerat ex Aegypto. Illic enim dicitur: Eduxit illos in lætitia, hic autem ipse educitur in summa anxietate & tristitia. Illic dicitur: Eduxit eos cum argento & auro, hic autem ipse educitur in summa miseria. O verè miserabilis eductio, non sic sexto antea die intra ciuitatem exceptus fuerat. Tunc enim vt agnus immolatitius desiderabatur, nunc mactatur: tunc asina vehebatur, nunc sub onerosa cruce genua labant: tunc comitatus discipulis, nunc latronibus: tunc floribus, ramis palmarum, & vestimentis compita spargebāt, nunc per lutulenta, lapidosa & aspera eum festinare compellūt. Tunc & pueri ora in laudes resoluebant, dicentes: Gloria, laus, & honor tibi sit rex Christe redemptor: Benedictus qui venit in nomine Domini, Hosianna in excelsis: nunc omnia iniurijs, conuitijs, ludibrijs, maledictis complentur. O quàm dissimilia sunt: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et: Tolle, tolle, crucifige eum. Quàm dissimilia. Rex Israel. Et: Non habemus regem, nisi Cæsarem. Quàm dissimilia rami virentes & crux, flores & spinæ. Et vt pœnalior ipsi fieret hæc eductio, quod nunquam alias visum vel auditum fuit, crucem ei imponunt propriam, quam & à domo Pilati, extra ciuitatem scilicet, portare cogebatur, quò scilicet latronum illorum peccatū maius fieret, & pro peccatis nostris perfectius innocentis Christi passio satisfaceret. Sequitur enim:

Mat. 21.
Leui. 16

Psal. 21.
Psal. 68.

Ioan. 1.

Gen. 4.

Psal. 77.
Psa. 104

Et baiulans sibi crucem, exiuit.]

Grande spectaculum, grāde ludibriū, sed si spectet pietas, grāde hoc mysteriū est. Hic enim impletum, quod Esaias dixit: Factus est principatus super humerum eius. Principatus enim Christi, est crux eius, propter quam fuit exaltatus à Patre. Hic & figuræ impletæ fuerunt. Hic enim educitur Abel à fratre, vt perimatur. Hic adest Isaac cū lignis, & Abraham cum ariete inter vepres hærente. Hic adest Ioseph cum talari tunica, sanguine lita. Hic adest Moyses cum virga, & serpente suspenso. Hic adest botrus in ligno portatus. O quàm amarum fuit Christo ex ea vrbe excedere, quam tanti fecerat, vt eam diuitijs, potentia, regno & religione cælo æquaret, eique autem nunc & deinceps tam corpore q̃ auxilio, ob iniquitatem eius se defuturum, vineamque, quam plantauerat dextra sua, ab apro singularique

Esai. 9.

Philip. 2

Gen. 22.

Gen. 37.

Num. 21

Psal. 79.

mus; egressus Christi à Iudæis, nec in hunc vsque diem ad illos rediit. Verun tamen nemo tam libens ad seruitutem Dei pergit, vti ipse in Caluariæ locum morte mulctãdus properauit. Exeamus igitur & nos cum eo, improperiũ eius vel saltem cogitantes. Primò enim verissimè de ipso dicitur, quòd baiulauerit crucẽ: nedũ enim externè, sed etiã internè baiulauit crucẽ. Nec vllus vnq̃ hominũ tantum pondus crucis portauit, vt Christus. Nam primò portauit crucem externam, quæ & maledicto infamis & põdere molesta, saucios humeros eius mirum in modum grauabat. Reuera enim piè credi potest, per hanc crucis baiulationem, omnem scapularum cutem, vsque ad crudæ carnis reuelationem, ita concussam, exagitatam & confricatam fuisse, vt priorum plagarũ vulnera aut innouata sint, aut in vnum vulnus nimia dilaceratione redacta. Quum enim crucis lignum & longum & ponderosum fuerit, non aliter eam portare potuit nimium fatigatus Iesus, nisi vt vna pars scapulis, altera terræ incumberet, quo factum est, vt per lapidum asperitates & terræ callositatem tractum, suo tremore vulneratas Domini scapulas sine intermissione grauius vulneraret, nonnunquam & capiti illisum dolorem etiam spineæ coronæ renouaret. Vnde nemo satis edicere potest, quantum dolorem Christus sub hac cruce sustinuerit, nec dubium, quin sic fatigatus & debilitatus, sæpius sub hoc pondere crucis ceciderit. Omnia enim sic scripta & facta sunt, vt videamus Christum sine omni misericordia ab ipsis tractatum fuisse. Sic enim & nos in æternum sine omni misericordia affligendi eramus, nisi Christus hoc in se trãstulisset. Ideo itaq; crucem hanc ei imposuerunt, vt hæc eductio maiorem ipsi & dolorẽ & confusionem inferret. Non enim poterant expectare, donec ad locum passionis venirent. Deinde etiam crucem ei imposuerunt, quia propter nauseam & maledictum, nemo illud lignum vel tangere volebat. Sic enim & nunc omnes crucem Christi & pro Christo abominamur & fugimus, cùm tamen interim plærunq; maiora cogamur ferre in mundo. Cæterùm, non tantùm hæc externa crux premebat Christum. Nam erat & alia crux spiritualis, quæ mentem pii Iesu non minus multa amaritudine, ab initio vitæ ad exitum vsque, sine vlla gaudiorum interpolatione premebat & cruciabat: Hæc erant peccata nostra. Siquidem omnium hominum peccata cruci Christi superposita erant. Ipse enim peccata nostra portauit super lignum, vt ait Petrus. Et in ipso posuerat Dominus iniquitates omnium nostrum, vt dicit Esaias. Hoc talentum plumbi, hæ colligationes impietatis, hi fasciculi spinarum quouis monte põderosiores, Christum premebant. Hoc tantũ onus, quod vel cæli soliditatem, intermedii mundi spatium, terræque stabilimentum perrumperet, subiectaque omnia contunderet, pii Iesu humeris alligatur. Vbi interim vide impietatem nostram. Nos peccauimus, & tamen crucẽ fugimus, eamq; super innocentem Christum sinimus iacere, ne sic quidem gratias ei agentes. Quanta igitur erit damnatio nostra? Christus itaque, etsi solus crucis grauitatem & pondus senserit, eã tamen non sibi (qui sine peccato fuit) sed nobis & pro nobis portauit, idq; dupliciter. Primò enim prætulit nobis crucem ministerio, nobis scilicet per hoc ministrans & seruiens. Crux enim eius nostra crux est, quam ab humeris nostris suscepit, & in suos transtulit. Crucis autem appendix, est maledictio: Maledictus enim omnis qui pendet in ligno. Atque hoc in cruce grauissimum est. Nam tolerabilis fortè esset crux dolore, sed quando accedit maledictio, ea demum extrema miseria est: proinde quũ Christus in se crucem nostrã susceperit, suscepit etiã crucis maledictionẽ. Factus est enim pro nobis maledictum & execratio, vt nos à maledicto legis liberaret. Nostra erant crux & maledictio, sed Christus vtrunque nobis prætulit ministerio. Hoc igitur cogita, quum te peccata terrent, conscientia angit, & maledictio premit, & nunquam desperabis. Deinde Christus crucem nobis prætulit in exemplum nostrum, vt scilicet sequamur vestigia eius: Christus, inquit, passus est, vobis relinquẽs exemplum. Et Christus ipse: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam. Et iterum:

Heb. 13. 1. Petr. 2. Esai. 53. Deut. 21. Gal. 3. 1. Petr. 2. Mat. 16. Mat. 10.

rum: Qui non accipit crucem ſuam, &
venit poſt me, non eſt me dignus. Om-
nino ferenda eſt crux. Stat enim ſenten
(Ioan.16.) tia: In mundo preſſuram habebitis. Et:
(Acto.14) Per multas tribulationes oportet nos
intrare in regnum cælorum. Sed enim
crux ipſa grauior eſt, quàm vt ſuſtineri
poſſit, & nos imbecilliores ſumus, quàm
vt eam viribus noſtris ferre valeamus.
Quid igitur faciendum? Num abijcien-
da crux? Nequaquã, ſed inſpicienda crux
Chriſti. Quomodo inquis? En Chriſtus,
quũ ſit vnigenitus Filius Dei, & ſummè
benedictus, fieri non poteſt, quin omnia
ſuo attactu benedixerit & ſanctificaue-
rit. Quemadmodũ enim caro impura,
maledicta, & peccatis obnoxia quicquid
attingit, contaminat: Impuris enim om
(Gene.3.) nia ſunt impura. Vnde & primo homi-
ni poſt peccatum omnia maledicuntur,
adeoq; ipſe Deus peruerſis fit peruer-
(Deut.28) ſus, Pſalmo decimoſeptimo. Ideo & in
lege multis maledictionibus oneratur
peccator. Maledictus, inquit, eris in ciui
tate, in agro &c. Ita econuerſo ex conta
ctu ſuperbenedicti filij Dei, omnia be-
nedicuntur & ſanctificantur, etiam ea,
quæ per ſe maledicta ſunt. Attigit autẽ
Chriſtus eſuriem, frigus, perſecutiones,
opprobria, ſanguineum ſudorem, cru-
cem, mortem, infernum, ſed ſuo attactu
hæc omnia benedixit & ſanctificauit,
vt iam non amplius in malum, ſed in bo
num cedant credentibus. Proinde, vbi a-
liquid horum te premit, ante omnia vi-
de, vt in tua cruce in Chriſtũ reſpicias:
quod ſi feceris, nedum non deficies in
tribulatione, aut aduerſus tribulãtes in-
ſanies, ſed inſuper gloriaberis in affli-
(Rom.5.) ctione. Huius figura præceſſit in aquis
(Exo.15.) Marath, quæ tam amaræ erant, vt
nemo eas bibere poſſet, ſed iniecto
per Moyſen ligno, quod Deus ipſi oſtẽ
derat, dulces factæ fuerunt. Hoc eſt lig-
num crucis Chriſti, quod omnia amara
nobis dulcia facit. Sic paupertas Chriſti
noſtram paupertatem conſolatur, mors
ipſius mortem noſtram, &c. Hinc igitur
diſce patienter ferre laborem in via ad
cælum. Imò hinc vires tibi collige, vt &
tu poſſis portare crucem tuam. Huc, in-
quam, accede quiſquis es, qui pro Chri
ſto ad mortem raperis, aut pro iuſtitia
vel innocentia. In hac enim abductione
Chriſti ad crucem, imò ſub cruce te ip-
ſum per fidem inuenies, vt quemadmo-
dum Chriſtus viſus fuit mundo ad tur-
piſſimam mortem abduci, tamen eſt ad-
ductus ad gloriam longè omnium cla-
riſſimam, ita ſi per fidem factus fueris
membrum Chriſti, videris quidem ab-
duci in extremam miſeriam, abduceris
tamen ad gaudium ſempiternum. Nam
propterea Chriſtus in hanc horam ve-
nit, vt te vnà ſecum per mortem ad vi-
tam ducat. Hanc conſolationem nobis
dat, quòd Chriſtus crucem ſuam baiu-
lauit. Nemo igitur vel in peccatis ſuis
deſperet, vel in externis malis deficiat,
ſed vtrobique in Chriſtum reſpiciat, &
leuius feret, conſolationemq; recipiet.
Obſeruandum autem, quòd non ſatis
eſt crucem portare. Non enim quælibet
crux ad vitam ducit, ſed crux Chriſti.
Quatuor ſiquidem ſunt genera homi-
num, qui crucem portant. Alij eam vo-
luntariè portant, vt pij homines: alij in-
uiti, vt mundani & impij, qui & ipſi nõ
ſine cruce ſunt, ſed inuiti eam portant,
quemadmodum Simon: alij crucem por
tant, ſed alienam: ſuam enim fugiunt &
abijciunt, vt hypocritæ: alij crucem qui-
dem portant, ſed Chriſtum non ſequũ-
tur, quin potius Diabolũ, vt omnes im
pij. Tu igitur vide, vt crucem tuam por-
tes, & Chriſtum ſequaris. Locus autem,
vbi Chriſtus mortem pertulit, ab Euãge
liſtis diligẽter deſcribitur, vt certior fiat
apud omnes homines fides hiſtoriæ. Di
cebatur autem locus ille Hebraicè Gol
goleth, vel Chaldaicè Golgotha, quod
ſignificat aliquid rotundum, ſicut eſt ca
put humanum, aut caluaria, cranium vel
teſta capitis. Sic autem nominabatur lo-
cus ille, quòd ibidem iacebant capita ho
minum occiſorum. Nec Euãgeliſtæ no
ſtri aut etiam nos verecundamur confi
teri Chriſtum in eo loco crucifixũ, vbi
malefactores puniebantur, imò gloriæ
hoc ducimus. Hunc enim ignominio-
ſum locum Chriſtus magnificè ſuã ſan
cta morte honorauit, vt iam non locus
damnatorum, sed verè ſanctuarium no
bis ſit: quãdoquidem illic ſanctiſſimum
ſanguinem ſuum fudit. Ad hunc igitur
locum Chriſtum perduxerunt, & qui-
dem comitatum duobus latronibus, vt
vbi priùs erat area damnatorum, ibi eri-

gerentur vexilla martyrij. Sicut igitur loco Caluariæ non est immundior locus, sic Christus eò perductus descendit in extremas immūditias, vt eas sanctifi caret & emundaret. Atque hac descensione sua, qua se demisit ad extremas abominationes, ascendit in altissimam gloriam. Habet enim Christus aliam scalam, quàm habet mundus, qua ad alta nititur. Mundus altè scandendo nititur ad alta, sed quò alti⁹ tollitur, eò profundius ruit: Christ⁹ aūt ad alta nitit̄ in infirma descendēdo, & quò ꝓfundius descēdit, eò altius ascēdit. Stat enim sententia. Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hic nūc incipit ipsa crucifixio, qua sanctissimū, tenerrimum, & mundissimum corpus Christi denudatum, manibus & pedibus durissimo ligno extensum & confixum fuit, non sine grauissimo Domini Iesu dolore. Paulisper igitur hic immorandum nobis est. Iam enim ad summam passionis peruenimus. Et quidem Euangelistæ breuissimè, imò vno tantùm verbo rem hanc explicant. [Et crucifixerunt (inquit) eum.] Pauca, inquam, referunt, at multa nobis cogitanda relinquūt. Primò enim ipsam crucifixonem præcessit iterata expoliatio. Nudatur igitur vestibus qui cælos stellis, terram floribus vestit, & qualis in Paradiso primus homo habitauit, talis in Paradisum secundus Adam intrauit. Expoliari igitur se permisit, vt vestem nobis innocentiæ recuperaret. Coram omnibus nudari non horruit, ne nos nudi coram Deo inueniremur. Confusionem sustinuit, vt consciētiæ nostræ reatum tegeret. Beatus enim cuius tecta sunt peccata. Altissimam igitur hic paupertatem in seipso ostendit. Hactenus enim quāuis (vt Paulus ait) quum diues esset, propter nos egenus factus est, descendensq; ab inenarrabilibus cæli diuitijs, veniens in mundum, istas qualescunq; diuitias habere noluerit: tamen matris virginis & aliorum ministeria non spreuit. Nam & ab eis pastus est, & pānis amictus, & quamuis etiam tunc Filius hominis non haberet, vbi caput suum reclinaret, vsum tamē præsepis, in quo reclinauit eum mater, atque hospitium Marthæ & aliorum non spreuit. Nunc autem altissima paupertate premitur, non permittitur ei ministrare mater, sed nec accedere, pro cibo & potu sitienti fel & myrrha offertur. Omne etiam capitis reclinatorium tollitur, ab omni tugurio, domo, & ciuitate ejcitur, sub diuo crucifigitur, non pannis cuiuscunq; tegitur, sed vestibus etiam proprijs nudatur. Sicq; extrema inedia conficitur, cui non solùm rerum proprietas adimitur, sed omnis etiam necessarius rei vsus negatur, nisi diuitias computare velis, quòd sola crux acerbissima assignatur, quæ crux Iesu secundum Ioannem nuncupatur. Nunquam & nusquam talem pauperem legimus, nec Lazarum quidem illum vlcerosum, cui etsi defuerūt humana obsequia, lingebāt tamen canes eius vulnera, etsi non dabantur ei aliena, non tamen sua ei auferebantur pannosa vestimenta. Quantum autem dolorem Christo hæc expoliatio vestimētorum intulerit, nemo facilè explicabit. Nam dum vestem carni sanctissimæ proximam, & flagellorum vulneribus iam impactam, & totam inhærentem, violēter & festinè, tanquam ad mortem Domini properantes, abrumperēt, omnia vulnera innouarunt, cum sanguine saniem fuderunt, multò crudelius, multò dolorosius, quàm primis flagellorum ictibus inflixerunt. Quòd si nihil hactenus passus fuisset Christus, sola tamen hæc expoliatio suffecisset pro redemptione mundi. Experiētia enim teste, videmus, si lana modica aut pāniculus recēti vulneri immissus, vulneri coagulatur, in eius violenta extractione, longè maior pœna, imò vix tolerabilis sentitur, quā in eius prima inflictione. Auxit & hoc dolorem, quod corpus illud tenerrimū sic denuo vulneratum, denuo rubricatū sanguine, & velut excoriatū, frigoribus & ventis nudū exponebatur: vt interim taceam ipsam confusionem, quæ maxima fuisse non dubitatur, sic coram omnibus amicis & inimicis denudari. Verè igitur ad nos dicit: Propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Hic vide homo, quanto cōstiteris Deo tuo. Verùm audi adhuc maiora. Nudato igitur Domino, in maioris tristitiæ augmētum in eius oculis crux aptatur, araque in qua immolandus

verus

Marginalia: Luc. 18. — Psal. 31. — 2. Co. 9. — Matt. 8. — Luc. 16. — Psal. 68.

verus agnus pro vniuerso mundo erat, præparatur. Perterebrabant igitur impietatis ministri crucem, mox rabido furore Christum spoliatum vestibus, sed spinis adhuc coronatum, super crucis stipitem proijciunt. O cælum, terra, mare, non alibi tristius vidistis spectaculum. Læuam primò arripiunt, clauo pollicali crassitudine acuto, malleorum ministerio cruci ita affigunt, vt volam ipsam carnemque clauus secum intra foramen raperet, vt non affixã, sed adferruminatam crederes. Pari immanitate, immaniori tamen tortura, ad dextram procedunt. Distabant nimis foramina, neque extensis manibus respondebant. Insuper & nerui (vt fieri solet) ad mutua subsidia contractiores redditi erant, cumque dextera cauernulæ applicaretur, minimè pertingebat. Alia itaque sæuitiæ instrumenta quærũt, funibus hinc inde ligatis. Alij sinistram rursus vinctam, ne erumperet solicitè adseruant. Alij tam diu dextram tendunt, donec claui loco sese accommodaret, eamque perfodiunt, affigunt. Deinde & pedes quoque eadem atrocitate cruciant, clauis trajiciunt, trahunt, expandunt, non sine poplitum compagumque omnium solutione, vt neruos, venas, fibras, ossaque singula numerare posses, nullaque in toto corpore ruga maneret. Sic igitur Prophetica cythara Dauidis tensa est, & quod ille præcinuit: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, impletũ est. Sic immaculatus agnus in nullo oblatrans, nec os suum aperiens, ad occisionem ductus, in ara crucis immolandus, durissimè ligatur, imò affligitur. Hic igitur oculos & aures intende ô Christiane. Multa hactenus passus fuit Christus, sed in sola carne. Nunc venitur ad extremum & intimam medullam, & summam dolorum: Nunc nerui ossaque examinantur, qui dolor est vehementissimus in manibus & pedibus, vbi nerui & ossa ita conueniunt, vt non nisi magna vi & intentissimo dolore seiungi possint. Verùm ita oportebat Christum medicari peccatis nostris, quia enim in homine à planta pedis, vsque ad verticem capitis, nulla erat sanitas, idque tam externè quàm internè, oportebat vt & Christus omnibus pœnis obijceretur. Extendit igitur brachia, ad indicandum, quòd omnia hæc voluntariè & ex summa charitate sustinebat. Pedes etiam fodicari & affigi permisit, vt ostenderet se non cessaturum, donec plenè satisfactum esset pro nobis. Totum denique corpus offert in holocaustum, vt Patrem pro nobis reconciliaret, nosque doceret omnia membra offerre in obsequium Christi. Quàm iustè igitur hic dicere potuit Christus, & conqueri contra Iudaicum populum: Populе meus quid feci tibi, aut in quo molestus fui? Ego pro te flagellaui Aegyptum cum primogenitis suis, & tu me flagellatum tradidisti. Ego te paui manna per desertum, & tu me cecidisti alapis & flagellis: Ego te potaui aqua salutis de petra, & tu me potasti felle & aceto: Ego pro te Chananæorum reges percussi, & tu percussisti arũdine caput meum: Ego dedi tibi sceptrũ regale, & tu dedisti capiti meo spineam coronã: Ego te exaltaui magna virtute, & tu me suspendisti in patibulo crucis. Quid vltra debui facere, & non feci? Ego quidem plantaui te vineam meam speciosissimam, & tu conuersa es mihi in summam amaritudinem, &c. Verùm omissis Iudæis nos nostrum negotium agamus. Considera igitur, o homo, pium hoc spectaculum. Manus enim quæ cælum in sapientia fundauerunt, quæ compeditos soluere, elisos erigere, suisque contactibus vniuersos solebant sanare, in crucis patibulo distenduntur. Pedes, quibus se mare calcabile præbuit, quorum scabellum adorandum erat, pedes, inquam, qui non steterunt in via peccatorum, sed semper ambulauerunt in lege Domini, clauorum acumine perfodiuntur. Corpus purissimum, in quo thesaurus totius gratiæ seruatur absconditus, penitus denudatur, & durissimo ligno affigitur. Facies speciosa præ filijs hominum, quæ afflictos & mœrentes omnes consolabatur: facies, in quam Angeli desiderant prospicere, in pallorem horridæ mortis cõmutatur. Quid commisisti dulcissime puer, vt sic iudicareris, adeoque crudeliter tractareris? quod scelus tuum? quæ culpa tua? quæ causa tui doloris? Ego, ego, causa sum omnis tui doloris: Ego vuã acerbã comedi, & dẽtes tui obstupuerũt.

Psal. 21.

Psal. 53.

Ezech. 18.

Imò etiam nũc miſer ego rideo, garrio, &c.dum tu pro me ploras, pateris,ſitis, &c.Feſtino ad gaudia, dum tu cruci pro me affixus pendes,Caput vngo,adultero cutem,dum tu ſputis,ſanguine,liuore illitus, quaſi leproſus pendes:Manibus etiamnũ impiè ago,quaſi non plus ſatis peccatum ſit,dum interim innocẽtiſſimæ manus tuæ pro me ligno configuntur. O ingratitudinem nullo non ſupplicio dignam: Siccine gratias agimus? Quàm meritò igitur nos abſterrere deberet à peccatis,hæc Chriſti crucifixio? Quæ enim venia nobis ſperanda eſt,ſi hic non ſolum ingrati fuerimus, ſed inſuper denuò Chriſtum peccatis noſtris crucifigamus? Cæterùm multæ cauſæ aſſignari poſſunt, cur Chriſtus voluerit crucifigi.Primò enim hoc ideo factum eſt,vt inter cœlum & terram poſitus verum ſe oſtenderet mediatorem Dei & hominum.Secundò,quia in ligno peccatum cõmiſſum eſt, ideo etiam in ligno peccatũ expiare voluit. Tertiò, quia Diabolus in ligno vicerat hominem,in ligno quoque eum vincere voluit Chriſtus. Quartò ideo hoc modo crucifigi voluit, vt vel ex ipſa forma crucifixi corporis eius diſceremus, quid ab ipſo nobis expectandum ſit.Sic manus extendere voluit,vt oſtenderet nobis apertam eſſe viã ad ipſius cor & miſericordem dilectionem.Pedes affigi voluit,vt oſtenderet ſe nõ receſſurum, donec plenè redempti eſſemus. Manũ dextram extendit,quia bona dare:ſiniſtrã autem,quia mala auferre venerat. Pedẽ dextrum affigi voluit,quia bonos confirmare:pedem ſiniſtrum, quia malos conuertere venerat.Quintò etiam ideo crucifigi voluit,vt oſtẽderet vel ex ipſa crucis forma fructum ſuæ paſſionis.Sicut enim crux quatuor cornua habet,ſic & quatuor ſunt præcipui fructus Dominicæ paſſionis. Cornu ſuperius verſus cælũ,ſignificat,quòd per paſſionem Chriſti reparata eſt ruina Angelica, & apertum nobis cælum: Cornu inferius, quòd per eandem redempti ſunt patres è limbo.Cornu dextrum,quod per eam collecti ſunt Filij Dei in mũdo diſperſi. Cornu ſiniſtrum,quod per eam etiam inimici reconciliati ſunt. Sextò etiam ideo crucifigi voluit,vt vel ſic oſtẽderet formulam Chriſtianæ vitæ.Sicut enim crux habet quatuor illas dimenſiones, longitudinem ſcilicet,latitudinem,altitudinem & profunditatem . His autem ſignificantur quatuor virtutes principales,in quibus conſiſtit Chriſtiana vita. Profunditate ſignificatur fides,quæ occulta diuinæ voluntatis vocatione, prima in fundo cordis,quaſi fundamẽtum in ædificio Dei ponitur: lõgitudine ſignificatur perſeuerantia:altitudine ſpes: latitudine charitas. Nam de his poteſt intelligi illud Apoſtoli: [Ephes.3] Vt poſſitis cõprehẽdere,quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum,&c.Demum etiam ideo crucifigi voluit Chriſtus,vt doceret nos etiam totum corpus noſtrũ extendere in ſeruitium Dei, & carnem noſtram crucifigere,quemadmodũ Paulus,qui dixit: [Galat.2] Chriſto confixus ſum cruci.Itemq́ꝫ: [Gala.6] Ego ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto. Sic enim ſeipſum offerre, [Rom.12] gratiſſimum Deo ſacrificium eſt.Hactenus igitur de ipſa crucifixione.Hac igitur perfecta, crucẽ in altũ multo clamore amarulentiſq́ꝫ conuitijs & opprobrijs ſuſtollunt. Aderat rupes,in eum vſum excauata,vt crucis pedem caperet & clauderet.In idipſum receptaculum ipſam crucem nõ illabi,ſed ruere tanto impetu faciunt, vt tot laboribus maximus nouuſque dolor adderetur,viſcera intima tremerent, vulneraque manuum ac pedum hactenus clauorum obtuſitate obſtructa, tanto caſu laxarentur: vnde vberrimi ſanguinis riuuli denuo ſcaturierunt.Sic igitur erupit fons ille paradiſi, [Gene.2] fons ſanguinis Chriſti de loco voluptatis,corpore ſcilicet Domini per quatuor partes diuiſus,manuum ſcilicet pedumq́ꝫ foſſuras. Et copioſiſſimè effluens irrigauit vniuerſam terram,peccata omnium credentium abluendo. Hic igitur impletũ eſt, quod Chriſtus dixerat: [Ioan.12] Ego cùm exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipſum. Et iterum: [Ioan.3] Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, [Ibidem] ita exaltari oportet Filium hominis,vt omnis qui credit in illum non pereat,ſed habeat vitam æternam. Hic enim ea de ſerpente æneo figura veraciter impleta eſt. [Num.21] Hic denique Chriſtus, tanquam verus mediator Dei & hominũ,coram Deo aſſiſtit,

stit, vt summus sacerdos & Pōtifex, seip sum pro nobis oblaturus, dicensque illud Psalmi: Sacrificium & oblationem noluisti, tunc dixi: Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, vt facerem volū tatē tuam. Quasi diceret: Quia hactenus nulla alia sacrificia te homini recōciliare potuerunt. En ego vnigenitus Filius tuus, meipsum pro homine tibi offero. Et nos igitur fratres Pontifici nostro pro nobis offerenti cum deuotione astemus, oculosque mentis nostræ in ipsius sacrificium subleuemus, ac ex toto corde dicamus: Respice sancte Pater de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo, & intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus Pōtifex noster, sanctus puer tuus Iesus, pro peccatis fratrū suorū, & esto placabilis super multitudine malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri clamat ad te de cruce. Ecce agnus sine macula, qui coram tondente se obmutuit: En qui peccatum non fecit, peccata nostra pertulit. Respice Domine in faciē Christi tui, q tibi vsque ad mortē obediēs factus est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices vulnerum eius, vt memineris, quantam satisfactionem pro peccatis nostris ab eo acceperis. Respice Pater piissime eum qui patitur, & reminiscere benign⁹ pro quo patitur. Aspice mitissime conditor, dilectæ sobolis humanitatē, & miserere super infirmi plasmatis debilitatem. Aspice gratissimæ prolis lacerata membra, & memorare quæ nostra sit substantia. Aspice Dei & hominis pœnam, & releua conditi hominis miseriam. Vide redemptoris suppliciū, & remitte redempti hominis peccatum. Sed & tu miser peccator, vide hostiam, qua redemptus es: sanguinem, quo ablutus es: pœnam, qua pro peccatis tuis satisfactū est: vincula, quibus absolutus es. Vide manus, quæ soluerunt mala operata, quæ fecerunt manus tuæ. Vide pedes, qui quod pedes tui deliquerunt, abstulerūt. Intuere Christū in hac forma crucifixa. Nusquam enim amabilior eius aspectus est. Manus habet apertas ad largiendum, pedes affixos ad manendum, brachia extensa ad suscipiendum, caput inclinatum ad osculandum. Caue igitur, ne tibi exprobretur illud: Tota die expandi manus meas, ad populum nō credentem. Item, Extendi manus meas, & non erat qui aspiceret. Vide igitur homo (clamat Christus de cruce) quid pro te patior? ad te clamo, qui pro te morior. Vide pœnas, quibus conficior. Vide clauos quibus perfodior, &c. Sequitur:

Psal. 39. Gene. 4. Esai. 65. Prou. 1.

Et cum eo duos latrones, hinc & hinc, &c.]

Iudæis non sat erat, Christum & in loco turpissimo, & genere mortis turpissimo occidere, sed insuper ad maiorē illius ignominiam affigunt ei duos latrones, non tāquam inimici latronum: participes enim erant sceleris eorum. Nam Pilato dicente: Quem vultis vobis dimitti? latrones latronē petierunt. Ideo autem latrones cum Domino crucifixerunt, vt passionem eius macularent, & vel sic nocens putaretur ex flagitiosorum consortio, videreturque crimen esse commune, quibus erat commune consortium, & vt fama vndiquaque spargeretur, tres latrones vno die Hierosolymis esse crucifixos. Hoc quærebant impii Iudæi, imò vt Christum plus infamarent, sic ordinarūt cruces, vt medius esset Iesus, hinc atque hinc septus latronibus, nimirum vt ab omnibus antesignatus latronum putaretur. Et quidem latrones occidere permittit, imò iubet lex. Gene. 9. Numer. 35. Verùm quid peccauit fons vitæ? Quid boni non fecit, quod facere debebat? O Hierusalem & Iudæa, hæccine reddis benefactori tuo? Hancne gratiam rependis ei, qui te à tempore Abrahæ tam mirabiliter duxit, cōseruauit, & exaltauit præ omnibus populis terræ? Quis te iussit proprium tuum Messiam, Regem, Episcopum, Doctorem, Pastorem, Patrem, crucifigere? Væ tibi Hierusalem super hoc homicidio, super hac malitia tua. Verùm ita oportebat te vel nescientem implere Prophetiam: Et cum iniquis deputatus est, nempe Messias. Oportebat Christū sic humiliari, vt nos inter iustos deputari possemus. Ad hoc quidem intendebant impii illi, vt Christus omnino confunderetur, verùm res in diuersum cecidit. Nescit enim humanis sordibus inquinari fons omnis puritatis, illustratur etiam

Esaiæ 53. Esai. 53.

etiam probris fons gloriæ. Crux antè probrosa, per illum facta est triumphale signum, cui mundus inclinat caput, quod Angeli adorant, tremunt dæmones. Inuenit Christus etiam condemnatus inter latrones, quem ex latrone faceret ciuem Paradisi, tãtum aberat, vt supplicij societas contaminaret ipsum. Inter latrones autẽ pati voluit Christus, non inter discipulos, ne putaretur mors eius sola non suffecisse ad salutem, nisi adiuncta fuisset mors discipulorum. Cõgruè item inter latrones crucifigitur, quia pro latronibus moritur. Latro est, qui quæ ad Deũ pertinẽt rapit: Omnes igitur nos latrones sumus. In medio autem nostrum crucifigitur Christus. Crucifigimur & nos: nemo enim sine cruce. Verùm sicut hic latronũ alter dãnatur, sic non omnes saluantur, qui crucem ferunt. Vide igitur, vt tua crux cedat tibi in salutem, quod tũc fit, si in Christum credis. Duo itaque latrones, quorũ vnus saluatur, alter damnatur, significant, vel homines & dæmones, vel Gentiles & Iudæos, vel quoscunque bonos & malos, qui vtrique crucem ferũt, sed dissimiliter. In fine discamus & nos hic à terra leuari, & cũ Christo crucifigi in medio latronũ. Nam sicut ibi tres crucifixi, duo latrones, & medius Iesus, sic & in nobis moraliter crucifigenda sunt tria, caro scilicet & mundus, qui per latrones, & spiritus, qui per Iesum significantur. Caro crucifigenda est, sicut latro dexter: Qui enim sunt Christi, carnem suã crucifigunt cũ vitijs & cõcupiscentijs. Mũdus sicut latro sinister: Mihi, inquit, mũdus crucifixus est, & ego mundo. Istis latronibus in nobis crucifixis, spiritus in medio crucifigitur cum Christo, vt dicat cum Apostolo: Christo confixus sum cruci, viuo autem non iam ego, sed viuit in me Christus. Sicut autem latro sinister crucifixus quidẽ fuit, non tamen saluatus, nam mansit in perfidia sua, sic mundus licet crucifigatur, remanet tamen in immunditia sua. Caro autẽ crucifixa saluatur cum spiritu, quia in resurrectione sua glorificabitur. Vnde & latroni dextro comparatur, cui dictũ fuit. Hodie mecum eris, &c. Cæterùm crux carnis est rigor disciplinæ, cuius quatuor sunt brachia: Vigilia scilicet, abstinẽtia, asperitas vestium, & disciplina verborũ. Crux autem, qua mundus crucifigitur, est paupertas spiritus, cuius etiam sunt quatuor brachia: Contemptus scilicet gloriæ, pecunię, patrię, & parẽtelę. Crux verò spiritus, est feruor deuotiõis, cuius brachia sunt: Amor, spes, timor, & dolor. Spes sursum, timor deorsum, amor à dextris, dolor à sinistris.

Galat. 5 · Gala. 6. · Galat. 2. · Luc. 23.

Scripsit autem & titulum Pilatus.]

Erecta stabat crux in altum sublata, pendebat in ea Christus, multis hoc videntibus manabant lachrymæ. Impietas & iniustitia vigent, & tamen Pilatus sine suspitione iniustitiæ esse contendit: ideo & mundana sapientia astutus, nouũ quid excogitat, ac titulum vel schedulam facit, in qua quatuor verbis tota tragœdia cum annexa causa, cur hoc eius iudiciũ fuerit, ostenditur. Iam enim vrgebat ipsum facti conscientia, timebat accusari apud Cæsarem, quòd talem ac tantum virum, cum quo Deus esset, nõ dicta causa dedisset auaritiæ & inuidiæ Iudæorũ. Vt igitur iustè & pro magna causa extra ordinem iuris ostenderet se hoc fecisse, hunc titulum, quo nullum atrociorem inuenit in sui excusationem & defensionem commentus est, confidens se apud Cæsarẽ tutari posse, quasi Christum non occidisset vt Filium Dei, aut Iudaicum Prophetam, sed vt seditiosum & Cæsari inimicum, regnumque affectantem. Hinc putabat se posse elabi, quandoquidẽ omnis potestas impatiens consortis est. Hæc erat Pilati intentio in scriptura huius tituli: quæ quomodo ipsi profuerit, nouit ipse, & pauló post expertus est. Cæterùm Deus vel Spiritus sanctus longè aliud intendebat, nempe Christo dare nomen super omne nomen, & titulum regni, qui cælo & terra transeuntibus, nunquam transibit: quia Iesus Nazarenus, id est, Saluator & verè sanctus, per crucem suam effectus est rex Iudæorum: nõ eorum qui dicunt se Iudæos esse, non tamen sunt nisi synagoga Satanæ: sed eorum, qui in veritate Deum confitentur. Titulus autem crucis talis erat:

Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.]

In his igitur quatuor verbis totus effectus crucis notatur. Primò enim Iesus dici-

dicitur, quia per satisfactionem & solutionem pretij, factus est nobis author salutis. Secundò dicitur Nazarenus, id est, florigerus, quia per florem virtutis, est nobis in exemplum honestæ cõuersationis. Est & odor deuotionis in sacrificio suauitatis, quod odoratus est Pater pro nobis. Est præterea spes æterni fructus, qua fruemur dulcedine diuinitatis suæ. Dicitur tertiò rex, propter regimen & directionem. Regit autem nos in vita gratiæ, dirigit in vitam gloriæ: Rex est in vita & in morte: hoc nulli alij competit. Quartò additur, Iudæorum, vt sciamus, ad quos hi fructus pertineant, nempe ad credentes & confitentes. En hæc tanta mysteria per tam vile instrumentum, quale Pilatus erat, Deus nobis aperuit, quod & ipsum ostendit mirabile Dei consiliũ. Sic enim Deus nouit etiam impiorum consilia ad suam gloriam conuertere. Nos igitur Christianos, quibus crux Christi summa dignitas est, non parum confortat & consolatur triumphalis hic titulus, qui Christo non ad pedes, sed ad caput positus fuit, ad ostendendum, quòd regnum eius non humile aut terrenum, sed altum & cæleste sit. Verissimum enim est & manebit, quòd hic Iesus in Bethlehem natus, & in Nazaret educatus, Iudæorum rex sit, attestãtibus eorum Prophetijs, Psalm. 2. & 44. Cant. 1. Osee. 3. Zacha. 9. Quia autem ipsi eum pro rege agnoscere nolunt, nos Gentiles eum cum gaudio suscipimus, quòd sit rex confitentium. Pilatus hoc scripsit, & veritatem ipsissimam in hoc attigit, quæcunque tandem fuerit eius intentio. Et hoc ipsum volebat ab omnibus populis legi & intelligi. Vnde & subditur.

Act. 14.

Et erat scriptum Hebraicè, Græcè & Latinè.]

Ideo (inquam) in tribus potioribus linguis hoc scripsit, quæ & tũc & nunc per totum mundum principaliores linguæ erant & sunt, vt apud omnes gentes & nationes excusaretur de nece tanti viri. Hebræa igitur lingua scripsit, propter Iudæos in lege gloriantes: Græca, propter Gentilium sapientes, siue Philosophos: Latina autem, propter Romanos. Velint nolint ergo Iudæi, omne mundi regimen, omnis mundana sapientia, omnia diuinæ legis Sacramenta testantur, quòd hic rex sit Iudæorum, id est, summus rector omniũ, qui Deum credunt & confitentur. Omnia autem hæc non ex Pilati industria tantùm, sed diuina prouidentia facta sunt. Per hoc enim Deus prouidebat toti generi humano, vt omnes scirent hunc esse, quem Deus vnxit in regem super omnes gentes, quemadmodum in Daniele prædictum fuit: Omnes gentes, tribus & linguæ seruient ei. Et Paulus. In nomine Iesu omne genu flectetur. Deinde, vt omnes gentes hinc discerent perfidiam Iudæorum, qui proprium Messiam crucifixerunt. Præterea, vt vel sic notum fieret, quòd Christus pro omnibus hominibus mortuus est, siue sint Iudæi, siue Græci, siue Latini. Itẽque quòd Euangelium & gratia Christi ad omnes ex æquo pertineret, & quòd omnes linguæ glorificaturę essent Christum, id quod iam impletum est. In his enim tribus linguis Ecclesia semper scripturas & habuit, & legit, & cantauit. Omnes enim linguæ confiteri debent, quòd Iesus Christus est in gloria Dei Patris. Sequitur:

Dani. 7. Philip. 2.

Dicebant ergo Pilato Pontifices Iudæorum: Noli scribere Rex Iudæorum, &c.]

Iudæorum Pontifices hunc titulum inuidebant Christo, & etiam nunc mutatum & abolitum cupiunt, sed absit, vt Pilatus vel iota illic mutare audeat. Satis illi hactenus permissum fuit in Christum. Titulum hunc incorruptum permanere oportet in æternum. Pudebat Iudæos hunc titulum alienigenis legi & intelligi, verebanturque, ne aliquando ipsis improperaretur, quòd proprium regem suum ad crucem adegissent, ideo mutatum cupiũt titulum. Sic enim impietas nõ vult videri, quòd male egerit, sed semper se palliare nititur. Verùm Pilatus non ipsorum infamiæ, sed suæ cautelæ in tituli appositione rationẽ habuit, ideo titulum mutare noluit. Sic enim ipsis respondit:

Quod scripsi scripsi.]

Quinimo etiamsi titulum mutasset, & scripsisset iuxta intentionem ipsorum,

rum, nihilominus tamē Nazarenus noster Iesus Christus esset, non tantùm Iudæorum, sed etiam omnium hominum rex. Nō enim ex inscriptione Pilati regium nomen adeptus est, sed ex voluntate & vnctione Patris: attamen, sicut quæ Christus de regno suo dixerat, dicta manebant, sic quæ Pilatus scripserat, scripta permanserunt. Et certè Pilatus inter tot mala pusillanimitatis & inconstantiæ vel vnum hoc bene egit, quòd titulum non mutauit. Nullus enim verior titulus cruci Christi inscribi potuit, quàm hic. Nostrū igitur est, vt eo titulo bene vtamur. Non enim satis est, ipsum parietibus infigere, nisi cordibus inscribatur. Itaque si te aliqua afflictio aut infortunium aliquod sollicitat, cogita Iesum esse regem & vindicem tuum, & non deerit, quo te consoleris. Si peccator es, cogita Iesum esse eum, qui saluum facit populum suum à peccatis eorum, & animum recipies, &c.

Matt. 1.

Milites ergo cùm crucifixissent Iesum, &c.]

Interim cùm piissimus Dominus in cruce patitur, milites vestimenta eius rapiūt pro carnificum more, quibus quia potestas datur iudicatum occidendi, datur & potestas vestimēta occisi accipiendi, quamuis facilè credi potest, vestimēta Christi non magnopere vtilia potuisse esse militibus illis, vt magis pro solita libidine, quàm pro vtilitate cōsequenda ea diuiserint. Adeò igitur Dominus Iesus, tanquam reus & peccator, proscriptus fuit, vt nec vestimenta eius charis suis pro magno ea seruaturis thesauro cederent, sed in corpore suo saturatus opprobriis, sua quoque vestimenta cedere videt in mercedem suis crucifixoribus. Quæ tamē omnia facta sunt, primò, vt scripturæ impleretur. Nam Dauid hoc apertè prædixerat. Non solùm enim maiora, sed etiam minima prædicta fuerunt in scriptura de Christo, vt ab omnibus pariter duceremur in veritatem ipsam, & non erraremus. Et reuera magnū est fidei nostræ testimonium, quòd omnium Prophetarum vaticinia tam pulchrè & tam manifestè in Nazareno nostro impleta sunt. Nullum enim alium possunt dare Iudæi in quem scriptura omnis sic conueniat. Deinde diuisio hæc vestimentorum Christi etiam ad significationem futurorum facta est. Primò enim vestimenta Christi scripturas sacras significant, quas hæreticorum temeritas in varios sensus distrahit. Impii enim homines sumūt ex scripturis quod ipsis commodum est, volentes veritatē tenere per partes, quemadmodum & Satan citauit scripturas. Plura igitur Domini vestimēta, multa scripturarum, quibus verbum Dei indutum est, significant volumina. Tunica autem inconsutilis, vnam integram & inuiolabilem fidem catholicam congruè designat, quam milites illi hæretici scindere quidem & abolere non potuerunt, tamen de ea sortiuntur. Nō enim hæretici Euangelium & fidem negant, sed ita mortuariis glossematis obscurant & ludunt cum scriptura, vt Christum ex ea agnoscere non queas. Vel aliter & simplicius, Quatuor partes vestium Christi significant quadripartitam Ecclesiam, quæ ad quatuor quidē orbis partes pertigit, est tamen & permanet vna. Tunica autem inconsutilis, quæ non diuiditur, significat omnium partium vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Hæc vnitas, si semel scindatur, semper maior fit scissura, &c. Hæc Augustinus. In sortem tamen coniicitur hæc tunica, quia non omnium est fides. Omnes siquidē currunt, sed vnus accipit brauium. Hanc vnitatem hæretici scindere conantes, seipsos quidem ab Ecclesia resecarunt, sed vnitas fidei mansit & manet. Vel vestis Christi est eius humanitas, quæ in quatuor partes orbis diuisa & prædicata est, & ita publicata, vt eam amplius occultare non possint impii. Vel vestes Christi sunt bona temporalia, & hæc quidem facilè dat etiam impiis, imò sinit, vt ea rapiant. Piis autem spiritualia bona, atque adeò seipsum dat & concedit. Vel vestes Christi pii homines sunt, qui Christo adhærent. Iuxta illud Propheticum: Sicut adhæret lumbare viro, sic agglutinaui mihi omnem domum Israel. In partitione igitur vestimentorum Christi, adumbratum est mundi ingenium, quo pios tractat

Psal. 21.

Matt. 4

1. Cor. 9.

Hier. 13.

tractat in hoc sæculo. Nam videtur pij in hoc sæculo planè libidini impiorum patere, sed interim tunica Christi non scinditur: hoc est, pij à mundo quidem irridentur & distrahuntur, sed non perduntur. Pulchrè autem Euangelista in fine subdit:

Et milites quidem hæc fecerunt.]

Quo verbo facta ipsorum terminat: Milites, inquit, hæc fecerũt, & quid amplius facerent non habuerunt. Corpus crucifixerunt, prædam tulerunt, sed fortitudinem Dei, verbum Dei occidere non potuerunt. Quos autem iustius milites illi, qui Christum crucifigunt, & tamen vestimenta eius pro viribus sibi vsurpare student, designant, quàm impios illos Pontifices, qui veriùs milites, quàm Pontifices sunt? Nam omissis sacris libris scrutandis, interpretandis, exponendis, omissis orationibus & operibus pietatis, omissa denique animarum cura, nihil aliud agunt, q̃ quòd pro tuenda opulentia, & superfluentissima possessione rerum belligerantur, fundunt sanguinem, omniaque cædibus & bellis miscent. Tunc verò Ecclesias & beneficia, quæ verbi prædicatoribus debentur, inter se partiuntur, vt iam non vnicuique pars vna, sed duo, tria, decem, &c. beneficia contingant. Deinde sortiuntur, hoc est, permutant, vendunt, propinquis disponunt, aliaq; infinita portenta faciunt in subuersionem legum, iustitiæ, Euangelij, & omnis honesti. Interim hæc Christus videns, tacet, sed non semper tacebit. Hęc, inquit, fecisti & tacui: Existimasti inique, quòd ero tui similis, sed multum erras. Arguam enim te, & statuam contra faciem tuam. Videat quilibet igitur quomodo cum vestimentis Christi, id est, bonis Ecclesiæ agat, &c.

Psal. 49

Stabat autem iuxta crucem Iesu mater eius, &c.]

Mulieres vsque ad crucem Christum sequuntur, & cum eo manent vsque ad mortem: interim Apostoli fugiunt, & se abscondunt. Sic enim infirma mundi eligit Deus, vt confundat fortia. Inter mulieres autem Christum sequẽtes, primo omnium nominatur virgo mater, ad quam & Christus tertium verbum dixit. Priùs autem orauerat pro crucifixoribus, priùs etiam consolatus fuerat latronem, non quòd matrem astantẽ non videret, aut ipsius angustiam & immensam tristitiam ignoraret, sed ne videretur attendere personas & affectus. Siquidem propter peccatores in mundum venerat, illique magis indigebant, ideo priùs illis loquitur. Nunc autem tertiò etiam se ad matrem conuertit, ne videretur illam negligere. Cæterùm Ioannes tertium hoc verbum cum suis circunstantijs admodum dulciter describit, talibusque verbis vtitur, quæ verè absconditam habent virtutẽ, tamque potentia sunt ad resoluendum fidelium lachrimas in cęlestem dulcedinem, vt si etiam durissimus aliquis stupẽdæ passionis Iesu lectionem auditam sicco corde & vultu pertransierit, tamen cùm ad hæc verba peruentum fuerit, in quibus recitatur illius benedictæ virginis iuxta Filij sui crucẽ statio, morientisque Filij ad matrem respectus & allocutio, finalisque illa recommendatio, ac sanctissimæ illius matris à tanto Filio separatio, à lachrymis se continere non possit. Nam singula verba hic posita, deuotionem augent. Alioqui quid opus fuisset tam diligenter describere, & quomodo & vbi steterit virgo mater? primò enim solet tribulatis refrigerio esse amicorum præsentia, dum ab eis consolatio speratur aliqua. Sicut dicit Salomõ: Melius est duos esse simul, quàm vnum. Habent enim emolumentum societatis suæ: si enim vnus ceciderit, ab alio fulcietur. Verùm hæc pręsentia matris nullum tale attulit emolumentum. Nam tristissima fuit & matri & Filio pendenti. Deinde quàm mirum & nouum est, quod dicitur: Stabat iuxta crucem Iesu mater, &c. Quid enim tibi & cruci ò virgo sancta? Quæ participatio despectionis loco & Dei templo? Quæ conuentio aëreæ maledictionis & armarij benedictionis? Quis consensus supplicij malefactorum & speculi puritatis virginũ? Verùm non simpliciter stabat iuxta crucem, sed iuxta crucẽ Iesu, qui scilicet vnus & idem ipsi erat Pater & Filius, sponsus & dominus, natus eius & Deus eius, & quia om-

1. Cor. 1.

Matt. 9.

Eccle. 4.

omnia in ipso habebat, ipsum relinquere non debebat. Sequebatur igitur vel sola paucis admodum comitata dilectum Filium, quantumuis fugerēt discipuli, & insanirent hostes. Sequitur, inquam, & videt quæ aguntur, cùm tamē ei nec auxilium nec consolationem præbere posset, nisi lachrymis & compassione

Lucæ.2.

tenerrima adiuuari potuisset. Quōdam illum amiserat, non nisi per triduum, & cum mœrore circumiens vicos Hierusalem, inter cognatos & notos, donec inueniret, quæsiuit: nunc autem inter notos eum quærere amplius non po-

Luc.23.

tuit. Stabant enim omnes noti eius à longè. Materno igitur concepto consilio, dicebat in corde suo: Stabo & expectabo mortis sententiam in dilectum Filium meum, sequar à tergo egredientem de Hierusalem, aspiciam lachrymosis oculis, quo ducatur videbo, quomodo expolietur, cōsiderabo graui corde, quomodo perforent manus eius & pedes, quomodo affigant eum patibulo, erigant in ligno. Et cum omnibus peractis, ipsi recesserint, & procul steterint, non appropinquantes ei, vt maledicto in ligno pendenti, accedam ego propius & stabo iuxta crucem Iesu mei. Amplectar illud lignum brachijs, rigabo lachrymis, deosculabor labijs, & quia mori nō licet cum eo, suspendam oculos in crucifixo Filio meo. Aspiciam quomodo de hoc mundo exeat, quæ sola vtcunque noui quomodo in hunc mundum venerit. Non deseram morientem, quem viuentem nunquam deserui. Verè congruè ô pia mater ei astitisti, cæteris eum relinquentibus. Sic enim & ipse olim dimissis omnibus creaturis, ad te venire dignatus est. Hic est enim indomitus, vnicornis ille, omnibus incomprehensibilis, qui dudum flagitatus & quasi agitatus sanctorum patrum desiderijs, seipsum continere non valens, tandem in gremio tuo virgineo captus est. Et ecce vicem reddidisti vtcunque tali dignationi: Ille se tibi dedit, relinquens omnia, nunc autē omnibus eum relinquentibus, tu bona genitrix permanes, tu stanti in cruce, stando miserandam exhibens societatem, patiens ibi inuisibiliter in corde, quicquid ille visibiliter patiebatur in corpore. Hanc eius ineffabilem tristemque passionem Euangelista subtiliter designans, non nomine proprio eam exprimit, sed nomine pietatis, quod est: Mater eius. Nec poterat efficacius eius dolorē describere, quàm sic dicendo: Stabat iuxta crucem mater eius. Hic enim vel maximè experta est, quod ipsi prædixerat Simeon: Tuam

Lucæ.2.

ipsius animam pertransibit gladius. Quem enim dolorem pariendo euaserat, hic sub cruce inuenit. Alijs siquidē mulieribus dicitur: In dolore paries filios.

Gene.3.

At hos quidem dolores Maria non habuit. Verùm non ideo sine doloribus fuit. Itaque si nec virgo mater sine cruce fuit, quis nostrum sine cruce esse poterit? Patitur Christus, compatitur mater, & tu non nisi læta quæris? Stabat igitur virgo: non enim tunc primū superuenerat, sed egredientem cum cruce secuta fuerat, & interim stabat non longè, sed iuxta crucem, quo declaratur matris constantia & animi fortitudo. Cogita ô homo, quantus hic dolor fuerit. Nemo hominum maiorem gratiā accepit, nec quisquam hominum maiorem tristitiæ dolorem sensit, quàm virgo mater. Stabat mater animi plena, plena deuotionis affectu: stabat indicibilem flāmam amoris secum reuoluens, qua Filius eius ardebat, ardens & ipsa feruore charitatis, se talem & tantum Filium genuisse examinans, qui tales iniurias tam libens condonaret, & tam atrociter iniuriantes etiam excusaret. Stabat considerans filij sui angustias, duras sanè & acerbissimas, quibus acerrimè materno cruciabatur affectu, & nihilominus pro sua sapientia & charitatis incendio, considerans vtilitatem humano generi inde prouenientem. Deiq; gloriam inde consecuturam. Stabat cum alijs mulieribus & amicis sub cruce tristis & misera, non curans, quòd propter Christum filium multa opprobria audire cogeretur: maternus siquidem affectus hæc omnia vincebat. Christus igitur quamuis in immensis angustijs esset, non tamen in hac hora matrem neglexit. Et cùm nullum amplius membrum haberet liberum, exceptis oculis & lingua, de vtroque tamen seruire matri dignatus est, vtraque ad eam dirigit, aspiciendo scilicet & alloquendo, vt ostenderet, quanti ipsam

ipsam gestaret in corde, & vt reipsa doceret honorandos esse parentes, eorumque curam ad mortem vsque habendam. Nam aliàs Christus duriusculè aliquando visus est alloqui matrem, quando scilicet Dei negotium agebatur. Vbi enim Dei negotium agitur, cessare debet & cedere omnis humanus affectus. Hic autem in cruce matrem fideliter & humaniter agnoscit, quandoquidem præ oculis pendebat, quod ipsa genuerat. Ideo sequitur:

Mat. 12. Lucæ. 2. Ioan. 2.

Cum vidißet Iesus matrem.]

O verè stupendum visionis miraculum, ô gemebundũ certamẽ oculorum, quod videsses in oculis Iesu: In vno eodemque tempore, ipsi oculi festinabant ad mortem. Virtus mortis eos claudebat, & impellebat ad defectum: vis amoris eos aperiebat ad matris aspectum. O quàm profundè infixus est finalis radius illius visionis in corde tuo ô mater sancta, quo te mundi Dominus iam moriens intueri dignatus est. Reuera sagitta fuit quæ non tantùm cor tuum vulnerauit, sed etiam gladius, qui animæ tuæ intima penetrauit. O quàm plena singultibus, superfusa doloribus, lachrymantes oculos direxeras sursum, vt in horrendo patibulo Filium simul morientem, & te respicientem videres: Nec solùm oculis Christus seruiuit matri, eam aspiciẽdo, sed etiam lingua eam consolatur.

Mulier, inquit, ecce Filius tuus.]

Mulierẽ nominat. Primò, ne ipsius dolorem augeret: non erat tempus dulciter eam alloquẽdi, nec matris nomen exprimendi. Quia si dulcius illi locutus fuisset, credo quòd cor virginis crepuisset. Deinde mulierem ipsam etiam ideo nominat, ne si matrem vocaret, crucifixoribus ansam daret durius contra ipsam agendi. Præterea etiam ideo mulierem ipsam nominat, quia etsi nomine virginitatis supra modum laudibus vehenda sit, tamen mulieris nomine maioribus laudibus cumulanda est: nimirum quòd Deus ipsius viscera hoc sacro fructu dignatus sit, & Testamentũ iam olim Abrahæ factum, per ipsam mundo exposuerit. Hinc est, quòd Christus eam de cruce mulierem vocat: hinc est, quòd Angelus benedictam eam inter mulieres pronuntiat: hinc etiã est, quod Paulus dicit, Christum ex muliere factum. Sensus autem verbi est, quasi diceret Christus: Scio mulier anxias tui pectoris curas, scio mœstitudinem, scio & misericordiam, religionem, charitatemque tuã, scio, & anxiè scio: quippe cum doloris mei causa non minima sis, ego tui doloris vnica causa sim. Scio quamobrem astes, vis pietatis vnguine me delinire, cogitas desolatum vel præsentia tua solari, optas & mecũ commori vel sola mori. Accepta sunt hæc, sed quantum mulcent, tantum vlcerant. Nam & anima tua consolari renuit, nisi me integro, libero, & tibi reddito: frustra alioqui fomenta sunt omnia, frustra remedia, frustra consolatiunculæ, frustra est quicquid tibi offertur. Iam pridem tamen tanto virtutum robore durata, tanto charismatum vnguento peruncta, tãtis consummationib9 perfecta es, vt sine fœditate atrata, sine squalore lugubris, sine gestuum indecentia amarulenta sis, sine nubilo turberis, sine impietate lugeas, sine pusillanimitate singultias, & quid ni? cũ & lachrymans luculenta, & transfossa tot gladijs constantissima, & moriens viua permaneas: Proinde mulier fortissima suis temporibus pretio & remuneratione ex vltimis finibus non fraudanda: neque iam debito solatio es destituenda, si tamen ab afflictissimo afflictæ quid remedij afferri potest. Vides quantis tormentis hic pendeã? quot difficultatibus æstuẽ? quibus angoribus mea contabescat virtus? quo pretio, quo impendio peccatorem redimã? qua charitate humanũ genus amplectar? Placaui Patris iram, restat, vt etiam te non deseram. Hactenus quidẽ, charissima genetrix, ab exordio natiuitatis meæ, vsque in hanc nouissimam horam, fidelissimã te mihi matrem exhibuisti, omnemque maternũ affectum mihi exhibuisti, iamque me moriente, te ab omnibus derelinquendam times: sed noli ob hoc tristari, en adstat Ioannes ille nepos tuus, alioqui tibi mihique iuxtà percharus, de hoc tibi omnia bona pollicere. Hic interim tibi erit filius, qui te obseruet, colat, honoret, magni-

Gen. 22. Lucæ. 1. Gala. 4. Pro. 31.

magni-

magnificetque omnibus diebus vitæ suæ. Ac ne quid de hoc dubites, en ipsum in præsentia alloquar. Hunc igitur quasi me ipsum in famulum, custodem & tutorem trado. Pro sua enim castitate virginali & superangelicæ tuæ puritati conuenit, proque sua fidelitate tibi non minus quàm mihi fideliter & constantissimè adstabit: Mulier igitur ecce filius tuus. Statim autem & discipulum alloquitur:

Ecce (inquit) mater tua.]

Quasi diceret, Egregiè quidem hactenus, mi Ioannes, vocationi tuæ respondisti: non igitur irremuneratus abibis pro tua singulari in me fide & cõstantia imò excellentioribus donarijs honoraberis, quàm vel precari vel sperare auderes. Orbauit te amor meus dulcissimus, nauicula, parentibus, coniuge, & te ipso, in me spem, curam, solicitudinẽq; omnem iactaras, in me petra securè ædificaras: Nihil hic tã dulce, nec nuptiæ, nec paterna domus, nihil tam graue, quod te à comitatu meo retraheret, per iniquas etiam Pontificum ædes secutus, iamque notissimè cruci compatientissimus astas. Me sequi, meis interesse consortijs, meis parere mandatis, tua voluptas erat. Quare igitur te relinquerem, qui me secutus es? quare non enutrirem, cuius in me tota spes consedit? Nequaquam morte mea spes omnis tua corruet. Non ingratus tibi ero: Ecce mater tua. Dixisti parentibus tuis propter me, Non noui vos: ecce Dei genitrix mater tua. Reliquisti coniugem ancipitis fidei, ecce virginem habes integerrimam. Renuntiasti nauiculæ piscatoriæ, ecce nauem gubernas institutoriam, de longè portãtem panem suum. Spreuisti parua, accipies maxima. Respuisti dubia, accipies certa. Inuenisti gratiam in oculis meis, facta est mihi delicatior vitæ tuæ consuetudo. Nullis mysterijs non admissus es. Vidisti in mõte Thabor gloriam: vidisti curatam Iairi filiam: vidisti in horto vesperi, vides & iam miseriam. Heri etiam in cœna super pectus meũ recubuisti, & nunc quod dilectissimum in mundo habeo, tuæ fidei commendo. Ecce mater tua. Vides me morti propinquũ, vides matrem desolatam, vides multos esse aduersarios, eam igitur assigno, commendo, & tuam facio: Ecce quæ mea, iã tua mater est. Tu igitur, quod filium decet, eam serua, foue, dilige, ministra. Si eam agnoscis matrem, ego te agnoscam fratrem.

Pro. 31.

Hactenus Christus matrem consolatus est, quo verbo suam & dilectionem & curam ostendit erga matrem, ad exemplum nostrum. Nec vsquam clarius exẽplum de honore & cura parentibus exhibendis inuenies, quàm hic, quamuis reuera non iniqua quidem, sed admodum inæqualis commutatio hæc sit, quòd virgini matri pro Iesu datur Ioãnes, pro domino seruus, pro magistro discipulus, denique Filius Zebedæi pro filio Dei: nec dubium, quin magnis doloribus verbum hoc piam matrem affecerit, interim tamen fide persistit immobilis. Cæterùm quòd Christus moriturus tam officiosè matrem discipulo cõmendat, non sine mysterio factum est. Maria Ecclesiam significat, quæ Ioanni creditur ministro. Accipit autem Ioannes Ecclesiam in sua, quando illi verbo Dei præest: Christus verò anteponit Ecclesiam ministro, nam sic ait: Qui maior est vestrum, sit tanquã minister. Et Paulus: Sic nos existimet homo, vt ministros Dei & dispensatores, &c. Porrò nemo se ministrum Mariæ, hoc est, Ecclesiæ ingerat, nisi illi à Deo cura illius committatur: Vocatis (inquit) seruis dedit eis pecuniam ad negotiandum. Et nemo sibi assumere debet honorẽ hunc, sed qui vocatur tanquam Aaron. Curet autem minister Ecclesię, vt sit Ioãnes, hoc est, vt gratiã Dei, nedum verbo & nomine, sed etiam reipsa exprimat. Deinde in hac commendatione matris Christi in curã Ioannis, Christus allusit ad spiritualem illam cognationem, quæ inter fideles esse debet in Ecclesia. Imò eam hic instituit, qua scilicet quilibet alteri debet esse pater, mater, frater, soror, &c. quemadmodum Paulus scribit Timotheo, vt senes colat vt patres, anus & matres, adolescentulas vt sorores, &c. Sicut igitur Ioãnes post hanc Christi commendationem virginem Mariã potuit dicere matrẽ suam, sic & nos possumus eam vocare matrem; quandoquidem Christum nobis fratrem

Mat. 20
1. Co. 4
Luc. 19
Hebr. 5
1. Tim. 5

fratrē genuit. Et sicut Ioannes Petrum potuit appellare fratrem, sic & nos possumus. Hæc est Christiana fraternitas, & spiritualis nostra cognatio, quæ & magnam nobis dat consolationē. Hinc enim videmus, quòd etiā sancti ad nos pertineant, & nos ad ipsos. Ipsi nos agnoscunt, amant, agnoscamus & nos illos, &c.

Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.]

Matt. 19. Non quòd proprium quid habuerit (nam omnia reliquerant Apostoli, & quæ habebant omnibus communia erant, Acto. 4.) sed quòd eam accepit in suam curam, eiq; postha ministrauit, vt filius matri. Suscepit eam in sua, non prædia, quæ nulla possidebat: sed officia, quæ propria dispensatione exequēda curabat. Hæc Augustinus.

Postea sciens Iesus, quòd omnia cōsummata essent.]

Solent desolati homines, quocunque se vertant, auxilium quærere & sublevationem, sic Christus suprà circa exordium passionis, ex præuisione & imaginatione eorum, quæ passurus erat, quasi in agoniam & mortis angustiam deueniens, nunc quidem ad Deum currit per orationem, nunc ad discipulos redit, vtrinque quærens consolationem: sic & hic cùm se sensisset à Deo derelictum esse, vel ab hominibus aliqualem refocillationem, maximè in potu, quærens. Inter cibi enim & potus inopiam, magis vrget sitis, præsertim defectos, qui nonnunquam paucis guttulis refocillantur. Itaque dixit.

Sitio.]

Gene. 3. Vltimo loco Christus vexatur in gustu, sicut Eua vltimò peccauit in gustu. Antequam enim fructum vetitum gustaret, iam peccauerat concupiscendo, & manum extendēdo. Fuit autem hæc Christi sitis partim naturalis, partim mystica. Nam & nimium laborauerat, & multum sanguinem fuderat, denique etiam nudus solis ardoribus & vento in cruce pēdens expositus erat. Vnde non dubium, quin grauissima siti laboraret, quod vel ex eo patet, quòd omnium dolorum suorum oblitus, sitis suæ acrimoniam querula supplicatione egerrimè indicat, quanquam etiam hoc non tam ad refocillandam sitim, quàm ad impletionem scripturæ fecerit & dixerit.

Vt impleretur (inquit) scriptura.]

Ad hæc spiritualiter etiam sitiebat salutem nostram. Desiderabat enim vel morte sua Diabolum vincere, hominemque liberare, & hanc quidem sitim semper habuit: nunc autem in passione vel maximè manifestabat eam. Hic enim verè apparet, quòd ardenter sitierit salutem nostram, quamuis hoc ipsum aliàs omnia etiam eius opera testentur. Est igitur sensus huius verbi, quasi diceret: Cùm vester ego, salutisque vestræ sitientissimus amator, fratres charissimi, ob amorem salutēque vestram à Deo meo derelictus sim, iussit & cogit charitatis feruor indagare, an vel apud vos misericordiæ locus pateat, qui mihi amplissimis beneficijs obuincti estis, & quos tam inæstimabili pretio comparaui. Charitas, inquam, & ipsa etiam necessitas me cogunt, vos rogare & pertentare, quam gratiam mihi pro tantis doloribus vestri causa susceptis, repensuri sitis. Non in has ærumnas meas vos aduoco, nullum sanguinis virisque dispendium propono, non aurum, non argentum, non quicquam pretiosum, quod magnis sudoribus partum sit, desidero & quæro, imò valde exiguum est, & facilè parari potest, natura deniq; omnibus commune est, quod inter vltima vitæ discrimina indigus obsecro: Sitio, sitim indico, & indicando potum supplex deposco. Sitio, pauxillum frigidioris aquæ peto, quid minus peti potest? quid indignius denegabitur? Sitio, tantū repeto aquæ, quantum vel sudoris vel sanguinis pro salute vestra profudi, imò nec tantum, sed admodum parum peto. Sitio, insomnem egi noctem, labore, cruciatu, itinere, verberibus, vulneribusque: sanguis, humor vitalis, omnesque vires meæ extenuatæ & exhaustæ sunt. Factum est cor meū tanquam cera liquescens in medio ventris mei: Aruit tanquam testa virtus mea: Psal. 21.

Adhæsit lingua mea faucibus meis: Ossa mea sicut cremium aruerunt: Expandi manus meas tota die, anima mea sicut terra sine aqua. Sitio, vitæ prorogationem non oro, nec mortē, nec crucem, nec quæcunque alia tormentorum genera deprecor, tantummodo succurrite siti: Nemóne ex tanto numero est, qui misereatur, & animam meam refocillet, & tamen nō cum periculo ex castris Philistinorum aqua adferenda est, nec chaos aliquod magnum inter vos & me firmatum est: non est magna distantia, facilè potestis mihi in hoc subuenire. Sitio, non tamen solū corpore, sed etiam, imò plus animo. Tuam enim salutem, o homo, magis q̄ aquam desidero, tuamque redemptionem magis q̄ meā refocillationem. Te, inquā, sitio, nec solū gustare, sed totum intra viscera mea haustu charitatis sorbere & attrahere cupio. Pro hac siti restinguēda, tātum itineris emensus, tot labores adij, tot cruciatus pertuli, & ne quid tuæ saluti desit, mille adhuc id genus tormenta sitio. Ecce tēpus adest, vt deficiat virtus mea. Ne ergo cupitis frauder desiderijs, noli homo cor tuū hodie obdurare, sed suscipe sanctæ dilectionis ignē, qui suo ardore ita te coquat, vt castos edas gemitus, & largas fundas lachrymas: his me pascito. Non multa peto, imò parua etiā abundantissimè remunero, nec frigidā lachrymulā, nec desiderium paupertatis aspernor. Hæc mea vespertina precatio est, hæc post Dei mei charitatem cura vnica, vt te quæram, te amem, te sitiam. Sitio præterea, vt & vos hanc meam sitiatis sitim, hoc est, quemadmodū ego vos dilexi, ita & mutuò vos amore flagretis, quo nihil apud me sanctius, adeò vt pastor bonus solo charitatis impulsu pro vobis animā ponā. Postremò sitio, nēpe caput ego & cor omniū mēbrorū meorum siti laboro: neq; enim parū me meorū miseria affligit, quā cùm in nubibus cæli venero in maiestate & gloria, non minus quàm meam malis improperabo, dicens: Sitiui, & non dedistis mihi bibere. Quod enim vni ex minimis meis feceritis, mihi factum existimate. Tunc igitur meam sitim restingues, o homo, si famelicos meos cibaueris, siticulosos potaueris, nudos amicies, vagos colliges hospitio, ęgros captiuosque inuiseris, soleris, liberaueris. Tunc meam sitim restingues, si ignorantibus lac eruditionis propinaueris, panem doctrinæ fregeris, peccātes corripueris, debita iniuriasque fratrum remiseris, morositates morbosque aliorum patienter tuleris, precibusq; puris adiuueris. Hæc mea sitis quæ in membris meis dispersa est, in me autem collecta. Hanc sine aceto tristitiæ, sine felle liuoris sedate. Admonet vos sitis illa mea, tam multiplex & copiosa retributio mēsuræ, qua vobis remetior. O homo, sitio. Hactenus quidem Christus. Sed quidnam hoc verbo impetrauit? Audi:

Luc. 16.

Ioan. 10.

Mat. 25

Vas, inquit, positum erat aceto plenum, &c].

O insatiabilem furorē. Sic impij nunquam satiantur in persequendis bonis. Acetum igitur Christo dant, quod & foris cadens læderet, ori & siti non satisfaceret, gustum exacerbaret, denique & interiora molestaret & excruciaret. Hęc fuit refocillatio Christi in tantis laboribus & pœnis. Nemo vnquam tam obnoxius fuit damnationi, cui non saltem particula impenderetur miserationis, maximè post datam & acceptam sententiam mortis: Domino autem factori omnium simpliciter nihil relinquitur pietatis. Omnia in extremis aguntur, quia traditus erat voluntati eorum. Sic igitur fons vitæ aruit qui dicit: Si quis sitit, veniat ad me. Sic qui terram rore & pluuia inebriat, & vniuersa potat, sitit, & aquæ gutta ei negatur. Sic Christus tam durè satisfecit pro nostra crapula & ebrietate. Sic, inquam, in omnibus sensibus passus est, vt homo totus redimeretur. Sic mundus tractat pios in necessitate. Cæterùm acetum illud pulchrè indicat amaritudinē cordis Iudęorum, itemque impietatem. Sicut enim acetum, vinum fuit, sed degenerauit, sic Iudæi degenerauerant: Vinea mea electa, inquit, quomodo conuersa es mihi in amaritudinem? Item, Expectaui vt facerent vuas, fecerunt autem labruscas. Illud autem mirandum in illis Dominicæ mortis ministris, imò in illo, in quo cuncta hæc disposita erant, diuinitatis consilio, quòd tam ordinatè

Ioan. 7.

Hiere. 2.
Esaiæ 5.

tamque

tamque integrè cuncta egerint, ac si se
iurauissent in illo implere cunctas vo-
ces Prophetarum. Vnde & hic dicitur.

Vt impleretur scriptura.]

Psal. 68. Nempe illa, quæ dicit: Et dederunt
in escam meam fel, & in siti mea pota-
uerunt me aceto. Sequitur:

*Et quũ accepisset Iesus acetum, dixit, Con-
summatum est.*]

Multa adhuc restabant complenda,
nempe mors, lateris apertio, sepultura,
inferni destructio, quę & ipsa in scriptu
ris prædicta erant, verùm, quia iam erat
in opere consummationis, ideo dixit:
Consummatum est. Restabat & resur-
rectio, ascẽsio, & Spiritus sancti missio:
verùm ista ad victoriam pertinent, non
ad certamen, præmia sunt pugnæ, non
labóres. Hoc igitur sexto verbo Chri-
stus vel maximè Diabolum percellit &
fulminat, idipsum tamen ad consolatio
nem nostram. Est enim sensus quasi di-
ceret: Impie venator animarum, frustra
hic insidias tendis, nihil nisi confusio-
nem & ignominiam reportabis. Hacte-
nus nihil non fecisti, vt me perderes:
nunc autem & deinceps nihil amplius
in me proficiet fraudulentiæ tuæ sup-
pellex, nihil mihi nocebunt vlla illa tua
arma, nullæ artes. Intendisti arcũ tuum,
seminasti inuidiæ zizaniam, plantasti
ingratitudinis spinam, concitasti popu-
li furorem, excæcasti iudices, animasti
carnifices, consummasti omnem mali-
tiam: instinctu tuo Deum prodidit di-
scipulus, despexerunt amici, crucifixe-
runt milites: iam vacuata pharetra est
tua: Aperuisti lacum quem effodisti, sed
incides in eum: In verticem tuum ini-
quitas tua descendet. Nedum enim ni-
hil habebis in me, sed etiã multa millia
per me amittes, virt9 tua extenuabitur,
regnum tuum vastabitur, nequitia con-
summabitur. Vincet sapientia tuã ma-
litiã. Ecce enim per me iam consumma-
tum est (laus Deo) quicquid Pater sta-
tuit, perpessum est quicquid lex & Pro-
phetæ prædixerunt, quicquid humanæ
saluti necessariũ vel conducibile fuerat.
Sacrificiũ factũ, figurę impletæ, vmbrę
sublatæ sunt: consummatum est Patris
præceptũ, cõsummata est scriptura, con
summata est tua potestas, qua in homi-
nẽ vsus fuisti: imò abusus: cõsũmata est
Iudæorũ ira & violẽtia in me, cõsum-
mata est malitia, ad summũ vsq; perue
nit, vt maior ne cogitari quidẽ possit,
cõsummata est iustitia & charitas, nã &
ipsa ad summũ peruenit: consummatũ
est sacrificiũ, quo solo Deus placari po
tuit. Deniq; omnia iã parata sunt, finem
habet peccatum, iã orietur iustitia sem
piterna: finẽ habet lex, succedet Euange
lium: iam redemptus est homo, & Deo
reconciliatus. Nihil prætermissum est,
nihil non strenuè peractũ, nihil me prę-
pedire potuit aut retrahere, quo minus
consummaretur mysteriũ humanæ re-
demptionis. Iam finem habet regnum
tuum, incipiet regnum Christi & Dei.
Deinceps non adeò formidabilis eris,
neque tãtæ potestatis super terrã: Non
timebit te, o Assur, populus habitator
Sion: Leuabũt etiam pueri virgas, per-
cutient & flagellabũt te. Fide enim mea
confirmati, nihil tua pertimescent ten-
tamẽta, imò te totum obterent & cõcul-
cabunt, quia consummatũ est. Hoc ver-
bo Christi confirmatur nostra fides con
tra omnes hęreticos, & Antichristũ etiã
ipsum. Hoc verbo licebit nobis gloria-
ri contra omnes aduersarios, quocunq;
nomine vocentur. Si enim peccati li-
bidine tentamur, si mors, si infer-
nus irruerint, obijciendum est: Quid tu
nunc insanis? Nõne audis paratã esse vi
ctoriam? & consummata esse omnia? Nã
vt maximè illa etiam nunc sentiantur,
sunt tamen veluti serpens sine veneno,
& apis sine aculeo. Licet igitur confiden
ter dicere: Absorpta est mors in victo-
ria. Vbi est mors victoria tua? &c. Ad *1. Cor. 15.*
hæc, quum antea per legem incerti esse-
m9 de futuro hospitio post hãc vitam,
imò certi essemus in infernum nos de-
trudendos: nunc per hãc consummatio-
nem certi effecti sumus, hospitium no-
strum esse cælum, si modo per fidem
Christo insiti fuerimus. Cæterùm con-
summata omnia dicebat esse Christus
eo modo, quo agnus dicitur occisus
ab exordio mundi: non quòd tunc ma-
nifestè occidebatur, sed quòd occisio
Christi semel facta, sparsa est antrorsum
vsq; ad ipsum Adã, & retrorsum sparge
tur vsq; ad consummationem sæculi.

Sic & nostra salus consummata est, nō-
(Rom.5.) dum plenè in re, sed in spe. Cœptus est
enim iustificari & sanari homo, interim
autem dum iustificatur & sanatur, non
imputatur illi quod reliquū est in car-
ne peccatum propter Christū, qui cùm
sit sine omni peccato, iam vnum cū ho
mine factus, interpellat pro eo apud
Patrem. Nihil igitur damnationis est
(Roma.8) his, qui sunt in Christo Iesu, &c. Post il
lud autem verbum, quo dicitur: Con-
summatum est, non expectent Iudæi
alium, qui plura faciat, quàm Christus
fecit: Sequitur:

Et inclinato capite tradidit spiritum.]

Caput inclinauit, quasi valefaciens
mundo, itemque per hoc nos etiam con
solari voluit, vt sciamus eum non auer
sum à nobis. Signanter autem non di-
citur mortuus esse, sed tradidisse spiri-
tum, quia potestatem habuit ponendi
(Ioan. 10) animam suam. Deinde etiam ideo dici-
tur tradidisse spiritum, vt sciamus ani-
mas nostras carne solutas, tanquam in
manus charissimi Patris, diuinæ boni-
tati commendari, id quod summè nos
consolatur. Sic igitur innocens Abel à
(Gene. 4) fratre occisus fuit, sic Isaac immolatus,
(Gene.22) sic Ioseph ab adultera pallio carnis spo
(Gen.39.) liatus, ad paternum refugium nudus au
fugit, sic summus sacerdos noster sacri-
ficium vespertinum consummauit, sic
vita mundi mortua est, origo veri lu-
minis extincta est, sic fons omnis vitæ,
in quo omnia viuunt, defecit, vt morti
obnoxios liberaret, sic cęleste illud con
nubium sanctissimæ animæ carnisque
mundissimæ, per gladium mortis disso
lutum est, vt nos damnati reuocaremur
ad indissolubilē vnionem beatitudinis
suæ. Sic organū diuinitatis, cythara ve-
ri Dauid, dulcissima vox Iesu cōticuit
diræ mortis silētio, sic cęlestia illa lumi
na oculorum gratiosissimorum obscu
rantur in morte, sic pectus sacratissimū
sapientiæ æternæ & thesaurorū gratiæ
contentiuum priuatur vita, sic Christus
tanto pretio, quo inter creaturas nihil
maius, peccata nostra redemit, sic Patri
tali obedientia vsq; ad mortem, pro no
stra inobediētia satisfecit. O quātus do
lor, vbi sanctissima illa anima, corpori
indissolubili vinculo dilectionis vnita,
ab eo debebat violēta morte separari,
& illa vita sanctissima mori. Nūquam
mors vlla fuit acerbior, quia nullus tam
perceptibiliter eā persensit. Væ igitur
tibi impia synagoga, quę omni fera cru
delior, vitā deuorasti Iesu, qui tibi Pa-
ter & spōsus, à paterna pietate transmis
sus fuit. O q̄ dura erit accusatio tui, la-
ceratio corporis Christi. Sed & væ tibi
cor ingratū, omni lapide durius, quod
ad tāti piaculi recordationē non scinde
ris, quàm districtè requiretur sanguis il-
le innocens à te. Hic igitur, ô homo, ô ge
nus Adæ, tunde pectus tuum, & hanc
mortem considera: hic summū bonum
pendet in cruce: hic nudā se videri sinit
æterna sapientia: hic lignum portat the
saurum, pretium totius mūdi: hic mo-
ritur filius Dei. O peccatores, hic, inquā
moritur filius altissimi, Rex cæli &
Dominus terræ, & moritur in cruce vt
malefactor, in medio latronū, in summa
miseria, angustia & ignominia. Ad hæc
tā indigna, ô filij hominū, nos perduxi-
mus iustū hūc, peccata nostra causa fue
runt magnæ huius passionis. Hic verifi
(Mat.26.) catur verbum sacramenti: Hoc est cor-
pus meū, quod pro vobis tradetur: Hic
est sanguis meus, q effundetur pro mul
tis in remissionem peccatorū. Hic iam
intelligis, quid sibi voluerit Christus
his sacro sanctis verbis, quando omnia
hic oculis videntur. Hic fundatus est ar
ticulus sanctissimæ fidei nostræ: passus
sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus
& sepultus. Hæc cogita homo, hæc cor
di imprime, vt experiātur interiora tua,
quomodo nos homines, nos peccato-
res, huius mortis rei simus. Nos, in-
quam, oportebat in cruce pendere & mo
ri, imò in inferno æternaliter comburi:
at pijssim⁹ ille Dominus noster in me-
dium veniens, dixit: Ego in cruce pen-
debo, & moriar pro omnibus homini-
bus: Me accipite, me percutite vt pasto-
rem, oues autem dimittite: Ego soluam
quod nō debeo, ego aliena debita in me
recipiam, ego omnia cōplanabo, ego pa
cē restituā, & oīa ad bonū finē perducā.
Hæc cogitate fideles, placeat vobis, imò
magni æstimate hoc Christi ministeriū:
Hæc enim mors est vita nostra. Sic mo
ri nobis est viuere, mortē euadere: hæc
infirmitas, virt⁹, & fortitudo nostra est:
hæc

hæc vulnera & liuores, sanitas nostra sunt: hæc maledictio, est nobis benedictio: hæc ignominia, est nostra gloria: hæc crux est cæleste palatium nostrum: hi claui, salus nostra sunt. Leuate corda vestra, ô fideles, leuate corda in considerationem mirabilium horum. Ortum fuerat bellum inter Christum & diabolum, pugna facta est, victoria parta per Christum. Agamus igitur ei gratias, qui per immensam charitatem suã nos tam laboriosè redimere voluit. Circa hãc autem expirationem Christi, primò vides verũ esse, quod in Ioanne prædixit: Potestatem habeo ponendi animã meam. Secundò vides hic, Dei opera esse supra rationẽ. Quis enim audiens, Christum esse Filium Dei, vidensq; tanta eius miracula, quæ priùs fecit, credere vnquam posset, Deũ vsqueadeò impijs conniuere, vt tantum virum trucident? Rursus, quis vidẽs hunc tam turpiter mori, crederet tunc veram vitam initium suum habuisse? Sed hæc est antiqua Dei operum consuetudo, vt sub alieno & aduerso opere suum opus promoueat. Volebat quidem Deus ingentes ramos ex hac Christi arbore producere, volebat Ecclesiam ædificare & viuificare: accepit igitur alienum à vita opus, quod est mors, & ex ipsa Ecclesiam viuificauit. Huc pertinet & illud: Nisi granum frumenti mortuum fuerit, nullũ fructum affert. Non apparuit quidem tunc Christo adhuc in ligno pendente, Ecclesiæ ædificiũ: nihil enim hic vides, nisi mortem & sepulturam, quemadmodum nec initio semẽtis, apparet futurus fructus. Sed vt æstatis tempore fructus sementis erumpit, ita post resurrectionem ex arido Christo prorupit viua Ecclesia. Tertiò circa expirationem Christi diligenter cogitandum, quæ nos supplicia mansura sint, si in impietate perseueremus, quandoquidẽ De⁹ innocentẽ Filiũ propter peccata aliena tam inclementer tractari permiserit. Filiæ Hierusalem, inquit, nolite flere super me, sed super vos, id est, ex meo supplicio discite, quid vos commeriti sitis. Si hoc in me insonte fit, quid vobis sontibus fiet?

Ioan. 10

Ioan. 12.

Luc. 23

Iudæi ergo, quoniam Parasceue, &c.]

De morte Domini Iesu satis audiuimus: restat ipsius sepultura, quam Iudæi quidem attentabant. Verùm Deus eam sanctis & pijs hominibus reseruauerat adimplendam. Erat ipsa dies, qua hæc facta erant, Parasceue, id est, præparatoria dies ad sabbatum sequens, quod dicebatur sabbatũ Paschæ, quia intra hebdomadam Paschalem incideerat, vnde & celebrius habebatur, quàm alia sabbata: hoc Euangelista quoque ostendit, quum dicit:

Erat enim magnus ille dies sabbati.]

Dupliciter enim festiuus erat, tum propter sabbatum, tum propter hebdomadam Paschalem: quæ tota festiua erat. Instante igitur hoc sabbato, indignum videbatur sanguinarijs illis, si corpora occisorum ante portas omnium oculis opposita essent. Ne igitur festi religio tam lugubri spectaculo obnubilaretur, volebant, vt ante exordium festi quoquo modo tollerentur. Verè peruersa & præpostera religio, quòd intendunt festum tam sanctè celebrare, cuius profestum tanta impietate inquinauerant. Volebant legem seruare, & iam dominum legis occiderant. Lex autẽ, qua se iam teneri volebãt, hæc erat, Vbi Dominus præcepit cruci affixos eadem nocte sepelire. Hæc lex vel maximè propter Christum data erat. Propter istum enim vnum tunc crucifigendum, lex digito Dei scripta, omnibus crucifixis, vt sepelirẽtur eadẽ die, prouidit, quum de alijs qui vi occiderentur, nihil tale mandatum esset. Et poterat quidem Deus corpus Christi etiam insepultum custodire à quacunque ignominia vel violentia. Verùm sic expediebat corporibus sanctorum, vt eis hoc corpus Christi mortui coniungeretur in sepulchris, per quod resurrectionem consequi possent. Nam sicut animam Christi ad inferos descendere expediebat, ad liberandas animas patrum: sic & ad corpora eorum corpus ipsius peruenire oportebat, vt illa resuscitaret, sicque perfecta resurrectio sperari posset. Hanc igitur legem nunc prætendunt impij, iam & religionem festi cogitant, quasi hactenus omnia rectè fecissent. Sic enim hypocritæ solas cæremonias attendunt, interim

Deu. 21.

Mat.25. maiora iustitiæ relinquunt, ac omnia sibi salua esse putant, quantumcunq; peccent, dummodo cæremoniarum nihil omittant. Sic hi legem illam, quæ tantummodo ciuilitatis & humanitatis erat, summo studio obseruant, interim totam alioqui legẽ pręuaricantes. Quis autem hos non sanctos dixisset? Quis potuisset ex tanta illius legis obseruantia suspicari, ipsos Christum contra legem occidisse? Verùm sic solet hypocrisis suas palliare impietates.

Rogauerunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, &c.]

Hoc prætendebant coram Pilato, verùm aliud ipsos mordebat: Timebãt, ne propter signa, quæ fiebant in morte Christi, populus facti pœnitens, crederet in Christum. Audiebant enim iam tunc varia hominum iudicia de Christo & miraculis eius, ideo tollere & sepelire eum festinant. Sperabant enim omnem eius memoriam perituram, si ab oculis hominũ tolleretur, neminemque amplius futurum, qui necem tanti hominis illis exprobraret: Sed frustra laborãt. Nec enim vel Christi gloriam, vel suam infamiam occultare potuerũt. Cæterùm impij ab impio iudice facilè impetrant quod volũt. Sequitur enim:

Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, &c.]

Adsunt impij milites Iudæis gratificaturi, & pendentibus latronibus crura confringunt, iamq; etiam percussuri erant Christi corpus, quum vident eum iam mortuum esse, quę res ipsos repressit, non misericordia. Nec enim opus erat, vt super dolorem vulnerũ eius quicquam apponerent, in quo iam sensuum nihil restabat. Sicut aũt Christus, quamuis mortuus sit, ossa tamen eius nõ confringuntur: sic pij affliguntur quidẽ, sed non perduntur, & quemadmodum omnes capilli eorum numerati sunt, sic & omnia ossa eorum custodiũtur, vt illis nihil accidere possit citra bonã Dei voluntatem. Ideo aũt Christus crura sibi frangi noluit, quia ossa, quæ in scripturis mysticè virtutes & fortitudinem significãt, nihil nobis mysterij prędicarent, in eo q; frangerentur: sed econtra in eo,

Mat.10.
Psal.33.

quòd crura illius integra permãserunt, illud nobis significatur, quòd vniuersæ viæ eius (quæ per crura designantur in Canticis) rectæ & inuiolabiles sunt. Cęterùm quantumuis causam non haberent confringendi ossa Christi, vt qui mortuus esset:

Vnus tamen militum lancea latus eius aperuit.]

Hoc quamuis à Pilato commissum non erat, tamen Deo disponẽte factum est, tum vt scriptura Zachariæ, quę paulò pòst citabitur, impleretur: tum vt figura dormientis Adæ exprimeretur, cui dormienti costa ablata, in mulierem formata fuit. Signanter autẽ latus Christi non vulneratum, sed apertum fuisse dicitur, vt sciamus nobis viam apertam esse ad cor Domini. Hoc enim est refugium nostrum, vt in cauernã huius petræ nos abscondamus: illic enim & non alibi tuti erimus. Item apertio huius lateris significat apertã nobis esse ianuam vitæ, vnde Sacramenta nobis profluxerunt, sine quibus nemo ad veram vitam peruenire potest. Sicut enim ex latere Adæ dormientis formata fuit Eua: sic ex latere Christi in cruce morientis formata est Ecclesia. Ideo & hic dicitur, quòd transfixo latere Christi:

Genes.

Continuò exiuit sanguis & aqua.]

Hic autẽ effluxus & miraculosè contigit, & magnum mysterium præfigurauit. Sãguine enim redimimur, aqua abluimur. Tam redemptionẽ igitur q̃ ablutionẽ nobis attulit mors Christi. Obseruandum aũt, quòd nec solus sanguis, nec sola aqua exiuit. Nihil enim posset aqua sine sanguine, nec quicquã prodesset nos redẽptos esse, si permaneremus, quales priùs eramus, & non etiam ablueremur. Vt ergo esset vnde à peccatis lauaremur, aqua, quæ corporales tantùm abluit sordes, sanguini, qui est precium nostræ redemptionis sociata est, & ex eius societate virtutem sumpsit, vt ad abluẽdas inuisibiles sordes peccatorum, digna sit sancto cooperari spiritui. Hoc est quod Propheta prædixit. Erit fons patens domui Dauid, ablutionem peccatoris & menstruatæ. Vbi per peccatorẽ intelligitur Gentilis populus: per menstruatam autem Iudai-

in Zach.13.

Iudaicus,qui in legem peccauit.Sanguis igitur & aqua,duo certissima fidei nostræ & Ecclesiæ Sacramenta sunt, nempe:Missa & Baptismus.Sanguis effusus est in remissionem peccatorum:& Baptismus institutus est in remissionem peccatorum:tā magna salus ex hoc vulnere Domini nobis profluxit. Per hæc enim duo Ecclesia ædificata est. Nam per aquam regeneramur: sanguine nutrimur. Vel aliter,duo hæc,sanguis scilicet & aqua,significant & vitam & consolationē nobis è passione Christi profluxisse.Sāguini enim inest vita,& aqua in scripturis plærunq; consolationem significat.Confirmamur igitur non solùm dum viuimus, sed etiam dum morimur,vt credam⁹ & in morte vitā esse, & vitā nostrā in Deo absconditā esse.Meritò igitur hic exclamat Augustinus: O mors,vnde mortui reuiuiscūt.Quid isto sanguine mundius? Quid vulnere isto salubrius?Cur autem hoc factum sit,vt & Christo ossa confracta non sint,tamē latus eius apertum fuit,Ioānes duo testimonia adfert:alterum ex lege, alterum ex Prophetis. Primò autem suo ipsius testimonio affirmat, hæc ita se habere, ne cui incredibile videretur, quod dixit de effluxione sanguinis & aquæ è latere Christi mortui.Est enim contra naturā, quod sanguis & aqua profluant è latere hominis mortui,ideo Ioannes dicit:

Colo.3.

Et qui vidit,testimonium perhibuit.]

Quòd autem verum sit testimonium eius,patet ex eo,quòd non tantùm gloriosa,sed etiam humilia de Christo hactenus scripsit.Alia autem duo testimonia adducit. Vt in ore duorum aut triū testium stet omne verbū.Testimonium legis est:

Os non comminuetis ex eo.]

Nēpe ex agno Paschali,Et quis est ille agn⁹,nisi crucifixus,& immolat⁹ in cruce Iesus? Hic enim est Pascha nostrū,vt Paulus ait. Ex hac aūt citatione manifestè patet, Ioannem non tam historiam voluisse recensere, quàm monere, quid significaret hæc historia, quod scilicet hic Iesus verum Pascha fuit per agnum legalem significatus. Iam verò & hæc scriptura etiam nos confirmat,quod scilicet ossa agni Paschalis non cōfringuntur.Potestas siquidem tenebrarum sæuire quidem potest in Christum, eatenus,vt vitam & gloriam ei eripiat corā mundo:Porrò ossa,id est,vitam & gloriam coram Deo eripere non potest. Idem fit in omnibus sanctis:sæuiāt impij quantūlibet volunt,tamen ossa piorum non conterent, id est, nulla vis tanta erit,quā fides non superet: Est enim virtus Dei ad salutem omni credenti. Testimoniū alterum è Zacharia sumptum est:

1.Cor.5

Roma.1

Zac. 13

Videbunt (inquit) in quē transfixerūt.]

Et hoc quidem primò ad pios refertur, qui Christum crucifixum intuentur,& agnoscunt se peccatis suis ipsum cōfixisse.Huc pertinet & illud eiusdem Zachariæ: Aspicient, inquit, in eum, quem confixerunt,& plangent eū quasi planctu super vnigenitum,&c.Potest autem locus hic citatus etiam ad impios referri,& tunc eadem erit sentētia cum eo, quod alibi dicitur: Mea est vindicta, & ego retribuam. Cùm enim vltio diuina in longum se differat, voluit Dominus his & similibus verbis ostēdere,impios quidem in hoc mundo præualere & superiores esse,sed ita, vt suo se iugulent gladio.Quò magis enim in suis conatibus prosperantur, eò iustiorem suam causam arbitrantur. Excæcati igitur in grauissimum Dei iudiciū ruunt. Quēadmodum enim in somno accidere solet,vbi quis somniat pugno se hostem petere:excitatus autem sentit, quod se suis ipsius pugnis percusserit: ita qui pio iniurias infert, videtur quidem esse superior,vel propter pij imbecillitatē, vel propterea,quod vltio in longum differatur:si verò rem bene consideres,suo se gladio ferit.Pharao Israelitas oppressit,at si verius loquaris, eo facto seipsum oppressit. Saul Dauidem persecutus est,at verius dixeris, quòd seipsum eo facto persecutus sit.Iudæi Christum transfixerunt, at reuera sua ipsorum corda transfixerunt.Iuxta illud:Qui in altum mittit lapidem, recidet in caput eius. Videbunt igitur impij in quem cōfixerunt, nempe quòd non iustos, sed seipsos occiderunt & damnarunt.

Deu.32

Eccl. 47

Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph, &c.]

Aderat tempus, vt sepeliretur corpus Christi. Non tamen videbatur quenquã hoc facilè ausurum, propter rabiem Iudæorũ. Et ecce hic se offerunt duo quasi ex improuiso, verùm non sine Dei consilio & præordinatione. Diligenter autem Euangelistæ describunt & personã vtriusq; & studium in sepeliendo Christo. Erat enim & est res vt non sine periculo, sic notatu dignissima ad exemplũ nostrum. Primus igitur Ioseph dicebatur, à ciuitate Arimathia oriundus. Erat autem hic Ioseph & honestus, & iustus, & diues, quæ tria pulchrè quidem simul stant, verùm raro simul inueniũtur. Nicodemus non tanta laude hic insignitur, quia aliàs in Euangelio eius non semel mentio fit. Fuit autem hic legisperitus: ille autem, nempe Ioseph, senator. In hoc concordabant, quod vterq; Christi doctrinam amabat, eamque verbum Dei esse iudicabant, malebant tamen occultè, quàm publicè discipuli Christi esse: hoc nimirum in ipsis fecerunt & diuitiæ & gloria, quibus præ aliis conspicui erant, quas relinquere nolebãt, cùm tamen interim nec doctrinã Christi abiicere cogitarent. Quòd autem vterque Christum dilexerit, facta ipsorum probant. Nam & Nicodemus olim Christũ defenderat in concilio Pharisæorum, & Ioseph apertè nolebat consentire in necem Christi. Fuerunt reuera iusti homines, magnis donis naturæ præditi, in quibus & spiritus Domini iam scintillabat. Quorum vtinam multi nunc similes essent in conciliis, comitiis, conuentibus, capitulis, qui malis obsisterent, vt vel id facerent, quod duo illi fecerunt. Diligenter igitur considerãdæ sunt hæ duæ personæ. Hic enim primò videmus, quod nullum tempus tam malum est, quin Dominus suos seruet & liberet, vt saltem aliqui boni remaneant. Sic tempore Heliæ, cùm omnia plena essent idolis & falsis cultibus, reseruarat tamẽ Deus sibi septem millia virorum, qui non curuauerãt genua ante Baal. Ita & mortis Christi tempore omnia plena erant scandalo, impietate & diffidentia in Christum. Alii enim impiè conuitiabantur, alii abnegabant, alii scandalizati de ipso tam turpiter mortuo, nihil amplius boni vel suspicabantur. Duo autẽ illi, Ioseph & Nicodemus prodũt se hoc loco, qui nihil moti aliorum vel impietate, vel diffidentia, in fide perstiterunt. Admiranda certè horum fides fuit, id quod ex antithesi manifestũ fit. Ambo erant diuites, ambo potentes, ambo iusti coram mundo habiti: hic senator, ille Pharisæus. Omnia tamen hæc, diuitiæ, potentia & existimatio, itemq; dignitates mũdanæ ab ipsis negliguntur, & vt Christo etiã mortuo inseruiãt, periculo exponũtur. Quis eos huc coëgit? Nũ amicitia in Iesum? At amicitia ciuilis tãtùm vsq; ad aras durat. Sola igitur fide huc perducti sunt, quæ tantæ est potentię, vt credentem abstrahat ab omnibus sensibilibus, & imponat in insensibilia. Sensibiles res erant diuitiæ, potentia & senatoria dignitas: sed fides hos ambos ab his rebus auulsos, in æternam potentiam & diuitias collocauit. Eandem fidei energiam vides in Abrahamo, qui patriam, opes paternas & amicos reliquit, ac incerta, inuisibilia, quæ Deus promittebat, secutus est. Hac igitur fide instigatus & confortatus Ioseph, constanter adiit Pilatum, & ausus est petere corpus Iesu, quod nullus discipulorum ausus fuisset petere. Diuina autem volente & agente gratia, Pilatus facilè consentit. Nam inuitus Christum morti adiudicauerat. Nec solùm personas horum duorum describunt Euangelistæ, sed etiam vtriusq; studium, & quid quisque apportarit ad sepeliendum Christum.

Ioan. 7.

3.Re.18.

Gen.

Ioseph (inquit) mercatus est sindonem, Nicodemus autem mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum.]

Commendatur hic Nicodemus aliàs in Euangelio, quod & ad Christum nocte venerit, & quod ipsum coram Pharisæis defenderit. Bene igitur inceptũ opus feliciter consummat. Voluit autem Christus gloriosam habere sepulturam: primò, quia satisfactum erat pro peccato hominis, & iam tempus erat, vt gloria eius inciperet. Secundò, vt scriptura impleretur, quæ dicit: Et erit sepulchrũ eius gloriosum. Tertiò, vt sciamus à morte incipere gloriam nostrã. Nam munda-

Esai.

mundanorum gloria finitur in sepultu ra. Quartò, vt sciamus legitimè certantibus certam repositam coronam post pugnam, quemadmodum Paulus dicebat: Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus iustus iudex.

Tim. 4.

Acceperunt autem corpus Iesu, &c.]

Mali abeunt, pijs relinquitur Iesus, sed crucifixus. Accipiunt igitur duo illi pro magno munere & thesauro corpus Iesu, nec pudet eos mortuum de cruce & patibulo tollere, quem viuum dilexerant: nec curant, quid alij de ipsis dicant, quod tam vili ministerio tam nobiles homines se occupent, sed omnibus his contemptis, corpus Christi sine dubio cum magnis & multis lachrymis de cruce deponunt. Sic nimirum fratres, si Christiani & verè Euangelici volumus esse, non oportet nos erubescere de huiusmodi humilibus ministerijs.

Et ligauerunt eum linteis cum aromatibus.]

Sic enim purissimo huic corpori cõuenlebat, quod adeò mundum erat, vt & ipsam sindonem mundaret. Addunt autem vnguenta & aromata, quæ apud Iudæos in hoc adhibebantur, ne corpora putrescerent. Hoc autem signum erat, quòd hi duo imperfectam adhuc fidem habebant. Nihil enim altius de Christo sentiebant, q̃ quòd fuisset homo probus & innocens, & Propheta. Cæterùm Christus etiam Deus erat, quod ipsi nesciebant: deniq; & propediem resurrectur⁹. Nihil igitur huiusmodi condimentis opus habuisset. Interim tamen hoc sibi fieri voluit, vt & mors ipsius gloriosior esset, & vt nos hinc disceremus, quomodo eũ suscipere bebeamus, nempe sindone mũda & aromatibus, id est, puro corde & odorifera cõuersatione. Cæterùm, si hic affuisset Iudas quispiam, procul dubio exclamasset, quod alter Iudas dudum dixerat. Vt quid perditio hæc? Poterant aromata hæc vendi multo, & dari pauperibus. Quid prodest mortuo, etiã si aromatibus condiatur? Verùm Christianus non debet hunc sumptum vanũ dicere. Non enim tam sumptus, quàm fides istorum hominum spectanda est.

Matt. 25.

Perditio certè est, quicquid non ex fide fit. Hic autem nihil minus fuit quàm perditio, imò verè bonum opus, quo isti fidem suam declarabant, palamque ostendebant, se omnes fortunas suas in discrimen propter Christum posuisse. Nam oportebat ipsos futurum Pharisæorum odium, & bonorum omnium direptionem propter hoc opus expectare. Maximum igitur opus est, nec vllis hypocritarum operibus comparandum. Nam hypocritæ sumptum quidẽ faciunt, non tamen ex fide & abnegatione bonorum, sed ex impietate & bonorum ambitione. Cæterùm nullum opus è sumptu vel specie æstimandum est, sed è fide. Sic in Euangelio vidua duo minuta offerens, plus omnibus alijs obtulisse dicitur, quia ex fide & indigentia fecit. Sic & hoc opus non maximum est sumptu, sed fide, qua omnia alia bona sua propter Christum abnegarunt, & in discrimen posuerunt. Porrò condimentis manifestum fit, quid in Christo quæsierunt. Condimenta enim à putrefactione conseruant corpus. Quærunt ergo vitam in Christo. Sed quomodo? Sub morte, sub corpore arido: atque ea demum vera fides est. Nam facilè est vitam in viuente Christo quærere, sed in mortuo, arido & contempto quicquam sperare, hoc opus, hic labor est.

Luc. 21.

Erat autem in loco, vbi crucifixus est, hortus.]

Describunt Euangelistæ non modũ tantùm sepulturæ Christi, sed etiam locum. Et hæc quidem videtur casu facta, sed reuera diuina ordinatione sic omnia disposita fuerunt. In horto Christus passionem incepit, in horto etiam eandem consummauit, quia & Adã in horto peccauerat. In horto etiam sepelitur Christus, in signum, quod per ipsum reditus nobis pateret ad Paradisum, non quidẽ terrestrem, sed cælestem. Quòd autem in alieno sepulchro sepelitur, paupertatem eius indicat, qui nec in vita, nec in morte habuit, vbi caput suũ reclinaret. Simul autẽ damnatur nostra curiositas, qui tanta cura & expensis, imò cũ tanta superbia ædificamus nobis sepulchra.

Matt. 8.

Et in horto, monumentum nouum.]

Signanter de sepulchro Christi dicitur,

dicitur, quod nouum fuerit, & quod nullus adhuc in illo sepultus fuerat, ad tollendam omnem suspitionem, ne alius quispiam inde resurrexisse credatur. Sicut enim nasciturus Christus, vterum sibi virginalem præparauit, ad quem vir non accesserat: sic resurrecturus in nouo sepulchro sepeliri voluit, in quo nondum quisquam positus fuerat. Nouum autem illud sepulchrum præsignabat nouum quid & inauditum fiendum, nempe, quòd sepultus in sepulchro iterum ad vitam rediturus esset. Itemque, quòd mors mutanda esset in somnum, maximè quo ad pios, è quo somno, suo tempore quasi in horto delitioso resurrecturi essent. Obseruandum autem, quod in sepultura Christi nullus discipulorum affuisse scribitur (tametsi creditum sit Ioannem affuisse, quod tamē ex litera non patet) ne putarentur corpus Christi abstulisse, & in alio loco condidisse.

Ibi ergo posuerunt eum.]

Hunc igitur honorem sepulturæ passus est sibi Christus fieri ab honoratis viris, ne hostes eius dicere possent, huic Nazareno, non nisi viles & nullius momenti homines adhæsisse: quamuis etiā hic honor admodum paruus est, si ad eū comparetur, quo nunc in omni terra, in omnibus Ecclesijs honoratur, non tanquam homo, sed tanquam Deus & homo, qui nō amplius in sepulchro iacet, sed in cælo ad dexteram Dei sedet, & tamen nihilominus in hunc vsque diem manet sepulchrum eius tam honorabile, vt non Christiani tantùm, sed multi etiam Gentiles admirationis gratia è longinquis terris ad idipsum videndum Hierosolymam petant. In summa sepulchrum Moysis ignoratur, nec admodū refert, vbi sepultus sit: sepulchrum autē Christi ab omnibus scitur, & sic etiam necesse est, vt ex ipso discamus, & nostram sepulturam & resurrectionem. Sicut enim passio Christi nostra est, sic & sepultura Christi nostra est: Consepulti enim sumus cum ipso per Baptismum in mortem, &c. Hactenus igitur de his, quæ Christus mundi creator & Dominus, à tot & tātis in eum tam crudeliter sæuientibus passus est, vt pro tot & tantis perpetuæ damnationis infelicibus pœnis, quæ nostris peccatis debebātur, diuinæ satisfaceret iustitiæ, satis dictum est: restat, vt gratias agamus benignissimæ charitati ipsius, deinde vt cum fiducia accedamus ad hunc thronū gratiæ, quo misericordiam inueniamus in tempore opportuno. Præterea, vt caueamus, ne vnquam tantæ rei obliuiscamur, quin potius vulnera illa, sanguis ille, passio illa, mors illa semper ob oculos nobis præstò sint, cordaque nostra indesinenter irrigent, duritiam eorum tollant, liquefaciant, atque inter prospera & aduersa ducatum tutissimum nobis præstent. Postremò, vt studeamus etiam deinceps in omni timore conuersari: quandoquidem nō corruptibilibus auro & argento redempti sumus, verùm pretioso sanguine agni immaculati Christi: sicque procul à nobis omnem mundi corruptionem arceamus, vt cùm Christus redierit, nosque tertia die resurrexerimus, hoc est, post primum diem vitæ huius, & alterum diem quietis, ad thesauros gratiæ, quos hic recipimus, etiam beatitudinem animæ & thesauros gloriæ nobis cōferat, vt similes ei & cōfigurati corpori claritatis eius in æterni regni hæreditatem cum ipso felicissimè ingredi mereamur. Amen.

Deu. 34

Rom. 6.

Hebr. 4.

1. Pet. 1.

Phil. 3.

Caput XX.

HACTENVS IN Christi passione nihil aliud extrinsecꝰ in Christo animaduertimus, q̄ hominem extremè abiectum, & à Deo longissimè derelictum: nūc autem resurrectione declaratur manifestè, quòd sit Filius Dei, quemadmodū Paulus ait: Ab hinc igitur, o Iuda, laudabunt te fratres tui. Iuda, inquam, magne & fortis, qui resurgens à mortuis, confessionem & decorē induisti immortalitatis & incorruptionis. Laudabunt te fratres & amici tui, hæredes & comparticipes regni tui: quia manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum, & sicut catulus leonis ad prædam ascendisti, infernumque debellasti.

Roma. 1.

Psal. 103.

Gen. 49.

lasti. Cæterùm, quia in resurrectione Christi omnis spes nostra consistit, operæpretium duxi, ante enarrationem historiæ, paucula quædã de ipsa Domini resurrectione præmittere, quò maiorẽ inde & fructum & cõsolationem reportare possimus. Quatuor igitur modis eadem Christi resurrectio à nobis consideranda est. Primò vt certa & indubitata historia, ac res quæ certò & infallibiliter sic facta est. Ob id enim Euangelistæ tã diligenter & diẽ, & horã, & modũ descripserunt huius resurrectionis, quibusq; & quoties Christus post resurrectionẽ suã apparuerit, quid egerit aut locutus sit, &c. ne quis de historia aut certitudine rei dubitare possit. Atq; hoc ceu fundamentũ primo loco ponendum est. Secundò cõsideranda est resurrectio Christi, vt speciale quoddã opus diuinũ, quo agnosci vult Deus. Huc pertinet quod Apostoli frequenter dicunt: Deus eum suscitauit, &c. Vt scias Dei opus esse. Hic igitur videbis, quàm mirabilis sit Deus in operibus suis, & quæ sit vera ratio operũ ipsius. Opera Dei sunt, exaltare pios, humiliare impios. Exaltare autem incipit, cùm in summas miserias hominem conijcit, quemadmodum in Christo videmus, eiusq; passione & resurrectione. Sic ediuerso, humiliare incipit, cum impijs externè omnia ad nutũ & voluntatẽ ipsorũ permittit. Qui autem hanc operũ Dei rationẽ attendit, discet in cruce sperare, in prosperis autem timere. Præter hoc autem opus Dei, etiã aliud quiddã videmus in resurrectione Christi, nempe q̃ potẽter Deus suos etiã ex maximis periculis eripere possit, & quàm gloriosè insuper eos, qui diuinæ voluntati seipsos totos dedũt, quemadmodũ Christus fecerat, remuneret: Omnia autẽ ad consolationẽ piorũ. Tertio loco cõsideranda est Christi resurrectio vt Euangeliũ ac lætissimũ quoddã nuntium, quo nobis adnũtiatur, quòd Christus nedum passione & morte sua debita nostra soluit, verùm etiã resurrectiõe sua omnia nobis bona restituit. Mortuus est, inquit, propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrã. Deinde etiam hoc læto nũtio nos Christi resurrectio exhilarat, quòd ex ea videmus, & quidem clarissimè, Christum regem & Dominum nostrum, victorem esse peccati, mortis & inferni, atq; adeò omnium malorum, quæ nos olim premebant, atq; etiam nunc premunt. Quid autem lætius nobis nuntiari posset? Vt interim taceam, quòd ex resurrectione Christi etiam nostra nobis resurrectio adnuntiatur. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit, certò etiam credere possumus, nos cũ ipso in anima nunc resurrexisse, & per ipsum olim etiã corpore resurrecturos esse. In hunc modũ resurrectio Christi nobis est Euangelium & lætum nuntiũ. Ea ipsa tamen quarto loco etiã nobis præponẽda & consideranda est vt exemplũ, in hunc videlicet finẽ, vt queadmodum Christus surrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Huc pertinet totũ caput sextum Epistolæ ad Romanos. Itemque illud: Si cõsurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est, in dextera Dei sedens. Itemque illud Petri: Christus peccata nostra in corpore suo portauit super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. In hunc igitur modum considerata Christi resurrectio, ingentem nobis & consolationem & fructum adferet, quod vel paucis admonuisse sufficiat. Sed de his aliàs plura. Cæterùm, quòd etiam Ioannes resurrectionis Domini meminit, quamuis sciret alios abundè de ea scripsisse, ideo factum est: Primò, quia resurrectio Domini potissimus articulus est Euangelij & fidei nostræ, imò nullũ esset Euangelium, si Christus non resurrexisset. Quomodo enim scire possemus victam esse mortem & peccatũ, si Christus in morte permansisset? Sicut igitur per totum Euangelium Ioannes diuinitatem Christi declarauit, sic nunc in fine etiam resurrectionẽ Christi non omittit. In his enim duobus vel maximè sita est omnis spes & cõsolatio nostra. Iuxta hoc tamen ne tædio afficiat lectorem, ea tantum adfert, quæ alij Euangelistæ omiserant. Digna enim erant, quæ ad notitiam hominum conscriberentur.

Rom. 4

1. The. 4

Colos. 3

1. Pet. 2

Vna Sabbati.]

Primò omnium Euangelistæ diem &

& tempus resurrectionis Christi quàm diligentissimè describunt, tum vt probarent verborum Christi veritatem, quibus sæpè prædixerat, se tertia die resurrecturum. Vt cùm dixit: Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud. Item, Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti, &c. Item, Tradetur filius hominis, &c. & tertia die resurget. Hoc idem tempus & in Prophetis prædictum fuit. Viuificabit (inquit) nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Deinde tempus resurrectionis tam diligenter describunt propter mysterium, quod in illo triduo latet. Tres siquidem dies nobis ordinauit Deus: diem laboris in hac vita, diem quietis post mortem, diem resurrectionis in nouissimo die. Hoc triduum Christus in seipso expressit: ideo non vltra tertium diem in sepulchro mansit, vt & nos hoc triduo contenti simus. Nam aliàs filij Adam quartum diem addere volunt, diem scilicet otij, gaudij, in hac vita. Hunc diem Deus non fecit, & ideo fœtent quatriduani, vt de Lazaro dicitur. Cæterùm, quòd dicit: [Vna Sabbati,] idem est, quod prima Sabbati. Hebræi enim dies hebdomadæ exprimunt secundum Sabbatum, quemadmodum nos secundum Ferias, & Pagani secundum planetas. Primam autem Sabbati vel septimanæ diem Christus resurrectioni suæ elegit. Primò, vt opus redẽptionis responderet operi creationis. Sicut enim prima die lucem creauit externam, & diuisit lucem à tenebris, sic hoc prima die hebdomadæ verus sol ortus est, & pij ab impijs diuisi & segregati. Secundò ideo prima die surrexit, vt doceret resurrectionem suam esse exordiũ nouæ vitæ & aurei sæculi, &c. Quòd autem Ioannes non dicit prima Sabbati, sed vna Sabbati, phrasis est Hebraica. Sic enim & in Genesi dicitur: Factum est mane & vespere dies vnus, hoc est, primus. Deinde etiam ideo non prima, sed vna Sabbati dixit, propter singularem & vnicam eius diei gloriam. Est enim verè festa dies, verè beata dies, nobilitas anni, mensis decus, arma dierum. Pulchritudine huius diei Paradisus refloruit, cælum purpuratum est, Angeli candidati, homines exhilarati. Denique hæc est illa dies, quam fecit Dominus.

Ioan. 2.
Matt. 12.
Mat. 20
Ioan. 11.
Genes. 1.
Ibidem.
Psal. 117

Venit Maria Magdalenæ, &c.]

De alijs mulieribus nihil scribit Ioannes, quia hoc satis in alijs expressum est. De Maria autem, quod alij omiserunt, in medium profert. Nam Marcus quidem dicit, quod Christus primò apparuit Mariæ huic, sed quomodo hoc sit factum, non exprimit, ideo Ioannes hæc diffusius scribere voluit. Est enim historia notatu digna. Nec mirũ, quòd Christus huic mulieri primò apparuit: quod enim aliàs de ipsa dicitur, quòd dilexit multum, hoc verè etiam hic in ipsa videmus. Sicut igitur priùs multa ei peccata dimissa sunt, eò quod dilexit multum: sic nunc ei singularis gratia præstita est, quia dilexit multum. Primum dilectionis signum est, quod vix Sabbato quieuit, omne ei tempus lõgum erat sine Christo, alijsque gaudentibus, ipsa solùm Christum cogitabat. Denique statim post Sabbatum surgit ad ministrandum Christo. Secundum dilectionis signum est, quòd nec nocte quieuit. Si enim (vt hic dicitur) mane, dum adhuc tenebræ essent: peruenit ad monumentum, certum est, quòd nocte exiuit: sed maximè, quia non Hierosolymis, sed Bethaniæ habitabat. Est & hoc non paruum dilectionis signũ, quòd sicut Christum viuum, docentem, operantem, patientem, quoad poterat secuta erat: sic nunc etiam mortuum sequitur: quo vel vno facto omnes nos confundit. Pauci siquidem sunt, qui vel docentem Christum sequuntur: pauciores, qui operantem: paucissimi, qui patientem sequuntur, ne dicam morientem.

Mar. 16.
Luc. 7.

Vidit lapidem reuolutum.]

Apud Marcum mulieres colloquuntur. Quis reuoluet nobis lapidem? Appropinquantes autem viderunt eum reuolutum. Nam secundum Matthæum, Angelus Domini eum reuoluerat, non vt Christus exire posset, sed vt mulieres sepulchrum corpore vacuum videre possent. Quod autem mulieribus illis contigit, etiam nobis cõtingit: pergentibus enim ad sepulchrum Christi, hoc est, ad pœnitentiam, qua Christo consepelimur, multa nobis obstacula occurrunt, quæ videntur impossibilia: cùm autem perse-

Mar. 16.
Mat. 28.

perseueramus, videbimus ea omnia per Dei gratiam facilia, tantùm ne statim difficultate pœnitentiæ territi, retrocedamus. Præterea, quòd Magdalena vidit lapidem reuolutum à monumento, fructus est resurrectiōis Christi. Per ipsam enim etiam nostra monumenta aperta sunt, certaque spes resurgendi nobis data. Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. (1.Thes.4)

Cucurrit ergo ad Simonem Petrum.]

Aperto sepulchro nihil aliud in mentem veniebat ei, quàm corpus Christi sublatum esse: (sic enim afflictis semper maiora mala occurrunt) nec tantum gaudium sperare poterat, Christum scilicet resurrexisse. Oblita itaque suijpsius, nec cogitans an decorum sibi vel indecorū esset, currit ad Apostolos, vt certius aliquid cognosceret de Iesu. Vrgebāt eam metus & spes: metus, ne Iudæi ignominiam aliquam corpori Christi irrogarent: spes autem, si fortè discipuli corpus abstulissent, aut certius aliquid de ipso compertum haberent. Hæc sunt duo calcaria, quibus vrgemur ad cursum, timor & spes. Vide autem prudentiam mulieris. Non Iudæis nuntiat Christū ablatum, ne inde gauderent hostes: sed nec omnibus discipulis hoc nuntiat, ne nimium terrerentur: verùm tantùm primoribus: Petro & Ioāni. Hi enim duo primi erant inter discipulos, denique sibi inuicem familiariores & frequentius cō iunctis. (Ioan.18.) Simul enim Christum comprehensum secuti sunt, simul quoque principibus sacerdotum responderunt: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus: simul ascenderunt in templum ad horam orationis nonam: simul quoque ad Samaritanos missi sunt. (Act.5. Act.3. Act.8.)

Tulerunt Dominum, & nescimus vbi posuerunt.]

Quàm longè aliter affecta fuit mulier hæc, quàm nos. Pro summo damno ducit perdidisse Christum, hinc ipsius lachrymæ, dolor, querelæ, & solicitudo: nobis longè alia mens est, temporalia damna statim sentimus & deflemus, de spiritualibus nihil curamus. Obserua hic, quomodo Deus suos incipiat cōsolari. Dixerat Christus: Post tres dies resurgam. Item: Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum. (Ioan.16.) Nunc autem cùm tertia dies adesset, primò omnium audiunt, etiam corpus Christi sublatum esse è monumento, & quod maius est, nec quenquā scire, quò peruenerit. Quid hic putas animi fuisse Apostolis, alioqui satis conturbatis, propter mortem Christi? Hoc tam triste exordiū habuit Paschalis solennitas, quo ad discipulos. Sic incipit Deus consolari. Non abs re igitur de ipso scribitur: Dominus priùs mortificat, deinde viuificat: Deducit ad inferos, & reducit. (1.Reg.2.) Verè enim hoc Magdalenæ nuntio, quasi in infernum eos duxit, sed postea reduxit, vt sequetur infrà.

Exierunt ergo, & venerunt ad monumentum.]

Etiam ipsi inter spem & metum fluctuabant, nec cuiquam eorum in mentem veniebat, quòd Christus tam sæpè dixerat se resurrecturum. Tanta est vis tentationis, quòd facit obliuisci omniū, quæ audiuimus. Meritò igitur admonuit Christus: Orate, ne intretis in tentationem. (Mat.26.) Videmus etiam hic, quàm arduum sit in tentatione bene sperare aut credere, vt verè hic impletum sit, quod Christus dixit: Cùm venerit Filius hominis, putas inueniet fidem in terra? (Luc.18.) Si in Apostolis non inuenit, quid de nobis sperandum est? Videmus item, quibus se hoc die Apostoli occuparunt. Summum eorum studium & desiderium erat, Christum vel inuenire, vel inuestigare quò peruenerit. Bonum studium.

Currebant autem duo simul, &c.]

Non leuitatis erat, sed pietatis cursus ille. Non enim ad vanitates mundi, sed ad sepulchrū Christi festinabant. Quòd Ioannes præcucurrit, Christianū feruorem indicat, quo quisque pro virili sua contendere debet ad Christum. Vnde Paulus: Sic currite, vt comprehendatis, &c. (1.Cor.9.) Linteamina Christus in sepulchro reliquit, tum quia resurgens, ad immortalitatem nihil opus habebat huiusmodi externis tegumentis, cùm iam decorē indutus esset & fortitudinem, quæ vera vestis est, (Psal.92.) sine qua nunquam satis nos obtegere possumus, etiamsi coram homi-

minibus egregiè videamur vestiri & tectitum etiam ad testimonium fidei linteamina reliquit, contra Iudæos, qui mentiebãtur Apostolos furatos esse corpus Christi. Hoc enim si fecissent Apostoli, nec linteamina reliquissent, imò nec tantum temporis habuissent ea à corpore separare, vt quæ ipsi corpori propter myrrham agglutinata essent. Ioannes ergo videns sola linteamina, non introiuit: non enim linteamina, sed corpus Christi quærebat: Petrus autem, etsi diligentius cuncta perscrutaretur, videretque nedum linteamina, sed & sudarium separatim positum, &c. quod vel solum docere poterat non furto ablatum esse corpus, nihil tamen vel ipsi vel alteri discipulo tale in mentem venit, sed simpliciter credebant corpus Christi ablatum, cuius causam subdit.

Nondũ enim sciebant scripturas, &c.]

In Prophetis enim frequẽs fit mẽtio de resurrectione Christi. Sic in Psalmo: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et iterum: Tu autẽ Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis. Et Sophonias: Expecta me in die resurrectionis in futurum. Et Osee: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Cæterùm, per hos duos discipulos currentes ad sepulchrum Christi, duo populi signantur. Per Ioãnem, qui citius cucurrit, & prior ad monumentum peruenit, visis tamen linteaminibus non introiuit, signantur Iudæi, qui priores ad Christum peruenerunt, sed videntes linteamina, non introierunt, quia videlicet, tribulationes passionis Dominicæ, quibus quasi linteaminibus cinctus & ligatus fuit, intantum erubuerunt, vt resilirent etiam eorum qui iam crediderant ex eodem populo plurimi, fieretq; illis Christus crucifixus lapis offensionis, & petra scandali. Per Petrum autem, qui posterior quidem venit, sed introiuit, nec tantùm linteamina, sed etiam sudarium vidit, signatur Gẽtilis populus, qui tardè quidem ad fidem peruenit, verùm Iudæis foris remanentibus, credendo introiuit, nec solum attendit, quid pro hominibus

Psal. 15.
Psal. 40
Soph. 3.
Osee. 6.
1. Pet. 2.

pertulit Dei Filius ex infirmitate humana, sed etiam illud, quod est & erat Deus, antequam fieret vel assumeret de nostro, in quo pateretur. Sudarium nanque, quod fuerat ad caput eius, rectè illud significat, quod erat in principio verbum, quod erat apud Deum, quod erat Deus. Hoc vtrunque videt & adorat, qui posterior venit Gentium populus. Adorat, inquam, & confitetur, quia Christus Dominus & verbum Patris est, per quod factus est mundus: & caro vel Filius hominis est, per cuius passionem saluatus est mundus. Iudæi tantũ vident linteamina, hoc est, humanitatẽ Christi, non autem sudarium, hoc est, diuinitatem eius, ideo offenduntur in ipso. Rectè autem dicitur sudarium illud non fuisse positum cum alijs linteaminibus, sed separatim, quia scilicet in Christo etsi passibilis fuit humanitas, impassibilis tamen permansit ipsius Deitas. Quòd autem sudarium etiam inuolutũ fuisse dicitur, significat Christi diuinitatem nec initium habere, nec terminum, quomodo rei quæ inuoluta est, nec initium, nec finis cernitur. Dicitur autem inuolutum in vnum locum, quo significatur, quod Deus in scissura mentium non est. Vna enim columba, vnum est copus Christi, Ecclesia scilicet. Et in hoc solo & vnico loco Sacramentum & veritas est, quæ scindi vel diuidi non potest. Vel per Ioannem præpropera deuotio significatur, quæ non diu durat: per Petrum autẽ firma & constãs deuotio, &c.

Ioan. 1.
Cant. 6.

Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.]

Non inuenerant Christum, sed nec Angelos viderant, nec aliquem qui eis ostẽdere posset Christum. Iterum igitur abeunt, desperatiores q̃ in morte Christi fuerant. Præsente enim corpore, aliqua spes affulgebat vel ex mortuo. Sed quid spei reliquum erat, postquam non solùm viuũ, sed & mortuũ corpus ablatũ putabant? Omnia igitur desperata videbãtur. Vbi iterũ videmus, q̃d Deus cũ suis agat, corda discipulorũ accẽdit vt quærãt, & differt tamẽ ne inueniant, vt infirmitas animi ipso suo mœrore cruciata, purgatior fiat ad inueniẽdũ, & tãrò validius

validius teneat, quantò tardius inuenit quod quærebat. Deinde, etsi præsens corpore aderat, tamen ab oculis eorum subduxerat corpus suum, vt discerent in ipso non carnalia aut visibilia quærenda pro ratiōe carnalis charitatis, sed spiritualia. Possumus quidē & debemus etiam externa à Christo quærere & sperare, verùm nō carnali desiderio, sed spirituali fide. Quæcunque enim ex fide quæruntur, spiritualia sunt, etiamsi maximè per sese corporalia sint. Abierūt, inquit, ad semetipsos: quo enim aliàs irent, cùm omnibus propter Christum infensi essent? Verè item quum nondū scirent scripturas, abijsse dicuntur ad semetipsos. Nam econtra, vbi scripturas intellexerunt, abierunt supra semetipsos, loquentes Christi sensu, non suo, & probantes, quia non tulerunt Dominū de monumento, sed quia Dominus surrexit de sepulchro, solutis doloribus inferni. Iuxta quod impossibile erat, teneri ipsum ab eo, &c.

Act. 2.

Maria autem stabat ad monumentum.]

Aestuans amore, nesciebat quid faceret, sine Christo non poterat viuere, nec eum ibi inueniebat, & vbi quæreret, ignorabat. Stabat igitur: tanto enim cordis ferebatur incendio, vt nec tenebrarum caligine, nec Iudæorum immanitate retraheretur à sepulchri visitatione, & recedentibus discipulis non recedebat. Vnde contigit, vt eum sola tunc videret, quæ remāsit vt quæreret. Virtus enim boni operis in patientia est. Pulchrè autem hanc præ omnibus mulieribus, manus resurgentis pio desiderio ligatam, ad sepulchrum suum retinuit, vt secūdæ resurrectionis ipsa nuntia fieret, in qua primæ resurrectionis op⁹ notissimū atq; celeberrimum factum fuerat. Prima autem resurrectio est resurgere à peccatis, qua resurrectione mulier hæc prima vel notissima respirauit: quia cùm esset in ciuitate peccatrix, vt aliqui volunt, lachrymis lauit pedes Christi. Perdito igitur Domino, dulce ei erat, vel in loco manere, vbi ille fuerat. Stabat autem plorans: quid enim aliud faceret? Tunc tempus est plorandi, cùm Dominum perdimus. Hinc Hieremias: Ideo ego plorans in nocte, quia longè factus est à me consolator, &c. Non frustra autem se ad lachrymas conuertit: quicquid enim vnquam voluit, lachrymis obtinuit. Flendo obtinuit peccatorum remissionem, itemque fratris resuscitationem. Fructum igitur lachrymarum experta, etiam nunc se ad lachrymas cōuertit: nec eam fefellit spes eius. Lachrymis enim etiā nūc extorquet cōsolationem de resurrectione. Ex hoc loco discimus, quòd triplices sunt lachrymæ quæ Deo placent: compunctionis scilicet, compassionis, & deuotionis. Cæterùm in eo quòd foris stabat plorans Maria, Ecclesiæ de gentibus typum præ se ferebat. Primitiua namque Ecclesia, scilicet à iusto Abel, vsque ad illum, qui in cruce confessus est latronem, iam intra Sacramentum Dominicæ passionis recepta, peccatrix gentilitas foris remanserat: quia videlicet non illam sanguis Christi à peccatis lauerat, quæ fidem eius non habuerat, Et quamuis nōdum ploraret, plorare tamen habebat confitendo peccata. Sic Eunuchus ille foris ad monumentum stabat: scripturam enim Esaiæ, quam legebat, non intelligebat. Sic & Cornelius Centurio foris stabat, faciens eleemosynas, & deprecans Deum, nihil tamen adhuc de Christo sciebat.

Luc. 7.

Thren. 1

Ioan. 11.

Act. 8.

Act. 10.

Dum autem fleret prospexit in monumentum.]

Sæpè in monumentum prospicit, quia semper sperabat eum inuenire, vbi eum sepelierat. Sic enim & nos, quum aliquam rem perdidimus, quamuis huc illucque discurramus, tamen sæpè ad eum locum respicimus, in quo habuimus. Amanti enim semel aspexisse non sufficit, quia vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis, & quantò minus inueniebat, tātò magis ardebat: quia sancta desideria dilatione crescunt, si autem deficiunt, desideria non sunt.

Vidit duos Angelos in albis sedētes.]

Obserua primò, quòd Apostoli etiamsi sepulchrum visitassent, nullum tamen Angelum viderunt, quia statim recesserunt: hæc autem, quia permansit, Angelos vidit, non vnum, sed duos, imò etiam Christum ipsum: quo docemur, quòd

quòd qui in vocatione Domini perdurant, nunquam desperati relinquuntur. Exo.16. Sic filij Israel in deserto cibo & potu destituti, auxilium accipiunt à Domino. 3.Re.17. Idem contigit Heliæ, &c. Sic & Maria hæc, quia Christum spirat, Christum desiderat, nondum quidem fide, sed charitate eximia, non discedit à sepulchro, manet in officio, proinde consolationibus non destituitur. Obserua secundò, quòd apud omnes Euãgelistas leguntur Angeli apparuisse in resurrectione Domini. Colo.1. Tunc enim per sanguinem Christi pacificata erant quæ in cælis, & quæ in terra sunt. Duos autem vidit Angelos, quia duo sunt Angelorum officia, assistere scilicet, & ministrare, quæ ex eo tẽpore nobis exhibere cœperunt pfectius, quàm prioribus temporibus. Sedentes autẽ vidit Angelos, quia quicquid apud Deum est, quiescit. Vestes albæ, & naturæ ipsorum puritatem, & gaudium præ se ferebant. Apparuerunt autem sedentes, ad caput alter, alter ad pedes, vt mulieri trãslatum corpus Domini putãti, significarent neminem potuisse sanctissimo corpori vim inferre, quod ab Angelis defendebatur. Sicut autem plorando inclinata mulier hæc Angelos vidit, & percunctantes audire meruit, sic futurum erat, vt gẽtilitas peccata sua deflendo se humilians, sanctis Apostolis vel Malac.3 prædicatoribus (qui vtiq; Angeli Domini exercituum sunt) innotesceret, & ab illis dulcedinẽ æternæ consolationis acciperet. Rectè autẽ per duos Angelos ad caput & ad pedes sedentes, intelliguntur Apostoli & prædicatores, quia videlicet vnum eundemq; Christum, & Deũ esse ante sæcula, & hominem factũ prædicant in fine sęculorum. Et vtriusq; vocibus Testamenti incarnatum, passum, mortuum, & sepultum, ac resuscitatum probant verum Dei Filium. In cuius figuram Exo.25. etiam duo Cherubin, qui propitiatorium tegebãt, sese inuicem aspiciebãt, versis vultibus in propitiatorium. Cherubin plenitudo scientiæ dicitur. Duo igitur Cherubin, vtrunq; Testamẽtum: propitiatorium cũ significat, qui 1.Ioan.2 est propitiatio pro peccatis nostris. Dũ igitur vetus Testamentum hoc faciendum denuntiat, quod nouũ de Domino factum clamat, quasi vtraque Cherubin se inuicem aspiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt. Nec enim à suo aspectu discrepãt, quæ dispensationis eius mysterium concorditer narrant.

Mulier, quid ploras?]

Non lachrymarum causam quęrunt, quam certè non ignorabãt, sed vt reipsa pater, ne lachrymetur admonent. Quasi dicerent: Plorare noli: non enim habes causam plorandi, sed potius gaudendi. Nam morte & interitu destructo, lachrymarum tempus non est. Et quum Dominus resurrectione sua humanum genus ad vitam reuocauerit, cur tibi plorandum est ò mulier? Plorent alij, qui Christum crucifixerunt, qui pœnitentiam non egerunt, quibus imminet æternùs luctus: tu noli plorare, cuius consolatio in ianuis est. Nam non tristia, sed læta venimus nuntiare tibi, &c.

Quia tulerunt Dominum meum, & nescio. &c.]

Causam luctus sui exprimit, & quidem iustissimam. Magnus, inquit, me dolor flere compellit, magna tristitia viscera mea coartat. Quod vnum mihi elegeram, modò perdidi. Tulerũt Dominum meum: Meum, inquam, quem elegi, cui me addixi, à quo omnia speraui, &c. Vide propter quid hæc mulier ploret, non propter amissas diuitias, sed propter absentiam Domini. Nobis longè alia mẽs est, &c. Emphasim autem habet quod dicit. [Dominum meum:] Etsi enim Dominus sit omnium, specialiter tamen est Dominus pœnitentiũ: Iuxta illud: Non Matt.9. veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam. Specialiter item est Dominus lugentium. Iuxta illud: Tibi derelictus Psalm.9 est pauper, &c.

Hæc cùm dixisset, conuersa est retrorsum.]

Retrospicit, vel quia splendorem Angelicorum vultuũ & vestium diu ferre non potuit, vel vt ex impatienti amore hinc inde prospiceret, si quid fortè de Christo percipere posset: vel potius quia vidit Angelos cuidam retro eam assurgere & reuerentiam exhibere. Vel etiam ideo retrospexit, quia non satisfaciebat ei Angelorũ cõspectus. Nõ enim

Angelos

Ioan.6. Angelos, sed Christum quærebat. Magnum quidem est, Angelos videre, audire, &c. nondum tamen cor nostrum certificatur, donec Christus seipsum nobis reuelet. Oportet enim omnes esse à Deo doctos. Cæterùm exemplo huius mulieris etiam nos oportet conuerti à creaturis, si volumus Dominũ videre. Qui enim, inquit, non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Luc.14.

Vidit Iesum stantem, & nõ sciebat, quia Iesus est.]

Psal.43 Hic vides, quàm verè dictũ sit: Prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde, itemque, omnibus inuocantibus eum in veritate. Et iterum: Non longè est ab vnoquoque nostrum. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Putabat mulier hæc Christum lõgè abesse, imò omnino perditum, & ecce proximus adstat ei. Sic de nobis. Nunquã proprior adest Deus, quàm cùm putatur abesse. [Vidit autem Iesum stãtem.] Resurgens enim à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur, &c. In hunc modum etiam Stephanus vidit eum stantem à dextris Dei. Adstat quippe Christus nobis. Assistit & vultui Dei pro nobis. Quòd autem Iesum non cognouit, incredulitas fecit: quia enim fidem de resurrectione nondum habebat, ideo talis apparuit ei Christus in corpore, qualis apud eam erat in mente. Amabat & dubitabat, ideo videbat & nõ cognoscebat. Videmus etiam hic, quid Deus agat cum suis. Adest eis, & tamen plærunque se occultat, non ob aliud, quàm vt ardentius quæratur, requisitus cum gaudio inueniatur, inuentus cum solicitudine teneatur, tentus non dimittatur. Ps.144. Acto.17 Rom.6. Acto.7. Hebr.9.

Mulier, quid ploras? quem quæris?]

Iterum eam reuocat à fletu, id quod & Angeli fecerant. Quid, inquit, ploras in tanto gaudio, quod hodie mundo obuenit? Quem quæris, cùm præstò sim? Aperi oculos fidei, & videbis me: nihil aliud tibi deest, quàm quòd fidem nõ habes. Absterge igitur lachrymas, habes tã quẽ quærebas, ego tibi causa sum lachrymarũ, quasi mortuus & è monumẽto sublatus: verùm quoniã viuo & adsum, omisso fletu gaude iam & triumpha, &c. Vides hic iterum, quid Deus agat cum suis, interrogat eam, quasi nesciat quid ploret, quidque quærat, cùm tamen omnia sciret: sic nobis interdum videtur ignorare nostras & angustias & desideria, quũ tamen nihil minus ignoret.

Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, &c.]

Non respondet ad interrogata, sed quasi amore ebria, putat omnes scire quid ipsa doleat. Ob hanc causam non dicit, Quæro Iesum, aut, Si tu Iesum sustulisti, &c. sed tantùm: [Si sustulisti eum, &c.] Sic & duo illi discipuli euntes in Emaus, quum ipsi de Christo soliciti essent, putabant omnes idem facere. Tu solus, inquiunt, peregrinus in Hierusalem, & nescis ea quæ acta sunt? Vide autem huius mulieris amorem & audaciã, Ioseph non fuit ausus tollere corpus Iesu, nisi noctu & consensu Pilati: hæc autem non noctem præstolatur nec Pilatum reueretur, sed audacter promittit: Ego tollam, quum tamen hoc supra vires ipsius esset. Verùm hæc est natura amoris. Luc.24.

Dicit ei Iesus, Maria.]

Non se diutius potuit continere Iesus, quin se ostenderet tã studiosè quærenti & ardenter amanti. Non enim obliuiscitur misereri Deus. Huius figura præcessit in Ioseph, qui quum alium se simulasset esse erga fratres suos, tandem compassione victus, seipsum continere non potuit, quin se ostenderet. Proprio autem nomine eam compellat, vt verũ appareat, quod dixit de pastore bono: Proprias oues vocat nominatim. Et iterum: Ego cognosco oues meas, &c. Deinde vides, quod Christus potissimum verbo se indicat & manifestat: alioqui etiamsi præsens sit, non tamen cognoscitur, nisi verbo se aperiat. Si igitur vis Christũ videre & cognoscere, audi verbum eius: nam faciem eius hoc tempore videre non poteris. Psal.76. Gen.45 Ioan.10

Raboni, quod dicitur Magister.]

Optima responsio agnoscere Christum vt magistrum & doctorem, quandoquidem se verbo manifestat. Hic vide mutationem dexteræ excelsi, quàm facilè Deus omnem tristitiam au-

Psal.76. auferre potest. Vnum verbum dixerat, & statim conuersus est dolor magnus in gaudium magnum, lachrymæ doloris in lachrymas amoris. Miram siquidem dulcedinē ex verbo Christi sensit, vnde & statim eum agnouit. Bene igitur Petrus dixit: Domine, ad quē ibimus? verba vitæ æternæ habes. (Ioan. 6.) Sicut igitur vnū Christi verbum tantæ fuit efficaciæ, vt Magdalenę omnem auferret tristitiam, sic verè vnum Dei verbum fide arreptū, potens est hominē à desperatione præseruare, &c. Discamus exemplo huius mulieris, plorare propter Christi absentiam, desiderare præsentiā, amare, quærere, nihil externum formidare, nec aliā consolationem admittere, præter eam quæ à Deo est.

Noli me tangere, nondum enim ascendi, &c.]

Ex hoc verbo colligimus, quòd Magdalena non contenta Christum vidisse audisseq́ꝫ, sed etiam tangere eum cupiebat, id quod cōsueuerat. Sic enim & ante passionem pedes eius vnxit & lauit: (Ioan.12. Eccl. 24) hæc enim est natura charitatis. Iuxta illud: Qui edunt me, adhuc esurient, &c. (Psal.41.) Sic Dauid: Quemadmodum, inquit, deside rat ceruus ad fontes aquarum, ita deside rat anima mea ad te Deus. Videmus etiam hic ingenium hominis in angustia positi, is nō cōtentus est verbo Domini, sed insuper cupit videre & habere Deū: quam ob causam Deus verbo suo externa signa addidit, vt vel sic imbecillitati nostræ condescenderet. Cæterùm, quod Christus Magdalenam tam arden ter amantem à contactu suo repulit, du rum videtur, cùm ante passionem suam nullum omnino quātumuis immundū repulerit. Nunquid igitur alius effectus est Christus post resurrectionem, q̃ priùs fuit? Et qui priùs benignè omnes ad se inuitarit, (Matt.11.) nunc etiam sanctissimos à se repellat? Nequaquam. Non auersatur Magdalenam. Quomodo enim ipsi præ alŋs diligenti negaret, quod alŋs mulieribus eo ipso die concesserat. Accesserūt (inquit Matthæus) (Mat.28.) & tenuerunt pedes eius. Nec ad ipsam solùm pertinet verbum hoc. Imò nec de corporali tactu hic loquitur, id quod patet ex eo, quod subdit: Nondum enim ascendi ad Patrem meum, quasi postquam ascenderit, eū in terra posita tangere potuisset. Aliò igitur tendit verbum hoc. Ac primò quidem verè est verbum gloriæ ac gloriosæ victoriæ. Quasi diceret: Hactenus etiam impŋ hoīes verberibus & sputis me tãgere potuerūt, imò & mors ipsa me inuasit, &c. nunc omnibus aduersarŋs dico: [Noli me tãgere.] Nihil enim amodo in me poterunt. Secundò est verbum consolationis. Quasi diceret: Nūc quidem perfectè mihi iungi desideras, sed frustra, sine vt prius ascendam ad Patrem, sine vt prius transeat sæculū hoc: in alio sæculo me plenè habebis, interim contenta sis oportet verbo meo. Nam in hac vita me visibiliter præsentem non habebis. Tertiò hoc verbo etiā nos docet, quomodo deinceps eum æstimare debeamus. Quasi diceret: Hactenus meipsum adeò exinaniui, vt homo factus, inter homines conuersatus, tãgi & videri potuerim, imò & vtero matris concludi: nunc autē latior effectus sum, quàm vt manibus apprehendi possim. Huc pertinet, quod Paulus ait: (Ephes.3.) Vt possitis comprehendere, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum, &c. Hæc autem longitudo, latitudo, sublimitas, & profunditas Christi, nihil aliud est, quàm quòd sedet ad dextram Patris, hoc est, tam latè regnum occupat, quàm Pater occupat, estque eiusdem potētiæ, sapientiæ, & maiestatis cum eo. Docet itē hoc verbo, se deinceps velle omniū maximè cultu spirituali coli. Quasi diceret: Hactenus ante passionem me lauisti, vnxisti, mihi corporaliter ministrasti: nunc alius & perfectior cultus exigitur, internus scilicet & spiritualis, nempe fides, spes, charitas, his me deinceps tangere & comprehendere cura, nō manibus corporalibus. Præterea hoc verbo præostendere voluit, quòd Gentilitas, quæ per Magdalenam (vt suprà dictum est) significata est, eum visura & comprehensura non esset, nisi post ascēsionem suam. Docuit item hoc verbo, quomodo suos hic tractare velit, nempe eo modo, quo Magdalænā, cui aliquid quidem consolationis indulsit, sed non quantū ipsa voluit. Sic in hunc vsq́ꝫ diē agit Deus etiā nobiscū. Demū hoc verbo monētur oēs impŋ, nę temere in Christū peccent:

peccent: [Noli (inquit) me tãgere.] Durum enim est contra stimulum calcitrare, &c. Acto. 9.

Nondum enim ascendi ad Patrẽ meum]

Causam reddit, cur contactum prohibuit: [Nondum (inquit) ascendi,] hoc est, nondum credis me ascendisse ad Patrem & Deo æqualem esse, quia adhuc me inter mortuos quæris. Quomodo igitur mihi placere posset externũ tuũ obsequium, cùm internus cultus tibi desit, fides scilicet? si verè me colere vis, crede me ad Patrem ascendisse. Deinde nondum ascendi ad Patrem, hoc est, necdum Spiritum sanctum misi: sine Spiritu autem sancto nemo dignus est tangere Christum: imò sine Spiritu sancto nescimus quidẽ quo modo verè Deus colendus sit. Prius igitur quære Spiritum sanctum, is te docebit, quomodo Christum tangere & colere debeas, imò dignum te faciet, vt audeas Christum tangere.

Sed vade.]

Hic iterũ vides, quid cum suis agat. Mariam & voce & suo conspectu consolatus fuerat: nunc autẽ se denuò abscondit, ac diutius cum ipso permanere cupientem, abire iubet, & alijs quoq; nunciare quæ ipsi reuelata erant. Sic pius quisque solius Dei contemplationi inhærere cuperet, ac eius dulcedine perfrui, interim autem Deus eum mittit ad proximum suum: Vnicuiq; enim Deus mandauit de proximo suo. Eccle. 17. Cæterùm, etsi Dominus Mariæ negauit cõtactum corporis sui, ilicò tamen duplicem mercedem perseuerantiæ & lachrymarũ illi reddidit. Nam in ea prima vniuersum mulierum genus à mœrore & lachrymis ad lætitiam reuocauit. Quemadmodum enim in Paradiso mulier, quia Diabolo ministrauerat, audiuit in doloribus se parituram filios: Gene. 3. ita nũc in horto à maledictione liberata, plorare prohibetur. Altera merces est, quia mittitur ad discipulos nuntia, vt hoc Euangelium eis perferret. Et quemadmodum prima mulier nũtium mortis attulit viro, sic hæc econtra nuntium vitæ & salutis.

Dic ad fratres meos.]

Fratres eos nominat. Primò, vt ostẽdat se veram carnem, integram, totamque humanam naturam habere post resurrectionẽ, sicut & ante habuit. Secundò, vt det ipsis fidutiam ad se redeundi, qui propter fugam ab ipso poterant formidare plus æquo. Tertiò propter nostram instructionem, ne exaltati despiciamus eos, cum quibus tempore paruitatis nostræ conuersabamur. Maximè autem hoc cognomine, [Fratres,] indicat suæ resurrectionis communionem. Quid enim hoc aliud est, quàm Apostolos & quotquot per verbum ipsorum credunt, resurrectionis Christi participes esse? Nam si fratres sumus, oportet & cohæredes esse. Et quid maius meliusque nobis contingere potuisset, quàm vt fratres Christi simus? Hic est autem verus fructus resurrectionis, &c. Obserua, q; solis his qui fratres Christi sunt, tam lætum nuntium perfertur: Ad solos enim eos pertinent promissiones Euangelicæ. Quare non est, quòd impiè viuentes de eisdem promissionibus glorientur.

Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.]

Sensus est: Dic Apostolis, me per resurrectionem in gaudium & gloriam Dei Patris intrare, me in omnia paterna bona ingredi, & possidere regnum Dei Patris. Vide autem Emphasim verborum. Primò magnum est quod dicit: [Ascẽdo] Hoc enim omnes appetimus, sed non omnes scimus veræ ascensionis viam. Hinc est, quòd & Angelus & homo ascendere cupientes, ceciderunt. Quilibet ipsorum dixit: Ascendo, sed falsò. Solus enim Christus verè dicere potuit, Ascendo, ideo ipsum securè possumus imitari. Signanter autem dicit: [Ascendo ad Patrem.] Hoc enim verè est ascendere, Deo appropinquare. Quò magis à Deo recedis, eò magis descẽdis. Vis ascendere? appropinqua Deo. Addit: [Et Patrem vestrum,] ad consolationem nostram. Quasi diceret: Mea passione iam effeci, vt qui Pater meus erat, etiam Pater vester sit. Non igitur est, quòd timeamus, si tam potentem habemus Patrem: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Rom. 8. Signanter autem dicit:

Patrem meũ & vestrum,] cùm potuisset dicere: Ascẽdo ad Patrem nostrum. Verùm etsi Deus etiã Pater noster sit, longè tamẽ aliter Pater noster est, ꝗ Pater Christi. Ipsius siquidem Pater est secundum naturam, noster autẽ per adoptionem: ad hoc significandum tam distinctè loquitur: [Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.] Obserua, quod ante passionẽ dicit: Vado ad Patrem, hic exprimit, quòd etiam noster Pater sit: hic est enim fructus passionis. Addit Deum meũ & Deum vestrum. Deum suum nominat, propter humanitatem. Sicut enim sua nobis dedit, sic & nostra assumpsit. Sed quid (inquis) hoc ad nos, quòd ipse ascendit? &c. Multum per omnem modũ. Hinc enim primò scim⁹ nos habere aduocatum apud Patrem, &c. Secundò speramus etiã nos eò peruenturos, quò Christus ascendit. Caput enim sequentur membra, & vbi fuerit corpus, congregabuntur & Aquilæ. Præterea hinc discimus, quò tendere debeamus, nempe eò, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs. Obserua autem quòd Christus sicut imminente passione primùm dixit. Vado ad Patrem, sic post resurrectionem primùm dixit, [Ascendo.] Non enim patet aditus ad vitã, nisi post mortem. Nisi enim granum frumenti moriatur, solum & infrugiferum manet.

1.Ioan.2 — Mat.24 — Colos.2 — Ioan.12

Venit Maria Magdalena & nũtiauit.]

Hic iterum vides, quòd Deus magnifica sua opera per humiles & abiectos exequitur & perficit, vt ipse solus glorificetur: Quæ infirma sunt mundi accipit, vt confundat fortia. Vide item, ꝗ diligenter Maria iniunctum Domini mandatum exequitur, nihil amplius responsat, nihil causatur, sed simpliciter vadit & nuntiat: Vidi Dominum, & hęc dixit mihi. Hinc discat quilibet vocationi suæ inseruire, quàm potest diligentissimè, &c.

1.Cor.1.

Cùm autẽ esset sero die illo, vna Sabbatorum.]

Hactenus discipuli tota illa die fuerant in mœrore, tristitia, & dubitatione: nunc autem tandem apparẽte Christo, omnia hæc tolluntur, & succedunt gaudium & hilaritas. Vide autem hic primò, quid Deus cum suis agat. Summo mane surrexerat Christus, & tamen cùm iam sero esset, primùm Apostolis apparet, quos tota die dubios reliquerat, quique iam desperabant se Christum ea die visuros. Sic & nobiscum agit Deus. Mane surgit, imò semper paratus est adiuuare, sed interdum sero venit, cùm omnia videntur desperata. Iam quantumcunque sero veniat, certò tamen venit ad suos, nec eos incõsolatos relinquit. Hinc Propheta monet: Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet. Deinde, etsi Christus sero quidem venit, interim tamen tota illa die crebris nuntijs discipulorum corda excitat, paulatimque noctem tristitiæ excutit. Sic primò veniunt & nuntiant mulieres, deĩde duo discipuli ab Emaus. Sed & hoc inter discipulos auditum erat, quòd Dominus surrexerat & apparuerat Simoni. Tot tantisque nuntijs discipulorum corda interim excitabat, etiam antequam ipse veniret. Sic nobiscum quoque agit, etsi non statim nos liberat à malis, interim tamen, si attendimus, non parua beneficia nobis præstat, quæ quasi nuntij sunt Dominum suo tempore certò venturum & adiuturum. Præterea ante noctem suos consolatur, ne abundantiori tristitia absorberentur, quandoquidem nox seipsa horroris plena est. Congruè autẽ tunc primùm Apostolis in communi apparuit, cùm iam sero esset, quia scilicet nõ in principio, non in medio, sed in fine & vltima ætate mundi apparuit mundo saluator. Iam enim vespera est mundi, quam certò sequetur nox, & statim. Vide igitur ne tantillum diei, quod superest, infructuosè transire permittas. Hinc Christus: Me oportet operari, dũ dies est, venit nox, in qua nemo potest operari.

Abac.2 — Lucæ 24 — Ioan.9

Et fores essent clausæ, vbi erant discipuli.]

Timent adhuc discipuli, quia cor eorum nondum erat spiritu obsignatum. Postea verò spiritu reuelato, non solùm fores aperiunt, sed etiam foris Christum publicè prædicant, non timentes nec minas nec mortes. Sic nimirum natura nostra in periculis trepidat, gratia autem & charitas per Spiri-

Acto.2

Rom. 5. Spiritum sanctum diffusa in cordibus, foras mittit timorem. Vel etiam ideo clauserant fores, quia sermonem inter se habebant, cui neminem alienum interesse volebant. Vel etiam ideo, vt secretius orare possent, iuxta præceptum Domini: Intra in cubiculum, & clauso Mat. 6. ostio ora Patrem. Vide autem, quid agant discipuli. Tempestas passionis ipsos dispersserat, nunc autem statim iterum in vnum congregantur. Legerant Eccle. 4 enim, melius esse duos simul habitare, Prou. 18 quàm vnum. Item, quòd frater, qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma. Cæterùm, sicut pij vnitatem & concordiam amant, sic impij discordiam. Addit autem Lucas, discipulos de Domino Iesu collocutos, ideo & statim eis ap Luc. 24. paruit. Vbi enim hæc tria sunt, timor, studium concordiæ, & sermo pius, ibi Christus prope adest.

Venit Iesus, & stetit in medio eorum.]

Matt. 18 Sic enī promiserat: Vbi duo vel tres congregati fuerint in noīe meo, in medio eorū sum. Stetit aūt in medio, vt ve tus mediator Dei & hominū. Deinde, vt omnes eū viderēt ac consolationē re ciperent. Præterea, vt ostenderet se non Acto. 17. longè esse ab vnoquoque nostrum, imò omnibus ex æquo adesse, nō minus pauperibus, quàm diuitibus: non minus Acto. 10. Gentibus, q̄ Iudæis. Non enim est acceptor personarū Deus, sed in omni gente qui timet eum & mandata eius seruat, acceptus est illi, id quod summè nos cōsolatur. Olim in angulo stabat Deus, Psal. 75. cùm in Iudęa tantùm esset notus, videbaturque acceptor personarum, nunc autem in medio stat.

Pax vobis.]

Non casu aut fortuito hanc salutationem attulit victor mortis Christus, cùm primùm ingrederetur conuentum Apostolorum post victoriam, sed pro Mat. 10. certæ rei significatione. Primò enim quia Apostolis dixerat: In quamcunq; domū intraueritis, primùm dicite: Pax huic domui, congruè & ipse hoc seruauit. Secundò sic eos salutauit, quia pau Ioan. 14 lò ante dixerat: Pacem relinquo vobis, &c. Quod igitur tunc reliquit, nunc attulit & auxit. Tertiò pacem discipulis optat, quia pace maximè indigebāt, quoniam multipliciter territi & turbati erant, propter præteritam scilicet Christi passionem, propter Iudæorū odium & crudelitatem, & propter proprij cordis dubitationem. Quartò pacem optat, quia pax est maximū & optimū bonū, quod oēs appetūt, propter quod etiā agūt omne quod agūt. Iā, si etiā externa pax tantum bonum est, vt sine ea nihil sit dulce, quantò magis pax conscientiæ, pax cum Deo? Hanc pacem hocque bonum, vt & nos magni pendamus & quæramus, vel quærere discamus, Christus sic suos salutauit. Maximè autem Christus hac salutatione indicauit & indicare voluit fructum passionis suæ: quia enim pertulerat peccata nostra in corpore suo super lignum, & quia chirographum peccati de medio tulerat, af Colos. 2 figens illud cruci, & expolians principatus & potestates traduxerat, confidenter palam triūphans in semetipso, congruè discipulis dicit: [Pax vobis.] Quasi diceret: Quandoquidem pro vobis mortuus sum, ecce Patrem placaui, iam vobis reconciliatus est, iā vos amat, iam securè potestis accedere, & dicere: Pater Matt. 6. noster, qui es in cęlis. Quod igitur Christus in passione sua impetrauit, pacem scilicet conscientiæ nostræ, hoc nūc verbo distribuit. Dona enim Christi nondum propterea mea sunt, quia impetrata sunt: hac enim ratione essent & Satanæ: sed quia verbo mihi distribuuntur, & fide à me accipiuntur. Ex hoc igitur loco videmus, vnde nobis tantum bonum contigerit, vt pacē habeamus cum Deo, nēpe non à nobis ipsis, sed à Christo: Per ipsum (inquit) habemus accessum ad Patrem. Ipsi igitur accepto feramus, non nostrę iustitiæ aut meritis. Ephe. 2. Verè igitur magnum est à Christo audire: [Pax vobis,] alioqui quis non desperaret de peccatis suis, quib9 Christū crucifixit, nisi ipse diceret, [Pax vobis?] Summa, hæc salutatio optimè decuit Christū, maximè post resurrectionem suam. Decuit item & Apostolos & omnes Euangelij præcones, qui & ipsi verè sunt Angeli, hoc est, nuntij pacis.

Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus &c.]

Huius

Huius causam ponit Lucas: Putabant (inquit) se spiritum videre, ideo ostēdit eis corpus, imò vt idem dicit, palpare eos iussit, vt scirēt corpus eum habere. Signanter autem ait: Ostendit manus & latus, vt non solùm scirent eum corpus habere, sed idem corpus, quod priùs habuerat, & quod in cruce pependerat. Plurimum autem refert, imò tota spes nostra est, scire, quòd idem Christus, qui in cruce mortuus est, surrexit, & cum eodem corpore: alioqui quomodo nos resurrectionem sperare possemus, si Christus proprium suum corpus non suscitasset? Huc pertinet, quod Paulus diffusè scribit ad Corinthios. Fuerunt autem hæretici, quorum aliqui dicebāt Christum sine corpore surrexisse, alij cum corpore alio. Vtrosque refellit Christus, quòd discipulis ostendit manus & latus. Ob eandem causam non illis apparuit in gloria, nec gloriam corporis ostendit eis (Nihilo enim plus eam ferre potuissent, quàm cùm transfiguraretur in monte coram eis, vbi omnes in terram cecidisse leguntur) sed vulnera corporis ostendit, ad certitudinem, vt dixi, veræ resurrectionis. Deinde signa illa vulnerum dispensatoriè in corpore suo seruauit, ceu margaritas quasdam victoriæ, & splendida pacis, quam attulerat, ornamenta vel testimonia. Poterat quidem virtute, qua resurrexit, & de verè mortuo corpore viuū in veritate reddidit, clauorum & lanceæ penitus extirpare vestigia, sed seruanda erant oculis paternis, decentia filiū charitatis & obedientiæ signa, veneranda nostræ causæ patrocinia, nostrique amoris æterna incitamenta, & horroris impiorū perpetua incendia. Christi enim vulnera & impijs suam incredulitatem exprobrant, pijs spem prębent, omnéque desperandi causam adimunt, quandoquidē tam insigniter & manifestè Christi amorem ad nos indicant. Spiritualiter autem etiam nunc Christus non cessat nobis ostendere manus suas, hoc est sancta opera sua: & latus suū apertum & amore vulneratum, vt & ad amorem & ad pia opera nos excitet.

Luc. 24. — 1. Co. 15 — Matt. 17

Gauisi sunt ergo discipuli, viso Domino.]

Quidni gauderent? Magnum enim est, videre Dominū. Magnum item est, habere veram illam pacem. Iam igitur mulier illa parturiens, Ecclesia scilicet fidelium, per triduum magnis angustijs vexata, nato & resuscitato Domino, incipit obliuisci pressuræ quam pertulit, quemadmodum Christus prædixit. Hic igitur vides fructum passionis Christi, qui est pax & gaudium in Spiritu sancto. Obserua item, vnde gaudeant discipuli, non de diuitijs, non de vanitatibus sed de visione Domini. Sicut enim absentia Christi, doloris, sic & præsentia eius gaudij eorum causa fuit. Vides etiam hic, quàm verè dictum sit de Deo. Post tempestatem tranquillum facis, & post fletum gaudium inducis.

Ioan. 16 — Tobi. 3

Dicit eis iterum: Pax vobis.]

Videbat enim eos territos & turbatos, itemque mirantes, ac non se capientes præ gaudio, vt Lucas ait: Deinde ideo iterum imprecatur pacem, vt sciāt non fabulā aut vana verba fuisse, quod suprà de pace inter Deum & hominem facta dixerat, sed certi essent verè Deum reconciliatum. Præterea bis pacem optat, quia & pacem gratiæ, & pacem gloriæ nobis impetrauit & donauit. Postremò hac repetitione pacis, excitare omnes nos voluit, ad quærendam pacem, quoniam nihil in cordibus hominum suauius, nihil in moribus aptius, nihil in virtute altius, imò in beatitudine erit pax totum quod possidebimus.

Luc. 24.

Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.]

Hoc verbo rationem reddit, cur bis dixit: [Pax vobis,] nēpe, vt insinuaret & pacem sè fecisse Apostolis, & pacem per illos mittere nobis. Primum igitur, Pax vobis, ad Apostolos pertinet. Secundum ad nos omnesque credentes. Hinc Paulus: Deus erat (inquit) in Christo, mundum reconcilians sibi, &c. & posuit in nos verbum reconciliationis, itemque dedit nobis ministeriū reconciliationis. Legatione enim fungimur pro Deo, &c. Hoc igitur verbo Christus etiā nostri memor fuit. Quasi diceret: Non satis est, quòd vos me vidistis, quòd pacem adepti estis, nō propter vos tantùm veni, ideo etiam alijs pro-

2. Cor. 5

prouidendum est. Sicut igitur me misit Pater, vt pacem facerem, sic vos mitto, vt pacē annuntietis. Vbi obserua ineffabilem Dei misericordiā, qui nostri memor fuit, nobisq́ doctores & ministros salutis prouidit antequā nati essemus. Deinde hoc verbo Apostolis dat authoritatē prædicandi. Quomodo enim prędicabunt, nisi mittantur? ne viderentur propria authoritate prædicare, quēadmodum Pseudoprophetæ, de quibus dicitur: Ipsi currebāt, & non mittebam eos. Denicq manifestè dat Apostolis authoritatem prædicandi, ne dubitemus ipsis credere. Præterea hoc verbo constituit eos dispensatores mysteriorum & bonorū suorū, vt Paulus ait: Est enī sensus. Impetrata quidem sunt per me remissio peccatorū, vita, iustitia, cælum & omnia bona, sed nondum distributa. Vobis itaque munus distributionis cōmendo: Ite in orbem vniuersum, prædicate, &c. Hoc item verbo pulchrè Apostolorum officium describit, maximè in eo, quod dicit: [Sicut Pater me misit.] Misit autem Pater Filium, non ad perdendas, sed ad saluandas animas: non vt iudicet mundum, sed vt saluet mundum. Hinc Christus ait: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Item Filius hominis venit quærere & saluum facere quod perierat. Sic & Apostolos misit ad vocandos peccatores ad pœnitentiam, curandos corpore simul atque spiritu malè habentes, & vt in dispensatione rerum spiritualium non suam, sed Patris volūtatem perficiant, quemadmodum Christus: Descendi (inquit) de cælis, non vt faciā voluntatē meam, sed voluntatem eius, qui misit me, &c. Demum ex hoc verbo videmus etiam, quales esse debeant Apostoli eorumq́ successores: [Sicut (inquit) misit me Pater, &c.] Misit autem me, non vt mihi ministretur, sed vt ego omnibus ministrem, etiam vsque ad effusionem sanguinis & positionē animæ, sic ego non dominos, sed seruos vos constituo: Qui maior est vestrū, sit vester minister, &c. Misit me, nō vt voluptatibus studeam, sed vt crucifigar: sic ego mitto vos, non vt bellè in hoc mūdo viuatis, sed vt omnibus malis subijciamini. Memētote igitur sermonis quē dixi, ꝙ nō est seruus maior Domino suo, &c. Denicq misit me Pater, nō vt somnia aut nugas annūtiem, sed vt Euangelium prædicem, sic ego mitto vos, &c.

Rom.10
Hier.23.
2.Cor.4
Mar.16.
Ioan.3.
Matt 9.
Luc.19.
Ioan.6.
Mat.20.
Ioan.15.

Cùm hoc dixisset, insufflauit.]

Nusquam aliàs hoc legitur Christus fecisse, quàm hic. Vide igitur, quòd non sine cæremonijs Apostolos instituit, vt maior eorum authoritas æstimaretur, in quem modum etiam nunc cæremoniæ in ordinibus conferendis obseruantur. Imò & sacerdotes Leuitici non sine quadam solennitate instituebantur. Primò enim lauabantur aqua, deinde ariete immolato, eius sanguine dextrę eorum auriculæ vngebantur, &c. Vngebantur etiam oleo, &c. Christus autem ad veritatem figuras legis transponens, ministros Ecclesię per seipsum perficit. Ipse namq; consummationis aries est. Perficit autem sanctificationes nō vnctione olei, sed vera participatione spiritus sui, ad diuiniorem virtutem & gloriam homines reformans. Insufflauit aūt Christus non tanquam homo, sed tanquam Deus: & qui in creatione hominis insufflauerat, vt fieret homo in animam viuentem, nunc idem insufflauit, vt anima viuentis hominis Spiritū sanctum acciperet, & ad intelligendum scripturas sensum apertum haberet. Cæterùm ꝙ Christus suos afflauit, etiam alia ratione factum est, nempe vt sciamus dona Christi duabus rebus distribui, verbo scilicet & Sacramento. Ita & hoc loco Apostolis datur Spiritus sanctus verbo dicentis: Accipite Spiritū sanctum, &c. & flatu ceu medio Sacramento. Eodem modo & remissionē peccatorum, gratiam, imò & corpus suum, nobis distribuit per verbum & Sacramenta.

Exod.28
Gene.2.

Accipite Spiritum sanctum.]

Mos est beneficis, ea quæ nuper acquisierunt communicare cum charis, & quamuis Christus tūc spiritum futurę resurrectionis non dederit, spiritum tamen primæ resurrectionis concessit, vt resurgere possimus à peccatis, quæ est resurrectio prima. Obserua autem, quòd antequam Apostolos emittit, Spiritum sanctū eis dat, vt ostēdat, Spiritū sanctū necessariū esse ei, qui Apostolico fungi-

fungitur officio. Spiritum igitur dat Apostolis, alioqui nō intellexissent omnino mysterium Christi, nec alios rectè docuissent, nisi Spiritu sancto edocti. Nemo enim potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Deinde nunquam potuissent facere quæ Deo placent, nec peccatorum vitare laqueos, nisi superiorem induti virtutem, ad diuinum robur, animi eorum firmati esset. Vnde & ad Saulem dicebat Samuel: Insiliet in te spiritus Domini, & mutaberis in virū alium. Huc pertinet, quòd & Paulus cùm dixisset: Plus omnibus laboraui, statim addidit: Nō ego autem, sed gratia Dei mecum. Itemque Esaias: Qui confidunt in Domino, mutabunt (inquit) fortitudinem, &c. Cæterùm, quamuis in die Pentecostes primùm perfectè impletum sit illud Propheticum. Effundā de spiritu meo super oēm carnem, &c. Christus tamen etiam nunc Spiritum sanctum dat Apostolis, vt ostendat & se spiritus datorē esse, & hoc facto quasi pręludat ad generalem illam Spiritus sancti effusionem, quæ futura erat in proximo. Sic enim & multa alia generaliter se facturum pollicitus est, quę tamen ex parte etiam ante fecit, vt credamus verè ipsum etiam vniuersaliter ea perfecturum. Prædixit, omnes se mortuos suscitaturum. Venit, inquit, hora, vt omnes qui in monumentis sunt, audient vocē filij Dei, &c. Hoc autem etiam tunc particulariter ostēdit in Lazaro & alijs, quos mortuos suscitauit. Prædixit gloriosissimā futuram sanctorum resurrectionem: Tunc (inquit) fulgebunt iusti sicut sol, &c. quod vt firmiter crederent, præuenit, & hanc gloriam discipulis in transfiguratione ostēdit. Eodem modo & hic, cùm se missurum ad omnes Spiritum sanctum supra dixerit, postquam ad Patrem redierit, primitias tamen pollicitationis & quasi arrabonem nunc discipulis dat. Qui quamuis & priùs habuerint Spiritum sanctum (alioqui Christum non secuti essent) tamē nunc perfectius eum accipiunt. Vide autem, quàm potestatiuè loquatur: Accipite (inquit) &c. quo verbo docemur, Spiritum sanctū etiam à Filio procedere. Item, etiam Filium esse largitorem Spiritus sancti. Obserua autem, quòd bis dedit Spiritum sanctum: nunc quidem in remissionem peccatorum, postea autem in distributionē donorum, in die Pētecostes. Item, semel dedit Spiritum sanctum in terra adhuc positus, quo doceremur diligere proximum, semel etiam è cælo dedit Spiritum, quo excitaremur ad dilectionem Dei.

1. Cor. 12 · 1. Reg. 9 · 1. Cor. 15 · Esai. 40 · Iohel. 2 · Ioan. 5 · Mat. 13 · Mat. 17

Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.]

Hoc verbo indicat, quomodo & in quem vsum eis dederit Spiritum sanctum hac vice, nempe in remissionem peccatorum, nec pro ipsis Apostolis tātùm, sed vt eundem spiritum eandemque remissionem peccatorum, verbo prædicationis & Sacramentis verbo annexis distribuerent. Est enim sensus, quasi diceret: Ego à Patre impetraui remissionem peccatorum, id quod longè omniū donorum maximum est. Nam cui remissa sunt peccata, is beatus est, habet Deum fauentem, habet conscientiæ pacem, caret omni molestia, mortem non videbit, vitam æternam possidebit. Quod enim irascatur Deus hominibus ex peccato fit: quod homines omni molestia, cruce, afflictione, morte affici antur, è peccatis nascitur, quorū authoramenta sunt crux & mors. Proinde peccato remisso, vtcunque adhuc afflictio & mors tumultuentur, nihil tamen incōmodabunt. Vos itaque eligo & corda vestra in verbum Euāgelij Spiritu sancto obsigno & confirmo, vt euntes in mundum, annuntietis Euangelium hoc de remissione peccatorum omni creaturæ: imò eam ipsam remissionem distribuatis per verbum Euangelij, & per Sacramenta, quæ quicunque à vobis acceperit, tam certus sit remissionis peccatorum, quàm si idem verbum ex ore meo audiret. Hinc igitur patet, quòd quemadmodum legatus non suo, sed mittentis verbo mandat & agit omnia, ita Apostolus dicens: Ego remitto tibi peccata vel absoluo te, non suum tibi verbum denūtiat, sed Christi. Itaque si verbo eius credideris, credis Christo. Atque hæc est potestas & authoritas Apostolorū, cui nulla mundana potestas comparari potest. Talis, inquam, potestas, pro qua nun-

Rom. 4

nunquam satis gratias agere possumus. Quid enim iucundius auditu? quid magis nobis necessarium erat, quàm hæc potestas? De hac potestate securè gloriamur contra diabolum in confessione fidei nostræ, cum dicimus: Credo in sanctam Ecclesiam esse remissionē peccatorum, &c. Cæterùm, quamuis Dei propium opus sit remittere peccata, dicuntur tamen etiam Apostoli remittere non simpliciter, sed quia adhibent media, per quæ Deus remittit peccata. Hęc autem media sunt verbum Dei & Sacramēta. De quibus medijs in Matthæo dicitur: Euntes docete, &c. Baptizantes eos, &c. Signanter autem in hoc verbo fundatur absolutio sacerdotalis (quā nos Sacramentum pœnitentiæ dicimus) & ex consequenti etiam cōfessio vocalis vel auricularis, quandoquidem certum est ex scripturis, nulli, nisi confitenti, remitti peccata, id quod alio loco diffusius ostensum est, &c. Cæterùm ne quis putet se pro suo libitu posse absoluere vel remittere peccata & retinere, præmisit Christus: Accipite Spiritum sanctum. Nullus enim absoluēdus est, nisi quem Spiritus sanctus absolui iubet in verbo Dei. Et his solis retinenda peccata, quos spiritus non absoluit.

Mat. 28.

Thomas autem vnus ex duodecim, &c.]

Non casu hoc factum est, vt hic discipulus abesset, sed dispensatione Dei, vt Christus sæpius occasionem haberet apparendi, ac resurrectionis suæ veritatem ostendendi. Sic Deus etiam nunc quicquid nobiscum agit, siue benefaciendo, siue aduersa immittendo, siue præcipiendo, siue comminādo aut prohibendo, &c. ideo facit, vt occasionem habeat nobis benefaciendi. Ob eandem causam, si ex nobisipsis Deū non quærimus, aduersa immittit, vt vel sic cogamur eum quærere, quo occasionem habeat benefaciendi nobis.

Dicunt ei alij discipuli: Vidimus Dominum.]

Gaudium quod suprà ex apparitione Domini perceperunt, nunc etiā Thomæ cōmunicant, id quod veræ charitatis est. Non aūt exprimūt, quantū consolationis ex visione Domini perceperint, sed contenti dixisse: [Vidimus Dominum,] ipsi cogitandum relinquunt. Nō enim deesse potest gaudium & consolatio, vbi Deus videtur, maximè in ea forma, qua sanctis apparet. Hinc Iob abscondente se Domino, magna tristitia absorbebatur, quæ tamen denuò apparente Domino effugata est: Nunc (inquit) oculus meus videt te, &c.

Iob. 42.

Nisi videro in manibus eius fixurā, etc]

Videtur Thomas hic admodū procaciter obsistere nuntiantibus Domini resurrectionem, non tamē mirū est. Nā & Apostoli homines fuerūt. Et Petrus ante Christi passionē non minus procaciter Christo obsistebat. Etiā (inquit) si oportuerit me mori tecū, non te negabo. Imò, quod Thomas hic facit, etiam alij discipuli fecissent. Nā & ipsi etiā apparente Domino & cum ipsis loquēte, ac ad videndum & palpandū inuitāte, adhuc putabant se spiritū videre, nec audebant credere, vt Lucas testatur: vt interim taceam, quod mulieribus nō crediderant, & verba earū quasi deliramenta spreuerant. Noli igitur alium temere iudicare, cùm vides eum in tentatione succumbere. Tu enim, si hic esses, forsitan maiora perpetrares mala. Cęterùm, quemadmodum Euāgelistæ multis verbis descripserunt Petri lapsum, non libidine exprobrandi errati, sed vt doceremur vanam esse carnis præsumptionem: sic Ioannes hic Thomæ incredulitatē describit, vt vel hinc discamus carnis naturam. Qualis enim Thomas hic fuit, tales sumus omnes ex natura. Nunquā persuaderi possumus, vt credamus, nisi videamus & tangamus. Soli enim verbo nō credimus. Videmus etiā hic iudicia Dei, ꝙ etiā suos labi permittit, tū vt postea liberati, manum & misericordiā Dei manifestius agnoscant, tum vt alij ex hoc terreantur. Cæterū Thomas etiam Iudaici populi figuram præfert, qui à diebus Apostolorum, qui resurrectionis Dominicæ primi testes fuerunt, dicentes: [Vidimus Dominum (quod & nunc per os vniuersalis Ecclesiæ dicere non desinunt) pertinaci duritia resistit, & nisi viderit, non credit.

Mat. 26

Luc. 24.

Post dies octo iterū erāt discipuli intus]

Non relinquit Dominus suos in errore.

rore. Sicut enim in paſsione Petrũ poſt negationẽ aſpexit, ſic & hic Thomam inſtruit, vt verum appareat illud Pſalmi: Iuſtus ſi ceciderit, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam. Obſerua autem, quòd non ſtatim apparet ei Chriſtus, ſed octo diebus eũ probat. Tandem autem, cùm Thomas iam deſperare potuiſſet Chriſtum amplius appariturum, tunc venit. Sic Deus tunc vel maximè apparet, cùm omnia videtur deſperata, interim differt & probat, non tamen deſerit in finem. Quòd autem ante octauam diem non rediјt Chriſtus, docere voluit, quòd quamdiu tempus huius ſæculi, quod ſeptem diebus circumagitur, durat, non perfectè videbimus Deum: cùm aũt octaua dies illuxerit, tunc videbimus eum ſicuti eſt & ceſſabit omnis dubitatio. Iterum igitur erant diſcipuli congregati: ſemel enim experti erant charitatis & concordiæ fructum, & quòd Chriſtus tunc vel maximè præſentem ſe exhibet, vbi in nomine eius congregantur homines, frequentius nunc in vnũ conueniunt, ſperantes Dominum rediturum, nec fefellit eos ſpes eorum. Quòd ſi & nos fructum concordiæ, & malum ſeu dãnum diſcordiæ expenderemus, non ſic Eccleſiam ſcinderemus. Erat autem & Thomas cum eis. Semel enim à congregatione diſcedens, magno ſeipſum bono priuauerat, nempe viſione Chriſti. Igitur nunc in cõgregatione manet, atque ideo Chriſtum videt.

Pſal. 36.
1. Ioan. 3
Matt. 18

Venit Ieſus ianuis clauſis, &c.]

Ex hoc loco, quo dicitur (Clauſis ianuis) Chriſtum ad diſcipulos intraſſe, Manichæus concludere voluit, corpus Chriſti non verum, ſed phantaſticũ fuiſſe: nec conſiderat miſer, quòd Chriſtus iam corpus immortale & glorioſum aſſumpſerat, & quòd Ioannes non loquitur de puro homine, ſed de omnipotente Filio Dei, qui quoniã de nihilo cũcta creauit, & cũcta, quaſi inane & nihilum cõparata ſunt ei, in poteſtate ſua habet agere quicquid voluerit, & trahere quippiã quocunq; voluerit, imò hoc potius mirũ eſſet: ſi hoc nõ poſſet. Sic enim cũ voluit, aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abirõ. Sic cũ voluit, mare ceſsit Iſraelitis, oppreſsit Aegyptios. Sic Apoſtolos eduxit è carcere, vt miniſtri dicerẽt: Carcerẽ inuenimꝰ clauſum, &c. Quòd ſi potuit corruptibiles & mortales adhuc clauſo carcere educere, quid mirum, ſi ipſe ianuis clauſis intrauit? Iterũ autem ſtetit Ieſus in medio. Hũc enim locum à reſurrectione ſua elegit, vt ſuprà dictũ eſt, & ab eo tẽpore nõ amplius vult latere, ſed omnibus præſto eſſe. Deinde iterũ etiam ac iã tertiò optat eis pacẽ, tum vt eos certificaret pacẽ eſſe factam, hoc enim difficulter credit conſcientia afflicta, ideo ſæpius repetit. Deinde, vt ſciamus ſummum bonum eſſe pacem: & vt doceat nos triplicẽ pacẽ à Deo petere, pacẽ externã, internã, & supernã, &c.

Dan. 4.
Num. 16
Exo. 14.
Acto. 5.

Infer digitum tuum huc, & vide manus, &c.]

Statim ad Thomã ſe conuertit, quia is magis indigebat inſtructione. Deinde nõ auerſatur eũ, quia ſciebat eũ non ex malitia, ſed infirmitate peccaſſe. Hic Paulus monet: Tentatio vos nõ apprehendat, niſi humana. Cur autẽ Chriſtus ſigna clauorum & lanceæ etiam poſt reſurrectionem ſeruauerit, ſuprà dictum eſt. Nemo igitur ex hoc ſuſpicet, quòd etiã in nobis maculæ corporũ noſtrorum poſt reſurrectionẽ permãſuræ ſint. Immortalitas enim omnes maculas delebit. Scriptũ eſt enim: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno Patris. Cæterũ ꝙ dicit: [Infer digitũ tuum huc, &c.] Oſtendit ſe noſſe abſentia, & ſcire q̃ pertinaciter locutus ſit. Inuitat ad tactum, vt vel ſic crederet, & per tactum externum ſanaretur vulnus mentis in eo, noſtraque fides ſtabilius firmaretur, vt ſi alijs qui Chriſtum tantùm viderunt, credere dubitamus, ſaltem huic credamus, qui tetigit. Poſt fidem enim conſubſtantialitatis, tota ſpes noſtra in reſurrectione Domini conſiſtit. Hinc Paulus: Si confeſſus fueris Chriſtum, Deo ſcilicet Patri æqualem, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris.

1. Co. 10
Matt. 13
Rom. 10

Noli eſſe incredulus, ſed fidelis.]

Fidem adhibe promiſsis meis, etiã ſi tibi impoſsibilia videãtur, quãdoquidẽ iam hoc vides, quod incredibile putabas.

Hæc

Hęc autem est regula omnibus Christia nis præfixa, vt non sint increduli, sed fi deles. Non abs re autē monet, ne simus increduli. Nam incredulitas nedum te- pidos, sed & rebelles facit, id quod pluri bus exemplis scripturę probari posset.

Dominus meus & Deus meus.]

Vide Dei mirabilia, Quis credidisset ex tam pertinaci incredulitate tantam futuram fidem? Sic nemo credidisset la- tronem saluandum, & Saulum futurum Apostolum, & tamen vtrunque con- tigit. De nullo igitur desperandum est, quamdiu hic viuit. Duo autem accide- rant huic Thomæ præter spem. Vide- bat enim Christum verè resurrexisse. Adhæc, audiebat eum non latere, quæ ipse priùs dubitando dixerat, ideo eum & Dominum & Deum confitetur. Do minum, quòd mortem vicerit: Deum, quòd occulta sciret & prænosset. Hæc est autem vera & perfecta confesio fi- dei nostræ, non absimilis ei, quam Pe- trus aliquando fecerat: Tu (inquiens) es Christus Filius Dei viui. Quāuis Tho mas clarius omnia exprimat, non solū eum Dominum, sed & Deum confite- tur, nec simpliciter, sed Dominū suum & Deum suum. In hoc enim latet vis. Non satis est credere, quòd Dominus & Deus sit, nisi credas, quòd Dominus tuus & Deus tuus sit, hoc est, in ipso confidas, ac omnia bona ab ipso speres.

Mat. 16.

Beati, qui non viderunt, & credide- runt.]

Tacitè vocationem gentium prædi- cit. Quasi diceret: Quòd tu non credide ris, alijs credendi occasio erit. Gentes e- nim credent meā resurrectionem, quam tamen coram oculis non viderunt: Tan tò igitur beatiores erunt, quantò minus viderunt. Hoc autem verbū summè nos consolatur, quòd scilicet hi qui Chri- stum non viderunt & tamen credunt, æquè saluandi sunt, vt hi, qui viderunt. Præterea hoc verbo præcludit viam incredulis, ne putēt Christum etiā ipsis de nouo appariturum, sicut Thomę ap paruit. Tibi (inquit) hoc datum est, vt tibi apparerem: alijs non dabitur, sed verbo contenti sint oportet: [Beati, qui non viderunt, & crediderunt.

Multa quidē & alia signa fecit Iesus.]

Ac si diceret, De multis apparitio- nibus, quibus Christus post resurrectio nem suam se viuum ostendit, hæc duo scripsisse sufficiat, quandoquidem in le ge scriptum est, quòd duorū hominum testimonium verum est.

Deut. 19

Hæc aūt scripta sunt, vt credatis, &c.]

In hunc finem omnia tendunt, quæ hactenus scripsit, nimirū vt credamus, nec solū vt Iudæi, sed vt signanter hoc credamus, quòd Iesus est Christus ille promissus & Filius Dei, & vt per eam fi dem vitam habeamus. Hinc discamus, quid in Euangelijs & in Christo quære- re debemus, nempe non carnalem liber- tatem, sed vitam æternam. Discamus quomodo vti debeamus signis & mira culis, quæ fecit Christus, nempe, vt fi- dem per ea confirmemus: ideo enim & facta & scripta sunt. Alia est igitur mi- raculorum, alia Sacramentorum ratio. Nam miracula verbi sigilla sunt: Sa- cramenta autem sunt verbi instrumen- ta, quibus bona Christi promissa distri- buuntur. Nomen autem Christi, in quo vitam habemus, est Filius Dei, redemptio, vita, sanctifi- tio, iustitia, quorum om- nium verè fit particeps quisquis per fidem & dilectionem mēbrū Christi fuerit ef- fectus.

Caput XXI.

IN hoc capite, ne quis fortè contentiosus au- ditor, duobus testibus non contentus, maio- ra & plura requirat, di- ligens ac dilectus Euan gelista tertium addit testimonium Do minicæ resurrectionis, vt nihil desit, quia, vt suprà dictum est, in ore duo- rum aut trium testium stabit omne verbum. Et quamuis potuisset plura addere, tribus tamē testimonijs conten-

Deut. 19

tus est, quibus qui non credit, nec alijs crederet, etiamsi plura adducerentur. Præclarus autem & auditu dignus est huius miraculi sermo fidelis, quo nedũ resurrectio capitis declaratur, sed insuper etiam corporis, id est, totius Ecclesiæ resurrectio præfiguratur. Vide autem diligentiam Euangelistæ, qui talia de multis, quæ fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, tria signa elegit, quæ in superficie historica resurrectionem Domini contestando, simul etiam mox subsecuturam vocationem Gentium, & futuram in fine sæculi saluationem reliquiarum Israel, & vniuersalem omnium resurrectionem mysticè prædicarent. Nam quòd Magdalenæ foris stanti apparuit, itemque discipulis potestatem remittendi peccata dedit, ad vocationem Gentium pertinet. Quòd autem finaliter etiam incredulo Thomæ apparuit, ad reliquias Iudæorum pertinet, à quibus & suo tempore auferetur velamen. Quòd autem in hoc capite discipuli rete plenum piscibus ad littus trahunt, & statim prandium paratum inueniũt, futuram resurrectionem præmonstrat, &c. Atque hæc tria notatu dignissima sunt, Vocatio Gentium, Conuersio finalis, quamuis sera, Iudæorum: & omnium hominũ resurrectio generalis: hæc nobis Ioannes iuxta resurrectionẽ Domini inculcare voluit.

2. Cor. 3

Post hæc manifestauit se iterum Iesus.]

Diuinæ enim bonitati non satis est, semel suos visitasse, vt verum appareat, quod sapientia Dei dicit: Deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Deinde iterũ se manifestat, quia suprà quidem veritatem resurrectionis ostendit, nunc autem etiam potentiam suam ostendit: alioqui quid prodesset scire, Christum verè resurrexisse, nisi sciremus ei potestatem in cælo & terra datam esse? hoc enim nos vel maximè consolatur.

Prou. 8.

Mat. 28.

Erãt simul Simon Petrus, &c.]

Iterum commẽdatur charitas & concordia, qua nihil antiquius fuit Apostolis. Iterumque res ipsa declarabit, Christum non deesse, vbi studium vnitatis & concordiæ viget. Numerum autem Apostolorum non solùm idcirco Euangelista posuit, quia tantus est, vt rectè manifestatio dici possit, quòd eis Dominus apparuit: verùm etiam idcirco, quia septenario numero rectè sancta Ecclesia figuratur, vtpote congregata vel ordinata sancto septiformi spiritu.

Vado piscari.]

Quãuis Petrus à piscatura piscium per Christum euocatus fuerit ad capiendos homines, dixeritque pro se & alijs: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, &c. bono tamen spiritu nunc ad piscaturam redijt. Non enim est otiandum, sed aut laborandum manibus, aut laborandum in publica functione. Iuxta illud: Qui furabatur, non amplius furetur, magis autem laboret manibus suis, &c. Nihil igitur contra hoc factum discipulorum facit, quod Christus dixit: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno cælorum. Non enim retrospexerunt discipuli. Primò, quia artificium fuisset, ex se licitum erat. Secus autem fuisset, si Matthæus ad Theloneum, Zachæus ad publicanatum, Magdalena ad lasciuiam, latro ad latrocinia, redijssent: hoc esset retrospicere, quia prohibita sunt, hic autem non. Deinde Apostoli nondum laborabant in ministerio verbi, imò prohibebantur vsque ad aduẽtum spiritus. Sedete, inquit, in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Proinde ne otientur, redeunt ad laborem manuum, quem Dominus præcepit & ad vitandum otium, & vt sit benedictionis instrumentum. Præterea nec manus à semel arrepto aratro amouent: quamuis enim manibus laborarint, semper tamen præsenti animo Christi vocationem sequi parati erant. Ita licet pro temporis ratione vti opibus, artificijs, potestate, & id genus donis, sed vt cor non apponamus, voluntati autem diuinæ obsequamur. Tribus igitur de causis laborandum est. Primò, quia Deus præcepit. Secundò, quia necessitas vitæ huius hoc exigit. Tertiò, ne otiemur.

Matt. 4

Mat. 19.

Ephes. 4

Luc. 9

Luc. 24

Illa nocte nihil prendiderunt.] Tantis-

Tantisper enim labor noster irritus est, dum sine Christo laboramus, & in labore Dominum nō videmus & attendimus. Nam & hæc est causa, cur fermè, qui maximis laboribus premūtur, alijs multò pauperiores sunt. Non enim in labore Deum vident, nō cogitant Deū, non ex fide laborant. Hinc Sapiens monet: In omnibus vijs tuis cogita Dominum, & ipse diriget gressus tuos. Cæterùm, per hunc irritum discipulorū laborem in mari, ostenditur frustra eos laborare, qui se totos huic mundo dant, ac in fluctibus huius maris luctantes, cœlestis patriæ obliuiscuntur. Hinc Dauid de huiusmodi: Dormierūt, inquit, somnum suum, & nihil inuenerunt diuitiarum in manibus suis. Et ipsi impij in inferno clamāt: Quid nobis profuit superbia? &c. Transierunt omnia velut vmbra.

Prou. 3. Psal. 75. Sapiē. 5.

Mane autē facto, stetit Iesus in littore]

Suprà apparuisse legitur timidis & lugentibus, hic apparet laborantibus, ad consolationem nostram, ne labore frangamur, quum audiamus Christum laborantibus astare. Sicut autem nox tentationem significat, sic mane vel dies significat diuinam consolationem. Iuxta illud: Advesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Permittit igitur Deus electos suos in nocte huius sæculi, hoc est vitæ præsentis, quæ tribulationibus, culpis, & miserijs plena est, multipliciter affligi & sudare, vt tandē quietem sortiti plenius iocundentur. Iuxta illud: Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, &c. Mane autem facto, hoc est, consummato huius vitæ cursu, apparet Christus taliter laborantibus, educitque eos de hoc mari magno & spatioso, ad portum securitatis æternæ, vbi verus sol incessabiliter oritur, nec dies tendit ad occasum aliquando, nec aliquod flagellū appropinquabit tabernaculo iustorū. Ad literā autem, stetit Iesus in littore, nō super aquæ fluēta, quia volebat discipulos suos paulatim ad suam cognitionem perducere. Si autem stetisset super aquam, obstupefacti fuissent & territi, æstimassentque se phantasma videre, quod & ante fecerūt. Mysticè verò stetit in littore, ad insinuandum, quòd amplius nō erat cum eis in aquis tribulationum, & fluctibus huius mortalis vitæ, sed ad impassibilem tranquillamque vitam resuscitatus consisteret.

Psal. 29. Psal. 89. Psal. 90. Mat. 14.

Et non cognouerunt, quòd Iesus esset.]

Partim propter distantiam loci, partim propter dubiam adhuc lucem, maximè autē, quia nolebat adhuc cognosci Christus. Sic & nobis sæpè adest Christus, & tamen non cognoscitur. Hinc Israelitis improperatur: Cognouit bos possessorem suū, Israel autem me non cognouit, &c. Itemque Cyro regi: Exaltaui (inquit) te, & non cognouisti me.

Esaiæ. 1. Esai. 45.

Pueri nunquid pulmentarium habetis?]

Pueros eos nominat, non propter ætatem, sed propter puritatem, simplicitatem, & innocentiam, quo modo & Paulus dicit: Malitia paruuli estote, nō sensu. Deinde hoc verbo allusit ad illud Esaiæ: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi in signum & portentum. Cæterùm sicut Magdalenæ apparuit in specie hortulani, sic nunc Apostolis ad mare apparet in specie emere volētis. Ideo quærit, num habeant quod ad esum vendere possint: Qualis enim quisque est, talis ei apparet, aut videtur Deus. Hinc Dauid de Deo: Cum sancto, inquit, sanctus eris, &c.

1. Co. 14 Esaiæ. 8. Psal. 17.

Mittite in dextram, & inuenietis.]

Hoc verbo docet, quomodo laborandum sit, vt fructus sequatur, nempe vt ad dextram, hoc est, ad spiritualia tendamus. Nihil enim aliud impedit fructū laboris nostri, quàm quòd plus æquo ad sinistram tendimus, hoc est, ad temporalia, quæ per sinistram intelliguntur. Iuxta illud: In sinistra eius diuitiæ & gloria. Quod igitur Christus hic dicit: [Mittite in dextram, &c.] eundem sensum habet cum eo, quod alibi docuit: Primùm quærite regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

Prou. 3. Mat. 6.

Miserunt, & iam non valebant illud trahere.]

Vides quid possit verbum Dei, item quid possit obedientia, item-

itemq; quàm nõ infructuosus sit labor noster, si ad dextram tendamus. Hoc enim facto nobis declaratum est, vt certi fiamus benedictionem Domini fortunare quicquid ex fide in verbum Dei agamus. Simile huic miraculum etiam in Luca habemus.

Dicit ergo discipulus ille, quem diligebat Iesus, Petro.]

Lucæ. 5.

Omnes capiũt, omnes mirantur, nullus tamen ex hoc agnoscit Dominum nisi Ioannes, id quod & nunc fit etiam nobiscum. Nec mirum, Deum nemo cognoscit in operibus suis, nisi Ioãnes, hoc est, in quo est gratia. Ergo igitur, quia magnus ille puerorum suorum appellator, tam veraciter prophetauerat: Mittite, & inuenietis, in mentem discipulo huic venit, quòd Dominus esset. Hoc aũt Petro dixit præ omnibus, quẽ gauisurum sciebat præ omnibus. Bene aũt, quia cito acquieuerũt ei præcipienti, statim etiã cognouerunt eũ. Obserua autem, quòd non dicit, Iesus est, sed Dominus est, & nõ noster vel quorumcũq; definitè, sed indiffinitè: Dominus (inquit) est. Cur enim suum particulariter Dominũ diceret, q sic in præsentiarũ palã fecerat, q etiam maris Dominus esset, imò & stando in immortalitatis littore probauit, quòd mortis victor & vitæ dominator existeret. Ex hoc autem verbo discamus, non nobis, sed Deo fructũ laboris nostri asscribere. Dominus, inquit, est. Non noster labor hoc efficit, sed Dei beneficẽtia. Sic Dauid ait: Non in arcu meo sperabo: nec enim gladius meus saluabit me. Et iterum: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Hinc & Petrus: Quid nos intuemini, quasi nostra virtute fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, &c. hoc fecit per Iesum, &c.

Psal. 43.
Psal. 126

Acto. 3.

Petrus quum audisset, quia Dominus est, &c.

Vno verbo admonitus ad Christum properat, vnde constat, non frustraneam aut inutilem esse externam & vocalem prædicationem. Hic autem vide naturam charitatis, non expectat socium, non timet periculum, cupit quidem alios sequi, sed propter tardè sequentes ipse morari minimè vult. Nusquam enim maius periculum in mora, quàm dum ad Christum properamus. Nescimus enim quamdiu tempus currendi habebimus. Quilibet igitur summo studio festinet, nec curet, si alios viderit cessantes: Fugite de Babylone, & saluet vnusquisque animam suam, ait scriptura. Charitatis quidẽ est, etiam alios ad Christum trahere, sed propter alios nemo seipsum negligat. Pastoris item est, exemplo Petri plus alijs festinare ad Christum, vt vel sic sequi incipiant.

Hier. 51.

Misit se in Mare.]

Primò tunica succinxit se. Noluit enim nudus coram Christo apparere. Væ enim ei, qui in conspectu Domini nudus apparet. Hinc cuidam dicitur: Suadeo tibi emere à me aurum, &c. vt locuples fias, & vestibus albis induaris, ne appareat cõfusio nuditatis tuę. Deinde in mare se misit. Agnito enim Christo, nullum periculum timetur. Cæterùm, mare vmbram habet omnium afflictionum. Nam vt mare non fert natura sua hominem, nisi nauigio, ratibus, aut alijs rebus corporalibus suffultum, ita nemo potest in afflictionibus perdurare, nisi præsidio aliquo constet. Est autem humanum præsidium admodum fallax & euanidum. Nam vt in mari non liberamur orta tempestate per nauigium & rates, quibus vehimur, propterea quòd præ magno procellarum turbine carina ac tota nauis structura disrumpatur: ita reuelato Dei iudicio, in afflictione nullus liberatur, si humano solus præsidio innixus fuerit. Sic enim Dauid canit: Non saluatur rex per multam virtutem, &c. Fallax equus ad salutem, &c. Et Esaias: Aegyptus homo, & non Deus: Et equi eorum caro, & nõ spiritus, &c. Proinde, vt possis citra iacturam mare afflictionum calcare, eodem tibi opus erit nauigio, quo Petrus supra mare ambulat: Ad Christum non submersus venit, sola fide pro nauigio vectus, ita si fide in Chri-

Apoc. 3.

Psal. 32.
Esaiæ. 31

Christum aut verbum Dei in afflictionibus versemur, illæsi ex omnibus malis enauigabimus. Hoc naugio penetrarunt Israelitæ per mare rubrum, &c. Hinc Ioannes ait: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

1. Ioan. 5

Alij autem nauigio venerunt.]

Diuersis medijs ad Christum venitur, alius egregijs donis, alius vili artificio, quod coram mundo vsque adeò contemptum apparet, vt nec donum iudicetur. Sic Petrus ad Christum venit, sed miraculo, & dono in oculis mundi admirando. Alij discipuli communi medio ad Christum nauigant, non tamen minus perueniunt ad eum quàm Petrus. Non enim refert quibus donis, sed qua fide Christum accedas. Tantùm curemus, vt per id quod accepim⁹, ad Christum properemus. Quòd autem subditur: Non longè erant à terra, consolatio nostra est, vt sciamus non longè nos esse à portu, etiamsi in medijs etiamnum fluctibus luctemur.

Vt descenderunt in terram, vident prunas.]

Multa miracula in hac manifestatione fiunt. Primùm, quòd tantam multitudinem piscium comprehendunt. Secundum, quòd rete non scinditur. Tertium, quòd Petrus supra mare ambulat. Quartum, quòd citra cuiusuis hominis operam inueniunt paratas epulas. Hæc autem non solùm ad resurrectionis manifestationem facta sunt, verùm etiam vt doceremur, quid fructus & emolumēti è fidei labore proueniat. Ex hoc igitur loco videmus, temporalia præsidia, & victualia non deesse, nec vnquam defutura his, qui diligenter vocationem suā sequuntur, & è fide laborant. Hoc idem videmus in Israelitis, qui dum vocationem suam sequerentur per desertum, & manna de cælo, & coturnices vento adductas, & aquam è petra acceperunt. Sic Moyses vocationem Domini in mōtem sequens, quadraginta diebus nec pane, nec aqua, sed verbo Dei alitus fuit. Helias vocationem Domini sequens, à coruo, alioqui aue rapaci pastus est. Omnia hæc ad consolationem nostrām scripta sunt.

Exo. 15. & 16.

3. Re. 17

Afferte de piscibus quos prendidistis.]

Non ait: Quos ego prendere vos feci. Sic enim & aliàs solet spiritus in scriptura nobis opera asscribere, nō vt hinc nobis placeamus, sed in officio contineamur. Cæterùm, quamuis epulas iam paratas à Christo inueniunt, iubentur tamen afferre de piscibus, &c. Vult enim Deus opera nostra coniungi suis, vt simus cooperatores Dei. Deinde poterat omnes saturare de pisce superposito prunis, voluit tamen vt de piscipus captis afferrent, quia dum aliūde habemus aut habere possumus, non debemus ad miracula confugere, nec supernaturalia efflagitare præsidia. Hoc enim esset Deū tentare. Vel ideo iubet afferre de piscibus, vt ex numero piscium, miraculum conspectius fiat, sicque vtrinque confirmarentur Apostolorum animi, ex multitudine scilicet piscium, quos cœperāt, & ex præparato cibo, quem in littore inuenerant.

Ascendit Simon Petrus, & traxit rete, &c.]

Priùs summo studio è mare properauit ad Christum, nunc denuò remittitur ad mare. Sic nobiscum agit Deus, ex vna tentatione nos eripit, & interim ne torpescamus, in aliam nos conijcit, vt & inde nos liberet. Militia enim est vita hominis super terram, &c. Numerus autem piscium exprimitur ad declarationem miraculi, itemq; propter mysterium, vt infrà patebit. Sed nec illud miraculum tacetur, quòd tot & tantis piscibus non fuit scissum rete, quod tamen aliàs ruptum legitur in prima captura: verùm & hoc mysterio nō caret.

Iob. 7.

Lucæ 5.

Venite, prandete, &c.]

Peracto labore & obedientia, vocat eos ad prandium. Apposuit autem & panem & piscem. Panis ipse est Christus, qui in Euangelio loquitur: Ego sum panis viuus. Piscis, qui sub aqua viuit, tribulationem significat. Hæc enim duo sic cōmiscet Deus, vt nūc quidē cōsolationē, nūc tribulationē habeāt pij, nec vnq̄ vel panem solū vel piscem solū apponit. Ita enim cōsolatur pios, vt tamen non omnino ab omnibus malis liberi sint. Et ita eos in tribulationem conij-

Ioan. 6.

est, vt tamen non desit panis consolationis.

Hoc iā tertiò manifestauit se Iesus, etc.]

Ex hoc verbo patet, quòd Ioannis intentio fuit, legitimo testium numero auditorem Euangelij confirmare in fide resurrectionis Iesu Christi: In ore enim duorum vel trium testium, stat omne verbum secundum legem. Ideo priori capite duo testimonia posuit, nunc in hoc capite propter contentiosos addidit tertium. Et quia qui his tribus non credit, nec multis alijs crederet, si cōscriberentur: ideo cōtentus est hæc tria testimonia posuisse, atq; hoc verbo concludit. Hoc iam tertiò, &c.

Deut. 19

ALLEGORIA HVIVS historiæ.

MAre est mundus hic. Apostoli prædicatores sunt. Horum princeps Petrus, cui prima cura demandata est, dicit & dicere debet: Vado piscari: hoc enim eius officium est. Aliorum autem est, vt dicant: Venimus & nos tecum. Exeuntibus autē necessaria est nauicula & rete. Nauicula Ecclesia est: Rete verbū Dei. Piscaturi deinde cum Petro tunicam deponant, vt ab omni temporalium cura nudi sint. Quantumcunque autem habeant & nauiculam & rete, insuper & succincti sint ad opus, sine tamen Christo nihil capiunt. Interim Christus è cælo clamat, ac pisces ab eis exigit: hic enim cibus eius est, vt animæ saluentur: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? &c. Frustra autem laborantibus dicit, vt in dexteram mittant rete, hoc est, ad electos. Bis enim Apostoli leguntur retia laxasse. Et primò quidem simpliciter dixit: Laxate retia, &c. Vnde & tunc quidem magnam piscium multitudinem cœperunt, sed sine numero, nec ibidem expressum est, magnine an parui fuerint. Denique qualescunque fuerunt, certè ruperunt rete. Hic autem ad dextram mittere iubentur, & solos magnos pisces capiunt, & numeratos, qui tamen rete non ruperunt. Prima piscatio ad omnes pertinet, tam bonos quàm malos, quorum plærique parui admodum & lubrici sunt, alij rete, vnitatem scilicet fidei & verbi Dei scindunt, alij etiam permanentes finaliter ejciuntur, vt in Matthæo dicitur. Hæc autem piscatio ad solos electos pertinet. Hi enim pertinent ad dextram, & omnes magni sunt apud Deum, quantumuis parui apud mundum videantur. Deinde omnes numerati sunt: Eorum enim qui saluandi sunt, nomina scripta sunt in libro vitæ. Signanter autem sub tribus illis numeris continentur, quorum centenarius significat obseruationem mādatorum, quinquagenarius remissionem peccatorum, ternarius autem fidei, spei & charitatis obseruationem. Piscibus igitur captis, restat, vt ad portum festinent & littus. Huc igitur aliqui per medios fluctus contendunt, hoc est, per martyrium: alij quietè in nauicula veniunt, qui scilicet in pace requiescunt & obdormiunt. Ita tamen ad portum contendere debent, vt & pisces captos secum adducant. Hinc eis dicitur: Afferte de piscibus, &c. Appropinquantes littori, primò videbunt Christum adstantem, & conuiuium æternum paratum. Iuxta illud: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Illic primò ad gloriam ipsorum cedet, quòd tot pisces ceperunt, & eam gloriā ipsis cōcedet Dominus, quanquam ipse pisces cœperit, non illi. Deinde audient: Venite, prandete. Edent enim & bibent super mensam eius in regno suo. Et audiet seruus fidelis: Euge serue bone, intra in gaudium Domini tui. Apponetur autem eis & panis & piscis assus. Panis est dulcedo diuinæ visionis: Piscis assus natura est Filij hominis excocta igni passionis. Vtrunq; accipient, quia vtriusq; visione naturæ reficiet consortes regni sui. Tunc non opus erit interrogare, quis sit. Scient enim quia Iesus est, & perfectè cognoscent, quod nunc ex parte cognoscunt.

Ioan. 4.

Lucæ 5.

Matth.

Luc. 10.

Mat. 25.

Luc. 22.

Mat. 25.

1. Co. 13.

Quum ergo pransi essent, dixit Simoni Petro.]

Simoni Petro nesciēti, quid per eum Dominus fecisset, in eo, quod tunica sue cinxit se, & misit se in mare, itemque, quod ad iussum eius ascendit, & traxit rete plenum piscibus. Nesciente, inquā, actus sui mysterium, vel quid sibi vellet talis tripliciter distinctus numerus piscium, ipse Dominus & magister, qui hæc

hæc dispofuit,nunc aperire incipit. Et primò quidem,quod tertiò pastoris illi officium iniungit, arcanam piscium causam respicit.Deinde dicēdo: Quum esses iunior,cingebas te,&c.prænuntiat, quid cingendo se,licet nesciens præfiguraverit.In eo autem, quod nunc agnos, nunc oues Petro commēdat, & alterum eorum bis dicit,triplicem illam piscium distinctionem subostēdere voluit.Petrū autem potissimū alloquitur, eiq; oues suas specialiter cōmendat, vt memoriā abnegationis penitus ex animo eius aboleret:quia enim grauius,q̄ alij lapsus erat,& obstinatius Christum negauerat, opus habebat peculiari commēdatione, ne recordatione abnegationis,putaret cōmunem Apostolatus commendationē nihil ad se pertinere.Deinde etiam ideo potissimum ad Petrum hæc loquitur, quia primus & præcipuus erat inter discipulos.Vnde & peculiari quodā modo præ alijs cura ei pastoralis iniungenda erat. Quòd autem Petrus maior fuerit alijs Apostolis,ex pluribus patet.Primò ex eo quòd ad primum statim conspectum Christus ei nomen mutauit. Mutatio autem nominis semper magnū aliquod mysterium præ se fert.Deinde, quòd quamuis non primus fuerit in vocatione(nam Andræas prior Christum sequutus est)ab omnibus tamen Euangelistis in numero Apostolorum primò semper ponitur.Huc pertinet quod ipsi dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā, &c.Item,Ego pro te rogaui,vt nō deficiat fides tua. Hinc ad Petrum nominatim missæ sunt mulieres ab Angelis, in resurrectione Domini apparētibus.Ipse etiam primus monumentū intrauit,&c. Deniq; post ascēsionem Domini planè patuit,ab omnibus discipulis ei concessum fuisse primatum. Ipse siquidem ad electionem Mathiæ exhortatus est,ipse post acceptum Spiritum sanctū,prædicauit publicè, ipse primum miraculum fecit,ipse Ananiam corripuit: de solo ipso legitur,quòd vmbra sua sanauerit infirmos,de alijs autem tantùm, quòd per manus Apostolorum fiebant signa, &c.Ipse diacones eligere persuasit, ipse in concilio primus sententiam dixit,&c. Quæ omnia arguunt in Petro quādam prærogatiuam præ alijs. Meritò igitur & nunc peculiariter ei oues commendat Christus.Præterea etiam ideo Petrum alloquitur,vt per eum, quem nouerat, præ cæteris esse ardentioris animi, exprimeret alijs Apostolis,eorumq; successoribus specimen veri perfectique pastoris.Sic enim & aliàs solet Petrus esse os Apostolorum,& per hunc audiri voluit Dominus,quid cæteri quoque profiterētur.Siquidem huius voce edita totius Ecclesiæ professio iam pridem promeruerat sponsionem clauium regni cælestis. Itidem & nunc huius voce voluit edi erga summæ se charitatis professionem,vt per vnum cæteri cognoscerent quales ad curam dominici gregis debeāt accedere.

Ioan.1. Mat.10. Mat.16. Luc.22. Act.1. Act.2. Act.15 Mat.16

Simon Ioannis diligis me plus his?]

Opportunè satis antiquo eum nomine,addito etiam Patris nomine, compellat,tum vt admoneret eum pristinæ humilitatis,ac doceret ea quæ nunc accepturus erat,non ex natura, sed ex gratia habere,ne aliquando superbiret:tum etiam ideo sic eum nominat, vt vel sic & ipsum & successores eius admoneret officij sui,quod est obedientem esse gratiæ,id quod hæc duo nomina præ se ferunt:Simon enim obediēs,Ioannes gratia est.Hæc autem duo altè infixa esse debent animis pastorum,vt & propriæ humilitatis & suscepti officij memores sint semper: sic enim nunquam superbient,sed nec segnes efficientur. Interrogat autem eum Christus non de diuitijs, aut generis nobilitate, quæ nihil ad rem faciunt, nec interrogat de scientia, quæ in pastore quidem requiritur, verùm non sola,sed tantùm interrogat de charitate.Hæc enim vel maximè necessaria est ei,qui pascendas oues rationales suscipit.Signanter autem addit: Diligis me plus his? Non vulgarem enim ab ipso charitatem exigit,tum quia Petrus ingentia de seipso promiserat: Etsi omnes, inquit, scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Deinde etiam ideo maiorem ab ipso dilectionem exigit, quia plura ei remiserat peccata. Cui autem multum remittitur, multum etiam diligere debet. Potissimum autem ideo dicit: [Diligis me

Lucæ 7.

me plus his?] vt ostenderet summam di- Num.17 lectionē exigi & requiri in pastore. Huc pertinet, quod in veteri lege filijs Israel contendentibus de sacerdotio, solus ille à Deo pronuntiatur sacerdos, cuius virga in tabernaculo posita flores & frondes, & fructus proferret, id quod soli Aaroni contigit. Is igitur pastoris nomine & officio dignus est, cuius fides & charitas non est infructuosa, sed germinat & folia verborum, & fructum bonorum operum. Summa, nullus bene præerit ouibus Christi, nisi impensè & ardenter diligat Christum. Docet igitur Christus hoc verbo, quales assumendi sint ad officium pastoratus, non qui nobiliores aut ditiores sunt, sed qui meliores & magis diligant. Ter autem interrogat Christus, num se diligat plus quàm alij. Primò, quia ter negauerat Christum. Deinde, quia tria requiruntur ad amorem Dei, vt scilicet diligatur toto corde, tota mente, tota anima. Tria item pertinent ad dilectionem proximi, vt diligatur affectuosè, discretè, ordinatè. Præterea etiam ideo non semel, sed tertiò hoc quærit, ad ostendendum, quòd sæpè & diligenter discutiendi sunt, qui ad regimen Ecclesiæ assumūtur. Demùm ideo toties dilectionem stipulatur: sciebat enim exorituros, qui non amore Iesu, sed sui commodi gratia curam animarū susciperent, imò arriperent, qui pro pastoribus agerent tyrannos & prædones. Hos autem Christus hoc verbo corripit, &c.

Domine tu scis, quia amo te.]

Optima & verè Christiana respōsio, quam qui verè & ex animo dicere potest, hic verè beatus est. Vide autem modestiā Petri. Non dicit sicut Helias: Re- 3.Re.19. lictus sum ego solus, &c. Nec dicit, Diligo plus his. Hoc enim esset temerè aliorum conscientias iudicare, nec in seipso confidit, id quod ante passionē fecerat, sed iudicio Christi se committit: [Domine tu scis, quia amo te.] Idque non semel, sed tertiò fatetur, ex causis suprà assignatis. Quanquam vltimò nonnihil turbatus fuerit, nec mirum. Videbatur enim Dominus toties interrogans, parum aliquid de ipso sentire. Et quanquā sibi conscius esset, quòd vehemēter Dominum amaret, tamē post tam magnifica promissa ter abnegatus Dominus, faciebat vt ipse quoque sibi diffideret, timeretque, ne fortè Christus eum iterū casurum præsciret. Prior enim lapsus eum & modestiam docuerat, & dedocuerat sui fidutiam.

Pasce agnos meos.]

Hic tandem ostendit, quibus rebus Petrus testari debeat amorem suum erga Christum. Non enim satis est diligere in corde, nisi & re ipsa dilectionem nostram testemur. Et quanquam omnes Christiani teneantur dilectionem suam testari obseruatione mādatorum, iuxta illud: Si diligitis me, mandata mea seruate: Ioan.14 à Petro tamen eiusque successoribus aliud quiddam & maius exigitur, nempe vt pascant. Vide autem emphasim verborum. Nō dicit, Occide, aut lanam & lac accipe, sed: [Pasce,] Nec dicit, potestatem in eos exerce tyrannicam, sed: Mat.20 [Pasce,] Inter vos, inquit, non erit sic, sed qui maior est vestrum, sit minister. Pascere autem primò includit curam, solicitudinem & laborē, id quod in Iacob Patriarcha præostensum est, qui pastor Gen.31 ouium existēs: Nocte, inquit, & die gelu vrgebat & æstu, & fugit somnus ab oculis meis, &c. Deinde pascere omnia illa includit, quæ pastores Iudæorum apud Ezech.34 Ezechielem arguuntur omisisse: Quod infirmum (inquit) fuit, non consolidastis, &c. Tertiò autem dicit: [Pasce,] vt ostendat magnam se solicitudinem habere pro ouibus suis, & quàm solicitè velit eas custodiri, quamque districtè rationem exacturus sit à pastoribus, si negligentes fuerint. Deinde ter iubet pascere. Debet enim prælatus commissas sibi oues pascere prece mentali, instructione vocali, & operatione vitali, imò si opus sit, etiam sustentatione corporali. Quanquam Græci secundo loco non habent, Pasce, sed ποίμαινε, hoc est, rege non gladio externo, sed virga pastorali. Pastoris enim est & obedientes pas- 1.Cor.4 cere, & inobedientes corrigere. Sic Paulus: Vultis (inquit) in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis? Sic 1.Cor.5 idem authoritate pastorali, fornicarium exclusit ab Ecclesia. Obseruandum autem, quòd tantùm semel iussit regere, bis

bis autem pascere, ne quis de solo regimine glorietur. Obseruandum & hoc, quòd primò committit ei agnos pascendos, deinde bis oues, sic enim Græci habent. Agni sunt imperfectiores, quibus adhuc lacte opus est, & horum maior pars est in Ecclesia, & hi signātur per centenarium numerum piscium. Deinde etiam oues commendat, idq; non semel tantùm, sed bis: sunt enim in duplici differentia. Aliqui iam aliquantum profecerunt, sed nondum perfecti sunt: hi per quinquagenarium numerum signātur. Alij autem adeò profecerunt, vt & alios Christo generare possint: hi ternario numero signātur. Non enim admodum multi sunt. Omnes igitur fideles qualescunque sint, sine personarū acceptione, & incipientes & proficientes & perfecti, Apostolis commendati sunt. Hinc Paulus: Sapientibus & insipientibus debitor sum. Quibus autem comparat fideles suos, vt sciant pastores sibi non otiandum esse: nam ouis animal est, quod alterius cura indiget. Deinde, vt sciant ad quid subditos sibi commissos dirigere debeant, nempe, vt oues sint, hoc est, mites, innocentes, simplices, &c. non rapaces, vt lupi, non mordaces, vt canes, non fraudulenti, vt vulpes, non immundi, vt porci, non superbi, vt equi, &c. Obseruādum autem, quòd vbiq; addit: [Meas.] Meæ (inquit) sunt, ego sanguine meo eas redemi, ego eas diligo, & pro eis curo. Non igitur eis pro libitu tuo imperabis, pastorem ages, non dominū. Si ego tibi charus sum, erunt & tibi charæ quas habeo charissimas.

Roma. 1

Cùm esses iunior, cingebas te, &c.]

Hoc verbo Christus subindicare voluit, quid sibi vellet ter iterata dilectionis professio. Qui pro salute gregis Dominici contemnit facultates suas, negligit honores huius mundi, negligit affectus suos, magnum quidem de se synceri amoris affectum præbet: cæterùm, qui pro salute gregis non dubitat vitam suā in discrimen ponere, is absolutæ charitatis certissimum documentum dedit. Id olim facturum Petrum, hoc verbo prædixit. Magnæ autem gratiæ opus est audire, se in gratia vsque in finem perseueraturum, id quod Petrus hic audiuit. Deinde hoc verbo etiam genus mortis Petro expressit, nempe crucem. Pulchrè autem mutat personas: quamuis enim in tertia persona dicat: Alius te cinget & ducet, tamen in secunda persona præmisit, Tu extendes manus tuas, &c. quo verbo promptam ipsius Petri ad moriendum voluntatem indicat. Nec obstat, quod addit. Ducet te, quò tu non vis. Hoc enim non ad spiritum Petri, sed ad eius naturam & carnem refertur, cui mors nunquam adlubescit. Nolle enim mori, carni cognatum est. Hunc autem carnis & naturæ affectum, Christus in humeros suos transtulit, vt vinceret (siquidem totum se in nostris sordibus volutauit, vt nos à sordibus liberaret.) Itaque vicit, vt hoc nolle mori, quamuis in carne maneat, non tamen damnet, alioqui damnaturum, nisi victum esset. Cæterùm, sicut Christus hunc affectum vicit, ita & nos eundem affectum vincere & dedit & docuit. Quēadmodum enim infirmus amaram potionem horret quidem & non vult, propter sanitatem tamen recuperandam eā accipit. Vult igitur, & non vult: sic & pius vult crucem secundum spiritum, qui promptus est: non vult autem eam propter carnem, quæ infirma est. Præterea hoc verbo prædicit Petrum non amplius tam pertinacem futurum, qualis ante passionem fuit. [Cùm (inquit) esses iunior,] videbaris tibi admodum fortis, præsumebas de tuis viribus, dicens: Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Nunc autem cùm senueris & Spiritum sanctum acceperis, alius te cinget, &c. Dei arbitrio & voluntati te subijcies, ac ducentem gratiam sequeris, etiam in his, quæ naturæ contraria sunt. Ad hæc, Christus hoc verbo, metaphora sumpta ab ætatibus carnalibus, fidei ætates describit. Nam in rebus humanis ita comparatum est, vt pueri suos habeant lusus & iocos. Aetas enim illa pomis ac nucibus, &c. multò facilius in officio obedientiæ continetur, quàm dura & importuna parentum austeritate. Cōceduntur verò hæc ludicra, donec grandescant, & labores ferre possint. Nam tunc quò nolunt ducuntur, hic ad literas, ille ad agrum colendum, alius ad artificium manuarium. Ita & in fidei æta-

Mat. 26.

ætatibus fieri solet. In veteri Testamento pueritiæ tempus erat, vt Paulus ait: Lex pædagogus noster fuit in Christo. Et iterum: Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, &c. Hinc est, quod in veteri Testamēto patres puerilibus rebus educati sunt. Nam præ vita æterna, præ iustitia vera & spirituali, præ regno æterno, nonne puerilia sunt terra Chanaan, iustitia legis, & regnum carnale? Nouum autem Testamentum senectutis tēpus est. Nos enim sumus, in quos fines sæculorum peruenerunt. Hoc autem tempore ducimur ad crucem, quo nolumus. Non enim iam ob oculos nobis ponitur terra Chanaan, regnum corporale & iustitia legis, sed crux. Qui vult me sequi, inquit Christus, tollat crucem suam, &c. Hanc igitur veteris & noui Testamenti differentiā hoc verbo Christus insinuauit. Et quod de vniuerso piorum genere dictum est, hoc de singulis intelligi potest. Initio enim fidei ludicris educamur promissionibus & mercedibus, donec grandescamus, vt possimus crucem ferre. Igitur, qui in fide iam senuit, extendat manus suas, & sinat se duci quò non vult, hoc est, ad crucem quā natura fugit, & dicat cum Psalmista: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, &c. Et iterum: Fiat voluntas tua.

Galat.3. 1.Co.13. 1.Co.10 Mat.16. Psal. 10. Matt.6.

Hoc autem dixit, significans qua morte, &c.]

Quemadmodum pij clarificant Deū piè viuendo, quia in sua conuersatione ostendunt, quòd Deus sit sanctus & iustus, sanctitatem & iustitiam diligens: sic pro iustitia moriendo, ipsum clarificant, quia testantur Deum tantæ esse veritatis, dignitatis, bonitatis, vt potius sit moriendum, quàm ab eo vllo modo recedendum. Hinc Paulus: In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum.

Philip.1

Sequere me.]

Iam Petro verbis prædixerat, quòd crucifigendus esset, nunc idipsum etiam facto præsignat, dum surgit, procedit, ac Petrum sequi iubet. Quasi diceret: Per hāc materialem sequelam, ad quam te moneo, hoc designo, quòd spiritualiter imitaturus es me, sustinendo mortē crucis propter iustitiam, sicut & ego. Quemadmodum enim Prophetæ interdum prophetauerunt verbis, aliquando etiā factis (vt patet de Hieremia, cathenas ligneas in collo ferente) sic Christus nunc verbis, nunc factis aliqua prænuntiauit. Deinde, quod iam in futuro dixerat, Extendes manus, & alius te vnget, &c. hoc nunc in præsenti exprimit: [Sequere me:] Iam (inquit) tempus est. Et quamuis sequela hæc referri possit ad eam, qua discipulus sequitur magistrum, potissimum tamen intelligitur de imitatione charitatis & passionis. Hæc enim duo iam Petro specialiter inculcauerat. Est igitur sensus, Meo exemplo disce diligere oues tibi commissas, meo item exemplo disce etiam animam & vitam tuam contemnere, ac in mortem offerre pro ouibus. Se autem ponit in exemplum, & se sequi iubet, vt Petrus vel sic & incitaretur ad charitatem, & cōfortaretur ad sustinendum crucis supplicium. Quem enim nō moueret exemplum Christi, qui tantum nos dilexit, & tam sponte seipsum pro nobis obtulit? Cæterùm hoc verbo mira quadam suauitate præteritæ concertationis meminit, qua cùm dixisset: Quò ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autem postea, Petrus respondit: Quare non possum te sequi modò? &c. Huius, inquam, concertationis nunc benignè Dominus meminit, quasi diceret: Iam de eo quod dixi tibi, Quò ego vado, nō potes me modò sequi, tu ter negando veracē me comprobasti: superest, vt nihilominus de eo quod adieci: Sequeris autē postea, meus sermo verus appareat. Sequere ergo me, hoc est, deinceps paratus eris propter me in carcerem & in mortem ire.

Hier.27. Ioan.13.

Conuersus Petrus vidit illum discipulum, &c.]

Non reclamat Petrus, non effugium quærit, non obmurmurat, sed contētus est sua vocatione. Interim autem solicitus est de condiscipulo suo, quem vnicè diligebat, sciebatque Domino charum, denique quem videbat iniussum sequi. Cæterùm, quod Ioannes noster & hic & alias

aliàs sæpè commemorat, se à Domino dilectum, non ad iactantiam facit, sed vt tanto beneficio gratus existat: & quia dulcissimũ sibi erat, hanc Christi dilectionẽ recolere. Magis igitur est extenuatio sui, & admiratio diuinæ dignationis, quã iactantia, quandoquidem nulla sua merita cõmemorat, sed tantũ Christi dilectionẽ.

Hic autem quid?]

Gene. 19 Lucæ. 9. In Petro manifestè se prodit natura carnis. Solet enim caro semper in alienã vocationem respicere, & suam negligere, id quod grauissimè in vxore Loth punitum est, vt meritò eo exemplo admoneamur, ne semel admota manu ad aratrum retrospiciamus, quemadmodum Christus docet.

Sic eum volo manere, donec veniam.]

Ex hoc verbo videmus, quòd pro significatione passionis, Petro dixit: Sequere me: alioqui Ioannẽ nõ exclusisset, qui & ipse, vt discipulum decet, Christũ secutus est. Verùm nõ de hac sequela dixerat Christus, sed de imitatione & forma passionis & mortis. Cæterùm, Græci hunc locum legunt conditionaliter: Si eũ velim manere, quid ad te? Quasi diceret: Etiã si istum vellem minimè mori, quid tu ex hoc emolumenti, quidque consolationis inde consequereris? Latini autem assertiuè legunt, Sic eum volo manere, hoc est, nolo vt in cruce moriatur, sicut tu. Nec obstat, quod alibi de Ioãne & Iacobo dicitur: Calicem quidẽ meum bibetis. Quamuis enim Ioannes materiali cruce, vel gladio non occubuerit, verè tamẽ calicem Domini bibit. Primò, cùm sub cruce Domini staret. Deinde cũ à Domitiano in dolium olei feruẽtis positus est. Mat. 20 Ioan. 19

Quid ad te?]

Audisti Petre, quæ ad te pertinẽt, cur aliena quæris? cur diuinæ iustitiæ secreta rimaris? Respice tu in tuã vocationẽ, nõ alienã, ego de alio curabo. Si is manserit, nec turpi morte occũbat, mihi manserit: si non manserit, mihi non manserit, quid tua refert? Optandũ esset hanc sentẽtiam omniũ mentibus insculptã esse, vt vnusquisque disceret in suã vocationem respicere. Vnde & Paulus: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo Domino stat aut cadit. Bonũ quidem est, etiam proximorũ curam agere. Vnicuiq; enim mandauit Deus de proximo suo. Et secundũ Paulum, debemus singuli quærere, non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum: nõ tamen debemus anxiari vel curiosè scrutari, quid Deus ordinauit de proximis nostris, quo ad genus mortis, & quo ad occulta futura. Vnde & aliàs Apostolis dixit: Nõ est vestrum nosse tẽpora vel momenta, &c. Et Sapiens: In omnibus operibus Dei non sis curiosus, sed quæ tibi præcepit cogita. Cæterũ non sine magno diuinitatis consilio factum est, vt hic dilectus discipulus triumphalem proprij martyrij purpurã non perciperet, alioqui putare quis posset, solos martyres saluandos. Nũc autem videmus, etiam alteram vitam & viã nobis patere. Isti enim duo Apostoli, Petrus & Ioannes, præcipuæ sanctorũ columnæ sunt, & in altero quidem vitæ actiuæ fortitudo, in altero contemplatiuæ prænitet pulchritudo. Etenim, quod in Martha satagente circa frequens ministeriũ, & in Maria sedente & audiente verbum Domini, præfiguratũ est, hoc iam tũc his duobus cœptum est, dum alteri cura mandatur de pascendis Dominicis ouib9, alter supra pectus Domini recumbens, verbi incarnati notitia plenius imbuitur. Sic ergo rectè sancta Ecclesia rubẽtes amplectitur martyrij rosas, vt nihilomin9 cõcelebret amica Christo candidæ confessionis lilia. Ro. 14. Eccle. 17 1. Co. 10 Acto. 1 Eccles. 3 Luc. 10.

Exijt ergo sermo inter fratres, &c.]

Hoc addit, vt plenius declaret verbũ Christi, ne & à nobis perperã intelligatur. Ideo dicit: Non dixit Iesus: Nõ moritur. Nemo enim sententiam mortis euadere potest. Omnes morimur, & sicut aqua dilabimur, &c. Ideo nec Christus simpliciter dixit: Sic eum volo manere, sed addidit: Donec veniã, eum scilicet per mortem vocaturus ad vitam æternam. Veniet quidem Christus in fine mundi, sed interim in morte cuiuslibet venit, & de hoc aduentu hic loquitur. 2. Re. 14.

Hic est discipulus ille, qui testimonium &c.]

Hic Ioannes Euangeliũ suum concludit. Ac primò certificat nos de veritate omniũ quæ in hoc Euãgelio audiuimus, & hoc dupliciter. Primò ex persona sua. Ostẽdit enĩ se testẽ idoneũ & fide dignũ, tum quia discipulus Christi fuit, tũ quia

omnia vidit & audiuit. Dupliciter autem testimoniũ perhibuit veritati. Primo viua voce, deinde scriptis. Addit: Et scimus quia verũ est testimonium eius, quo verbo nos certificat de testimonij veritate. Duo enim ad iustum testimonium requiruntur. Primò vt persona sit idonea. Secundò, vt vera sint quæ dicit, vtrunque Ioannes ponit. De persona eius dubitare non possumus, cùm is fuerit, quem Iesus specialiter dilexit, &c. Sed nec de re ipsa dubitare possumus: scimus enim quia verum est testimonium eius, & experti sumus, nec hactenus quisquam eum mendacij insimulare potuit. Restat igitur, vt credamus, & testimonium eius accipiamus fiducialiter.

Sunt et alia multa, quæ fecit Iesus, etc]

Hoc verbo rationem reddit, cur non plura scripserit: Nõ æstimes (inquit) me omnia scripsisse, nam plura alia fecit & dixit. Quòd autem tam pauca è pluribus scripsi, non negligentiæ meæ est, sed difficultatis nimiæ. Si enim scribantur per singula, nec ipsum mundũ arbitror capere posse libros, qui scribendi essent. Hoc autem dupliciter intelligitur. Primò de capacitate intellectus. Totus mũdus non posset capere, hoc est, intelligere, id quod irrefragabiliter verũ est. Ecce enim hunc solum librum, qui ab hoc discipulo scriptus est, mũdus capere non potest, & cũ vnus homo pugillo eum cõtinere queat, vniuersitas hominum totã mysteriorum eius profunditatẽ capere non valet: quantò magis, si vniuersa cõscriberentur, non caperet mundus? Quòd si verbum hoc (Totus mundus capere non posset) de externa capacitate intelligamus, hyperbole est, quam figuram sæpè in scripturis inuenimus. Ideo autem hoc loco hanc hyperbolen posuit, vt magni æstimemus & ea quæ de Christo dicta, & quæ dicenda sunt. Deinde vt excitet & feruorẽ quærẽdi accendat. Iam vt epilogo Euangelium hoc Ioãnis claudamus, quinque nos per ordinem docere voluit Ioannes in Euangelio. Primum, quòd Christus non simpliciter exordium sumpsit ab incarnatione sua, sed ab æterno fuit Deus. Huc pertinet: In principio erat verbũ, &c. Secundum, Ille ipse omnipotens Filius Dei, in tempore factus est homo. Huc pertinet: Verbum caro factum est. Tertium, Etsi humilem illam formam serui Christus in se recepit, non tamẽ cessauit esse Deus, imò mãsit quod erat. Huc pertinet, quòd etiam in terra positus, Deũ tamen se verè ostendit, vt cùm dicit: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor, &c. *Ioan. 5* ad longum. Quartum, Christus post expletam illam voluntariè susceptam obedientiam, suam gloriam, quam ad tẽpus dissimulauerat, resumpsit, imò & humanitas eius super omnia exaltata fuit. Hic dicit: Ascendo ad Patrem, &c. *Ioan. 20* Quintum, Christus est verus ille saluator, & Filius Dei, per quem solum nobis omnia bona prouenerunt. Huc pertinet, quod Ioannes suprà dixit. Hæc scripta sunt, vt credatis, quòd Iesus est Christus Filius Dei, & credentes vitam habeatis, &c. Hæc, inquam, sunt, quæ Ioannes in Euangelio suo docere nos voluit, & verè notatu dignissima sunt. Ideo autẽ hæc potissimũ scribere voluit. Primò, vt nõ dubitemus de promissis Christi, cùm audiamus eum non solũ hominẽ esse, sed Deum. Secundò, vt eò confidentius accedamus, cũ audiamus ipsum non solùm Deum esse, sed etiam hominem & fratrẽ nostrum. Tertiò, vt eò feruẽtius eum diligamus, quem videmus tantum charitatis & gratiæ nobis impendisse. Quartò, vt eò promptius obediamus diuinis præceptis, quibus Christus ipse tam promptè obediuit. Quintò, vt eò diligentius eius nos dominio subijciamus, quem scimus habere potestatem in cælo & in terra. Sextò, vt eò cautius ambulemus, cùm sciamus eum etiam iudicem omnium à Deo constitutum. Hæc, inquam, sunt, quæ ex Euangelio Ioannis obseruanda nobis sunt. Quod vt fiat, præstet is à quo omne datũ optimum, &c. Deus, cui laus & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

ANNOTATIONVM F. Ioannis Feri, in Euangelium Ioannis, Finis.

IN EPISTOLAM DIVI IOANNIS PRIOREM, PIAE ET ERUDITAE, IUXTAQUE DOCTRINAM CATHOlicam Enarrationes, Moguntiæ in summo Templo pro Concione explicatæ, & in hoc Compendium redactæ. ANNO M. D. L.

PER FRATREM IOANNEM FERUM, summæ apud Mogunt. Aedis Concionatorem, & Cœnobij Diui Francisci Guardianum.

I. CORINT. XIII.

Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, Charitatem autem non habuero, nihil sum.

i. Timo.i.

Finis Præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta.

I. PET. IIII.

Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

IN EPISTOLAM DIVI IOANNIS EVANGELISTAE PRIOREM, PROLOGVS.

Vemadmodum vino vendibili non opus esse suspensa hædera prouerbio dicitur, ita nec mea, nec cuiuspiam alterius cōmendatione indiget hæc Epistola, vt quam vel solùm authoris nomen omnibus pijs, atque adeò toti Ecclesiæ Dei iādudum & cōmendatissimā fecerit, & etiamnū faciat. A diuo enim Ioāne prodijt Epistola, imò potius thesaurus hic, & ab eo Ioanne, qui ab exordio cū Christo fuit, & vsque ad crucem cum Christo perseuerauit: quique præ alijs discipulis à Christo dilectus, in nouissima illa cœna etiā super pectus eius recubuit, è quo & hausisse non dubitatur, quæ postea omnibus credentibus tam largiter effudit. Hic idem Ioannes iā prius ex Euangelio suo ita pijs omnibus cognitus est, vt vel solum nomen ipsius auditū, pium quēque meritò excitare debeat. Si enim (vt prouerbio dicitur) vni oculato testi plus creditur quàm auritis decem, quis nō videt, quanta fides Ioanni huic tribuenda sit, qui coram & Christum vidit, & omnibus per eum gestis dictisq; interfuit? Imò quandoquidē hic idem Ioannes semel atque iterum præ alijs Apostolis, cū solo Petro & Iacobo, ad maxima quæq; mysteria à Christo admissus & exhibitus fuit (vt patet Matthæi ix. xvij. & xxvi.) nihil non magnū et insigne nobis ab ipso polliceri debemus. Et certè vel solum ipsius Euangeliū satis documento esse potest, quid in hac Epistola ab ipso nobis expectandū sit. Quo enim spiritu Euangelium suū scripsit, eodē et Epistolā hanc scripsisse, tā ex rerum in ea contentarū magnitudine, quàm ex verborum ipsius dulcedine manifestissimè apparet. Quemadmodum enim in Euangelio altissimè super alios Euangelistas volitans, maxima quæque, et quæ magis necessaria videbantur et sunt, fidei nostræ mysteria aperuit: ita et in hac Epistola nihil humile aut triuiale, sed ipsam Euangelicæ doctrinæ summā breuissimè complectens, planè docet non tantùm quid de Christo credendum & sentiendum, verùm etiam quo modo in Christo et secundum Christum ambulandum et viuendum sit. A fide enim Epistolā hanc incipit, cum pia fidelium conuersatione eam promouet: in charitate autem concludit. Et hæc omnia non nisi electissimis, et reuera cor penetrantibus verbis, vt nemo non et lectu dignam, & scitu necessariam hanc Epistolam iudicare possit: maximè hisce temporibus, quæ innumeros nobis & in fide et moribus Christo dignis, errores et scandala, atqui etiam hæreses et schismata cum magno Ecclesiæ totius detrimento et incommodo inuexerunt. Atque vtinam omnibus Christianis vbiuis Gentiū constitutis, vel vna hæc Epistola quàm penitissimè infigi et inculcari posset: hoc enim ni fiat, altera doctrinæ Christianæ pars (charitas videlicet, piáque cōuersatio) penitus in obliuionem et contemptum abibit: id quod iam dudum apud plærosque, heu, nimium factū esse, pij omnes deplorant. Quis enim non videt quòd pro maiori nunc parte, nihil aliud quàm verbotenus Christiani simus! Christum videlicet ore confitentes, opere autem et tota vita diabolo seruientes, pro Christianis et Euangelicis nos venditantes, cùm tamen nihil ad Christianum pertinens, præter nudum nomen in nobis conspiciatur. His autem malis et pulchrè et efficaciter occurrere ac mederi, vel vna hæc Epostola posset. Qua de re diligenter nobis attendenda est. Eam autem in hunc modum exorditur Diuus Ioannes.

Ioan. 13.

Caput Primum.

Vod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifestata est: & vidimus & testamur, et annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit vobis.]

Non solùm eodem modo, sed fermè etiam eisdem verbis, Ioannes hanc Epistolam exorditur, quibus & Euangelium suum auspicatus fuerat. Vtrinque enim à summo incipit, statimque omni postposita præfatione rerumque proponendarum commendatione, nullis prorsus ambagibus auditores suspendens, rem ipsam aggreditur. Illic quidem hunc in modũ exorsus: In principio erat verbũ, &c. & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbũ, &c. Hic autem: Quod fuit ab initio, &c. Hæc autem conueniẽtia exordiorum, planè arguit eundem fuisse & esse authorem huius Epistolæ, qui & author fuit eius Euãgelij. Imò per hoc exordium Epistolæ, Ioannes ante omnia ad Euangelium suum nos remittere voluit, ac planè indicare, Epistolam hanc Euangelio suo connecti debere, nec vllo modo alterum ab altero seiungendum esse, ne videlicet osor aliquis bonorum operum sufficere sibi putet Euangelium Ioannis, nihil autem ad se pertinere, quid postea in Epistolis scripserit, quemadmodum & nunc plærique solam fidei doctrinam amplectuntur, eam autem quæ est charitatis & operum bonorum, omnibus modis, quasi nihil ad se pertinẽtem, auersantur & execrãtur. Hos autem Ioãnes statim hoc Epistolæ suæ exordio retundit, quasi diceret: Ipse ego, cuius nomine Euangelium editum est, etiam me huius Epistolæ authorem profiteor. Itaque qui in Euangelio meo legis, quid de fide in Dominum Iesum Christum docuerim, legas & hic, quid de Charitate & pia Christianorum vita ac conuersatione sentiam. Idem ego vtrunque & scripsi & docui, nec est quòd quis suspicetur, me nunc de operibus scribentem, alio spiritu duci, quàm quum de fide scriberem, vel certè oblitum esse, quid priùs de fide scripserim. Nequaquam, vel ipsum enim huius Epistolæ exordium argumẽto est, me recenti etiamnum memoria tenere, quem in Euangelio scopum præfixerim. Fidem docui, nunc opera doceo, fidem vt dignum erat præmisi, nunc opera bona necessariò substituo. Vtrunque enim ad Christianam doctrinam pertinet. Et hæc quidem ratio est huius exordij. Simul autem & exemplum prædicatoribus omnibus dare voluit, quo modo & ordine de charitate & bonis operibus docere debeant, nempe, vt primò omnium fidei fundamentum ponant, nec nisi eo ritè posito, ad doctrinam operum transeant, alioqui frustra ædificaturi & laboraturi. Cæterùm, quemadmodum diuus Ioannes non contentus Euangeliũ suum de fide in Christum scripsisse, eidem Epistolam hanc de charitate & operibus bonis annexuit, ita & diuus Lucas Euangelio suo Acta Apostolorũ adiunxit. Præuidebãt enim iã tũc sancti Apostoli, olim exorituros, qui fidẽ ab operibus seiungerẽt, & alterũ quidẽ mordicus tenerent, alterũ autẽ penitus contẽpturi essent. Hoc inquam, & præuidebãt Apostoli, & præuenire suis scriptis volebant, sed frustra. Dormientibus enim pastoribus, venit inimicus, & superseminauit zizania, & tam multa quidẽ, vt non possint omnia eradicari, sed plæraq; diuino iudicio relinquẽda & cõmittẽda sint. Verũ & ipsa Apostoli nostri verba discutiam⁹. Breuiter igitur Ioannes paucis his verbis indicat, non tantùm quis sit Christus, sed etiam quid vel quale sit Euangelium nostrum, quid in eo nobis annuntietur, quàm certum & solidum, denique & ad quid nobis vtile sit. Primò itaque Christum nominat verbum, imò idipsum verbum, quod ab initio non modo apud Deum, verumetiam Deus erat. Ideo autem eum nominat verbum, quod ab æterno è Patris substantia natus sit, cuius & virtus & sapientia, imago & figura substantiæ, splendorque gloriæ est, & quòd per ipsum omnia facta sunt. Obserua deinde, quòd Ioannes Christum non solùm nominat verbum, sed verbum vitæ, propterea quòd & vita, & veritas, & lux ab ipso proflu-unt: In ipso, inquit, vita erat, & cæt.

Ioan. 1.

Acto. 1.

Matt. 13

Ioan. 1.

Hebr. 1.

Ioan. 1.

Ioannes igitur primò omnium confitetur Christum esse Deum. Deĩde per hoc quod adiungit, & se & alios Apostolos hoc verbum vitæ vidisse, audisse, & etiam manibus cõtrectasse, planè indicat, Christum non solùm Deum, verùm etiam hominem esse. Deus enim vel Dei verbum videri & contrectari non potest, nisi in humana natura. Itaq; primo statim verbo Ioannes nos docere voluit, quid de persona Christi credere debeamus, nempe, quòd & æternum illud verbum Dei sit, & tamen humanam naturam assumpserit, in qua videri & contrectari, imò mori & crucifigi posset. Audiuimus (inquit) eum docentem, vidimus eum & miracula facientem & etiam morientẽ: contrectauimus eum manibus nostris post ipsius resurrectionẽ. Cæterùm, quod Ioannes hic dicit de verbo vitæ, non tantũ de persona Christi intelligi debet, verùm etiam de toto negotio Christi, hoc est, de ipsius doctrina, vita, morte, resurrectiõe & ascensione. Hæc enim oĩa verbũ vitæ nominari possunt & debent: in his enĩ vita nostra consistit. Et iuxta hunc sensum etiam Euangelium nostrum, verbum vitæ nominari potest. Primò enim non humanum, sed verè diuinum verbum est, verbum quod & viuit & viuificat: vel (vt Paulus ait) viuum & efficax est, omniq; gladio ancipiti penetrabilius, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, &c. Sic Christus ipse: Verba, inquit quæ loquor, spiritus & vita sunt: Hinc igitur videmus, quanti Euangelium nostrum nobis æstimandum sit, & quàm longè omnes alias doctrinas præcellat, quinimo Paulus etiam legẽ Moysi mortuam literam nominat, si ad Euangelium nostrum conferatur. Nam Gẽtilium scripta cum eo ne comparari quidem digna sunt. Deinde etiam ideo Euangelium nostrum nominari potest verbum vitæ, quia in ipso manifestatur vita, non tamẽ quæcunque, non carnalis illa vel temporalis, sed quæ apud Deum erat, itemque ea quam Deus electis suis dat per Christum & in Christo, insuper & ea vita, quæ ad Deum nos ducit. Omnia hæc priùs erant abscondita, nunc autem in Euangelio nobis reuelata sunt. In Euangelio siquidem videmus Christum, qui verè vita nostra est. In Euangelio videmus, quæ sit vera & æterna vita, ad quam tendimus: in Euangelio denique videm⁹, quæ sit illa vita, quæ & Deo placet, & ad Deum nos ducit, deniq; & quã Deus à nobis exigit. Atque hinc videre licet, quantus thesaurus sit Euangelium nostrum. Quid non agerent, paterentur, ac expenderent mundani, vt vitam emere possent? At nobis offertur vita etiam gratis. Plantauerat Deus olim in Paradiso etiam lignum vitæ, quo si homo vsus fuisset, poterat perpetuo viuere: at quia lignum scientiæ boni & mali ligno vitæ prætulit, iustè etiam negatus fuit ei accessus ad lignum vitæ. Deus autem nobis dedit verbum vitæ, hoc est, Christum qui verbum & vita est. Dedit insuper & Euangelium, in quo vera nobis vita annuntiatur & offertur. Meritò igitur pro hoc tanto bono gratias agimus. Euangeliumque nostrum omnium hominum verbis & scriptis præferentes, toto corde amplectimur, audimus, & suscipimus. Vt autem tertio loco etiam videamus, quàm certum sit Euangelium nostrum, Ioannes tria illa ponit, quæ nulli non fidem faciunt in quacunque etiam re: Vidimus (inquit) audiuimus, & contrectauimus. Atque hoc ipsum non semel tantùm, atque iterum, sed tertio etiam repetit, vt de certitudine Euangelij nullus dubitare possit. Quàm certò enim Christus est Filius Dei, & verbum illud vitæ, tam certum etiam est Euangelium nostrum. Non, inquam, nouum aliquod verbum, vel doctrina noua est Euangelium nostrum, sed est verbum illud, quod fuit ab initio, quod etiam primo homini in Paradiso prædicatum fuit, dum ei promitteretur per semen mulieris caput Diaboli conterendum. Deinde nec incertum quid, & de quo quis meritò dubitare possit, est Euangeliũ nostrum, imò tam certum, vt non audiri tantũ, sed etiã videri & palpari possit: nec vlla alia scientia, fides, religio aut doctrina, Euãgelio nostro in hoc conferri potest. Omnia enim illa testimonio hominũ, & rationi humanæ innituntur, nostrum autem Euangelium fides, religio & doctrina, ipsi Deo atque adeò summæ & infallibili veritati innituntur. Sequitur:

Vt & vos societatẽ habeatis nobiscũ.]

In

Hebr. 4
Ioan. 6.
2. Cor. 3
Genes. 2
Genes. 3
Genes. 3

In omnibus videlicet bonis illis, quæ per spiritum sanctum accepimus & habemus. Est autē sensus huius verbi. Quæ nos Apostoli hactenus soli habuimus, ea nunc per Euangelium etiam vobis annũtiantur & communicantur, nempe vt nobiscum habeatis eundem Deum, eandē fidem, eundem Baptismum, Spiritum & Christum, qui vnus omnibus nobis sufficit. Nos quidem prima corporis ipsius membra, sed non ideo totum corpus sumus, & futurum est, vt vnctio illa, Spiritus sancti videlicet gratia, quæ à Christo capite primùm in nos vt proximiora membra defluxit, etiam vsque ad oram vestimenti, hoc est, etiam ad nouissima & infirma membra huius mystici corporis defluat. Hoc igitur est cum Apostolis communionem habere & societatem. Et ô verè gloriosam societatem. Quis enim nescit, quã ingentia bona Christus Apostolis suis promiserit? Noli (inquit) timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro vobis dare regnum. Et iterum: Ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus, &c. Et in Ioanne: Iterum veniam ad vos & assumam vos ad me ipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. Et iterum: Pater, volo, vt quos dedisti mihi, sint mecum, &c. Huiusmodi promissionum plena sunt omnia Euangelia. Atqui Ioannes planè asserit, nõ in alium finem nobis prædicatum esse & etiam num prædicari Euangelium, quàm vt cũ Apostolis omnia hæc communia habeamus. Atque hinc etiam videre licet, quid Apostoli prædicando Euangelium quæsierint, solùm videlicet honorem, commodum & salutem nostram, non autem proprium honorem aut commodũ. Atq; hoc signo vel nota, etiam adhuc discerni possunt veri à falsis doctoribus. Apostoli nostri in hunc finem prædicarunt Euangelium, vt conscientiæ consolarentur, omnesq; Christiani cum Deo & Ecclesia, hoc est, societate & communione fidelium vnirentur, & vniti manerent. Itaque qui doctrinam suam eò dirigit, vt & conscientiæ perplexæ reddantur, & Ecclesia vel communio fidelium scindatur, homínesq; & à Deo & ab ijs quæ diuina sunt abducantur, &c. is profectò Apostolorum spiritu non ducitur. Quis autem non videt, si secũdum hoc iudicetur, quàm multi etiam eorũ, qui se Apostolis proximos arbitrantur, olim pro Pseudoprophetis reijciendi sint? In summa, Apostoli iam in hæreditatem bonorum Christi asciti & positi erant, nos tamen etiam in tantæ hæreditatis socios & participes assumpserunt. Sciebant enim nihil ob hoc ipsis decessurum. Hæreditas enim Christi nihilo minor efficitur, etiã si plures de eadem participant. Hinc igitur est, quod Paulus nobis acclamat: Iam non estis hospites & aduenæ, sed ciues sanctorum & domestici Dei, &c. Imò hoc est quòd Christus ipse etiam eos beatos dixit, qui etsi non viderunt, tamen crediderunt: propterea quòd nihil minus habeant, quàm hi habuerunt, qui Christũ ipsum viderunt. Sequitur.

Psal. 132 · Lucæ 12 · Luc. 12. · Ioan. 14 · Ioan. 17 · Ephes. 2 · Ioan. 20

Et societas nostra sit cum Patre, & Filio eius Iesu Christo.]

Non (inquit) ob id tantùm vobis annuntiamus Euangelium, vt nobiscum, verùm etiam vt cum Deo Patre & Filio eius societatem & communionem habeatis. Cum Deo autem communicare, est ipsius gratiam habere & fauorem, dilectione & amicitia dignum reputari, item in fœdere esse, quod Deus nobiscum pepigit, insuper & omnia bona eius participare, de quibus Petrus ait: Quoniã omnia nobis diuinæ virtutis, &c. donata sunt. Itemq; maxima illa & pretiosa promissa, adeo, vt etiam diuinæ virtutis participes effecti simus, &c. Vel certè iuxta verbum Pauli: Cum Deo cõmunionem habere, est ipsius spiritũ accepisse, in quo clamamus, Abba, Pater.

2. Pet. 1 · Gal. 3

Et hæc scribimus, vt gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.]

Non tantùm ob id annuntiatur nobis Euangelium, vt societatem & communionem habeamus & cum Apostolis & cum Deo: verùm etiam, vt perfectum & plenum gaudium consequamur. Ad hoc enim omnia tendunt, vt & conscientiæ pacificentur, & corda exhilarentur. Hanc autem pacem, hoc gaudium nemo consequi potest, nisi & cum Deo & Ecclesia, hoc est, quibuscunque credẽtibus, societatem & cõmunionem habeat. Obseruandum hic, quàm pulchrè Ioannes verum ordinem seruet, in eo, quòd primò prædi-

prædicationem Apostolorum, deinde cõmunionem cum Apostolis, tertio loco, communionem cum Deo, postremo autem gaudium cordis ponit. Sic enim de vno ad aliud nobis ascendendum est. A prædicatione enim Apostolorum suscepta, peruenitur in ipsorum societatem & communionem: ab eadem autem in societatem & communionem Dei, & ea demum perfectum nobis gaudium affert. Ex hoc autẽ ordine manifestè colligitur, nullum hominem posse cum Deo societatem habere & cõmunionem, nisi priùs societatem habeat cum Apostolis & Ecclesia. Nemo cum Deo concordare potest, qui à proximo suo discordat: Relinque (inquit) munus tuum, & vade prius, reconciliare fratri tuo. Cum Christo pacem habere non poteris, si cum Ecclesia illius non conuenias. Hoc autem primũ contra eos militat, qui se Deo proximos esse putant, quum tamen non cessent & seipsos, & alios ab Ecclesia Christi abstrahere. Deinde etiam contra eos, qui sibiipsis gratiam & amicitiam Dei pollicentur, cùm tamen odio & liuore erga fratres pleni sint. Atqui Ioannes noster aliter docet. Omnia enim eo dirigit, vt & cum Christo, & cum Ecclesia credẽtium societatem & cõmunionem habeamus. In exordio igitur huius Epistolæ Ioannes tria hæc nobis inculcare voluit, quòd nihil maius aut excellentius sit persona Christi, nihil certius quàm Euangelium nostrum, nihil denique beatius Christiano homine. Et quidem summam illam excellentiam Christi probat, quòd ab initio, imò ab æterno fuit & est vita & lux. Certitudinẽ Euangelij probat, quòd Ioannes toties repetit & inculcat verba hæc: Audiuimus, vidimus, contrectauimus, &c. Felicitas autem Christiani hominis hinc probatur, quòd & cum Deo & Apostolis, atque adeò cum tota credentium Ecclesia societatem & communionem habet. Optimo autem & necessario consilio Ioannes tria hæc statim in exordio inculcare voluit. Nisi enim magna de Christo sentiamus, nunquam nos illi commendabimus. Et nisi Euangelio, firmissimè inhæreamus, nunquam conscientiæ pacem consequemur. Denique etiam eò minus cogitabimus, quid nobis faciendum sit, si nõ diligenter priùs considerauerimus, quanta nobis præstiterit Deus. Congruè igitur Ioannes tria hæc præmisit. Sequitur.

Matt. 5.

Et hæc est annuntiatio, quam audiuimus ab eo, & annuntiamus vobis, quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo nullæ sunt.]

Posito fundamento, Ioannes nũc superædificare incipit. Duo autẽ sunt, quæ huic fundamento fidei superædificare in animo habet: primũ est, puritas vel sanctitas vitæ, alterum autem charitas vel dilectio Dei, & proximi. Et hæc duo per totam hanc Epistolam vrget ac persuadere conatur, & id quidem non solũ pulcherrimis verbis, verùm etiam efficacissimis argumentis: interim tamen fidei & meritorum Christi mentionem subinde interserens, ne videlicet videatur fidei oblitus, sola opera docere. Non enim est, aut esse vult in eorum numero, qui vel solam & nudam fidem, vel sola & nuda opera docent. Fundamẽtum igitur, quod in hac Epistola ponit, est quòd Deus sua gratia & beneficijs nos præuenit. Et quid inde colligit? Vt & nos erga talem tantumque benefactorem grati simus, eamq; gratitudinem puritate vitæ, dilectione & obedientia, præceptorumque eius obseruatione testemur. Hæc erit & est summa huius Epistolæ. Cæterùm, quòd hic dicit, Deum esse lucem, & talem, quæ omniũ tenebrarum expers sit, ad fundamentum pertinet: quod autem inde colligit, ad ædificium. Interim tamen quòd Deum lucem esse dicit, non de externo aliquo lumine, vel solis, vel lunæ, vel stellarũ, intelligendum est. Inter Deum enim & solem tanta differentia est, quãta inter creatorem & creaturam. Solummodo igitur similitudine quadam nos hic ducere voluit Ioannes. Quemadmodum enim luce nihil pulchrius, purius & iucundius est, vel ipso Tobia teste: Quale mihi (inquit) gaudium esse potest, qui lumẽ cæli non video, ita Deo nihil purius, sanctius, amabilius. Contra, Sicut tenebris nihil tristius, inamœnius, terribilius, ita & peccatis erroribusque nihil tetrius & damnabilius. Deus igitur lux est, hoc est ipsa veritas, sanctitas, innocentia, iustitia, & summa puritas, totus bon⁹, totus iustus, totus

Tob. 4

totus irreprehensibilis. Nos autem ex natura sumus mali, tenebricosi, immundi, iniusti, tam peccatis quàm erroribus inquinati. Itaque si cum Deo, qui ipsissima lux & puritas est, societatem & communionem habere cupimus, necesse est, vt & peccatis & erroribus omnibus renuntiemus. Quæ enim conuẽtio potest esse iustitiæ ad iniustitiam, lucis ad tenebras? Hinc toties Israelitis acclamat Deus: Sancti estote, quia sanctus sum Dominus Deus vester. Huc pertinet & illud, quod Deus ipsi Abrahamo olim dixit: Ambula corã me, & esto perfectus. Itẽq; quod ad Moysen dicebatur: Ne appropinques huc: Solue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, terra sancta est. Hinc & Dauid quærit: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? &c. Et respondet: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiã. Eandem quæstionem eodem modo & proponit & absoluit Esaias: Quis, inquit, nostrum habitare poterit cũ igne deuorante, &c. Respondet autem: Qui incedit sine macula, &c. Hinc itaque patet, quòd Ioannes maximè hoc verbo vsus est contra eos, qui & de cognitione & amicitia Dei gloriãtur, interim tamen perpetuo in peccatis manent, eaque subinde augent.

2. Cor. 6
Leui. 11
Gene. 17
Exod. 3
Psal. 14
Esa. 33.

Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur & veritatem non facimus.]

Hic apertissimè videmus, quàm miserè errent, seq; ipsos decipiant, qui ex eo, quòd videntur in Christum credere, persuasissimum habent, se cum Deo societatem & amicitiã habere, cùm tamen interim nihilominus & in peccatis & in erroribus perseuerẽt. Quemadmodũ enim errat, qui extra Christum gratiã & salutem se cõsequi posse credit, ita etiã errat, qui de fide tantùm & Baptismo præsumens, non etiam eandem fidem & professionem suam irreprehensibili vita testatã & probatam facit. Et audet Diuus Ioannes huiusmodi hominem etiam mendacij arguere, tantum abest, vt falsam eius persuasionem probet.

Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem.]

In luce ambulare, est ab omnibus tenebris errorum & vitiorum se abstinere. Et hoc quidem diuus Ioannes necessariũ esse iudicat ad hoc, vt societatem & communionem habeamus cum Deo: imò palam pronuntiat, nullam nobis cõmunionem & societatem cum Deo esse posse, quã diu in erroribus & vitijs manemus. Quis autem non hic videt, quàm nõ cõueniant hæc ad tempora & mores nostros? Imò quis nõ videt, Ioannem nostrũ planè pugnare cum plærisq; concionatoribus huius sæculi, qui asserunt Deũ nihil curare quomodo viuamus, sed tantũ vt credamus. Atqui Ioannes contrarium asserit. Vtris igitur potius credendum, huic, an illis?

Et sanguis Christi emundat nos ab omni peccato.]

Ne quis ex verbis præcedentibus territus dicat: Si nemo Deo sociari potest, nisi qui ita purus & lucidus est, vt ipse, iã omnibus nobis desperandum erit. Quis enim ad tantam puritatẽ pertingere potest? Respondet Ioannes hoc verbo, quasi diceret: Nihil te hoc moueat, nec est quòd ideo desperes, etiamsi plurimum tenebrarũ adhuc in te vides. Sanguis enim Christi ideo effusus est, vt nos emundaret à peccatis. Tu tantummodo cura, vt eiusdem sanguinis particeps fias. Quod tu non potes ex teipso, hoc potest sanguis Christi. Noli igitur dicere. Non possum purus esse à peccatis. Rectè quidem miseriam tuam cõfiteris. (Hic enim primus gradus est ad salutem) non tamen ideo desperandum: Sanguis, inquit Christi emundat nos. Obserua, quòd non quẽcunque sanguinem, sed sanguinem Christi nominat: nullus enim alius sanguis hoc potest aut potuit vnquam. Signanter autem addit: Sãguis Christi Filij Dei. Ex hac enim appendice apparet, vnde sit, quod solus sanguis Christi à peccatis mũdare possit, nẽpe, quòd Christus ipse est Filius Dei. Queadmodũ enim mũdus iã inde ab exordio maius & mirabilius nihil vnquã vidit, quã passionẽ & mortẽ Christi Filij Dei, ita & nulla certior medicina est contra omnia peccata, quàm sanguis Christi. Ideo & Ioannes hic expresse dicit sanguinem Christi, non ab

aliquibus

aliquibus tantùm, sed ab omnibus peccatis nos emundare. Hoc idem fatetur & alius Ioannes, Baptista scilicet: Ecce (inquit) Ioan. 1 agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et hic igitur non in singulari de vno aliquo peccato, sed in plurali de multis, imò omnibus peccatis loquitur. Gene. 4 Hæc autem omnia eò tendunt, ne quis cum desperato Cain dicat: Maior est iniquitas mea, quàm vt misericordiam cōsequi poßim: maiora sunt peccata mea, quàm vt sanguis Christi ea emundare poßit: maior est immunditia mea, quàm vt vnquam sperare poßim, me societatem & communionem cum Deo habiturum. Omnia hæc Ioannes vno hoc verbo excludit, cùm dicit: Sanguis Christi Filij Dei emundat nos ab omni peccato. Fons igitur, in quo ablui poßumus à peccatis, iamdudum paratus est. Non autem alius est, quàm pretiosus ille sanguis Christi. Et hactenus quidem Ioannes eorum pusillanimitati occurrit, qui ex eo quòd dixerat, neminem nisi mundum & purum, cum Deo societatem habere posse, terreri poterant ac dicere: Ioan. 6. Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Quis gloriabitur se mūdum habere cor? Matt. 16 Itemq; Si sic se res habet, quis potest saluus fieri? Huiusmodi homines Apostolus sanguinis Christi cōmonefacit. Quasi diceret: Tu quod tuum est facito, quod reliquū est, efficiet & præstabit sanguis & meritum Christi. Sic itaque Ioannes nos docet, non tantùm quales esse debeamus, sed etiam vnde sumendum sit, vt tales esse poßimus. Mundos nos vult habere Deus, hoc autem quia ex nobis ipsis nō poßumus nec habemus, ad sanguinem Ioan. 13 Christi nobis recurrendum est. Qui enim per Christum non abluitur, nec partem cum ipso habere poterit in regno eius.

Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.]

Et hic quoque videmus, quāta discretione Ioannes loquatur. Ex vtraq; enim parte solicitè curat, ne cuiquam vel pusillanimitatis, vel præsumptionis occasionem præbeat. Et quidem ijs, qui pusillanimes sunt, iam respondit, imò & Christi Filij Dei sanguinem ipsis in consolationem proposuit. Nunc autem præsumptoribus hypocritis obuiat, qui putant se Christi sanguine nihil opus habere, propterea, quòd iusti sibi esse videntur, atque adeò digni & societate & amicitia Dei. Ioan. 9 Tales erant Pharisæi apud Iudæos, qui se adeò mundos esse putabant, vt Christo dicerent: Matt. 9. Nunquid & nos cæci sumus? Imo etiam ipsi Christo vitio dabant, quod & sineret se à peccatrice tangi, & cum peccatoribus manducaret. Lucæ 7. Luc. 18. Quin & audebant propriam iustitiam etiā coram Deo iactare. Sic enim vnus ex eis dicebat: Gratias tibi ago, quòd non sum sicut cæteri hominum, &c. Tales olim erant & Nouatiani, qui & Catharos sese nominabant, adeoque mundi esse volebant, vt relapsis post Baptismum etiam pœnitentiam negarent. Huiusmodi hypocritarum nunc plena sunt omnia, tam in sectis quàm in Ecclesia, &c. qui cū de peccatoribus agitur, nihil ad se pertinere putant: vbi autem de promißionibus diuinis mentio inciderit, deq; futuris piorum præmijs, hic se etiam in primo loco collocant, & se solos tantis præmijs dignos iudicant. Cōtra omnes igitur huiusmodi, tam veteres quàm nouos hypocritas, Ioannes hoc verbo pugnat, ac etiam ipsos peccatores esse, atq; adeò sanguinis quoq; Christi eos indigere conuincit: imò si hoc proteruè negare vellent, etiam apertè mendaces eos nominat, quandoquidem scriptura omnes homines sub peccato & incredulitate concludit, vt nemo gloriari poßit, nisi in sola gratia Dei. Rom. 3 Magnam autem vehementiam habent verba hæc: Nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Vbi tamen interim obseruandum, quòd Ioannes non alios tantùm peccati accusat, verùm insuper etiam seipsum inter peccatores connumerat. Non enim dicit: Si tu hoc dixeris, &c. Sed: Si dixerimus. Per hoc igitur ostendit, se in genere de omnibus hominibus loqui. Quòd si Ioannes & seipsum & alios Apostolos inter peccatores connumerat, quis ex nobis seipsum iustū & sine peccato pronuntiare audebit?

Si confiteamur peccata, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.]

Etiam hæc verba diuum Ioannem probant

probant fidelem doctorem esse. Omnes quidem nos peccato subdidit in verbo præcedenti: nũc autem, ne quis desperet, iterum consolatione, & quidem certissima, nos subleuat. Et sic etiam necessarium erat. Qui enim reum peccati se esse conscientia accusante sentit, facilè terretur, cùm audit, quòd Deus nõ nisi mundos in regno & communione sua habere velit, & quòd nihil inquinatum in regnũ Dei introire possit. Hic igitur cõsolatione opus habet. At quæ maior consolatio dari posset, quàm quòd Ioannes hic dicit, Deum remittere peccata? Hoc autem ne quis vanũ aut dubiũ vel incertũ existimet, præmisit, quòd Christus effusione sancti sanguinis sui hoc promeruit. Deinde subindicat, quòd Deus nedum ex natura bonus & misericors, vel vt Iohel ait, Præstabilis super malitia sit: verumetiam fidelis & iustus. Itaque & si peccata nõ remitteret ex infinita bonitate, tamen vel ad conseruandam veritatem suã ea certè remittit. Nã idipsum in pluribus locis scripturæ apertissimè promisit: Ego (inquit) Dominus qui deleo iniquitates tuas propter me. Itéq;: Si conuerterit se impius, &c. omnium iniquitatum eius nõ recordabor. Obserua autem, quòd Ioannes non simpliciter dicit, Deum remittere peccata, sed addit: Si confiteamur. Hoc enim exigit Deus. Itaque, si cum Dauide cupis, vt Deus faciem suam à peccatis tuis auertat, disce prius cum eodem etiam dicere, Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, &cæ. Quòd si peccata confiteri dedignaris, nec Deus ea tibi remittet, sicq; teipsum hoc tanto bono priuas, &c. Sequitur.

Apo. 21 | Iohel. 2 | Esa. 43 | Ezec. 18 | Psal. 50

Si dixerimus, quòd non peccauimus, mendacem facimus Deum, & verbũ eius non est in nobis.]

Magna verborũ vehementia etiã hic Ioannes noster propositum suum vrget. Planè enim hic ostendit, quòd qui peccatorem se esse confitetur, Deum honoret, qui autem peccatorem se esse negat, Deũ mendacij arguat, qui omnes homines sub peccato conclusit. Atque adeò hinc docemur, quòd Deo multò amplius placet peccator iniustitiam suam agnoscens & confitens, quàm hypocrita sibiipsi de propria iustitia complacens. Qui enim peccatorem se agnoscit, simul etiã fatetur se indigere gratia Dei, id quod verè est honorare Deum, qui autem sibiipsi iustus videtur, simul etiam fatetur se non opus habere gratia Dei, id quod verè est Deum inhonorare ac contemnere. Vult igitur Ioannes, vt nullus homo quantũcunq; peccauerit, desperet de Dei gratia, quàm diu audit Euangelium de remissione peccatorum. E diuerso, vt nullus vnquam ita de iustitia propria superbiat, quantumcunque etiam profecerit in ea, quasi nulla in se peccata habeat, ad quæ abluenda Christi sanguine indigeat. Hoc enim esset Deum mẽdacij arguere, atq; adeò summa eum cõtumelia & ignominia afficere.

Rom. 11

Caput Secũdum.

COepérat Diuus Ioannes argumentis probare, ad Christianissimum non tantũ fidem, verũ etiã puritatem & sanctitatem vitæ pertinere: primum autem eius argumentum fuit: Deus lux est, itaque qui cum Deo societatem habere desiderat, omnes à se tenebras excutiat. Antequam autem idem Ioannes ad alia argumenta trãsiret, prius occurrere voluit quibusdam obiectionibus, quæ fieri possent, partim ab ijs qui pusillo sunt animo, partim etiam à præfractis quibusque & præsumptuosis. Et illos quidem insigniter consolatus est ne desperarent: hos autem egregiè cõpescuit, ne plus æquo sibiipsis placerent. Cæterùm, quia & remissionis peccatorum & sanguinis meritorumque Christi obiter mentionem fecerat, nunc in exordio huius capitis plenius quiddam de his rebus, antequam ad propositum suum redeat, disserere voluit, neque id abs re. Nisi enim fundamentum hoc de fide, remissione peccatorum, meritis & sanguine Christi ritè præiactum fuerit, nihil solidi de bonis operibus, charitate & puritate vitæ doceri potest.

poteſt. In hunc igitur modum de remiſſione peccatorum incipit.

Filioli mei, hæc ſcribo vobis, vt nō peccetis.]

Diligenter obſeruanda cordibuſq; inſcribenda ſunt verba, quæ in exordio huius capitis ponuntur. Nam & conſcientias noſtras ſupra modum conſolātur, & ſimul etiam præcludunt viam ad vlteriora peccata. Vtrunque autem neceſſarium nobis eſt, quandoquidem ita affecti ſumus, vt vel ex conſideratione peccatorum nimium puſillanimes, vel ex conſideratione gratiæ Dei per Chriſtum, plus æquo ſecuri & perfracti reddamur. Vtrinque autem periculum eſt, ſi vel de gratia Dei deſperemus, vel gratia Dei & facilitate remiſsionis ad vlteriora peccata abutamur. Vtrumque cordibus noſtris eximere conatur Ioannes. Et primò, vt fortius moneat, ſubindicat ſe omnia hæc ex mera dilectione & ſyncero vereq; paterno affectu ſcripſiſſe ac ſcribere, nec quicquam ſe aliud quærere, quàm commodum & ſalutem noſtram. Ideo filiolos nos nominat, verbiſque nedum nō duris aut minacibus, ſed admodum blandis vtitur, vt eò facilius perſuadeat. Sic enim & Paulus orabat, obſecrabat, blandiebatur, admonebat, denique nihil nō agebat, vt omnes lucrifaceret: Omnibus (inquit) omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem. Et iterum: Nō quæro veſtra, ſed vos. Et iterum: Etſi multos habetis pædagogos, non tamen multos patres. Quin & idem Paulus, imò & ipſe Petrus quoque, vt plurimum conciones ſuas hoc verbo auſpicabantur: Viri fratres filij generis Abrahæ, &c. nimirum vt auditorum beneuolentiam captarent. Sic & ipſe Loth peſsimos etiam Sodomitas fratres nominabat, vt vel hac blanditia verborum eos à nefando illo ſcelere abduceret. Et nos igitur mouere debent affectuoſa illa verba Apoſtoli noſtri. Cæterùm, quòd dicit: Hæc ſcribo vobis vt non peccetis, poteſt vel ad præcedentia vel ad ſequentia referri. Nam primò ne quis ex eo quod dixerat, ad iniuriam Dei pertinere, ſi peccatores nos eſſe negemus, ſubinferre poſſet, ergo eò licentius peccabo, ne Deum mendacem faciam. Hoc inquam, præuenire voluit Diuus Ioannes: Non, inquit, ideo hæc ſcribo, vt eò plus pecces, ſed vt peccare deſinas. Peccatorum enim ſatis ſuperque habes, etiam ſi nō alia addas. Quin potius gratias age, quòd præterita peccata ex gratia tibi cōdonata ſint & condonantur, & quò maiorem in te gratiam Dei expertus es, eò diligentius cauendum tibi, ne tam benefici Patris iram prouoces, &c. Poteſt deinde verbum hoc etiam ad ſequentia referri, id quod textus noſter innuere videtur, verbum hoc à præcedentibus disiungendo. Dicturus enim Ioānes, quòd etſi peccemus, tamen aduocatum nos habere apud Patrem, &c. neceſſariò hoc præmittendum duxit, ſe ideo hæc ſcribere, non vt eò liberius peccemus, ſed vt planè non peccemus. Quaſi diceret: Magnū quiddam dicturus ſum de gratia Dei & mediatore Chriſto, verùm præmoneo, ne quis occaſionem inde accipiat licentius peccādi. Hic igitur vide quàm cautè Apoſtolus hic noſter de gratia & meritis Chriſti diſſerat, neq; id abs re facit. Carnalis enim homo, quò magis audit commendari gratiam, eò minus ſibi diſplicet aut timet in peccatis. Euangelium itaque gratiæ ea diſcretione prædicandum eſt, vt non peiores, ſed meliores inde reddantur homines. Hinc & Paulus, cùm in Epiſtola ad Romanos fidem in Chriſtū & gratiam Dei per Chriſtum ad ſummū vſque commendaſſet, viderétque aliquos hinc errandi, imò proteruiendi occaſionem ſumere poſſe, vt dicerent: Si veritas Dei in meo mendacio abundat in gloriam ipſius, quid adhuc ego tanquā peccator iudicor? Faciamus ergo mala, vt eueniant bona, &c. ſtatim ſubintulit: Horum damnatio iuſta eſt. Atq; vtinā plærique & ſcriptores & concionatores huius temporis hanc Apoſtolorum & prudentiam & diſcretionem ſibijpſis imitandam propoſuiſſent, nunquam certè vulgus Chriſtianorum in tantam morum & vitæ diſſolutionem deueniſſet. Ex crebra enim & ſola commendatione gratiæ & fidei, hoc ſecutum eſt, quod plærique nunc ſine omni timore peccent, & in peccatis maneant. Quòd ſi à quoquam ob id arguātur, ſtatim reſpondēt, Chriſtus pro nobis ſatisfecit, &c. ſicq; Euangelio gratiæ Dei non niſi in velamen malitiæ abutuntur, &c. Certiſsimè autem errant. Nō enim

1. Co.9
2. Co.12
Act. 12
Gen.16
Rom. 3

enim ideo Christus mortuus est, nec ideo Euangelium gratiæ nobis prædicatur, vt peiores inde reddamur, sed vt porrò non peccemus. Deus per Euangelium gratiæ manum suam nobis porrigit, educturus nos è limo profundi, in quo non est substantia, hoc est, è profundo peccatorum & desperationis: & nobis igitur connitendum est, ne frustra gratiæ suæ manum protexerit, alioqui si nos lutum illud nostrum mordicus teneamus, nec ab eo auelli nos sinamus, etiã Deus ipse manum suam tandem retrahet, nósq; perire permittet.

Psal. 68

Sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Deum, Iesum Christum iustũ.]

Hoc est Euangelium illud gratiæ, quo ne quis ad malum abutatur, Ioãnes omnes nos præmonere voluit. Est autem verbum hoc summè consolatorium, ac verè summa & scopus totius Euangelij. Profectò enim quisquis vnum hoc verbum rectè intelligit & credit, nunquam desperabit: qui autem vnum hoc verbum vel non credit, vel non intelligit, huic planè Christus adhuc incognitus est: etiamsi alias totum Euangelium memoria teneat. Obserua quòd Ioannes hoc verbo primum ijs respondere voluit, qui dicere possent: Si Euangelium nobis ideo prædicatur, vt non peccemus, & tamen vel te ipso teste, nemo sine peccatis sit aut esse possit, ergo impossibilia nobis præcipis, atque adeò rectà ad desperationem nos ducis. Nequaquam (inquit Apostolus noster) non hoc volo, quòd sine omni peccato nos esse oporteat, sed ne temerè quis peccet, atque eò licentius, quò magis audit gratiam Dei & meritum Christi commendari: imò, ne eum quidem à gratia Dei excludit, qui ex temeritate mera & voluntariè peccauit, dummodo vel adhuc à peccatis cesset. Etsi enim quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, &c. Obserua secundò circa hunc locum, quòd Ioannes ita quidem & peccantes consolatur & contra desperationem eos præmunit, vt tamen non in arenam, sed in veram illam & firmissimam petram ædificet. Non enim dicit, Si quis peccauerit, oret ad Deum, vel ego pro ipso orabo, &c. verũ certius quiddam nobis demonstrat, quod fallere non potest, nempe Christum, quem & ita nobis depingit, vt nemo non videre possit, ipsum esse veram illam petram, cui tuto inniti & debeamus & possimus. Quot enim laqueis diabolus, nos ad desperationem adigere satagit, tot consolationibus verbum hoc desperationi occurrit. Atqui non omnes homines eandem pusillanimitatis & desperationis causam habent. Aliqui enim inde pusillanimes fiunt, quòd etsi multa bona audiant in scripturis, putant ea non ad se, sed ad solos sanctos pertinere. Alij dubitant an vera sint quæ in scripturis de remissione peccatorum dicuntur. Alij quidem credunt ea vera esse, sed nesciunt per quem hoc fiat. Alij sciunt etiam Christo nominatim potestatem peccata remittendi datam, dubitant tamen, an solus ad hoc sufficiat. Alij credũt, quòd hoc possit, sed dubitant an velit. Alij credunt quòd Christus possit & velit peccata remittere, sed dubitant an Deus ratum habiturus sit, quod Christus nobiscum agit. Tot igitur laqueis diabolus homines ad pusillanimitatẽ & desperationem trahit. Atqui vno hoc verbo Ioannes omnes hos laqueos dissipat & rumpit. Nam primo non dubitanter Ioannes hac de re loquitur. Non dicit, Si peccauerimus, forsitan inuenietur, qui nos Deo recõciliet. Territa enim consciẽtia ad plenũ pacificari nequit, vbi res adhuc in dubium ponitur, sed certũ quiddã habere vult. Ideo & Ioannes hic planè & certitudinaliter, nihilq; omnino dubitans pronuntiat, nos iam dudum habere certum quendam aduocatũ apud Patrem: Non (inquit) expectamus eum vẽturum, quemadmodum veteres illi, nec opus est, quod vltra mare ipsum quæramus, aut magno pretio vel seruitio ipsius patrocinium nobis comparemus. Ipsum nanque iam habemus, & quidem paratũ & promptum. Deinde Ioannes etiã personam huius tam necessarij aduocati nominat: Aduocatum (inquit) habemus Iesum Christum. Huic consonat illud Petri: Certissimè sciat omnis Israel, quia Dominum & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. Et iterum: Hic est lapis, qui à vobis ædificantibus reprobatus est, &cæ. Nec est in aliquo

Sup. c. 1

Act. 2

Act. 4

alio salus. Non enim est aliud nomen sub cælo datũ hominibus in quo oporteat nos saluos fieri, &c. Et iterum: Hic est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. (Acto. 10) Præterea non tantùm personam huius tanti aduocati nostri Ioãnes nominat, verumetiã & conditiones eius describit, quarum prima est, quòd nominat eum Iesum Christum iustum. Verè necessaria conditio. Si enim ipse iustus nõ esset ac sine peccatis, quomodo nos iustificare à peccatis posset: Hinc Paulus: Decebat, vt talis nobis esset Pontifex, (Hebr. 7) sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, qui non haberet necessitatem, quemadmodum alij sacerdotes, primò, pro suis, deinde pro populi delictis orare. Omnes igitur alij homines peccatores sunt, omnes alij sacerdotes etiam pro proprijs peccatis orare coguntur, Christus solus iustus est, vt (1. Pet. 2) qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, vnde & solus dicere potuit: Venit princeps huius mundi, & (Ioan. 14) in me non habet quicquam: eò confidentius Deũ accedere potuit, eoque facilius omnia nobis impetrauit, deniq; & eò securius in ipsum confidimus. Demũ Diuus Ioannes nec his, quantumuis magna sint, contentus, etiam aliud & maius quiddam addit.

Et ipse (inquit) propitiatio est pro peccatis nostris.]

Hoc verbo omnem nobis pusillanimitatem eximere voluit: Non, inquit, sibi soli tantùm iustus est hic Iesus Christus, non sibi soli tantùm profuit iustitia sua, quẽadmodũ alij homines, qui sua iustitia nec filios suos, sed solas animas proprias liberãt. In iustitia enim quisque sua (Eze. 14. Eze. 18) viuet & nõ morietur: Christi autẽ iustitia etiã nobis profuit & prodest, imo ipsius iustitia est nostra iustificatio: Nã aliorũ hominum quisq; pro seipso rationẽ reddet, Christus autẽ stãt pro omnibus nobis. Ideo & Dauid dicit, Deũ iurasse, quòd (Psa. 109 Hebr. 9) sacerdotium Christi in perpetuum manere debeat. Et Paulus dicit, Eum ingressum in cælum, vt appareat vultui Dei pro nobis, & quòd in perpetuum illic viuat ad interpellandum pro nobis. Cæterùm, quòd Ioannes hoc loco de interpellatione & meditatione Christi differẽs, morem & cõsuetudinem fori expressit, vbi quatuor personæ concurrunt, iudex scilicet & reus, accusator & aduocatus, quasi Deus Pater iudex sit, homo reus, Diabolus accusator, Christus aduocat⁹: nõ hoc voluit, quòd in cælo hæc reipsa sic fiãt. Nullũ enim in cælo est forũ iudiciale, nullæ lites, aut accusantiũ & defẽdẽtiũ accusationes: sed tãtũ Ioannes noster hoc exẽplo & allusione vtitur, vt diuina & spiritualia rectius & facilius intelligamus. In iudicio enim humano, eius qui vt reus accusatur, omnis fiducia est, & cõsistit in fideli aduocato, huic etiã omnem suam causam cõmittit, hic si vicerit, liberatur reus: si autẽ victus fuerit, actum est de reo: In hunc modum Ioannes nobis Christum proponit, tanquã fidelissimũ aduocatum coram Deo, & cui securè omnem causam nostram cõmittere possumus. Ob id nominat eum propitiatorem pro peccatis nostris. Ob eandẽ causam & Paulus ipsum nominat mediatorem inter nos & Deũ. (1. Tim. 2) Nec ob aliã causam Dauid ipsum nominat sacerdotẽ in æternũ permanentẽ. (Psa. 109) Omnia autẽ hæc eò tendunt, vt sciamus vitam & salutem nostrã in vno Christo consistere. Nam si Deus secundũ iustitiam suam nobiscum agere vellet, omnibus nobis pereundum esset: Non enim iustificatur coram eo quisquã viuens. (Psa. 142) Opus igitur habemus aduocato, qui & fortior & acceptior Deo sit, quàm nos, & cui Deus nihil negare vnquã velit, hic autem solus est Christus noster: (Mat. 17) Hic, inquit, est Filius meus dilectus, ipsũ audite. Cæterùm, quia de mediatione & interpellatione hic mentio incidit, vnde plærique & olim & nunc ansam perperã sentiẽdi sumpserũt, paulò latiùs res hæc explicãda est. Primò igitur Arriani ex eo, quòd scriptura Christum aduocatum & mediatorẽ inter nos & Deũ nominat, errorem & impietatem suam probare & confirmare nitebantur, nẽpe, quòd Christus filius Dei, etiam secundum diuinam naturam minor esset Patre, quemadmodũ in iudicio humano constat aduocatum iudice minorem esse. Interim tamẽ prædicti hæretici nolebant attendere, quòd Christus ipse non semel tantũ, idq; apertissimis verbis, se dixit Patri æqualem, atque adeò non tantùm aduocatum, sed etiam iudicem: Ego, inquit, & Pater

Pater vnum sumus. Et iterũ: [Ioan. 10] Pater omne iudicium dedit Filio, [Ioan. 5.] vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrẽ. [Ioan. 8] Et iterum: multa habeo de vobis loqui & iudicare. Hæc, inquam, verba planè indicant, Christum non tantùm aduocatum corã Patre, sed etiam iudicem nostrum cum Patre esse, atque adeò etiam Deo Patri æqualem. [Esa. 42.] Nam alioqui Deus gloriam suam nulli extra se dat. Nostro hoc tempore plærique sunt, qui audientes Christum aduocatum & mediatorẽ nostrum esse, nihil altius cogitãt, quã quòd pro nobis oret, præcibusque intercedat: & quia putant vnius Christi officiũ esse, ac ad solum ipsum pertinere, vt pro nobis oret, colligunt inde non necessarium esse, vt ipsi oremus, quandoquidem talẽ intercessorem habeamus: imò putant se iniuriam Christo inferre, eiusq́ gloriam sibiijpsis vsurpare, atque adeò ex officio suo ipsum depellere, si vel ipsi pro se orent, vel aliorum, siue hominũ, siue Angelorum, pro se orationes expeterent. Interim autem non vidẽt, vel potius videre nolunt, quòd oẽs electi iã inde ab exordio Ecclesiæ, quamuis firmissimè crederent & confiterentur, & docerẽt, Christũ vnicũ esse aduocatum & mediatorẽ nostrum, nihilominus tamen & pro seipsis orarunt, & aliorum etiam pro se orationes expetierunt: id quod vel ex vno Pauli exemplo manifestissimè probatur. Sed nec hoc videre volunt, quòd vel vniuersa Catholica Christi Ecclesia per totũ orbem diffusa, iã inde ab initio constantissimè Christũ verum mediatorẽ & aduocatum nostrum esse confessa est & docuit, nullo tamen vnquã tempore omisit omnium amicorum Dei, Angelorum & hominum, tam in terra adhuc degentiũ quã cum Christo iam regnantium, orationes expetere. Deniq; nec hoc attendere volunt, quàm longè inter se differant, orare, & mediatorem agere. Orare siquidem pro alijs omnes possunt: at hominẽ peccatorem cum Deo reconciliare, soli Christo cõpetit. Et qui hoc sibiipsi arrogat aut alijs asscribit, is verè Christũ blasphemat, gloriæq;, nomini & officio eius derogat. [Gala. 3.] Mediator inter Deũ & homines non nisi vnus est & esse potest, nẽpe Christus. Iuxta hoc tamen plures esse precatores possunt, quemadmodum omnes Christiani pro se mutuò orant, interim tamen vno ore omnes Christũ vnicum illum mediatorem & aduocatum nostrũ esse & credunt & confitentur. Idcirco cũ audis Christum esse mediatorem nostrũ, noli carnaliter cogitare, quòd flexis genibus, quemadmodum olim in monte Olyueti fecisse legitur, [Luc. 22.] pro nobis ad Deũ oret, aut quòd oratio eius pro nobis verbis fiat, quemadmodum nostra, Nequaquam. Christi enim pro nobis oratio est, quòd ipsius incarnatio, passio, mors, sanguinisq; effusio & meritum, atque adeò ipsemet omni tempore coram Deo præsens est, nec vnquam coram Deo in obliuionem venit, quid idem Christus pro nobis & fecerit & passus sit. In hunc modum Christus pro nobis orat & intercedit: [Hebr. 9.] Ingressus est (inquit) in cælum, vt appareat vultui Dei pro nobis. Deinde, cũ audis Christum aduocatum & mediatorem nostrum esse, non sic intelligas, quòd tantùm orãdo & intercedendo inter nos & Deum medius stet, queadmodũ Moyses, Samuel & alij inter populũ & Deũ seipsos interponebant, orando pro ipsis. Absit enim, vt de Christo tam humiliter sentiamus, quasi nihil aliud possit, quàm pro nobis orare, id quod & alij fecerunt & etiamnum faciunt, neq; id sine fructu. Christus autem ideo aduocatus & mediator est & dicitur: Primò, quia solus & ex seipso Deo Patri placet & acceptus est. Secundò, quia propter ipsum vnum & solum, Deo placent aliorum hominum orationes & opera. Tertiò, [Ioan. 14] quòd solus ipse est, per quem nobis ad Deum patet accessus. Quartò, quòd solus ipse etiam medium est & via, [Ioan. 1.] diuinas promissiones, æternamq; salutem consequẽdi. De plenitudine enim eius omnes accipimus & gratiam pro gratia: Et in ipso sunt omnes promissiones Dei. [2. Cor. 1] Amen & etiam. Præterea, cùm audis Christũ pro nobis interpellare, non ideo malum esse putes, si vel pro teipso oraueris, vel aliorum pro te orationes expetis. Alioqui enim & Paulus malè egisset, quem legimus & orasse, & aliorum pro se orationes expetijsse. Postremò cùm audis Christum aduocatum nostrũ esse, non carnaliter imagineris, Deũ more iudicis sedere in solio, Christum autem coram eo vt aduocatũ astare, verùm sic est aduocatus

noster, quòd [Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.] Quo verbo Diuus Ioannes clarè ostendit, in quem modum Christus sit aduocat9 noster. Nō (inquit) verbis agitur hæc res, sed ipsemet Christus est propitiatio, sanctificatio, sacrificium, satisfactio, & solutio pro peccatis nostris. Addit autem Ioannes:

Non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi peccatis.]

Vt videamus Christi vnius passionē & merita omnibus hominibus sufficere, ne vllus nobis desperandi locus relictus sit. Ne quis autem dicat. Audio quidem & credo, quòd Christus causam nostram agat coram Deo. Quis scit autem, num Deus hoc ratū habere voluit? Ad hāc pusillanimitatē cordibus nostris eximendā, Ioannes etiam signāter hoc addit, Iesum scilicet esse aduocatum nostrū, non apud iudicem Deum, sed apud Patrem. Quasi diceret, Nihil est quòd verearis, in Deo nulla mora erit. Non enim coram iudice, sed coram piissimo Patre Christus causam nostram agit. Iam si is, qui causam nostram agit, pro omnibus nobis sufficiens & efficacissimus mediator est, & is, corā quo causa nostra agitur, Pater est, planè nullus nobis relictus est pusillanimitatis & desperationis locus. Ex his igitur videre licet, quàm diligenter & exactè Ioannes nobis articulum de remissione peccatorum & meritis Christi exposuerit, quantumq; consolationis in eo articulo nobis repositum sit, eò magis dolēdum, quòd plærique hoc nostro tempore, his tam consolatoriis verbis tam multipliciter abutantur. Nam sunt qui audientes Christum aduocatū nostrum esse, statim inferunt: Quid igitur opus habemus intercessione sanctorum, imò etiam eorum, qui adhuc nobiscū in terra morantur? Putant enim ad solum Christum pertinere, vt pro nobis oret: alioqui aduocatus & mediator noster esse nō possit. Deinde ad maiora progredientes, damnāt etiam quicquid Ecclesia circa inuocationem sanctorum agit & credit, quasi contrarium sit & huic verbo Ioannis, & officio Christi, cùm tamen superiùs clarè ostensum sit, quod orationes fideliū pro se mutuò, siue in corpore adhuc, siue extra corpus sint, officio Christi nihil derogent. Hi enim nihil aliud quàm orant, Christi autem officium longè maius quiddam habet, vt dictum est. Cæterùm non hi tantùm, de quibus modo dictum est, verbo hoc Christi abutuntur: verùm etiam alii quidam, & in alium etiam finē. Audientes enim Christum esse propitiationem pro peccatis nostris, statim colligunt, Nihil ergo amplius ad nos pertinet dictum illud: Facite fructus dignos poenitentiæ. Putant enim sibi iam non opus esse, vt pro peccatis suis doleant, orent, ieiunent, eleemosynas dent, iniustè acquisita restituant, peccantibus in se remittant, imò persuadent sibi per hoc derogari gloriæ Christi, atq; hoc esse Christum è suo officio depellere. In hunc modum, nobilissimum vereq; dulcissimum hoc verbum Ioannis, Diabolus multis hominibus inutile reddidit, cùm tamen idem Ioannes hoc ipsum data opera præuenire voluerit: Hæc (inquit) scribo vobis, vt non peccetis. Non ob id poenitētia vel abiicienda vel omittēda est, quòd Christus dicitur & est propitiatio nostra. Non enim ideo se in mortem dedit, vt nobis nulla iam amplius poenitētia opus sit, sed quòd morte sua hoc nobis meruit, vt poenitentia nostra Deo placeat, alioqui ex se nihil valitura. Quemadmodum enim annulus ferreus ex seipso quidem nullius aut parui valoris est, propter gēmam tamen in eo inclusam, magni æstimatur magnoq; prætio venditur: ita & passio Christi gēma illa est, propter quā poenitentia nostra Deo placet: nō tamen ideo poenitentia abiicienda, quòd ex seipsa Deum placare non possit, sed curandum, vt gēmā illā in se habeat, meritum videlicet Christi, veri propitiatoris. Christum igitur mediatorem nostrū esse credamus & confiteamur, interim tamen etiam strenuè poenitentiam agamus, sed in fide vel fiducia meritorum Christi. Sequitur.

In hoc scimus, quia cognouimus eum, si præcepta eius seruamus.]

Hactenus Apostolus noster paulisper digressus, articulū de remissione peccatorum & merito Christi obiter explicauit, nunc reuertitur ad propositum, & quod inchoauerat de puritate vitæ docenda, prosequitur. Duo autem nominat ad hanc

Matth. 3.

hanc rem pertinentia, vt scilicet præcepta Dei obseruemus, & vt ambulemus, quemadmodũ Christus ambulauit. Vtrique autem suum contrarium connectit, vt opposita iuxta se posita, magis elucescant. Denique etiam eandem rem interdum semel atque iterũ repetit, vt fortius animis nostris infigat. Neq; enim Apostoli ornatum sermonis, sed fructum & salutem nostram in suis scriptis quæsierunt. Cæterum, quòd Ioannes hic dicit, nihil aliud est, quã declaratio eius, quod in Euangelio suo tradidit. Vult enim, vt & Deum & Christũ semper nobis proponamus, & quantum posibile est, eis vita & opere cõformemur. Cõgruè autẽ verbum hoc cõnexuit ei, quod de remissione peccatorum dixerat, ne carnalis quispiam audiens Christum pro peccatis nostris satisfecisse, omnem ex animo solicitudinem eijciat, quasi deinceps nec peccatorum perpetratio obesse, nec præceptorum Dei obseruatio quicquam ei prodesse posint. Sic enim nunc solemus gloriari, gaudere, & gratias etiam agere, quòd nunc tandem Christũ verè cognouerimus. Hinc enim persuademus nobis, nihil de cætero opus esse ea sollicitudine vel vitandi peccata, vel bona agendi, quam priùs nobis nescio qui ingerebant, &c. Atqui si hoc tibi persuades, reuera nõdum scis, quid sit cognoscere Deum, vel etiam Christum: In hoc (inquit) scimus, quòd cognouimus Deum, si præcepta eius seruamus. Ergo cognoscere Deum, est præcepta eius implere, atque adeò piè viuere: cognoscere Christum, est Christum imitari, eiq; conformiter viuere. Hoc Ioannes apertè hic vult, nec est quod quisquam prætexere posit. Si cognoscis Deum summum bonũ esse, summamque veritatem, iustitiam, itemque & Dominum omniũ, certè ipsum, vt talem amabis, timebis, coles, eiusque præcepta nõ contẽnes. Hoc si non facis, profectò Deum non vt talẽ cognoscis. Quomodo enim posibile esset, vt quis summum bonum cognitum non diligeret, summam iustitiam cognitam non timeret, summæ veritati cognitæ non crederet, denique & supremi omnium Domini præcepta contemneret? Vides igitur quã seipsos decipiant, qui nunc de perfectiori, imò perfectisima Christi & Dei cognitione gloriantur, cum nullo vnquã tempore apud vllos vnquam homines in maiori neglectu, ne dicam contemptu, præcepta Dei fuerint: nulloque vnquam tempore licentius ac minori cum timore contra præcepta Dei peccatum sit. Et veteres quidem Christiani nunc traducuntur, quasi Christum nunquam verè cognouerint. Atqui si secundum hoc verbũ Ioannis iudicandum fuerit, ipsi certè inuenientur verè cognouisse Christum, hi autem nihil minus. Veteres, inquam, illi legebant & credebant Deum esse summum bonum, summam veritatem, &c. Verùm non hoc tantùm, sed insuper eũ etiã, vt talem amabant, timebãt, colebãt, deniq; & in omnibus ipsi obediebãt. Nihil autem nũc simile in iactatoribus illis videtur, &c. Sequitur,

Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in eo veritas non est.]

Quid apertius dici potuisset? Vides hic nullum tergiuersandi locũ tibi relictum. Quis enim hunc tantum Apostolũ, credat verba hæc temere & sine causa protulisse? Imò vt videamus non temere hæc illi excidisse, eandem sententiam per suum contrarium denuò exprimit.

Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas eius perfecta est.]

Vides quàm diligenter Ioannes hoc nobis inculcatum velit, nempe eum tandem verè Deum cognouisse, qui præcepta eius obseruat. Infideles ergo, ne quid durius dicam, doctores sunt, qui mandatorum Dei nunquam vel minimam mẽtionem faciunt. Iam, si iuxta hoc verbũ Ioannis, qui præcepta Dei seruant, certi sunt, quòd & charitatem Dei in se habeant, & insuper etiam in Deo sint & maneant: consequitur, eos qui præcepta negligunt, nec in charitate aut gratia, nec in Deo esse. Vbi igitur manet gloriatio nostra? Vidésne hic, quantum requiratur ad veram Dei cognitionem?

Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.]

Optimè dictũ. Cuius enim seruus quisq; est, eius & colorem in veste gestat. Nemo

ratione vtens, se vel Stoicū vel Peripateticum nominat, qui eiusmodi sectarū placita ignoret. Ab omnibus ridetur & exibilatur, qui se artificē mentitur, & tamen ignorat quid ad ipsum artificium pertineat. In veteri Testamento nullū ferebāt, qui Iudæum se diceret, & tamen legem Moysi ignoraret. Quanta igitur nedum cæcitas, verùm etiam amentia est, se Christianum iactare, & Christi præcepta pedibus conculcare? Obserua quòd Ioannes non dicit: Qui dicit se in Christo manere, debet eadem miracula facere, quæ ille fecit, sed: [Debet ambulare sicut ille ambulauit] Satis enim superq; nobis ostensum est, in quibus debeamus Christū imitari: Discite inqt à me, quia mitis sum & humilis corde. Et iterū: Estote misericordes, sicut & Pater vester cælestis misericors est. Et iterum: Si ego Dominus vester & magister, laui vestros pedes, & vos debetis alter alterius lauare pedes, Exemplum enim dedi vobis, &c. Et paulò pòst: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos, &c. Et Paulus: Estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, &c. Non quòd eum perfectionis gradum attingere possimus, in quo videmus Christum constitisse, sed quòd pro sua quisque virili, vel à longè Christum imitari studeat, sed dicis: Hoc si verum est, quod Ioannes hic docet, certè pauci homines salui fiūt. Respondeo, Eò minus nobis cessandum est, eoque magis ad eum nobis recurrēdum est, quem audiuimus supra & aduocatum & propitiatorem nostrum esse. Sūma Deus nō tantùm baptizatum & credentem, verùm etiam sanctum populum habere vult. Atque hoc ipsum hactenus tribus argumentis probauit Ioannes. Primum, Deus lux est, ideo qui societatem cum eo habere vult, oportet vt tenebras relinquat. Secundum, qui dicit se nosse Deum, necesse est vt obseruatione mandatorū eius testetur se eum pro Deo habere. Tertium, Qui gloriatur se esse Christianū, oportet vt Christi doctrinam opere exprimat, nec fide tantū suscipiat.

Matt. 11 / Matt. 5 / Ioan. 13 / Ephes. 5

Charissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio.]

Hoc verbo Ioānes noster alterū illud tāgit, de quo in Epistola hac tractare proposuit. Duo siquidē à nobis post fidem & ex fide exigit, puritatem videlicet vitæ & charitatē. Et de priori quidē hactenus, nūc ac alterū persuadēdū accingitur. Breuiter tamē hic & summatim tātū de charitate loquitur: nā in sequentibus capitibus latiùs de eadē tractabit. Primū itaq; asserit, se nō nouū aliquod mandatū adferre, &c. quo verbo & officium & authoritatem suam contra detractores defendit. Apostolis enim vel maximè inuidiā & odiū à mundo cōciliabat, quòd viderentur noua & inconsueta docere, atque rerum nouandarū studio duci. Hoc autē Ioannes repellit, quum dicit se nihil noui adferre, sed ea annūtiare quæ ab exordio annuntiata fuerint: Nihil, inquit, nouare intendo, sed volo vt maneat quod Deus per Moysen & Prophetas iādudum toti mundo annuntiari iussit. In hunc modū Ioannes calumniatoribus hoc verbo respondere voluit. Non minus tamen etiā eos hoc verbo tangit, qui prædicatione fidei & gratiæ allecti, sermonem de charitate & bonis operibus fastidiebāt, vel non necessarium putabant. In qua persuasione nūc fermè omnes sumus, quàm mirandum nō sit, quòd ad charitatis & bonorū operum mentionem obstupescant, qui tot iam annis nihil aliud, quàm de sola & nuda fide audierunt. Nihil igitur nouum est, iuxta fidem & ex fide, etiam charitatem & vitæ sanctitatem docere. Omnes enim Prophetæ hoc docuerūt: quod qui negat, seipsum prodit, quòd scripturam non legerit. Cæterùm, quòd Ioannes hic dicit, se nihil nouum docere, etiam Christus non semel, quamuis subobscurè, ostēdere voluit. Huc pertinet, quòd Pharisæo cuidam interroganti, quid faciendum sibi esset, vt vitam æternam consequeretur, nihil aliud quā vetus illud mandatum legis imitandum proposuit: Diliges, inquit, Dominū Deum tuum, &c. Eodem modo & alterū quendā expiscari volentem, quid noui doceret, ad legē remisit: Præcepta, inquit, nosti? &c. Eodem modo & Nicodemum nouitatem doctrinæ suæ admirantem, ad legem remisit: Sicut (inquit) Moyses exaltauit serpētē in deserto, sic exaltabitur Filius hominis, etc.

Mat. 22 / Mar. 10 / Ioan. 3

Sic &

Acto. 17 Sic & Paulus cùm Athenis interrogaretur, quæ esset hæc noua doctrina, pluribus respondit, se nihil noui adferre. &cæ. Quis autem vulgo Christianorum huius temporis persuadebit, doctrinam charitatis & bonorum operum, non esse doctrinam nouam, sed eam quæ ab exordio in Ecclesia fuit? Tam pestiferum & damnosum est, doctrinam Christianã truncatim proponere. Quicquid enim non subinde inculcatur, hoc vulgus Christianorum non putat ad Euangelicam doctrinam pertinere. Ioannes autem non dimidiatum, sed totum & integrũ Christum nobis proponit. Sequitur:

Iterum mandatum nouum scribo vobis, quod verum est, & in ipso & in vobis.]

Videtur hoc contrarium esse ei, quod iam dixerat de veteri mandato, verũ Ioannes sibijpsi non contrariatur. Quod enim hic docet, & vetus & nouũ est. Vetus, quia etiam Prophetæ sic prædicauerunt, nouum autem, quia per Christum renouatũ est. Hinc & Christus ipse mandatum dilectionis nouum nominat, cùm tamen Moyses longè ante de diligendo proximo præceptum dedisset. Alia siquidem præcepta legis antiquata sunt per Christum.: ipse enim liberauit nos à lege: solum autem dilectionis mandatum renouauit. Interim tamen etiam alia ratione præceptum hoc charitatis nouum dicitur, quia videlicet non veterascit, sed semper nouum & recens manet, quantumcũque enim & quotiescunque charitatem fratri ostendero, statim eiusdem dilectionis iterum debitor sum. Hoc autem mandatum & in ipso verum est (ipse enim prior charitatem ostendit, & quidem in summo gradu) & in nobis verum esse debet, vt videlicet & nos diligamus. Subdit autem causam eorũ quæ iam dixit.

Ioan. 13.

Quia tenebræ transierunt, & verum lumen nunc lucet.]

Idem est cum eo, quod Paulus dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, &c. Et iterum. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate, fructus autem lucis est in omni bonitate, &c. Pulchrè autem Ioannes omnem nobis viam præclusit. Nam alioqui obijcere quis posset. Si vetus est hoc mandatum, iam cũ alijs abrogatum est: sin autem nouum quid adfers, non tibi credendum est, &c. Ioannes autem vtranque excusationem adimit, cùm præceptum charitatis & vetus & nouum nominat.

Rom. 13. Ephes. 5.

Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc. Qui autem diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quò vadat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.]

Hoc est mandatum illud, quod Ioannes & vetus & nouum nominat, nempe charitas. Est etiam vnum mandatum & plura mandata, quẽadmodum infrà suo loco dicetur. Hic autem D. Ioan. iterum eandem sententiam per contraria explicat: Qui diligit, inquit, fratrem, in luce est nec offendit, quia discipulus eius est, qui dicit: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, &c. Qui autem fratrem suum odit, etiamsi baptizatus est, in tenebris tamen ambulat, & vbique offendit, quia tenebræ, odium, liuor, &c. obcæcauerunt oculos eius. Obserua circa hoc verbũ quòd præceptum charitatis non tantùm exigit, vt proximo nihil mali facias, verùm etiam vt diligas eum, omnemque iram & inuidiam è corde eijcias. Sic enim & Christus ipse docuit: Qui (inquit) irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Et iterũ: Sic faciet vobis Pater meus, si non remiseritis quilibet fratri suo, &c.

Ioan. 8. Matt. 5. Matt. 18

Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata vestra propter nomen eius.]

Iterum consolatione & blanditia verborum mitigat, quod videri poterat durius dixisse. Hoc enim frequenter agere consueuit. Cæterùm hoc loco nedũ omnes in genere, verumetiam singulos cuiuscunque sexus, ætatis, status, & conditionis sint, alloquitur, & quæ singulis statibus conueniunt, breuibus verbis complectitur, omnibus & singulis congratulatur de bonis acceptis: ita tamen, vt simul etiam moneat, quid cuique agendum sit.

fidelem interim & prouidum doctorem in hoc referes, qui interdum plus laudando & gratulando, quàm seueriter minando in discipulis efficit. Hoc autem verbum omnibus in genere dictũ putemus. Iterum igitur nominat nos filios ex causa quam suprà ostendi, vt paterno hoc suo affectu & acclamatione fortius moueat. Gratulatur autem nobis remissionem peccatorum, nimirum subindicans, vt hoc ipsum pro maximo dono & gratia reputemus: interim tamen & obiter ostendit, eam remissionẽ peccatorũ non ex meritis nostris, sed propter nomẽ eius nobis contigisse. Omnia autem eò dirigit, vt considerando quid acceperimus, facilius etiam & promptius proximis, quæ in nos commiserunt, remittamus. Obserua aũt, quòd nõ in præterito dicit: Remissa sunt vobis peccata, sed: Remittuntur, in præsenti, ne quis cũ Nouatianis putet Deũ non nisi semel tantũ peccata remittere. Et hactenus quidem in genere omnibus locutus est. Sequitur:

Scribo vobis Patres, quia cognouistis eum qui ab initio est.]

Hoc verbo seniores & ætate confectos alloquitur, ac blandis sermonibus Patres eos nominat. Congratulatur autem eis, non tam quòd sapientiores & prudẽtiores sint iuuenibus, multaque in mundo experti sint, quàm quòd Deum verum cognouerũt. Quasi diceret: Si gloria senum est, quòd multa per ætatẽ didicerunt & experti sunt, quæ iuniores ignorant, meritò vobis gaudendum est, & ego quoque vobis congaudeo, quòd eũ cognouistis, qui ante omnem creaturã, imò ab æterno fuit, nec eum tantũ, sed & voluntatem eius. Hoc summæ gratiæ loco ducere debetis: plus enim gloriæ & veræ vtilitatis adfert, quàm quicquid aliarum rerum tota vita vestra experti estis. Hanc ipsam Dei cognitionem etiam filijs vestris inculcare debetis, &c. Hic vide vnde senibus gaudendum sit. Cæterùm, quòd dicit: Cognouistis eum qui ab initio fuit, potest intelligi tam de Deo Patre, quàm de Deo Filio. Vtrunque enim cognouisse, nedum magna gratia, verùm etiam ipsa æterna vita est. Hoc igitur Ioannes senibus cogitandum proponit, & paulò post hoc idem repetit. Signanter autem addit: Eum qui erat ab initio, ne quis putet non alium esse Deum, quàm eos quos Gentiles pro dijs colebant. In repetitione tamen alio epitheto Deum exprimit: Cognouistis, inquit, Patrem. Quasi diceret: Deus de quo loquor, & quẽ cognouistis, non in tempore cœpit vocari Deus, quemadmodum dij gentium, sed ab æterno fuit Deus, nec terrenus aut carnalis, sed cælestis Pater est, primus & nouissimus, α & ω, initium & finis omnium rerum. Sequitur:

Ioan. 17.

Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis Malignum.]

Adolescentes vel maximè delectat, & etiam ornat fortitudo corporis, atq; hoc vnum est, in quo senes præcellũt. Et hinc igitur Ioannes sumit occasionem ipsos exhortandi ad fortitudinem spiritus, & pugnam aduersus insidias Diaboli. Itaq; gratulatur illis non tam fortitudinẽ corporis, quàm firmitatem spiritus. Quasi diceret: Gaudeant alij de fortitudine corporali, sint sanè fortes corpore & mẽbris pugnent contra homines, vos habetis veram fortitudinem, hanc vobis adesse gaudeo, hanc vt contra Diabolum exerceatis, moneo: hæc etiam certam vobis dabit victoriam contra spirituales hostes &c. Pulchrè autem huius spiritualis pugnæ adolescentes commonefacit, atque adeò etiam ad eandem ipsos hortatur. Nulli enim hominum ætati ita insidiatur Diabolus, vt adolescentiæ, quòd ea ætas ex seipsa prona sit ad malum, & quòd abũdè habeat ea, quibus vitia aluntur. Obseruandũ tamen, quòd Ioãnes nõ tam eos ad spiritualem hanc pugnam incitat, quàm certam illis victoriam pollicetur: imò, quò minus timeant contra Diabolum & vitia pugnam inire, victoriã iam consecutos esse pronuntiat: Vicistis, inquit, malignum, adeò certam eis victoriam pollicetur, quasi eã iam in manibus haberent. Et hæc quidẽ adolescentibus dicta sunt. Sequitur:

Scribo vobis infantes, quoniam cognouistis Patrem.]

Infantibus & pueris nihil magis necessarium est, quàm vt Patrem habeant, aut alium qui Patris officio erga eos fungatur. Atqui Christianorum pueris Ioan-

Ioannes annuntiat, quòd nunc tandē verum Patrem inuenerint, qui ipsorum curam agat, & non terrenum aliquem, sed cælestem Patrem. Et quid etiam huic hominum generi melius nuntiari potuisset? Quo argumento fortius ad pietatem incitari possent? Sequitur:

Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.]

Iterum ad iuuenes se conuertit, quia hi maiori & fortiori admonitione indigent, quo magis insidias hostis & incentiua carnis experiuntur. Cum primis autem ostendit, vnde spiritualem illam fortitudinē habeant & habere possint: Non inquit, ex vobis eam fortitudinem habetis, sed ex eo, quòd verbum Dei in vobis manet: hoc enim vel maximè in hac pugna fortem reddit hominem. Nō enim vel corporis robur, vel animi audatia, vel temeritas quicquā in hoc certamine agit, sed fortitudo animi, quam verbum Dei & fides adferunt. Hæc (inquit) est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Quanquam ad eam victoriā non parum etiam conferant, temperātia, timor Dei, constantia, cum primis autem virtus & operatio Spiritus sancti. His, inquam, armis vincitur & diabolus, & mundus, & caro. Sic igitur Apostolus cuilibet hominum ætati, quæ ei maximè cōgrua sunt, & quibus vel maximè ad pietatem incitari posit, semel proposuit. Senib⁹ enim nihil magis congruit, aut etiam eos decet quàm vt de Deo cogitent & loquantur. Iuuenes omnium maximè decet, vt contra diabolum & vitia fortitudinē suam ostendant. Pueris nihil vtilius, quàm vt verum Patrem in cælis cognoscere & inuocare discant. Vult igitur Ioannes, vt quilibet quod bonum accepit, agnoscat & recogitet, eoque rectè vtatur. Quis autem non in omnibus statibus nunc contrarium videt? &c. Omnibus autem his malis vel sola Epistola hæc mederi & occurrere potuisset, &c.

(1. Ioan. 5)

Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.]

Hic Ioānes tandem ipsam omnis mali radicem è cordibus nostris euellere nititur. Ea autem est, amor mundi, & cupiditas terrenorum. Hanc enim etiam Paulus nominat radicem omniū malorum. Omnibus igitur ijs, quos iam & in genere & in specie pro sua cuiusque ætate, & senes, & adolescentes, & pueros admonuerat, hoc verbum inclamat. Nolite diligere mundum, &c. Hoc enim est, quod nos vel maximè à bono retrahit, huic luto omnes filij adam immersi hærent, nec se extricare possunt. Cæterùm, mundi vocabulo interdū significatur tota illa mūdialis machina, cælum, terram, & mare complectēs. In hunc modum Paulus de mundo loquitur, cùm dicit: Elegit nos ante mundi constitutionē, &c. Et iterum: Deus condidit mundum, & omnia quæ in ipso sunt, &c. Interdum mundi nomine omnes homines significantur, vt cùm Ioannes dicit. In mundo erat, & mundus p ipsum factus est, & mundus eū nō cognouit. Aliquoties, imò vt plurimum mūdus in scriptura pro malis & impijs hominibus accipitur, vt cùm Christus dicit: Me odit mundus. Et iterum: Pro eis rogo, non pro mundo, &c. Cæterùm Ioannes nihil horum hoc loco mundi nomine intelligit. Non enim docet, vt creaturam Dei vel etiam malos homines odiamus: quandoquidem Christus præcipit, vt etiam inimicos diligamus: Mundi igitur nomine Ioannes hoc loco nihil aliud intelligit, quàm inordinatum illum amorem, & cupiditatem earum rerum, quas in mundo conspicimus, id quod etiam subsequentibus verbis apertè indicat:

(1. Tim. 6) (Ephes. 1.) (Acto. 17.) (Ioan. 1.) (Ioan. 7.) (Ioan. 17.)

Omne enim quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.]

Hæc sunt quæ Ioannes mundi nomine intelligit hoc loco: hæc enim mundus vel maximè quærit, in his etiam maximè cōfidit: diuitiæ, voluptates, honores, tria hæc vel maximè mundanos delectant. Atqui Ioannes docet hæc non esse vera bona, quæ constare possint, atque adeò innuit nobis meliora & maiora bona apud Deum reposita esse, maius videlicet gaudium, maiores diuitias, maiores honores. Nolite igitur diligere mūdum. Hanc eandē sententiam Dauid alijs verbis exprimit. Filij hominum, inquit, vsq; quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem?

(Psal. 4.) (Eccles. 1.)

tem?Et Salomon: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Ioannes igitur vt amorem Dei cordibus nostris inserat, prius mundi amorem expellere conatur. Nam hi duo amores simul esse non possunt: Nemo enim potest duobus dominis seruire, Deo & Mammonæ. Et qui vult esse amicus sæculi, inimicus Dei cōstituitur: Amicitia enim huius mundi, inimica est Deo. Sic & Paulus asserit, inter lucem & tenebras nullam esse posse conuētionem. Obserua, quòd Ioannes non dicit: Exite è mundo, sed: Nolite diligere mundum. Fieri enim potest, vt quis à mūdanis corpore segregatus, in medio tamen mūdo versetur, imò mundum in corde gestet, per amorem eorum quæ mundus suspicit & quærit. Ediuerso, Dauid etsi in magnis diuitijs esset, verè tamen dicere potuit. Ego autem mendicus sum & pauper. Sic & Esther etiam regalibus ornamentis pro tempore vtens, ea tamen in corde suo abominabatur: Et Tobias etiam conuiuia cum amicis celebrans, captiuitatis tamen & miseriæ populi sui non obliuiscebatur. Ioannes igitur mundum, hoc est, amorem diuitiarum, honorū, voluptatū è corde expellere satagit. Alioqui enim, etiamsi homines fugias, in deserto te abscondas, externè in moribus, vestibus, &c. mundo te dissimilem præbeas, &c. nondum tamen mundum reliquisti, quamdiu desideria mūdana in corde tuo viuunt. Non igitur in mundo esse, sed mundum diligere Christiani prohibentur. Creaturis & bonis huius mundi vti licet, verùm ad necessitatem, non ad voluptatem, aut superfluitatem, multò minus ad iniustitiam & impietatem. Cæterùm, quis non videt etiam hic, quàm non respondeat vita nostra huic doctrinæ diui Ioannis? Quò magis Ioannes ab amore mundi, hoc est, diuitiarum, honorum & voluptatum nos auocat, eò insanius ea quærimus, & pro his nunquam non contēdimus, digladiamur, belligeramus, cælumque terræ miscemus. Cùm tamen diuus Augustinus inter duodecim abusionum gradus etiam Christianum contentiosum numeret: & diuus Paulus suos Corinthios acriter increpet, quòd pro temporalibus inter se coram incredulis litigarent.

Matt. 6. Iacob. 4 1. Co. 6. Psal. 39. Esth. 14. 1. Co. 16

Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.]

Ostendit quod suprà admonui, duos hos amores Dei & mundi, simul esse non posse, atque hæc quidem vna causa est, cur Ioannes nos dehortatur ab amore mundi. Altera causa, quia mundus nihil habet quòd animæ commodare possit. Nam voluptas carnis tātùm corpus exhilarat, diuitiæ tantummodo oculos pascunt, honores mundani tantummodo externè hominem conspicuum faciunt. Nihil autem horum animæ quicquam prodest, quin potius officit. Quale autē gaudium est, vbi corpus gaudet, anima autem non? Quales diuitiæ, quæ oculos pascunt, non autem cor? Qualis honor aut gloria est, quæ nos tantùm hominibus commendat, non Deo? Tertia causa, propter quam diuus Ioannes nos ab amore mundi dehortatur est, quia:

Transit mundus & concupiscētia eius]

Nihil solidum aut constās est in mundo. Si solidum quicquam mundus haberet, Christus mundi bona non cōtempsisset, nec ab eisdem suos auocasset. At qui Christus ne tantillum quidē in mūdo habere voluit, vbi vel caput suum reclinaret. Et sequentibus se apertè dixit: Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Si transit mundus, quomodo manere possunt quæ in mundo sunt? Quid igitur stultius, quàm ea diligere quæ retinere non possis? imò, etiamsi mundus perpetuò duraret, tu tamen non semper neque admodum diu viuere potes. Quid est homo, nisi bulla? Quid sunt omnia temporalia, nisi aqua decurrens, & ab vno ad alterum defluens? Transferuntur enim & regna & imperia ab vno ad alium. Omnia quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Sequitur:

Matt. 8. Luc. 9. Daniel. 2. Co. 4.

Qui autem facit veritatem Dei, manet in æternum.]

Quarta causa est, cur Ioannes nos ab amore mundi dehortatur, quasi diceret: Nemo non cupit & perpetuò manere & bonis perfrui: Atqui mundus hoc præstare non potest, sed solus Deus. Eius igitur voluntatem fac, & manebis in æternum. Vides igitur, quàm nihil Diuus Ioannes omiserit, quo nos ab amore mūdi auocaret

auocaret. Et sic etiam necessarium erat. Nam cùm ita creati simus, quòd naturaliter bona & magna appetamus: mundus autem speciem quandam bonorum habeat, toto impetu ad huiusmodi bona du cimur, in illis hæremus, nec facilè auelli nos sinimus. Hoc autem videns & sciens diabolus, nunquam non faces & fomenta subministrat, quò amor mundi & terrenorũ magis in nobis augescat. Meritò igitur tot argumentis diuus Ioannes in diuersum nos pertrahere conatus est. Sequitur:

Filioli, nouißima hora est.]

Iterum diuus Ioannes affectũ suum ostendit, nominando nos filiolos, vt magis moueat, & vt certi simus, magni referre, quod & iam dixit, & mox dicturus est. Nam verbum hoc, & ad præcedentia & subsequẽtia referri potest. Primò enim hoc verbum vel maximè nos ab amore mundi auocare debet. Quid enim tam anxiè quærimus diuitias, voluptates, honores mundanos? Quid ita quærimus & diligimus vanitatem & mendaciũ? Quid ita aggrauamus contra nos densum lutum? quum sciam9 nouissimum tempus esse, nec solùm mortem, verumetiam finem mundi appropinquare, nec superesse nobis nisi vnam horam. Stulte, hac nocte tollent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt? In eundem modum & Paulus monet: Tẽpus (inquit) breue est. Reliquum est, vt qui vtuntur hoc mundo, sint tanquam eo non vtantur, & cæt. Cæterùm diuus Ioannes hoc verbo etiã pios, qui mundi bona contempserunt & reliquerunt, consolari voluit: vel etiam eos, quibus graue videtur bonis huius mundi carere. Non (inquit) graue tibi videatur his rebus carere, quas mundus miratur: cogita, quòd nouissima hora est. Quis autem nõ libenter re aliqua ad horam carere cupiat, vt ea in perpetuum postea frui possit? Non igitur tantùm eo spectandum est, quæ mundus bona habeat, sed quæ in futurum nobis reposita sunt. Præterea diuus Ioannes hoc verbo etiam pigros & desides corripit, qui con uersionem suam de die in diẽ differunt & procrastinant, semperq; aliquid excusationis præ se ferunt, quò minus & à malis se auellant, & bonis inuigilent. Quid ita differs conuersionem tuam ô imprudens homo? quid adeò tibi ipsi longam vitam polliceris, quum iam nouissima hora sit? &c. Monet hoc verbo Ioannes, vt omnem horam velut nouissimã repute mus. Deniq; & totum tempus vitæ non nisi vnã horam nominat, nec qualẽcunque horã, sed nouissimam. Iam enim pro pemodum dies exacta est, iam instat tem pus, vt operarijs sua persoluatur merces. Quid igitur nos cessamus? Festinemus igitur antequam ianua claudatur, ne postea frustra pulsandum nobis sit. Curramus, dum adhuc in stadio sumus, & brauium propositum videmus. In hunc mo dum & Paulus hortatur: Hora, inquit, est nos de somno surgere, &c. Et iterum: Dum tempus habemus, operemur bonũ. Et Christus: Adhuc modico tempore lux vobiscum erit. Ambulate igitur dum lucem habetis, vt non tenebræ vos com prehendant. Et iterum: Veniet nox, in qua nemo poterit operari. Summa, nihil magis nos decipit, quàm spes lõgioris vitæ. In hunc igitur modum verbum hoc diui Ioannis referri potest ad præcedentia. Cæterùm, possumus verbũ hoc etiam ad sequentia referre, quasi diceret Ioãnes: Moneo vos ô filioli, vt diligenter obseruetis quæ hactenus de fide, puritate vitæ, dilectione, & contẽptu mundi docui. Nam in nos fines sæculorũ deuenerunt, nos in tempora illa nouissima & periculosa incidimus, de quibus & Christus & Paulus nos præmonuerunt, eò attentius igitur vigilandũ nobis est, ne seducamur.

Abac. 1. | Luc. 12. | 1. Cor. 7 | Mat. 20 | Mat. 25 | 1. Cor. 9 | Rom. 13 | Galat. 6 | Ioan. 12 | Ioan. 9 | Mat. 24 | 2. Tim. 3

Et sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt. Atque hinc scimus, quoniam nouißima hora est.]

Hic videmus, quòd Ioannes ipse verbum præcedẽs huic textui adaptet. Præmonere nos voluit à Pseudoprophetis, ac docere, vt & constantes simus & prudentes: constantes in sana doctrina, prudentes cõtra Pseudoprophetas. Nec solus tamẽ Ioãnes nos ab huiusmodi seductoribus præmonuit, verumetiam Christus ipse, Matthæi xxiiij. Et Petrus ij. Petri ij. Et Paulus i. Timothei quarto, ij. Timothei tertio. Et Iudas Thadæus in Epistola sua: Quin & in veteri Testamento Ezechiel, & Hieremias subinde contra

Pseu-

Pseudoapostolos clamant. Et Moyses contra eosdem legem posuit, eosque occidendos mandauit. *Deut.13.* Non temere autem toties præmoniti sumus, vt falsos Prophetas caueamus. Nusquam enim maius periculum est, quàm in doctrina. Ea enim si sana est, omnia salua sunt, sin autē corrupta est, nihil boni vel sperari potest: nam fides innititur doctrinæ: Quòd si doctrina falsa est, & fides falsa erit. Vbi autem fides certa non est, illic nec spes nec charitas esse potest. Vbi autem hæc absunt, impossibile est, vt sequatur pia & Christiana vita. Doctrina igitur radix est, vnde & omnia bona & mala prodeunt. Bona, si doctrina sana sit: mala autem, si doctrina corrupta est. Obseruandum hic, quòd Ioannes de Antichristo primùm in singulari, quasi de vno, deinde in plurali, quasi de multis loquitur. Primò, inquam, loquitur de vno Antichristo, quemadmodum & Christus ipse: *Ioan. 5. 2.The.2* Alius (inquit) veniet in nomine suo hunc recipietis. Et Paulus eundē nominat hominē peccati & filium perditionis. Cæterùm, quòd Ioannes statim à singulari numero ad pluralem transit, plærique sic intelligunt, quòd sit expositio prioris verbi, vt videlicet quæ Ioannes de aduentu Antichristi dixit, non de vna aliqua & certa persona, sed de toto grege & numero eorum, qui iam inde ab exordio non tantùm Ecclesiæ, verū etiam mundi, contra Christū aut verbum Dei pugnarunt. Negant igitur, quòd Antichristius certa aliqua & vnica persona futurus sit. Atqui veteres Ecclesiæ doctores verba illa Ioannis exponunt vt iacent, faciuntque discrimen inter vnum illum, & plures hos Antichristos: *Dani.11.* credunt & tenent Antichristum, de quo Christus, Paulus, Ioannes, & etiam Daniel loquūtur, certam aliquam personam futuram. Interim tamen cum Ioanne omnes illos, qui Christo contraria vel docent vel agunt, Antichristos nominant. Sic enim & Irenæus Valentinianos & Martionitas: Hilarius Constantium Cæsarem & Arrianos: Cyprianus Nouatianos, Antichristos nominant, non tamen ob id negarunt vnicum illum Antichristum futurum. Quemadmodum enim de tyrannis dicere solemus, Turcā habemus nobiscū: & de malis hominibus, Homo homini Diabolus est, non tamen propterea negamus Turcam regnare Constantinopoli, aut vllos dæmones alios esse quàm homines malos: ita & hic Ioannes de multis Antichristis loquendo, non ideo negauit vnicum quendam, certum & insignem Antichristum vēturum. Cæterùm quisnam ille futurus sit, diuinare quidē possumus, verùm nihil certi affirmare. *Ioan. 5.* Christus solummodo dicit, venturum quendam, cui Iudæi adhæsuri sint. Et Paulus tantummodo dicit, eum futurum hominem peccati & filium perditionis, nec quicquam aliud de persona huius Antichristi asserit. Vnde etiam Ioannes quæ futura sunt Deo committit. Nostro quidem tempore non desunt, qui personam Antichristi audent nominare, magis tamen ex inuidia quàm ex vero iudicio. Quicunque enim à dogmatibus, imò & hæresibus eorum dissentit, easque impugnat, eum statim pro Antichristo traducunt, interim non videntes omnia illa quæ & Paulus & Daniel de Antichristo prædixerunt, in eos vel maximè retorqueri posse. Sunt enim ex illis qui festucam in aliorum oculis vident, trabem autem suam non considerant. Sed de his satis. Antichristum illum vnicum & certum credimus quidem cum patribus: quis autem futurus sit, quando & quomodo venturus sit, Deo committimus. Ad Pseudoprophetas igitur reuertamur. Nā & hos Ioannes nominat Antichristos, hoc est, Christo contrarios vel aduersarios. Duobus autem modis Christo aduersari quis potest: doctrina videlicet & vita. De vtroque etiam locus hic intelligi potest: quandoquidem etiam viuentibus adhuc Apostolis inuenti sunt, qui nedum Christo contraria docerent, vt Ebiō, Cherinthus, *Acto. 8. Apoc. 2. Philip. 3* verum etiam qui contra doctrinam Christi viuerent, vt Simon Magus, & Nicolaus ille vnus è septem Diaconis, à quo Nicolaitæ nomen acceperunt: denique & hi, quos Paulus deflebat vt inimicos crucis Christi, & qui ventrem suum pro Deo haberent, &c. Ioannes igitur non loquitur de Iudæis & Paganis, qui apertè se hostes Christi profitebantur, sed de ijs, qui nomen Christi profitentur, contraria tamen Christo & docent aut agunt. Non igitur est, vt inter nos contendamus, qui sint illi Antichristi. Quisque consideret

sideret conscientiam, vitam, fidem & doctrinam, & statim inueniet num contra vel cum Christo sentiat. Facile enim est seipsum pro Euãgelico & catholico venditare: At verò non qui seipsum cõmendat, ille probatus est, sed quẽ Deus commẽdat, atque adeò cui propria conscientia attestatur, se nihil contra doctrinã Christi docere vel agere. Meritò itaque terrere nos debet, quòd Ioannes de vno illo Antichristo loqui exorsus, statim subintulit: nunc autem Antichristi multi sunt.

2.Co.10

Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.]

Hic clarè videmus Ioannem loqui de ijs, qui vel Christiani fuerunt, vel etiam nunc sub nomine Christi contra Christum pugnant. Terribile autem est, quòd Christus nedum Iudæos & paganos, ac Diabolum ipsum hostes habet, verùm etiam inter eos, qui de suo nomine gloriãtur, habere dicitur aduersarios & contradictores, id quod diu ante etiam per Dauidem & prædixerat & conquestus fuerat. Qui iuxta me erant (inquit) aduersum me steterũt. Et iterũ: Qui edebat panes meos, magnificè supplãtauit me. Nemo hominum aut dæmonum, nullus Iudæus aut tyrannus Ecclesiæ maiora damna intulit, quàm qui ex nobis exierunt. Nihil Ecclesiæ maiorem perniciem inuexit, quàm falsa doctrina & mala vita. Persecutiones enim Iudæorum & Gentilium adeò nihil nocuerunt Ecclesiæ, vt inde etiam fortius cresceret & proficeret. Hæretici autem post tyrannos in Ecclesiam irruentes, ipsam in pluras sectas sciderunt: atque hoc erat initium malorum. Accedebat & aliud malum æquè pestilens, postquam in Ecclesiam introducta fuit illa mundana pompa & diuitiarum abundantia: nunc enim incepit in Ecclesia etiam mala vita, maxime Ecclesiasticorum, qui neglectis ijs quæ officiũ pastorale exigebat, solis temporalibus se occupabant, non Episcopi sed Principes vocari gaudentes: nõ Christo, sed mundo seruientes. Hoc erat ipsissimum venenum Ecclesiæ. De vtrisque igitur, hoc est, tam de hæreticis quàm de malis pastoribus, intelligi posset verbum hoc: Ioannes tamen potissimum loquitur de hæreticis. Hi enim ab Ecclesia se separant, vt verissimè de ipsis dici possit, Ex nobis exierunt. Si enim in & cũ Ecclesia mãsissent, hæretici & Antichristi non essent. Mali pastores, etsi propter vitã impiam Antichristi nominari possint, tamen non se separant ab Ecclesia, neque tam grauiter nocent Ecclesiæ, vt hæretici. Et quia in Ecclesia manent, facilè conuerti possunt: hæreticorũ aũt proprium est, primum Ecclesiam contẽnere, deinde ab Ecclesia seipsos separare, consequenter & alios abducere, sicque nouas Ecclesias, imò sectas ædificare. [Ex nobis exierũt.] Nullus nõ hæreticorũ ab Ecclesia desciuit, oẽs in Ecclesia fuerũt, sed nõ permanserunt. Et alios quidem seduxit nimia superbia & arrogantia, quòd de sua scientia nimium præsumebant, suasque opiniones Ecclesiæ decretis præferrent: alij offensi mala vita Ecclesiasticorũ, ab Ecclesia se separarunt, quẽadmodũ olim Donatus in Aphrica, post Vuiclephus in Anglia, & nunc plærique etiam nostris temporibus. Et væ quidem omnibus illis, qui mala sua vita occasionẽ alijs præstant discedendi ab Ecclesiã. Melius enim illis esset, vt mola asinaria suspenderetur collo eorum, & demergerẽtur in profundum maris, quàm quòd vel vni ex membris Christi tale offendiculum præbeant. Interim tamen desertores illi non sunt excusati. Malum enim corrigi debet, nõ propter ipsum ab Ecclesia apostarãdum. Noli (inquit Cyprianus) ab Ecclesia fugere, quòd multum zizaniorũ & palearum in Ecclesia vides, sed cura, vt tu ipse bonũ frumẽtũ sis, & nihil tibi oberunt zizania & paleæ. Sic Dauid nõ ideo se ab Ecclesia Israelitarũ segregauit, quòd videret impiũ Saulem in ea regnare, quin potius conquerebatur, quòd non tutò sibi liceret in eadem congregatione habitare: Maledicti (inquit) sunt, qui me eijciunt, nè habitẽ in hæreditate Domini, dicentes: Vade serui dijs alienis. Sic Prophetæ quicquid mali in populo fideli videbant, verbis quidem acriter arguebant, non tamen ob id, etiam cum non omnia emendare possent, se ab eodem populo separabant, id quod apertissimè videmus in Helia, Hieremia, & alijs. Hoc fecerunt Augustinus, Cyprianus, & alij veteres, ideo Catholici permanserunt, hæretici autem exeunt.

Psal.40.

Mat.18

1.Re.26.

Quia non erant ex nobis.]

Rom. 9 / Philip. 3 / Ioan. 6

Hoc addit Ioannes, ne quis miretur aut etiā propterea turbetur, quòd plærique se ab Ecclesia separant. Charitas quidem huiusmodi casum & defectionē deplorat, quemadmodum Paulus Iudæorum defectionem, & aliorum etiam quorundam, qui ex Christianis inimici crucis Christi effecti, ventrem pro suo Deo habebant: verùm iudiciū hoc Deo committendum est, ipse nouit qui sunt eius. Nonne (inquit) ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus est? Quemadmodum enim Satanas electos varijs persecutionibus cribrat, sic & Christus ventilabro, hoc est, occulto iudicio suo aream suam purgat, vt paleæ decidant, triticum maneat. [Si enim fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscū.] Mali tantùm corpore in Ecclesia sunt, non spiritu. Ecclesiæ igitur nihil decedit, etiamsi singulis diebus aliqui excidāt, imò potius eò purgatior & mundior redditur, queādmodum tritico nihil obest, si zizania exarescant & pereāt. Impij enim non aliter sunt in Ecclesia, quàm zizania inter triticum, vtrunque simul crescit, simul in aream conuehitur, & semper maior pars est palearū & straminis, per ventilabrum autem discernuntur, & à se inuicem separantur. Deinde impij etiā ità in Ecclesia sunt, vt mali humores in corpore, qui si eijciātur, adeò non obest corpori, vt vel ipsius certa sanitas sit, &cæ. Hæc duo exempla ponit diuus Augustinus, quorum vtrunque pulchrè conuenit cum hoc verbo Ioannis. Vult igitur Ioannes, vt non miremur aut turbemur si videamus aliquos ab Ecclesia desciscere. Insuper etiam terrere nos vult, ne facilè, imò ne vnquam nos propria temeritate aut leuitate ab Ecclesia vniuersali & Catholica separemus, aut seiungi patiamur. Hoc quidem nostris temporibus à plærisque parui æstimatur: at Ioānes palàm pronuntiat eos qui ab Ecclesia se separant, ad Christianos & electorum numerum non pertinere, nec vnquam pertinuisse. Non (inquit) erāt ex nobis. Qui autem ad electos, hoc est, ad ecclesiā primitiuorum in cælis asscriptorum nō pertinet, nec cum Christo quicquam cōmune habet. Magni igitur refert, vt in Ecclesia maneamus. Atqui (dicet aliquis) si tanti refert, cur Deus permittit aliquos excidere? Audi quod sequitur.

Luc. 22. / Math. 3.

Hebr. 12

Vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.]

Mat. 20 / Ioan. 9 / Luc. 2 / Matt. 13 / Mat. 25

Verbum est, ad quod non immeritò obstupescimus, idem autem est cum eo, quod Christus ait: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Christus in iudicium venit in hunc mundum, & alijs quidem est illuminatio, alijs obcæcatio: Positus est (vt Simeon ait) in ruinam & resurrectionem multorum. Officium eius est discernere inter pios & impios, & hoc quidem perfectè fiet in iudicio futuro. Tūc enim dicet messoribus suis: Colligite primùm zizania, &c. Tunc sagena ad littus trahetur, & boni pisces in vasis recondentur, mali aūt foras proijcientur. Tunc separabit Christus ipse agnos ab hœdis, &cæt. Quicunq; in agro & area Domini non bonum triticum est, vel à seipso excidit, vel per ventilabrum eijcitur, hoc est, ligatis manibus & pedibus proijcitur in tenebras exteriores. Sic Christo de spirituali cibo corporis sui prædicante, multi discipulorum eius retro abierunt. Sic vnus etiam è numero Apostolorū excidit. Sic Paulus pluribus verbis describit excisionem Iudæorum è bona illa radice fidelis Abrahæ: Signanter autē obseruandum, quòd diuus Ioannes in genere hic loquitur & de multis, neminem tamen nominatim perstrīgit, vt omnibus timorē incutiat, omnesque nos in timore conseruet, quemadmodum & alibi dicit: Qui stat, videat ne cadat. Et iterum: Tu fide stas, noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, & cæt. Hæc itaque vna causa est, & quidem potissima, quòd Deus permittit nunc hos nunc illos ab vnitate Ecclesiæ excidere, sectasque perditionis excitare: Vt manifesti (inquit) fiant. Possent tamen etiam aliæ causæ ad hoc assignari, nempe, vt pigri & desides illi pastores per hoc excitentur. Nihil enim mali permittit Deus, quod non ad bonū Ecclesiæ suæ ordinet. Sicut enim per tyrannidem persecutorum, fidem martyrum exercuit, & toti mundo ostendit: ita & per irruptionem hæreticorū pigros & infideles pastores excitat ad corri-

Matt. 22 / Ioan. 6 / Rom. 11 / 2. Co. 10 / Rom. 11

corrigenda ac tollenda Ecclesiæ scandala. Si nullus vnquam lupus sese conspiciendum præberet, omnem curam & solicitudinem pastores abijcerent. In Ecclesia Dei iamdudum inualuerunt abusus fermè omnium rerum, denique variæ superstitiones, & insuper etiam mali mores ad summum vsque: verùm Deus huius sæculi Mammon, itemque ambitio ita nobis obcæcauit, vt tanta Ecclesiæ mala ne videre quidem possimus, tantum abest, vt ea tollamus. Permissu igitur adeò que iusto iudicio Dei, subinde se ingerunt, quibus hæc mala & deordinationes ansam occasionemque præbent nihil non attentandi, vt desides illi pastores etiam si nolint, cogantur tamen Ecclesiæ commodis prospicere, &c. Ad hoc nobis prosunt hæreses & schismata. Sicut mali mores occasionem & causam præbent, vt bonæ leges sanciantur: ita & ab antiquo hæreses & schismata ansam præbuerunt patribus, multa in commodum Ecclesiæ scribendi, quæ aliàs fortasis ne cogitassent quidem.

Sed vos vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia.]

Mitigat quod dixerat. Primò enim, ne quis ex eo quòd dixerat, multos esse Antichristos, trepidus & pusillanimis subinferret: Si tam multi seductores nobis imminent, quis igitur securus esse poterit? Respondet Ioānes: Non te hoc moueat pie homo, multa quidem damna hæretici Ecclesiæ intulerūt & etiamnum inferunt, securus tamen es & manebis, si doctrinam Spiritus sancti, quam accepisti, in te conseruaris. Quicquid enim ad salutem necessarium est, hoc iam dudum spiritus Ecclesiæ, & verbo Euangelij, & occulta sua inspiratione manifestauit, Vnctionem igitur habetis à sancto, & scitis omnia. Non est igitur quod hæreticos reuereamini. Animi constantia & fide vobis opus: sic enim nihil præualebūt impostores, &c. Deinde, ne quis ex eo, quòd Ioannes dixit, multos excidisse qui priùs in Ecclesia fuerant, subinferret: Si tot & tanti ceciderūt, quid mihi ergo spei relictum est, maximè cùm audiam ne nunc quidem omnes ad nos pertinere, qui inter nos degunt? Respondet Ioannes: Nec hoc te conturbet. In te enim situm est, num ab Ecclesia desciscere velis vel non. Habes enim vnctionem gratiæ Dei & ab eo habes qui sanctus est, ad hæc etiam scis omnia: quia igitur nec gratia nec cognitio veritatis tibi deest, satis munitus es, ne facile excidere posis, si velis: tantummodo vide, ne gratia hac & cognitione abutaris. In hunc igitur modum Ioannes præcedentia verba mitigat. Obseruandum autem, quòd Ioannes & gratiam & cognitionem vel doctrinam Spiritus sancti vnctionem nominat. Primò enim per hoc significatum nominis nostri nobis insinuare voluit. Nā Christiani dicimur à Christo. Christ9 aūt vnctus interpretatur. Et quidem in veteri Testamento reges & sacerdotes vncti dicebantur, ab externa illa vnctione, qua & in regnum & sacerdotium inaugurabantur. Saluator autem noster, & ipse in scriptura rex & sacerdos pronuntiatur, atque ideo etiam Christus vel Mesias vel vnctus nominatur: oportet igitur, vt & ipse vnctionem habeat, propter quam nomini suo respondeat. Eius autem vnctio, Spiritus sanctus est. Propterea (inquit) vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Et Esaias: Requiescet (inquit) super eū Spiritus Domini, &c. Et iterum in persona Christi: Spiritus Domini super me qui & vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, &c. Quēadmodum igitur veteres illi reges & sacerdotes ita vngebantur, vt oleum vel ipsa vnctio à capite etiā in barbam & vestimenta deflueret: ita & spiritualis, imò cælestis & diuina hæc vnctio, Spiritus sanctus videlicet, à Christo capite defluit, non in barbam tantùm, verumetiā in oram vestimenti eius, hoc est, non tantùm in eos, qui de proximo ipsi adhæserunt, aut cū ipso fuerunt, verumetiam in infima quæque membra eius, idq; vsque ad finem mundi: Vidimus (inquit) eum plenum gratia & veritate: Et de plenitudine eius omnes accepimus. De hac igitur vnctione hic loquitur Ioannes. Docere itaque vult, quid à Christo habeamus: Habetis (inquit) vnctionē à sancto, hoc est, gratiam & veritatem per Spiritū sanctum. Et scitis omnia, hoc est, quæ scire vos conuenit. Nam alioqui nemo est, qui omnia sciat: Difficile (inquit) cognosci- mus

Psal. 44
Esaiæ. 11
Esai. 61.
Psal. 132
Ioan. 1.
Sapië. 9.

mus quæ in terra sunt, quæ autem supra nos sunt, quis inuestigabit? Sic & Salomon, etsi sapientissimus esset, plæraque tamen se ignorare dixit. Et Paulus: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: videmus nunc per speculum, &cæ. Et iterum: Quæ Dei sunt, nemo nouit nisi Spiritus Dei. Et iterum: Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? &c. Itaque quod Ioannes hic dicit: Scitis omnia, solummodo de ijs intelligendum est, quæ scire nos conuenit, vel quæ scitu necessaria sunt. His itaque duobus verbis. Vnctionem habetis à sancto, Et scitis omnia, Ioannes non tantũ pios cõsolatur, verùm insuper pigris omnem excusationẽ adimit. Si enim vnctionem habemus, hoc est, gratiam, nulla erit excusatio, si dicas: Nõ possum hoc vel hoc facere. Si omnia scitu necessaria nobis reuelata sunt, nulla erit excusatio, si dicas: Hoc nesciebam, &c. Vides igitur quàm vndique nos constringat & vrgeat Apostolus noster. Ea enim quæ vel maximè hoc tempore desidiæ, imò malitiæ nostræ prætextimus, Ioannes his duobus verbis penitus eneruat, &c. Sequitur:

Prou. 31 | 1.Co.13. | Rom.11

Non scripsi vobis quasi ignorantibus, sed quasi scientibus veritatem, et quoniam omne mendacium ex veritate non est.]

Verbum hoc vel ad literam accipi potest, vel per Enallagen, vt res pro persona, mendacium pro homine mendace, veritas pro homine vero & solido intelligatur. Docet igitur per hoc, vnde Antichristi vel maximè cognosci possint.

Vult autem sic colligere, Christus est ipsa veritas, & ita, vt nihil vel falsitatis aut doli tam in verbis quàm in factis eius vnquam deprehensum sit, aut etiamnũ deprehendi possit. Itaque ex Christo esse non potest, cui aliquo modo mendaciũ placet, siue hoc sit mendacium in doctrina, siue hypocrisis in vita. Quẽadmodum enim duplex est veritas, doctrinæ & vitæ, sic & duplex est mendacium. Ioannes autem dicendo, omne mẽdacium, vtrunque comprehendit.

Ioan.14

Quis est mendax, nisi qui negat quòd Iesus sit Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium.]

Per hos negatores Christi, non tantùm intelliguntur Iudæi, qui dicebant: Hunc nescimus vnde sit. Et: Non est hic homo à Deo. Nec tantùm Ebion & Cherinthus, qui dicebant Christum non fuisse ante virginem matrem. Nec tantùm Valentiniani, qui asserebant Christum corpus non ex Maria sumpsisse, sed è cælo attulisse. Præterea nec soli etiam Arriani, qui Christum negabant Deo Patri æqualem, verùm etiam omnes qui aliam viam ad salutem quærunt quàm per Christum. Omnes (inquam) tales negant Christum. Ipsum enim vnum & solum proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Per ipsum placuit Deo omnia reconciliare, & quæ in cælo & quæ in terra sunt. Nec est aliud nomen sub cælo datum hominibus: in quo oporteat nos saluos fieri, &cæ. Hoc autem negant qui aliam sibi viam ad salutem quærunt. Postremò & hi Christum negant, qui ipsi contrariè viuunt. Sic enim Paulus de quibusdam dicit, quòd Deum quidem ore confiteantur, verùm factis negent. De vtraque igitur confessione, tam oris quàm operis, intelligendum est illud Euangelicum, Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor & ego eũ corã Patre meo. Et ediuerso: Qui me erubuerit corã hominibus, & cæt. Diuus Augustinus verbum hoc vel maximè torquet in suos Donatistas, aliósque schismaticos, qui Christum quidem verbis confitebantur, iuxta hoc tamen Christi Ecclesiam scindebant, &c. Sequitur.

Ioan.9 | Roma.3 | Coloss.1 | Acto.4 | Tit.1 | Luca.9

Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem habet.]

Iudæi putabant se iniuriam Deo inferre, si faterentur ipsum habere filium. Sic & Arriani Deo iniuriosum putabãt, si Filiũ confiterẽtur Patri æqualem: vtrique persuasi erant, satis esse si Deum Patrem confiterentur. Atqui Ioannes planè asserit, eos qui negant Christum, nec Patrem habere. Itaque qui Filium spernit, spernit & Patrem: qui Filium honorat & suscipit, suscipit & Patrẽ. Nam Pater in Filio cognoscitur: Ipse enim est splendor gloriæ & figura substantiæ eius: Vnde & Christus ipse dicit: Qui

Luc.10 | Ioan.14 | Hebr.1

Hebr. 1. Ioan. 14 Qui videt me, videt & Patrem meũ. Qui igitur à communione Christi se separat, is ad Ecclesiam, quæ est corpus Christi, non pertinet. Omnia hæc Ioannes nobis inculcata vult, vt sciamus, nihil damnosius esse, quàm Christum vel verbis vel factis negare: ipsum autem fide & vita cõfiteri, summam & certissimam salutem esse. Qui enim Christum negat, nec Patrem habet, & econtra. Sequitur:

Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat, sic enim & in Filio & in Patre manebitis.]

Fidele consilium dat, quid agendum nobis sit, vbi Pseudoprophetæ & Antichristi in Ecclesiam irruperint. Nam alio qui frustrà prænuntiasset venturos esse tales impostores, nisi simul etiam subindicasset, quomodo vitari possint. Consilium autem eius est, vt maneamus in eo quod ab initio audiuimus. Optimũ sanè consilium: quàm primũ enim dubitare incipimus de his, quæ ab exordio edocti sumus, erroribus aditũ præbemus. Hinc Ioan. 15. Christus toties huiusmodi verba discipu Mat. 24 lis inculcat: Manete in me, & ego in vo 2. Tim. 3 bis: Videte ne quis vos seducat: Si dixe Hebr. 13 rint, hic est Christus vel illic, nolite crede Ephes. 4 re, &c. Et Paulus: Tu autem permane in Galat. 1 his quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Et iterum: Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci. Et iterum: Ne moueamini omni vento doctrinæ. Et iterũ: Si Angelus è cælo euãgelizauerit aliud, q̃ quod audistis, anathema sit. Cæterùm, quæ ab initio edocti sumus, hæc sunt: fides in Christum, spes, charitas, obedientia, patientia, contemptus mundi, desideriũ ad superna, obseruatio mandatorum Dei, &c. De his, inquam, ab initio edocti sumus, tam ex Euangelio quàm ex Epistolis Apostolorum. Atque hæc etiam ad omnes nos pertinent. Hinc Pau 1. Tim. 3 lus: Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionẽ, patientiam, &c. Et iterum: Scitis quæ præcepta dede 1. The. 4 rim vobis per Dominum Iesum. Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis à fornicatione, &c. Ab initio igitur edocti sumus, non tantùm quæ ad fidem, verumetiam quæ ad pietatem & sanctitatem vitæ pertinent. In his qui permanserit, & in Filio & in Patre manebit, atque adeò à seductoribus quoque securus erit. Obseruabis hic, quãti nobis æstimanda sit Christiana doctrina ac verbum Dei. Hinc enim & ad summum honorem perducimur, & summam etiam vtilitatem consequimur. Quis autem maior homini honor contingere posset, quàm manere in Patre & Filio? Atqui hunc honorem consequitur qui permanet in doctrina Christi & Apostolorum. Hinc & Christus ipse: Qui di Ioan. 14 ligit (inquit) me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, & veniemus ad eum, &c. Nec ab honesto tãtùm Ioannes sumit argumentũ, verumetiam ab vtili, vt constantiam & perseuerãtiam in sana doctrina nobis persuadeat. Sic enim subdit.

Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est, nempe vita æterna.]

Hæc est vtilitas sanæ doctrinæ & verbi Dei, vita scilicet æterna. Et quid maius vel optare posses? Ad summum igitur & vtile & honestum est, in sana doctrina & verbo Dei, perstare. Vtrunque autem Ioannes subindicat, vt fortius moueat & persuadeat.

Hæc scripsi vobis, de his, qui vos seducunt.]

Pluribus verbis vsus est, quia astutiã Satanæ nemo satis præcauere potest. Et magni periculi res est, abduci à sana doctrina. Per hoc enĩ & à Deo & ab æterna vita excidimus. Subindicat itaq; Ioannes hoc verbo, se quod suum est, fecisse, quemadmodum & Paulus Ephesijs dicebat: Contestor vos hodierna die, quòd mundus sim à sanguine omniũ vestrum. Non enim subterfugi, quo minus an Acto. 20 nuntiarem vobis omne consilium Dei.

Et vnctio quam accepistis ab eo, manet in vobis. Et non habetis necesse, vt aliquis vos doceat: sed sicut vos vnctio docet de omnibus, verum est & non est mendacium.]

Per vnctionem (quod & suprà monuimus) Spiritum sanctum intelligit. Is enim & docuit nos omnia, & etiamnum verus Ecclesiæ doctor est.

Ioan. 14 / 1.Cor. 3

Non enim qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat. Non tamen hoc vult Ioannes, quòd Spiritus sanctus sine medijs nos doceat, solaque interna inspiratione: id quod Anabaptistæ sibi persuadent, qui & dupliciter in hoc verbo errant. Primò quòd per spiritum & vnctionem non intelligunt Spiritum sanctum, sed proprium suum spiritum, proprias cogitationes, propriam rationem, vel potius melancholiam insanam proprij capitis & sensus. Deinde quòd externam verbi Dei prædicationem vel omnino tollunt, vel minus necessariam ducunt, à solo spiritu citra vllum medium doceri volentes, sicq; Spiritum sanctũ à scriptura & verbi Dei prædicatione externa separant. Cũ hoc sit verum illud medium, quo Spiritus sanctus nos docet, nẽpe scriptura & externa verbi Dei prædicatio. Sic enim loquente Petro cecidisse legimus Spiritũ sanctum super eos, qui verbum Petri audiebant. Et de Apostolis legitur, quòd exeũtes prædicauerunt, Domino cooperante. Docet igitur Spiritus sanctus, sed per verbum: docent Apostoli, sed per cooperationem Spiritus sancti. Spiritum sanctum igitur à scriptura sacra separare nemo debet. Docuit Spiritus sanctus veteres Prophetas vt plurimum occultis inspirationibus, vel imaginarijs visionibus, citra externam prædicationem: docuit Apostolos, verba Christi illis suggerẽdo, & quæ dudũ audierant iterũ ad memoriam reuocando: docet nos per mediũ scripturæ sacræ & verbi: Et qui hoc medium contemnit, frustra expectat Spiritus sancti nouam & internam instructionem: Imò ideo scriptura sacra nobis data est, ceu certa quædam regula Christianæ doctrinæ, ne proprius nos seduceret spiritus. Quòd si nulla certa doctrinæ sacræ regula nobis præfixa esset, quis nõ videt confusum chaos futurum? Si enim scripturam sacram vt certissimam sanæ doctrinæ regulam, ob oculos nobis positã habentes tam dissimilia tamen docemus, quid fieret sublata scriptura? Ioannes igitur non hoc vult, quòd de cætero nulla scriptura, aut externa verbi Dei prædicatione opus habeamus, sed quòd ipsa veritas tam apertè & sufficienter per Apostolorum doctrinam & scripta, & tradita sit, vt Pseudoprophetarũ nouis dogmatibus, visionibus & reuelationibus, &cæ. nihil opus habeamus. Vnctio in vobis manet (dicere vult) videte vt eam retineatis. Spiritus sanctus non mutatur, vt nunc aliter doceat, quàm olim, verùm idem semper manet, semperque sibi ipsi constat. Denique & nunquam docere cessabit: sic enim & Christus futurũ prædixit: Manebit (inquit) vobiscum in æternum. Refelluntur igitur hoc Martion & Manichæus, qui asserebant Spiritum sanctum post Apostolorum tempora cessasse Ecclesiam docere, in se autem eundem Spiritum sanctum reuixisse, id quod etiam nunc plærique de seipsis asserere audent, cùm Ioannes apertè dicat, Vnctionem illam quæ ab exordio Ecclesiam docuit, perpetuò manere, nec vnquam à docendo cessasse aut cessare: Damnatur hoc verbo etiam impius Mahumetus, qui asserebat Spiritũ sanctum alia docuisse per Moysen, alia per Iesum Nazarenũ: Nunc autem etiã per se nouã legem instituisse. Hoc autem ipsius figmentum non tantũ hoc loco refellitur, verumetiã per id quod Ioãnes suprà dixerat: Nouissima hora est, quo verbo inter alia significare voluit, post publicationẽ Euãgelij, nullam aliã nouam à Deo doctrinam expectandam. Quòd si etiam ipsa vnctio, ipse Spiritus sanctus immutabiliter in Ecclesia manet, vt hic dicitur: certum est etiam scripturã sacram & doctrinam Euangelicã nunquã immutandam. In fine circa hoc verbum etiã aliud quiddã diuus Ioannes innuit, nempe Spiritum sanctum longè alio modo docere quàm homines doceãt. Homo siquidem nihil aliud quàm verba auribus ingerit & inclamat, Spiritus autẽ sanctus eadem cordibus inscribit: Homo plantat & rigat, Spiritus sanctus incrementum dat. Effectus itaque & fructus è sana doctrina proueniẽs, non humano operi, sed vnctioni Spiritus sancti asscribi debent, id quod diuus Paulus nusquam non facit, omnia in Deum referendo, &c.

Acto.10 · Mar.16 · Ioan.14 · Ioan.14 · Sup.c.2

Et nunc filioli manete in eo, vt cùm apparuerit habeamus fidutiam, & non cõfundamur ab eo in aduentu eius.]

Hactenus Ioannes per digressionẽ de Pseudo-

Pseudoprophetis disseruit:nunc ne existimetur instituti sui oblitus,recurrit ad id quod in exordio huius capitis dixerat, nempe, quòd ad Christianismum non fides tantùm,verumetiam vita Deo digna pertineat. Iterum igitur filios suos nos nominat, vt ostensione affectus sui fortius moueat. Manere autem nos iubet in eo,quod videlicet vnctio nos docuit & docet: vel in eo, hoc est, in ipso Deo,per fidem videlicet & imitationem. Hoc enim est manere in Deo, vt suprà ostensum est. Addit autem Ioannes etiã huius rei vtilitatem, id quod & supra fecerat. Multis enim hactenus promissionibus ad pietatem nos trahere conatus est: nunc autem fortius quiddam addit, in eo quòd etiam iudicij futuri & secundi aduentus Christi nos commonefacit. Quasi diceret: Non tantùm nobis cogitandum est, quis fructus sequatur pietatem,& quæ præmia promissa sint piè viuentibus: verumetiam, imò vel maximè,quonam modo coram iudicio Dei cõsistere valeamus. Huc (inquam) omnia nostra studia referenda sunt,vt fiduciam habeamus in die iudicij. Audistis nouissimã iam horam esse, scitis iamdudum iudicij diem omnibus hominibus indictam & denuntiatam: Omnes enim nos stare oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque quod gessit in corpore, siue bonum, siue malũ. Magni igitur refert, qua fiducia illic compareamus. Quemadmodum enim nihil terribilius est, quàm malè sibi conscium corã iudice apparere, ita nihil lætius, quã bona conscientia iudicium adire. Atqui hãc talem tantamq; fiduciam coram iudicio Dei (cuius oculis omnia nuda & aperta sunt,& in quo iudicio nulla, vel excusatio vel appellatio locum habebit) nulla sub cælo res præstare potest,quàm post fidem, & ex fide, pia vita & bona cõscientia, vnde & Paulus testimonium bonæ conscientiæ,pro summa & vnica gloria ducit. Sic & Sapiens dicit: Secura mẽs quasi iuge conuiuium. Et iterum: Fugit (inquit) impius nullo persequente, at iustus confidit vt leo. Sic & Dauid de eo qui timet Deum, etiam hoc scribit: In memoria æterna erit iustus, ab auditu malo non timebit. Denique vel Christo ipso teste, fidelis quisque seruus olim audîturus est. Euge serue bone & fidelis, intra in gaudium Domini. Quin & omnes electi audiẽt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. In hoc igitur docet nos Ioannes omne studium nostrũ insumere, vt hanc coram Dei iudicio fiduciam habeamus: eam autem sola fides non præstat. Bonum quidem est, imò & necessarium, vt fidei fundamentum ante omnia ponamus: cæterùm quod supra illud fundamentum ædificamus, ignis probabit. Nisi enim quod superædificamus, fuerit vel aurum, argentum, aut lapides pretiosi, coram iudicio consistere non poterit. Nam lignum, fœnum & stipulã ignis ille consumet. Multi itaq; in eo iudicio cõfundẽtur, qui nũc videntur sibi egregiè stare. Multi (inquit) dicẽt mihi in die illa, Domine, nonne in nomine tuo ꝓphetauimus? &c. Et respõdebo illis: Nescio vos, discedite à me operarij iniquitatis, &c. Maneamus igitur in Deo per fidem & obedientiam: alioqui quo ore Patrem illum nominare audebimus, si perpetuò filij inobedientes & rebelles inueniamur? Si manseritis (inquit) in sermone meo, verè discipuli mei eritis, &c.

Ro. 14

2. Co. 1

Prou. 15

Pro. 18

Psal. 111

Matt. 25

Ibidem

1. Co. 3

Matt. 7

Ioan. 8

Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est.]

Verbum hoc inter præcipua illa argumenta reputari debet, quibus Ioannes probare nititur, post fidem etiam charitatem, itemque & vitæ sanctitatem à nobis exigi: Deus (inquit) iustus est. Itaque qui Dei filium se esse gloriatur, iustitiæ & ipse insistat operibus: alioqui iusti Dei filius dici nõ potest, si non & ipse iustitiã diligat. Hoc autem cõtra eos militat, qui perpetuo de iustitia Christiana scribunt, docent, pugnant & contendunt, interim tamen in summa iniustitia viuunt. Deum iustum & sanctum esse omnes credimus, & fatemur: at quòd etiã iustitiam diligat, eamque à filijs suis exigat, nemo attẽdit. Per fidem filij Dei efficimur, atqui per opera iustitiæ, quòd filij Dei simus, cõprobamur. Ideo & diuus Petrus vult, vt bonis operibus fidem & vocationem nostram certam reddamus. Iactet igitur fidẽ quisque vult & quantum vult, nemo tamen in iudicio Dei securior erit quàm is, qui iustitiam facit & operatur, ex fide tamen

2. Pet. 1

men: Ex verbis igitur his Apostoli nostri sequitur, quòd duo hæc, credere, & iustitiam operari, iustitiam Christianam perficiunt. Non quod huiusmodi iustitia in nobis pro hoc tempore omnino perfecta esse posit: nam vita Christiana non est iustitia, sed perpetua iustificatio. Tunc autem perfecta erit iustitia nostra, cum nullum iam amplius malum nobis adlubescet, nulla concupiscentia titillabit, nulla inter spiritum & carnem pugna erit. Hoc autem tunc fiet, quum nouissimè inimica destruetur mors, & nos plenè de hostibus nostris triumphabimus. Quamdiu enim hic viuimus, & ferimus hostem & ferimur ab eo, vincimus ac vincimur. Tunc autem ad plenum vincetur hostis, abolebitur in nobis peccatum, regnabit autem iustitia sempiterna.

1.Co,15

Danie.9

Caput Tertium.

Hactenus diuus Ioannes quatuor argumētis probauit, ad Christianum hominem non tantùm pertinere vt credat, verumetiam vt piè & sanctè viuat. Horum primum est, Deus lux est, ideo qui societatem cum eo habere vult, necesse est, vt omnes à se tenebras depellat. Secundum, Deus verax est, imò ipsa veritas, ideo qui gloriatur se nosse Deum, non mendacio, sed veritati studere debet. Tertium, Christus est propitiatio pro peccatis nostris: qui igitur in Christo manere & partem cum ipso habere vult, ambulare debet, quemadmodū & Christus ambulauit & vixit. Quartum argumentum, Deus iustus est, igitur iustitiæ inuigilare nos oportet, si eius filij esse cupimus. Et hæc quidem hactenus audiuimus. Sequitur:

Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, Vt filij Dei nominemur, & simus.]

Hoc verbo Ioannes iterum pro suo more mitigat, idque ingenti cōsolatione, quod alicui duriusculè dictum videri poterat. Carnali siquidem homini blandius irrepit, & dulcius sapit, quū audit credentem iustum reputari coram Deo, quàm quum audit eum iustum esse, qui iustitiā operatur, vt Ioannes hic dixit, Ne igitur resiliat, clametq; durum esse hoc verbū, Ioannes considerare nos docet, quātum dilectionis & gratiæ præ omnibus alijs hominibus Deus nobis ostenderit: Vide, inquit, quantus honor sit, vocari & esse filium Dei: Hoc autem neque ex natura, neq; ex meritis nostris habemus, sed tantùm ex mera gratia & dilectione Dei. Nulli igitur graue aut durum videatur, ita vitam suam instituere, vt huic tam magnifico nomini & muneri respondeat. Emphasim autem habet quòd dicit: Vide, quasi diceret: Nihil incertum hic dico, nihil in hac re fingo, imò tam certa sunt quæ dico, vt & videri & contrectari posint, si modo oculos aperiamus & animum intēdamus, etc. Obseruandum, quòd non tantùm dicit: Vt filij Dei nominemur, sed insuper addit: Vt filij Dei simus. Nam alioqui & Iudæi vocari volebant filij Dei, quum tamē Christus palam conuinceret eos non Dei, sed Diaboli filios esse. Aliud enim est nominari, aliud esse filium Dei. Nihil proderit magnum nomen, si defuerit res.

Ioan.6.

Ioan.8.

Propter hoc mundus non nouit nos, quia non nouit eum.]

Hinc vel maximè probatur, nos nedū nominari, verumetiam esse filios Dei. Si enim de mundo essemus, mundus quod suum est, diligeret: nunc autem quum aliunde nati simus, originemq; & genus nostrum è cælo & ex Deo habeamus, mundus nos nō nouit. Itaq; hoc verbo Ioannes nos contra scandalum crucis confortat. Nam alioqui vix & difficulter credi potest, quod filij Dei simus, quū ipse Deus mūdo tantū licētiæ, tantū malitiæ, tantū crudelitatis in nos exercere permittat. Atqui nihil hæc te moueat (inclamat Apostolus noster) imo nullum certius signum habere potes, te esse filium Dei, quàm si mundus te odiat, citra tamen culpam tuam. Mundus enim nihil aliud est, quàm fæx illa hominum, qui nihil nisi quod terrenum est, diligunt, nullum agnoscunt, præterquam sibi similes, vsq; adeo, vt nec verum illum & naturalem Filium Dei agnoscere voluerint, propterea, quòd non in forma Dei, sed forma & habitu serui appareret: deinde, quod etiā ipsis

Ioan.15

Philip.2

ipsis dissimilis esset, diuersaque via incederet, insuper & vitia eorum redargueret: In mundo, inquit, erat, & mũdus eũ nõ cognouit: In propria venit, & sui eum nõ receperunt. Quid igitur mirum, quòd mundus etiam nos adoptiuos filios Dei non agnoscit aut recipit, qui naturalem illum Dei Filium nec agnouit nec recepit? Imo mundus nec ipsum Deum cognoscit, qui tamen omnia & creauit & regit, operaturq́ꝫ, denique nec longè est ab vnoquoque nostrum: nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Huc pertinet quod etiam Petrus dicit de filijs huius sæculi, aut mundi amatoribus. Admirantur, inquit, de vobis, quòd non cõcurratis in eandem luxuriæ confusionem, atque ideo vos blasphemant. Ad idem facit illud Pauli: Omnes qui piè volunt viuere, persecutionem patientur. Vnde & idem Paulus fidenter dicit: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Obserua hic, quòd Ioannes iterum hoc verbo magnam differentiam facit inter filios Dei & mundum. Cura igitur, vt non inter mundanos, sed inter filios Dei inueniaris. Si filius Dei es, agnosces & alios Dei filios, denique & vita eorum tibi probabitur. Quòd si nec filios Dei agnoscis, nec vita eorum tibi probatur aut placet, profectò ad mundum pertines.

Ioan. 1
Acto. 17
1. Pet. 4
2. Tim. 3
Galat. 1.

Charißimi, nunc filij Dei sumus, & nõdum apparuit quid erimus.]

Summa hic bona Christianorũ enumerat, idque verbis ad summum vsque consolatorijs. Primò autem iterum nos filios Dei nominat, & cũ emphasi: Nũc (inquit) sumus filij Dei: iam enim spiritum adoptionis accepimus, in quo fidenter ad Deum clamamus, Abba, Pater. Et is idem etiam spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Hoc, inquam, bonum iam accepimus, iam habemus, possidemus, ac eo fruimur, quantumuis mundus illud non credat, nondum enim apparet. Sumus adhuc in prælio, dies autem triumphi nostri hoc manifestabit, & adeò, vt etiã impij olim non sine admiratione & tremore dicturi sint: Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum, &c. Nos insensati vitam illorum putabamus esse insaniam, ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Magna itaq́ꝫ sunt quæ accepimus, verũ longè maiora expectamus. Oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quæ autem sunt illa bona?

Galat. 4
Rom. 8
Sap. 5.
Esa. 64

Scimus (inquit) quoniam cũ apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.]

Ad eundem modum & Paulus ait: Cũ apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos simul cũ ipso apparebitis in gloria. Obserua autem, quòd nec Paulus explicat quæ futura sit illa gloria, nec Ioãnes quæ & qualis futura sit illa similitudo Dei. Vtrunque enim planè inenarrabile est. Cæterùm quod Ioannes hic dicit: Similes ei erimus, referri potest ad Christũ, vt sicut eius imagini hic conformes sumus in cruce, sic & ei illic conformes futuri simus in gloria: & sicut cum ipso patimur, sic & cum ipso cõregnemus. Quòd autem addit: Videbimus eum sicuti est, intellige, non sicut se in hoc mundo videndum præbuit. Non, inquã, in forma serui eum videbimus, sed in forma Dei. Impij in sola eum humana natura videbunt: sic enim veniet, quemadmodũ Apostoli viderunt eum ascendentem. Itaq́ꝫ etiam impij videbunt, in quem compunxerunt: Videbunt, inquam, gloriã Christi hominis, sed ex hac visione confundẽtur. Nec gloriam Deitatis eius vnquam videbunt: Tollatur (inquit) impius ne videat gloriam Dei. Nos autem videbimus eum sicuti est, in ea videlicet forma, de qua Ioannes in Euangelio suo dicit: In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum, etc. Deinde verbum hoc: Similes ei erimus, etiã de ipso Deo intelligi potest, vt sit sẽsus: Similes ei erimus, hoc est, liberi & securi ab oĩbus morbis, morte, miseria, mutabilitate, & corruptione, quẽadmodũ ipse ab oĩbus his liber est. Vidẽdo enim diuinã illã vitã, liberi erimꝰ ab omnibus morbis, & ipsa etiã morte: videndo diuinæ voluntatis immutabilitatem, liberabimur ab omni mutabilitate nostra: videndo diuinæ ipsius substantiæ incorruptibilitatem, liberabimur & ipsi ab omni corruptione. Videbimus enim eũ non in speculo, sed facie ad faciẽ.

Colos. 3
2. Co. 3
Acto. 1
Ioan. 19
Esa. 26
Ioan. 1

Non

1.Co.13 Non tantùm in operibus suis vt nunc, sed in seipso. Vide autem quàm magna diuus Ioannes paucis his verbis cōprehendat. Ideo autem futura & cœlestia tātopere nobis commendat, vt eò minus terrenis & transitorijs inhæreamus, itéq;, vt tantò diligentius & feruentius pietati insistamus. In hunc enim finem & scopū Ioannes omnia hæc scribit & dirigit. Sequitur.

Et omnis qui habet hanc spem, santificat seipsum.

Hic videmus quàm commodè Ioannes argumenta sua ad propositum applicet. Videtur quidem varijs digresionibus delectari, verùm nunquam deflectit à scopo. Videmus etiam hic, in quem finem verbum gratiæ diuinarumque promissionum nobis adnuntiet, nempe vt meliores, & ad omnem pietatem promptiores instructioresque reddamur. Et in eum etiam finem Euangeliū gratiæ Dei prædicari debet, quod qui non faciunt, Euangelio planè abutuntur. Diuus Ioannes, sicut promissione diuinæ similitudinis & visionis credentes quosque erexerat, ita spe eiusdem consequendæ ipsos ad sanctificationem vel sanctitatem vitæ excitat: Beati enim mūdi corde, ipsi enim soli Deum videbunt. (Matt. 5) Et qui Deo similis esse cupit in gloria, studeat eidem nunc assimilari in sanctitate & iustitia. Huc pertinet quod Paulus ait: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, &c. Et Christus ipse: Estote misericordes, sicut & Pater vester cœlestis misericors est. (Ephe. 5, Lucæ. 6) Et iterum: Diligite inimicos vestros, vt sitis filij Patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. (Matt. 5) Obserua quod Ioannes non dicit: Qui hanc spem habet, studeat seipsum sanctificare, sed: Sanctificat (inquit) seipsum, hoc est, ex seipso hoc agit, nec opus habet admonitione, ipsa spes consequendæ similitudinis & visionis Dei eum trahit & vrget. Obserua secundò, quod non dicit: Qui hanc spem habet iam sanctus est, sed: Sāctificat seipsum, quo verbo palam ostendit, veram sanctitatem non in sola fide consistere. Ad eundem modum & in alio loco dicit: Qui sanctus est, sanctificetur adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc. (Apo. 22) Obserua & illud quòd Ioannes nō dicit: Qui hanc spem habet, hunc Deus sanctificat, aut pro sancto & iusto eū habet, non imputando ei peccata sua propter fidem & spem. Non enim loquitur Ioānes hic de iustitia, quam supernè accipimus, & qua Deus nos iustificat, sed de iustitia & sanctitate, in qua homo seipsum exercet. Denique & hoc obseruandum, quòd Ioannes nō de aliquibus tantùm in specie, sed de omnibus in genere loquitur. Nec dicit, Aliqui hanc spē habentes, qui videlicet speciali gratia præditi sunt, seipsos sanctificant: sed, Omnis qui hanc spē habet, seipsum sanctificat. Apud Ioannem igitur certissima regula est, quòd qui verè credit & sperat, seipsum sanctificet, hoc est, ab omni vitiorum inquinamento mundum se conseruet, in omni autem pietate se exerceat. Nec in hoc fallitur diuus Ioannes. Astipulantur enim huic assertioni omnium verè credentium exempla, tam veteris quàm noui Testamenti. Sic enim & Abraham tam piè & sanctè viuebat inter Chananæos, vt princeps Dei ab ipsis vocaretur. (Gen. 23) Sic Isaac, Iacob, Moyses, alijq; Patres & Prophetæ, tanto studio pietati inuigilabant, vt Paulus nedum ipsos in genere hoc encomio celebret: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt promissiones, sed etiam subinferat, mūdum ipsorum cohabitatione non fuisse dignū. (Heb. 11) Sic de Apostolis nostris, alijsque primitiuæ Ecclesiæ credentibus scriptum legimus. Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis & orationibus. (Acto. 2) Et paulò post: Quotidie perseuerabāt vnanimiter in templo, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Et iterum: Omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones & substantias suas vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Similia de ipsis & in quarto capite legimus. Quid autem hoc aliud est, quàm sanctificare seipsum? Eūdem veræ pietatis spiritum, idemq; iustitiæ, omnisque sanctitatis studium, etiam in alijs qui post Apostolorum tempora fuerunt credentibus fuisse, nedum Ecclesiastica Eusebij, verumetiam omnes aliæ historiæ apertissimè tradunt. Nec vnquā ausus fuit quisquam pro sancto & iusto

se ven-

se venditare, qui non omnibus viribus iustitiæ & sanctitati inseruierit, præter solos huius tẽporis schismaticos, qui propter solam & nudam fidem citra omne piæ vitæ studiũ, se & pro sanctis & iustis, atque adeò electissimis filiis Dei habent, certamque salutẽ sibi pollicentur. Atqui si verum est, quod Ioãnes hic dicit, planè consequitur, quòd qui seipsos non sanctificant, nec fidem, nec spem veram habeant. Miserè itaque seipsos decipiunt, qui in sola, eademque nuda fide sibiipsis placentes, omne pietatis bonorumque operum studium negligunt. Cæterum, quia diuus Augustinus hoc dictum Ioannis vel maximè in eos torquet, qui negant etiam in regeneratis & credentibus liberum esse arbitrium, libet hic verba eius adscribere: Videte, inquit, quẽadmodum Ioannes non abstulit liberum arbitrium: quandoquidem dicit: Qui sanctificat seipsum. Deus quidem reuera est, qui nos iustificat & sanctificat. Iuxta illud: Fide purificãs corda eorum. Et iterum: Pater, sanctifica eos in veritate: verùm Deus te nolentem non sanctificat. Ergo, si adiungis Deo voluntatem tuã, teipsum sanctificas, non quidem de te, sed de illo qui venit vt habitet in te. Tamen quia & tu ibi aliquid agis voluntate, ideo, & tibi aliquid tributum est, vt dicas cum Dauide: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis: Adiutor meus esto, aliquid agis. Nam si nihil agis, quomodo ille te adiuuat? Hæc Augustinus. Facit ad hoc etiã illud Pauli: Qui se emundauerit ab his, erit vas in honorem. Sequitur.

Acto.15
Ioan.17
Psal.26
2.Tim.2

Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.]

Hoc verbo diuus Ioannes, quod dixerat de sanctificatione, qua credentes seipsos sanctificant, fortius vrget, insuper & obiectionibus Pseudochristianorũ pulchrè occurrit. Nã hoc verbo primũ viã præcludit iis, qui fatentur quidem Christiani hominis esse, vt seipsum sanctificet, interim tamen sibiipsis ex eo blandiuntur, quòd nemo in hac vita perfectus est, atque adeò quãuis nõ sine peccatis sint, peccata tamẽ sua leuia putãt: propterea, quod neque fures, nec latrones aut adulteri sint, atque adeò nulla ciuili lege peccatores cõuinci possint. Potissimũ autẽ diuus Apostolus hoc verbo eos coarguit qui pro sua temeritate etiã maxima peccata humanæ infirmitati adscribunt, omnemque suam proteruiam, etiam nephãdissima crimina, rebellionem, seditiones, adulteria, oppressiones pauperum, tyrãnidem, &c. per hoc excusare volũt, quòd homines sunt. Contra hoc vel maximè hic pugnat Ioannes, ostendens, aliud esse peccatum, aliud iniquitatem: aliud ignoranter, aliud scienter peccare: aliud ex infirmitate, aliud ex malitia peccare. Subindicat igitur se hoc loco non agere de iis peccatis, quæ ex ignorantia vel humana infirmitate, sed quæ scienter & ex malitia fiunt. Hæc enim non tantùm peccata sunt, sed iniquitas. Et huiusmodi peccans non tam peccator dici meretur, quã iniquus, contemptor Dei, & præuaricator diuinæ legis, iuxta illud Dauidis: Præuaricãtes reputaui oẽs peccatores terræ. Aliud est autem peccare, aliud præuaricare legem Dei. Peccatores sunt etiã Pagani, sed nõ præuaricatores, propterea, quòd nõ habẽt legẽ Dei, Christianus autẽ malè agens, nõ tantũ peccator, sed etiam præuaricator est. Vnde & peccatum eius multò grauius est, etiã in eodem genere peccati, q̃ Pagani alicuius. Seruus enim qui non cognouit voluntatem Domini, & fecit digna plagis, vapulabit paucis: qui autem cognouit voluntatẽ Domini, & non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Peccatum igitur Christiani hominis, nõ tantũ peccatũ est, verumetiã iniquitas & præuaricatio, eoq; grauius. Ad eundem modum & Paulus dicit, gentes quidem peccasse, verùm sine lege: Iudæos autẽ contra legem. Et Christus ipse planè ostendit, peccatum Iudæorum longè grauius fuisse, quàm peccatũ Pilati. Discant igitur Christiani ex hoc verbo Ioannis, sua peccata non cõtemnere vel leuia æstimare. Nemo enim grauius peccat quàm Christianus. Peccatum enim eius etiã iniquitas est. Certissimi igitur & perniciosissimi seductores sunt, qui peccata Christianorum nimium alleuiant, aut leuia dicunt & prædicant, sicq; puluillos peccantibus consuunt, sub omni cubito, vt sine omni timore in peccatis conquiescant. Longè alium spiritum vides hic in Io-

Psal.118
Lucæ.12
Roma.2
Ioan.19
Eze.13

in Ioanne. Sequitur.

Et scitis, quia ille apparuit, ut peccata tolleret. Et peccatum in eo non est.]

Verbum hoc tripliciter intelligi potest. Primum, vt sit expositio eius, quod supra dixit de remissione peccatorum & mediatore Christo, contra eos, qui dicere possent: Quid enim si peccamus? Si Deus confitentibus peccata remittit, & in hoc Christum misit, vt esset propitiatio pro peccatis nostris: ergo dũ viuimus & valemus, cupiditatibus nostris inseruiemus, sub tempus mortis cessaturi, &c. Contra hos primò militat hoc verbum: Non (inquit) venit Christus vitia plãtare, sed auferre & eradicare, primò sua morte sanguinisque effusione, deinde etiam doctrina & suo ipsius exemplo, vt qui iniustum nihil docuit, & insuper peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hoc autem non temere adiecit: Et peccatum in eo non est. Nam si in Christo peccatum fuisset, à peccato nos liberare nõ potuisset, insuper & Pseudo christianus quisque ex hoc peccatis suis excusationem prætexere posset. Necessario itaque Ioannes vtrunque coniunxit, & quòd Christus venerit peccata tollere, & quòd peccatum in eo nullum fuerit. Deinde Ioannes hoc verbo etiam mitigare voluit, quod iam de grauitate peccatorũ dixerat, ne quis plus, iusto hinc pusillanimis fiat ac dicat: Si Christianorum peccata tam grauia sunt, omnibus nobis desperandum est, &c. Nequaquam (inquit Ioannes:) nam scitis quòd Christus venit tollere peccata. De ipso enim dictum est: Vocabis nomẽ eius Iesum: Ipse enim liberabit populum suum à peccatis eorũ. Et iterum: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et: Ipse portauit peccata nostra super lignum in corpore suo. Et Paulus: Ipse sustulit chirographum damnationis nostræ, affigens illud cruci, &c. Præterea Ioannes hoc verbo ceu nouo quodam argumento, nos à peccatis ad iustitiam vitæque sanctitatem inducere conatur: Christus (inquit) omnibus modis hoc egit, vt odium peccati, amorẽ autem & studium pietatis & sanctitatis omnium cordibus infigeret. Ideo enim venit, ideo seipsum exinaniuit vsque ad formam serui, imò vsque ad mortem crucis. Ideo prædicauit, seque ipsum in exemplum omnis munditiæ & sanctitatis posuit: Discite (inquit) à me, quia mitis sum & humilis corde. Itemque, Exemplũ dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Itaque qui etiamnum in peccatis & in iustitia viuũt, planè nesciũt vel non attendunt, ad quid Christus venerit. Obserua hic duas causas aduentus seu incarnationis Christi. Venit enim, vt morte sua pro peccatis nostris satisfaceret: venit item, vt verbo & exemplo nos à peccatis ad vitæ sanctitatem induceret. Ideo & naturam nostram assumpsit, non autem peccatum: Peccatum (inquit) in ipso non est.

Sup. c. 2 — 1. Pet. 2 — Math. 1 — Ioan. 1 — 1. Pet. 2 — Colos. 2 — Philip. 2 — Matt. 11 — Ioan. 13

Omnis qui in eo manet, non peccat.]

Declarat seipsum, quòd præcedens verbum intellexerit & scripserit de doctrina & exemplo Christi, quibus ad sanctitatẽ vitæ nos inuitauit: Ideo (inquit) venit, vt doctrina & exemplo suo peccata tolleret, & iustitiam plantaret, Iustè enim docuit, & iustè vixit. Nam peccatũ in eo non fuit. Itaque etiã qui in eo manet, non peccat, sed doctrina & exemplo illius permotus, à vitijs se retrahens, pietati & sanctitati inseruit. Obserua, quòd Ioannes eandem rem sæpius quidem repetit, semper tamen alijs verbis vtitur, & quod alibi obscurius dixerat, alibi clarius explicat. Eandem enim sententiam habet quod hic dicit: Omnis qui in eo manet non peccat, cum eo quod suprà dixit: Omnis qui hanc spem habet, sanctificat seipsum. Cæterùm, quod illic obscurius dixerat de sanctificatione suiipsius, hic clarius explicat per verbum illud: Non peccat. Sanctificare enim seipsum, est non peccare. Et quod hic obscurè dictum videri posset: Omnis qui in eo manet, illic clarius explicat per verbum: Omnis qui hanc spem habet. Hoc enim est in Christo manere, credere & sperare. Obserua quod Ioannes non dicit: Omnis qui in ipso manet, habet remissionem peccatorum. Hoc enim nihil nouum esset. Nam in Euangelio Christus expressè hoc promisit: Si manseritis (inquit) in sermone meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, à peccatis videlicet, quemadmodum ex sequentibus patet. Et iterum: Si manseritis in me, & verba mea in vobis

Ioan. 8 — Ioan. 15

bis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Atqui Ioannes hic aliud quiddã vult. Nõ enim de remissione, sed vitatione peccatorum loquitur. Et remissionẽ quidẽ peccatorũ certò habet, qui in Christo manet, eundẽ tamen diuus Ioannes etiã ad euitationẽ peccatorum inducere conatur: Omnis (inquit) qui in Christo manet, nõ contentus est se remissionem peccatorum accepisse, verùm insuper solicitus inuigilat, ne porrò peccet. Cæterùm quòd Ioannes hic dicit, eum qui in Christo manet, non peccare, de eo peccato intelligendum est, quod nõ tam peccatum quàm iniquitas est, nec ex ignorantia aut humana infirmitate, sed ex malitia & animi peruersitate procedit. In hunc autem modum non peccat qui in Christo manet, quantumuis aliàs sine peccato non sit, nec esse possit. Septies enim in die etiam cadit iustus. Vnde & hic noster Ioannes suprà dixit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Peccat igitur in Christo manens, & non peccat. Peccat & labitur ex infirmitate: nõ peccat ex malitia, vel ad mortem, vt infrà dicitur: alioqui nón maneret in Christo. Huc etiam pertinet totũ caput sextum Epistolæ ad Romanos, vbi Paulus apertè docet, quomodo manens in Christo nõ peccet: Nescitis, inquit, quòd omnes qui in Christo baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus, &c.

Sup. c.1 — Infr. c.5 — Roma. 6

Omnis autem qui peccat, nec vidit, nec cognouit eum.]

Etiam hoc verbum intelligendum est de eo, qui nõ ex ignorantia vel infirmitate, sed ex malitia peccat, atq; adeò in peccatis se oblectat, ac lætatur cùm malefecerit, exultatque in rebus pessimis. Hic enim certò Christum nec vidit nec cognouit, hoc est, nec fidem nec cognitionẽ viuam Christi habet, nihilque planè intelligit de negotio Christi. Nam si vel in minimo intelligeret, quanta dignitas sit Filium Dei esse, è diuerso autem quàm horrendum, Diabolo addictum esse, nõ se fineret à tam pio patre ad tantum tyrannum, itemq; à tanta felicitate in tantam miseriam pertrahi. Verissimè igitur dicitur: Omnis qui peccat, nec vidit nec cognouit Christũ. Quòd si Christũ non nognoscit, nec Deum cognoscit. Patrem enim nemo videt, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Qui autẽ Deũ non cognoscit, fidẽ nõ habet. Nam fide videtur & cognoscitur Deus, pro statu isto: Fide enim ambulamus nõ in specie. Qui autem fidem non habet. Ethnicus & Paganus est. Vides quomodo alterum ex altero consequatur. Attendant hoc qui de fide & cognitione Christi in immẽsum gloriantur, interim tamen omnibus vitijs sese commaculant, idque citra vllam conscientiam & timorem Dei. Omnes enim hos Ioannes hoc verbo mendacij cõuincit, & mẽdaces esse ꝓbat. Sequitur.

Prou. 2 — Matt. 11 — 2. Cor. 5

Filioli, nemo vos seducat.]

Congruè exhortationem adiungit, idq; verbis & affectum & amorem ipsius indicantibus, vt eò fortius persuadeat, ne seduci nos sinamus. Magni enim periculi res est, in his quæ salutis sunt seduci, vel à via veritatis abduci. Ideo etiam Christus Apostolis inclamat: Videte ne seducamini. Et Paulus: Nemo vos decipiat inanibus verbis. Obserua, quòd quidam pro eo quod nos legimus. Nemo vos seducat, quasi à solis hominibus cauere debeamus, alij legunt, Nihil vos seducat: Non enim homines tantùm, verumetiã & dæmones, & mundus, & caro nos seducere possunt. Vult igitur, vt ex omni parte cautè ambulemus, &c.

Mat. 24 — Ephes. 5

Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est.]

Hic tandem summam totius negotij ponit. Non verba, inquit, sed opera exigit Deus: Non qui audit, credit, vel etiã loquitur de iustitia, sed qui facit iustitiam iustus est. Hic vides, quòd Ioannes bona opera à iustitia Christiana non excludit, sed includit, imò charitatem operaq; bona docet esse perfectionem iustitiæ. Per fidem quidem iustificamur, vt Paulus ait: Et, Ex fide sua viuit iustus. Per charitatem autem & bona opera, quæ fidẽ cõsequuntur, iustitia enutritur, augetur, cõseruatur, & ad perfectionẽ adducitur. Nõ igitur inter se pugnant, quòd Paulus dicit, credentem iustificari: Ioannes autẽ eum iustũ pronuntiat, qui facit quæ iusta sunt. Paulus enim docet, vnde iustitia in nobis incipiat: Ioãnes autẽ, quomodo

Rom. 5

in nobis perficiatur, itemque quibus re-
bus probetur, nos per fidem iustificatos
esse. Neutrũ igitur sine altero arripiendũ,
sed vtrunque simul, quantumuis hoc di-
ctum Ioãnis durius videatur quàm illud
Pauli. Ioannes (inquam) vtrunq; cõiũgi
vult, vtrunque etiã docuit. In Euangelio
enim suo iustitiã fidei aptissimè docuit,
id quod nemo non videt: Dedit, inquit, (Ioan. 1.)
eis potestatem filios Dei fieri, his qui cre-
dunt in nomine eius. Nunc autem post
iustitiam fidei, etiam operum iustitiam
exigit, vt planè videamus, fidem solã ac
nudam nec ad salutem sufficere, nec ple-
nam perfectamque aut consummatã iu-
stitiam præstare. Hoc diui Ioannis exem
plo, etiam omnes orthodoxi scriptores
iam inde ab exordio, & fidem & opera si-
mul docuerunt. Sciebant vtrunque Dei
verbum esse: Qui credit iustificatur. Et:
Qui iustitiã operatur, iustus est. Credebãt
igitur & bene operabãtur. Cæterũ, quòd (Ezec. 18)
Ioannes hic dicit: Qui facit iustitiam, iu- (Rom. 2)
stus est, in Ezechiele multis verbis expli-
catur. Pertinet etiã huc quod Paulus ait,
non auditores, sed factores legis iustos
esse. Vnde & diuus Iacobus monet, vt si- (Iaco. 1.)
mus factores verbi, & nõ auditores tãtũ.
Qui enim, inquit, auditor est verbi, & nõ
factor, comparatur viro consideranti vul
tum natiuitatis suæ in speculo, &c. Quòd
autem Ioannes addit: Sicut & ille iustus
est, seipsum explicat & ostendit, se nõ de
quauis iustitia loqui, sed de ea tantùm
quæ ex Deo est, eiusque & verbo & ex-
emplo conformis est. Atqui suprà au-
diuimus, quòd Deus lux est, & tenebræ (Sup. c. 1)
in eo nullæ sunt. De Christo autẽ aper-
tè dicit Petrus, quòd peccatum non fecit,
nec inuentus fuit dolus in ore eius. Et
Christus ipse: Exemplum dedi vobis, vt (1. Pet 2)
quemadmodum ego feci, ita & vos fa- (Ioan. 13)
ciatis. Et Paulus: Estote imitatores Dei. (Ephes. 5)
Hanc iustitiam Ioannes exigit, vultque
vt quantum per humanam fragilitatem
licet, huic exemplo Christi & Dei con-
formemur. Hoc est facere iustitiam, atq;
adeò iustum esse. Sequitur.

*Qui facit peccatũ, ex Diabolo est, quo-
niam ab initio Diabolus peccat.*]

Hoc enim certò consequitur ex eo,
quod præcedit. Si enim qui iustitiã facit,
iustus est & ex Deo natus, certò sequitur,
quòd qui peccat ex Diabolo est, nõ crea-
tione, sed imitatione. Sic enim & pius
quisque filius Abrahæ dicitur, non gene
ratione, sed imitatione: Si (inquit) filij
Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Et (Ioan. 8)
Ioannes: Potens est Deus etiam ex lapi- (Matt. 3)
dibus istis suscitare filios Abrahæ. Hinc
& Christus Iudæos conuincit ex patre (Ioan. 8)
Diabolo esse, propterea quod eum imi-
tarent: Vos (inquit) ex patre Diabolo
estis, &c. Sicut igitur Deus nedum iustus
est, verumetiam omnis iustitiæ fons &
origo, ita & Diabolus nedũ iniustus est,
verũetiã omnis iniustitiæ fons & origo.
Cæterùm, ne verbum hoc nimium nos
terreat, obseruandum & memori mente
tenendum, quòd Ioannes etiam hic non
aliter de peccato loquitur, quàm vt suprà
audiuimus. Non enim simpliciter omnis
qui peccat ex Diabolo est, sed qui peccat
ex malitia, proteruia, & contemptu Dei:
denique & obstinatè & perseueranter. In
hunc enim modum filij Dei non peccãt,
quod & supra admonui.

*In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat
opera Diaboli.*]

Mitigat quod iam dixerat, ne qui ali-
quando se voluntariè & ex malitia pec-
casse agnoscit, omnem sibi consequendæ
veniæ apud Deum spem amputatam es-
se putet: Non (inquit) est quòd desperes
ô homo, etiam si aliquando ex certa ma-
litia peccasti, atq; adeò veraciter ex Dia-
bolo te esse comprobasti. In hoc enim
venit Filius Dei, vt dissoluat opera Dia-
boli. Itaque si Diaboli opus in te vides
& sentis, accurre ad Christum. Is enim
ideo venit, vt quæreret & saluum face- (Luc. 19)
ret quod perierat. Atque hæc est vna
causa, cur incarnationis Dominicæ hic
meminit. Altera est, vt per eam magis
nos à peccatis absterreat, & ad pietatẽ ex-
citet. Si enim ideo venit, vt dissoluat ope
ra diaboli, certe Christiano homini non
cõuenit, vt ea diaboli opera in se nutriat,
foueatq;. Opera autẽ Diaboli sunt, pecca-
tũ, mors, omnisq; & impietas, & cõsequẽs
miseria. Diabolus enim ab initio fuit mẽ- (Ioan. 8)
dax & pater mendacij, hoc est, peccati,
quod verè mendacium & nihil est. Sic (Sapiẽ. 2)
& inuidia Diaboli etiam mors intra-
uit in orbem terrarum. Iam si Chri-
stus venit, vt dissoluat opera Diaboli,
certum

certum est, quòd ipsi neque peccatum, neq; consequens miseria placet. Vnde & nihil horum in electis suis patitur: peccatum enim expellit, mortemq; abolet, iustitiam autem & vitã substituit. In summa, vbi Christus habitat, illic Diabolus & quicquid Diabolicum est, cedat necesse est. Quæ enim conuẽtio lucis ad tenebras, iustitiæ ad iniustitiam. Christi ad Belial?

2.Cor.6

Omnis qui natus est ex Deo, nõ peccat: quoniam semen ipsius in eo manet.]

Hoc & suprà dixit. Hic autem addit causam: Ideo, inquit, non peccat, qui ex Deo natus est, quia semen Dei, hoc est, verbum & spiritum Dei, è quibus regeneratus est, in se habet. Verbum autem Dei, ad omne bonum ipsum dirigit, spiritus impellit. Quale igitur semen est, tales & fructus profert. Verbum spiritusq; Dei bona sunt: non igitur possunt malos fructus facere. Hinc Paulus: Fructus, inquit, spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. Et iterum: Fructus lucis est in omni bonitate & sanctitate veritatis. Cæterùm, quod Ioannes subdit.

Galat.5
Ephes.5

Et non potest peccare.]

Contrarium ei videtur, quod alibi scriptum legimus: Non est homo qui non peccet. Itemque, Septies in die cadit etiam iustus. Ideo verbum hoc Ioannis variè exponitur. Apud omnes tamen constat, Ioannẽ non hoc velle, quòd qui ex Deo nati sunt, filijque eius effecti, ita in gratia confirmati sint, quòd amplius cadere non possint. Nullus enim in hac vita sic confirmatus est in bono, vt deficere ac ad malum declinare non possit. Hinc Paulus omnib⁹ inclamat: Qui stat, videat ne cadat. Itemque: Considerans teipsum, ne & tu tenteris. Gal.vi. Et iterũ: Tu fide stas, noli altum sapere, sed time. Vnde & Salomon beatum eum pronũtiat, qui semper est pauidus. Diuus igitur Augustinus verbum hoc Ioannis, quòd qui filius Dei est, nõ possit peccare, de solo eo peccato intelligit, quo & charitas læditur, & Christiana concordia atq; adeo mysticum corpus Christi, quod est Ecclesia, scinditur. Hoc, inquit, peccatum filij Dei facere nõ possunt. Si enim omnem & Dei & proximi dilectionẽ è cordibus suis eijcerent, iã filij Dei nõ essent.

3.Re.14
Pro.24.
1.Co.10
Rom.11
Prou.28

In hunc modum etiam hoc quod Christus de Iudæis dicit: Si non venissem peccatum nõ haberẽt, de vno tantũ peccato incredulitatis, obstinationis, & malitiæ in Christũ intelligi vult idẽ Augustin⁹. Hoc enim peccatũ non habuissent, si Christus non venisset, licet sine alijs peccatis non essent. Aliqui verbũ Ioannis ita exponũt, Qui ex Deo natus est, nõ potest peccare, videlicet ad mortem, quod vel maximè fit per desperationem. Atque huc adducunt illud verbũ Christi: Oues meas nemo potest rapere de manu mea. Potest & verbum hoc etiam in hunc modũ intelligi: Qui ex Deo natus est, nõ potest, hoc est, non debet peccare. Vel sic, Non potest peccare, hoc est, non delectatur in impietate. Vel denique in hunc modum: Non peccat, quatenus scilicet Dei filius est, verùm in quantum homo est, subinde labitur & peccat. Ex Deo habet spiritum & gratiã: eatenus igitur non peccat. Quatenus autem ex Adamo carnem & sanguinem habet, peccatis obnoxius est. In Christiano igitur duo spectãda sũt, natura & gratia. Natura nõ peccare nõ potest, quia omnes sensus hominis proni sunt ad malum ab adolescentia sua: gratia autem à peccatis retrahit.

Ioan.15
Ioan.10
Genes.6

In hoc manifesti sunt filij Dei & diaboli. Oĩs qui nõ est iustus, nõ est ex Deo.]

Hoc verbo Ioannes noster concludit & absoluit primam partem Epistolæ, quantum ad puritatem & sanctitatem vitæ attinet, atque adeò quæ hactenus pluribus argumentis probauit & euicit, vno hoc verbo cõplectitur. Est enim sensus, Quòd sicut qui filij Dei sunt, certo Patrem suũ, imitatione omnis puritatis & sanctitatis, referunt: ita in quibus nihil tale, sed potius cõtrariũ conspicitur, frustra se ex Deo natos & Dei filios esse gloriantur. Hæc igitur quisque secum expẽdat, vitamque & conscientiam suam consideret. Stat enim sententia, Qui non est iustus, tam scilicet iustitia fidei quàm charitatis & operum, non est ex Deo. Diuus Ioannes enim (vt suprà dictum est) non de inchoata tantùm, sed de perfecta iustitia loquitur. Sequitur.

Et qui non diligit fratrem suum.]

Supple, nec ipse ex Deo natus est. Atque hoc verbo diuus Ioannes orditur

alteram Epistolæ partem, de charitate scilicet Dei & proximi, ad quam deinceps vsque ad finem quarti capitis pluribus, eisdemque efficacissimis verbis cohortatur. Pulchrè autem vtranque partem Epistolæ connectit. Quòd enim dicit: Omnis qui non est iustus, nō est ex Deo, priorem partem Epistolæ, hoc est, quæ ad puritatem & sanctitatem vitæ pertinent, concernit: quod autem statim subnectit: Et qui non diligit fratrem suum, ad posteriorem Epistolæ partem, quæ de charitate tractat, pertinet: vtrunque autē coniungit, & ita quidem, vt palam significet filium Dei non esse, cui alterum horum defuerit, tantum abest, vt filij Dei esse possint, qui neutrum curant, hoc est, neque vitæ sanctitatem, neque charitatē, sola & nuda fide sibiipsis placentes. Obseruandum igitur diligenter, quòd Ioannes duabus his notis, tanquam certissimis indicijs, puritate videlicet vitæ & charitate, filios Dei discernit à filijs diaboli. Nulla alia signa quæcunque tandem prætexi possunt, tam certò inter vtrosque discernunt. Si hæc duo in te conspiciūtur, præeunte tamen fide, certò & tibi & alijs persuadere potes, te filium Dei esse. Sin autē duo hæc defuerint, frustra gloriaris & de fide & de Baptismo, denique & de Christiano nomine.

Quoniam hæc est annūtiatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum.]

Hoc ceu primo argumento nos ad dilectionem inducere nititur, quòd dicit se nihil in hac re de suo adferre, sed hoc ipsū esse caput Christianæ doctrinæ, quod & ab exordio ipsis annuntiatum sit. Sic enim & Christus ipse author Euangelij Christianæque doctrinæ, de hac re pronuntiat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si dilexeritis vos mutuò. Hæc est illa annūtiatio, ad quam Ioannes nos hic dirigit. Quòd enim Christus mandatum suum nouum nominat, hoc Ioānes dicit esse annuntiationem illam, quam ab exordio audiuimus. Obseruandum autem, quòd signanter hic non dicit, Vt diligamus fratres nostros, sed Vt diligamus alterutrum, ne quis scilicet sufficere sibi putaret, si fratres & cognatos, &c. [Ioan. 13]

diligat: Si, inquit, fratres vestros tantùm diligitis, quam mercedem habebitis, imò quid amplius facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt? &c. Charitas enim Christiana ad omnes se extendit, etiam ad inimicos, &c. Deinde etiam hoc verbo (Diligamus alterutrum) docere voluit, charitatem Christianam debere esse mutuam & reciprocam alterius ad alterum. Quod ego tibi in negotio charitatis debeo, hoc & tu mihi debes. [Matth. 5]

Non sicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrum suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant, fratris autem iusta.]

Quemadmodum nihil iucūdius, sanctius, diuinius charitate fraterna, ita nihil detestabilius magisque diabolicū odio fraterno. Exemplo igitur duorum fratrū, ostendit differentiā inter filios Dei & diaboli. Cain & Abel fratres erāt, eiusdē naturæ & generis, dissimilitudine tamē morū tā longè à se inuicem seiuncti fuerunt, vt alter diaboli, alter Dei filius efficeretur. Et quia primi ex hominibus nati fuerunt, omnibus hominibus in exēplū proponuntur, alter quidē credentibus, alter incredulis. Cain erat ex maligno (inquit Ioannes.) Et vnde hoc cōprobatur? Ex eo quòd occidit fratrem. Et quid eum ad huiusmodi fratricidium permouit? Inuidia, videbat & dolebat fratris sui opera esse bona, & sacrificia eius Deo accepta. Atque hæc inuidia planè probat eum fuisse filiū diaboli, cuius peccatū vel maximè fuit inuidia. Nam in cælo ante casum inuidebat filio Dei æqualitatē cū Deo, post casum autem suum inuidit homini suam felicitatē. Ex hac igitur inuidia diaboli mors processit, & venit in mundū. Vbi autem inuidia est, ibi charitas locum habere nō potest: charitas enim nō æmulatur, nec cogitat malū. Inuidia igitur probat ipsum Cain fuisse ex maligno. Ecōtra autē, nisi charitas in Abele fuisset, Deus ad ipsius sacrificium nō respexisset. Deus non attendit ad munera, qualia & quāta sunt, sed ad cor & charitatem, vnde procedunt. Si charitas in corde magna est, etiam quantumcunque parua Deo placēt: sin autem charitas in corde nulla est, nec maxima quæque Deo placent. Nuda igitur verba & magnæ gloriationes nihil coram Deo agunt: Imò nec ipsa [Gene. 4] [Sapie. 2] [1. Cor. 13] [Gene. 4]

ipsa opera, quæ tamen nudis verbis & gloriationibus meritò præferũtur, quicquam agunt, nisi ex fide & charitate procedant. Ad hoc igitur Ioannes nobis exemplũ duorũ fratrũ proposuit. Sequitur.

Nolite mirari fratres, si odit vos mundus.]

Hoc verbum Diuus Ioannes exẽplo duorum fratrum annectit, idque non sine causa. Nam alioqui exemplum hoc infirmiores quosque à pietatis studio absterrere posset. Sic enim & mundani, videntes, quòd pijs aliquando malè, impijs autem omnia prosperè succedunt, putãt vanum esse seruire Deo, dicuntque id quod in libro Iob legimus: Quis est altissimus, vt seruiamus ei? Et quid nobis prodest, si orauerimus eum? Huic igitur scandalo infirmorum Ioãnes hic occurrere voluit. Nolite, inquit, mirari, si odit vos mundus, quasi diceret: Non nunc primũ incipit, ab exordio hoc fecit, vt patet ex hoc exemplo duorum fratrũ: quid igitur, si etiam nunc sui similis esse pergit & perseuerat? Mundus non aliud induet ingenium: qualis ab exordio fuit, talis & in finem permanebit. Non igitur ob odiũ mundi cessandum à pietate, imò eò fortius insistendũ, quandoquidem videmus nihil noui, aut inconsueti nobis accidere, sed quod omnibus pijs iam inde ab exordio mundi contigisse legimus, id quod Paulus multis exemplis probat in Epistola ad Hebræos, & in fine subdit: Tantam ergo habẽtes nubem testium, curramus ad propositum certamen, &c. In cũ modum & Christus suos Apostolos cõsolatur: Si mundus, inquit, vos odit, scitote, quia me priorẽ vobis odio habuit, &c. Et iterum: Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius. Eodem modo & Mathatias filios suos exemplis patrũ consolatur cõtra tyrannidem Antiochi. Obseruandum hic, quantum Apostolus noster discrimen faciat inter mundum & veros Christianos: imò quasi duo quædam omnibus modis contraria ea ponit, & quæ in nullo conuenire possint. Omne enim quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscẽtia oculorum, aut superbia vitæ: Regnum autem Dei est iustitia, pax & gaudium in spiritu sancto, itemque fructus eorum qui in luce ambulant, sunt iustitia, veritas & sanctitas. Quomodo autem hæc inter se conuenirẽt? Aut quomodo quis se Christianum appellare audet, qui adhuc corde & animo, affectu & voluntate in mundo hæret? Certè Christus certò prædixit Apostolos in mundo pressuram habituros. Et in Matthæo apertè pronuntiat, neminem posse duobus dominis seruire. Huic consonat & illud Iacobi: Amicitia huius mundi, inimica est Deo. Et qui amicus huius mundi esse vult, Dei inimicus constituitur. Sed dicis, Ergo pietatis nullus est fructus aut remuneratio in hoc mundo. Audi quid Ioannes noster subinferat.

Malac. 3; Iob. 21; Heb. 11; Hebr. 12; Ioan. 15; Mat. 10; 1. Mac. 2; 1. Ioan. 2; Rom. 14; Ephe. 5; Ioan. 16; Matt. 6; Ioan. 4

Nos scimus, quoniam de morte translati sumus ad vitã, quoniã diligimus fratres.]

Hanc nobis consolationem Ioannes dat, contra odium & persecutiones mũdi & mundanorum. Quasi diceret. Odiat sanè nos mundus & persequatur, sufficiat nobis scire, quòd de morte trãslati sumus ad vitam, hoc nobis mundus auferre nequit. Vbi obseruandum, quod non dicit: Credimus aut speramus, sed Scimus, nec dicit: Scimus nos transferendos, sed translatos è morte ad vitam. Omnia hæc ad maiorem rei certitudinem. Tam certæ enim sunt promissiones Dei, ac si iã impletæ essent. In hunc modum & Christus loquitur: Qui credit in me, in iudicium non venit, sed transiit à morte ad vitam: non dicit, transibit, sed transijt: Sic & Paulus in præterito loquitur: Deus, inquit, qui diues est in misericordia, simul cum Christo nos resuscitauit, & simul etiam cum ipso sedere nos fecit in cælestibus. In eum modum & in alio loco dicit: Spe salui facti sumus. Et iterum: Non ex operibus iustitiæ quæ fecim⁹ nos, sed secundum misericordiam suã saluos nos fecit, &c. Quemadmodum enim arbores in autumno videtur mortuæ, propterea, quòd neque folia, neque flores, nec fructus in ipsis videntur, interim tamen omnia hæc in se abscondita habent, id quod adueniens æstas reuelat: sic regnum Dei etiam nũc in nobis est, verùm abscõsum, suo autẽ tempore reuelabitur. Huc pertinet illud Pauli: Mortui estis, & vita vestra abscõdita est cum Christo in gloria,

Ioan. 5; Ephes. 2; Tit. 3; Lucæ. 17; Colos. 3

cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Ob hanc igitur causam etiam Ioannes hic in præterito loquitur: Iam, inquit, translati sumus à morte ad vitã. Quòd si etiam nunc & vitam & regnum Dei, imò & Deum ipsum habemus, quid nobis obesse posset odium mundi? Scimus, inquit, Ioannes, &c. Et quid Christianum hominẽ terrere aut turbare posset, si vnum hoc verbum animo infixum haberet? Quid aliud sanctos Apostolos & martyres tam patientes tamq; cõstantes reddidit, quàm quòd cum Ioanne dicere poterãt: Scimus, quoniam de morte translati sumus ad vitam? Et cum Paulo, Certus sum, quòd neque mors neque vita separare nos potest à charitate Dei, &c. Itemq; Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare, &c. Itemque: Bonum certamen certaui, &c. de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Itemq; Scimus, quoniam si terrestris domus hæc nostra dissoluitur, ædificationem habemus in cælo, &c. Huiusmodi (inquam) verbis facti Apostoli & martyres nostri, animos suos obfirmarunt contra omnes persecutiones & odia mundi. Nec aliud nos in aduersis tam trepidos facit, quàm quòd non cogitamus, quanta bona per fidem à Deo accepimus, ac certa spe nedum expectamus, sed iam tenemus. Obserua autem, quid Ioãnes huic tam certæ asseuerationi annectat. Quoniam, inquit, diligimus fratres. Hoc enim non tantùm verum & certum, sed etiam vnicũ illud indiciũ est, spiritualem illam vitam vel viuam fidem in nobis esse. Nam alioqui facilè dictu est, Credo. Quid autem diuus Iacobus? Ostẽde, inquit, mihi fidem tuam ex operibus. Sic enim & Abraham non tantùm credidisse legitur, verumetiam fidem suam operibus, & quidem admodum arduis comprobasse. Nam & fide in verbum & promissionem Dei reliquit patriam & parentes, insuper ex eadem fide etiã vnigenitum filium, in quo tota spes posteritatis suæ consistebat, paratus erat immolare. Ex huiusmodi (inquam) operibus comprobatur, ipsum verè credidisse Deo, alioqui nihil tale fecisset. Ita cùm & nos diligimus fratres, comprobatur vera & viua in nobis esse fides, vt verè dicere possimus: Scimus, quoniã de morte translati sumus ac vitam. Sic charitas certos nos reddit, quod non frustra credamus. Sequitur.

Roma. 8
2. Tim. 1
2. Ti. 4
2. Cor. 5
Iacob. 2
Gen. 12
Gen. 22

Qui non diligit, manet in morte.]

Hoc ex præcedenti verbo sequitur. Quemadmodum enim anima vita est corporis, ita & Deus est (cæteris tamen paribus) vita animæ. Atqui vbi nulla fides est, illic nec Deus est. Fides autem vera & viua esse non potest, nisi charitatem indiuiduũ comitem secum habeat. Verissimè igitur colligit diuus Ioannes, quòd qui non diligit, maneat in morte. Atque hic iterum vides, quàm frustra hoc tempore plærique de sola fide glorientur, vt in quibus ne minimũ quidem charitatis fraternæ indicium notari possit: Atqui Ioannes satis apertè hic loquitur. Ab hoc autem loco Ioannes noster incipit commendare charitatem, & ita quidem vt imprudens quis suspicari posset omnia in sola charitate consistere, quemadmodum & plærique ex Euangelio eiusdem Ioannis, itemq; ex aliquibus Epistolis diui Pauli colligunt, omnia in sola & nuda fide consistere. Obserua igitur, quòd diuus Ioannes non alijs Epistolam hanc scripsit, quàm quibus priùs scripserat Euangelium suum. Vnde certum est, quantumcunque charitatem hic commendet, de ea tamen sola charitate ipsum loqui, quæ ex fide procedit: quẽadmodum & in Euangelio quantumcũque fidem commendet, nullam tamen aliam fidem intelligit, quàm eam quæ per dilectionem operatur. Et ob hoc etiã & euangelium suum Epistolæ præmisit, & Epistolam Euangelio substituit, vt vtrinque videatur, qualem & fidem & dilectionem fidelibus prædicatam & inculcatam velit. Nemo igitur miretur Ioannẽ hic charitati asscribere quod Christus in Euangelio fidei asscripsit. Nã Christus dicit: Qui credit in me, transijt à morte ad vitam. Ioannes autem: Si diligimus fratres, scimus nos translatos esse de morte ad vitam. Sic Christus dicit: Qui non credit, iam iudicatus est. Ioannes autem dicit: Qui non diligit, manet in morte. Et hæc quidem videntur omnino inter se contraria esse, verùm ijs tantùm, qui non considerant,

Galat. 5
Ioan. 5
Ioan. 3

rant, de qua fide & charitate Ioannes vtrinque loquatur. Sicut enim non de qualibet fide, sed de ea sola, quæ per dilectionem operatur, ita nec de qualibet charitate, sed de ea sola quæ ex fide procedit, loquitur. Nec enim alia vera est vel fides vel charitas. Nihil itaque refert, vtri è duobus illis vita & salus asscribatur, quandoquidem alterum in altero includitur. Si fidei asscribitur vita, certum est, etiam charitatem in ea fide includi: si charitati asscribitur vita, certũ est etiam fidem in ea præsupponi & includi. Non igitur sibi contrariantur Christus & Ioãnes. Ex his igitur planè colligitur, quòd nemo Euangelium Ioannis rectè intelligere potest, nisi simul & Epistolam hanc consideret: nec quisquam Epistolam hãc rectè intelliget, nisi priùs Euangelium Ioannis legerit. Qui enim solummodo Euangelium legit, putat Ioannem omnia in sola & nuda fide reponere: contra, qui solam Epistolam legit, putabit Ioannem omnia charitati asscribere. Qui autem vtrunque coniungit, in neutro errabit.

Qui fratrem suum odit, homicida est.]

Hactenus diuus Ioannes eandem sententiam & affirmatiuè & negatiuè, vel per duo contraria expresſit. Si diligimus (inquit) translati sumus è morte ad vitam: Qui non diligit, manet in morte. Ideo autem eandem sententiam bis expressit, vt eò profundius corda penetret. Nunc adhuc vehementius loquitur, homicidio comparans odium fraternum: quo quid vehemẽtius dici potuisset? Verùm non solus Ioannes hoc dicit, sed Christus ipse: Audistis (inquit) quia dictum est antiquis, Non occides: Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autẽ dico vobis, omnis qui irascitur fratri suo reus est iudicio, &c. Obserua autẽ, quòd Ioannes non dicit, Qui odit fratrẽ suum, damnatus & à Deo abiectus est, sed homicida est. Peccatum enim aggrauat vel graue ostendit, neminem tamen ad desperationem adigit, aut à Dei gratia excludit.

Matt. 5.

Et scitis, quoniam omnis homicida non habet æternam vitam in se manentem.]

Certisſimè verum est, intelligendum tamen quàm diu talis in homicidio impœnitens manet. Quomodo enim vitam in se habere posset, qui opera mortis facit? Obserua hic, quantum peccatum sit inuidia & odium, & quicquid ex eodem oritur, vt est diffamatio, detractio, &c. Atque huc pertinet quicquid in scriptura contra huiusmodi vitia dicitur. Sequitur.

In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.]

Hic Ioannes modum veræ charitatis ponit, quatenus videlicet se extendat, & vnde exempla huius charitatis petenda sint. Primò omnium autem charitatem erga nos Dei in exemplum ponit, nimirum vt eò fortius nos trahat. Atque ex hoc etiam satis ostendit, se non de naturali aliqua vel sociali, vel etiam carnali, sed de sola Christiana, atque adeò diuina charitate loqui. Christianam autem charitatem dico, quæ secundum exemplum Christi formata est, qui in Euangelio dicit: Ego sum pastor bonus, & animam meam pono pro ouibus meis. Et iterum: Pro eis sanctifico vel in sacrificium offero meipsum, vt & ipsi sancti sint in veritate. Hæc est forma Christianæ charitatis, & eiusdem etiam summus gradus. Maiorem enim dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. A summo autem charitatis gradu incipit, primò ostendere volens, quòd charitas Christiana omnem aliam dilectionem inter homines excellere debet: adeò, vt parata sit pro eo quem diligit, etiam vitam impendere, qua tamen nihil dulcius aut pretiosius iudicatur. Quam enim dabit homo commutationem pro anima sua? Deinde etiam ideo à summo gradu incipit, quia quantumcunque charitatem itidemque fidem vrgeat scriptura, in vtroque tamen vix infimum gradum attingimus, id quod vel ipsa experientia probari posset. Nihilominus tamen scriptura vtrunque vel maximè vrget, vt vel sic cognoscamus imperfectionem nostram. Non tamen ob id desperandum, si nõ statim vel in fide vel in charitate summum gradum perfectionemque attingimus. In magnis enim & voluisse sat est. Si non possumus summũ gra-

Ioan. 10
Ioan. 17.
Ioan. 13.
Matt. 16

gradum attingere, saltē pro viribus con
nitamur vel aliquousque in dilectione
proficere. Cæterùm, ne quis audiens e-
tiam animam & vitam pro fratribus po
nendam, resiliat, & dicat: Durus est hic
sermo, quis potest eum audire? præ-

Ioan. 6.

misit Ioannes exemplnm Christi: Ille
(inquit) animam suā pro nobis posuit,
atque hinc tandem colligit, Et nos de-
bemus pro fratribus animas ponere. Et
quis est Christus? qui sumus nos? In
his enim verbis tota vis huius argumen
ti consistit. Potuisset diuus Apostolus e-
tiam aliquorum Gentilium exēpla pro-
ponere, qui aliquando pro alijs morti
se obtulerunt, verùm hic longè aliud est.
Christus enim nedum omnium rerum
Dominus est, verumetiam Deus: nos
autem homines sumus, peccatores & ser
ui. Iam, etsi seruos inuenias, qui pro do-
minis suis morti se offerant, nullus ta-
men Dominus seruum suum tanti æsti-
mat, vt pro eo moriatur. Sic etsi inueniā
tur, qui se pro amicis periculo obijciāt,
nemo tamen pro hoste suo hoc facit. Sic
iuxta Pauli verbū, pro iusto aliquis mo-

Rom. 5

ri posset: At Christus pro seruis, pro in-
iustis, pro inimicis mortuus est. Atq; hoc
ipsum, inquit Ioannes, scimus & cogno-
uimus, nulli non manifestata est hæc tan
ta dilectio: eò fortius igitur mouere de-
bet. Neq; enim satis est, vt hæc sciamus,
nisi & imitemur. Hinc Christus: Manda-

Ioan. 13

tum nouum do vobis, vt diligatis inui-

Ioan. 21

cem, sicut dilexi vos. Et Petro: Si diligis
me, pasce oues meas.

*Qui habet substantiam huius mundi, et
viderit fratrem suum necesse habere, &
claudit viscera sua ab eo, quomodo chari-
tas Patris manet in eo?*]

A summo gradu dilectionis recurrit
ad infimum. Si summum gradum attin-
gere non potes, saltem infimum appre-
hende: imò, si summum gradum attinge-
re cupis, incipe ab infimo. Summus gra-
dus dilectionis est, pro fratribus vitā im-

Iob. 2

pendere. Pellem enim pro pelle, & omnia
quæ habet homo, dabit pro anima & vi
ta sua. Infimus gradus dilectionis est,
substantiam huius mundi indigenti fra-
tri impendere. Quòd si infimum hunc di
lectionis gradum nondum attigisti, nun-
quam peruenies ad summum: si graue
videtur pro fratre pecuniam impendere,
nunquam pro eo impendes vitam. Cha
ritas non statim perfecta est, verùm hoc
nobis agendum, vt ea semper in nobis au
gescat. Quēadmodum enim in his quæ
mala sunt, dicere solemus: Qui spernit
minima, paulatim incidit in maiora: ita
in bonis, qui se in minimis exercet, pau-
latim ascendet ad altiora & perfectiora.
Assuescam⁹ igitur quæ minima sunt pro
fratribus exponere, vt tandem etiamsi
res postulet, possimus & audeamus &
vitam eis impendere. Obserua, quòd Io
annes non dicit: Si videris hominem, sed:
Si videris fratrem tuum necesse habere.
Nec dicit, Quomodo charitas Dei, sed:
Quomodo charitas Patris manet in eo?
Atque his duobus verbis vel maximè
nos ad charitatem incitare vult. Quasi di
ceret: Cogita, quòd is qui necessitatem
patitur, frater tuus est: itē q;, quòd Deus
Pater tuus est, & nihil tibi graue videbi-
tur. Quid autem sit viscera sua à fratre
indigente claudere, nusquam melius vi-

Luc. 16.

deri potest, quàm in Lazaro illo, cui in
summa egestate posito diues ille nec mi
cas panis dabat, quamuis eum quotidie
videret, eiusque necessitatem sciret, id
quod & peccatum illius vel maximè ag-
grauabat. Huius igitur nos admonere de
bet verbum hoc: Qui claudit viscera sua
à fratre, &c. Iudæus Iudæum, ethnicus
ethnicū in necessitate non despicit, quan
tò minus Christianus Christianum de-
spicere debet. Sequitur:

*Filioli mei, non diligamus verbo neque
lingua, sed opere & veritate.*]

Hoc verbo iterum affectum suū verè
paternum indicat, atq; adeò fidelem do-
ctorem se probat. Deinde etiam ipsam
charitatis naturam subindicat, quæ nun
quam otiatur habita occasione. Sed sem
per se in opere ostendit, vt verissimè dixe
rit D. Gregorius: Charitas (inquit) ope
ratur magna si est, si autē operari renuit,
charitas non est. Cæterùm Ioannes hoc
verbo alludit ad illud Pauli: Regnū Dei

1. Co. 4.

non est in sermone, sed in virtute. Item-

Math. 7

que ad illud Christi. Non omnis qui
dicit mihi, Domine Domine, intrabit
in regnum cælorum, sed qui facit vo-
luntatem Patris mei, & cæt. Pulchrè
autem Ioannes in dilectione exhibenda,

opus & veritatem coniungit. Nam plæriqque opus quidem habent, sed non veritatem, hi scilicet qui charitatis quidem opera faciunt, verùm non ex animo, non propter Deum, sed tantùm propter humanam laudem: hi, inquam, opus habēt sed non veritatem. Ioannes autem vtrunque coniungi vult, vt & opera charitatis in nobis conspiciantur, & simul etiam ex vero corde, veraque & recta intentione procedant. In hunc modum etiam Paulus loquitur: Si, inquit, tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, 1. Corinth. xiij. Huc pertinet & illud: Galat. 6 Opus suum probet vnusquisque, an scilicet ex vera radice charitatis prodeat, & tunc in semetipso gloriam habebit, & Matt. 6. non in alio. Et illud Christi: Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud Patrem vestrum in cælis.

In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.]

Etiam hic videmus, quàm nihil intentatum relinquat diuus Ioannes. Pluribus iam verbis ab odio & duritia erga fratres & proximos nos absterrere voluit: nunc ex fructibus veræ charitatis nos trahere & allicere ad compassionem & misericordiam conatur. Argumenta autem sumit ab honesto & vtili, ostendens nihil esse quod maiorem nobis & vtilitatem & honestatem adferat, quàm si charitatem proximo exhibeamus: Per hoc, inquit, scimus, quòd in veritate, hoc est, verè Filij Dei sumus. Hæc est prima vtilitas & honestas ex charitate prouenìens. Quid autem honestius & magnificentius, quàm non tantùm dici, sed reuera esse Filium Dei? Atqui charitas certissima nota est, qua nedum hic, verumetiā in iudicio futuro Filij Dei à filijs mundi Mat. 25. & Diaboli discernentur. Venite (dicet ad pios) benedicti Patris mei, &c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Ad reprobos autem: Ite maledicti, &c. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, &c. Ex charitate igitur cognoscimus, quòd ex veritate, hoc est, verè Filij Dei sumus. Hoc autem verbo Ioannes subindicat, magnum esse discrimen inter eos, qui nomine tantùm & specie, & inter eos qui reuera Filij Dei sunt. Sequitur:

Et in conspectu eius suadebimus corda nostra.]

Altera vtilitas & honestas ex charitate proueniens, est securitas & fiducia etiā Deum accedendi & orandi. Per charitatem, inquit, certificamur Deum nobis reconciliatum, hocque ipsum persuadere possumus cordibus nostris in conspectu eius. Quo quid maius vel optari posset? Qui enim post fidem etiam in charitate erga proximum se exercet, is in conscientia sua securus & quietus est. Atqui nullum maius bonū sub sole, quàm animus quietus & secura conscientia. Secura mens (inquit Salomon) quasi iuge Prou. 15 conuiuium.

Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia.]

Vel hic vide, quantū bonū sit secura & quieta conscientia: Etiam (inquit) si cor nostrum nos reprehēdit, ac peccata præterita memoriæ obijcit, scimus tamen & certam fiduciam habemus, quòd Deus maior est corde nostro, hoc est, misericordia eius maior est quàm omnia peccata nostra, meritumque Christi plus potest quàm nostra præuaricatio. Aliqui verbū hoc contra eos exponūt, qui charitatem vel tantùm simulant, vel omnino negligunt: Si (inquit) reprehenderit nos cor nostrum, si conscientia nos propria conuicerit, quòd vera charitate vacui simus, nulla proderit vel simulatio vel excusatio, quia Deus maior est corde nostro, omniaque nuda & aperta sunt Hebr. 4 oculis eius. In hunc igitur sensum verbū hoc & contra simulatores aut hypocritas, & contra proteruos Christianos militat. Hypocrita quippe id vnum spectat, vt speciem pietatis habeat: proteruus autem quisque etiam ipsam conscientiam suam conatur supprimere, excusationes in peccatis quærendo. Sed frustra: Deus enim maior est corde nostro: Ipse scrutatur corda & renes, ideo nec simulatione pietatis, nec excusatione & tectione peccatorum decipi potest. Nolite igitur errare: Deus non irridetur ait Paulus. Sequitur. Galat. 6

Charis-

Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.]

Hoc verbo expressius indicat alterutram illam vtilitatem & honestatem charitatis, de qua paulò ante diximus. Ea autem est securitas conscientiæ, & fiducia ad Deum: Hanc, inquit, securitatem conscientiæ & fiduciam ad Deum certò habemus, si cor nostrum nõ nos reprehenderit, hoc est, si charitas in nobis perfecta fuerit: ita vt proximum nullo respectu proprij commodi, sed tantùm quia frater & proximus est, & quia Deus ita mãdat & præcipit, diligamus. Ex hoc autem iterum videre licet, Ioannem non de qualibet, sed de vera charitate loqui.

Et quicquid petierimus, accipiemus ab eo.]

Concordat cum eo, quod Christus dicit: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Itemque: Date, & dabitur vobis: Nolite iudicare, & non iudicabimini: Remittite, & remittetur vobis. *Lucæ. 6* An non autem magna vtilitas charitatis, quòd per eam certi reddimur, nos nihil non à Deo impetraturos? Sic & magna eiusdẽ charitatis honestas est, quòd ea suffulti, fiducialiter Deum accedere audemus.

Quia mandata eius custodimus, & ea quæ placita sunt ei, facimus.]

Diligendo videlicet proximos. Hoc autem ideo repetit, vt sciamus hos fructus non fidei solùm, verumetiam charitati adscribendos, in suo tamen ordine. Quem autem non incitarent ad dilectionem proximi hi tãti fructus? Quid aliud in mundo quærunt filij Adam quàm honores, diuitias, gaudia? At quid sunt omnes mundi honores, si ad filiationem Dei? quid sunt omnes mundi diuitiæ, si ad gratiam Dei? quid sunt omnia mundi gaudia, si ad gaudium securæ conscientiæ conferantur? Appellentur alij reges, principes, &c. longè tamen honorificentius est, appellari Filium Dei. Cõgregent alij diuitias, currant ad gaudia, longè tamen plus verorum bonorum & gaudij habẽt, qui gratia Dei & secura conscientia præditus est: Atqui vera hæc bona non aliter, quàm per fidem & charitatem acquiruntur, vt iam dictum est.

Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine Filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.]

Hoc verbo diuus Apostolus iterum se declarat, ac planè ostendit, quòd docendo charitatem, nedum non velit fidem excludere, verùm eandem cum primis & ante omnia in hoc negotio habere: ideo vtrunque coniungit, ita tamen quòd fidem præponit. Quia enim mandatorum Dei mentionem fecit, necessarium duxit ostendere, de quibus mandatis loquatur. Nam & Iudæi sibijpsis persuadent, se habere & seruare mandata Dei, propterea, quòd circunciduntur & Sabbata sua obseruant. Sic & hypocritæ videntur sibi quòd seruent Dei mandata: Deus (inquiũt) gratias tibi agimus, quòd non sumus sicut cæteri hominum, &c. *Lucæ. 18* Ioannes autem vtrisque viam hoc verbo præcludit. Nam per hoc quod dicit, Hoc est mandatum Dei, vt credamus in Filium eius Iesum Christum, pungit Iudæos, planeque ostẽdit, ipsos non seruare mandata Dei, nisi credãt in Christum. Quod autẽ subdit: Et vt diligamus alterutrum, tangit omnes Pseudochristianos. Quemadmodum enim Iudæi, quantumcunque in lege sua laborent, tamẽ præcepta Dei non seruant, nisi credant in Christum: ita Christianus, quantumcunque credat, nihil agit, nisi proximum diligat. Obseruandũ, quòd Ioannes paulò ante de mandatis Dei locutus est in plurali, quasi de multis: hic autem in singulari, de eisdem loquitur, quasi de vno: interim tamen & fidem & charitatem nominat, vt vel hinc videamus, quòd duo hæc ab inuicem separanda nõ sint. Oculum igitur nequam habent, qui quod de fide dicit vident, charitatem autem fidei indiuisibiliter adiunctam videre nolunt. Non igitur mirum, quòd & ipsi errant, & alios in errorẽ inducunt: Si oculus (inquit) tuus nequam est, totum corpus tenebrosum erit. *Lucæ. 11* Etsi lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quãtæ erunt? Sequitur: [Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo.] Etiam hic obseruandum, quòd Ioannes de fide & charitate, vt de vno & pluribus loquitur, ne quis elabi possit, alterum ab altero separando. Vtrique autem

tem eundem quidem fructū, verùm longè maximum ascribit: Qui, inquit, mandata eius seruat, in eo manet, & ipse in eo. Hæc autem longè maiora sunt, quàm quæ Moyses suam legem obseruantibus promisit.

Deut. 28

Et in hoc scimus, quoniam manet in nobis de spiritu quem dedit nobis.]

Et quodnam certius nobis signum diuinæ præsentiæ & inhabitationis dari potuisset? Qui spiritum Christi nō habet, hic non est eius, ait Paulus. Per contrarium ergo, qui spiritū Dei habet, & ipse Dei est, & ad Deum pertinet.

Roma. 8

Caput Quartum.

HActenus diuus Ioannes summo studio nos ad charitatem fraternā induxit, eamque summè commendauit, totum autem eum sermonem vno hoc verbo conclusit: Hoc (inquit) est mandatum Dei, vt credamus in nomen Filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum. Quo vel solo verbo satis innuit, ita quidem charitatem bonaque opera docenda esse, vt semper fides præcedat. Vnde consequitur, quòd nec Iudæi, nec ethnici quicquam certi de charitate operibusque bonis docere possunt, propterea, quòd fidem non habent cognitam, sine qua impossibile est placere Deo. Rectè autem & ex ordine Ioannes de vtroque docet, & scribit. Verùm de his satis. Sequitur:

Hebr. 11

Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, num ex Deo sint.]

Hic diuus Ioannes paulùlum à proposito suo digreditur, iterumque Pseudoprophetas nobis cauendos docet & exhortatur, id quod & suprà fecerat. Nec est quòd quis superuacaneum aut minus necessarium hoc esse putet, imò tanta est infernalis illius serpentis astutia, vt nemo satis cautus esse possit. Deinde & tanta eius est malitia, vt nunquā nō circumeat, quærens quem deuoret. Omnium maximè autem sanam doctrinam impugnat, & labefactare conatur, vnde & maximè nobis in hac parte inuigilandū est. Quādiu enim doctrina sana est, parum in nos potest Diabolus: doctrina autem vitiata vel corrupta, potenter in nos, & pro sua libidine dominatur. Quia igitur Ioannes in fine capitis tertij summam Christianæ doctrinæ vno hoc verbo proposuerat: Hoc est mādatum Dei, vt credamus & diligamus, congruè nunc monet, vt caueamus à Pseudoprophetis. Quò enim maiores diuitiæ, eò magis cauendum à furibus & latronibus. Hinc Christus regnum cælorum comparat thesauro abscondito, pretiosæque margaritæ, quæ etiam diuenditis omnibus alijs comparari debeant. Præterea, quia idem Apostolus noster de spiritu Dei mentionem fecerat, omnesq; etiam Pseudoprophetæ de spiritu Dei glorientur, necessariū fuit, vt vel notam aliquam, vnde spiritus Dei à spiritibus erroris discerni posset, ostenderet. Atque hæc fuit potissima causa huius digressionis. Nulla enim re facilius mouentur simpliciores quique, quàm vbi crebro audiunt iactari verbum & spiritum Dei. Huc igitur pertinet verbum hoc Ioannis, quod vt fortius moueat, syncero affectu veroq; amore se duci insinuat: cùm præmittit, Charissimi. Ob eādem enim causam etiā suprà nō semel filiolos nominauit, vt non dubitemus omnia ex syncero affectu profluxisse, quæcunq; in hac Epistola scripsit. Cæterùm vocabulo (Spiritus) nihil hic aliud intelligit, quàm doctrinā & persuasionem. Monet igitur, ne cuiuis spiritui, hoc est, cuiuis doctrinæ & persuasioni credamus. Quemadmodum enim diuersi sunt spiritus, sic & diuersæ sunt doctrinæ & persuasiones. In Saule enim scriptura tradit fuisse spiritum malum, in Prophetis Achab spiritum mendacij, iij. Reg. xxij. Legimus & de spiritu soporis & vertiginis, insuper & in nobis ipsis experimur, quid suadeat spiritus mundi & carnis. Non igitur omni spiritui credendum, ideo Paulus nobis inclamat: Omnia probate, quod bonum est tenete. Sic & Moyses veteres illos præmonuit, ne quibusuis Prophetis crederent. Et Christus ipse à falsis Prophetis cauere nos iussit. Non igitur mirum, quòd Ioannes idipsum quoque facit.

Sup. c. 2. 1. Petr. 5 Matt. 13 1. Reg. 18 Esai. 29 & 19. 1. Thes. 5 Deut. 13 Matt. 7.

Nam

Sup.c.2. Nam vt suprà dixit, iam tunc contra Ecclesiam veramq; doctrinam se erexerant aliqui Pseudoprophetæ: Nunc (inquit) Antichristi multi sunt. Sequitur:

Omnis spiritus, qui confitetur Iesum in carnem venisse, ex Deo est.]

Non solùm monet cauendos Pseudo prophetas, verumetiam ostendit, quibus notis & signis agnosci, ac à veris Prophetis discerni possint, vt vel ex hoc fidelem & verum Christi Apostolum agnoscas. Cæterùm, quod Ioannes hic dicit, non sic intelligendū est, quòd omnes ex Deo sint, qui confitentur incarnationem Christi, alioqui & Arrius & plærique hæretici ex Deo fuissent. Obserua igitur, quòd Ioannes hic non tantùm de confessione oris loquitur. Nam sunt qui ore confitentur, factis autem negant. Deinde non simpliciter dicit, omnes eos ex Deo esse, qui Christum incarnatum confitentur. Non defuerunt enim, qui Christum quidem hominem esse crederent, nolebant tamen admittere, quòd idem Christus aliunde, hoc est, è cælo in carnem venerit. Ideo verbum hoc Ioānis multò plus in recessu habet, quàm primo aspectu præ se fert. Confiteri Christum hoc loco, non tantùm est laudare aut prædicare Christum (in quem sensum, confitendi verbum frequenter in scripturis vsurpatur) sed eundem & corde amplecti, & voce confiteri, & insuper etiam imitatione vitæ referre. In hunc modum de confessione loquitur Christus: Qui confessus (inquit) me fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego eum coram Patre meo. Huc referri potest & illud Pauli: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Christum igitur confitetur, qui & in eum credit, & tota fiducia se in eum conijcit, & perseueranter eum verbo & vita coram mundo confitetur. Vera igitur cōfessio Christi non ore tantùm fit: hoc enim possent etiam mali. Cæterùm, Christum in carnem venisse, est ipsum incarnatum vel hominem factum esse. Hoc autem quamuis plærique hæretici videantur credere, Christum videlicet hominem fuisse, non tamē credunt ipsum aliūde in carnem venisse, & quòd priùs etiam Christus filiusque Dei fuerit, antequam carnem assumeret. Tales autem fuerunt Ebion & Cherinthus. At qui multò aliud est dicere, Christus homo fuit, & Christus in carnem venit. Quòd enim homo fuerit, nemo non videre potuit: cæterùm, ipsum in carnem venisse, indicat, quòd priùs etiam fuerit, quàm carnem indueret. Hoc negabant hæretici Ebion & Cherinthus, &c. Nolebant credere, quòd Christus ab æterno fuisset Deus & Filius Dei, postea autem humanam naturam assumpsisset, atque adeò simul & verus Deus & verus homo esset. Non igitur Ioannes hic de natura tantùm humana in Christo loquitur, sed de toto Christo, Deo scilicet & homine, in duabus illis naturis, salua tamē vnitate personæ cōsistente, id quod diuus Athanasius in symbolo suo piè & ingenuè fatetur: Qui licet (inquit) Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus, &c. Confiteri igitur Christum in carnem venisse, est credere & fateri, quòd Iesus Christus Dei Filius, factus sit hominis filius & homo: in humana nobiscum natura conuersatus, vt homo pro nobis mortuus & crucifixus sit, vt Deus & homo à morte resurrexerit, & in cælum ascenderit, solusq; omnium nostrum salus & resurrectio, Itemque (vt Paulus ait) iustitia, sapiētia, sanctificatio & redemptio nobis factus sit. Quicunq; igitur spiritus hæc de Christo credit, confitetur, docet, nec aliqua tantùm, sed omnia, hic verè ex Deo est. Sequitur:

Tit. 1

Matt. 10

Rom. 10

1. Cor.

Omnis autem spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est. Hic est Antichristus, de quo audistis, Quia venit in mundum, & nunc iam in mundo est.]

Hic exprimit Ioannes, à quibus spiritibus nobis cauendum sit, nempe ab ijs, qui Christum soluunt & diuidūt, nec integrum, sed dimidiatum proponunt, docentes eum vel tātùm hominem, vel tantùm Deum fuisse, itemque aut non mortuum esse, aut non resurrexisse, itemque qui doctrinam Christi non integram, sed dimidiatam, hoc est, in vno & non in altero accipiunt: vel denique in Christo vel corpus à capite separant, Christum confitentes, Ecclesiam negantes: vel corpus, hoc est, Ecclesiam in seipsa scindunt & diuidunt. Ab his (inquam) spiritibus cauendum nobis est. Seductores igitur spiritus fuerunt

fuerunt Ebiō & Cherinthus, quia Iesum soluebāt, asserentes ante Mariā nō fuisse, atque adeò non Deum, sed tantùm hominem esse. Seductores itē spiritus sunt, qui Christum verum hominem fuisse negant: itémque in genere omnes, qui aliquid illorum negant, quæ vel Apostoli vel Prophetæ de Christo scripserunt, quæq; Christus in carne vel docuit vel gessit. Sic & nostro tempore spiritus seductores sunt, qui Christum vel tantùm vt donum, vel tātùm vt exemplum proponunt, hoc est, qui vel solam fidem vel sola opera docent. Nam & hoc est Christū soluere, & dimidiatū tantū Christum prædicare. Integrū autem Christum prædicat, qui non tantū docet, quid Christus ab æterno fuerit, verū etiam quid in tempore pro nobis factus sit. Item non tantùm quæ Christus docuit, sed etiā quæ fecit. Item, qui non tantùm docet, quid Christus nobis meruerit, sed etiam quid à nobis exigat, &c. Horum enim alterum si omittas, Christum soluis. Diuus Augustinus verbū hoc vel maximè in eos torquet, qui vel ab Ecclesia se scindunt, vel vnitatem Ecclesiæ nouis dogmatibus diuidunt. Ecclesia enim est corpus Christi: Qui igitur vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel denique Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, atque adeò Antichristus est, quia scindit quod Christus vnitum esse vult. In huiusmodi schismaticos Augustin⁹ multis verbis inuehitur. Ex omnibus igitur his conuincitur verum esse, quod Ioānes hic dicit, Antichristum iādudum & fuisse, & etiamnum esse. Sequitur:

Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eū.]

Mitigatio est eius quod dixerat, item que & consolatio, ne quis dicere posset. Si tāta est seductorū & multitudo & peruersitas, quis eos omnes cognoscere vel vitare potest? &c. Vos (inquit) ex Deo estis, qui non patietur vos seduci. Si enim vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis Deus dabit spiritum bonum petentibus se? Impossibile igitur est, vt qui electi sunt, seducantur. Oues enim Christi nemo potest rapere de manu eius. Auget Ioannes consolationem in eo quod subdit: Et vicistis eum, Antichristum videlicet, vel ipsum etiam Satanam: Certam, inquit, habetis victoriam, veruntamen non ex vobis ipsis. Neq; enim vel vestra sapientia, vel vestra fortitudine tot tentationum & seductionum laqueos euadere possetis. Ideo addit:

Lucæ. 11
Mat. 24

Quoniā maior est qui in vobis est, quàm qui in mundo.]

Et hoc verbum ad cōsolationem nostram facit: quantumuis enim multos seductores excitet diabolus, Deus tamen qui per fidem & dilectionem in nobis habitat, fortior est diabolo. Confidite (inquit) ego vici. Et iterum, In me pacem habebitis. Deinde hoc verbo docemur, ne de nostris ipsorum viribus gloriemur, nec Petrū in hoc imitemur, qui de viribus suis præsumēs, magna pollicebatur, quæ tamen præstare non poterat. Quin potius cū Paulo dicamus: Omnia possum in eo qui me confortat. Sic igitur diuus Ioannes nedum docet, verùm insuper etiam admonet & consolatur, nihilq; omittit quod ad fidum doctorem pertinet.

Ioan. 16.
Mat. 26
Phili. 4

Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.]

Veris coloribus depingit Pseudoprophetas: Ex his enim tribus vel maximè cognosci possunt, quòd è mundo sunt, hoc est, mundanis rebus, honoribus, diuitijs, voluptatibus afficiuntur. Deinde, quòd de mundo loquuntur, hoc est, docent & annuntiant quæ carnalibus grata & accepta sunt. Præterea, quod mundus eos audit, propterea, quòd affectibus eorum conuenientia docent. Vnde & mirum non est, quòd minor semper numerus hominum veris doctoribus adhæret.

Nos (inquit) ex Deo sumus, et qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, nō audit nos: In hoc cognoscimus spiritum veritatis, et spiritum erroris.]

Verissima sententia. Duabus enim ijs notis veri Apostoli à spiritibus erroris discernuntur. Primò quia ex Deo sunt, atque adeò nihil aliud docent, quàm spiritualia, cælestia & diuina. Secundò, quia

filiј Dei eos audiunt, & hi quidem soli. Nam mūdus eos non audit: nihil tamen per hoc Apostolorum authoritati decedit, quòd mūdus, atque adeò maior pars hominum ipsos non audit, quin potius per hoc, quòd à mundo despiciuntur, vel maximè probantur esse veri doctores. Si enim de mundo essent & mundana docerent, mundus quod suum est diligeret. Pulchrè igitur diuus Ioannes nedum à spiritibus seductoribus nos præmonuit, verùm insuper etiam ostendit, quibus signis & indiciјs cognosci posint. Quod Apostoli piјque doctores Ecclesiæ, iam inde ab exordio docuerunt & scripserunt, Deum & pietatem, quòd autem hæretici docuerunt & docent, carnem & mundum sapit: id quod nemo non deprehendit, nisi omnino nullius iudiciј sit.

Ioan. 15.

Charißimi, diligamus inuicem, quia charitas ex Deo est.]

Hic Ioannes reuertitur ad propositū, & quidem satis concinnè. Doceant (inquit) aliј quod libet, iactent spiritum vt volunt, nos diligamus inuicem. Hac enim vel vna nota probabimus nos esse veros Christianos, in spiritu & via veritatis incedentes. Hinc igitur colligi potest, diuum Augustinum non temerè & sine causa, quæ Ioannes de spiritibus, qui soluunt Iesum, dixerat, in eos detorsisse, qui Ecclesiam scindunt. Cōtra hos enim Apostolus hic noster vel maximè pugnat. Hi enim sunt qui reuera sectas perditionis introducunt, propterea quod vnitatem Christianæ doctrinæ scindunt, atque adeò Ecclesiam in sectas diuidunt, quæ in fide & doctrina nec inter se, nec cum Ecclesia conueniunt. Vbi autem vnitas doctinæ seruatur, ibi etsi non omnibus sit idem modus viuendi, non tamen per hoc sectæ perditionis introducuntur. Quemadmodum enim ciues eiusdem oppidi, etsi diuersos inter se habeant status, officia, artificia, &c. sub eodem tamen regimine ac eisdem legibus & ordinationibus viuunt, atque adeò diuersitas illa artificiorum, & statuum, ciuilem illam concordiam non scindit, nec quisquam alterum ob huiusmodi diuersitatem artificiorum non ferendū in ciuitate putat, quādiu sub eisdē legibus viuit. Eū autem nemo in ciuitate ferre posset, qui contemptis legibus, quibus omnes aliј vtūtur, nouas induceret. Is enim ciuilem corcordiam scinderet, atq; adeò vt seditiosus ab omnibus expelleretur: sic in Ecclesia diuersitas statuum, officiorum, vocationū, ordinum, ministeriorum, & cæt. non scindit vnitatem Ecclesiæ: quantumuis enim non omnibus sit idem modus viuendi, in eadem tamē fide, doctrina, Sacramentorum participatione, cæremoniјs, legibus & constitutionibus viuunt & manent, cum aliјs Ecclesiæ membris, vbicunque per orbem terrarū dispersi sint. Qui igitur diuersos in Ecclesia viuendi modos vel ordines, sub vnitate tamen fidei & doctrinæ instituerunt, non introduxerunt sectas perditionis, quia per hoc nullū ab vnitate Ecclesiæ abducūt: qui autem noua dogmata catholicæ Ecclesiæ incognita inuehūt, contemptisque Ecclesiæ non tantùm doctrina & disciplina, verumetiam cæremoniјs, constitionibus, & cæ. nouos pro sua libidine & in contemptum Ecclesiæ ritus inducunt, hi verè Ecclesiam scindunt, ac sectas perditionis introducunt. Charissimi, diligamus inuicem, dicit Ioannes. Huc vel maximè nobis spectandum est. Non enim refert cuius vel sexus, conditionis, aut officiј quisque sit, quem sibi viuendi statum elegerit, quibus cibis vescatur, aut quem colorem in veste præferat, dummodo in vnitate Ecclesiæ ac doctrinæ catholicæ maneat. Obserua, quòd Ioannes non dicit: Charissimi, diligite inuicem, sed: Diligamus inuicem. Quod enim aliјs præcipit, etiam à seipso exigit. Non enim satis est alios docere, nisi & teipsum doceas: Castigo (inquit) corpus meum, ne cùm aliјs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Sic & in alio loco seipsum in exemplum proponit: Imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi. Deinde Ioannes non dicit: Diligamus hos vel illos, sed in genere: Diligamus (inquit) inuicem, quemadmodum enim nullos in specie nominat, sic nullos excludi vult. Charitas enim Christiana ad omnes homines se extendere debet, amicos & inimicos. Non enim persona proximi, sed natura & necesitas attendenda sunt. Signanter autem dicit: Diliga-

2. Pet. 2.

1. Cor. 9.

1. Cor. 11.

Diligamus inuicem, vel mutuò, quo verbo innuit, quòd Christiana charitas debet esse reciproca. Alter, inquit, alterius onera portate. Qui beneficium recipit, beneficium etiã reddat. Quod proximo lege charitatis debes, hoc & ipse tibi debet. Cæterùm Ioannes etiam causam annectit, cur tantopere charitatem vrgeat: Charitas, inquit, ex Deo est. Verè ingens & magnifica commendatio: Et quidem charitas etiam in alijs locis magnificè cõmendatur, vt cùm Christus dicit. Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Itemque: Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligã eum. Et Petrus: Charitas operit multitudinẽ peccatorum. Et Paulus: Etsi habuero omnem fidem, &c. Charitatem autem nõ habuero, nihil sum, &c. Ioannes tamẽ charitatem adhuc excellentius commendat, cũ dicit: Charitas ex Deo est, hoc est, verè sanctum quid & diuinũ. Ex Deo est, quia per spiritum Dei transfunditur in corda nostra: Ex Deo est, quia ipse prior charitatem suam erga nos ostendit. Deniq; ex Deo est, quia sublata lege Moysi, hoc vnum mandatum dilectionis nobis dedit & confirmauit. Et quid ex hoc colligere vult Apostolus noster? Sequitur:

Galat.6

Lucæ.7
Ioan.14
1.Pet.4.
1.Cor.13

Rom.5

Ioan.13.

Et omnis qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est, & cognoscit Deum: qui non diligit, non nouit eum.]

Hoc certò sequitur ex præcedenti verbo. Si enim charitas ex Deo est, etiam is ex Deo est, qui charitatem habet: Si charitas ex Deo est, ergo qui charitatem non habet, ex Deo esse non potest. Quid autem maius est, quàm ex Deo natum esse? Quid fortius in omni tentatione consolari nos potest? Ex Deo aũt quenquam esse, nullo certiori signo probatur, quàm charitate. Nam omnia alia, videlicet orare, ieiunare, eleemosynas dare, imò & Baptismum aliaque Sacramenta percipere, fide etiam montes transferre, denique & corpus ipsum igni & tormentis subijcere, &c. fallere possunt. Omnia enim hæc etiam mali facere possunt: At charitas mala esse non potest. Est enim patiens, benigna, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non irritatur, non quærit quæ sua sunt, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate: Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. In summa, charitas ex Deo & verè diuinũ quid est, & quod omnia alia excedit.

1.Co.13.

Deus (ipse) charitas est.]

Quemadmodum enim malum & scelestum hominem, ipsam malitiam & ipsum scelus nominamus, ita Ioãnes Deũ nominat ipsam charitatem, tum quia charitas omniũ perfectissimè in ipso apparuit, tum etiam quia sicut Deus etiam essentialiter non tantùm bonus, iustus, verus, misericors, verumetiam ipsa bonitas, iustitia, veritas, sapientia & misericordia est, sic & essentialiter etiam charitas est. Et quid hinc colligitur? Primò, quòd qui charitate vacuus est, ex Deo non est. Deinde, quòd qui in vel contra charitatem peccat, contra Deum peccat: Quo quid terribilius esse posset? Horrendum est incidere in manus Dei viuentis, ait diuus Paulus: Et Heli sacerdos ille: Si peccauerit, inquit, vir in virum, propitiabitur ei: si autem in Deum peccauerit, quis orabit pro eo? Obserua igitur, quantum Ioannes noster duo hæc exaggeret: quàm dulciter enim nos ad charitatem inuitat, tam diligenter nos à contrario, hoc est, omni crudelitate, duritia, &c. in proximum absterret. Quantum igitur allicere nos debet verbum illud: Qui diligit fratrem suum, ex Deo est, tantùm terrere nos debet quod subdit: Qui non diligit fratrem, non nouit Deum, imò peccat cõtra Deum, quia Deus charitas est. Bone Deus quàm nihil horum vel cogitat vulgus Christianorum: quid minus inter nos conspicitur, quàm vera & syncera charitas? quid fortius in mũdo, imò & inter Christianos vel maximè regnat quàm duritia, perfidia, crudelitas, inimicitiæ, seditiones, bella? &c. Verissimè enim nunc in nobis impletur illud Osee: Non est veritas, non est misericordia in terra, sed maledictum, blasphemia, &cæ. inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Et illud Esaiæ: Veritas in plateis corruit, iustitia non potuit ingredi, &cæ. Nec video quibus hanc Christianorum peruersitatem, & nihil minus quàm Christianam vitam, accepto ferre debeamꝰ, q̃ ijs, qui viã veritatis & salutis tam facilẽ faciunt, ac si nihil ad Christianismũ pertineret, præter vnicã solam & nudã fidẽ.

Hebr.10
1.Reg.2

Osee.4.

Esai.59

Si enim quæ Ioannes in hac Epistola de charitate & pia cõuersatione tradidit, tã fideliter populo inculcassent, quẽadmodũ ea quæ in Euangelio de fide scripsit, nunquã populus in tantam licentiam & leuitatem vitæ deuenisset. Sequitur:

In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum misit in mundum, vt viuamus per eum.]

Iterũ exẽplo Dei Patris ad charitatẽ nos inuitat, imò & opere & exẽplo ꝓbat, quod iã dixerat, charitatem ex Deo esse, itẽque quòd Deus ipsa charitas sit, quasi diceret: Quæ iam dixi, non verba tantũ, non aliqua opinio, sed fides & veritas sunt. Vt ostẽderet enim Deus charitatem suã, etiam Filiũ suum misit in mundum. Et quo certiori signo charitatem erga nos suam ostẽdere potuisset? Israelitæ in Aegypto olim seruientes, magni æstimabant, quòd Deus pro liberatione eorum Moysen misisset. Audierũt, inquit, quod respexisset Dominus afflictionem illorum, & proni adorauerunt. [Exod. 4] Quin & Dauid hoc ipsum magnis laudibus celebrat: Cõfitemini (inquit) Domino, & inuocate nomen eius, annũtiate inter gentes opera eius. Et paulo pòst: Misit Moysen seruũ suum Aaron quem elegit ipsum, &c. Et iterũ: Clamauerunt ad Dominum [Psa. 104] cùm tribularentur, & liberauit eos: Misit verbum suum, & sanauit eos, &cæ. Et hæc quidẽ magna erant diuinæ dilectionis indicia. At Ioannes maius quiddã, & quidẽ in infinitũ maius: Deus, inquit, misit Filiũ suum. Quin & hoc ipsum Christus adhuc vehementius exprimit: Sic, inquit, Deus dilexit mũdum, vt Filium [Ioan. 3] suum vnigenitum daret. Et Paulus adhuc vehementius: Proprio, inquit, Filio suo nõ pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. [Rom. 8] Emphasim habent & hæc verba, quòd non Filium tantùm suũ misit Deus, sed vnigenitum, hoc est, summam suam voluptatẽ, summumque cæli decus: itemq́, quòd eũ in mundũ misit & mũdo dedit, hoc est, inimicis suis nihil boni de se meritis. Et quis hoc fecit? Deus, ac is ipse Deus, qui in nullo nostri indigebat, imò qui iure nos poterat puníre & dãnare. Iam si Abrahã cõmendatur quòd ex fide & obedientia filiũ suum offerre voluit, [Gene. 22] quãtò magis hæc Dei charitas nobis in pretio esse debet? Quod enĩ Abraham Deo offerre volebat, prius à Deo acceperat: Tua, inquit Dauid, sunt omnia, & quæ è manu tua accepimus, tibi offerimus. [1. Par. 19] Quis autem Deo aliquid prior dedit, vt retribueretẽ ei? [Rom. 11] In fine Ioannes etiã addit causam, cur Deꝰ tãtã charitatẽ nobis præstiterit mittẽdo & dando Filiũ suũ: Vt, inquit, viuamus per eum. Et hoc igitur illustriorẽ reddit charitatẽ Dei. Nõ enim misit Deus Filiũ suum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eũ. [Ioan. 3] Non, inquã, misit Deus Filiũ suũ in mundum, quẽadmodum & olim Angelos duos miserat ad subuertẽdam Sodomã: itemq́ alterum quendã Angelũ in castra Assyriorum: [Gene. 19] [4. Re. 19] sed, vt viuamus per eum. Ad hoc autẽ multo labore illi opus erat & impensis, imò moriendum illi erat, vt vita ad nos perueniret. Nam liuore, imò & morte eius sanati sumus. [1. Pet. 2] [Esai. 43] Ideo & in Esaia ad quemlibet nostrũ: Seruire me fecisti peccatis tuis, & laborem mihi præbuisti iniquitatibus tuis. Ex his igitur vides quã insigniter Ioannes charitatem Dei nobis cõmendet, quanquam verum sit, quod suprà dixit, charitatẽ ex Deo esse. Si enim (vt Gregorius dicit, & verissimè dicit) exhibitio operis, probatio est charitatis, indicium profectò summæ charitatis est, quòd Deus Filium misit, & eo modo, vt iam dictum est.

In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, &c.]

Pertinet etiã hoc ad amplificationem diuinæ erga nos charitatis, imò ex hoc vel maximè probatur, charitatem erga nos Dei summã & fuisse & esse quòd ipse prior dilexit nos, hoc est, nullis nostris meritis prouocatus, sed ex mera gratia. Cum enim adhuc inimici essemus, reconciliauit nos sibi per mortem Filij sui. [2. Cor. 5] Vnde & Christus ipse: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & cæt. [Ioan. 15] Non igitur nostra merita, verùm Dei charitas commendanda est. Addit autem Ioannes:

Et misit Filium suum propitiationẽ pro peccatis nostris.]

Hoc addit, ne quis parui æstimet, quòd Deus Filium suũ misit, quasi hoc facilè & ci-

& citra vllum laborem facere potuerit. Nequaquam (inquit Ioannes) non tam facilè redemptus est homo, quàm facilè creatus fuerat. Tunc enim solo verbo creatus fuit, nunc autem magno labore à Filio quæsitus, & nō nisi sanguine eius redēptus est. Non enim tātummodo ad nos venit Filius Dei, verumetiam propitiatio & sacrificium pro peccatis nostris factus est. Itaque si paruum tibi videtur, quòd citra laborem conditoris creatus es, magnum certè videri debet, quòd tanto labore & pretio emptus es.

Charißimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus inuicem diligere.]

Breue verbum, sed quod latissimè se extendit. Si enim Deus, qui nullius eget, miseros, indignos, & ingratos nos sic dilexit, vt non solùm creaturas suas nobis subijceret, & sua bona nobis daret, sed etiam Filium suum mitteret, imò & mori pro nobis obijceret: profectò omnis nobis excusatio, proximis nostris quicquam negandi, sublata est. Nō est igitur quòd dicas, Quid mihi cum illo? Cur mea illi darem? Nihil bene de me meruit. Nihil eius indigeo. Si hoc illi præstare deberem, magnus mihi labor subeundus esset, &c. Omnia enim hæc & multò iustius Deus de nobis dicere potuisset. Cogita igitur charitatem Dei, & nihil tibi graue videbitur quicquid proximo impenderis. Obseruandum tamen & hic, & in tota Epistola, vbicunque Ioannes de dilectione proximi loquitur, quòd aliud est charitas, aliud indulgentia: charitatem exigit Ioannes, non indulgentiam. Charitatis veræ natura, in columba illa præostensa fuit, quæ suprà Christum dum baptizaretur descendit. Columba enim felle quidem caret, nihilominus tamen pro nido & pullis suis depugnat. Sic vera quidem charitas felle caret, nullumque hominem odit, ad nulla tamen vitia conniuet, imò ea nec in amicissimis sibique coniunctissimis dissimulat, verùm arguit. Personam enim hominis diligit, vitia odit. Vbi autem etiam ad peccata & crimina proximorum conniuemus, nō charitas, verùm indulgentia est. Huc pertinet illud Sapientis: Qui diligit Filium suum assiduat illi flagella. Item: Qui parcit virgæ, odit filium suum. Et iterum. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Pater enim etiam cum corripit & flagellat, pater est, & omnia ex dilectione agit: adulator aūt etiam cùm blanditur, hostis est, quia non arguendo quod malum videt, ad perditionem homines ducit. Huc pertinet etiam, quòd Deus ipse quos diligit, flagellare dicitur.

Gene. 22. Math. 3. Eccle. 30. Prou. 13. Prou. 27. Hebr. 12.

Deum nemo vidit vnquam.]

Persistit Ioannes in cœpto ordine docendi charitatem. Occurrit autem hoc verbo cogitationibus simplicium, ne (quia charitatem Dei erga nos in exemplum proposuerat) ipsi obijcerent. Quomodo imitabimur, quem non videmus? At Ioannes facilè quidem concedit, imò aperto ore fatetur, quòd Deum nemo videre possit, aut vnquam viderit. Sic enim & Moysi eum dixisse legimus: Non videbit me homo, & viuet. Et iterū: Posteriora vel nouissima mea videbis, faciē autem meam videre non poteris. Legimus quidem Patriarcham Iacob dixisse. Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Et Esaiam: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum &c. Neuter tamen ipsorum Deum vidit in sua substantia, sed tantùm in visione imaginaria, vel in aliqua similitudine. Deum itaque nemo vidit vnquam. Nec Deum tibi in natura sua conspiciendum (ait Ioannes) sed dilectionem eius erga nos attendendam propono. Nec dico, quòd Deus ipse, sed quòd charitas eius nobis apparuit, hanc tibi imitandā propono. Itaque si Deum videre cupis, attēde ipsius charitatem. Deus enim charitas est: Ex dilectione sua, non ex natura & essentia sua, Deus pro statu huius vitæ à nobis agnosci vult, quemadmodum & ipsa charitas non in se, sed tantùm in operibus suis videtur. Nunc enim ambulamus per fidem, non per speciem.

Exod. 33. Gene. 32. Esaiæ. 6. 2. Cor. 5.

Si diligimus inuicē, Deus in nobis manet.]

Hoc addit ad consolationem nostram, quasi diceret: Quid obest, quòd Deum non videmus, cùm ipsum in nobis manentem habere possimus? Neque enim propriā animam tuam vides, aut etiā videre cupis, contentus eo, quòd ipsam in te habes & sentis. Quidquid

1. Cor. 4.

oculis corporeis videtur, temporale est. Plus igitur & optanda & quærenda nobis est pro tempore huius vitæ, inuisibilis eius præsentia & inhabitatio, quàm visibilis eius conspectus. Hoc enim in hac vita consequi nõ possumus, illud autem Deus vltro nobis offert: Ad eum, inquit veniemus, & mansionem apud eum faciemus. (Ioan.14) Obserua igitur, quantus thesaurus sit charitas, quæ & nos Deo, & Deũ nobis coniungit & vnit. Obserua item, quãtum Deo placeat charitas, quòd vbicunque eam esse vides, illic & ipse esse vult. Huc pertinet quod etiam in Matthæo dicit: (Matt.18) Vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi ego in medio eorũ sum. Et, Vbi duo inter se consenserint, quicquid petierint à Patre, impetrabunt. Quòd si tantopere Deo placet charitas, facilè cõijci potest, quàm ei displiceant, q charitatem & vnitatẽ inter credentes lædunt, scindũt, rumpunt, & contemnunt: Verè enim non est Deus dissensionis, sed pacis. (2.Co.14) Atque hinc facilè colligitur, quãtum seipsos decipiant, qui se vel solos pro veris Christianis venditant & iactant: interim tamen omnes conatus suos eo dirigunt, vt Christianam vnitatem scindant: omnibus viribus obsistunt, ne Ecclesiæ vnitas vnquam reparetur aut reparari possit, &c. Hos igitur Ioannes vel maximè hoc verbo, impietatis & mendacij conuincit.

Et charitas eius in nobis perfecta est.]

Dupliciter intelligi potest, actiuè & passiuè. Primò, vt sit sensus, Si inuicem diligimus, & Deus in nobis manet, certi sumus, quòd nos diligit. Secundò, vt sit sensus: Si Deus per dilectionem in nobis manet, etiã nos subinde perfectiores in dilectione facit. Tunc autem charitas perfecta est, vel summam suam perfectionẽ attigit, cùm non tantùm amicos, verum etiam inimicos diligimus. Circa hoc autem obseruandum, quòd etsi Ioannes tantũ his duobus verbis vtatur, Diligamus inuicem: Diligamus fratres: non tamen eò referri debent hæc verba, quasi tantùm amicos & nobis fauẽtes diligere debeamus. Christus enim charitatẽ multò latiùs extẽdit: Audistis, inquit, quia dictũ est antiquis, Diliges proximũ tuum, (Math.5) & odio habebis inimicũ tuum. Ego autẽ dico vobis, Diligite inimicos vestros, &c. In eundẽ modum & Paulus dilectionẽ Christianam etiam ad hostes & aduersarios nostros extendit: Si esurierit, inquit, inimicus tuus, ciba illum, &c. (Rom.12) Per hoc autem quod Ioannes in hac Epistola tantũmodo fraternã & mutuam charitatem nominat, de inimicis diligendis nullã inuẽtionẽ faciens, primò ostendere voluit naturã charitatis, quæ velut ignis prius ea quæ prope sunt corripit, quàm ea quæ à longè distant, attingere possit. Qui enim proximè sibi iũctos nõ amat, inimicos nunquam diliget. Deinde fratrũ nomine, iuxta morẽ scripturæ, omnes homines intelligit. (Matt.5) Omnes enim fratres sumus, ex eodẽ patre Adã originem trahentes. Postremò etiam ideo Ioannes tantũ de dilectione fraterna loquitur, quia etiam inimici nostri, non vt hostes, sed vt fratres attendendi & amandi sunt. Odiendũ enim est in ipsis, quod malum est, diligenda autẽ natura. Diligendus est inimicus, nõ quia inimicus est, & malefacit, sed vt bon⁹ fiat. Sic Deus dilexit nos (Rom.5) cũ adhuc inimici essemus, non vt inimici maneremus, sed vt amici efficeremur. Ob has igitur causas Ioannes nullã de diligendis inimicis, sed tantũ de mutua & fraterna charitate mentionẽ facit, ne quis dilectionẽ inimicorũ sibi mãdari audiẽs, dicere posset: Durus est hic sermo, &cæ. (Ioan.6) Per dilectionẽ igitur mutuã & fraternam paulatim etiam nos ducere vult ad dilectionẽ inimicorum. Attende igitur inimicum tuum vt hominem & in Christo fratrem, & nõ videbitur tibi durũ aut graue ipsi benefacere, eumque diligere.

In hoc cognoscimus, quòd in ipso manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo sancto dedit nobis.]

Hunc itaque spiritum si in te sentis, certè & tu in Deo es, & Deus in te manet. Sicut enim spiritus corporis nostri omnia membra inter se coniungit & vnit, eque multis vnum corpus efficit: ipse autẽ nõ tã in toto corpore, quàm in singulis membris habitat & operatur: ita & spiritus Dei nedum nos Ecclesiæ fidelium, atque adeò omnibus credentibus, verumetiam Deo vnit & Deum nobis, vt & nos in ipso & ipse in nobis sit, quo quid felicius vel cogitari posset?

Et

Et nos vidimus & testamur, quoniam Pater misit Filium suum saluatorē mundi.]

Hoc verbo Ioannes iterum prudenti cautela vtitur, fidem scilicet adiungens & commiscens charitati, ne quia tam magna hic tribuit charitati, suspicari quis posset, ipsum esse oblitum eius, quod in Euangelio suo de fide scripserat. Fidem itaque hic admiscet, vt videamus eum de nulla alia dilectione loqui, quàm de ea quæ ex fide prouenit, & quod in tota hac Epistola fidem & charitatem à se inuicē seiungi & separari nolit. Sicut igitur nemo non fateri cogitur, quòd Ioānes neq; solam & nudam fidem, neque solā charitatem doceat, sed vtrunque simul: sic nemo nō videt, quòd idē Ioannes multò aliter de fide loquitur, quàm hoc tempore plærique faciunt. Obserua quod non semel tantùm atque iterum, sed etiā tertiò iam commemorauit, quòd Deus miserit Filium suum. Ideo autem toties hoc repetit & inculcat, vt eò magis ineffabilem illam Dei erga nos dilectionem æstimare & admirari possimus. Nam ea Dei dilectio diligenter considerata, summam in omnibus aduersis consolationē nobis præstat. Qui enim proprium filiū dedit, quomodo non omnia cum ipso donaret? Deinde eadē dilectio etiam nos eò fortius ad charitatem Dei & proximi excitabit. Non igitur frustra toties repetit, Deum misisse Filium suum. Obserua & illud, quòd Ioannes quamuis eandem Filij Dei missionē tertiò repetat, semper tamen speciale quiddam annectit, quo causam eius missionis nobis insinuat. Primò, inquit, misit Filium suum, vt viuamus per eum. Secundò, misit Filiū suum propitiationem pro peccatis nostris. Tertiò, misit Filium suum saluatorem mūdi. Et hæc igitur summam nobis consolationem præbent. Si enim Deus ideo misit Filium suum, vt per eum viuamus, non est quòd timeamus mortem. Si Filium misit propitiationem pro peccatis nostris, non est quòd propter peccata nostra desperemus. Si Filium misit vt saluet mundum, certè in eum credentes eique adhærentes perire non possumus. Nō est igitur cur queramur super huiusmodi repetitione, sed est vnde gratias agamus. Quòd autem Ioannes se aliosque Apostolos omnium horum testes, non quaslescunque, sed oculatos testes asserit, cōfirmatio est eorum, quæ iam dicta sunt: Vidimus, inquit, & testamur. Conuenit autem cum eo quod in exordio Epistolæ dixit: Quod fuit ab initio, quod vidimus quod audiuimus, quod manus nostræ contrectauerunt, &c. annūtiamus vobis. Ad eundem modum & in Euāgelio suo dicit. Vidimus gloriam eius, &c. Sic & Petrus: Non indoctas fabulas sequuti, annuntiamus vobis Domini Iesu virtutem, &c. sed speculatores facti magnitudinis eius, &c.

Roma 8. — 1. Ioan. 1 — Ioan. 1 — 2. Pet. 1

Quisquis confessus fuerit, quòd Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.]

Hic iterum vides, quomodo fidem & charitatem coniungat. Quòd enim priùs charitati, hoc nūc fidei asscribit: Dixerat: Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et iterū: Si diligimus, Deus in nobis manet. Nunc autem dicit: Qui credit quòd Iesus est Filius Dei, Deus in eo manet, &c. Et quis non ex hoc videt, quòd vtrumque, hoc est, tā fidem quàm charitatem quàm cōiunctissima esse vult? Magna igitur temeritas sit necesse est, quòd aliqui fidem & charitatē tam procul ab inuicem disiungunt, vt alterū mordicus teneant, alterum omnino negligāt. Si attendere nosti, quod Ioannes hic dicit: Qui credit, &c. Deus in eo manet, &c. cur non attendis, quod idem Ioannes etiam suprà dixit: Si diligimus, Deus in nobis manet? An oculus tuus nequā est, tantum ea videns quæ tibi arrident? Aut putas diuum Ioannem sibiipsi non constare, qui quod hic fidei tribuit, superius charitati asscripsit? Erras si hoc de Ioanne suspicaris. Verè enim sobrietatis & veritatis verba loquitur. Fidei ascribit salutem vt radici, charitati autem vt perfectioni. Fides iustificationē incipit, charitas eam perficit & certam reddit.

Et nos cognouimus & credimus charitati Dei, quam habet Deus in nobis.]

Sensus verbi est, Sicut nihil de fide in Christum docuimus, nisi quæ certa, vera & indubitata sunt, sic & vera, certa & indubitata sunt quæ de charitate docemus. Vidimus quòd Deus misit Filium suū,

credimus etiam quòd ex sola charitate eum miserit.

Deus charitas est: Et qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.]

Vel hic vide, quàm efficacibus & penetratiuis verbis Ioannes vtatur in describenda charitate. Quod dulce & iucundum est, hoc sæpius commemorare solemus. Nec dubium est, quin Ioannes tam affectuosè de charitate scribens, singularem aliquam & magnam ex hoc in corde dulcedinem persenserit. Nec aliam ob causam non hic tantùm, verumetiam suprà: Deum ipsum charitatis nomine appellauit, quàm vt videamus huiusmodi verba non imprudenti sibi excidisse, quin potius omnibus modis inculcatum & infixum nobis esse vult, quòd Deus sit charitas, & quòd qui in charitate maneat, etiam in Deo maneat, &c. Quid igitur felicius & ditius esse potest homine charitatem habente? Is enim & in Deo manet, & Deum in se manentem habet. Vtrinque autem vtilitas, & quidem summa ad eum hominem redit. Nam Deus nostri non eget. Ipse nobis dat, nos illi nihil dare possumus. Nihil illi accedit, si in ipso manemus: nec quicquam illi decedit, si in ipso nō sumus. Nostra vtrinque est vtilitas, siue ipse in nobis, siue nos in ipso maneamus. Ipsius enim præsentia & inhabitatione, mundamur, cōsolamur, roboramur, conseruamur: ipse infirmis est medicina, cæcis lux, perditis salus, mortuis vita: Dixi (inquit) Domino, Deus meus es tu, quoniā bonorū meorum non eges.

Psal. 15

In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fidutiam habeamus in die iudicij.]

Iterum asscribit charitati, quod aliàs fidei asscripsit, nempe fidutiam & securitatem coram iudicio Dei. Et hanc quidē potissimum præstat fides, quemadmodum Christus ipse testatur: Qui credit in me, in iudicium nō venit. Et iterum: Qui credit in Filium Dei, non iudicatur. Nihilominus tamen Ioannes hanc fidutiam asscribit charitati. Vnde iterum colligitur, quòd charitatem à fide seiungi & separari nequaquā vult: Imò in his duobus non separatim, sed coniunctim comprehendit totam summam Christianæ religionis & doctrinæ. In Euangelio quidem ita loquitur de fide, quasi omnia in sola fide consistant: in Epistola autem ita plærūque commendat charitatem, quasi omnia in sola charitate consistant. Cæterùm, sicut illic charitatem non excludit à fide, sic nec hic fidem excludit à charitate. Vbicunque enim de fide loquitur, eam solam intelligit, quæ per dilectionē Dei & proximi se exerit & operatur. Ea enim sola, viua & vera fides est. Vbicūque autem de dilectione loquitur, eam solam dilectionem intelligit, quæ nedum virtutem & operationem, verumetiam radicem suam & originem ex fide habet. Ideo nunc fidem, nunc charitatem commendat, semper tamen alterum in altero intelligit. Sic cùm hoc loco charitati fidutiam & securitatem coram Dei iudicio asscribit, non intelligendum est, quasi charitas sola & citra fidem in Christum hoc possit. Quomodo enim nostra opera ex seipsis tantam securitatem nobis præstare possent, nisi fides & fidutia in Iesum Christum præcedat? Fides igitur & charitas simul & coniunctim, hanc fidutiam & securitatem præstant. Fides vt fundamentum, exordium & radix: charitas autem vt fructus & perfectio. Iam qui fructum & finem alicuius rei commendat, is exordium & radicem non excludit. Et si spiritum charitatis in nobis sentimus, certi sumus, quòd fides nostra viua & efficax est, atque adeò etiā certi sumus, nos securos esse & fore coram iudicio Dei. Vbi enim fides & charitas in homine conueniunt, ibi pace & plena securitate perfruitur conscientia, nec vel timor vel angustia vel desperatio locum habere potest. Huc pertinet quod Christus dixit: Qui credit in me, non esuriet, &c. Et: Qui biberit de aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

Ioan. 5
Ioan. 3
Ioan. 5
Ioan. 4

Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor pœnam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate.]

Duo contraria Ioannes hic inter se cōfert, timorem & fidutiam, & inter vtrūque mediam ponit charitatem, vt quæ alterum expellit, alterum confert. Atque adeò per timorem, hic primò intelligit trepidationem

dationem & angustiam conscientiæ, itéq; pusillanimitatem & desperationem cordis. Hic enim est timor, qui reuera pœnam habet, & quidem summam: nihil enim magis cruciat quàm perturbata cōscientia. Charitas autem hunc timorem secum non patitur, sed eum expellit, quia fidem, qua Christum vitam, propitiationem, & saluatorem nostrum appræhendimus, probat & confirmat, certamq; reddit. Quomodo enim timere & trepidare posset, qui credit Christum suā esse vitam, propitiationem & certissimam salutem? Cor igitur fidens & conscientia intrepida, certum signum est, charitatem in nobis esse perfectam. Deinde etiam illud indicium est perfectæ charitatis, si Christo conformiter viuamus. Nam & hoc Ioannes annectit: In hoc (inquit) perfecta est charitas, non tantū si fiduciā habemus in die iudicij, sed etiam si ita sumus in mūdo quemadmodum ipse fuit, hoc est, si ita viuimus & ambulamus, sicut ipse ambulauit. Sic enim & suprà docuit: Qui dicit se in Christo manere, debet ambulare sicut ipse ambulauit. Potest autē verbū hoc etiam intelligi de timore seruili, vbi videlicet tātum timore damni aut pœnæ, vel malū vitatur, vel bonū peragitur. Charitas enim etiam hunc timorem expellit. Nā aliud est timere Deū timere pœnam: aliud est timere Patrem, aliud timere iudicem. Filius timet Patrem, simul tamen etiam eū diligit, fur timet iudicem, simul autem etiā eū odit. Et hic igitur seruilis timor est, ille autem filialis dicitur. Charitas autē filialē timorē nō expellit, sed omnibus modis fouet: Timor enim Domini sanctus permanet in sæculum sæculi. Hic timor vbiq; in scripturis cōmendatur, vt cùm dicitur: Beatus vir qui timet Dominū, &c. Et Salomon: Time Deū, & obserua eius mādata, hoc est omnis homo. Et Ecclesiasticus: Qui timet Deū, nō erit incredulus verbo eius, insuper & inquiret quæ placita sunt illi, &c. Et iterum: Qui timet Deum, faciet bona, &c. Hunc igitur timorem non expellit charitas, sed seruilē illum timorem nō patitur secum. Seruus enim non manet in domo inæternum, sed filius. Et lara est sententia: Eijce ancillam & filiū eius. Non enim erit hæres ancillæ filius cum filio liberæ. Nec Deus seruos vult habere, sed filios. Vnde & Paulus: Non accepimus spiritum seruitutis iterum in timore, sed spiritū adoptionis filiorū. Interim tamen etiam seruilis timor ad hoc nobis prodest, quòd per ipsum filialis timor introducitur. Qui enim primò discit Deum timere vt iudicē, paulatim ad hoc perducitur, vt etiam discat eū timere vt Patrem. Huc pertinet illud Psalmi: Initiū sapientiæ timor Domini. Sicut enim acus filum introducit in vestem, ita tamē quòd filū maneat, acus exeat, sic timor seruilis cordibus nostris introducit timorem filialē, ita tamen, quòd filialis timor in corde manet & augescit, seruilis autē subinde magis euanescit.

Sup. c. 2 · Psal. 18 · Psal. 111 · Eccle. 12 · Eccle. 2 · Eccle. 15 · Ioan. 8 · Gala. 4 · Roma. 8 · Psal. 110

Nos ergo diligamus Deum, quoniā ipse prior dilexit nos.]

Vno hoc verbo Ioannes omnia quæ hactenus dixit, complectitur. Diligamus, inquit. Hoc volo, hoc quæro, hoc intendo, charitas Christianum vel maximè decet & ornat: charitas est virtus illa, quæ Deo summè placet: charitas est vestis illa nuptialis, ad mensam nuptialis conuiuij pertinens, charitas est oleum illud, quo lampades nostræ fouentur, & conseruātur vsque in aduentum spōsi: charitas est vnicum illud opus, secundum quod omnes homines olim iudicandi sunt: Ergo (inquit) diligamus. Cæterū inter ea quæ diligenda sunt, primo loco Deū ponit. Et meritò quidem. Is enim & suapte natura nedū bonus, sed & verum summūq; bonum est. Denique & prior nos dilexit, quo verbo Ioannes iterum, quasi oleū igni inijciens, dilectionem nostram excitare & accendere conatur. Nihil enim efficacius ad accendendum in nobis charitatis ignem, quàm diuinæ erga nos charitatis diligens & crebra meditatio. Sed nunquid satis est diligere Deū? Vtiq; satis est, vbi charitas vera est. Qui enim Deū diligit, præcepta eius seruat. Interim tamē solet se hypocrisis sub hoc prætextu occultare, vt sint qui persuadeant sibi se Deū diligere, propterea, quòd cū alijs verbū Dei audiūt, cū alijs Deū laudāt, deniq; externū cultū promouēt, aut aliud quippiam externè pro Dei honore faciunt, cùm tamen interim nedum nihilo melius agant, verū insuper summa iniuria, & crudelitate proximos afficiāt. Cōtra hos igitur

Matt. 22 · Mat. 25 · Ioan. 14

igitur Ioannes consequenter inuehitur.

Qui dicit (inquit) quoniam diligo Deũ, & fratrem suum odit, mendax est.]

Hic vides, quantum abominetur Ioannes omnem hypocrisim: non vult vt Dei dilectionem verbis iactemus, sed vt opere eam testemur. Sicut enim fidem probari & agnosci vult ex dilectione Dei, ita dilectionem Dei probari vult ex dilectione proximi. Hinc verissimam sententiam subijcit.

Qui enim fratrem suum quem videt nõ diligit, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?]

Si non te mouet quod vides, nunquã te mouebit, quod videre non potes. In eundem modum etiam suprà dixit: Qui habet substantiam huius mundi, & videt fratrem suum necessitatem habere, & claudit viscera sua ab eo, quomodo charitas Patris manet in eo? Si enim id quod magis videtur inesse, nõ inest: multò minus id quod minus videtur inesse, inerit. Congruè igitur subdit.

Sup.c.3.

Et hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suũ.]

Hoc verbo concludit sermonem suũ de dilectione, optima certè & conuenientissima conclusione. Idem autem est cum eo, quod Christus dicit: Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde, &c. hoc est primum mandatum. Alterum autem, simile huic est: Diliges proximum tuum sicut teipsũ. In his duobus mãdatis vniuersa lex pẽdet & Prophetæ. In eundem modum & Salomon, quæ in Ecclesiaste suo scripserat, vno verbo in fine complectitur: Finem (inquit) sermonis omnes audiamus, Deum time, & mandata eius obserua, hoc est omnis homo. Pulchrè autem & idipsum verbum Salomonis cum hoc verbo Ioannis conuenit. Etsi enim Ioannes omnia ad charitatem, Salomon omnia ad timorem Dei referat, non tamen sibi contrariantur: Loquitur enim Salomon non de timore seruili, sed filiali, quem charitas (vt supra dictum est) nedum non expellit, verùm indiuiduum comitem secum habet, & habere vult. Hunc enim timorem Deus ipse cordibus suorum fidelium se infusurũ promisit. Qui igitur Deum verè diligit, is certò etiam eum vt filius patrem timet & obseruat. Et hactenus quidem Ioannes & de innocentia vitæ & de charitate disseruit.

Mat.22

Eccle.12

Eze.36

Caput Quintum.

IN hoc vltimo capite Ioannes noster ostẽdere vult, quomodo intelligenda sint quæ hactenus de charitate vitaq; Christiana docuit. A fide exorsus est Epistolam, è fide docuit charitatem & Christianam vitam. Nunc in fine etiam totam Epistolam in & cum fide concludit, nimirum docere nos volens, vt omnia quæ agimus, finaliter in Deum dirigamus, imò etiam si fecerimus omnia quæ nobis præcepta sunt, tamen seruos inutiles nos reputemus, ac cum Dauide dicamus: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, &c. super misericordia & veritate tua, &c. Atque hinc etiam nobis petẽdus est, verus modus & forma Christianè docendi, vt videlicet primò fides, deinde bona opera doceantur, & ea tamen ipsa iterum in fidem & fidutiam meritorum Christi dirigantur. Sunt enim qui fidem egregiè quidem docent, verùm charitatis & bonorum operum nulla vnquã apud ipsos fit mentio. Atqui Deus non tantùm à suis exigit honorem, verumetiam obedientiam: Quid (inquit) dicitis mihi Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Sunt alij qui post fidem & cum fide strenuè etiam opera bona vrgent, verũ quia non simul docent in quem finem ea ipsa opera dirigenda, & quantum ipsis tribuendum sit, causam præbent, quòd simpliciores plærique in opera sua confidũt, sicq; in arenam ædificãt. Neutri igitur veram Christianè docendi formã modũq; tenent. Eo diligentius à Ioanne huius rei exemplum petendum est. Quod autem idem Ioannes in commẽdatione & prædicatione fidei in Christum, Epistolã hãc suam concludit, primò se verum Christi Apostolum probat, ad cuius officiũ pertinet, nedum post fidem opera bona docere, verumetiã ostendere, quòd ea opera non

Luc.17
Psal.115

Lucæ 6

non aliunde suam vim, virtutem, radicē & originem habeant, quàm ex fide. Et hoc quidem vel maximè necessarium est. Nam alias etiam Philosophi multa de virtutibus tradiderunt, quæ tamen omnia, quandoquidem ex fide non procedunt, mortua sunt, nec quicquā prodesse possunt. Deinde etiam ideo Ioannes in fine Epistolæ virtutem fidei paulò latiùs explicat, quia etsi hactenus sæpe & fidei & meritorum Christi, redemptionisq; & reconciliationis per eum factæ mentionē fecerit, in negotio tamen charitatis versans, plenum aliquid & perfectum de his rebus disserere non potuit: ideo vel nunc in fine, etiam fidei negotiū aliquanto fusius tractat, ne quis ei obijcere posit, quòd fidei, quam in Euangelio tantopere commendasset, oblitus, nunc nihil nisi opera doceat.

Omnis qui credit, quòd Iesus est Christus, ex Deo natus est.]

Hoc verbo diuus Ioannes & caput fidei nostræ exprimit, & simul etiam subindicat, eam fidem, de qua loquitur, non esse otiosam aliquam qualitatem in anima residentem, sed viuam & efficacem Dei virtutem & operationem, è qua duo illa maxima, de quibus hactenus egit, innocentia scilicet vitæ & charitas, nascantur. Cæterùm, illud quod Ioannes hic primo loco ponit, & quasi caput, non tantum fidei nostræ, sed etiam omnis boni pronuntiat, leuiculum videtur ignorantibus vim verborum. Quis enim non sibi ipsi persuadet, se credere quòd Iesus sit Christus? Atqui vis omnis in hoc vocabulo (Christus) sita est & consistit. Christus autem Hebræis Messias, nobis vnctus interpretatur. Idem igitur sunt & sibi volunt hæc tria vocabula. Admonemur autem his vocabulis vnctionis illius, quæ olim in & sub lege sacerdotibus & regibus conferebatur. Credere igitur, quòd Iesus ille Nazarenus vera citer Christus, Messias, & vnctus ille sit, est credere eum & sacerdotē & regē esse: nec tamen qualemcunque, sed qualem eum scriptura depingit, & Prophetæ prædixerunt, & eum quem Deus ipse regem constituit super Sion montem sanctum suū, vnxitq; oleo lætitiæ præ participib9 suis. Regē (inquā) nō terrenum aut mundanū, sed cæleste, qui suos è peccato, morte & tyrannide diaboli liberare, cæloque inferere posit: & sacerdotem, qui vnico suo sacrificio æternā nobis redemptionem inuenerit, adeoque proprio sanguine suo in tabernaculum illud suum, non manufactum, cælum videlicet intrauerit, vt asistat vultui Dei pro nobis, cuique ab eo die data sit omnis potestas in cælo & in terra, nomenq; supra omne nomen, vt in nomine Iesu huius, omnia omniū in cælo, terra, & subtus terram viuentium genua flectenda sint. Hoc (inquam) est credere quòd Iesus sit Christus. Hoc credidit & confessus est Petrus cùm diceret: Tu es Christus, Filius Dei viui. Hoc vt & nos credere possemus, Ioannes hic noster totum Euangelium suum scripsit: Hæc (inquit) scripta sunt, vt credatis quòd Iesus est Christus, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Cæterùm, sicut Petrus cùm Iesum confessus fuisset esse Filium Dei, audire meruit: Beatus es Simon Bariona, &c. ita & Ioannes hoc loco pronuntiat omnes illos ex Deo natos, atque adeò filios Dei esse, qui credunt Iesum esse Christum. Et hoc ipsum etiam in Euangelio suo affirmauit. Quotquot (inquit) receperūt eū, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, &c. Hæc igitur est fides illa, quam Paulus vbique tā insigniter prædicat & cōmendat. Propter hanc fidem Deus & Iudæos & Gentes citra omnem meritorum aut demeritorum respectum in gratiam sumpsit, iustificauit, & in filios suos suscepit. Atq; hæc est iustitia illa fidei, quam Paulus tātopere iactat, quā & iustitiæ legis Moysaicæ, in qua gloriabantur Iudæi, opponit. Ignorantes (inquit) Dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Obserua autem, quòd Ioannes nō dicit, Qui verbis pronuntiat, quòd Iesus hic sit Christus, ex Deo natus est: Sed, Qui credit. Nam & dæmones hoc confitebantur. Quid nobis (inquiunt) & tibi? Scimus quis sis, nēpe sanctus ille Dei. Quòd Euangelista exponens: Sciebant (inquit) ipsum esse Christum, Non tamen ob hanc confesionem inter filios Dei cōputantur. Eandē quidem cōfesionem edunt, quam Petrus, verum nō eodē animo. Petrus ex fide & charitate con-

Psal. 2. Psal. 44 Hebr. 9. Matt. 28 Phil. 2 Matt. 16 Ioan. 20 Mat. 16 Ioan. 1 Rom. 5. Rom. 10 Mar. 1.

confessus est, dæmones autem inuiti & coacti, imò & odientes Christum confessi sunt. Ideo Petri confessio commendatur, dæmonum autem reprobatur: Increpans (inquit) non sinebat eos loqui. Itaque non ex verbis, sed ex fide confessio hæc vim & laudem suam habet.

Luc.4

Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo.]

Ex dilectione ergo probatur, qui verè credant & confiteantur Christum. Charitas enim est opus fidei: Nam fides per dilectionem operatur. Per fidem efficimur filij Dei: Filius autem diligit Patrem, & simul etiam omnes, qui secum ex eodem Patre progeniti sunt. Horum primus est Christus, secundum diuinitatem vnigenitus, ex Deo ante secula nat⁹. Huic per adoptionē adiuncti sunt omnes credentes, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Qui igitur Deum Patrem diligit, & Christum & omnes credentes diligit, tanquam ex eodem patre genitos. Hinc igitur iterum videre licet, fidem nō esse otiosum quid in homine latens, sed viuam quandam virtutem, quæ nunquā non se exerit, vbicunque occasionem habet & inuenit.

Galat.5

Roma.8

In hoc cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligimus, & mandata eius seruamus.]

Latiùs declarat quod dixerat, propter eos qui nimium sibiipsis credunt & persuadent, se habere quod nō habent. Vult autem quòd sola dilectio Dei probet in nobis esse veram fidem, itidem & dilectio proximi, probet in nobis esse dilectionem Dei. Duo igitur signa diuinæ dilectionis hic ponit Ioannes. Primum, si diligamus filios Dei: tam naturalem videlicet quàm adoptiuos. Secundum, si præcepta Dei seruemus. Obseruandum hic, quòd Ioannes priùs in singulari, quasi de vno filio Dei, locutus est: Qui diligit, inquit, eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ab eo. Hic autē loquitur in plurali de filijs Dei, quasi de multis: In hoc, inquit, cognoscimus, quòd diligimus natos Dei, nimirum manifestè alludēs ad illud Pauli, quòd Christus sit primogenitus in multis fratribus.

Quanta autem gratia, imò quanta gloria est, quòd Filius Dei nedum bona sua, verumetiam nomē suum nobis communicat? Vade (inquit) dic fratribus meis, Ascendo ad Patrem meum & Patrē vestrum, &c. Et Paulus: Non confunditur, inquit, eos vocare fratres suos. Ad perpetuam igitur consolationem nostram Ioannes hic vnigenito Filio Dei adoptiuos nos coniungit, ne vnquam de Dei erga nos dilectione dubitemus. Deinde etiam docere voluit, quod hæc tria inseparabiliter sibi inuicem connexa sint & cohæreant, Deus, Christus, & Ecclesia seu vniuersitas credentium, adeò vt qui vnum ex his vel diligat vel odiat, omnia diligat aut odiat. Huc pertinet quod Christus ait: Qui vos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Et in alio loco: Qui vos spernit, me spernit: & qui me spernit, spernit eum qui me misit. Itemq;: Cognoscetis quòd ego in Patre, & vos in me, & ego in vobis. Et iterum: Pater, volo, vt sicut tu in me, & ego in te, ita & ipsi in nobis vnum sint, &c. Hinc & Paulus: Vos, inquit, estis Christi, Christus autem Dei. Et iterum: Caput viri Christus, caput autē Christi Deus. Hinc & Christus eos qui in se credentes diligunt, etiam suos dilectores agnoscit: Quod, inquit, fecistis vni ex minimis istis, mihi fecistis. E diuerso autē Ecclesiæ & membrorum suorum persecutorem Saulum, vt in se contumeliosum, etiā è cælo increpat: Saule, Saule, inquit, quid me persequeris? Ex hoc autem loco D. Augustinus vehementer vrget Donatistas suos, atque adeò etiam quoscunque alios Hæreticos & Scismaticos, qui se iactant de fide & dilectione Christi, cùm interim perniciosissimè Ecclesiam Christi scindant, lacerent, rideant, contemnant, blasphement, persequantur & scandalizent. Qualis autem fides & dilectio esse potest, Christū adorare, & oretenus prædicare, corpus autē & membra eius perdere, sequi, Caput Christi osculari, & pedem eius calcare? Nónne enim etiam pes ad corp⁹ & caput pertinet? Quis ferret osculantem sibi caput, qui simul etiam pedem ei calcaret? Quantò minùs Christo placebit, quòd simulata fide eum adoras, & fucatis verbis eum glorificas, si nō vnum eius membrum, non pedem, sed totum eius

Ibidem.

Ioan.20 Hebr.2

Ioan.13 Luc.10

Ioan.14 Ioan.17 1.Cor.3 1.Cor.11

Matt.25

Acto.9

1.Petr.

eius corpus, totam Eccleſiam conculces, diſsipes, rumpas? In hunc modum plura Auguſtinus contra Donatiſtas, quæ nō minus competunt in Schiſmaticos noſtri temporis, qui Chriſtum ſemper in ore habent, Eccleſiam autem ſummè cōtemnunt: veruntamen non cōtra ſolos Schiſmaticos, verū etiam contra quoſcunque pſeudochriſtianos hæc verba obſeruanda ſunt. Et hi enim quantumuis ſe iactent de fide & dilectione Chriſti, interim tamen non ceſſant eos, qui membra Chriſti ſunt, fraudare, grauare, opprimere, perſequi, &c. Sciant igitur, quòd quicquid mali proximis inferunt, in ipſum Chriſtū, & Deū Patrē ſe peccare. Quod autem Ioānes etiam obſeruantiam mandatorum Dei, dicit eſſe alteram notā & ſignum diuinæ dilectionis, iā ſupra ſatis oſtenſum eſt. Cæterùm quòd annectit.

Et præcepta eius grauia non ſunt.]

Plæriſque huius temporis ceu paradoxū aliquod videbitur, qui nouo quodam dogmate ſibiipſis perſuaſerunt præcepta Dei non modò carnalibus grauia, verumetiam omnibus hominibus, quantumcunque etiam pijs, obſeruatu prorſus impoſsibilia eſſe. Et quidem ſi de incredulis ſermo eſſet, planè cōſtaret illud dogma. Illis enim, quia fidē nō habent, verè impoſsibilia ſunt præcepta Dei. Nā quia fidem non habent, nec ſpiritum Sanctū habent: Vbi autē deeſt Spiritus ſanctus, illic nec charitas eſt: ea enim per ſolum ſpiritum diffunditur in corda noſtra. Charitas autem ſola implet legem & præcepta Dei: Finis enim legis eſt dilectio, ait Paulus. Et qui proximum diligit legē impleuit. Nam nō adulterabis, Nō occides, &c. & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximū tuū. Et Chriſtus ipſe: In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & Prophetæ. Qui igitur charitate vacuus eſt, nullum mandatū implet. Vnde & ipſis Iudæis Chriſtus improperat, quòd legem quidē accepiſſent, nemo autem ex eis legem faceret aut obſeruaret. Et Petrus legem nominat onus importabile, propterea quòd tempore legis ſpiritus nondum erat datus, atque adeò nec charitas in cordibus hominum diffuſa. Solo igitur ſpiritu ſeruitutis & timoris ducebantur, qui ſpiritus legem non implet. Non enim coactum & inuitum, ſed hilarem diligit Deus. Cæterùm, qui aſſerunt etiam Chriſtiano regenerato & credenti præcepta Dei obſeruatu impoſsibilia eſſe, primum indiſcretè loquuntur, quia per hoc ſimpliciores à præceptis Dei retrahunt. Nemo enim facilè rem aggreditur, quam audit ſibi impoſsibilem. Deinde etiam apertè falſum dicunt, Nam qui in Chriſtum credit, is accipit Spiritum ſanctum, per quē charitas in cor eius diffunditur, quæ & omnium præceptorum (vt iam diximus) finis & impletio eſt. Credenti igitur omnia poſsibilia ſunt, vt Chriſtus ipſe dicit. Et Paulus dicit ſe omnia poſſe in eo, qui ipſum confortat. Longè igitur aliter loquendum eſt de incredulis, quàm de credentibus. Quòd autem credentibus præcepta Dei nedum non impoſsibilia, ſed ne grauia quidem ſint, teſtatur ipſe Chriſtus, qui iugum ſuum ſuaue, & onus ſuum leue pronuntiat. Conſentit & Moyſes: Mandatum (inquit) quod tibi præcipio, non ſupra te eſt, nec à longe poſitum, ſed prope te eſt in ore & corde tuo, &c. Quin & in mūdo videmus quòd amor & ſpes acquirēdi omnia, etiā grauiſsima, nedum poſsibilia, verumetiā leuia faciunt: quantò magis hoc poterūt amor Dei & ſpes æternorum bonorum. Atqui hæc duo ſpes & charitas, præcipua ſunt, quæ fidem conſequuntur: Nunc, inquit, manent fides, ſpes, charitas, tria hæc. Quòd autem aliqui verbum illud Dauidis, propter verba (Labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras) ad grauitatem & impoſsibilitatem præceptorum trahunt, non obſtat. Aut enim verbum iſtud de externis piorum afflictionibus intelligitur, aut ſi ad præcepta Dei trahatur, intelligi debet de his, qui ſolo adhuc ſpiritu timoris & ſeruitutis ducuntur. Solus enim charitatis & adoptionis ſpiritus, præcepta Dei facilia facit. Ioannes igitur dicendo, mandata Dei grauia non eſſe, & pios omnes ad obſeruantiam præceptorum Dei inuitare, & pigris ac otioſis omnem excuſationem adimere voluit.

Rom. 5. 1. Tim. 1 Rom. 13 Matt. 22 Ioan. 7. Acto. 15 Ioan. 7 2. Cor. 9 Mat. 17 Phil. 4 Matt. 11. Deut. 30 1. Co. 13 Pſal. 16.

Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum. Et hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.]

Hic primò videmus Ioannem verè dixisse, quòd præcepta Dei grauia nõ sint. In seipsis enim verè grauia non sunt credenti & amanti. Quòd autem grauia videntur, facit mundus, caro & diabolus. Nam mundus offert & obijcit appetibilia, diuitias, honores, voluptates, gaudia, &c. Caro appetit quæ sibi conueniũt, refugit quæ sibi disconueniunt: diabolus autem crucem & persecutiones, nihilque non malorum excitat contra credentes. Atque hinc est, quòd præcepta Dei grauia videntur. Quid autem dicit Ioannes? Omne quod natum est à Deo, vincit mundum, hoc est, incitamenta mundi, atque adeo etiam & tentationes carnis & malitiam diaboli. Vincit autẽ non propria virtute, sed per fidem: Hæc, inquit, est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Merito autem fidei hæc victoria tribuitur, quia fides innititur ei qui omnia potest. Huc pertinet quod & suprà ex Paulo adduxi: [Phili. 4] Omnia possum in eo qui me confortat. [Mar. 11] Et quod Christus ipse dicit, credenti omnia esse possibilia, adeò vt etiam montes transferre possit. Itéq; contra petram fidei nec portas inferorũ vnquam præualituras. [Matt. 16] Huc pertinet exempla patrum, quæ Paulus adducit [Heb. 11.] in epistola ad Hebræos: Sancti, inquit, per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiã adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, &c. Fides enim in omnibus aduersis suggerit consolationes. [Mat. 19.] Amittenti temporalia, suggerit: Thesaurum habes in cælo. Perferenti paupertatem, exilium, &c. dicit: Pater tuus in cælo scit quibus rebus indigeas. [Mat. 5.] Persecutionem patienti, dicit: Tuum est regnum cælorum. [Rom. 14] [1. Pet. 5.] Morienti dicit: Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus, &c. Fide igitur omnia vincimus. Ideo & Petrus vult, vt fide aduersario nostro diabolo resistamus. Obseruandum autẽ hic, quàm ordinatè Ioannes omnia proponat. Primò enim nominat filios Dei, vel quod ex Deo natũ est. Deinde mundum. Tertiò, quodnam inter hæc duo fortius sit. Quartò, in quo consistat illa fortitudo. Quintò, quæ sit illa fides, qua vincitur mundus. Per Christũ igitur, qui vnigenitus filius Dei est, efficimur & nos filij Dei, vt suprà ostensum est. [Ioan. 15] Propter Christum odit nos mundus: Si de mũdo essetis, inquit, mundus quod suum erat diligeret: sed quia ego vos è mundo vocaui, ideo odit vos mundus. Sicut autẽ propter Christũ odium mundi patimur, sic in Christo & per Christum mundum vincimus. Atq; in hunc modum & patiẽdo & vincendo, efficimur conformes imagini eius. [Rom. 8.] Vincimus autem sola fide in ipsum Christum: [Ioan. 16] Confidite, inquit, ego vici mundum. Huc pertinet quod sequitur.

Quis est autem qui vincit mundum, nisi qui credit, quòd Iesus est filius Dei?]

De hac fide sola loquitur Ioãnes. Sola etiam hæc & nulla alia vincit mundum. Itaq; si credis quòd Christus iustitia nostra est & propitiatio, non te angustiabũt peccata: Si credis Christum esse vitã, nõ te terrebit mors: Si credis Christũ mundo fortiorem, non curabis odium mũdi: Si credis Christum esse cæli & terræ Dominum, non timebis exilium: Si credis Christum esse filium Dei, non timebis filios hominum, &c. Quis est, inquit, qui vincit mundum? &c. Sic igitur diuus Ioannes fidei duo hæc cõnectit & substituit: dilectionem videlicet Dei & proximi, & victoriam mundi. Ex his enim duobus fides probatur esse vera & viua. Ea autem fides, quæ se nec per charitatem exerit, nec mũdum vincit, sed à mundo & carne vincitur, nec viua, nec vera fides est. [Iacob. 2] Non igitur satis est dicere, Credo. Nam & diabolus credit & contremiscit. Imò, qui dicit se credere in Christum, nec tamen diligit, & insuper etiam vinci se patitur à cõcupiscentijs mundi & carnis, ex illis est, [Tit. 1.] de quibus Paulus ait: Confitẽtur se nosse Deum, factis autem negant.

Hic est qui venit per aquam & sanguinem Iesus Christus. Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine.]

Hic Ioannes redit ad institutum suũ. Incœperat in exordio huius vltimi capituli summam & capud fidei nostræ proponere, nempe Christum esse vitam & salutem nostram. Hoc igitur nunc latius probare vult. Pulchris autem vtitur argumentis, quibus probat Christum esse verum & vnicum mundi seruatorẽ. Horum primum est, quòd dicit eum venisse per aquam & sanguinem. Per aquã aliqui intel-

intelligunt baptismum, quẽ & Christus prior suscepit, & deinde etiam nobis instituit: per sanguinem autem ipsius mortem. Christus igitur venit per aquam & sanguinẽ, hoc est, baptismũ suscepit & instituit in remissionẽ peccatorum nostrorum: deniq; & seipsum Deo Patri in cruce obtulit ad reconciliationem nostram. Et ex duobus his probatur & conuincitur esse verus & vnicus seruator mundi. Baptizari voluit, vt innocentiam nobis restitueret; mori voluit, vt viam ad immortalitatem nobis aperiret. Aliqui sic intelligunt verbum hoc: Hic est qui venit per aquam, hoc est, congregauit sibi populum (nam aquæ multæ significant populos multos). Non solũ autem per aquam venit, hoc est, homines sibi aggregauit, verumetiã per sanguinem, hoc est, eos etiam ad se congregatos homines & populos à morte redemit, atque adeo lõge maiora potuit & effecit, quã Moyses. Nam & ipse venit quidem per aquam, hoc est, aggregauit sibi populum Israëliticum: verùm non venit per sanguinem: nec enim à morte æterna eos redimere potuit, imò nec ex Aegypto ipsos liberare potuit, nisi sanguine alieno, agni scilicet immolati, qui Christũ figurabat. Alij aquam & sanguinem intelligunt, de duobus Sacramentis, Baptismo videlicet & Eucharistia. Nam & ex hoc certò conuincitur, Christum esse verum & vnicũ saluatorem mundi, quòd nedũ in baptismo credẽtes in se, à peccatis lauat, verum insuper etiam corpore & sanguine suo eos pascit. Alij per aquam intelligunt diuinã illam & cœlestem doctrinam & sapientiam, quã Christus nobis attulit. Ea enim non incongruè per aquam significatur, propterea, quòd in se munda est, & insuper nos & reficit & consolatur: denique & è supernis fluit, nec fluere cessat vsq; in finem mundi. Et sicut ex aqua fermè omnia viuentia nascuntur, vegetãtur, conseruantur, sic & nos cœlesti illa doctrina & verbo Dei regeneramur & vegetamur: Voluntariè, inquit, genuit nos verbo veritatis. Et, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Christus igitur per aquam venit, quia cœlestem nobis doctrinam attulit: venit & per sanguinem, quia pro nobis seipsum obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis: venit nedũ vt doctor, verumetiam vt redemptor. Atque in hoc longè excellit Moysen, qui & ipse quidem doctor fuit, & cœlestem doctrinam attulit, legem scilicet, verũ non fuit redemptor, non potuit à peccatis redimere eos quos docebat. Per solam igitur aquam venit, non per sanguinem, atque hoc est discrimen inter Moysen & Christum. Vterque enim per aquam vel cum aqua, hoc est, cœlesti doctrina venit: At solus Christus per aquam & sanguinem venit, solus & docere & redimere potuit.

Apo. 17. | Exo. 12. | Iac. | Deut. 8. | Ephe. 5.

Et spiritus est qui testificatur, quòd Iesus est Veritas.]

Ad maiorem confirmationẽ fidei nostræ, etiam alia testimonia adfert Ioãnes, & quidem plura. Spiritus autem, de quo Ioannes hic loquitur, vel est Spiritus ille sanctus, qui in specie columbæ super Christum apparuit, dum baptizaretur. Per hunc enim Ioannes certificatus fuit, hunc Iesum esse Christum & Messiam: vel est Spiritus ille sanctificationis, qui Iesum suscitauit à mortuis. Nam & per hunc Paulus dicit Christum declaratum esse filium Dei. Vel est energia illa & vera diuina virtus, quæ in Christo, omnibusque quæ agebat & docebat, operabatur: adeò, vt quod instituebat, nemo impedire potuerit, quemadmodum & discipulis dicebat. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & cõtradicere omnes aduersarij vestri. Et Gamaliel: Si ex Deo est negotium hoc non poteritis ipsum impedire, &c. Et hic igitur spiritus vel energia, testimonium apertissimè perhibet, quòd Christus est Veritas, hoc est, quòd nihil in eo fictum, fucatum, aut dubium, sed omnia in ipso vera, certa, indubitata & infallibilia sunt: In ipso enim omnia sunt, Amen & etiã.

Mat. 3. | Ioan. 1. | Rom. 1. | Luc. 21. | Acto. 5. | 2. Cor. 1

Quoniam tres sunt qui testimonium dãt in cœlo, Pater, & Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt.]

In ore duorum aut trium testium stabit omne verbũ, ait Moyses. At Christus non duo tantùm aut tria, verùm sex testimonia habet: tria è cœlis, tria in terris. Testatur de ipso Pater, cũ dicit:

Deut. 19.

Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Testatus est Christus de seipso, primùm omnipotẽti verbo suo, quo nihil non potuit. Deinde etiam miraculis quàm plurimis: Etsi ego, inquit, testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est, quia solus non sum, &c. Hinc & aduersarios suos ad miracula sua dirigit. Si mihi (inquit) non creditis, operibus credite, &c. Itemq́ue: Opera quæ ego facio, illa testimonium perhibent de me. Et iterum: Si non facio opera Patris, nolite credere mihi, &c. Spiritus autẽ sanctus de Christo testatus est, primò cũ super ipsum apparuit in specie colũbæ. Secundò, cùm in transfiguratione apparuit in forma nubis lucidæ. Tertiò, cùm super discipulos apparuit in igneis linguis, ipsosque ita accendit, vt publicè prædicarent Christum esse verum Mesiã & saluatorem mundi. An non autem ingentia & fide digna sunt testimonia hæc? Et hi tres, inquit, vnum sunt, non tantũ in natura, sed quia vniformiter Christo testimonium perhibent.

Mat. 3. & 17. Ioan. 8. Ioan. 10 Mat. 3. Mat. 17 Acto. 2.

Et tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua, & sanguis. Et hi tres vnum sunt.]

Hæc tria testimonia etiam suprà posuit, verùm repetit ea ad maiorem confirmationem. Quanquam aliqui priora illa testimonia referant ad diuinitatem Christi, hæc autem posteriora ad eius humanitatem, testimonium, inquam, Patris, Spiritus sancti, & verbi vel operũ, quæ virtute omnipotentis verbi facta sunt, probant Christum esse verũ Deum. At Spiritus, quem Christus moriens in manus Patris tradidit, itemque sanguis & aqua, quæ de latere eius profluxerunt, testãtur ipsum verum fuisse & esse hominẽ. Omnia autem hæc testimonia inter se conueniunt: Alioqui, si inter se dissiderent, nihil probarẽt. Ideo vtrinq; addit: Et hi tres vnum sunt. Pater igitur, Verbũ, & Spiritus sanctus testantur, Christum nõ solũ esse hominẽ, verũetiã Deũ: Spiritus autẽ, aqua & sanguis testantur eũ nõ solũ esse Deũ, verumetiam hominem. Et talis etiã nobis necessarius erat Saluator, qui vt verus homo pro peccatis nostris mori posset, & vt verus Deus à mortuis resurgere, remissionemq; peccatorum, Spiritũ sanctum, vitam, iustitiam & salutem cõferre posset. Solus autem Christus hæc testimonia habet, ideo & solus ipse verus Saluator noster est, nec est in alio aliquo salus. Non enim est aliud nomen, sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi nomen Iesu. Atq; hic vide, quanta sit certitudo fidei nostræ. Nulla enim alia fides tot & tanta habet testimonia. Cæterũ, quemadmodũ Christus testimonium habet è cælo & in terra, quòd solus ipse sit verus & vnicus Saluator mundi, sic & Christianus quisq; eadem testimonia habet, se esse filium Dei. Hoc enim testatur Deus Pater, cũ dicit: Erunt mihi in filios & filias, & ego ero eis in Patrẽ. Hoc ipsum testatur & Christus, cùm dicit: Scit Pater vester in cælis, quòd his omnibus indigetis. Itemq;: Ipse Pater amat vos, &c. Insuper & Spiritus sanctus testimoniũ phibet spiritui nostro, quòd sumus filij Dei, facitq; vt clamemus, Abba, Pater. Hoc idem (quod videlicet filij Dei sumus) testatur etiã Baptism⁹, quo abluti sumus in nomine sanctæ Trinitatis, Sacramentum corporis & sanguinis Christi, quo pascimur: & Spiritus sancti instinctus, quem internè sentimus. Quid igitur Christiano homine beatius, qui tanta testimonia habet?

Ioan. 19. Acto. 4 Ezec. 36 Matt. 6. Ioan. 16 Roma. 8

Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est.]

Argumentum à minori. Si hominibus adhibetur fides, de quibus scriptum est: Omnis homo mendax, hoc est, qui & fallere & falli possunt, quãto magis Deo adhibenda est fides, qui ipsa veritas est, & cuius verbum in æternum permanet. Non enim est Deus vt homo, qui mentiri possit. Non, inquit, reuertetur verbũ meum ad me vanum.

Psal. 115 Num. 23 Esa. 55

Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se.]

Hoc est, nõ innititur homini, sed Deo: non rei dubiæ, sed certissimæ & infallibili veritati, atque adeò nõ in arenam, sed supra firmissimam petram ædificat.

Qui autem non credit, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo.]

Credere Christũ esse filiũ Dei, vt sũmã homini

homini adfert vtilitatem, & Deũ quoq; summo afficit honore: ita & nolle credere, Christum esse Dei filium, & certam affert homini perniciem (qui enim non credit, iam iudicatus est) & Deo summam irrogat ignominiam, quia mendacem eum facit. Summum enim exhibet honorem Deo, qui infallibilem ei veritatem tribuit, & tota fiducia verbo eius innititur. E diuerso, summè Deum cõtemnit, qui de verbo & veritate eius dubitat. Hinc itaq; est, quòd fidei tantũ tribuit Scriptura: Qui me, inquit, glorificat glorificabo eũ: At fides glorificat Deũ, dum ei certissimam veritatem tribuit. Credentem igitur etiam Deus glorificat, remissione peccatorum, & varijs donis gratiarum. Qui autem Deum dignum non iudicat, cuius verbis securè credi possit, is verè Deum inhonorat, atque adeo nec honoratur, sed in ignominia & peccatis perire permittitur: Qui me cõtemnunt, erunt ignobiles.

Ioan.3.

1.Reg.2

Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio eius est.]

Hic tandem diuus Ioannes Epistolam suã cõcludere, & quæ dixerat, in epilogũ cõtrahere incipit. Summa autem omniũ quæ dixit est, quòd credentes in Christũ certò vitam habemus, neque tamen per alium quàm per Christum. Atque adeò in hac sua conclusione, idem Apostolus fructus fidei recenset. Horum primus est vita æterna. Vita enim æterna in Filio Dei est: ergo qui Filiũ Dei habet, etiam vitam æternam habet: In ipso enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. In ipso ab æterno vita erat: Ipse est via, veritas, & vita, itemque & resurrectio: In ipsum igitur omnis gloria referenda est, & referri debet.

Colos.2 Ioan.1 Ioan.14 & 11.

Hæc scribo, vt sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filij Dei.]

Repetit quæ dixerat, vt magis animis nostris inhæreant. Hæc enim duo vel maximè nobis inculcata vult, quòd per fidem vitam habeamus, idque per solum Christum. Nemo igitur quicquam sibi ipsi asscribat. Christus factus est nobis à Deo iustitia, sanctificatio, & redemptio: Absit igitur, vt in aliquo alio gloriemur, præterquam in cruce Domini Iesu Christi. Hæc igitur scire, summa Christianorũ sapientia est, qua maior vtiliórue ne cogitari quidem potest: Cõfiteor, inquit, tibi Pater & Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus huius seculi, & reuelasti ea paruulis.

1.Cor.1 Galat.6 Mat.11.

Et hæc est fidutia, quam habemus ad Deum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.]

Alius fructus fidei, certa scilicet fidutia, quòd à Deo exaudiamur in orationibus, id quod & Christus ipse non semel credentibus, & quidẽ cum iuramẽto, promisit: Amen, amen, inquit, dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Quẽadmodũ enim qui Christum habet, vitã habet, propterea, quòd Christus ipse vita est, ita & qui Christũ habet, etiã oĩa à Deo impetrat, propterea, quòd solus ipse est, in quo Deus summè sibi complacet. Et quid maius vel optare quidem posset homo? Addit tamen, Si secundum voluntatem eius, hoc est, si quæ bona & sancta sunt, petamus. Nam voluntas eius bona & sancta est. Hanc ipsam autem fidutiam, imò certitudinem impetrandi à Deo quæcunque petimus, iterum atq; tertiò quoque repetit, ad maiorem videlicet confirmationẽ: Scimus, inquit, quia audit nos, quicquid petierimus. Et Scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo: vt vel hic videas, quantum in fide nobis situm sit.

Ioan.16

Mat.17.

Qui scit fratrem suum peccare, peccatũ non ad mortem petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem.]

Vel hic vides, quantum possit coram Deo, qui in Christum credit. In fide enim orans, non sibi tantum, verumetiam alijs impetrat vitam, & quod plus est, etiam peccatoribus, veruntamen ijs tantũ, qui etsi peccant, non tamen ad mortem peccãt, hoc est, nõ ex malitia aut contemptu Dei, non ex obstinatione aut desperatione, sed vel ex ignorantia aut infirmitate humana, & quorum peccatum non diabolicum, sed humanũ est. Sic Moyses etiã peccanti populo, & Stephanus sæuienti Saulo impetrauerunt vitam.

Exo.32 Acto.7.

Est peccatum ad mortem, non dico, vt pro illo roget quis.]

Ad mortem peccat, qui non ignoranter, sed scienter, obstinatè & perseueranter peccat, adeoq; de peccatis non pœnitet: vt etiam veritati reclamet, hoc est, peccatum ad mortẽ, peccatũ nõ humanũ, sed diabolicum: peccatum in Spiritum sanctum, quod neq; in hoc, neq; in futuro sæculo dimittetur. Vnde & Ioannes non vult, vt pro huiusmodi oremus, cui consonat & illud Christi: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Itemq;: Si frater peccans, neq; te, neque Ecclesiã audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Huc pertinet & illud Pauli: Hæreticum hominem post vnam aut alteram admonitionẽ deuita. Et illud Christi: Si nõ receperint vos, etiã puluerẽ qui adhæsit pedibus vestris excutite, in testimonium illis. Cur enim pro illis orãdum esset, qui pro se orari nolunt: aut quid illis daret Deus, qui eum cõtemnunt, ac dona eius respuunt? Peccant quidem etiã pij, & interdũ admodũ grauiter, vt in Dauide videmus, verùm non peccãt ad mortem. Quia etsi septies in die cadat iustus, tamen resurgit, adeoque etiam cadens nõ colliditur, quia Dominus supponit manum suam.

Matt. 12. Mat. 15. Mat. 18. Tit. 3. Mat. 10. 2. Reg. 11. Pro. 24. Psal. 36.

Scimus, quoniam omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.]

Non peccat, videlicet ad mortem, hoc autem non habet ex seipso, sed ex eo, quòd per fidem & Baptismum regeneratus est in filium Dei. Hæc enim regeneratio conseruat eum: nã fide efficitur filius Dei, fide mundatur à peccatis, fide cõseruatur in adepta iustitia, fide vincit mundum, carnem, & diabolum: fide etiã post lapsum resurgit, ideò nec Satan eum tãgere potest. Tentare quidẽ potest & audet etiam pios. Sic enim & Christum ipsum tentare ausus fuit: denique etiã interdum ad casum impellit iustos, quemadmodum videmus in Dauide & Petro: finaliter tamen, quemadmodum nihil in Christo habere potuit, sic nec sanctis prævalere potest. Nemo enim Christo oues suas è manibus rapere potest. Vnde & iturus ad passionem, omnes in se credentes Deo Patri commendauit.

Mat. 4. Ioan. 14. Ioan. 10. Ioan. 17.

Scimus, quoniam ex Deo sumus, & mundus totus in maligno positus est.]

Magnum inter credentes & nõ credẽtes discrimen facit. Illi ex Deo sunt, ideo non peccant. Mundus in maligno positus est, ideo non potest nõ peccare. Ego quod apud Patrem meum vidi (ait Christus) hoc facio. Vos autem quæ apud patrem vestrum vidistis, facitis. Ille erat homicida ab initio, & in veritate non stetit, &c.

Ioan. 8.

Scimus, quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus Deum verum, & simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.]

Conclusio est omnium quæ dixit, & summa totius Christianæ doctrinæ, scire videlicet, quòd Christus venit, & quòd per ipsum agnouimus & verum Deum, & quæ sit vera religio: insuper & quomodo in ea religione viuendum sit: Hæc est, inquit, vita æterna, vt cognoscant te solum Deum, & quẽ misisti Iesum Christum.

Ioan. 17.

Filioli, custodite vos à simulachris.]

Hunc appendicem non incongruè nec sine causa annexuit Epistolæ suæ: quia enim docuerat vnum & solum verum Deum esse, qui & seipsum in Filio suo manifestauit, & per eũ nos docuit, quòd verus Dei cultus in fide, spe, & charitate, itemque puritate & sanctitate vitæ consistat: necessariò nunc monet, vt in ea fide & vero Dei cultu permaneamus; & ab omni idololatria caueamus. Sic igitur in tota hac Epistola, Ioannes duo hæc nos docere voluit, quòd videlicet vnus tantùm est verus Deus, & vna tantùm vera religio. Iesus Christus cum Patre & Spiritu sancto vnus & verus est Deus: Christiana autem religio verus & vnicus est cultus Dei. Ea enim religio & Deo omnem gloriam per Christum asscribit, & nobis per eundem Christum vitam & salutem adfert. Agnoscit Christum nedũ verum hominem, sed etiam verum Deũ esse, & talem Deum, qui non externis & visibilibus rebus tantum, non in specie & hypocrisi, verùm in spiritu & veritate, hoc est, fide, spe, charitate, & pia cõuersatione coli vult & adorari.

Ioan. 4.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE NOTATV DIGNISSIMA IN HISCE ANNOtationibus occurrerunt.

Numerus prior paginam, alter versum indicat: a verò columnam priorem, b, secundam significat.

Ma-

Sacer-

FINIS.

